ARISTOTELIS

ETHICA EUDEMIA.

ARISTOTELIS

ETHICA EUDEMIA.

EDIDIT

ADOLPHUS THEODORUS HERMANNUS FRITZSCHIUS

IOANNIS DOROTHEI F.

RATISBONAE
SUMPTUS FECIT G. I. MANZ.
MDCCCLI.

ARISTOTELIS

ETHICA EUDEMIA.

EUDEMI RHODII

ETHICA.

EDIDIT

ADOLPHUS THEODORUS HERMANNUS FRITZSCHIUS

IOANNIS DOROTHEI F.

RATISBONAE

SUMPTUS FECIT G. J. MANZ.

MDCCCLI

1851

Solamen artes ingenii boni:
Tutamen artes egregium viri.
    Sed bruma dum terras opacat,
        Stat viola in nemore, atque parva

Radices succos colligit ut suos
Fundant odores. Vere ubi flos virûm
    Arrisit illi, laeta marcet.
        Sit violae similis libellus.

Arcem Viperti cautibus obrutam
Tellus recludit. Victor ubi redux
Arae gradu votum solebat
Solvere, nil soluit vetustas.

Graiae quod artes Tiburis aut aquae
Sanxere quondam, vivit adhuc: adhuc
Vidit genas miti virorum
Antigone lacrima tepentes.

APPARATUS CRITICUS.

A. = Aristotelis opp. Venet. 1498. t. V.
B. = Arist. ed. Bekker. Berol. 1831.
Cam. = Arist. opp. Venet 1552. t. V.
Cas. = Arist. ed. Casaubonus, Lugd. 1590.
Did. = Arist. opp. ed. Didot. t. II. Paris. 1850. Haec editio ad nos alla[ta] est quum iam magna pars nostrae editionis typis esset exscripta.
E. = Arist. opp Basil. 1531.
Int. = Interpretatio Eth. Eud. latina, quam Leon. Aretino perperam quida[m] tribuerunt: cf. Fabric. Bibl. Gr. III p. 269 Harl.
Is. = Arist. opp. Basil. 1539.
M. = Codex Marcianus 213 = Mb Bekkeri.
Mon. = Translatio vetusta quorumdam libri Θ, de qua vide p. XXVI not. [1]
P. = Codex Vaticanus 1342 = Pb Bekkeri.
S. = Arist. ed. Sylburg. Francof. 1584.
Z. = Codex Oxoniensis a Bekkero paucis locis inspectus.

L. Spengel. in l. Abhandlungen der philosophisch-philol. Classe der bayer. Akad. der Wissensch. vol. III. sect. II. p. 439 sqq. — Herm. Bonitzii observatt. crit. in Arist. Magna Mor. et Eth. Eud. Berol. 1844. — A. M. Fischeri disp. de Eth. Nicom. et Eud. Bonn. 1847. — A. Th. H. Fritzschii epistola critica. Lips. 1849.

ADOLPHUS THEODORUS HERMANNUS FRITZSCHIUS

LECTORI CANDIDO

S.

Si verum est, ad cultum animorum sanctum atque sincerum ante omnia requiri cognitionem ac fidem rerum divinarum vitamque castam et ex praeceptis Servatoris instituendam, tum vero studia earum artium, quae ad humanitatem pertinent, non esse negligenda: et si verum est, has bonas artes, inter quas philosophia non infimum locum occupavit, a Graecis olim ita tractatas et excultas esse, ut, quicunque proficere in his cupiat, ad fontes illos puros ac liquidos, quos antiquitas aperuit, redire et ex his — nunquam videlicet intermissis sacrarum litterarum studiis — auram vitalem haurire debeat: facturus operae pretium mihi visus sum, si editione nova homines doctos allicere studerem ad lectionem libri multis nominibus laudandi. Nam laudandus est liber, qui res quum ad antiquitatem universam, tum ad philosophiam Aristotelis cognoscendam utilissimas contineat, multaque, quae ne Christiano quidem homine indigna sint, praecipiat. Quamquam erat periculosae plenum opus aleae interpretari librum, quem nemo ante me explicare animum induxit, et cuius verba Graeca multis locis corruptissima sunt, ut Schleiermacherus, qui Graece luculenter sciebat, paginas quasdam,* quas Chaos appellat, vix posse intelligi professus sit. Quo magis, quantum me iuverint curae

Bekkeri, Spengelii, Bonitzii, Fischeri, grato animo prae me fero: ac Spengelii quidem tanta est apud me auctoritas, ut, quibus in rebus ab eius sententia discessi, ego ne erraverim subinde verear. Praeterea plurimum mihi profuit doctrina ac sapientia animarum mihi carissimarum, de quibus quoties cogito, meum facio illud Solonis:

μηδέ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι
καλλείποιμι θανὼν δάκρυα καὶ στοναχάς.

Quibus publice hoc loco gratiae agendae sunt: Ioanni Dorotheo Fritzschio patri meo, Theodoro Allihno Halensi, Carolo Ameisio Muehlhusano, Hermanno Brandesio Lipsiensi, Gustavo Schillingio Gissensi. Vale, lector benevole, et si quid novisti rectius istis, candidus imperti, si non, his utere mecum. Scr. Lipsiae D. D. Rogate MDCCCLI.

I.

De Eudemi Rhodii philosophi Peripatetici vita et scriptis.

1. Eudemus Rhodius, magnae vir doctrinae acrisque ingenii, auditor fuit Aristotelis iuxta Theophrastum praestantissimus. Scripsit mathematica, astrologica, dialectica, physica, quae temporum iniuria interierunt, et librum, qui Ethica Eudemia inscribitur, et exstat inter libros Aristotelis: quibus scriptis doctrinam Aristotelis explicare, amplificare, novis argumentis confirmare, hic illic conformare, contra adversariorum dubitationes munire, atque ita scholae Peripateticae auctoritatem stabilire studuit. Neque enim eum in philosophia deterruit a scribendo amplitudo Aristotelis, sed intelligebat, quid ipse post Aristotelem efficere et quo progredi posset: spretaque inani gloria nolebat laudem ingenii sui nova quadam doctrina comminiscenda quaerere, sed existimabat — ut videtur — satis se bene de hominibus suis mereri, si ea, quae ingens animus Aristotelis invenerat, et quorum hic materiam praeformatam reliquerat, religiose retractaret, inchoata absolveret, atque vim et gravitatem placitorum Aristoteleorum quam explicatissimam gratae posteritati traderet. Scriptor est in sententiis argutus, in docendo edisserendoque subtilis: oratione utitur simplici, leni, aequabiliter fluente, interdum tamen nimis praecisa et ob eam ipsam causam subobscura. Frequens est sententiis, vi veritatis animum percellentibus.

Probatio.

2. Eudemus Rhodius auditor fuit Aristotelis iuxta Theophrastum praestantissimus. Namque, ut ait Gellius [1], Aristoteles philosophus, annos iam fere natus duo et sexaginta, corpore aegro affectoque ac spe tenui vitae fuit. Tunc omnis eius

1) Gellius Noct. Att. XIII, 5.

sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesque ut ipse deligeret loci sui et magisterii successorem, quo post summum eius diem proinde ut ipso uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaque quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi, sed praecipui duo, *Theophrastus* et *Eudemus* [ita pro *Menedemus* legendum esse e cod. Thuan. viderunt Gronov. et Vossius Hist. Gr. p. 350]. Ingenio hi atque doctrinis ceteros praestabant: alter ex insula Lesbo fuit, Eudemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, facturum esse, quod vellent, quum id sibi foret tempestivum. Postea brevi tempore quum iidem illi, qui de magistro destinando petierant, praesentes essent, vinum ait, quod tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre atque asperum: ac propterea quaeri debere exoticum vel Rhodium aliquod vel Lesbium. Id sibi utrumque ut curarent, petivit: usurumque eo dixit, quod se magis iuvisset. Eunt: curant: inveniunt: afferunt. Tum Aristoteles Rhodium petit: degustat. „Firmum", inquit, „hercle, vinum et iucundum". Petit mox Lesbium: quo item degustato: „utrumque", inquit, „oppido bonum: sed *ἡδίων ὁ Λέσβιος*." Id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin lepide simul et verecunde successorem illa voce sibi, non vinum, delegisset. Is erat e Lesbo Theophrastus, homo suavitate insigni linguae pariter atque vitae. Itaque non diu post, Aristotele vita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt. Hactenus Gellius. Quae narratio si vera est[2]), probat id, quod probari volumus, Eudemum Rhodium auditorem fuisse Aristotelis iuxta Theophrastum praestantissimum: sin falsa est, non esset credita, nisi habuisset, ob quae credibilis videretur, hoc est nisi Eudemus Rhodius auditor fuisset Aristotelis iuxta Theophrastum praestantissimus.

Sed Rhodium fuisse Eudemum Aristotelis discipulum claris verbis testantur Strabo[3]), Asclepius[4]), Simplicius[5]). Discipulus Aristotelis saepe appellatur[6]). Cui viro quantum tribuerit Aristoteles, ex hoc quoque coniici potest, quod

2) Cfr. Henr. Ritter. in l. *Gesch. der Philos.* III. p. 396. H. Ritter. et L. Preller. hist. philosophiae graeco-rom. p. 315.

3) Strabo Geogr. XIV, 2 p. 655 Cas. Vide Meursi Rhodum libro II cap. 9 p. 97 ed. Amstel. 1675. *Rhodi* etiam posterioribus temporibus Eudemorum nomen floruisse cognoscitur ex Polyb XXI, 8, 5, qui *Eudemum* una cum Pamphilida classis Rhodiorum Olymp. CXLVII, 2 praefectum fuisse memoriae prodidit. *Eudamus* appellatur Liv. XXXVII, 12: cf. Liv. XXXVII, 23. Schweighaeuser. ad Polyb. XXI, 5, 5.

4) Asclepius prooem. in Arist. Metaph. p. 519, b, 40. Schol. in Aristot. ed. Brandis. *τὴν παροῦσαν πραγματείαν ἔπεμψεν Εὐδήμῳ τῷ ἑταίρῳ αὐτοῦ τῷ Ῥοδίῳ.*

5) Simplicius in Aristot. Phys. fol. 42, b. Venet. 1526. fol. 93, b etc.

6) Simplicius in Ar. Phys. fol. 93, b *Εὔδημος ὁ γνησιώτατος τῶν Ἀριστοτέλους ἑταίρων.* Alex. Aphr. in Anal. pr. p. 162, b, 23. Schol. in Ar. *Θεόφραστος καὶ Εὔδημος οἱ ἑταῖροι τοῦ Ἀριστοτέλους.* Ibid. p. 184, b, 47. p. 166, b, 35. p. 158, b, 44. Porphyr. prolegg. p 9, b, 23. Schol. in Ar. Br. — Asclep. prooem. in Metaph. p. 520, a, 8 — *Εὐδήμου τοῦ ἑταίρου αὐτοῦ* (scil. *Ἀριστοτέλους*). Joh. Philipon. in Analyt. priora fol. XIII, b ed. Venet. 1536 *οἱ τοῦ Ἀριστοτέλους ἑταῖροι οἱ περὶ Θεόφραστον καὶ Εὔδημον.* Ibid. fol. XXXII, b. fol. LX, a. Simplic. in Categ. p. 12 ed. Venet. 1599.

veteres[7]) tradiderunt, Aristotelem Metaphysica sua, antequam ea ederet, misisse ad Eudemum, et huius dubitationibus commotum distulisse eorum edendorum consilium: atque ita factum esse, ut defuncto demum Aristotele ille liber in manus hominum veniret[8]).

3. Eudemus scripsit mathematica, et quidem librum *περὶ γωνίας*, ut ex Proclo[9]) discimus: idem scripsit *γεωμετρικὰς ἱστορίας*, ut testantur Proclus[10]), Eutocius[11]), quarum geometricarum historiarum duos ad minimum libros fuisse e Simplicii[12]) verbis colligitur: quo libro Proclus[13]) aliquoties usus est. Etiam *ἀριθμητικὴν ἱστορίαν*, cuius plures libri fuerunt, condidisse Eudemum ex iis, quae tradit Porphyrius[14]), apparet.

4. Astrologiae historiam, *ἀστρολογικὰς ἱστορίας*, scripsit Eudemus, quo opere astrologorum vitas et inventa ipsiusque astrologiae ortum et progressum tradidit[15]). Testes sunt Clemens Alexandrinus[16]), Diogenes Laertius[17]), Anatolius Alexandrinus[18]).

7) Cfr. Asclepius prooem. in Met. p. 519, b, 38, Schol. in Arist. — Alexander Aphr. in Metaph. *Z*, 11 p. 483 ed. Bonitz. Non temere spernendam esse hanc narrationem recte iudicant Brandisius *Rhein. Mus. für Jurisprudenz, Philologie etc. Jahrg.* I. 1827 p. 242 et Bonitzius comm. in Arist. Metaph. p. 7–8.

8) Vide etiam quae de philosophis veteribus tradita ab Eudemo refert Simplicius in Phys. fol. 74, a. fol. 167, a, fol. 178, b.

9) Cfr. Proclus in primum Euclidis elementorum librum libro II p. 35 ed. Basil. 1533 *Εὔδημος ὁ Περιπατητικὸς βιβλίον περὶ γωνίας γράψας ποιότητα αὐτὴν εἶναι συνεχώρησεν. γένεσιν γὰρ γωνίας ἐπινοῶν οὐκ ἄλλην εἶναί φησιν ἢ τὴν κλίσιν τῶν γραμμῶν. εἰ δὲ ἡ εὐθύτης ποιότης, καὶ κλάσις ποιότης, ἐν ποιότητι ἔχουσαν αὐτὴν τὴν γένεσιν, πάντως εἶναι ποιότητα.*

10) Proclus in primum Euclidis elementorum librum libro III extr. p. 92 *Εὔδημος δὲ ἐν ταῖς γεωμετρικαῖς ἱστορίαις εἰς Θαλῆν τοῦτο ἀνάγει τὸ θεώρημα.*

11) Eutocius in Archimed. de Mensura Circuli p. 49 ed. Basil. 1544 *δῆλον γὰρ τί ἂν εἴη τὸ ζητούμενον, ὅπερ Ἱπποκράτης τε ὁ Χῖος καὶ Ἀντιφῶν ζητήσαντες ἐπιμελῶς ἐκείνους ἡμῖν τοὺς παραλογισμοὺς εὑρήκασιν, οὓς ἀκριβῶς εἰδέναι νομίζω τοὺς τὴν Εὐδήμου γεωμετρικὴν ἱστορίαν ἐσκεμμένους κτλ.*

12) Cfr. Simplicius in Ar. Phys. fol. 13, b *λέγει δὲ ὧδε Εὔδημος ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς γεωμετρικῆς ἱστορίας.*

13) Proclus l. l. p. 109 *ἔστιν ἀρχαῖα, φασὶν οἱ περὶ τὸν Εὔδημον, καὶ τῆς Πυθαγορείων Μούσης εὑρήματα ταῦτα.* Ibid. p. 79 — *τοῦτο εὑρημένον, ὥς φησιν Εὔδημος, ὑπὸ Θαλοῦ πρώτου.* — Ibid. p. 87 *πρόβλημα τοῦτο Οἰνοπίδου, ὥς φησιν Εὔδημος.* – Ibid. p. 99 *Εὔδημος ὁ Περιπατητικὸς εἰς τοὺς Πυθαγορείους ἀποπέμπει τὴν τούτου τοῦ θεωρήματος εὕρεσιν.* — Vide eundem p. 19.

14) Porphyrius in Ptolemaei Harmonica Comment. cap. 7 p. 288 in Wallisii operum mathemat. vol. III. Oxon. 1699 — *δηλοῖ Εὔδημος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς ἀριθμητικῆς ἱστορίας λέγων περὶ τῶν Πυθαγορείων ταῦτα κατὰ λέξιν· „ἔτι δὲ τῶν τριῶν συμφωνιῶν λόγους κτλ.“*

15) Cfr. Ionsius Scriptt. Hist. phil. I, XV p. 92. Jen. 1716.

16) Clemens Alex. Strom. I, 14 p. 130 ed. Sylb. *Θαλῆν Εὔδημος ἐν ταῖς ἀστρολογικαῖς ἱστορίαις τὴν γενομένην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου προειπεῖν φησί, καθ' οὓς χρόνους συνῆψαν μάχην πρὸς ἀλλήλους Μῆδοί τε καὶ Λυδοὶ βασιλεύοντος Κυαξάρους κτλ.* — *συνᾴδει δὲ αὐτῷ καὶ Ἡρόδοτος.*

17) Diogenes Laert. I, I, II, 23 *δοκεῖ δὲ κατά τινας Θαλῆς πρῶτος ἀστρολογῆσαι καὶ ἡλιακὰς ἐκλείψεις καὶ τροπὰς προειπεῖν ὥς φησιν Εὔδημος ἐν τῇ περὶ τῶν ἀστρολογουμένων ἱστορίᾳ.*

18) Anatolius Alexandr. fragm. Arithm.

Huius operis duos certe libros fuisse, ex verbis Simplicii[19]) colligitur.

5. Dialectica Eudemum scripsisse diximus. Ac primum quidem quin Analytica, quorum plures libri fuerunt[20]), quaeque in eodem argumento atque Analytica priora Aristotelis versabantur, etiam Eudemus scripserit, haud dubia res est. Auctores sunt Alexander Aphrodisiensis[20]) et Philoponus[20]); Quibus Analyticis Eudemi Boëthius adhuc usus est[21]); Cuius operis quod fuerit propositum, posterius[22]) videbimus. Etiam librum, qui Aristotelis Analyticis posterioribus responderit, ab Eudemo confectum esse, sane probabilibus rationibus evicit Brandisius[23]).

Categorias quoque ac de Interpretatione scripsisse Eudemum certatim quidam[24]) contendunt, nimiam illi fidem habentes verbis incertis Ammonii[25]). Cautior Fabricius[26]): „scripsit Eudemus“, inquit, „Analytica et forte de Categoriis ac de Interpretatione, ut colligas ex loco Ammonii“ [25]). At neque de Categoriis neque de libro aliquo περὶ ἑρμηνείας ab Eudemo vel Theophrasto scripto quidquam traditum est, ut docet auctor gravissimus Brandisius[27]): sed de his rebus, de quibus Aristoteles in Categoriis et in libro περὶ ἑρμηνείας scripto disputavit, Eudemus in eo libro egisse videtur, qui περὶ λέξεως inscriptus fuit. De quo agedum videamus.

Nam περὶ λέξεως Eudemum librum scripsisse, declarant testimonia Alexandri Aphrodisiensis[28]): quo libro eum simul de formis

apud Fabricium Bibl. Gr. tom. III p. 464 Harl. Εὔδημος ἱστορεῖ ἐν ταῖς ἀστρολογίαις κτλ.

19) Simplicius comm. in Arist. de Coelo fol. 119, a. Venet. 1526 πρῶτος Ἑλλήνων Εὔδοξος ὁ Κνίδιος, ὡς Εὔδημος ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς ἀστρολογικῆς ἱστορίας ὑπεμνημάτισεν, καὶ Σωσιγένης ἀπὸ Εὐδήμου ταῦτα λαβών, λέγεται ἅψασθαι τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, τοῦ Πλάτωνος, ὥς φησὶ Σωσιγένης, πρόβλημα τοῦτο ποιοῦντος τοῖς περὶ ταῦτα σπουδάζουσι. Vide etiam Simplic. ibid. fol. 115, a. fol. 121, a.

20) Cfr. Alexander Aphrodisiensis in Topica Aristotelis p. 70 ed. Venet. 1513 ὅτι δὲ οἰκειότερον τῷ διαλεκτικῷ τὸ ἀνασκευάζειν τοῦ κατασκευάζειν, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιγραφομένων Εὐδημείων Ἀναλυτικῶν (ἐπιγράφεται δὲ αὐτὸ καὶ Εὐδήμου ὑπὲρ τῶν Ἀναλυτικῶν) οὕτως λέγεται, ὅτι ὁ διαλεκτικὸς ἃ μὲν κατασκευάζει μικρά ἐστι, τὸ δὲ πολὺ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀναιρεῖν τι ἐστίν. Alexander Aphr. in Analyt. pr. p. 148, b, 29 Schol. in Ar. — Philoponus in Anal. prior. fol. XIII, b. Vide etiam infra not. 25.

Brandis. *Rhein. Mus.* I. p. 266 not. 59.

21) Vide Boethium de Syllogismo Hypothetico p. 606 ed. Basil. 1570.

22) Vide prolegg. cap. V § 3.

23) Brandisius, *rhein. Mus.* I. p. 269 not. 70. Anonym. p. 248, a, 24 Schol. in Arist. Σπευσίππου ταύτην τὴν δόξαν Εὔδημος εἶναι λέγει τὴν ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ὁρίσασθαί τι τῶν ὄντων μὴ πάντα τὰ ὄντα εἰδότα.

24) Exempli gr. Patricius Discuss. Peripat. t. I. libr. IV. p. 49. Ionsius de Scriptt. Hist. phil. I, 15 p. 93. Buhlius de librorum Aristotelis interpretibus Graecis p. 298 tom. I ed. Aristotel. Bipont. 1791. Nuper etiam fuit qui haec repeteret.

25) Ammonius in Categ. Arist. fol. 9, b (Brandis. schol. in Arist. p. 28 adn.) οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ (τοῦ Ἀριστοτέλους) Εὔδημος καὶ Φανίας καὶ Θεόφραστος κατὰ ζῆλον του διδασκάλου γεγραφήκασι κατηγορίας καὶ περὶ ἑρμηνείας καὶ ἀναλυτικήν. Vide not. 28.

26) Fabricius Bibl. Gr. III. p. 492 Harl.

27) Brandisius, *rhein. Mus.* I. p. 270–272.

28) Alexander Aphr. ad Arist. Me-

logicis et grammaticis egisse recte ... ...ditur [29]), quemadmodum etiam Theophrastus eo libro, quem περὶ λέξεως scriptum edidit, fundamenta grammaticae iecit et de categoriarum rationibus exposuit [30]). Ad hunc Eudemi περὶ λέξεως librum nescio an referri possit locus ille Galeni [31]), quem unum locum novi, ex quo licet aliquid suspicari de libro quodam Eudemi, qui responderit Aristotelis libro περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων [32]), qualem sane scripsit Theophrastus [33]): nam verba illa Ethicorum Eudemiorum, quae sunt p. 220, 24—25, nemo testimonium eiusmodi libri esse dixerit. Ceterum caveamus, ne existimemus hunc Eudemi Rhodii περὶ λέξεως librum eundem fuisse cum *Eudemi cuiusdam rhetoris lexico*, cui inscriptum fuit περὶ λέξεων, cuius mentionem Suidas [34]) facit, et quod non posteriore quam tertio post Christum natum saeculo scriptum fuisse Ritschlius [35]) statuit: quod lexicon videtur fundamentum fuisse illius lexici, quod asservatum in bibliotheca Parisina [36]) inscribitur *Εὐδήμου ῥήτορος περὶ λέξεων ῥητορικῶν*, et quod, ut nunc est, multa, quae ab homine Christiano [36]) scripta vel adiecta sunt, continet. Sed inter hunc *Eudemum rhetorem* et *Eudemum Rhodium* philosophum Peripateticum quae ratio intercedat, et num idem sit cum Eudemo nostro Rhodio philosopho Peripatetico (nam *varia* rhetorem Eudemum scripsisse Suidas [34]) dicit) an ab hoc sit diversus, alii diiudicent: equidem ἐπέχω.

taph. *Α*, 9 p. 63, 65 ed. Bonitz. τῇ μὲν οὖν πρώτῃ τοῦ τρίτου ἀνθρώπου ἐξηγήσει ἄλλοι τε κέχρηνται καὶ Εὔδημος σαφῶς ἐν τοῖς περὶ λέξεως. Alexander Aphr. in Ar. Top. p. 38 ἔστι γὰρ εἴδη πλείω τῶν ἐρωτήσεων. οὐ γὰρ μόνον ἐρώτησις προτάσεων γίνεται ἀλλ' ὡς Εὔδημος ἐν τοῖς περὶ λέξεως διῄρηκεν. οἱ γὰρ ἐρωτῶντες ἢ περὶ τοῦ συμβεβηκότος ἐρωτῶσιν· ἢ γὰρ κτλ. Alexander in Ar. Analyt. pr. p. 12 ed. lat. Venet. 1542 primum Eudemi librum περὶ λέξεως commemorat. — Eodem pertinere videntur illa David. p. 19, a, 34 Schol. in Arist. ἔγραψε γὰρ καὶ Θεόφραστος καὶ Εὔδημος περὶ κατηγοριῶν κατὰ μίμησιν τοῦ οἰκείου διδασκάλου. Cf. p. 32, b, 33 Schol. in Arist. Vide not. 25.

29) Vide Brandisium, *rhein. Mus.* I p. 272 not. 76.

30) Vide Brandisium l. l. p. 271 (272) not. 75 et p. 272 not. 78. 79. Menag. ad Diog. Laert. V, II, XIII, 47 pag. 124, a.

31) Galenus de Sophismatis seu Captionibus penes dictionem cap. 3 tom. XIV p. 593 ed. Kuehn. τὰ παραδείγματα (scil. τῶν παρὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων) λάβοι τις ἂν ἔκ τε τῶν καὶ Εὐδήμου κἀξ ἄλλων.

32) Brandisius, *rhein. Mus.* I p. 281 „*von Büchern des Theophrast und Eudemus, die den Aristotelischen Widerlegungen der Sophisten entsprochen zu haben scheinen, findet sich nur eine unbestimmte Erwähnung und leise Spur.* Galen. l. l.

33) Vide Diog. Laert. V, II, XIII, 45 σοφισμάτων α' β'.

34) Suidas: Εὔδημος, ῥήτωρ. ἔγραψε διάφορα, καὶ κατὰ στοιχεῖον περὶ λέξεων αἷς κέχρηνται ῥήτορές τε καὶ τῶν συγγραφέων οἱ λογιώτατοι. Vide Suid. s. v. εὐγενέστερος Κόδρου. s. v. Φρυνώνδας etc.

35) Ritschlius de Oro et Orione p. 79. Cfr. Ritschlius prolegg. ad Thom. Mag. p. LXXVIII.

36) In Bekkeri Anecd. tom. III p. 1067 haec leguntur. „Cod. Paris. 2635. Index a prima manu λέξεων χρησίμων συναγωγαί, αἷς μάλιστα κέχρηνται ῥήτορές τε καὶ τῶν συγγραφέων οἱ λογιώτατοι. a secunda Εὐδήμου ῥήτορος. a tertia Εὐδήμου ῥήτορος περὶ λέξεων ῥητορικῶν. Auctorem Christianum produnt in prima pagina Ἀαρών, Ἀβέλ, Ἀββᾶς, Ἀβακούμ." Vide etiam Fabricii Bibl. Gr. VI p. 245. p. 632 Harl.

6. De Physicis Eudemi Rhodii satis constat. Nam persaepe Simplicius in Aristot. Phys.[37]) horum non mentionem solum facit, sed verba etiam ipsa affert[38]). Quae quum scriberet Eudemus, quam diligenter Aristotelis Physicorum rationem habuerit, ex eo intelligitur, quod ex Theophrasto per litteras petivit, ut sibi apographum Physicorum Aristotelis mitteret accurate descriptum, quia quibus ipse uteretur exemplis libri quinti Physicorum Aristotelis, ea inquinata essent mendis librariorum[39]). Atque tanta Eudemus religione magistrum in Physicis secutus est, tantaque eius in rebus singulis fuit accuratio, ut posteriores Aristoteleorum Physicorum interpretes non solum ad sententias vel phrases Aristotelis explicandas, sed etiam ad verborum singulorum pondera examinanda verbaque scriptoris recte conformanda uterentur Physicis Eudemi[40]). At qui propterea nihil aliud nisi pedissequum quendam aut vile mancipium Aristoteli addictum et mancipatum Eudemum fuisse existimaret, nae ille vehementer erraret, atque Theophrastum quoque eodem damnare crimine deberet[41]). Nam quum sequeretur[42]) Aristotelem in univer-

37) Simplicius in Arist. Phys. fol. 42, b *καὶ τὰ Εὐδήμου τοῦ Ῥοδίου πρὸς ταύτην μοι δοκεῖ τὴν ἔννοιαν φέρεσθαι. ἔχει δὲ οὕτως· „εἰ δὲ ἔστιν ἐναντιότης κτλ.“*

38) Vide indicem apud Fabricium Bibl. Gr. vol. IX p. 536 Harl.

39) Vide Simplicium in Arist. Phys. fol. 216, a: Brandisium, *rhein. Mus.* I p. 245: Stahrium, *Aristotel.* II p. 189.

40) Cfr. Simplicius Phys. fol. 18, 6. fol. 19, a. fol. 21, a. b. fol. 29, a. fol. 99, a. fol. 122, a. fol. 201, a. fol. 217, a. fol. 217, b. fol. 220, a. fol. 231, b. fol. 279, a. fol. 120, b. fol. 121, b. fol. 124, a. fol. 138, b. 173, a. fol. 178, b. Brandisius l. l. p. 283, not. 94.

41) Non inutile erit animadvertere, de Theophrasto quae dicat Boethius in Aristotelis librum de interpretatione edit. secunda p. 292 ed. Basil. 1570. Theophrastus, ut in aliis solet, quum de similibus rebus tractat, quae scilicet ab Aristotele ante tractatae sunt, in libro quoque de affirmatione et negatione *iisdem aliquibus verbis utitur, quibus in hoc libro Aristoteles usus est.* Idem quoque Theophrastus dat signum hunc Aristotelis librum esse: in omnibus enim, de quibus ipse disputat post magistrum, leviter ea tangit, quae ab Aristotele dicta ante cognovit, alias vero diligentius res non ab Aristotele tractatas exequitur.

42) Simplicius Phys. fol. 245 *καὶ ὅ γε Εὔδημος μέχρι τοῦδε* (usque ad librum Phys. septimum) *τοῖς ὅλοις* [ita legendum pro *ὅλης*] *σχεδὸν τῆς πραγματείας κεφαλαίοις ἀκολουθήσας, τοῦτο παρελθὼν ὡς περιττόν, ἐπὶ τὰ ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ κεφάλαια μετῆλθε.* Quod dicit Zellerus in l. *die Philos. der Griechen* II p. 566 *„Eudemus hat sich — gänzlich auf die Erklärung seines Lehrers beschränkt, ohne die Grundlagen, ja fast ohne die Resultate seines Systems einer selbstständigen Prüfung zu unterwerfen“*, id falsum est. Probari hanc sententiam Zellerus dicit verbis Simplicii Phys. fol. 29, a (*καὶ ὁ Εὔδημος δὲ τῷ Ἀριστοτέλει πάντα κατακολουθῶν τοῦ ὅπερ ὄντος ἐκεῖνος οὐκ ἤκουσεν ὡς γένους. ἐν γοῦν τῷ πρώτῳ τῶν Φυσικῶν περὶ Παρμενίδου λέγων ταῦτα γέγραφεν ὡς Ἀλέξανδρός φησιν. ἐγὼ γὰρ οὐχ εὗρον ἐν τῷ Εὐδημίῳ τὴν λέξιν ταύτην. τὸ μὲν οὖν κοινὸν κτλ.*) et fol. 279, a (*καὶ ὅ γε Εὔδημος, παραφράζων σχεδὸν καὶ αὐτὸς τὰ Ἀριστοτέλους, τίθησι κτλ.*). At utroque loco non de toto Eudemi opere physico, sed de loco certo, ubi Eudemus secutus erat Aristotelem, Simplicius loquitur. Confer Simplic. fol. 124, b *ὁ Εὔδημος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Φυσικῶν παρακολουθῶν τοῖς ἐνταῦθα λεγομένοις — φησὶ κτλ.* Quod praeterea dicit Zellerus: *„diess sehen wir aus der Eudemischen Ethik,“* id quam rectum sit, infra apparebit. Contra Weissius, qui vir multum Physica illa volutavit, multis in rebus Eudemum ab Aristotele dissen-

sum, alia tamen mutavit, alia altius repetivit, alia correxit et conformavit, alia accuratius definivit [43]), atque etiam externa operis conformatione ab Aristotelis Physicis discessit suorumque Physicorum libros singulos aliter disposuit [44]).

7. De animalibus scripsit Eudemus quidam, qui vixit ante Aelianum. Nam aliquoties Aelianus [45]) et qui eum sequitur Michael Apostolius depromptas ex Eudemi libro refert narrationes, quae narrationes omnes in eo, ut, quanta et quam mira quarumdam bestiarum sagacitas sit et prudentia, ostendatur, conveniunt. Eudemum quendam philosophum scripsisse de animalibus, sive de animalium genitu, sive de victu, sive de particulis, sive de omni eorum differentia, colligitur ex his verbis Apuleii [46]): „legat veterum philosophorum monumenta, tandem ut intelligat, non me primum haec requisisse, sed iam pridem maiores meos, *Aristotelem* dico et *Theophrastum* et *Eudemum* et *Lyconem* ceterosque Platonis minores, qui *plurimos libros de genitu animalium deque victu deque particulis deque omni differentia* reliquerunt. Bene, quod apud te, Maxime, causa agitur, qui pro tua eruditione legisti profecto *Aristotelis* περὶ ζώων γενέσεως, περὶ ζώων ἀνατομῆς, περὶ ζώων ἱστορίας multiiuga volumina: praeterea Problemata innumera eiusdem: tum *ex eadem secta ceterorum*, in quibus id genus varia tractantur.“ Philosophum quendam Eudemum scripsisse quaedam de animalibus ex his verbis manifesto apparet: „*ex eadem secta*“ quod dicit Apuleius, sectam significari philosophorum Aristoteleorum, series docet sententiarum: *Eudemum* quum nominet iuxta *Aristotelem* et *Theophrastum* [55]) et *Lyconem* [60]), Eudemum quendam describi philosophum Peripateticum, nemo erit quin dubitet: Eudemus ille philosophus Peripateticus, qui simul nominatur cum Aristotele et Theophrasto et Lycone, et cuius scripta Apuleius novit, quis tandem erit alius nisi Eudemus Rhodius philosophus Peripateticus? Itaque Eudemum Rhodium de animalibus, sive de eorum genitu, sive de victu, sive de particulis, sive

sisse dicit, *Aristoteles Physik, übersetzt von C. H. Weisse* p. 300.

43) Cfr. Brandisius, *rhein. Mus.* I p. 283 (hoc est p. 282) not. 90 et 91. Vide etiam prolegg. cap. V.

44) Simplicius Phys. fol. 124, b Εὔδημος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Φυσικῶν παρακολουθῶν τοῖς ἐνταῦθα (Phys. Arist. IV, 1) λεγομένοις. fol. 167, b καὶ ὁ Εὔδημος ἐν τῷ τρίτῳ τὴν αὐτὴν ἔχων γνώμην (ut Arist. Phys. IV, 11) φαίνεται. fol. 169, b [in Schol. Arist. p. 389 errore typothetarum est fol. 168, b] ὁ μέντοι Εὔδημος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Φυσικῶν τάδε γέγραφε — cf. Phys. Arist. IV, 11. — Ibid. fol. 173, a οὐδὲν δὲ ἴσως χεῖρον καὶ τῆς Εὐδήμου ῥήσεως ἐκ τοῦ τρίτου τῶν Φυσικῶν τὰ ἐνταῦθα (Arist. Phys. IV, 12) παραφραζούσης ἀκούειν. „ὁ δὲ αὐτὸς χρόνος πότερον γίνεται κτλ.“ — fol. 171, a καὶ ὁ Εὔδημος τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ νῦν (Arist. Phys. IV, 11) ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Φυσικῶν φησὶ γράφων οὕτως. „εἰ δὲ νοήσαιμεν κτλ.“ Braudis. *rhein. Mus.* p. 282 not. 95.

45) Aelianus Hist. Anim. III, 20. — III, 21. — IV, 8. - IV, 45. — IV, 56. — V, 7. — IV, 53 quae de fera Libyca undecimam quamque praedae partem intactam relinquente ab Eudemo narrata traduntur, eadem repetuntur a Michaele Apostol. Cent. XII, 9 p. 144 ed. Lugd. 1653.

46) Apulei. de Magia cap. 36 p. 522 ed. Hildebrand. — p. 297 ed. Elmenhorst.

de omni eorum differentia, quaedam scripsisse, eaque Apuleio nota fuisse, non absurde concludimus[47]. Sed utrum Eudemus ille, cuius de animalibus libro Aelianus usus est, diversus ab Eudemo Rhodio, an idem cum hoc fuerit, hoc ego, quoniam hariolari nolo, non diiudico[48]. Neque tantum mihi sumo ut exploratum mihi esse dicam, quis ille Eudemus fuerit, cuius Eustathius[49] vel auctor scholiorum Homericorum[50] mentionem facit: quorum verbis significari Eudemum quendam, qui alicubi verba fecit de partibus corporis humani, apparet. Et quum modo nominato *Eudemo* subiungat Eustathius[49] nomen *Aristotelis*, de Eudemo Rhodio quo minus cogites nemo te poterit prohibere. At recorderis simul velim, mi candide lector, nobilissimum esse in *anatomiae* historia nomen *Eudemi*, physici cuiusdam vel anatomici, quem saepe Galenus[51] nominat, qui fuit aequalis Erasistrati Cei et Herophili Chalcedonii[52], insignium illorum antiquitatis anatomicorum, quorum Herophilus, quem Evangelistam anatomicorum appellat Gabr. Fallopius, primus humana cadavera catervatim secuit et dissecuit[53]. Sed interpellas me, et interrogas: num alii etiam clari fuerunt philosophi Peripatetici et nobiles in physiologia et anatomia? — Fuerunt, respondeo: ac quantum studii in his rebus posuerint, optime ex Luciani[54] verbis, qui eos propter hoc ipsum studium ludibrio habuit, cognoscitur. Laudantur, inquam, multis nominibus Theophrasti[55] de his rebus quaestiones: anatomica scripsit Callisthenes[56]: *περὶ σκελετῶν* scripsit Clearchus[57]: Menoni, qui desudavit in Hippocratis scriptis colligendis, *συναγωγὴ ἰατρική*[58])

47) Quod probare studuimus, posuit iam Ionsius Scriptt. Hist. Phil. I, XV, 2 p. 94, sed non satis exploratis rei argumentis. Vide etiam Vossium de historicis Gr. III p. 365 ed. Lugd. In Sprengelii libro *Geschichte der Medicin* Bd. I ed. 1846 p. 442 Apuleius testis laudatur et hoc contenditur, *Eudemus von Rhodus habe die Naturlehre des menschlichen Körpers behandelt.* At hoc ex Apuleii verbis colligi non potest.

48) Muellerus Fragm. Hist. Gr. vol. II p. 20 quid Eudemo illi, quem Aelianus commemorat, faciat, nescire se fatetur.

49) Eusthatius in Iliad. ε', 339 p. 553 ed. Rom. *Ὁμήρου εἰπόντος τρωθῆναι τὴν Ἀφροδίτην χεῖρα πρυμνὸν ὑπὲρ θέναρος, οἱ παλαιοί φασιν ὅτι θέναρ λέγεται τὸ μεταξὺ τῶν δακτύλων καὶ τοῦ καρποῦ, ἤγουν τὸ κοῖλον τῆς χειρός, ἢ κατὰ Εὔδημον τὸ μεταξὺ τοῦ λιχανοῦ καὶ τοῦ ἀντίχειρος, ἤγουν τοῦ μεγάλου δακτύλου, σαρκῶδες καὶ κοῖλον. Ἀριστοτέλης δέ φησιν, ὅτι χειρὸς τὸ ἐντὸς θέναρ σαρκῶδες, λέγει δὲ καὶ τὸν καρπὸν ἄρθρον εἶναι χειρὸς καὶ βραχίονος.*

50) Bachmann. Schol. in Hom. Iliad. ε', 339 p. 249 *θέναρ φησὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός, κατὰ δὲ τὸν Εὔδημον τὸ μεταξὺ τοῦ λιχανοῦ καὶ τοῦ ἀντίχειρος, δηλαδὴ τοῦ μεγάλου δακτύλου.* Id. in Iliad. ν', 438 p. 540 *στῆθος μέσον — ἐδίδαξε ποῦ κεῖται ἡ καρδία, ὡς καὶ Εὐδήμῳ δοκεῖ.*

51) Cf. e. gr. Galen. tom. VIII p. 212. tom. II p. 890. tom. XIX p. 30 ed. Kuehn.

52) Aequales fuisse Eudemum, Herophilum, Erasistratum, expositum est in Sprengelii libro *Geschichte der Medicin I Bd.* p. 539 et p. 522.

53) Vide Sprengelium l. l. p. 510.

54) Lucianus Vitarum Auctionis cap. 26 de Peripateticis *τί δέ; εἰ ἀκούσειας ἄλλα πολλῷ τούτων ὀξυδερκέστερα, γονῆς τε πέρι καὶ γενέσεως καὶ τῆς ἐν ταῖς μήτραις τῶν ἐμβρύων πλαστικῆς, καὶ ὡς ἄνθρωπος μὲν γελαστικόν, ὄνος δὲ οὐ γελαστικόν, οὐδὲ τεκταινόμενον οὐδὲ πλωϊζόμενον.*

55) De Theophrasto vide Sprengel. l. l. p. 438.

56) Vide Sprengel. l. l p. 441.

57) Vide Sprengel. l. l. p. 442.

58) Vide Sprengel. l. l. p. 341 et p. 442.

tribuitur: Strato Lampsacenus, cui Physici nomen non temere inditum, de genitu animalium, de coitu, de visu, de morbis, alia id genus scripta reliquit[59]): similiter Lycon de genitu animalium scripserat[60]): Erasistratus autem discipulus fuit Metrodori, eius qui Aristotelis filiam Pythiam in matrimonium duxerat[61]). — Sed quorsum ista interrogas? — Audies, inquis: nondum enim omnium dierum sol occidit. Quando igitur vixit Eudemus ille anatomicus? — Respondeo: in universum eodem fere tempore, quo Eudemus Rhodius. Nam Eudemus anatomicus vigebat regnante Ptolemaeo I Lagi[62]): quo tempore vixisse adhuc Eudemum Rhodium, quippe qui superstes fuerit Aristoteli[63]), necesse est: Eudemus autem ille anatomicus aequalis fuit Erasistrati[52]): Erasistratus autem, id quod constat, aequalis fuit Theophrasti[64]): atqui Theophrastum et Eudemum Rhodium aequales fuisse ex his quae § 1 not. 1 et § 6 not. 39 diximus, manifestum est: ergo aequales in universum dicere potes Eudemum Rhodium et Eudemum illum anatomicum. — Instas et urgues, mi lector: ubi vixit Eudemus Rhodius? ubi vixit Eudemus ille anatomicus? Anatomicum Eudemum Alexandriae vixisse opinor: certis verbis non invenio significatum[65]): Eudemus Rhodius qua in urbe sedem rerum suarum habuerit, nescio. Aliquando certe non in eadem urbe vixit, in qua tunc degebat Theophrastus: alioquin non dedisset ad eum litteras[66]). — Num igitur eadem in urbe vivere potuit, in qua vixit Eudemus anatomicus? — Potuit: sed vixerit necne, nescio. — Cuias fuit Eudemus anatomicus? — Nescio. Indicatum nusquam reperio. — Num cogitari potest fuisse eum Rhodium? — Cogitari potest: sed fuerit necne, nescio. — Quid, quum de patria Eudemi anatomici, quum de sede Eudemi Rhodii sumere et cogitare et halucinari possim quae libeat: quum studia utriusque hominis similia certe fuisse constet: quum, ut tot Peripatetici anatomiae operam dederunt, ita quaedam saltem de animantibus scripserit Eudemus Rhodius: quum tempora praesertim egregie congruant: quid igitur, si idem fuerit Eudemus Rhodius et Eudemus ille anatomicus? — Respondeant alii. Equidem nihil haustum ex vano volo, verum doceri ab aliis gestio.

8. De Ethicis Eudemi et de consilio, quo scripta philosophica edidisse videatur, mox disputabimus.

Satura.

9. Fratrem Eudemi Rhodii fuisse Boethum, et huius Boethi filium Pasiclem Rhodium [non Pasicratem, ut sunt[67]), qui confusa referentes perperam dicant], philosophum Peri-

59) Vide Diog. Laert. V, III, IV, 59. Sprengel. l. l. p. 560.
60) Vide Sprengel. l. l. p. 560.
61) Vide Sprengel. l. l. p. 522. Stahr. *Aristotel.* I. p. 164.
62) Vide Sprengel. l. l. p. 509.
63) Vide superiora not. 1 et Stahr. *Aristotel.* I p. 151.
64) Vide Sprengel. l. l. p. 522.
65) Vide Sprengel. l. l. p. 539.
66) Vide superiora not. 39.
67) Exempli gratia Stahrius *Aristotel.* II p. 102, qui *Pasicratem* Rhodium *fratrem Eudemi* pro a[illegible] re

pateticum, cognoscimus ex veterum testimoniis[68]): quibus testimoniis docemur, fuisse, qui librum α [non A] Metaphysicorum Aristotelearum ab hoc Pasicle scriptum esse crederent. Boethum autem, fratrem Eudemi, diversum esse a Peripateticis, Boetho Sidonio[69]), et Boetho, aequali Galeni[70]), vix est quod moneam.

10. De vita Eudemi Rhodii quis scripserit quaeritur. Nam apud Simplicium[71]) in editione Ven. 1527 haec verba legimus: *μαρτυρεῖ καὶ Δάμας ὁ τὸν βίον Εὐδήμου γράψας.* Brandisius[72]) pro *Δάμας* scripsit *Δάμασος*, nescio qua auctoritate. Si vera est haec Brandisii mutatio nominis, Damasus ille quis fuerit quaeritur: ego quis fuerit nescio. *Damasum* quidem *Scombrum* rhetorem *Trallianum Strabo*[73]) commemorat, hominem praeterea ignotum, nisi quod Schottus nomen eius scribi voluit apud Senecam[74]), ubi nunc est „*Damos Scombrus*: *στῆτε μὲν κτλ.*“: idemque Schottus hoc Damasi nomen poni voluit in alio loco Senecae[75]), ubi nunc est „*Damaseticus* induxit matrem loquentem etc.“: qui Damaseticus non magis notus est quam Damos ille vel Damasus[76]). Nam de Damaso episcopo non est quod cogitemus. *Damonem* quendam, id quod dico quasi praeteriens, auctorem commemorat Plinius[77]), *Damionem* medicum idem Plinius[78]) aliquoties. Si *Δάμασος* pro *Δάμας* e coniectura scripsit Brandisius, de Ionsii[79]) quoque coniectura nos dicere aequum est. Hic enim pro *Δάμας* in loco illo Simplicii scriptum fuisse suspicatur *Δαμάσκιος*. Nam Damascium Diadochum

libri α Metaphysicorum habitum esse narrat, secutus ille Fabricium Bibl. Gr. III p. 256 Harl. Qui error explosus est a Krischio, *die theol. Lehren der griechischen Denker* p. 268, 1 et a Bonitzio comm. in Metaph. p. 16. Paulo rectius Ionsius de Script. Hist. Phil. I, XV, 2 p. 94 quem exscripsit Fabricius.

68) Codices Metaphys. Aristotel. E Q S Bb Cb ad Metaphys. α init. p. 993, a, 29 ed. Bekk. haec adscripta habent: *τοῦτο τὸ βιβλίον οἱ πλεῖους φασὶν εἶναι Πασικλέους τοῦ Ῥοδίου, ὃς ἦν ἀκροατὴς Ἀριστοτέλους, υἱὸς δὲ Βοηθοῦ τοῦ Εὐδήμου ἀδελφοῦ. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Ἀφροδισιεύς φησιν εἶναι αὐτὸ τοῦ Ἀριστοτέλους.* Cod. Reg. (= cod. E?) apud Brandisium Schol. in Aristot. p. 589, a, 40 *τοῦτο τὸ βιβλίον ἔνιοι Πασικλέους εἶναί φασι τοῦ Ῥοδίου, ὃς ἦν ἀκροατὴς Ἀριστοτέλους, υἱὸς δὲ Βοναίου* [*Βοηθοῦ* coni. Brandis.] *τοῦ Εὐδήμου ἀδελφοῦ. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Ἀφροδισιεὺς Ἀριστοτέλους αὐτό φησιν εἶναι.* Asclepius Schol. in Aristot. p. 520, a, 6 — *τινὲς τὸ μεῖζον ἄλφα* [hic error est: ad *ἄλφα ἔλαττον* famam pertinere docet Krischius l. l. p. 268 not. 1] *οὔ φασιν εἶναι αὐτοῦ* (scil. *Ἀριστοτέλους*) *ἀλλὰ Πασικλέους τοῦ υἱοῦ Βοήθου* [sic] *τοῦ ἀδελφοῦ Εὐδήμου τοῦ ἑταίρου αὐτοῦ* (scil. *Ἀριστοτέλους*).

69) Strab. Geogr. XVI, 2 p. 367 T. *Βοηθὸς Σιδόνιος ᾧ συνεφιλοσοφήσαμεν ἡμεῖς τὰ Ἀριστοτέλεια.* Ammon. in Arist. Categ. fol. 4. fol. 5. ed. Ven. 1503 etc. Fabric. Bibl. Gr. III p. 480 Harl. Stahr. *Aristotel.* II p. 131.

70) Cfr. Galenus tom. II p. 215 sqq. tom. XIV, 627 ed. Kuehn.

71) Simplic. in Arist. Phys. fol. 216.

72) Schol. in Arist. p. 404, b, 34.

73) Strabo Geogr. XIV, 1 p. 649 Cas. = p. 183 T.

74) Senecae Controvers. II, 14 p. 190 Bip.

75) Senecae Suasor. I p. 9 Bip.

76) Cfr. Pauly, *Realencyclopädie* Bd. 2 p. 850.

77) Plin. Hist. Nat. libro I elench. libri VII.

78) Plin. Hist. Nat. libro I elench. libri XX. XXI–XXVII.

79) Cfr. Ionsius de Script. Hist. Phil. IV, 14 p. 253.

Simplicius [80]) aliquoties nominat huiusque affert sententias. Damascius autem scripsit *φιλόσοφον ἱστορίαν* [81]), in qua eum etiam de Eudemo et de vita egisse Eudemi, non incredibile est, praesertim quum non solum Platonem, sed etiam Aristotelem commentariis illustraverit [82]). Accedit hoc, quod in quaestionibus de primis principiis scribendis Eudemi Peripatetici [83]) scriptis se usum esse Damascius ipse declarat, sententiasque, quas Aegyptii, Phoenices, Orphici, Magi, de cosmogonia et theologia habuerint, tradit ab Eudemo [84]) expositas. Hunc Eudemum Peripateticum [83]) quem alium esse putemus nisi Eudemum Rhodium? praesertim quum Eudemum illum, Peripateticum quem Damascius appellat, multo ante Damascium vixisse ex verbis Damascii [85]) appareat. Atque quum de *Magis* quoque *Eudemum Peripateticum* scripsisse Damascius [86]) dicat, Eudemi Rhodii libro quin usus sit Damascius non est quod dubitemus, quando comparamus verba Diogenis Laertii [87]) et Michaelis Apostolii [87]), quorum prior *Eudemum Rhodium* de Magorum quibusdam opinionibus narrare scribit. Itaque quum Eudemi Rhodii scripta nota fuerint Damascio, etiam de vita huius philosophi egisse Damascium et apud Simplicium [71]) *Δαμάσκιος* pro *Δάμας* (*μαρτυρεῖ καὶ Δαμάσκιος ὁ τὸν βίον Εὐδήμου γράψας*) scriptum fuisse, ob eas rationes, quas exposuimus, sane credibile est.

11. Eudemus Rhodius diversus est ab *Eudemo Cyprio*, amico Aristotelis, in cuius honorem mortui dialogum de anima (*περὶ ψυχῆς*) ab Aristotele scriptum esse Plutarchus [88]) tradidit, cuius Eudemi Cyprii somnium ab Aristotele narratum refert M. Tullius [89]). De *Eudemo anatomico* supra § 7 p. XX, de *Eudemo rhetore* § 5 p. XVII, de *alio Eudemo Rhodio* p. XIV not. 3 diximus. Ab his diversus est *Eudemus philosophus Peripateticus, aequalis Galeni* [90]), qui librum περὶ

80) Locos collegit Koppius praefat. ad Damascii quaestiones de primis principiis p. XIV, not. 9.

81) Cfr. Eudocia s. v. *Δαμάσκιος* p. 134 Villois. et Koppius l. l. p. XV.

82) Vide Koppium l. l. p. XIV.

83) Damascius quaestt. de primis principiis p. 382 ed. Kopp. *ἡ δὲ παρὰ τῷ Περιπατητικῷ Εὐδήμῳ ἀναγεγραμμένη ὡς τοῦ Ὀρφέως οὖσα θεολογία κτλ.*

84) Cfr. Damascius l. l. p. 385. p. 382. p. 383. p. 384.

85) Damascius l. l. p. 385 *Αἰγυπτίων δὲ ὁ μὲν Εὔδημος οὐδὲν ἀκριβὲς ἱστορεῖ, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι καθ' ἡμᾶς φιλόσοφοι γεγονότες ἐξήνεγκαν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν κεκρυμμένην εὑρόντες ἐν Αἰγυπτίοις δή τισι λόγοις κτλ.*

86) Damascius l. l. p. 384 *Μάγοι δὲ καὶ πᾶν τὸ ἄρειον γένος, ὡς καὶ τοῦτο γράφει Εὔδημος, οἱ μὲν τόπον, οἱ δὲ Χρόνον καλοῦσι τὸ νοητὸν ἅπαν καὶ τὸ ἡνωμένον κτλ.*

87) Diogenes L. prooem. VI, 9. *ἀναβιώσεσθαι κατὰ τοὺς Μάγους φησὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔσεσθαι ἀθανάτους, καὶ τὰ ὄντα ταῖς αὐτῶν ἐπικλήσεσι διαμένειν. ταῦτα δὲ καὶ Εὔδημος ὁ Ῥόδιος ἱστορεῖ.* — Michael Apostol. Cent. XX, 39 p. 259 ed. Lugd. 1653 *Φρυνώνδας ἄλλος. λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ μάγων, ὡς Εὔδημός φησιν.*

88) Plutarchus vita Dionis cap. 22. Cfr. Fabricius Bibl. Gr. III p. 393 Harl. Pauly, *Realencyclop. Bd.* III p. 261. Krische, *die theologischen Lehren der griechischen Denker* p. 15.

89) Cicero de Divinatione I, 25.

90) Galen. tom. XIV p. 605 ed. Kuehn. Hic Eudemus Peripateticus num idem fuerit cum *philosopho* illo Eudemo, quem Galeni aequalem fuisse necesse est, et quem temperamento biloso fuisse

τοῦ προγιγνώσκειν scripserat. *Eudemus Stoicus* nullus fuisse videtur [91]). *Eudemum Parium* historicum solus commemorat Dionysius Halicarnassensis [92]): *Eudemi Naxii* nomen oblivioni tradendum esse videtur [93]). *Eudemus* quidam *Atheniensis* scripsit περί λαχάνων: rei auctor Athenaeus [94]) est. *Eudemi medici* famosum est adulterium Liviae, sororis Germanici, Drusi uxoris [95]). Alius est etiam *Eudemus Atheniensis pharmacopola,* quem tangit Aristophanes [96]): a quo diversum esse *Eudemum pharmacopolam* illum, quem Theophrastus [97]) commemorat, equidem ego neque affirmo neque nego. *Eudemum Chium* eiusdem Theophrasti [98]) in Eunomum Chium mutari vult Schneiderus [99]): sed qui diligenter locum et singulorum pondera verborum consideraverit (nam scriptum est ὁ δὲ Χῖος Εὔδημος, non Εὔδημος δὲ ὁ Χῖος, ut Chium appareat Eudemum vi vocis in initio enunciati positae distingui ab altero illo Eudemo, Atheniensi fortasse, qui paullo ante [97]) nominatus erat), is nihil mutandum esse intelliget. Alius est *Eudemus archon Atheniensis,* quem ex Diodoro Siculo [100]) novimus: alius *Eudemus* ille Demosthenis [1]): alius *Eudemus Pergamenus* de quo Plutarchus [2]): alius *Eudemus Milesius* de quo Polybius [3]): alius *Eudemus Samius,* pater Agatharchi pictoris [4]): alius *Eudemus auctor epigrammatis* incisi in limine aedis Coae Aesculapii [5]), quem *grammaticum* quendam Rosenbaumius [6]) fuisse suspicatur: alius *Eudemus „senex“* quidam, inventor nescio cuius emplastri, de quo scribit Galenus [7]).

Iam satis est. Ne me Crispini scrinia lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

Galenus tom. XV p. 565 et tom. II p. 631 scribit, alii viderint: cf. etiam Galen. tom. XVI p. 276 et tom. XVII p. 250.

91) Apud Diogenem Laert. VII, I, XXXIII, 40 pro Εὔδημος legendum esse Εὔδρομος viderunt Menagius ad h. l. et Fabricius Bibl. Gr. III p. 562.

92) Dionysius Halicarn. Iudic. de Thuc. cap. 5. Cfr. Muellerus Fragm. Hist. Graec. vol. II p. 20.

93) Apud Clementem Alex. Strom. VI p. 267 Sylb. pro Εὔδημος legendum esse Εὔηνος recte statuit Muellerus l. l. p. 20.

94) Athenaeus Deipnos. IX p. 369, E. p. 317, A. Cas.

95) Cfr. Tacitus Annal. IV, 3. Plinius Hist. Nat. XXIX, 8 p. 9 Bip.

96) Cf. Aristophanis Plut. 884 ibique Schol. „ὁ δὲ Εὔδαμος (vel Εὔδημος) φαρμακοπώλης ἢ χρυσοπώλης.“

97) Theophrast. Hist. Plant. IX, 17, 2 p. 319 Schneider.

98) Theophr. Hist. Plant. IX, 17, 3 p. 319 Schn.

99) Schneider. Adnott. ad Theophr. Hist. Plant. tom. III ed. Theophr. p. 811—812.

100) Diodor. Sicul. XVI, 32. Vide Clintonis Fast. Hellen. a. 353 p. 140 ed. Krueger.

1) Demosth. in Timocrat. p. 743 ed. Reisk.

2) Plutarchus in vita Tib. Gracchi cap. 14.

3) Polybius Hist. XXVIII, 16, 5. 17, 3.

4) Cfr. Harpocrat. s. v. Ἀγάθαρχος. Sillig. Catal. Artif. p. 5. Mueller. *Handb. d. Archaeol. d. Kunst* p. 131.

5) Cfr. Galen. tom. XIV p. 185 et p. 183. Plin. Hist. Nat. XX, 100.

6) Sprengel, *Gesch. der Arzneikunde* vol. I ed. IV p. 539.

7) Galenus tom. X p. 454 ed. Kuehn.

II.

Testimonia antiqua de Ethicis Eudemiis.

I.) **Aspasius** ad Aristotelis Eth. Nicom. fol. 141, a ed. Venet. 36 — *λέγει δὲ καὶ Εὔδημος καὶ Θεόφραστος ὅτι καὶ αἱ καθ' ὑπεροχὴν φιλίαι ἐν τοῖς αὐτοῖς γίνονται ἢ δι' ἡδονὴν ἢ διὰ τὸ χρήσιμον ἢ δι' ἀρετὴν κτλ.* Haec pertinent ad ea quae leguntur in hicis Eudem. p. 228, 3 ubi vide adnotationem. Aliud eiusdem pasii testimonium est in scholio ex cod. Vat. edito, quod in adn. Eth. Eud. p. 188, 7 nos p. 189 huius editionis exscripsimus.

II.) **Atticus** Platonicus adversus Aristotelem apud Eusebium aepar. Evang. XV, 4 p. 795 ed. Paris. 1628 *αἱ γοῦν Ἀριστοτέλους ρὶ ταῦτα πραγματεῖαι Εὐδήμειοί τε καὶ Νικομάχειοι καὶ Μελων Ἠθικῶν ἐπιγραφόμεναι μικρόν τι καὶ ταπεινὸν καὶ δημῶδες ρὶ ἀρετῆς φρονοῦσι καὶ τοσοῦτον ὅσον ἄν τις καὶ ἰδιώτης καὶ αίδευτος καὶ μειράκιον καὶ γυνή.*

III.) **Diogenes Laertius** de Vitis Philosophorum V, I, XI — *φησὶ δὲ καὶ Φαβωρῖνος ὡς ἑκάστοτε λέγοι Ἀριστοτέλης ᾧ ιλλοί φίλοι, οὐδεὶς φίλος. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῶν θικῶν ἐστί.* Haec pertinent ad librum septimum Ethicorum ıdemiorum p. 241, 20. De alio loco Diogenis Laertii vide adn. Ethica Eud. p. 244, 26.

IV.) **Porphyrius** prolegg. p. 9, b, 23 Schol. in Aristot. ed. andis. — *διὰ μὲν γὰρ τὸ ἠθικὸν γεγραμμένα αὐτῷ (Ἀριστοτέλει) ιὶ τὰ Ἠθικὰ πρὸς Εὔδημον μαθητήν, καὶ ἄλλα πρὸς Νικόχον τὸν πατέρα, τὰ μεγάλα Νικομάχεια, καὶ πρὸς Νικόμαχον τὸν ὸν, τὰ μικρὰ Νικομάχεια.*

V.) **Simplicius** in Arist. Categ. fol. 1, b ed. Bas. 1551 — *ιν δὲ πρακτικῶν τὰ μὲν Ἠθικά, ὥς τά τε Νικομάχεια καὶ τὰ ὐδήμεια*[8]) *καὶ τὰ ἐπιγραφόμενα μεγάλα, τὰ δὲ Οἰκονομικά, τὰ πολιτικά.* Quae iisdem fere verbis leguntur apud Davidem p. 25, 40 Schol. in Arist. — *τῶν δὲ πρακτικῶν τὰ μέν εἰσιν Ἠθικά, τὰ Οἰκονομικά, τὰ δὲ Πολιτικά, Ἠθικὰ μὲν ὡς τὰ Εὐδήμεια*[a]), *ὶ Νικομάχεια τά τε μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα κτλ.* — **Simplicius** in Cat. fol. 43, b *ἀλλὰ διὰ τί, φασίν, Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς Εὐδημείοις θικοῖς καὶ ἐν τῇ μετὰ τὰ φυσικὰ τὰς κατηγορίας ἐκτιθέμενος μνημονεύει τῶν πρός τι, εἴπερ καὶ τοῦτο τὸ γένος ὁμοίως ἰσάναι τοῖς ἄλλοις ἐνόμιζεν; ἢ ὅτι, ὅπου μὴ προηγουμένως περὶ ν γενῶν πάντων ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἀναμβάλλεσθαι περὶ πάντα ἀλλὰ ἰνοις χρῆται μάλιστα, ὧν δεῖται πρὸς τὸ προκείμενον; κτλ.* Haec rtinent ad ea, quae leguntur in Ethicis Eud. p. 19, 26 sqq. huius itionis.

8) Nos *ἠθικὰ Εὐδήμεια* codicum consensum secuti scripsimus.

III.

De auctore Ethicorum Eudemiorum.

1. Ethica Eudemia, exceptis libri quarti capitibus 1—14, non ab Aristotele, sed ab Eudemo Rhodio scripta sunt.

Probatio.

Tria scripta moralia Aristotelis nomine eduntur, Ethica Nicomachea, Ethica Eudemia, Magna Moralia. Quorum operum quae sit ratio, singulari disputatione exposuit Leonardus Spengelius [9]), certisque ac firmis argumentis demonstravit, Ethica Nicomachea profecta esse ab ipso Aristotele, Ethica Eudemia scripta esse ab Eudemo Rhodio, denique auctorem Magnorum Moralium posteriore aetate ita excerpsisse Ethica Eudemia ut simul Nicomacheorum Ethicorum rationem haberet. Sed hoc quod probavit Spengelius [10]) pertinet tantummodo ad libros Ethicorum Eudemiorum *Α Β Γ Η Θ*. De libris Ethicorum Eud. *Δ Ε Ζ* grammatici certant et adhuc sub iudice lis est. Quamquam de dirimenda hac lite multa perbene disseruit Fischerus [10]). Quibus de rebus pro instituti nostri ratione cap. VI verba faciemus. Nunc hoc addere satis habemus. Aristoteli haec Ethica Eudemia iam antiquis temporibus tributa esse, ex testimoniis supra cap. II p. XXV allatis intelligitur. Nempe fraudem faciebat inscriptio *Ἀριστοτέλους Ἠθικὰ Εὐδήμεια*, quae inscriptio vera est, dum ita interpreteris: „Aristotelis doctrina de moribus Eudemia," hoc est: „doctrina Aristotelis de moribus ab Eudemo exposita": plane ut *συναγωγὴ ἰατρική*, a Menone Peripatetico scripta, quum etiam *τὰ Μενώνεια*, ut indicant verba Plutarchi [11]), inscriberetur, Aristotelis nomini addicta et a Diogene Laertio [12]) in Aristotelis scriptis numerata est. Quid? quod etiam Analyticorum ab Eudemo scriptorum duplex fuit inscriptio, et *Ἀναλυτικὰ Εὐδήμεια* et *Εὐδήμου ὑπὲρ τῶν Ἀναλυτικῶν* [13]). Apposite etiam

9) L. Spengel, *über die unter dem Namen des Aristoteles erhaltenen Ethischen Schriften, in den Abhandlungen der philosophisch-philol. Classe der bayer. Akad. d. Wissensch. dritten Bandes zweite Abtheilung* p. 439. Idem vir doctissimus p. 534 sqq. auxilio codicis Monacensis CCCVI. contulit vetustam translationem latinam capitis 2 libri Θ Ethicorum Eudemiorum, ex meliore, quam qui exstant, codice factam, de qua cfr. Fabric. Bibl. Gr. III p. 288 Harl. et edit. Par. Didot. p. III.

10) Quod probavit argumentis certis Spengelius, id iam antiquitus fuerunt qui ex parte suspicarentur, e. gr. Patricius Discuss. Peripatet. tom. I libr. IV p. 49. Ionsius de Script. Hist. Phil. I, XV p. 93. — Praeterea cfr. A. M. Fischer, de Ethicis Nicomacheis et Eudem. Bonn. 1847.

11) Plutarch. Sympos. libri VIII quaestione IX capite 3 *καὶ ἔν γε τοῖς Μηνωνείοις σημεῖον ἠπατικοῦ πάθους ἀναγέγραπται.* Cfr. Sprengel. *Gesch. der Arzneik. Band* I p. 443.

12) Diog. Laert. V, I, XII, 25.

13) Vide superiora p. XVI not. 20.

Gustavus Gebauerus comparavit Calpurnii carminum inscriptionem, quae est in cod. Vindob. 286 „incipiunt bucolica Theocriti Calfurnii Siculi“: et quae ad calcem eiusdem libri verba sunt: „expliciunt bucolicon Theocriti Calfurnii poetae Siculi.“

IV.

Argumentum Ethicorum Eudemiorum.

Beatitudine nihil est pulchrius, nihil melius, nihil exoptatius [14]. De qua quum diversa inter philosophos dici et disceptari soleant [15], maximeque dubitetur utrum ea virtute paretur, an prudentia et sapientia, an voluptate [16], an etiam fortuna quadam ac benevolentia dei singulari [17]: quumque bona, quibus frui homo potest, partim sint interna, partim externa [18]: quantum hae res et singulae et coniunctae [19] ad beatitudinem conferant, quaerendum est (p. 7, 5—6). Itaque postquam de beatitudine et summo bono in universum [20] dictum est libro *Α*, indicatis etiam his, quae ponderis in hac quaestione maximi esse viderentur [21], significata denique disputationis via ac ratione [22] quaestionumque ordine notato [23]: primum [24] in morum virtutem huiusque conditiones accuratius inquiritur libris *Β Γ* (*Δ*), simulque illorum [25], qui virtute donari vitam beatam putent, sententia illustratur. Tum [26] prudentiae et sapientiae, cui in paranda vita beata alii [27] primas deferunt, quae sit cum morum virtute ratio et necessitudo quaeque vis ad assequendam beatitudinem, ostenditur libro *Ε*. Quum autem morum virtutis et virtutis intellectualis, hoc est prudentiae ac sapientiae, vicissitudo sit non separanda, harum autem neutra esse possit sine continentia, qua sedantur appetitiones et efficitur ut eae rectae rationi pareant conserventurque considerata iudicia mentis: quumque continentia recte a Socrate humanitatis et honestatis initium et fundamentum dicta esse videatur: quum etiam continentia virtuti non solum necessaria [28] et ad consequendam bea-

14) Vide Eth. Eud. p. 3, 7.
15) Vide p. 3, 15 sqq. p. 6, 29 sqq. p. 5, 30 sqq.
16) Vide p. 5, 30 — b, 5. p. 25, 34 sqq. p. 8, 34. p. 9, 35 sqq. p. 11, 9 arg. coll. p. 4, 18 sqq.
17) Vide p. 3, 15 — 4, 26 coll. p. 247, 37 sqq. p. 254, 28 sqq. p. 255, 4.
18) Vide p. 24, 32.
19) Vide p. 255, 8 — p. 256, 10.
20) Vide p. 3 sqq. p. 15, 18 sqq. p. 16, b, 1 sqq.
21) Vide p. 6, 28 sqq. p. 8, 20 sqq.
22) Vide p. 14, 26 sqq.
23) Vide p. 12, 29 arg. p. 12, 38. p. 5, 30 sqq. p. 25, 34 sq. p. 8, 34. p. 9, 35 sqq. p. 11, 9 arg.
24) Vide p. 12, 38.
25) Vide p. 5, 33. p. 5, b, 3. p. 8, 34, p. 9, b, 3. p. 11, 21. p. 4, 18. p. 25, 34.
26) Vide p. 12, 38.
27) Vide p. 5, 32. p. 5, b, 3. p. 8, 34. p. 12, b, 2. p. 9, b, 2. p. 11, 11—14. p. 4, 18.
28) Vide p. 152, 8. p. 59, 15—19.

titudinem strenue colenda, verum affinis etiam ipsi virtuti sit: de continentia aptissimo loco exponitur libri *Z* capitibus 1—11, id quod auctor iam antea promiserat[29]). Atqui continentia cernitur in compescendis cupiditatibus et in ea ratione, qua honeste homo fruatur voluptatibus. Itaque sequitur ut parte altera libri *Z* (capitibus 12—15) examinetur tertia[30]) de vita beata opinio, quae est illorum, qui summum bonum dicant esse voluptatem: de qua esse sibi hoc ipso loco disputandum philosophus ipse iam antea significaverat[31]). Quoniam autem homo beatus eget etiam bonis quibusdam externis[32]), necessario dicendum est etiam de bono omnium bonorum externorum et maximo et iucundissimo[33]) eodemque homini beato omnino necessario[34]), hoc est de amicitia, praesertim quum amicitia tantam cum virtute cognationem habeat, ut ipsa paene virtus[35]) quaedam et fere virtus praestantissima[36]) esse videatur. Quare de amicitia disputatur libro *H*. Iam in principio libri *Θ* quae disputationes exciderint, ignoratur: quae servata nobis huius libri capita sunt, ea recte videntur et suo loco esse posita. Nam de virtute plerisque iam expositis, non inepte de recto usu et de abusu virtutis quaeritur cap. 1. Et quum bona, quibus eget tamen beatus, partim interna sint, partim externa, externa autem non in hominis ipsius potestate sint, et quum quibusdam beatitudo fortuna[17]) dari videatur: de ratione, quae intercedat inter *εὐδαιμονίαν* et *εὐτυχίαν*, disputatur cap. 2. Postremo quoniam is homo, quem perfectum informamus, optimis quibusque bonis, tam internis quam externis, affluat necesse est: capite extremo de tali homine, qui illa felici conditione sit, exponitur: in quo homine elucet *ἡ καλοκἀγαθία*, quasi virtutum omnium cumulus, quae *καλοκἀγαθία* virtus est eius hominis, qui praeditus sapientia et virtute, hoc est et intellectualibus virtutibus et moralibus, simulque auctus et ornatus bonis externis, sapienter bonis externis et ita uti sciat, ut nullis eorum illecebris ab eo, ad quod se natum esse intelligit, abripiatur, sed, domitis corporis libidinibus[37]), n i h i l h a b e a t a n t i q u i u s q u a m u t d e u m c o n t e m p l e t u r a t q u e h u n c s a n c t e e t m e n t e p u r a[38]) c o l a t[39]): quo in studio perfectae norma honestatis cernitur[40]). Hac igitur *καλοκἀγαθίᾳ* qui praeditus est, is proxime, quantum quidem homo potest, abest a beatitudine. Quibus expositis rebus recte haec beatitudinis[41]) disputatio conclusa esse videtur atque absoluta.

29) Vide p. 59, 16—17. p. 73, b, 3.
30) Vide p. 5, 30—33. p. 5, b, 4. p. 8, 33 — p. 9, b, 1. p. 9, 4. p. 11, 15 sqq.
31) Vide p. 73, b, 2—4. p. 12, 29 sqq. et p. 12, 37. p. 25, 34—35. p. 5, a, 30 sqq. p. 12, 28. Adde adn. ad p. 180, 6.
32) Vide p. 190, 18.
33) Vide p. 197, 32 n.
34) Vide p. 236, b, 1 arg.
35) Vide p. 196, 28.
36) Vide p. 197, 31. p. 196, n. 22.
37) Vide p. 262, 22.
38) Cf. p. 9, 12.
39) Vide p. 261, 20.
40) Vide p. 263, 24.
41) Vide verba Schleiermacheri p. 263, adn.

V.

Propositum Ethicorum Eudemiorum cum Ethicis Nicomacheis comparatorum.

1. Ex comparatione Ethicorum Eudemiorum et Ethicorum Nicomacheorum apparet, consilium fuisse Eudemi, ut, examinandis gravissimis philosophorum de vita beata sententiis, hoc libro exponeret non de doctrina politica tota, sed de philosophia morali, et ut placita Aristotelis retractata partim explicaret, partim a dubitationibus quibusdam adversariorum liberaret, partim conformaret et corrigeret, eademque opera scholae Peripateticae auctoritatem muniret atque stabiliret.

Probatio.

2. De beatitudine ac de via, qua homo ad eam pervenire possit, velle se hoc libro, examinandis[42]) philosophorum gravissimorum sententiis, exponere, et introitu operis declarat auctor et exitu[43]): atque de hac exponit rerum per totum opus tractatarum serie. Itaque quum hominum singulorum conditiones atque mores, non rei publicae temperationem ac rationem, philosophus consideret, de morali doctrina hoc libro agitur, non de doctrina politica. Atque haec prima Ethicorum Eudemiorum et Ethicorum Nicomacheorum differentia est. Nam Ethica Nicomachea recte vocantur pars prior doctrinae politicae ab Aristotele tractatae, cuius pars altera libris Politicorum et Oeconomicorum continetur, dum auctor Ethicorum Eudemiorum exhibere se libro suo disputationis politicae partem quandam priorem, cui subiicienda pars altera Politicorum sit, nullo verbo significat. Cuiusmodi si quid huic libro addendum esse censuisset, id eum significaturum fuisse, eo magis credibile est, quum aliarum disputationum iam absolutarum et huius libri esse quandam necessitudinem, et in principio libri[45]) et aliis locis[46]) philosophus significet.

3. Sed moralem philosophiam, ab Aristotele in Ethicis Nicomacheis expositam, examinandis etiam reliquorum philosophorum de summo bono sententiis gravissimis, suo libro explicare voluisse Eudemum, ex his rebus intelligitur.

Ut aliorum[47]) scriptorum Aristoteleorum, ita Ethicorum Nico-

42) Vide p. 7, 5—6. p. 6, 28. Comparari quodammodo potest consilium Philebi Platonici: cf. Brandis. *Handb. der gr.-röm. Philos.* II, 1 p. 476.

43) Vide p. 3, 7 seqq. p. 7, 8 sqq. p. 247, 37 sqq. p. 255, b, 3 sqq. p. 263.

45) Vide p. 3, 14 *ὅ τί περ οἰκεῖον ἦν τῇ μεθόδῳ.*

46) Vide p. 42, 38. p 56, 10. p. 15, 17.

47) Vide e. gr. p. 25, 34. p. 18, 22—23. p. 15, 17 coll. p. 42, 38. p. 56, 10. Eodem fortasse illa referenda sunt, quae habentur p. 22, 36 et p. 237, 31 (p. 231, 19?)

macheorum, quum Ethica sua scriberet, rationem habuisse Eudemum, et ex summa totius operis et clare ex singulis locis apparet. Nam summa doctrinae hoc libro expositae in universum, in universum inquam, eadem est quae Ethicorum Nicomacheorum[48]). Dispositio rerum et via ac ratio quaestionum eadem in universum est, quae Ethicorum Nicomacheorum: quemadmodum etiam Analytica[49]) Eudemi Aristotelis Analyticis, Physica[50]) Physicis Aristotelis similibus rationibus responderunt. Sententias quasdam Ethicorum Nicomacheorum, et, quae maxime rem continere viderentur, ipsius Aristotelis verbis, philosophus noster repetivit[51]): credo, quod intelligebat, non posse mutari verba quarumdam sententiarum, quin sententiae ipsae mutarentur. Ut aliis locis disputatio in universum ad Ethicorum Nicomacheorum verba applicata est[52]), ita alia, quae paucis verbis in Ethicis Nicomacheis significata sunt, plurium circuitu verborum ostenduntur, ut, quod Simplicius de Physicorum[53]) quibusdam locis scribit, in quibus Eudemum *παραφράζειν*[54]) *τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους* dicit, idem de multis locis Ethicorum valeat[55]). Ut in Physicis[56]) placita Aristotelis alia altius repetivit, alia conformavit et accuratius definivit: ut Analyticorum locos quosdam ab Aristotele inchoatos Analyticis[57]) suis amplificavit et pertexuit: ita haud pauca, quorum in Ethicis Nicomacheis adumbratio et praeformata materia est, Eudemus suo libro[58]) exaedificat et absolvit. Alia re altius repetita accu-

48) Cfr. Spengel. p. 477 sqq.

49) Cfr. Brandisius, *rhein. Mus.* p. 268.

50) Vide superiora p. XVIII not. 42.

51) Vide e. gr. p. 19, 25—26 coll. Eth. Nic. I, 6, 3, — p. 9, 35 coll. Eth. Nic. I, 5, 2. — p. 32, 21 coll. Eth. Nic. II, 6, 4. — p. 68 n. 16. — p. 72, 15 sqq. coll. Eth. Nic. III, 10, 10. — p. 9, 6 sqq. coll. Eth. Nic. X, 8, 11. — p. 27, 38. — p. 123 n. 26—28. — p. 122, 12.

52) Vide e. gr. p. 3, n. 1. p. 9, 6.

53) Vide p. XVIII not. 40.

54) Simplicius Phys. fol. 201, a *ὁ μὲν Εὔδημος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ φυσικοῖς παραφράζων τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ εἰπὼν — φησί.* fol. 279, a *καὶ ὅ γε Εὔδημος, παραφράζων σχεδὸν καὶ αὐτὸς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, τίθησι κτλ.*

55) Vide e. gr. p. 3, 1—6 coll. Eth. Nic. I, 8, 14. — p. 10, n. 34. — p. 32, 12 sqq. coll. Eth. Nic. II, 5, 2 sqq. — p. 67, 28 coll. Eth. Nic. III, 7, 7. — p. 75, 12 sqq. coll. Eth. Nic. IV, 1, 39. — p. 197, 9 — 198, 12 coll. Eth. Nic. VIII, 1, 6. Cfr. Spengel. p. 480 not.

56) Vide p. XIX not. 43.

57) E. gr. de syllogismis hypotheticis. Boethius de Syllogismo Hypothetico p. 606 „in hypotheticis syllogismis ab Aristotele nihil est conscriptum, Theophrastus vero, vir omnis doctrinae capax rerum, tantum summas exsequitur. *Eudemus* latiorem docendi graditur viam, sed ita, ut veluti semiparia quaedam sparsisse, nullum tamen frugis videatur extulisse proventum.“ Ibid. p. 607 „Hypothesis duobus, ut *Eudemo* placet, modis dicitur etc.“ Alex. Aphrod. in Schol. Arist. p. 184, b, 45 ad Aristot. Analyt. prior. I, 44 p. 50, a, 40: *περὶ τούτων (τῶν ἐξ ὑποθέσεως) ὑπερτίθεται μὲν ὡς ἐρῶν ἐπιμελέστερον, οὐ μὴν φέρεται αὐτοῦ σύγγραμμα περὶ αὐτῶν, Θεόφραστος δὲ αὐτῶν ἐν τοῖς ἰδίοις Ἀναλυτικοῖς μνημονεύει, ἀλλὰ καὶ Εὔδημος καί τινες ἄλλοι τῶν ἑταίρων αὐτοῦ.* Ioh. Philoponus in Anal. prior. fol. LX. Cfr. Brandisius l. l. p. 268 n. 66. — De reciprocatione propositionis universalis negativae. Alex. Aphrod. in Schol. Arist. p. 166, b, 15 ad Aristot. Analyt. prior. I, 17 p. 36, b, 35 *Θεόφραστος μέντοι καὶ Εὔδημος ἀντιστρέφειν φασὶ καὶ τὴν καθόλου ἀποφατικὴν αὐτῇ κτλ.* Cfr. Brandisius l. l. p. 267, n. 60 sqq. Alex. Aphrod. l. l. p. 160, a, 43.

58) Vide e. gr. p. 8, 25 sqq. coll. Eth. Nic. I, 5, 1 sqq. — p. 42, 21 sqq. coll. Eth. Nic. III, 1, 1 sqq. — p. 62,

ratius definiuntur[59]): alia novis argumentis, modo simplicioribus, modo subtilioribus, confirmantur[60]): plane ut idem factum est in Eudemi Analyticis[61]): de aliis, quae satis enucleata in Ethicis Nicomacheis sunt, breviter et summatim praecipitur[62]): plane atque in Eudemi Physicis[63]). Quae omnia si colligimus, quid aliud, nisi explicare Eudemum suo libro doctrinam Aristoteleam voluisse, existimandum est?

4. Sed non solum explicare placita Aristotelea, verum etiam dubitationes quasdam, quae aut obiicerentur aut obiici possent, removere, atque ea, quae non satis recte nec satis accurate in Ethicis Nicomacheis dicta viderentur, confirmare Ethicis suis et corrigere Eudemus voluit. Nam saepe rationem habuit aliorum aliarum sectarum philosophorum[64]): et ut ipse contra hos disputavit[65]), ita videndum erat, quibus rationibus iis occurreret, quae contra doctrinae Peripateticae auctoritatem iam invalescentem, ab adversariis disputarentur. Huius rei indicio ex parte vel illae *ἀπορίαι* sunt, quarum aliae ab Aristotele significatae, aliae ab Eudemo novae in medium prolatae, accurate et diligenter expediuntur et removentur[66]): quamquam his etiam ad rem ex omnibus partibus considerandam „Aristoteleo more“ utitur. Idem auctoris consilium indicat rerum dispositio, quae, quum in universum sit eadem quam habent Ethica Nicomachea, in quibusdam tamen est alia[67]): quarum rerum ordinem mutatum auctori magis lucidum magisque ad docendum idoneum visum esse arbitror. Eadem de Physicis Eudemi cum Physicis Aristotelis comparatis acce-

4 sqq. coll. Eth. Nic. III, 6, 2 sqq. — p. 64, 12 sqq. coll. Eth. Nic. III, 8, 1 sqq. p. 215 n. 6.

59) Vide e. gr. p. 41, 15 sqq. — p. 42, 21 sqq. — p. 9, 15 sqq. — p. 15, 18 sqq.

60) Vide e. gr. p. 21, 15. p. 22, 27. (p. 121 adn. ad v. 4.).

61) Alex. Aphrod. in Schol. Arist. p. 148, b, 29 ad Arist. Anal. prior. I, 2 p. 25, a, 14: *Θεόφραστος καὶ Εὔδημος ἁπλούστερον ἔδειξαν τὴν καθόλου ἀποφατικὴν ἀντιστρέφουσαν ἑαυτῇ κτλ.* Ioh. Philoponus in Analyt. pr. fol. XIII, b *οἱ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους ἑταῖροι, οἱ περὶ τὸν Θεόφραστον καὶ Εὔδημον σαφέστερον καὶ ἁπλούστερον τοῦτο κατασκευάζουσι. φασὶ γὰρ κτλ.* Cfr. Brandisius l. l. p. 267, 59.

62) Vide *Γ.* cap. 2—6 quae de virtutibus traduntur. p. 74 n. 29. — p. 75 n. 13. — p. 233 n. 24. — Cf. etiam p. 33 n. 27.

63) Simplicius in Aristot. Phys. fol. 16, b: *ὁ μέντοι Εὔδημος συντομώτερον οὕτως ἐπιχειρεῖ τῷ λόγῳ κτλ.*

64) Vide p. 4 n. 18. — p. 5 n. 32. — p. 68, 7. — p. 247, 34. — p. 12, 3 n. p. 251, 15. — (p. 153, 23. — 188 n. 1. — 180 n. 8. 188 n. 4—5. n. 5—6. p. 180 n. 13) — p. 220, 17 n. — p. 217, 29 n. — p. 199 n. 37.

65) Vide p. 7, 6. — p. 16, arg. IX. — (p. 178 cap. 12 — p. 191. p. 188 n. 5—6.).

66) Vide p. 46, 31. — p. 48, 2. — p. 58, 12. — p. 59, 19. — p. 63, 38. — p. 206, 18. — p. 236 cap. 12. — p. 244, 26. — p. 28, 16. — p. 51, 19. — p. 62, 10. — p. 77, 14. — p. 143, 18. — p. 144, 33. — p. 120 cap. 15. — p. 153 cap. 3.

67) Vide e. gr. p. 3, 1 sqq. coll. Eth. Nic. I, 8, 14. — p. 9, 6 coll. Eth. Nic. X, 8, 11. — Alio ordine singulae virtutes morales libro *Γ.* quam Eth. Nic. III, 6 — IV, 9 percensentur. Virtutes morum physicae *Γ*, 7 pag. 81 in uno conspectu ponuntur. Caput de officio et iure amici p. 228, 2 sqq., translaticium illud ex Eth. Nic. VIII, 13—14., ordinatius est magisque, ut ita dicam, forense et iudiciale. Praeterea vide p. 218 n. 8 — p. 241, 19. p. 241, 26.

pimus[68]). Quum autem summa multarum sententiarum eadem, quae in Ethicis Nicomacheis leguntur, repetantur, sed verba quaedam, quibus res accuratius determinatur, nova etiam[69]), adiiciantur: alia quum certius definiantur[70]): quo alio id consilio factum esse credibile est, nisi ut placita illa Aristotelea conformarentur et planius exprimerentur? Quod idem studium in Physicis[71]) Eudemi animadvertitur. Alia[72]) autem cur dilatata et amplificata existimemus, nisi ut, quum latius paterent quae premebat Aristoteles, ea complerentur atque dilucidiora fierent et ad commune iudicium popularemque intelligentiam accommodatiora? Cur alia[73]), quae cum dubitatione quadam ab Aristotele dicta videmus, confidentius et conceptis verbis posita animadvertimus, nisi propterea, quod res satis, ut ipsi videbatur, manifestas scriptor institutione correctiore ut nulli dubitationi obnoxias proponere voluit? Cur, similiter atque in Physicis et in Analyticis[74]), ita hic in Ethicis non solum nomina quaedam[69]), verum etiam opiniones ab Ethicis Nicomacheis longe discedentes, atque etiam capita quaedam plane nova[75]) addita sunt, quibus morum

68) Vide superiora p. XIX n. 43 et 44. Cfr. Braudisius l. l. p. 267 n. 61.

69) Vide e. gr. p. 32 n. 12. — p. 64, 14 *ἡ στρατιωτικὴ ἀνδρεία*. — p. 81 n. 27 *κατάπληξις*. — p. 34, 7 *ἀπέχθεια*. — p. 222, 10 *ἡ ἠθικὴ φιλία*, bonorum virorum amicitia: nam verborum Eth. Nic. VIII, 13, 5. VIII, 13, 7, potius cum Eud. p. 229, 32 comparandorum, alia ratio est. — p. 232 n. 15 *αἱ κατ' εὐθυωρίαν φιλίαι* —

70) Vide e. gr. definitionem amicitiae p. 204, 3, definitionem voluptatis p. 185 n. 14—15. Adde p. 24 n. 32.

71) Vide Brandisium l. l. p. 283 n. 92.

72) Vide e. gr. p. 215 n. 6. — p. 58, 12 sqq. — p. 247, 37 sqq. p. 81, 16 sqq.

73) Vide p. 34 n. 38. — p. 34 n. 2. — p. 34 n. 6 de voc. *ἀλήθεια*. — p. 34 n. 7—8. — p. 35 n. 10. — p. 82 n. 38. — p. 35 n. 11. — p. 81, 16 arg. coll. p. 146 n. 3.

74) Alex. Aphrodis. ad Arist. Anal. pr. I, 9 p. 30, a, 16 in Schol. Arist. p. 158, b, 44 *οὗτος μὲν οὖν οὕτως λέγει· οἱ δέ γε ἑταῖροι αὐτοῦ οἱ περὶ Εὔδημόν τε καὶ Θεόφραστον οὐχ οὕτως λέγουσιν, ἀλλὰ κτλ.* Idem ad I, 15 p. 33, b, 25 in Schol. p. 162, b, 23 *Θεόφραστος μὲν οὖν καὶ Εὔδημος καὶ ἐν τῇ ἐξ ἐνδεχομένης καὶ ὑπαρχούσης μίξει φασὶν ἔσεσθαί τι συμπέρασμα ἐνδεχόμενον, ὁποτέρα ἂν τῶν προτάσεων ἐνδεχομένη ληφθῇ· χεῖρον γὰρ πάλιν τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ ὑπάρχοντος· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης οὐχ οὕτως κτλ.* Ioh. Philoponus ad Anal. pr. fol. XXXII, b *οἱ δὲ ἑταῖροι αὐτοῦ οἱ περὶ Θεόφραστον καὶ Εὔδημον καὶ ἔτι οἱ ἀπὸ Πλάτωνος οὔ φασιν οὕτως ἔχειν οὐδὲ πάντως τῇ μείζονι ἀκολουθεῖν τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' ὑπάρχον ἀεὶ γίνεσθαι.* Idem fol. XXXIIII, a *τὰ αὐτὰ δὲ πάλιν φασὶ καὶ ἐπὶ τούτων οἱ περὶ Θεόφραστον καὶ Εὔδημον* [ita Brandis. Schol. p. 159, b, 7]. *ὁπότερος* [ita Brandis. pro *ὁπότερον* ed. Venet.] *γὰρ ἂν ᾖ τῶν ὅρων ἀναγκαῖος θατέρου ὄντος ὑπάρχοντος, τὸ συμπέρασμα ὑπάρχον ἔσται.* Boethius de Syllogismo Categorico p. 594 ed. Bas. 1570: „habet prima figura sub se, Aristotele auctore, modos quatuor, sed Theophrastus vel *Eudemus* super hos quatuor quinque alios modos addunt, Aristotele dante principium in secundo priorum Analyticorum volumine .... Hos ergo quatuor in prima figura modos in Analyticis suis Aristoteles posuit. Ceteros quinque modos Theophrastus et *Eudemus* addiderunt etc.“ Cf. ibid. p. 595. Ioh. Philoponus in Analyt. prior. fol. 60. Ioh. Saresberiensis Metalog. IV, 4 p. 884 ed. Lugd. 1639 „— data quidem semente rationis eorum (syllogismorum), quos, sicut Boethius asserit, Theophrastus et *Eudemius* [sic] addiderunt.“ Cfr. etiam Brandisius l. l. p. 268 n 62. Patricius Discuss. Peripatet. tom. I. libr. XII p. 153.

75) Vide p. 255, 8. — p. 244, 26 sqq. — p. 58, 12 sqq. — p. 23 n. 13. [p.

doctrinae Aristoteleae quum correctio quaedam adhibeatur, tum gravitas et sublimitas [77]) insignis concilietur? Nam, ut iam commemorem rem gravissimam, quum definitio illa Aristotelis, qua virtutem moralem explicat [78]), in circulo vertatur aperto, careatque norma certa qua honestum et officium metiri possis et ad quam ὁ ὀρθὸς λόγος et ὁ φρόνιμος actiones honestas dirigat: quumque norma illa extrema nusquam in Ethicis indicetur: circulus ille ac vitium doctrinae facile et ab Eudemo, acuti viro ingenii, et ab aequalibus animadverti, atque ab adversariis reprehendi potuit. Quam doctrinam Eudemus quum alia adhibita notione compleverit, normamque [79]) summae perfectionis humanae in directione animi ad cultum et contemplationem numinis supremi positam esse voluerit [80]): Aristotelis doctrinam conformavit atque correxit [81]). Quamquam haec correctio ita comparata est, ut eam, re accurate considerata, gradu magis quam re ab Aristotelis placitis differre existimandum sit [82]).

Haec omnia si colligimus, nemo negabit, hoc propositum fuisse Eudemo, ut doctrinam moralem Aristotelis Ethicis suis denuo explicatam, confirmatam, correctam, explanatius et expressius exponeret, eademque opera scholae Peripateticae auctoritatem confirmaret et stabiliret: Quare rectius quam ille, quem supra p. XVIII n. 42 nominavi, Brandisius [83]) de hoc philosopho iudicavit.

188 n. 7. — p. 185 n. 14—15. — p. 125 n. 26. —]

77) Vide p. 261, 20 *θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν*.

78) Aristot. Eth. Nic. II, 6, 15 *ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ ἐν μεσότητι ουσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὡρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειε· μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολήν, τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν*. Vide Eud. Eth. p. 58, 8 n. Fischer. de Eth. Eud. et Nic. p. 23.

79) Vide p. 262 adn. 24. Fischer. l. l. p. 27 sqq.

80) Vide p. 261, 20 adn.

81) Vide p. 40 n. 7—8. Fischer. p. 23 sqq.

82) Cf. p. 189 adn. ad p. 188, 7.

83) Brandis. l. l. p. 284: *Eudemus folgte, wahrscheinlich nicht blos in der Physik, dem Aristoteles mit sehr verständiger und achtungsvoller Ergebenheit. Er muss im Stande gewesen sein, die überragende Grösse des Meisters zu begreifen und einzusehen, dass es mehr fromme, die Gedanken eines solchen Mannes nach Kräften, und an ihnen seine Kräfte übend, auszubilden und zu ergänzen, als im Wahn der Selbstständigkeit mit unzulänglichen Kräften an ihrer Statt neues zu bilden*. Ibid. p. 282: *Eudemus hatte [trotz seiner Abhängigkeit von Aristoteles] Eigenthümlichkeit und Selbstständigkeit, welche des Denkmals einer kurzen Charakteristik werth sein möchte.*

VI.

De integritate Ethicorum Eudemiorum.

1. Ethica Eudemia non integra nobis servata sunt: nam et verba multa corrupta sunt, et particulae quaedam maiores exciderunt, et liber Δ totus, excepto capite quinto decimo, periit.

Probatio.

2. Non agitur hoc loco de verbis singulis, quae passim in Ethicis Eudemiis corrupta sunt, neque de particulis quibusdam maioribus, quales Η 12 p. 243. Θ 1 p. 244 et p. 247 excidisse manifestum est, sed de libris Δ Ε Ζ, quos et in Ethicorum Eudemiorum et in Ethicorum Nicomacheorum codicibus esse, et de quorum auctore disceptari, supra [1]) ostendimus. Dicimus igitur, libros Ε Ζ ab Eudemo scriptos et ex huius Ethicis in Ethica Nicomachea, quum horum libri VI et VII in simili argumento versantes periissent, complendi operis causa esse translatos: contra librum Δ, excepto capite 15, ab Aristotele scriptum et Ethicorum Nicomacheorum proprium, ex his Ethicis in Ethica Eudemia, quum horum liber Δ, sive de iustitia disputatio, excidisset, complendi operis causa esse translatum, sed veri libri Eudemii Δ fragmentum restitisse caput huius libri quintum decimum. Quam sententiam, re ipsa cum Fischero consentientes, hoc pacto probari posse speramus. Ordiamur a quibusdam interrogationibus.

A.) Interrogatio I. Num offendor ordine rerum in Ethicis Nicomacheis tractatarum aut opinionum quadam repugnantia, si sumo libros Ethicorum Eudemiorum Ε Ζ (= Eth. Nic. VI VII) esse partem Ethicorum Nicomacheorum?

Responsum. Offendor. Nam et ordinem rerum tractandarum turbatum et simul repugnantiam opinionum animadverto: nam bis locis diversis, Ethicorum Nic. libro X et Eud. Ζ. capitibus 12—15 (= Eth. Nic. VII, 11—14 ed. Zell.), agitur de re eadem, de voluptate, et ita agitur, ut summa disputationis [2]) diversa sit: neque tamen causam video, cur libro Ζ (= Eth. Nic. VII) de ea disseratur, quum praesertim decimo libro Ethicorum Nic. de ea dicendum esse alio loco [3]) ipsius Aristotelis verbis declaratum sit: multo minus intelligo cur utraque disputatio ita instituta sit, ut summa utriusque diversa

1) Vide p. XXVI.
2) Vide p. 188—189 adn. ad p. 188, 7.
3) Vide Eth. Nic. IX, 9, 8.

sit, neque tamen posterior prioris ullam rationem habeat: ex qua difficultate ne alii quidem expedire sese potuerunt[4]). Praeterea, quum memini eorum, quae Eth. Nic. I, 2, 4 scripta sunt (— δόξειε δ' ἂν τῆς κυριωτάτης καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονικῆς· τοιαύτη δ' ἡ πολιτικὴ φαίνεται), miror quod *E*, 8 p. 135, 23 sqq. πολιτική (et οἰκονομική) et φρόνησις *eadem* ἕξις esse dicitur. Denique non liquet, qua de causa eiusdem auctor operis *E*, 1 p. 125, 26 tam acerbis in se ipse verbis (οὐθὲν σαφές) invehatur. Accedunt etiam alia incommoda, de quibus infra[5]) dicetur.

Interrogatio II. Num offendor ordine rerum in Ethicis Eudemiis tractatarum aut opinionum quadam repugnantia, si sumo libros Ethicorum Eudemiorum *E Z* esse partem Ethicorum Eudemiorum?

Responsum. Non offendor: immo recte atque ordine omnia, de quibus agitur, sese excipiunt. Nam quum ordo rerum, de quibus disputatur, talis sit, qualem futurum in hoc opere esse, auctor ipse initio operis significavit[6]): tum disputationem illam, quae *Z*, 12—15 de voluptate est, rectissime illo, quo posita est loco, esse positam, et ex instituti totius rationibus[7]) et ex ipsius verbis philosophi[8]) apparet eamque cum consilio Ethicorum Eud. universo optime congruere, ex his, quae infra dicemus intelligetur. Tum quod *E*, 8 p. 135, 23 sqq. πολιτική (et οἰκονομική) et φρόνησις *eadem* ἕξις esse dicitur, id plane congruit cum iis, quae Eud. *A*, 8 p. 23, 13—16 sunt, et egregie hae partes operis diversae sibi respondent: (vide p. 135 adn. 23). Postremo liquet, qua de causa eiusdem auctor operis *E*, 1 p. 125, 26 tam acerbis verbis (οὐθὲν σαφές) utatur: praesertim si comparo Eud. *Θ*, 3 p. 260, 5—6: (vide p. 125 adn. 26). Accedunt etiam alia commoda, de quibus infra (p. XXXVIII. XLI sqq.) dicetur. Praeterea Eudemus persaepe lectores suos et ad disputationes postea instituendas delegat et res antea tractatas in memoriam lectorum revocat: atqui omnes[9]) hi loci, quibus id facit, assumptis ad Ethica Eudemia libris *E Z*, recte indicati sunt[10]).

4) Vide Aspasii scholion p. 189 in adn. ad p. 188 v. 7 exscriptum. — Spengelius p. 518 haec scripsit: *die wiederholte Behandlung der ἡδονή im siebenten und zehnten Buche der nicomachischen Ethik ist ein Uebelstand, den keine Interpretation beseitigen kann.* Eadem sententia est Schleiermacheri, *sämmtl. Werke.* 3. *Abthlg. Zur Philos.* 3. *Bd.* p. 325.

5) Vide p. XLIV.

6) Vide superiora p. XXVII capite IV et quae diximus p. 125, 18 arg. p. 150, 15 arg. p. 179, adn. 1. p. 244, arg.

7) Vide p. 5, 32—33. p. 7, 5 sqq. p. 12, 37 n. p. 25, 34—35. p. 180, 6.

8) Vide p. 73, 2—4. p. 192, 8 adn. — p. 188, 7 adn. — Cfr. Spengelius p. 519: „*dieses wird um so glaublicher (dass Buch Z in die eudemische Ethik gehöre), wenn man bedenkt, dass die Eudemien bereits vorher* (p. 73, 2—4) *die Untersuchung der ἡδονή gerade für diesen Ort angekündigt haben.*“ Schleiermacher. l. l. p. 326.

9) De verbis p. 56, 2 = p. 1227, a, 2 infra dicetur p. XLVI n. 64.

10) Vide p. 8, 33 adn. — p. 12, 37 adn. — p. 12, 38. — p. 16, 30 coll. p. 191, 32. — p. 23, 16 coll. p. 135, 23. — p. 29, 13. — p. 40, 7—8 adn. — p. 45, 12. — p. 73, 3. — p. 59, 16—17 adn. — p. 73, 8. — p. 78, 9. — p. 84, 29 adn. — p. 146, 31 adn. — p. 125, 18 adn. — p. 126, a, 1. 2. 3. p. 259, 17. p. 259, adn. 3. — p. 180, 6.

B.) Interrogatio I. Num intelligo omnia, quae in Ethicorum Nicomacheorum libris prioribus (I II III IV) scripta sunt, si corpus Ethicorum Nicomacheorum caret illis libris *E Z*?

Responsum. Omnia in quatuor prioribus libris Ethicorum Nicomacheorum tam explanata sunt, ut ad hos libros intelligendos clavi quadam ex libris illis *E Z* petenda non egeam et abesse illi libri mea causa possint. Quamquam non celo, unius loci [11]) verba ita esse comparata, ut spem faciant uberioris cuiusdam expositionis, et quidem similis expositionis, qualis est *E*, 1 p. 125, 18 sqq. Qua de re paullo infra pluribus dicetur. Sed antea interrogare pergamus.

Interrogatio II. Num intelligo omnia, quae in Ethicorum Eudemiorum libris prioribus (*A B Γ*) scripta sunt, si corpus Ethicorum Eudemiorum caret illis libris *E Z*?

Responsum. Haud pauca in tribus prioribus libris Ethicorum Eudemiorum tam obscura sunt, ut ad hos libros plane intelligendos clavi quadam ex insequentibus, hoc est ex libris illis *E Z*, petenda necessario egeam, et, si absint illi libri, de quibusdam recte intelligendis desperem.

Nam ante omnia caput 11 libri *B* Ethicorum Eudemiorum p. 58 sqq. quid tandem sibi velit, nisi librum *E* perlegeris, non perspicis [12]): atque ubi tu primum legis ea verba huius capitis, quae p. 60, 40 scripta sunt (*τὸ μὲν τυγχάνειν τούτων ἄλλης δυνάμεως*), aut mussitabis: „Davus sum, non Oedipus", aut: „si non vis intelligi, non debes legi." Neque enim prius haec verba intelliges, quam ea, quae *E*, 13 p. 145, 21—22 seqq. scripta sunt, cognoveris: quibus cognitis, tum demum p. 60, 40 et verba *ἄλλης δυνάμεως* propter p. 145, 22 et verbum *τυγχάνειν* propter p. 145, 25 positum esse senties. Praeterea *B*, 5 p. 40, 7—8 eadem difficultas est, quam paullo ante significavimus esse loci Ethicorum Nicomacheorum II, 2, 2: verum non sine quadam differentia. Nam Eth. Nic. haec verba sunt: *τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττειν, κοινόν, καὶ ὑποκείσθω, ῥηθήσεται δ' ὕστερον περὶ αὐτοῦ, καὶ τί ἐστιν ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ πῶς ἔχει πρὸς τὰς ἄλλας ἀρετάς.* At Eth. Eud. haec scripta sunt: *τίς δ' ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ πρὸς τίνα δεῖ ὅρον ἀποβλέποντας λέγειν τὸ μέσον, ὕστερον ἐπισκεπτέον.* Addit Eudemus interrogationem *πρὸς τίνα δεῖ ὅρον ἀποβλέποντας λέγειν τὸ μέσον.* Iam penitus introspecto libro *E*, verba *E*. 1 p. 126, 34 (*ἀλλὰ δεῖ καὶ διωρισμένον εἶναι τίς τ' ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τούτου τίς ὅρος*) multo accuratius respondent verbis Eudemi, quae modo indicavimus, quam verbis Aristotelis: praeterea explicatio *τοῦ ὀρθοῦ λόγου E*, 13 p. 148, 27—29, consideratis etiam verbis praecedentibus p. 148, 25—27, ab Eudemo potius quam ab Aristotele profecta esse videbitur: at vero ut edocearis, quis tandem sit ille *ὅρος* (p. 40, 8. p. 126, 34), frustra

11) Eth. Nic. II, 2, 2.

12) Vide p. 58, 12 arg. et adnott.

volutabis Ethica Nicomachea: edoceberis, ubi Ethicorum Eudemiorum *Θ*, 3 p. 259, 21 sqq. p. 263, 24 perlegeris [13]).

C.) Interrogatio I. Num fidem habeo omnibus, quae in libris Ethicorum Nicomacheorum posterioribus (VIII IX X) scripta sunt, si corpus Ethicorum Nicomacheorum caret illis libris *E Z*?

Responsum. Nihil est, de quo dubitem.

Interrogatio II. Num fidem habeo omnibus, quae in libris Ethicorum Eudemiorum posterioribus (*H Θ*) scripta sunt, si corpus Ethicornm Eudemiorum caret illis libris *E Z*?

Responsum. Omnibus fidem habere non possum. Nam non habeo, quo referam verba *Θ*, 3 p. 259, 17 *περὶ ἡδονῆς εἴρηται*, et proxima p. 259, 18 *καὶ ὅτι τὰ ἁπλῶς ἡδέα κτλ.* commodius ad *Z* p. 184, 1 sqq. quam ad *H* p. 201, 32 refero. Item p. 259, 3 *πρότερον* non tam ad p. 40, 7—8 quam ad *E* p. 125, 20 sqq. pertinere videtur. Denique p. 259, 21 voc. *ἐπεί*, quum rem iam antea significatam in lectoris memoriam redigat, non est quo referam nisi ad *E*, 1 p. 125. Praeterea, quum *Θ* p. 256, 9 *ἐπεὶ χωρὶς διείλομεν κτλ.* scriptum sit, in superioribus necessario etiam de virtutibus intellectualibus dictum esse debuit, id quod factum est libro *E*. Denique de verbis *Θ* p. 256, 10 (*ἐκαλοῦμεν ἤδη καλοκἀγαθίαν*) suo loco dictum est.

D.) Interrogatio I. Num intelligo omnia, quae in libris illis Ethicorum Eudemiorum *E Z* scripta sunt, si sumo hos libros cum Ethicis Nicomacheis unum corpus efficere?

Responsum. Non intelligo omnia. Nam primum illorum verborum *E*, 1 p. 126, 34 (*καὶ τούτου τίς ὅρος*), de quibus paullo ante p. XXXVI diximus, explicationem desidero. Tum quamquam quaedam [14]) commode ad priores Ethicorum Nicomacheorum disputationes referre possum, quae tamen omnia [14]) etiam in Ethica Eudemia quadrant, alia tamen, reliquis Ethicorum Nicomacheorum libris adhibitis, aut nullam aut non satis claram habent lucem: nullam p. 146, 31 *εἴρηται*: non satis claram talia: p. 147, 21 *νῦν* — p. 148, 30 *ἡμεῖς* — p. 128, 33 *διὸ* — p. 170, 22 *ἀνίατος* — p. 173, 30 *μεταμελητικός*.

Interrogatio II. Num intelligo omnia, quae in libris illis Ethicorum Eudemiorum *E Z* scripta sunt, si sumo hos libros cum Ethicis Eudemiis unum corpus efficere?

Responsum. Intelligo omnia. Scio quid faciam illis verbis *E*, 1 p. 126, 34 (*καὶ τούτου τίς ὅρος*): nam explicationem eorum p. 263 invenio [15]). Praeter illos locos, quos Ethicorum Nicomacheorum auxilio explicare possem [14]), egregie etiam p. 146, 31

13) Cfr. Fischer. p. 29 sqq.
14) Vide p. 125, 18 adn. — p. 126, 1 adn. — p. 126, 3 adn. — p. 180, 6 adn. — p. 151, 35 adn. — p. 161, 28 adn. — p. 169, 11 adn.
15) Vide p. 126 adn. 34.

εἴρηται cum Ethicorum Eudemiorum libro superiore (*B*, **11** p. 59, 30—35) convenit. Tum p. **147**, **21** *νῦν* dictum de ea aetate, qua Eudemus vixit, facillime intelligo: p. **148**, **30** *ἡμεῖς* Aristotelis aemulos, Peripateticos, interpretor: p. **128**, **33** *διὸ* ad *B*, **11** p. **58**, **12** sqq. refero: p. **170**, **22** cum *Γ*, **2** p. **69**, **38** compono: p. **173**, **30** *μεταμελητικός* cum *H*, **6** p. **220**, **22—23** comparo.

E.) Interrogatio. Genus et disserendi et eloquendi, quo utitur auctor illorum librorum Ethicorum Eudemiorum *E Z*, utrum similius est reliquis libris Ethicorum Nicomacheorum an similius reliquis libris Ethicorum Eudemiorum?

Responsum. Genus et disserendi et eloquendi, quod in his libris *E Z* observo, appellare possum Aristoteleum [16]), hoc est tale, quale fere fuit et Aristotelis et aemulorum Aristotelis: itaque Ethicis Nicomacheis in universum non sane dissimile est: sed multo tamen similius Ethicis Eudemiis.

Primum ad dicendi genus quod attinet, Eudemum verbis ac locutionibus quibusdam libenter uti, eundemque brevitate quadam orationis, quae paene ad obscuritatem interdum accedat, delectari, ex reliquis libris Ethicorum Eudemiorum discimus [17]). Ac brevitas quidem orationis quamquam etiam in Ethicis Nicomacheis haud raro est, multo saepius tamen, ut in Ethicis Eudemiis, ita etiam in his libris *E Z* observatur [18]). Locutiones eaedem una *cum rebus iisdem*, quas in aliis libris Ethicorum Eudemiorum legimus, frequentes redeunt [19]). Neque obiicies mihi, esse etiam locutiones, quas una cum rebus iisdem in Ethicis Nicomacheis vel in aliis scriptis Aristotelis inveniam [20]): nam etiam in libris Ethicorum reliquis Eudemus haud pauca scripsit, quae cum Aristotelis, magistri, doctrina non rebus solum, verum etiam verbis congruerent [21]). Accedit enim hoc, quod sunt etiam voces ac notiones quaedam in his libris *E Z*, quarum in hac morum doctrina magnum momentum est, et quas in Ethicis Nicomacheis nusquam invenio, in Eudemiis vero Ethicis repetitas et quidem de in-

16) Cf. Cic. ad Fam. I, 9, 23.

17) Vide Indicem.

18) Vide e. gr. p. 177, 9 adn. — p. 178, 14 adn. p. 136, 28 adn. — p. 137 34 adn. — p. 138, 22—23 adn. — p. 139, 12—13 adn. — p. 139, 18 adn. — p. 144, 25 adn. — p. 154, 30 adn. — p. 154, 4 adn. — p. 155, 32. — p. 158, 7. — p. 170, 31—32. — p. 176, 26. — p. 131, 2 adn. — p. 180, 12 adn. — p. 181, 15—16. — p. 182, 18—19. — p. 182, 20. — p. 182, 22. — p. 184, 6. — p. 188, 5—6. — p. 191, 5. — p. 191, 5—7. — p. 192, 18.

19) Compara p. 189, 14—15 et p. 259, 20—21 et p. 12, 36 (p. 12 adn. 37). — Vide p. 191, 32 adn. Vide etiam p. 174, 16—17. — p. 175, 7—8 adn. — p. 125, 26 adn. — p. 126, 34 adn. p. 161, 25 adn. — p. 176, 30 adn. — p. 125, 31 coll. p. 260, 5 et p. 259, 21—22. — p. 146, 32 adn. — p. 145, 22 adn. — p. 148, 29—30 adn. — p. 145, 25 adn. — p. 174, 15 coll. p. 59, 15. — p. 152, 8—9 coll. p. 59, 19. — p. 142, 27 adn. — p. 140, 8—9 adn. coll. p. 260, 14—15 adn. — p. 157, 31 adn. — p. 151, 31 *διὰ νόσους κτλ.* adn. — p. 175, 11 adn. — p. 162, 8 adn. — p. 154, 30 adn. — p. 173, 30 adn. — p 165, 10 adn. — p. 174, 19 adn. — p. 168, 35 adn. — p. 195, 28—29 adn. —

20) Vide e. gr. p. 134, 20 adn.

21) Cf. e. gr. p. 15, 8 adn. — p. 15, 11—12 adn. — p. 13, 11 adn. — Vide etiam p. XXX n. 51.

dustria repetitas ac tractatas esse video[22]). Nam quod quaedam vocabula horum librorum *E Z* in Ethicis Nicomacheis *ἅπαξ λεγόμενα* sunt, et quod quaedam vocabula, in his libris *E Z* repetita, habentur etiam in reliquis libris Ethicorum Eudemiorum, sed non inveniuntur aliis locis Ethicorum Nicomacheorum, id partim per sese non magni ponderis, partim facile ad explicandum videtur[23]).

Plus ego tribuam rebus quibusdam grammaticis, quarum una iam Schleiermachero utilissima ad auctorem libri inveniendum visa est. Nam p. 130, 2—3 sic scriptum est: *πιστεύομεν δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις*. Qui loquitur, prima persona loquitur (*πιστεύομεν*), atque tali modo provocat ad argumenta ex libro Aristotelis petenda (*πιστεύομεν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις*), quo potuit quidem etiam Aristoteles ad librum a se scriptum provocare[24]), sed quo provocasse alium philosophum, Eudemum, sectatorem Aristotelis, multo est credibilius: praesertim quum alio loco plane eodem modo, provocans ad eundem librum Aristotelis, Eudemus loquatur, pariter prima persona verbi adhibita, p. 25, 33: *καθάπερ διαιρούμεθα καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις*, ubi vide, quae adscripsimus (p. 25, adn. 34). Quod si hos locos, p. 148, 30 (*ἡμεῖς*) p. 147, 21 (*νῦν*), de quibus supra (p. XXXVIII) diximus, comparaveris: si reputaveris Eudemum praeterea etiam alibi laudare Aristotelis *λόγους ἐξωτερικούς*[25]): si morem etiam Analyticorum, quae — casu fortasse — in aliis libris Ethicorum Nicomacheorum nusquam nominantur, testimoniis utendi his libris cum Ethicis Eudemiis communem[26]) esse animadverteris: si ea, de quibus mox (p. XLI) dicetur, addideris: verum sensisse Schleiermacherum, concedes. Sed sunt etiam aliae quaedam res grammaticae ac rhetoricae, libris *E Z* cum Ethicis Eudemiis communes, non communes illae cum Ethicis Nicomacheis: cuiusmodi est constructio illa praepositionis *ἀπό*, de qua dixi p. 171, adn. 4: compositio illa verborum, de qua dixi p. 140, adn. 32: frequens usus

22) Vide voc. *ὅρος* p. 125, 23. p. 126, 34. p. 190, 25 coll. p. 40, 8. p. 263, 24. p. 259, 21. p. 259, b, 1. p. 40 adn. 7—8. Fischer. p. 30. — Voc. *ὅλη ἀρετή* p. 144. 5 adn. coll. p. 148, 30 adn. p. 255, 8 *ἑκάστης ἀρετῆς*. p. 256, 10.

23) Vide p. 152, 11 adn. — p. 173, 30 adn. — p. 170, 34 adn. — p. 139, 17 adn. — p. 146, 34. — Nihil tribuo his ac similibus *ἅπαξ λεγομένοις*: p. 172, 16 *παιδιώδης*. — p. 169, 4 *ἀσινής*. — p. 168, 33—34 *σιναμωρία*. — p. 171, 11 *ἐκκαγχάζω*. — p. 172, 22 *προγαργαλίζω, γαργαλίζω* al.

24) Paullo aliter conformata est oratio Aristotelis Metaph. *M*, 1 p. 1076, a, 28 (*τεθρύλληται γὰρ τὰ πολλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων*) et Polit. VII, 1 p. 1323, a, 22 (*νομίσαντας οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν χρηστέον αὐτοῖς*) et Ethic. Nic. I, 13, 9 *λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια, καὶ χρηστέον αὐτοῖς*). Eth. Nic. I, 5, 6 *εἴρηται*. Ibid. X, 4, 3 *εἴρηται*. Metaph. *A*, 1 p. 981, b, 25 *εἴρηται*. Polit. VII, 13 p. 1332, a, 7 *φαμέν*. Metaph. *A*, 5 p. 986, a, 12 *διώρισται*. Polit. III, 12 p. 1282, b, 20 *διώρισται*. Polit. VII, 21 p. 1332, a, 21 *διώρισται*. De Part. An. I, 1 p. 642, a, 6.

25) Vide p. 18, 22—23.

26) Vide p. 130, 27 *ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς λέγομεν*. p. 130, 32 *καὶ ὅσα ἄλλα προσδιοριζόμεθα ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς*. — p. 15, 17. — p. 42, 38. — p. 56, 10.

contentionis[27]), quum ex contrariis verbis aut rebus oratio conficitur[28]): nam nihil tribuo talibus, qualia sunt p. 175, adn. 5 — p. 182, adn. 17 — p. 156, adn. 15—16.

Iam vero quod attinet ad tractationem rerum moremque disserendi, non magni, fortasse etiam nullius momenti res esse videtur, quod saepe[29]) in his libris *E Z* offendo rursus illam consuetudinem lectores ad disputationes postea instituendas delegandi et res antea tractatas in memoriam lectorum revocandi, quam consuetudinem in Eudemi Ethicis observari supra (p. XXXV not. 10) diximus: nam idem haud ita raro etiam in Ethicis Nicomacheis[30]) fit: quamquam alia quadam ratione. Sed hoc leve est. Gravius est, quod in via ac ratione disputandi, quae, ut reliqua scripta Eudemi, sane multa habet Aristotelea[31]), quaedam tamen multo crebriora in Ethicis Eudemi quam in Ethicis Nicomacheis reperio. Nam ut in libris reliquis Eudemiorum[32]), ita in his libris *E Z* *ἀποϱίαι* multo frequentiores quam in Ethicis Nicomacheis sunt[33]): quamquam *ἀποϱίας* ponere et solvere est etiam Aristotelis[34]). Atque ut subtile et acre ingenium Eudemi e reliquis scriptis eius elucet, ita etiam hi libri *E Z* multa habent, quae magis ad auctorem Eudemiorum Ethicorum inclinare videantur. Cuius generis est vel ipsum nomen *τῆς ἐπαγωγῆς*[35]): magis etiam argutae, vel dicam argutiores quaedam quaestiones et definitiones[36]): frequentior commemoratio quarumdam rerum, maxime talium, in quibus doctrina Aristotelea videtur esse conformata[37]): multitudo earum sententiarum, quae cum superioribus sententiis con-

27) Cic. ad Herenn. IV, 15, 21.

28) Vide p. 162, 16. p. 172, 20—21. p. 191, 30—31. p. 62, 39.

29) Vide p. 151, 34—35. — p. 125, 18. — p. 126, a, 3. — p. 154, 8. — p. 163, 25. — p. 169, 11. — p. 172, 29. — p. 174, 33. — p. 126, a, 1. — p. 131. 20. — p. 138, 24. — p. 146, 31. — p. 168, 27. — p. 187, 29. — p. 193, 32. — p. 180, 6. — p. 161, 28. —

30) Vide Eth. Nic. II, 5, 5. — IV, 5, 13. — IX, 9, 8. — III, 7, 7. — I, 5, 8. II, 7, 5. 6. — II, 2, 3. — IV, 2, 6. — IV, 2, 4. — 4, 9, 8? — Eth. Nic. V = Eth. Eud. IV p. 93, 28 et p. 110, 15 et p. 110, 23 ed. nostrae. — Eth. Nic. IX, 9, 5. — VIII, 9, 1. — VIII, 13, 1. — IX, 3, 1. — Sed de postremis his locis vide tamen Panschium de Eth. Nic. p. 34 sqq.

31) Vide e. gr. p. 131, 24 - 25 adn. — p. 133, 9 adn. p. 152, adn. 2. —

32) Vide superiora p. XXXI. n. 66.

33) Vide p. 143, 18 adn. p. 120, 4 adn. extr. p. 153, 21 sqq. Totam disputationem de continentia *Z*, 1 p. 152, 4 — *Z* 11 in solvendis *ἀποϱίαις* occupatam esse dicere possumus.

34) Vide p. 143, 18 adn.

35) Vide p. 130, 27—28 coll. p. 25, a, 2. — p. 30, 28. — p. 33, 30. — p. 257, 26. Quamquam, ut taceam de Organo, et Eth. Nic. I, 7, 21 et saepe in Metaphysicis (e. gr. *Δ*, 29 p. 1025, a, 10) Aristotelem quoque ita loqui, probe scio.

36) Cfr. p. 191, 8 arg. p. 185, 14—15 adn. — p. 188, 7 adn. ibique Schol. („*ἐνδόξως εἴϱηται*“). p. 148, 26—32 sqq. — Tota disputatio de voluptate *Z*, 12 sqq. Distinctio *τῆς ἐγκϱατείας* et *τῆς σωφϱοσύνης* *Z*, 2 sqq. coll. p. 246, 24.

37) Vide de virtute naturali p. 146, adn. 3. — Compara etiam adiectiva *σωφϱονικοί* p. 147, 5 et p. 214, 28 *φιλητικός*. — Cfr. etiam *πεϱὶ ἀναισθησίας* p. 176, adn. 23. — Divisio boni p. 183, adn. 26—27. p. 259, adn. 18—19. — *Τὰ ἀναγκαῖα* p. 161, adn. 25. p. 162, adn. 24. — Fatalis necessitas quaedam p. 167, 6—13. p. 49, 21 sqq. *Νόσος καὶ πήϱωσις* p. 151 adn. 31. — p. 50, 30—33. Comparatio crebra bestiarum et infantium p. 147, adn. 8. — p. 160, 4. p. 168, 31 sqq. p. 46, 29. Adde p. 150, adn. 17—18.

gruentes, ita positae sunt, ut se dedita opera propter superiora scriptas esse vel tacitae declarent[38]): laudantur eadem scripta, quae laudantur in illis libris, quos Eudemi esse omnes iam concedunt[39]): et hic laudatur Socrates Xenophonteus, et in illis[40]): et hic libenter laudantur carmina sententiosa, et in illis: et hic laudatur Euripides et in illis[41]): et hic Agathon, et in illis[42]): et hic Euenus, et in illis[43]). Quae omnia eiusdem philosophi stilum, manum, ingenium non obscure prodere atque Schleiermacheri de his libris iudicium confirmare videntur[44]).

F.) Interrogatio. Utrum elegantior est dispositio operis et concinnior congruentia partium, si sumo libros Ethicorum Eudemiorum *E Z* esse partem Ethicorum Nicomacheorum, an si sumo esse eos partem Ethicorum Eudemiorum?

Responsum. Non est elegans dispositio operis, si sumo hos libros *E Z* esse partem Ethicorum Nicomacheorum: nam ita ordo rerum misere turbatus est, ut didicisti ex his, quae supra demonstravimus, p. XXXIV. Externa vero partium congruentia nulla est, si ubertatem eius disputationis, qua libris Ethicorum Nicomacheorum III IV V de virtutibus moralibus exponitur, comparo cum ea brevitate, qua libro *E* (= Eth. Nic. VI) de virtutibus moralibus disseritur.

Contra hominis concinni manum artificem agnoscere mihi videor, si hos libros *E Z* partem Ethicorum Eudemiorum esse sumo. Nam ita ordinem disputationum universum et recte et ex instituti ratione per totum opus procedere, supra didici, p. XXXV. Quod autem libro *E* non tam copiose agitur de virtute intellectuali, id plane cum ea brevitate, qua libro *Γ* de virtutibus moralibus explicatur, congruit[45]): nam utrobique res iam antea ab Aristotele satis exploratas de industria summatim ab Eudemo et presse dico esse expositas. Postremo, si cum Ethicis Eudemiis hos libros coniungo, prima extre-

38) Vide p. 170, 22 adn. — p. 178, 15 adn. — p. 178, 17 adn. — p. 153, 23 coll. p. 247, 34. — p. 190, 22 adn. — p. 183, 36 coll. p. 71, 26. — p. 189, 17 adn. — p. 190 adn. 18. — p. 146, 31 adn. — p. 147, 17 adn. — p. 134, 21 et adn. 34 — b, 1. — p. 151, adn. b, 2. — p. 176, adn. 31. — p. 149, adn. 5—6. — p. 144, adn. 8. — p. 145, adn. 19 et 20. — p. 189, 11 adn. — p. 135, adn. b, 4. — Vide etiam p. 189, 14—15 coll. p. 12, adn. 37 et p. XXXVIII not. 19 atque superiora n. 37.

39) Vide p. XXXIX n. 25. 26.

40) Vide p. 152 adn. 8. coll. p. 153, adn. 23 et p. 199, adn. 37. —

41) Vide p. 137, 2. p. 195, 28—29. coll. p. 234, 11. p. 209, 12. p. 198, 16 bis. p. 201, 21. p. 234, 10 n. p. 199, 22—23 n. p. 227, 37—39 n. p. 216, 11—12 n. Quamquam idem poeta quum Eth. Nic. VIII, 1, 6. III, 1, 8, tum aliis locis laudatur ab Aristotele.

42) Vide p. 128, 9. p. 131, 19. coll. p. 68, a, 1. Quamquam legi etiam Arist. Rhet. II, 19 p. 1392, b, 7.

43) Vide p. 178, 31 coll. p. 43, 31. Quamquam scio, quid p. 43, adn. 31 adscripserim.

44) Cfr. Schleiermacher. l. l. p. 326 „*in dem Plane der eudem. Ethik entsteht nicht nur gar keine Art von Verwirrung aus diesen Büchern...... sondern wir finden eine Uebereinstimmung derselben mit dem eigenthümlichen Charakter des ganzen Werkes.*“

45) Vide verba Schleiermacheri p. 263 exscripta. Fischer. p. 9.

mis, extrema mediis, media primis egregie respondent, et in rebus ac sententiis[46]) et in verbis ac locutionibus[47]) ita congruunt, ut elaborata concinnitas, tamquam in opere artificio quodam et expolitione distincto, manifesto deprehensa appareat.

G.) Conclusio. Quod si vera sunt, quae ad has interrogationes respondimus: si, ad Ethica Nicomachea assumptis libris illis *E Z*, ordo disputationum turbatus reperitur, si opinionum repugnantia offenditur, si ratio librorum *E Z* et librorum Eth. Nic. I II III IV V et VIII IX X talis est, ut carere ad intelligendos hos Eth. Nic. libros libris *E Z* possim, si contra ad omnes librorum *E Z* sententias intelligendas libri Eth. Nic. posteriores non sufficiunt, si genere disserendi et eloquendi libri *E Z* ab Eth. Nic. sane differunt, si denique dispositio operis Ethicorum Nicomacheorum, assumptis his libris, inelegans et partium congruentia nulla est: si contra, ad Ethica Eudemia his libris assumptis, ordo rerum rectus et lucidus est, si opinionum consensus et concordia est, si ad libros Ethicorum Eudemiorum priores et posteriores plane intelligendos hi libri *E Z* necessarii sunt, si ad libros *E Z* ipsos plane intelligendos extremis Ethicorum Eudemiorum libris egeo, si genus disserendi et eloquendi prorsus idem est, si etiam signa temporis et personae egregie in Eudemum auctorem quadrant, si denique dispositio operis Ethicorum Eudemiorum, assumptis his libris, elegans et partium congruentia aequabilis atque concinna est: sequitur, ut cum quo opere hi libri congruentia disputationum, sententiarum, rerum, verborum, personarum, conspirent, eius operis hos libros proprios esse dicamus.

3. Si post ea, quae hactenus disputavimus, scrupulus de auctore librorum *E Z* etiam restat, eum exemptum iri spero, probato hoc syllogismo:

liber *E* et liber *Z* ab eodem auctore scripti et eiusdem operis partes sunt:

46) Evolve *A*, 1 p. 3, 7—8 coll. = *Z*, 14 p. 189, 14 et p. 190, 22 atque = *Θ*, 2 p. 248, 1. — *Z*, 14 p. 190, 25 coll. = *Θ*, 2 p. 251, 20. *A*, 1 p. 3, 15 φύσει coll. = *Θ*, 2 p. 248, 2 sqq. *A*, 1 p. 4, 18 coll. = *Θ*, 2 p. 248, 15. *A*, 1 p. 4, 17 coll. = *Θ*, 2 p. 248, 10. 11. *A*, 1 p. 4, 24 coll. = *Θ*, 2 p. 247, 38 sqq. atque p. 254, 33. *A*, 4 p. 8, 25 πράξεις coll. = *Θ*, 3 p. 261, 20 θεραπεύειν. *Z*, 14 p. 189, 17—18 coll. = *A*, 1 et *B*, 1 init. — *E*, 13 p. 144, a, 5 coll. = *Θ*, 3 p. 256, 9—16 coll. = *B*, 1 p. 29, a, 3. p. 28, 21. *B*, 5 p. 40, 7—8 coll. = *E*, 1 p. 125, 22 — p. 126, 34 coll. = *Θ*, 3 p. 259, 21 sqq. — 263. Quis sit ὀρθὸς λόγος, de quo in principio libri *E* quaeritur, explicatum habes extremo libro *E* p. 148, 27 — 28: quis sit ὅρος τῆς καλοκἀγαθίας explicatum habes libro *Θ* extremo (p. 263). Librum *E* extremum eleganter respondere extremo libro *B* (p. 58 sqq.) et extremo libro *Γ* (p. 81. p. 84, 27) primo adspectu intelligas necesse est. Vide p. 148, 27 arg. et p. 146, adn. 3 sqq. Verba extrema libri *A*. p. 23, 27 cum primis verbis libri *B* p. 24, 31 ita cohaerent ut verba extrema libri *Z* p. 195, 34 cum primis verbis libri *H* p. 196, 18 etc. Vide p. 195 adn. 34. Cf. etiam *Θ*, 3 p. 261 coll. = *A*, 5 p. 9, 15 sqq. atque *Θ*, 3 p. 261, 17 θεοῦ θεωρίαν coll. = *A*, 5 p. 11, 10 — 14. *Θ*, 3 p. 261, 20 coll. = *A*, 4 p. 9, 12—13.

47) Vide p. XXXVIII n. 19. atque p. XL n. 37 sqq.

atqui liber *Z* ab Eudemo scriptus et Ethicorum Eudemiorum pars est:

ergo liber *E* et liber *Z* ab eodem Eudemo scripti et eiusdem operis, Ethicorum Eudemiorum, partes sunt.

A.) Propositionem maiorem hoc pacto probamus. Liber *E* et liber *Z* ab eodem auctore scripti et eiusdem partes operis sunt. Nam, ut iam omittam res, methodum, stilum, verba, quae eundem auctorem prodere ex his, quae supra disputavimus, colligitur, ordo earum disputationum, quae his ambobus libris continentur, recte procedit[48]), [id quod plane manifestum est, si hos libros partem Ethicorum Eudemiorum esse sumis[49])]: deinde libro *Z* liber *E* et nominatim laudatur et lector ad huius libri *E* disputationem claris verbis relegatur[50]): tum alii loci libri *Z* ita comparati sunt, ut his aperte ac liquido ratio habeatur libri superioris *E*[51]): postremo verba sunt libri *Z*, quae, nisi antea iam cognito libro *E*, plane non intelligas, quae verba scripsisse philosophum, nisi ea ex superiore libri *E* disputatione lectori perspicua esse existimavisset, non est credibile[52]).

B.) Propositionem minorem hoc pacto probamus. Liber *Z* ab Eudemo scriptus et Ethicorum Eudemiorum pars est. Nam primum partem posteriorem huius libri, quae de voluptate est (cap. 12 sqq.), ab Eudemo scriptam et Ethicorum Eudemiorum propriam esse, certis ac non dubiis signis demonstrare possum: tum vero possum etiam demonstrare, partem huius libri priorem (capita 1—11) Ethicorum Eudemiorum propriam et ab Eudemo esse scriptam. Quorum utrum-

48) Posteaquam libro *E* ostensum est, quid sit *ὁ ὀρθὸς λόγος* (p. 148, 27—28 coll. p. 126, 34), et quae necessitudo inter *τὸν ὀρθὸν λόγον* et inter virtutem moralem intercedat (p. 148, 30—32), sequitur ut quaeratur, qua ratione et cuius rei auxilio *ὁ ὀρθὸς λόγος* et virtus moralis conservetur, atque ut ostendatur fieri hoc auxilio continentiae (p. 152, 10 sqq.). De continentia autem eo magis etiam, pertractatis virtutibus moralibus et intellectualibus, continuo post libri *E* disputationem exponendum erat propter magnam illam virtutis et continentiae similitudinem (p. 151, 36 — b, 2. p. 152, 8 sqq.), ob quam accurata distinctio harum *ἕξεων* et maxime separatio *τῆς ἐγκρατείας* et *τῆς σωφροσύνης* (p. 152, 14 sqq.) auctori necessaria videbatur. Postremo continentia cernitur in compescendis cupiditatibus: cupiditates autem cernuntur in voluptatibus: itaque deinceps post continentiam dicendum erat de voluptate (*Z*, 12 sqq.). Vide etiam Fischerum p. 13. His adde quae infra not. 49. indicabimus. Ne offendaris verbis p. 150, 15 *ἄλλην ἀρχήν*, vide adn. p. 150, 15.

49) Vide p. 59, 16—18. p. 73, b, 2—4. Cfr. etiam p. 150, adn. 17—18 *καλοῦμεν*. — p. 150 arg. — p. 179, adn. 1.

50) Vide *Z*, 11 p. 177, 11—13 *διὰ τὸ τὴν δεινότητα διαφέρειν τῆς φρονήσεως τὸν εἰρημένον τρόπον ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις* coll. *E*, 13 p. 145, 23 sqq. 28 sqq. Cf. adn. p. 177, 12—13. Adde *Z*, 11 p. 177, 8 et *Z*, 3 p. 154, 8 *δέδεικται πρότερον* coll. *E*, 13 p. 148, 30—32 et *E*, 5 p. 131, 26 sqq.

51) Vide *Z*, 5 p. 157, 35 — a, 1 *ἐπεὶ κτλ.* atque *Z*, 5 p. 160, 9 coll. *E*, 12 p. 142, b, 3. — Vide *Z*, 5 p. 159, 33 coll. *E*, 2 p. 128, 36 et *E*, 8 p. 135, 16. — Vide *Z*, 9 p. 174, 15 atque p. 174, 18—19 coll. *E*, 5 p. 132, 19 et *E*, 13 p. 146, 3 adn.

52) Vide *Z*, 3 p. 154, a, 4 *φρονήσεως* coll. *E*, 3 p. 129, 16—17: *Z*, 3 p. 154, 8 *πρότερον* coll. *E*, 5 p. 131, 26 sqq.: p. 154, 9 *τῶν ἐσχάτων* coll. *E*, 9 p. 138, 24: p. 154, 9 *τὰς ἄλλας ἀρετάς* coll. *E*, 13 p. 149, a, 1—2.

que si probavero, totum librum *Z* ab Eudemo scriptum et Ethicorum Eudemiorum proprium esse, probavero.

α.) Primum igitur demonstrabo, partem libri *Z* posteriorem (cap. 12—15) ab Eudemo scriptam et Ethicorum Eudemiorum esse propriam. Capita 12—15 libri *Z*, quibus de voluptate disputatur, quantas perturbationes quantaque impedimenta Ethicis Nicomacheis importent, si ea cum horum Ethicorum corpore coniungantur, supra significavimus (p. XXXIV n. 2—4): et alteram Ethicorum Nicomacheorum de voluptate disputationem, quae ibi libro decimo habetur, propriam esse Ethicorum Nicomacheorum atque genuinam, adnotatione ad *Z*, 12 p. 179, 1 ostendimus[53]): quibus indiciis omnibus collectis, efficitur, capita 12—15 libri *Z* non esse partem Ethicorum Nicomacheorum ab Aristotele scriptorum. Hoc igitur exploratum et concessum esse sumimus. Nam hanc opinionem, qua ductus dixerit fortasse quispiam, haec capita esse singularem voluptatis tractatum, ab Aristotele alio tempore separatim conscriptum, et a posteris sive casu sive de industria in corpus Ethicorum Nicomacheorum intrusum: hanc, inquam, opinionem, plane reiicimus: quandoquidem eam futilem esse apparet, si, cui haec capita auctori adsignanda sint, planum fecero. Iam vero ex multis locis huius (*Z*, 12 sqq.) disputationis apparet, auctorem huius disputationis ob oculos habuisse illam voluptatis disputationem, quae est in Ethicis Nicomacheis libro decimo cap. 1 sqq., eumque hanc Ethicorum Nicomacheorum X, 1 sqq. disputationem et interpretari[54]) et conformare[55]) voluisse. Atque haec sententiarum Aristotelearum interpretatio et conformatio plane eiusdem generis, methodi, stili est atque universa interpretatio et conformatio doctrinae Aristoteleae, quam in Eudemi Ethicis offendimus[56]). Congruit haec voluptatis disputatio cum consilio[57]) et argumento[58]) Ethicorum Eudemiorum: congruit ipse locus, quo de voluptate agitur, cum verbis, quibus Eudemus locum huius disputationis in prioribus libris indicaverat[59]): congruit cum methodo et tractatione rerum Ethicis Eudemiis propria[60]): congruit cum genere elo-

53) Panschii p. 43 de libro decimo opinionem refutavit Spengelius p. 466.

54) Vide p. 180 adn. 4. — p. 180, adn. 8. — p. 183, adn. 32—33 — p. 183, adn. 36. — p. 184, adn. 5. — p. 187, adn. 21—22. — p. 188, adn. 1. — p. 188, adn. 4—5. — p. 190, adn. 23. — p. 190, adn. 27. — p. 191, adn. 32. — p. 194, adn. 21 et 22.

55) Vide p. 185, adn. 14—15. p. 188, adn. 7.

56) Vide superiora p. XXX sqq.

57) Nam tres (p. 5, 31. p. 8, 33. p. 17, 2) sunt gravissimae de summo bono sententiae, *οἱ μὲν γὰρ τὴν φρόνησιν μέγιστον εἶναί φασιν ἀγαθόν, οἱ δὲ τὴν ἀρετήν, οἱ δὲ τὴν ἡδονήν*, ut est p. 5, 32 coll. p. 8, 33. p. 12, 27 sqq. Quae sententiae examinandae sunt (p. 7, 2 sqq.), quum praesertim *ἡ εὐδαιμονία τὸ ἥδιστον* esse videatur (p. 3, 8). Itaque postquam de virtute et de sapientia dictum est libris *B Γ Δ E*, restat ut quaeratur quantum et quale momentum ad assequendam beatitudinem in voluptate sit: cf. p. 180, 5—6 et p. 12, 29 — b, 2. p. 25, 34—35.

58) Vide superiora p. XXVII.

59) Vide p. 12, 37—38. p. 73, b, 3. — p. 191, 8 coll. p. 12, 29—35. — p. 194, 15 sqq. coll. p. 12, 35 *ἕτεραι* — p. 191, 32 coll. p. 16, 28. 30. Cf. etiam p. 259, 17 et p. 179, 2 coll. p. 25, 35.

60) Vide superiora p. XXXVIII, 19. Adde quaestionem illam subtilem p. 191,

quendi et dictione[61]): congruit cum forma operis externa[62]): postremo habet testimonium quoddam antiquitatis[63]).

β.) Quod si vere demonstravimus, partem libri *Z* posteriorem, qua de voluptate disputatur, ab Eudemo scriptam et Ethicorum Eudemiorum esse propriam: restat ut demonstremus, eundem philosophum, qui scripserit illam partem libri posteriorem, scripsisse etiam partem libri priorem, hoc est libri *Z* capita 1—11 vel disputationem continentiae. Quamquam hac in causa cavendum est, ne aut sophismate uti aut imprudentes in eodem gyro volvi videamur. Itaque fatendum est, non esse indicia externa, quibus, has duas libri *Z* partes (cap. 1—11 et cap. 12—15) unum totum librum efficere, etiam tum constaret, si forte esset hic liber *Z solus*, sine reliquis libris, nobis servatus. At sunt signa et externa et interna, quibus, has duas libri partes unum totum librum efficere, manifestum fit, si has duas libri partes ita considero, ut in codicibus Ethicorum Eudemiorum (vel mea causa etiam in codicibus Ethicorum Nicomacheorum) scriptae ac traditae sunt, hoc est, si sumo esse eas partem Ethicorum Eudemiorum (vel mea causa etiam partem Ethicorum Nicomacheorum). Sumam igitur — id quod post ea, quae supra exposuimus, ab omnibus concedetur — partem posteriorem, hoc est capita 12—15 libri *Z* (vel disputationem voluptatis), esse scriptam ab Eudemo et esse partem Ethicorum Eudemiorum. Nam de voluptate in Ethicis suis Eudemus disputare voluit: id quod supra p. XLIV not. 57. 58. 59 demonstratum est. Deinde disputare de voluptate non prius, quam absolutis virtutis et prudentiae (vel moralium et intellectualium virtutum) quaestionibus, voluit: id quod docent verba Eth. Eud. p. 12, 37—38. Atqui ita de voluptate disputare voluit, ut simul eodem tractatu (vel eodem libro) et de continentia et de voluptate dissereret: id quod apparet ex verbis Eth. Eud. *Γ*, 2 p. 73, b, 2 (*ἀκριβέστερον δὲ περὶ τοῦ γένους τῶν ἡδονῶν ἔσται διαιρετέον ἐν τοῖς λεγομένοις ὕστερον περὶ ἐγκρατείας καὶ ἀκρασίας*). Iam vero de continentia explicandi locus aptissimus Eudemo ibi erat, ubi de virtute (et morali et intellectuali, libris *B Γ Δ E*) exposuerat et ubi nondum de voluptate disputaverat: qui locus aptissimus erat propter has causas, quas p. XLIII not. 48 exposui. Itaque dispositio totius operis postulabat, ut ante ipsam disputationem voluptatis collocaret Eudemus disputationem continentiae, vel — quod eodem redit — ut eodem libro (libro *Z*) et de continentia et de voluptate, et quidem priore loco de continentia, posteriore loco de voluptate ageret: plane

8—192, 21 et p. 183, 36 coll. p. 71, 26. — p. 183, adn. 26—27. Fischer. p. 53. p. 185, adn. 14—15. p. 188, adn. 7. p. 195, 26 coll. p. 241, 16—19.

61) Vide locos supra p. XXXVIII n. 18 et not. 19 indicatos. p. 182, adn. 17.

62) Vide p. 189, 17 coll. p. 12, 32—34. — p. 190, 18 et 22 coll. p. 24, 32 et p. 247, 37 sqq. p. 4, 24—26. — p. 188, adn. 7 (p. 189). — p. 189, adn. 11. — p. 189, 14-15 coll. adn. ad p. 12, 37. — p. 195 adn. 34. — Cf. p. 178, b, 1 et p. 196, 22. — p. 179, 2 coll. p. 25, 35. — p. XLII not. 46.

63) Vide scholion Aspasii p. 189 in adn. ad p. 188, 7 extr. exscriptum — *σημεῖον δὲ τοῦ μὴ εἶναι τοῦτ' Ἀριστοτέλους ἀλλ' Εὐδήμου κτλ.*

ut hoc verbis Eth. Eud. *Γ*, 2 p. 73, b, 2 significaverat, utque hoc in libro *Z* revera factum esse videmus. Quod si conceditur, partem libri posteriorem (*Z*, 12—15) esse ab Eudemo scriptam et esse Ethicorum Eudemiorum propriam — id quod ob illa, quae supra explorata sunt, necessario concedendum est —: est etiam concedendum, partem libri priorem (*Z*, 1—11) esse partem Ethicorum Eudemiorum et esse scriptam ab Eudemo.

C.) Si igitur concedis, quod propositione maiore contendimus, librum *E* et librum *Z* ab eodem auctore scriptos et eiusdem operis partes esse: et si concedis etiam, quod propositione minore contendimus, librum *Z* ab Eudemo scriptum et Ethicorum Eudemiorum partem esse: sequitur ut et liber *E* et liber *Z* ab Eudemo scriptus et eiusdem pars operis, Ethicorum Eudemiorum, esse dicatur.

4. Restat ut dicamus de libro *Δ*. Dicimus igitur Ethicorum Eudemiorum librum *Δ*, qui ab Eudemo scriptus erat, periisse, excepto capite quinto decimo, et pro hoc libro Eudemi olim substitutum esse librum quintum Ethicorum Nicomacheorum, sed fragmentum veri libri Eudemii mansisse caput 15 p. 120. Quod quum dicimus, Fischeri sententiae accedimus, in quam haec hoc loco disputanda sunt. De iustitia Ethicis suis exponere voluit Eudemus, ut ex verbis eius *B*, 10 apparet[64]), et quidem exponere voluit libro quarto[65]). At hunc, quem nunc habemus de iustitia librum, non esse illum ab Eudemo scriptum librum, haec signa arguunt. Primum sententia ab Eudemo *B*, 10 de culpa ac dolo significata, de qua se uberius in iusti disputatione expositurum esse dicit, non est in libro *Δ* plane eodem modo, quo sperare debebamus, exposita[66]). Hoc suspiciosum est propterea, quod ubique in Ethicis stare a promissis Eudemum et accurate ad superiora respondere videmus[67]). Itaque aut mutavit sententiam, aut locus ille excidit e libro *Δ* — id quod non est credibile — aut totus liber *Δ* periit. Deinde auctor Magnorum Moralium, quem Eudemi Ethica excerpsisse constat, capite tertio libri secundi *ἀπορίας* quasdam ad iustititiam pertinentes tractat, quarum vestigia in libro *Δ* nulla sunt[68]): quas *ἀπορίας* ab auctore Magnorum Moralium ex eodem libro, unde reliqua petivit, translatas esse, veri simile est[69]). Quum vero auctor Magnorum Moralium toto opere Ethica Eudemi sequatur, Eudemus autem saepe ac libenter

64) Vide p. 56, a, 2 *ἀλλὰ περὶ τούτων ἐροῦμεν ἐν τῇ περὶ τῶν δικαίων ἐπισκέψει.*

65) Nam extremo libro *Γ* p. 85 Eudemus scribit his verbis: *περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἀρετῶν τῶν ἐπαινετῶν εἴρηται σχεδόν, περὶ δὲ δικαιοσύνης ἤδη λεκτέον.* Quae verba qui a librariis adiecta esse dicit, is non callet artem criticam.

66) Vide p. 56 adn. a, 2.

67) Vide superiora p. XXXV. n. 10.

68) Vide adn. extr. ad p. 120, 4. (p. 121).

69) Cfr. Spengel. l. l. p. 493: „*wir finden in der grossen Ethik* II, 3.... *Aporien in Bezug auf die Gerechtigkeit, die in den Nikomachien nicht stehen und welche man weniger den Magn. Mor. als Eigenthum zurechnen, als den Eudemien entlehnt betrachten möchte, so dass wir dadurch auf eine andre Gestalt dieser Bücher in den Eudemien geführt würden.*“

ἀπορίας excitet ac solvat[70]), non est cur dubitemus, quin hae ἀπορίαι in Eudemi de iustitia libro scriptae fuerint et ex hoc in Magna Moralia translatae sint: ex quo sequitur, ut haec, quae nobis libro Δ servata est disputatio iustitiae, quum nec locum nec significationem illarum ἀποριῶν habeat, non sit illa iustitiae disputatio, quam in Eudemi Ethicis invenit olim auctor Magnorum Moralium, vel — quod eodem redit — ut interciderit genuinus liber Ethicorum Eudemiorum, qui iustitiae disputationem complectebatur. Denique Eudemus libri Θ capite 3 p. 256, 10 dicit, se iam antea verba fecisse de honestate omnibus numeris absoluta, eamque se καλοκἀγαθίαν appellavisse: hoc autem fieri debuisse in eo libro, quo de iustitia disserebatur, ex iis apparet, quae p. 256 adn. 10 Fischeri sententia probata diximus. Itaque fortissime affirmare possumus librum Δ (cap. 1—14) non esse partem Ethicorum ab Eudemo scriptorum.

Contra hunc librum Δ esse partem (hoc est librum V) Ethicorum Nicomacheorum ab Aristotele scriptorum his rationibus confirmatur. Conspirat hic liber cum consilio et cum doctrina Ethicorum Nicomacheorum: positus est hic liber loco ad rem, de qua explicatur, persequendam aptissimo[71]): habet hic liber testimonia externa[72]): philosophatur auctor huius libri ea ratione ac via, qua solet philosophari Aristoteles: postremo genus dicendi habet lacteum illum candorem, qui Aristotelis proprius est, habet etiam vim et gravitatem vere Aristoteleam[73]): neque ex locorum quorumdam[74]), quos Eudemus in aliis libris Ethicorum suorum ob oculos habuit, similitudine, Eudemi hunc esse librum concludi licet: nam multa ex Aristotelis scriptis ab Eudemo translata esse, supra vidimus[75]).

At valent haec tantummodo de libri Δ capitibus 1—14: alia est ratio capitis huius libri quinti decimi, quod caput cur Ethicis Nicomacheis abiudicandum et potius ad Ethica Eudemia transferendum atque libri Δ ab Eudemo de iustitia scripti fragmentum dicendum sit, satis p. 120, adn. 4—121 demonstrasse nobis videmur.

70) Vide superiora p. XXXI.

71) Vide p. 104, adn. 32 contra Zellerum *d. Phil. der Griechen* II p. 520.

72) Vide p. 93, adn. 28. Pansch. de Eth. Nic. p. 21. — Eth. Eud. p. 94, adn. 19. — p. 100, adn. 32 (p. 101). — p. 106, adn. 35. Nihil tribuo talibus testimoniis, quale est e. gr. Alex. Aphr. ad Arist. Soph. Elench. in Schol. Ar. p. 317, a, 23 Br. *χρεὼν δ' ἐστὶ πρὸς σαφήνειαν πρότερον τοῦ λεγομένου τοῦ ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν Ἠθικῶν εἰρημένου ἀναμνησθῆναι, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἄλλο μὲν εἶναι τὸ φύσει δίκαιον, ἄλλο δὲ τὸ κατὰ δόξαν τοῦ κρίναντος, ἄλλο δὲ τὸ κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ νόμου περαιωθέν.*

73) Vide e. gr. p. 90, adn. 28. — p. 92, 24 cet.

74) Vide e. gr. p. 102, 32. — p. 110, 27. — p. 110, 23. —

75) Vide p. XXX et p. XVIII.

ΗΘΙΚΑ ΕΥΔΗΜΙΑ.

A.

1214, a. Ὁ μὲν ἐν Δήλῳ παρὰ τῷ θεῷ τὴν αὑτοῦ γνώμην ἀποφηνάμενος συνέγραψεν ἐπὶ τὸ προπύλαιον τοῦ Λητῴου, διελὼν οὐχ ὑπάρχοντα πάντα τῷ αὐτῷ, τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ ἡδύ, ποιήσας

κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν·
πάντων ἥδιστον δ' οὗ τις ἐρᾷ τὸ τυχεῖν.

ἡμεῖς δ' αὐτῷ μὴ συγχωρῶμεν· ἡ γὰρ εὐδαιμονία κάλλιστον καὶ ἄριστον ἁπάντων οὖσα ἥδιστόν ἐστιν. πολλῶν δ' ὄντων θεωρημάτων ἃ περὶ ἕκαστον πρᾶγμα καὶ περὶ ἑκάστην φύσιν ἀπορίαν ἔχει καὶ δεῖται σκέψεως, τὰ μὲν αὐτῶν συντείνει πρὸς τὸ γνῶναι μόνον, τὰ δὲ καὶ περὶ τὰς κτήσεις καὶ περὶ τὰς πράξεις τοῦ πράγματος. ὅσα μὲν οὖν ἔχει φιλοσοφίαν μόνον θεωρητικήν, λεκτέον κατὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καιρόν, ὅ τι περ οἰκεῖον ἦν τῇ μεθόδῳ. πρῶτον δὲ σκεπτέον ἐν τίνι τὸ εὖ ζῆν καὶ πῶς κτητόν, πότερον φύσει

ARGUMENTUM. ***Primo libro de beatitudine, summo bono, agitur. I. Beatitudo omnium rerum pulcherrimum, optimum, suavissimum est*** **(p. 1214, a, 1—8).** ***De hac disserentes, remotis quaestionibus theoreticis, videamus in quo vita beata consistat et quomodo ea paretur*** **(a, 8—30).** ***Videtur autem beatitudo vel vulgo in tribus potissimum rebus consistere, in sapientia, in virtute, in voluptate*** **(a, 30 — b, 6).**

p. 1214, a, 1. *Ὁ μὲν*] **Applicatur disputatio ad E. N. I, 8, 14 ed. Zell. —** *αὑτοῦ*] *αὐτοῦ* **A. E. Cam. Is. Correxit S.**

5. *κάλλιστον*] **Idem distichon est E. N. I, 8, 14 et apud Theogn. 255, unde affert Stob. CIII, 8, sed posterior ita scribit:** *κάλλιστον τὸ δικαιότατον φᾶστόν θ'* **[***δ'* **A. B. Gaisf.]** *ὑγιαίνειν, ἥδιστον δὲ τυχεῖν ὧν τις ἕκαστος ἐρᾷ.* **In E. N. pentameter sic scribitur:** *ἥδιστον δὲ πέφυχ' οὗ τις ἐρᾷ τὸ τυχεῖν.* **Contra Paraphr. facit cum Eudemo. Denique apud Theogn. est** *πρᾶγμα δὲ τερπνότατον τοῦ τις ἐρᾶτο τυχεῖν.* **Sic certe Schneidew. et Orell.; Meinek. coniecit** *ἐρῶτο.* **Nostro in loco pro** *ἐρᾷ τὸ* **est in Z. M.** *ἔραται,* **in P.** *ἐρᾶται,* **utrobique omisso** *τὸ.* **Pro** *πάντων δ' ἥδιστον* **ego metri causa scripsi** *πάντων ἥδιστον δ'.* **Ad sententiam simillimum est quod ex Soph. Creusa affert Stob. CIII, 15** *κάλλιστόν ἐστι τοὔνδικον πεφυκέναι· λῷστον δὲ τὸ ζῆν ἄνοσον· ἥδιστον δ' ὅτῳ πάρεστι λῆψις ὧν ἐρᾷ καθ' ἡμέραν.*

13. *ἔχει φιλοσοφίαν*] **Phys. I, 2 p. 185, a, 20** *ἔχει γὰρ φιλοσοφίαν ἡ σκέψις.* **Polit. III, 12 p. 1282, b, 23** *ἔχει γὰρ τοῦτ' ἀπορίαν καὶ φιλοσοφίαν πολιτικήν.* **Cf. etiam Krueger. ad. Xen. Anab. V, 9, 9.**

14. *ἦν*] **Cf. quae monuimus ad E. N. IX, 3, 4 coll. Jacobs. ad Achill. Tat. p. 552 et prolegg.**

15. *φύσει*] **Fons est E. N. I, 9, 1 coll. X, 9, 6: cf. Eudem. p. 1247, a, 2. Suam**

1214,a. γίνονται πάντες εὐδαίμονες οἱ τυγχάνοντες ταύτης τῆς προσηγορίας, ὥσπερ μεγάλοι καὶ μικροὶ καὶ τὴν χροιὰν διαφέροντες, ἢ διὰ μαθήσεως, ὡς οὔσης ἐπιστήμης τινὸς τῆς εὐδαιμονίας, ἢ διά τινος ἀσκήσεως (πολλὰ γὰρ οὔτε κατὰ φύσιν οὔτε μαθοῦσιν ἀλλ' ἐθισθεῖσιν ὑπάρχει τοῖς ἀνθρώποις, φαῦλα μὲν τοῖς φαύλως ἐθισθεῖσι, χρηστὰ δὲ τοῖς χρηστῶς), ἢ τούτων μὲν κατ' οὐδένα τῶν τρόπων, δυοῖν δὲ θάτερον, ἤτοι καθάπερ οἱ νυμφόληπτοι καὶ θεόληπτοι τῶν ἀνθρώπων, ἐπιπνοίᾳ δαιμονίου τινὸς ὥσπερ ἐνθουσιάζοντες, ἢ διὰ τύχην· πολλοὶ γὰρ ταὐτόν φασιν εἶναι τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν. ὅτι μὲν οὖν ἡ παρουσία διὰ τούτων ἁπάντων ἢ τινῶν ἢ τινὸς ὑπάρχει τοῖς ἀνθρώποις, οὐκ ἄδηλον· ἅπασαι γὰρ αἱ γενέσεις σχεδὸν πίπτουσιν εἰς ταύτας τὰς ἀρχάς·

sententiam aperit Aristot. E. N. II, 1, 2 sqq. coll. Polit. VII, 13 p. 1332, a, 38. Naturane donetur virtus quaesitum est Plat. Menon. p. 70 sqq. Aeschin. Socr. dial. 1, §. 10 p. 36 Fischer. Plura collegit Obbarius ad Hor. Epist. I, 18, 100.

18. ἢ διὰ μαθήσεως] Socrates ad virtutem et quae ea nititur beatitudinem consequendam requiri iudicavit naturae bonitatem, doctrinam, exercitationem: cf. Stallbaum. prolegg. ad Plat. Prot. p. 33 ed. II. Fischer. ad Aesch. Socr. dial. περὶ ἀρετῆς εἰ διδακτόν p. 21. De Cynicis doceri virtutem contendentibus cf. Diog. L. VI, IX, III, 105. Ex Platonis mente ἡ δημοτική τε καὶ πολιτικὴ ἀρετή, ἣν δὴ καλοῦσι σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην, ἐξ ἔθους τε καὶ μελέτης γεγονυῖά ἐστιν ἄνευ φιλοσοφίας τε καὶ νοῦ (Phaed. p. 82, B coll. Rep. X, p. 619, C): contra veram virtutem, quae sit casibus omnibus superior, parari censet scientia (Protag. p. 352, D sqq.) et posse eam via ac ratione doceri: cf. Zeller. in libro *die Philos. der Gr.* II, p. 284 sqq.

21. φαύλως] φαύλοις Z. M. A. etc. ante B. Quae S. comparat verba Eudem. II, 3 p. 1221, b, 2 et Poet. 13 περὶ τὸν ἀνάξιον δυστυχοῦντα, alius sunt generis: Rhetor. II, 9 p. 1386, b, 26, ad quem idem locum provocat in Q. Y. Z. quidem est ὁ λυπούμενος ἐπὶ τοῖς ἀναξίοις κακοπραγοῦσιν, sed B. edidit ἀναξίως. — χρηστῶς] χρησταῖς Z. M. A. etc. Post hanc vocem plene interpungit B.

22. οὐδένα τῶν τρόπων] οὐδένα τρόπον M.

24. ἐπιπνοίᾳ] E. N. I, 9, 1 ἢ κατά τινα θείαν μοῖραν ἢ καὶ διὰ τύχην παραγίγνεται. Sed neque hic neque E. N. pugnatur adversus Platonem (Men. extr. p. 100 ἐκ μὲν τούτου τοῦ λογισμοῦ, ὦ Μένων, θείᾳ μοίρᾳ ἡμῖν φαίνεται παραγιγνομένη ἡ ἀρετὴ οἷς παραγίγνεται) ut putat Michelet comm. ad E. N. p. 76, sed valent illa Platonis de virtute vulgari (cf. ad v. 18), non de virtute perfecta: cf. Zeller. *platon. Studien* p. 109 et eundem in libro *die Phil. der Gr.* II, p. 156. — Hippodam. de beat. apud Stob. CIII, 26 p. 296 tom. III Gaisf. ὁ ἄνθρωπος οὔτε τᾷ φύσει εὐδαίμων, ἀλλὰ μαθήσιος καὶ προνοίας ποτιδέεται, ποτὶ μὲν τὸ γενέσθαι ἀγαθὸς τᾶς ἀρετᾶς, ποτὶ δὲ τὸ γενέσθαι εὐδαίμων τᾶς εὐτυχίας. τὰν μὲν οὖν ἀρετὰν ἔχει διὰ τὰν θείαν μοῖραν, τὰν δὲ εὐτυχίαν διὰ τὰν θνατάν. — δαιμονίου] δαιμονία Z. M. δαιμονίᾳ A. Cam. Correxit E. Is. S. Cas. — ὥσπερ ἐνθουσιάζοντες] M. M. II, 8 p. 1207, b, 4 οἱ γὰρ ἐνθουσιάζοντες ἄνευ λόγου ὁρμὴν ἔχουσι πράττειν τι. Plat. Men. p. 99, C οὐδὲν διαφερόντως ἔχοντες πρὸς τὸ φρονεῖν ἢ οἱ χρησμῳδοί τε καὶ θεομάντεις· καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν ἀληθῆ καὶ πολλά, ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι. — διὰ τύχην] διὰ τὴν τύχην P.

25. πολλοὶ γὰρ] E. N. I, 8, 17. Polit. VII, 3 p. 1325, a, 22. Referri haec possunt ad Cyrenaicos, Diog. L. II, VIII, VIII, sed nihil vetat quominus de vulgi opinionibus accipiantur: cf. Rhet. I, 5 p. 1360, b, 17. — ταὐτόν] ταὐτό A. etc.

26. ἡ παρουσία] Margo Isingr. addit τῆς εὐδαιμονίας.

27-28. ἅπασαι γὰρ] Metaph. Z, 7 p. 1032, a, 12 τῶν δὲ γιγνομένων τὰ μὲν φύσει γίγνεται, τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δὲ ἀπὸ ταὐτομάτου. Ibid. a, 26 αἱ δ' ἄλλαι γενέσεις λέγονται ποιήσεις. πᾶσαι δ' εἰσὶν αἱ ποιήσεις ἢ ἀπὸ τέχνης ἢ

1214, a. καὶ γὰρ [τὰς] ἀπὸ τῆς διανοίας ἁπάσας πρὸς τὰς ἀπ' ἐπιστήμης ἄν τις συναγάγοι πράξεις. τὸ δ' εὐδαιμονεῖν καὶ τὸ ζῆν μακαρίως καὶ καλῶς εἴη ἂν ἐν τρισὶ μάλιστα, τοῖς εἶναι δοκοῦσιν αἱρετωτάτοις· οἱ μὲν γὰρ τὴν φρόνησιν μέγιστον εἶναί φασιν ἀγαθόν, οἱ δὲ τὴν ἀρετήν, οἱ δὲ τὴν ἡδονήν. καὶ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἔνιοι περὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν
1214, b. διαμφισβητοῦσι, συμβάλλεσθαι φάσκοντες θάτερον θατέρου μᾶλλον εἰς αὐτήν, οἱ μὲν ὡς οὖσαν μεῖζον ἀγαθὸν τὴν φρόνησιν τῆς ἀρετῆς, οἱ δὲ ταύτης τὴν ἀρετήν, οἱ δ' ἀμφοτέρων τούτων τὴν ἡδονήν· καὶ τοῖς μὲν ἐκ πάντων δοκεῖ τούτων, τοῖς δ' ἐκ δυοῖν, τοῖς δ' ἐν ἑνί τινι τούτων εἶναι τὸ
2 ζῆν εὐδαιμόνως. Περὶ δὴ τούτων ἐπιστήσαντας, ἅπαντα τὸν δυνάμενον ζῆν κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν θέσθαι τινὰ σκοπὸν τοῦ καλῶς ζῆν, ἤτοι τιμὴν ἢ δόξαν ἢ πλοῦτον ἢ παιδείαν, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ποιήσεται πάσας τὰς πράξεις, (ὡς τό γε μὴ συντετάχθαι τὸν βίον πρός τι τέλος ἀφροσύνης πολλῆς σημεῖόν ἐστιν), μάλιστα δὴ δεῖ πρῶτον ἐν αὑτῷ διορίσασθαι μήτε προπετῶς μήτε ῥαθύμως, ἐν τίνι τῶν ἡμετέρων τὸ ζῆν εὖ, καὶ τίνων ἄνευ τοῖς ἀνθρώποις

ἀπὸ δυνάμεως ἢ ἀπὸ διανοίας. τούτων δέ τινες γίγνονται καὶ ἀπὸ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τέχνης παραπλησίως ὥσπερ ἐν τοῖς ἀπὸ φύσεως γιγνομένοις.

29. τὰς ἀπὸ] τὰς ego de coni. Idem Cas. habet ad marg. — ἀπ' ἐπιστήμης] ἀπὸ τῆς ἐπιστ. Z. A. etc.

30. συναγάγοι] συναγάγει P. συναγάγῃ A. etc.

32. οἱ μὲν γὰρ] Fons est E. N. I, 8, 6. Cf. Plat. Phileb. p. 22, B. Φρόνησιν pro summo bono habet Socrates (Phileb. p. 60, B. cf. Eud. p. 1216, a, 15) cum Megaricis (Plat. Rep. VI, p. 505, B ibique Stallbaum.) et Eretriacis (Cic. Acad. pr. II, 42), ἀρετὴν Cynici (Diog. L. VI, IX, III, 104), ἡδονὴν quum alii (Phileb. p. 67, B ibique Stallbaum.) tum imprimis Cyrenaici (Diog. L. II, VIII, VIII, 87. Hegesiaci, ibid. IX, 93, Theodorei, ibid. XII, 98). Cf. et E. N. X, 2, 1.

1214, b, 5. ἐκ δυοῖν] Plat. Phil. p. 61, C et 63, C Socrates vitam beatam φρονήσει et ἡδονῇ vult esse mixtam: cui cf. Plat. Rep. IX, p. 585 sqq.

6. *ARG. II. Quum vero scopus bene vivendi cuique debeat esse propositus, probe distinguendum est inter ea, in quibus vita beata consistat, et ea, sine quibus ea non contingat hominibus (p. 1214, b, 6 - b, 27).*

6. ἐπιστήσαντας] Casaubonus suspicatur legisse Interpretem οἱ δὴ π. τ. ἐπιστήσαντες („et qui de his praecipiunt, aiunt" Int.). Ego cum Bon. p. 16 deleta v. 11 graviore interpunctione coniungo ἐπιστήσαντας δεῖ διορίσασθαι. In quo si quem hoc offendat, quod a plurali numero ἐπιστήσαντας transitur v. 12 ad singularem ἑαυτῷ, is comparet Eudem. III, 1 p. 1230, a, 24. II, 8 p. 1224, a, 22. Rhetor. II, 22 p. 1396, a, 25. Galat. VI, 1. Lobeck. ad Soph. Ai. 191 p. 152 ed. II. quibuscum conferri possunt quae collegit Waitz. Org. I, p. 534. Dissen. ad Tib. I, 2, 35. De significatione verbi ἐπιστῆσαι cf. Metaph. *A*, 6 p. 987, b, 2 ἐπιστῆσαι τὴν διάνοιαν. Metaph. *N*, 2 p. 1090, a, 2 ἐπιστῆσαι τὴν σκέψιν. E. Eud. V. = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 22. coll. Eudem. VII, 2 p. 1237, a, 19. Zell. ad E. N. p. 242. De re cf. E. N. 1, 2, 2.

9. ἀποβλέπων] βλέπων Cam.

10-11. ἀφροσύνης πολλῆς] Plane ut Xen. Mem. II, 1, 8 τοῦτο πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστί; Plat. Gorg. p. 459, C πολλὴ ῥᾳστώνη γίγνεται. Plat. Phaed. p. 99, B πολλὴ ἂν καὶ μακρὰ ῥᾳθυμία εἴη. Ibid. p. 67, E et 68, B πολλὴ ἀλογία. Gorg. p. 461, C πολλὴ ἀγροικία. Charmid. p. 168, D πολλὴ ἀνάγκη.

11. μάλιστα] De interpunctione vide ad v. 6. — δὴ] δὲ Cas.

12. αὐτῷ] αὐτῷ A. etc.

1214, b. οὐκ ἐνδέχεται τοῦθ' ὑπάρχειν. οὐ γὰρ ταὐτόν, ὧν τ' ἄνευ οὐχ οἷόν τε ὑγιαίνειν καὶ τὸ ὑγιαίνειν. ὁμοίως δ' ἔχει τοῦτο καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν, ὥστ' οὐδὲ τὸ ζῆν καλῶς καὶ ὧν ἄνευ οὐ δυνατὸν ζῆν καλῶς. ἔστι δὲ τῶν τοιούτων τὰ μὲν οὐκ ἴδια τῆς ὑγιείας οὐδὲ τῆς ζωῆς ἀλλὰ κοινὰ πάντων ὡς εἰπεῖν, καὶ τῶν ἕξεων καὶ τῶν πράξεων, οἷον ἄνευ τοῦ ἀναπνεῖν ἢ ἐγρηγορέναι ἢ κινήσεως μετέχειν οὐθὲν ἂν ὑπάρξειεν ἡμῖν οὔτ' ἀγαθὸν οὔτε κακόν, τὰ δ' ἴδια μᾶλλον περὶ ἑκάστην φύσιν, ἃ δεῖ μὴ λανθάνειν· οὐ γὰρ ὁμοίως οἰκεῖον πρὸς εὐεξίαν τοῖς εἰρημένοις κρεωφαγία καὶ τῶν περιπάτων οἱ μετὰ δεῖπνον. ἔστι γὰρ ταῦτ' αἴτια τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τοῦ εὐδαιμονεῖν, τί ἐστι καὶ γίνεται διὰ τίνων· ὧν ἄνευ γὰρ οὐχ οἷόν τε εὐδαιμονεῖν, ἔνιοι μέρη τῆς εὐδαιμονίας εἶναι νομίζουσιν.

3 Πάσας μὲν οὖν τὰς δόξας ἐπισκοπεῖν, ὅσας ἔχουσί τινες περὶ αὐτῆς, περίεργον. πολλὰ γὰρ φαίνεται καὶ τοῖς παιδαρίοις καὶ τοῖς κάμνουσι καὶ παραφρονοῦσι, περὶ ὧν ἂν οὐθεὶς νοῦν ἔχων διαπορήσειεν· δέονται γὰρ οὐ λόγων, ἀλλ' οἱ μὲν ἡλικίας ἐν ᾗ μεταβάλλουσιν, οἱ δὲ κολάσεως ἰατρικῆς ἢ πολιτικῆς· κόλασις γάρ ἡ φαρμακεία τῶν πληγῶν οὐκ ἐλάττων ἐστίν. ὁμοίως δὲ ταύταις οὐδὲ τὰς τῶν πολλῶν·
1215, a. εἰκῇ γὰρ λέγουσι σχεδὸν περὶ ἁπάντων, καὶ μάλιστα περὶ ......

15. *καὶ τὸ ὑγιαίνειν*] om. Z.
16. *οὐδὲ*] *καὶ* Z.
19. *εἰπεῖν, καὶ*] *καὶ* om. M.
21. *ἑκάστην*] *ἑκάστων* Z. M. etc. Int. („uniuscuiusque“). A.
23. *περιπάτων*] *περὶ πάντων* P.
28. *ARG. III. Omissis vulgi de vita beata opinionibus ad ea quae quaestioni de vita beata propria sunt attendendum est* (1214, b, 28 - 1215, a, 19).
28. *πάσας*] Cf. E. N. I, 4, 4.
30. *παραφρονοῦσι*] Rhet. I, 2 p. 1356, b, 35 *φαίνεται γὰρ ἄττα καὶ τοῖς παραληροῦσιν.*
32-33. *κολάσ. ἰατρ. ἢ πολιτικῆς*] Plat. Gorg. p. 478, A *ποῖ ἄγομεν καὶ παρὰ τίνας τοὺς κάμνοντας τὰ σώματα; - παρὰ τοὺς ἰατρούς. - ποῖ δὲ τοὺς ἀδικοῦντας καὶ τοὺς ἀκολασταίνοντας; - παρὰ τοὺς δικαστάς.* Plat. Soph. p. 229, A *περὶ μὲν αἶσχος γυμναστική, περὶ δὲ νόσον ἰατρική. οὐκοῦν καὶ περὶ μὲν ὕβριν καὶ ἀδικίαν καὶ δειλίαν ἡ κολαστικὴ πέφυκε τεχνῶν μάλιστα δὴ πάντων προσήκουσα δίκη.* Cf. et Plat. Phaed. p. 94, D. - E. N. X, 9, 10.
33. *κόλασις γὰρ ἡ φαρμ.*] S. aut *κόλασις γὰρ φαρμακεία ἢ τῶν πληγῶν οὐκ ἐλάττων ἐστίν* legendum censet provocans ad Eud. II, 1 p. 1220, a, 35 et Rhet. I, 14 p. 1374, b, 33 *καὶ δίκη καὶ κόλασις ἴασις*, aut *κόλασις γὰρ ἢ φαρμακεία τῶν πλ. οὐκ ἐλ. ἐστί*, ut *κόλασις* sit politica, *φαρμακεία* vero medica castigatio, utraque plagis non minorem vim habens. Sed non esse sollicitanda verba vulgata exposui epist. crit. p. 13. — *φαρμακεία*] *φαρμακία* A. etc.
34. *τῶν πολλῶν*] Cf. E. N. I, 4, 2. *περὶ τῆς εὐδαιμονίας τίς ἐστιν ἀμφισβητοῦσι καὶ οὐχ ὁμοίως οἱ πολλοὶ τοῖς σοφοῖς ἀποδιδόασιν. οἱ μὲν γὰρ τῶν ἐναργῶν τι καὶ φανερῶν, οἷα ἡδονὴν ἢ πλοῦτον ἢ τιμήν· ἄλλοι δὲ ἄλλο· πολλάκις δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ἕτερον κτλ.*
1215, a, 1. *εἰκῇ*] Ita B. e coni. S. Codd. et A. etc. habent *εἰ μή*. Margo P. habet *ἴσως· οἱ μηδὲν λέγουσι.* — *καὶ μάλιστα περὶ ..... ἐπισκεπτ.*] *καὶ μάλιστα περὶ ταύτης· ἀλλὰ τὰς τῶν σοφῶν ἐπισκεπτέον μόνας* scriptum fuisse coniicitur in marg. cod. P. Eandem coniecturam cepit Sylburgius. Post *περὶ* lacunam habet A. neglectam ab E. etc. Cf. verba E. N. I, 4, 2 supra ad v. 34 exscripta et Plat. Sophist. p. 246, D *τὸ γὰρ ὁμολογηθὲν παρὰ τῶν βελτιόνων που*

1215, a .... ἐπισκεπτέον μόνας· ἄτοπον γὰρ προσφέρειν λόγον τοῖς λόγου μηδὲν δεομένοις ἀλλὰ πάθους. ἐπεὶ δ' εἰσὶν ἀπορίαι περὶ ἑκάστην πραγματείαν οἰκεῖαι, δῆλον ὅτι καὶ περὶ βίου τοῦ κρατίστου καὶ ζωῆς τῆς ἀρίστης εἰσίν. ταύτας οὖν καλῶς ἔχει τὰς δόξας ἐξετάζειν· οἱ γὰρ τῶν ἀμφισβητούντων ἔλεγχοι τῶν ἐναντιουμένων αὐτοῖς λόγων ἀποδείξεις εἰσίν. Ἔτι δὲ πρὸ ἔργου τὸ τὰ τοιαῦτα μὴ λανθάνειν μάλιστα πρὸς ἃ δεῖ συντείνειν πᾶσαν σκέψιν, ἐκ τίνων ἐνδέχεται μετασχεῖν τοῦ εὖ καὶ καλῶς ζῆν, εἴ τῳ μακαρίως ἐπιφθονώτερον εἰπεῖν, καὶ πρὸς τὴν ἐλπίδα τὴν περὶ ἕκαστα γενομένην ἂν τῶν ἐπιεικῶν. εἰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς διὰ τύχην γινομένοις ἢ τοῖς διὰ φύσιν τὸ καλῶς ζῆν ἐστιν, ἀνέλπιστον ἂν εἴη πολλοῖς· οὐ γάρ ἐστι δι' ἐπιμελείας ἡ κτῆσις οὐδὲ ἐπ' αὐτοῖς οὐδὲ τῆς αὐτῶν πραγματείας· εἰ δ' ἐν τῷ αὐτὸν ποιόν τινα εἶναι καὶ τὰς κατ' αὐτὸν πράξεις, κοινότερον ἂν εἴη τὸ ἀγαθὸν καὶ θειότερον, κοινότερον μὲν τῷ πλείοσιν ἐνδέχε-

κυριώτερον ἢ τὸ παρὰ τῶν χειρόνων.

2. προσφέρειν] προφέρειν M.

3. ἀλλὰ πάθους] ἀλλὰ βίας διὰ τὸ πάθος scriptum fuisse conieci epist. crit. p. 14. Cf. E. N. X, 9, 7 οὐ γὰρ ἂν ἀκούσειε λόγου ἀποτρέποντος οὐδ' ἂν συνείη ὁ κατὰ πάθος ζῶν· τὸν δὲ οὕτως ἔχοντα πῶς οἷόν τε μεταπεῖσαι; ὅλως δ' οὐ δοκεῖ λόγῳ ὑπείκειν τὸ πάθος ἀλλὰ βίᾳ. Cf. et Metaph. Γ, 5 p. 1009, a, 17 ἔστι δ' οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος πρὸς πάντας τῆς ἐντεύξεως· οἱ μὲν γὰρ πειθοῦς δέονται, οἱ δὲ βίας.

4–5. βίου] βίων M. βίον P. - βίος et ζωή differunt ut βιοῦν et ζῆν: hoc dicitur universe de tempore et duratione animantis, illud de tempore et actione animantis rationalis. Wyttenb. ad Plut. Moral. tom. VII, p. 107. Ammonius p. 30 βίος ζωῆς διαφέρει· βίος μὲν ἐπὶ τῶν λογικῶν τάσσεται ζῴων, τουτέστιν ἀνθρώπων μόνων· ζωὴ δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζῴων. ἐντεῦθεν Ἀριστοτέλης τὸν βίον ὡρίσατο οὕτως· βίος ἐστὶ λογικὴ ζωή. Cf. Cic. Lael. 23 serpit per omnium vitas amicitia nec ullam aetatis degendae rationem patitur esse expertem sui. De N. D. I, 19, 50. — De superlativis κράτιστος - ἄριστος cf. Krueger. ad Xen. Anab. I, 7, 3. Eudem. p. 1222, a, 8. Plat. Phaed. p. 97, D.

6. οἱ γὰρ] Metaph. B, 1 p. 995, b, 2 ἔτι δὲ βέλτιον ἀνάγκη ἔχειν πρὸς τὸ κρῖναι τὸν ὥσπερ ἀντιδίκων καὶ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων ἀκηκοότα πάντων. De Coel. I, 10 p. 279, b, 5 λέγωμεν διεξελθόντες πρότερον τὰς τῶν ἄλλων ὑπολήψεις· αἱ γὰρ τῶν ἐναντίων ἀποδείξεις ἀπορίαι περὶ τῶν ἐναντίων εἰσίν. ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη πιστὰ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι προακηκοόσι τὰ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων δικαιώματα. Adscripsit haec olim vir doctus exemplo Camot. in bibl. Lips. Paul. asservato. Cf. et Plat. Soph. p. 264, C.

8. πρὸ ἔργου] De hac locutione cf. Eud. II, 1 p. 1220, a, 21. E. N. III, 5, 7. Rhet. I, 1 p. 1354, b, 27. 32. I, 4 p. 1359, a, 36. b, 16. Plat. Rep. II p. 376, C ibique Stallb. — τὰ] om. Z. P. A. etc. — πρὸς] περὶ M.

10. τοῦ εὖ καὶ καλῶς ζῆν] εὖ καὶ καλῶς τοῦ ζῆν Z. M. P. A. E. Cam. Is. Correxerunt S. Cas. — τῳ] τῷ A. E. Is. Cam. Plane om. S. Cas. τὸ coni. S. nam sensum esse εἰ τὸ μακαρίως εἰπεῖν ἐπιφθ. ἐστιν. Fortasse scriptum fuit εἴ τῳ τὸ. Thuc. I, 121 καὶ τὴν ἧσσαν, εἰ καὶ δεινόν τῳ ἀκοῦσαι, ἴστω οὐκ ἄλλο τι φέρουσαν ἢ ἄντικρυς δουλείαν.

13. ἀνέλπιστον] ἀνέλπιστος M.

15. οὐδὲ τῆς] οὐδὲ διὰ τῆς P. — αὐτῶν] αὐτῆς M. — ποιόν τινα] Cf. adn. ad E. N. VIII, 3, 4. E. N. I, 9, 8. infra v. 22. 24. 25.

16. κοινότερον] Cf. E. N. I, 9, 3–4.

17. μὲν τῷ] ἐν τῷ A. etc. μὲν addit marg. Is., quod probat S. Pro τῷ in Z est τό.

1215, a. σθαι μετασχεῖν, θειότερον δὲ τῷ κεῖσθαι τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς αὐτοὺς παρασκευάζουσι ποιούς τινας καὶ τὰς πράξεις.

4 Ἔσται δὲ φανερὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἀμφισβητουμένων καὶ διαπορουμένων, ἂν καλῶς ὁρισθῇ τί χρὴ νομίζειν εἶναι τὴν εὐδαιμονίαν, πότερον ἐν τῷ ποιόν τινα μόνον εἶναι τὴν ψυχήν, καθάπερ τινὲς ᾠήθησαν τῶν σοφῶν καὶ πρεσβυτέρων, ἢ δεῖ μὲν καὶ ποιόν τινα ὑπάρχειν αὐτόν, μᾶλλον δὲ δεῖ τὰς πράξεις εἶναι ποιάς τινας. Διῃρημένων δὲ τῶν βίων καὶ τῶν μὲν [οὐδ'] ἀμφισβητούντων τῆς τοιαύτης εὐημερίας, ἀλλ' ὡς τῶν ἀναγκαίων χάριν σπουδαζομένων, οἷον τῶν περὶ τὰς τέχνας τὰς φορτικὰς καὶ τῶν περὶ χρηματισμὸν καὶ τὰς βαναύσους (λέγω δὲ φορτικὰς μὲν τὰς πρὸς δόξαν πραγματευομένας μόνον, βαναύσους δὲ τὰς ἑδραίας καὶ μισθαρνικάς, χρηματιστικὰς δὲ τὰς πρὸς ὠνὰς ἀγοραίας καὶ πράσεις καπηλικάς), τῶν δ' εἰς ἀγωγὴν εὐδαιμονικὴν ταττομένων τριῶν ὄντων, τῶν καὶ πρότερον ῥηθέντων ἀγαθῶν ὡς μεγίστων τοῖς ἀνθρώποις, ἀρετῆς καὶ φρονήσεως καὶ

18. τῷ] τὸ Z. A. Cam. Corrigit E. etc.

19. τοῖς] ἃ τοῖς P. ἐν τοῖς margo P. — αὐτοὺς] αὐτοῖς Z. αὐτούς A. αὑτοὺς Erasm.

20. *ARG. IV. Itaque quaerendum est utrum in sola qualitate animi sit beatitudo an debeat ad hanc accedere qualitas actionum* (1215, a, 20 - 25).

22. πότερον] Ad rem cf. Eud. I, 7 p. 1217, a, 40 coll. II, 1 p. 1219, a, 38. E. N. I, 8, 9. — μόνον] om. M.

23. τῶν σοφῶν καὶ πρεσβυτέρων] Cf. de hoc dicendi genere E. N. I, 8, 7 τούτων δὲ τὰ μὲν πολλοὶ καὶ παλαιοὶ λέγουσι. Plat. Soph. p. 243, A. Phaedr. p. 235, B. Protag. p. 326, D.

24 - 25. μᾶλλον - τὰς πράξεις] His iam praeparat philosophus ea quae in extremo opere aperte declarantur p. 1248, b, 35.

25. *ARG. V. Varia autem quum sint hominum studia, tria potissima vitae genera discernere possumus,* βίον πολιτικόν, φιλόσοφον, ἀπολαυστικόν (1215, a, 25 - b, 14).

25. Διῃρημένων] Fons est E. N. I, 5, 1 sqq.

26. οὐδ' ἀμφισβ.] οὐδ' addidi de coni. Bon. p. 31. Legit idem Int. („felicitatem haudquaquam in eis collocant"). De constructione verbi ἀμφισβητεῖν cf. Stallbaum. ad Plat. Pol. p. 275, B. Matth. gr. gr. §. 350.

27. ἀλλ' ὡς] ἴσως· τῶν μὲν margo P. — τῶν ἀναγκαίων] Polit. VII, 14 p. 1333, a, 32 διῄρηται τῶν πρακτῶν τὰ μὲν εἰς τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, τὰ δὲ εἰς τὰ καλά. Polit. IV, 4 p. 1291, a, 2 τούτων δὲ τῶν τεχνῶν τὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν δεῖ, τὰς δὲ εἰς τρυφὴν ἢ τὸ καλῶς ζῆν.

29. καὶ τὰς] καὶ τοὺς M. — φορτικὰς] Cf. p. 1216, a, 21. Plat. Theaet. p. 176, C ἡ μὲν θεοῦ γνῶσις σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή· — αἱ δ' ἄλλαι δεινότητές τε δοκοῦσαι εἶναι καὶ σοφίαι, ἐν μὲν πολιτικαῖς δυναστείαις γιγνόμεναι, φορτικαί, ἐν δὲ τέχναις βάναυσοι. Plat. Gorg. p. 482, E φορτικὰ καὶ δημογορικά. — πρὸς δ. πραγμ.] Top. I, 14 πρὸς μὲν οὖν φιλοσοφίαν κατ' ἀλήθειαν πραγματευτέον, διαλεκτικῶς δὲ πρὸς δόξαν.

30. βαναύσους] Cf. Polit. VIII, 2 p. 1337, b, 13.

31. ὠνὰς ἀγοραίας] Ita scripsi ex vestigiis cod. P., ubi est πρὸς ὢν ἀγορὰς, ad marginem vero ἴσως ὠνάς. Nam contraria ponuntur ὠνὴ et πρᾶσις, e. gr. Xen. de Vectig. III, 12. Plat. Rep. VII, p. 525, C. Imprimis fidem facit Ar. Polit. IV, 4 p. 1291, a, 5 λέγω δ' ἀγοραῖον τὸ περὶ τὰς πράσεις καὶ τὰς ὠνὰς καὶ τὰς ἐμπορίας καὶ καπηλείας διατρῖβον. B. edidit πρὸς ἀγοράς, ut est etiam in A. etc., S. coniecit ἀγοράσεις, quod idem ad marg. notat Cas. - Pro καὶ ante πράσεις in Z. P. est μὲν καί.

32. δ'] οὖν Z. A. etc.

33. καὶ] om. Z. — πρότερον] Cf. p. 1214, a, 32.

34. τοῖς ἀνθρώποις] om. Z. A. etc.

ἡδονῆς, τρεῖς ὁρῶμεν καὶ βίους ὄντας, οὓς οἱ ἐπ᾽ ἐξουσίας τυγχάνοντες προαιροῦνται ζῆν ἅπαντες, πολιτικόν, φιλόσο-
1215, b. φον, ἀπολαυστικόν. τούτων γὰρ ὁ μὲν φιλόσοφος βούλεται περὶ φρόνησιν εἶναι καὶ τὴν θεωρίαν τὴν περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ πολιτικὸς περὶ τὰς πράξεις τὰς καλάς (αὗται δ᾽ εἰσὶν αἱ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς), ὁ δ᾽ ἀπολαυστικὸς περὶ τὰς ἡδονὰς τὰς σωματικάς· διόπερ ἕτερον τὸν εὐδαίμονα προσαγορεύει, καθάπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον. Ἀναξαγόρας μὲν ὁ Κλαζομένιος ἐρωτηθεὶς τίς ὁ εὐδαιμονέστατος, „οὐθείς" εἶπεν „ὧν σὺ νομίζεις, ἀλλ᾽ ἄτοπος ἄν τίς σοι φανείη." τοῦτον δ᾽ ἀπεκρίνατο τὸν τρόπον ἐκεῖνος ὁρῶν τὸν ἐρόμενον ἀδύνατον ὑπολαμβάνοντα μὴ μέγαν ὄντα καὶ καλὸν ἢ πλούσιον ταύτης τυγχάνειν τῆς προσηγορίας. αὐτὸς δ᾽ ἴσως ᾤετο τὸν ζῶντα ἀλύπως καὶ καθαρῶς πρὸς τὸ δίκαιον ἤ τινος θεωρίας κοινωνοῦντα θείας, τοῦτον ὡς ἄνθρωπον εἰπεῖν μακάριον εἶναι.

5 Περὶ πολλῶν μὲν οὖν καὶ ἑτέρων οὐ ῥᾴδιον τὸ κρῖναι καλῶς, μάλιστα δὲ περὶ οὗ πᾶσι ῥᾷστον εἶναι δοκεῖ καὶ παντὸς ἀνθρώπου τὸ γνῶναι, τί τῶν ἐν τῷ ζῆν αἱρετόν, καὶ λαβὼν ἄν τις ἔχοι πλήρη τὴν ἐπιθυμίαν. πολλὰ γάρ ἐστι τοιαῦτα τῶν ἀποβαινόντων δι᾽ ἃ προΐενται τὸ ζῆν, οἷον νόσους, περιωδυνίας, χειμῶνας· ὥστε δῆλον ὅτι κἂν ἐξ ἀρχῆς αἱρετὸν ἦν, εἴ τις αἵρεσιν ἐδίδου, διά γε ταῦτα, τὸ μὴ γε-

35. τρεῖς] Cf. E. N. I, 5, 2. Polit. VII, 2 p. 1324, a, 25. Plat. Phil. p. 22, B. Plut. de puer. inst. 9. Cic. Tusc. V, 3, 9.

1215, b, 6. Ἀναξαγόρας] Cf. E. N. X, 8, 1.

8. ὧν] ὃν Z. M. A. etc. — ἄτοπος ἄν τις] ἄτοπον ἄν τι M., sed cf. E. N. X, 8, 11.

9. τὸν τρόπον] τὸν om. M. — τὸν ἐρόμενον] τὸν ἐρώμενον P. Is. S. praeferens posterior ἐρόμενον quod est in A. etc. — ἀδύνατον] om. M.

10. ὑπολαμβάνοντα] ὑπολαμβάνειν ὄντα coni. S. „ut ordo sit ἀδύνατον ὄντα ὑπολαμβάνειν, non posse animo suo complecti." At coniungendum ὁρῶν ὑπολαμβάνοντα ἀδύνατον (εἶναι) κτλ. Cf. Plut. Solon. 22. Σόλων ὁρῶν τῆς χώρας τὴν φύσιν τοῖς γεωργοῦσι γλίσχρως διαρκοῦσαν. Plut. Phoc. 30 Φωκίων ὁρῶν σωφρονοῦντα τὸν δῆμον et quae sunt eius generis alia.

12. τὸν] om. Z. — καὶ] om. Z. — καθαρῶς] Consulto haec posuit Eudemus, quibus suam sententiam saue similem in extremo opere aperiendam (p. 1249, b, 20) quodammodo praepararet. Locutioni τὸν ζῶντα πρὸς confer E. N. IV, 1, 35 πρὸς τὸ καλὸν ζῆν. Rhet. II, 13 p. 1389, b, 36 οἱ πρεσβῦται πρὸς τὸ συμφέρον ζῶσιν ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὸ καλόν. Ibid. II, 14 p. 1390, a, 34 οὔτε πρὸς τὸ καλὸν ζῶντες μόνον οὔτε πρὸς τὸ συμφέρον ἀλλὰ πρὸς ἄμφω. De Latinorum praepositione *ad* similiter usurpata vide Hand. Turs. I, p. 108.

14. εἶναι] om. Z.

15. *ARG. V. β. Sed difficile est diiudicatu quid in vita expetendum sit. Multas enim vita habet molestias, multa, quae expetenda videntur, recte si consideraveris, erunt potius spernenda* (1215, b, 15·- 1216, a, 9).

15. περὶ] παρὰ Z.

16. καλῶς] καθαρῶς M. — πᾶσι] om. Z. A. etc.

17. αἱρετόν] αἱρετῶν M. — καὶ λαβών] καὶ ὃ λαβών S. Cas. Sed cf. adn. ad E. N. IX, 2, 6 p. 101.

19. δι᾽ ἃ] om. Z. pr. P. A. etc. Sed S. in obss. crit. coni. δι᾽ ἅ.

19-20. οἷον νόσους κτλ.] Cf. Matth. gr. gr. §. 595, 4, b. E. N. III, 3, 4. Eud. I, 8 p. 1218, a, 21.

1215, b. νέσθαι. πρὸς δὲ τούτοις [τίς] ὁ βίος ὃν ζῶσιν ἔτι παῖδες ὄντες; καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦτον ἀνακάμψαι πάλιν οὐδεὶς ἂν ὑπομείνειεν εὖ φρονῶν. ἔτι δὲ πολλὰ τῶν τε μηδεμίαν ἐχόντων ἡδονὴν ἢ λύπην, καὶ τῶν ἐχόντων μὲν ἡδονὴν μὴ καλὴν δέ, τοιαῦτ᾽ ἐστὶν ὥστε τὸ μὴ εἶναι κρεῖττον εἶναι τοῦ ζῆν. ὅλως δ᾽ εἴ τις ἅπαντα συναγάγοι ὅσα πράττουσι μὲν καὶ πάσχουσιν ἅπαντες, ἑκόντες μέντοι μηδὲν αὐτῶν διὰ τὸ μηδ᾽ αὐτοῦ χάριν, καὶ προσθείη χρόνου πλῆθος ἀπέραντόν τι, οὐ μᾶλλον ἕνεκ᾽ ἄν τις τούτων ἕλοιτο ζῆν ἢ μὴ ζῆν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ διὰ τὴν τῆς τροφῆς μόνον ἡδονὴν ἢ τὴν τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρεθεισῶν τῶν ἄλλων ἡδονῶν, ἃς τὸ γινώσκειν ἢ βλέπειν ἢ τῶν ἄλλων τις αἰσθήσεων πορίζει τοῖς ἀνθρώποις, οὐδ᾽ ἂν εἷς προτιμήσειε τὸ ζῆν, μὴ παντελῶς ὢν ἀνδράποδον. δῆλον γὰρ ὅτι τῷ ταύτην ποιουμένῳ τὴν αἵρεσιν οὐθὲν ἂν διενέγκειε γενέσθαι θηρίον ἢ ἄνθρωπον· ὁ γοῦν ἐν
1216, a. Αἰγύπτῳ βοῦς, ὃν ὡς Ἆπιν τιμῶσιν, ἐν πλείοσι τῶν τοιούτων ἐξουσιάζει πολλῶν μοναρχῶν. ὁμοίως δὲ οὐδὲ διὰ τὴν τοῦ καθεύδειν ἡδονήν· τί γὰρ διαφέρει καθεύδειν ἀνέγερτον ὕπνον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας μέχρι τῆς τελευταίας ἐτῶν ἀριθμὸν χιλίων ἢ ὁποσωναοῦν, ἢ ζῆν ὄντα φυτόν; τὰ γοῦν φυτὰ τοιαύτης τινὸς ἔοικε μετέχειν ζωῆς, ὥσπερ καὶ τὰ

22. *τίς ὁ βίος*] *τίς* addidi e coni. Cas. Int.: „*qua* conditione vita – est.“ — *ὃν ζῶσιν ἔτι*] *ὃν ἔτι ζῶσιν ἔτι* A. etc. *ζῶσιν* om. Z.

23. *καὶ γὰρ ἐπὶ τ.*] Cic. Cat. m. 23 quod si quis mihi deus largiatur ut ex hac aetate repuerascam et in cunis vagiam, valde recusem.

24. *δὲ*] om. Z. — *ἐχόντων ἡδονὴν*] *ἐχόντων μὲν ἡδονὴν* P. A. etc.

26. *ὥστε τὸ μὴ*] Cf. Cic. Tusc. I, 48, 114 sqq.

27. *συναγάγοι*] *συνάγοι* M.

29. *οὐ*] om. Z. P. A. etc. sed coniecit idem Cas. legitque etiam Int. („nihilo magis“).

31. *τῆς*] om. Z. M. A. etc.

33. *αἰσθήσεων*] *αἰσθήσεως* Z. — *πορίζει*] *πορίζοι* M. P. *πορίζοιτο* Z. A. etc.

34. *μὴ παντελῶς ὢν ἀνδρ.*] E. N. I, 5, 3 *οἱ μὲν οὖν πολλοὶ παντελῶς ἀνδραποδώδεις φαίνονται, βοσκημάτων βίον προαιρούμενοι· τυγχάνουσι δὲ λόγου διὰ τὸ πολλοὺς τῶν ἐν ἐξουσίαις ὁμοιοπαθεῖν Σαρδαναπάλῳ.* Plat. Rep. IX, p. 586, A. Cic. Paradox. I, 3, 14.

36. *διενέγκειε*] *διενέγκοιεν* Z. M. A. etc. S. coni. *διενέγκοι* vel *διενέγκειε* vel *διενέγκειεν*, provocans ad Poet. 6 *εὐφράνειεν*, Rhetor. I, 2 *εἴπειεν*, M. M. I, 34 *δόξειεν*.

1216, a, 1. *ὡς Ἆπιν*] Tac. Hist. V, 4 bos quoque immolatur quem Aegyptii Apin colunt. – Colitur autem Apis opulentissime et in formosissimis quibusque iuvencis Venerem exercet; Solin. Polyh. 32. Ceterum vide ad v. 16 quae afferenda sunt. – Pro *ὡς* in M. est *εἰς*, *τῶν* om. Z.

2. *ἐξουσιάζει ἐν*] Dion Halic. Antiq. IX, 44 *ὡς ἐν ἀτίμοις ἐξουσιάζων.* — *μοναρχῶν*] Ita ego scripsi cum Int. („hos monarchas antecellit“) et marg. Is. pro *μοναρχιῶν* quod habet B. et reliqua subsidia. Egi de hoc loco epist. cr. p. 20–21. Reges nominat philosophus, quod illa quae Ar. E. N. I, 5, 3 scripsit in mente habet: cf. et Cic. de Fin. II, 32, 106 ibique Madvig. — *οὐδὲ*] *οὐ* M. De re cf. M. M. I, 4 p. 1185, a, 9.

3. *ἀνέγερτον*] *ἀνεγέρρετον* Z. – Cic. Tuscul. I, 38, 92: quasi vero quisquam ita nonaginta annos velit vivere, ut, quum sexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne sues quidem id velint, non modo ipse.

5. *ἀριθμὸν χιλίων ἢ*] *ἀριθμῶν χίλιον ἀριθμὸν ἢ* Z. — *ὁποσωνοῦν*] *ὁποσονοῦν* M. Z. *τοσωνοῦν* A. E. Is. Cam. *ποσωνοῦν* S. Cas.

1216 a. παιδία· καὶ γὰρ ταῦτα κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ μητρὶ γένεσιν πεφυκότα μὲν διατελεῖ, καθεύδοντα δὲ τὸν πάντα χρόνον. Ὥστε φανερὸν ἐκ τῶν τοιούτων ὅτι διαφεύγει σκοπουμένους, τί τὸ εὖ καὶ τί τὸ ἀγαθὸν τὸ ἐν τῷ ζῆν. τὸν μὲν οὖν Ἀναξαγόραν φασὶν ἀποκρίνασθαι πρός τινα διαποροῦντα τοιαῦτ᾽ ἄττα, καὶ διερωτῶντα τίνος ἕνεκ᾽ ἄν τις ἕλοιτο γενέσθαι μᾶλλον ἢ μὴ γενέσθαι „τοῦ“ φάναι „θεωρῆσαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν περὶ τὸν ὅλον κόσμον τάξιν.“ οὗτος μὲν οὖν ἐπιστήμης τινὸς ἕνεκεν τὴν αἵρεσιν ᾤετο τιμίαν εἶναι τοῦ ζῆν, οἱ δὲ Σαρδανάπαλον μακαρίζοντες ἢ Σμινδυρίδην τὸν Συβαρίτην ἢ τῶν ἄλλων τινὰς τῶν ζώντων τὸν ἀπολαυστικὸν βίον, οὗτοι δὲ πάντες ἐν τῷ χαίρειν φαίνονται τάττειν τὴν εὐδαιμονίαν. ἕτεροι δέ τινες οὔτ᾽ ἂν φρόνησιν οὐδεμίαν οὔτε τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ἕλοιντο μᾶλλον ἢ τὰς πράξεις τὰς ἀπ᾽ ἀρετῆς· αἱροῦνται γοῦν οὐ μόνον ἔνιοι δόξης χάριν αὐτάς, ἀλλὰ καὶ μὴ μέλλοντες εὐδοκιμήσειν. ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ τῶν πολιτικῶν οὐκ ἀληθῶς τυγχάνουσι τῆς

7. κατὰ] S. coni. μετά, sed cf. Papi Lex. gr. s. v. κατά II, 2. — πρώτην] om. Z. — μητρὶ] S. coni. μήτρᾳ, provocans ad Int. „in utero“. Sed liberior est h. l. oratio Int. neque quidquam mutandum.

8. διατελεῖ] Post hanc voc. A. repetit γένεσιν, id quod om. E. etc. — δὲ] μὲν P.

9. *ARG.* V. γ. *Sed in universum tria potissimum beatam vitam efficere videntur, sapientia, virtutis exercitatio, voluptatum perceptio* (1216, a, 9-29).

9. σκοπουμένους] om. M.

13. τοῦ θεωρῆσαι] Cf. Plat. Tim. p. 47, C. Wyttenb. ad Plut. de S. N. V. p. 28. Cic. Nat. D. II, 14. Cat. m. XXI, 77.

14. τὸν ὅλον] τὸν om. M.

16. Σαρδανάπαλον μακαρ.] Cf. E. N. I, 5, 3. Incertum num μακαρίζοντες premendum et ad nobilitatum illud Sardanapali epigramma referendum sit, de quo M. Tullius de Fin. II, 32, 106: corporis autem voluptas, inquit, si etiam praeterita delectat, non intelligo, cur Aristoteles Sardanapali epigramma tanto opere derideat, in quo ille rex Syriae glorietur, se omnes secum abstulisse libidinum voluptates. Et idem Tusc. V, 35, 101: Quo modo igitur iucunda vita potest esse, a qua absit prudentia, absit moderatio? Ex quo Sardanapali, opulentissimi Syriae regis, error agnoscitur, qui iucidi iussit in busto: „Haec habeo, quae edi, quaeque exsaturata libido Hausit: at illa iacent multa et praeclara relicta.“ Quid aliud, inquit Aristoteles, in bovis, non in regis sepulcro inscriberes? Quonam in libro Aristoteles ista disputaverit incertum est. De Sardanapali epigrammate cf. Naek. Choeril. p. 196. — Σμινδυρίδην] Cf. Herodot. VI, 127. Ael. V. H. IX, 24.

18. οὗτοι] οἱ M. — δὲ] Casaub. „γρ. δή“. At recte δέ scribitur: cf. Buttmann. ad Dem. Mid. exc. XII, II. p. 152. Eudem. p. 1226, a, 27.

18-19. φαίνονται τάττειν τὴν] ἀποφαίνονται ταύτην τὴν M.

20. μᾶλλον] μᾶλλον saepissime in clausula sententiae invenitur, ita enim mirum quantum adiuvat sententiae perspicuitatem. Cf. Arist. Ran. 536. Isocr. Nicocl. p. 30 (p. 23, 6 Diud.). Plat. Gorg. p. 456, C. Xen. Symp. IV, 9. Polit. IV, 5 p. 1292, b, 17. Metaph. *A*, 1 p. 981, a, 24. Eud. p. 1216, b, 24-25. Eodem modo μάλιστα collocatum est e. gr. Polit. III, 13 p. 1284, a, 21, et Latinum *magis* Cic. Off. I, 31, 111. III, 23, 89, *maxime* Cic. Legg. II, 27, 69, *potius* div. in Caec. 15.

21-22. οὐ μόνον δ. χ.] E. N. I, 5, 4 οἱ δὲ χαρίεντες καὶ πρακτικοὶ (προαιροῦνται) τιμήν· τοῦ γὰρ πολιτικοῦ βίου σχεδὸν τοῦτο τέλος· φαίνεται δ᾽ ἐπιπολαιότερον εἶναι τοῦ ζητουμένου κτλ. — 22. μὴ] οἱ M.

23. τῆς] om. M. — τῆς, non ταύτης τῆς scripsit philosophus in hanc sententiam: „quod nomen habeat, iniuria

1216, a προσηγορίας· οὐ γάρ εἰσι πολιτικοὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν· ὁ μὲν γὰρ πολιτικὸς τῶν καλῶν ἐστι πράξεων προαιρετικὸς αὐτῶν χάριν, οἱ δὲ πολλοὶ χρημάτων καὶ πλεονεξίας ἕνεκεν ἅπτονται τοῦ ζῆν οὕτως. Ἐκ μὲν οὖν τῶν εἰρημένων φανερὸν ὅτι πάντες ἐπὶ τρεῖς βίους φέρουσι τὴν εὐδαιμονίαν, πολιτικόν, φιλόσοφον, ἀπολαυστικόν. Τούτων δ' ἡ μὲν περὶ τὰ σώματα καὶ τὰς ἀπολαύσεις ἡδονή, καὶ τίς καὶ ποία τις γίνεται καὶ διὰ τίνων, οὐκ ἄδηλον, ὥστ' οὐ τίνες εἰσὶ δεῖ ζητεῖν αὐτάς, ἀλλ' εἰ συντείνουσί τι πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μή, καὶ πῶς συντείνουσι, καὶ πότερον, εἰ δεῖ προσάπτειν τῷ ζῆν καλῶς ἡδονάς τινας, ταύτας δεῖ προσάπτειν, ἢ τούτων μὲν ἄλλον τινὰ τρόπον ἀνάγκη κοινωνεῖν, ἕτεραι δ' εἰσὶν ἡδοναὶ δι' ἃς εὐλόγως οἴονται τὸν εὐδαίμονα ζῆν ἡδέως καὶ μὴ μόνον ἀλύπως. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ὕστερον ἐπισκεπτέον, περὶ δ' ἀρετῆς καὶ φρονήσεως πρῶτον θεωρήσωμεν, τήν τε φύσιν αὐτῶν ἑκατέρου τίς ἐστι, καὶ πότερον μόρια ταῦτα τῆς ἀγαθῆς ζωῆς ἐστιν ἢ αὐτὰ ἢ αἱ πράξεις αἱ ἀπ' αὐτῶν,
1216, b ἐπειδὴ προσάπτουσιν αὐτὰ κἂν εἰ μὴ πάντες εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλ' οὖν οἱ λόγου ἄξιοι τῶν ἀνθρώπων πάντες. Σωκράτης μὲν οὖν ὁ πρεσβύτης ᾤετ' εἶναι τέλος τὸ γινώσκειν

habent": cf. M. M. I, 1 *τὴν ἐπωνυμίαν ἔχει ἡ πραγματεία.*

29. *ARG. VI. Trifariam igitur divisis vitae studiis, (A.) primum ad voluptatem quod attinet videndum est, num quid ea et quomodo ad beatam vitam conferat, et quae tandem voluptates cum vita beata copulandae sint, ob quas beatus non solum sine molestia verum etiam suaviter possit vivere. Haec autem quaestio in alium locum (cf. ad v. 37.) differatur.* (1216, a, 29-37).

32. *αὐτάς*] An *ἡμᾶς*? — *εἰ συντείνουσι*] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 13 sqq. Eud. VIII, 3 p. 1249, a, 17.

33. *προσάπτειν*] *προσάγειν* A. etc.

34. *τινας*] om. A. etc.

35. *ἕτεραι*] scil. quae veniunt ab actionibus virtutis absolutae: cf. p. 1249, a, 19.

36. *εὐλόγως*] *ἐν λόγοις* Int. A. etc. Ceterum cf. Eud. VI = E. N. VII, p. 1153, b, 15.

37. *ARG. Voluptate igitur hoc loco omissa quaeramus (B.) de virtute et (C.) de sapientia, quae sit harum natura et ipsaene an actiones ab eis venientes partes sint vitae beatae* (1216, a, 37 - b, 2).

37. *ὕστερον*] Non dubito quin indicet auctor illa quae Eth. Eud. VI = E. N. VII, 13. 14 imprimis p. 1153, a, 1 sqq. inveniuntur, quibuscum congruunt illa quae sunt Eud. VIII, 3 p. 1249, a, 17. Neque casu factum videtur ut tam hic v. 36 *εὐλόγως - ζῆν ἡδέως* quam p. 1153, b, 15 *τὸν εὐδαίμονα ἡδὺν - εὐλόγως* et tam hic v. 36 *οἴονται* quam p. 1153, b, 14 *πάντες οἴονται* et p. 1249, a, 21 *καὶ τοῦτο οὐ μάτην οἱ ἄνθρωποι ἀξιοῦσιν* sit scriptum. Ceterum cf. Spengel. p. 490. Fischer. de E. N. et Eud. p. 45 sq.

38. *πρῶτον θεωρήσωμεν*] om. M. Ceterum cf. Argum. v. 37.

39. *ἑκατέρου*] „Aut *ἑκατέρας* legendum aut ad *ἑκατέρου* subaudiendum extrinsecus substantivum neutrum" Sylb. Potius transit philosophus ad genus neutrum ut Aristoteles in illis locis, quos collegit Waitz. Org. I, p. 291. Similia de Latinis habes apud Fischer. ad Cic. Cat. m. XX, 80.

1216, b, 2. *λόγου*] *λόγοι* A. etc.

2. *ARG. Neque enim assentimur Socrati, qui virtutis cognitionem finem esse credidit virtutesque scientias esse putavit. Nam in virtute non scire quid ipsa sit praestantissimum est, sed intelligere quibus ea subsidiis efficiatur, ut his utentes subsidiis possimus eam assequi* (1216, b, 2 - 25).

3. *Σωκράτης ὁ πρεσβύτης*] Ita etiam M. M. II, 6 p. 1200, b, 25 Socrates appellatur, Eudem. VII, 1 p. 1235, a,

1216,b. τὴν ἀρετήν, καὶ ἐπεζήτει τί ἐστιν ἡ δικαιοσύνη καὶ τί ἡ ἀνδρεία καὶ ἕκαστον τῶν μορίων αὐτῆς. ἐποίει γὰρ ταῦτ' εὐλόγως· ἐπιστήμας γὰρ ᾤετ' εἶναι πάσας τὰς ἀρετάς, ὥσθ' ἅμα συμβαίνειν εἰδέναι τε τὴν δικαιοσύνην καὶ εἶναι δίκαιον· ἅμα [μὲν] γὰρ μεμαθήκαμεν τὴν γεωμετρίαν καὶ οἰκοδομίαν καὶ ἐσμὲν οἰκοδόμοι καὶ γεωμέτραι. διόπερ ἐζήτει τί ἐστιν ἀρετή, ἀλλ' οὐ πῶς γίνεται καὶ ἐκ τίνων. τοῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἐπιστημῶν συμβαίνει τῶν θεωρητικῶν· οὐθὲν γὰρ ἕτερόν ἐστι τῆς ἀστρολογίας οὐδὲ τῆς περὶ φύσεως ἐπιστήμης οὐδὲ γεωμετρίας πλὴν τὸ γνωρίσαι καὶ θεωρῆσαι τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων τῶν ὑποκειμένων ταῖς ἐπιστήμαις· οὐ μὴν ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς οὐθὲν κωλύει πρὸς πολλὰ τῶν ἀναγκαίων εἶναι χρησίμους αὐτὰς ἡμῖν. τῶν δὲ ποιητικῶν ἐπιστημῶν ἕτερον τὸ τέλος τῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως, οἷον ὑγίεια μὲν ἰατρικῆς, εὐνομία δὲ ἤ τι τοιοῦθ' ἕτερον τῆς πολιτικῆς. καλὸν μὲν οὖν καὶ τὸ γνωρίζειν ἕκαστον τῶν καλῶν· οὐ μὴν ἀλλά γε περὶ ἀρετῆς οὐ τὸ εἰδέναι τιμιώτατον τί ἐστιν, ἀλλὰ τὸ γινώσκειν ἐκ τίνων ἐστίν. οὐ γὰρ εἰδέναι βουλόμεθα τί ἐστιν ἀνδρεία, ἀλλ' εἶναι ἀνδρεῖοι,

37 *Σωκράτης ὁ γέρων*, non ut opponatur Sophronisci et Phaenaretes filius iuniori illi Socrati, Theaeteti *ἡλικιώτῃ* et *συγγυμναστῇ* (Plat. Soph. p. 218, B), neque ut sententia aliqua Socratis senis ab eiusdem Socratis iuvenili aetate dictis sententiis diversa (velut Met. *Z*, 11 ex mente Brandisii Mus. Rhen. I, p. 127) indicetur, neque ut verus Socrates a Platonico Socrate distinguatur (ut Alex. Aphrod. verba Metaph. *Z*, 11 *Σωκράτης ὁ νεώτερος* posse dicit de Platone intelligi), sed dictum est cum significatione eius honoris, quem omnes natura duce viris aetate provectioribus habemus, quemadmodum nos: *das hat schon der alte Kant richtig eingesehen*, et similia: cf. Iliad. IV, 313 Aesch. Ag. 198 (209). Cic. pro Arch. VII. — *τέλος τὸ γιν.*] Cf. Brandis. in l. *Gesch. d. gr. röm. Phil.* II, 1, p. 37. Plat. Rep. VI, p. 506, B.

5. *ἀνδρεία*] pro *ἀνδρία* scripsi ex A. Idem constantiae causa feci v. 22. p. 1218, a, 10. p. 1220, b, 39. p. 1229, b, 30. p. 1230, a, 8. 21. 29. - Pro *γὰρ* nescio an *δὲ* scribendum sit.

6. *ἐπιστήμας*] Cf. Eud. V. = E. N. VI, 13 p. 1144, b, 29. M. M. I, 1 p. 1182, a, 16. p. 1183, b, 8 sqq. Plat. Gorg. p. 460, B. Xen. Mem. III, 9, 5.

8. *ἅμα μὲν γὰρ*] *μὲν* addidi ex P. A. etc. Cf. Hartung. Part. II, p. 414. Buttm. Dem. Mid. p. 46. Ideler. Ar. Meteor. I, p. 513 et 514. Lys. *κατὰ τῶν σιτοπώλ.* §. 11. — *οἰκοδομίαν*] Facile quis adducatur ut scriptum fuisse suspicetur *οἰκοδομικήν*, ut E. N. I, 7, 1 *ἐν οἰκοδομικῇ οἰκίᾳ* coll. X, 4, 2. Plat. Rep. I, 18 p. 346, D. Charmid. p. 105, D *τὴν οἰκοδομικήν, ἐπιστήμην οὖσαν τοῦ οἰκοδομεῖν*. Alex. Aphrod. ad Met. p. 689, 17 *ποιητικὰς δὲ ἐπιστήμας καταχρώμενος τῷ τῆς ἐπιστήμης ὀνόματι λέγει οἰκοδομικὴν καὶ τὰς ὁμοίας*. Sed mutatione abstinere satius duxi: cf. infra p. 1217, b, 40 *στρατηγία*.

9. *διόπερ ἐζήτει*] Cf Zeller. in l. *die Phil. der Gr.* II, p. 60 sqq. - Ceterum *ἐζήτει* Int. praesenti tempore vertit „vestigat“.

11. *ἐπὶ μὲν τῶν ἐπιστ. τῶν θεωρ.*] Met. *α*, 1 p. 993, b, 20 *θεωρητικῆς μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δ' ἔργον*.

11-12. *οὐθὲν γὰρ ἕτερον*] Casaubonus: „fortasse *οὐθὲν γὰρ ἕτερον τέλος*“. At nihil mutandum.

16-17. *τῶν δὲ ποιητικῶν*] De Coel. III, 7 p. 306, a, 16 *τέλος τῆς ποιητικῆς ἐπιστήμης τὸ ἔργον*. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, b, 1. E. N. X, 9, 1.

18. *τι*] om. A. etc.

20. *οὐ μὴν*] Congruit cum E. N. II, 2, 1.

21-22. *οὐ γὰρ εἰδέναι*] Cf. M. M. I, 1 p. 1182, a, 5.

1216, b. οὐδὲ τί ἐστι δικαιοσύνη, ἀλλ' εἶναι δίκαιοι, καθάπερ καὶ ὑγιαίνειν μᾶλλον ἢ γινώσκειν τί ἐστι τὸ ὑγιαίνειν καὶ εὖ ἔχειν τὴν ἕξιν μᾶλλον ἢ γινώσκειν τί ἐστι τὸ εὖ ἔχειν.

6 Πειρατέον δὲ περὶ τούτων πάντων ζητεῖν τὴν πίστιν διὰ τῶν λόγων, μαρτυρίοις καὶ παραδείγμασι χρώμενον τοῖς φαινομένοις. κράτιστον μὲν γὰρ πάντας ἀνθρώπους φαίνεσθαι συνομολογοῦντας τοῖς ῥηθησομένοις, εἰ δὲ μή, τρόπον γέ τινα πάντας, ὅπερ μεταβιβαζόμενοι ποιήσουσιν· ἔχει γὰρ ἕκαστος οἰκεῖόν τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ὧν ἀναγκαῖον δεικνύναι πως περὶ αὐτῶν· ἐκ γὰρ τῶν ἀληθῶς μὲν λεγομένων, οὐ σαφῶς δέ, προϊοῦσιν ἔσται καὶ τὸ σαφῶς, μεταλαμβάνουσιν ἀεὶ τὰ γνωριμώτερα τῶν εἰωθότων λέγεσθαι συγκεχυμένως. διαφέρουσι δ' οἱ λόγοι περὶ ἑκάστην μέθοδον οἵ τε φιλοσόφως λεγόμενοι καὶ οἱ μὴ φιλοσόφως. διόπερ καὶ τῶν πολιτικῶν οὐ χρὴ νομίζειν περίεργον εἶναι τὴν τοιαύτην θεωρίαν, δι' ἧς οὐ μόνον τὸ τί φανερόν, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ τί. φιλόσοφον γὰρ τὸ τοιοῦτο περὶ ἑκάστην μέθοδον.

24. μᾶλλον - ὑγιαίνειν] om. M.

26. *ARG. VII. De his igitur quaerendum est re ac veritate in testimonium et exemplum vocata, ut fidem quam plurimis faciamus. Atque quamquam in hac morum institutione non supervacanea est eiusmodi ratio, qua non solum τὸ τί, verum etiam τὸ διὰ τί cognoscatur, tamen vitae ipsius ratio habenda imprimis est.* (1216, b, 26 - 1217, a, 17).

26. Πειρατέον] Fons est E. N. I, 8, 1 σκεπτέον - οὐ μόνον ἐκ τοῦ συμπεράσματος καὶ ἐξ ὧν ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λεγομένων περὶ αὐτῆς. — περὶ] om. A. etc.

27. χρώμενον] De casu accusativo cf. Waitz. Org. II, p. 562 et quae notavimus ad E. N. VIII, 13, 9.

28. φαινομένοις] Hoc verbo quamquam saepe res ac veritas ratiocinationibus contraria significatur (Bon. Metaph. comm. p. 96) malo tamen h. l. accipi de iis quae vulgo hominibus, sensu quodam, non rationibus ductis, videntur, quo de significatu cf. Zell. ad E. N. p. 253.

30. πάντας] Ego e coni. pro πάντως. De eadem vocum confusione vide e. gr. p. 1226, b, 12. Bonitz. comm. Met. p. 127. I. Cor. IX, 22. — ἔχει γὰρ] Cf. Anal. post. I, 1.

33. τὸ σαφῶς] scil. λεγόμενον, quod primum eo moneo, ne quis τὸ σαφές scriptum fuisse existimet, quamquam aliis locis ita dicitur (ut de Anim. II, 2 p. 413, a, 11 ἐκ τῶν ἀσαφῶν μὲν φανερωτέρων δὲ γίγνεται τὸ σαφὲς καὶ κατὰ τὸν λόγον γνωριμώτερον). Deinde haec verba intelligenda esse de opinionibus hominum, quales in vita quotidiana audiamus, plane ut in eadem dictione p. 1220, a, 17 et p. 1217, a, 19, moneo propter Fischerum de E. N. et Eud. p. 27 qui eam confundit cum dictione τοῦτο ἀληθὲς μὲν οὐ σαφὲς δέ quae est Eud. p. 1249, b, 6 et Eud. V = E. N. VI, 1 p. 1138, b, 27 coll. b, 38, praeterea autem nusquam in E. N., qua philosophi rectius conformanda sententia indicatur.

34. τῶν εἰωθότων] Ne exspectes ἀντί (ut est e. gr. Anal. pr. I, 39, in.) cf. Polyb. VI, 26, 8.

36. οἱ μὴ φιλοσ.] οἱ recepi ex M. Cf. e. gr. Plat. Gorg. p. 454, E.

37. τῶν πολιτικῶν] Fundamentum doctrinarum practicarum Aristoteli est ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη seu doctrina moralis sensu latiore, quae tractat bonum quum hominum singulorum tum civitatis universae: E. N. I, 2, 5. I, 2, 8. M. M. I, 1 p. 1182, b, 1. Zeller. in l. *die Phil. d. Gr.* II, p. 393. Aristotelem sequitur Eudemus. Ceterum cf. et Cic. de Rep. III, 3, 4.

39. φιλόσοφον] Num vel propter p. 1217, a, 1 rectius scribatur φιλοσόφου, relinquo in incerto. Certe quum alias tum M. M. I, 35 p. 1197, b, 32 est ἔστι φιλοσόφου, Xen. Oecon. XVI, 9. Plat. Phaed. p. 64, D.

δεῖται μέντοι τοῦτο πολλῆς εὐλαβείας. εἰσὶ γάρ τινες οἳ 1217, a. διὰ τὸ δοκεῖν φιλοσόφου εἶναι τὸ μηθὲν εἰκῇ λέγειν ἀλλὰ μετὰ λόγου, πολλάκις λανθάνουσι λέγοντες ἀλλοτρίους λόγους τῆς πραγματείας καὶ κενούς. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ὁτὲ μὲν δι' ἄγνοιαν ὁτὲ δὲ δι' ἀλαζονείαν· ὑφ' ὧν ἁλίσκεσθαι συμβαίνει καὶ τοὺς ἐμπείρους καὶ δυναμένους πράττειν ὑπὸ τούτων τῶν μήτ' ἐχόντων μήτε δυναμένων διάνοιαν ἀρχιτεκτονικὴν ἢ πρακτικήν. πάσχουσι δὲ τοῦτο δι' ἀπαιδευσίαν· ἀπαιδευσία γάρ ἐστι περὶ ἕκαστον πρᾶγμα τὸ μὴ δύνασθαι κρίνειν τούς τ' οἰκείους λόγους τοῦ πράγματος καὶ τοὺς ἀλλοτρίους. καλῶς δ' ἔχει καὶ τὸ χωρὶς κρίνειν τὸν τῆς αἰτίας λόγον καὶ τὸ δεικνύμενον, διά τε τὸ ῥηθὲν ἀρτίως, ὅτι προσέχειν οὐ δεῖ πάντα τοῖς διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ πολλάκις μᾶλλον τοῖς φαινομένοις (νῦν δ' ὁπότ' ἂν λύειν μὴ ἔχωσιν, ἀναγκάζονται πιστεύειν τοῖς εἰρημένοις), καὶ διότι πολλάκις τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ λόγου δεδεῖχθαι δοκοῦν ἀληθές μέν ἐστιν, οὐ μέντοι διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δι' ἥν φησιν ὁ λόγος. ἔστι γὰρ διὰ ψεύδους ἀληθὲς δεῖξαι· δῆλον δ' ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν.

7 Πεπροοιμιασμένων δὲ καὶ τούτων, λέγωμεν ἀρξάμενοι πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων, ὥσπερ εἴρηται, οὐ σαφῶς λεγομένων, ζητοῦντες ἐπὶ τὸ σαφῶς εὑρεῖν τί ἐστιν ἡ εὐδαιμονία. ὁμολογεῖται δὴ μέγιστον εἶναι καὶ ἄριστον τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τῶν ἀνθρωπίνων. ἀνθρώπινον δὲ λέγομεν, ὅτι τάχ'

10. *δεῖται μέντοι*] Fons est E. N. 3, 1 sqq. — *εἰσὶ γάρ*] Cf. Met. *α*, ›. 995, a, 9. Pro *γὰρ* S. Cas. haıt *καὶ*.
.217, a, 1. *εἰκῇ*] *εἰ μηθὲν* A. E. Cam. Int. *εἰς μηθὲν* S. Cas.
:. *λόγου*] *τρόπου* A. etc.
ı. *καὶ δυναμ.*] *καὶ* om. A. etc.
ı. *διάνοιαν*] *δι' ἄγνοιαν* M. — *ἀρεκτονικὴν*] quae architecti instar ım constituit, opus designat, inferioa facultatum ministeriis utitur: cf. ı. Eud. V = E. N. VI, 7 p. 1141, 25. 1152, b, 2. E. N. I, 2, 4. Meh. *Δ*, 1 p. 981, a, 30.
'. *πρακτικήν*] *πραγματικήν* M.
3. *ἀπαιδευσία*] Cf. Metaph. *α*, 3 p. ı, a, 12. Metaph. *Γ*, 4 p. 1006, a, *ἔστι γὰρ ἀπαιδευσία τὸ μὴ γιγνώ-ιν τίνων δεῖ ζητεῖν τὴν ἀπόδειξιν . τίνων οὐ δεῖ*. E. N. I, 3, 4. De :t. An. I, 1 in.
). *τ'*] om. M. — 10. *τὸ*] om. M.
11–12. *προσέχειν οὐ δεῖ*] Met. *α*, 3 p. 3, a, 15 *τὴν ἀκριβολογίαν τὴν μαιατικὴν οὐκ ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον, l' ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕλην*.
17. *ἀναλυτικῶν*] Incertum suane an istotelis Analytica significet Eudes: sua eum significare non prius quis poterit audacter contendere quam cognoverit prius Analytica Eudemi esse scripta quam Ethica. Fortasse etiam et sua et Aristotelis Analytica indicat. Cf. Ar. Analyt. pr. II, 2 sqq. Anal. post. I, 6 p. 75, a, 3. I, 32 p. 88, a, 20.
18. *ARG. VIII. Quaeratur igitur quid sit beatitudo. Dicatur ea nunc summum bonum eorum bonorum quae cadunt in actionem humanam.* (1217, a, 18-40). *Neque tamen his satis definita beatitudinis notio est: cf. p.* 1219, a, 38.
18. *δὲ*] om. M.
18–19. *ἀρξάμενοι πρῶτον ἀπὸ τῶν πρ.*] De hac locutione vide Waitz. Org. II, p. 395. Anaxim. Rhet. p. 27, 1 Spengel.
19. *εἴρηται*] Cf. p. 1216, b, 33.
20. *ἐπὶ τὸ σαφῶς*] „Si quis pro *ἐπὶ* malit *ἔτι*, non longe forsan aberrabit" Sylburg. Ego proprie in hanc sententiam dictum puto: „dum ad id, quod clare dicitur, pervenerimus": ut quodammodo possint conferri talia, qualia sunt Plat. Gorg. p. 503, E. Symp. p. 214, E. Thuc. IV, 29. Eudem. p. 1233, a, 38 *ἐπὶ τὸ μεῖζον*.
21. *ὁμολογεῖται*] Cf. E. N. I, 4, 2. Rhetor. I, 5 p. 1360, b, 14 sqq.
22. *ἀνθρώπινον*] M.M. I, 1 p. 1182,

1217, a. ἂν εἴη καὶ βελτίονός τινος ἄλλου τῶν ὄντων εὐδαιμονία, οἷον θεοῦ. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ζῴων, ὅσα χείρω τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, οὐθὲν κοινωνεῖ ταύτης τῆς προσηγορίας· οὐ γάρ ἐστιν εὐδαίμων ἵππος οὐδ᾽ ὄρνις οὐδ᾽ ἰχθὺς οὐδ᾽ ἄλλο τῶν ὄντων οὐθέν, ὃ μὴ κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν ἐν τῇ φύσει μετέχει θείου τινός, ἀλλὰ κατ᾽ ἄλλην τινὰ τῶν ἀγαθῶν μετοχὴν τὸ μὲν βέλτιον ζῇ τὸ δὲ χεῖρον αὐτῶν. ἀλλ᾽ ὅτι τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὕστερον ἐπισκεπτέον. νῦν δὲ λέγομεν ὅτι τῶν ἀγαθῶν τὰ μέν ἐστιν ἀνθρώπῳ πρακτὰ τὰ δ᾽ οὐ πρακτά. τοῦτο δὲ λέγομεν οὕτω, διότι ἔνια τῶν ὄντων οὐθὲν μετέχει κινήσεως, ὥστ᾽ οὐδὲ τῶν ἀγαθῶν· καὶ ταῦτ᾽ ἴσως ἄριστα τὴν φύσιν ἐστίν. ἔνια δὲ πρακτὰ μέν, ἀλλὰ πρακτὰ κρείττοσιν ἡμῶν. ἐπειδὴ δὲ διχῶς λέγεται τὸ πρακτόν (καὶ γὰρ ὧν ἕνεκα πράττομεν καὶ ἃ τούτων ἕνεκα μετέχει πράξεως, οἷον καὶ τὴν ὑγίειαν καὶ τὸν πλοῦτον τίθεμεν τῶν πρακτῶν, καὶ τὰ τούτων πραττόμενα χάριν, τά θ᾽ ὑγιεινὰ καὶ τὰ χρηματιστικά), δῆλον ὅτι καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπῳ πρακτῶν ἄριστον θετέον.

1217, b. 8 Σκεπτέον τοίνυν τί τὸ ἄριστον, καὶ λέγεται ποσαχῶς.

b, 2 ὑπὲρ ἀγαθοῦ ἄρα ἡμῖν λεκτέον, καὶ ὑπὲρ ἀγαθοῦ οὐ τοῦ ἁπλῶς ἀλλὰ τοῦ ἡμῖν· οὐ γὰρ τοῦ θεῶν ἀγαθοῦ.

23. βελτίονος] βέλτιον M.

25. κοινωνεῖ] κοινωνεῖν Cas.

26. οὐ γάρ ἐστιν εὐδ. ἵππος] Paene ad verbum congruit cum E. N. I, 9, 9.

27. ἐπωνυμίαν] Plat. Parm. p. 130, E δοκεῖ σοι εἴδη εἶναι ἄττα, ὧν τάδε τὰ ἄλλα μεταλαβόντα τὰς ἐπωνυμίας αὐτῶν ἴσχειν; Legg. IV. init. p. 704, A ποταμοῦ ἢ κρήνης ἢ θεῶν ἐπωνυμία. Phaedr. p. 250, E.

28. θείου τινός] Eth. Eud. VI = E. N. VII, 14 p. 1153, b, 32 πάντα γὰρ φύσει ἔχει τι θεῖον. Beatitudo autem φαίνεται, κἂν εἰ μὴ θεόπεμπτός ἐστι - τῶν θειοτάτων εἶναι, ut ait Arist. E. N. I, 9, 3. — ἀλλὰ κατ᾽ ἄλλην τινὰ] Nam voluptas certe in bestias cadit: Eth. l. l. p. 1153, b, 30.

30. ὕστερον] Ego refero ad locum Ethicorum ad v. 28 indicatum. Aliter Spengel. p. 491 : „*der Beweis findet sich, wenn man nicht die Lehre vom freien Willen* (II, 6 sq.) *hieher ziehen will, im Folgenden nicht.*"

30-31. νῦν δὲ λέγομεν] Cf. E. N. I, 13, 5. E. N. III, 3, 7.

31. λέγομεν] Int. „dicamus."

33. οὐθὲν μετέχει κινήσεως] Met. *B*, 2 p. 995, a, 25. Metaph. *K*, 1 p. 1059, a, 36 τοιοῦτον (οὗ ἕνεκεν) τἀγαθόν, τοῦτο δ᾽ ἐν τοῖς πρακτοῖς ὑπάρχει καὶ τοῖς οὖσιν ἐν κινήσει.

34. ἴσως ἄριστα] De Coelo II, 12 p. 292, a, 22 ἔοικε τῷ μὲν ἄριστα ἔχοντι ὑπάρχειν τὸ εὖ ἄνευ πράξεως. Ibid. b, 5 τῷ ὡς ἄριστα ἔχοντι οὐθὲν δεῖ πράξεως· ἔστι γὰρ αὐτὸ τὸ οὗ ἕνεκα. Cf. Eth. Eud. V. = E. N. VI, 7 p. 1141, a, 34. E. N. X, 8, 7. — ἐστίν] εἰσίν M.

35. ἐπειδὴ] ἐπεὶ M.

36. καὶ γὰρ] Cf. E. N. I, 7, 1.

39. θ᾽] om. A. etc.

39-40. τὴν εὐδ. τῶν ἀνθρ. πρ.] Cf. E. N. I, 4, 1-2.

1217, b, 1. ***ARG. IX. Sed quid est illud summum bonum? Antequam nostram mentem aperiamus*** (*p.* **1218, b, 10**) ***refellenda est opinio Platonicorum, qui summum bonum dicunt esse Ideam boni. Quod quomodo dicant exponitur*** *v.* **3-15.** ***Tum refutat hanc Ideae doctrinam his potissimum utens argumentis, quibus ex parte utitur etiam Aristoteles E. N. I,*** **6. 1)** ***Primum Idea non modo boni, verum etiam alius cuiuslibet rei nulla est*** **(1217, b, 20-23). 2)** ***Deinde, etiam si esset Idea boni, tamen ea ad vitam bonam actionesque honestas nihil conferret neque ad morum doctrinam ullus eius usus redundaret*** **(1217, b, 23 - 1218, a, 1).** ***Etenim*** **a)** ***bonum non est universum et unum: nam si esset, reperiretur in una tantummodo categoria: at reperitur in categoriis omnibus*** **(1217, b, 25-34): b)** ***neque est scientia una boni,***

1217,b. ἐν τρισὶ δὴ μάλιστα φαίνεται δόξαις εἶναι τοῦτο. φασὶ γὰρ ἄριστον μὲν εἶναι πάντων αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, αὐτὸ δ᾽ εἶναι τὸ ἀγαθὸν ᾧ ὑπάρχει τό τε πρώτῳ εἶναι τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ αἰτίῳ τῇ παρουσίᾳ τοῖς ἄλλοις τοῦ ἀγαθὰ εἶναι. ταῦτα δ᾽ ὑπάρχει ἀμφότερα τῇ ἰδέᾳ τἀγαθοῦ, λέγω δὲ ἀμφότερα τό τε πρῶτον τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἴτιον ἀγαθοῖς τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἀγαθοῖς εἶναι. μάλιστά τε γὰρ τἀγαθὸν λέγεσθαι κατ᾽ ἐκείνης ἀληθῶς (κατὰ μετοχὴν γὰρ καὶ ὁμοιότητα τἆλλα ἀγαθὰ ἐκείνης εἶναι), καὶ πρῶτον τῶν ἀγαθῶν· ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ μετεχομένου ἀναιρεῖσθαι καὶ τὰ μετέχοντα τῆς ἰδέας, ἃ λέγεται τῷ μετέχειν ἐκείνης. τὸ δὲ πρῶτον τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον πρὸς τὸ ὕστερον, ὥστ᾽ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ γὰρ

sed alia scientia tractat bonum aliud (1217, b, 34 - 1218, a, 1). 3) *Quemadmodum Plato ipse non sumpsit esse Ideam numerorum idealium, ita ne Boni quidem Ideam sumere debebat. Quam si sumit eique hoc tribuit ut sit aeterna et per sese constans, eo nihil efficitur: nam perpetuitas non mutat rei naturam, ut accidens* (1218, a, 1-15). 4) *Porro ipsa demonstratio Ideae boni laborat vitio: demonstrat enim Plato naturam boni ex iis, quae habere eam non est concessum, scilicet ex numeris, quum potius contrarium esset faciendum* (1218, a, 15-24). 5) *Neque melius est illud argumentum, Ideam boni esse Unum, quia numeri Unum appetant: nam nec demonstratur quomodo id fiat nec est credibile per sese: neque vero omnia entia unum certum bonum appetunt, sed suum quodque ens appetit bonum* (p. 1218, a, 24-33). *Repetitis his potissimis argumentis* (p. 1218, a, 33 - b, 10) *auctor ad propositum revocat orationem, contendens in universum, finem esse summum bonum humanum, muniensque sibi viam ad ea, quae de summo bono accuratius acturus est libro secundo* (p. 1218, b, 10-27).

1. καὶ λέγεται] Casaub. coni. ἐπεὶ λέγεται vel ὃ καὶ λέγεται. At nihil mutandum: cf. Kuehner. gr. gr. §. 833 not. 1.

2. ἐν τρισὶ-δόξαις] „Alii summum bonum putant esse sapientiam, alii virtutem, alii voluptatem“: cf. I, 1 p. 1214, a, 32. Quod sequitur φασὶ γὰρ sic explicandum: „*tres* attuli sententias de summo bono: *nam quarta*, quae fertur, summum bonum esse Ideam boni prorsus falsa et repudianda est“: cf. v. 16. — φασὶ] Intelligi Platonem docet Trendelenburg. Plat. de Id. et numeris doctr. p. 11. Ar. E. N. I, 6, 1 καίπερ προσάντους τῆς τοιαύτης γινομένης ζητήσεως διὰ τὸ φ ί λ ο υ ς ἄνδρας εἰσαγαγεῖν τὰ εἴδη.

3. αὐτὸ τὸ ἀγαθόν] Plat. Phaed. p. 74, A. Rep. VI, p. 507, B. Ar. Metaph. *Z*, 16 p. 1040, b, 34.

3 - 4. αὐτὸ δ᾽ εἶναι τὸ ἀγαθὸν] om. M.

4. τό τε πρώτῳ] Ita A. Cam. Bekk. τῷ pro τὸ E. Is. S. Cas. — πρώτῳ] Cf. imprimis Plat. Rep. VI, 505 p. 508, D sqq. Herbart. in libro illo aureo *Lehrb. zur Einl. in d. Phil.* p. 223 ed. IV.

5. τὸ] τῷ P, τῷ A. etc. — αἰτίῳ τῇ παρουσίᾳ κτλ.] Cf. imprimis Plat. Phaed. p. 100, E. Rep. VII, p. 517, C. Sequitur haec auctor M. M. I, 1 p. 1182, b, 9. — ἀγαθὰ] ἀγαθοῦ P. A. etc. Nisi potius ἀγαθοῖς fuit scriptum: cf. v. 8.

6. ὑπάρχει] Suspicor ab Eudemo scriptum fuisse ὑπάρχειν, ut v. 9 λέγεσθαι, v. 10 εἶναι, v. 11 ἀναιρεῖσθαι, v. 13 ἔχειν.

9. κατ᾽ ἐκείνης] κατ᾽ ἐκείνην M. „iuxta hanc“ Int. At recte positus casus gignendi, quo et Aristoteles persaepe in talibus utitur: veluti Anal. pr. I, 1 p. 24, a, 14 τὸ κατὰ παντὸς ἢ μηδενὸς κατηγορεῖσθαι. Ibid. a, 17 πρότασίς ἐστι λόγος καταφατικὸς ἢ ἀποφατικός τινος κατά τινος. De Zen. p. 978, b, 19. Rhet. I, 7 p. 1364, b, 15. Cf. Mullach. ad Ar. de Xen. p. 977, b, 30 (p. 47). — κατὰ μετοχὴν] Hoc quidem verbum a Platone ad rem significandam non adhibetur,

1217, b. *χωριστὴν εἶναι τῶν μετεχόντων, ὥσπερ καὶ τὰς ἄλλας ἰδέας. Ἔστι μὲν οὖν τὸ διασκοπεῖν περὶ ταύτης τῆς δόξης ἑτέρας τε διατριβῆς καὶ τὰ πολλὰ λογικωτέρας ἐξ ἀνάγκης· οἱ γὰρ ἅμα ἀναιρετικοί τε καὶ κοινοὶ λόγοι κατ᾽ οὐδεμίαν εἰσὶν ἄλλην ἐπιστήμην. εἰ δὲ δεῖ συντόμως εἰπεῖν περὶ αὐτῶν, λέγομεν ὅτι πρῶτον μὲν τὸ εἶναι ἰδέαν μὴ μόνον ἀγαθοῦ ἀλλὰ καὶ ἄλλου ὁτουοῦν λέγεται λογικῶς καὶ κενῶς· ἐπέσκεπται δὲ πολλοῖς περὶ αὐτοῦ τρόποις καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν. Ἔπειτ᾽ εἰ καὶ*

sed, quae eodem redeunt, *μέθεξις* (Parmen. p. 132, D, ut Ar. Met. *A*, 6 p. 987, b, 9. Trendelenburg. Plat. de Id. et num. doctr. p. 35) vel *μετάσχεσις* (Phaed. p. 101, C). De re cf. praeter locos indicatos imprimis Plat. Phaed. p. 100, C.

15. *χωριστὴν*] Hoc verbo utitur auctor secutus Aristotèlis dicendi consuetudinem (cf. Met. *Z*, 14 init. *M*, 4 p. 1079, 31. *M*, 10 p. 1087, a, 6), quod quidem apud Platonem de hac re legere non memini: significatur eo illud, quod Plato dicit Ideam esse *αὐτὴν καθ᾽ αὑτὴν μεθ᾽ αὑτῆς*, „habere eam essentiam a rebus sensibilibus segregatam“: Bonitz. dispp. Plat. p. 18. Auctor. M. M. I, 1 p. 1182, b, 13 *ἡ μὲν γὰρ ἰδέα χωριστὸν καὶ αὐτὸ καθ᾽ αὑτό.*

16. *Ἔστι μὲν οὖν κτλ.*] E. N. I, 6, 13 *ἀλλ᾽ ἴσως ταῦτα μὲν ἀφετέον τὸ νῦν· ἐξακριβοῦν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ἄλλης ἂν εἴη φιλοσοφίας οἰκειότερον.*

17. *λογικωτέρας*] in qua in ipsas notiones (*λόγους*) acrius inquirendum est. Metaph. *M*, 5 p. 1080, a, 9 *ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦτον τὸν τροπον καὶ διὰ λογικωτέρων καὶ ἀκριβεστέρων λόγων ἔστι πολλὰ συναγαγεῖν ὅμοια τοῖς τεθεωρημένοις.*

18. *ἀναιρετικοί*] *ἀναιρετικόν* h. l. est id, quod aptum est ad contraria tollenda, evertenda (Cic. Orat. 35.), refutanda (*ἀναιρεῖν*, Soph. Elench. 18 sqq.): cf. *ἀναιρετικῶς* apud Diog. L. IX, XI, 8, 75. Alio sensu positum est Rhet. II, 8 p. 1386, a, 6.

19. *εἰ δὲ δεῖ*] lat. „porro si“ quasi esset *ἔτι δὲ εἰ.*

20. *λέγομεν*] *λέγωμεν* A. etc. — *ἰδέαν*] *ἰδέαι* P. A. E. Is. Cam. S. *ἰδέας* Cas.

21. *ἄλλου ὁτουοῦν*] *ἀλλουοῦν* A. etc. — *λογικῶς καὶ κενῶς*] De significatione voc. *λογικῶς* vide Waitz. Org. II, p. 354. Ar. de An. I, 403, a, 2 *διαλεκτικῶς καὶ κενῶς.* Metaph. *M*, 5 p. 1079, b, 25 *τὸ δὲ λέγειν παραδείγματα εἶναι (τὰ εἴδη) καὶ μετέχειν αὐτῶν τἆλλα κενολογεῖν ἐστι καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς.* Ibid. 4 p. 1079, b, 6 *σκοπεῖν δεῖ μὴ κενὸν ᾖ τοῦτο παντελῶς.* Metaph. *A*, 9 p. 991, a, 22 *κενολογεῖν.* E. N. I, 6, 10 *μάταιον τὸ εἶδος.* - Ceterum pro *κενῶς* in M. est *κοινῶς.*

22. *αὐτοῦ*] *αὐτῆς* A. E. S. *αὐτοῖς* Cas.

22–23. *ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λ.*] scil. Aristotelis. Cf. imprimis Met. *M*, 1 p. 1076, a, 28. Plut. adv. Col. tom. X, p. 588 Reisk. Stahr. Aristotel. II, p. 239. Krisch. in eph. *Göttinger gel. Anz.* 1834 p. 1898.

23. *ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν*] Significari libros Aristotelis certum est, qui libri significentur, incertum. Casaubonus interpretatur „Metaphysica“: et sane id, de quo agitur libris Metaphysicorum, ut alias (*E*, 1 p. 1026, a, 16. 24. 30.) *πρώτη φιλοσοφία*, ita *K*, 3 p. 1061, b, 5. 4, p. 1061, b, 25 simpliciter *φιλοσοφία* dicitur, agiturque de Ideis compluribus locis Metaphysicorum. Altera est interpretatio, quam dubitanter proponit Brandisius in diatribe de perditis Aristotelis libris de Ideis et de Bono p. 10, ut intelligantur Aristotelis libri quibus *de Bono* seu *de Philosophia* inscriptum fuit. Sed dubitationem movet in utraque interpretatione praepositio *κατά* cum accusandi casu coniuncta: dixisset, credo, philosophus *ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας*, ut est Phys. II, 2 p. 194, a, 36 et in iis locis quos habes apud Brandisium l. l. p. 6. Atque haec eadem causa (accedunt autem etiam plures) impedit ne intelligatur de libro *A* Metaphysicorum revoceturque ad ea quae de Metyph. libris *AKA* tanquam *περὶ φιλοσοφίας* nominatis disputat Krischius in l. *die theolog. Lehren der gr. Denker* p. 259 sqq. explanans ille verba Ciceronis de

1217, b. ὅτι μάλιστ' εἰσὶν αἱ ἰδέαι καὶ ἀγαθοῦ ἰδέα, μή ποτ' οὐδὲ χρήσιμος πρὸς ζωὴν ἀγαθὴν οὐδὲ πρὸς τὰς πράξεις. πολλαχῶς γὰρ λέγεται καὶ ἰσαχῶς τῷ ὄντι τὸ ἀγαθόν. τό τε γὰρ ὄν, ὥσπερ ἐν ἄλλοις διῄρηται, σημαίνει τὸ μὲν τί ἐστι, τὸ δὲ ποιόν, τὸ δὲ ποσόν, τὸ δὲ πότε, καὶ πρὸς τούτοις τὸ μὲν ἐν τῷ κινεῖσθαι τὸ δὲ ἐν τῷ κινεῖν, καὶ τὸ

Nat. D. I, 13, 33 „Aristoleles quoque in tertio de philosophia libro multa turbat". Consideranti igitur similem dicendi rationem Ar. Polit. III, 12 p. 1282, b, 19 δοκεῖ δὲ πᾶσιν ἴσον τι τὸ δίκαιον εἶναι καὶ μέχρι γέ τινος ὁμολογοῦσι τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν οἷς διώρισται περὶ τῶν ἠθικῶν (coll. Phys. I, 8 p. 191, a, 24 ζητοῦντες οἱ κατὰ φιλοσοφίαν πρῶτοι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν φύσιν τὴν τῶν ὄντων ἐξετράπησαν —), quibus indicantur Eth. p. 1129, a, 34 sqq., magis veri simile videatur necesse est, indicari in universum Metaphysica, Ethica (libros de Bono?) in quibus subtilius, limatius, *ex* philosophia et *ex* philosophiae principiis (κατὰ φιλοσοφίαν) disputatum fuerit quam in libris „populariter scriptis" (Cic. Fin. V, 12), ἐξωτερικοῖς. Eandem rationem esse existimo verborum de Part. An. I, 1 p. 642, a, 6 - τῶν διωρισμένων ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν, et Polit. VII, 13 p. 1332, a, 21 διώρισται κατὰ τοὺς ἠθικοὺς λόγους: nam his quoque locis *convenientia* (ut v. 18) quaedam significatur praepositione κατά, non libri inscriptio. Nobiscum facit Krischius in ephem. *Göttinger gel. Anz.* 1834 p. 1897. Maduigii de nostro loco sententiam exc. VII ad Cic. de Fin. p. 861, qui ne locum quidem accurate indicarit (scilicet confundit Ethica Eud. et Ethica Nic.), ut hominis elati et arrogantis consulto praetereo. — ἔπειτ' εἰ καὶ κτλ.] Fons est E. N. I, 6, 13 εἰ γάρ ἐστιν ἕν τι τὸ κοινῇ κατηγορούμενον ἀγαθὸν ἢ χωριστόν τι αὐτὸ καθ' αὑτό, δῆλον ὡς οὐκ ἂν εἴη πρακτὸν ἢ κτητὸν ἀνθρώπῳ. νῦν δὲ τοιοῦτόν τι ζητεῖται. Cf. ibid. §. 16. Metaph. Ζ, 8 p. 1033, b, 28. Δ, 6 p. 1071, b, 14. al.

25—26. πολλαχῶς γὰρ κτλ.] Fons est E. N. I, 6, 3 ἐπεὶ τἀγαθὸν ἰσαχῶς λέγεται τῷ ὄντι (καὶ γὰρ ἐν τῷ τί λέγεται, οἷον ὁ θεὸς καὶ ὁ νοῦς, καὶ ἐν τῷ ποιῷ, αἱ ἀρεταί, καὶ ἐν τῷ ποσῷ, τὸ μέτριον, καὶ ἐν τῷ πρός τι, τὸ χρήσιμον, καὶ ἐν χρόνῳ, καιρός, καὶ ἐν τόπῳ, δίαιτα καὶ ἕτερα τοιαῦτα), δῆλον ὡς οὐκ ἂν εἴη κοινόν τι καθόλου καὶ ἕν· οὐ γὰρ ἂν ἐλέγετ' ἐν πάσαις ταῖς κατηγορίαις, ἀλλ' ἐν μιᾷ μόνῃ. M. M. II, 7, p. 1205, a, 9 τἀγαθόν φαμεν ἐν πάσαις ταῖς κατηγορίαις λέγεσθαι· καὶ γὰρ ἐν οὐσίᾳ καὶ ἐν τῷ πρός τι καὶ ποσῷ καὶ πότε καὶ ὅλως ἐν ἁπάσαις, coll. M. M. I, 1 p. 1183, a, 9. Vide et Metaph. Γ, 2 init. et Bonitz. ad h. l. comm. p. 173.

26. τὸ ἀγαθόν] τὸ om. A. etc. Quare etiam quod dicit B. τὸ v. 26 omitti in M. ad haec verba referendum videtur.

27. ἐν ἄλλοις] Fortasse significantur Eudemi Categoriae, ut putat Spengel. p. 508, fortasse eiusdem Physica: certe Simplic. Phys. fol. 16, b haec affert Eudemi: τὸ ὂν πολλαχῶς λέγεται· καὶ γὰρ οὐσίαν καὶ ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν κατὰ τὰς διαιρέσεις εἶναί φαμεν. Sed eadem in diiudicando cautione opus est qua p. 1217, a, 17.

27-28. τὸ μὲν τί ἐστι] Primam categoriam, substantiam (Categ. cap. 4), significat: cf. Bonitz. ad Metaph. comm. p. 286.

29-30. τὸ ἀγαθὸν κτλ.] Perquam similia sunt illa, quae habet Suid. s. v. ἀγαθόν, quae ab aliquo Peripatetico profecta videri monuit Kusterus. Ille ita: ἀγαθόν. ὁμώνυμός ἐστι φωνή. κατηγορεῖται δὲ τὰ δέκα γένη τοῦ ἀγαθοῦ, τουτέστι αἱ ι' κατηγορίαι. Καὶ τὸ μὲν ποιεῖν, ἐπεί ἐστί τινα ἀγαθὰ ὡς ποιητικά· λέγεται γὰρ τὸ ἀγαθοῦ ποιητικόν, ἀγαθόν, οἷον τὸ ὑγιείας ποιητικὸν ἢ ἡδονῆς καὶ ὅλως ὠφέλιμον. τὸ γὰρ ἐν τῷ ἐδέσματι ἀγαθόν, ὡς ποιητικὸν ἀγαθοῦ, ἀγαθόν. τὸ δὲ ποιὸν ὑπὸ τὴν τοῦ ποιοῦ κατηγορίαν κτλ. — ἐνίοτε δὲ τὸ ἀγαθὸν τὸ πότε σημαίνει. τὸ γὰρ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ γιγνόμενον ἀγαθὸν λέγεται. σημαίνει δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ποσόν. τὸ γὰρ μέτριον καὶ μὴ ὑπερβάλλον μήτε ἐνδέον εἴη ἂν ποσόν, καθόσον τοσοῦτόν τι. λέγεται καὶ ὡς οὐσία τὸ ἀγαθὸν ὡς θεός, νοῦς. λέγεται δὲ καὶ πρός τι. τὸ γὰρ σύμμετρον οὕτως ἀγαθόν. καὶ ἐν τῷ πάσχειν ὡς τὸ θεραπεύεσθαι καὶ διδάσκεσθαι. ἔστι τι

1217, b. ἀγαθὸν ἐν ἑκάστῃ τῶν πτώσεών ἐστι τούτων, ἐν οὐσίᾳ μὲν ὁ νοῦς καὶ ὁ θεός, ἐν δὲ τῷ ποιῷ τὸ δίκαιον, ἐν δὲ τῷ ποσῷ τὸ μέτριον, ἐν δὲ τῷ πότε ὁ καιρός, τὸ δὲ διδάσκον καὶ τὸ διδασκόμενον περὶ κίνησιν. ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ ὂν ἕν τι ἐστὶ περὶ τὰ εἰρημένα, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀγαθόν, οὐδὲ ἐπιστήμη ἐστὶ μία οὔτε τοῦ ὄντος οὔτε τοῦ ἀγαθοῦ. ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὁμοιοσχημόνως λεγόμενα ἀγαθὰ μιᾶς ἐστι θεωρῆσαι, οἷον τὸν καιρὸν ἢ τὸ μέτριον, ἀλλ' ἑτέρα ἕτερον καιρὸν θεωρεῖ καὶ ἑτέρα ἕτερον μέτριον, οἷον περὶ τροφὴν μὲν τὸν καιρὸν καὶ τὸ μέτριον ἰατρικὴ καὶ γυμναστική, περὶ δὲ τὰς πολεμικὰς πράξεις στατηγία, καὶ οὕτως ἑτέρα περὶ ἑτέραν πρᾶξιν, ὥστε
1218, a. σχολῇ αὐτό γε τὸ ἀγαθὸν θεωρῆσαι μιᾶς. Ἔτι ἐν ὅσοις ὑπάρχει τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, οὐκ ἔστι κοινόν τι παρὰ

ἀγαθὸν καὶ ἐν τῷ ποῦ, οἷον τὸ ἐν Ἑλλάδι εἶναι, τὸ ἐν ὑγιεινοῖς χωρίοις εἶναι, τὸ ἐν ἡσυχίαν ἔχουσιν ἢ εἰρήνην. εἴη δ' ἂν καὶ ἐν τῷ κεῖσθαι, ὅταν ᾧ μὲν λυσιτελὲς τὸ καθέζεσθαι καὶ καθέζηται, ᾧ δὲ τὸ ἀνακεῖσθαι ἀνάκειται, τῷ πυρέττοντι φέρε εἰπεῖν.

30. πτώσεων] πτώσεων hic dicit pro κατηγοριῶν. Sylburg. Recte. Quod quomodo fieri potuerit docet Trendelenburg. in l. *Geschichte der Kategorienlehre (histor. Beitr. zur Philos.* I.) p. 29.

31. ὁ] om. M.

33. τὸ διδασκ.] τὸ om. P.

34. περὶ] πρὸς M. Item v. 39.

35. ἐστὶ] om. Cam. — ἀλλ' οὐδὲ κτλ.] Fons est E. N. I, 6, 4 ἔτι δέ, ἐπεὶ τῶν κατὰ μίαν ἰδέαν μία καὶ ἐπιστήμη, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων ἦν μία τις ἐπιστήμη. νῦν δ' εἰσὶ πολλαὶ καὶ τῶν ὑπὸ μίαν κατηγορίαν· οἷον καιροῦ ἐν πολέμῳ μὲν στρατηγική, ἐν νόσῳ δὲ ἰατρική· καὶ τοῦ μετρίου ἐν τροφῇ μὲν ἰατρική, ἐν πόνοις δὲ γυμναστική. — ὁμοιοσχημόνως] id est quae ὁμοίῳ σχήματι τῆς λέξεως (Rhetor. II, 24 p. 1401, a, 7) significantur et ita sub eandem categoriam cadere videntur: cf. Soph. Elench. 6, p. 168, a, 25 τῶν μὲν γὰρ ἐν τῇ λέξει οἱ μέν εἰσι παρὰ τὸ διττόν, οἷον ἥ τε ὁμωνυμία καὶ ὁ λόγος (scil. διττός) καὶ ἡ ὁμοιοσχημοσύνη (τῆς λέξεως, Alex.)· σύνηθες γὰρ τὰ πάντα ὡς τόδε τι σημαίνειν.

36. ἐστι θεωρῆσαι] ἐστι τὸ θεωρῆσαι P. — οἷον] ἢ M. — οἷον τὸν καιρὸν] M. M. I, 1 p. 1183, a, 12 ἀλλὰ μὴν τὸ πότε ἀγαθὸν ἐν μὲν ἰατρικῇ ὁ ἰατρὸς οἶδεν, ἐν δὲ κυβερνητικῇ ὁ κυβερνήτης, ἐν ἑκάστῃ δ' ἕκαστος. πότε μὲν γαρ δεῖ τεμεῖν ὁ ἰατρὸς οἶδεν, πότε δὲ πλεῖν ὁ κυβερνήτης· ἐν ἑκάστῃ δὲ τὸ πότε ἀγαθὸν ἕκαστος τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰδήσει· οὔτε γὰρ ὁ ἰατρὸς τὸ ἐν τῇ κυβερνητικῇ ἀγαθὸν πότε εἰδήσει, οὔτε ὁ κυβερνήτης τὸ ἐν ἰατρικῇ.

37. ἑτέρα] ἕτερος M.

40. στρατηγία] Cavendum ne mutetur in στρατηγικὴ ob E. N. I, 6, 4. Plat. Polit. p. 304, E et similia: sustentatur enim vel simillimo loco Eud. VIII, 2 p. 1247, a, 6 ἐν στρατηγίᾳ καὶ κυβερνητικῇ. Cf. supra p. 1216, b, 9 οἰκοδομία et Plat. Phileb. p. 56, B καὶ μὴν ἰατρικήν τε καὶ γεωργίαν καὶ κυβερνητικὴν καὶ στρατηγικὴν ὡσαύτως εὑρήσομεν ἐχούσας. — ἑτέρα] ἕτεραι M.

1218, a, 1. σχολῇ] σχολῆς M. et margo Is. σχολὴν A. etc. σχολῇ coni. Sylburgius: „multo minus“ Int.

1–2. ἔτι ἐν ὅσοις κτλ.] Sensus est hic: „negant *Platonici* numerorum idealium esse. Ideam ab his numeris diversam et per sese existentem“. Fons est E. N. I, 6, 2. Metaph. *B*, 3 p. 999, e, 6 ἔτι ἐν οἷς τὸ πρότερον καὶ ὕστερόν ἐστιν, οὐχ οἷόν τε τὸ ἐπὶ τούτων εἶναί τι παρὰ ταῦτα· οἷον εἰ πρώτη τῶν ἀριθμῶν ἡ δυάς, οὐκ ἔσται τις ἀριθμὸς παρὰ τὰ εἴδη τῶν ἀριθμῶν. Verba ἐν ὅσοις ὑπάρχει τὸ πρότερον καὶ ὕστερον accipienda esse de numeris idealibus, docet Zeller. *d. Phil. der Griechen.* II, p. 211 sqq. Cf. et Schwegler. ad Metaph. *Δ*, 11 p. 1019, a, 3 comm. p. 221.

2. ὕστερον] τὸ ὕστερον M. Idem nunc exstat E. N. I, 6, 2. Sed K^b. L^b. τὸ omittunt, atque recipere ob plerorumque quibus de hac re apud Aristotelem

1218, a. ταῦτα καὶ τοῦτο χωριστόν. εἴη γὰρ ἄν τι τοῦ πρώτου πρότερον· πρότερον γὰρ τὸ κοινὸν καὶ χωριστὸν διὰ τὸ ἀναιρουμένου τοῦ κοινοῦ ἀναιρεῖσθαι τὸ πρῶτον. οἷον εἰ τὸ διπλάσιον πρῶτον τῶν πολλαπλασίων, οὐκ ἐνδέχεται τὸ πολλαπλάσιον τὸ κοινῇ κατηγορούμενον εἶναι χωριστόν· ἔσται γὰρ τοῦ διπλασίου πρότερον, εἰ συμβαίνει τὸ κοινὸν εἶναι τὴν ἰδέαν, οἷον εἰ χωριστὸν ποιήσειέ τις τὸ κοινόν· εἰ γάρ ἐστι δικαιοσύνη ἀγαθόν, καὶ ἀνδρεία. ἔστι τοίνυν φασὶν αὐτό τι ἀγαθόν. τὸ οὖν αὐτὸ πρόσκειται πρὸς τὸν λόγον τὸν κοινόν. τοῦτο δὲ τί ἂν εἴη πλὴν ὅτι ἀΐδιον καὶ χωριστόν; ἀλλ᾽ οὐδὲν μᾶλλον λευκὸν τὸ πολλὰς ἡμέρας λευκὸν τοῦ μίαν ἡμέραν, ὥστ᾽ οὐδὲ δὴ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ταὐτὸ τῇ ἰδέᾳ· πᾶσι γὰρ ὑπάρχει κοινόν. Ἀνάπαλιν δὲ καὶ δεικτέον ἢ ὡς νῦν δεικνύουσι τὸ ἀγαθὸν αὐτό. νῦν μὲν γὰρ ἐκ τῶν [μὴ] ὁμολογουμένων ἔχειν τὸ ἀγαθόν, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁμολογούμενα εἶναι ἀγαθὰ δεικνύουσιν, ἐξ ἀριθμῶν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὑγίεια ἀγαθόν· τάξεις γὰρ καὶ ἀριθμοί, ὡς τοῖς ἀριθμοῖς καὶ ταῖς μονάσιν ἀγαθὸν ὑπάρχον διὰ τὸ εἶναι τὸ ἓν αὐτὸ ἀγαθόν. δεῖ δ᾽ ἐκ τῶν ὁμολογουμένων, οἷον ὑγιείας, ἰσχύος, σωφροσύνης, ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἀκινήτοις μᾶλλον τὸ καλόν. πάντα γὰρ τάδε τάξις καὶ ἠρεμία· εἰ ἄρα, ἐκεῖνα μᾶλλον· ἐκείνοις γὰρ ὑπάρχει αὐτὰ μᾶλλον. Παράβολος δὲ καὶ ἡ ἀπόδειξις ὅτι τὸ ἓν αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, ὅτι οἱ ἀρι-

agitur locorum consensum dubitavi: ita est *τὸ πρότερον καὶ ὕστερον* Metaph. *M*, 6 p. 1080, b, 11. *B*, 3 p. 999, a, 6. al.

5. *τὸ διπλάσιον*] *τον διπλάσιον* Cas., errore aperto, repetito ab operis Tauchnitianis.

6. *πολλαπλασίων*] *πλάσιον* M. (supra: *δι*)

9. *τις*] *τι* P. A. etc.

10. *ἀνδρεία*] *ἡ ἀνδρία* A. etc. — *ἔστι*] Ego *ἔστι* pro *ἔτι* scripsi e cod. M, in quo est *ἔστι τοίνυν αὐτό φασί τι.*

10–11. *αὐτό τι ἀγαθόν*] Fons est E. N. I, 6, 5. Metaph. *B*, 2 p. 997, b, 5 sqq.

12. *τοῦτο δὲ κτλ.*] Met. *B*, 2 p. 997, b, 5 *οὐθενὸς ἧττον ἄτοπον τὸ φάναι μὲν εἶναί τινας φύσεις παρὰ τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ, ταύτας δὲ τὰς αὐτὰς φάναι τοῖς αἰσθητοῖς πλὴν ὅτι τὰ μὲν ἀΐδια, τὰ δὲ φθαρτά. κτλ.*

12-13. *ἀλλ᾽ οὐδὲν μᾶλλον λευκὸν κτλ.*] Fons est E. N. I, 6, 6 *ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ ἀΐδιον εἶναι μᾶλλον ἀγαθὸν ἔσται, εἴπερ μηδὲ λευκότερον τὸ πολυχρόνιον τοῦ ἐφημέρου.*

14. *ταὐτὸ*] *τοῦτο* M.

15. *ἀνάπαλιν κτλ.*] Haec ratio et ea qua v. 24 sqq. philosophus occurrit Platonicis propria est Eudemi. Spectat ad haec auctor M. M. I, 1 p. 1183, a, 24 sqq. — *ἢ ὡς*] Ita B. pro *πῶς* quod est in codd. et editt.

16. *δεικνύουσι*] *δείκνυσι* M. Int. A. etc. — *δεικνύουσι* coni. S. — Int. etiam v. 18 „demonstrat". — *ἐκ τῶν μὴ ὁμολογ.*] *μὴ* addidi de coni. Zelleri (*platon. Studien* p. 280) et Bonitzii p. 31. Eadem coniectura invito excidisse videtur Trendelenburgio Plat. de Id. et num. doctr. p. 90.

19. *ἡ*] om. M. — *ἀγαθόν*] *ἀγαθά* M.

20–21. *τὸ ἓν αὐτὸ ἀγαθόν*] Nonne potius *αὐτὸ τὸ ἀγαθόν*? Vide ad v. 25.

23. *τάξις*] *τάξεις* P.

24. *αὐτὰ*] *ταῦτα* P.

25. *τὸ ἓν αὐτὸ τὸ ἀγαθόν*] Metaph. *N*, 4 p. 1091, b, 14 *οἱ μέν φασιν αὐτὸ τὸ ἓν τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι.* Ad quem locum Syrian. apud Brandis. (*Handbuch der Gesch. der gr. röm. Phil.* I, p. 485) *ἔστι μὲν ὑπερούσιον παρά τε τῷ Πλάτωνι τὸ ἓν καὶ τἀγαθὸν καὶ παρὰ Βροντίνῳ τῷ Πυθαγορείῳ καὶ παρὰ πᾶσιν ὡς εἰπεῖν τοῖς ἀπὸ τοῦ διδασκαλείου τῶν Πυθαγορείων ὁρμωμένοις.* Cf. Trendelenburg. Plat. de Id. et num. doctr. p. 96 sqq. Zeller. II, p. 210. Herbart. de Plat. system. fund. p. 45. — *ὅτι οἱ*] *ὅτι*

1218, a. θμοὶ ἐφίενται· οὔτε γὰρ ὡς ἐφίενται λέγονται φανερῶς, ἀλλὰ λίαν ἁπλῶς τοῦτό φασι· καὶ ὄρεξιν εἶναι πῶς ἄν τις ὑπολάβοι ἐν οἷς ζωὴ μὴ ὑπάρχει; δεῖ δὲ περὶ τούτου πραγματευθῆναι, καὶ μὴ ἀξιοῦν μηθὲν ἀλόγως, ἃ καὶ μετὰ λόγου πιστεῦσαι οὐ ῥᾴδιον. τό τε φάναι πάντα τὰ ὄντα ἐφίεσθαι ἑνός τινος ἀγαθοῦ οὐκ ἀληθές· ἕκαστον γὰρ ἰδίου ἀγαθοῦ ὀρέγεται, ὀφθαλμὸς ὄψεως, σῶμα ὑγιείας, οὕτως ἄλλο ἄλλου. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν αὐτό τι ἀγαθόν, ἔχει ἀπορίας τοιαύτας, καὶ ὅτι οὐ χρήσιμον τῇ πολιτικῇ, ἀλλ' ἴδιόν τι ἀγαθόν, ὥσπερ καὶ ταῖς ἄλλαις, οἷον γυμναστικῇ εὐεξία. ἔτι καὶ τὸ ἐν τῷ λόγῳ γεγραμμένον· ἢ γὰρ οὐδεμιᾷ χρήσιμον αὐτὸ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ εἶδος, ἢ πάσαις ὁμοίως. ἔτι οὐ πρακτόν. ὁμοίως δ' οὐδὲ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν οὔτε αὐτὸ
1218, b. τἀγαθόν ἐστιν (καὶ γὰρ ἂν μικρῷ ὑπάρξαι ἀγαθῷ) οὔτε πρακτόν· οὐ γὰρ ὅπως ὑπάρξει τὸ ὁτῳοῦν ὑπάρχον ἡ ἰατρικὴ πραγματεύεται, ἀλλ' ὅπως ὑγίεια. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν ἑκάστη. ἀλλὰ πολλαχῶς τὸ ἀγαθόν, καὶ ἔστι τι αὐτοῦ καλόν· καὶ τὸ μὲν πρακτόν, τὸ δ' οὐ πρακτόν. πρακτὸν δὲ τὸ τοιοῦτον ἀγαθόν, τὸ οὗ ἕνεκα. οὐκ ἔστι δὲ τὸ ἐν τοῖς ἀκινήτοις φανερόν, ὅτι οὐδὲ ἡ ἰδέα τἀγαθοῦ τὸ ζητούμενον αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστιν, οὔτε τὸ κοινόν. τὸ μὲν γὰρ ἀκίνητον καὶ οὐ πρακτόν, τὸ δὲ κινητὸν μὲν ἀλλ' οὐ πρακτόν. Τὸ δ' οὗ ἕνεκα ὡς τέλος ἄριστον καὶ αἴτιον τῶν ὑφ' αὐτὸ καὶ πρῶτον πάντων. ὥστε τοῦτ' ἂν εἴη αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν τὸ τέλος τῶν ἀνθρώπῳ πρακτῶν. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ

καὶ οἱ M. - Fortasse ὅτι αὐτοῦ οἱ ἀριθμοὶ ἐφίενται, aegre enim desideratur pronomen. Cf. v. 31.

26. ἐφίενται - ἐφίενται] ἀφίενται - ἀφίενται M. — λέγονται] An λέγεται scriptum fuit?

27. τοῦτο] „τοῦτο“ γρ. P. τότε M. P. A. etc. — καὶ ὄρεξιν κτλ.] Dubitatio est haud sane ita futilis ut videtur Trendelenburgio Plat. de Id. et num. doctr. p. 91. et Zellero, plat. Stud. p. 280, not. 2.

29. μηθὲν - ἃ] „Μηθὲν et ἃ non consentiunt in numero. Int. videtur legisse μεθιέναι („neque committere ut citra rationem transmittant, quae -“)“ Sylburg. At de hac numeri quae videtur variatione cf. ad p. 1224, b, 32.

32. ὄψεως] ὄντος M. A. E. (cum asterisco) Is. Cam. S. Cas. - ὄψεως ex Int. („visum“) coni. S.

33. ἄλλο] om. A. etc.

35. ἴδιον κτλ.] Cf. E. N. I, 6, 15.

36. εὐεξία] ἀξία pr. M. — ἐν τῷ λόγῳ] At in quonam λόγῳ? An in λόγῳ quodam ἐξωτερικῷ? Hoc rex erit qui enucleaverit.

1218, b, 1. τἀγαθόν] Ita scripsi pro ἀγαθόν ex lect. var. cod. P. ubi est γρ. τἀγαθόν.

1-2. ὑπάρξαι - ὑπάρξει] ὑπάρξη M. ὑπάρξη A. etc. — 2. ἡ] om. M. A. etc.

4. πολλαχῶς] ποσαχῶς M. A. etc. Int. („quot modis“). - De re cf. E. N. I, 7, 1 φαίνεται γὰρ (τὸ ἀγαθὸν) ἄλλο ἐν ἄλλῃ πράξει καὶ τέχνῃ. ἄλλο γὰρ ἐν ἰατρικῇ καὶ στρατηγικῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς ὁμοίως.

6. πρακτὸν δὲ τὸ] A. etc. Int. omisso πρακτὸν habent τὸ δέ. — ἔστι] ἔσται Int. („non liquebit“).

8. τὸ ζητούμενον] E. N. I, 6, 13 δῆλον ὡς (τὸ κοινῇ κατηγορούμενον ἀγαθόν) οὐκ ἂν εἴη πρακτὸν οὐδὲ κτητὸν ἀνθρώπῳ. νῦν δὲ τοιοῦτόν τι ζητεῖται.

10. τὸ δ' οὗ ἕνεκα] Fons est E. N. I, 7, 1 coll. I, 2, 1. Met. Α, 3 p. 983, a, 31. Phys. II, 3.

11. τοῦτ'] τούτων M. A. etc. — τὸ] om. A. etc.

12. τῶν ἀνθρώπῳ πρακτῶν] Cf. E. N. I, 4, 1. I, 6, 13. et supra p. 1217, a, 22. b, 25. - Ceterum in M. est

1218, b. ὑπὸ τὴν κυρίαν πασῶν. αὕτη δ᾽ ἐστὶ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ καὶ φρόνησις. διαφέρουσι γὰρ αὗται αἱ ἕξεις πρὸς τὰς ἄλλας τῷ τοιαῦται εἶναι· πρὸς δ᾽ ἀλλήλας εἴ τι διαφέρουσιν, ὕστερον λεκτέον. ὅτι δ᾽ αἴτιον τὸ τέλος τῶν ὑφ᾽ αὑτό, δηλοῖ ἡ διδασκαλία. ὁρισάμενοι γὰρ τὸ τέλος τἆλλα δεικνύουσιν, ὅτι ἕκαστον αὐτῶν ἀγαθόν· αἴτιον γὰρ τὸ οὗ ἕνεκα. οἷον ἐπειδὴ τὸ ὑγιαίνειν τοδί, ἀνάγκη τόδε εἶναι τὸ συμφέρον πρὸς αὐτήν· τὸ δ᾽ ὑγιεινὸν τῆς ὑγιείας αἴτιον ὡς κινῆσαν, καὶ τότε τοῦ εἶναι, ἀλλ᾽ οὐ τοῦ ἀγαθὸν εἶναι τὴν ὑγίειαν. ἔτι οὐδὲ δείκνυσιν οὐθεὶς ὅτι ἀγαθὸν ἡ ὑγίεια, ἂν μὴ σοφιστὴς ᾖ καὶ μὴ ἰατρός (οὗτοι γὰρ τοῖς ἀλλοτρίοις λόγοις σοφίζονται), ὥσπερ οὐδ᾽ ἄλλην ἀρχὴν οὐδεμίαν. τὸ δ᾽ ὡς τέλος ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ καὶ τὸ ἄριστον τῶν πρακτῶν, σκεπτέον ποσαχῶς τὸ ἄριστον πάντων, ἐπειδὴ τοῦτο ἄριστον, μετὰ ταῦτα ἄλλην λαβοῦσιν ἀρχήν.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α.

ἀνθρωποπρακτῶν.

13. *αὕτη δ᾽ ἐστὶ πολιτικὴ κτλ.*] Unam sibi informat scriptor providentiam bonorum humanorum, quae tripartito vim suam ita exerceat, ut *ἡ πολιτική* curet bonum civium omnium (Eud. V, 7 p. 1141, b, 25), *ἡ οἰκονομική* salutem domesticam seu bonum eorum quos primos natura conciliat (Polit. I, 3. Oecon. init. Eud. p. 1140, b, 10), *ἡ φρόνησις* bonum seu commodum singulorum (Eth. Eud. V = E. N. VI, 5 p. 1140, a, 25 sqq.). Sed in hoc sane est quod discrepet cum Aristotele E. N. I, 2, 4 sqq. qui unam ponit scientiam boni humani efficiendi, reliquarum facultatum principem ac dominam, *πολιτικήν*, cui *subiectam* ait *οἰκονομικὴν* haud secus atque alias artes, *στρατηγικήν*, *ῥητορικήν*. Simillima autem nostro loco sunt ea, quae disputantur Eud. V = E. N. VI, 8 p. 1141, b, 23 sqq., ubi quid differant *φρόνησις* et *πολιτική* et proinde etiam *οἰκονομική* indicatur. Quare quod v. 16 legitur *ὕστερον* ad hunc, quem modo dixi, locum Ethicorum referri posse recte mihi demonstrasse videtur Fischer. de E. N. et Eudem. p. 48 sqq.

14. *γὰρ*] *δὲ* M. A. etc. — *ἕξεις*] Cf. Eth. Eud. V = Nic. VI, 8 p. 1141, b, 23.

15. *τοιαῦται*] *τοιαύτας* M.

16. *ὕστερον*] Vide quae ad v. 13. monuimus. — *τῶν*] *τοῖς* P. A. etc.

18. *τὸ*] *τοῦ* A. etc.

19. *τὸ*] *τοῦ* M. Int. A. etc. *τὸ* corr. P.

20. *αὐτήν*] scil. *τὴν ὑγίειαν*, cf. ad VII, 1 p. 1234, b, 20. — *ὑγιεινὸν*] *ὑγιαίνειν* M. Int. A. etc.

21. *εἶναι*] om. A. etc. — *ἀλλ᾽ οὐ*] *ἄλλου* Int. A. etc. — *τοῦ ἀγαθὸν*] *τοῦ* scripsi ex coni. mea et Bonitzii p. 33 pro *τό*.

22. *ἔτι οὐδὲ δ. οὐθεὶς ὅτι*] *ἔτι δὲ οὐδὲ δεικνύουσιν οὔθ᾽ ὅτι* M. *ἔτι οὐδὲ δεικνύουσιν οὔθ᾽ ὅτι* A. etc. — *ἡ*] om. P.

23. *ᾖ*] *ᾗ* A. Hinc *ἢ* E. etc. — Int. „aut". — Correxit Cas. ad marg. — *ἢ* etiamnunc Tauchn.

24. *ἄλλην*] *ἄλλων* Camot.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α addit A. E.

B.

1218, b, 31. **Μ**ετὰ δὲ ταῦτ' ἄλλην λαβοῦσιν ἀρχὴν περὶ τῶν ἑπομένων λεκτέον. πάντα δὴ τἀγαθὰ ἢ **ἐκτὸς** ἢ ἐν ψυχῇ,

31. ***ARG.*** ***Secundo libro de virtute, qua beatitudo provocatur, morali imprimis, deque eius conditionibus disputatur.*** *I. Accuratius quaerendum est, quid sit summum bonum humanum. Ad hoc constituendum hac via utitur auctor p.* 1218, b, 32 — 1219, b, 26. *Primum A.) bona ipsa discernenda sunt. Bona aut extra hominem sunt aut in homine, et quidem aut in corpore aut in animo: praestantissima sunt bona animi (p.* 1218, 1, b, 32–36). *B.) Facultates animi discernendae sunt. In animo autem partim habitus et potentiae sunt partim operationes et motiones (p.* 1218, b, 1, 35–36). *C.) Virtus quid sit constituendum est in universum. Ponatur esse virtutem optimum habitum vel potentiam eorum, quorum vel usus vel munus aliquod opusve sit. Ut igitur vestimenti, navigii, ceterarum rerum, virtus est, ita est etiam virtus animi, de qua sola in morum disputatione agitur. Melioris autem habitus melius est opus ac munus. Finis autem uniuscuiusque est opus. Opus igitur praestat habitui. Opus autem duplex est: aut diversum ab usione opus est, aut usio ipsa opus est. Quorum autem opus usio est, in his usio praestat habitui. Itaque idem opus est rei efficiendae et virtutis, sed non eodem modo. (p.* 1218, b, 37 - 1219, a, 23). *D.) Animi natura consideranda est. Animi opus ac munus in vita efficienda cernitur. (p.* 1219, a, 24–25). *E.) Conclusio. Itaque quoniam animi ac virtutis idem opus ac munus est, virtutis opus ac munus est vita proba. Hoc igitur summum bonum seu beatitudo est, quam beatitudinem iam ita definiamus ut sit vitae perfectae operatio secundum virtutem perfectam (p.* 1219, a, 25 - 39). *F.) Probatio (p.* 1219, a, 39 — b, 16). *In transcursu declaratur causa dubitationis, cur boni malis per dimidiam vitam non videantur esse meliores, ostenditurque simul cur, si qua alia praeterea sit virtus animae, velut facultatis nutriendi ac generandi, ea ad totam virtutem non sit revocanda (p.* 1219, b, 16–26).

31. ἄλλην λαβοῦσιν ἀρχήν] Non abhorret haec ratio, quae est etiam Eudem. II, 6. Eud. VI = E. N. VII, 1. M. M. II, 4., ab usu Aristoteleo: cf. Metaph. *Z*, 17 init. et quae similia collegit Waitz. Org. II, p. 395: neque recte de his statuit Ritter. *Gesch. d. Phil.* III, p. 293.

32. ἢ ἐκτὸς ἢ ἐν ψυχῇ] Offenditur his Spengelius p. 477 scriptumque fuisse existimat ἢ ἐκτὸς ἢ ἐν σώματι ἢ ἐν ψυχῇ ob constantem veterum philosophorum, Platonis, Aristotelis, reliquorum, bonorum divisionem. Est sane illa bonorum partitio Polit. VII, 1 init. M. M. I, 3 init. potestque, ne plura dem, afferri illud Ciceronis Fin. III, 13 qui ait tria genera bonorum esse ex sententia Peripateticorum, vel Luc. Vit. Auct. 26. At considerandus est ante omnia locus E. N. I, 8, 2. Ibi non est: νενεμημένων τῶν ἀγαθῶν τριχῇ, καὶ τῶν μὲν ἐκτὸς λεγομένων τῶν δὲ περὶ ψυχὴν τῶν δὲ περὶ σῶμα, sed est: τῶν δὲ περὶ ψυχὴν καὶ σῶμα, ut, quamquam tria genera (τριχῇ) esse dicit philosophus, tamen coniuncta commemoret bona σώματος et ψυχῆς. Deinde ratio habenda est illorum quae sunt Rhetor. I, 5 p. 1360, b, 25 οὕτω γὰρ αὐταρκέστατος εἴη, εἰ ὑπάρχοι αὐτῷ τά τ' ἐν αὐτῷ καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθά. ἔστι δ' ἐν αὐτῷ μὲν τὰ περὶ ψυχὴν καὶ τὰ ἐν σώματι, ἔξω δ' εὐγένεια καὶ φίλοι καὶ χρήματα καὶ τιμή. Denique reputandum est, quae sit ratio ψυχῆς Aristoteleae: huius enim et σώματος eiusmodi colligatio coniunctioque est, ut lineas certas, quibus utriusque natura

1219, a. ἕτερόν τι τὸ ἔργον παρὰ τὴν χρῆσιν, οἷον οἰκοδομικῆς οἰκία ἀλλ᾽ οὐκ οἰκοδόμησις, καὶ ἰατρικῆς ὑγίεια ἀλλ᾽ οὐχ ὑγίανσις οὐδ᾽ ἰάτρευσις· τῶν δ᾽ ἡ χρῆσις ἔργον, οἷον ὄψεως ὅρασις καὶ μαθηματικῆς ἐπιστήμης θεωρία. ὥστ᾽ ἀνάγκη, ὧν ἔργον ἡ χρῆσις, τὴν χρῆσιν βέλτιον εἶναι τῆς ἕξεως. Τούτων δὲ τοῦτον τὸν τρόπον διωρισμένων, λέγομεν ὅτι ταὐτὸ τὸ ἔργον τοῦ πράγματος καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ᾽ οὐχ ὡσαύτως, οἷον σκυτοτομικῆς καὶ σκυτεύσεως ὑπόδημα. εἰ δή τις ἐστὶν ἀρετὴ σκυτικῆς καὶ σπουδαίου σκυτέως, τὸ ἔργον ἐστὶ σπουδαῖον ὑπόδημα. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἔτι ἔστω ψυχῆς ἔργον τὸ ζῆν ποιεῖν, τοῦ δὲ χρῆσις καὶ ἐγρήγορσις· ὁ γὰρ ὕπνος ἀργία τις καὶ ἡσυχία. ὥστ᾽ ἐπεὶ τὸ ἔργον ἀνάγκη ἓν καὶ ταὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀρετῆς, ἔργον ἂν εἴη τῆς ἀρετῆς ζωὴ σπουδαία. τοῦτ᾽ ἄρ᾽ ἐστὶ τὸ τέλεον ἀγαθόν, ὅπερ ἦν ἡ εὐδαιμονία. δῆλον δὲ ἐκ τῶν ὑποκειμένων. ἦν μὲν γὰρ ἡ εὐδαιμονία τὸ ἄριστον, τὰ δὲ τέλη ἐν ψυχῇ καὶ τὰ ἄριστα τῶν ἀγαθῶν, αὐτὴ δὲ ἢ ἕξις ἢ ἐνέργεια. ἐπεὶ βέλτιον ἡ ἐνέργεια τῆς διαθέσεως καὶ τῆς βελτίστης ἕξεως ἡ βελτίστη ἐνέργεια, ἡ δ᾽ ἀρετὴ βελτίστη ἕξις, τῆς ἀρετῆς ἐνέργεια ἢ τῆς ψυχῆς ἄριστον εἶναι. ἦν δὲ καὶ ἡ εὐδαιμονία τὸ ἄριστον· ἔστιν ἄρα ἡ

15. ὑγίανσις] Ita scripsi ex cod. P. pr. pro ὑγίασις: est autem ὑγίανσις, factum illud ab ὑγιαίνω ut ὕφανσις ab ὑφαίνω (Met. Θ,8 p. 1050, a, 32), Met. K, 12 p. 1068, a, 30. Phys. V, 2 p. 225, b, 31. V, 4 p. 228, a, 2 et aliis in locis Aristotelis. Mutandi causa fuit proximum ὅρασις v. 16.
16. ὄψεως] om. M.
19. λέγομεν] λέγωμεν A. etc. dubitanterque proponit Bon. p. 33. At cf. Anal. pr. I, 4 init. διωρισμένων δὲ τούτων λέγομεν ἤδη διὰ τίνων καὶ πῶς γίγνεται πᾶς συλλογισμός. Etiam de An. II, 5 init. codd. V. W. X. praeferunt διωρισμένων δὲ τούτων λέγομεν κοινῇ περὶ πάσης αἰσθήσεως. Robur addit de An. II, 2 p. 413, a, 20. Denique cf. Eudem. p. 1227, b, 12. 19. - Fons est E. N. I, 7, 14. — ταὐτὸ] ταὐτὸ addidi ex emendatione Casauboni: probat idem Bon. p. 33.
22. ἐστὶ] Int. „erit".
23. Ἔτι] ὅτι M. A. etc. Int.
24. ἔστω] ἔστι E. Is. S. Cas. Int. ἔστω A. Cam. B. — ψυχῆς ἔργον τὸ ζῆν π.] Cf. de An. I, 1 init. Ibid. II, 1. — καὶ] Bon. p. 35 coni. ἡ.
25. ὁ γὰρ ὕπνος κτλ.] Cf. de An. II, 1. E. N. I, 5, 6. Eud. p. 1219, b, 19.
27. ἔργον ἂν εἴη κτλ.] Fons est E. N. I, 7, 14. — τῆς ἀρετῆς] om. A. etc. Int.
28. τέλεον] πλέον codd. A. etc. Int.
28-29. ἦν] Cf. Eud. I, 7 p. 1217, a, 21. — ἐν ψυχῇ] Cf. p. 1218, b, 33. — ἢ ἕξις κτλ.] Cf. p. 1218, b, 36.
30. αὐτὴ] αὕτη P. — ἢ] ἡ A. E. S. correxit Cas.
31-34. ἐπεὶ - εἶναι] Locum multis nominibus suspectum dedi ut est apud B. Offendit v. 31. ἐπεί propter omissam particulam copulativam vel adversativam, offendit infinitivus εἶναι v. 34, quo nulla efficitur apodosis, offendit v. 33 ineptum illud ἢ. Libri nihil variant nisi quod v. 33 pro ἢ in P. est ἡ et A. etc. v. 33 pro τῆς ἀρετῆς ἐνέργεια habent καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀρετῆς ἐνέργεια. Itaque Bonitzius p. 36 censet verba v. 29-31 ἦν μὲν - ἢ ἐνέργεια in parenthesin coniicienda et coniungenda v. 28 δῆλον δὲ ἐκ τῶν ὑποκειμένων (ἦν μὲν γὰρ - ἐνέργεια), ἐπεὶ βέλτιον - βελτίστη ἕξις, τῆς ἀρετῆς ἐνέργειαν (omisso ἢ) τῆς ψ. ἄρ. εἶναι. At haec est ratio contorta impeditque flumen orationis, pluribus etiam argumentis adhibendis ad summam totius disputationis v. 38 properantis. Equidem existimo interpungendi rationem B. esse retinendam, excidisse v. 31 δὲ post ἐπεί, huius denique vocis apodosin esse v. 33 verba sic corrigenda: τῆς ἀρετῆς ἐνέργειαν δεῖ

18, a. εὐδαιμονία ψυχῆς ἀγαθῆς ἐνέργεια. ἐπεὶ δὲ ἦν ἡ εὐδαιμονία τέλεόν τι, καὶ ἔστι ζωὴ καὶ τελεία καὶ ἀτελής, καὶ ἀρετὴ ὡσαύτως (ἡ μὲν γὰρ ὅλη, ἡ δὲ μόριον), ἡ δὲ τῶν ἀτελῶν ἐνέργεια ἀτελής, εἴη ἂν ἡ εὐδαιμονία ζωῆς τελείας ἐνέργεια κατ᾽ ἀρετὴν τελείαν. Ὅτι δὲ τὸ γένος καὶ τὸν ὅρον αὐτῆς λέγομεν καλῶς, μαρτύρια τὰ δοκοῦντα πᾶσιν ἡμῖν.
19, b. τό τε γὰρ εὖ πράττειν καὶ τὸ εὖ ζῆν τὸ αὐτὸ τῷ εὐδαιμονεῖν, ὧν ἕκαστον χρῆσίς ἐστι καὶ ἐνέργεια, καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρᾶξις. καὶ γὰρ ἡ πρακτικὴ χρηστική ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ χαλκεὺς ποιεῖ χαλινόν, χρῆται δ᾽ ὁ ἱππικός· καὶ τὸ μήτε μίαν ἡμέραν εἶναι εὐδαίμονα μήτε παῖδα μήθ᾽ ἡλικίαν πᾶσαν. διὸ καὶ τὸ Σόλωνος ἔχει καλῶς, τὸ μὴ ζῶντ᾽ εὐδαιμονίζειν, ἀλλ᾽ ὅταν λάβῃ τέλος· οὐθὲν γὰρ ἀτελὲς εὔδαιμον· οὐ γὰρ ὅλον. ἔτι δ᾽ οἱ ἔπαινοι τῆς ἀρετῆς διὰ τὰ ἔργα, καὶ τὰ ἐγκώμια τῶν ἔργων. καὶ στεφανοῦνται οἱ νικῶντες, ἀλλ᾽ οὐχ οἱ δυνάμενοι νικᾶν, μὴ νικῶντες δέ. καὶ τὸ κρίνειν ἐκ τῶν ἔργων ὁποῖός τις ἐστίν. ἔτι διὰ τί ἡ εὐδαιμονία οὐκ ἐπαινεῖται; ὅτι διὰ ταύτην τἄλλα, ἢ τῷ εἰς ταύτην ἀναφέρεσθαι ἢ τῷ μόρια εἶναι αὐτῆς. διὸ ἕτερον εὐδαιμονισμὸς καὶ ἔπαινος καὶ ἐγκώμιον· τὸ μὲν γὰρ ἐγκώμιον λόγος τοῦ καθ᾽ ἕκαστον ἔργου, ὁ δ᾽ ἔπαινος τοιοῦτον

ς ψυχῆς ἄριστον εἶναι.
36. τελεία] τελεία recepi ex M. pro λέα: cf. v. 38. 39.
38. ἡ] om. A. etc. De re cf. E. N. 13, 1. I, 7, 15. I, 9, 7. Madvig. Cic. de Fin. V, 9 p. 661.
1219, b, 1. πράττειν] πράσσειν M. τὸ αὐτό] om. M.
4–5. καὶ τὸ μήτε μίαν ἡμέραν εἶναι ξ.] Verba corrupta esse nemo non elligit: neque enim exprimunt id, od debet hoc loco exprimi, non unius i spatio fieri aliquem beatum; quam idem sententiam requiri declarant i congruentes sententiis E. N. I, 7, et M. M. I, 4 p. 1183, a, 3 qui em loci emendandi viam ostendunt. iori loco haec legimus: ἔτι δὲ ἐν ͽ τελείῳ· μία γὰρ χελιδὼν ἔαρ οὐ ιεῖ, οὐδὲ μία ἡμέρα· οὕτω δὲ οὐδὲ κάριον καὶ εὐδαίμονα μία ἡμέρα δὲ ὀλίγος χρόνος. Similiter fortasse l. scriptum fuit καὶ τὸ μήτε μίαν έραν ποιεῖν εὐδαίμονα μήτ᾽ εἶ-ι εὐδαίμονα παῖδα κτλ. Altero loco : οὐ γὰρ ἔσται ἐν παιδί (οὐ γάρ ι παῖς εὐδαίμων) ἀλλ᾽ ἐν ἀνδρί· τος γὰρ τέλειος. οὐδ᾽ ἐν χρόνῳ γε λεῖ, ἀλλ᾽ ἐν τελείῳ. Huius utens ilio coniicere h. l. possis fuisse iptum μήτε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἶναι ν εὐδαίμονα, μήτε παῖδα (scil. εἶναι εὐδαίμονα) κτλ. Utrum sit veri similius diiudicent alii. Infinitivus εἶναι non videtur sollicitandus, sed pendet a notione verbi δοκεῖν, quod ex p. 1219, a, 40 animo lectoris obversari debet: qua de causa v. 4 plenam Bekkeri ante καὶ τὸ interpunctionem sustuli.

6. διὸ καὶ τὸ Σόλωνος κτλ.] Ante haec verba virgulam locat B., ego plene interpunxi cum A. Cas. Rei fons est E. N. I, 10, 1 coll. M. M. I, 4 p. 1185, a, 6. Herod. I, 32. Plut. Sol. 27. Elmslei. ad Soph. Oed. R. 1528-30. Interpp. ad Ovid. Met. III, 155. — καλῶς] κακῶς A. etc. Int.

8. ἔτι δ᾽ οἱ ἔπαινοι τῆς ἀρ. κτλ.] Fons est E. N. I, 12, 6. Cf. Rhet. I, 9 p. 1367, b, 21. M. M. I, 2 p. 1183, b, 26. I, 35 p. 1197, a, 18.

9. στεφανοῦνται] E. N. I, 8, 9. Plut. Sol. 27. extr.

10–11. καὶ τὸ κρίνειν κτλ.] Cf. Eud. II, 11 p. 1228, a, 16. Rhet. I, 9 p. 1367, b, 31. — ἔτι διὰ τί κτλ.] E. N. I, 12, 4-5. Anax. Rhet. p. 68, 19 Sp.

13. ἀναφέρεσθαι] E. N. I, 12, 3 et 5.

15. ἐγκώμιον] Cf. Rhet. I, 9 p. 1367, b, 28. Anax. Rhet. p. 19, 10 Sp. Suid. s. v. ἔπαινος. Etym. Gud. p. 196. — ἔργου] ἔργον A. etc. — ὁ δ᾽ ἔπαινος κτλ.] Cf. Rhet. I, 9 p. 1367, b, 27.

1219, b. *εἶναι καθόλου, ὁ δ' εὐδαιμονισμὸς τέλους. Καὶ τὸ ἀπορούμενον δ' ἐνίοτε δῆλον ἐκ τούτων, διὰ τί ποτ' οὐθὲν βελτίους οἱ σπουδαῖοι τῶν φαύλων τὸν ἥμισυν τοῦ βίου· ὅμοιοι γὰρ καθεύδοντες πάντες. αἴτιον δ' ὅτι ἀργία ψυχῆς ὁ ὕπνος, ἀλλ' οὐκ ἐνέργεια. διὸ καὶ ἄλλο εἴ τι μόριόν ἐστι ψυχῆς, οἷον τὸ θρεπτικόν, ἡ τούτου ἀρετὴ οὐκ ἔστι μόριον τῆς ὅλης ἀρετῆς, ὥσπερ οὐδ' ἡ τοῦ σώματος· ἐν τῷ ὕπνῳ γὰρ μᾶλλον ἐνεργεῖ τὸ θρεπτικόν, τὸ δ' αἰσθητικὸν καὶ ὀρεκτικὸν ἀτελῆ ἐν τῷ ὕπνῳ. ὅσον δὲ τοῦ [μὴ] κινεῖσθαι μετέχουσι, καὶ αἱ φαντασίαι βελτίους αἱ τῶν σπουδαίων, ἐὰν μὴ διὰ νόσον ἢ πήρωσιν. Μετὰ ταῦτα περὶ ψυχῆς θεωρητέον· ἡ γὰρ ἀρετὴ ψυχῆς, οὐ κατὰ συμβεβηκός. ἐπεὶ δ' ἀνθρωπίνην ἀρετὴν ζητοῦμεν, ὑποκείσθω δύο μέρη ψυχῆς τὰ λόγου μετέχοντα,*

Archyt apud Stob. I, 72. tom. I p. 34 Gaisf. — *τοιοῦτον*] *τοῦ τοιοῦτον* dubitanter proponit Bon. p. 36.

16 *τέλους*] Ita scripsi ex coni. mea et Bon. p. 36 sustentata verbis Int. „praedicatio autem finem intendit". — *τὸ ἀπορ.*] Fons est E. N. I, 13, 12 sq.

18. *τὸν ἥμισυν*] *τὸ ἥμισυ* A. etc. ut est sane in fonte disputationis E. N. I, 13, 12, sed cf. Matth. gr. gr. §. 442, 2.

19. *ἀργία ψυχῆς*] Cf. supra p. 1219, a, 25. E. N. I, 13, 13. de Somn. et Vig. p. 454, b, 26.

20. *διὸ καὶ ἄλλο κτλ.*] Fons est E. N. I, 13, 11 sqq. coll. I, 7, 12. — *ἐστι ψυχῆς*] *ἐστι τῆς ψυχῆς* P.

21. *τὸ θρεπτικόν*] Cf. de An. II, 2 sqq. Trendelenb. p. 152. Ritter. *Gesch. der Phil.* III. p. 263. Zeller. II, p. 478. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 10.

22. *ἐν τῷ ὕπνῳ*] E. N. I, 13, 12. de Somn. et Vig. 1, p. 454, b, 32.

23. *τὸ δ' αἰσθητικὸν καὶ ὀρεκτ.*] De An. II, 2 sqq. Ritter. III, p. 268. Zeller. II, p. 480.

24. *μὴ κινεῖσθαι*] Recte Casaub. voculam *μὴ* aut delendam aut in *πῃ* mutandam censuit. Probat idem Bon. p. 37. Posteriorem sententiam firmant maxime verba fontis E. N. I, 13, 13 *πλὴν εἴ πῃ κατὰ μικρὸν διϊκνοῦνταί τινες τῶν κινήσεων καὶ ταύτῃ βελτίω γίνεται τὰ φαντάσματα τῶν ἐπιεικῶν ἢ τῶν τυχόντων.* Ibi quoque in M. pro *πῃ* est *μή*.

25 *ἐὰν μὴ*] De omisso verbo *κωλύωνται* vide Rauchenstein. ad Lys. in Eratosth. §. 60. Thuc. II, 18, 3 *καὶ ἐδόκουν οἱ Πελοποννήσιοι ἐπελθόντες ἂν διὰ τάχους πάντα ἔτι ἔξω καταλαβεῖν, εἰ μὴ διὰ τὴν ἐκείνου μέλλησιν.* Krueger. gr. gr. I, II p. 173, not. 10. — *διὰ νόσον*] Cf. de Insomn. 1, p. 458, b, 27. Eud. VI = E. N. VII, 1 p. 1145, a, 31.

26. ***ARG. II.*** ***Paratur beatitudo virtute. De hac agendum est iactis fundamentis ex animi doctrina petendis*** (*cf. p.* 1139, a, 2). ***Distribuitur animus humanus in partes duas,*** *τὸ λόγον ἔχον* (*cf. et p.* 1139, a, 4) *et τὸ ἄλογον.* ***Harum pars prima rursus dividitur in duo,*** *τὸ ἐπιστημονικόν* ***et*** *τὸ λογιστικόν*, ***de quibus agitur Eud. V = E. N. VI,*** 1 *p.* 1139, a, 12, ***quibus assignantur virtutes intellectuales*** (***sapientia*** *τῷ ἐπιστημονικῷ*, ***prudentia*** *τῷ λογιστικῷ* *p.* 1143, b, 15). ***Pars altera,*** *τὸ ἄλογον*, ***item dividitur in duo, in*** *τὸ ἄλογον* ***prorsus*** *ἄλογον*, ***velut*** *τὸ θρεπτικόν*, ***cuius nulla virtus est*** (*p.* 1219, b, 21. 39. *p.* 1144, a, 10), ***et in*** *τὸ ἄλογον μετέχον πῃ λόγου* (*cf. et* ***Pol.*** *p.* 1333, a, 18), ***quae sedes est appetitionis et cupiditatis. Huic, quam postremo loco posui, parti, quae ita nata est ut imperiis partis primae,*** *τοῦ λόγον ἔχοντος*, ***obediat*** (*p.* 1219, b, 30), ***tribuuntur virtutes morales, quae sunt partim accedente rationis imperio vere ac proprie morales partim naturales*** (*cf. p.* 1144, b, 3. 1234, a, 29). ***Ita efficitur virtus humana bipartita: virtus est humana partim moralis partim intellectualis*** (p. 1219, b, 26 – 1220, a, 12). ***Sed*** *cf.* ***Eud. V = E. N. VI,*** 13 *p.* 1144, b, 31 *et* ***Eud.*** p. 1248, b, 10.

26. *Μετα ταῦτα*] Fons est E. N. I, 13, 7.

28. *ὑποκείσθω δύο μέρη*] Fons est E. N. I, 13, 9 sqq. Cf. M. M. I, 5 p. 1185, b, 4. Eud. V = E. N. VI, 1

1219, b. οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον μετέχειν λόγου ἄμφω, ἀλλὰ τὸ μὲν τῷ ἐπιτάττειν τὸ δὲ τῷ πείθεσθαι καὶ ἀκούειν πεφυκέναι· εἰ δέ τι ἐστὶν ἑτέρως ἄλογον, ἀφείσθω τοῦτο τὸ μόριον. διαφέρει δ' οὐθὲν οὔτ' εἰ μεριστὴ ἡ ψυχὴ οὔτ' εἰ ἀμερής (ἔχει μέντοι δυνάμεις διαφόρους, καὶ τὰς εἰρημένας) ὥσπερ ἐν τῷ καμπύλῳ τὸ κοῖλον καὶ τὸ κυρτὸν ἀδιαχώριστον, καὶ τὸ εὐθὺ καὶ τὸ λευκόν· καίτοι τὸ εὐθὺ οὐ λευκόν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, καὶ οὐκ οὐσία τοῦ αὐτοῦ. ἀφῃρήσθω δὲ καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶ μέρος ψυχῆς, οἷον τὸ φυτικόν. ἀνθρωπίνης δὲ ψυχῆς τὰ εἰρημένα μόρια ἴδια. διὸ οὐδ' αἱ ἀρεταὶ αἱ τοῦ θρεπτικοῦ καὶ ὀρεκτικοῦ ἀνθρώπου· δεῖ γάρ, εἰ ᾗ ἄνθρωπος, λογισμὸν ἐνεῖναι καὶ ἀρχὴν καὶ πρᾶξιν. ἄρ-
1220, a. χει δ' ο λογισμὸς οὐ λογισμοῦ ἀλλ' ὀρέξεως καὶ παθημάτων· ἀνάγκη ἄρα ταῦτ' ἔχειν τὰ μέρη. καὶ ὥσπερ ἡ εὐεξία σύγκειται ἐκ τῶν κατὰ μόριον ἀρετῶν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ἀρετὴ ᾗ τέλος. Ἀρετῆς δ' εἴδη δύο, η μὲν ἠθικὴ η δὲ διανοητική. ἐπαινοῦμεν γὰρ οὐ μόνον τοὺς δικαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνετοὺς καὶ τοὺς σοφούς· ἐπαινετὸν γὰρ ὑπέκειτο ἡ ἀρετὴ ἢ τὸ ἔργον· ταῦτα δ' οὐκ ἐνεργεῖ, ἀλλ' εἰσὶν αὐτῶν ἐνέργειαι. ἐπεὶ δ' αἱ διανοητικαὶ μετὰ λόγου, αἱ μὲν τοιαῦται τοῦ λόγον ἔχοντος, ὃ ἐπιτακτικόν ἐστι τῆς ψυχῆς ᾗ λόγον ἔχει, αἱ δ' ἠθικαὶ τοῦ ἀλόγου μέν, ἀκολουθητικοῦ δὲ κατὰ φύσιν τῷ λόγον ἔχοντι· οὐ γὰρ λέγομεν ποῖός τις τὸ ἦθος, ὅτι σοφὸς ἢ δεινός, ἀλλ' ὅτι πρᾶος ἢ θρασύς. Μετὰ ταῦτα σκεπτέον πρῶτον περὶ ἀρετῆς ἠθικῆς,

p. 1139, a, 4. et quae diximus ad E. N. IX, 4, 3 p. 111.
30 τὸ μὲν τῷ ἐπιτάττειν κτλ.] Cf. p. 1249, b, 10. Pol. I, 5 p. 1254, a, 34.
31 τι] om. P. De re cf. E. N. I, 13, 15.
32. διαφ. δ' οὐθὲν κτλ.] Congruunt haec paene ad verbum cum E. N. I, 13, 10.
34. τὸ κοῖλον] τὸ om. M.
35. καίτοι – λευκόν] om. M. καὶ οὐ λευκὸν E. Is. S. Cas., καὶ ignorat A. Cam.
36. οὐκ] om. M. A. etc. Int.
36–37. ἀφῃρήσθω – φυτικόν] Ita e coni. epist. crit. p. 15 proposita scripsi pro ἀφῄρηται – φυσικόν, ἀφῃρήσθω ob v. 31. coll. E. N. I, 13, 14, φυτικὸν ob E. N. I, 13, 11. 18.
39. θρεπτικοῦ] Cf. Eud. V. = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 10.
40. ᾗ] Sylb. coni. ἦν. At cf. quae dixi epist. crit. p. 16-17. Hermann. de p. ἄν p. 96. De re videsis Eth. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, b, 5 coll. E. N. IX, 4, 3. 4. IX, 8, 6. X, 7, 9.
1220, a, 2. ταῦτ'] „om. M." inquit Bekkerus. Opinor significari ταῦτ' v. 2.
3. οὕτω καὶ κτλ.] Cf. Eud. V. = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 5. b, 31. Eud. p. 1248, b, 8.
4. εἴδη δύο] E. N. I, 13, 20. M. M. I, 5 p. 1185, b, 5.
5. ἐπαινοῦμεν] Congruit cum E. N. I, 13, 20.
6–7. ὑπέκειτο κτλ.] Cf. p. 1219, a, 1 et b, 8. Unde simul intelligitur vitium esse v. 7 in verbis ἢ τὸ ἔργον. Fortasse scriptum fuit καὶ τὸ ἔργον (αὐτῆς).
7. οὐκ ἐνεργεῖ] Nam sunt ἕξεις: p. 1218, b, 38. E. N. I, 13 extr.
11. δὲ] om. P. — λόγον ἔχοντι] λέγοντι A. — οὐ γὰρ λέγομεν κτλ.] Congruit cum E. N. I, 13, 20. M. M. I, 5 p. 1185, 6, 8.
13. *ARG. III. Primum igitur videndum est de virtute morali, quid sit, quae eius partes, quibus rebus excitetur. Iam in universum hoc statuatur, esse eam eiusmodi dispositionem quae una ex parte provocetur optimis animi motibus, et a qua altera ex parte optima opera animi proficiscantur. Ante omnia autem* (*cf. p.* 1222, b, 15) *quaerendum in quibus virtus occupata*

1220, a. τί ἐστι, καὶ ποῖα μόρια αὐτῆς, εἰς τοῦτο γὰρ ἀνῆκται, καὶ γίνεται διὰ τίνων. δεῖ δὴ ζητεῖν ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἔχοντες τί ζητοῦσι πάντες, ὥστε δεῖ διὰ τῶν ἀληθῶς μὲν λεγομένων, οὐ σαφῶς δέ, πειρᾶσθαι λαβεῖν καὶ τὸ ἀληθῶς καὶ [τὸ] σαφῶς. νῦν γὰρ ὁμοίως ἔχομεν ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ὑγίειαν, ὅτι ἡ ἀρίστη διάθεσις τοῦ σώματος, καὶ Κορίσκος ὁ τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ μελάντατος· τί μὲν γὰρ ἑκάτερον τούτων οὐκ ἴσμεν, πρὸς μέντοι τὸ εἰδέναι τί ἑκάτερον αὐτῶν πρὸ ἔργου τὸ οὕτως ἔχειν. ὑποκείσθω δὴ πρῶτον ἡ βελτίστη διάθεσις ὑπὸ τῶν βελτίστων γίγνεσθαι, καὶ πράττεσθαι ἄριστα περὶ ἕκαστον ἀπὸ τῆς ἑκάστου ἀρετῆς, οἷον πόνοι τε ἄριστοι καὶ τροφὴ ἀφ᾽ ὧν γίνεται εὐεξία, καὶ ἀπὸ τῆς εὐεξίας πονοῦσιν ἄριστα. ἔτι πᾶσαν διάθεσιν ὑπὸ τῶν αὐτῶν γίγνεσθαι καὶ φθείρεσθαί πως προσφερομένων, ὥσπερ ὑγίεια ὑπὸ τροφῆς καὶ πόνων καὶ ὥρας. ταῦτα δὲ δῆλα ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. καὶ ἡ ἀρετὴ ἄρα ἡ τοιαύτη διάθεσίς ἐστιν, ἣ γίνεταί τε ὑπὸ τῶν ἀρίστων περὶ ψυχὴν κινήσεων καὶ ἀφ᾽ ἧς πράττεται τὰ ἄριστα τῆς ψυχῆς ἔργα καὶ πάθη, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν πὼς μὲν γίνεται πὼς δὲ φθείρεται. πρὸς ταὐτὰ [δ᾽] ἡ χρῆσις αὐτῆς ὑφ᾽ ὧν καὶ αὔξεται καὶ φθείρεται, πρὸς ἃ βέλτιστα διατίθησιν. σημεῖον δ᾽ ὅτι περὶ ἡδέα καὶ λυπηρὰ καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία· αἱ γὰρ κολάσεις ἰατρεῖαι οὖσαι καὶ γινόμεναι διὰ τῶν ἐναντίων, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, διὰ τούτων εἰσίν.

2 Ὅτι μὲν τοίνυν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ περὶ ἡδέα καὶ λυπηρά

sit: haec autem sunt iucunda ac molesta, quoniam haec cupiditatem et appetitionem (cf. 1219, b, 26) excitant (p. 1220, a, 13–37).

13. πρῶτον] Significat libros II–IV, subiecturus inde a libro V disputationes de virtute intellectuali. Fons est E. N. II–IV.

14. μόρια] μοῖρα M.

15. διὰ τίνων] διά τινων A. Correxit S.

16. ἔχοντες τί] Ita ego pro ἔχοντές τι, epist. crit. p. 15. De re vide E. N. I, 4, 5. Phys. I, 1 p. 184, a, 16. de An. II, 2 init.

18. τὸ σαφῶς] τὸ addidi e coni. Cf. etiam p. 1216, b, 33.

19. Κορίσκος] Usitatum Aristoteli exemplum: cf. Soph. El. 17, p. 175, b, 19. Ibid. 5, p. 166, b, 32. Anal. post. I, 24 p. 85, a, 24. Phys. V, 4 p. 227, b, 33. Met. Δ, 6. al.

20. τῶν] om. M. A. etc.

21. αὐτῶν] Ita ego e coni. pro αὐτῆς, αὐτοῖν M. corr.

22–23. ὑποκείσθω – ἡ βελτίστη δ. – γίγνεσθαι] De hac constructione cf. p. 1222, a, 6. Rhetor. I, 2 p. 1357, a, 11. – Fons est sequentium E. N. II, 1, 4 – II, 3, 11.

26. ἔτι πᾶσαν κτλ.] Cf. E. N. II, 2, 8. M. M. I, 5 p. 1185, b, 14 sqq. Phys. II, 3 p. 246, b, 10.

28. ὥρας] Hist. An. VIII, 18 p. 601, a, 23.

29. ἡ ἀρετὴ] Fons est E. N. II, 2, 9 coll. II, 3, 11. Cf. Phys. II, 3 p. 246, b, 20.

32. πρὸς ταὐτὰ δ᾽] ταὐτὰ pro ταῦτα scripsi, δ᾽ addidi e coni. Bon. p. 37. Cf. fontem sententiae E. N. II, 3, 5.

33. πρὸς] πως P.

34. περὶ ἡδ.] Fons est E. N. II, 3, 1. Cf. M. M. I, 6. Phys. II, 3 p. 247, a, 7.

35. καὶ ἡ ἀρετὴ] καὶ om. P.

38. *ARG. IV. Virtus moralis (dum intellectualis doctrina et experientia eget, p. 1143, b, 11) consuetudine nascitur et incrementa capit, variique eius habitus ad varias animi passiones iucundo aut molesto excitatas referendi sunt. Ex quo simul intelligitur virtutem vere moralem (cf. p. 1233, b, 17*

1220, a. ἐστι, δῆλον. Ἐπεὶ δ' ἐστὶ τὸ ἦθος, ὥσπερ καὶ τὸ ὄνομα ση-
1220, b. μαίνει [ὅτι], ἀπὸ ἔθους ἔχον τὴν ἐπίδοσιν, ἐθίζεται δὲ ὑπ' ἀγωγῆς τὸ μὴ ἔμφυτον τῷ πολλάκις κινεῖσθαί πως οὕτως ἤδη τὸ ἐνεργητικόν, ὃ ἐν τοῖς ἀψύχοις οὐχ ὁρῶμεν (οὐδὲ γὰρ ἂν μυριάκις ῥίψῃς ἄνω τὸν λίθον, οὐδέποτε ποιήσει τοῦτο μὴ βίᾳ)· διὸ ἔστω [τὸ] ἦθος τοῦτο ψυχῆς κατὰ ἐπιτακτικὸν λόγον, [τοῦ ἀλόγου μὲν] δυναμένου δ' ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ ποιότης. Λεκτέον δὴ κατὰ τί τῆς ψυχῆς ποῖ' ἄττα ἤθη. ἔσται δὲ κατά τε τὰς

sqq. 1144, b, 4) *non esse homini innatam, nihil enim quod innatum est consuetudine in aliud potest mutari* (p. 1220, a, 38 – b, 20).

39 *Ἐπεὶ κτλ.*] Fons est E. N. II, 1, 1. Cf. M. M. I, 6 p. 1186, a, 1. Locum corruptissimum emendavi epist. crit. p. 21 sqq.

1220, b, 1. *ὅτι*] ὅτι, Interp. secutus, exterminandum duxi. — *ἔχον* scripsi, praeeunte Int., e coni. pro *ἔχει*, *ἐστὶν ἔχον* habes p. 1242, a, 2. p. 1248, b, 16. Plat. Phil. p. 48, C. Plat. Soph. p. 258, B. — pro *ἐπίδοσιν* in M. est *ἀπόδοσιν*. — *δὲ ὑπ'*] *δὲ τὸ ὑπ'* subsidia praebent excepto Int., ego *τὸ* v. 2 locandum censui.

2. *τὸ μὴ*] *τὸ* scripsi e coni. — *ἔμφυτον*] e coni. scripsi pro *ἐμφύτου*, vel *ἐκφύτου* ut est in M. Ita e. gr. Plat. Eryx. p. 398, D contraria ponuntur *τὸ ἔμφυτον* et *τὸ διδακτόν*. M. M. I, 6 p. 1186, a, 4. Ceterum cf. Eth. Eud. V = Nic. VI, 13 p. 1144, b, 5. — *τῷ*] *τὸ* M.

3. *τὸ ἐνεργητικόν*] Facultas agendi et operandi. Cf. etiam Met. *K*, 9 p. 1066, a, 33. — *ὃ*] *καὶ* P. — *τοῖς ἀψύχοις*] *ταῖς ψυχαῖς* M. A. etc.

3–4. *οὐδὲ γὰρ ἂν μυρ. κτλ.*] Fluxere haec ex E. N. II, 1, 2, transivere in M. M. I, 6 p. 1186, a, 5. Cf. etiam Anal. post. II, 11 p. 95, a, 1. Phys. II, 1 p. 192, b, 36.

4–5. *μὴ βίᾳ*] An *εἰ μὴ βίᾳ* scriptum fuit?

5. *διὸ ἔστω*] Ante haec verba B. plene interpungit, ego apodosin superiorum esse iudico: cf. Bon. p. 61. Krueger. ad Anab. I, 7, 3. IV, 3, 6. — *τὸ ἦθο.*] *τὸ* addo ex coni. – pro *ἦθος τοῦτο* in M. est *τοῦτο ἦθος*, *τοῦτο* ignorat Int.

6. *τοῦ ἀλόγου μὲν*] Haec addidi e coni. Cf. p. 1220, a, 10. — *δυναμένου*] *δυνάμει* A. etc. Int. — *τῷ λόγῳ*] om. A. etc. Int. — *ποιότης*] Imprimis huc facit Plat. de Virt. mor. 4 *καλῶς ὠνόμασται τὸ ἦθος· ἔστι μὲν γὰρ ὡς τύπῳ εἰπεῖν ποιότης τοῦ ἀλόγου τὸ ἦθος· ὠνόμασται δὲ ὅτι τὴν ποιότητα ταύτην καὶ τὴν διαφορὰν ἔθει λαμβάνει τὸ ἄλογον ὑπὸ τοῦ λόγου πλαττόμενον.*

7. *δὴ*] *δὲ* A. etc. — *ἔσται*] *ἔστι* P.

7–9. *κατὰ τὰς δυνάμεις κτλ.*] Homo ut dici possit aliquo modo esse moratus, ante omnia animo humano debet esse praeditus ad cuius naturam et indolem consuetudo ac ratio accedat necesse est (Polit. VII, 13 p. 1332, a, 40. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, b, 4. M. M. I, 35 p. 1197, b, 38). Hic autem animus primum re aliqua obiecta afficitur (*πάσχει*) aut molesti sensu aut iucundi, qui actionem eius excitat: atque haec animi aut contractio aut effusio in laetitia (Cic. Tusc. IV, 31) vocatur *passio* (August. de C. D. IX, 4). Ut autem ita possit affici animus, in ipso animo debet esse facultas (*δύναμις*) ex qua molesti iucundive illo sensu possit perfundi. Prouti autem his motionibus vel passionibus in agendo indulget aut resistit, existit forma aliqua vel species certa moralis, quae appellatur habitus (*ἕξις*). Ut autem in physicis ex Aristotelis doctrina *τῇ ἐντελεχείᾳ* antecedit *ἡ δύναμις*, ita, servato nomine illo physicorum, prior ille status animi, in quo est facultas passionum vel affectionum recipiendorum, nominatur *δύναμις*: formae autem illi certae morali *ἕξεως* nomen datur, quod respondeat quodammodo physicorum illi *τῆς ἐντελεχείας* nomini. Ita dicitur etiam E. N. II, 5, 2 *λέγω δυνάμεις καθ' ἃς παθητικοὶ τῶν παθῶν λεγόμεθα, οἷον καθ' ἃς δυνατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι*, quibus congruunt M. M. I, 7 p. 1186, a, 14 et illa Plutarchi de Virt. mor. 4 *ἡ μὲν δύναμις ἀρχὴ καὶ ὕλη τοῦ πάθους, οἷον ὀργιλότης, αἰσχυντηλία, θαρραλεότης*: tribuiturque etiam *animalibus δύναμίς τις περὶ ἕκαστον τῶν τῆς*

1220, b. δύναμεις τῶν παθημάτων, καθ᾽ ἃς ὡς παθητικοὶ λέγονται, καὶ κατὰ τὰς ἕξεις, καθ᾽ ἃς πρὸς τὰ πάθη ταῦτα λέγονται τῷ πάσχειν πως ἢ ἀπαθεῖς εἶναι. μετὰ ταῦτα ἡ διαίρεσις ἐν τοῖς ἀπηλλαγμένοις τῶν παθημάτων καὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἕξεων. λέγω δὲ πάθη μὲν τὰ τοιαῦτα, θυμόν, φόβον, αἰδῶ, ἐπιθυμίαν, ὅλως οἷς ἕπεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ αἰσθητικὴ ἡδονὴ ἢ λύπη καθ᾽ αὐτά. καὶ κατὰ μὲν ταῦτα οὐκ ἔστι ποιότης, ἀλλὰ πάσχει, κατὰ δὲ τὰς δυνάμεις ποιότης. λέγω δὲ τὰς δυνάμεις καθ᾽ ἃς λέγονται κατὰ τὰ πάθη οἱ ἐνεργοῦντες, οἷον ὀργίλος, ἀνάλγητος, ἐρωτικός, αἰσχυντηλός, ἀναίσχυντος. ἕξεις δέ εἰσιν, ὅσαι αἴτιαί εἰσι τοῦ ταῦτα ἢ κατὰ λόγον ὑπάρχειν ἢ ἐναντίως, οἷον ἀνδρεία, σωφροσύνη, δειλία, ἀκολασία.

3 Διωρισμένων δὲ τούτων, ληπτέον ὅτι ἐν ἅπαντι συνεχεῖ καὶ διαιρετῷ ἔστιν ὑπεροχὴ καὶ ἔλλειψις καὶ μέσον,

ψυχῆς παθημάτων φυσική, Hist. An. IX, 1 init. Illa autem certa species vel forma moralis appellatur ἕξις ut E. N. II, 5, 2 ἕξεις λέγω, καθ᾽ ἃς πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν εὖ ἢ κακῶς, οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι, εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔχομεν, εἰ δὲ μέσως, εὖ, quae translaticia sunt M. M. I, 7 p. 1186, a, 16.

8. ὡς παθ. λέγ.] De particula ὡς cf. Phys. II, 9 p. 200, a, 31 τὸ ὡς ὕλη λεγόμενον. Plat. Phil. p. 57, A πότερον ὡς μία ἑκατέρα λεκτέον; Plat. Soph. p. 255, C. 219, A. Heindf. ad Soph. p. 242, D.

9. καθ᾽ ἃς] καὶ καθ᾽ ἃς P. plane om. A. etc. Int. — ταῦτα λέγονται] λέγονται ταῦτα M. A. etc.

11. ἀπηλλαγμένοις] ἀπηλεγμένοις M. A. E. S. ἀπηλαγμένοις P. ἀπειλεγμένοις Cas. ex coni. Sylburgii, qui coniecit etiam κατειλεγμένοις ob Int. „ex affectuum enumeratione".

12. πάθη] Fons est E. N. II, 5, 2 ubi eadem exstant, nisi quod Eud. accuratius dicit οἷς ἕπεται ἡ αἰσθητικὴ ἡδονὴ ἢ λύπη καθ᾽ αὐτά, Aristoteles simpliciter οἷς ἕπεται ἡδονὴ ἢ λύπη. Aristotelem sequitur auctor M. M. I, 7 p. 1186, a, 12. Eadem sunt Rhet. II, 1 p. 1378, a, 20. Ceterum cf. adn. ad v. 7–9.

14. ἢ λύπη] ἢ ἡ λύπη P.

15. οὐκ ἔστι ποιότης] Hanc ob causam Hist. An. VIII, 1 init. dicuntur τρόποι περὶ τὴν ψυχήν (ἔνεστι γὰρ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ζῴων ἴχνη τῶν περὶ τὴν ψυχὴν τρόπων, ἅπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔχει φανερωτέρας τὰς διαφοράς).

15. ἀλλὰ – ποιότης] om. M.

16. τὰ] om. A. etc.

21. *ARG. V. Virtus est qua homo eiusque opus recte absolvitur. Iam vero in omni continuo et dividuo discerni potest plus, minus, aequale, medium, et medium quidem aut per sese consideratum aut ad nos relatum: medium per sese consideratum est id, quod aequaliter abest ab utroque extremo: medium ad nos relatum est id, quod nec nimium est nec parum, nec idem est in omnibus. Omnis autem ars ac scientia opus suum ita recte absolvit, si spectat ad medium et ad hoc opera sua dirigit, id quod optimos quosque artifices facere videmus. Item honestum eiusmodi est ut et parum, defectus, et nimium, excessus, detrimentum ei importet. Eapropter virtus quoque spectat ad medium vel mediocritatem. Nam extremum utrumque semper est vitiosum, alterum eo quod parum est vel defectu, alterum eo quod nimium est vel excessu. Itaque natura sua posita est virtus in medio vel mediocritate inter passionum vitiosarum, iucundo aut molesto excitatarum, excessum et defectum* (p. 1220, b, 21–36): *absoluta eius definitio est p.* 1227, b, 8. *Designandae igitur sunt singulae passiones et vitia cum virtutibus interiectis* (p. 1220, b, 36 – 1221, a, 12): *ostenditur quomodo differant excessu et defectu temporis, gradus, relationis* (p. 1221, a, 13 – b, 18): *demonstratur quaedam vitia non nominari ob excessum gradus* (p. 1221, b, 18–26).

21. ληπτέον κτλ.] Fons est E. N. II, 6, 4.

1220, b. καὶ ταῦτα ἢ πρὸς ἄλληλα ἢ πρὸς ἡμᾶς, οἷον ἐν γυμναστικῇ, ἐν ἰατρικῇ, ἐν οἰκοδομικῇ, ἐν κυβερνητικῇ, καὶ ἐν ὁποιᾳοῦν πράξει, καὶ ἐπιστημονικῇ καὶ ἀνεπιστημονικῇ, καὶ τεχνικῇ καὶ ἀτέχνῳ. ἡ μὲν γὰρ κίνησις συνεχές, ἡ δὲ πρᾶξις κίνησις. ἐν πᾶσι δὲ τὸ μέσον τὸ πρὸς ἡμᾶς βέλτιστον· τοῦτο γάρ ἐστιν ὡς ἡ ἐπιστήμη κελεύει καὶ ὁ λόγος. πανταχοῦ δὲ τοῦτο καὶ ποιεῖ τὴν βελτίστην ἕξιν. καὶ τοῦτο δῆλον διὰ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ τοῦ λόγου. τὰ γὰρ ἐναντία φθείρει ἄλληλα, τὰ δ' ἄκρα καὶ ἀλλήλοις καὶ τῷ μέσῳ ἐναντία. τὸ γὰρ μέσον ἑκάτερον πρὸς ἑκάτερόν ἐστιν, οἷον τὸ ἴσον τοῦ μὲν ἐλάττονος μεῖζον, τοῦ μείζονος δὲ ἔλαττον. ὥστ' ἀνάγκη τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν περὶ μέσ' ἄττα εἶναι καὶ μεσότητά τινα. ληπτέον ἄρα ἡ ποία μεσότης ἀρετή, καὶ περὶ ποῖα μέσα. εἰλήφθω δη παραδείγματος χάριν, καὶ θεωρείσθω ἕκαστον ἐκ τῆς ὑπογραφῆς.

26. *ἡ κίν. συνεχές*] Cf. Phys. III, 1. init. V, 4 p. 228, a, 20.

27. *τὸ μέσον*] Nam mediocritas illa quam ratio et intelligentia indicat continet rectum, honestum, officium: cf. imprimis M. M. p. 1186, a. 21. 29. 1187, a, 4. 1202, b, 9. E. N. II, 6, 11. 16. Spectat enim ratio recta (ut placet Eudemo, de quo cf. p. 1222, b, 7–8) ad scopum quendam omnibus actionibus communem eoque definit quid in causis singulis faciendum, quid omittendum, quatenus progrediendum sit. Ita Aristoteleam doctrinam, ex qua virtus moralis consistat in mediocritate, servat quidem Eudemus, sed addito illo scopo supremo corrigit. Eaque causa videtur cur in proximis p. 1221, a, 16. 18. 19. b, 11–15 inter rationes quibus medium determinetur non referat determinationem *τοῦ οὗ ἕνεκα*, quam inculcat Arist. E. N. II, 6, 11. 9, 2. III, 1, 16. 7, 5. Verebatur scilicet ne finis actionum singularum confunderetur cum termino illo extremo omnibus actionibus (ut docet p. 1249) ad agendum communiter proposito. Denique *τὸ μέσον τὸ πρὸς ἡμᾶς* dicit *βέλτιστον*, quia, ut ait Ar. E. N. II, 6, 5, *τοῦτο οὐχ ἓν οὔτε τὸ αὐτὸ πᾶσι κτλ.*

28. *τοῦτο γάρ ἐστιν ὡς ἡ*] om. A. etc. Int.

30. *τὰ γὰρ ἐναντία*] Fons est E. N. II, 8, 1 sqq. Cf. M. M. I, 9 p. 1186, b, 11 sqq.

31. *καὶ ἀλλήλοις καὶ τῷ μέσῳ*] *καὶ τῷ μέσῳ καὶ ἀλλήλοις* M.

33. *τὸ*] om. A. etc.

34. *ὥστ' ἀνάγκη κτλ.*] Fons est E. N. II, 6, 13. Cf. M. M. I, 7 sqq.

34. *ἀρετὴν*] om. A. — 35. *ἡ*] om. A.

36. *εἰλήφθω κτλ.*] Fons est E. N. II, 7, 1 sqq.

37. *ὑπογραφῆς*] Aristoteles de re eadem utitur voc. *διαγραφῆς* E. N. II, 7, 1. Sed nihil mutandum: cf. Pap. Lex. s. v., verbum *ὑπογράφω* de An. II, 1 p. 413, a, 10 et nomen *ὁ ὑπογραμμός* I. Petr. 2, 21. Ceterum in hac tabula quaedam iam antiquitus addita videri, recte monuit Spengelius, credo ab iis, qui virtutes omnes cum vitiis contrariis hoc loco quasi sub uno conspectu positas cuperent habere. Primum hac tabula cum explicationibus quae p. 1221, a, 13 subiiciuntur et cum descriptione virtutum moralium quae est libro III comparata, ordinem alium esse intelligitur: deinde quum commemoretur p. 1221, a, 1 *ἀναισχυντία*, descriptio *τοῦ ἀναισχύντου* in proximis desideratur: a tabula autem abest *βωμολοχία, δυστραπελία, εὐτραπελία*, de qua agitur libro III, cap. 7: in tabula habetur p. 1221, a, 9 *τρυφερότης κτλ.* eiusque explicatio est v. 29, sed ignorant hoc nomen itemque nomen *κακοπαθείας* et Eth. Eud. et E. N. (cf. ad v. 9). Non minus offendit v. 12 *πανουργία* etc., v. 4 *κέρδος* etc. Etiam ab illa tabula, quae est E. N. II, 7, differt haec nostra ordine, numero, etiam nomine virtutum ac vitiorum quorundam, quo de infra dicetur suo loco. Enumeratio virtutum Rhet. I, 9 nihil ad huius formam tabulae attinet. Auctor M. M., ut hoc in transcursu moneam, I, 20 sqq., virtutes eo ordine qui est Eth. Eud. III sqq. enumerat.

	ὀργιλότης	ἀναλγησία	πραότης.
	θρασύτης	δειλία	ἀνδρεία.
1221, a.	ἀναισχυντία	κατάπληξις	αἰδώς.
	ἀκολασία	ἀναισθησία	σωφροσύνη.
	φθόνος	ἀνώνυμον	νέμεσις.
	κέρδος	ζημία	δίκαιον.
	ἀσωτία	ἀνελευθερία	ἐλευθεριότης.
	ἀλαζονεία	εἰρωνεία	ἀλήθεια.
	κολακεία	ἀπέχθεια	φιλία.
	ἀρέσκεια	αὐθάδεια	σεμνότης.

38. *ὀργιλότης*] Cf. E. N. II, 7, 10. Eudem. p. 1221, a, 15 coll. p. 1231, b, 8. Nomen *ἀναλγησίας* (Plut. Poplic. 6.) Aristoteles quoque habet (E. N. I, 10, 12), at E. N. IV, 5, 5 quod nomen defectui huic ponendum sit dubitat: *ἡ δ' ἔλλειψις, εἴτ' ἀοργησία τίς ἐστιν εἴθ' ὅ τι δή ποτε, ψέγεται.* Confidentior Eudemus nomen *ἀναλγησίας* tanquam receptum ponit, sequiturque eum auctor M. M. I, 7 p. 1186, a, 23.

39. *θρασύτης*] Cf. E. N. II, 7, 2. Eud. p. 1221, a, 17. 1228, a, 28 sqq.

p. 1221, a, 1. *ἀναισχυντία*] Omissa est in hoc capite descriptio *τοῦ ἀναισχύντου*, quam Spengel. v. 19 ante verba *ὁμοίως δὲ* excidisse suspicatur. Ceterum cf. p. 1233, b, 28.

2. *ἀκολασία*] Cf. E. N. II, 7, 3. Eudem p. 1221, a, 20. 1230, a, 37 sqq. — *ἀναισθησία*] Hoc quoque nomen hoc loco ut certum ac non dubitandum positum est, quum cautior Aristoteles (quamquam id adhibet E. N. II, 8, 6. III, 11, 7). E. N. II, 2, 7 *ὁ δὲ πάσας ἡδονὰς φεύγων, ὥσπερ οἱ ἀγροῖκοι, ἀναίσθητός τις* et II, 7, 3 *ἐλλείποντες δὲ περὶ ἡδονὰς οὐ πάνυ γίγνονται. διόπερ οὐδ' οὗτοι ὀνόματος τετυχήκασιν· ἔστωσαν δὲ ἀναίσθητοι.* Cum simili dubitatione Eudem. infra p. 1231, a, 26 et b, 1 loquitur. Ceterum cf. adn. ad p. 1230, b, 15.

3. *φθόνος*] *σώφρονος* A. correxit S., om. Int. — *ἀνώνυμον*] Aliter Arist. E. N. II, 7, 15 *νέμεσις μεσότης φθόνου καὶ ἐπιχαιρεκακίας*: sed cf. Eud. p. 1233, b, 21. Unde nescio an v. 40 comparativus *ἀνωνυμώτερος* possit defendi.

4. *κέρδος κτλ.*] Non commemorat Ar. E. N. II, 7, quamquam potest conferri E. N. V — Eud. IV, 7 p. 1132, a, 10. At *κέρδος* non est *πάθος*, de quo h. l. agitur, neque *δίκαιον* est *ἕξις*, sed *ἕξις* esset *δικαιοσύνη*, ut dicit etiam Ar. II, 7, 16: *πάθος* esset *φιλοκερδία* et *μειονεξία* vel simile. Etiam nomina *ζημιώδης* et *κερδαλέος*, p. 1221, a, 23 praeter h. l. frustra quaeris in E. N. et Eud. Quare haec quoque posteriore tempore adiecta videntur.

5. *ἀσωτία*] *ἀσώτεια* P. A. De re cf. E. N. II, 7, 4. Eud. p. 1221, a, 33. 1231, b, 29 sqq.

6. *ἀλαζονεία*] Cf. E. N. II, 7, 12. M. M. I, 33. Eud. p. 1221, a, 24. 1233, b, 39. — *ἀλήθεια*] Cautior Aristoteles E. N. II, 7, 12 *περὶ μὲν οὖν τὸ ἀληθὲς ὁ μὲν μέσος ἀληθής τις, καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω.* Cf. etiam E. N. IV, 7, 4.

7-8. *κολακεία – σεμνότης*] Subtiliter Eudemus, quem sequuntur M. M. I, 29. 32, distinguit inter *κολακείαν* et *ἀρέσκειαν*, *ἀπέχθειαν* et *αὐθάδειαν*, *φιλίαν* et *σεμνότητα*, dum ab Aristotele in E. N. nec virtus *τῆς σεμνότητος* nec vitia *τῆς αὐθαδείας*, *κολακείας* et *ἀρεσκείας* ac ne adiectiva quidem *σεμνός* et *αὐθάδης* commemorantur, sed opposita sunt, E. N. II, 7, 13 *ἄρεσκος* seu *κόλαξ* (*εἰ μὲν οὐδενὸς ἕνεκα ἡδύς ἐστι, ἄρεσκος, εἰ δ' ὠφελείας τῆς αὑτοῦ, κόλαξ*) et *δύσερίς τις καὶ δύσκολος* et E. N. IV, 6, 1 sqq. *ἄρεσκος* – *δύσκολος καὶ δύσερις*, mediocritati vero inter horum vitia interiectae nomen certum esse negatur E. N. IV, 6, 4, sed *τῇ φιλίᾳ* maxime similis esse dicitur (*διαφέρει δὲ τῆς φιλίας ὅτι ἄνευ πάθους ἐστὶ καὶ τοῦ στέργειν οἷς ὁμιλεῖ*). Iam confidentior Eudemus *φιλίαν* esse virtutem certam tanquam exploratam sumit, eamque discernit a virtute *τῆς σεμνότητος*, quae est *gravitas* seu conscientia dignitatis propriae omnino in vita, maximeque in congressibus (M. M. I, 29) aliorum servanda, dum *ἀρέσκεια* est hominis dignitatem suam negligentis adulatio (*Niederträchtigkeit*), *αὐθάδεια* inanis elatio hominis

1221, a.	τρυφερότης	κακοπάθεια	καρτερία.
	χαυνότης	μικροψυχία	μεγαλοψυχία.
	δαπανηρία	μικροπρέπεια	μεγαλοπρέπεια.
	πανουργία	εὐήθεια	φρόνησις.

Τὰ μὲν πάθη ταῦτα καὶ τοιαῦτα συμβαίνει ταῖς ψυχαῖς· πάντα δὲ λέγεται τὰ μὲν τῷ ὑπερβάλλειν τὰ δὲ τῷ ἐλλείπειν. ὀργίλος μὲν γάρ ἐστιν ὁ μᾶλλον ἢ δεῖ ὀργιζόμε-

alios omnes contemnentis sibique mirificam quandam auctoritatem arrogantis: cf. Eud. p. 1233, b, 34–36. Iam *φιλία* h. l. interpretanda est *comitas*, *humanitas*, virtus oriunda ex innata homini erga hominem inclinatione (quare p. 1233, b, 29 est *ἀρετὴ παθητική*), in sermonibus et actionibus (M. M. I, 32) ita conspicua ut nemo facile dicto aut facto offendatur, sed ut ii, quibuscum aliquid geras honeste et utiliter delectentur, dum *ἀπέχθεια*, odium vel morositas nullas alii vitae suavitates parit praesentesque, conviciando maxime, eripit (M. M. I, 32 Eud. p. 1233, b, 31) *κολακεία* vero omnibus in rebus cupiditatibus alterius, imprimis gloriae, cui blanditur, haud cunctanter morem gerit. Quoniam autem difficile est pari libra servare gravitatem et comitatem (Plin. ep. IX, 9), haec duo ita distinguit, ut *σεμνότης* cum vitiis adiacentibus ad rationem quam suae personae suaeque dignitatis homo habeat, *φιλία* ad rationes spectet aliorum. Cf. Arn. Seguerd. colleg. Eth. Amst. 1654 p. 166. Alia igitur vi *φιλία* h. l. posita est atque libro VII et E. N. VIII, ubi significat amicitiam quae vere appellatur, illam quae exercetur erga homines cognatos, notos, familiares, dum comitati locus est etiam erga ignotos et nulla nobis familiaritate coniunctos. Ceterum vitiorum discrimina p. 1221, a, 27 non tam accurate quam p. 1233, b, 30 sqq. et M. M. l. l. servata esse, non est celandum: vide etiam adn. ad p. 1233, b, 29. 31.

9. *τρυφερότης κτλ.*] Nomina *τρυφερότης* et *τρυφερός* (v. 29) nusquam in Eth. Eud. Nic. M. M. praeter hunc locum inveniuntur sed Eth. Eud. VI = E. N. VII, 9 et 6 itemque M. M. II, 6 p. 1202, b, 31 *τῇ καρτερίᾳ* contraria ponitur *ἡ μαλακία*, *τῷ καρτερικῷ ὁ μαλακός*: Eud. VI, 8 p. 1150, b, 3 *ἡ τρυφὴ μαλακία τις* esse dicitur. Neque vero nomina *κακοπάθεια*, *κακοπαθητικός* (v. 31), *ταλαιπωρός* (v. 31) alio in loco Eth. Eud. et Nic. inveniuntur, *σκληρός* (v. 31) semel in E. N. IV, 8, 3 sensu alio positum. Laudi datur *κακοπάθεια* Plut. Num. 3: verbum *κακοπαθεῖν* est E. N. X, 6, 6 coll. II, Tim. 2, 25, *κακοπαθῶς ζῆν* Pol. II, 9 p. 1269, 6, 10: apud Xenophontem Ag. XI, 9 *ἡ εὐπάθεια* contraria est *τῇ καρτερίᾳ*. Hoc igitur symplegma manui alienae videtur tribuendum.

10. *χαυνότης κτλ.*] Etiam in his paullo dubitantior Aristoteles E. N. II, 7, 7 *ὑπερβολὴ δὲ χαυνότης τις λεγομένη*. Ceterum cf. Eud. p. 1232, a, 19 sqq.

11. *δαπανηρία κτλ.*] Aliter E. N. II, 7, 6, ubi contraria ponuntur *μεγαλοπρέπεια* – *μικροπρέπεια* – *ἀπειροκαλία καὶ βαναυσία*. Infra v. 35 coll. p. 1233, b, 6 vitio *δαπανηρίας* (quod nomen etiamnunc in Papii Lex. omissum est) non respondet substantivum *δαπανηρός*, sed *σαλάκων*, et ipsum ab E. N. abhorrens, unde nomen *σαλακωνεία* translatum in M. M. I, 27 (26) p. 1192, a, 37.

12. *πανουργία κτλ.*] Nomen *εὐήθεια* non est praeter h. l. in Eth. Eud. et Nic., *εὐήθης* non est in E. N., in Eud. infra v. 37. Nomina *πανουργία* et *πανοῦργος* nusquam sunt in genuinis libris E. N. et Eud., semel in libro dubio Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 27, sed sensu alio atque in huius capitis v. 37. Hic enim significat habendi aviditatem, a vitio *τοῦ κερδαλέου* (a, 4. 23) non multum discrepantem. Ex hoc apparet *φρόνησιν* quoque h. l. aliam informari virtutem, moralem quandam, ab illa intellectuali de qua agitur Eth. Eud. V = E. N. VI, 5 diversam, id quod moneo ob Ritterum, *Gesch. d. Phil.* III. p. 344. Etiam M. M. haec vitia praetermittunt. Quare ne haec quidem ab Eudemo scripta videntur. Ad Rhet. I, 9 p. 1336, b, 3 nemo in huius loci gratiam provocabit.

13. *καὶ τοιαῦτα*] *καὶ τὰ τοιαῦτα* M. A. etc.

15. *μὲν*] om. P.

1222,b. καὶ τῷ καταλλακτικὸν εἶναι καὶ μὴ ὀργίζεσθαι ῥαπιζόμενον. ἀλλ᾽ ὀλίγοι οἱ τοιοῦτοι, ἐπ᾽ ἐκεῖνο δὲ πάντες ῥέπουσι μᾶλλον· διὸ καὶ οὐ κολακικὸν ὁ θυμός. Ἐπεὶ δ᾽ εἴληπται ἡ διαλογὴ τῶν ἕξεων καθ᾽ ἕκαστα τὰ πάθη, καὶ αἱ ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις, καὶ τῶν ἐναντίων ἕξεων καθ᾽ ἃς ἔχουσι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον (τίς δ᾽ ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ πρὸς τίνα δεῖ ὅρον ἀποβλέποντας λέγειν τὸ μέσον, ὕστερον ἐπισκεπτέον), φανερὸν ὅτι πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ ἀρεταὶ καὶ κακίαι περὶ ἡδονῶν καὶ λυπῶν ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις εἰσί, καὶ ἡδοναὶ καὶ λῦπαι ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἕξεων καὶ παθημάτων γίνονται. ἀλλὰ μὴν ἥ γε βελτίστη ἕξις ἡ περὶ ἕκαστα μέση ἐστίν. δῆλον τοίνυν ὅτι αἱ ἀρεταὶ ἢ πᾶσαι ἢ τούτων τινὲς ἔσονται τῶν μεσοτήτων.

4. *κολακικόν*] Fortasse *καταλλακτικόν* scriptum fuit.

7. *κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον*] E. N. II, 2, 2 *τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττειν κοινὸν καὶ ὑποκείσθω.* Sed cf. proxima.

7–8. *τίς δ᾽ ὀρθὸς – ὕστερον ἐπισκ.*] Indicat Eth. Eud. V = E. N. VI, 1 p. 1138, b, 21. 13 p. 1144, b, 28 et Eud. VIII, 3 p. 1249, b, 3 sqq. et *ὅρον* intelligit *ὅρον τῆς καλοκἀγαθίας* (p. 1249, b, 23) corrigens doctrinam Aristotelis. Namque notio *τοῦ ὀρθοῦ λόγου* laudabilem illam mediocritatem in qua virtus moralis consistat constituentis, qualem informat Aristoteles, Eudemo non visa est satis certam agendi regulam, ex qua quid in quaque causa *τὸ μέσον* seu officium (*δέον*, E. N. II, 6, 16) sit iudicaretur, praebere. Nam si quaeris quid iubeat *ὁ ὀρθὸς λόγος*, respondetur *τὸ μέσον αἱρεῖσθαι*: si porro quaeris, qua norma *τὸ μέσον* metiendum sit, iterum respondetur *ὡς ὁ λόγος κελεύει* vel *ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειεν* (E. N. II, 6, 15), ut eodem unde profectus sis ablegeris (vide Eth. Eud. V = E. N. VI, 1 p. 1138, b, 29). Requiritur igitur summus aliquis *σκοπός*, ad quem et actiones, si velint esse honestae, dirigantur, et ad quem quid in singulis causis agendum sit *ὁ ὀρθὸς λόγος* constituat: nam ita demum de vera actionum humanarum honestate recte iudicari potest, si habetur ratio termini certi ad quem et consilia omnia ac voluntates hominum spectent, et quem *ὁ ὀρθὸς λόγος* in praecipiendo officio et in mediocritate iusta demonstranda observet. Aliquoties sane Aristoteles normam aliquam, ex qua *ὁ λόγος* officium et mediocritatem constituat commemorat *τὸ καλόν* (N. N. III, 7, 2. 6. 12, 9. IV, 1, 12. IV, 6, 6 coll. IV, 2, 20. III, 8, 5. 11. III, 11, 8. 12, 9. IV, 1. 35), sed facit hoc tantummodo ibi ubi agit de virtutibus singulis, neque vero prioribus in libris, ubi de officio et mediocritate constituenda in universum disputat, disertis eam verbis commemorat (nam ad II, 3, 7 et II, 9, 2 provocare non licet). Itaque haec manca doctrina *τοῦ ὀρθοῦ λόγου* praescribentis et mediocritatem definientis visa est Eudemo complenda esse alia etiam notione, quae rationes honestatis omnibus numeris perfectae absolveret: et quum desideraretur summa quaedam norma honestatis, ad quam officia omnia omnesque actiones honestae dirigerentur (p. 1138, b, 22 coll. p. 1249, b, 14), informavit finem summum directionem animi ad cultum et contemplationem numinis supremi (*θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν*, p. 1249, b, 20) in quo summa perfectio humana, *καλοκἀγαθία*, verteretur. Perbene de hac re disputavit Fischer. de Eth. Eud. et Nic. p. 23. Praeterea hoc observandum, nunquam Aristotelem in hac causa in E. N. uti voc. *ὅρος*, quo saepe utitur Eudemus, nisi in libris dubiis Eth. Nic. VI, 1 = Eud. V, 1 p. 1138, b, 23. 34 etc. Nam alius generis sunt hi duo loci E. N. I, 7, 7 et E. N. V = Eud. IV, 6 p. 1131, b, 5.

9. *φανερὸν ὅτι*] *φανερὸν δ᾽ ὅτι* A. etc. Int. *φανερὸν δὴ ὅτι* S. — *ὑπερβολάς*] *ὑπερβολαί* M. Ald. etc. Correxit S.

13. *ἢ τούτων τινές*] Ita *ἐπιείκεια*, Eth. Eud. IV = E. N. V, 14, caret duobus extremis vitiosis.

1221, b ἀναξίοις εὖ πράττουσιν, ἀλλ᾽ εὐχερὴς ὥσπερ οἱ γαστρίμαργοι πρὸς τροφήν· ὁ δὲ δυσχερὴς κατὰ τὸν φθόνον ἐστίν. τὸ δὲ πρὸς ἕκαστον μὴ κατὰ συμβεβηκὸς οὕτως ἔχειν περίεργον διορίζειν· οὐδεμία γὰρ ἐπιστήμη, οὔτε θεωρητικὴ οὔτε ποιητική, οὔτε λέγει οὔτε πράττει τοῦτο προσδιορίζουσα, ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἐστὶ πρὸς τὰς συκοφαντίας τῶν τεχνῶν τὰς λογικάς. ἁπλῶς μὲν οὖν διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον, ἀκριβέστερον δ᾽, ὅταν περὶ τῶν ἕξεων λέγωμεν τῶν ἀντικειμένων. Αὐτῶν δὲ τούτων τῶν παθημάτων εἴδη κατονομάζεται τῷ διαφέρειν κατὰ τὴν ὑπερβολὴν ἢ χρόνου ἢ τοῦ μᾶλλον ἢ πρός τι τῶν ποιούντων τὰ πάθη. λέγω δ᾽, οἷον ὀξύθυμος μὲν τῷ θᾶττον πάσχειν ἢ δεῖ, χαλεπὸς δὲ καὶ θυμώδης τῷ μᾶλλον, πικρὸς δὲ τῷ φυλακτικὸς εἶναι τῆς ὀργῆς, πλήκτης δὲ καὶ λοιδορητικὸς ταῖς κολάσεσι ταῖς ἀπο τῆς ὀργῆς. ὀψοφάγοι δὲ καὶ γαστρίμαργοι καὶ οἰνόφλυγες τῷ πρὸς ὁποτέρας τροφῆς ἀπόλαυσιν ἔχειν τὴν δύναμιν παθητικὴν παρὰ τὸν λόγον. Οὐ δεῖ δ᾽ ἀγνοεῖν ὅτι ἔνια τῶν λεγομένων οὐκ ἔστιν ἐν τῷ πῶς λαμβάνειν, ἂν πῶς λαμβάνηται τῷ μᾶλλον πάσχειν, οἷον μοιχὸς οὐ τῷ μᾶλλον ἢ δεῖ πρὸς τὰς γαμετὰς πλησιάζειν· οὐ γάρ ἐστιν, ἀλλὰ μοχθηρία τις αὐτή δή ἐστιν· συνειλημμένον γὰρ τό τε πάθος λέγεται καὶ τὸ τοιόνδε εἶναι. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὕβρις. διὸ καὶ ἀμφισβητοῦσι, συγγενέσθαι μὲν φάσκοντες, ἀλλ᾽ οὐ μοιχεῦσαι· ἀγνοοῦντες γὰρ ἢ ἀναγκαζόμενοι· καὶ πατάξαι μέν, ἀλλ᾽ οὐχ ὑβρίσαι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα.

4 Εἰλημμένων δὲ τούτων, μετὰ ταῦτα λεκτέον ὅτι, ἐπειδὴ

2. εὐχερὴς] cf. Eud. p. 1234, a, 7.
7. πρὸς τὰς συκοφ. κτλ.] Cf. de Interpr. 6 p. 17, a, 36 καὶ ὅσα ἄλλα προσδιοριζόμεθα πρὸς τὰς σοφιστικὰς ἐνοχλήσεις. Metaph. Γ, 3 p. 1005, b, 21 καὶ ὅσα ἄλλα προσδιορισαίμεθ᾽ ἄν, ἔστω προσδιωρισμένα προς τὰς λογικὰς δυσχερείας.
8. ὅταν κτλ.] Librum tertium significat.
9. αὐτῶν κτλ.] Fons est E. N. IV, 5, 7.
12. ὀξύθυμος κτλ.] E. N. IV, 5, 9.
13. θυμ.] ὁ θυμ. M. P.
14–15. πλήκτης – ὀργῆς] om. P. — πλήκτης est „manu saevus“ ut ait Seneca de Ir. I, 4; cf. et I. Tim. 3, 3. Tit. I, 7.
15. ὀψοφάγοι κτλ.] Fons est E. N. III, 11, 3.
16. τῷ] τὸ M. A. E. Is. Corrigit Cam. S. — „πρόσω P.“
18. Οὐ δεῖ κτλ.] Fons est E. N. II, 6, 18. Cf. M. M. I, 8 p. 1186, a, 36. – Particulam δ᾽ om. A. Cam., addunt E. Is. S. Cas.
19. πῶς λαμβάνειν] προσ λαμβάνειν P. — ἂν πῶς] Sic scripsi pro ἄν πως: rectius fortasse ἂν τὸ πῶς scripsissem. Pro πῶς in M. est περ.
20. οἷον μοιχος] E. N. II, 6, 18 μοιχεία, κλοπή, ἀνδροφονία – λέγεται τῷ αὐτὰ φαῦλα εἶναι ἀλλ᾽ οὐχ αἱ ὑπερβολαὶ αὐτῶν οὐθ᾽ αἱ ἐλλείψεις.
21. αὐτή] Ita e coni. pro αὕτη scripsi: cf. E. N. II, 6, 18 – τῷ αὐτὰ φαῦλα εἶναι.
22. συνειλημμένον] συνειμμένον A. E. Is. συνημμένον Cam. S. Cas. – E. N. II, 6, 18 ἔνια γὰρ εὐθὺς ὠνόμασται συνειλημμένα μετὰ τῆς φαυλότητος. Sed nihil h. l. mutandum, cf. similem in hoc verbo adhibendo brevitatem Metaph. Z, 10 p. 1035, a, 23. Z, 11 init. coll. Metaph. E, 1 p. 1025, b, 32.
24–25. συγγενέσθαι κτλ.] Haec ad verbum congruunt cum Rhetor. I, 13 p. 1374, a, 3. — καὶ πατάξαι κτλ.] Qualis causa est Antiph. tetral. III.
27. *ARG. VI. Mores igitur aut pravi aut probi sunt prout certas quasdam*

1221,b δύο μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ αἱ ἀρεταὶ κατὰ ταῦτα διῄρηνται, καὶ αἱ μὲν τοῦ λόγον ἔχοντος διανοητικαί, ὧν ἔργον ἀλήθεια, ἢ περὶ τοῦ πῶς ἔχει ἢ περὶ γενέσεως, αἱ δὲ τοῦ ἀλόγου, ἔχοντος δ' ὄρεξιν (οὐ γὰρ ὁτιοῦν μέρος ἔχει τῆς ψυχῆς ὄρεξιν, εἰ μεριστή ἐστιν), ἀνάγκη δὴ φαῦλον τὸ ἦθος καὶ σπουδαῖον εἶναι τῷ διώκειν καὶ φεύγειν ἡδονάς τινας καὶ λύπας. δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τῶν διαιρέσεων τῶν περὶ τὰ πάθη καὶ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἕξεις· αἱ μὲν γὰρ δυνάμεις καὶ αἱ ἕξεις τῶν παθημάτων, τὰ δὲ πάθη λύπῃ καὶ ἡδονῇ διώρισται. ὥστε διά τε ταῦτα καὶ διὰ τὰς ἔμπροσθεν θέσεις συμβαίνει πᾶσαν ἠθικὴν ἀρετὴν περὶ ἡδονὰς εἶναι καὶ λύπας. πᾶσα γὰρ ψυχὴ ὑφ' οἵων πέφυκε γίνεσθαι χείρων καὶ βελτίων, πρὸς ταῦτα καὶ περὶ ταῦτά ἐστιν ἡ
1222,a ἡδονή. δι' ἡδονὰς δὲ καὶ λύπας φαύλους φαμὲν εἶναι, τῷ διώκειν καὶ φεύγειν ἢ ὡς μὴ δεῖ ἢ ἃς μὴ δεῖ. διὸ καὶ διορίζονται πάντες προχείρως ἀπάθειαν καὶ ἠρεμίαν περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας εἶναι τὰς ἀρετάς, τὰς δὲ κακίας ἐκ τῶν ἐναντίων.

5 Ἐπεὶ δ' ὑπόκειται ἀρετὴ εἶναι ἡ τοιαύτη ἕξις ἀφ' ἧς πρακτικοὶ τῶν βελτίστων καὶ καθ' ἣν ἄριστα διάκεινται περὶ τὸ βέλτιστον, βέλτιστον δὲ καὶ ἄριστον τὸ κατὰ τὸν

voluptates aut molestias quas decet et ut decet fugiunt aut appetunt *(p. 1221, b, 27 - 1222, a, 5).*

27-32. ὅτι, ἐπειδὴ - ἀνάγκη] Post ὅτι ego virgulam locavi et v. 32 ante ὅτι plenam interpunctionem sustuli: nam est haec una verborum comprehensio. — ἐπειδὴ κτλ.] Cf. p. 1219, b, 28 et 1220, a, 4.

28. ταῦτα] πάντα M.

29. ὧν ἔργον κτλ.] Cf. Eth. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, a, 17.

30. ἀλήθεια] ἡ ἀλήθεια M.

31. ἀλόγου] Ne ob p. 1220, a, 10 μὲν excidisse existimes, cf. Waitz. Org. p. 522. Ideler. Met. I p. 457. Schneider. Pol. p. 379. — τῆς] om. M. A. etc.

32. ἀνάγκη κτλ.] Fons est E. N. II, 3.

33. καὶ] Ne ob Int. „aut" ἢ scribendum suspiceris cf. E. N. II, 3, 5. — διώκειν - φεύγειν] Verba, a rebus physicis (Theocr. XI, 75), ut Latina *petendi* ac *fugiendi*, translata (Hor. Sat. I, 3, 114) sollemnia in morem doctrina: cf. Plat. Gorg. p. 507, B. E. N. II, 3, 5. I, 1, 4. Galat. I, 23. Fritzsch. ad Ep. ad Rom. IX, 30, t. II. p. 355.

34. ἐκ τῶν διαιρέσεων] Cf. Eud. p. 1220, b, 10 sqq.

36. αἱ ἕξεις] αἱ om. M.

37. ἔμπροσθεν] Cf. Eud. p. 1220, a, 26 sqq.

39. πᾶσα - ἡ ἡδονή] Pro πᾶσα γὰρ ψυχὴ est in M. A. etc. Int. πάσης γὰρ ψυχῆς. V. 39-40 πέφυκε - βελτίων om. P. v. 40 χεῖρον καὶ βέλτιον pro χείρων καὶ βελτίων corr. M. v. 40 καὶ περὶ ταῦτα om. A. etc. - Enunciatum hoc, sicuti etiam proxima, paene ad verbum congruit cum E. N. II, 3, 5. Ex quo loco, ubi est πᾶσα ψυχῆς ἕξις, ὑφ' ὧν πέφυκε γίγνεσθαι χείρων καὶ βελτίων, πρὸς ταῦτα καὶ περὶ ταῦτα τὴν φύσιν ἔχει, fortasse codicis M. scriptura sic emendari potest: πάσης γὰρ ψυχῆς ἕξις ὑφ' ὧν κτλ.

p. 1222, a, 1. φαμὲν εἶναι] εἶναί φαμεν P. φαμέν om. A. etc.

3. πάντες] Quemvis media turba eripias, non certos significat philosophos. Ceterum haec quoque cum E. N. II, 3, 5 conspirant.

6. *ARG. VII.* ***Docetur cur, quum virtus moralis sit mediocritas tam in voluptatibus quam in molestiis conspicua*** *(p. 1222, a, 6-17),* ***excessus tamen et defectus vituperandi non semper eodem modo sint evidentes*** *(p. 1222, a, 6 - b, 14).*

6. ὑπόκειται] Cf. Eud. p. 1220, a, 29. E. N. II, 3, 6.

1222, a. ὀρθὸν λόγον, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ μέσον ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως τῆς πρός ἡμᾶς· ἀναγκαῖον ἂν εἴη τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν καθ' αὑτὸν ἕκαστον μεσότητα εἶναι ἢ περὶ μέσ' ἄττα ἐν ἡδοναῖς καὶ λύπαις καὶ ἡδέσι καὶ λυπηροῖς. ἔσται δ' ἡ μεσότης ὁτὲ μὲν ἐν ἡδοναῖς (καὶ γὰρ ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις), ὁτὲ δ' ἐν λύπαις, ὁτὲ δ' ἐν ἀμφοτέραις. ὁ γὰρ ὑπερβάλλων τῷ χαίρειν, τῷ ἡδεῖ ὑπερβάλλει, καὶ ὁ τῷ λυπεῖσθαι, τῷ ἐναντίῳ, καὶ ταῦτα ἢ ἁπλῶς ἢ πρός τινα ὅρον, οἷον ὅταν μὴ ὡς οἱ πολλοί· ὁ δ' ἀγαθὸς ὡς δεῖ. Ἐπεὶ δ' ἐστί τις ἕξις ἀφ' ἧς τοιοῦτος ἔσται ὁ ἔχων αὐτὴν ὥστε τοῦ αὐτοῦ πράγματος οὗ μὲν ἀποδέχεσθαι τὴν ὑπερβολὴν οὗ δὲ τὴν ἔλλειψιν, ἀνάγκη, ὡς ταῦτ' ἀλλήλοις ἐναντία καὶ τῷ μέσῳ, οὕτω καὶ τὰς ἕξεις ἀλλήλαις ἐναντίας εἶναι καὶ τῇ ἀρετῇ. συμβαίνει μέντοι τὰς ἀντιθέσεις ἔνθα μὲν φανερωτέρας εἶναι πάσας, ἔνθα δὲ τὰς ἐπὶ τὴν ὑπερβολήν, ἐνιαχοῦ δὲ τὰς ἐπὶ τὴν ἔλλειψιν. αἴτιον δὲ τῆς ἐναντιώσεως, ὅτι οὐκ ἀεὶ ἐπὶ ταὐτὰ τῆς ἀνισότητος ἢ ὁμοιότητος πρὸς τὸ μέσον, ἀλλ' ὁτὲ μὲν θᾶττον ἂν μεταβαίη ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς ἐπὶ τὴν μέσην ἕξιν, ὁτὲ δ' ἀπὸ τῆς ἐλλείψεως, ἧς πλέον [ὁ] ἀπέχων οὗτος δοκεῖ ἐναντιώτερος εἶναι, οἷον καὶ περὶ τὸ σῶμα· ἐν μὲν τοῖς πόνοις ὑγιεινότερον ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐλλείψεως καὶ ἐγγύτερον τοῦ μέσου, ἐν δὲ τῇ τροφῇ ἡ ἔλλειψις ὑπερβολῆς. ὥστε καὶ αἱ προαιρετικαὶ ἕξεις αἱ φιλογυμναστικαὶ φιλοϋγιεῖς μᾶλλον ἔσονται καθ' ἑκατέραν τὴν αἵρεσιν, ἔνθα μὲν οἱ πολυπονώτεροι, ἔνθα δ' οἱ ὑποστατικώτεροι, καὶ ἐναντίος τῷ μετρίῳ καὶ τῷ ὡς ὁ λόγος ἔνθα μὲν ὁ ἄπονος καὶ οὐκ ἄμφω, ἔνθα δὲ καὶ ὁ ἀπολαυστικὸς καὶ οὐχ ὁ πεινητικός. συμβαίνει δὲ τοῦτο, διότι ἡ φύσις εὐθὺς οὐ πρὸς ἅπαντα ὁμοίως ἀφέστηκε τοῦ μέσου, ἀλλ' ἧττον μὲν φιλόπονοί ἐσμεν, μᾶλλον δ' ἀπολαυστικοί. ὁμοίως δὲ ταῦτ' ἔχει καὶ περὶ ψυχῆς. ἐναντία δὲ τίθεμεν τὴν ἕξιν ἐφ' ἥν τε ἁμαρτάνομεν μᾶλλον καὶ ἐφ' ἣν οἱ πολλοί· ἡ δ' ἑτέρα ὥσπερ οὐκ οὖσα λανθάνει· διὰ γὰρ τὸ ὀλίγον ἀναίσθητός ἐστιν· οἷον ὀργὴν πραότητι καὶ τὸν ὀργίλον 1222, b. τῷ πράῳ. καίτοι ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἐπὶ τῷ ἵλεων εἶναι

11. *καθ' αὑτόν*] *τὴν καθ' αὑτόν* A. etc.
17. *Ἐπεὶ δ' ἐστὶ κτλ.*] Fons est E. N. II, 8. Cf. M. M. I, 9 p. 1186, b, 17.
19. *μὲν*] *μὲν οὖν* P.
22. *συμβαίνει κτλ.*] Cf. E. N. II, 8, 5 sqq.
27. *ἀπὸ*] *ἐπὶ* A. etc.
28. *ὁ ἀπέχων*] Articulum addidi e coniectura, cf. p. 1216, a, 16. Xen. Mem. IV, 6, 6 et locos illos qui sunt apud Buttm. ad Dem. Mid. p. 152. Pro *ἀπέχων* in P. est *ἀπέχει*. – *καὶ* om. Cam. S.
34. *ἐναντίος*] *ἐναντίως* M. A. etc. Int. — *ὡς ὁ λόγος*] sc. *λέγει* vel *κελεύει*: cf. p. 1231, b, 33.
36. *συμβαίνει κτλ.*] Cf. E. N. II, 8, 8. M. M. I, 9 p. 1186, b, 26.
37. *εὐθύς*] a principio, naturâ suâ: cf. Bon. Met. II p. 178. E. N. VIII, 12, 7. Poet. 10 p. 1452, a, 14.
38. *μὲν*] om. P.
39. *ἐναντία*] Ita codd. et A. etc. *ἐναντίαν* B.
42. *πραότητι*] *πραότητα* A. E. Is. Cam. Correxit S. ex Int.

p. 1222, b, 2. *μὴ*] om. M. A. Negationem addit Int. Cas. (*οὐκ*).

1222,b καὶ τῷ καταλλακτικὸν εἶναι καὶ μὴ ὀργίζεσθαι ῥαπιζόμενον. ἀλλ᾽ ὀλίγοι οἱ τοιοῦτοι, ἐπ᾽ ἐκεῖνο δὲ πάντες ῥέπουσι μᾶλλον· διὸ καὶ οὐ κολακικὸν ὁ θυμός. Ἐπεὶ δ᾽ εἴληπται ἡ διαλογὴ τῶν ἕξεων καθ᾽ ἕκαστα τὰ πάθη, καὶ αἱ ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις, καὶ τῶν ἐναντίων ἕξεων καθ᾽ ἃς ἔχουσι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον (τίς δ᾽ ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ πρὸς τίνα δεῖ ὅρον ἀποβλέποντας λέγειν τὸ μέσον, ὕστερον ἐπισκεπτέον), φανερὸν ὅτι πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ ἀρεταὶ καὶ κακίαι περὶ ἡδονῶν καὶ λυπῶν ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις εἰσί, καὶ ἡδοναὶ καὶ λῦπαι ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἕξεων καὶ παθημάτων γίνονται. ἀλλὰ μὴν ἥ γε βελτίστη ἕξις ἡ περὶ ἕκαστα μέση ἐστίν. δῆλον τοίνυν ὅτι αἱ ἀρεταὶ ἢ πᾶσαι ἢ τούτων τινὲς ἔσονται τῶν μεσοτήτων.

4. *κολακικόν*] Fortasse *καταλλακτικόν* scriptum fuit.

7. *κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον*] E. N. II, 2, 2 *τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττειν κοινὸν καὶ ὑποκείσθω.* Sed cf. proxima.

7–8. *τίς δ᾽ ὀρθὸς – ὕστερον ἐπισκ.*] Indicat Eth. Eud. V = E. N. VI, 1 p. 1138, b, 21. 13 p. 1144, b, 28 et Eud. VIII, 3 p. 1249, b, 3 sqq. et *ὅρον* intelligit *ὅρον τῆς καλοκἀγαθίας* (p. 1249, b, 23) corrigens doctrinam Aristotelis. Namque notio *τοῦ ὀρθοῦ λόγου* laudabilem illam mediocritatem in qua virtus moralis consistat constituentis, qualem informat Aristoteles, Eudemo non visa est satis certam agendi regulam, ex qua quid in quaque causa *τὸ μέσον* seu officium (*δέον*, E. N. II, 6, 16) sit iudicaretur, praebere. Nam si quaeris quid iubeat *ὁ ὀρθὸς λόγος*, respondetur *τὸ μέσον αἱρεῖσθαι*: si porro quaeris, qua norma *τὸ μέσον* metiendum sit, iterum respondetur *ὡς ὁ λόγος κελεύει* vel *ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειεν* (E. N. II, 6, 15), ut eodem unde profectus sis ablegeris (vide Eth. Eud. V = E. N. VI, 1 p. 1138, b, 29). Requiritur igitur summus aliquis *σκοπός*, ad quem et actiones, si velint esse honestae, dirigantur, et ad quem quid in singulis causis agendum sit *ὁ ὀρθὸς λόγος* constituat: nam ita demum de vera actionum humanarum honestate recte iudicari potest, si habetur ratio termini certi ad quem et consilia omnia ac voluntates hominum spectent, et quem *ὁ ὀρθὸς λόγος* in praecipiendo officio et in mediocritate iusta demonstranda observet. Aliquoties sane Aristoteles normam aliquam, ex qua *ὁ λόγος* officium et mediocritatem constituat commemorat *τὸ καλόν* (N. N. III, 7, 2. 6. 12, 9. IV, 1, 12. IV, 6, 6 coll. IV, 2, 20. III, 8, 5. 11. III, 11, 8. 12, 9. IV, 1. 35), sed facit hoc tantummodo ibi ubi agit de virtutibus singulis, neque vero prioribus in libris, ubi de officio et mediocritate constituenda in universum disputat, disertis eam verbis commemorat (nam ad II, 3, 7 et II, 9, 2 provocare non licet). Itaque haec manca doctrina *τοῦ ὀρθοῦ λόγου* praescribentis et mediocritatem definientis visa est Eudemo complenda esse alia etiam notione, quae rationes honestatis omnibus numeris perfectae absolveret: et quum desideraretur summa quaedam norma honestatis, ad quam officia omnia omnesque actiones honestae dirigerentur (p. 1138, b, 22 coll. p. 1249, b, 14), informavit finem summum directionem animi ad cultum et contemplationem numinis supremi (*θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν*, p. 1249, b, 20) in quo summa perfectio humana, *καλοκἀγαθία*, verteretur. Perbene de hac re disputavit Fischer. de Eth. Eud. et Nic. p. 23. Praeterea hoc observandum, nunquam Aristotelem in hac causa in E. N. uti voc. *ὅρος*, quo saepe utitur Eudemus, nisi in libris dubiis Eth. Nic. VI, 1 = Eud. V, 1 p. 1138, b, 23. 34 etc. Nam alius generis sunt hi duo loci E. N. I, 7, 7 et E. N. V = Eud. IV, 6 p. 1131, b, 5.

9. *φανερὸν ὅτι*] *φανερὸν δ᾽ ὅτι* A. etc. Int. *φανερὸν δὴ ὅτι* S. — *ὑπερβολάς*] *ὑπερβολαί* M. Ald. etc. Correxit S.

13. *ἢ τούτων τινές*] Ita *ἐπιείκεια*, Eth. Eud. IV = E. N. V, 14, caret duobus extremis vitiosis.

1222, b.

6 *Λάβωμεν οὖν ἄλλην ἀρχὴν τῆς ἐπιούσης σκέψεως. εἰσὶ δὴ πᾶσαι μὲν αἱ οὐσίαι κατὰ φύσιν τινὲς ἀρχαί, διὸ καὶ ἑκάστη πολλὰ δύναται τοιαῦτα γεννᾶν, οἷον ἄνθρωπος ἀνθρώπους καὶ ζῷον ὂν ὅλως ζῷα καὶ φυτὸν φυτά. πρὸς δὲ τούτοις ὅ γ᾽ ἄνθρωπος καὶ πράξεών τινών ἐστιν ἀρχὴ μόνον τῶν ζῴων· τῶν γὰρ ἄλλων οὐθὲν εἴποιμεν ἂν πράττειν. τῶν δ᾽ ἀρχῶν ὅσαι τοιαῦται, ὅθεν πρῶτον αἱ κινήσεις, κύριαι λέγονται, μάλιστα δὲ δικαίως ἀφ᾽ ὧν μὴ ἐνδέχεται ἄλλως, ἣν ἴσως ὁ θεὸς ἄρχει. ἐν δὲ ταῖς ἀκινήτοις ἀρχαῖς, οἷον ἐν ταῖς μαθηματικαῖς, οὐκ ἔστι τὸ κύριον, καίτοι λέγεταί γε καθ᾽ ὁμοιότητα· καὶ γὰρ ἐνταῦθα κινουμένης τῆς ἀρχῆς πάντα μάλιστ᾽ ἂν τὰ δεικνύμενα μεταβάλλοι, αὐτὰ δ᾽ αὑτὰ οὐ μεταβάλλει ἀναιρουμένου θατέρου ὑπὸ θατέρου, ἂν μὴ τῷ τὴν ὑπόθεσιν ἀνελεῖν καὶ δι᾽ ἐκείνης δεῖξαι. ὁ δ᾽ ἄνθρωπος ἀρχὴ κινήσεώς τινος· ἡ γὰρ πρᾶξις κίνησις. ἐπεὶ δ᾽ ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἡ ἀρχὴ αἰτία ἐστὶ τῶν δι᾽ αὐτὴν ὄντων ἢ γινομένων, δεῖ νοῆσαι καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων. εἰ γὰρ ἔχοντος τοῦ τριγώνου δύο ὀρθὰς ἀνάγκη τὸ τετράγωνον ἔχειν τέτταρας ὀρθάς, φανερὸν ὡς αἴτιον τούτου τὸ δύο ὀρθὰς ἔχειν τὸ τρίγωνον. εἰ δέ γε μεταβάλλοι τὸ τρίγωνον, ἀνάγκη*

15. ***ARG. VIII.*** ***Constitutis illis*** (*p.* 1220, a, 13) ***in quibus virtus moralis versetur, conditiones animi ad virtutem necessariae examinandae sunt. Ac primum quidem quaerendum est de voluntario, ut virtutem voluntarium esse intelligatur. Nam homo est actionum quarundam auctor et principium. Quarum autem actionum homo auctor et principium est, eae possunt et fieri et non fieri, utque aut fiant aut non fiant situm est in hominis potestate. Iam vero laus et vituperatio in ea tantummodo cadit, quorum homo ipse auctor et principium est: cadit autem laus et vituperatio in virtutem aut vitium: ergo virtus et vitium vertuntur in iis, quorum homo ipse auctor et principium est: talia autem appellantur voluntaria: ergo virtus ac vitium voluntaria sunt*** (*p.* 1222, b, 15 — 1223, a, 20).

15. *ἄλλην ἀρχήν*] Spectat ad initium libri tertii Eth. Nic.

16. *πᾶσαι οὐσίαι κτλ.*] Cf. M. M. I, 10 p. 1187, a, 30. — Metaph. *Δ*, 1 extr. *Z*, 17 p. 1041, a, 9.

17. *οἷον ἄνθρωπος*] Cf. Met. *Z*, 7 p. 1032, a, 19 sqq.

18. *ζῷον ὂν ὅλως*] „Fortasse ζῷον ὁμοίως ζῷον“ Casaub. „*Ζῷον* si retinere lubeat, accipiendum pro *quod animal est*“ Sylb. Nihil mutandum.

19. *πρὸς δὲ τούτοις κτλ.*] E. N. III, 3, 15. III, 5, 5. Eth. Eud. V = Nic. VI, 2 p. 1139, b, 5. M. M. I, 11 init. — *ὅ γ᾽ ἄνθρωπος*] *ὁ γάμος* P.

20. *τῶν γὰρ*] M. M. I, 11 p. 1187, b, 7. E. N. I, 9, 9. III, 1, 22 de An. III, 11 p. 434, a, b. Eud. p. 1224, a, 29. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, a, 20.

21. *ὅθεν πρῶτον κτλ.*] Cf. Metaph. *Δ*, 1. *Δ*, 5 p. 1015, 6, 12. Trendelenb. ad Ar. de An. p. 380.

23. *ὁ θεός*] Cf. Metaph. *Α*, 2 p. 983, a, 8. — De constructione verborum *ἣν — ἄρχει* cf. Polit. I, 5 p. 1254, b, 5. — *ἐν δὲ ταῖς ἀκιν. ἀρχαῖς*] Cf. Metaph. *Λ*, 2 p. 1069, a, 33 Metaph. *B*, 2.

25. *καὶ γὰρ ἐνταῦθα*] Cf. et M. M. I, 10 p. 1187, a, 34.

31. *ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων*] Alex. ad Metaph. *Δ*, 5 p. 1015, 6, 7 *αἱ ἀποδείξεις ἀναγκαῖαι, ὅτι ἀποδεδειγμένον οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν, εἰ κυρίως καὶ ἁπλῶς ἀποδέδεικται. τοῦ δὲ ἀποδεδειγμένου ἀναγκαῖον εἶναι αἴτιόν φασιν εἶναι τὰ πρῶτα, τουτέστι τὰς προτάσεις, εἰ ἀδύνατον ταύτας ἄλλως ἔχειν, δι᾽ ὧν ὁ συλλογισμὸς καὶ ἡ ἀπόδειξις.*

32. *εἰ γαρ κτλ.*] M. M. I, 10 p. 1187, a, 38. — *ἔχοντος*] *ἔχον το* P.

34. *μεταβάλλοι*] *μεταβάλλει* A. etc.

καὶ τὸ τετράγωνον μεταβάλλειν, οἷον εἰ τρεῖς, ἕξ, εἰ δὲ τέτταρες, ὀκτώ. κἂν εἰ μὴ μεταβάλλοι, τοιοῦτον δ' ἐστί, κἀκεῖνο τοιοῦτον ἀναγκαῖον εἶναι. δῆλον δ' ὃ ἐπιχειροῦμεν ὅτι ἀναγκαῖον ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν· νῦν δ' οὔτε μὴ λέγειν οὔτε λέγειν ἀκριβῶς οἷόν τε, πλὴν τοσοῦτον. εἰ γὰρ μηθὲν ἄλλο αἴτιον τοῦ τὸ τρίγωνον οὕτως ἔχειν, ἀρχή τις ἂν εἴη τοῦτο καὶ αἴτιον τῶν ὑστέρων. ὥστ' εἴπερ ἐστὶν ἔνια τῶν ὄντων ἐνδεχόμενα ἐναντίως ἔχειν, ἀνάγκη καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἶναι τοιαύτας.
1223, a. ἐκ γὰρ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἀναγκαῖον τὸ συμβαῖνόν ἐστι, τὰ δέ γε ἐντεῦθεν ἐνδέχεται γενέσθαι τἀναντία, καὶ ἃ ἐφ' αὐτοῖς ἐστι τοῖς ἀνθρώποις πολλὰ τῶν τοιούτων, καὶ ἀρχαὶ τῶν τοιούτων εἰσὶν αὐτοί. ὥστε ὅσων πράξεων ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ἀρχὴ καὶ κύριος, φανερὸν ὅτι ἐνδέχεται καὶ γίνεσθαι καὶ μή, καὶ ὅτι ἐφ' αὐτῷ ταῦτ' ἐστὶ γίνεσθαι καὶ μή, ὧν γε κύριός ἐστι τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μὴ εἶναι. ὅσα δ' ἐφ' αὐτῷ ἐστι ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν, αἴτιος τούτων οὗτός ἐστιν· καὶ ὅσων αἴτιος, ἐφ' αὑτῷ. ἐπεὶ δ' ἥ τε ἀρετὴ καὶ ἡ κακία καὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἔργα τὰ μὲν ἐπαινετὰ τὰ δὲ ψεκτά (ψέγεται γὰρ καὶ ἐπαινεῖται οὐ διὰ τὰ ἐξ ἀνάγκης ἢ τύχης ἢ φύσεως ὑπάρχοντα, ἀλλ' ὅσων αὐτοὶ αἴτιοί ἐσμεν· ὅσων γὰρ ἄλλος αἴτιος, ἐκεῖνος καὶ τὸν ψόγον καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει), δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία περὶ ταῦτ' ἐστὶν ὧν αὐτὸς αἴτιος καὶ ἀρχὴ πράξεων. ληπτέον ἄρα ποίων αὐτὸς αἴτιος καὶ ἀρχὴ πράξεων. πάντες μὲν δὴ ὁμολογοῦμεν, ὅσα μὲν ἑκούσια καὶ κατὰ προαίρεσιν τὴν ἑκάστου, ἐκεῖνον αἴτιον εἶναι, ὅσα δ' ἀκούσια, οὐκ αὐτὸν αἴτιον. πάντα δ' ὅσα προελόμενος, καὶ ἑκὼν δῆλον ὅτι. δῆλον τοίνυν ὅτι [καὶ] ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία τῶν ἑκουσίων ἂν εἴησαν.

7 Ληπτέον ἄρα τί τὸ ἑκούσιον καὶ τί τὸ ἀκούσιον, καὶ τί

36. εἰ] om. A. etc.
38. ἐκ τ. ἀναλυτικῶν] Cf. Analyt. post. I, 4. — οὔτε λέγειν] om. M. P.
41. ὑστέρων] ὕστερον P.
1223, a, 2. ἃ] Sic scripsi e coni. pro ὅ.
3. τῶν τοιούτων] om. M.
4. αὐτοί] αὐταί P, om. A. errore ad explicandum facili, unde om. E. S. Cas.
10. ψέγεται] Cf. Eud. p. 1219, b, 9. E. N. III, 1, 1. M. M. I, 9 p. 1187, a, 19. — διὰ] v. 11 suspectum est.
14. δῆλον ὅτι κτλ.] Cf. E. N. III, 5. M. M. I, 11. p. 1187, b, 19. — ὅτι καὶ] καὶ om. P. — ταῦτ'] „eiusmodi" Int.
17-18. καὶ κατὰ - ἀκούσια] om. P. V. 17 nescio an pro ἐκεῖνον legendum sit ἐκείνων.
19. δῆλον ὅτι] om. M. — δῆλον τοίνυν] δῆλον om. P. — ὅτι καὶ ἡ ἀρετή] καὶ ex M. recipiendum videtur. Cf. v. 14 et E. N. III, 5, 2.
21. *ARG. IX. Quid igitur est voluntarium quid non voluntarium? Possunt tria cogitari, voluntarium esse id quod fiat appetitione aut id quod fiat voluntate deliberata aut id quod fiat mente vel ratione* (*p.* 1223, a, 21–25). *A. At voluntarium non est id quod fit appetitione simpliciter* (*p.* 1223, a, 26–b, 36). *Nam appetitio dividitur in tria* 1) *in* ἐπιθυμίαν, 2) *in* θυμόν, 3) *in* βούλησιν (a, 26): *atqui* 1) *id quod fit* κατ' ἐπιθυμίαν *non est idem quod voluntarium* (a, 28–b, 17). 2) *Neque vero* τὸ κατα θυμόν *idem est quod voluntarium* (b, 18–24). 3) *Neque vero* τὸ κατὰ βούλησιν *idem est quod voluntarium* (b, 24–36).
21. Ληπτέον κτλ.] Fons est E. N. III, 1. Cf. M. M. I, 12. — καὶ τί τὸ ἀκούσιον] om. M. τί τὸ om. A. etc.

1223, a. ἐστιν ἡ προαίρεσις, ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία ὁρίζεται τούτοις. πρῶτον σκεπτέον τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον. τριῶν δὴ τούτων ἕν τι δόξειεν εἶναι, ἤτοι κατ' ὄρεξιν ἢ κατὰ προαίρεσιν ἢ κατὰ διάνοιαν, τὸ μὲν ἑκούσιον κατὰ τούτων τι, τὸ δ' ἀκούσιον παρὰ τούτων τι. Ἀλλὰ μὴν ἡ ὄρεξις εἰς τρία διαιρεῖται, εἰς βούλησιν καὶ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν· ὥστε ταῦτα διαιρετέον καὶ πρῶτον [τὸ] κατ' ἐπιθυμίαν. δόξειε δ' ἂν πᾶν τὸ κατ' ἐπιθυμίαν ἑκούσιον εἶναι. τὸ γὰρ ἀκούσιον πᾶν δοκεῖ εἶναι βίαιον, τὸ δὲ βίαιον λυπηρόν, καὶ πᾶν ὃ ἀναγκαζόμενοι ποιοῦσιν ἢ πάσχουσιν, ὥσπερ καὶ Εὔηνός φησι "πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμ' ἀνιαρὸν ἔφυ." ὥστ' εἴ τι λυπηρόν, βίαιον, καὶ εἰ βίαιον, λυπηρόν. τὸ δὲ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν πᾶν λυπηρόν (ἡ γὰρ ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος), ὥστε βίαιον καὶ ἀκούσιον. τὸ ἄρα κατ' ἐπιθυμίαν ἑκούσιον· ἐναντία γὰρ ταῦτ' ἀλλήλοις. / ἔτι ἡ μοχθηρία ἀδικώτερον πᾶσα ποιεῖ· ἡ δ' ἀκρασία μοχθηρία δοκεῖ εἶναι· ὁ δ' ἀκρατὴς ὁ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν παρὰ τὸν λογισμὸν οἷος πράττειν· ἀκρατεύεται δ' ὅταν ἐνεργῇ κατ' αὐτήν· τὸ δ' ἀδικεῖν ἑκούσιον· ὥσθ' ὁ
1223, b. ἀκρατὴς ἀδικήσει τῷ πράττειν κατ' ἐπιθυμίαν· ἑκὼν ἄρα πράξει, καὶ ἑκούσιον τὸ κατ' ἐπιθυμίαν· καὶ γὰρ ἄτοπον εἰ δικαιότεροι ἔσονται οἱ ἀκρατεῖς γινόμενοι. ἐκ μὲν τοίνυν τούτων δόξειεν ἂν τὸ κατ' ἐπιθυμίαν ἑκούσιον εἶναι, ἐκ δὲ τῶνδε τοὐναντίον. ἅπαν γὰρ ὃ ἑκών τις πράττει, βουλόμενος πράττει, καὶ ὃ βούλεται, ἑκών. βούλεται δ' οὐθεὶς ὃ οἴεται εἶναι κακόν. ἀλλὰ μὴν ὁ ἀκρατευόμενος οὐχ ἃ βούλεται ποιεῖ· τὸ γὰρ παρ' ὃ οἴεται βέλτιστον εἶναι πράττειν δι' ἐπι-

22. ἡ προαίρ.] Cf. p. 1225, b, 18. — ἐπειδὴ] ἐπεἰδε M. P.
23. πρῶτον] καὶ πρῶτον conieci epist. cr. p. 15. — καὶ τὸ ἀκούσιον] om. M. — δὴ] δὲ P.
24. ἤτοι κατ' ὄρεξιν κτλ.] Cf. Eud. V — E. N. VI, 2 p. 1139, a, 18.
25. μὲν] μή A. Correxit S.
25–26. τὸ δ' – τι] om. M.
26. ἡ ὀρ. εἰς τρία διαιρ.] Cf. de Motu An. 6 p. 700, b, 22. 7, p. 701, a, 37. de An. II, 3. Rhetor. I, 10 p. 1369, a, 2.
28. τὸ κατ' ἐπ.] τὸ addidi e coni. Cas. — δόξειε δ' ἂν κτλ.] Cf. M. M. I, 12 p. 1187, b, 39.
29. τὸ γὰρ ἀκούσιον κτλ.] Cf. E. N. III, 1, 3. M. M. I, 12 p. 1188, a, 1. Rhet. I, 10 p. 1369, b, 20.
31–32. πᾶν γὰρ ἀναγκ. κτλ.] Idem versus est Rhet. I, 11 p. 1370, a, 10, ubi de eadem re disputatur, et Metaph. Δ, 5 p. 1015, a, 29, ubi vide Schwegleri comm. p. 203.
33. εἰ βίαιον] εἰ μὴ βίαιον P., unde καὶ εἴ τι βίαιον, ut in proximis, scriptum fuisse sane probabiliter coniicias.
33–34. τὸ δὲ – λυπηρόν] om. P. De re cf. E. N. III, 1, 25. – Rhet. I, 11 p. 1370, a, 17 ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος ἐστὶν ὄρεξις, coll. Rhet. I, 10 p. 1369, b, 15. de An. III, 10.
36. ἡ δ' ἀκρασία κτλ.] Cf. M. M. I, 12 p. 1188, a, 14.
37. ἀκρατὴς ὁ κατὰ κτλ.] Cf. Eth. Eud. VI — E. N. VII, 2 p. 1145, b, 12.
38 - b, 1. ἀκρατεύεται] ἀκρατεύεσθαι M. — ἀκρατεύεται – τῷ πράττειν] om. A. etc. Verbum πράττειν b, 1 om. etiam M.
39. τὸ ἀδικεῖν ἑκ.] Cf. Eud. IV — E. N. V, 10 p. 1135, a, 17.
3. οἱ] om. M. — γινόμενοι] γενόμενοι M.
4. ἂν] δ' ἂν P.
5–6. βουλόμενος πράττει] om. P.
6. ἑκών] ἑκὼν βούλεται M.
8. τὸ γὰρ κτλ.] Cf. Eth. Eud. VI — E. N. VII, 2 p. 1145, b, 26.

1223, b. θυμίαν ἀκρατεύεσθαί ἐστιν. ὥστε ἅμα συμβήσεται τὸν αὐτὸν ἑκόντα καὶ ἄκοντα πράττειν· τοῦτο δ᾽ ἀδύνατον. ἔτι δ᾽ ὁ ἐγκρατὴς δικαιοπραγήσει, καὶ μᾶλλον τῆς ἀκρασίας· ἡ γὰρ ἐγκράτεια ἀρετή, ἡ δ᾽ ἀρετὴ δικαιοτέρους ποιεῖ. ἐγκρατεύεται δ᾽ ὅταν πράττῃ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν κατὰ τὸν λογισμόν. ὥστ᾽ εἰ τὸ μὲν δικαιοπραγεῖν ἑκούσιον, ὥσπερ καὶ τὸ ἀδικεῖν (ἄμφω γὰρ δοκεῖ ταῦτα ἑκούσια εἶναι, καὶ ἀνάγκη, εἰ θάτερον ἑκούσιον, καὶ θάτερον), τὸ δὲ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἀκούσιον, ἅμα ἄρα ὁ αὐτὸς τὸ αὐτὸ πράξει ἑκὼν καὶ ἄκων. Ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ θυμοῦ· ἀκρασία γὰρ καὶ ἐγκράτεια καὶ θυμοῦ δοκεῖ εἶναι, ὥσπερ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τὸ παρὰ τὸν θυμὸν λυπηρόν, καὶ βίαιον ἡ κάθεξις, ὥστ᾽ εἰ τὸ βίαιον ἀκούσιον, τὸ κατὰ τὸν θυμὸν ἑκούσιον ἂν εἴη πᾶν. ἔοικε δὲ καὶ Ἡράκλειτος λέγειν εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ θυμοῦ βλέψας ὅτι λυπηρὰ ἡ κώλυσις αὐτοῦ· "χαλεπὸν γάρ" φησι "θυμῷ μάχεσθαι· ψυχῆς γὰρ ὠνεῖται." Εἰ δ᾽ ἀδύνατον τὸν αὐτὸν ἑκόντα καὶ ἄκοντα πράττειν ἅμα τὸ κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦ πράγματος, μᾶλλον ἑκούσιον τὸ κατὰ βούλησιν τοῦ κατ᾽ ἐπιθυμίαν καὶ θυμόν. τεκμήριον δέ· πολλὰ γὰρ πράττομεν ἑκόντες ἄνευ ὀργῆς καὶ ἐπιθυμίας. λείπεται ἄρα, εἰ τὸ βουλόμενον καὶ ἑκούσιον ταὐτό, σκέψασθαι· φαίνεται δὲ καὶ τοῦτο ἀδύνατον. ὑπόκειται γὰρ ἡμῖν καὶ δοκεῖ ἡ μοχθηρία ἀδικωτέρους ποιεῖν, ἡ δ᾽ ἀκρασία μοχθηρία τις φαίνεται. συμβήσεται δὲ τοὐναντίον· βούλεται μὲν γὰρ οὐθεὶς ἃ οἴεται εἶναι κακά, πράττει δ᾽ ὅταν γίνηται ἀκρατής· εἰ οὖν τὸ μὲν ἀδικεῖν ἑκούσιον, τὸ δ᾽ ἑκούσιον τὸ κατὰ βούλησιν, ὅταν ἀκρατὴς γένηται, οὐκέτι ἀδικήσει, ἀλλ᾽ ἔσται δικαιότερος ἢ πρὶν γενέσθαι ἀκρατής. τοῦτο δ᾽ ἀδύνατον. Ὅτι μὲν τοίνυν οὐκ ἔστι τὸ ἑκούσιον τὸ κατὰ ὄρεξιν πράττειν, οὐδ᾽ ἀκούσιον τὸ παρὰ

9. *τὸν αὐτὸν*] *τὸ αὐτὸν* A. Cam., correxit E. etc.
10. *ἔτι δ᾽ ὁ κτλ.*] Cf. M. M. I, 13 p. 1188, a, 16.
11. *ἐγκρατής*] *ἀκρατής* P.
12. *ἐγκρ. ἀρετή*] quadamtenus certe: cf. Eth. Eud. VI — E. N. VII, 1. 2. p. 1145, b, 2. 9. Quod moneo ob Ritterum, *Gesch. der Phil.* III, p. 306.
17. *ἀκούσιον*] *ἑκούσιον* codd. A. etc. *ἀκ.* e coni. S. recepit B.
18. *Ὁ δ᾽ αὐτὸς κτλ.*] Cf. E. N. III, 1, 21. M. M. I, 13 p. 1188, a, 23.
20. *βίαιον*] *βίαιος* P.
22. *ἔοικε δὲ καὶ Ἡράκλ.*] Ex his explicandum illud E. N. II, 3, 10 *χαλεπώτερον ἡδονῇ μάχεσθαι ἢ θυμῷ, καθάπερ φησὶν Ἡράκλειτος.* Eadem sententia Polit. V, 11 p. 1315, a, 30 memoriae prodita est. Tu cf. Hor. Od. I, 16, 5 sqq.
23. *βλέψας*] *βλέψαι* M. — *κώλυσις*] *κώλησις* A. E. Corrigit Cam. — *φησι*] *φασι* M.
24. *ψυχῆς γὰρ ὠν.*] Cf. Stat. III, 603 largusque animae si suaserit ira. Virg. Aen. IX, 206 qui vita bene credat emi.
24-25. *τὸν αὐτόν*] pro *τὸ αὐτό* e coniectura iam a S. indicata, *αὐτόν* recepi ex M. secutus Int. („eundem") comparatisque verss. 9. et 17. — Pro *τὸ κατὰ τὸ αὐτὸ* Bon. p. 38 coni. *καὶ κατὰ τὸ αὐτό.*
26. *μᾶλλον ἑκούσιον κτλ.*] Cf. M. M. I, 13 p. 1188, a, 32.
30. *ὑπόκειται*] Cf. p. 1223, a, 36.
36. *γενέσθαι*] *γε* M. Int. A. etc.
36. ***ARG. IX, B. Neque vero voluntarium est id quod fit voluntate deliberata*** (p. 1223, b, 36 - 1224, a, 4).

τὴν ὄρεξιν, φανερόν. ὅτι δ' οὐδὲ κατὰ προαίρεσιν, πάλιν ἐκ τῶνδε δῆλον. τὸ μὲν γὰρ κατὰ βούλησιν ὡς οὐκ ἀκούσιον, 1224, a. ἀπεδείχθη, ἀλλὰ μᾶλλον πᾶν ὃ βούλεται καὶ ἑκούσιον, ἀλλ' ὅτι καὶ μὴ βουλόμενον ἐνδέχεται πράττειν ἑκόντα, τοῦτο δέδεικται μόνον. πολλὰ δὲ βουλόμενοι πράττομεν ἐξαίφνης, προαιρεῖται δ' οὐδεὶς οὐδὲν ἐξαίφνης. Εἰ δὲ ἀνάγκη μὲν ἦν τριῶν τούτων ἕν τι εἶναι τὸ ἑκούσιον, ἢ κατ' ὄρεξιν ἢ κατὰ προαίρεσιν ἢ κατὰ διάνοιαν, τούτων δὲ τὰ δύο μή ἐστι, λείπεται ἐν τῷ διανοούμενόν πως πράττειν εἶναι τὸ ἑκούσιον. Ἔτι δὲ μικρὸν προαγαγόντες τὸν λόγον, ἐπιθῶμεν τέλος τῷ περὶ τοῦ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου διορισμῷ. δοκεῖ γὰρ τὸ βίᾳ καὶ μὴ βίᾳ τι ποιεῖν οἰκεῖα τοῖς εἰρημένοις εἶναι· τό τε γὰρ βίαιον ἀκούσιον, καὶ τὸ ἀκούσιον πᾶν βίαιον εἶναι φαμέν. ὥστε περὶ τοῦ βίᾳ σκεπτέον πρῶτον, τί ἐστι καὶ πῶς ἔχει πρὸς τὸ ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον. δοκεῖ δὴ τὸ βίαιον καὶ τὸ ἀναγκαῖον ἀντικεῖσθαι, καὶ ἡ βία καὶ ἡ ἀνάγκη, τῷ ἑκουσίῳ καὶ τῇ πειθοῖ ἐπὶ τῶν πραττομένων. καθόλου δὲ τὸ βίαιον καὶ τὴν ἀνάγκην καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων λέγομεν· καὶ γὰρ τὸν λίθον ἄνω καὶ τὸ πῦρ κάτω βίᾳ καὶ ἀναγκαζόμενα φέρεσθαί φαμεν. ταῦτα δ' ὅταν κατὰ τὴν φύσει καὶ καθ' αὑτὰ ὁρμὴν φέρηται, οὐ βίᾳ, οὐ μὴν οὐδ' ἑκούσια λέγεται, ἀλλ' ἀνώνυμος ἡ ἀντίθεσις. ὅταν δὲ παρὰ ταύτην, βίᾳ φαμέν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ἐμψύχων καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων ὁρῶμεν βίᾳ πολλὰ

38. *οὐδὲ κατὰ προαίρ.*] Cf. p. 1223, a, 24.

1224, a, 2. *ἀλλ'*] Ante h. v. plene interpungit B. — *μὴ*] om. M.

3. *πολλὰ δὲ βουλόμενοι κτλ.*] E. N. III, 2, 2 *καὶ τὰ ἐξαίφνης ἑκούσια μὲν λέγομεν, κατὰ προαίρεσιν δ' οὔ.* M. M. I, 17 p. 1189, a, 33.

4. *προαιρεῖται – ἐξαίφνης*] om. P.

4. ***ARG. IX, C. Num igitur voluntarium est id quod fit mente vel ratione?*** (1224, a, 4 - 1225, b, 17). ***Responsum habes*** *p.* 1225, a, 36 sqq. ***Praemittitur autem huic responso quaestio de vi*** *περὶ τοῦ βίᾳ*, *p.* 1224, a, 8 - 1225, a, 35, ***removenturque duae dubitationes*** *p.* 1224, a, 31 - 1225, a, 2 *et p.* 1225, a, 2 - a, 36. ***Atque orditur philosophus ab his. Voluntario et persuasioni contraria sunt*** *τὸ βίᾳ* ***et*** *τὸ ἀναγκαῖον*, ***quum scilicet aliquid externum contra subiecti impetum aut movet aut motionem impedit. Illa duo, vis ac necessitas, locum habent in animalibus pariter atque in inanimalibus. In inanimalibus atque in bestiis vis simplex est: non item in homine: nam in bestiis solus valet appetitus, quocum pugnare potest externa necessitas, in homine vero praeter hanc necessitatem externam etiam appetitus et ratio possunt pugnare*** (1224, a, 13 - 30).

4. *ἦν*] Cf. p. 1223, a, 24.

9. *τὸ βίᾳ*] Fonst est E. N. III, 1, 3. III, 1, 10 sqq. Cf. M. M. I, 11.

11. *ἀκούσιον καὶ - βίαιον*] om. P. et Int. — *φαμέν*] Cf. p. 1223, a, 29.

13. *βίαιον καὶ τὸ ἀναγκ.*] Cf. Met. Δ, 5 p. 1015, a, 26.

14. *καὶ τῇ πειθοῖ*[Cf. Metaph. Γ, 5 p. 1009, a, 18.

15. *καθόλου δὲ κτλ.*] Cf. M. M. I, 14 p. 1188, b, 1 sqq. et ad Eud. p. 1220, b, 3. — *δὲ*] *γὰρ* M.

16 - 17. *καὶ γὰρ – ἄνω καὶ*] om. A. etc. Int.

17. *ἀναγκαζόμενα*] *ἀναγκαζόμενον* M. A. etc. unde suspicio est ab M. v. 16 - 17 eadem quae ab A. abesse.

18. *ταῦτα*] Ita ego e coni. pro *τοῦτο*. — *φύσει*] *φύσιν* M. Int. A. etc. — *καὶ καθ'*] *καὶ τὴν καθ'* A. etc. — *αὐτὰ*] *αὐτὸ* A. etc.

20. *ὅταν δὲ παρὰ ταύτην κτλ.*] Cf. Metaph. Δ, 5 p. 1015, a, 27. Anal. post. II, 11 p. 95, a, 1.

21. *ἐπὶ ἐμψύχων*] Corrigendum videtur *ἐπὶ τῶν ἐμψύχων*, cf. v. 16. 23. 26. - Pro *ἐμψύχων* A. etc. Int.

1224, a. καὶ πάσχοντα καὶ ποιοῦντα, ὅταν παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὁρμὴν ἔξωθέν τι κινῇ. ἐν μὲν τοῖς ἀψύχοις ἁπλῆ ἡ ἀρχή, ἐν δὲ τοῖς ἐμψύχοις πλεονάζει· οὐ γὰρ ἀεὶ ἡ ὄρεξις καὶ ὁ λόγος συμφωνεῖ. ὥστ᾽ ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ζῴων ἁπλοῦν τὸ βίαιον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀψύχων· οὐ γὰρ ἔχει λόγον καὶ ὄρεξιν ἐναντίαν, ἀλλὰ τῇ ὀρέξει ζῇ. ἐν δ᾽ ἀνθρώπῳ ἔνεστιν ἄμφω, καὶ ἔν τινι ἡλικίᾳ, ᾗ καὶ τὸ πράττειν ἀποδίδομεν· οὐ γὰρ φαμὲν τὸ παιδίον πράττειν, οὐδὲ τὸ θηρίον, ἀλλ᾽ ὅταν ἤδη διὰ λογισμὸν πράττοντα. Δοκεῖ δὴ τὸ βίαιον ἅπαν λυπηρὸν εἶναι, καὶ οὐθεὶς βίᾳ μὲν ποιεῖ, χαίρων δέ. Διὸ περὶ τὸν ἐγκρατῆ καὶ τὸν ἀκρατῆ πλείστη ἀμφισβήτησίς ἐστιν· ἐναντίας γὰρ ὁρμὰς ἔχων αὐτὸς ἕκαστος αὑτῷ πράττει, ὥσθ᾽ ὅ τ᾽ ἐγκρατὴς βίᾳ, φασίν, ἀφέλκει αὑτὸν ἀπὸ τῶν [τῶν] ἡδέων ἐπιθυμιῶν (ἀλγεῖ γὰρ ἀφέλκων πρὸς ἀντιτείνουσαν τὴν ὄρεξιν), ὅ τ᾽ ἀκρατὴς βίᾳ παρὰ τὸν λογισμόν· ἧττον δὲ δοκεῖ λυπεῖσθαι· ἡ γὰρ ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος, ᾗ ἀκολουθεῖ χαίρων· ὥσθ᾽ ὁ ἀκρατὴς μᾶλλον ἑκὼν καὶ οὐ βίᾳ, ὅτι οὐ λυπηρῶς. ἡ

habent ἀψύχων. — βίᾳ κτλ.] Cf. Rhet. I, 10 p. 1369, b, 6. E. N. III, 1, 3.

23. τι] τις P. A. etc. — μὲν] Ne exspectes μὲν οὖν cf. quae attulimus ad E. N. IX, 8, 4 p. 133. Eudem. 1235, a, 29. 1242, a, 2.

24. καὶ ὁ λόγος] ὡς ὁ λόγος M. ex quo suspiceris scriptum fuisse καὶ τὸ ὡς ὁ λόγος, cf. p. 1222, a, 34.

28. ἔν τινι ἡλικίᾳ] E. N. I, 9, 10 ὁ παῖς οὔπω πρακτικὸς τῶν τοιούτων διὰ τὴν ἡλικίαν. Vide Eud. p. 1222, b, 20. p. 1236, a, 2. — πράττειν] πραττόμενον M. Cf. adn. prox.

29 – 30. ἀλλ᾽ ὅταν - πράττοντα] Neutrum πράττοντα potes quidem referre ad τὰ παιδία, quae, quum παιδία esse desierunt, ratione iam invalescente, agere dici possint: potes etiam referre ad animantia, ratione scilicet praedita, hoc est ad constantis iam aetatis homines. Utrumque quam sit incommodum, planum est. Itaque loco de vitio suspecto fortasse mederi poterimus, si verum esse sumimus illud, quod v. 28 codex M. pro πράττειν exhibet, πραττόμενον: ita eodem errore v. 30 πράττοντα pro πραττόμενα scriptum esse credibile est, ut verba ἀλλ᾽ ὅταν (ᾖ?) ἤδη διὰ λογισμὸν πραττόμενα in hanc sententiam accipienda sint: - sed agi dicimus tum quum quid agitur rationibus". Excidisse post ὅταν coniunctivum ᾖ, quamquam est admodum probabile, contendere tamen pro certo nolo: licet enim provocare ad similia cuiusmodi sunt Eudem. VII, 10 p. 1242, b, 26. Rhet. I, 12 p. 1373, a, 21.

30. *ARG. IX, C, α. Solvitur dubitatio prima de vi et voluntario, quam movet hominis continentis et incontinentis consideratio. Quum enim in continente homine et in incontinente interna quaedam sit repugnantia cupiditatis et rationis, atque haec domestico quasi bello inter se confligant, uterque, et continens et incontinens, partim sua sponte partim vi coactus agere potest videri. At iucunda quae cupiditatem horum excitant, non sunt eiusmodi, ut vere vim externam afferre videantur: alioquin actiones omnes vi cogente fierent (p. 1224, a, 30 - 1225, a, 2). Cf. E. N. III, 1, 11.*

31. χαίρων δὲ] om. P. — διὸ περὶ κτλ.] Cf. M. M. I, 14 p. 1188, b, 6 sqq.

34. τ᾽] om. P. — αὑτόν] αὐτόν A. E. Is. Cam. Correxit S. - τῶν alterum ante ἡδέων addidi e coniectura. Sylburgius coniecerat ἀπὸ τῶν τοῦ ἡδέος ἐπιθυμιῶν vel ἀπὸ τῆς τῶν ἡδέων ἐπιθυμίας ut Int.: „se ipsum a suavium cupiditate abstrahere".

35. ἐπιθυμιῶν] Ita codices et A. etc. ἐπιθυμῶν Bekker. — τὴν] om. M. A. etc.

36. ὁ τ᾽ ἀκρ.] sc. πορεύεται ἐπὶ τὰ ἡδέα: Matth. gr. gr. §. 634.

38. οὐ λ.] οὐ om. P. — ἡ] εὐ M. om. P.

δὲ πειθὼ τῇ βίᾳ καὶ ἀνάγκῃ ἀντιτίθεται. ὁ δ' ἐγκρατὴς 1224, b. ἐφ' ἃ πέπεισται ἄγει, καὶ πορεύεται οὐ βίᾳ ἀλλ' ἑκών. ἡ δ' ἐπιθυμία οὐ πείσασα ἄγει· οὐ γὰρ μετέχει λόγου. ὅτι μὲν οὖν δοκοῦσιν οὗτοι μόνοι βίᾳ καὶ ἄκοντες ποιεῖν, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, ὅτι καθ' ὁμοιότητά τινα τοῦ βίᾳ, καθ' ἣν καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων λέγομεν, εἴρηται. οὐ μὴν ἀλλ' εἴ τις προσθῇ τὸ ἐν τῷ διορισμῷ προσκείμενον κἀκεῖ, λύεται τὸ λεχθέν. ὅταν μὲν γάρ τι τῶν ἔξωθεν παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὁρμὴν κινῇ ἢ ἠρεμίζῃ, βίᾳ φαμέν, ὅταν δὲ μή, οὐ βίᾳ. ἐν δὲ τῷ ἐγκρατεῖ καὶ ἀκρατεῖ ἡ καθ' αὐτὸν ὁρμὴ ἐνοῦσα ἄγει· ἄμφω γὰρ ἔχει. ὥστ' οὐ βίᾳ οὐδέτερος ἀλλ' ἑκὼν διά γε ταῦτα πράττοι ἄν, οὐδ' ἀναγκαζόμενος. τὴν γὰρ ἔξωθεν ἀρχήν, τὴν παρὰ τὴν ὁρμὴν ἢ ἐμποδίζουσαν ἢ κινοῦσαν, ἀνάγκην λέγομεν, ὥσπερ εἴ τις λαβὼν τὴν χεῖρα τύπτοι τινὰ ἀντιτείνοντος καὶ τῷ βούλεσθαι καὶ τῷ ἐπιθυμεῖν. ὅταν δ' ἔσωθεν ἡ ἀρχή, οὐ βίᾳ, ἐπεὶ καὶ ἡδονὴ καὶ λύπη ἐν ἀμφοτέροις ἔνεστιν. καὶ γὰρ ὁ ἐγκρατευόμενος λυπεῖται παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν πράττων ἤδη, καὶ χαίρει τὴν ἀπ' ἐλπίδος ἡδονήν, ὅτι ὕστερον ὠφεληθήσεται, ἢ καὶ ἤδη ὠφελεῖται ὑγιαίνων· καὶ ὁ ἀκρατὴς χαίρει μὲν τυγχάνων ἀκρατευόμενος οὗ ἐπιθυμεῖ, λυπεῖται δὲ τὴν ἀπ' ἐλπίδος λύπην· οἴεται γὰρ κακὸν πράττειν. ὥστε τὸ μὲν βίᾳ ἑκάτερον φάναι ποιεῖν ἔχει λόγον, καὶ διὰ τὴν ὄρεξιν καὶ διὰ τὸν λογισμὸν ἑκάτερον ἄκοντα ποτὲ πράττειν· κεχωρισμένα γὰρ ὄντα ἑκάτερα ἐκκρούεται ὑπ' ἀλλήλων. ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν ὅλην μεταφέρουσι ψυχήν, ὅτι τῶν ἐν ψυχῇ τι τοιοῦτον ὁρῶσιν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μορίων ἐνδέχεται τοῦτο λέγειν· ἡ δ' ὅλη ἑκοῦσα ψυχὴ καὶ τοῦ ἀκρατοῦς καὶ τοῦ ἐγκρατοῦς πράττει, βίᾳ δ' οὐδέτερος, ἀλλὰ τῶν ἐν ἐκείνοις τι, ἐπεὶ καὶ φύσει ἀμφότερα ἔχομεν. καὶ γὰρ ὁ λόγος φύσει ἄρχων, ὅτι ἐωμένης τῆς γενέσεως καὶ μὴ πηρωθείσης ἐνέσται, καὶ ἡ ἐπιθυμία, ὅτι εὐθὺς ἐκ γενετῆς ἀκολουθεῖ καὶ ἔνεστιν. σχεδὸν δὲ

39. δὲ πειθὼ – b, 1. ἑκών] om. P. 1224, b, 5. τις] τι M. A. E. Cam. Correxit S.

6. ἐν τῷ διορισμῷ προσκείμενον] ἐν αὐτῷ διορισμῷ προκείμενον M. A. etc. Ceterum cf. p. 1224, a, 23.

9. ἐγκρατεῖ καὶ ἀκρατεῖ] ἀκρατεῖ καὶ ἐγκρατεῖ P. — ἡ καθ'] ἡ δὲ καθ' plena ante ἡ interpunctione A. E. Is. Cam. ἥδε sublata ante hanc vocem interpunctione S. Cas.

10. ἄμφω] scil. ὄρεξιν et λόγον, cf. a, 27. b, 22. 29.

13. ἀνάγκην] ἀνάγκη A. E. Is. Correxit Cam. S. Cas. — τύπτοι] τύπτει M.

14. ἀντιτείνοντος] Cf. Eth. Eud. VI = E. N. VII, 3 p. 1146, a, 1. — καὶ τῷ βούλεσθαι] ὡς τὸ βούλεσθαι M. — τῷ ἐπιθυμεῖν] τὸ ἐπιθυμεῖν A. E. Is. Cam. Correxit S.

17. ἀπ' ἐλπίδος] ἀπ' om. P.

22. καὶ διὰ τὴν ὄρεξιν] Nescio an scriptum fuerit, id quod sensit Casaubonus, καὶ γὰρ διὰ κτλ.

28. ἐν] om. M.

29. ὅτι] ὅτι pro ἔτι, quod scripsit B., restitui ex M. A. etc. suadente etiam Bonitzio p. 39.

30. ἐωμένης] ἐρρωμένης corr. M. Notetur usus passivus verbi ἐᾶσθαι de eo, cui cursum suum libere perficiendi potestas est, adhibiti: cui proxime accedit locus Demosth. Olynth. II, p. 22, 26.

31. σχεδόν] Observetur scriptores Graecos solere in principio sententiae

1224, b. τούτοις δυσὶ τὸ φύσει διορίζομεν, τῷ τε ὅσα εὐθὺς γινομένοις ἀκολουθεῖ πᾶσι, καὶ ὅσα ἐωμένης τῆς γενέσεως εὐθυπορεῖν γίνεται ἡμῖν, οἷον πολιὰ καὶ γῆρας καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. ὥστε μὴ κατὰ φύσιν ἑκάτερος πράττει, ἁπλῶς δὲ κατὰ φύσιν ἑκάτερος, οὐ τὴν αὐτήν. Αὗται μὲν οὖν αἱ περὶ τὸν ἐγκρατῆ καὶ ἀκρατῆ ἀπορίαι, περὶ τοῦ βίᾳ πράττειν ἢ ἀμφοτέρους ἢ τὸν ἕτερον, ὥστε ἢ μὴ ἑκόντας ἢ ἅμα βίᾳ καὶ ἔχοντας, εἰ δὲ τὸ βίᾳ ἀκούσιον, ἅμα ἑκόντας καὶ ἄκοντας
1225, a. πράττειν· σχεδὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον ἡμῖν ὡς ἀπαντητέον. Λέγονται δὲ κατ' ἄλλον τρόπον βίᾳ καὶ ἀναγκασθέντες πρᾶξαι, οὐ διαφωνοῦντος τοῦ λόγου καὶ τῆς ὀρέξεως, ὅταν πράττωσιν ὃ καὶ λυπηρὸν καὶ φαῦλον ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ἂν μὴ τοῦτο πράττωσι, πληγαὶ ἢ δεσμοὶ ἢ θάνατοι ὦσιν. ταῦτα γὰρ φασιν ἀναγκασθέντες πρᾶξαι. ἢ οὔ,

adverbium σχεδόν collocare: cf. Plat. Soph. p. 235, A. 243, E. Gorg. p. 479. Ar. Rhet. I, 5. p. 1360, b, 4. Rhet. II, 22 p. 1396, b, 28. Rhet. I, 4. p. 1359, b, 18. de Part. An. Δ, 2 p. 677, a, 8. Anal. pr. A, 13 p. 32, b, 20. Polit. III, 15 p. 1285, b, 33. Causa huius collocationis in natura vocabuli posita est, de qua vide etiam Ideler. ad Meteor. I. p. 324.

32. τὸ φύσει] Cf. Phys. II, 1. Metaph. Δ, 4, quod moneo propter Fischer. de E. N. et Eud. p. 39. — τῷ τε ὅσα] De hac dicendi forma vide Kuehner. gr. gr. §. 487, 2, a. Eudem. p. 1216, b, 31. p. 1218, a, 29 et quae laudavimus ad E. N. VIII, 3, 3 p. 18.

35. ἑκάτερος] Bon. p. 39. coni. ἑκάτερον.

36. Αὗται μὲν οὖν αἱ περὶ] Ita scripsi e coni. Bon. pro αἱ μὲν οὖν περί. Quamquam residet dubitatio de verbo ἀπαντητέον p. 1225, a, 1 quod verbum absolute de *occurendo* (Cic. de Fato 18) positum me legere non memini: Aristoteles certe semper, quod sciam, dicit ἀπαντᾶν πρός τι, velut Soph. Elench. 16 p. 175, a, 17. Metaph. Z, 10 p. 1036, a, 14. K, 6 p. 1063, b, 13. Phys. VIII, 8 p. 263, a, 4.

37. ἐγκρατῆ καὶ ἀκρατῆ] ἀκρατῆ καὶ ἐγκρατῆ P.

38. ἢ μὴ] εἰ μὴ M.

39. ἔχοντας, εἰ] ἔχοντας scripsi e Bon. coni. pro ἄκοντας. — ἀκούσιον] e Bon. coni. pro ἑκούσιον. — δὲ] „pro δὲ P. habet locum vacuum".

1225, a, 2. *ARG. IX, C, β. Removetur dubitatio altera, utrum vi coactus an sua sponte agere videatur ille, qui ob metum mortis magnorumve incommodorum incommodum minus suscipit vel facinus turpe committit* (*p.* 1225, a, 2 - a, 36).

2. Λέγονται κτλ.] Fons est E. N. III, 1, 4 sqq. — δὲ] om. P. - Qui in recitando vocabulum ἄλλον extulerit, non desiderari particulam καὶ (λέγονται δὲ καὶ κατ' ἄλλ. τρ.) intelliget.

4. ὃ - ὑπολαμβάνουσιν] om. M.

5. ἢ δεσμοὶ] om. A. etc. Int. — θάνατοι] De numero plurali cf. Plat. Crit. p. 46, C δεσμοὺς καὶ θανάτους ἐπιπέμπουσα. Ach. Tat. VIII, 8 καὶ θανάτοις καὶ δεσμοῖς παραδοθέντας. Ar. Rhet. II, 8 p. 1386, a, 7 θάνατοι καὶ αἰκίαι σωμάτων. Aliquid veri inest in eo quod Stallb. ad Crit. l. l., quem non recte castigat Maetzner. ad Antiph. p. 146, dicit, solere numerum pluralem, quando de violentia et crudelitate cogitetur, poni. Nempe multitudinis numero varia mortis genera, indicantur, e quibus si quasi optio adversario data fingitur, res videtur horribilior quam si perniciei genus ostendatur unum.

6. ταῦτα γὰρ - πρᾶξαι.] Int. proximis ἢ οὔ, ut est etiam in A. E., cum his coniunctis ita vertit: „haec enim *omnes aut* coactos facere aiunt aut non". Horum postrema aperte falsa sunt. Prioribus si fides habetur, videtur Int. legisse ταῦτα γὰρ πάντες φασίν. Sed mihi magis est veri simile, voc. *omnes* deberi socordiae editorum et Interpretem scripsisse *homines*: ut nihil in Eud. oratione novandum videatur.

1225 a. ἀλλὰ πάντες ἑκόντες ποιοῦσιν αὐτὸ τοῦτο; ἔξεστι γὰρ μὴ ποιεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνο ὑπομεῖναι τὸ πάθος. ἔτι ἴσως, τούτων τὰ μὲν φαίη τις ἂν τὰ δ' οὔ. ὅσα μὲν γὰρ ἐφ' αὐτῷ τῶν τοιούτων μὴ ὑπάρξαι ἢ ὑπάρξαι δεῖ, ὅσα πράττει ἃ μὴ βούλεται, ἑκὼν πράττει καὶ οὐ βίᾳ· ὅσα δὲ μὴ ἐφ' αὐτῷ τῶν τοιούτων, βίᾳ πως, οὐ μέντοι γ' ἁπλῶς, ὅτι οὐκ αὐτὸ τοῦτο προαιρεῖται ὃ πράττει, ἀλλ' οὗ ἕνεκα, ἐπεὶ καὶ ἐν τούτοις ἐστί τις διαφορά. εἰ γὰρ ἵνα μὴ λάβῃ ψηλαφῶν ἀποκτείνῃ, γελοῖος ἂν εἴη εἰ λέγοι ὅτι βίᾳ καὶ ἀναγκαζόμενος, ἀλλὰ δεῖ μεῖζον κακὸν καὶ λυπηρότερον εἶναι, ὃ πείσεται μὴ ποιήσας. οὕτω γὰρ ἀναγκαζόμενος καὶ [μὴ] βίᾳ πράξει ἢ οὐ φύσει, ὅταν κακὸν ἀγαθοῦ ἕνεκα ἢ μείζονος κακοῦ ἀπολύσεως πράττῃ, καὶ ἄκων γε· οὐ γὰρ ἐφ' αὐτῷ ταῦτα. διὸ καὶ τὸν ἔρωτα πολλοὶ ἀκούσιον τιθέασιν, καὶ θυμοὺς ἐνίους καὶ τὰ φυσικά, ὅτι ἰσχυρὰ καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν· καὶ συγγνώμην ἔχομεν ὡς πεφυκότα βιάζεσθαι τὴν φύσιν. καὶ μᾶλλον ἂν δόξειε βίᾳ καὶ ἄκων πράττειν, ἵνα μὴ ἀλγῇ ἰσχυρῶς ἢ ἵνα μὴ ἠρέμα, καὶ ὅλως ἵνα μὴ ἀλγῇ ἢ ἵνα χαίρῃ. τὸ γὰρ ἐφ' αὐτῷ, εἰς ὃ ἀνάγεται ὅλον, τοῦτ' ἐστὶν ὃ ἡ αὐτοῦ φύσις οἵα τε φέρειν· ὃ δὲ μὴ οἵα τε, μηδ' ἐστὶ τῆς ἐκείνου φύσει ὀρέξεως ἢ λογισμοῦ, οὐκ ἐφ' αὐτῷ. διὸ καὶ τοὺς ἐνθουσιῶντας καὶ προλέγοντας, καίπερ διανοίας ἔργον

7. *ἑκόντες*] om. P. Int. A. etc. — *αὐτὸ*] *οὗτοι* P. — *τοῦτο*] Interrogandi signum posui pro coli signo, quo usus est B.

8. *ἔτι*] Int. „*verum* ex his alia etc.“

9. *αὐτῷ*] *ἑαυτῷ* M. A. etc.

10. *ἢ ὑπάρξαι δεῖ*] Verba *ἢ ὑπάρξαι* om. M., pro *δεῖ* in Camot. est *δή*. „Sane *δεῖ* ferri non potest, inquit Casaubonus, estque suspectus hic locus. Bon. p. 41 in incerto relinquit utrum *δεῖ* omnino omittendum sit, an mutandum in *ἀεί* vel in *καί*, quod illi ad sententiam aptissimum videtur. Ego vero neutrum probo, ac potius pro *ἢ ὑπάρξαι δεῖ* scriptum fuisse suspicor *ἃ μὴ ὑπάρξαι δεῖ*. — *ὅσα*] *ἑκὼν* corr. P.

10–11. *ἃ μὴ βούλεται, ἑκὼν πράττει*] om. P. – Pro *ἃ μὴ βούλεται* nescio an scribi debeat *κἂν μὴ βούληται*. Ita Int. „etiam si non volens facit“.

14. *εἰ*] *οὐ* M. A. E. Is. Cam. *ὁ* P. *εἰ* Int. S. Cas. Egi de h. l. epist. cr. p. 16. Vocabulum *ψηλαφῶν* fortasse quis primo adspectu de homine in tenebris iter manibus praetentante contrectandoque aliquid quaerente accipiat, ut Plat. Phaed. p. 99, B *ὃ δή μοι φαίνονται ψηλαφῶντες οἱ πολλοὶ ὥσπερ ἐν σκότῳ κτλ.* et Arist. Eccles. 315 *τὰς ἐμβάδας ζητῶν λαβεῖν ἐν τῷ σκότῳ καὶ θοἰμάτιον· ὅτε δὴ δ' ἐκεῖνο ψηλαφῶν οὐκ ἐδυνάμην εὑρεῖν κτλ.* Sed quum ea quae sequuntur verba (*γελοῖος ἂν εἴη – ἀλλὰ δεῖ μεῖζον κακὸν καὶ λυπηρ. εἶναι*) incommodum leve et vix commemoratione dignum indicare auctorem voluisse declarent, conieci olim *ψηλαφήσων* ut significaretur homo qui alterum palpaturus ac titillaturus est. Coniunctivum *ἀποκτείνῃ* nunc retinendum esse indico.

15. *ἀναγκ.*] Post h. v. plene interp. B.

16. *δεῖ*] *δὴ* M. P. A. E. Is. *δεῖ* Cam. S. Cas. Int.

17. *μὴ*] *μὴ* aut omittendum aut in *ἢ*, quod referatur ad proximum *ἢ οὐ φύσει*, mutandum censet Bon. p. 41. Prius videtur verum: est enim itacismi fraude *μὴ* illud natum ex proximo *βίᾳ*.

18. *ἕνεκα ἢ*] *ἕνεκα ἂν* M. P. — *μείζονος*] om. M. — *κακοῦ ἀπολύσεως*] *κακοῦ καὶ ἀπολύσεως* M.

19. *αὐτῷ*] *ἑαυτῷ* M. Item v. 25.

21. *τὰ φυσικά*] Cf. E. N. III, 11, 1 sqq. — *καὶ συγγνώμην κτλ.*] Cf. E. N. III, 1, 7.

22. *ἔχομεν*] om. P.

24. *ἢ*] *ἢ* prius om. M. — *ἀλγῇ ἢ ἵνα*] om. A. etc. Int.

25. *χαίρῃ*] *μὴ χαίρῃ* codd. A. etc. Int.

26. *τε φέρειν*] *γε φέρειν* M.

1225, a. ποιοῦντας, ὅμως οὔ φαμεν ἐφ' αὐτοῖς εἶναι, οὔτ' εἰπεῖν ἃ εἶπον, οὔτε πρᾶξαι ἃ ἔπραξαν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ δι' ἐπιθυμίαν· ὥστε καὶ διάνοιαί τινες καὶ πάθη οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσίν, ἢ πράξεις αἱ κατὰ τὰς τοιαύτας διανοίας καὶ λογισμούς, ἀλλ' ὥσπερ Φιλόλαος ἔφη εἶναί τινας λόγους κρείττους ἡμῶν. ὥστ' εἰ τὸ ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον καὶ πρὸς τὸ βίᾳ ἔδει σκέψασθαι, τοῦτο μὲν οὕτω διῃρήσθω· οἱ γὰρ μάλιστ' ἐμποδίζοντες τὸ ἑκούσιον, ὡς βίᾳ πράττοντας ἀλλ' [οὐχ] ἑκόντας, [λόγοι οὗτοί εἰσιν].

9 Ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἔχει τέλος, καὶ οὔτε τῇ ὀρέξει οὔτε τῇ προαιρέσει τὸ ἑκούσιον ὥρισται, λοιπὸν δὴ
1225, b. ὁρίσασθαι τὰ κατὰ διάνοιαν. δοκεῖ δὴ ἐναντίον εἶναι τὸ ἑκούσιον τῷ ἀκουσίῳ, καὶ τὸ εἰδότα ἢ ὃν ἢ ᾧ ἢ οὗ ἕνεκα (ἐνίοτε γὰρ οἶδε μὲν ὅτι πατήρ, ἀλλ' οὐχ ἵνα ἀποκτείνῃ ἀλλ' ἵνα σώσῃ, ὥσπερ αἱ Πελιάδες, ἤτοι ὡς τοδὶ μὲν πόμα, ἀλλ'

31. *διάνοιαί τινες*] Int. in ed. Berol. „intellectus quidem": scribendum erat „intellectus quidam".

33. *ἔφη*] Non assentior Boeckhio Philol. p. 185 sqq. *„wollte sich einer an ἔφη halten und daraus schliessen, weil der Verfasser nicht φησί sage, habe Aristoteles kein Buch von Philolaus gehabt, so könnte man ihn mit vielen Stellen, und namentlich mit mehreren aus einem Buche genommenen Anführungen des Philolaus zurückschlagen, nicht zu gedenken, dass in einer Schrift wie die eud. Ethik, welche nach Schleiermachers Untersuchungen doch nichts anderes als ein aus den Vorträgen des Aristoteles von einem Zuhörer zusammengearbeitetes Heft ist* [haec falsa sunt], *solche Sprachwendungen nicht mit so scharfem Auge angesehen werden dürfen.* At praeteritum *ἔφη* narrantis est, ut e gr. Xen. Symp. II, 4 *ὁ Θέογνις ἔφη· ἐσθλῶν μὲν γὰρ κτλ.* — *κρείττους*] Camerar. ad E. N. p. 105 haec ita accipit: quaedam esse eiusmodi ut a nobis explicari nequeant. Ego ita interpretor: quarundam cogitationum tantam esse vim ut resistere iis nequeamus et ab iis quasi nolentes abripiamur. Cf. et Cic. de Fato 17. Cudworth. syst. int. I. II.

33. *ὥστ' εἰ τὸ*] *ὡς εἰ τὸ* M. *ὡς τὸ* A. etc. *ὡς δὲ* Cam.

36. *πράττοντας - εἰσιν*] *πράττοντες, ἀλλ' ἑκόντες* B. et reliqua subsidia. Emendavi epist. crit. p. 17 fretus ex parte coniectura illius, qui in marg. P. scripsit *ἴσ. ἀλλ' οὐχ ἑκόντες λόγοι οὗτοί εἰσιν.*

36. *ARG. IX, C. Redit auctor ad quaestionem p.* 1224, a, 4 *inchoatam num voluntarium in mente vel ratione positum sit, definitque voluntarium esse id, quod quis faciat, quum sit in ipsius potestate ut faciat aut non faciat, et quidem sciens causas singulas facti atque ob ipsum faciat. Denique accuratius distinguitur quando quis sciens agere dicendus sit, ignorantiamque in universum non tollere vim voluntarii, si quidem ignorantiae causa in illo ipso qui deliquerit posita sit, neque vero negligentiae veniam esse dandam, ostenditur* (p. 1225, a, 36 - b, 17).

36. *Ἐπεὶ δὲ*] *ἐπειδὴ* A. etc. — *ἔχει τέλος*] *ἔχει τὸ τέλος* A. etc. - Dicendi formae cf. Plat. Soph. p. 237, E *τέλος ἂν ἀπορίας ἔχοι ὁ λόγος.* Ar. Anal. pr. I, 32 p. 47, a, 4. Spectat autem philosophus ad superiora p. 1224, a, 8.

1225, a, 1. *δὴ*] *δεῖ* M. P. — *κατὰ διάνοιαν*] *κατὰ τὴν διάνοιαν* P. Sed cf. p. 1223, a, 25 et Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, a, 26. 35. E. N. III, 1, 16 sqq. M. M. I, 16 p. 1188, b, 25. — *ἐναντίον*] *ἐναντία* M.

2. *ἢ ὃν*] om. A. etc. — *ᾧ*] *ὃ* A. etc. - Post *ἕνεκα* plene interpunxit B.: vera interpungendi ratio perspecta est a Bon. p. 42.

4. *Πελιάδες*] *πολιάδες* P. Post hanc vocem ego virgula distinxi: sunt enim Peliades exemplum eius, qui imprudens patrem, dum eum servaturus est, interimit: cf. Ovid. Met. VII, 304 sqq. Explanat haec auctor M. M. I, 16 p. 1188, 6, 31. *ἤτοι*] *ἤτουν* A. etc. Int. („petebant"). — *τοδὶ*] Ita ego e coni. scripsi pro *ὅτι* quod habet B. e

1225, b.

ὡς φίλτρον καὶ οἶνον, τὸ δ' ἦν κώνειον) τῷ ἀγνοῦντι καὶ ὃν καὶ ᾧ καὶ ὅ, δι' ἄγνοιαν, μὴ κατὰ συμβεβηκός. τὸ δὲ δι' ἄγνοιαν, καὶ ὃ καὶ ᾧ καὶ ὅν, ἀκούσιον. τὸ ἐναντίον ἄρ' ἑκούσιον. ὅσα μὲν οὖν ἐφ' ἑαυτῷ ὂν μὴ πράττειν πράττει μὴ ἀγνοῶν καὶ δι' αὐτόν, ἑκούσια ταῦτ' ἀνάγκη εἶναι, καὶ τὸ ἑκούσιον τοῦτ' ἐστίν· ὅσα δ' ἀγνοῶν καὶ διὰ τὸ ἀγνοεῖν, ἄκων. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐπίστασθαι καὶ τὸ εἰδέναι διττόν, ἓν μὲν τὸ ἔχειν, ἓν δὲ τὸ χρῆσθαι τῇ ἐπιστήμῃ, ὁ ἔχων μὴ χρώμενος δὲ ἔστι μὲν ὡς δικαίως ἀγνοῶν λέγοιτο, ἔστι δ' ὡς οὐ δικαίως, οἷον εἰ δι' ἀμέλειαν μὴ ἐχρῆτο. ὁμοίως δὲ καὶ μὴ ἔχων τις ψέγοιτο ἄν, εἰ ὃ ῥᾴδιον ἢ ἀναγκαῖον ἦν μὴ ἔχει δι' ἀμέλειαν ἢ ἡδονὴν ἢ λύπην. ταῦτ' οὖν προσδιοριστέον. περὶ μὲν οὖν τοῦ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου διωρίσθω τοῦτον τὸν τρόπον.

10 *Περὶ δὲ προαιρέσεως μετὰ τοῦτο λέγωμεν*, διαπορήσαντες πρῶτον τῷ λόγῳ περὶ αὐτῆς. διστάσειε γὰρ ἄν τις ἐν τῷ γένει πέφυκε καὶ ἐν ποίῳ θεῖναι αὐτὴν χρή, καὶ πότερον οὐ ταὐτὸν τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ προαιρετὸν ἢ ταὐτόν ἐστιν. μάλιστα δὲ λέγεται παρά τινων, καὶ ζητοῦντι δόξειεν ἂν δυοῖν εἶναι θάτερον ἡ προαίρεσις, ἤτοι δόξα ἢ ὄρεξις· ἀμφότερα γὰρ φαίνεται παρακολουθοῦντα. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὄρεξις, φανερόν. ἢ γὰρ βούλησις ἂν εἴη ἢ ἐπιθυμία ἢ θυμός· οὐθεὶς γὰρ ὀρέγεται μηθὲν πεπονθὼς τούτων. θυμὸς μὲν οὖν καὶ

suis subsidiis itemque Is. S. Cas., pro quo ὅτε praeferunt A. E. Camot. Cf. epist. crit. p. 12.

5. *οἶνον*] *οἷον* A. E. Is. Cam. Correxit S. — *τῷ ἀγνοοῦντι*] Vulgo *τῷ δ' ἀγνοοῦντι*. Sed *δ'* eiiciendum ex auctoritate cod. P. et haec cum superioribus coniungenda esse vidit Bon. p. 42.

6. *ὃ*] *ὅτῳ* M. P.

8. *ὅσα μὲν οὖν κτλ.*] Cf. E. N. III, 1, 20 *τὸ ἑκούσιον δόξειεν ἂν εἶναι οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, εἰδότι τὰ καθ' ἕκαστα ἐν οἷς ἡ πρᾶξις* et E. N. V = Eud. IV, 10 p. 1135, a, 23. Rhetor. I, 10 p. 1368, b, 9. — *πράττει*] *πλάττει* M.

11. *διττὸν*] Eud. VI = E. N. VII, 5 p. 1146, b, 31.

12. *ὁ ἔχων*] *ὁ* om. P.

13. *ἀγνοῶν*] *ἀνοῶν* P. — *οὐ δικαίως*] Cf. fontem disputationis E. N. III, 5, 8 sqq.

18. *ARG. X. Restat ut quaeratur de voluntate deliberata sine qua virtus nulla est. A.) Ac primum discrimina quaedam constituenda sunt. Namque voluntas deliberata non est idem atque appetitio; nam neque* θυμός *neque* ἐπιθυμία *est* (*p.* 1225, b, 26–31), *quippe quae sint etiam bestiarum: neque vero est* βούλησις *quae saepe etiam ad ea quae fieri nequeant spectat* (b, 32–37). *Item voluntas deliberata discernenda est ab opinatione atque placito simplici* (*p.* 1226, a, 1–17). *Quoniam vero voluntas deliberata non potest esse sine consultatione ac deliberatione, relinquitur ut sit aliquid quod cum opinitatione et voluntate coniunctum est: est enim* προαίρεσις αἵρεσις ἑτέρου πρὸ ἑτέρου (*p.* 1226, a, 17 – b, 9).

18. *περὶ προαιρέσεως*] Fons est E. N. III, 2. quibuscum cf. M. M. I, 17. — *λέγωμεν*] *λέγομεν* M.

21. *οὐ ταὐτὸν κτλ.*] E. N. III, 2, 1 *ἡ προαίρεσις ἑκούσιον μὲν φαίνεται· οὐ ταὐτὸν δὲ ἀλλ' ἐπὶ πλέον τὸ ἑκούσιον κτλ.* Congruunt cum his M. M. I, 17 p. 1189, a, 31. — *ἢ ταὐτόν*] *ἢ ταὐτά* M. A. etc.

22. *καὶ ζητοῦντι δόξειεν ἂν*] Ita ego e coni. et Int. oratione „et quaerenti etiam ita videri queat". Bekkerus edidit *καὶ ζητοῦντι δόξειε δ' ἂν* eodem vitio quod est p. 1223, b, 4 in cod. P. Pro *ζητοῦντι* in A. E. S. est *ζητοῦντ.* brevi spatio relicto, in Cas. *ζητοῦντ'.*

25. *γὰρ*] om. M. — 26. *μὲν*] om. M.

1225, b. ἐπιθυμία καὶ τοῖς θηρίοις ὑπάρχει, προαίρεσις δ' οὔ. ἔτι δὲ καὶ οἷς ὑπάρχει ἄμφω ταῦτα, πολλὰ καὶ ἄνευ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας προαιροῦνται· καὶ ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες οὐ προαιροῦνται, ἀλλὰ καρτεροῦσιν. ἔτι ἐπιθυμία μὲν καὶ θυμὸς ἀεὶ μετὰ λύπης, προαιρούμεθα δὲ πολλὰ καὶ ἄνευ λύπης. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ βούλησις καὶ προαίρεσις ταὐτόν· βούλονται μὲν γὰρ ἔνια καὶ τῶν ἀδυνάτων εἰδότες, οἷον βασιλεύειν μὲν πάντων ἀνθρώπων καὶ ἀθάνατοι εἶναι, προαιρεῖται δ' οὐθεὶς μὴ ἀγνοῶν ὅτι ἀδύνατον, οὐδ' ὅλως ἃ δυνατὸν μέν, μὴ ἐφ' αὑτῷ δ' οἴεται πρᾶξαι ἢ μὴ πρᾶξαι. ὥστε τοῦτο μὲν φανερόν, ὅτι ἀνάγκη τὸ προαιρετὸν τῶν ἐφ' αὑτῷ τι εἶναι.
1226, a. ὁμοίως δὲ δῆλον ὅτι οὐδὲ δόξα, οὐδ' ἁπλῶς εἴ τις οἴεταί τι. τῶν γὰρ ἐφ' αὑτῷ τι ἦν τὸ προαιρετόν, δοξάζομεν δὲ πολλὰ καὶ τῶν οὐκ ὄντων ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὴν διάμετρον σύμμετρον. ἔτι οὐκ ἔστι προαίρεσις ἀληθὴς ἢ ψευδής, οὐδὲ δὴ ἡ τῶν ἐφ' αὑτῷ ὄντων πρακτῶν δόξα, ῇ τυγχάνομεν οἰόμενοι δεῖν τι πράττειν ἢ οὐ πράττειν. κοινὸν δὲ περὶ δόξης τοῦτο καὶ βουλήσεως· οὐθεὶς γὰρ τέλος οὐθὲν προαιρεῖται, ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸ τέλος· λέγω δ' οἷον οὐθεὶς ὑγιαίνειν προαιρεῖται, ἀλλὰ περιπατεῖν ἢ καθῆσθαι τοῦ ὑγιαίνειν ἕνεκα, οὐδ' εὐδαιμονεῖν, ἀλλὰ χρηματίζεσθαι ἢ κινδυνεύειν τοῦ εὐδαιμονεῖν ἕνεκα· καὶ ὅλως δηλοῖ ἀεὶ [ὁ] προαιρούμενος τί τε καὶ τίνος ἕνεκα προαιρεῖται, ἔστι δὲ τὸ μὲν τίνος, οὗ ἕνεκα προαιρεῖται ἄλλο, το δὲ τί, ὃ προαιρεῖται ἕνεκα ἄλλου. βούλεται δέ γε μάλιστα τὸ τέλος, καὶ δοξάζει δεῖν καὶ ὑγιαίνειν καὶ εὖ

27. *προαίρεσις δ' οὔ*] Cf. E. N. III, 2, 2. — M. M. I, 17 p. 1189, a, 2 *ὄρεξις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐγγίνεται, προαίρεσις δ' οὔ· ἡ γὰρ προαίρεσις μετα λόγου, λόγος δ' ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἔνεστιν.* Vide etiam Trendelenb. ad Ar. de An. p. 180 sqq.

30. *καρτεροῦσιν*] Cf. Plat. Phaedr. p. 82, C *οἱ ὀρθῶς φιλοσοφοῦντες ἀπέχονται τῶν κατὰ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν ἁπασῶν καὶ καρτεροῦσι καὶ οὐ παραδιδόασιν αὐταῖς αὑτούς.* Eth. Eud. VI = E. N. VII, 8 p. 1150, a, 34.

32. *ἀλλὰ μὴν κτλ.*] Cf. fontem E. N. III, 2, 7 et M. M. I, 17 p. 1189, a, 6.

33. *γὰρ ἔνια*] *γὰρ ταὐτὸν ἔνια* M. P. A. E. Is. Cam., *ταὐτόν* om. S. Cas. B. — *βασιλεύειν μὲν*] *μὲν* ego e cod. M. recepi pro *τε*, valet enim hoc: „regnare quidem velint, sed non posse sese intelligunt".

35. *ἃ δυνατὸν*] Ita ego distinctis litteris scripsi quae continue scripta sunt in M. P. *ἀδύνατον*, et explico *ἃ δυνατὸν μὲν πρᾶξαι μὴ ἐφ' αὑτῷ δ' οἴεται πρᾶξαι.* Editiones habent *ὃ δυνατόν*. Ceterum cf. E. N. III, 2, 8.

37. *ἀνάγκη τὸ*] *ἀνάγκη μὲν τὸ* M. An scriptum fuit *ἀνάγκη ἦν*? - De re cf. E. N. III, 2, 9.

1. *δόξα*] Cf. Eud. V = E. N. VI, 3 p. 1139, b, 17. — *τι*] om. P.

2. *ἦν*] Ita scripsi pro *εἶναι* e coni. Bon. p. 43.

3. *τὴν διάμετρον σύμμετρον*] Cf. Schwegler. et Bonitz. ad Metaph. *Α*, 2 p. 983, b, 16.

4. *οὐκ ἔστι πρ. ἀλ. ἢ ψευδής*] Cf. E. N. III, 2, 10. p. 1139, b, 17. — *ἡ*] *ἢ* M. A. etc.

5. *δόξα, ῇ*] *δόξαν ἣ* M. A. etc. - Int. legit *δόξα, ῇ*.

6. *τι*] om. P. — *ἢ οὐ πράττειν*] om. P. *ἢ ἀπρακτεῖν* A. (fortasse e coni.) etc. — *κοινὸν δὲ κτλ.*] Cf. E. N. III, 2, 9. et quae cum his conspirant M. M. I, 17 p. 1189, a, 8.

9. *ἕνεκα*] Ita scripsi ducibus M. A. etc. pro *ἕνεκεν*: cf. v. 11. 12.

11. *ὁ πρ.*] Articulum addidi e coni.

13. *γε*] om. M.

14. *δοξάζει*] Ita pro *δοξάζειν* scripsi

1226,a. πράττειν. ὥστε φανερὸν διὰ τούτων ὅτι ἄλλο καὶ δόξης καὶ βουλήσεως· βούλεσθαι μὲν καὶ δόξα μάλιστα τοῦ τέλους, προαίρεσις δ' οὐκ ἔστιν. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν οὔτε βούλησις οὔτε δόξα οὔθ' ὑπόληψις ἁπλῶς ἡ προαίρεσις, δῆλον· τί δὲ διαφέρει τούτων, καὶ πῶς ἔχει πρὸς τὸ ἑκούσιον; ἅμα δὲ δῆλον ἔσται καὶ τί ἐστι προαίρεσις. ἔστι δὴ τῶν δυνατῶν καὶ εἶναι καὶ μὴ τὰ μὲν τοιαῦτα ὥστε ἐνδέχεσθαι βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν, περὶ ἐνίων δ' οὐκ ἐνδέχεται. τὰ μὲν γὰρ δυνατὰ μέν ἐστι καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν αὐτῶν ἡ γένεσίς ἐστιν, ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ φύσιν τὰ δὲ δι' ἄλλας αἰτίας γίνεται· περὶ ὧν οὐδεὶς ἂν οὐδ' ἐγχειρήσειε βουλεύεσθαι μὴ ἀγνοῶν. περὶ ὧν δ' ἐνδέχεται μὴ μόνον τὸ εἶναι καὶ μή, ἀλλὰ καὶ τὸ βουλεύσασθαι τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα δ' ἐστὶν ὅσα ἐφ' ἡμῖν ἐστι πρᾶξαι ἢ μὴ πρᾶξαι. διὸ οὐ βουλευόμεθα περὶ τῶν ἐν Ἰνδοῖς, οὐδὲ πῶς ἂν ὁ κύκλος τετραγωνισθείη· τὰ μὲν γὰρ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τὸ δ' ὅλως οὐ πρακτόν. ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἐν ἡμῖν πρακτῶν περὶ ἁπάντων. ᾗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδὲ δόξα ἁπλῶς ἡ προαίρεσίς ἐστιν. τὰ δὲ προαι-

e coniectura, quam fecit etiam Bon. p. 43. — δεῖν] δεῖ A. etc.

15. ἄλλο καὶ] καὶ om. M.

16. βούλεσθαι μὲν καὶ] Sylb. coni. βούλησις μὲν γὰρ καί, ut Int. vertit „voluntas enim et —“. Ac βούλησις quidem perquam probabiliter coniectum, sed γὰρ non inserendum, sed aptae sagacis lectoris recitationi confidendum mihi quidem videtur: quare nihil novavi nisi quod plenam Bekkeri post βουλήσεως interpunctionem in leviorem mutavi: cf. p. 1238, b, 23.

17. οὖν] om. P.

18. ὑποληψις] Cf. Eud. V = E. N. VI p. 1139, b, 17.

20. ἔστι δὴ κτλ.] Fons est E. N. III, 3, 1 sqq. Cf. Rhetor. I, 2 p. 1357, a, 4.

22. αὐτῶν] αὐτῆς M. — δυνατά] δυνατόν, ut videtur, P.

23. μὲν] om. A. etc. — ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν κτλ.] Cf. Rhetor. I, 4 p. 1359, a, 39.

24. τὰ μὲν διὰ φύσιν κτλ.] Cf. Met. Z, 7 init.

25. οὐδ'] om. A. etc. — βουλεύεσθαι] βουλεύσασθαι M. — 26. μὴ ἀγνοῶν] scil. non esse rem in potestate sua. Quod quamquam recte dicitur, tamen quotiescunque hunc locum relego, nescio quo pacto incidit mihi suspicio, scripsisse philosophum μὴ ἀνοήμων. Ita E. N. III, 3, 1 Aristoteles: λεκτέον δ' ἴσως βουλευτὸν οὐχ ὑπὲρ οὗ ἂν τις βουλεύσαιτο ἠλίθιος ἢ μαινόμενος, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ὁ νοῦν ἔχων.

27. „ἀλλὰ συμβουλεύσασθαι P.“, inquit B., credo pro ἀλλὰ καὶ τὸ βουλεύσασθαι. — ἀνθρώποις, ταῦτα] Virgulam pro coli signo, quod Bkk. habet, posui. Cf. Buttmann. ad Dem. Mid. p. 152.

28. ὅσα ἐφ' ἡμῖν κτλ.] Cf. E. N. III, 3, 7. et p. 1139, b, 6. M. M. I, 17 p. 1189, b, 6. — ἢ] καὶ M.

29. τετραγωνισθείη] τετραγωνισθείους A. τετραγωνισθέος E. τετραγωνιστέος Is. S. Cas. τετραγωνισθείη ἂν Cam.

30. τὸ - πρακτόν] τα - πρακτά M.

31. ἀλλ'] om. P. — ἐν] om. P. Bonitzio p. 18 in omnibus libris moralibus, qui Aristotelis nomine feruntur, praepositio ἐπί cum dativo coniuncta adeo constanti usu usurpari videtur ad significandum id quod sit in alicuius potestate et arbitrio positum ut et h. l. ἐφ' ἡμῖν et M. M. I, 11 p. 1187, b, 21 ἐπ' ἐμοί restituendum censeat. Sed quum praepositio ἐν neque a tali causa per sese abhorreat (cf. e. gr. Soph. Phil. 963) et subtili quodam discrimine h. l. commendetur, non modo non aspernanda et refutanda, sed complectenda etiam et retinenda videtur. — περὶ posterius S. rectius abesse censet, sed cf. Herbst. ad Xen. Mem. IV, 7, 5. Heindorf. et Stallb. ad Plat. Prot. p. 356, C. — ᾗ] om. M. A. etc.

32. ἁπλῶς] Cf. p. 1226, b, 4. —

1226, a ρετὰ καὶ πρακτὰ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν ὄντων ἐστίν. διὸ καὶ ἀπορήσειεν ἄν τις, τί δή ποθ᾽ οἱ μὲν ἰατροὶ βουλεύονται περὶ ὧν ἔχουσι τὴν ἐπιστήμην, οἱ δὲ γραμματικοὶ οὔ. αἴτιον δ᾽ ὅτι διχῇ γινομένης τῆς ἁμαρτίας (ἢ γὰρ λογιζόμενοι ἁμαρτάνομεν, ἢ κατὰ τὴν αἴσθησιν αὐτὸ δρῶντες) ἐν μὲν τῇ ἰατρικῇ ἀμφοτέρως ἐνδέχεται ἁμαρτεῖν, ἐν δὲ τῇ γραμματικῇ κατὰ
1226, b τὴν αἴσθησιν καὶ πρᾶξιν, περὶ ἧς ἂν σκοπῶσιν, εἰς ἄπειρον ἥξουσιν. ἐπειδὴ οὖν οὔτε δόξα οὔτε βούλησις [ἡ] προαίρεσίς ἐστιν ὡς ἑκάτερον οὐδ᾽ ἄμφω (ἐξαίφνης γὰρ προαιρεῖται μὲν οὐθείς, δοκεῖ δὲ πράττειν καὶ βούλεται), ὡς ἐξ ἀμφοῖν ἄρα· ἄμφω γὰρ ὑπάρχει τῷ προαιρουμένῳ ταῦτα. ἀλλὰ πῶς ἐκ τούτων σκεπτέον. δηλοῖ δέ πως καὶ τὸ ὄνομα αὐτό. ἡ γὰρ προαίρεσις αἵρεσις μέν ἐστιν, οὐχ ἁπλῶς δέ, ἀλλ᾽ ἑτέρου πρὸ ἑτέρου· τοῦτο δὲ οὐχ οἷόν τε ἄνευ σκέψεως καὶ βουλῆς. διὸ ἐκ δόξης βουλευτικῆς ἐστιν ἡ προαίρεσις. Περὶ μὲν δὴ τοῦ τέλους οὐδεὶς βουλεύεται, ἀλλὰ τοῦτο κεῖται πᾶσι, περὶ δὲ τῶν

ἐστιν] om. M. — προαιρετά] προαιρετικά P.

35. οἱ δὲ γραμματικοὶ οὔ] Commentarii instar sunt illa in fonte disputationis E. N. III, 3, 8 καὶ περὶ μὲν τὰς ἀκριβεῖς καὶ αὐτάρκεις τῶν ἐπιστημῶν οὐκ ἔστι βουλή· οἷον περὶ γραμμάτων· οὐ γὰρ διστάζομεν πῶς γραπτέον· ἀλλ᾽ ὅσα γίγνεται δι᾽ ἡμῶν, μὴ ὡσαύτως δὲ ἀεί, περὶ τούτων βουλευόμεθα· οἷον περὶ τῶν κατὰ ἰατρικὴν ἢ χρηματιστικὴν κτλ. Cf. et ea quae e M. M. mox afferentur et Phys. II, 8 p. 199, a, 33 ἁμαρτία δὲ γίνεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην· ἔγραψε γὰρ οὐκ ὀρθῶς ὁ γραμματικὸς καὶ ἐπότισεν οὐκ ὀρθᾶς ὁ ἰατρὸς τὸ φάρμακον.

37. κατὰ τὴν αἴσθησιν δρῶντες] h. e. rem sub sensus subiiciendo, ut oculis iudicari possit (Cic. div. in Caec. 4): cf. Phys. I, 5 p. 189, a, 5. de Part. An. I, 1 p. 639, b, 16. Eth. Eud. V = Nic. VI, 9 p. 1142, a, 27. Iam confer eum qui h. l. ob oculos habuit auctorem M. M. I, 17 p. 1189, b, 19 διὸ δὴ ἐν τοῖς τοιούτοις τὸ βουλεύσασθαί ἐστι τὸ πῶς δεῖ, ἐν δὲ ταῖς ἐπιστήμαις οὔ. οὐθεὶς γὰρ βουλεύεται πῶς δεῖ γράψαι τὸ ὄνομα Ἀρχικλέους, ὅτι ἐστὶν ὡρισμένον πῶς δεῖ γράψαι τὸ ὄνομα Ἀρχικλέους. ἡ οὖν ἁμαρτία οὐ γίγνεται ἐν τῇ διανοίᾳ ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ γράφειν. ἐν οἷς γὰρ μή ἐστιν ἡ ἁμαρτία ἐν τῇ διανοίᾳ, οὐδὲ βουλεύονται περὶ τούτων· ἀλλ᾽ ἐν οἷς ἤδη ἀοριστόν ἐστι τὸ ὡς δεῖ, ἐνταῦθα ἡ ἁμαρτία.

1226, b, 1. περὶ] om. A. etc.

2. ἡ προαίρεσίς ἐστιν] Ita ego e coni. quam eandem cepit Bon. p. 44 pro Bekkeriano ἔστι προαίρεσις, ἐστίν: neque enim ex auctoritate cod. P. ἔστι προαίρεσις funditus eiiciendum, sed faciliorem emendandi rationem duxi praeferendam.

3-4. ἐξαίφνης - βούλεται] Haec verba cum Bon. in parenthesis vincula conieci, quum ante ea et post ea plene interpungat B. Cf. verba M. M. mox afferenda. — βούλεται] pro βούλονται recepi ex A. etc. — ὡς ἐξ ἀμφοῖν ἄρα] Cf. M. M. I, 17, p. 1189, a, 22 ἐπεὶ οὖν καθ᾽ ἕκαστον τούτων οὐδέν ἐστιν ἡ προαίρεσις, ταῦτα δ᾽ ἐστὶ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενα, ἀνάγκη συνδυαζομένων τινῶν τούτων εἶναι τὴν προαίρεσιν. E. N. III, 2, 17. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, b, 4.

5. γὰρ] οὖν M.

6. δηλοῖ δὲ κτλ.] Cf. E. N. III, 2, 17. M. M. I, 17 p. 1189, a, 12.

7. αἵρεσις] om. A. etc. Int., sed adiiciendum censuit Cas.

8. πρὸ ἑτέρου] πρὸς ἑτέρου P. πρὸς ἕτερον M. A. etc. Int. - πρὸ ἑτέρου coni. S.

9. *ARG. X, B. Accuratius indicatur ad quid spectet voluntas deliberata - spectat autem non ad finem, sed ad ea, quae ad finem conferunt et in deliberantis potestate sunt (p. 1226, b, 9-20) —, in quo ea vere inesse censenda sit — neque enim inest in bestiis neque in omni hominum aetate, sed in illis tantummodo, qui scopum*

1226 b εἰς τοῦτο τεινόντων, πότερον τόδε ἢ τόδε συντείνει, ἢ δεδογμένου τοῦτο πῶς ἔσται. βουλευόμεθα δὲ πάντες τοῦτο, ἕως ἂν εἰς ἡμᾶς ἀναγάγωμεν τῆς γενέσεως τὴν ἀρχήν. εἰ δὴ προαιρεῖται μὲν μηθεὶς μὴ παρασκευασάμενος μηδὲ βουλευσάμενος εἰ χεῖρον ἢ βέλτιον, βούλεται δ' ὅσα ἐφ' ἡμῖν ἐστι τῶν δυνατῶν καὶ εἶναι καὶ μὴ τῶν πρὸς τὸ τέλος, δῆλον ὅτι ἡ προαίρεσις μέν ἐστιν ὄρεξις τῶν ἐφ' αὑτῷ βουλευτική. ἅπαντες γὰρ βουλόμεθα ἃ καὶ προαιρούμεθα, οὐ μέντοι γε ἃ βουλόμεθα, πάντα προαιρούμεθα. λέγω δὲ βουλευτικήν, ἧς ἀρχὴ καὶ αἰτία βούλευσίς ἐστι, καὶ ὀρέγεται διὰ τὸ βουλεύσασθαι. Διὸ οὔτε ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐστὶν ἡ προαίρεσις, οὔτε ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ, οὔτε παντὸς ἔχοντος ἀνθρώπου· οὐδὲ γὰρ τὸ βουλεύσασθαι, οὐθ' ὑπόληψις τοῦ διὰ τί, ἀλλὰ δοξάσαι μὲν εἰ ποιητέον ἢ μὴ ποιητέον οὐθὲν κωλύει πολλοῖς ὑπάρχειν, τὸ δὲ διὰ λογισμοῦ οὐκέτι. ἔστι γὰρ βουλευτικὸν τῆς ψυχῆς τὸ θεωρητικὸν αἰτίας τινός. ἡ γὰρ οὗ ἕνεκα μία τῶν αἰτίων ἐστίν· τὸ μὲν γὰρ διὰ τί αἰτία· οὗ δ' ἕνεκα ἐστὶν ἢ γίγνεταί τι, τοῦτ' αἴτιόν φαμεν εἶναι, οἷον τοῦ βαδίζειν ἡ κομιδὴ τῶν

sibi habent propositum (*p.* 1226, b, 20-30) —, *discernitur a voluntario* — *nam omne quod voluntate deliberata fit voluntate fit, sed non omne quod voluntate fit deliberata fit voluntate* (*p.* 1226, b, 30 - 1227, a, 5) —, *ostenditur finem illum, ob quem voluntas cum deliberatione suscipitur, natura semper esse bonum, et tantum contra naturam atque ex perversitate finem esse non verum bonum sed bonum imaginarium* (*p.* 1227, a, 5 - b, 5).

9. περὶ μὲν δὴ τοῦ τέλους κτλ.] Fons est E. N. III, 3, 11. Cf. etiam Rhetor. I p. 1362, a, 18.

11. ἢ δεδογμένου] ἢ δὲ δογμάνου A. etc. Correxit Cas. ad marg. S. coni. ἢ δεδογμένον.

12. βουλευόμεθα] βουλόμεθα Cam. — πάντες] πάντες pro πάντως recepi ex oratione Int. et ex cod. P. ubi reliqua in hunc modum exstant: βουλευόμεθα δὲ τοῦτο πάντες ἕως ἂν ἢ εἰς. Emendationi nostrae quum ea, quae v. 17 leguntur, tum verba Aristotelis favent, qui in dissertationis huius fonte E. N. III, 3, 17 sic scribit: τὸ ἐκ τῆς βουλῆς προκριθὲν προαιρετόν ἐστι. παύεται γὰρ ἕκαστος ζητῶν πῶς πράξει, ὅταν εἰς αὑτὸν ἀναγάγῃ τὴν ἀρχὴν καὶ αὐτοῦ εἰς τὸ ἡγούμενον· τοῦτο γὰρ τὸ προαιρούμενον.

13. εἰ δὴ] εἰ δὲ Casaub.

15. εἰ χεῖρον] Ita scripsi e coni. pro ἢ χεῖρον. Cf. p. 1227, a, 16. Pro βούλεται Cas. coni. βουλεύεται.

16. καὶ εἶναι] καὶ om. M.

17. προαίρεσις - βουλευτική] Cf. E. N. III, 3, 19. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, a, 23. M. M. I, 17 p. 1189, a, 31. — ἅπαντες] Olim conieci ἅπαντα, in quod etiam Bon. p. 45 incidit. Qui consensus quum rei probabilitatem afferre videatur, mutare tamen verba philosophi adhuc religio fuit.

18. βουλόμεθα] βουλευόμεθα M. P., quod coni. etiam Casaub.

18-19. οὐ μέντοι - προαιρούμεθα] om. M.

20. βουλεύσασθαι] βουλεύεσθαι M. A. etc.

22. παντὸς] Bon. p. 46 coni. πάντως. Sed sarta tecta omnia, modo ne interpretere, ut Bon. interpretandum putat, οὐκ ἔστιν ἡ προαίρεσις παντὸς ἀνθρώπου, καίπερ ἔχοντος (potentia, non actu) προαίρεσιν, sed ad ἔχοντος repetendum est ex proximis ἡλικίαν, h. e. aetatem eam quae est apta ad consilia delectu adhibito capienda. Similis est locus Luciani Prom. 15.

24. ἢ μὴ ποιητέον] om. E. etc.

25. βουλευτικὸν] Corrige τὸ βουλευτικόν. Ceterum cf. Eud. V = E. N. VI, 2 p. 1139, a, 12.

26. ἡ] εἰ M. A. etc. Int. Sed recte scribitur ἡ scil. αἰτία, vide Metaph. Δ, 3. — αἰτίων] αἰτίον Erasm.

26-27. μία - ἕνεκα] om. M.

1226, b. χρημάτων, εἰ τούτου ἕνεκα βαδίζει. διὸ οἷς μηθεὶς κεῖται σκοπός, οὐ βουλευτικοί. Ὥστ' ἐπεὶ τὸ μὲν ἐφ' αὐτῷ ὂν ἢ πράττειν ἢ μὴ πράττειν, ἐάν τις πράττῃ ἢ ἀπρακτῇ δι' αὐτὸν καὶ μὴ δι' ἄγνοιαν, ἑκὼν πράττει ἢ ἀπρακτεῖ, πολλὰ δὲ τῶν τοιούτων πράττομεν οὐ βουλευσάμενοι οὐδὲ προνοήσαντες, ἀνάγκη τὸ μὲν προαιρετὸν ἅπαν ἑκούσιον εἶναι, τὸ δ' ἑκούσιον μὴ προαιρετόν, καὶ τὰ μὲν κατὰ προαίρεσιν πάντα ἑκούσια εἶναι, τὰ δ' ἑκούσια μὴ πάντα κατὰ προαίρεσιν. ἅμα δ' ἐκ τούτων φανερὸν καὶ ὅτι καλῶς διορίζονται οἳ τῶν παθημάτων τὰ μὲν ἑκούσια τὰ δ' ἀκούσια τὰ δ' ἐκ προνοίας νο-
1227, a. μοθετοῦσιν· εἰ γὰρ καὶ μὴ διακριβοῦσιν, ἀλλ' ἅπτονταί γέ πῃ τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐροῦμεν ἐν τῇ περὶ τῶν δικαίων ἐπισκέψει· ἡ δὲ προαίρεσις ὅτι οὔτε ἁπλῶς βούλησις οὔτε δόξα ἐστί, δῆλον, ἀλλὰ δόξα τε καὶ ὄρεξις, ὅταν ἐκ τοῦ βουλεύσασθαι συμπερανθῶσιν. Ἐπεὶ δὲ βουλεύεται ἀεὶ ὁ βουλευόμενος ἕνεκά τινος, καὶ ἔστι σκοπός τις ἀεὶ τῷ βουλευομένῳ πρὸς ὃν σκοπεῖ τὸ συμφέρον, περὶ μὲν τοῦ τέλους οὐθεὶς βουλεύεται, ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶν ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις, ὥσπερ ἐν ταῖς θεωρητικαῖς ἐπιστήμαις ὑποθέσεις· εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τοῖς ἐν ἀρχῇ βραχέως, ἐν δὲ τοῖς ἀναλυτικοῖς δι' ἀκριβείας· περὶ δὲ τῶν πρὸς τὸ τέλος φερόντων ἡ σκέψις καὶ μετὰ τέχνης καὶ ἄνευ τέχνης πᾶσίν ἐστιν, οἷον εἰ πολεμῶσιν ἢ μὴ πολεμῶσι τοῦτο βουλευομένοις. ἐκ προτέρου δὲ μᾶλλον ἔσται τὸ δι' ὅ, τοῦτ' ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα, οἷον πλοῦτος ἢ ἡδονὴ ἤ τι ἄλλο τοιοῦτον ὃ τυγχάνει οὗ ἕνεκα. βουλεύεται γὰρ ὁ βουλευόμενος, εἰ ἀπὸ τοῦ τέλους ἔσκεπται, [ἢ] ὅ τι ἐκεῖ συντείνει ὅπως εἰς αὐτὸν ἀγάγῃ, ἢ αὐτὸς δύναται πρὸς τὸ τέλος. τὸ δὲ τέλος ἐστὶ φύσει μὲν ἀεὶ ἀγαθόν, καὶ περὶ οὗ

32. αὐτόν] αὑτόν A. etc. — ἀπρακτεῖ] πράττει A. E. Is. Cam., ἀπρακτεῖ S. Cas.

33. δὲ] δὴ A. E. Is. Cam. δὲ S. Cas.

34. τὸ μὲν προαιρετὸν κτλ.] Cf. E. N. III, 2, 2. M. M. I, 17 p. 1189, b, 1. Rhetor. I, 10 p. 1368, b, 10.

36. ἅμα δ' ἐκ τούτων κτλ.] Cf. E. N. III, 5, 7. M. M. I, 17 p. 1189, b, 4.

p. 1227, a, 2. ἀληθείας] Plenam interpunctionem Bekkeri post hoc v. sustuli. Cohaerent enim p. 1226, b, 37 φανερὸν καὶ ὅτι et p. 1227, a, 3 ἡ δὲ προαίρεσις κτλ. — ἐροῦμεν κτλ.] Cf. E. N. V = Eud. IV, 10 p. 1135, b, 11 sqq. At vide Spengel. p. 492: *„leicht könnte man glauben, hier sei mehr eine Andeutung und Eud. habe diess weiter ausgeführt; ihm waren nämlich die ἀτυχήματα und ἁμαρτήματα ἀκούσια παθήματα."*

5. συμπερανθῶσιν] συμπερασθῶσιν P.

9. εἴρηται] Ante hanc vocem et v. 11 post ἀκριβείας plene interpungit B.

10. ἐν ἀρχῇ] Libro I cap. 2. — ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς] Eudemi Analytica significari arbitror, sed cf. etiam Ar. Anal. post. I, 2. Res repetitur infra p. 1227, b, 25. M. M. I, 19 p. 1190, a, 24.

13. ἢ μὴ πολεμῶσι] om. P. — τοῦτο] An τούτῳ?

14. ὃ] οὗ M. A. etc.

16. εἰ] εἰ recepi e cod. P. pro ᾖ. — ἢ post ἔσκεπται addidi e coniectura, ὅ τι scripsi pro ὅτι.

17. αὐτόν] Ita ego scripsi pro αὑτόν; verbo ἀγάγῃ cf. p 1226, b, 13 et Metaph. Z, 7 p. 1032, b, 9.

18. τὸ τέλος – ἀγαθόν] Cf. p. 1218, b, 10. Fons horum et sequentium est E. N. III, 4, 1 sqq.

1227,a κατὰ μέρος βουλεύονται, οἷον ἰατρὸς βουλεύσαιτο ἂν εἰ δῴη φάρμακον, καὶ στρατηγὸς ποῦ στρατοπεδεύσηται, οἷς ἀγαθὸν τὸ τέλος τὸ ἁπλῶς ἄριστόν ἐστιν, παρὰ φύσιν δὲ καὶ διαστροφῇ οὐ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν. αἴτιον δ' ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν οὐκ ἔστιν ἐπ' ἄλλῳ χρήσασθαι ἢ πρὸς ἃ πέφυκεν, οἷον ὄψει (οὐ γὰρ οἷόν τ' ἰδεῖν οὗ μή ἐστιν ὄψις, οὐδ' ἀκοῦσαι οὗ μή ἐστιν ἀκοή), ἀλλ' ἀπὸ ἐπιστήμης ποιῆσαι καὶ οὗ μή ἐστιν ἡ ἐπιστήμη. οὐ γὰρ ὁμοίως τῆς ὑγιείας ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη καὶ νόσου, ἀλλὰ τῆς μὲν κατὰ φύσιν τῆς δὲ παρὰ φύσιν. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ βούλησις φύσει μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἐστι, παρὰ φύσιν δὲ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ βούλεται φύσει μὲν τὸ ἀγαθόν, παρὰ φύσιν δὲ καὶ διαστροφῇ καὶ τὸ κακόν. ἀλλὰ μὴν ἑκάστου γε φθορὰ καὶ διαστροφὴ οὐκ εἰς τὸ τυχὸν ἀλλ' εἰς τὰ ἐναντία καὶ τὰ μεταξύ· οὐ γάρ ἐστιν ἐκβῆναι ἐκ τούτων, ἐπεὶ καὶ ἡ ἀπάτη οὐκ εἰς τὰ τυχόντα γίνεται, ἀλλ' εἰς τὰ ἐναντία ὅσοις ἐστὶν ἐναντία, καὶ εἰς ταῦτα τῶν ἐναντίων ἃ κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἐναντία ἐστίν· ἀνάγκη ἄρα καὶ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν προαίρεσιν ἀπὸ τοῦ μέσου ἐπὶ τὰ ἐναντία γίνεσθαι. ἐναντία δὲ τῷ μέσῳ καὶ τὸ πλέον καὶ τὸ ἔλαττον. αἴτιον δὲ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρόν· οὕτω γὰρ ἔχει ὥστε τῇ ψυχῇ φαίνεσθαι τὸ μὲν ἡδὺ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἥδιον ἄμεινον, καὶ τὸ λυπηρὸν κακὸν καὶ τὸ λυπη-
1227,b ρότερον χεῖρον. ὥστε καὶ ἐκ τούτων δῆλον ὅτι περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία. περὶ μὲν γὰρ τὰ προαιρετὰ τυγχάνουσιν οὖσαι, ἡ δὲ προαίρεσις περὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν καὶ τὰ φαινόμενα, τοιαῦτα δὲ φύσει ἡδονὴ καὶ

19. *δῴη*] *δοίη* M.

20. *ποῦ*] *τοῦ* M. — *στρατοπεδεύσηται*] „Subiunctivum *στρατοπεδεύσηται* habet etiam Camot. [sicuti etiam A. E. Is.], sed non minus aptum fuerit indicativus *στρατοπεδεύσεται*". Sylb. At nihil mutandum.

20–21. *οἷς - ἐστιν*] Ante haec verba et post haec verba plene interpunxit B.: at ita turbatur verborum complexio: cohaerent enim v. 18 *φύσει* et v. 21. *παρὰ φύσιν*. — *διαστροφῇ*] Ita scripsi e coni. pro *διαστροφήν*. Margo Isingr. et hic et v. 30 habet *κατὰ διαστροφήν*, quod Sylb. et hic et v. 30 ita probat ut *καὶ* in *κατὰ* mutandum censeat. Int. vertit „ex aliqua perversitate". Est autem *διαστροφή* perversitas animi, ut Eth. Eud. V = Nic. VI, 13 p. 1144, a, 34 est verbum *διαστρέφει ἡ μοχθηρία*: cf. imprimis Diog. L. II, 89 *δύνασθαι δέ φασι καὶ τὴν ἡδονήν τινας μὴ αἱρεῖσθαι κατὰ διαστροφήν*.

22. *τὸ φαινόμενον ἀγαθόν*] Cf. E. N. III, 4, 3. Top. VI, 8 p. 146, b, 36. Polit. I, 5 p. 1254, b, 2. Eleganter de his disputat Camerar. ad E. N. p. 120. — *αἴτιον κτλ.*] Cf. M. M. I, 18 p. 1189, b, 32.

24. *ὄψει*] *ὄψα* A. E. Is. S. Cas. *ὄψασθαι* Cam. - *ὄψις* coni. Cas. - Int.: „ut sunt visibilia". — *οἷόν τ'*] *τ'* om. pr. P.

28. *ὁμοίως δὲ κτλ.*] Cf. E. N. III, 4, 1.

29. *καὶ*] om. A. etc.

30. *διαστροφῇ*] Ita e coni. scripsi pro *διαστροφήν*: vide v. 21.

32. *καὶ τὰ*] *καὶ* om. A. addit E. etc. *τὰ* om. M.

36. *καὶ τὴν ἀπάτην*] *κατὰ τὴν ἀπ.* A. E. Is. Cam. Correxit S. ex Int.

37. *τῷ μέσῳ*] *τὸ μέσον* A. etc. — *καὶ*] om. M.

38. *αἴτιον δὲ κτλ.*] Fons est E. N. III, 4, 5 cf. etiam M. M. I, 19 p. 1190, a, 6.

39–40. *οὕτω - λυπηρόν*] om. P.

40. *τὸ ἥδιον ἄμεινον*] *τὸ ἥδιον καὶ ἄμεινον* A. E. Is. Cam., *καὶ* om. S. ex Int.

p. 1227, b, 4. *κακόν*] *τὸ κακόν* A. etc.

1227, b. λύπη. Ἀνάγκη τοίνυν, ἐπειδὴ [ἡ] ἀρετὴ μὲν ἡ ἠθικὴ αὐτή τε μεσότης τις ἐστὶ καὶ περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας πᾶσα, ἡ δὲ κακία ἐν ὑπερβολῇ καὶ ἐλλείψει καὶ περὶ ταὐτὰ τῇ ἀρετῇ, — τὴν ἀρετὴν εἶναι τὴν ἠθικὴν ἕξιν προαιρετικὴν μεσότητος τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐν ἡδέσι καὶ λυπηροῖς, καθ᾽ ὅσα ποιός τις λέγεται τὸ ἦθος, ἢ χαίρων ἢ λυπούμενος· ὁ γὰρ φιλόγλυκυς ἢ φιλόπικρος οὐ λέγεται ποιός τις τὸ ἦθος.

11 Τούτων δὲ διωρισμένων λέγομεν πότερον ἡ ἀρετὴ ἀναμάρτητον ποιεῖ τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ τέλος ὀρθόν, οὕτως

5. *ARG. XI. Conclusio. Redit disputatio ad ea, quae p. 1220, a, 13 et p. 1220, b, 21 sqq. posita sunt, efficiturque ex iis, quae hucusque exposita sunt, virtutis moralis definitio haec: virtus moralis est habitus qui consulto eligit mediocritatem eam quae est ad nos in iucundis et molestis, ex quibus aliquis cuiusdammodi esse dicitur sive ille gaudet sive dolet (p. 1227, b, 5–11).*

5. ἐπειδὴ κτλ.] Vide p. 1220, b, 34 et p. 1220, a, 34. — ἡ ἀρετή] ἡ ex cod. M. recipiendum.

6. τις] om. M. A. etc.

7. καὶ περὶ] καὶ om. P.

8. τὴν ἀρετην εἶναι τὴν ἠθ. κτλ.] Aristoteles virtutem moralem sic definit E. N. II, 6, 15: ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὡρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειε· μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ᾽ ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ᾽ ἔλλειψιν. Cf. etiam M. M. I, 8. Consulto autem Eudemus omisit illa ὡρισμένη λόγῳ κτλ. ob illam causam quam ad p. 1222, b, 7 indicavimus: cf. Eth. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, b, 26 et Eud. II, 11.

10. φιλόγλυκυς] Ita scripsi e coni. S. pro φιλόγλυκος, cf. Top. II, 3 p. 111, a, 4. Probl. III, 29 p. 875, b, 3, quum aliis locis, quoad eius sciam, φιλόγλυκος, quod proximi voc. φιλόπικρος similitudo h. l. facillime gignere potuit, nondum sit repertum: cf. praeter ea, quae disputat Lobeck. ad Phryn. p. 536, nomina φιλόβοτρυς, φιλομεῖραξ, φιλοβασιλεύς, similia.

12. *ARG. Posteaquam demonstratum est quae sint virtutis moralis conditiones et quae sit ipsa virtus moralis, liber ita concluditur ut de arcta necessitudine quae intercedat inter virtutem moralem atque intellectualem, imprimis prudentiam (cf. p. 1145, a, 4–6), moneat auctor eaque quae de hac necessitudine libro V = E. N. VI expositurus est praeparet. Intelligitur enim virum bonum non esse nisi eum, qui certo modo moratus recte agat, scilicet voluntate deliberata et ob res agendas ipsas (cf. et p. 1144, a, 19). At qua re efficitur ut voluntas deliberata recta sit? Respondetur: virtute morali (cf. et p. 1144, a, 20). At qua re efficitur ut vias exsequendi consilii rectas invenias? Respondetur: prudentia et ea quae cum hac coniuncta est sollertia (cf. et p. 1144, a, 8. 21.). Qua re autem efficitur ut ipsa prudentia vel, quod eodem redit, ratio recta (cf. p. 1144, b, 28) conservetur? Respondetur: continentia (p. 1227, b, 15 coll. p. 1145). Reiecta igitur hac capite illorum opinione, qui virtutem putent efficere ut sit ratio recta, id quod efficiat potius continentia, contenditur virtutem efficere ut in voluntate cum deliberatione suscipienda non erretur, propterea quod virtutis proprium munus sit constituere finem vel mediocritatem. Ab hac igitur rectitudinis causam ex parte esse repetendam et ideo voluntatem deliberatam esse normam qua in actionum humanarum moralitate diiudicanda utamur (p. 1228, a, 2 sqq.) Verum quia virtus solum scopum ponit, non illa, quae ducunt ad scopum, idcirco voluntas deliberata ut scopum a virtute positum vere ac recte assequatur eget etiam prudentia coniuncta cum sollertia (p. 1227, b, 40. p. 1144, a, 7. 23 sqq.). Itaque virtus moralis et prudentia divelli nequeunt et utraque ad voluntatem moralem perfectamque honestatem opus est (cf. p. 1144, b, 31).*

12. λέγομεν] Ita ego pro λέγωμεν scripsi ex cod. P. Cf. locos paene gemellos supra p. 26, 19 exscriptos et p. 1227, b, 19.

13. ἀναμαρτ. τὴν προαίρ.] Cf. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 7. 20.

1227, b. ὥστε οὗ ἕνεκα δεῖ προαιρεῖσθαι, ἢ ὥσπερ δοκεῖ τισι, τὸν λόγον. ἔστι δὲ τοῦτο ἐγκράτεια· αὕτη γὰρ οὐ διαφθείρει τὸν λόγον. ἔστι δ' ἀρετὴ καὶ ἐγκράτεια ἕτερον. λεκτέον δ' ὕστερον περὶ αὐτῶν, ἐπεὶ ὅσοις γε δοκεῖ τὸν λόγον ὀρθὸν παρέχειν ἡ ἀρετή, τοῦτο αἴτιον. ἡ μὲν ἐγκράτεια τοιοῦτον, τῶν ἐπαινετῶν δ' ἡ ἐγκράτεια. λέγομεν δὲ προαπορήσαντες. ἔστι γὰρ τὸν μὲν σκοπὸν ὀρθὸν εἶναι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς τὸν σκοπὸν διαμαρτάνειν· ἔστι δὲ τὸν μὲν σκοπὸν ἡμαρτῆσθαι, τὰ δὲ πρὸς ἐκεῖνον περαίνοντα ὀρθῶς ἔχειν, καὶ μηδέτερον. πότερον δ' ἡ ἀρετὴ ποιεῖ τὸν σκοπὸν ἢ τὰ πρὸς τὸν σκοπόν; τιθέμεθα δὴ ὅτι τὸν σκοπόν, διότι τούτου οὐκ ἔστι συλλογισμὸς οὐδὲ λόγος, ἀλλὰ δὴ ὥσπερ ἀρχὴ τοῦτο ὑποκείσθω. οὔτε γὰρ ἰατρὸς σκοπεῖ εἰ δεῖ ὑγιαίνειν ἢ μή, ἀλλ' εἰ περιπατεῖν ἢ μή, οὔτε ὁ γυμναστικὸς εἰ δεῖ εὖ ἔχειν ἢ μή, ἀλλ' εἰ παλαῖσαι ἢ μή. ὁμοίως δ' οὐδ' ἄλλη οὐδεμία περὶ τοῦ τέλους· ὥσπερ γὰρ ταῖς θεωρητικαῖς αἱ ὑποθέσεις ἀρχαί, οὕτω καὶ ταῖς ποιητικαῖς τὸ τέλος ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις· „ἐπειδὴ δεῖ τόδε ὑγιαίνειν, ἀνάγκη τοδὶ ὑπάρξαι, εἰ ἔσται ἐκεῖνο," ὥσπερ ἐκεῖ· „εἰ ἔστι τὸ τρίγωνον δύο ὀρθαί, ἀνάγκη τοδὶ εἶναι." τῆς μὲν οὖν νοήσεως ἀρχὴ τὸ τέλος, τῆς δὲ πράξεως ἡ τῆς νοήσεως τελευτή.

p. 1145, a, 4. Est autem προαίρεσις ἀρχὴ πράξεως, ut scribitur p. 1139, a, 31.

14. τισι] An Socraticis? Cf. p. 1216, b, 6. p. 1144, b, 29.

15. ἐγκράτεια] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 2. — αὕτη γὰρ - τὸν λ.] dum virtus σώζει τὴν ἀρχήν, ut est p. 1151, a, 15, pravitas vero mentem occaecat et principia rerum gerendarum perturbat ac pervertit, p. 1144, a, 35. Cf. Cic. Tusc. IV, 11 temperantia sedat appetitiones et efficit ut eae rectae rationi pareant conservatque considerata iudicia mentis.

16-17. λ. ὕστερον περὶ αὐτῶν] Si refers ad proxima. ἔστι δ' ἀρ. καὶ ἐγκράτεια ἕτερον, significantur Eth. Eud. VI = E. N. VII, 1: cf. et E. N. IV, 9, 8. Spengel. p. 492: sin refers ad superiora, significantur Eth. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 35 vel VI, 9 p. 1151, a, 15.

18. τοῦτο αἴτιον] scil. quod continentiam non discernunt a virtute morali: nisi forte scriptum fuit ἡ μὲν γὰρ ἐγκρ. vel τοῦτο αἴτιον ὅτι ἡ μὲν ἐγκρ.

19. τῶν ἐπαινετῶν δ' ἡ ἐγκρ.] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 2 p. 1145, b, 8-9.

24. τὸν σκοπόν] Cf. p. 1227, a, 8. M. M. I, 18 p. 1190, a, 16. — συλλογισμὸς] λογισμός P.

25. ἀρχὴ] cf. p. 1227, a, 8. Eud. VI = E. N. VII, 9 p. 1151, a, 16. — τοῦτο] scil. τὸ τέλος (v. 28), ad quod voc. animus lectoris superiori voc. σκοπός (v. 24) ducitur. Ceterum ante voc. ἀλλὰ plene interpungit B.

26. ἀλλ' - μή] om. P.

27. ὁ] om M.

28. ὥσπερ γὰρ] ὥσπερ καὶ M.

30. „ἐπειδὴ κτλ.] Signa quibus aliorum afferri verba indicari solet addidi gravemque interpunctionem ante ἐπειδή mitigavi. Eandem dicendi formam habes Metaph. Z, 7 p. 1032, b, 6. γίγνεται τὸ ὑγιὲς νοήσαντος οὕτως· ἐπειδὴ τοδὶ ὑγίεια, ἀνάγκη, εἰ ὑγιὲς ἔσται, τοδὶ ὑπάρξαι, οἷον ὁμαλότητα, εἰ δὲ τοῦτο, θερμότητα. καὶ οὕτως ἀεὶ νοεῖ ἕως ἂν ἀγάγῃ εἰς τοῦτο ὃ αὐτὸς δύναται ἔσχατον ποιεῖν. Cf. simillima Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 32 et de Mot. An. 7 p. 701, a, 10 sqq.

32-33. τῆς μὲν οὖν - τελευτή] Cf. Met. Z, 7 p. 1032, b, 15 τῶν δὲ γενέσεων καὶ κινήσεων ἡ μὲν νόησις καλεῖται ἡ δὲ ποίησις, ἡ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ εἴδους νόησις, ἡ δ' ἀπὸ τοῦ τελευταίου τῆς νοήσεως ποίησις. Vide etiam adn. ad Eud. V = E. N. VI, 7 p. 1141, b, 28 et ad p. 1142, a, 24.

1227, b. εἰ οὖν πάσης ὀρθότητος ἢ ὁ λόγος ἢ ἡ ἀρετὴ αἰτία, εἰ μὴ ὁ λόγος, διὰ τὴν ἀρετὴν ἂν ὀρθὸν εἴη τὸ τέλος, ἀλλ᾽ οὐ τὰ πρὸς τὸ τέλος. τέλος δ᾽ ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα. ἔστι γὰρ πᾶσα προαίρεσίς τινος καὶ ἕνεκά τινος. οὗ μὲν οὖν ἕνεκα τὸ μέσον ἐστίν, οὗ αἰτία ἡ ἀρετὴ τῷ προαιρεῖσθαι οὗ ἕνεκα. ἔστι μέντοι ἡ προαίρεσις οὐ τούτου, ἀλλὰ τῶν τούτου ἕνεκα. τὸ μὲν οὖν τυγχάνειν τούτων ἄλλης δυνάμεως, ὅσα ἕνεκα τοῦ τέλους δεῖ
1228, a. πράττειν· τοῦ δὲ τὸ τέλος ὀρθὸν εἶναι τῆς προαιρέσεως [οὗ] ἡ ἀρετὴ αἰτία. καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τῆς προαιρέσεως κρίνομεν ποῖός τις· τοῦτο δ᾽ ἐστὶ τὸ τίνος ἕνεκα πράττει, ἀλλ᾽ οὐ τί πράττει. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κακία τῶν ἐναντίων ἕνεκα ποιεῖ τὴν προαίρεσιν. εἰ δή τις, ἐφ᾽ αὑτῷ ὂν πράττειν μὲν τὰ καλὰ ἀπρακτεῖν δὲ τὰ αἰσχρά, τοὐναντίον ποιεῖ, δῆλον ὅτι οὐ σπουδαῖός ἐστιν οὗτος ὁ ἄνθρωπος. ὥστ᾽ ἀνάγκη τήν τε κακίαν ἑκούσιον εἶναι καὶ τὴν ἀρετήν· οὐδεμία γὰρ ἀνάγκη τὰ μοχθηρὰ πράττειν. διὰ ταῦτα καὶ ψεκτὸν ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐπαινετόν· τὰ γὰρ ἀκούσια αἰσχρὰ καὶ κακὰ οὐ ψεκτά, οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ ἐπαινετά, ἀλλὰ τὰ ἑκούσια. ἔτι πάντας ἐπαινοῦμεν καὶ ψέγομεν εἰς τὴν προαίρεσιν βλέποντες μᾶλλον ἢ εἰς τὰ ἔργα. καίτοι αἱρετώτερον ἡ ἐνέργεια τῆς ἀρετῆς, ὅτι πράττουσι μὲν φαῦλα καὶ ἀναγκαζόμενοι, προαιρεῖται δ᾽ οὐδείς. ἔτι διὰ τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι ἰδεῖν τὴν προαίρεσιν ὁποία τις, διὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἔργων ἀναγκαζόμεθα κρίνειν ὁποῖός τις. αἱρετώτερον μὲν οὖν ἡ ἐνέργεια, ἐπαινετώτερον δ᾽ ἡ προαίρεσις. ἔκ τε τῶν κειμένων οὖν συμβαίνει ταῦτα, καὶ ἔτι ὁμολογεῖται τοῖς φαινομένοις.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β.

34. ὁ λόγος] ὁ om. M. — ἡ] om. M.

35. διὰ τὴν ἀρετὴν] Cf. Eud. V, 13 p. 1144, a, 8. M. M. I, 18 p. 1190, a, 16. — ἂν ὀρθὸν] ὀρθὸν ἂν M. Er. Is. S. Cas. ἂν ὀρθὸν ἂν A. Cam. — ἀλλ᾽ οὐ τὰ προς τὸ τ.] Nam haec ut recta sint facit prudentia (Eud. V, 13 p. 1144, a, 8) adiuncta acrimonia vel sollertia (ibid. p. 1144, a, 23).

38. αἰτία ἡ ἀρ.] Cf. M. M. l. l. p. 1190, a, 28. — τῷ] τῷ e coni. scripsi pro τὸ.

38-40. ἔστι μέντοι - τοῦ τέλους δεῖ πράττειν] τὸ μὲν οὖν τυγχάνειν τούτων ἄλλης δυνάμεως ὅσα δεῖ (omissis verbis ἕνεκα τοῦ τέλους). ἔστι μέντοι ἡ προαίρεσις οὐ τούτου ἀλλὰ τῆς τούτου ἕνεκα. ἕνεκα τοῦ τέλους δεῖ πράττειν. A. etc. Int.

40. ἄλλης δυνάμεως] scil. τῆς δεινότητος cum φρονήσει coniunctae: cf. Eth. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 7. 22 sqq. Ceterum cf. V, 2 p. 1139, a, 33.

1228, a, 1. οὗ] eiiciendum esse censeo: cf. ad p. 1227, b, 13.

2. αἰτία] om. P. — ἐκ τῆς προαιρέσεως κρίνομεν κτλ.] Cf. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, a, 19. E. N. III, 2, 1. Rhet. I, 13 p. 1374, a, 11. - III, 16 p. 1417, a, 15. Dem. de Cor. p. 292 Reisk.

6. ἀπρακτεῖν] ἀποκρατεῖν Is., sed ad marg. ἀπρακτεῖν.

7. ὥστ᾽ ἀνάγκη κτλ.] Cf. E.N. III, 5, 19.

9. πράττειν] πράττει Isingr.

10. ἀκούσια] ἑκούσια M. — ψεκτά] ψέγεται P.

13. καίτοι αἱρετώτερον κτλ.] Cf. M. M. I, 19 p. 1190, a, 34 sqq.

14. ὅτι πράττουσιν] ὅτι pro ἔτι, suadente etiam Bonitzio p. 46, ex codd. M. P. recepi plenamque Bekkeri ante haec verba interpunctionem sustuli.

15. μὴ] om. M. Ald. etc.

16. διὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἔργ. κτλ.] Spectant haec ad p. 1219, b, 11.

17. ὁποῖός τις] ὁποῖός τις M. A. etc. quod revocavi ob p. 1219, b, 11. ποῖος habet B.

Γ.

1228, a. Ὅτι μὲν οὖν μεσότητές εἰσί τε αἱ ἀρεταί, καὶ αὗται προαιρετικαί, καὶ [αἱ] ἐναντίαι κακίαι, καὶ τίνες εἰσὶν αὗται, καθόλου εἴρηται· καθ᾽ ἑκάστην δὲ λαμβάνοντες λέγωμεν ἐφεξῆς, καὶ πρῶτον εἴπωμεν περὶ ἀνδρείας. Σχεδὸν δὴ δοκεῖ πᾶσιν ὅ τ᾽ ἀνδρεῖος εἶναι περὶ φόβους, καὶ ἡ ἀνδρεία μία τῶν ἀρετῶν. διείλομεν δ᾽ ἐν τῇ διαγραφῇ πρότερον θράσος καὶ φόβον ἐναντία· καὶ γάρ ἐστί πως ἀντικείμενα ἀλλήλοις. δῆλον οὖν ὅτι καὶ οἱ κατὰ τὰς ἕξεις ταύτας λεγόμενοι ὁμοίως ἀντικείσονται σφίσιν αὐτοῖς, οἷον ὁ δειλός (οὗτος γὰρ λέγεται κατὰ τὸ φοβεῖσθαι μᾶλλον ἢ δεῖ καὶ θαρρεῖν ἧττον ἢ δεῖ) καὶ ὁ θρασύς· καὶ γὰρ οὗτος κατὰ τὸ τοιοῦτος εἶναι οἷος φοβεῖσθαι μὲν ἧττον ἢ δεῖ, θαρρεῖν δὲ μᾶλλον ἢ δεῖ. διὸ καὶ παρωνυμιάζεται· ὁ γὰρ θρασὺς παρὰ τὸ θράσος λέγεται παρωνύμως. ὥστ᾽ ἐπεὶ ἡ ἀνδρεία

23. *ARG. Tertio libro recensentur virtutes morales singulae praeter iustitiam proximo libro tractandam. I. Primum agitur de fortitudine* (*p.* 1228, a, 26 – 1230, a, 36) *demonstraturque primum esse eam mediocritatem inter audaciam et timiditatem in rebus terribilibus quae metum faciant conspicuam* (*p.* 1228, a, 26 – b, 4).

23. *αἱ ἀρεταί*] Ita scripsi e coni. pro *ἐν ταῖς ἀρεταῖς*, fretus partim cod. P. ubi omisso articulo est *ἐν ἀρεταῖς* partim re ipsa, quam luculenter ita exprimit is quem auctor sequitur Aristoteles E. N. III, 5, 21 *κοινῇ μὲν οὖν περὶ τῶν ἀρετῶν εἴρηται, τό τε γένος τύπῳ ὅτι μεσότητές εἰσι κτλ.*

24. *αἱ*] *αἱ* funditus eiiciendum ex auctoritate cod. M. Nisi forte quis credat excidisse post *προαιρετικαί* voc. *ἕξεις*, ut scriptum fuerit *καὶ αὗται προαιρετικαὶ ἕξεις καὶ αἱ ἐναντίαι* (*ἕξεις* scil.) *κακίαι.*

25. *λέγωμεν*] *λέγομεν* P. A. E. Is. Cam. Correxit S.

26. *εἴπωμεν*] *εἴπομεν* A. E. Is. Cam. Correxit S. — *περὶ ἀνδρείας*] Fons est E. N. III, 6 sqq. Cf. M. M. I, 20. De virt. et vit. 4. — Ad scribendi rationem quod attinet codices plerisque locis *ἀνδρεία* habere videntur, quamquam p. 1230, a, 8 *ἀνδρία* est in cod. M., p. 1232, b, 1 et iis locis quos indicavi p. 13, 5 B. nulla codicum varietate notata scripsit *ἀνδρία* (excepto 1230, a, 8), ubi ego constantiae causa scripsi *ἀνδρεία*. In ed. Aldina modo *ἀνδρεία* scriptum est modo *ἀνδρία*.

27. *εἶναι*] om. M.

28-29. *ἐν τῇ διαγρ. πρότερον – καὶ φόβον*] Ita scripsi e coni. quam Bonitzium quoque p. 47 cepisse laetor pro *ἐν τῇ διαγρ. π ό τ ε ρ ο ν – καὶ φόβος· καὶ* post *πότερον* in P. additum iure neglectum est, nisi malis transpositum (*καὶ πρότερον*) servare. Indicatur vero caput III libri II p. 1221, a, 17 ubi de audaci certe et timido dictum est: neque assentior Spengelio p. 516 qui supra p. 1221, a, 19 quaedam, quibus de metu et audacia disputatum fuerit, excidisse existimat.

29. *πως*] Vide p. 1234, b, 12.

32. *οὗτος γὰρ κτλ.*] Cf. E. N. III, 7, 10.

33. *ὁ θρασὺς κτλ.*] Cf. E. N. III, 7, 7. – Pro *οὗτος*, v. 33, cod. P., si recte Bekkerum intelligo, habet *ὁ τοιοῦτος*.

34. *τοιοῦτος εἶναι οἷος*] *τοιοῦτον εἶναι οἷον* M. Sed cf. quae monui ad E. N. IX, 11, 4 p. 153.

36. *παρὰ τὸ θράσος*] Cf. Bast. ad Gregor. Cor. p. 830. — *ἐπεὶ ἡ*] *ἐπὶ τῇ* M. — *ἡ ἀνδρεία*] *τῇ ἀνδρείᾳ* A. etc. Int.

1228, a. ἐστὶν ἡ βελτίστη ἕξις περὶ φόβους καὶ θάρρη, δεῖ δὲ μήθ᾽ οὕτως ὡς οἱ θρασεῖς (τὰ μὲν γὰρ ἐλλείπουσι, τὰ δ᾽ ὑπερβάλλουσι) μήθ᾽ οὕτως ὡς οἱ δειλοί (καὶ γὰρ οὗτοι ταὐτὰ ποιοῦσι,
1228, b. πλὴν οὐ περὶ ταὐτὰ ἀλλ᾽ ἐξ ἐναντίας· τῷ μὲν γὰρ θαρρεῖν ἐλλείπουσι, τῷ δὲ φοβεῖσθαι ὑπερβάλλουσι), δῆλον ὡς ἡ μέση διάθεσις θρασύτητος καὶ δειλίας ἐστὶν ἀνδρεία· αὕτη γὰρ βελτίστη. Δοκεῖ δ᾽ ὁ ἀνδρεῖος ἄφοβος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὁ δὲ δειλὸς φοβητικός, καὶ ὁ μὲν καὶ πολλὰ καὶ ὀλίγα καὶ μεγάλα καὶ μικρὰ φοβεῖσθαι, καὶ σφόδρα καὶ ταχύ, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἢ οὐ φοβεῖσθαι ἢ ἠρέμα καὶ μόλις καὶ ὀλιγάκις καὶ μεγάλα, καὶ ὁ μὲν ὑπομένει τὰ φοβερὰ σφόδρα, ὁ δὲ οὐδὲ τὰ ἠρέμα. ποῖα οὖν ὑπομένει ὁ ἀνδρεῖος; πρῶτον πότερον τὰ αὑτῷ φοβερὰ ἢ τὰ ἑτέρῳ; εἰ μὲν δὴ τὰ ἑτέρῳ φοβερά, οὐθὲν σεμνὸν φαίη ἄν τις εἶναι· εἰ δὲ τὰ αὑτῷ, εἴη ἂν αὐτῷ μεγάλα καὶ πολλά, καὶ φοβερὰ [τὰ] φόβου ποιητικὰ ἑκάστῳ ᾧ φοβερά, οἷον εἰ μὲν σφόδρα φοβερά, εἴη ἂν ἰσχυρὸς ὁ φόβος, εἰ δ᾽ ἠρέμα, ἀσθενής. ὥστε συμβαίνει τὸν ἀνδρεῖον μεγάλους φόβους καὶ πολλοὺς ποιεῖσθαι· ἐδόκει δὲ τοὐναντίον ἡ ἀνδρεία ἄφοβον παρασκευάζειν, τοῦτο δ᾽ εἶναι ἐν τῷ ἢ μηθὲν ἢ ὀλίγα φοβεῖσθαι, καὶ ἠρέμα καὶ μόλις. ἀλλ᾽ ἴσως τὸ φοβερὸν λέγεται, ὥσπερ καὶ τὸ ἡδὺ καὶ τἀγα-

37. *μηθ᾽*] *μηδ᾽* M.

39. *ταὐτὰ*] *ταὐτὰ* scripsi ex cod. M. pro *ταὐτό*, quo elegantia loci (cf. proxima *πλὴν οὐ περὶ ταὐτά*) perit: cf. simillimum locum p. 1229, a, 12 *τὰ αὐτὰ ὑπομένουσιν ἀλλ᾽ οὐ διὰ ταὐτά*. – *ταὐτοποιοῦσι* habet A. E. *ταὐτὸ ποιοῦσι* S. Cas.

p. 1228, b, 1. *πλὴν οὐ*] *πλην ὡς οὐ* P. — *ταὐτά*] *ταῦτα* A. E. Is. Cam. Correxit S. ex Int.

4. ***ARG. I. B.*** *Sed quoniam varia sunt quae homines terreant metumque iniiciant, quae tandem terribilia vir fortis sustineat quaerendum est. Monetur igitur primum in universum quaedam esse absolute terribilia, quaedam ita esse terribilia, si ad certos homines referantur, virumque fortem sustinere ea terribilia, quae ei, quatenus homo sit, sint terribilia, sed, quatenus fortis sit, aut leviter sint terribilia aut plane non terribilia* (*p.* 1228, b, 4 – 38).

4. *Δοκεῖ δὲ κτλ.*] Fons est E. N. III, 6, 2 sqq.

5. *μὲν καὶ*] *καὶ* om. M. A. etc.

6 - 7. *φοβεῖσθαι*] *φοβεῖται* A. etc.

9 – 10. *ὁ ἀνδρεῖος; πρῶτον πότερον*] Ita distinxi verba, quum esset in B. editione *ὁ ἀνδρεῖος πρῶτον; πότερον*, impulsu etiam Bonitzii p. 48. Spectat autem illud *πρῶτον* ad ea quae v. 18. 25. dicuntur. Non igitur *πρῶτον* cum cod. P. omittendum est. Neque vero ob caput disputationis E. N. III, 6, 6, ubi est *περὶ ποῖα οὖν τῶν φοβερῶν ὁ ἀνδρεῖος;* hoc loco *πρῶτον* in *τῶν φοβερῶν*, ut dubitanter suspicatur Bonitzius, videtur mutandum. — *πότερον τὰ*] *πότερον δὲ τὰ* P.

12. *πολλά*] Hanc vocem e cod. P. *καὶ* post *πολλά* et *τὰ* ante *φόβου* e coniectura addidi: *πολλά* tuetur comparatio v. 15 et 17. Bonitzius p. 48 locum ita conformatum vult: *εἰ δὲ τὰ αὑτῷ, εἴη ἂν αὐτῷ μεγάλα καὶ φοβερά. τὰ δὲ φοβερὰ φόβου ποιητικὰ ἑκάστῳ ᾧ φοβερά.*

13. *εἴη ἂν*] om. P.

15. *ποιεῖσθαι*] *φοβεῖσθαι* E. Is. S. Cas. Ad quam lectionem defendendam quum possit speciose afferri e. gr. locus Platonis Protag. p. 360, B *οὐκοῦν ὅλως οἱ ἀνδρεῖοι οὐκ αἰσχροὺς φόβους φοβοῦνται, ὅταν φοβῶνται, οὐδὲ αἰσχρὰ θάρρη θαρροῦσιν;* recte tamen B. ex subsidiis suis, favente etiam A. Cam., edidit *ποιεῖσθαι*, quod propria vi medii verbi accipiendum est: cf. Pap. Lex. *ποιέω*, 2.

16. *ἄφοβον*] *φόβον* M. A. etc.

18. *ἀλλ᾽ ἴσως κτλ.*] Cf. E. N. III,

1229, b θόν, διχῶς. τὰ μὲν γὰρ ἁπλῶς, τὰ δὲ τινὶ μὲν καὶ ἡδέα καὶ ἀγαθά ἐστιν, ἁπλῶς δ' οὔ, ἀλλὰ τοὐναντίον φαῦλα καὶ οὐχ ἡδέα, ὅσα τοῖς πονηροῖς ὠφέλιμα, καὶ ὅσα ἡδέα τοῖς παιδίοις ᾗ παιδία. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ φοβερὰ τὰ μὲν ἁπλῶς ἐστι, τὰ δὲ τινί. ἃ μὲν δὴ δειλὸς φοβεῖται ᾗ δειλός, τὰ μὲν οὐδενί ἐστι φοβερά, τὰ δ' ἠρέμα· τὰ δὲ τοῖς πλείστοις φοβερά, καὶ ὅσα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ταῦθ' ἁπλῶς φοβερὰ λέγομεν. ὁ δ' ἀνδρεῖος πρὸς ταῦτα ἔχει ἀφόβως, καὶ ὑπομένει τὰ τοιαῦτα φοβερά, ἃ ἔστι μὲν ὡς φοβερὰ αὐτῷ, ἔστι δ' ὡς οὔ, ᾗ μὲν ἄνθρωπος, φοβερά, ᾗ δ' ἀνδρεῖος, οὐ φοβερὰ ἀλλ' ἢ ἠρέμα ἢ οὐδαμῶς· ἔστι μέντοι φοβερὰ ταῦτα· τοῖς γὰρ πλείστοις φοβερά. διὸ καὶ ἐπαινεῖται ἡ ἕξις· ὥσπερ γὰρ ὁ ἰσχυρὸς καὶ ὑγιεινὸς ἔχει. καὶ γὰρ οὗτοι οὐ τῷ ὑπὸ μηθενὸς ὁ μὲν πόνου τρίβεσθαι, ὁ δ' ὑπὸ μηδεμιᾶς ὑπερβολῆς, τοιοῦτοί εἰσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὸ τούτων ἀπαθεῖς εἶναι, ἢ ἁπλῶς ἢ ἠρέμα, ὑφ' ὧν οἱ πολλοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι· οἱ μὲν οὖν νοσώδεις καὶ ἀσθενεῖς καὶ δειλοὶ καὶ ὑπὸ τῶν κοινῶν παθημάτων πάσχουσί τι, πλὴν θᾶττόν τε καὶ μᾶλλον ἢ οἱ πολλοί, καὶ ἔτι ὑφ' ὧν οἱ πολλοὶ πάσχουσιν, ὑπὸ τούτων ἀπαθεῖς ἢ ὅλως ἢ ἠρέμα. Ἀπορεῖται δ' εἰ τῷ ἀνδρείῳ οὐθέν ἐστι φοβερόν, οὐδ' ἂν φοβηθείη. ἢ οὐθὲν κωλύει

7, 1. — ὥσπερ καὶ τὸ ἡδὺ κτλ.] Cf. p. 1235, b, 31.

20. καὶ ἀγαθά] καὶ om. M.

21. ὅσα] οἷον ὅσα E. Is. S. Cas. Int. („quemadmodum"), sed recte in A. Cam. B. abest οἷον: est enim eadem vis appositionis quae quum aliis locis tum p. 1218, a, 32 ὀφθαλμὸς ὄψεως. Similiter ne apud Xenophontem quidem Oecon. XX, 20 ante verba ὅταν σκαπτόντων voc. οἷον, ut post alios putat Breitenbachius, excidisse existimo: cf. p. 1238, b, 23.

23. ἐστι] εἰσι A. etc. — δειλός] ὁ δειλός scriptum fuisse suspicor. Cf. p. 1229, a, 4 et infra v. 26 ὁ ἀνδρεῖος.

25. ὅσα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει] ut fulmina, tonitrua, terrae motus, incendia, inundationes, inquit Giphanius ad E. N. III, 7, 1, unde haec quoque hausta sunt.

26. φοβερά] om. M. A. etc.

27–28. ἃ – φοβερά] om. M. – v. 28. – ᾗ δ'] δ' om. M. – E. N. III, 7, 2 ὁ δ' ἀνδρεῖος ἀνέκπληκτος ὡς ἄνθρωπος.

31. ὥσπερ γὰρ] γὰρ om. M.

36. κοινῶν] καινῶν M.

37. καὶ ἔτι] Corrige καίτοι [Hartung. Part. II p. 362] et refer ad τοὺς νοσώδεις καὶ ἀσθενεῖς, qui, quum semper fere aegrotent, quibusdam tamen rebus, ut morbis acutis, doloribus repentinis, moeroribus, minus moventur quam homines robustissimi, quos haec mala gravissime tentare solere constat, qui tamen propterea robustorum nomine non sunt indigni. Contende p. 1229, b, 2. Neque enim mihi persuadeo quod suspicatur Bonitzius ante haec verba excidisse enunciatum huiusmodi fere sententiae: οἱ δ' ὑγιεινοὶ καὶ ἰσχυροὶ καὶ ἀνδρεῖοι ὑπὸ τῶν μεγίστων πάσχουσιν, ἀλλὰ βραδύτερόν τε καὶ ἧττον ἢ οἱ πολλοί. Neque satis placet quod idem homo doctus remedium loci proponit, sed cuius auctor esse non vult, ut transpositis paucis verbis scribatur καὶ ἔτι ὑφ' ὧν οἱ πολλοὶ ἀπαθεῖς ἢ ὅλως ἢ ἠρέμα, ὑπὸ τούτων πάσχουσι.

38. *ARG. I, C. Itaque facile solvitur illa dubitatio ecquid viro forti sit terribile eique unquam metum iniiciat. Pendet enim rerum terribilium consideratio a ratione recta, cui obsequens vir fortis honesta appetit, et ab aliis periculis, quae remota ab honesto sustinere homo nequit quaeque suscipere audaciae sit, adeundis abstinet* (p. 1228, b, 38 – 1229, a, 11).

1229, a. τὸν εἰρημένον τρόπον; ἡ γὰρ ἀνδρεία ἀκολούθησις τῷ λόγῳ ἐστίν, ὁ δὲ λόγος τὸ καλὸν ἀναιρεῖσθαι κελεύει. διὸ καὶ ὁ μὴ διὰ τοῦτο ὑπομένων αὐτά, οὗτος ἤτοι ἐξέστηκεν ἢ θρασύς· ὁ δὲ διὰ τὸ καλόν, ἄφοβος καὶ ἀνδρεῖος μόνος. ὁ μὲν οὖν δειλὸς καὶ ἃ μὴ δεῖ φοβεῖται, ὁ δὲ θρασὺς καὶ ἃ μὴ δεῖ θαρρεῖ· ὁ δ' ἀνδρεῖος ἄμφω ἃ δεῖ, καὶ ταύτῃ μέσος ἐστίν. ἃ γὰρ ἂν ὁ λόγος κελεύῃ, ταῦτα καὶ θαρρεῖ καὶ φοβεῖται. ὁ δὲ λόγος τὰ μεγάλα λυπηρὰ καὶ φθαρτικὰ οὐ κελεύει ὑπομένειν, ἂν μὴ καλὰ ᾖ. ὁ μὲν οὖν θρασύς, καὶ εἰ μὴ κελεύει, ταῦτα θαρρεῖ, ὁ δὲ δειλὸς οὐδ' ἂν κελεύῃ· ὁ δ' ἀνδρεῖος μόνος, ἐὰν κελεύῃ.

Ἔστι δ' εἴδη ἀνδρείας πέντε λεγόμενα καθ' ὁμοιότητα· τὰ αὐτὰ γὰρ ὑπομένουσιν, ἀλλ' οὐ διὰ τὰ αὐτά. μία μὲν [ἡ] πολιτική· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ δι' αἰδῶ οὖσα. δευτέρα ἡ στρατιωτική· αὕτη δὲ δι' ἐμπειρίαν καὶ τὸ εἰδέναι, οὐχ, ὥσπερ Σωκράτης ἔφη, τὰ δεινά, ἀλλ' ὅτι τὰς βοηθείας

p. 1229, a, 1. τὸν εἰρημένον τρόπον] Cf. Eud. II, 3 p. 1220, b, 28. — ἀκολούθησις τῷ λόγῳ] Cf. Kuehner. gr. gr. §. 575, dd. §. 576, n. 1. Aesch. Prom. 615 πυρὸς βροτοῖς δοτῆρ' ὁρᾷς Προμηθέα. Cic. Legg. I, 15 iustitia est *obtemperatio* scriptis legibus institutisque populorum. Kraeger. gr. lat. §. 362, n. 3.

2. τὸ καλόν] Cf. E. N. III, 7, 2. III, 7, 6. III, 8, 5. M. M. I, 20 p. 1191, a, 20. Eudem. p. 1230, a, 32. — ἀναιρεῖσθαι] ἀναιρεῖσθαι M. A. etc. Quare recepi: αἱρεῖσθαι B. Sed compara Xen. Anab. V, 7, 27 πόλεμον ἀναιρεῖσθαι, Plat. Legg. XI p. 921, A ἔργον ἀναιρεῖσθαι, Pap. Lex. ἀναιρέω extr. et Latinorum *suscipere*, velut Cic. Lael. 13 honestam rem actionemve suscipere.

3. διὰ τοῦτο] „ob honestum". Ita scripsi pro διὰ τοῦτον ex emendatione Casauboni: cf. v. 4 διὰ τὸ καλόν, E. N. III, 7, 2 ὑπομενεῖ τοῦ καλοῦ ἕνεκα. — ἐξέστηκε] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 7 p. 1149, b, 35. Opponitur ἐμμένειν ibid. VII, 10 p. 1151, b, 3. Anax. Rhet. p. 30, 12 Sp. Vide etiam infra v. 25. — ἢ θρασύς] Post hanc vocem S. ἐστίν desiderat: sed vide proxima v. 4.

10. δὲ] om. A., addit E. etc.

11. *ARG. I, D. Quare discernendae sunt fortitudinis species quinque, a vera fortitudine diversae* (*p.* 1230, a, 21) *pro causis, e quibus pericula adiri solent, fortitudo civilis, quae provocatur pudore, militaris, quae excitatur experientia, tertia illa quae venit ab imperitia et ignorantia, quarta quae procreatur spe bona, quinta quae oritur ex affectu rationis experte, e. gr. ira, amore* (*p.* 1229, a, 11–31).

11. Ἔστι δ' εἴδη ἀνδρ. πέντε] Fons est E. N. III, 8, 1. Cf. M. M. I, 20 p. 1190, b, 21. — πέντε λεγόμενα] λεγόμενα πέντε M.

12. τὰ αὐτά] τὰ om. codices et A. E. S. addit Casaub. ad marg.

13. ἡ πολιτική] ἡ addidi e coniectura: cf. v. 14. 16. 18. 28. E. N. III, 8, 1 πρῶτον μὲν ἡ πολιτική. — ἡ δι' αἰδῶ οὖσα] οἱ δι' αἰσχύνην τὴν πρὸς τοὺς πολίτας ὑπομένουσι τοὺς κινδύνους καὶ δοκοῦσιν ἀνδρεῖοι εἶναι, ut ait auctor M. M. I, 20 p. 1191, a, 5. Cf. E. N. IV, 9, 1 αἰδὼς ὁρίζεται φόβος ἀδοξίας, ibid. III, 8, 3 et infra p. 1229, a, 29. Iliad. V, 529 Ὦ φίλοι, ἀνέρες ἔστε, καὶ ἄλκιμον ἦτορ ἕλεσθαι, Ἀλλήλους τ' αἰδεῖσθε κατὰ κρατερὰς ὑσμίνας! Αἰδομένων ἀνδρῶν πλέονες σόοι ἠὲ πέφανται. Dem. Cor. p. 296. Virg. Aen. X, 398. Sall. Cat. 58 quem neque gloria neque pericula excitant nequidquam hortere.

14. ἡ στρατιωτική] Usus est Eudemus hoc voc. ob illa E. N. III, 8, 6 δοκεῖ δὲ καὶ ἡ ἐμπειρία ἡ περὶ ἕκαστα ἀνδρεία τις εἶναι, ὅθεν καὶ Σωκράτης ᾠήθη ἐπιστήμην εἶναι τὴν ἀνδρείαν. τοιοῦτοι δὲ ἄλλοι μὲν ἐν ἄλλοις, ἐν τοῖς πολεμικοῖς δ' οἱ στρατιῶται κτλ. Cf. M. M. I, 20 p. 1190, b, 23 et infra p. 1230, a, 4.

15. ὡς Σωκράτης ἔφη] Cf. E. N.

1229, a. τῶν δεινῶν. τρίτη δ' ἡ δι' ἀπειρίαν καὶ ἄγνοιαν, δι' ἣν τὰ παιδία καὶ οἱ μαινόμενοι οἱ μὲν ὑπομένουσι τὰ φερόμενα, οἱ δὲ λαμβάνουσι τοὺς ὄφεις. ἄλλη δ' ἡ κατ' ἐλπίδα, καθ' ἣν οἵ τε κατευτυχηκότες πολλάκις ὑπομένουσι τοὺς κινδύνους καὶ οἱ μεθύοντες· εὐέλπιδας γὰρ ποιεῖ ὁ οἶνος. ἄλλη δ' [ἡ] διὰ πάθος ἀλόγιστον, οἷον δι' ἔρωτα καὶ θυμόν· ἄν τε γὰρ ἐρᾷ, θρασὺς μᾶλλον ἢ δειλός, καὶ ὑπομένει πολλοὺς κινδύνους, ὥσπερ ὁ ἐν Μεταποντίῳ τὸν τύραννον ἀποκτείνας καὶ ὁ ἐν Κρήτῃ μυθολογούμενος· καὶ δι' ὀργὴν καὶ θυμὸν ὡσαύτως· ἐκστατικὸν γὰρ ὁ θυμός. διὸ καὶ οἱ ἄγριοι θῆρες ἀνδρεῖοι δοκοῦσιν εἶναι, οὐκ ὄντες· ὅταν γὰρ ἐκστῶσι, τοιοῦτοι εἰσίν, εἰ δὲ μή, ἀνώμαλοι, ὥσπερ οἱ θρασεῖς. ὅμως δὲ μάλιστα φυσικὴ ἡ τοῦ θυμοῦ. ἀήττητον γὰρ ὁ θυμός, διὸ καὶ οἱ παῖδες ἄριστα μάχονται. διὰ νόμον δὲ ἡ πολιτικὴ ἀν-

III, 8, 6. Plat. Protag. p. 350, A sqq. p. 360, D ἡ σοφία ἄρα τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν ἀνδρεία ἐστίν, ἐναντία οὖσα τῇ τούτων ἀμαθίᾳ. Lach. p. 195, A. Xen. Mem. III, 9, 2 sqq. IV, 6, 10. Symp. II, 12. — ἀλλ' ὅτι] ὅτι est superfluum, inquit S. Hanc ego opinionem non magis probo quam illam alteram Bonitzii p. 50, qui post ὅτι verbum ἴσασι addendum putat. At verbum illud ex ipso orationis tenore facile intelligitur, estque usitata Eudemo dicendi brevitas, de qua disserui epist. crit. p. 12. — τὰς] τοὺς M. — βοηθείας] De numero plurali cf. p. 1220, a, 10. Rhetor. II, 5 p. 1383, a, 20.

16. τρίτη] Cf. E. N. III, 8, 16. M. M. I, 20 p. 1190, b, 32. — ἡ] om. M.

17. τὰ φερόμενα] omnia quae cum impetu in eos ruunt seu feruntur, indicantur: neque hoc l. ob p. 1229, b, 27 et M. M. I, 20 p. 1190, b, 16 de fulminibus solis cogitandum est.

18. ἄλλη δ' ἡ κατ' ἐλπίδα] Cf. E. N. III, 8, 13. M. M. I, 20 p. 1191, a, 14. E. N. III, 7, 11 τὸ θαρρεῖν εὐέλπιδος. Rhet. II, 12 p. 1389, a, 27 τὸ εὔελπι θαρρεῖν ποιεῖ. Articulus ἡ in Er. Is. deest errore aperto.

19. οἱ κατευτυχηκότες] „διὰ τὸ πολλάκις καὶ πολλοὺς νενικηκέναι θαρροῦσιν ἐν τοῖς κινδύνοις“, inquit Ar. E. N. III, 8, 13. Cf. Rhetor. II, 5 p. 1383, a, 25 sqq. – Pro κατευτυχηκότες est in Int. A. etc. κατευωχηκότες.

20. εὐέλπιδας] ἐλπίδας P. — E. N. III, 8, 14 εὐέλπιδες γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Hor. Epist. I, 5, 16. Quid non ebrietas designat? operta recludit, spes iubet esse ratas, ad proelia trudit inertem. — ἄλλη δ' ἡ] Ita scripsi ex A. etc. pro ἄλλη δὲ cf. v. 13. Ceterum vide E. N. II, 8, 10 sqq. M. M. I, 20 p. 1191, a, 23.

21. δι' ἔρωτα] Ovid. Amor. I, 6, 20 vacat Liber Amorque metu.

22. καὶ] ἢ M. P. A. etc. Correxit Casaub.

23. ὁ ἐν Μεταπωντίῳ] Qui quis hic fuerit me docebit gratum mihi faciet.

24. ὁ ἐν Κρήτῃ μυθ.] At „multis est Creta famigerata fabulis“ ut ait Pomp. Mel. II, 7. Theseumne dicit auctor, an Minois et Rhadamanthi ob Mileti amores suscepta certamina (Apollod. III, 1, 2) significat? — 25. ἐκστατικόν] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 2 p. 1145, b, 11. VII, 3 p. 1146, a, 18. Opponitur ἐμμενετικόν ibid. p. 1146, a, 17. VII, 9 p. 1151, a, 20. VII, 9 p. 1151, a, 2. — οἱ] om. M. — θῆρες] σύες P.

28. μάλιστα φυσικὴ ἡ τ. θυμοῦ] Cf. Cic. Tusc. IV, 19, 43: quid? quod iidem Peripatetici perturbationes istas, quas nos exstirpandas putamus non modo *naturales* esse dicunt, sed etiam utiliter a natura datas. Primum multis verbis iracundiam laudant: cotem fortitudinis esse dicunt etc. Cic. Off. I, 25, 89. Senec. de Ira III, 3. Eud. VI = E. N. VII, 7 p. 1149, b, 6. — ἀήττητον] Cf. p. 1223, b, 23–24.

29. οἱ παῖδες] Hoc voc. offensionem habuisse videtur apud Sylburgium: at quod contenditur a philosopho id multa saepe proelia comprobaverunt. — διὰ νόμον] E. N. III, 8, 1 δοκοῦσι γὰρ ὑπομένειν τοὺς κινδύνους οἱ πολῖται διὰ τὰ ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμια καὶ τὰ ὀνείδη καὶ διὰ τὰς τιμάς. καὶ διὰ τοῦτο ἀνδρειότατοι δοκοῦσιν εἶναι παρ'

1229, a. δρεία. κατ᾽ ἀλήθειαν δὲ οὐδεμία τούτων, ἀλλὰ πρὸς τὰς παρακελεύσεις τὰς ἐν τοῖς κινδύνοις χρήσιμα ταῦτα πάντα.

Περὶ μὲν τῶν φοβερῶν νῦν μὲν ἁπλῶς εἰρήκαμεν, βέλτιον δὲ διορίσασθαι μᾶλλον. ὅλως μὲν οὖν φοβερὰ λέγεται τὰ ποιητικὰ φόβου. τοιαῦτα δ᾽ ἐστὶν ὅσα φαίνεται ποιητικὰ λύπης φθαρτικῆς· τοῖς γὰρ ἄλλην τινὰ προσδεχομένοις λύπην ἑτέρα μὲν ἂν τις ἴσως λύπη γένοιτο καὶ πάθος ἕτερον, φόβος δ᾽ οὐκ ἔσται, οἷον εἴ τις προορῷτο ὅτι λυπήσεται λύπην ἣν οἱ φθονοῦντες λυποῦνται, ἢ τοιαύτην οἵαν οἱ ζηλοῦντες ἢ οἱ αἰσχυνόμενοι. ἀλλ᾽ ἐπὶ μόναις ταῖς τοιαύταις φαινομέναις ἔσεσθαι λύπαις φόβος γίνεται, ὅσων ἡ φύσις ἀναιρετικὴ τοῦ
1229, b. ζῆν. διὸ καὶ σφόδρα τινὲς ὄντες μαλακοὶ περὶ ἔνια ἀνδρεῖοί εἰσι, καὶ ἔνιοι σκληροὶ καὶ καρτερικοὶ καὶ δειλοί. καὶ δὴ δοκεῖ σχεδὸν ἴδιον τῆς ἀνδρείας εἶναι τὸ περὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν τούτου λύπην ἔχειν πως. εἰ γάρ τις εἴη τοιοῦτος οἷος πρὸς ἀλέας καὶ ψύχη καὶ τὰς τοιαύτας λύπας ὑπομενετικός, ὡς ὁ λόγος, ἀκινδύνους οὔσας, πρὸς δὲ τὸν θάνατον καὶ μαλακὸς καὶ περίφοβος, μὴ δι᾽ ἄλλο τι πάθος ἀλλὰ δι᾽ αὐτὴν τὴν φθοράν, ἄλλος δὲ πρὸς μὲν ἐκείνας μαλακός, πρὸς δὲ τὸν θάνατον ἀπαθής, ἐκεῖνος μὲν ἂν εἶναι δόξειε δειλός, οὗτος δ᾽ ἀνδρεῖος. ὁ γὰρ κίνδυνος ἐπὶ τοῖς τοιούτοις λέγεται μόνοις τῶν φοβερῶν, ὅταν πλησίον ᾖ τὸ τῆς τοιαύ-

οἷς οἱ δειλοὶ ἄτιμοι, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι ἔντιμοι.

30. κατ᾽ ἀλήθειαν δὲ] δὲ om. A. E. addidit S. — οὐδεμία] μία A. Cam., correxit E. De re cf. p. 1230, a, 21 sqq.

32. *ARG. I, E. His praemissis ad verae fortitudinis naturam cognoscendam vis terribilium accuratius definienda est. Terribilia igitur illa imprimis dicenda sunt, quae afferunt metum doloris appropinquantis cum pernicie hominis coniuncti. In mortis igitur imminentis consideratione homo fortis potissime certo modo praeparatus esse debet, et ita quidem ut non ob ignorantiam* (p. 1229, b, 26) *aut iram* (b, 28) *aut voluptatem aliquam* (b, 30) *aut laboris molestiaeve fugam* (b, 39) *aut fretus experientia quadam* (p. 1230, a, 4) *aut pudore adductus* (p. 1230, a, 16) *terribilibus ac morti obviam eat, sed ut propter honestum terribilia illa contemnat atque ad mortem usque sustineat* (p. 1230, a, 21-36).

32. μὲν τῶν] Hoc e cod. M. recepi pro δὲ τῶν: cf. p. 1224, a, 23.

33. φοβερὰ κτλ.] Rhetor. II, 5 p. 1382, a, 21 ἔστω δὴ φόβος λύπη τις ἢ ταραχὴ ἐκ φαντασίας μέλλοντος κακοῦ φθαρτικοῦ ἢ λυπηροῦ. οὐ γὰρ πάντα τὰ κακὰ φοβοῦνται, οἷον εἰ ἔσται ἄδικος ἢ βραδύς, ἀλλ᾽ ὅσα λύπας μεγάλας ἢ φθορὰς δύναται, καὶ ταῦτ᾽ ἐὰν μὴ πόρρω ἀλλὰ σύνεγγυς φαίνηται ὥστε μέλλειν. Cf. ibid. a, 29 et p. 1283, b, 25.

37. λυπήσεται] λύπη ἔσται M. P. A. etc.

38. ἣν οἱ] οἱ om. M. A. etc. — τοιαύτην] αὐτήν A. etc.

1229, b, 1. καὶ] καὶ οἱ P.

2. σκληροί] Cf. E. N. IV, 8, 2 et praecipue Plat. Prot. p. 331, D. Symp. p. 195, D. — καὶ δειλοί] καὶ eiiciendum censet Bon. p. 50: at est Latinum etiam, adeo, rem significans inopinatam et primo adspectu insolentem. — καὶ δὴ] καὶ δὴ καὶ P.

3. ἴδιον τῆς ἀνδρείας κτλ.] E. N. III, 6, 6 περὶ τὰ μέγιστα τῶν φοβερῶν ὁ ἀνδρεῖος. οὐδεὶς γὰρ ὑπομενετικώτερος τῶν δεινῶν. φοβερώτατον δ᾽ ὁ θάνατος· πέρας γὰρ κτλ. M. M. I, 20 p. 1191, a, 31.

4. τὴν τούτου] τὴν περὶ τούτου P. — οἷος] om. A. etc.

10. ὁ] ὁ recepi e cod. M. pro καὶ quod habet B. Cf. Winer. gr. N. T. p. 210 ed. V.

11. ὅταν πλησίον κτλ.] Cf. M. M.

1229,b τῆς φθορᾶς ποιητικόν. φαίνεται δὲ κίνδυνος, ὅταν πλησίον φαίνηται. τὰ μὲν οὖν φοβερά, περὶ ὅσα φαμὲν εἶναι τὸν ἀνδρεῖον, εἴρηται δὴ ὅτι τὰ φαινόμενα ποιητικὰ λύπης τῆς φθαρτικῆς· ταῦτα μέντοι πλησίον γε φαινόμενα καὶ μὴ πόρρω, καὶ τοσαῦτα τῷ μεγέθει ὄντα ἢ φαινόμενα ὥστ᾽ εἶναι σύμμετρα πρὸς ἄνθρωπον. ἔνια γὰρ ἀνάγκη παντὶ φαίνεσθαι ἀνθρώπῳ φοβερὰ καὶ διαταράττειν· οὐθὲν γὰρ κωλύει, ὥσπερ θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἐνίας ὑπὲρ ἡμᾶς εἶναι καὶ τὰς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἕξεις, οὕτω καὶ τῶν περὶ τὴν ψυχὴν παθημάτων. οἱ μὲν [οὖν] δειλοὶ καὶ θρασεῖς διαψεύδονται διὰ τὰς ἕξεις· τῷ μὲν γὰρ δειλῷ τά τε μὴ φοβερὰ δοκεῖ φοβερὰ εἶναι καὶ τὰ ἠρέμα σφόδρα, τῷ δὲ θρασεῖ τοὐναντίον τὰ τε φοβερὰ θαρραλέα καὶ τὰ σφόδρα ἠρέμα, τῷ δ᾽ ἀνδρείῳ τἀληθῆ μάλιστα. διόπερ οὔτ᾽ εἴ τις ὑπομένει τὰ φοβερὰ δι᾽ ἄγνοιαν, ἀνδρεῖος, οἷον εἴ τις τοὺς κεραυνοὺς ὑπομένει φερομένους διὰ μανίαν, οὔτ᾽ εἰ γινώσκων ὅσος ὁ κίνδυνος, διὰ θυμόν, οἷον οἱ Κελτοὶ πρὸς τὰ κύματα ὅπλα ἀπαντῶσι λαβόντες, καὶ ὅλως ἡ βαρβαρικὴ ἀνδρεία μετὰ θυμοῦ ἐστιν. ἔνιοι δὲ καὶ δι᾽ ἄλλας ἡδονὰς ὑπομένουσιν· καὶ γὰρ ὁ θυμὸς ἡδονήν ἔχει τινά· μετ᾽ ἐλπίδος γάρ ἐστι τιμωρίας· ἀλλ᾽ ὅμως οὔτ᾽ εἰ διὰ ταύτην οὔτ᾽ εἰ δι᾽ ἄλλην ἡδονὴν ὑπομένει τις τὸν θάνατον ἢ φυγὴν μειζόνων λυπῶν, οὐδεὶς δικαίως ἀνδρεῖος λέγοιτο τούτων. εἰ γὰρ ἦν ἡδὺ τὸ ἀποθνήσκειν, πολλάκις ἂν δι᾽ ἀκρασίαν ἀπέθνησκον οἱ ἀκόλαστοι, ὥσπερ καὶ νῦν, αὐτοῦ μὲν τοῦ ἀποθνήσκειν οὐκ ὄντος ἡδέος, τῶν ποιητικῶν δ᾽ αὐτοῦ, πολλοὶ δι᾽ ἀκρασίαν περιπίπτουσιν εἰδότες, ὧν οὐδεὶς ἀνδρεῖος εἶναι δόξειεν, εἰ καὶ πάνυ ἑτοίμως ἀποθνήσκειν. οὔτ᾽ εἰ φεύγοντες τὸ πονεῖν, ὅπερ

I, 20 p. 1191, a, 33: *εἰ γάρ τις τὸν εἰς δέκατον ἔτος κίνδυνον μὴ φοβεῖται, οὔπω ἀνδρεῖος. ἔνιοι γὰρ θαρροῦσι διὰ τὸ μακρὰν ἀπέχειν, ἂν δὲ πλησίον γένωνται, ἀποθνήσκουσι τῷ δέει.*

13. *φαίνηται*] *φαίνεται* A. etc. et B. „*Φαίνεται* rectius mutari potest in subiunctivum *φαίνηται*" Sylb.

14. *δὴ ὅτι*] *διότι* M. A. etc.

15. *πλησίον γε φαινόμ. καὶ μὴ πόρρω*] *γε* scripsi e coni. pro inepto *τε*: de dicendi genere cf. quae monui ad E. N. VIII, 13, 6 p. 78.

15–16. *καὶ φαινόμενα*] om. M. — v. 16. *καὶ*] om. P.

21. *οἱ μὲν οὖν*] *οὖν* addidi e coniectura, fretus et loci natura, et sagacitate Interpretis („enim") atque Bonitzii p. 51. Ante haec verba plene interpunxi secutus A. etc.

22. *διαψεύδονται*] *ἐπιψεύδονται* Is. S. Cas.

26. *ὑπομένει*] *ὑπομένοι* P. — *ἄγνοιαν*] *ἄνοιαν* P.: at cf. p. 1229, a, 16 et p. 1225, b, 6.

28. *οἷον οἱ Κελτοὶ*] Cf. E. N. III, 7, 7. Cum his quae Eudemus dicit illa quae ex Ephoro refert Strabo VII, 293 conspirant.

31. *καὶ γὰρ ὁ θυμὸς κτλ.*] E. N. III, 8, 12. Rhetor. II, 2 p. 1378, b, 1. Plat. Phileb. p. 47, E. Ante *καὶ γὰρ* et v. 32 post *τιμωρίας* plene interpungit B.

37. *δ᾽ αὐτοῦ*] *δι᾽ αὐτοῦ* M. — *πολλοὶ*] *πολλοῖς* A. etc., *πολλοὶ* iam Sylb. coniecit: plene igitur perfecte dicendum fuisse existimato *πολλοὶ δι᾽ ἀκρ. περιπίπτουσι τοῖς ποιητικοῖς τοῦ ἀποθνήσκειν.*

38–39. *εἰ καὶ πάνυ ἑτοίμως ἀποθνήσκειν*] scil. *δόξειεν*: *ἑτοίμως* (quantum quidem ex factis eius coniicere licet) scripsi ex M. P. A. E. Cam. pro *ἕτοιμος* quod habent Is. S. Cas. B.

39. *οὔτ᾽ εἰ*] *οὐθ᾽ οἱ* Cas. Rei con-

1229, b. πολλοὶ ποιοῦσιν, οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐθεὶς ἀνδρεῖος, καθάπερ
1230, a. καὶ Ἀγάθων φησὶ "φαῦλοι βροτῶν γὰρ τοῦ πονεῖν ἡσσώμενοι θανεῖν ἐρῶσιν"· ὥσπερ καὶ τὸν Χείρωνα μυθολογοῦσιν οἱ ποιηταὶ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἕλκους ὀδύνην εὔξασθαι ἀποθανεῖν ἀθάνατον ὄντα. παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ ὅσοι δι' ἐμπειρίαν ὑπομένουσι τοὺς κινδύνους, ὅνπερ τρόπον σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτικῶν ἀνθρώπων ὑπομένουσιν. αὐτὸ γὰρ τοὐναντίον ἔχει ἢ ὡς ᾤετο Σωκράτης, ἐπιστήμην οἰόμενος εἶναι τὴν ἀνδρείαν. οὔτε γὰρ διὰ τὸ εἰδέναι τὰ φοβερὰ θαρροῦσιν οἱ ἐπὶ τοὺς ἱστοὺς ἀναβαίνειν ἐπιστάμενοι, ἀλλ' ὅτι ἴσασι τὰς βοηθείας τῶν δεινῶν· οὔτε δι' ὃ θαρραλεώτερον ἀγωνίζονται, τοῦτο ἀνδρεία. καὶ γὰρ ἂν ἡ ἰσχὺς καὶ ὁ πλοῦτος κατὰ Θέογνιν ἀνδρεία εἶεν· "πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος." [ἔτι δὲ] φανερῶς ἔνιοι δειλοὶ ὄντες ὅμως ὑπομένουσι δι' ἐμπειρίαν· τοῦτο δέ, ὅτι οὐκ οἴονται κίνδυνον εἶναι· ἴσασι γὰρ τὰς βοηθείας. σημεῖον δέ· ὅταν γὰρ μὴ ἔχειν οἴωνται βοήθειαν, ἀλλ' ἤδη πλησίον ᾖ τὸ δεινόν, ουχ ὑπομένουσιν. ἀλλὰ πάντων τῶν τοιούτων αἰτίων οἱ διὰ τὴν αἰδῶ ὑπομένοντες μάλιστα φανεῖεν ἀνδρεῖοι, καθάπερ καὶ Ὅμηρος τὸν Ἕκτορά φησιν ὑπομεῖναι τὸν κίνδυνον τὸν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· "Ἕκτορα δ' αἰδὼς εἷλε"· καὶ "Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει." καὶ

fer E. N. III, 7, 13 τὸ δ' ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν ἢ ἔρωτα ἤ τι λυπηρὸν οὐκ ἀνδρείου ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ κτλ.

1230, a, 1. Ἀγάθων] Wagnerus fragm. poet. trag. Gr. p. 76–77 haec affert ut ex fabula Agathonis incerta deprompta. Confert idem Martial. XI, 56 extr., „rebus in angustis facile est contemnere vitam: fortiter ille facit, qui miser esse potest" et Eurip. fragm. 895.

2. καὶ τὸν Χείρωνα] καὶ om. M. Ceterum confer Ovid. Met. II, 649 sqq.

3. διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ] διὰ μὲν τὴν τοῦ Is. S.

7. ᾤετο] „Pro ᾤετο lacunam habet M." – De re vide p. 1229, a, 15.

8. εἶναι τὴν ἀνδρείαν] τὴν ἀνδρίαν εἶναι M. A. etc.

9. οἱ ἐπὶ τοὺς ἱστοὺς κτλ.] E. N. III, 6, 11.

11–12. καὶ γὰρ ἂν ἡ ἰσχύς κτλ.] ἡ om. M. - Sententia haec est: „divitias provocare fortitudinem sequeretur e contrario, quia paupertas, ut ait Theognis, creat ignaviam et animum humilem ac demissum. Sententia Theognidis plena haec est v. 177: Καὶ γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος οὔτε τι εἰπεῖν Οὔθ' ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δέ οἱ δέδεται. Quibus recte Sylburgius explicationis causa addit illum versum Theogn. 173: Ἄνδρ' ἀγαθὸν πενίη πάντων δάμνησι μάλιστα. Quam saepe autem ad hoc dictum Theognidis provocatum sit, intelligitur ex Luc. de merc. cond. 5.

12. εἶεν] om. Is. S. Cas. — ἔτι δὲ] Haec addidi e coni.

16. ἀλλὰ πάντων κτλ.] Hic quoque philosophus ob oculos habuit E. N. III, 8, 1–3 ubi quum alii versus afferuntur, tum ille Πουλυδάμας μοι κτλ., qui etiam M. M. I, 20 p. 1191, a, 8 repetitur.

19. πρὸς τὸν] τὸν om. M.

19–20. „Ἕκτορα δ' αἰδὼς εἷλε"] Sequutus sum Bekkerum et signa, quibus aliorum verba allata notari solent, apposui, quamquam in Ἕκτορος ἀναιρέσει, Il. XXII, huiusmodi versus non exstat: credo igitur memoriae errore haec verba a philosopho tanquam versus hexametri initium esse posita, fraudem fortasse facientibus illis vel similibus quae sunt Il. XXII, 136 Ἕκτορα, δ' ὡς ἐνόησεν, ἕλε τρόμος, vel Il. XVI, 422 αἰδώς, ὦ Λύκιοι, πόσε φεύγετε; Haec mihi sunt magis probabilia, quam illa opinio, ex qua fortasse quis verba Ἕκτορα δ' αἰδὼς εἷλε pedestri orationi Eudemi assignet: ita enim, ut omittam anilem garrulita-

1230, a. ἐστὶν ἡ πολιτικὴ ἀνδρεία αὕτη. ἡ δ' ἀληθὴς οὔτε αὕτη οὔτ' ἐκείνων οὐδεμία, ἀλλ' ὁμοία μέν, ὥσπερ καὶ ἡ τῶν θηρίων, ἃ διὰ τὸν θυμὸν ὁμόσε τῇ πληγῇ φέρεται. οὔτε γὰρ ὅτι ἀδοξήσει, δεῖ μένειν φοβουμένους, οὔτε δι' ὀργήν, οὔτε διὰ τὸ μὴ νομίζειν ἀποθανεῖσθαι, ἢ διὰ τὸ δυνάμεις ἔχειν φυλακτικάς· οὐδὲ γὰρ οἰήσεται οὕτω γε φοβερὸν εἶναι οὐθέν. ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶσά γε ἀρετὴ προαιρετική (τοῦτο δὲ πῶς λέγομεν, εἴρηται πρότερον, ὅτι ἕνεκά τινος πάντα αἱρεῖσθαι ποιεῖ, καὶ τοῦτο ἐστί, τὸ οὗ ἕνεκα, τὸ καλόν), δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀνδρεία ἀρετή τις οὖσα ἕνεκά τινος ποιήσει τὰ φοβερὰ ὑπομένειν, ὥστ' οὔτε δι' ἄγνοιαν (ὀρθῶς γὰρ μᾶλλον ποιεῖ κρίνειν) οὔτε δι' ἡδονήν, ἀλλ' ὅτι καλόν· ἐπεί, ἂν γε μὴ καλὸν ᾖ ἀλλὰ μανικόν, οὐχ ὑπομένει· αἰσχρὸν γάρ. Περὶ ποῖα μὲν οὖν ἐστιν ἡ ἀνδρεία μεσότης καὶ τίνων καὶ διὰ τί, καὶ τὰ φοβερὰ τίνα δύναμιν ἔχει, σχεδὸν εἴρηται κατὰ τὴν παροῦσαν ἔφοδον ἱκανῶς.

2 Περὶ δὲ σωφροσύνης καὶ ἀκολασίας μετὰ ταῦτα διελέσθαι πειρατέον. λέγεται δ' ὁ ἀκόλαστος πολλαχῶς. ὅ τε

tem sententiam v. 18 καὶ Ὅμηρός φησι κτλ. repetentem, valde claudicaret oratio, quam saltem in hunc fere modum conformatam requireres: Ἕκτορα δὲ αἰδὼς εἷλεν, ὅπου λέγει· Πουλυδάμας κτλ. Multo minus huc referri possit Iliad. V, 471 sqq. Quum igitur superiorem rationem veram esse putem, v. 20 post εἷλε haud cunctanter particulam καὶ de meo addidi, quo diversos versus afferri significaretur. Ille autem versus Πουλυδάμας κτλ. est Il. XXII, 100, cui rei explicandae causa illa v. 104 in candidi lectoris gratiam adiicio: Νῦν δ' ἐπεὶ ὤλεσα λαὸν ἀτασθαλίῃσιν ἐμῇσιν, Αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους, Μήποτέ τις εἴπῃσι κακώτερος ἄλλος ἐμεῖο· Ἕκτωρ ἧφι βίηφι πιθήσας ὤλεσε λαόν. Ὣς ἐρέουσιν· ἐμοὶ δὲ τότ' ἂν πολὺ κέρδιον εἴη, Ἄντην ἢ Ἀχιλῆα κατακτείναντα νέεσθαι, Ἠέ κεν αὐτὸν ὀλέσθαι ἐϋκλειῶς πρὸ πόληος. Ceterum v. 20 pro Πουλυδάμας in P. est Πολυδάμας.

21. ἡ πολιτική] Cf. p. 1229, a, 13.

24. ἀδοξήσει] Convenientius plurale ἀδοξήσουσι. Stlb. Pro φοβουμένους malim φοβούμενον. Casaub. At vide quae ad p. 1214, b, 6. diximus.

26. οὐδέ] οὔτε codices.

27. γε] γε recepi ex M.

28. πρότερον] Cf. II, 11.

30. ὥστ' οὔτε] ὥστ' om. Is. E. S. Cas. οὔτε om. A. Cam.

32. ὅτι καλόν] Cf. p. 1229, a, 2 et 4.

35. ἔχει] om. A. E. addit S. Cas.

37. *ARG. II. De temperantia et intemperantia. Explicato intemperantis* (τοῦ ἀκολάστου) *et intemperantiae nomine* (p. 1230, a, 38 – b, 9) *docetur temperantiam et intemperantiam cerni in certis quibusdam voluptatibus vel molestiis petendis vel fugiendis* (p. 1230, b, 9–12), *dum vitium vacans nomine in voluptatibus parum fruendis illud conspicuum raro usu veniat* (b, 13–20). *Voluptates autem illae, in quibus temperantia et oppositum ei vitium vertitur, non sunt voluptates animi neque ex omnium sensuum lenociniis, sed tantum ex eis oriuntur, quae gustu et tactu percipiuntur, et, verum si quaerimus, ex eis solum, quae parat tactus* (p. 1230, b, 22 – 1231, a, 18). *Hinc qui sit intemperans* (p. 1231, a, 18–26), *qui stupidus ille omnis voluptatis dulcedinem aspernans* (a, 26), *intelligitur et temperantiae haec definitio colligitur, ut sit mediocritas inter intemperantiam et* ἀναισθησίαν *h. e. stuporem quendam et fugam voluptatum omnium* (p. 1231, a, 34 – b, 4).

37. Περὶ δὲ σωφροσύνης] Fons est E. N. III, 10 sqq. Cf. M. M. I, 22. de Virt. et Vit. cap. 2 et 4.

38. λέγεται – πολλαχῶς] Ob oculos habuit philosophus E. N. III, 12, 5 sqq. — ὅ τε] ὅτε A. E. Int.

γὰρ μὴ κεκολασμένος πως μηδ' ἰατρευόμενος, ὥσπερ ἄτμητος [1230 b] ὁ μὴ τετμημένος, καὶ τούτων ὁ μὲν δυνατὸς ὁ δ' ἀδύνατος· ἄτμητον γάρ τό τε μὴ δυνάμενον τμηθῆναι, καὶ τὸ δυνατὸν μὲν μὴ τετμημένον δέ· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὸ ἀκόλαστον· καὶ γὰρ τὸ μὴ πεφυκὸς δέχεσθαι κόλασιν, καὶ τὸ πεφυκὸς μὲν μὴ κεκολασμένον δὲ περὶ ἁμαρτίας περὶ ἃς ὀρθοπραγεῖ ὁ σώφρων, ὥσπερ οἱ παῖδες· κατὰ ταύτην γὰρ ἀκόλαστοι λέγονται τὴν ἀκολασίαν. ἔτι δ' ἄλλον τρόπον οἱ δυσίατοι καὶ οἱ ἀνίατοι πάμπαν διὰ κολάσεως. πλεοναχῶς δὲ λεγομένης τῆς ἀκολασίας, ὅτι μὲν περὶ ἡδονάς τινας καὶ λύπας εἰσί, φανερόν, καὶ ὅτι ἐν τῷ περὶ ταύτας διακεῖσθαί πως καὶ ἀλλήλων διαφέρουσι καὶ τῶν ἄλλων· διεγράψαμεν δὲ πρότερον πῶς τὴν ἀκολασίαν ὀνομάζοντες μεταφέρομεν. τοὺς γὰρ ἀκινήτως ἔχοντας δι' ἀναισθησίαν πρὸς τὰς αὐτὰς ἡδονὰς οἱ μὲν καλοῦσιν ἀναισθήτους, οἱ δ' ἄλλοις ὀνόμασι τοιούτοις προσαγορεύουσιν. ἔστι δ' οὐ πάνυ γνώριμον τὸ πάθος οὐδ' ἐπιπόλαιον διὰ τὸ πάντας ἐπὶ θάτερον ἁμαρτάνειν μᾶλλον καὶ πᾶσιν εἶναι σύμφυτον τὴν τῶν τοιούτων ἡδέων ἧτταν καὶ αἴσθησιν. μάλιστα δ' εἰσὶ τοιοῦτοι, οἵους οἱ κωμῳδοδιδάσκαλοι παράγουσιν ἀγροίκους, οἳ οὐδὲ τὰ μέτρια καὶ τὰ ἀναγκαῖα πλησιάζουσι τοῖς ἡδέσιν. Ἐπεὶ δ' ὁ σώφρων ἐστὶ περὶ ἡδονάς, ἀνάγκη καὶ περὶ ἐπιθυμίας τινὰς αὐτὸν εἶναι. δεῖ δὴ λαβεῖν περὶ τίνας. οὐ γὰρ περὶ πάσας οὐδὲ περὶ ἅπαντα τὰ ἡδέα ὁ σώφρων σώφρων

1230, b, 2. μὴ] om. P. A. etc. Ceterum cf. Metaph. Δ, 22 p. 1022, b, 33 ὁσαχῶς αἱ ἀπὸ τοῦ α ἀποφάσεις λέγονται, τοσαυταχῶς καὶ αἱ στερήσεις λέγονται. ἄνισον μὲν γὰρ τῷ μὴ ἔχειν ἰσότητα πεφυκὸς λέγεται, ἀόρατον δὲ καὶ τῷ ὅλως μὴ ἔχειν χρῶμα καὶ τῷ φαύλως, καὶ ἄπουν καὶ τῷ μὴ ἔχειν ὅλως πόδας καὶ τῷ φαύλους. – ἔτι τῷ μὴ ῥᾳδίως ἢ τῷ μὴ καλῶς, οἷον τὸ ἄτμητον οὐ μόνον τῷ μὴ τέμνεσθαι ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ ῥᾳδίως ἢ τῷ μὴ καλῶς.

6. ὥσπερ οἱ παῖδες] Cf. Ethic. Nic. III, 12, 5. 8.

8. καὶ οἱ] οἱ om. M. A. etc. — διὰ κολάσεως] δι' ἀκολασίαν P.

10. εἰσί] om. M. — ταύτας] ταύταις M.

12. πρότερον] πότερον P. Significatur libri II cap. 3. p. 1221, a, 20, ubi quaedam excidisse hic locus arguit. – In cod. P. est ὄνομα pro ὀνομάζοντες, ut videtur.

14. πρὸς τὰς αὐτὰς ἡδονάς] Non esse haec auctoris verba integra sensit Int. qui omissis voc. τὰς et ἡδονάς vertit „qui nullo sensu erga eas commoventur". Nam durum est si τὰς αὐτάς interpretamur περὶ ἃς ὑπερβάλλει ὁ ἀκόλαστος. Scripsisse philosophum πρὸς τὰς τῶν ἁπτῶν (v. 25) ἡδονάς non est credibile.

15. τοιούτοις] τοιούτους S. Cas. sed Cas. ad marg. „scribendum τοιούτοις [ut ed. Ald.] vel τοὺς τοιούτους." — ἔστι δ' οὐ κτλ.] Cf. E. N. II, 7, 3. ἐλλείποντες δὲ περὶ τὰς ἡδονὰς οὐ πάνυ γίνονται, quod iisdem verbis repetitur III, 11, 7, quo indicatur non facile (cf. Krueg. ad Xen. An. I, 8, 14) usu venire eiusmodi stuporem quia naturae humanae repugnet, posse eum usu venire non prorsus negatur. Nulla est igitur in hac re Eudemi et Aristotelis dissensio, quam reperire sibi visus est Fischer. p. 40–41.

16. ἐπιπόλαιον] ἐπὶ πόλεως P.

20. τὰ ἀναγκαῖα] Cf. p. 1221, a, 22. Eud. VI = E. N. VII, 6 p. 1147, b, 25. — πλησιάζουσι] παραπλησιάζουσι M.

21. Ἐπεὶ δ' ὁ σώφρ.] Cf. E. N. III, 10, 2 sqq.

23. οὐ περὶ πάσας κτλ.] Cf. E. N. III, 10, 8 περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀκολασία ἐστί,

1230, b. ἐστίν, ἀλλὰ τῇ μὲν δόξῃ περὶ δύο [πως] τῶν αἰσθητῶν, περί τε τὸ γευστὸν καὶ τὸ ἁπτόν, τῇ δ' ἀληθείᾳ περὶ τὸ ἁπτόν· περὶ γὰρ τὴν διὰ τῆς ὄψεως ἡδονὴν τῶν καλῶν ἄνευ ἐπιθυμίας ἀφροδισίων, ἢ λύπην τῶν αἰσχρῶν, καὶ περὶ τὴν διὰ τῆς ἀκοῆς τῶν εὐαρμόστων ἢ ἀναρμόστων, ἔτι δὲ πρὸς τὰς δι' ὀσφρήσεως, τάς τε ἀπὸ εὐωδίας καὶ τὰς ἀπὸ δυσωδίας, οὐκ ἔστιν ὁ σώφρων. οὐδὲ γὰρ ἀκόλαστος οὐδεὶς λέγεται τῷ πάσχειν ..... ἢ μὴ πάσχειν. εἰ γοῦν τις ἢ καλὸν ἀνδριάντα θεώμενος ἢ ἵππον ἢ ἄνθρωπον, ἢ ἀκροώμενος ᾄδοντος, μὴ βούλοιτο μήτε ἐσθίειν μήτε πίνειν μήτε ἀφροδισιάζειν, ἀλλὰ τὰ μὲν καλὰ θεωρεῖν τῶν δ' ᾀδόντων ἀκούειν, οὐκ ἂν δόξειεν ἀκόλαστος εἶναι, ὥσπερ οὐδ' οἱ κηλούμενοι παρὰ ταῖς Σειρῆσιν. ἀλλὰ περὶ τὰ δύο τῶν αἰσθητῶν ταῦτα, περὶ ἅπερ καὶ τἆλλα θηρία μόνα τυγχάνει αἰσθητικῶς ἔχοντα καὶ χαίροντα καὶ λυπούμενα, περὶ τὰ γευστὰ καὶ ἁπτά. περὶ δὲ τὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἡδέα σχεδὸν ὁμοίως ἅπαντα 1231, a. φαίνεται ἀναισθήτως διακείμενα, οἷον περὶ εὐαρμοστίαν ἢ κάλλος· οὐθὲν γάρ, ὅ τι καὶ ἄξιον λόγου, φαίνεται πάσχοντα αὐτῇ τῇ θεωρίᾳ τῶν καλῶν ἢ τῇ ἀκροάσει τῶν εὐαρμόστων, εἰ μή τί που συμβέβηκε τερατῶδες. ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὰ εὐώδη ἢ δυσώδη· καίτοι τάς γε αἰσθήσεις ὀξυτέρας ἔχουσι πάσας· ἀλλὰ καὶ τῶν ὀσμῶν ταύταις χαίρουσιν ὅσαι κατὰ συμβεβηκὸς εὐφραίνουσιν, ἀλλὰ μὴ καθ' αὑτάς. λέγω δὲ [μὴ] καθ' αὑτάς, αἷς [ἢ] ἐλπίζοντες χαίρομεν ἢ μεμνημένοι, οἷον ὄψων καὶ ποτῶν· δι' ἑτέρου γὰρ ἡδονὴν ταύταις χαίρομεν, τὴν τοῦ φαγεῖν ἢ πιεῖν· καθ' αὑτὰς δέ, οἷαι αἱ τῶν ἀνθῶν εἰσιν. διὸ ἐμμελῶς ἔφη Στρατόνικος τὰς μὲν καλὸν ὄζειν,

ὧν καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα κοινωνεῖ – αὗται δ' εἰσὶν ἁφὴ καὶ γεῦσις. Eth. Eud. VI — E. N. VII, 8 init. M. M. I, 22 p. 1191, b, 6. — ἅπαντα] πάντα P. — σώφρων] σώφρων alterum om. A. E. S. Cas.

24. πως] πως addit cod. M.

25. περὶ τὸ ἁπτόν] De Part. An. II, 10 extr. ἔστιν οἷον ἁφή τις καὶ ἡ τῆς γεύσεως αἴσθησις. Ibid. II, 17 ἡ δὲ γεῦσις ἁφή τις. Trendelenb. ad Ar. de An. p. 400.

26. περὶ τὴν διὰ τῆς ὄψεως ἡδ. κτλ.] Plat. Phil. p. 51, B ἀληθεῖς ἡδονὰς ὀρθῶς τις ὑπολάβοι ἂν τὰς περί τε τὰ καλὰ λεγόμενα χρώματα καὶ περὶ τὰ σχήματα καὶ τῶν ὀσμῶν τὰς πλείστας καὶ τὰς τῶν φθόγγων κτλ. Gorg. p. 474, D. Xen. Mem. III, 8, 5. E. N. III, 10, 3. M. M. I, 22 p. 1191, b, 9. II, 7. p. 1205, b, 27.

28. τῶν] om. Cas. — εὐαρμ.] ἐναρμόστων M. A. etc., εὐαρμόστων coni. S. ob p. 1231, a, 1. 3.

29. ὀσφρήσεως] Cf. E. N. III, 10, 5.

31. ἢ μὴ πάσχειν] ante haec verba excidisse videtur ὑπὸ τούτων. — εἰ γοῦν κτλ.] Cf. M. M. I, 22 p. 1191, b, 7.

35. Σειρῆσιν] συρίσιν M. Ceterum cf. Odyss. XII, 158 sqq.

37. μόνα] μόνον P.

1231, a, 4. τι που] πού τι M.

7–8. δὲ μὴ καθ' αὑτάς, αἷς ἢ ἐλπ.] Ita scripsi e coni. pro δὲ καθ' αὑτάς, αἷς μὴ ἐλπ. Cf. E. N. III, 10, 5 οὐδὲ τοὺς περὶ τὴν ὀσμήν, πλὴν κατὰ συμβεβηκὸς κτλ. Ceterum pro αἷς in M. P. est ἅς.

9. ἑτέρου] Ita scripsi ex M. pro ἑτέραν.

10. οἷαι] οἷον P. A. etc. — αἱ τῶν] ἀϊτῶν Er. Ob similem credo errorem Int. vertit „ut est *lucorum* (ὑλῶν?) et florum."

11. Στρατόνικος] Stratonicus Atheniensis citharoedus significari videtur, cuius dicta memoriae prodidit Athen. p. 347 F sqq. - τὰς μὲν] vide adn. sq.

1231, a. τὰς δὲ ἡδύ. ἐπεὶ καὶ τῶν περὶ τὸ γευστὸν οὐ περὶ πᾶσαν ἡδονὴν ἐπτόηται τὰ θηρία, οὐδ᾽ ὅσων τῷ ἄκρῳ τῆς γλώττης ἡ αἴσθησις, ἀλλ᾽ ὅσων τῷ φάρυγγι, καὶ ἔοικεν ἁφῇ μᾶλλον ἢ γεύσει τὸ πάθος· διὸ οἱ ὀψοφάγοι οὐκ εὔχονται τὴν γλῶτταν ἔχειν μακρὰν ἀλλὰ τὸν φάρυγγα γεράνου, ὥσπερ Φιλόξενος ὁ Ἐρύξιδος. ὥστε περὶ τὰ ἁπτόμενα ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν θετέον τὴν ἀκολασίαν. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀκόλαστος περὶ τὰς τοιαύτας ἐστίν. οἰνοφλυγία γὰρ καὶ γαστριμαργία καὶ λαγνεία καὶ ὀψοφαγία καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα περὶ τὰς εἰρημένας ἐστὶν αἰσθήσεις, εἰς ἅπερ μόρια ἡ ἀκολασία διαιρεῖται. περὶ δὲ τὰς δι᾽ ὄψεως ἢ ἀκοῆς ἢ ὀσφρήσεως ἡδονὰς οὐθεὶς λέγεται ἀκόλαστος, ἐὰν ὑπερβάλλῃ, ἀλλ᾽ ἄνευ ὀνείδους τὰς ἁμαρτίας ψέγομεν ταύτας, καὶ ὅλως περὶ ὅσα μὴ λέγονται ἐγκρατεῖς· οἱ δ᾽ ἀκρατεῖς οὐκ εἰσὶν ἀκόλαστοι οὐδὲ σώφρονες. ἀναίσθητος μὲν οὖν, ἢ ὅπως δεῖ ὀνομάζειν, ὁ οὕτως ἔχων ὥστε καὶ ἐλλείπειν ὅσων ἀνάγκη κοινωνεῖν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντας καὶ χαίρειν· ὁ δ᾽ ὑπερβάλλων ἀκόλαστος. πάντες γὰρ τούτοις φύσει τε χαίρουσι, καὶ ἐπιθυμίας λαμβάνουσι, καὶ οὐκ εἰσὶν οὐδὲ λέγονται ἀκόλαστοι· οὐ γὰρ ὑπερβάλλουσι τῷ χαίρειν μᾶλλον ἢ δεῖ, τυγχάνοντες, καὶ λυπεῖσθαι μᾶλλον ἢ δεῖ, μὴ τυγχάνοντες. οὐδ᾽ ἀνάλγητοι· οὐ γὰρ ἐλλείπουσι τῷ χαίρειν ἢ λυπεῖσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπερβάλλουσιν. Ἐπεὶ δ᾽ ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ

11–12. τὰς μὲν – τὰς δὲ] Vehementer placet Cas. coni. τὰ μὲν – τὰ δέ, nisi forte τὰς intelligi vis ὀσμάς. Quis enim τὰς significare credat puellas, fretus illa Orelliana explicatione verborum Hor. Od. II, 8 „tua ne retardet aura maritos"? — καλὸν] Ita Theocr. I extr. ἠνίδε τοι τὸ δέπας· θᾶσαι, φίλος, ὡς καλὸν ὄσδει.

12. ἡδύ] Xanthias Ar. Nub. 337 Ὦ πότνια πολυτίμητε Δήμητρος κόρη, Ὡς ἡδύ μοι προσέπνευσε χοιρείων κρεῶν. — περὶ τὸ γευστόν] Cf. E. N. III, 10, 9. Ceterum pro τὸ in A. etc. est τι.

13. ἐπτόηται] Verbum est positum ut Plat. Phaed. p. 68, C et reliquis locis quos collegit Pap. Lex. s. v. — ὅσων] ὅσον A. etc. Item v. 14. De re cf. de Part. An. II, 17 ὁ γὰρ ἄνθρωπος εὐαισθητότατος τῶν ἄλλων ζῴων καὶ μαλακὴ ἡ γλῶττα· ἁπτικωτάτη γάρ· ἡ δὲ γεῦσις ἁφή τις.

14. ἀλλ᾽ ὅσων τῇ φάρυγγι] Cf. de Part. An. IV, 11.

14–15. καὶ ἔοικεν – πάθος] om. A. etc. Int.

15. διὸ οἱ ὀψοφάγοι] Cf. E. N. III, 10, 10 ubi eadem de Philoxeno traduntur.

16. φάρυγγα γεράνου] Luc. Nigr. 33 ὑπέφαινε γοῦν τοῖς θαυμάσιόν τινα σπουδὴν περὶ τὰ δεῖπνα ποιουμένοις τεσσάρων δακτύλων εἵνεκα πάντα πονεῖσθαι τὸν πόνον, ἐφ᾽ ὅσους ὁ μήκιστος ἀνθρώπου λαιμός ἐστιν. οὔτε γὰρ πρὶν ἐμφαγεῖν ἀπολαύειν τι τῶν ἐωνημένων, οὔτε βρωθέντων ἡδίω γενέσθαι τὴν ἀπὸ τῶν πολυτελεστέρων πλησμονήν· λοιπὸν οὖν εἶναι τὴν ἐν τῇ παρόδῳ γιγνομένην ἡδονὴν τοσούτων ὠνεῖσθαι χρημάτων.

17. Φιλόξενος] Cf. Bippart. Philox. Timothei et Tel. rell. p. 31. Hermann. de Aesch. Socr. reliqq. p. 15. — Ἐρύξιδος] ἐρύξιος M. ut quidam codd. etiam E. N. III, 10, 10. ἐξ ὕριδος P. A. Correxit S.

18. ὁ] om. M.

23. ἡδονὰς] ὀσμὰς M. P. A. etc. — ὑπερβάλλῃ] ὑπερβάλῃ P.

27. ὅσων] ὅλων A. ὧν S. Cas. De re cf. E. N. III, 11, 8 ὅσα πρὸς ὑγιειάν ἐστιν ἢ πρὸς εὐεξίαν ἡδέα ὄντα τούτων ὀρέγεται ὁ σώφρων μετρίως καὶ ὡς δεῖ κτλ.

31. οὐ] καὶ M. A. Correxit S.

1231, a. ἔλλειψις περὶ αὐτά, δῆλον ὅτι καὶ μεσότης, καὶ βελτίστη αὕτη ἡ ἕξις, καὶ ἀμφοῖν ἐναντία. ὥστε [ἐπεὶ] σωφροσύνη ἡ βελτίστη ἕξις, περὶ ἃ ὁ ἀκόλαστος, ἡ περὶ τὰ ἡδέα τὰ εἰρημένα τῶν αἰσθητῶν μεσότης σωφροσύνη ἂν εἴη, μεσότης οὖσα ἀκολασίας καὶ ἀναισθησίας· ἡ δ' ὑπερβολὴ ἀκολασία, ἡ
1231, b. δ' ἔλλειψις ἤτοι ἀνώνυμος ἢ τοῖς εἰρημένοις ὀνόμασι προσαγορευομένη. ἀκριβέστερον δὲ περὶ τοῦ γένους τῶν ἡδονῶν ἔσται διαιρετέον ἐν τοῖς λεγομένοις ὕστερον περὶ ἐγκρατείας καὶ ἀκρασίας.

3 Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ληπτέον καὶ περὶ πραότητος καὶ χαλεπότητος· καὶ γὰρ τὸν πρᾶον περὶ λύπην τὴν ἀπὸ θυμοῦ γιγνομένην ὁρῶμεν ὄντα, τῷ πρὸς ταύτην ἔχειν πως. διεγράψαμεν δὲ καὶ ἀντεθήκαμεν τῷ ὀργίλῳ καὶ χαλεπῷ καὶ ἀγρίῳ (πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα τῆς αὐτῆς ἐστι διαθέσεως) τὸν ἀνδραποδώδη καὶ τὸν ἀνόητον· σχεδὸν γὰρ ταῦτα μάλιστα καλοῦσι τοὺς μηδ' ἐφ' ὅσοις δεῖ κινουμένους τὸν θυμόν, ἀλλὰ προπηλακιζομένους εὐχερῶς καὶ ταπεινοὺς πρὸς τὰς ὀλιγωρίας. ἔστι γὰρ ἀντικείμενον τῷ μὲν ταχὺ τὸ μόλις, τῷ δ' ἠρέμα τὸ σφόδρα, τῷ δὲ πολὺν χρόνον τὸ ὀλίγον λυπεῖσθαι ταύτην τὴν λύπην ἣν καλοῦμεν θυμόν. ἐπεὶ δ' ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἴπομεν, καὶ ἐνταῦθ' ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις (ὁ μὲν γὰρ χαλεπὸς τοιοῦτός ἐστιν, ὁ καὶ θᾶττον καὶ μᾶλλον πάσχων καὶ πλείω χρόνον, καὶ

36. ἐπεὶ] ἐπεὶ addidi e coni. Bon.: cf. p. 1228, a, 36. p. 1231, b, 24. p. 1233, a, 4. De re cf. E. N. III, 10, 1. M. M. I, 22 (21) extr. De Virt. et Vit. 2. 4. Rhet. I, 9 p. 1366, b, 13.

1231, b, 1. ἀνώνυμος] Cf. ad p. 1221, a, 2.

2. τοῦ γένους] τὸ γένος M. A. etc.

3. ὕστερον] Indicat Eud. VI = E. N. VII, 6.

5. *ARG. III. De lenitate et iracundia. Utraque conspicitur in molestiis irae motibus excitatis: estque lenitas mediocritas inter iracundiam et patientiam servilem contumeliam omnem lente ferentem* (*p.* 1231, b, 5–26).

5. *Τὸν αὐτὸν κτλ.*] Fons est E. N. IV, 5. Cf. M. M. I, 23. de Virt. et Vit. 2. 4.

6. *χαλεπότητος*] Eudem. p. 1220, b, 38 hoc vitium dicitur *ὀργιλότης*: et p. 1221, b, 15 *ὀργίλος* qui infra p. 1231, b, 17 *χαλεπός* vocatur (cf. et p. 1221, b, 13). Substantivum *χαλεπότης* in Eth. Nic. non reperitur nisi in libris dubiis Eth. Nic. V = Eud. IV, 4 p. 1130, a, 18. Eth. Nic. VII = Eud. VI, 6 p. 1149, a, 6–7. p. 1149, b, 7. Ceterum verba *καὶ χαλεπότητος* om. P. — *τὸν πρᾶον*] *τὸ πρᾶον* M. De re cf. E. N. IV, 5, 3 *βούλεται ὁ πρᾶος ἀτάραχος εἶναι καὶ μὴ ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀλλ' ὡς ἂν ὁ λόγος τάξῃ οὕτω καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον χαλεπαίνειν.*

8. *διεγράψαμεν καὶ ἀντεθήκ.*] Indicat superiora p. 1221, b, 13, non p. 1221, a, 15.

10. *τὸν ἀνδραποδώδη*] Cf. E. N. IV, 5, 5–6. — *τὸν ἀνόητον*] *τὸν* om. A. etc. *ἀνόητον* appellat Eudemus illum quem Arist. E. N. IV, 5, 5 vocat *ἠλίθιον* (*οἱ γὰρ μὴ ὀργιζόμενοι ἐφ' οἷς δεῖ ἠλίθιοι δοκοῦσιν εἶναι*: cui cf. E. N. IV, 3, 3 – *τῶν δὲ κατ' ἀρετὴν οὐδεὶς ἠλίθιος οὐδ' ἀνόητος*, et Rhet. I, 9 p. 1367, a, 35. Atque hoc propterea moneo ne quis ob E. N. II, 7, 10 et M. M. p. 1191, b, 25 *ἀόργητον* vel ob Eud. p. 1220, b, 38. p. 1221, a, 16. M. M. 1191, b, 34 *ἀνάλγητον* pro *ἀνόητον* scribendum esse existimet.

12. *εὐχερῶς*] Cf. E. N. IV, 1, 16.

13. *ἔστι γὰρ*] om. M. — *ἀντικείμενον*[*ἀντικειμένους* M. — *ταχύ*] *ταχεῖ* A. etc. *ταχύ*, ut nunc edidit Bekk.,

1231,b. ὅτ᾽ οὐ δεῖ, καὶ ὁποίοις οὐ δεῖ, καὶ ἐπὶ πολλοῖς, ὁ δ᾽ ἀνδραποδώδης τοὐναντίον), δῆλον ὅτι ἔστι τις καὶ ὁ μέσος τῆς ἀνισότητος. ἐπεὶ οὖν ἡμαρτημέναι ἀμφότεραι αἱ ἕξεις ἐκεῖναι φανερὸν ὅτι ἐπιεικὴς ἡ μέση τούτων ἕξις· οὔτε γὰρ προτερεῖ οὔθ᾽ ὑστερίζει, οὔτε οἷς οὐ δεῖ ὀργίζεται, οὔτε οἷς δεῖ οὐκ ὀργίζεται. ὥστ᾽ ἐπεὶ καὶ πραότης ἡ βελτίστη ἕξις περὶ ταῦτα τὰ πάθη ἐστίν, εἴη ἂν καὶ ἡ πραότης μεσότης τις, καὶ ὁ πρᾶος μέσος τοῦ χαλεποῦ καὶ τοῦ ἀνδραποδώδους.

4 Ἔστι δὲ καὶ ἡ μεγαλοψυχία καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ ἐλευθεριότης μεσότητες, ἡ μὲν ἐλευθεριότης περὶ χρημάτων κτῆσιν καὶ ἀποβολήν. ὁ μὲν γὰρ κτήσει μὲν πάσῃ μᾶλλον χαίρων ἢ δεῖ, ἀποβολῇ δὲ πάσῃ λυπούμενος μᾶλλον ἢ δεῖ, ἀνελεύθερος, ὁ δ᾽ ἀμφότερα ἧττον ἢ δεῖ ἄσωτος, ὁ δ᾽ ἄμφω ὡς δεῖ ἐλευθέριος. τοῦτο δὲ λέγω τὸ ὡς δεῖ, καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, τὸ ὡς ὁ λόγος ὁ ὀρθός. ἐπεὶ δ᾽ ἐκεῖνοι μέν εἰσιν ἐν ὑπερβολῇ καὶ ἐλλείψει, ὅπου δὲ ἔσχατά εἰσι, καὶ μέσον, καὶ τοῦτο βέλτιστον, ἓν δὲ περὶ ἕκαστον τῷ εἴδει τὸ βέλτιστον, ἀνάγκη καὶ τὴν ἐλευθεριότητα μεσότητα εἶναι ἀσωτίας καὶ ἀνελευθερίας περὶ χρημάτων κτῆσιν καὶ ἀποβολήν. διχῶς δὲ τὰ χρήματα λέγομεν καὶ τὴν χρηματιστικήν. ἡ μὲν γὰρ καθ᾽ αὑτὸ χρῆσις τοῦ κτή-
1232, a. ματός ἐστιν, οἷον ὑποδήματος ἢ ἱματίου, ἡ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς μέν, οὐ μέντοι οὕτως ὡς ἂν εἴ τις σταθμῷ χρήσαιτο τῷ ὑποδήματι, ἀλλ᾽ οἷον ἡ πώλησις καὶ ἡ μίσθωσις· χρῆται γὰρ ὑποδήματι. ὁ δὲ φιλάργυρος ὁ περὶ τὸ νόμισμά ἐστιν ἐσπουδακώς, τὸ δὲ νόμισμα τῆς κτήσεως ἀντὶ τῆς

scribendum vidit S. comparans ille p. 1228, b, 7.

23. ὑστερίζει] ὑπερέχει A. etc. Int.

25. εἴη ἂν ἡ πραότης] Repetito substantivo πραότης cf. locos ad p. 1231, a, 36 allatos – ἂν om. M. A. etc.

26. τοῦ] ante ἀνδρ. om. M. A. etc.

27. *ARG. IV. De liberalitate. Haec est virtus in pecunia quaerenda et eroganda conspicua, media inter illiberalitatem et prodigentiam, quorum vitiorum genera diversa sunt, ut sordidi, turpilucricupidi, sociofraudi, nepotis, heluonis* (*p.* 1231, b, 27 – 1232, a, 18).

27. Ἔστι δὲ κτλ.] Fons est E. N. IV, 1. Cf. M. M. I, 24. de Virt. et Vit. 2. 5.

29. ἀποβολήν] Accuratius de his disputatur eaque quae ne Christiano quidem homine indigna sunt praecipiuntur E. N. IV, 1, 7 sqq. μᾶλλόν ἐστι τοῦ ἐλευθερίου τὸ διδόναι οἷς δεῖ ἢ λαμβάνειν ὅθεν δεῖ καὶ μὴ λαμβάνειν ὅθεν οὐ δεῖ· τῆς ἀρετῆς γὰρ μᾶλλον τὸ εὖ ποιεῖν ἢ τὸ εὖ πάσχειν καὶ τὰ καλὰ πράττειν μᾶλλον ἢ τὰ αἰσχρὰ μὴ πράττειν κτλ. Cf. et Rhet. I, 9 p. 1366, b, 15. — μὲν πάσῃ] μὲν om. M.

30. μᾶλλον χαίρων] χαίρων μᾶλλον A. etc.

31. ἀμφότερα] An περὶ ἀμφότερα? — ἄσωτος] Cf. E. N. IV, 1, 5. M. M. I, 24 p. 1192, a, 1. Eud. p. 1221, a, 33. – Pro ἄσωτος in M. est ἀσώματος.

33. ὁ λόγος] ὁ om. M.

37. μεσότητα] om. A. etc. — ἀσωτίας] ἀσωτείας M. P.

38. διχῶς δὲ κτλ.] Cf. Pol. I, 9 p. 1257, a, 5, qui locus mirifice cum proximis congruit.

39. χρῆσις τοῦ κτήματος] κτῆσις τοῦ χρήματος M. A. etc.

1232, a, 1. ὑποδήματος] Pol. l. l. ὑποδήματος (χρῆσις) ἥ τε ὑπόδεσις καὶ ἡ μεταβλητικὴ κτλ.

4. ὑποδήματι] ὑποδήματα M. A. E. Is. Cam. τὰ ὑποδήματα P. Correxit S.

5. ἐστιν – νόμισμα] om. A. etc. —

1232, a. κατὰ συμβεβηκὸς χρήσεώς ἐστιν. ὁ δ' ἀνελεύθερος εἴη ἂν καὶ [ὁ] ἄσωτος περὶ τὸν κατὰ συμβεβηκὸς τρόπον τοῦ χρηματισμοῦ· καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ κατὰ φύσιν χρηματισμοῦ τὴν αὔξησιν διώκει, ὁ δ' ἄσωτος ἐλλείπει τῶν ἀναγκαίων, ὁ δ' ἐλευθέριος τὴν περιουσίαν δίδωσιν. Αὐτῶν δὲ τούτων εἴδη λέγονται διαφέροντα τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον περὶ μόρια, οἷον ἀνελεύθερος φειδωλὸς καὶ κίμβιξ καὶ αἰσχροκερδής, φειδωλὸς μὲν ἐν τῷ μὴ προΐεσθαι, αἰσχροκερδὴς δ' ἐν τῷ ὁτιοῦν προσίεσθαι, κίμβιξ δὲ ὁ σφόδρα περὶ μικρὰ διατεινόμενος, παραλογιστὴς δὲ καὶ ἀποστερητὴς ὁ ἄδικος κατ' ἀνελευθερίαν· καὶ τοῦ ἀσώτου ὡσαύτως λαφύκτης μὲν ὁ ἐν τῷ ἀτάκτως ἀναλίσκειν, ἀλόγιστος δὲ ὁ ἐν τῷ μὴ ὑπομένειν τὴν ἀπὸ λογισμοῦ λύπην.

5 Περὶ δὲ μεγαλοψυχίας ἐκ τῶν τοῖς μεγαλοψύχοις ἀποδιδομένων δεῖ διορίσαι τὸ ἴδιον· ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ ἄλλα, [ἃ] κατὰ τὴν γειτνίασιν καὶ ὁμοιότητα μέχρι του λανθάνει, πόρρω προϊόντα, καὶ περὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ταὐτὸ συμβέβηκεν. διὸ ἐνίοτε οἱ ἐναντίοι τοῦ αὐτοῦ ἀντιποιοῦνται, οἷον ὁ ἄσωτος τῷ ἐλευθερίῳ καὶ ὁ αὐθάδης τῷ σεμνῷ καὶ ὁ θρασὺς τῷ ἀνδρείῳ· εἰσὶ γὰρ καὶ περὶ ταὐτὰ καὶ ὅμοροι μέχρι τινός, ὥσπερ ὁ ἀνδρεῖος ὑπομενετικὸς κινδύνων καὶ ὁ θρασύς, ἀλλ' ὁ μὲν ὧδε ὁ δ' ὧδε· ταῦτα δὲ διαφέρει πλεῖστον. λέγομεν δὲ τὸν μεγαλόψυχον κατὰ τὴν τοῦ ὀνόματος προσηγορίαν ὥσπερ ἐν μεγέθει τινὶ ψυχῆς καὶ δυ-

τὸ δὲ νόμισμα] Cf. Pol. I, 9 p. 1257, a, 33. E. N. V = Eud. IV, 8 p. 1133, a, 20.

7. ὁ] ὁ addidi e coni.

10. Αὐτῶν δὲ τούτων εἴδη κτλ.] Cf. E. N. IV, 1, 38-39. M. M. I, 25 p. 1192, a, 8.

11-12. ἀνελεύθερος] Non multum afuit quin scriberem ἀνελευθέρου: cf. v. 16 τοῦ ἀσώτου scil. εἴδη (v. 10).

12. κίμβιξ] κύβιξ M. κίβιξ P.

13. μὴ] om. P. — αἰσχροκερδής] Quam late αἰσχροκερδείας vitium pateat docet Ar. E. N. IV, 1, 40 sqq., insigne eius exemplum commemorat Rhet. II, 6 p. 1383, b, 23.

14. κίμβιξ] κύβιξ P. καὶ κίβιξ M. — Cf. E. N. IV, 1, 39. — μικρὰ] σμικρὰ A. etc.

15. ἀποστερητής] ὁ ἀποστερητής P. A. etc.

16. λαφύκτης] φυλάκτης M. A. etc. Int. Quare Cas. coni. ἀφύλακτος.

19. *ARG. V. De animi magnitudine. Quamquam omnis virtus affert quandam animi altitudinem (p. 1232, b, 24), tamen singularis virtus est animi magnitudo, quae est conspicua in neglectu rerum vilium, vitae etiam ac divitiarum, occupata eadem in honoribus veris expetendis et usurpandis (p. 1233, a, 4 sqq.), mediocritas inter animi vanam elationem et superbiam atque inter animi demissionem et humilitatem* (p. 1232, a, 19 - 1233, a, 30).

19. Περὶ δὲ μεγαλ.] Fons est E. N. IV, 3. Cf. M. M. I, 26., de Virt. et Vit. 2. 5.

20. ἴδιον] ἴδιον quod scripsi pro αἴτιον Bon. coniectura consecutus est: vide p. 1232, b, 10. 26. (p. 1229, b, 3) coll. p. 1232, b, 35. b, 24. — ὥσπερ - τὰ ἄλλα] scil. δεῖ διορίσαι, quare plenam B. ante haec verba interpunctionem sustuli.

21. ἃ] ἃ addidi e coni. — λανθάνει] λανθάνει pro λανθάνειν scribendum esse vidit Cas. comparans ille v. 25-26.

24. ἐλευθερίῳ] ἀνελευθερίω M. P.

26. ὑπομενετικὸς] ὑπομονητικὸς M. A. etc. — S. coni. ὑπομενητικός.

28-29. τοῦ ὀνόματος προσ.] Cf. E. N. IV, 3, 1. — δυνάμεως] Int. vertit quasi legeret δυνάμει, sed cf. e. gr. II Tim. 1, 7. Xen. Mem. I, 3, 12.

1232, a. νάμεως. ὥστε καὶ τῷ σεμνῷ καὶ τῷ μεγαλοπρεπεῖ ὅμοιος εἶναι δοκεῖ, ὅτε καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς ἀκολουθεῖν φαίνεται. καὶ γὰρ τὸ ὀρθῶς κρῖναι τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ τῶν ἀγαθῶν ἐπαινετόν. δοκεῖ δὲ ταῦτ᾽ εἶναι μεγάλα, ἃ διώκει ὁ τὴν κρατίστην ἔχων ἕξιν περὶ τὰ τοιαῦτ᾽ εἶναι ἡδέα. ἡ δὲ μεγαλοψυχία κρατίστη· κρίνει δ᾽ ἡ περὶ ἕκαστον ἀρετὴ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ὀρθῶς, ἅπερ ὁ φρόνιμος ἂν κελεύσειε καὶ ἡ ἀρετή, ὥστε ἕπεσθαι αὐτῇ πάσας τὰς ἀρετάς, ἢ αὐτὴν ἕπεσθαι πάσαις. ἔτι δοκεῖ μεγαλοψύχου εἶναι τὸ καταφρονητικὸν εἶναι. ἑκάστη δ᾽ ἀρετὴ καταφρονητικοὺς ποιεῖ
1232, b. τῶν παρὰ τὸν λόγον μεγάλων, οἷον ἀνδρεία κινδύνων (μέγα γὰρ οἴεται εἶναι τῶν αἰσχρῶν, καὶ πλῆθος οὐ πᾶν φοβερόν), καὶ σώφρων ἡδονῶν μεγάλων καὶ πολλῶν, καὶ ἐλευθέριος χρημάτων. μεγαλοψύχου δὲ τοῦτο δοκεῖ διὰ τὸ περὶ ὀλίγα σπουδάζειν, καὶ ταῦτα μεγάλα, καὶ οὐχ ὅτι δοκεῖ ἑτέρῳ τινί· καὶ μᾶλλον ἂν φροντίσειεν ἀνὴρ μεγαλόψυχος τί δοκεῖ ἑνὶ σπουδαίῳ ἢ πολλοῖς τοῖς τυγχάνουσιν, ὥσπερ Ἀντιφῶν ἔφη πρὸς Ἀγάθωνα κατεψηφισμένος τὴν ἀπολογίαν

30. *τῷ σεμνῷ*] Cf. E. N. IV, 3, 34.

34. *τοιαῦτ᾽*] Ne deesse huic loco videar, hoc moneo, pro *τοιαῦτ᾽* videri scribendum esse *δοκοῦντ᾽*. Int. vertit „— quae persequitur instructus optimo habitu circa eiusmodi *scilicet* (*δή*?) iucunda.“

35. *περὶ ἕκαστον*] *περὶ τὰ ἕκαστον* M. A. E. S. — Cas. scripsit *περὶ τὸ ἕκαστον*. Ceterum *ἡ* om. A. etc.

36. *ἅπερ ὁ φρόνιμος*] Cf. E. N. II, 7, 15.

37. *ὥστε ἕπεσθαι κτλ.*] Cf. E. N. IV, 3, 14. 16. *δόξειεν ἂν εἶναι μεγαλοψύχου τὸ ἐν ἑκάστῃ ἀρετῇ μέγα.* — *ἔοικε μὲν οὖν ἡ μεγαλοψυχία οἷον κόσμος τις εἶναι τῶν ἀρετῶν· μείζους γὰρ αὐτὰς ποιεῖ καὶ οὐ γίνεται ἄνευ ἐκείνων.*

39. *καταφρονητικόν*] Cf. E. N. IV, 3, 22. — *καταφρονητικοὺς*] *καταφρονητικὴ* omisso *ποιεῖ* A. etc.

1232, b, 2. *εἶναι τῶν αἰσχρῶν*] Cf. p. 1229, a, 13. p. 1230, a, 17 et *αἰσχροὺς* interpretare ignavos, ut Xen. Anab. V, 7, 12 *μὴ κάκιστοι καὶ αἴσχιστοι ἄνδρες ἀποφαινώμεθα* coll. Cyrop. VII, 1, 13 *ἐγὼ κακὸν οὐδὲν οὐδ᾽ αἰσχρὸν προσήσομαι.* Aesch. Sept. 670 *κακῶν δὲ καἰσχρῶν οὔ τιν᾽ εὔκλειαν ἐρεῖς.* Sed adnotandum est non usurpari alias in Eth. Eud. et E. N. voc. *αἰσχρός* de hominibus vitiis contaminatis (ut est etiam Plat. Soph. p. 230, E. Soph. Phil. 906) sed dici aut de rebus factu turpibus aut de personis corpore deformibus (E. N. III, 5, 15). Neque tamen propterea verba h. l. in invidiam vocare volo, supra allatis exemplis satis munita, quamquam erat quum coniicerem *ὑπομεῖναί τι τῶν αἰσχρῶν* (E. N. III, 8, 3. 9. Eud. p. 1228, b, 27. p. 1229, a, 3) vel *ἥσσω εἶναι τῶν αἰσχρῶν*, ut est Soph. Ant. 747 *οὔταν ἕλοις ἥσσω γε τῶν αἰσχρῶν ἐμέ.* — Pro *ΠΛΗΘΟΣ*, quod *πλῆθος τῶν φοβερῶν* ex p. 1228, b, 15 explicari potest, nescio an scriptum fuerit *ΠΛΘΟΣ*.

4. *τοῦτο δοκεῖ*] *δοκεῖ τοῦτο* P.

5. *μεγάλα*] Cf. E. N. IV, 3, 5.

7. *ἑνὶ σπουδαίῳ*] Cf. M. M. I, 26 p. 1192, a, 93. — *τοῖς*] om. A. etc. — *τυγχάνουσιν*] *τυχοῦσιν* potius scribendum esse vidit Cas.: cf. v. 18 et E. N. IV, 3, 17 *τῆς παρὰ τῶν τυχόντων τιμῆς πάμπαν ὀλιγωρήσει.* — *Ἀντιφῶν*] Antiphon Rhamnusius Ol. XCII, 2 ab inimicis in ius vocatus tum primum publice dixit tanta vi eloquentiae, ut Thucydides VIII, 68 illum optime omnium ad suam usque memoriam capitis causam dixisse fateatur. Ruhnk. de Antiph. p. 162. Westerm. hist. eloquent. Gr. p. 61.

8. *κατεψηφισμένος*] *κατεψηφισμένως* M. *κατεψηφισμένως* A. etc. *κατεψευσμένως* P. Correxit Cas.

1232, b. ἐπαινέσαντα. καὶ τὸ ὀλίγωρον τοῦ μεγαλοψύχου μάλιστ' εἶναι πάθος ἴδιον. πάλιν περὶ τιμῆς καὶ τοῦ ζῆν καὶ πλούτου, περὶ ὧν σπουδάζειν δοκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, οὐθὲν φροντίζειν περὶ τῶν ἄλλων πλὴν περὶ τιμῆς· καὶ λυπηθήσοιτ' ἂν ἀτιμαζόμενος καὶ ἀρχόμενος ὑπὸ ἀναξίου, καὶ χαίρει μάλιστα τυγχάνων. οὕτω μὲν οὖν δόξειεν ἂν ἐναντίως ἔχειν· τῷ γὰρ εἶναί τε μάλιστα περὶ τιμὴν καὶ καταφρονητικὸν εἶναι τῶν πολλῶν καὶ δόξης οὐχ ὁμολογεῖσθαι. δεῖ δὲ τοῦτο διορίσαντας εἰπεῖν. ἔστι γὰρ τιμὴ καὶ μικρὰ καὶ μεγάλη διχῶς. ἢ γὰρ τῷ ὑπὸ πολλῶν τῶν τυχόντων ἢ τῷ ὑπὸ τῶν ἀξίων λόγου, καὶ πάλιν τῷ ἐπὶ τίνι ἡ τιμὴ διαφέρει. μεγάλη γὰρ οὐ τῷ πλήθει τῶν τιμώντων οὐδὲ τῷ ποιῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τιμίαν εἶναι· τῇ ἀληθείᾳ δὲ καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ τἄλλα ἀγαθὰ τίμια καὶ ἄξια σπουδῆς ταῦτα ὅσα μεγάλα ἀληθῶς ἐστιν, ὥστε καὶ ἀρετὴ οὐδεμία ἄνευ μεγέθους· διὸ δοκοῦσι μεγαλοψύχους ποιεῖν ἑκάστη, περὶ ὅ ἐστιν ἑκάστη αὐτῶν, ὥσπερ εἴπομεν. ἀλλ' ὅμως ἔστι τις παρὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς μία μεγαλοψυχία, ὥσπερ καὶ ἰδίᾳ μεγαλόψυχον τοῦτον λεκτέον τὸν ἔχοντα ταύτην. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἔνια τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν τίμια τὰ δ' ὡς διωρίσθη πρότερον, τῶν τοιούτων δ' ἀγαθῶν ἐστι τὰ μὲν μεγάλα κατ' ἀλήθειαν τὰ δὲ μικρά, καὶ τού-

10. εἶναι] sc. δοκεῖ, v. 4, cf. v. 11 φροντίζειν, ubi non recte Cas. coni. φροντίζει. — τοῦ ζῆν κτλ.] Cf. E. N. IV, 3, 23.

12. τιμῆς] Cf. E. N. IV, 3, 10 τιμὴ μέγιστον τῶν ἐκτος ἀγαθῶν. 15 τῆς ἀρετῆς γὰρ ἆθλον ἡ τιμὴ καὶ ἀπονέμεται τοῖς ἀγαθοῖς. Cic. in Pis. 24 levis est animi lucem splendoremque fugientis iustam gloriam, qui est fructus verae virtutis honestissimus, repudiare. — λυπηθήσοιτ'] In cod. P. est λυπηθήσεται, in M. λυπήσαιτ', v. 13 pro χαίρει in M. A. E. Is. Cas. χαίρειν (pro quo χαίρει scripsit Sylb.). Itaque ego, v. 12. post τιμῆς et v. 13 post ἀναξίου sublata plena B. interpunctione, scribendum esse existimo v. 12 λυπηθῆναι ἂν (cf. adn. ad E. N. VIII, 4, 3) et v. 13 χαίρειν, ut est in cod. M., ut pendeant hi infinitivi a superiore (v. 4) verbo δοκεῖ: vide etiam v. 16 ὁμολογεῖσθαι, quamquam huius infinitivi rationem scio esse aliam.

14. δόξειεν ἂν] ἂν δόξειεν M. — τῷ] τῷ pro τὸ recepi e cod. M. ut εἶναι v. 15 et ὁμολογεῖσθαι v. 16 referatur ad virum magnanimum, et ὁμολογεῖσθαι significet *sibi constare*: cf. Polyb. XXXII, 11, 8 ὁμολογούμενος καὶ σύμφωνος κατὰ τὸν βίον.

16. δεῖ δὲ] δὲ displicet: ego coniicio δή, quod nescio an aliis placeat. Int. vertit „quocirca".

17. τιμὴ καὶ] καὶ om. M. De re cf. E. N. IV, 3, 17.

18. τῷ ὑπὸ τῶν ἀξ.] τὸ Er. — Praepositioni ὑπό omisso verbo positae ex parte conferri potest Thuc. I, 130 Παυσανίας ὢν καὶ πρότερον ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Xen. An. VII, 6, 15 ὑφ' ὑμῶν αἰτίαν ἔχοιμι.

19. τίνι] τινί A. etc. Correxit S.

21. τιμίαν] μίαν M. — αἱ] om. M. A. etc.

24. μεγαλοψύχους] μεγάλους A. etc. - Pro ἑκάστη, priore puta, cod. P. habet ἑκάστην.

25. εἴπομεν] p. 1232, a, 37. — παρὰ] περὶ codices et Ald. etc.

26. ὥσπερ] Int. „quare". Et sane non nemo malit ὥστε. Ego vero non in hoc vocabulo, sed v. 27 in λεκτέον latere vitium et pro hoc λέγομεν scribendum esse arbitror: cf. p. 1232, a, 19. b, 30. Cod. M. habet διὰ, pro μία an pro ἰδίᾳ? Pro ἰδίᾳ, ut correxit S., ἰδία est in A. E. Pro τοῦτον in Er. Is. vitiose est τούτων.

28-29. τοιούτων δ' ἀγαθῶν ἐστι τὰ] τοιούτων ἀγαθῶν δὲ τὰ P.

1232, b. των ἔνιοι ἄξιοι καὶ ἀξιοῦσιν αὐτούς, ἐν τούτοις ζητητέος ὁ μεγαλόψυχος. τετραχῶς δ' ἀνάγκη διαφέρειν. ἔστι μὲν γὰρ ἄξιον εἶναι μεγάλων καὶ ἀξιοῦν ἑαυτὸν τούτων, ἔστι δὲ μικρὰ καὶ ἄξιόν τινα τηλικούτων καὶ ἀξιοῦν ἑαυτὸν τούτων, ἔστι δ' ἀνάπαλιν πρὸς ἑκάτερα αὐτῶν· ὁ μὲν γὰρ ἂν εἴη τοιοῦτος οἷος, ἄξιος ὢν μικρῶν, μεγάλων ἀξιοῦν ἑαυτὸν τῶν ἐντίμων ἀγαθῶν, ὁ δὲ ἄξιος ὢν μεγάλων ἀξιοίη ἂν μικρῶν ἑαυτόν. ὁ μὲν οὖν ἄξιος μικρῶν, μεγάλων δ' ἀξιῶν ἑαυτόν, ψεκτός· ἀνόητον γὰρ καὶ οὐ καλὸν τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν τυγχάνειν. ψεκτὸς δὲ καὶ ὅστις, ἄξιος ὤν, ὑπαρχόντων αὐτῷ τῶν τοιού-
1233, a. των μετέχειν μὴ ἀξιοῖ ἑαυτόν. λείπεται δὲ ἐνταῦθα ἐναντίος τούτοις ἀμφοτέροις, ὅστις, ὢν ἄξιος μεγάλων, ἀξιοῖ αὐτὸς ἑαυτὸν τούτων, καὶ τοιοῦτός ἐστιν οἷος ἀξιοῦν ἑαυτόν. οὗτος ἐπαινετὸς καὶ μέσος τούτων. ἐπεὶ οὖν περὶ τιμῆς αἵρεσιν καὶ χρῆσιν καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν ἐντίμων ἀρίστη ἐστὶ διάθεσις ἡ μεγαλοψυχία, καὶ τοῦτ' ἀποδίδομεν, καὶ οὐ περὶ τὰ χρήσιμα, τῷ μεγαλοψύχῳ, ἅμα δὲ καὶ ἡ μεσότης αὕτη ἐπαινετωτάτη, δῆλον ὅτι καὶ ἡ μεγαλοψυχία μεσότης ἂν εἴη. τῶν δ' ἐναντίων, ὥσπερ διεγράψαμεν, ἡ μὲν ἐπὶ τῷ ἀξιοῦν ἑαυτὸν ἀγαθῶν μεγάλων, ἀνάξιον ὄντα, χαυνότης (τοὺς τοιούτους γὰρ χαύνους λέγομεν, ὅσοι μεγάλων οἴονται ἄξιοι εἶναι, οὐκ ὄντες), ἡ δὲ περὶ τὸ, ἄξιον ὄντα, μὴ ἀξιοῦν ἑαυτὸν μεγάλων, μικροψυχία (μικροψύχου γὰρ εἶναι δοκεῖ, ὅστις ὑπαρχόντων δι' ἃ δικαίως ἂν ἠξιοῦτο, μὴ ἀξιοῖ μηθενὸς μεγάλου ἑαυτόν), ὥστ' ἀνάγκη καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν εἶναι μεσότητα χαυνότητος καὶ μικροψυχίας. ὁ δὲ τέταρτος τῶν διορισθέντων οὔτε πάμπαν ψεκτὸς οὔτε μεγαλόψυχος, περὶ οὐδὲν [ὧν] ἔχον μέγεθος· οὔτε γὰρ ἄξιος οὔτε

30. αὐτούς] αὐτοὺς A. Correxit E. — ζητητέος] ζητητέον M. P. — Int. „in his solet elucere magnanimus".

31. δ'] om. P.

33. ἀξιοῦν] ἄξιον M.

36. ἀξιοίη] ἀξιώῃ M. A. — ἂν] om. M.

38. ἀνόητον] ἀνίητον A. etc. Int. „dedecens", quod S. e coni. factum putat. — ἀκίνητον, inquit S., pro *victoriae laude carens* a philosopho usurpatum esse equidem affirmare non ausim. - Cas. ad marg. ἀνόνητον. At nihil mutandum.

1233, a, 1. ἐναντίος] ἐναντίως M.

2. ὢν ἄξιος] ἄξιος ὢν M.

4. περὶ τιμῆς αἵρεσιν] Cf. E. N. II, 7, 7. IV, 3, 3. Aliter statuitur de Virt. et Vit. 2. 5.

7. περὶ] Equidem arbitror τὰ περὶ scriptum fuisse. — τῷ μεγαλοψύχῳ] Ita scripsi e coni. pro τὸν μεγαλόψυχον: cf. p. 1232, a, 19.

9. διεγράψαμεν] Cf. p. 1221, a, 10.

10. τῷ] τὸ P.

11. χαύνους] Cf. p. 1221, a, 31. E. N. IV, 3, 6. M.M. I, 26 p. 1192, a, 29.

13. μικροψύχου] An μικρόψυχος? De re cf. E. N. IV, 3, 7. 37. M. M. I, 26 p. 1192, a, 31.

14. ἠξιοῦτο] scil. εἰ ἠξίου αὐτόν, si ipse honori daret operam, non ferret repulsam. Quare pro ἀξιοῖτο, quod habent A. etc. et Bekkerus, e cod. M. reposui ἠξιοῦτο, cui suffragatur vel mutilum illud codicis P. ἠξιουν.

16. χαυνότ. καὶ μικροψ.] μικροψυχίας καὶ χαυνότητος M.

17. διορισθέντων] ὁρισθέντων P.

18. ὧν ἔχον] Ego ex coni. et ὧν addidi et ἔχον pro ἔχων posui.

1233, a. ἀξιοῖ μεγάλων, διὸ οὐκ ἐναντίος. καίτοι δόξειεν ἂν ἐναντίον εἶναι τῷ μεγάλων ἀξίῳ ὄντι μεγάλων τὸ μικρῶν ὄντα ἄξιον ἀξιοῦν ἑαυτόν. οὐκ ἔστι δ' ἐναντίος οὔτε τῷ μεμπτὸς εἶναι· ὡς γὰρ ὁ λόγος κελεύει, ἔχει· καὶ ὁ αὐτός ἐστι τῇ φύσει τῷ μεγαλοψύχῳ· ὧν γὰρ ἄξιοι, τούτων ἀξιοῦσιν αὑτοὺς ἄμφω. καὶ ὁ μὲν γένοιτ' ἂν μεγαλόψυχος· ἀξιώσει γὰρ ὧν ἐστιν ἄξιος· ὁ δὲ μικρόψυχος, ὃς ὑπαρχόντων αὐτῷ μεγάλων κατὰ τιμὴν ἀγαθῶν οὐκ ἀξιοῖ, τί ἂν εἴποι, εἰ μικρῶν ἄξιος ἦν; εἰ γὰρ [ἂν] μεγάλων ἀξιῶν χαῦνος ἦν, ἢ ἐλαττόνων ἔτι. διὸ καὶ οὐθεὶς ἂν εἴποι μικρόψυχον, εἴ τις μέτοικος ὢν ἄρχειν μὴ ἀξιοῖ ἑαυτὸν ἀλλ' ὑπείκει, ἀλλ' εἴ τις εὐγενὴς ὢν καὶ ἡγούμενος μέγα εἶναι τὸ ἄρχειν.

6 Ἔστι δὲ καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς οὐ περὶ τὴν τυχοῦσαν πρᾶξιν καὶ προαίρεσιν, ἀλλὰ τὴν δαπάνην, εἰ μή που κατὰ μεταφορὰν λέγομεν· ἄνευ δὲ δαπάνης μεγαλοπρέπεια οὐκ ἔστιν. τὸ μὲν γὰρ πρέπον ἐν κόσμῳ ἐστίν, ὁ δὲ κόσμος οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων ἀναλωμάτων, ἀλλ' ἐν ὑπερβολῇ τῶν ἀναγκαίων ἐστίν. ὁ δὴ ἐν μεγάλῃ δαπάνῃ τοῦ πρέποντος μεγέθους προαιρετικός, καὶ τῆς τοιαύτης μεσότητος καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἡδονῇ ὀρεκτικός, μεγαλοπρεπής. ὁ δ' ἐπὶ τὸ μεῖζον καὶ παρὰ μέλος, ἀνώνυμος· οὐ μὴν ἀλλ' ἔχει τινὰ

18–19. ἄξιος – δόξειεν] om. M. Post ἀξιοῖ v. 19 ἑαυτόν videtur excidisse: cf. v. 21.

21. ἀξιοῦν ἑαυτόν] scil. μικρῶν, quod tamen cave ne post ἑαυτόν arbitreris excidisse. — οὔτε τῷ] Sic vertit Int. („eo quod hic reprehensione caret") quasi legerit τῷ οὐ μεπτὸς εἶναι: vel legendum fuerit οὔτε πω μεμπτός ἐστι. Sylb. At nihil opus mutatione.

22. ἐστι] ἐν M.

24. αὐτούς] αὑτούς A. Correxit S.

26. οὐκ] om. M. P.

27. εἰ] εἰ ex P. recepi pro ἤ. — ἂν] recte omissum in M. — ἢ] scripsi pro ἤ.

28. ἐλαττόνων ἔτι] ita verba collocat P. pro ἔτι ἐλαττόνων vel (ut est in A. etc.) ἤτοι ἐλαττόνων: explana sic: „si magna postulans arrogans sibi videbatur, quum erat magnis dignus, profecto si parvis dignus magna postularet, multo magis sibi videretur arrogans".

29. ἀλλ'] scil. ἕκαστος [cf. Heind. ad Hor. Sat. I, 1, 3] εἴποι ἂν μικρόψυχον, εἴ τις, εὐγενὴς ὢν κτλ., ἄρχειν μὴ ἀξιοῖ ἑαυτόν. Quare plenam Bekkeri ante ἀλλ' interpunctionem removi.

31. *ARG. VI. De magnificentia. Propria est haec virtus hominis in sumptibus magnis decorum observantis, media inter insulsam atque gloriosam ostentationem atque inter parsimoniam indecoram* (*p.* 1233, a, 31 – b, 15).

31. Ἔστι δὲ καὶ ὁ μ.] Fons est E. N. IV, 2. Cf. M. M. I, 27. — καὶ] om. A. etc.

32. δαπάνην] Cf. M. M. I, 27 p. 1192, b, 13. E. N. IV, 2, 1.

36. δὴ] δὲ A. etc. Int. — ἐν μεγάλῃ δαπ.] Cf. E. N. IV, 2, 10.

38. τῇ] om. P.

39. παρὰ μέλος] παρὰ μέλος, extra modum, absone et absurde (Cic. de Or. III, 11, 41 coll. Tusc. II, 4, 12) dictum de eadem re E. N. IV, 3, 20: cui contrarium ἐμμελῶς est E. N. IV, 2, 5, ἐν μέλει Plat. Soph. p. 227, D: cf. Stallb. ad Plat. Phil. p. 28, B. — ἀνώνυμος] Cf. adn. ad p. 1221, a, 11. — ἔχει] Cas. ad marg. ἔχουσι: sed recte scribitur ἔχει, modo explices ἔχει (ὁ ἐπὶ τὸ μεῖζον) γειτνίασίν τινα τούτων, οὓς κτλ. Cf. Plat. Gorg. p. 487, B. Xen. Mem. I, 2, 64. Fischer. ad Cic. Cat. m. 5, 14 p 45.

1233, b. γειτνίασιν, οὓς καλοῦσί τινες ἀπειροκάλους καὶ σαλάκωνας. οἷον εἰ εἰς γάμον δαπανῶν τις τοῦ ἀγαπητοῦ, πλούσιος ὤν, δοκεῖ πρέπειν ἑαυτῷ τοιαύτην κατασκευὴν οἷον ἀγαθοδαιμονιστὰς ἑστιῶντι, οὗτος μὲν μικροπρεπής· ὁ δὲ τοιούτους δεχόμενος ἐκείνως, μὴ δόξης χάριν, μηδὲ δι' ἐξουσίαν, ὅμοιος τῷ σαλάκωνι· ὁ δὲ κατ' ἀξίαν καὶ ὡς ὁ λόγος, μεγαλοπρεπής· τὸ γὰρ πρέπον κατ' ἀξίαν ἐστίν· οὐθὲν γὰρ πρέπει τῶν παρὰ τὴν ἀξίαν. δεῖ δὲ πρέπον εἶναι... (καὶ γὰρ τοῦ πρέποντος κατ' ἀξίαν, καὶ πρέπον) καὶ περὶ ὅ (οἷον περὶ οἰκέτου γάμον ἕτερον τὸ πρέπον καὶ περὶ ἐρωμένου) καὶ αὐτῷ, εἴπερ ἐπὶ τοσοῦτον ἢ τοιοῦτον, οἷον τὴν θεωρίαν οὐκ ᾤετο Θεμιστοκλεῖ πρέπειν ἣν ἐποιήσατο Ὀλυμπίαζε, διὰ τὴν προϋπάρξασαν ταπεινότητα, ἀλλὰ Κίμωνι. ὁ δ' ὅπως ἔτυχεν ἔχων πρὸς τὴν ἀξίαν, [ὃ] οὐθεὶς τούτων. καὶ ἐπ' ἐλευθεριότητος ὡσαύτως· ἔστι γάρ τις οὔτ' ἐλευθέριος οὔτ' ἀνελεύθερος.

1233, b, 1. τινες] τινας A. Correxit S. — ἀπειροκάλους] Ita appellantur E. N. II, 7, 6. — σαλάκ.] Cf. p. 1221, a, 35. Isocr. Dem. p. 7 St. ἔστι φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον.

2. εἰ εἰς γάμον δ.] M. M. I, 27 p. 1192, b, 5 ὁ δὲ μικροπρεπής, ὅς οὗ δεῖ μὴ μεγαλείως δαπανήσει, ἢ τοῦτο μὴ ποιῶν, οἷον εἰς γάμον ἢ χορηγίαν δαπανῶν μὴ ἀξίως ἀλλ' ἐνδεῶς. Cf. E. N. IV, 2, 12. — τοῦ ἀγαπητοῦ] filii unice dilecti: vide Matth. XII, 18. Lucian. Catapl. 10. coll. Odyss. II, 365. IV, 817. Il. VI, 401.

3. ἀγαθοδαιμονιστὰς] Ita scripsi e cod. M. pro ἀγαθοδαιμονιαστάς: ἀγαθοδαιμονισταί est etiam apud Hesych. s. v. ubi vide interpp., adde Lobeck. parall. p. 371.

4. ἑστιῶντι, οὗτος] ἑστιῶν τοιοῦτος Cam. errore manifesto.

5. ἐκείνως] ἐκεῖνος M. P. A. Correxit S. Int. „qui *nuptiali apparatu* excipit". E. N. IV, 2, 20 οἷον ἐρανιστὰς γαμικῶς ἑστιῶν. M. M. I, 27 p. 1192, b, 2 ὅστις δαπανᾷ οὗ μὴ δεῖ, σαλάκων, οἷον εἴ τις ἑστιᾷ ἐρανιστὰς ὡς ἂν γάμους τις ἑστιῶν. — δι' ἐξουσίαν] δι' ἐξουσίαν h. l. accipio de potestatibus s. magistratibus, cf. E. N. IV, 2, 14. I, 5, 3. VIII, 6, 5.

7. κατ' ἀξίαν] Cf. E. N. IV, 2, 2.

8. τῶν] τῷ A. E. Is. τὸ Cam. S. Cas. om. M.

8-10. δεῖ δὲ - καὶ αὐτῷ] Emendavi, quoad potui, locum mutanda interpunctione (quam v. 8 post εἶναι plene interpungat B.) ex E. N. IV, 2, 2 τὸ πρέπον δὴ πρὸς αὐτὸν καὶ ἐν ᾧ καὶ περὶ ἅ et post πρέπον εἶναι v. 8 excidisse sumo ἐν ᾧ, quamquam illa v. 8-9 καὶ γὰρ - καὶ πρέπον quo pacto probabiliter emendarem nondum perspexi.

11. οἷον τὴν θ. οὐκ ᾤετο] Aut excidit nominativus illius personae, cuius sententia refertur, aut passive dictum est οὐκ ᾤετο, *negabatur*, ut est passive Odyss. XIX, 312. Lys. XIII, 87, fortasse etiam E. N. IX, 1, 9. Posterius veri est similius ob rem ipsam qualem narrat Plut. in vita Them. 5. εἰς Ὀλυμπίαν ἐλθὼν Θεμιστοκλῆς καὶ διαμιλλώμενος τῷ Κίμωνι περὶ δεῖπνα καὶ σκηνὰς καὶ τὴν ἄλλην λαμπρότητα καὶ παρασκευήν, οὐκ ἤρεσκε τοῖς Ἕλλησιν. ἐκείνῳ γὰρ ὄντι νέῳ καὶ ἀπ' οἰκίας μεγάλης ᾤοντο δεῖν τὰ τοιαῦτα συγχωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνώριμος γενονώς, ἀλλὰ καὶ δοκῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων παρ' ἀξίαν ἐπαίρεσθαι, προσωφλίσκανεν ἀλαζονείαν.

13. ταπεινότητα] Nempe, ut ait Plut. Them. 1, Θεμιστοκλεῖ τὰ μὲν ἐκ. γένους ἀμαυρότερα πρὸς δόξαν ὑπῆρχε.

14. ὃ] ὅ, pro quo in P. est ἅ, recte exterminat Int. — ἐπ'] ἀπ' M.

15. τις] τι M. — οὔτ' ἐλ. οὔτ' ἀνελ.] Ita scripsi e coni. Cas. pro ὡς ἐλεύθερος ὅταν ἐλεύθερος.

1233, b. Σχεδὸν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστα τῶν περὶ τὸ ἦθος
7 ἐπαινετῶν καὶ ψεκτῶν τὰ μὲν ὑπερβολαὶ τὰ δ' ἐλλείψεις τὰ δὲ μεσότητές εἰσι παθητικαί. οἷον ὁ φθονερὸς καὶ ἐπιχαιρέκακος καθ' ἃς [γὰρ] ἕξεις λέγονται ὁ μὲν φθονερὸς τῷ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κατ' ἀξίαν εὖ πράττουσίν [ἐστιν], τὸ δὲ τοῦ ἐπιχαιρεκάκου πάθος ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἀνώνυμον, ἀλλ' ὁ ἔχων δῆλος, ἐπὶ τῷ χαίρειν ταῖς παρὰ τὴν ἀξίαν κακοπραγίαις· μέσος δὲ τούτων ὁ νεμεσητικός, καὶ ὃ ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι τὴν νέμεσιν, τὸ λυπεῖσθαι μὲν ἐπὶ ταῖς παρὰ τὴν ἀξίαν κακοπραγίαις καὶ εὐπραγίαις, χαίρειν δ' ἐπὶ ταῖς ἀξίαις· διὸ καὶ θεὸν οἴονται εἶναι τὴν Νέμεσιν. Αἰδὼς δὲ μεσότης ἀναισχυντίας καὶ καταπλήξεως· ὁ μὲν γὰρ μηδεμιᾶς φροτίζων δόξης ἀναίσχυντος, ὁ δὲ πάσης ὁμοίως καταπλήξ, ὁ δὲ τῆς τῶν φαινομένων ἐπιεικῶν αἰδήμων. Φιλία δὲ με-

16. *ARG. VII. Restat ut dicatur de virtutibus morum physicis vel passivis* (*p.* 1233, b, 18) *discernendis illis a virtutibus vere moralibus* (*Eud. V,* 13 *p.* 1144, b, 4). *Hae sunt naturales quaedam ad honestum et rectum inclinationes indolis bonitate quadam vel instinctu provocatae, mediocritates illae quidem inter vitia adiacentia, sed virtutis vere moralis nomine non dignae quod non exercentur voluntate deliberata* (*p.* 1234, a, 25). *Quare dicuntur* παθητικαὶ μεσότητες (ὁρμαὶ ἄνευ λόγου πρὸς τὸ καλόν *ut ait auctor M. M. p.* 1197, b, 39). *Eiusmodi sunt iusta indignatio,* νέμεσις (b, 24), *pudor vel verecundia* (b, 26), *humanitas vel comitas* (b, 29), *gravitas* (b, 34), *veritas* (b, 38), *urbanitas* (*p.* 1234, a, 4). *De quibus confidentius ut de rebus exploratis loquitur Eudemus quam facit Aristoteles, ex cuius quasi adumbrationibus E. N. II,* 1, 3 *sqq. II,* 5, 5. *X,* 8, 2. *X,* 9, 8. *haec doctrina petita est: cf. adn. ad Eud. V.* 13 *p.* 1144, b, 3.

16. δὲ] γὰρ M.

17. τὰ μὲν] τὰ μὲν γὰρ M. A. etc. Int.

18. παθητικαί] non προαιρετικαί ut virtutes vere morales (p. 1227, b, 8): cf p. 1220, b, 10 sqq. p. 1234, a, 24. παθητικάς perspicuitatis causa has mediocritates appellavisse videtur Eudemus: in E. N. non est haec appellatio. Ceterum cf. adn. ad Eud. V, 13 p. 1144, b, 3.

19. καθ' ἃς γὰρ ἕξεις] Ante haec verba plene interpungit B. γὰρ videtur exterminandum. — φθονερὸς τῷ] e coni. scripsi pro φθόνος τὸ: cf. p. 1221, a, 38 et p. 1233, b, 18. b, 21 ἐπιχαιρεκάκου, b, 23 νεμεσητικός. Ceterum compara E. N. II, 7, 15. Rhet. II, 10 p. 1387, b, 22. M. M. p. 1192, b, 25.

20. ἐστιν] inducendum videtur, non introducendum. — δὲ] om. Cas.

21. τῷ αὐτῷ] e coni. scripsi pro τὸ αὐτό: cf. v. 22 l. v. - De re cf. E. N. II, 7, 15. M. M. l. l. Rhet. II, 9 p. 1387, a, 1.

22. τῷ] τὸ P. Cas. mavult δῆλός ἐστι (pro ἐπὶ) τῷ χ.

22-23. κακοπραγίαις. μέσος] κακοπραγίαις καὶ εὐπραγίαις, μὴ χαίρειν δὲ ἐπὶ ταῖς ἀξίαις μέσος A. errore aperto, cf. v. 25. Post κακοπραγίαις plene interpungit B.

23. οἱ ἀρχαῖοι] Cf. Il. VI, 335. Od. I, 228. XIV, 284. Naegelsb. in l. *die homer. Theologie* p. 289 sqq.

24. νέμεσιν] Cf. E. N. II, 7, 15. M. M. I, 28. Rhet. II, 9 init. et adn. ad p. 1221, a, 3.

25. καὶ - ἀξίαις] om. A. etc.: cf. v. 22-23.

26. Αἰδὼς] Cf. E. N. II, 7, 14. - IV, 9. M. M. I, 30.

27. καταπλήξεως] Nomen abstractum κατάπληξις, quod habet etiam auctor M. M. I, 30, non est in E. N., quamquam homo hoc vitio laborans καταπλήξ appellatur etiam E. N. II, 7, 14. — μηδεμιᾶς] μιᾶς pr. M.

29. φιλία] Cf. adn. ad p. 1221, a, 7-8, ubi quae h. l. et M. M. I, 32 p. 1193, a, 20 ἔχθρα dicitur ἀπέχθεια appellatur: voc. ἀπέχθεια non exstat in E. N., ἔχθρα semel, ut con-

1233, b. σότης ἔχθρας καὶ κολακείας· ὁ μὲν γὰρ εὐχερῶς ἅπαντα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας ὁμιλῶν, κόλαξ· ὁ δὲ πρὸς ἁπάσας ἀντικρούων, ἀπεχθητικός· ὁ δὲ μήτε πρὸς ἅπασαν ἡδονὴν μήτ' ἀκολουθῶν μήτ' ἀντιτείνων, ἀλλὰ πρὸς τὸ φαινόμενον βέλτιστον, φίλος. Σεμνότης δὲ μεσότης αὐθαδείας καὶ ἀρεσκείας· ὁ μὲν γὰρ μηδὲν πρὸς ἕτερον ζῶν [ἀλλὰ] καταφρονητικός, αὐθάδης· ὁ δὲ πάντα πρὸς ἄλλον ἢ καὶ πάντων ἐλάττων, ἄρεσκος· ὁ δὲ τὰ μὲν τὰ δὲ μή, καὶ πρὸς τοὺς ἀξίους οὕτως ἔχων, σεμνός. Ὁ δ' ἀληθὴς καὶ ἁπλοῦς, ὃν καλοῦσιν αὐθέκαστον, μέσος τοῦ εἴρωνος καὶ ἀλαζόνος· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ
1234, a. χείρω καθ' αὑτοῦ ψευδόμενος, μὴ ἀγνοῶν, εἴρων· ὁ δ' ἐπὶ τὰ βελτίω, ἀλαζών· ὁ δ' ὡς ἔχει, ἀληθὴς καὶ καθ' Ὅμηρον πεπνυμένος· καὶ ὅλως ὁ μὲν φιλαλήθης, ὁ δὲ φιλοψευδής. Ἔστι δὲ καὶ ἡ εὐτραπελία μεσότης, καὶ ὁ εὐτράπελος μέσος

trarium vel adversarium amicitiae, commemoratur, E. N. VIII, 1, 4.

30. ἅπαντα] ἅπασι corr. P.

31. κόλαξ – ἀπεχθ.] Cf. M. M. I, 32. Eud. p. 1221, a, 25. Nomen ἀπεχθητικός non usurpatur in E. N., sed vocatur ibi talis homo δύσερίς τις καὶ δύσκολος II, 7, 13.

34. Σεμνότης] Cf. adn. ad p. 1221, 7–8 pag. 34. Paullo aliter Isocr. Dem. p. 8 St. γίγνου πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ὁμιλητικὸς ἀλλὰ μὴ σεμνός· τὸν μὲν γὰρ τῶν ὑπερηφάνων ὄγκον μόλις ἂν οἱ δοῦλοι καρτερήσειαν, τὸν δὲ τῶν ὁμιλητικῶν τρόπον ἅπαντες ἡδέως ὑποφέρουσιν. Aesch. Prom. 953. Ar. Vesp. 1174. Luc. Amor. 50. — αὐθαδείας] Similiter Tac. Ann. IV, 20 abruptam contumaciam deformi obsequio contrariam posuit. — ἀρεσκείας] ἀρεσκίας P.

35. ἀλλὰ] recepi ex A. etc. Int.

38. Ὁ δ' ἀληθὴς κτλ.] E. N. II, 7, 12 est ἀληθής τις. Praeterea cf. E. N. IV, 7. M. M. I, 33. Eud. p. 1221, a, 6. 24 et adn. p. 34, 6. — ἁπλοῦς] Cf. Aesch. Prom. 614 ἁπλῷ λόγῳ, ὥσπερ δίκαιον πρὸς φίλους οἴγειν στόμα. II Cor. 1, 12 ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ. II Cor, 2, 17 ἐξ εἰλικρινείας. Contrarium est. Matth. XXIII, 15 διπλότης. — αὐθέκαστον] E. N. IV, 7, 4 est αὐθέκαστός τις. Est autem αὐθέκαστος, ut declarat nomen, ille, qui libere atque ex animo, constanter ac firmiter dicit quod sentit neque unquam in mente sua aperienda sui dissimilis evadit, sed semper personam suam tuetur (barbare dicimus, *une personne franche*, *der Offenherzige, der seine Individualität nicht verläugnen kann, der frisch von der Leber weg redet wie er's denkt*). Eiusmodi autem oris libertas quum ex una parte facile dictis suis fidem conciliet, ex altera parte laedat haud raro qui parci sibi velint utaturque verbis pinguioribus, facile aut habetur aut videtur aut evadit etiam oris durities, austeritas, rusticitas, etiam licentia, arrogantia, superbia. Quare recte Hesych. αὐθέκαστος· ἀκριβής, αὐστηρὸς τῷ λόγῳ, ἀπαρακάλυπτος ἢ τῷ λόγῳ ἁπλοῦς, ἐλευθέριος, ἀξιόπιστος, αὐτάρεσκος. Ita facile explicantur loci a Zellio ad E. N. IV, 7, 4 allati, quibus ad philosophi sententiam illustrandam verba Philem. apud Stob. II, 28 tom. I p. 68. Gaisf. addere satis habeo: οὐκ ἔστ' ἀλώπηξ ἡ μὲν εἴρων τῇ φύσει, ἡ δ' αὐθέκαστος. Cf. etiam Latinum *apertus* apud Cic. pr. Mur. 25.

1234, a, 1. εἴρων] E. N. IV, 7, 3 sqq. M. M. I, 33.

2. ἀλαζών] E. N. IV, 7, 2. M. M. I, 33. Rhet. II, 6 p. 1384, a, 5. Theophr. Char. 23. Xen. Mem. I, 7, 2. — καθ' Ὅμηρον] Alludit ad hoc Odysseae γ' [328] ψεῦδος δ' οὐκ ἐρέει, μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστίν. Sylb. Cf. Naegelsbach. l. l. p. 202.

4. εὐτραπελία] In descriptione vitiorum Eud. II, 3 non commemoratur δυστραπελία, βωμολοχία, εὐτραπελία aptiorque p. 1233, b, 38 post φιλίας et σεμνότητος disputationem locus eius fuisset. Ceterum cf. E. N. II, 7, 13. IV, 8, 3 sqq. M. M. I, 34. Cic. Off. II, 29 duplex omnino est iocandi genus: unum illiberale, petulans, flagi-

1234, a. τοῦ ἀγροίκου καὶ δυστραπέλου καὶ τοῦ βωμολόχου. ὥσπερ γὰρ περὶ τροφὴν ὁ σικχὸς τοῦ παμφάγου διαφέρει τῷ ὁ μὲν μηθὲν ἢ ὀλίγα καὶ χαλεπῶς προσίεσθαι, ὁ δὲ πάντα εὐχερῶς, οὕτω καὶ ὁ ἄγροικος ἔχει πρὸς τὸν φορτικὸν καὶ βωμολόχον· ὁ μὲν γὰρ οὐθὲν γελοῖον ἀλλὰ χαλεπῶς προσίεται, ὁ δὲ πάντα εὐχερῶς καὶ ἡδέως. δεῖ δ᾽ οὐδέτερον, ἀλλὰ τὰ μὲν τὰ δὲ μή, καὶ κατὰ λόγον· οὗτος δ᾽ εὐτράπελος. ἡ δ᾽ ἀπόδειξις ἡ αὐτή· ἥ τε γὰρ εὐτραπελία ἡ τοιαύτη, καὶ μὴ ἣν μεταφέροντες λέγομεν, ἐπιεικεστάτη ἕξις, καὶ ἡ μεσότης ἐπαινετή, τὰ δ᾽ ἄκρα ψεκτά. οὔσης δὲ διττῆς τῆς εὐτραπελίας (ἡ μὲν γὰρ ἐν τῷ χαίρειν ἐστὶ τῷ γελοίῳ καὶ τῷ εἰς αὐτόν, ἐὰν ᾖ τοιονδί, ὧν ἓν καὶ τὸ σκῶμμά ἐστιν, ἡ δ᾽ ἐν τῷ δύνασθαι τοιαῦτα πορίζεσθαι), ἕτεραι μέν εἰσιν ἀλλήλων, ἀμφότεραι μέντοι μεσότητες. καὶ γὰρ τὸν δυνάμενον τοιαῦτα πορίζεσθαι ἐφ᾽ ὅσοις ἡσθήσεται [ὁ] εὖ κρίνων, κἂν εἰς αὐτὸν ᾖ τὸ γελοῖον, μέσος ἔσται τοῦ φορτικοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ. ὁ δ᾽ ὅρος οὗτος βελτίων ἢ τὸ [μὴ] λυπηρὸν εἶναι τὸ λεχθὲν τῷ σκωπτομένῳ ὄντι ὁποιῳοῦν· μᾶλλον γὰρ δεῖ τῷ ἐν μεσότητι ὄντι ἀρέσκειν· οὗτος γὰρ κρίνει εὖ. Πᾶσαι δ᾽ αὗται αἱ μεσότητες ἐπαινεταὶ μέν, οὐκ εἰσὶ δ᾽ ἀρεταί, οὐδ᾽ αἱ ἐναν-

tiosum, obscoenum, alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum etc.

6. *περὶ*] *παρὰ* codd. A. etc. Correxit B. ex emendatione Sylburgii.

7. *εὐχερῶς*] Cf. v. 10 p. 1221, b, 2.

9. *ἀλλὰ*] scil. *πάντα*, cf. v. 10. Quod si recte interpretor, nihil opus est Cas. coniectura post *ἀλλὰ* addentis *ἢ ὀλίγα καὶ*. Int. vertit „nam ille ridiculum nihil *aut* aegre admittit. — *προσίεται*] *προσίεσθαι* M.

11. *κατὰ λόγον*] *κατὰ τὸν λόγον* P. — *οὗτος δ᾽ εὐτρ.*] An scriptum fuit *οὕτως* (sc. *ποιεῖ*) *δ᾽ ὁ εὐτράπελος*?

13. *ἣν μεταφέρ. λέγομεν*] Nam *ἐπιπολάζοντος τοῦ γελοίου καὶ τῶν πλείστων χαιρόντων τῇ παιδιᾷ καὶ τῷ σκώπτειν μᾶλλον ἢ δεῖ, καὶ οἱ βωμολόχοι εὐτράπελοι προσαγορεύονται, ὡς χαρίεντες*, inquit Ar. E. N. IV, 8, 4. Cf. Eph. V, 4.

14. *τῆς*] om. A. etc.

16. *τῷ*] *τὸ* M. — *σκῶμμα*] comoediae veteris scomma interpretor: cf. Ottfr. Mueller. in l. *Gesch. d. gr. Litt.* II p. 208. Ar. Ran. 416. Herm. Opusc. VII p. 220. Quamquam potest etiam explicari *λοιδόρημα γέλωτος χάριν* (Hesych.) in universum. Macrob. Sat. VII, 3 scomma paene dixerim morsum figuratum, quia saepe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud intelligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit, sed nonnunquam his in quos iacitur et dulce est. Quod genus maxime vel sapiens vel urbanus exercet, praecipue inter mensas et pocula, ubi facilis est ad iracundiam provocatio.

18. *ἀμφ. μέντοι μεσ.*] *ἀμφότεροι μέντοι μεσότης* P. *μεσότης* etiam A. etc. sed Cas. ad marg. *μεσότητες*. — *τὸν δυνάμενον*] „Pro *δυνάμενον* videtur requiri nominativus *ὁ δυνάμενος*". Sylb. Et ita sane Int. „nam qui et exhibere aliis iocum potest quo afficiatur sincere iudicans". Sed cf. adn. ad v. 19.

19. *ὁ εὖ κρίνων*] *ὁ* addidi e coni. quam cepit etiam Cas. Cf. Eud. V = E. N. VI, 11 p. 1143, a, 20. 22.

20. *τοῦ ψυχροῦ*] Xen. Cyr. VIII, 4, 22 *γελώντων ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπης· πολύ γε, ἔφη, μάλιστα τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. Τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ὢν γέλωτα παρέχειν.* Cf. etiam Latinum *frigidi* nomen Suet. Claud. 21. Cic. Or. 26. Brut. 67.

21. *μὴ λυπηρόν*] *μὴ* addidi e coni. Cas. Ceterum cf. Ar. Poet. 5. et Ritter. comm. poet. p. 122.

24. *αἱ ἐναντίαι*] *αἱ* om. M. P. Cf. p. 1228, a, 24.

1234, a. τίαι κακίαι· ἄνευ προαιρέσεως γάρ. ταῦτα δὲ πάντ' ἐστὶν ἐν ταῖς τῶν παθημάτων διαιρέσεσιν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν πάθος τί ἐστιν. διὰ δὲ τὸ φυσικὰ εἶναι εἰς τὰς φυσικὰς συμβάλλεται ἀρετάς· ἔστι γάρ, ὥσπερ λεχθήσεται ἐν τοῖς ὕστερον, ἑκάστη πως ἀρετὴ καὶ φύσει καὶ ἄλλως μετὰ φρονήσεως. ὁ μὲν οὖν φθόνος εἰς ἀδικίαν συμβάλλεται (πρὸς ἄλλον γὰρ αἱ πράξεις αἱ ἀπ' αὐτοῦ) καὶ ἡ νέμεσις εἰς δικαιοσύνην, ἡ αἰδὼς εἰς σωφροσύνην, διὸ καὶ ὁρίζονται ἐν τῷ γένει τούτῳ τὴν σωφροσύνην. ὁ δ' ἀληθὴς καὶ ψευδὴς ὁ μὲν ἔμφρων, ὁ δ' ἄφρων. ἔστι δ' ἐναντιώτερον τοῖς ἄκροις τὸ
1234, b. μέσον ἢ ἐκεῖνα ἀλλήλοις, διότι τὸ μὲν μετ' οὐδετέρου γίνεται αὐτῶν, τὰ δὲ πολλάκις μετ' ἀλλήλων, καὶ εἰσὶν ἐνίοτε οἱ αὐτοὶ θρασύδειλοι, καὶ τὰ μὲν ἄσωτοι τὰ δὲ ἀνελεύθεροι, καὶ ὅλως ἀνώμαλοι κακῶς. ὅταν μὲν γὰρ καλῶς ἀνώμαλοι ὦσιν, οἱ μέσοι γίνονται· ἐν τῷ μέσῳ γάρ ἐστί πως τὰ ἄκρα. αἱ δ' ἐναντιώσεις οὐ δοκοῦσιν ὑπάρχειν τοῖς ἄκροις πρὸς τὸ μέσον ὁμοίως ἀμφότεραι, ἀλλ' ὁτὲ μὲν καθ' ὑπερβολὴν ὁτὲ δὲ κατ' ἔλλειψιν. αἴτια δὲ τά τε πρῶτα ῥηθέντα δύο, ὀλιγότης τε, οἷον τῶν πρὸς τὰ ἡδέα ἀναισθήτων, καὶ ὅτι ἐφ' ὃ ἁμαρτάνομεν μᾶλλον, τοῦτο ἐναντιώτερον εἶναι δοκεῖ. τὸ δὲ τρίτον, ὅτι τὸ ὁμοιότερον ἧττον ἐναντίον φαίνεται, οἷον πέπονθε τὸ θράσος πρὸς τὸ θάρσος καὶ ἀσωτία πρὸς ἐλευ-

25. *ἄνευ προαιρ.*] quum sit *προαίρεσις* conditio virtutis moralis: cf. p. 1227, b, 8. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, b, 17. E. N. IV, 7, 12.

26. *ἐν ταῖς τ. π. διαιρ.*] Cf. p. 1221, a, 1. 3. 6. 7. 8.

27. *πάθος τι*] Cf. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, b, 5.

29. *ὕστερον*] Cf. Eud. V = E. N. VI, 13 p. 1144, b, 3 sqq. — *φύσει καὶ*] *φύσει καὶ* scripsi ex coni. Spengelii pro *φυσικαί*: cf. M. M. I, 35 p. 1197, b, 38. II, 3 p. 1200, a, 4. — *μετὰ φρονήσεως*] Cf. Eud. V p. 1144, b, 9 sqq.

30–31. *φθόνος - νέμεσις*] Cf. Rhet. II, 9 p. 1386, b, 16 sqq.

31. *ἄλλον γὰρ*] *γὰρ ἄλλον* M. A. etc.

32. *ἡ αἰδὼς*] An *ἡ δ' αἰδώς*?

32–33. *διὸ - σωφροσύνην*] om. M.

34. *τοῖς*] *ἐν τοῖς* P.

1234, b, 3. *θρασύδειλοι*] Cf. E. N. III, 7, 9.

5. *ὦσιν*] *εἰσὶν* P. et pr. M. itemque A. etc. — *οἱ*] *οἱ* recepi ex M. P.

8. *τὰ πρῶτα*] *πρότερον* (Int. „supra“) scriptum fuisse non inepte coniicias. Certe indicat p. 1222, a, 25. — Pro *τε* A. E. Is. Cam. habet *δέ*. Correxit S.

9. *ὀλιγότης - ἀναισθ.*] Cf. p. 1230, b, 17. — *οἷον*] *οἷον ἠλιθιότης γρ.* P. Quod paene recepissem: cf. Schol. Aesch. Prom. 1063, *μὴ (βροντῆς μύκημα) εἰς ἀναισθησίαν ἄξῃ*.

10. *ἁμαρτάνομεν μᾶλλον*] Virgulam locavi post *μᾶλλον*, quam ante *μᾶλλον* positam recte reprehendit Bon. Cf p. 1222, a, 40. p. 1230, b, 17 et quae reliqua laudat Bon. p. 53. — *ἐναντιώτερον*] *ἐναντιώτατον* M. A. etc. Sed monuit iam Sylburgius „aptius fortasse comparativum *ἐναντιώτερον* ut sequenti versu scribi“. Scilicet v. 11 pro *ἐναντίον* in M. et in A. etc. est *ἐναντιώτερον*.

12. *θράσος πρὸς τὸ θάρσος*] Ita scripsi ex cod. P. pro *θάρσος πρὸς τὸ θράσος* P. — Pro *πρὸς τὸ θράσος* Bonitzius „necessario scribendum esse dicit *πρὸς τὴν ἀνδρείαν*, licet haec coniectura nulla commendetur vel litterarum similitudine vel alia mutandi proclivitate“. Sed iure Breierus in eph. *Jenaer Littztg.* 1845 No. 212 librorum scripturae patronus exstitit et codicis P. verba praeferenda cen-

1234, b. θεριότητα. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἀρετῶν τῶν ἐπαινετῶν εἴρηται σχεδόν, περὶ δὲ δικαιοσύνης ἤδη λεκτέον.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Γ.

suit. Cf. Luc. Enc. Musc. 5 οὐδὲ γὰρ θράσος ἀλλὰ θάρσος φησὶν Ὅμηρος αὐτῇ (τῇ μυίᾳ) προσεῖναι. Pind. Pyth. II, 83 (151). Dissen. ad Pind. fragm. p. 644. Monk. ad Eur. Alc. 614. De industria autem Eudemus his usus est verbis (sententiam ex E. N. II, 8, 5 mutuatus est) ut ipso sono verborum simillimo „τὸ ὁμοιότερον" quod videatur indicaret. Dubitationem omnem eximit locus ille Eud. VI = E. N. VII, 10 p. 1151, b, 7 et Eud. p. 1228, a, 29. Vide etiam de Virt. et Vit. 4 p. 1250, b, 5. Denique comparare iuvat Cic. Tusc. III, 7 qui fortis est idem est *fidens*, quoniam *confidens* mala consuetudine loquendi in vitio ponitur. — ἀσωτία] ἀσωτεία M. P.

14. περὶ – λεκτέον] om. P. Pro λεκτέον in A. etc. est λέξεται, pro quo rectius λελέξεται vel λεχθήσεται scribi dicit Sylburgius.

Δ.

1129, a. Περὶ δὲ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας σκεπτέον, περὶ ποίας τε τυγχάνουσιν οὖσαι πράξεις, καὶ ποία μεσότης ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, καὶ τὸ δίκαιον τίνων μέσον. ἡ δὲ σκέψις ἡμῖν ἔστω κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον τοῖς προειρημένοις. ὁρῶμεν δὴ πάντας τὴν τοιαύτην ἕξιν βουλομένους λέγειν δικαιοσύνην, ἀφ᾽ ἧς πρακτικοὶ τῶν δικαίων εἰσὶ καὶ ἀφ᾽ ἧς δικαιοπραγοῦσι καὶ βούλονται τὰ δίκαια· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ ἀδικίας, ἀφ᾽ ἧς ἀδικοῦσι καὶ βούλονται τὰ ἄδικα. διὸ καὶ ἡμῖν πρῶτον ὡς ἐν τύπῳ ὑποκείσθω ταῦτα. οὐδὲ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον ἐπί τε τῶν ἐπιστημῶν καὶ δυνάμεων καὶ ἐπὶ τῶν ἕξεων. δύναμις μὲν γὰρ καὶ ἐπιστήμη δοκεῖ τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ εἶναι, ἕξις δ᾽ ἡ ἐναντία τῶν ἐναντίων

3. *ARG. Libro quarto agitur de iustitia, quae quum sit virtus moralis, sed alia ratione quam virtutes morales reliquae* (*p.* 1133, b, 32 *sqq.*), *tractatione eget singulari, id quod moneo ob Zellerum in l. die Phil. d. Gr. II p.* 520. *Legitur autem hic liber iisdem verbis in Ethicis Nicomacheis ubi est liber quintus. Neque dubium videtur quin vera Eudemi de iustitia disputatio, quam p.* 1227, a, 2 *lectoribus promisit, maximam certe partem* (*cf. p.* 1138, a, 4) *perierit et pro ea Aristotelis illa, quae est libro quinto Ethicorum Nicomacheorum, substituta sit. Cuius disputationis summa haec est. I. Indicata via ac ratione ad iustitiae vim ac naturam cognoscendam aptissima, ostenditur pluribus modis iusti et iniusti nomen usurpari: nam iustum dici et illum, qui obtemperet legibus harumque praecepta observet* (*τὸν νόμιμον*), *et illum, qui servet aequalitatem aliisque aequalia ac sibi concedat ac tribuat* (*τὸν ἴσον*): *iniustum dici huic contrarium. Itaque ius vel iustum esse et illud, quod sit legitimum legumque praescriptis respondeat* (*τὸ νόμιμον*), *et illud, quod sit aequale vel aequum, quo ut omnes eiusdem civilis societatis participes idem pro parte sua habeant ac teneant efficiatur* (*τὸ ἴσον*): *huic contrarium esse iniustum, quod cernatur in legum migratione et inaequalitate. Iniustus autem, quatenus aequalitatis legem violat pluraque aut sibi aut alteri de duobus violato altero vindicat, occupatus est in bonis, sed non in bonis omnibus, sed in his, in quibus fortuna dominatur, h. e. in bonis externis, opibus, honoribus, reliquis ad quae omnes eiusdem civitatis socii iure suo adspirant: qui quum in universum plus sibi, quam par est, arroget, interdum tamen minus etiam sibi sumit, quando agitur de malis, quorum pars minor habetur pro bono* (*Cap.* 1 – 2).

3. *Περὶ δικαιοσύνης*] Cf. M. M. I, 34.

6. *μέθοδον*] Cf. eph. *gel. Anzeigen herausg. von Mitgliedern der bayer. Acad. d. Wiss.* 1837 No. 8 p. 68. — *τοῖς προειρημένοις*] Cf. E. N. I, 8, 1 *σκεπτέον* – *καὶ ἐκ τῶν λεγομένων περὶ αὐτῆς.* E. N. IV, 3, 2 *διαφέρει οὐθὲν τὴν ἕξιν ἢ τὸν κατὰ τὴν ἕξιν σκοπεῖν.* E. N. III, 6, 3. III, 10, 2. IV, 1, 1. Met. *Δ*, 2 p. 982, a, 6.

9. *καὶ βούλονται τὰ δ.*] Cf. Plat. Gorg. p. 460, B. C.

13. *δύναμις*] scil. *ἡ μετὰ λόγου*: cf. *περὶ ἑρμ.* 13 p. 22, b, 39 et Waitz. comm. p. 362. Met. *Θ*, 2 p. 1046, b, 2.

14. *τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ κτλ.*] Cf. Met. l. l. p. 1046, b, 5 et quae collegit Bon. ad Met. comm. p. 140. Zeller in l. *die Phil. d. Gr.* II p. 507.

1129, a ού, οἷον ἀπὸ τῆς ὑγιείας οὐ πράττεται τὰ ἐναντία, ἀλλὰ τὰ ὑγιεινὰ μόνον· λέγομεν γὰρ ὑγιεινῶς βαδίζειν, ὅταν βαδίζῃ ὡς ἂν ὁ ὑγιαίνων. πολλάκις μὲν οὖν γνωρίζεται ἡ ἐναντία ἕξις ἀπὸ τῆς ἐναντίας, πολλάκις δὲ αἱ ἕξεις ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων· ἐάν τε γὰρ ἡ εὐεξία ᾖ φανερά, καὶ ἡ καχεξία φανερὰ γίνεται, καὶ ἐκ τῶν εὐεκτικῶν ἡ εὐεξία καὶ ἐκ ταύτης τὰ εὐεκτικά. εἰ γάρ ἐστιν ἡ εὐεξία πυκνότης σαρκός, ἀνάγκη καὶ τὴν καχεξίαν εἶναι μανότητα σαρκὸς καὶ τὸ εὐεκτικὸν τὸ ποιητικὸν πυκνότητος ἐν σαρκί. ἀκολουθεῖ δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐὰν θάτερα πλεοναχῶς λέγηται, καὶ θάτερα πλεοναχῶς λέγεσθαι, οἷον εἰ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ
2 ἄδικον. Ἔοικε δὲ πλεοναχῶς λέγεσθαι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία, ἀλλὰ διὰ τὸ σύνεγγυς εἶναι τὴν ὁμωνυμίαν αὐτῶν λανθάνει καὶ οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν πόρρω δήλη μᾶλλον· ἡ γὰρ διαφορὰ πολλὴ ἡ κατὰ τὴν ἰδέαν, οἷον ὅτι καλεῖται κλεὶς ὁμωνύμως ἥ τε ὑπὸ τὸν αὐχένα τῶν ζῴων καὶ ᾗ τὰς θύρας κλείουσιν. Εἰλήφθω δὴ ὁ ἄδικος ποσαχῶς λέγεται. δοκεῖ δὲ ὅ τε παράνομος ἄδικος εἶναι καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ὁ ἄνισος, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ὁ δίκαιος ἔσται ὅ τε νόμιμος

Muretus huc refert Plat. Hipp. min. p. 375, D.

15. *οἷον ἀπὸ τῆς ὑγ.*] Cf. Met. Θ, 2 p. 1046, b, 18. Top. I, 15 p. 106, b, 34.

16. *τὰ ὑγιεινά*] Cf. Met. Γ, 2 p. 1003, a, 35.

19. *ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων*] ex rebus singulis in quibus cernitur notio: cf. Met. Α, 2 p. 982, a, 23. Bies. *die Phil. des Arist.* I p. 51 n. 1. Trendelenb. ad Ar. de An. p. 324. Waitz. Org. I p. 274.

24. *ἐὰν θάτερα πλεον. λ. κτλ.*] Cf. Top. I, 15 p. 106, a, 10.

26. *πλεοναχῶς*] Cf. p. 1130, b, 6.

27. *ὁμωνυμίαν*] Cf. Categ. 1 init. *ὁμώνυμα* sunt, quae eodem nomine appellata re tamen diversa sunt, h. e. quae nomen tantum commune habent: *συνώνυμα* quae et eodem nomine vocantur et idem sunt, h. e. „quae et nomen et substantiam habent communem“: cf. Trendelenb. ad Ar. de An. p. 334. Bonitz. ad Met. comm. p. 90.

30. *κλείς*] Zwingero Aristoteles ad dictum Philippi Macedonis spectare videtur, de quo Plut. Reg. et Imp. Apophth. Phil. IX *τῆς κλειδὸς αὐτῷ κατεαγείσης ἐν πολέμῳ, καὶ θεραπεύοντος ἰατροῦ πάντως τι καθ' ἡμέραν αἰτοῦντος, λάμβανε, ἔφη, ὅσα βούλει· τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις.*

32. *ὁ παράνομος ἄδικος*] Cf. Plat. Rep. I p. 338, E. VII, 339, A. Hesiod. opp. 258. Dem. Aristog. p. 771 ibique Taylor. Dem. contr. Neaer. p. 1388, 15. Xen. Mem. I, 1. Hom. Hymn. in Cer. 367. Rom. IV, 7. Hebr. VIII, 12. I Ioh. III, 4. — *πλεονέκτης*] Cf. Plat. Gorg. p. 483 C *τὸ ἀδικεῖν τὸ πλέον τῶν ἄλλων ζητεῖν ἔχειν.* Gorg. p. 491 E sqq. Contra Sophistae Rep. II p. 359, C (coll. Gorg. p. 483, C) *πλεονεξίαν πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν ὡς ἀγαθόν, νόμῳ δὲ καὶ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν.* Isocr. Demon. p. 10 *παρασκεύαζε σεαυτὸν πλεονεκτεῖν μὲν δύνασθαι, ἀνέχου δὲ τὸ ἴσον ἔχων, ἵνα δοκῇς ὀρέγεσθαι τῆς δικαιοσύνης μὴ δι' ἀσθένειαν ἀλλὰ δι' ἐπιείκειαν.* Orph. Hymn. LXII, 6 *πάντα γὰρ ὅσσα κακαῖς γνώμαις θνητοῖσιν ὀχεῖται, δύσκριτα, βουλομένοις τὸ πλέον βουλαῖς ἀδίκοισιν.* Xen. Mem. II, 6, 23. Xen. Anab. V, 4, 15. Cyrop. III, 1, 11. VIII, 1, 17. Nep. Arist. 1 adeo excellebat Aristides *abstinentia* ut unus post hominum memoriam *iustus* sit appellatus. Poll. VIII, 7. Suid. *πλεονεκτῶ - ἀδικῶ.*

33. *νόμιμος*] Xen. Mem. IV, 4, 13 *ὁ νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος.* Plat. Rep. VII, 539, A. Xen. Cyrop. I, 6, 27. *οἷος ἂν δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος ἀνὴρ εἴης.* Aesch.

1129, a. καὶ ὁ ἴσος. τὸ μὲν δίκαιον ἄρα τὸ νόμιμον καὶ τὸ ἴσον, τὸ
1129, b. δ᾽ ἄδικον τὸ παράνομον καὶ τὸ ἄνισον. ἐπεὶ δὲ καὶ πλεονέκτης ὁ ἄδικος, περὶ τἀγαθὰ ἔσται, οὐ πάντα, ἀλλὰ περὶ ὅσα εὐτυχία καὶ ἀτυχία, ἃ ἐστὶ μὲν ἁπλῶς ἀεὶ ἀγαθά, τινὶ δ᾽ οὐκ ἀεί. οἱ δ᾽ ἄνθρωποι ταῦτα εὔχονται καὶ διώκουσιν· δεῖ δ᾽ οὔ, ἀλλ᾽ εὔχεσθαι μὲν τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ καὶ αὑτοῖς ἀγαθὰ εἶναι, αἱρεῖσθαι δὲ τὰ αὑτοῖς ἀγαθά. ὁ δ᾽ ἄδικος οὐκ ἀεὶ τὸ πλέον αἱρεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ τῶν ἁπλῶς κακῶν· ἀλλ᾽ ὅτι δοκεῖ καὶ τὸ μεῖον κακὸν ἀγαθόν πως εἶναι, τοῦ δ᾽ ἀγαθοῦ ἐστὶν ἡ πλεονεξία, διὰ τοῦτο δοκεῖ πλεονέκτης εἶναι. ἔστι δ᾽ ἄνισος· τοῦτο γὰρ περιέχει καὶ κοινόν· καὶ παράνομος· τοῦτο γὰρ περιέχει πᾶσαν ἀδικίαν καὶ κοινόν ἐστι πάσης ἀδικίας.

Suppl. 397 (405) *ἀμφοτέρους ὁμαίμων τάδ᾽ ἐπισκοπεῖ Ζεὺς νέμων εἰκότως ἄδικα μὲν κακοῖς, ὅσια δ᾽ ἐννόμοις.* Cf. etiam *Allihn.* de idea iusti qualis fuerit apud Hom. et Hes. etc. p. 8 sqq.

34. *τὸ δίκαιον – νόμιμον*] Cf. Plat. Crit. Plat. Theaet. p. 127, A. Prot. p. 317, B. Plat. Rep. II p. 359, A. V p. 451, A. Xen. Mem. IV, 4, 12. Cyrop. I, 3, 17. Demosth. Aristog. p. 771, 2 *τὰ τῶν νόμων δίκαια.* Xen. Mem. I, 2, 24 *ἄνθρωποι ἀνομίᾳ μᾶλλον ἢ δικαιοσύνῃ χρώμενοι.* Lact. Instt. V, 14 p. 257. Fritzsch. ubi non sunt universi pares, aequitas non est: et excludit inaequalitas ipsa iustitiam, cuius vis omnis in eo est, ut pares faciat eos, qui ad huius vitae conditionem pari sorte venerunt. Comparetur etiam voc. *δίκη* Hom. Odyss. IV, 691. XIX, 43. Wachsmuth. *hellen. Alterth.* I, 1 p. 89. Cic. Legg. I, 15 iustititia est obtemperatio scriptis legibus atque institutis populorum. Rom. III, 21. VI, 13. 18. 20 IX, 31. X, 5. Galat. III, 11. V, 4. Phil. III, 6. Veder hist. phil. iur. p. 80. — *καὶ τὸ ἴσον*] Spectat ad haec Arist. Polit. III, 12 p. 1282, b, 19. Cf. M. M. I, 33 p. 1193, b, 20. Plat. Legg. XII p. 957, C. Hdt. V, 92. Thuc. II, 37. I, 120. V, 89 sq. Isocr. Dem. p. 10. Eur. Phoen. 538 *τὸ ἴσον νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυ.* Coloss. IV, 1. Orph. Hymn. in Iust. LXIII, 1. *Ὦ θνητοῖσι δικαιοτάτη, πολύολβε, ποθεινή, Ἐξ ἰσότητος ἀεὶ θνητοῖς χαίρουσα δικαίοις.* Ibid. 10. *Αἰεὶ γὰρ τὸ πλέον στυγέεις, ἰσότητι δὲ χαίρεις.* – Coloss. IV, 1. Passow. Lex. *δίκαιος*, 2. ed. V. – Denique vide Hug. Grotium de Iure B. et P. praef. §. 44. Veder. hist. phil. iur. p. 263.

1129, b, 4. *τινὶ δ᾽ οὐκ ἀεί*] Cf. E. N. I, 3, 3.

5. *εὔχεσθαι*] Cf. Plat. Alc. II p. 143, A. Legg. III, p. 687, E.

8. *μεῖον*] Cf. p. 1131, b, 20 sqq. Comparant etiam Erasm. Adag. 4 cent. 2 prov. 36.

11. *καὶ παράνομος – ἀδικίας*] Haec eiectis quibusdam scholiis addidi, om. B.: cf. Krisch. in eph. *Jenaer Littztg.* 1835 No. 229 p. 306.

C. 3. *ARG. I. B. Ex his sequitur omnia quae sunt legitima appellari posse iusta: legitima autem vocantur illa quae sunt ab legum latoribus constituta. Leges autem omnibus de rebus ita praescribunt ut civium utilitatem spectent communem et tam viri fortis officiis fungi iubeant (e. gr. locum atque ordinem in acie tenere neque fugere aut arma abiicere) quam officiis viri temperantis (ut, non adulterari neque cuiquam stuprum inferre) nec minus officiis hominis lenis ac mansueti (ut, neminem pulsare, nulli male dicere): itemque in ceteris virtutibus ac vitiis partim iubendo partim vetando. Qui igitur his omnibus legum iussis obtemperat hic iustitiam exercet legalem: atque haec iustitia est virtus perfecta, verum non absolute sed relata ad alterum. Qua de causa iustitia saepe regina videtur virtutum omnium isque habitus quo virtutes reliquae contineantur omnes. Perfecta autem est huiusmodi virtus, quia, qui hac praeditus est, non solum secum virtutem colere potest sed etiam cum aliis et erga alios. Quoniam au-*

8 Ἐπεὶ δ' ὁ παράνομος ἄδικος ἦν ὁ δὲ νόμιμος δίκαιος, 1, b. δῆλον ὅτι πάντα τὰ νόμιμά ἐστί πως δίκαια· τά τε γὰρ ὡρισμένα ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς νόμιμά ἐστι, καὶ ἕκαστον τούτων δίκαιον εἶναι φαμέν. οἱ δὲ νόμοι ἀγορεύουσι περὶ ἁπάντων, στοχαζόμενοι ἢ τοῦ κοινῇ συμφέροντος πᾶσιν ἢ τοῖς ἀρίστοις ἢ τοῖς κυρίοις, κατ' ἀρετὴν ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον τοιοῦτον· ὥστε ἕνα μὲν τρόπον δίκαια λέγομεν τὰ ποιητικὰ καὶ φυλακτικὰ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῶν μορίων αὐτῆς τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ. προστάττει δ' ὁ νόμος καὶ τὰ τοῦ ἀνδρείου ἔργα ποιεῖν, οἷον μὴ λείπειν τὴν τάξιν μηδὲ φεύγειν μηδὲ ῥίπτειν τὰ ὅπλα, καὶ τὰ τοῦ σώφρονος, οἷον μὴ μοιχεύειν μηδ' ὑβρίζειν, καὶ τὰ τοῦ πράου, οἷον μὴ τύπτειν

s *iustitia virtus est quae refertur pertinet ad alterum, sola ex om-us virtutibus alienum videtur esse ium. Iustitia hoc pacto explicata s pars est virtutis moralis, sed tus moralis tota, eique contrarium ium iniustitiae non pars est pra-atis sed tota pravitas: hoc tamen crimine, quod virtus et iustitia, si nc ei vim ac potestatem subiicimus, quidem idem, sed notione utrumque ersum est: nam quatenus ad alte-m refertur, iustitia est, quatenus ro hic certus habitus est, absolute rtus est* (*Cap.* 3).

12. *πως*] „Causa, cur particula ad-ita sit, in promptu est et proxime quitur: *τά τε γὰρ ὡρισμ. – εἶναι φαμέν*. Omnia legitima iusta sunt *odammodo*, scil. eo sensu, quo legi-ia existimantur ea, quae a scientia jum ferendum definita sunt. Quod ditamentum – continet insigne mo-ntum, quo universam hanc Ethices rtem diiudicare oportet. Non enim m iusta habenda, quae in civitatibus *nstituta sunt*, sed quae *constitui buerunt*" Vεdεr. p. 264. — *τά τε ρ κτλ.*] Cf. M. M. I, 34 p. 1193, b.

15. *τοῦ κοινῇ συμφ.*] Ar. Pol. III, p. 1282, b, 16. Rhet. I, 5 p. 1360, 4 sqq. Pol. III, 6 p. 1279, a, 19. de etiam Plat. Legg. I p. 644, D q. Hdt. V, 92. Alia habes apud issonad. ad Philostr. Her. p. 346. tt. ad Hor. Sat. I, 3, 98. Cic. Legg. I, 19, 44.

16. *τοῖς κυρίοις*] Cf. Pol. III, 7 p. 179, b, 6 *ἡ μὲν γὰρ τυραννίς ἐστι ναρχία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ ῦ μοναρχοῦντος, ἡ δ' ὀλιγαρχία ρὸς τὸ τῶν εὐπόρων, ἡ δὲ δημοατία πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀπόρων*. Ibid. p. 1279, a, 25 sqq. Pol. IV, 9 p. 1294, a, 30 sqq. Plat. Legg. IV p. 714, D.

19. *κοινωνίᾳ*] Cf. p. 1134, a, 26. — *προστάττει δ' ὁ νόμος*] Cf. M. M. I, 34 p. 1193, b, 4. Plat. Legg. I p. 645, A sqq. Plutarch. de Fato 5.

19–20. *τὰ τοῦ ἀνδρείου*] Cf. E. N. III, 8, 1. – Simonides in Lacedaemonios, qui in Thermopylis occiderunt: *Ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε Κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις*. Ita certe (secus atque Herod. VII, 228) scripta verba Lycurg. Leocr. p. 215 Reisk. et Diod. Sic. XI, 33 memoriae prodiderunt: cf. Cic. Tusc. I, 42, 101.

20. *οἷον μὴ λείπειν τὴν τάξιν*] Cf. Lys. in Alcib. p. 520 sqq. Plat. Legg. XII p. 943, B.

21. *μηδὲ ῥίπτειν τ. ὅπλα*] Cf. Plat. Legg. XII p. 944, C et voc. *ῥίψασπις*. — *τοῦ σώφρονος*] Rhetor. I, 9 p. 1366, b, 10 *σωφροσύνη ἐστὶν ἀρετὴ δι' ἣν πρὸς τὰς ἡδονὰς τὰς τοῦ σώματος οὕτως ἔχομεν ὡς ὁ νόμος κελεύει*. Weber. ad Dem. Aristocr. p. 231.

21–22. *οἷον μὴ μοιχεύειν*] Aesch. Socr. II, 14 p. 66 Fisch. *δοκεῖ δ' ἄν σοι ἄνθρωπος, εἰ μοιχεύει τὰς τῶν πέλας γυναῖκας ἐπ' ἀργυρίῳ, ἀδικεῖν ἂν ἢ οὔ, καὶ ταῦτα μέντοι καὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν νόμων κωλυόντων;* – Lys. de caed. Eratosth. p. 34. Arist. Nub. 1066.

22. *μηδ' ὑβρίζειν*] Aeschin. in Timarch. §. 8 *Νόμος. ἄν τις ἐλεύθερον παῖδα ὑβρίσῃ, γραφέσθω ὁ κύριος παιδὸς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας κτλ.* Lys. de caed. Eratosth. p. 34. Dem. Mid. p. 529.

1129, b. μηδὲ κακηγορεῖν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς καὶ μοχθηρίας τὰ μὲν κελεύων τὰ δ' ἀπαγορεύων, ὀρθῶς μὲν ὁ κείμενος ὀρθῶς, χεῖρον δ' ὁ ἀπεσχεδιασμένος. Αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη ἀρετὴ μέν ἐστι τελεία, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ πρὸς ἕτερον. καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις κρατίστη τῶν ἀρετῶν εἶναι δοκεῖ ἡ δικαιοσύνη, καὶ οὔθ' ἕσπερος οὔθ' ἑῷος οὕτω θαυμαστός· καὶ παροιμιαζόμενοί φαμεν "ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή 'στιν." καὶ τελεία μάλιστα ἀρετή, ὅτι τῆς τελείας ἀρετῆς χρῆσίς ἐστιν. τελεία δ' ἐστίν, ὅτι ὁ ἔχων αὐτὴν καὶ πρὸς ἕτερον δύναται τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, ἀλλ' οὐ μόνον καθ' αὑτόν· πολλοὶ γὰρ ἐν μὲν τοῖς οἰκείοις τῇ ἀρετῇ δύνανται χρῆσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς ἕτερον ἀδυνα-
1130, a. τοῦσιν. καὶ διὰ τοῦτο εὖ δοκεῖ ἔχειν τὸ τοῦ Βίαντος, ὅτι ἀρχὰ τὸν ἄνδρα δείξει· πρὸς ἕτερον γὰρ καὶ ἐν κοινωνίᾳ ἤδη ὁ ἄρχων.

23. *μηδὲ κακηγορεῖν*]. E. N. IV, 8, 9. Lys. de maled. p. 295. Herm. *Lehrb. der gr. Staatsalterth.* §. 135, 5.

24 *τὰ μὲν κελεύων τὰ δ' ἀπαγ.*] Cf. Cic. Rep. III, 22, 33. Legg. I, 6, 19.

26. *τελεία*] Cf. M. M. I, 34 p. 1193, b, 5.

27. *ἀλλὰ πρὸς ἕτερον*] Cf. p. 1130, b, 20. Plat. Rep. IV p. 443, C. Cic. Fin. V, 23, 67.

28. *κρατίστη τῶν ἀρετῶν*] Cf. E. N. I, 8, 14. Stallb. ad Plat. Rep. IV p. 433. B. Rep. p. 434, C sqq. Aesch. Agam. 749. — *οὔθ' ἕσπερος*] Il. XXII, 317 *Οἷος δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῷ Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.* Manso ad Bion. VIII, 1. - Ceterum Aristotelem loqui splendor declarat orationis.

29. *ἐν δὲ δικαιοσύνῃ κτλ.*] Versus est Theognidis 147, quem sic scriptum Orell. et Bergk. exhibent: *Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή 'στιν, Πᾶς δέ τ' ἀνὴρ ἀγαθός, Κύρνε, δίκαιος ἐών.* Theophrastus, ut tradit ad h. l. Schol., eundem versum modo Phocylidi modo Theognidi adscripsit, unde eundem Bergk. poet. Lyr. Gr. p. 341 inter Phocylidis reliquias, nulla tamen nisi hac Schol. auctoritate allata, retulit. Vederus comparat Iambl. Ep. ad Anatol. (stob. Serm. LI p. 187) *τὴν δικαιοσύνην, αὐτὸ τὸ τῶν ὅλων ἀρετῶν τέλος καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτῶν συμπασῶν, ἐν ᾗ δὴ πᾶσαι ἔνεισι συλλήβδην κατὰ τὸν παλαιὸν λόγον.* Theag. fragm. p. 689 ed. G. *ἐστὶ ἁ δικαιότης σύνταγμά τι τᾶς ἁρμογᾶς τῶν μερέων τᾶς ψυχᾶς, καὶ ἀρετὰ τελήΐα καὶ πανυπερτάτα· πάντα γὰρ ἐν ταύτᾳ, τὰ δ' ἄλλ' ἀγαθὰ τᾶς ψυχᾶς οὐκ ἄτερθε ταύτας.* Lactant. Instt. V, 14 p. 256 Fritzsch. iustitia quamvis omnes simul virtutes complectitur, tamen duae sunt omnium principales, quae ab illâ divelli separarique non possunt, pietas et aequitas. Cic. Fin. V, 23. Ceterum v. 30 *ἀρετή 'στι* scripsi pro *ἀρετὴ ἔνι* ut edidit B.

31. *χρῆσις*] Cf. E. N. II, 2, 1. X, 9, 2.

32. *καὶ πρὸς ἕτερον*] Cfr. Cl. Aug. a Droste-Huelshoff. de Arist. inst. univers. et partic. p. 15. – Eur. Heracl. 1 *Πάλαι ποτ' ἐστὶ τοῦτ' ἐμοὶ δεδογμένον· Ὁ μὲν δίκαιος τοῖς πέλας πέφυκ' ἀνήρ· Ὁ δ' εἰς τὸ κέρδος λῆμ' ἔχων ἀνειμένον, Πόλει τ' ἄχρηστος καὶ συναλλάξαι βαρύς, Αὑτῷ δ' ἄριστος.* Ceterum hoc loco cum Polit. I, 13 p. 1283, a, 39 (*κοινωνικὴν γὰρ ἀρετὴν εἶναί φαμεν τὴν δικαιοσύνην, ᾗ πάσας ἀναγκαῖον ἀκολουθεῖν τὰς ἄλλας*) comparato de huius auctore libri dubitare vix poterimus.

33. *καθ' αὑτόν*] M. M. I, 34 p. 1193, b, 13.

1130, a, 1 - 2. *ἀρχὰ τὸν ἄνδρα δ.*] *ἀρχὴ ἄνδρα δ.* B. *ἀρχά*, lectum etiam a Paraphr., restitui ex codd. H.a L.b M.b N.b, *τὸν* ex H.a N.b Ob: versus est similis eorum quos Biantis servavit Diog. L. I, V, V, 85 et ad numeros descripsit Schneidewin. del. poes. Gr. p. 260, quos eosdem Doricae formae (*ἀρχά*) testes habeo locupletes. Sententiae comparant Soph. Ant. 175 *Ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν Ψυχήν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην, πρὶν ἂν Ἀρχαῖς τε καὶ νόμοισιν ἐντριβὴς φανῇ*: ubi vide schol. Plut.

1130 a διὰ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀλλότριον ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι ἡ δικαιοσύνη μόνη τῶν ἀρετῶν, ὅτι πρὸς ἕτερόν ἐστιν· ἄλλῳ γὰρ τὰ συμφέροντα πράττει, ἢ ἄρχοντι ἢ κοινωνῷ. κάκιστος μὲν οὖν ὁ καὶ πρὸς αὑτὸν καὶ πρὸς τοὺς φίλους χρώμενος τῇ μοχθηρίᾳ, ἄριστος δ' οὐχ ὁ πρὸς αὑτὸν τῇ ἀρετῇ ἀλλὰ πρὸς ἕτερον· τοῦτο γὰρ ἔργον χαλεπόν. αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη οὐ μέρος ἀρετῆς ἀλλ' ὅλη ἀρετή ἐστιν, οὐδ' ἡ ἐναντία ἀδικία μέρος κακίας ἀλλ' ὅλη κακία. τί δὲ διαφέρει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη αὕτη, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων· ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή, τὸ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτό, ἀλλ' ᾗ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη, ᾗ δὲ τοιάδε ἕξις, ἁπλῶς ἀρετή.

4 Ζητοῦμεν δέ γε τὴν ἐν μέρει ἀρετῆς δικαιοσύνην· ἔστι γάρ τις, ὡς φαμέν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἀδικίας τῆς κατὰ μέρος. σημεῖον δ' ὅτι ἔστιν· κατὰ μὲν γὰρ τὰς ἄλλας μοχθηρίας ὁ ἐνεργῶν ἀδικεῖ μέν, πλεονεκτεῖ δ' οὐδέν, οἷον ὁ ῥίψας τὴν ἀσπίδα διὰ δειλίαν ἢ κακῶς εἰπὼν διὰ χαλεπότητα ἢ οὐ βοηθήσας χρήμασι δι' ἀνελευθερίαν· ὅταν δὲ πλεονεκτῇ, πολλάκις κατ' οὐδεμίαν τῶν τοιούτων, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατὰ πάσας, κατὰ πονηρίαν δέ γε τινά· ψέγομεν γὰρ καὶ κατ' ἀδικίαν. ἔστιν ἄρα γε ἄλλη τις ἀδικία ὡς μέρος τῆς ὅλης, καὶ ἄδικόν τι ἐν μέρει τοῦ ὅλου ἀδίκου τοῦ παρὰ τὸν νόμον. ἔτι εἰ ὁ μὲν τοῦ κερδαίνειν ἕνεκα μοιχεύει καὶ προσλαμβάνων, ὁ δὲ προστιθεὶς καὶ ζημιούμενος δι' ἐπιθυμίαν, οὗτος μὲν ἀκόλαστος δόξειεν ἂν εἶναι μᾶλλον ἢ πλεονέκτης, ἐκεῖνος δ' ἄδικος, ἀκόλαστος δ' οὔ· δῆλον ἄρα ὅτι διὰ τὸ κερδαίνειν. ἔτι περὶ μὲν τἆλλα πάντα ἀδικήματα γίνεται ἡ ἐπαναφορὰ ἐπί τινα μοχθηρίαν ἀεί, οἷον εἰ ἐμοίχευσεν, ἐπ' ἀκολασίαν, εἰ ἐγκατέλιπε τὸν παραστάτην, ἐπὶ δειλίαν,

Comp. Cic. cum Dem. 3 p. 887 ὃ δὲ δοκεῖ μάλιστα καὶ λέγεται τρόπον ἀνδρὸς ἐπιδεικνύναι καὶ βασανίζειν, ἐξουσία καὶ ἀρχή, πᾶν πάθος κινοῦσα καὶ πᾶσαν ἀποκαλύπτουσα κακίαν, Δημοσθένει μὲν οὐχ ὑπῆρξεν οὐδ' ἔδωκε τοιαύτην διάπειραν ἑαυτοῦ.

3. ἀλλότριον ἀγαθόν] Pol. I, 2 ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν. τὸ γὰρ δίκαιον πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν. Aliter Sophista Plat. Rep. I p. 343, C ἀγνοεῖς ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη τε καὶ τὸ δίκαιον ἀλλότριον ἀγαθὸν τῷ ὄντι, τοῦ κρείττονός τε καὶ ἄρχοντος ξυμφέρον, οἰκεία δὲ τοῦ πειθομένου τε καὶ ὑπηρετοῦντος βλαβή. II p. 367, C. IX p. 590, D.

6. πρὸς τοὺς φίλους] quum sit amicus tanquam alter idem: E. N. IX, 4, 5.

12. τὸ εἶναι οὐ ταὐτό] notione utrumque diversum est: cf. Bies. *die Phil. des Ar.* I p. 629. Trendelenb. ad Ar. de An. p. 415. Bon. ad Met. Δ, 10 p. 1075, b, 5.

14. *ARG. II. Sed praeter hanc iustitiam universalem habetur etiam iustitia particularis, quae est pars virtutis universae ac virtus singularis. Huic autem recte idem iustitiae nomen positum est quia in eodem genere utraque continetur: utriusque enim vis ac natura in eo est ut referatur ad alterum (Cap. 4.)*

14. ἐν μέρει] M. M. I, 34 p. 1193, b, 11.

18. χαλεπότητος] Cf. adn. ad Eud. p. 1231, b, 6 quamquam ex huius voc. usu nihil de libri auctore potest constitui.

25. ζημιούμενος] ζημιοῦται καὶ ἀναλίσκει τὰ ὄντα. *Paraphr.* Hor. Sat. I, 2, 59 – unde fama malum gravius quam res trahit.

26. ἀκόλαστος] E. N. III, 11, 5.

27–28. διὰ τὸ κερδαίνειν] sc. ἄδικος λέγεται.

1130,a. εἰ ἐπάταξεν, ἐπ᾽ ὀργήν· εἰ δ᾽ ἐκέρδανεν, ἐπ᾽ οὐδεμίαν μοχθηρίαν ἀλλ᾽ ἢ ἐπ᾽ ἀδικίαν. ὥστε φανερὸν ὅτι ἔστι τις ἀδικία παρὰ τὴν ὅλην ἄλλη ἐν μέρει, συνώνυμος, ὅτι ὁ ὁρισμὸς ἐν
1130,b. τῷ αὐτῷ γένει· ἄμφω γὰρ ἐν τῷ πρὸς ἕτερον ἔχουσι τὴν δύναμιν, ἀλλ᾽ ἡ μὲν περὶ τιμὴν ἢ χρήματα ἢ σωτηρίαν, ἢ εἴ τινι ἔχοιμεν ἑνὶ ὀνόματι περιλαβεῖν ταῦτα πάντα, καὶ δι᾽ ἡδονὴν τὴν ἀπὸ τοῦ κέρδους, ἡ δὲ περὶ ἅπαντα περὶ ὅσα ὁ σπουδαῖος.

5 Ὅτι μὲν οὖν εἰσὶ δικαιοσύναι πλείους, καὶ ὅτι ἔστι τις καὶ ἑτέρα παρὰ τὴν ὅλην ἀρετήν, δῆλον· τίς δὲ καὶ ὁποία τις, ληπτέον. διώρισται δὴ τὸ ἄδικον τό τε παράνομον καὶ τὸ ἄνισον, τὸ δὲ δίκαιον τό τε νόμιμον καὶ τὸ ἴσον. κατὰ μὲν οὖν τὸ παράνομον ἡ πρότερον εἰρημένη ἀδικία ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἄνισον καὶ τὸ πλέον οὐ ταὐτὸν ἀλλ᾽ ἕτερον ὡς μέρος πρὸς ὅλον (τὸ μὲν γὰρ πλέον ἅπαν ἄνισον, τὸ δ᾽ ἄνισον οὐ πᾶν πλέον), καὶ τὸ ἄδικον καὶ ἡ ἀδικία οὐ ταὐτὰ ἀλλ᾽ ἕτερα ἐκείνων, τὰ μὲν ὡς μέρη τὰ δ᾽ ὡς ὅλα· μέρος γὰρ αὕτη ἡ ἀδικία τῆς ὅλης ἀδικίας, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς δικαιοσύνης. ὥστε καὶ περὶ τῆς ἐν μέρει δικαιοσύνης καὶ περὶ τῆς ἐν μέρει ἀδικίας λεκτέον, καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου ὡσαύτως. Ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν ὅλην ἀρετὴν τεταγμένη δικαιοσύνη καὶ ἀδικία, ἡ μὲν τῆς ὅλης ἀρετῆς οὖσα χρῆσις πρὸς ἄλλον, ἡ δὲ τῆς κακίας, ἀφείσθω. καὶ τὸ δίκαιον δὲ καὶ τὸ ἄδικον τὸ κατὰ ταύτας φανερὸν ὡς διοριστέον· σχεδὸν γὰρ τὰ πολλὰ τῶν νομίμων τὰ ἀπὸ τῆς ὅλης ἀρετῆς πραττόμενά ἐστιν· καθ᾽ ἑκάστην γὰρ ἀρετὴν προστάττει ζῆν καὶ καθ᾽ ἑκάστην μοχθηρίαν κωλύει ὁ νόμος.

b, 3. ταῦτα πάντα] bona extraria.

4. δι᾽ ἡδονὴν] Veder. hist. phil. iur. p. 273 coni. περὶ ἡδονήν. At cf. E. N. II, 3, 1.

6. *ARG. III. Iustitia particularis itemque iustum particulare species habet plures pro diversitate rationum civilium ad quas spectat iustitia. Est enim et iustitia distributiva* (τὸ διανεμητικὸν δίκαιον), *et iustitia correctiva* (τὸ διορθωτικὸν δίκαιον). *Distributiva iustitia est, quae in distributione honorum, pecuniae, aliarum rerum quae dividi inter eos possunt qui eiusdem reipublicae communione inter se coniuncti sunt, versatur: nam in his rebus est ut alter cum altero comparatus et aequale consequatur et inaequale. Correctiva iustitia est, quae commercia et contractus civium ordinat, emendat, corrigit. Posterioris partes sunt duae, una publica vel criminalis, altera privata vel civilis. Namque contractus civium sunt aut voluntarii aut non voluntarii. Contractus voluntarii sunt e. gr. venditio, emtio, mutuum, fideiussio, commodatum, depositum, locatio, conductio. Contractus non voluntarii sunt partim clandestini partim violenti: clandestini, velut furtum, adulterium, veneficium, lenocinium, caedes dolo facta, falsum testimonium: violenti, velut verbera, vincula, homicidium, rapina, debilitatio corporis, contumelia* (*Cap.* 5.)

7. δῆλον] ex contrario: cf. Top. I, 15. Pac.

8. διώρισται] Cf. p. 1129, b, 1.

10. πρότερον] p. 1130, a, 10.

24. ὁ νόμος] Solet Aristoteles h. v. ponere in enunciato extremo: cf. p. 1132, a, 5. p. 1132, b, 16. p. 1137, b, 16. p. 1138, a, 7. 11. Pol. III, 5 p. 1278, a, 27. Pol. III, 16 p. 1287, a, 24. Vide etiam Pol. IV, 4 p. 1292, a, 2. 4.

1131,a τοῦτο δῆλον· τὸ γὰρ δίκαιον ἐν ταῖς διανομαῖς ὁμολογοῦσι πάντες κατ' ἀξίαν τινὰ δεῖν εἶναι, τὴν μέντοι ἀξίαν οὐ τὴν αὐτὴν λέγουσι πάντες ὑπάρχειν, ἀλλ' οἱ μὲν δημοκρατικοὶ ἐλευθερίαν, οἱ δ' ὀλιγαρχικοὶ πλοῦτον, οἱ δ' εὐγένειαν, οἱ δ' ἀριστοκρατικοὶ ἀρετήν. Ἔστιν ἄρα τὸ δίκαιον ἀνάλογόν τι. τὸ γὰρ ἀνάλογον οὐ μόνον ἐστὶ μοναδικοῦ ἀριθμοῦ ἴδιον, ἀλλ' ὅλως ἀριθμοῦ· ἡ γὰρ ἀναλογία ἰσότης ἐστὶ λόγων, καὶ ἐν τέτταρσιν ἐλαχίστοις. ἡ μὲν οὖν διῃρημένη ὅτι ἐν τέτταρσι, δῆλον. ἀλλὰ καὶ ἡ συνεχής· τῷ γὰρ ἑνὶ ὡς δυσὶ χρῆ-
1131,b ται καὶ δὶς λέγει, οἷον ὡς ἡ τοῦ Α πρὸς τὴν τοῦ Β, οὕτως καὶ ἡ τοῦ Β πρὸς τὴν τοῦ Γ. δὶς οὖν ἡ τοῦ Β εἴρηται· ὥστ' ἐὰν ἡ τοῦ Β τεθῇ δίς, τέτταρα ἔσται τὰ ἀνάλογα. ἔστι δὲ καὶ τὸ δίκαιον ἐν τέτταρσιν ἐλαχίστοις, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός. διῄρηνται γὰρ ὁμοίως, οἷς τε καὶ ἅ. ἔσται ἄρα ὡς ὁ Α ὅρος

V, 1 p. 1301, a, 27. - III, 9 p. 1280, a, 28 οὐ γὰρ εἶναι δίκαιον ἴσον μετέχειν τῶν ἑκατὸν μνῶν τὸν εἰσενεγκάντα μίαν μνᾶν τῷ δόντι τὸ λοιπὸν πᾶν, οὔτε τῶν ἐξ ἀρχῆς οὔτε τῶν ἐπιγιγνομένων. Plat. Legg. VI p. 757, B sqq. Gorg. p. 508, A. Isocr. Nicocl. p. 29 δικαιότατον μὴ τοὺς ἀνομοίους τῶν ὁμοίων τυγχάνειν ἀλλὰ καὶ πράττειν καὶ τιμᾶσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστους. Wachsmuth. *hellen. Alterth.* I, 1 p. 255. Cic. Rep. I, 27 quum omnia per populum geruntur, tamen ipsa aequabilitas est iniqua quum habet nullos gradus dignitatis.

27-28. *οἱ δημοκρ. ἐλευθ.*] Polit. VI, 2 p. 1317, a, 40 *ὑπόθεσις μὲν οὖν δημοκρατικῆς πολιτείας ἐλευθερία.*

28. *οἱ ὀλιγαρχ. πλ.*] Pol. IV, 4 init. *δῆμός ἐστιν ὅταν οἱ ἐλεύθεροι κύριοι ὦσιν, ὀλιγαρχία δ' ὅταν οἱ πλούσιοι.* Isocr. Nicod. p. 29. — *εὐγένειαν*] Pol. V, 1 p. 1301, b, 3.

29. *οἱ ἀριστοκρ. ἀρ.*] Pol. IV, 7 p. 1293, b, 3. IV, 8 p. 1293, b, 40. — *δίκαιον ἀνάλογόν τι*] M. M. I, 34 p. 1193, b, 36. Plat. Legg. VI p. 757, B *δυοῖν γὰρ ἰσοτήτοιν οὔσαιν, ὁμωνύμων μέν, ἔργῳ δὲ εἰς πολλὰ σχεδὸν ἐναντίαιν, τὴν μὲν ἑτέραν εἰς τὰς τιμὰς πᾶσα πόλις ἱκανὴ παραγαγεῖν, καὶ πᾶς νομοθέτης, τὴν μέτρῳ ἴσην καὶ σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ, κλήρῳ ἀπευθύνων εἰς τὰς διανομὰς αὐτήν· τὴν δὲ ἀληθεστάτην καὶ ἀρίστην ἰσότητα οὐκέτι ῥᾴδιον παντὶ ἰδεῖν. Διὸς γὰρ δὴ κρίσις ἐστί· καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ σμικρὰ μὲν ἐπαρκεῖ· πᾶν δὲ ὅσον ἂν ἐπαρκέσῃ πόλεσιν ἢ καὶ ἰδιώταις, πάντ' ἀγαθὰ ἀπεργάζεται. τῷ μὲν γὰρ μείζονι πλείω, τῷ δὲ ἐλάττονι σμικρότερα νέμει, μέτρια διδοῦσα πρὸς τὴν αὐτῶν φύσιν ἑκατέρῳ· καὶ δὴ καὶ τιμὰς μείζοσι μὲν πρὸς ἀρετὴν ἀεὶ μείζους· τοῖς δὲ τοὐναντίον ἔχουσιν ἀρετῆς τε καὶ παιδείας τὸ πρέπον ἑκατέροις ἀπονέμει κατὰ λόγον.*

30. *μοναδικοῦ ἀριθμοῦ*] Recte Biesius interpretatur *unbenannte Zahl.* Cf. Euclid. El. VII, def. 1.

31. *ἀναλογία ἰσότης λόγων*] Eucl. El. V, def. 8 *ἀναλογία ἐστὶν ἡ τῶν λόγων ὁμοιότης*, proportio est rationum similitudo. Ibd. VII, def. 20 *ἀριθμοὶ ἀνάλογόν εἰσιν ὅταν ὁ πρῶτος τοῦ δευτέρου καὶ ὁ τρίτος τοῦ τετάρτου ἰσάκις ᾖ πολλαπλάσιος, ἢ τὸ αὐτὸ μέρος, ἢ τὰ αὐτὰ μέρη ὦσιν.* — *λόγων*] Eucl. El. V, def. 3. *λόγος ἐστὶ δύο μεγεθῶν ὁμογενῶν ἡ κατὰ πηλικότητα πρὸς ἄλληλα ποιὰ σχέσις*: ratio est duarum magnitudinum eiusdem generis relatio, qua innuitur, quo modo se habeat altera ad alteram secundum quantuplicitatem considerata.

32. *ἡ διῃρημένη*] Eucl. El. V, def. 16. Discreta est vel disiuncta proportio cuius omnes quatuor termini separati sunt semelque singuli ponuntur, hoc modo *Α : Β = Γ : Δ*

33. *τῷ γὰρ ἑνὶ ὡς δυσὶ χρ.*] Nam in proportione continua expresse tres tantum ponuntur termini quorum medius bis consideratur ac valet pro duobus, hoc modo *Α : Β : Δ* vel *Α : Β = Β : Δ*

1131, b, 5. *οἷς τε καὶ ἅ*] Quam rationem habet Achilles ad Aiacem eandem habere existimandum est quod Achilli datur ad id quod Aiaci. *Schol.*

1131,a. σον, τὸ δίκαιον ἴσον· οπερ καὶ ἄνευ λόγου δοκεῖ πᾶσιν. ἐπεὶ δὲ τὸ ἴσον μέσον, τὸ δίκαιον μέσον τι ἂν εἴη. ἔστι δὲ τὸ ἴσον ἐν ἐλαχίστοις δυσίν· ἀνάγκη τοίνυν τὸ δίκαιον μέσον τε καὶ ἴσον εἶναι καὶ πρός τι καὶ τισίν, καὶ ᾗ μὲν μέσον, τινῶν. ταῦτα δ᾽ ἐστὶ πλεῖον καὶ ἔλαττον· ᾗ δ᾽ ἴσον ἐστί, δυοῖν· ᾗ δὲ δίκαιον, τισίν. ἀνάγκη ἄρα τὸ δίκαιον ἐν ἐλαχίστοις εἶναι τέτταρσιν· οἷς τε γὰρ δίκαιον τυγχάνει ὄν, δύο ἐστί, καὶ ἐν οἷς τὰ πράγματα, δύο. καὶ ἡ αὐτὴ ἔσται ἰσότης, οἷς καὶ ἐν οἷς· ὡς γὰρ ἐκεῖνα ἔχει τὰ ἐν οἷς, οὕτω κἀκεῖνα ἔχει· εἰ γὰρ μὴ ἴσοι, οὐκ ἴσα ἕξουσιν, ἀλλ᾽ ἐντεῦθεν αἱ μάχαι καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὅταν ἢ ἴσοι μὴ ἴσα ἢ μὴ ἴσοι ἴσα ἔχωσι καὶ νέμωνται. ἔτι ἐκ τοῦ κατ᾽ ἀξίαν

necesse est. Quod si personae non sunt aequales, ne aequalia quidem possunt iis tribui. Atque hinc veniunt lites et expostulationes, quum aut aequales non aequalia aut non aequales aequalia consequuntur. Iam constat inter omnes iustitiam in distribuendo occupatam debere rationem habere dignitatis personarum quibus res distribuendae sunt, quamquam de dignitate ipsa eiusque norma non aeque constat inter omnes: sed qui forma reipublicae administrandae utuntur populari, libertatem, qui paucorum principatu utuntur partim divitias, alii nobilitatem generis, ii denique apud quos reipublicae praesunt optimates virtutem normam esse contendunt. Iustitiam igitur proportionem quandam observare intelligitur. Nam proportio est aequalitas rationum, membraque proportionis tam discretae quam continuae sunt ad minimum quatuor. Ponatur igitur haec proportio: ut se habet persona Α ad rem impertiendam Β, ita se habet persona Γ ad rem impertiendam Δ. Qua in proportione leges valent proportionis geometricae: ergo etiam persona Α habet se ad personam Γ ut res Β ad rem Δ. Est igitur iustitia distributiva iusta descriptio inter personas quibus res tribuendae sunt et res quae personis his tribuendae sunt, eademque medium est illius quod turbat hanc proportionem, quod est nimium ac parum vel iniustum. Migratio enim huius proportionis est iniustitia, qua quidem alterum membrum maius quam par est, alterum minus efficitur, id quod docet res ac veritas (p. 1131, a, 9 – b, 24).

13. *πᾶσιν*] Hoc vocabulum in clausula sententiae (ut Lat. *omnis* e. gr. Cic. ad Div. V, 12) saepissime collocatur: cf. infra p. 1137, b, 13. Pol. III, 13 p. 1283, b, 30. III, 14 p. 1285, a, 3. III, 15, p. 1286, a, 20. IV, 1 p 1289, a, 23. III, 9 p. 1280, a, 29. III, 11 p. 1282, b, 6. Demosth. de Cor. init.

14. *τὸ δίκαιον μέσον*] M. M. I, 34 p. 1193, b, 25.

15. *ἐν ἐλαχ. δυσί*] M. M. I, 34 p. 1193, b, 30. Nam inter pauciora duobus nulla comparatio fieri potest. Camer. *δυνατὸν γὰρ καὶ ἐν πλείοσιν εἶναι. Paraphr.*

16. *καὶ πρός τι*] Haec B. ex sola auctoritate codicis Kb. habet pro spuriis. — *καὶ τισίν*] Cf. Eud. p. 1242, a, 21. M. M. I, 34 p. 1193, b, 32.

19. *τέτταρσιν*] M. M. I, 34 p. 1193, b, 37. — *οἷς*] binis personis. Huc spectat Ar. Pol. III, 9 p. 1280, a, 16 *ἐπεὶ τὸ δίκαιον τισίν, καὶ διῄρηται τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπί τε τῶν πραγμάτων καὶ οἷς, καθάπερ πρότερον εἴρηται ἐν τοῖς ἠθικοῖς κτλ.*

21. *τὰ ἐν οἷς*] om. cod. K.b mire confirmans suspicionem Giphanii qui haec verba exterminanda iudicavit.

22. *κἀκεῖνα*] personae: cf. Bernhard. Synt. p. 279 et adn. ad E. N. VIII, 8, 3 p. 47. — *εἰ γὰρ μὴ ἴσοι*] e. gr. si Achilles duplo praestat Aiaci, duplum Achilli tribuendum est. Pac. – Thuc. VI, 38 *καὶ πῶς δίκαιον τοὺς αὐτοὺς μὴ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι;*

23. *αἱ μάχαι*] Cf. Pol. V, 2 p. 1302, a, 25. Pol. V, 1 p. 1301, b, 26. – Plut. Sol. 14 *τὸ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ.* coll. cap. 18. Plut. Am. fratern. 7 *ἰσότης στάσιν οὐ ποιεῖ.*

24. *ἐκ τοῦ κατ᾽ ἀξίαν*] scil. *ἴσου*, cf. Pol. V, 1 p. 1301, b, 29. b, 36. Vide etiam Pol. III, 12 p. 1282, b, 26.

1131, a τοῦτο δῆλον· τὸ γὰρ δίκαιον ἐν ταῖς διανομαῖς ὁμολογοῦσι πάντες κατ' ἀξίαν τινὰ δεῖν εἶναι, τὴν μέντοι ἀξίαν οὐ τὴν αὐτὴν λέγουσι πάντες ὑπάρχειν, ἀλλ' οἱ μὲν δημοκρατικοὶ ἐλευθερίαν, οἱ δ' ὀλιγαρχικοὶ πλοῦτον, οἱ δ' εὐγένειαν, οἱ δ' ἀριστοκρατικοὶ ἀρετήν. Ἔστιν ἄρα τὸ δίκαιον ἀνάλογόν τι. τὸ γὰρ ἀνάλογον οὐ μόνον ἐστὶ μοναδικοῦ ἀριθμοῦ ἴδιον, ἀλλ' ὅλως ἀριθμοῦ· ἡ γὰρ ἀναλογία ἰσότης ἐστὶ λόγων, καὶ ἐν τέτταρσιν ἐλαχίστοις. ἡ μὲν οὖν διῃρημένη ὅτι ἐν τέτταρσι, δῆλον. ἀλλὰ καὶ ἡ συνεχής· τῷ γὰρ ἑνὶ ὡς δυσὶ χρῆ-1131, b ται καὶ δὶς λέγει, οἷον ὡς ἡ τοῦ Α πρὸς τὴν τοῦ Β, οὕτως καὶ ἡ τοῦ Β πρὸς τὴν τοῦ Γ. δὶς οὖν ἡ τοῦ Β εἴρηται· ὥστ' ἐὰν ἡ τοῦ Β τεθῇ δίς, τέτταρα ἔσται τὰ ἀνάλογα. ἔστι δὲ καὶ τὸ δίκαιον ἐν τέτταρσιν ἐλαχίστοις, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός. διῄρηται γὰρ ὁμοίως, οἷς τε καὶ ἅ. ἔσται ἄρα ὡς ὁ Α ὅρος

V, 1 p. 1301, a, 27. - III, 9 p. 1280, a, 28 οὐ γὰρ εἶναι δίκαιον ἴσον μετέχειν τῶν ἑκατὸν μνῶν τὸν εἰσενεγκάντα μίαν μνᾶν τῷ δόντι τὸ λοιπὸν πᾶν, οὔτε τῶν ἐξ ἀρχῆς οὔτε τῶν ἐπιγιγνομένων. Plat. Legg. VI p. 757, B sqq. Gorg. p. 508, A. Isocr. Nicocl. p. 29 δικαιότατον μὴ τοὺς ἀνομοίους τῶν ὁμοίων τυγχάνειν ἀλλὰ καὶ πράττειν καὶ τιμᾶσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστους. Wachsmuth. *hellen. Alterth.* I, 1 p. 255. Cic. Rep. I, 27 quum omnia per populum geruntur, tamen ipsa aequabilitas est iniqua quum habet nullos gradus dignitatis.

27-28. οἱ δημοκρ. ἐλευθ.] Polit. VI, 2 p. 1317, a, 40 ὑπόθεσις μὲν οὖν δημοκρατικῆς πολιτείας ἐλευθερία.

28. οἱ ὀλιγαρχ. πλ.] Pol. IV, 4 init. δῆμός ἐστιν ὅταν οἱ ἐλεύθεροι κύριοι ὦσιν, ὀλιγαρχία δ' ὅταν οἱ πλούσιοι. Isocr. Nicod. p. 29. — εὐγένειαν] Pol. V, 1 p. 1301, b, 3.

29. οἱ ἀριστοκρ. ἀρ.] Pol. IV, 7 p. 1293, b, 3. IV, 8 p. 1293, b, 40. — δίκαιον ἀνάλογόν τι] M. M. I, 34 p. 1193, b, 36. Plat. Legg. VI p. 757, B δυοῖν γὰρ ἰσοτήτοιν οὔσαιν, ὁμωνύμων μέν, ἔργῳ δὲ εἰς πολλὰ σχεδὸν ἐναντίαιν, τὴν μὲν ἑτέραν εἰς τὰς τιμὰς πᾶσα πόλις ἱκανὴ παραγαγεῖν, καὶ πᾶς νομοθέτης, τὴν μέτρῳ ἴσην καὶ σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ, κλήρῳ ἀπευθύνων εἰς τὰς διανομὰς αὐτήν· τὴν δὲ ἀληθεστάτην καὶ ἀρίστην ἰσότητα οὐκέτι ῥᾴδιον παντὶ ἰδεῖν. Διὸς γὰρ δὴ κρίσις ἐστί· καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ σμικρὰ μὲν ἐπαρκεῖ· πᾶν δὲ ὅσον ἂν ἐπαρκέσῃ πόλεσιν ἢ καὶ ἰδιώταις, πάντ' ἀγαθὰ ἀπεργάζεται. τῷ μὲν γὰρ μείζονι πλείω, τῷ δὲ ἐλάττονι σμικρότερα νέμει, μέτρια διδοῦσα πρὸς τὴν αὐτῶν φύσιν ἑκατέρῳ· καὶ δὴ καὶ τιμὰς μείζοσι μὲν πρὸς ἀρετὴν ἀεὶ μείζους· τοῖς δὲ τοὐναντίον ἔχουσιν ἀρετῆς τε καὶ παιδείας τὸ πρέπον ἑκατέροις ἀπονέμει κατὰ λόγον.

30. μοναδικοῦ ἀριθμοῦ] Recte Biesius interpretatur *unbenannte Zahl.* Cf. Euclid. El. VII, def. 1.

31. ἀναλογία ἰσότης λόγων] Eucl. El. V, def. 8 ἀναλογία ἐστὶν ἡ τῶν λόγων ὁμοιότης, proportio est rationum similitudo. Ibd. VII, def. 20 ἀριθμοὶ ἀνάλογόν εἰσιν ὅταν ὁ πρῶτος τοῦ δευτέρου καὶ ὁ τρίτος τοῦ τετάρτου ἰσάκις ᾖ πολλαπλάσιος, ἢ τὸ αὐτὸ μέρος, ἢ τὰ αὐτὰ μέρη ὦσιν. — λόγων] Eucl. El. V, def. 3. λόγος ἐστὶ δύο μεγεθῶν ὁμογενῶν ἡ κατὰ πηλικότητα πρὸς ἄλληλα ποιὰ σχέσις: ratio est duarum magnitudinum eiusdem generis relatio, qua innuitur, quo modo se habeat altera ad alteram secundum quantuplicitatem considerata.

32. ἡ διῃρημένη] Eucl. El. V, def. 10. Discreta est vel disiuncta proportio cuius omnes quatuor termini separati sunt semelque singuli ponuntur, hoc modo Α : Β = Γ : Δ

33. τῷ γὰρ ἑνὶ ὡς δυσὶ χρ.] Nam in proportione continua expresse tres tantum ponuntur termini quorum medius bis consideratur ac valet pro duobus, hoc modo Α : Β : Δ vel Α : Β = Β : Δ

1131, b, 5. οἷς τε καὶ ἅ] Quam rationem habet Achilles ad Aiacem eandem habere existimandum est quod Achilli datur ad id quod Aiaci. *Schol.*

1131, b. πρὸς τὸν *Β*, οὕτως ὁ *Γ* πρὸς τὸν *Δ*, καὶ ἐναλλὰξ ἄρα, ὡς ὁ
Α πρὸς τὸν *Γ*, ὁ *Β* πρὸς τὸν *Δ*. ὥστε καὶ τὸ ὅλον πρὸς τὸ
ὅλον· ὅπερ ἡ νομὴ συνδυάζει· κἂν οὕτως συντεθῇ, δικαίως
7 συνδυάζει. ἡ ἄρα τοῦ *Α* ὅρου τῷ *Γ* καὶ ἡ τοῦ *Β* τῷ *Δ* σύ-
ζευξις τὸ ἐν διανομῇ δίκαιόν ἐστι, καὶ μέσον τὸ δίκαιον
τοῦτ' ἐστὶ τοῦ παρὰ τὸ ἀνάλογον· τὸ γὰρ ἀνάλογον μέσον, τὸ
δὲ δίκαιον ἀνάλογον. καλοῦσι δὲ τὴν τοιαύτην ἀναλογίαν
γεωμετρικὴν οἱ μαθηματικοί· ἐν γὰρ τῇ γεωμετρικῇ συμ-
βαίνει καὶ τὸ ὅλον πρὸς τὸ ὅλον ὅπερ ἑκάτερον πρὸς ἑκά-
τερον. ἔστι δ' οὐ συνεχὴς αὕτη ἡ ἀναλογία· οὐ γὰρ γίνεται
εἷς ἀριθμῷ ὅρος, ᾧ καὶ ὅ. τὸ μὲν οὖν δίκαιον τοῦτο τὸ ἀνά-
λογον, τὸ δ' ἄδικον τὸ παρὰ τὸ ἀνάλογον. γίνεται ἄρα τὸ
μὲν πλέον τὸ δὲ ἔλαττον. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων συμ-
βαίνει· ὁ μὲν γὰρ ἀδικῶν πλέον ἔχει, ὁ δ' ἀδικούμενος
ἔλαττον τοῦ ἀγαθοῦ. ἐπὶ δὲ τοῦ κακοῦ ἀνάπαλιν· ἐν ἀγαθοῦ
γὰρ λόγῳ γίνεται τὸ ἔλαττον κακὸν πρὸς τὸ μεῖζον κακόν·
ἔστι γὰρ τὸ ἔλαττον κακὸν μᾶλλον αἱρετὸν τοῦ μείζονος, τὸ
δ' αἱρετὸν ἀγαθόν, καὶ τὸ μᾶλλον μεῖζον. Τὸ μὲν οὖν ἓν
εἶδος τοῦ δικαίου τοῦτ' ἐστίν.

Τὸ δὲ λοιπὸν ἓν τὸ διορθωτικόν, ὃ γίνεται ἐν τοῖς συ-
ναλλάγμασι καὶ τοῖς ἑκουσίοις καὶ τοῖς ἀκουσίοις. τοῦτο δὲ

— *ἔσται ἄρα κτλ.*] Cf. Eucl. El. VII, prop. 12. et V, prop. 16.

7-8. *τὸ ὅλον*] personae munere ornandae cum rei donandae dicit compositionem. Cf. M. M. I, 34 p. 1193, b, 39.

8. *κἂν οὕτως συντεθῇ*] Cf. Eucl. El. V, def. 15.

9. *ἡ ἄρα τοῦ Α κτλ.*] id est, ut in eodem exemplo perstemus, ex parte una Achilles coniunctus cum munere suo, ex parte altera Aiax coniunctus cum munere suo. Ceterum cfr. F. C. Th. Hepp, *Darstellung und Beurth. der deutschen Strafrechtsysteme* I, 8. ed. II.

11. *τοῦ παρὰ τὸ ἀνάλ.*] Recte Bies. II p. 350 *die Vertheilung, welche in dieser Weise die Personen mit den Sachen verbindet, ist das Gerechte und bildet zugleich die Mitte für das, was die Proportion stört.* Nempe id quod turbat proportionem est iniustum, cf. v. 17. 32 p. 1134, a, 8.

13. *γεωμετρικὴν*] Cf. Plut. Symp VIII p. 729 *ὁ γὰρ Λυκοῦργος οἶσθα δήπουθεν, ὅτι τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν, ὡς δημοκρατικὴν καὶ ὀχλικὴν οὖσαν, ἐξέβαλε ἐκ τῆς Λακεδαίμονος· ἐπεισήγαγε δὲ τὴν γεωμετρικήν, ὀλιγαρχίᾳ σώφρονι καὶ βασιλείᾳ νομίμῃ πρέπουσαν· ἡ μὲν γὰρ ἀριθμῷ τὸ ἴσον, ἡ δὲ λόγῳ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμει· καὶ οὐ πάντα ὁμοῦ μίγνυσιν, ἀλλὰ ἐστὶ χρηστῶν καὶ πονηρῶν εὔσημος ἐν αὐτῇ διάκρισις, οὐ ζυγοῖς οὐδὲ κλήροις, ἀρετῆς δὲ καὶ κακίας διαφορᾷ τὸ οἰκεῖον ἀεὶ διαλαγχανόντων.* Plat. Legg. VI, p. 757 B, ibique Ast. adn. p. 289. Gorg. p. 508, A. Veder. p. 38. Welcker. in l. *die letzten Gründe von Recht und Strafe* p. 388. Manso, *Sparta* I, 91 p. 112.

17. *τὸ δ' ἄδικον*] Cf. Polit. III, 13 p. 1284, a, 16.

18. *ἐπὶ τῶν ἔργων*] in vitae usu: cf. Zell. p. 172 et quae ad E. N. IX, 10, 6 p. 149 adnotavimus.

19. *πλέον*] scil. *τοῦ ἀγαθοῦ.* Cf. Waitz. Org. I p. 353.

20. *ἐν ἀγαθοῦ γὰρ λ.*] Cf. p. 1129, b, 8.

25. *ARG. V. Iam in correctiva iustitia* (*p.* 1131, a, 1) *aequalitas quidem regnat, sed non ex proportione geometrica, verum ex proportione arithmetica. Ibi enim non habetur ratio personarum neque quidquam refert utrum vir bonus malum hominem fraudarit an malus homo virum bonum, neque utrum vir bonus adulterium fecerit an improbus, sed personae tractantur ut aequales: neque quidquam aliud, quum facta iniuria est, lex quaerit nisi uter damnum intulerit aut*

1, b. τὸ δίκαιον ἄλλο εἶδος ἔχει τοῦ προτέρου. τὸ μὲν γὰρ διανε-
μητικὸν δίκαιον τῶν κοινῶν ἀεὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐστὶ
τὴν εἰρημένην· καὶ γὰρ ἀπὸ χρημάτων κοινῶν ἐὰν γίγνηται
ἡ διανομή, ἔσται κατὰ τὸν λόγον τὸν αὐτὸν ὅνπερ ἔχουσι
πρὸς ἄλληλα τὰ εἰσενεχθέντα· καὶ τὸ ἄδικον τὸ ἀντικεί-
μενον τῷ δικαίῳ τούτῳ παρὰ τὸ ἀνάλογόν ἐστιν. τὸ δ' ἐν
τοῖς συναλλάγμασι δίκαιον ἐστὶ μὲν ἴσον τι, καὶ τὸ ἄδι-
2, a. κον ἄνισον, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκείνην ἀλλὰ κατὰ
τὴν ἀριθμητικήν. οὐθὲν γὰρ διαφέρει, εἰ ἐπιεικὴς φαῦλον
ἀπεστέρησεν ἢ φαῦλος ἐπιεικῆ, οὐδ' εἰ ἐμοίχευσεν ἐπιεικὴς ἢ
φαῦλος· ἀλλὰ πρὸς τοῦ βλάβους τὴν διαφορὰν μόνον βλέ-
πει ὁ νόμος, καὶ χρῆται ὡς ἴσοις, εἰ ὁ μὲν ἀδικεῖ ὁ δ' ἀδι-
κεῖται, καὶ εἰ ὁ μὲν ἔβλαψεν ὁ δὲ βέβλαπται. ὥστε τὸ ἄδικον
τοῦτο ἄνισον ὂν ἰσάζειν πειρᾶται ὁ δικαστής· καὶ γὰρ ὅταν
ὁ μὲν πληγῇ ὁ δὲ πατάξῃ, ἢ καὶ κτείνῃ ὁ δ' ἀποθάνῃ, διῄ-
ρηται τὸ πάθος καὶ ἡ πρᾶξις εἰς ἄνισα· ἀλλὰ πειρᾶται τῇ

ceperit damnique quae sit magnitudo differentia. Exempli gratia quum 'er pulsavit et alter pulsatus aut :isus est, perpessio et actio in par- : inaequales, iniuria illata, divisa ', estque illa inaequalitas per iudi- n ad novam quandam aequalitatem vocanda. In eiusmodi igitur causis universum illum qui egit (e. gr. qui lsavit) lucrum, illum qui perpessus : (e. gr. qui percussus est) damnum cepisse dicimus, etiamsi damni ac :ri nomen quibusdam non plane con- nit: certe, si metimur perpessionem, lerum damnum (ζημία), alterum lu- um (κέρδος) appellatur: nam lucrum : id quod est plus, damnum id, quod nus, de bono, ubi agitur: contra, i agitur de malo: quorum medium t aequale, h. e. iustum. Itaque iu- x inaequale illud studet ad aequali- tem revocare, id quod assequitur nno alteri imponendo h. e. poena cernenda, eoque consilio de lucro ius, qui facinus commisit, quantum letur detrahit. Nam iustum etiam tali causa positum est in medio. st igitur iustitia correctiva medium mni et lucri. Quare iudex quasi stum animatum est: et sunt qui iu- cem intermedium (μεσίδιον) vocent, :ia medium est iustum. Hic igitur aequalitatem, facta iniuria, exaequat velut linea in duas partes inaequa- s secta, quo maior pars dimidiam perat, hoc de illa detrahit et ad rtem addit minorem. Quod si totum partes, duas aequales divisum ets, *et aequalem uterque partem abstulerit, tum suum se quisque dicit obtinere. Est enim aequale illud medium rei minoris et maioris ex proportione arithmetica: nam quum duo sunt aequalia, ab altero detracta particula et alteri addita, posterius duabus talibus particulis, qualis detracta est, prius superat, medium autem una tali particula superat; medium denique una particula prius superat. Ex hoc cognoscitur quantum ei, qui plus habet (qui damnum intulit), detrahendum et quid ei, qui minus habet (cui facta iniuria est), sit addendum: nimirum quanto maximum superat medium, tantum illi, cui minus est, addatur: quanto is, cui minus est, superatur, tantum de maximo detrahatur. Itaque in his quoque iustum cerni in medio demonstratum est* (p. 1131, b, 25 - 1132, b, 20).

31. *τὰ εἰσενεχθέντα*] quae pro suo quisque censu in publicum contulit. Cf. Boeckh. in l. *Staatshaush. d. Ath.* II p. 3 sqq.

33. *τὸ ἐν τοῖς συναλλ. δ.*] correctiva iustitia, cf. p. 1131, a, 1.

1132, a, 2. *ἀριθμητικήν*] Nam considerat tantummodo *quantum* fuerit damni, qualis autem persona sit et quae eius dignitas non curat. — *οὐθὲν γὰρ διαφέρει κτλ.*] Ideo iudicis perhibetur officium *μὴ εἶναι προσωπολήπτην*. Camer. Eur. Suppl. 433 *ὁ δ' ἀσθενὴς ὁ πλούσιός τε τὴν δίκην ἴσην ἔχει.*

6. *ὁ μὲν*] om. B. secutus codd. L.b M.b O.b

1132, a. ζημίᾳ ἰσάζειν, ἀφαιρῶν τοῦ κέρδους. λέγεται γὰρ ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, κἂν εἰ μή τισιν οἰκεῖον ὄνομα εἴη, τὸ κέρδος, οἷον τῷ πατάξαντι, καὶ ἡ ζημία τῷ παθόντι· ἀλλ' ὅταν γε μετρηθῇ τὸ πάθος, καλεῖται τὸ μὲν ζημία τὸ δὲ κέρδος. ὥστε τοῦ μὲν πλείονος καὶ ἐλάττονος τὸ ἴσον μέσον, τὸ δὲ κέρδος καὶ ἡ ζημία τὸ μὲν πλέον τὸ δ' ἔλαττον ἐναντίως, τὸ μὲν τοῦ ἀγαθοῦ πλέον τοῦ κακοῦ δ' ἔλαττον κέρδος, τὸ δ' ἐναντίον ζημία· ὧν ἦν μέσον τὸ ἴσον, ὃ λέγομεν εἶναι δίκαιον· ὥστε τὸ ἐπανορθωτικὸν δίκαιον ἂν εἴη τὸ μέσον ζημίας καὶ κέρδους. διὸ καὶ ὅταν ἀμφισβητῶσιν, ἐπὶ τὸν δικαστὴν καταφεύγουσιν· τὸ δ' ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἰέναι ἰέναι ἐστὶν ἐπὶ τὸ δίκαιον· ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον δίκαιον ἔμψυχον· καὶ ζητοῦσι δικαστὴν μέσον, καὶ καλοῦσιν ἔνιοι μεσιδίους, ὡς ἐὰν τοῦ μέσου τύχωσι, τοῦ δικαίου τευξόμενοι. μέσον ἄρα τι τὸ δίκαιον, εἴπερ καὶ ὁ δικαστής. ὁ δὲ δικαστὴς ἐπανισοῖ, καὶ ὥσπερ γραμμῆς εἰς ἄνισα τετμημένης, ᾧ τὸ μεῖζον τμῆμα τῆς ἡμισείας ὑπερέχει, τοῦτ' ἀφεῖλε καὶ τῷ ἐλάττονι τμήματι προσέθηκεν. ὅταν δὲ δίχα διαιρεθῇ τὸ ὅλον, τότε φασὶν ἔχειν τὸ αὑτοῦ, ὅταν λάβωσι τὸ ἴσον. τὸ δ' ἴσον μέσον ἐστὶ τῆς μείζονος καὶ ἐλάττονος κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται δίκαιον, ὅτι δίχα ἐστίν, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἴποι δίχαιον, καὶ ὁ δικαστὴς διχαστής. ἐπὰν γὰρ δύο ἴσων ἀφαιρεθῇ ἀπὸ θατέρου, πρὸς θάτερον δὲ προστεθῇ, δυσὶ τούτοις ὑπερέχει θάτερον· εἰ γὰρ ἀφῃρέθη μέν, μὴ προσετέθη
1132, b. δέ, ἑνὶ ἂν μόνον ὑπερεῖχεν· τοῦ μέσου ἄρα ἑνί, καὶ τὸ μέσον, ἀφ' οὗ ἀφῃρέθη, ἑνί. τούτῳ ἄρα γνωριοῦμεν τί τε ἀφελεῖν δεῖ ἀπὸ τοῦ πλέον ἔχοντος, καὶ τί προσθεῖναι τῷ ἔλαττον ἔχοντι· ᾧ μὲν γὰρ τὸ μέσον ὑπερέχει, τοῦτο προσθεῖναι δεῖ

11. *κἂν εἰ μή τισιν οἰκ.*] *ἐπὶ χρημάτων κυρίως λέγεται τὸ κέρδος ὡς καὶ ζημία, οὐκ ἐπὶ ὕβρεων καὶ πληγῶν.* Schol. Cf. infra p. 1132, b, 12.

12. *ζημία τῷ παθόντι*] Nam *ζημία* et damnum seu detrimentum, *μειονέκτημα* omnino est, quo iactura et quod minus ac peius est significatur (Plat. Rep. III, p. 392, B.), et multa vel poena sonti irrogata (Plat. Legg. IX p. 860, E): cf. voc. vernaculum *Busse*. Ita *ζημία* et *κέρδος* quum aliis locis contraria sunt tum Plat. Legg. VIII p. 835, B. Xen. Cyrop. II, 2, 5.

20. *ἐπὶ τὸν δ. καταφ.*] Pol. III, 16 p. 1287, b, 4 *τὸ δίκαιον ζητοῦντες τὸ μέσον ζητοῦσι· ὁ γὰρ νόμος τὸ μέσον.*

22. *δίκαιον ἔμψυχον*] Comparat Giph. Cic. Legg. III, 1 vereque dici potest magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum magistratum. — *δικαστὴν μέσον*] Cf. Thuc. IV, 83 *Ἀρριβαῖος ἐπεκηρυκεύετο, ἑτοῖμος ὢν Βρασίδᾳ μέσῳ δικαστῇ ἐπιτρέπειν.* Pol. IV, 12 p. 1297, a, 5 *πανταχοῦ πιστότατος ὁ διαιτητής, διαιτητὴς δ' ὁ μέσος.* - I Cor. 6, 5. Lucian. de merc. cond. 20.

23. *μεσιδίους*] Cf. Pol. V, 6 p. 1306, a, 28. Lobeck. ad Phryn. p. 121. et voc. *μεσίτης* Plut. Is. et Os. 46. I Tim. 2, 5.

27. *ἀφεῖλε*] De tempore aor. cf. e. gr. de An. Gen. IV, 3 p. 768, b, 20.

28. *τὸ αὑτοῦ*] *τὰ αὑτῶν* B.

29. *τῆς μείζονος*] scil. *γραμμῆς*: cf. v. 25.

32. *δίχαιον*] Alia est originatio Platonis Crat. p. 412, D *ἐπεὶ ἐπιτροπεύει τὰ ἄλλα πάντα διαϊόν, τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκλήθη ὀρθῶς δίκαιον, εὐστομίας ἕνεκα τὴν τοῦ κ δύναμιν προσλαβόν.*

1132, b. τῷ ἔλαττον ἔχοντι, ᾧ δ' ὑπερέχεται, ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ μεγίστου. ἴσαι αἱ ἐφ' ὧν ΑΑ ΒΒ ΓΓ ἀλλήλαις· ἀπὸ τῆς ΑΑ ἀφῃρήσθω τὸ ΑΕ, καὶ προσκείσθω τῇ ΓΓ τὸ ἐφ' ὧν ΓΔ, ὥστε ὅλη ἡ ΔΓΓ τῆς ΕΑ ὑπερέχει τῷ ΓΔ καὶ τῷ ΓΖ· τῆς ἄρα ΒΒ τῷ ΓΔ. [ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν τοῦτο· ἀνῃροῦντο γὰρ ἄν, εἰ μὴ ἐποίει τὸ ποιοῦν καὶ ὅσον καὶ οἷον, καὶ τὸ πάσχον ἔπασχε τοῦτο καὶ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον]. ἐλήλυθε δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἥ τε ζημία καὶ τὸ κέρδος, ἐκ τῆς ἑκουσίου ἀλλαγῆς· τὸ μὲν γὰρ πλέον ἔχειν ἢ τὰ ἑαυτοῦ κερδαίνειν λέγεται, τὸ δ' ἔλαττον τῶν ἐξ ἀρχῆς ζημιοῦσθαι, οἷον ἐν τῷ ὠνεῖσθαι καὶ πωλεῖν καὶ ἐν ὅσοις ἄλλοις ἄδειαν ἔδωκεν ὁ νόμος. ὅταν δὲ μήτε πλέον μήτ' ἔλαττον ἀλλ' αὐτὰ δι' αὐτῶν γένηται, τὰ αὑτῶν φασὶν ἔχειν καὶ οὔτε ζημιοῦσθαι οὔτε κερδαίνειν· ὥστε κέρδους τινὸς καὶ ζημίας μέσον τὸ δίκαιόν ἐστι τῶν παρὰ τὸ ἑκούσιον, τὸ ἴσον ἔχειν καὶ πρότερον καὶ ὕστερον.

8 Δοκεῖ δέ τισι καὶ τὸ ἀντιπεπονθὸς εἶναι ἁπλῶς δίκαιον,

1132, b, 6. ἴσαι κτλ.] Tabulam ab Schol. et Ald. indicatam subiicere vacat.

```
            E
A......... ————————A

B——————————•————————B
           Z
Γ———————————————————Γ........Δ
```

9-11. ἔστι - τοιοῦτον] Non dubito quin haec verba, quae et codd. omnes et schol. et Paraphr. hoc loco exhibent, antiquitus nescio quo errore ex p. 1133, a, 14 huc illata sint. Sensere hoc pridem Muretus, Giphanius, Zwingerus, nuper etiam Coraes et Cardwellus. Vide adn. ad p. 1133, a, 15.

11-12. ἐλήλυθε κτλ.] Cf. p. 1132, a, 10 sqq.

15. ἄδειαν] scil. lucrum faciendi et quodammodo alterum circumscribendi: quemadmodum enim in emendo et vendendo naturaliter concessum est quod pluris sit minoris emere, quod minoris sit pluris vendere et invicem se circumscribere, ita et locationibus quoque et conductionibus idem iuris est. Camer. Cf. Cic. Off. III, 12 - venditorem, quoniam vendat, velle quam optime vendere. „Advexi, exposui, vendo meum non pluris quam ceteri, fortasse etiam minoris, quum maior est copia. Cui fit iniuria?“ ...... Quod si ita est, ne vendendum quidem quidquam est, sed donandum. Ibid. III, 15.

16-17. ἀλλ' αὐτὰ δι' αὐτῶν γ.] quum *haec ipsa* (tot nummos et tot merces), quae postulant (ambo, vendens et emens), *per ipsos* (commercio et ipsorum voluntate) et venditori et emtori evenerint, contigerint.

21. *ARG. VI. De talione. Ius talionis, quod Pythagorei simpliciter ius esse perhibent, neque ad iustitiam distributivam neque ad iustitiam correctivam potest accommodari. Nam exempli causa si quis magistratum gerens aliquem verberaverit, hunc non item verberandum esse intelligitur, et contra, si quis magistratum verberaverit, hunc non modo verberandum sed supplicio graviori castigandum esse apparet. Verum utilis est haec talionis doctrina ad commerciorum civilium et pecuniae rationes explicandas. Nam in societatibus rerum contrahendarum ac permutandarum tale ius, quod reciproca perpessio ac talio appelletur, quodque proportione utitur, non aequalitate, civilem continet societatem. Namque pro male factis poena, pro bene factis gratia quaeritur et remuneratio. Etenim in emptionibus et permutationibus mercium, ubi ex analogia remuneratio fit, quarumque haec prima conditio est, ut unusquisque qui aliquid* p r o d u x i t *inveniat qui producto suo utatur idque* c o n s u m a t, *alterius productum alter pro producto suo accipit. Quod si producta sunt pretio inaequalia, ea quodammodo certe inter se comparari et comparatione pensitari posse necesse est, quo ratio quaedam eorum mutua inveniatur. Ut igitur ratio est*

1132, b. ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι ἔφασαν· ὡρίζοντο γὰρ ἁπλῶς τὸ δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθὸς ἄλλῳ. τὸ δ᾽ ἀντιπεπονθὸς οὐκ ἐφαρμόττει οὔτ᾽ ἐπὶ τὸ διανεμητικὸν δίκαιον οὔτ᾽ ἐπὶ τὸ διορθωτικόν· καίτοι βούλονταί γε τοῦτο λέγειν καὶ τὸ Ῥαδαμάνθυος δίκαιον·

εἴ κε πάθοι τά κ᾽ ἔρεξε, δίκη κ᾽ ἰθεῖα γένοιτο.

πολλαχοῦ γὰρ διαφωνεῖ· οἷον εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν, οὐ δεῖ ἀντιπληγῆναι, καὶ εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν, οὐ πληγῆναι μόνον δεῖ ἀλλὰ καὶ κολασθῆναι. ἔτι τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον διαφέρει πολύ. ἀλλ᾽ ἐν μὲν ταῖς κοινωνίαις ταῖς ἀλλακτικαῖς συνέχει τὸ τοιοῦτον δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθός, κατ᾽

inter aedificiorum opificem et opificem calceorum, ita ratio esse debet inter calceos et aedificium. Quae ratio si non constat, inter architectum et sutorem commercium nullum est. Itaque ut inveniatur rationum aequalitas, una quadam mensura omnia metienda sunt. Quae mensura re vera est indigentia: haec enim excitat commercia. Indigentiae autem vicarius succedaneus putatur esse nummus, qui pacto et convento factus est, unde etiam νόμισμα a νόμου vocabulo dictus est. Nummus igitur metitur omnia et e. gr. quot calcei pretio aequales sint aedificio constituit. Itaque in commerciis ita fit talio, si proportionalis conciliatur aequalitas, ut quemadmodum se habet agricola ad sutorem, sic se habeat productum sutoris ad productum agricolae. Praeterea nummus tanquam sponsor est mercium, quum fuerit indigentia, acquirendarum: nummi autem pretium vel valor quamquam mutabile est, constantius tamen est quam pretium rerum aliarum. (*Cap.* 8).

21. τὸ ἀντιπεπονθός] Cf. Veder. p. 51. Hepp. *Darstellung d. deutschen Strafrechtssysteme* I p. 6. Henrici, *Ideen zur wissensch. Begr. einer Rechtslehre* I p. 15. — ἁπλῶς] ad totam refertur sententiam, cf. M. M. I, 34 p. 1194, a, 28.

22. οἱ Πυθαγόρειοι] Cfr. Brandis. *Gesch. d. gr.-roem. Phil.* I p. 473, r. *Allihn.* de idea iusti etc. p. 65 sqq.

24. οὔτ᾽ ἐπὶ τὸ διαν. κτλ.] quas tamen partes iuris posuimus, p. 1130, b, 31.

25. τὸ Ῥαδαμάνθυος δίκαιον] Cfr. Hoeck. *Creta*, II p. 198. Wachsmuth. *hell. Alterth.* II, 1, p. 160.

27. εἴ κε πάθοι κτλ.] Hesiodi esse versum tradit Schol. Comparant Zaleuci legem cuius a Demosthene Timocr. p. 744 mentio fit, ὄντος γὰρ αὐτόθι (apud Locrenses) νόμου, ἐάν τις ὀφθαλμὸν ἐκκόψῃ, ἀντεκκόψαι παρασχεῖν τὸν ἑαυτοῦ. Exod. XXI, 24 ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, χεῖρα ἀντὶ χειρός, πόδα ἀντὶ ποδός, κατάκαυμα ἀντὶ κατακαύματος, τραῦμα ἀντὶ τραύματος, μώλωπα ἀντὶ μώλωπος. LXXII. — Levit. XXIV, 20. Deuteron. XIX, 21. (Michaelis, *mosaisches Recht* V, p. 55). Cf. Gell. XX, 1 legem XII tabularum „si membrum rupit meum e pacto talio esto." — δίκη ἰθεῖα] Conteade Hom. Hymn. in Cer. 152 ἰθείῃσι δίκῃσι, Sol. fr. II, 36 (Dem. f. leg. p. 421) εὐθύνει δὲ δίκας σκολιάς, Hesiod. opp. 217 ἅμα σκολιῇσι δίκῃσι, et vernaculum *Recht* — *richten* et Hebraeorum צֶדֶק *rectitudo* („sensu physico") et *rectum*, *iustum*, *iustitia* (Lev. XIX, 15. Ies. XI, 4. 5.) atque I Sam. 8, 3 וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט (καὶ ἔκλινον δικαιώματα LXXII) coll. Exod. XXIII, 26. Deut. XVI, 19. Deut. XXIV, 19. et Ecclesiast. I, 15 ibique Hitzig. Vide etiam quae disputat Leidenroth. in annal. *Jahrb. für Phil.* 1846. XII *Supplementbd.* III, p. 402.

28. εἰ ἀρχ. ἔχων ἐπάταξεν] Ut Ulixes Il. II, 198 ὃν δ᾽ αὖ δήμου τ᾽ ἄνδρα ἴδοι βοόωντά τ᾽ ἐφεύροι, τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν, ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ, vel ephori Lacedaemoniorum (Hermann, *gr. Staatsalterth.* §. 44).

29. εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν] Ar. Probl. XXIX, 13 ἐὰν μέν τις ἄρχοντα κακῶς εἴπῃ, μεγάλα τὰ ἐπιτίμια, ἐὰν δέ τις ἰδιώτην, οὐθέν. M. M. I, 34 p. 1194, a, 31.

30. τὸ ἑκούσιον] Cf. p. 1135, b, 16.

32. συνέχει] Spectat ad haec Ar.

ἀναλογίαν καὶ μὴ κατ' ἰσότητα· τῷ ἀντιποιεῖν γὰρ ἀνάλογον συμμένει ἡ πόλις. ἢ γὰρ τὸ κακῶς ζητοῦσιν· εἰ δὲ
1133, a. μή, δουλεία δοκεῖ εἶναι, εἰ μὴ ἀντιποιήσει· ἢ τὸ εὖ· εἰ δὲ μή, μετάδοσις οὐ γίνεται, τῇ μεταδόσει δὲ συμμένουσιν. διὸ καὶ Χαρίτων ἱερὸν ἐμποδὼν ποιοῦνται, ἵν' ἀνταπόδοσις ᾖ· τοῦτο γὰρ ἴδιον χάριτος· ἀνθυπηρετῆσαί [τε] γὰρ δεῖ τῷ χαρισαμένῳ, καὶ πάλιν αὐτὸν ἄρξαι χαριζόμενον. ποιεῖ δὲ τὴν ἀντίδοσιν τὴν κατ' ἀναλογίαν ἡ κατὰ διάμετρον σύζευξις, οἷον οἰκοδόμος ἐφ' ᾧ Α, σκυτοτόμος ἐφ' ᾧ Β, οἰκία ἐφ' ᾧ Γ, ὑπόδημα ἐφ' ᾧ Δ. δεῖ οὖν λαμβάνειν τὸν οἰκοδόμον παρὰ τοῦ σκυτοτόμου τοῦ ἐκείνου ἔργου, καὶ αὐτὸν ἐκείνῳ μεταδιδόναι τὸ αὐτοῦ. ἐὰν οὖν πρῶτον ᾖ τὸ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἴσον, εἶτα τὸ ἀντιπεπονθὸς γένηται, ἔσται τὸ λεγόμενον. εἰ δὲ μή, οὐκ ἴσον, οὐδὲ συμμένει· οὐθὲν γὰρ κωλύει κρεῖττον εἶναι τὸ θατέρου ἔργον ἢ τὸ θατέρου· δεῖ οὖν ταῦτα ἰσασθῆναι. ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἀνῃροῦντο γὰρ ἄν, εἰ μὴ ἐποίει τὸ ποιοῦν καὶ ὅσον καὶ οἷον, καὶ τὸ

Pol. II, 2 p. 1261, a, 30 *διόπερ τὸ ἴσον τὸ ἀντιπεπονθὸς σώζει τὰς πόλεις, ὥσπερ ἐν τοῖς ἠθικοῖς εἴρηται πρότερον*, quorum verborum auxilio coniecturam de huius libri auctor licet facere. Cf. Pansch. de Eth. Nic. p. 22. Krisch. in eph. *Jenaer Littztg.* 1836 No. 14 p. 108.

33. *κατ' ἀναλογίαν*] i. e. ut non semper idem fiat cuique quod quisque fecit, sed aliquid quod ei pro portione respondeat: exempli causa, si quis me aut artem aliquam docuerit aut morbo affectum sanaverit, ut ei gratiam referam et paria cum eo faciam, non opus erit eum vicissim a me aut doceri aut sanari, sed aliquid aliud ei tribui quo ipsius opera compensetur. Notum est illud Epichermi [Aesch. Diall. III, 6] *ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει· δός τι καὶ λάβοις τί κα*: et illud Hesiodi [opp. 351] *καὶ δόμεν ὅς κεν δῷ καὶ μὴ δόμεν ὅς κεν μὴ δῷ*: et similia quibus indicatur utilitatum communicatione hominum societatem contineri. Muret.

34 – a, 1. *ἢ τὸ κακῶς – ἢ τὸ εὖ*] Explana sic: *ἢ γὰρ τὸ κακῶς πεποιημένον ἀντιποιεῖν ζητοῦσιν οἱ κακῶς πεπονθότες – ἢ τὸ εὖ* h. e. *ἢ τὸ εὖ πεποιημένον ἀντιποιεῖν ζητοῦσιν οἱ εὖ παθόντες.* Observetur autem posteriore enunciato significari partem alteram iuris talionis in referendo vim suam exercentis h. e. remunerationem bene factorum. Cf. E. N. IX, 2, 3. IX, 7, 1. X, 8, 4. Eud. p. 1241, a, 35. Plat. Gorg. p. 520, E.

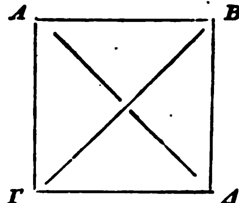
1133, a, 1. *δουλεία*] non amplius *πολιτεία* (res publica), quia turbatum est *τὸ ἴσον*: cf. Polit. V, 8 p. 1308, a, 11. Pol. VI, 2 p. 1317, b, 3. — *εἰ μὴ ἀντιποιήσει*] scil. *ὁ κακῶς παθών.* — *ἢ τὸ εὖ*] cf. adn. ad p. 1132, b, 34.

3. *Χαρίτων*] Cf. Paus. IX, 35. Senec. Benef. I, 3. — *ἀνταπόδοσις*] Cf. Eud. p. 1243, b, 25. Senec. Benef. IV, 16. Xen. Mem. II, 2, 13. Cyrop. I, 2, 7. Meier et Schoem. in l. *d. att. Process* p. 488 sq.

4. *τε*] B. addit ex duobus codd. L.b O.b quod displicet. Ceterum cf. E. N. IV, 3, 24. VIII, 14, 4. Cic. Off. I, 15.

5. *ποιεῖ δὲ*] in commerciis civium, ut in emtionibus, venditionibus, locationibus.

6. *ἡ κατὰ διάμ. συζ. κτλ.*] Paraphrastae est haec figura:



Ceterum cf. M. M. I, 34 p. 1194, a, 7 sqq.

12. *συμμένει*] sc. *ἡ κοινωνία.*

15. *τὸ ποιοῦν*] is qui efficit opus:

1133, a. πάσχον ἔπασχε τοῦτο καὶ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον. οὐ γὰρ ἐκ δύο ἰατρῶν γίνεται κοινωνία, ἀλλ' ἐξ ἰατροῦ καὶ γεωργοῦ, καὶ ὅλως ἑτέρων καὶ οὐκ ἴσων· ἀλλὰ τούτους δεῖ ἰσασθῆναι. Διὸ πάντα συμβλητὰ δεῖ πως εἶναι, ὧν ἐστιν ἀλλαγή. ἐφ' ᾧ τὸ νόμισμ' ἐλήλυθε, καὶ γίνεταί πως μέσον· πάντα γὰρ μετρεῖ, ὥστε καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν, πόσα ἄττα δὴ ὑποδήματ' ἴσον οἰκίᾳ ἢ τροφῇ. δεῖ τοίνυν ὅπερ οἰκοδόμος πρὸς σκυτοτόμον, τοσαδὶ ὑποδήματα πρὸς οἰκίαν ἢ τροφήν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, οὐκ ἔσται ἀλλαγὴ οὐδὲ κοινωνία. τοῦτο δ', εἰ μὴ ἴσα εἴη πως, οὐκ ἔσται. δεῖ ἄρα ἑνί τινι πάντα μετρεῖσθαι, ὥσπερ ἐλέχθη πρότερον. τοῦτο δ' ἐστὶ τῇ μὲν ἀληθείᾳ ἡ χρεία, ἣ πάντα συνέχει· εἰ γὰρ μηθὲν δέοιντο ἢ μὴ ὁμοίως, ἢ οὐκ ἔσται ἀλλαγὴ ἢ οὐχ ἡ αὐτή. οἷον δ' ὑπάλλαγμα τῆς χρείας τὸ νόμισμα γέγονε κατὰ συνθήκην· καὶ διὰ τοῦτο τοὔνομα ἔχει νόμισμα, ὅτι οὐ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστί, καὶ ἐφ' ἡμῖν μεταβαλεῖν καὶ ποιῆσαι ἄχρηστον. ἔσται δὴ ἀντιπεπονθός, ὅταν ἰσασθῇ, ὥστε ὅπερ γεωργὸς πρὸς σκυτοτόμον, τὸ ἔργον τὸ τοῦ σκυτοτόμου πρὸς τὸ τοῦ γεωργοῦ. εἰς
1133, b. σχῆμα δ' ἀναλογίας οὐ δεῖ ἄγειν ὅταν ἀλλάξωνται· εἰ δὲ μή, ἀμφοτέρας ἕξει τὰς ὑπεροχὰς τὸ ἕτερον ἄκρον. ἀλλ' ὅταν ἔχωσι τὰ αὑτῶν, οὕτως ἴσοι καὶ κοινωνοί, ὅτι αὕτη ἡ ἰσότης δύναται ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι. γεωργὸς Α, τροφὴ Γ, σκυτοτόμος Β, τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἰσασμένον Δ. εἰ δ' οὕτω μὴ ἦν ἀντιπεπονθέναι, οὐκ ἂν ἦν κοινωνία. ὅτι δ' ἡ χρεία συνέχει ὥσπερ ἕν τι ὄν, δηλοῖ ὅτι ὅταν μὴ ἐν χρείᾳ ὦσιν ἀλλήλων, ἢ ἀμφότεροι ἢ ἅτερος, οὐκ ἀλλάττονται, ὥσπερ ὅταν οὗ ἔχει αὐτὸς δέηταί τις, οἷον οἴνου διδόντες σίτου ἐξα-

cf. p. 1131, a, 22. Verbis *actionis* et *passionis* utitur Aristoteles, quia *τὸ ἀντιπεπονθός* perpessionem sonat mutuam, i. e., duobus verbis, actionem et perpessionem. Ex quibus simul perspicitur quam commode haec verba hoc loco ab Aristotele sint posita, quam incommode supra [p. 1132, b, 9] inculcata. Giph.

20. *ᾧ*] *ὃ* B. — *τὸ νόμισμα*] Cf. adn. ad p. 1133, b, 26. M. M. I, 31 p. 1194, a, 18 sqq. Eud. p. 1232, a, 5. Nummi usum homines excogitarunt, ut, quoniam res ipsae non semper commode comparari poterant, nummo, tanquam communi quadam mensura, ad dimetiendum omnium rerum aestimationem uterentur, nulloque negotio cognoscerent, quanto quaeque res pluris aut minoris esset altera, et quot res unius generis ad unam alius generis adaequandam requirerentur. Muret.

23. *δεῖ τοίνυν*] scil. *ἀλλάξαι* vel *δοῦναι*.

27. *ἡ χρεία*] indigentia, usus vitae necessarii. Cf. p. 1133, b, 6. et adn. ad p. 1133, b, 26. Oecon. I, 1. E. N, VIII, 9, 4.

29. *ὑπάλλαγμα*] Cf. Plat. Rep. II p. 371, B.

30. *ἀλλὰ νόμῳ*] *ἀλλὰ παρ' ἡμῶν ἐτέθη* (*θέσει*) *Paraphr.* Cf. infra p. 1133, b, 21. E. N. I, 3, 2.

32. *ὅταν ἰσασθῇ*] Ad haec manifesto spectare Eud. p. 1243, b, 31 non est celandum: at multis locis magistri scripta ob oculos habuit Eudemus.

1133, b, 1. *ὅταν ἀλλάξωνται*], sed potius *ὅταν ἔχωσι τὰ αὑτῶν* (v. 3).

7. *συνέχει*] Cf. p. 1132, b, 32.

8–9. *ὥσπερ* – *ἐξαγωγήν*] Enarra sic: *ὥσπερ τοὐναντίον* (Paraphr.) *ἀμφότεροι, ὅταν τούτου ὃ ἔχει αὐτὸς δέηταί τις, καὶ αὐτὸς δέηται τούτου ὃ ἔχει ὁ ἕτερος, ἀλλάττονται, οἷον οἴνου ἐνδεεῖς ὄντες* (vel *ἀντὶ οἴνου*, Kuehner. gr. gr. §. 541, a) *σίτου, ὃν*

1133, b. γωγήν. δεῖ ἄρα τοῦτο ἰσασθῆναι. ὑπὲρ δὲ τῆς μελλούσης ἀλλαγῆς, εἰ νῦν μηδὲν δεῖται, ὅτι ἔσται, ἐὰν δεηθῇ, τὸ νόμισμα οἷον ἐγγυητής ἐσθ᾽ ἡμῖν· δεῖ γὰρ τοῦτο φέροντι εἶναι λαβεῖν. πάσχει μὲν οὖν καὶ τοῦτο τὸ αὐτό· οὐ γὰρ ἀεὶ ἴσον δύναται· ὅμως δὲ βούλεται μένειν μᾶλλον. διὸ δεῖ πάντα τετιμῆσθαι· οὕτω γὰρ ἀεὶ ἔσται ἀλλαγή, εἰ δὲ τοῦτο, κοινωνία. τὸ δὴ νόμισμα ὥσπερ μέτρον σύμμετρα ποιῆσαν ἰσάζει· οὔτε γὰρ ἂν μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν, οὔτ᾽ ἀλλαγὴ ἰσότητος μὴ οὔσης, οὔτ᾽ ἰσότης μὴ οὔσης συμμετρίας. τῇ μὲν οὖν ἀληθείᾳ ἀδύνατον τὰ τοσοῦτον διαφέροντα σύμμετρα γενέσθαι, πρὸς δὲ τὴν χρείαν ἐνδέχεται ἱκανῶς. ἓν δή τι δεῖ εἶναι, τοῦτο δ᾽ ἐξ ὑποθέσεως· διὸ νόμισμα καλεῖται· τοῦτο γὰρ πάντα ποιεῖ σύμμετρα· μετρεῖται γὰρ πάντα νομίσματι. οἰκία Α, μναῖ δέκα Β, κλίνη Γ. τὸ δὴ Α τοῦ Β ἥμισυ, εἰ πέντε μνῶν ἀξία ἡ οἰκία, ἢ ἴσον· ἡ δὲ κλίνη δέκατον μέρος τὸ Γ τοῦ Β· δῆλον τοίνυν πόσαι κλῖναι ἴσον οἰκίᾳ, ὅτι πέντε. ὅτι δ᾽ οὕτως ἡ ἀλλαγὴ ἦν πρὶν τὸ νόμισμα εἶναι, δῆλον· διαφέρει γὰρ οὐδὲν ἢ κλῖναι πέντε ἀντὶ οἰκίας, ἢ ὅσου αἱ πέντε κλῖναι.

9 Τί μὲν οὖν τὸ ἄδικον καὶ τί τὸ δίκαιόν ἐστιν, εἴρηται.

ἔχουσιν αὐτοὶ ἀφθόνως, διδόντες ἐξαγωγήν (permittentes exportationem). De formula δοῦναι ἐξαγωγήν cf. Theophr. Char. XX διδομένης ἑαυτῷ ἐξαγωγῆς ξύλων ἀτελεοῦς et Pap. Lex. s. v. ἐξαγωγή. Ceterum compara Pol. I, 9 p. 1257, a, 27. – Pro ἐξαγωγήν B. habet ἐξαγωγῆς.

13. τὸ αὐτό] Nummis etiam idem, quod in rerum permutatione solet, accidit ut non iisdem semper egeant aliqui atque varietati hac in parte locus nummorumque non eadem semper vis sit et aestimatio, quum tamen nihilo minus commoditatis ratio in horum usu conservanda sit. Ceterum cf. Polit. I, 9 p. 1257, b, 10. Camer.

14. βούλεται] *natura sua* idem diutius servat pretium quam eae res quae permutantur: de verbo βούλεσθαι cf. adn. ad E. N. VIII, 10, 3 p. 58.

16. μέτρον] Cf. E. N. IX, 1, 2.

21. ἐξ ὑποθέσεως], δι᾽ ὁμολογίας. Cf. Waitz. Org. II p. 454 et de re Pol. I, 9 p. 1257, a, 35.

26. ὅτι δ᾽ οὕτως κτλ.] Cf. Pol. I, 9. Quod hic dicit Aristoteles id ab eo acceptum his verbis Paullus Ictus exponit L. I Dig. de Contr. Empt. „origo emendi vendendique a permutationibus coepit: olim enim non ita erat nummus, neque aliud merx aliud pretium vocabatur, sed unusquisque secundum necessitatem rerum ac temporum utilibus inutilia permutabat, quando plerumque evenit ut quod alteri superest alteri desit: sed quia non semper nec facile concurrebat ut, quum tu haberes quae ego desiderarem, invicem ego haberem quod tu accipere velles, electa materia est cuius publica ac perpetua aestimatio difficultatibus permutationem *aequalitate* quantitatis subveniret“. Et paullo post ad eam rem citat versus Homeri [Iliad. VII, 472] Ἔνθεν ἄρ᾽ οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί, Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ᾽ αἴθωνι σιδήρῳ, Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ᾽ αὐτῇσι βόεσσιν, Ἄλλοι δ᾽ ἀνδραπόδεσσι. Muret.

27. ἢ] Cf. Eud. p. 1244, b, 32.

29. *ARG. VII. Posteaquam superioribus declaratum est quo modo iustum sit medium, nunc ostenditur quo modo virtus moralis iustitiae, quae est habitus, sit mediocritas vel medium. Neque enim ut reliquae virtutes morales mediae sunt inter duo vitia extrema, ita iustitiae virtus inter duo extrema vitia sita est, sed unum utrimque habet extremum, iniustitiam: eadem tamen media cernitur inter duo extrema rerum h. e. inter id quod plus est* (*iniuriam illatam*) *et inter id quod minus est* (*iniuriam acceptam*): *iniustitia vero posita est in extremis,*

Διωρισμένων δὲ τούτων δῆλον ὅτι ἡ δικαιοπραγία μέσον ἐστὶ τοῦ ἀδικεῖν καὶ ἀδικεῖσθαι· τὸ μὲν γὰρ πλέον ἔχειν τὸ δ' ἔλαττόν ἐστιν. ἡ δὲ δικαιοσύνη μεσότης ἐστὶν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ταῖς πρότερον ἀρεταῖς, ἀλλ' ὅτι μέσου ἐστίν· ἡ δ'
1134, a. ἀδικία τῶν ἄκρων. καὶ ἡ μὲν δικαιοσύνη ἐστὶ καθ' ἣν ὁ δίκαιος λέγεται πρακτικὸς κατὰ προαίρεσιν τοῦ δικαίου, καὶ διανεμητικὸς καὶ αὑτῷ πρὸς ἄλλον καὶ ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον, οὐχ οὕτως ὥστε τοῦ μὲν αἱρετοῦ πλέον αὑτῷ ἔλαττον δὲ τῷ πλησίον, τοῦ βλαβεροῦ δ' ἀνάπαλιν, ἀλλὰ τοῦ ἴσου τοῦ κατ' ἀναλογίαν, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλῳ πρὸς ἄλλον. ἡ δ' ἀδικία τοὐναντίον τοῦ ἀδίκου. τοῦτο δ' ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις τοῦ ὠφελίμου ἢ βλαβεροῦ παρὰ τὸ ἀνάλογον. διὸ ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις ἡ ἀδικία, ὅτι ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεώς ἐστιν, ἐφ' αὑτοῦ μὲν ὑπερβολῆς μὲν τοῦ ἁπλῶς ὠφελίμου, ἐλλείψεως δὲ τοῦ βλαβεροῦ· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων τὸ μὲν ὅλον ὁμοίως, τὸ δὲ παρὰ τὸ ἀνάλογον, ὁποτέρως ἔτυχεν. τοῦ δὲ ἀδικήματος τὸ μὲν ἔλαττον τὸ ἀδικεῖσθαί ἐστι, τὸ δὲ μεῖζον τὸ ἀδικεῖν. Περὶ μὲν οὖν δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας, τίς ἑκατέρας ἐστὶν ἡ φύσις, εἰρήσθω τοῦτον τὸν τρόπον, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου καθόλου.

10 Ἐπεὶ δ' ἔστιν ἀδικοῦντα μήπω ἄδικον εἶναι, ὁ ποῖα ἀδι-

in eo quod parum est et in eo quod nimium est: nam dum homo iustus de rebus expetendis illa tantummodo, quae ex proportione aequalia sunt, sibi vindicat vel tribuit, homo iniustus nimium sibi sumit de rebus expetendis, parum de noxiis et fugiendis. Itaque virtus moralis iustitiae est habitus is, quo vir iustus est aptus ad id consulto exsequendum, quod iustum est, ita ut tam sibi quam aliis aequum tribuat, non plus aut minus quam debetur. Iniustitia vero est habitus is, quo homo iniustus est aptus ad id consulto exsequendum, quod iniquum est, h. e. ut aut sibi aut alii plus vel minus tribuat quam debetur. (*Cap.* 9).

32. οὐ τὸν – ταῖς πρότερον ἀρ.] τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀρετῶν (ἠθικῶν, E. N. libr. III–IV) ἑκάστη μέση ἐστὶ δύο κακιῶν, τὴν μὲν ὑπερβάλλουσα τῆς δὲ ἐλλείπουσα, ἡ δὲ δικαιοσύνη οὐχ ἔχει παρ' ἑκάτερα δύο κακίας αἷς ἀντίκειται· μέση δ' ἐστὶν ὅτι τῆς ἀδικίας τὴν ἀνισότητα εἰσαγούσης τὸ ἴσον αὐτὴ ζητεῖ καὶ τούτου ἐστὶ ποιητική· ὃ δὴ ἴσον μέσον ἐστὶ τοῦ μείζονος καὶ ἐλάττονος καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴ μὲν μεσότης ἐστίν. *Paraphr.* Haec causa est ob quam separatim philosopho singulari libro de iustitia agendum esse visum est.

1134, a, 2. πρακτικός] Cf. p. 1129, a, 8. 1137, b, 35. — κατὰ προαίρεσιν] Cf. E. N. II, 6, 15.

3. διανεμητικός] Tribuendi verbum h. l. ita positum est ut et τὸ διανεμητικὸν δίκαιον (p. 1130, b, 31) et τὸ διορθωτικὸν δίκαιον (p. 1131, a, 1) complectatur: nam ille, qui corrigit ius laesum, dividit denuo (p. 1132, a, 25 sqq.) et homini laeso, qui damnum perpessus est, damnato iniuriae auctore (p. 1132, a, 10), quod suum est (p. 1132, a, 28. b, 19) restituit.

5. τοῦ βλαβεροῦ] Cf. p. 1129, b, 8.

6. κατ' ἀναλογίαν] Cf. p. 1131. a, 29.

11. τὸ μὲν ὅλον κτλ.] universe similiter, h. e., si spectas nimium et parum, plus uni tribuit boni vel mali quam alteri, non servata proportione neque ratione ducta personarum dignitatis: τὸ δὲ παρὰ τὸ ἀνάλογον, sed si spectas proportionis neglectum, iniquum ipsum, in eo personarum ac rerum dignitatem negligit et usque eo variat iniustus, ut non semper eodem modo dividat, sed prout occasio tulerit aut ipsi commodum visum fuerit, in eadem causa nunc plus huic, nunc minus eidem attribuat.

17. *ARG. VIII. Sed quoniam is, qui factum iniustum commisit, non continuo iniustis moribus esse iudicandus*

1134, a. κήματα ἀδικῶν ἤδη ἄδικός ἐστιν ἑκάστην ἀδικίαν, οἷον κλέπτης ἢ μοιχὸς ἢ λῃστής; ἢ οὕτω μὲν οὐδὲν διοίσει; καὶ γὰρ ἂν συγγένοιτο γυναικὶ εἰδὼς τὸ ᾗ, ἀλλ' οὐ διὰ προαιρέσεως ἀρχὴν ἀλλὰ διὰ πάθος. ἀδικεῖ μὲν οὖν, ἄδικος δ' οὐκ ἔστιν, οἷον οὐδὲ κλέπτης, ἔκλεψε δέ, οὐδὲ μοιχός, ἐμοίχευσε δέ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. πῶς μὲν οὖν ἔχει τὸ ἀντιπεπονθὸς πρὸς τὸ δίκαιον, εἴρηται πρότερον· δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν ὅτι τὸ ζητούμενόν ἐστι καὶ τὸ ἁπλῶς δίκαιον καὶ τὸ πολιτικὸν δίκαιον. τοῦτο δέ ἐστιν ἐπὶ κοινωνῶν βίου πρὸς τὸ εἶναι αὐτάρκειαν, ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἢ κατ' ἀναλογίαν ἢ κατ' ἀριθμόν· ὥστε ὅσοις μή ἐστι τοῦτο, οὐκ ἔστι τούτοις πρὸς ἀλλήλους τὸ πολιτικὸν δίκαιον, ἀλλά τι δίκαιον καὶ καθ' ὁμοιότητα. ἔστι γὰρ δίκαιον οἷς καὶ νόμος πρὸς αὐτούς· νόμος δ' ἐν οἷς ἀδικία· ἡ γὰρ δίκη κρίσις τοῦ δικαίου καὶ

est (nam huic demum, qui prudens sciensque atque praemeditatus facinus iniustum perpetravit, iniusti nomen ponendum est), de actione iusti et iniusti ac de differentia iuste et iniuste factorum accuratius et distinctius quaerendum est. His autem distinctionibus eo minus supersedere possumus quod haec nostra disputatio, quae est tam moralis quam civilis doctrinae (τῆς πολιτικῆς, *E. N. I, 2, 9*), *non minus ad id, quod est ius simpliciter, quam ad id, quod est ius civile, pertinet* (*p.* 1134, a, 25). *Qua in quaestione ante omnia quid sit ius civile et quid a notionibus affinibus differat videndum est. A.) Dicimus igitur ius civile ius illud, quod continet homines liberos et aequales (sive proportione sive numero), inter quos est parendi et imperandi vicissitudo quique communitatem et societatem vitae eo consilio, ut omnibus rebus ad vitam bene degendam necessariis fruerentur, inierunt* (*p.* 1134, a, 26). *Qua aequalitate societatis qui carent, inter hos non est ius civile sed ius aliquod ex iuris civilis similitudine quadam appellatum: cuiusmodi est ius dominicum vel herile,* τὸ δεσποτικὸν δίκαιον (*p.* 1134, b, 8), *ius patrium,* τὸ πατρικὸν δίκαιον (b, 9), *ius domesticum,* τὸ οἰκονομικὸν δίκαιον (b, 17). *Atque inter dominum quidem ac servum, item inter patrem ac filium proprie non est locus iuri* (b, 9-15). *Maiorem iuris civilis similitudinem habet ius illud quod intercedit inter maritum et uxorem, quod ius domesticum dicimus* (b,17).

17. ὁ ποῖα] ὁ ποῖα, quod legit etiam Schol., recte B. pro ὁποῖα. Krisch. confert Met. I, 2 p. 982, a, 2 σκεπτέον ἡ περὶ ποίας αἰτίας καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ἐπιστήμη σοφία ἐστίν, ubi vide Schwegler. comm. tom. III p. 16.

19. οὕτω] facto solo, non proposito et consilio, spectato: cf. p. 1129, a, 10 et E. N. III, 1, 16.

20. συγγένοιτο] Cf. Eud. p. 37, 24-25 adn. — ἀλλ' οὐ διὰ προαιρ. κτλ.] Cf. E. N. III, 1, 20. Eud. p. 1225, a, 20. 1228, a, 2-3.

24. πρότερον] Cf. p. 1132, b, 31 sqq.

26 τὸ πολιτικὸν δίκαιον] Cf Eud. p. 1242, a, 12. Polit. III, 6 p. 1279, a, 19. Polit. III, 12 p. 1282, b, 17. — τοῦτο δέ ἐστιν κτλ.] Cf. p. 1129, b, 18. E. N. VIII, 9, 1. Pol. I, 1.

27. αὐτάρκειαν] Cf. Polit. III, 1 extr. Pol. VI, 8 p. 1321, b, 17 δι' αὐτάρκειαν δοκοῦσιν εἰς μίαν πολιτείαν συνελθεῖν. E. N. VIII, 9, 4. Plat. Rep. II p. 369, B. p. 372, D. — ἐλευθέρων] Cf. Pol. VI, 2 init. — ἢ κατ' ἀναλογίαν] ubi summa rerum est penes optimates. Cf. Polit. IV, 8 p. 1294, a, 9 et supra p. 1129, b, 16.

28. ἢ κατ' ἀριθμόν] in statu populari: cf. Polit. VI, 2 p. 1317, b, 4. p. 1318, a, 5.

29. ἀλλά τι δίκαιον] sed ius quoddam, ut δεσποτικόν (p. 1134, b, 8), πατρικόν (b, 9), quod quidem non proprie sed ex quadam similitudine ita vocatum est. Cf. Eud. p. 1242, a, 27.

30. νόμος] καθ' ὃν ζῶσι πρὸς ἀλλήλους κοινωνοῦντες· τούτοις δὲ νόμος πρὸς ἀλλήλους οἳ καὶ ἀδικεῖν ἀλλήλους δύνανται. ὁ γὰρ νόμος τηρητικὸς τῆς ἰσότητος τῆς κατὰ τὴν κοινωνίαν, ἧς κοινωνίας φθαρτικὴ ἡ ἀδικία. Schol. Cf. p. 1129, b, 12 sqq.

1134, a. τοῦ ἀδίκου. ἐν οἷς δ' ἀδικία, καὶ τὸ ἀδικεῖν ἐν τούτοις, ἐν οἷς δὲ τὸ ἀδικεῖν, οὐ πᾶσιν ἀδικία· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ πλέον αὑτῷ νέμειν τῶν ἁπλῶς ἀγαθῶν, ἔλαττον δὲ τῶν ἁπλῶς κακῶν. διὸ οὐκ ἐῶμεν ἄρχειν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν λόγον, ὅτι ἑαυτῷ 1134, b. τοῦτο ποιεῖ, καὶ γίνεται τύραννος. ἔστι δ' ὁ ἄρχων φύλαξ τοῦ δικαίου, εἰ δὲ τοῦ δικαίου, καὶ τοῦ ἴσου. ἐπεὶ δ' οὐθὲν αὐτῷ πλέον εἶναι δοκεῖ, εἴπερ δίκαιος· οὐ γὰρ νέμει πλέον τοῦ ἁπλῶς ἀγαθοῦ αὑτῷ, εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν ἀνάλογόν ἐστιν· διὸ ἑτέρῳ ποιεῖ· καὶ διὰ τοῦτο ἀλλότριον εἶναί φασιν ἀγαθὸν τὴν δικαιοσύνην, καθάπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον. μισθὸς ἄρα τις δοτέος, τοῦτο δὲ τιμὴ καὶ γέρας· ὅτῳ δὲ μὴ ἱκανὰ τὰ τοιαῦτα, οὗτοι γίνονται τύραννοι. Τὸ δὲ δεσποτικὸν δίκαιον καὶ τὸ πατρικὸν οὐ ταὐτὸν τούτοις ἀλλ' ὅμοιον· οὐ γάρ ἐστιν ἀδικία πρὸς τὰ αὑτοῦ ἁπλῶς, τὸ δὲ κτῆμα καὶ τὸ τέκνον, ἕως ἂν ᾖ πηλίκον καὶ μὴ χωρισθῇ, ὥσπερ μέρος αὑτοῦ, αὑτὸν δ' οὐθεὶς προαιρεῖται βλάπτειν· διὸ οὐκ ἔστιν ἀδικία πρὸς αὑτόν. οὐδ' ἄρα ἄδικον οὐδὲ δίκαιον τὸ πολιτικόν· κατὰ

33. *οὐ πᾶσιν ἀδικία*] *ἐν γὰρ τοῖς ἀπροαιρέτοις ἢ κατ' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων γινομένοις τὸ ἀδικεῖν* (cf. p. 1135, a, 16) *ἐστίν, ἀδικία δ' οὐκ ἔστι. Schol.* Cf. p. 1134. a, 20.

35. *τὸν λόγον*] *τὸν λόγον*, id quod habet etiam schol. et Ald., recte B. ex subsidiis suis reliquis scripsit pro *νόμον* quod est in cod. M. Nam spectat philosophus ad expositionem quam Pol. III, 16, quem locum Muretus cum hoc comparavit, reservavit: ibi dicit p. 1287, a, 19 *τὸν ἄρα νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν ἕνα τινά* et a, 28 *ὁ μὲν οὖν τὸν νοῦν κελεύων ἄρχειν δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους, ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων προστίθησι καὶ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος.* Atque ex huius loci comparatione de huius auctore libri iudicium licet facere. Vocabula *λόγον* et *νόμον* item confusa sunt in codd. p. 1138, a, 10. Ceterum cf. Plat. Legg. IV p. 714, A *τὴν τοῦ νοῦ διανομὴν ἐπονομάζοντας νόμον.* Cic. Legg. II, 4, 10.

1134, b, 1. *τοῦτο ποιεῖ*] *ὅτι ὁ ἄνθρωπος δι' ἐπιθυμίαν ἑαυτῷ τὸ πλέον νέμει τῶν ἁπλῶς ἀγαθῶν, ἔλαττον δὲ τῶν ἁπλῶς κακῶν.* — *τύραννος*] Pol. III, 7 p. 1279, b, 6 *ἡ μὲν γὰρ τυραννίς ἐστι μοναρχία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τοῦ μοναρχοῦντος·* cf. supra p. 1129, b, 15. — *φύλαξ τοῦ δικαίου*] *οὐ γὰρ ἑαυτοῦ ἕνεκα ἄρχει ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρων τῶν ἄλλων. Paraphr.* Cf. Plat. Legg. VI p. 755, A *νομοφύλαξ.* Ar. Pol. VI, 8 extr.

6. *πρότερον*] Cf. p. 1130, a, 3.

7. *τιμὴ καὶ γέρας*] Cf. Il. XVI, 56. Plat. Legg. XI p. 922, A. Rep. VII p. 516, C. Isocr. Dem. p. 10 *πολλῶν χρημάτων κρείττων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.* Eud. p. 77, 12 ibique adn. Cic. Rep. III, 28, 41 vult plane virtus honorem, nec est virtutis ulla alia merces.

7–8. *ὅτῳ – οὗτοι*] Cf. adn. ad Eud. p. 5, 6.

8. *τὸ δεσποτικὸν δ.*] Cf. M. M. I, 34 p. 1194, b, 4. Eud. p. 1241, b, 19. Polit. I, 3 sqq. Schiller. *die Lehre des Aristot. von der Sklaverei.* Erl. 1847.

11. *καὶ μὴ χωρισθῇ κτλ.*] quamdiu se non „separarit", quamdiu e filiofamilias non paterfamilias, quem Ioti dicunt, factus fuerit. Cf. M. M. I, 34 p. 1194, b, 10 *τῷ δὲ υἱῷ πρὸς πατέρα καὶ οἰκέτῃ πρὸς δεσπότην οὐκ ἂν δόξειεν εἶναι δίκαιον οὐθέν· οὔτε γὰρ τῷ ποδὶ τῷ ἐμῷ πρὸς ἐμὲ οὔτε τῇ χειρί, ὁμοίως δ' οὐδ' ἑκάστῳ τῶν μορίων. ὡσαύτως ἂν οὖν δόξειεν ἔχειν καὶ ὁ υἱός, πλὴν ὅταν λάβῃ ἤδη τὴν τοῦ ἀνδρὸς τάξιν καὶ χωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, τότ' ἤδη ἐν ἰσότητι καὶ ὁμοιότητί ἐστι τῷ πατρί.* Vide etiam E. N. VIII, 12, 3 et Polit. I, 6 p. 1255, b, 11.

1134.b. νόμον γὰρ ἦν, καὶ ἐν οἷς ἐπεφύκει εἶναι νόμος· οὗτοι δ᾽ ἦσαν οἷς ὑπάρχει ἰσότης τοῦ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι. διὸ μᾶλλον πρὸς γυναῖκά ἐστι δίκαιον ἢ πρὸς τέκνα καὶ κτήματα· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ οἰκονομικὸν δίκαιον· ἕτερον δὲ καὶ τοῦτο τοῦ πολιτικοῦ. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου τὸ μὲν φυσικόν ἐστι τὸ δὲ νομικόν, φυσικὸν μὲν τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή, νομικὸν δὲ ὃ ἐξ ἀρχῆς μὲν οὐθὲν διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν δὲ θῶνται, διαφέρει, οἷον τὸ μνᾶς λυτροῦσθαι, ἢ τὸ αἶγα θύειν ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα, ἔτι ὅσα ἐπὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστα νομοθετοῦσιν, οἷον τὸ θύειν Βρα-

14. ἦσαν] Vide p. 1130, b, 30. p. 1134, a, 27. coll. E. N. VIII, 11, 5.

17. τὸ οἰκονομικὸν δ.] Cf. M. M. I, 34 p. 1194, b, 22. E. N. VIII, 10, 5. Pol. I, 12 p. 1259, a, 39. Pol. III, 6 p. 1278, b, 37. Oecon. I, 4.

18. *ARG. VIII. B. Tum vero ius civile quotuplex sit quaerendum est. Atqui ius civile partim est naturale partim legale. Ius civile naturale hoc est, quod ubique gentium natura eandem vim obtinet, non eo quod decretum sit vel non decretum sit* (*p.* 1134, b, 19). *Legale est, quod constat instituto et auctoritate hominum, quodque ab initio hoc an illo modo constituatur nihil refert, quum vero constitutum est, tum vero refert: cuiusmodi sunt illa, quae de rebus et causis singulis scita a populo et decreta sunt* (*p.* 1134, b, 20–24). *Qua occasione oblata, refutatur opinio eorum, quibus ius nullum videtur esse naturale* (*p.* 1134, b, 24 – *p.* 1135, a, 8).

18–19. φυσικὸν – τὸ δὲ νομικόν] Cf. M. M. I, 34 p. 1194, b, 30 τῶν δὲ δικαίων τὰ μέν ἐστι φύσει τὰ δὲ νόμῳ. Xen. Mem. IV, 4, 19 sqq. Aliter Sophistae, qui ius φύσει negabant esse: cf. Plat. Theaet. p. 172. A. Legg. X p. 889, E. Rep. II p. 358, E. Stallb. ad Gorg. p. 483, B: itemque Cyrenaici, Diog. L. II, 93, 99. Videatur etiam Henrici in l. *Ideen zu einer wissenschaftl. Begründung der Rechtslehre* I p. 48 et de posterioribus Brucker. I p. 599. Cic. Legg. I, 15, 42.

19. φυσικόν] Cf. Rhet. 1. 13 p. 1373, b, 4 λέγω δὲ νόμον τὸν μὲν ἴδιον τὸν δὲ κοινόν, ἴδιον μὲν τὸν ἑκάστοις ὡρισμένον πρὸς αὑτούς, καὶ τοῦτον τὸν μὲν ἄγραφον τὸν δὲ γεγραμμένον, κοινὸν δὲ τὸν κατὰ φύσιν. ἔστι γάρ, ὃ μαντεύονταί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον, κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ μηδὲ συνθήκη κτλ. Quo loco cum E. N. VIII, 13, 5 (τὸ δὲ δίκαιον τὸ μὲν ἄγραφον τὸ δὲ κατὰ νόμον) comparato, nullam huius nostri loci et illius E. N. esse repugnantiam, intelligitur: id quod moneo propter Panschium de Eth. Nic. p. 38. Ceterum cf. pr. I. de Iure Nat. Gent. et C. I, 2 ius naturale est quod natura omnia animalia docuit. — τὴν αὐτὴν δύναμιν] ut pacta servare, legatos tutos esse, similia apud iurisconsultos, non prohibere aqua profluente [Cic. off. I, 16], pati ab igne ignem capere, colere parentes, non esse coniugia parentum et liberum. Acciaol.

20. καὶ οὐ τῷ δοκεῖν] Cf. Cic. Legg. I, 10, 28 neque opinione sed natura constitum esse ius. Soph. El. 12 p. 173, b, 15. — ἐξ ἀρχῆς οὐθὲν δ. κτλ.] Cf. Cic. Rep. III, 10, 17.

22. μνᾶς λυτροῦσθαι] Herod. VI, 79 ἄποινά ἐστι Πελοποννησίοισι δύο μνέαι τεταγμέναι κατ᾽ ἄνδρα αἰχμάλωτον ἐκτίνειν. — δύο] Vere Lambinus Διΐ e coni. emendasse videtur. Cf. Hdt. II, 42 ὅσοι μὲν δὴ Διὸς Θηβαιέος ἵδρυνται ἱρὸν ἢ νομοῦ Θηβαίου εἰσί, οὗτοι μέν νυν πάντες ὀΐων ἀπεχόμενοι αἶγας θύουσι.

23. οἷον τὸ θύειν Βρασίδᾳ] καὶ γὰρ τὸ θύειν ἢ μὴ θύειν Βρασίδᾳ ἐξ ἀρχῆς ἀδιάφορον ἐτύγχανε, νόμου δὲ τεθέντος ὡς ἥρωι θύειν διέφερεν. *Schol.* Zvingerus et alii afferunt Thuc. V, 11 μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Βρασίδαν οἱ ξύμμαχοι πάντες ξὺν ὅπλοις ἐπισπόμενοι δημοσίᾳ ἔθαψαν ἐν τῇ πόλει πρὸ τῆς νῦν ἀγορᾶς οὔσης· καὶ τὸ λοιπὸν οἱ Ἀμφιπολῖται, περιέρξαντες αὐτοῦ τὸ μνημεῖον, ὡς ἥρωΐ τε ἐντέμνουσι καὶ τιμὰς δεδώκασιν ἀγῶνας καὶ ἐτησίους θυσίας – νομίσαντες τὸν Βρασίδαν σωτῆρα σφῶν γεγενῆσθαι κτλ.

1134, b. σίδα, καὶ τὰ ψηφισματώδη. δοκεῖ δ' ἐνίοις εἶναι πάντα τοιαῦτα, ὅτι τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει, τὰ δὲ δίκαια κινούμενα ὁρῶσιν. τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὥς. καίτοι παρά γε τοῖς θεοῖς ἴσως οὐδαμῶς· παρ' ἡμῖν δ' ἐστὶ μέν τι καὶ φύσει, κινητὸν μέντοι πᾶν. ἀλλ' ὅμως ἐστὶ τὸ μὲν φύσει τὸ δ' οὐ φύσει. ποῖον δὲ φύσει τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἄλλως ἔχειν, καὶ ποῖον οὒ ἀλλὰ νομικὸν καὶ συνθήκῃ, εἴπερ ἄμφω κινητὰ ὁμοίως, δῆλον. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ αὐτὸς ἁρμόσει διορισμός· φύσει γὰρ ἡ δεξιὰ κρείττων, καίτοι ἐνδέχεται πάντας ἀμφιδεξίους γενέσθαι. τὰ δὲ κατὰ συνθήκην καὶ τὸ συμφέρον τῶν
1135, a. δικαίων ὅμοιά ἐστι τοῖς μέτροις· οὐ γὰρ πανταχοῦ ἴσα τὰ οἰνηρὰ καὶ σιτηρὰ μέτρα, ἀλλ' οὗ μὲν ὠνοῦνται, μείζω, οὗ δὲ πωλοῦσιν, ἐλάττω. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μὴ φυσικὰ ἀλλ' ἀνθρώπινα δίκαια οὐ ταὐτὰ πανταχοῦ, ἐπεὶ οὐδ' αἱ πολιτεῖαι, ἀλλὰ μία μόνον πανταχοῦ κατὰ φύσιν ἡ ἀρίστη. Τῶν δὲ δικαίων καὶ νομίμων ἕκαστον ὡς τὰ καθόλου πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα ἔχει· τὰ μὲν γὰρ πραττόμενα πολλά, ἐκείνων δ'

24. *καὶ τὰ ψηφισμ.*] *οἷον ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τὸν Δημοσθένη στεφανῶσαι. Paraphr.* — *ἐνίοις*] ut Sophistis: cf. adn. ad p. 1134, b, 18-19. Soph. El. 12 p. 173, b, 10: vide etiam E. N. I, 3,-2.

26. *ὥσπερ τὸ πῦρ κτλ.*] Cf. Cic. Rep. III, 8, 13 ius enim, de quo quaerimus, civile est aliquod, naturale nullum: nam si esset, ut calida et frigida, et amara et dulcia, sic essent iusta et iniusta eadem omnibus. — *καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις*] Laudat Giphanius Plat. Min. [p. 516, A] *ἐγὼ μὲν νομίζω τά τε δίκαια δίκαια καὶ τὰ ἄδικα ἄδικα. - οὐκοῦν καὶ παρὰ πᾶσιν οὕτως ὡς ἐνθάδε νομίζεται; - ναί. - οὐκοῦν καὶ ἐν Πέρσαις; - καὶ ἐν Πέρσαις.*

27-28 *τοῦτο - ἀλλ' ἔστιν ὥς*] *οὐκ ἔστιν ἀληθὲς ἁπλῶς ὅτι πᾶν δίκαιον κινεῖται, ὡς λέγουσί τινες., ἀλλ' ἔστιν ὡς ἀκίνητόν ἐστι τὸ δίκαιον. παρὰ γὰρ τοῖς κατὰ φύσιν καὶ ἀδιαστρόφοις ἀνίκητάν ἐστιν, εἰ καὶ παρὰ τοῖς κάκιστα διακειμένοις κινεῖται. Schol.*

28. *παρὰ τοῖς θεοῖς*] Cf. Pol. III, 16 p. 1287, a, 28. Nam Iovi Themis assidet, Iliad. I, 238. Hes. opp. 239 sqq. Soph. Oed. Col. 1381 - *εἴπερ ἐστὶν ἡ παλαίφατος Δίκη ξύνεδρος Ζηνὸς ἀρχαίοις νόμοις*. Ar. Nub. 903. Cic. Rep. III, 22, 33 - omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immutabilis continebit, unusque erit communis quasi magister et imperator omnium deus: ille legis huius inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit, ipse se fugiet ac, naturam hominis aspernatus, hoc ipso luet maximas poenas, etiam si cetera supplicia quae putantur effugerit. - §. 11 I. de Iure N. G. et C. I, 2 naturalia iura quae apud omnes gentes peraeque servantur, *divina* quadam providentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. Ea vero quae ipsa sibi civitas constituit saepe mutari solent vel tacito consensu populi vel alia lege postea lata. Cfr. praeterea P. van Limburg-Brouwer, *hist. de la civil. m. et r. des Gr.* VII p. 72 sqq. Hermann, *Lehrb. der gr. Staatsalterth.* §. 55 not. 4.

34. *πάντας*] *τινάς* B. nulla librorum varietate indicata: *πάντας* est etiam in codd. Par. 2023 et 1853 et in ed. Ald., legitque idem non solum Paraphr. verum etiam auctor M. M. cuius I, 34 p. 1194, b, 32 haec verba sunt: *καὶ γὰρ τὰ φύσει ὄντα μεταλαμβάνουσι μεταβολῆς. λέγω δ' οἷον εἰ τῇ ἀριστερᾷ μελετῷμεν πάντες ἀεὶ βάλλειν, γενοίμεθ' ἂν ἀμφιδέξιοι.*

1135, a, 5. *μία μόνον*] Vide Pol. III, 7 p. 1288, a, 8 coll. Pol. III, 15 p. 1286, b, 5.

1135, a. ἕκαστον ἕν· καθόλου γάρ. Διαφέρει δὲ τὸ ἀδίκημα καὶ τὸ ἄδικον καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ δίκαιον· ἄδικον μὲν γάρ ἐστι τῇ φύσει ἢ τάξει· τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅταν πραχθῇ, ἀδίκημά ἐστι, πρὶν δὲ πραχθῆναι, οὔπω, ἀλλ' ἄδικον. ὁμοίως δὲ καὶ δικαίωμα. καλεῖται δὲ μᾶλλον δικαιοπράγημα τὸ κοινόν, δικαίωμα δὲ τὸ ἐπανόρθωμα τοῦ ἀδικήματος. καθ'

8. **ARG. IX.** *His praemissis (p. 1134, a, 24 – 1135, a, 8) quid intersit inter actiones iusti et iniusti et iuste atque iniuste facta constituendum est. Primum* (p. 1135, a, 8) *distinguendum est inter iniustum* (ἄδικον) *et iniuste factum* (ἀδίκημα): ἄδικον *quid sit natura docet aut lex: idem, quum est vere perpetratum, vocatur* ἀδίκημα (p. 1135, a, 8-11). *Similiter distinguendum est inter iustum* (δίκαιον) *et iuste factum vel actionem iuris* (δικαίωμα *et* δικαιοπράγημα) *hoc modo:* δίκαιον *quid sit natura docet aut lex: hoc quum quis facit, proprie dicendum esset iuste factum,* δικαίωμα: *verum usus ita tulit ut iuste factum appellaretur in universum* δικαιοπράγημα, δικαίωμα *autem vocaretur actio iuris, exsecutio iuris, iustificatio (correctivae iustitiae ratione habita), qua status iustus, qui erat iniuria illata violatus, revocatur* (a, 11-13). *Iam ad homines quod attinet, qui horum unum vel alterum faciunt, hoc tenendum est. Iuste facit* (δικαιοπραγεῖ) *et iniuste facit* (ἀδικεῖ) *ille demum, qui quod facit volens ac sua sponte facit* (a, 16). *Idem quum quis committit invitus, neque iuste facit neque iniuste, nisi per accidens* (a, 17). *Quod iniuste a volente fit,* ἀδίκημα *est* (a, 21). *Itaque voluntarii et non voluntarii ratio denuo inculcanda est: voluntarium est id, quod quis in sua potestate positum facit et quidem sciens neque ignorans cui neque ignorans quo instrumento faciat neque qua causa et quo adductus consilio. Quorum si quid ignoratur aut, quum minime ignoretur, tamen vel in eius, qui agit, potestate non est, vel in quo agenti vis affertur, id non voluntarium esse iudicatur* (a, 23 – b, 8). *Voluntaria autem partim consilio capto aguntur, partim non capto consilio: capto consilio aguntur, quae re prius deliberata, non capto consilio, quae re non ante deliberata aguntur* (p. 1135, b, 8–11). *His exploratis de damnorum quibus laedi solent homines diversitate hoc modo statuendum est. Damnum ex ignorantia illatum vocatur erratum et peccatum* (ἁμάρτημα) *quando id ab imprudente, in quo est principium actionis, infertur non inopinato* (μὴ παραλόγως) *attamen sine dolo malo* (b, 15–16): *idem vocatur infortunium* (ἀτύχημα) *quando infertur inopinato ab imprudente extra quem est causa et principium actionis* (a, 17–19). *Contra damnum a sciente sed non praemeditato illatum vocatur* ἀδίκημα, *cuiusmodi sunt damna ex affectu irae data: quae qui committunt, hi iniuste quidem agunt, neque tamen sunt iniusti, quia agunt sine dolo malo. At vero qui damnum infert praemeditatus et voluntate deliberata, is iniustus et pravus est. Contra qui consulto et voluntate deliberata iuste agit, is iustus est: iuste autem agit, quum agit sponte ac volens* (p. 1135, b, 20–1136, a, 5). *Eorum autem quae invite delinquuntur, aliis venia danda est* (ἔστι συγγνωμονικά), *aliis non est danda: venia danda est his, quae non solum ignorantes verum etiam per ignorantiam delinquunt homines: quae vero non per ignorantiam sed inscientes committunt homines quia sunt affectibus animi neque naturalibus neque humanis incitati, his venia danda non est* (p. 1136, a, 5-9).

9. ἄδικον] M. M. I, 34 p. 1195, a, 8 τὸ μὲν γὰρ ἄδικόν ἐστι τὸ νόμῳ ὡρισμένον. Cf. supra p. 1129, b, 1. Exempli gratia parricidium est ἄδικον, iniustum, per se: factum vero, i. e. ubi parentes quis occidit, ἀδίκημα est, iniuste factum, delictum.

11. ἀδίκημα] iniuste factum, iniuria, delictum. Cf. Rhet. I, 13 init Polit. II, 9 p. 1271, a, 17. Pol. IV, 11 p. 1295, b, 10. Plat. Legg. IX, 862, A, al. – Vide etiam infra v. 21.

12. δικαιοπράγημα] iuste factum: quamquam tanquam universum nomen ponitur etiam δικαίωμα, iuste factum, Rhet. I, 13 in. M. M. I, 34 p. 1195, a, 13 δικαιοπράγημα τὸ τὰ δίκαια πράττειν.

13. δικαίωμα] Actio iuris, exsecutio

1135, a. ἕκαστον δὲ αὐτῶν, ποῖά τε εἴδη καὶ πόσα καὶ περὶ ποῖα τυγχάνει ὄντα, ὕστερον ἐπισκεπτέον. Ὄντων δὲ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων τῶν εἰρημένων, ἀδικεῖ μὲν καὶ δικαιοπραγεῖ, ὅταν ἑκών τις αὐτὰ πράττῃ· ὅταν δ' ἄκων, οὔτ' ἀδικεῖ οὔτε δικαιοπραγεῖ ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός· οἷς γὰρ συμβέβηκε δικαίοις εἶναι ἢ ἀδίκοις, πράττουσιν. ἀδίκημα δὲ καὶ δικαιοπράγημα ὥρισται τῷ ἑκουσίῳ καὶ ἀκουσίῳ· ὅταν γὰρ ἑκούσιον ᾖ, ψέγεται, ἅμα δὲ καὶ ἀδίκημα τότ' ἐστίν· ὥστ' ἔσται τι ἄδικον μέν, ἀδίκημα δ' οὔπω, ἐὰν μὴ τὸ ἑκούσιον προσῇ. λέγω δ' ἑκούσιον μέν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴρηται, ὃ ἄν τις τῶν ἐφ' αὐτῷ ὄντων εἰδὼς καὶ μὴ ἀγνοῶν πράττῃ μήτε ὃν μήτε ᾧ μήτε οὗ ἕνεκα, οἷον τίνα τύπτει καὶ τίνι καὶ τίνος ἕνεκα, κἀκείνων ἕκαστον μὴ κατὰ συμβεβηκὸς μηδὲ βίᾳ, ὥσπερ εἴ τις λαβὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τύπτοι ἕτερον, οὐχ ἑκών· οὐ γὰρ ἐπ' αὐτῷ. ἐνδέχεται δὲ τὸν τυπτόμενον πατέρα εἶναι, τὸν δ' ὅτι μὲν ἄνθρωπος ἢ τῶν παρόντων τις γινώσκειν, ὅτι δὲ πατὴρ ἀγνοεῖν. ὁμοίως δὲ τὸ τοιοῦτον διωρίσθω καὶ ἐπὶ τοῦ οὗ ἕνεκα, καὶ περὶ τὴν πρᾶξιν ὅλην. τὸ δὴ ἀγνοούμενον, ἢ μὴ ἀγνοούμενον μὲν μὴ ἐπ' αὐτῷ δ' ὄν, ἢ βίᾳ, ἀκούσιον· πολλὰ γὰρ καὶ τῶν φύσει ὑπαρχόντων εἰδό-
1135, b. τες καὶ πράττομεν καὶ πάσχομεν, ὧν οὐθὲν οὔθ' ἑκούσιον οὔτ' ἀκούσιόν ἐστιν, οἷον τὸ γηρᾶν ἢ ἀποθνήσκειν. ἔστι δ' ὁμοίως ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ τῶν δικαίων καὶ τὸ κατὰ συμβεβηκός· καὶ γὰρ ἂν τὴν παρακαταθήκην ἀποδοίη τις ἄκων καὶ διὰ φόβον, ὃν οὔτε δίκαια πράττειν οὔτε δικαιοπραγεῖν φατέον ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ἀναγκαζόμενον καὶ ἄκοντα τὴν παρακαταθήκην μὴ ἀποδιδόντα κατὰ συμβεβηκὸς φατέον ἀδικεῖν καὶ τὰ ἄδικα πράττειν. τῶν δὲ ἑκουσίων τὰ μὲν προελόμενοι πράττομεν τὰ δ' οὐ προελόμενοι, προελόμενοι μὲν ὅσα προβουλευσάμενοι, ἀπροαίρετα

iuris, iustificatio, ea qua (per arbitrum) status iustus qui erat violatus restituitur: Nam δικαιοῦν est facere ut quid sit δίκαιον (cf. p. 1132, a, 25), ut Pind. apud Plat. Gorg. p. 484, B νόμος .... ἄγει δικαιῶν τὸ βιαιότατον ὑπερτάτᾳ χειρί (Boeckh. ad fragm. Pind. p. 642). Spectat igitur ad superiora p. 1132, a, 7 sqq. Vide etiam p. 1136, a, 22. Ceterum cf. Chrysost. ad Rom. VIII, 3-4 τί ἐστι τὸ δικαίωμα; τὸ τέλος, ὁ σκοπός, τὸ κατόρθωμα. τί γὰρ ἐβούλετο καὶ τί ποτε ἐπέταττεν; ἀναμάρτητον εἶναι. τοῦτο τοίνυν κατώρθωται νῦν ἡμῖν διὰ Χριστοῦ.

17. ἑκὼν] Cf. E. N. III, 1, 20. M. M. I, 34 p. 1195, a, 14. Eud. p. 1223, a, 39.

23. πρότερον] Cf. E. N. III, 1, 16 sqq. Quamquam simillima sunt etiam illa Eud. p. 1225, b, 2.

26. μὴ κατὰ συμβεβ.] Cf. Eud. p. 1225, b, 6.

26-27. μηδὲ βίᾳ] Cf. E. N. III, 1, 3.

27. ὥσπερ εἴ τις κτλ.] Idem exemplum est Eud. p. 1224, b, 14: quod ex Aristotelis libro ut alia sumpsisse Eudemum arbitror: neque recte quis ob horum similitudinem hunc Eudemo librum assignare videatur.

29. πατέρα] Cf. E. N. VIII, 8, 3.

31-32. τὸ δὴ ἀγνοούμ. κτλ.] Cf. E. N. III, 5, 7 sqq.

1135, b, 4-5. διὰ φόβον] Cf. E. N. III, 1, 4 sqq. — δικαιοπραγεῖν] Cf. p. 1129, a, 8.

10. προβουλευσάμενοι] Cf. E. N. III, 2, 17. Eud. p. 1226, b, 34.

1135, b. δὲ ὅσα ἀπροβούλευτα. τριῶν δὴ οὐσῶν βλαβῶν τῶν ἐν ταῖς κοινωνίαις, τὰ μὲν μετ᾽ ἀγνοίας ἁμαρτήματά ἐστιν, ὅταν μήτε ὃν μήτε ὃ μήτε ᾧ μήτε οὗ ἕνεκα ὑπέλαβε πράξῃ· ἢ γὰρ οὐ βαλεῖν ἢ οὐ τούτῳ ἢ οὐ τοῦτον ἢ οὐ τούτου ἕνεκα ᾠήθη, ἀλλὰ συνέβη οὐχ οὗ ἕνεκα ᾠήθη, οἷον οὐχ ἵνα τρώσῃ ἀλλ᾽ ἵνα κεντήσῃ, ἢ οὐχ ὅν, ἢ οὐχ ὥς. ὅταν μὲν οὖν παραλόγως ἡ βλάβη γένηται, ἀτύχημα, ὅταν δὲ μὴ παραλόγως, ἄνευ δὲ κακίας, ἁμάρτημα· ἁμαρτάνει μὲν γὰρ ὅταν ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ ᾖ τῆς αἰτίας, ἀτυχεῖ δ᾽ ὅταν ἔξωθεν. ὅταν δὲ εἰδὼς μὲν μὴ προβουλεύσας δέ, ἀδίκημα, οἷον ὅσα τε διὰ θυμὸν καὶ ἄλλα πάθη, ὅσα ἀναγκαῖα ἢ φυσικά, συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις· ταῦτα γὰρ βλάπτοντες καὶ ἁμαρτάνοντες ἀδικοῦσι μέν, καὶ ἀδικήματά ἐστιν, οὐ μέντοι πω ἄδικοι διὰ ταῦτα οὐδὲ πονηροί· οὐ γὰρ διὰ μοχθηρίαν ἡ βλάβη· ὅταν δ᾽ ἐκ προαιρέσεως, ἄδικος καὶ μοχθηρός. διὸ καλῶς τὰ ἐκ θυμοῦ οὐκ ἐκ προνοίας κρίνεται· οὐ γὰρ ἄρχει ὁ θυμῷ ποιῶν, ἀλλ᾽ ὁ ὀργίσας. ἔτι δὲ οὐδὲ περὶ τοῦ γενέσθαι ἢ μὴ ἀμφισβητεῖται, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαίου· ἐπὶ φαινομένῃ γὰρ ἀδικίᾳ ἡ ὀργή ἐστιν. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν τοῖς συναλλάγμασι περὶ τοῦ γενέσθαι ἀμφισβητοῦσιν, ὧν ἀνάγκη τὸν ἕτερον εἶναι μοχθηρόν, ἂν μὴ διὰ λήθην αὐτὸ δρῶσιν· ἀλλ᾽ ὁμολογοῦντες περὶ τοῦ πράγματος, περὶ τοῦ ποτέρως δίκαιον ἀμφισβη-

11–12. *ἐν ταῖς κοινωνίαις*] Cf. p. 1131, a, 1.

12. *ἁμαρτήματα*] Cf. Rhet. I, 13 p. 1374, b, 7 *ἁμαρτήματα, ὅσα μὴ παράλογα καὶ μὴ ἀπὸ μοχθηρίας.* Anaxim. Rhet. p. 24, 8. Sp. Ceterum cf. adn. ad Eud. p. 56, 2.

14. *ἢ γὰρ οὐ βαλεῖν κτλ.*] *οἷον εἴ τις ἐν ὁδῷ τοξεύων, ἐν ᾗ ἐνδέχεται ἄνθρωπον παριέναι, ἐφόνευσέ τινα· οὗτος γὰρ ἄκων μὲν ἀπέκτεινε τὸν ἄνθρωπον, παρέσχε δὲ αἰτίαν τοῦ φόνου τῷ ἐν τοιούτῳ [τόπῳ] τοξεύειν.* Paraphr.

16. *παραλόγως*] *οἷον εἴ τις τοξεύων ἐπ᾽ ἐρημίας, οὕτω συμβάν, παριόντα τινὰ ἀπέκτεινε. ἐνταῦθα γὰρ παράλογός τις ἡ βλάβη συνέβη καὶ παράδοξος καὶ οὐθὲν ἐς αὐτὸ συνετέλεσεν ὁ βλάψας εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλ᾽ ἔξωθεν ἡ αἰτία πᾶσα τοῦ φόνου.* Paraphr.

17. *ἀτύχημα*] Cf. M. M. I, 34 p. 1195, a, 20 *εἰ γὰρ οἰόμενος τὸν πολέμιον ἀποκτείνειν τὸν πατέρα ἀπέκτεινεν, ἄδικον μέν τι ἔπραξεν, ἀδικεῖ μέντοι οὐθένα, ἀτυχεῖ δέ.* Rhet. I, 13 p. 1374, b, 6 *ἔστι δ᾽ ἀτυχήματα ὅσα παράλογα καὶ μὴ ἀπὸ μοχθηρίας.* Anaxim. Rhet. p. 24, 10 Sp.

21. *ἀναγκαῖα*] *οἷον πεῖνα, δίψα* Schol. Cf. E. N III, 11, 1. III, 11, 8. — *ἢ φυσικά*] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 7 p. 1149, b, 6. Eud. p. 1229, a, 28.

25. *ἐκ προαιρέσεως*] Rhet. I, 13 p. 1374, a, 11.

26. *οὐκ ἐκ προνοίας*] Cf. Eud. p. 1226, b, 37. Ceterum non inepte Zvingerus hunc esse versum nescio cuius poetae senarium suspicatur latine illum sic reddendum: „quod ira fert consideratum haud ducitur".

28. *ἐπὶ φαινομένῃ κτλ.*] Cf. Eud. VI = E. N. VII, 7 p. 1149, a, 26 sqq. Rhet. II, 2 init. *ἔστω δὴ ὀργὴ ὄρεξις μετὰ λύπης τιμωρίας φαινομένης διὰ φαινομένην ὀλιγωρίαν τῶν εἰς αὐτὸν ἢ τῶν αὐτοῦ, τοῦ ὀλιγωρεῖν μὴ προσήκοντος.* Sen. de Ira II, 1 iram quin species oblata iniuriae moveat non est dubium. Ibid. I, 3 Aristoteles ait iram esse cupiditatem doloris reponendi.

31. *ἂν μὴ διὰ λήθην*] e. gr. si creditor solutionis ipsi a debitore factae immemor, ut interdum fit, eam plane sibi factam esse neget, hic utique, ut cui non insit nocendi studium, improbus dici nequit. Giphan.

τοῦσιν· ὁ δ' ἐπιβουλεύσας οὐκ ἀγνοεῖ· ὥστε ὁ μὲν οἴεται ἀδι-
1136, a. κεῖσθαι, ὁ δ' οὔ. ἂν δ' ἐκ προαιρέσεως βλάψῃ, ἀδικεῖ. καὶ κατὰ ταῦτ' ἤδη τὰ ἀδικήματα ὁ ἀδικῶν ἄδικος, ὅταν παρὰ τὸ ἀνάλογον ᾖ ἢ παρὰ τὸ ἴσον. ὁμοίως δὲ καὶ δίκαιος, ὅταν προελόμενος δικαιοπραγῇ. δικαιοπραγεῖ δέ, ἂν μόνον ἑκὼν πράττῃ. Τῶν δ' ἀκουσίων τὰ μέν ἐστι συγγνωμονικὰ τὰ δ' οὐ συγγνωμονικά· ὅσα μὲν γὰρ μὴ μόνον ἀγνοοῦντες ἀλλὰ καὶ δι' ἄγνοιαν ἁμαρτάνουσι, συγγνωμονικά, ὅσα δὲ μὴ δι' ἄγνοιαν, ἀλλ' ἀγνοοῦντες μὲν διὰ πάθος δὲ μήτε φυσικὸν μήτ' ἀνθρώπινον, οὐ συγγνωμονικά.

11 Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ ἱκανῶς διώρισται περὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ ἀδικεῖν, πρῶτον μὲν εἰ ἔστιν ὥσπερ Εὐριπίδης εἴρηκε, λέγων ἀτόπως

Α. Μητέρα κατέκταν τὴν ἐμήν, βραχὺς λόγος.
Β. Ἑκὼν ἑκοῦσαν; ἢ [οὐ] θέλουσαν οὐχ ἑκών;

πότερον γὰρ ὡς ἀληθῶς ἔστιν ἑκόντα ἀδικεῖσθαι, ἢ οὒ ἀλλ' ἀκούσιον ἅπαν; ὥσπερ καὶ τὸ ἀδικεῖν πᾶν ἑκούσιον. καὶ ἆρα πᾶν οὕτως ἢ ἐκείνως; ὥσπερ καὶ τὸ ἀδικεῖν πᾶν ἑκούσιον. ἢ τὸ μὲν ἑκούσιον τὸ δ' ἀκούσιον; ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιοῦσθαι· τὸ γὰρ δικαιοπραγεῖν πᾶν ἑκούσιον, ὥστ' εὔλογον ἀντικεῖσθαι ὁμοίως καθ' ἑκάτερον τό τ' ἀδικεῖσθαι καὶ τὸ δι-

1136, a, 5. τῶν δ' ἀκουσίων] ἀκούσια νῦν ἔοικε λέγειν πάντα τὰ παρὰ προαίρεσιν γινόμενα· τὰ γὰρ κατὰ πάθος γινόμενα πρὸ ὀλίγου ἑκούσια μὲν εἶπεν ἀπροαίρετα δέ. νῦν δὲ τοῖς ἀκουσίοις ὑπάγει καὶ ταῦτα. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ ἑκούσια λέγων ταῦτα πάλιν ἀκούσιά φησιν. ἑκούσια μὲν γὰρ δοκεῖ εἶναι καθ' ὅσον οὐ δι' ἄγνοιαν γίνεται, ἀκούσια δὲ αὖ πάλιν καθ' ὅσον οὐ κατὰ προαίρεσιν. *Schol.*

7. *δι' ἄγνοιαν κτλ.*] Cf. E. N. III, 1, 7. 13. 15. Eud. p. 1225, a, 21. Cic. Off I, 8, 27.

8. *ἀγνοοῦντες μὲν κτλ.*] Cf. E. N. III, 1, 14.

10 *ARG. X. Sed accuratius etiam dicendum est de eo qui iniuria afficitur et de eo qui iniuria afficit* (περὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ ἀδικεῖν *A. Primum* (cf. p 1136, b, 15) *dicatur de eo, qui afficitur iniuria. Restat enim ut quaeratur fierine possit ut volens aliquis iniuriam patiatur* (p. 1136, a, 15): *item fierine possit ut invitus aliquis iustitiam patiatur vel iuris sententiam patiatur* (πότερον τὸ δικαιοῦσθαι ἑκούσιόν ἐστι πᾶν, p. 1136, a, 18 sqq.) *Ac volenti quidem fieri posse iniuriam negatur* (p. 1136, b, 6) *accuratius definita notione iniuriae* (p. 1136, b, 4): *quamquam ut damnum aliquis* (p 1136, b, 9) *vel iniustum* (b. 6) *volens patiatur fieri posse conceditur. Contra ut iustitiam vel iuris sententiam invitus patiatur aliquis accidit, nimirum in sonte, de quo poena capitur* (p. 1136, a, 21). (Cap. 11).

11. *Εὐριπίδης*] Wagnerus Eur. fragm. p. 40 haec ex Euripidis Alcmaeone sumpta esse iudicat, quum ea Mich. Eph. et schol. Par. h. l. ad eiusdem Bellerophontem referant.

12. *ἀτόπως*] hoc est „*παράδοξον*"; cf. E. N. X, 8, 11. Thuc. III, 38.

13–14. *μητέρα – ἑκών;*] Duabus personis haec tribuenda sunt, quarum alteram Alcmaeonis, alteram Phegei fuisse suspicatur Wagnerus l. l. cuius viri doctissimi exemplum secutus *κατέκταν* quod (legit Argyr.) scripsi pro *κατέκτα*, *οὐ* ante *θέλουσαν* Grotii e coni. inserui, interogandi signum post *ἑκών* v. 14 posui. Comparat idem vir eruditissimus Eur. Hippol. 318 (319) *φίλος μ' ἀπόλλυσ' οὐχ ἑκοῦσαν οὐχ ἑκών.*

15. *πότερον γὰρ κτλ.*] Cf. M. M. I, 34 p 1195, b, 5. Negatur infra p. 1136, b, 13 et Rhet. I, 13 p. 1373, b, 29 *ἀνάγκη τὸν ἀδικούμενον βλάπτεσθαι, καὶ ἀκουσίως βλάπτεσθαι.*

1136, a. καιοῦσθαι ἢ ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον εἶναι. ἄτοπον δ' ἂν δόξειε καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιοῦσθαι, εἰ πᾶν ἑκούσιον· ἔνιοι γὰρ δικαιοῦνται οὐχ ἑκόντες. ἐπεὶ καὶ τόδε διαπορήσειεν ἄν τις, πότερον ὁ τὸ ἄδικον πεπονθὼς ἀδικεῖται πᾶς ἢ ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πράττειν, καὶ ἐπὶ τοῦ πάσχειν ἐστίν· κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ ἐνδέχεται ἐπ' ἀμφοτέρων μεταλαμβάνειν τῶν δικαίων. ὁμοίως δὲ δῆλον ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀδίκων· οὐ γὰρ ταὐτὸν τὸ τἄδικα πράττειν τῷ ἀδικεῖν οὐδὲ τὸ ἄδικα πάσχειν τῷ ἀδικεῖσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιοπραγεῖν καὶ δικαιοῦσθαι· ἀδύνατον γὰρ ἀδικεῖσθαι μὴ ἀδικοῦντος ἢ δικαιοῦσθαι μὴ δικαιοπραγοῦντος. Εἰ δ' ἐστὶν ἁπλῶς τὸ ἀδικεῖν τὸ βλάπτειν ἑκόντα τινά, τὸ δ' ἑκόντα εἰδότα καὶ ὃν καὶ ᾧ καὶ ὥς, ὁ δ' ἀκρατὴς ἑκὼν βλάπτει αὐτὸς αὑτόν, ἑκὼν τ' ἂν ἀδικοῖτο καὶ ἐνδέχοιτο αὐτὸν αὑτὸν ἀδικεῖν. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο ἕν τι τῶν ἀπο-
1136, b. ρουμένων, εἰ ἐνδέχεται αὐτὸν αὑτὸν ἀδικεῖν. ἔτι ἑκὼν ἄν τις δι' ἀκρασίαν ὑπ' ἄλλου βλάπτοιτο ἑκόντος, ὥστ' εἴη ἂν ἑκόντ' ἀδικεῖσθαι. ἢ οὐκ ὀρθὸς ὁ διορισμός, ἀλλὰ προσθετέον τῷ βλάπτειν „εἰδότα καὶ ὃν καὶ ᾧ καὶ ὥς" τὸ „παρὰ τὴν ἐκείνου βούλησιν"; βλάπτεται μὲν οὖν τις ἑκὼν καὶ τἄδικα πάσχει, ἀδικεῖται δ' οὐθεὶς ἑκών· οὐθεὶς γὰρ βούλεται, οὐδ' ὁ ἀκρατὴς ἀλλὰ παρὰ τὴν βούλησιν πράττει· οὔτε γὰρ βούλεται οὐθεὶς

22. *ἐπὶ τοῦ δικαιοῦσθαι*] in patiendo iuris sententiam quam et actionem iuris appellavimus. CAMER. Cf. p. 1135, a, 13. — *ἔνιοι γὰρ κτλ.*] *καὶ γὰρ ἄκων πολλάκις τις δικαιοῦται, ὅταν ἀδικήσας κολασθῇ. – ὁ μὲν ἀδικῶν, κολαζόμενος, ἀκουσίως δικαιοῦται, ὁ δ' ἀδικούμενος, ἐκδικούμενος, ἑκουσίως δικαιοῦται.* *Paraphr.*

24. *ἢ ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πρ.*] Sicut non omnis iusta faciens iustitiam exercet, sed is tantum, qui *ἐκ προαιρέσεως* iusta facit: ita non omnis iniuste faciens est iniustus, sed qui *ἐκ προαιρέσεως* est iniustus: ergo non omnis qui iniustum patitur iniuriam patitur. RICCOB.

28. *ἀδικεῖσθαι*] Rhet. I, 13 p. 1373, b, 27 *ἔστι δὴ τὸ ἀδικεῖσθαι τὸ ὑπὸ ἑκόντος τὰ ἄδικα πάσχειν.*

31. *εἰ δ' ἐστὶν κτλ.*] Iam urguet philosophus quaestionem p. 1136, a, 15 indicatam, negatque fieri volenti iniuriam (p 1136, b, 3–4) id quod primum ostendit exemplo *τοῦ ἀκρατοῦς* qui a se ipso iniuria affici possit videri.

32–33. *ὁ δ' ἀκρατής*] nam sua sponte homo incontinens nocet sibi incontinentia sua: cf. Eud. p. 1229, b, 37.

34 – b, 1. *ἔστι – αὐτὸν ἀδικεῖν*] „ac profecto quaeritur possitne fieri ut sibi ipse inferat homo iniuriam". Haec ut dicat philosophus facit commemoratio *τοῦ ἀκρατοῦς* v. 32–33: nam quum loquimur de iniuria facta, duas semper personas cogitamus: cf. p. 1136, a, 30. b, 12–13. M. M. I, 34 p. 1195, b, 35. Respondetur autem huic quaestioni p. 1136, b, 15 (*ὧν προειλόμεθα*) et b, 17 sqq. [cf. p. 1138, a, 4 adn.] Neque futilis est haec quaestio, qualis videtur Fischero, sed in morum doctrina ponderis gravissimi: compara E. N. IX, 4 ubi, exploratis ut hic iustitiae ita illic amicitiae rationibus „tanquam in corollario" quaeritur quo iure et quibus rationibus secum ipse homo colere possit amicitiam.

1136, b, 1. *ἔτι ἑκὼν κτλ.*] Cf. etiam p. 1130, a, 25.

3. *διορισμός*] definitio illa quae est p. 1136, a, 32. — *ἀλλὰ προσθετέον*] addenda ad illam quam p. 1136, a, 32 posuimus definitionem haec nota est „*τὸ παρὰ τὴν ἐκείνου βούλησιν*". Interrogatio, quae lectorem exspectat adnuentem et affirmantem, in eadem causa (*προσθετέον*) usurpata est E. N VIII, 2, 4 ubi vide quae adnotavimus.

4. *τὸ παρὰ τὴν ἐκ. βούλ.*] Ex quo patet neminem volentem pati iniuriam.

1136, b. ὃ μὴ οἴεται εἶναι σπουδαῖον, ὅ τε ἀκρατὴς οὐχ ἃ οἴεται δεῖν πράττειν πράττει. Ὁ δὲ τὰ αὑτοῦ διδούς, ὥσπερ Ὅμηρός φησι δοῦναι τὸν Γλαῦκον τῷ Διομήδει „χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι᾽ ἐννεαβοίων,“ οὐκ ἀδικεῖται· ἐπ᾽ αὐτῷ γάρ ἐστι τὸ διδόναι, τὸ δ᾽ ἀδικεῖσθαι οὐκ ἐπ᾽ αὐτῷ, ἀλλὰ τὸν ἀδικοῦντα δεῖ ὑπάρχειν. Περὶ μὲν οὖν τοῦ ἀδικεῖσθαι, ὅτι οὐχ ἑκούσιον, δῆλον.

12 Ἔτι δ᾽ ὧν προειλόμεθα δύ᾽ ἔστιν εἰπεῖν, πότερόν ποτ᾽ ἀδικεῖ ὁ νείμας παρὰ τὴν ἀξίαν τὸ πλεῖον ἢ ὁ ἔχων, καὶ εἰ ἔστιν αὐτὸν αὑτὸν ἀδικεῖν· εἰ γὰρ ἐνδέχεται τὸ πρότερον λεχθὲν καὶ ὁ διανέμων ἀδικεῖ ἀλλ᾽ οὐχ ὁ ἔχων τὸ πλέον, εἴ τις πλέον ἑτέρῳ ἢ αὑτῷ νέμει εἰδὼς καὶ ἑκών, οὗτος αὐτὸς αὑτὸν ἀδικεῖ. ὅπερ δοκοῦσιν οἱ μέτριοι ποιεῖν· ὁ γὰρ ἐπιεικὴς ἐλαττωτικός ἐστιν. ἢ οὐδὲ τοῦτο ἁπλοῦν; ἑτέρου γὰρ ἀγαθοῦ,

8. *ὅ τε ἀκρατὴς κτλ.*] Cf. p. 1145, b, 30 adn.

9. *ὁ δὲ τὰ αὑτοῦ δ.*] Alterum est exemplum eius qui volens accipere iniuriam videatur, quum quis sponte rem suam cum damno suo cedit alteri cui ex hac lucrum veniat. At ne hic quidem accipit iniuriam (*οὐκ ἀδικεῖται*), quia inferenda iniuria in alterius semper potestate posita est, hic vero, cuius de exemplo agitur, dare suum vel retinere pro arbitrio potest suo. — *Ὅμηρος*] Iliad. VI, 236.

15. ***ARG. X. B.*** *De eo qui afficit iniuria. Quaeritur etiam utrum iniuriam faciat ille, qui alteri neglecta personarum dignitate plus iusto tribuit, an ille, qui plus iusto sibi tributum accipit: et (id quod cum hoc coniunctum est) sibine ipse quis facere possit iniuriam. Intelligitur autem tali in causa iniuriae auctorem esse illum qui, quum est arbiter constitutus, alteri immerito et indigno plus iusto dispenset* (p. 1136, b, 25)*, non hunc cui haec portio iniusta eveniat: nam iniuria referenda est et ad causam et ad principium: causa autem et principium inaequalitatis in illo est qui distribuit, non in hoc qui accipit* (p. 1136, b, 25 - 1137, a, 4)*. At si quis, quum est cum altero partiendum, iusto minus sibi de bonis tribuit quam alteri, quocum partitur, hic non facit sibi iniuriam: nam aut aliud quidpiam hoc ipso lucratur, sive laudem et gloriam, sive id quod per sese honestum est: aut volens de eo, quod vindicare sibi poterat, decedit: volenti autem* (cf. p. 1136, b, 4) *non fit iniuria: ut eum non pati iniuriam sed ad summum damnum pati existimandum sit* (p. 1136, b, 20 - 25).

15. *ὧν προειλόμεθα*] scil. *περὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι* (de quo agitur cap. 11) *καὶ ἀδικεῖν*, ut ait p. 1136, a, 10 coll. a, 34 — b, 1.

16. *ἢ ὁ ἔχων*] Cf. M. M. I, 34 p. 1196, a, 33 *πότερος ἀδικεῖ καὶ ἐν ποτέρῳ ἐστὶ τὸ ἀδίκημα, ἐν τῷ ἀδίκως ὁτιοῦν ἔχοντι ἢ τῷ κρίναντι καὶ τῷ ἀπονείμαντι, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀγῶσιν; καὶ γὰρ ὁ λαβὼν τὸν φοίνικα παρὰ τοῦ ἐφεστῶτος καὶ ταῦτα κρίναντος οὐκ ἀδικεῖ, κἂν ἀδίκως αὐτῷ ἀποδοθῇ, ἀλλ᾽ ἤδη ὁ κρίνας κακῶς καὶ δοὺς οὗτος ἀδικεῖ.*

19. *οὗτος κτλ.*] At non est ita: cf. v. 21 sqq.

20. *οἱ μέτριοι*] homines modesti, quos vocant Latini (Cic. ad Att. XIII, 29), nostrates *bescheiden* (*der sich bescheidet*), quae vis semel praeter h. l. in E. N. (IV, 4, 4) huius vocabuli est: sed cf. Xen. Ages. XI, 11. Xen. Hell. VI, 3, 6. Soph. Oed. Col. 1212. Hesych. *μέτριοι* — *ἐπιεικεῖς*. Thuc. I, 27. Quibus addi possunt Theogn. 615. Plat. Phaed. p. 82, B. Rep. III p. 396, C. IV, p. 423, E. VI, p. 538, D. Legg. VII, p. 809, E. — *ὁ γὰρ ἐπιεικὴς κτλ.*] Cf. p. 1138, a, 1. M. M. I, 34 p. 1195, b, 10.

21. *τοῦτο*] quod sibi minus tribuat. — *ἑτέρου γὰρ ἀγαθοῦ κτλ.*] Etiamsi portio eius iusto videtur minor, tamen, quum aliud nanciscatur, ut laudem, gratiam, amicitiam, hoc novo (laudis, gratiae, amicitiae) lucro ad prius damnum (quod videbatur) addito, nova prodit proportio eorum quae alteri concessit: atque hac nova proportione

1136,b. εἰ ἔτυχεν, ἐπλεονέκτει, οἷον δόξης ἢ τοῦ ἁπλῶς καλοῦ. ἔτι λύεται καὶ κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ἀδικεῖν· οὐθὲν γὰρ παρὰ τὴν αὑτοῦ πάσχει βούλησιν, ὥστε οὐκ ἀδικεῖται διά γε τοῦτο, ἀλλ' εἴπερ, βλάπτεται μόνον. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι ὁ διανέμων ἀδικεῖ, ἀλλ' οὐχ ὁ τὸ πλέον ἔχων ἀεί· οὐ γὰρ ᾧ τὸ ἄδικον ὑπάρχει ἀδικεῖ, ἀλλ' ᾧ τὸ ἑκόντα τοῦτο ποιεῖν· τοῦτο δ' ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς πράξεως, ἥ ἐστιν ἐν τῷ διανέμοντι ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ λαμβάνοντι. ἔτι ἐπεὶ πολλαχῶς τὸ ποιεῖν λέγεται, καὶ ἔστιν ὡς τὰ ἄψυχα κτείνει καὶ ἡ χεὶρ καὶ ὁ οἰκέτης ἐπιτάξαντος, οὐκ ἀδικεῖ μέν, ποιεῖ δὲ τὰ ἄδικα. ἔτι εἰ μὲν ἀγνοῶν ἔκρινεν, οὐκ ἀδικεῖ κατὰ τὸ νομικὸν δίκαιον οὐδ' ἄδικος ἡ κρίσις ἐστίν, ἔστι δ' ὡς ἄδικος· ἕτερον γὰρ τὸ νομικὸν δίκαιον καὶ τὸ πρῶτον· εἰ δὲ γινώσκων ἔκρι-
1137,a. νεν ἀδίκως, πλεονεκτεῖ καὶ αὐτὸς ἢ χάριτος ἢ τιμωρίας. ὥσπερ οὖν κἂν εἴ τις μερίσαιτο τοῦ ἀδικήματος, καὶ ὁ διὰ ταῦτα κρίνας ἀδίκως πλέον ἔχει· καὶ γὰρ ἐπ' ἐκείνων ὁ τὸν ἀγρὸν κρίνας οὐκ ἀγρὸν ἀλλ' ἀργύριον ἔλαβεν.

13 Οἱ δ' ἄνθρωποι ἐφ' ἑαυτοῖς οἴονται εἶναι τὸ ἀδικεῖν, διὸ καὶ

rursus ἰσότης quaedam ipsius et illius qui maiorem partem obtinuit efficitur.

22. ἐπλεονέκτει, οἷον δόξης] Cf. M. M. I, 34 p. 1195, b, 14 πάντες γὰρ οἱ ἔλαττον λαμβάνοντες ἀντικαταλλάττονται ἢ δόξαν ἢ φιλίαν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων· ὁ δ' ἀντικαταλλαττόμενός τι ἀνθ' οὗ προΐεται, οὐκέτι ἀδικεῖται. — ἢ τοῦ ἁπλῶς καλοῦ] nam in virtute et honesto quantum proficit tantum lucro potest apponere: cf. E. N. IV, 1, 7. Rhetor. I, 9 p. 1366, b, 15-16. E. N. II, 9, 2. IV, 1, 35.

22-23. ἔτι λύεται] ἡ ἀπορία περὶ τοῦ αὑτὸν ἀδικεῖν.

23. κατὰ τὸν διορισμόν] p. 1136, b, 3-5.

30. τὰ ἄψυχα] Comparat Giphanius Demosth. Aristocr. p. 645, 16. Paus. VI, 11, 2. Aesch. Ctes. 244 p. 88. Plat. Legg. IX, p. 873; E. Hermann. in l. *Lehrb. der gr. Staatsalterth.* §. 104, 16.

31. ἐπιτάξαντος] scil. τοῦ δεσπότου. Kuehner, gr. gr. §. 414, 2 coll. Matth. §. 563.

32. ἀγνοῶν] τοὺς νόμους. *Paraphr.* — οὐκ ἀδικεῖ] Cf. etiam M. M. I, 34 p. 1196, b, 1.

33. ἔστι δ' ὡς ἄδικος] κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον, *Paraphr.*

34. τὸ πρῶτον] τὸ φύσει δίκαιον (cf. p. 1134, b, 18): atqui iustum legitimum ignorari potest, naturale non potest (p. 1134, b, 19).

1137, a, 1. πλεονεκτεῖ] et simul ἀδικεῖ (cf. p. 1129, b, 1): lucratur autem si minus rem iniuste distributam (quam dat immerito et indigno) at certe aut gratiam (ἢ χάριτος) illius, cui iniquum tribuit aut τιμωρίαν, quando quidem illum, cui parum dispensat, quique ipsi odio est, studet ulcisci.

2. μερίσ. τοῦ ἀδικ.] si portionem iniustam cum illo, qui hanc contra ius ac dignitatem accepit, privatim facta divisione partiretur.

2-3. ὁ διὰ ταῦτα κρ.] διὰ χάριν πρὸς φίλον ἢ τιμωρίαν τοῦ ἐχθροῦ (v. 1).

3. ἐπ' ἐκείνων] ὅταν μερίσωνται τὸ πλεονέκτημα ὁ ἀδίκως διανείμας καὶ ὁ λαβὼν ἀδίκως καὶ παρ' ἀξίαν.

4. *ARG. XI. Exploratis iuste et iniuste agendi rationibus, reliquum est ut quaeratur, id quod morum doctrinae proprium est, facilene sit cuilibet omnibus in causis facere id quod iustum sit necne. Vulgo enim iniuriam facere aut non facere in cuiusque esse potestate, iustaque atque iniusta cognoscere legumque praecepta discere, atque hac re iustitiae officiis fungi rem facillimam esse existimant. Quod secus est. Neque enim simul ac voluerimus esse iusti (aut iniusti) statim iusti (aut iniusti) evadimus, sed assuetudine opus est, exercitatione, disciplina, quibus rebus iustitiae firmatur habitus. His conclusio* (cf. p. 1137, a, 31) *disputationis de iustitia, virtute*

1137, a. τὸ δίκαιον εἶναι ῥᾴδιον. τὸ δ᾽ οὐκ ἔστιν· συγγενέσθαι μὲν γὰρ τῇ τοῦ γείτονος καὶ πατάξαι τὸν πλησίον καὶ δοῦναι τῇ χειρὶ τὸ ἀργύριον ῥᾴδιον καὶ ἐπ᾽ αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ ὡδὶ ἔχοντας ταῦτα ποιεῖν οὔτε ῥᾴδιον οὔτ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῖς. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ γνῶναι τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα οὐδὲν οἴονται σοφὸν εἶναι, ὅτι περὶ ὧν οἱ νόμοι λέγουσιν οὐ χαλεπὸν συνιέναι. ἀλλ᾽ οὐ ταῦτ᾽ ἐστὶ τὰ δίκαια ἀλλ᾽ ἢ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ πῶς πραττόμενα καὶ πῶς νεμόμενα δίκαια· τοῦτο δὲ πλέον ἔργον ἢ τὰ ὑγιεινὰ εἰδέναι, ἐπεὶ κἀκεῖ μέλι καὶ οἶνον καὶ ἐλλέβορον καὶ καῦσιν καὶ τομὴν εἰδέναι ῥᾴδιον, ἀλλὰ πῶς δεῖ νεῖμαι πρὸς ὑγίειαν καὶ τίνι καὶ πότε, τοσοῦτον ἔργον ὅσον ἰατρὸν εἶναι. δι᾽ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ δικαίου οἴονται εἶναι οὐθὲν ἧττον τὸ ἀδικεῖν, ὅτι οὐθὲν ἧττον ὁ δίκαιος ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δύναιτ᾽ ἂν ἕκαστον πρᾶξαι τούτων· καὶ γὰρ συγγενέσθαι γυναικὶ καὶ πατάξαι, καὶ ὁ ἀνδρεῖος τὴν ἀσπίδα ἀφεῖναι καὶ στραφεὶς ἐφ᾽ ὁποτεραοῦν τρέχειν. ἀλλὰ τὸ δειλαίνειν καὶ τὸ ἀδικεῖν οὐ τὸ ταῦτα ποιεῖν ἐστι, πλὴν κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ τὸ ὡδὶ ἔχοντα ταῦτα ποιεῖν, ὥσπερ καὶ τὸ ἰατρεύειν καὶ τὸ ὑγιάζειν οὐ τὸ τέμνειν ἢ μὴ τέμνειν ἢ φαρμακεύειν ἢ μὴ φαρμακεύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ὡδί. ἔστι δὲ τὰ δίκαια ἐν τούτοις οἷς μέτεστι τῶν ἁπλῶς ἀγαθῶν, ἔχουσι δ᾽ ὑπερβολὴν ἐν τούτοις καὶ ἔλλειψιν· τοῖς μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ὑπερβολὴ αὐτῶν, οἷον ἴσως τοῖς θεοῖς, τοῖς δ᾽ οὐθὲν μόριον ὠφέλιμον, τοῖς ἀνιάτως κακοῖς, ἀλλὰ πάντα βλάπτει, τοῖς δὲ μέχρι του· διὰ τοῦτ᾽ ἀνθρώπινόν ἐστιν.

morali, institutae elegantissime praeparatur (Cap. 13).

4. *Οἱ δ᾽ ἄνθρωποι κτλ.*] De hoc capite vide arg. et adn. ad p. 1137, a, 31. Ceterum cf. Plat. Gorg. p. 509, D sqq.

8. *τὸ ὡδὶ ἔχοντας*] *τὸ δὲ ἢ δικαιοσύνης ἕξιν ἔχειν ἢ ἀδικίας, ὃ χρόνου καὶ ἀσκήσεως δεῖται, δι᾽ ἃς ἕξεις ἢ δίκαιός τις ἢ ἄδικος λέγεται τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐφ᾽ ἡμῖν ὥστε ἅμα τῷ βούλεσθαι καὶ ῥᾴδιον εἶναι κτήσασθαι. Paraphr.* Cf. p. 1129, a, 7. p. 1130, a, 13. E. N. II, 4, 1. 3.

10. *γνῶναι τὰ δίκαια*] Cf. Xen. Mem. IV, 2, 20. Plat. Gorg. p. 460, B. Hipp. min. p. 375, D.

13-14. *πλέον ἔργον*] Cf. adn. ad E N. IX, 10, 4.

14. *ἢ τὰ ὑγιεινὰ εἰδέναι*] Cf. M. M. II, 3 p. 1199, a, 30.

17. *οἴονται κτλ.*] Cf. Plat. Hipp. min. p. 376, A.

19-20. *καὶ γὰρ συγγενέσθαι*] *δύναιτο ἂν ὁ δίκαιος* (Paraphr.) quod tamen cave ne excidisse suspiceris. Ceterum cf. p. 1129, b, 20-21.

25-26. *ἀλλὰ τὸ ὡδὶ*] *ἀλλὰ τὸ ὡς δεῖ καὶ ὅτε δεῖ ταῦτα ποιεῖν, ἕξιν ἰατρικὴν ἔχοντα, ἰατρεύειν καὶ ὑγιάζειν ἐστίν. Paraphr.*

26. *οἷς μέτεστι κτλ.*] Cf. p. 1134, a, 26. Plat. Menex. p. 237, D. Tim. p. 41, C. Cic. Rep. III, 11, 19. Legg. I, 7, 22. Veder. hist. phil. iur. p 238.

26-27. *τῶν ἁπλῶς ἀγ.*] Cf. p. 1129, b, 3.

27. *ἔχουσι δ᾽ ὑπερβολὴν κτλ.*] *ἐπὶ γὰρ τῶν οὕτως ἐχόντων ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἀναλογία ζητεῖται, καὶ τοῖς μετέχουσι τούτων χρεία ἐστὶ τοῦ διανεμητικοῦ καὶ διορθωτικοῦ δικαίου. Paraphr.*

28. *αὐτῶν - θεοῖς*] animi (E. N. I, 8, 2) bonorum, beatitudinis, quae consistit in contemplatione absoluta: vide E. N. X, 8, 7. coll. E. N. IX, 4, 4. VIII, 7, 4.

29. *ἀνιάτως*] Cf. E. N. X, 9, 10. IX, 3, 3. E. N. VII = Eud. VI, 8, p. 1150, a, 22,

30. *βλάπτει*] Cf. E. N. I, 3, 3. — *τοῖς δὲ*] *ὅσοι βούλονται τὰ δίκαια καὶ ποιοῦσι κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύνα-*

1137, a. 14 Περὶ δὲ ἐπιεικείας καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς, πῶς ἔχει ἡ μὲν

μιν [εἰ καὶ ἁμαρτάνουσιν]. *Paraphr.* — ἀνθρώπινον] Cf. p. 1229, b, 3 sqq. E. N. X, 8, 1.

31. *ARG. XII. Iustitiae tractatus ut absolutus sit* (cf. adn. ad v. 31), *postremo dicendum est de aequitate vel aequo bono* (περὶ ἐπιεικείας). *Nam aequitas et iustitia non idem plane neque tamen genere diversum videtur. Etenim aequum bonum* (τὸ ἐπιεικές) *iustum quidem est, sed non iustum lege constitutum verum correctio quaedam iusti lege constituti. Eo autem in vita hominum sane opus est. Nam lex omnis in universum loquitur et generalis est: de quibusdam autem rebus in universum et generaliter non potest recte praecipi. In eiusmodi causis lex vel legis lator eius, quod plerumque usu venit, habet rationem, quamvis se non satis accurate, quod ad omnes causas aptum sit, loqui probe intelligat: neque tamen minus recte praecipit: culpa enim non in lege nec in legis latore est, sed in natura rerum. Quum igitur, lege generaliter locuta, postea aliquid evenit praeter genus illud universum, tum par est, qua praetermisit aliquid legis lator, id quod deest addere vel legem quadamtenus corrigere: id quod lator legis ipse, si illic adesset, ita eloqueretur, et de quo, si praevidisset, legem ipse tulisset. Quare aequum bonum est quidem iustum et melius iusto vel iure quodam, verum non ideo quod absolute iustum est, sed ideo, quod lex propter edictum generale non caret peccato. Hanc ob causam non omnia lege comprehensa sunt, quod de quibusdam ferri lex non potest, in quibus opus est plebiscito, quod est accommodatum ad causas singulas. Itaque vir aequus bonus hic est, qui voluntate deliberata non nimis urguet ius summum, sed de iure suo concedit potius, etiamsi legis auxilio suum in commodum possit niti: atque huius hominis habitus vocatur aequitas, quae est iustitia neque vero habitus a iustitia diversus* (Cap. 14). *His peroratis nihil est quod in hac iustitiae disputatione requiratur: cf. adn. ad v.* 31 *et ad p.* 1138, a, 4.

31. Περὶ δὲ ἐπιεικείας] Cf. Rhet. I, 13 p. 1374, a, 26. M. M. II, 1. Quod Fischerus p. 16 scribit „caput 13 quod, singulis scrupulis omnibus exemptis, ad virtutem iustitiae summatim considerandam revertitur, apertissime prae se fert speciem epilogi, qui totam disquisitionem de iustitia concludit“, verum illud quidem est, sed ita verum, si etiam hoc caput 14 ad superius caput adsumitur et epilogi habetur pars extrema. Neque enim mihi persuadeo hoc quo de aequitate agitur caput alieno loco esse positum, quae sententia est Spengelii p. 470 cuius haec verba sunt: „*ganz entschieden ist Cap.* 14 *über die* ἐπιείκεια *an unrechter Stelle; jetzt ist dieses, mitten in den* ἀπορίαι, *nicht nur ohne Bedeutung, sondern auch zur Verwirrung des Ganzen; aber es hat den Zweck als eine nähere Bestimmung des* δίκαιον *zu gelten; daher die Einleitungsworte* περὶ δὲ ἐπιεικείας κτλ. *p.* 1137, a, 31—32; *also schloss es sich an ähnliches an. Wozu es nun gehört, finden wir Cap.* 10 *angedeutet, wo von dem* ἀντιπεπονθός *gesagt wird* πῶς μὲν οὖν ἔχει τὸ ἀντιπεπονθὸς πρὸς τὸ δίκαιον, εἴρηται πρότερον; *also ähnliche Begriffe mit dem* δίκαιον *sollen genauer bestimmt werden, das* ἀντιπεπονθός, ἐπιεικές. *Der Verf. der grossen Ethik muss schon diese Unordnung vorgefunden haben, aber er verwirrt die Sache noch mehr, indem er die* ἐπιείκεια *in das* VI. *Buch stellt.*“ [scil. auctor M. M. περὶ ἐπιεικείας agit non I, 34 ubi tractat de iustitia, sed capite primo libri secundi, quo loco de virtutibus intellectualibus disputat.] Quod dicit vir spectatissimus nunc inter medias ἀπορίας (cap. 12 et cap. 15) positum hoc caput 14 et vi ac ratione carere et ordinem sententiarum turbare, concedo: at removetur hic scrupulus, si vera sunt ea, quae nos de cap. 15 iudicamus (cf adn. ad p. 1138, a, 4), quo capite 15 resecto et (quod nobis videtur) ad Eth. Eud. transscripto, iam hic plana sunt omnia. Ita enim dubitationibus omnibus (cap. 12) remotis, cap. 13 et 14 causa iustitiae peroratur. Quod porro dicit vir mihi carissimus „*also schloss sich das Capitel an ähnliches an*“, id ego non modo non nego verum etiam aio et contendo, modo ne immisceatur quaestio περὶ τοῦ ἀντιπεπονθότος, cap. 8 (nam hoc de talione caput si usquam locum commodum habet, habet ibi, ubi nunc legitur: quo de loco suo moto, omnis quaestionum compactio p. 1133 divellitur). Mihi enim cap. 13 et 14 hac fere

1137, a. ἐπιείκεια πρὸς δικαιοσύνην τὸ δ' ἐπιεικὲς πρὸς τὸ δίκαιον, ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν· οὔτε γὰρ ὡς ταὐτὸν ἁπλῶς οὔθ' ὡς ἕτερον τῷ γένει φαίνεται σκοπουμένοις, καὶ ὁτὲ μὲν τὸ ἐπιεικὲς ἐπαινοῦμεν καὶ ἄνδρα τὸν τοιοῦτον, ὥστε καὶ ἐπὶ τὰ 1137, b. ἄλλα ἐπαινοῦντες μεταφέρομεν ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ἐπιεικέστερον ὅτι βέλτιον δηλοῦντες· ὁτὲ δὲ τῷ λόγῳ ἀκολουθοῦσι φαίνεται ἄτοπον εἰ τὸ ἐπιεικὲς παρὰ τὸ δίκαιόν τι ὂν ἐπαινετόν ἐστιν· ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὔ, δίκαιον εἰ ἄλλο· ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταὐτόν ἐστιν. ἡ μὲν οὖν ἀπορία σχεδὸν συμβαίνει διὰ ταῦτα περὶ τὸ ἐπιεικές, ἔχει δ' ἅπαντα τρόπον τινὰ ὀρθῶς καὶ οὐθὲν ὑπεναντίον ἑαυτοῖς· τό τε γὰρ ἐπιεικὲς δικαίου τινὸς ὂν βέλτιόν ἐστι δίκαιον, καὶ οὐχ ὡς ἄλλο τι γένος ὂν βέλτιόν ἐστι τοῦ δικαίου. ταὐτὸν ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικές, καὶ ἀμφοῖν σπουδαίοιν ὄντοιν κρεῖττον τὸ ἐπιεικές. ποιεῖ δὲ τὴν ἀπορίαν ὅτι τὸ ἐπιεικὲς δίκαιον μέν ἐστιν, οὐ τὸ κατὰ νόμον δέ, ἀλλ' ἐπανόρθωμα νομίμου δικαίου. αἴτιον δ' ὅτι ὁ μὲν νόμος καθόλου πᾶς, περὶ ἐνίων δ' οὐχ οἷόν τε ὀρθῶς εἰπεῖν καθόλου. ἐν οἷς οὖν ἀνάγκη μὲν εἰπεῖν καθόλου, μὴ οἷόν τε δὲ ὀρθῶς, τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον λαμβάνει ὁ νόμος, οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἁμαρτανόμενον.

sententiarum serie colligatum videtur: „homo, *ζῷον πολιτικόν*, et potest et debet non solum iustitiam erga alios exercere, verum etiam (in qua omnis honestas elucet, p. 1137, b, 1) aequitatem.“ De aequitate igitur quod extremo (ut sumo: cf. p. 1138, a, 4) libro philosophus disserit, facit id eadem via ac ratione, qua in *φιλίας* tractatu E. N. libr. VIII—IX progreditur. Quemadmodum illic his, quae in amicitia maximi momenti videbantur VIII, 1—IX, 4 pertractatis, postremo etiam quaestione num erga se ipse homo amicus esse possit, (IX, 4) explanata, adnectuntur quaestiones de notionibus amicitiae affinibus, *περὶ εὐνοίας* IX, 5, *περὶ ὁμονοίας* IX, 6: ita hoc in libro his, quae in iustitia gravissima videbantur, consideratis, postremo etiam quaestione, num in se ipse homo iniustus esse possit (p. 1136, b, 17) explorata, subiicitur quaestio de notione iustitiae non modo affini verum etiam gemina (p. 1138, a, 3), *περὶ ἐπιεικείας*. Quin discerpto ab superioribus hoc de aequitate capite, ne absoluta quidem esset iustitiae disputatio: quandoquidem non appendix et comes sed pars iustitiae utique necessaria informatur aequitas: *τὸ γὰρ ἐπιεικὲς δικαίου τινὸς ὂν βέλτιόν ἐστι δίκαιον, καὶ οὐχ ὡς ἄλλο τι γένος ὂν βέλτιόν ἐστι τοῦ δικαίου. ταὐτὸν ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικές, καὶ ἀμφοῖν σπουδαίοιν ὄντοιν κρεῖττον τὸ ἐπιεικές*, p. 1137, b, 8: cf. et p. 1138, a, 2-3: subiuncto vero hoc capite, nihil est quod amplius in hac quaestione desideretur. Denique ad auctorem M. M. quod attinet, ille II, 1 alio loco de aequitate egisse videtur sive quod eam cum *εὐγνωμοσύνῃ* (M. M. II, 2) coniungendam putavit, sive quod eam virtutem esse putavit non moralem, sed intellectualem, quia non esset media inter duo vitia contraria.

1137, b, 1. *ἐπαινοῦντες μ. ἀντὶ τοῦ ἀγ.*] Cf. quae diximus ad E. N. VIII, 11, 5 p. 64.

4-5. *ἢ τὸ ἐπ. οὔ, δίκαιον εἰ ἄλλο*] Ita recte interpunxit Michelet., quum *ἢ τὸ ἐπ. οὐ δίκαιον, εἰ ἄλλο* interpungat B. - Veder. p. 282 pro *οὐ δίκαιον* coni. *οὐ σπουδαῖον*: qua mutatione nihil opus est.

8. *τινὸς*] Cf. p. 1137, b, 24-25.

13. *καθόλου πᾶς*] Cf. Polit. II, 8, p. 1269, a, 11. *καθόλου γὰρ ἀναγκαῖον γραφῆναι, αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ' ἕκαστόν εἰσιν.*

14. *περὶ ἐνίων δὲ κτλ.*] Cf. Rhet. I, 13. p. 1374, a, 28. Polit. III, 11, p. 1283, b, 5 — *περὶ ὅσων ἐξαδυνατοῦσιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς διὰ τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι καθόλου περὶ πάντων.* Plat. Polit. p. 294, B sqq. Zeller. die

1137, b. καὶ ἔστιν οὐδὲν ἧττον ὀρθῶς· τὸ γὰρ ἁμάρτημα οὐκ ἐν τῷ νόμῳ οὐδ' ἐν τῷ νομοθέτῃ ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματός ἐστιν· εὐθὺς γὰρ τοιαύτη ἡ τῶν πρακτῶν ὕλη ἐστίν. ὅταν οὖν λέγῃ μὲν ὁ νόμος καθόλου, συμβῇ δ' ἐπὶ τούτου παρὰ τὸ καθόλου, τότε ὀρθῶς ἔχει, ᾗ παραλείπει ὁ νομοθέτης καὶ ἥμαρτεν ἁπλῶς εἰπών, ἐπανορθοῦν τὸ ἐλλειφθέν, ὃ κἂν ὁ νομοθέτης αὐτὸς οὕτως ἂν εἴποι ἐκεῖ παρών, καὶ εἰ ᾔδει, ἐνομοθέτησεν ἄν. διὸ δίκαιον μέν ἐστι, καὶ βέλτιόν τινος δικαίου, οὐ τοῦ ἁπλῶς δὲ ἀλλὰ τοῦ διὰ τὸ ἁπλῶς ἁμαρτήματος. καὶ ἔστιν αὕτη ἡ φύσις ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς, ἐπανόρθωμα νόμου, ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου. τοῦτο γὰρ αἴτιον καὶ τοῦ μὴ πάντα κατὰ νόμον εἶναι, ὅτι περὶ ἐνίων ἀδύνατον θέσθαι νόμον, ὥστε ψηφίσματος δεῖ. τοῦ γὰρ ἀορίστου ἀόριστος καὶ ὁ κανών ἐστιν, ὥσπερ καὶ τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς ὁ μολίβδινος κανών· πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ λίθου μετακινεῖται

Phil. der Gr. II. p. 292.

17. *ἁμάρτημα*] Voc. positum ut Polit. II, 11, p. 1273, a, 31. Pol. II, 8, p. 1269, a, 16. *ἐατέον ἐνίας ἁμαρτίας καὶ τῶν νομοθετῶν.*

19. *εὐθύς*] Cf. adn. ad Eud. p. 39, 37.

21. *παραλείπει*] Cf. Polit. III, 15, p. 1286, a, 37. *ἔστω δὲ τὸ πλῆθος οἱ ἐλεύθεροι, μηδὲν παρὰ τὸν νόμον πράττοντες, ἀλλ' ἢ περὶ ὧν ἐκλείπειν ἀναγκαῖον αὐτόν.*

22-23. *ὃ κἂν ὁ νομοθ. κτλ.*] Cf. Rhet. I, 13, p. 1374, b, 11. *ἐπιεικὲς τὸ μὴ πρὸς τὸν νόμον ἀλλὰ πρὸς τὸν νομοθέτην σκοπεῖν, καὶ μὴ πρὸς τὸν λόγον ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ νομοθέτου.*

29. *ὥστε ψηφίσμ. δεῖ*] Quod hic de psephismate interserit non tam pertinet ad aequi boni explicationem quam ad id quod dixerat, lege omnia comprehendi non posse. Id namque argumento psephismatis confirmat: nam psephismatis nullus alius est usus quam ut, quia lege omnia comprehendi nequeant, cuiusmodi sunt quae quotidie et repente accidunt negotia, eo sanciantur et decernantur, velut belli indictio, legatorum missio etc. Duo igitur sunt adiumenta quibus legum *ἐλλείμματα* sanciantur et suppleantur, aequum bonum et populi scitum, quae inter hanc tamen puto esse differentiam, quod psephisma ad negotia publica, aequum bonum ad privata accommodetur. Giphan.

30-31. *τῆς Λεσβ. οἰκ. ὁ μολίβδ. κ.*] quando murum construebant non ex quadratis et laevibus, sed ex lapidibus polygoniis, in quibus alia eminerent alia essent concava, ut eiusmodi lapidi aspero et inaequali alium lapidem quam accuratissime (non interiectis lapidibus minoribus) coaptarent, norma utebantur plumbea, qua ad inaequalitatem saxi prioris inflexa, quod aliud saxum polygonium ad prius elegantissime accommodari posset, quaerebant. Eiusmodi accuratissima polygoniorum constructio lapidum est in muro quodam Cyclopio Mycenarum (Paus. II, 16). Cf. Forchhammer. in eph. *allgem. Bauzeitung von Förster*, 9. *Jahrg.* 1844. p. 274. Ibid. Förster p. 275: *noch jetzt baut man in Verona ähnliche Mauern aus polygonischen Steinen, und die Steinhauer bedienen sich gleichfalls einer beweglichen, aus mehreren Linealen zusammengesetzten Schmiege.* Iam *Λεσβία οἰκοδομή* videtur artis vocabulum quo eiusmodi lapidum structura significabatur, sive quod ea apud Lesbios erat frequentior (nam petitam ab eis non credo, quamquam Pelasgi Lesbum antiquitus tenuisse perhibentur: *Pauly, Realencycl.* IV, p. 938), sive, quo magis inclinat animus, quod hoc nomine festive iudicabatur declinatio a more et regula (nam ut lapis accommodet se normae, non ut norma se lapidi accommodet mos postulat et regula: cf. adn. ad v. 31) comparata cum Lesbiorum levitate et vita dissoluta, quae abiit in proverbium (cf. voc. *λεσβιάζειν*, *Λεσβιάς*). Sensit hoc auctor itineris Anachars. *Reise des jungen Anacharsis von Barthelemy, deutsch von Fischer,* II, p. 63. *„Lesbos ist die Heimath der Vergnügungen und Genüsse, d. h. der zügellosesten Ausschweifungen aller Art. Die moralischen Grundsätze der Ein-*

1137, b καὶ οὐ μένει ὁ κανών, καὶ τὸ ψήφισμα πρὸς τὰ πράγματα. Τί μὲν οὖν ἐστι τὸ ἐπιεικές, καὶ ὅτι δίκαιον, καὶ τίνος βέλτιον δικαίου, δῆλον. φανερὸν δ' ἐκ τούτου καὶ ὁ ἐπιεικὴς τίς ἐστιν· ὁ γὰρ τῶν τοιούτων προαιρετικὸς καὶ πρακτικός, καὶ
1138, a. ὁ μὴ ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀλλ' ἐλαττωτικός, καίπερ ἔχων τὸν νόμον βοηθόν, ἐπιεικής ἐστι, καὶ ἡ ἕξις αὕτη ἐπιείκεια, δικαιοσύνη τις οὖσα καὶ οὐχ ἑτέρα τις ἕξις.

15 *Πότερον* δ' ἐνδέχεται ἑαυτὸν ἀδικεῖν ἢ οὔ, φανερὸν ἐκ

wohner sind äusserst schlaff; sie passen sich gleich den Richtscheiten der Baumeister allen nur möglichen Fällen an."

31. πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα] Cf. Plut. de Prof. in Virt. 2. ἀλλ' ὀρθῶς μὲν εἴρηται τὸ — πρὸς στάθμη πέτρον τίθεσθαι, μήτι πρὸς πέτρῳ στάθμην.

35. προαιρετικὸς καὶ πρ.] Cf. p. 1134, a, 2. p. 1129, a, 8-9.

1138, a. 1 ἀκριβοδίκαιος κτλ.] Nam summum ius summa iniuria (Cic. Off. I, 10). — ἐλαττωτικός] Cf. Thuc. I, 77. καὶ ἐλασσούμενοι γὰρ ἐν ταῖς ξυμβολαίαις πρὸς τοὺς ξυμμάχους δίκαις, ubi vide Krueger. qui haec ita vertit „*wenn wir von unserem Rechte vergeben.*" Plat. Def. p. 412, C. ἐπιείκεια, δικαίων καὶ συμφερόντων ἐλάττωσις.

2. ἐπιεικής] Cf. Rhet. I, 13, p. 1374, b, 2.

3. οὐχ ἑτέρα τις ἕξις] His verbis liber quintus Ethicorum Nicomacheorum h. e. Aristotelis de iustitia disputatio videtur absolvi: cf. adn. ad p. 1137, a, 4.

4. *ARG. Hoc caput fragmentum videtur quarti libri Ethicorum ab Eudemo scriptorum*: cf. adn. ad v. 4. *Denuo quaeritur ecquis sibi ipse possit facere iniuriam. Quod negatur, primum ratione habita iustitiae universalis, eumque qui e. gr. ira commotus sibi ipse mortem consciscat non sibi facere iniuriam sed patriae ostenditur* (p. 1138, a, 4-14). *Deinde argumentis ex iustitia particulari petitis quaestio solvitur* (p. 1138, a, 14 sqq.). *Nam ut ius et iniuria locum habeat, plures personae requiruntur* (a, 19): *tum qui iniuriam facit, sponte, voluntate deliberata, prior faciat necesse est* (a, 20-24): *quorum neutrum in hunc qui ipse sibi facere iniuriam videatur convenit. Tum iniuriam omnem esse particularem poni'ur: nam aut furatur aliquis alteri aliquid, aut adulterat uxorem alterius, et sic semper ex aliqua specie iniustitiae alteri facit iniuriam, quo autem vitio in alterum delinquit, eius vitii et iniustitiae particularis nomine appellatur, velut fur, moechus et sic porro: at nemo eiusmodi quid iniusti adversus sese ipsum potest suscipere, suam nemo uxorem adulterare, suas nemo res furari potest dici* (a, 24-26). *Denique ex definitione, qua quid sit iniuriam facere ostensum est, falsum esse probatur ut aliquis iniuriam sibi ipse faciat: nam ita sponte et volens pateretur iniuriam: at volenti non fit iniuria* (a, 26-28). *Porro comparatio instituitur* τοῦ ἀδικεῖν *et* τοῦ ἀδικεῖσθαι, *et utrumque quidem malum, sed per se peius esse* τὸ ἀδικεῖν *docetur: nam* τὸ ἀδικεῖν *cum improbitate esse coniunctum et vituperandum,* τὸ ἀδικεῖσθαι *vero vacare improbitate et iniustitia: quamquam per accidens posse etiam* τὸ ἀδικεῖσθαι *maius esse malum conceditur* (a, 28 - b, 5). *Postremo per translationem et non proprie posse sibi aliquem iniuriam facere conceditur: si quidem animi partes duae,* τὸ λόγον ἔχον μέρος τῆς ψυχῆς *et* τὸ ἄλογον, *sumantur, quarum partium quum est discordia neque mos geritur cupiditati, iniuriam fieri quodammodo possis dicere* (b, 5-13).

4. Πότερον κτλ.] Non dubito quin verum viderit Fischerus de E. N. et Eud. p. 18 qui hoc caput (p. 1138, a, 4 — b, 13) ab Aristotelis libro de iustitia scripto (h. e. ab E. N. libro quinto) alienum et Eudemi libri quarti, quo de iustitia egerit (cf. Eud. p. 1227, a, 2), fragmentum esse iudicat. Nam primum eadem, quae superioribus capitibus (p. 1136, a, 33 sqq. b, 17 sqq.) iam transacta sunt, repetuntur, quaedam etiam verbis iisdem (cf. p. 1138, a, 26-28), ut hoc caput et superiora vix videantur potuisse ab eodem auctore hoc quo leguntur paeto componi. Neque vero in capite 14 (ut recte monet Fischerus) quidquam est quod ad

1138, a. τῶν εἰρημένων· τὰ μὲν γάρ ἐστι τῶν δικαίων τὰ κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένα, οἷον οὐ κελεύει ἀποκτιννύναι ἑαυτὸν ὁ νόμος, ἃ δὲ μὴ κελεύει, ἀπαγορεύει· ἔτι ὅταν παρὰ τὸν νόμον βλάπτῃ μὴ ἀντιβλάπτων, ἑκὼν ἀδικεῖ, ἑκὼν δὲ ὁ εἰδὼς καὶ ὃν καὶ ᾧ. ὁ δὲ δι' ὀργὴν ἑαυτὸν σφάττων ἑκὼν τοῦτο δρᾷ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὃ οὐκ ἐᾷ ὁ νόμος· ἀδικεῖ ἄρα. ἀλλὰ τίνα; ἢ τὴν πόλιν, αὐτὸν δ' οὔ;

dubitationem περὶ τοῦ αὐτὸν ἀδικεῖν solvendam conferat, ob quod, absoluta aequitatis consideratione, auctor denuo ad hanc dubitationem, novis quibusdam subsidiis paratis, accedendum sibi putaret. Immo, ut nunc haec sese excipiunt, tanta est turba rerum, ut Spengelii sententiae, quam adn. ad p. 1137, a, 31. in medium protulimus, calculum addere debeas, nisi alia nos ratione ex his laqueis expedire possimus, h. e. hoc capite Aristoteli abiudicato. Deinde ratio, qua dubitationi, iam p. 1136, a, 33 sqq b, 17 sqq. solutae, hoc capite occurritur, sane differt a priore. Quod enim plane confectum erat p. 1137, b, 23 λύεται κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ἀδικεῖν· οὐθὲν γὰρ παρὰ τὴν αὑτοῦ πάσχει βούλησιν κτλ., id maiore subtilitate et artificiosius efficitur argumentis ex iustitiae partitione petitis (p. 1138, a, 5 sqq. a, 14 sqq.), non neglecto tamen argumento Aristoteleo (p. 1138, a, 26-28). Quod si comparamus rationes quum aliorum locorum, tum Eth. Eud. I, 8 et E. N. I, 6 et exempli causa argumenta illa, quae in illa disputatione Eudemus p 1218, a, 15 et 24 nova subtiliter sane de suo addidit, eiusdem philosophi Peripatetici vestigia etiam hoc loco facile agnoscimus. Quibus rebus fit ut lector, qui a prioribus huius libri partibus ad hoc caput repente accesserit, nescio quo pacto haereat et se quasi aliam quandam auram haurire sentiat. Hoc sensu perfusus amicus quidam, qui habitat in his stadiis, quum, denuo perlecto hoc libro, ad me veniret et de quarundam rerum difficultate conquestus esset, multis verbis ultro citroque habitis, dicendi finem his fecit verbis: *das steht baumfest, die Geschichte hinten ist nicht in Ordnung.* Contra quum ab Ethicorum Eudemiorum lectione recenti re ad hoc te caput converteris, assuetus ingenio Eudemi, insoliti nihil offendes. Illa autem quae p. 1138, b, 5 sqq. contra Platonem disputantur, si bene convenire dicam cum animo eius, qui p. 1217, b, 21 sqq. graviter in Platonem invehatur, quum modeste eadem et non sine pietate notet Aristoteles E. N. I, 6, 1 (καίπερ προσάντους τῆς τοιαύτης γενομένης ζητήσεως διὰ τὸ φίλους ἄνδρας εἰσαγαγεῖν τὰ εἴδη), nescio an nimium mihi sumam. Ceterum suo in libro Eudemum alias etiam de iusto dubitationes tractavisse intelligitur ex M. M. II, 3, p. 1199, a, 14. a, 19. p. 1199, b, 12. p. 1199, b, 36. Cf. Spengel p. 493.

4-5. ἐκ τῶν εἰρημένων] Referendum est non ad p. 1136, b, 24, sed ad divisionem iustitiae universalis et particularis (p. 1129, b, 26. p. 1130, b, 6 sqq.), ex cuius divisione argumenta p. 1138, a, 5 et a, 14 sqq. ad opinionem de qua agitur refutandam repetuntur. Alia est argumentatio Aristotelis p. 1136, a, 33. b, 17.

5-6. τὰ κατὰ π. ἀρετ.] Cf. p. 1129, b, 25. p. 1130, a, 9.

6. ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένα] Horum verborum et eorum quae M. M. I. 34. p. 1195, b, 38 habentur (εἰ γὰρ ἃ ὁ νόμος πράττειν τάττει κτλ.) comparatio, hoc caput M. M. auctorem ob oculos habuisse manifesto declarant: vide etiam adn. ad p. 1138, a, 17. p. 1138, a, 24. p. 1138, b, 5-6.

7. ἀπαγορεύει] Recte Giph. interpretatur res factu turpes et inhonestas, quas si omittere non nominatim iubentur cives, tacite prohibitas esse censendum est. Ita Solon parricidia non iussit, neque etiam nominatim vetuit: censetur tamen vetuisse, quia de his tacuit.

8. ἑκὼν ἀδικεῖ] ἑκών, ἀδικεῖ B.

9. ὁ εἰδὼς κτλ.] Cf. p. 1136, a, 31. Eud. p. 1225, b, 2. — δι' ὀργήν] Cf. Soph. Ant. 766. Soph. Ai. 41.

9-10. δι' ὀργ. ἑαυτὸν σφάττων] Tragoediae nescio quod exemplum significari e verbi σφάττειν (cf. e. gr. Aesch. Ag. 1408) usu non inepte colligas.

1138, a. ἑκὼν γὰρ πάσχει, ἀδικεῖται δ' οὐθεὶς ἑκών. διὸ καὶ ἡ πόλις ζημιοῖ, καί τις ἀτιμία πρόσεστι τῷ ἑαυτὸν διαφθείραντι ὡς τὴν πόλιν ἀδικοῦντι. Ἔτι καθ' ὃ ἄδικος ὁ μόνον ἀδικῶν καὶ μὴ ὅλως φαῦλος, οὐκ ἔστιν ἀδικῆσαι ἑαυτόν. τοῦτο γὰρ ἄλλο ἐκείνου. ἔστι γάρ πως ὁ ἄδικος οὕτω πονηρὸς ὥσπερ ὁ δειλός, οὐχ ὡς ὅλην ἔχων τὴν πονηρίαν, ὥστ' οὐδὲ κατὰ ταύτην ἀδικεῖ· ἅμα γὰρ ἂν τῷ αὐτῷ εἴη ἀφῃρῆσθαι καὶ προσκεῖσθαι τὸ αὐτό· τοῦτο δὲ ἀδύνατον, ἀλλ' ἀεὶ ἐν πλείοσιν ἀνάγκη εἶναι τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον· ἔτι δὲ ἑκούσιόν τε καὶ ἐκ προαιρέσεως καὶ πρότερον. ὁ γὰρ διότι ἔπαθε, καὶ τὸ αὐτὸ ἀντιποιῶν οὐ δοκεῖ ἀδικεῖν· αὐτὸς δ' ἑαυτόν, τὰ αὐτὰ ἅμα καὶ πάσχει καὶ ποιεῖ. ἔτι εἴη ἂν ἑκόντα ἀδικεῖσθαι. πρὸς δὲ τούτοις, ἄνευ τῶν κατὰ μέρος ἀδικημάτων οὐθεὶς ἀδικεῖ, μοιχεύει δ' οὐδεὶς τὴν ἑαυτοῦ οὐδὲ τοιχωρυ-

12. *ἀδικεῖται δ' οὐθ. ἑκ.*] Hoc iam legimus p. 1136, b, 6.

13. *ζημιοῖ, καί τις ἀτιμία κτλ.*] Cf. Aesch Ctesiph. p. 636 *καὶ ἐάν τις αὐτὸν διαχρήσηται, τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πράξασαν χωρὶς τοῦ σώματος θάπτομεν.* Plat. Legg. IX, p. 873, C. *τὸν δὲ δὴ πάντων οἰκειότατον καὶ λεγόμενον φίλτατον. ὃς ἂν ἀποκτείνῃ, τί χρὴ πάσχειν; λέγω δ' ὃς ἂν ἑαυτὸν κτείνῃ, τὴν τῆς εἱμαρμένης βίᾳ ἀποστερῶν μοῖραν — τούτῳ δὴ τὰ μὲν ἄλλα θεὸς οἶδεν ἃ χρὴ νόμιμα γίγνεσθαι περὶ καθαρμοὺς καὶ ταφάς· ὧν ἐξηγητάς τε ἅμα καὶ τοὺς περὶ ταῦτα νόμους ἐπανερομένους χρὴ τὰ ἐγγύτατα γένει ποιεῖν αὐτοῖσι κατὰ τὰ προσταττόμενα· τάφους δ' εἶναι τοῖς οὕτω φθαρεῖσι πρῶτον μὲν κατὰ μονάς, μηδὲ μεθ' ἑνὸς ξυντάφου. εἶτα ἐν τοῖς τῶν δώδεκα ὁρίοισι μερῶν τῶν ὅσα ἀργὰ καὶ ἀνώνυμα, θάπτειν ἀκλεεῖς αὐτούς, μήτε στήλαις μήτε ὀνόμασι δηλοῦντας τοὺς τάφους.* Ceterum cf. Plat. Phaed. p. 61, C seqq. Cic. Rep. IV, 15. Cat. mai. XX, 73. Davis. ad Cic. Tusc. I, 30, 74. Ioseph. B. I. III, 8, 5.

14. *ἄδικος*] ex iustitia particulari: cf. p. 1130, b, 8. - *κατὰ μὲν οὖν τὴν καθόλου ἀδικίαν ὅτι οὐχ ἑκούσιον τὰ ἀδικεῖσθαι δέδεικται κατὰ δὲ τὴν μερικήν, ἥτις ἐστὶν ἡ πλεονεξία πῶς δυνατὸν ἑαυτόν τινα ἀδικεῖν; Paraphr.*

15-16. *τοῦτο-ἐκείνου*] *τοῦτο, τὸ ἄδικον εἶναι, ἄλλο ἐστὶ τοῦ ὅλως φαῦλον εἶναι.* Cf. p. 1130, a, 33.

18. *ἅμα γὰρ ἂν κτλ.*] *εἰ γὰρ τὸ ἀδικεῖν κατὰ τὴν μερικὴν ἀδικίαν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ πλέον ἔχειν θατέρου, ἕξει αὐτὸς ἑαυτοῦ πλέον ὁ ἑαυτὸν ἀδικῶν· εἰ δὲ πλέον, καὶ ἔλαττον· καὶ εἴη ἂν τὸ αὐτὸ καὶ προσθήκη αὐτῷ καὶ ἀφαίρεσις· ὅπερ ἀδύνατον. ἀνάγκη γὰρ τὸ τοιοῦτον δίκαιον τὸ ἐλάχιστον* (cf. p. 1131, a, 15) *ἐν δυσὶν εἶναι· οὕτω γὰρ δυνατὸν καὶ ἀφαίρεσιν καὶ πρόσθεσιν γίνεσθαι καὶ ἀδικεῖσθαι καὶ ἀδικεῖν. Paraphr.* Cf. etiam auctorem M. M. I, 34 p. 1196, a, 8 qui tradit eadem.

19. *ἐν πλείοσιν*] Cf. p. 1131, a, 15.

20. *ἔτι δὲ*] scil. *βλάπτειν λέγομεν τὸν ἀδικοῦντα. — ἑκούσιον*] Cf. p. 1135, a, 17. 23.

21. *ἐκ προαιρέσεως*] Cf p. 1135, b, 25. — *καὶ πρότερον*] *τοῦ ἀδικουμένου. Paraphr. τὸ πρότερον ταὐτόν ἐστι τῷ τὴν ἀρχὴν* (cf. p. 1136, b, 28) *τοῦ ἀδικοῦντος ἐν ἑαυτῷ ἔχειν καὶ τοῦ ἀρχομένου. ὁ γὰρ ἀρχόμενος τοῦ βλάπτειν οὗτος ἀδικεῖ* (cf. p. 1135, b. 26-27). *Schol.*

21-22. *καὶ τὸ αὐτὸ ἀντιποιῶν*] Cf. p. 1135, b, 26. 33.

22. *αὐτὸς δ' ἑαυτὸν*] scil. *ἀδικῶν.*

23. *ἔτι εἴη ἂν ἑκ. ἀδ.*] atqui hoc negatum est p. 1136, b, 6 et p. 1138, a, 12.

24. *πρὸς δὲ τούτοις κτλ.*] *πρὸς δὲ τούτοις ὁ ἀδικῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ὁ ποιῶν τὰ κατὰ μέρος ἀδικήματα, καὶ χωρὶς τῶν καθ' ἕκαστα οὐ δύναταί τις ἀδικεῖν οὐδ' ὅλως ἄλλῳ τι ποιεῖν· τὰ δὲ κατὰ μέρος, κλοπή, ὕβρις, πληγαί, τοιχωρυχία· οὐδεὶς δὲ ἢ κλέπτει τὰ ἑαυτοῦ ἢ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον διορύττει ἢ ἑαυτὸν* [potius *τὴν ἑαυτοῦ*] *ὑβρίζει ἢ* [*ἑαυτὸν*] *πλήττει. Paraphr.* Eadem tradit auctor M. M. I. 34, p. 1196, a, 18 sqq. paene ad verbum cum h. l. congruentia.

1138,a χεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον οὐδὲ κλέπτει τὰ ἑαυτοῦ. ὅλως δὲ
λύεται τὸ ἑαυτὸν ἀδικεῖν κατὰ τὸν διορισμὸν τὸν περὶ τοῦ
ἑκουσίως ἀδικεῖσθαι. Φανερὸν δὲ καὶ ὅτι ἄμφω μὲν φαῦλα,
καὶ τὸ ἀδικεῖσθαι καὶ τὸ ἀδικεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἔλαττον τὸ
δὲ πλέον ἔχειν ἐστὶ τοῦ μέσου καὶ ὥσπερ ὑγιεινὸν μὲν ἐν
ἰατρικῇ, εὐεκτικὸν δὲ ἐν γυμναστικῇ· ἀλλ' ὅμως χεῖρον τὸ
ἀδικεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἀδικεῖν μετὰ κακίας καὶ ψεκτόν, καὶ
κακίας ἢ τῆς τελείας καὶ ἁπλῶς ἢ ἐγγύς (οὐ γὰρ ἅπαν
τὸ ἑκούσιον μετὰ ἀδικίας), τὸ δ' ἀδικεῖσθαι ἄνευ κακίας
καὶ ἀδικίας. καθ' αὑτὸ μὲν οὖν τὸ ἀδικεῖσθαι ἧττον φαῦ-
1138,b λον, κατὰ συμβεβηκὸς δ' οὐθὲν κωλύει μεῖζον εἶναι κακόν.
ἀλλ' οὐδὲν μέλει τῇ τέχνῃ, ἀλλὰ πλευρῖτιν λέγει μείζω
νόσον προσπταίσματος· καίτοι γένοιτ' ἄν ποτε θάτερον κατὰ
συμβεβηκός, εἰ προσπταίσαντα διὰ τὸ πεσεῖν συμβαίη
ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῆναι καὶ ἀποθανεῖν. Κατὰ μετα-
φορὰν δὲ καὶ ὁμοιότητά ἐστιν οὐκ αὐτῷ πρὸς αὑτὸν δίκαιον
ἀλλὰ τῶν αὐτοῦ τισίν, οὐ πᾶν δὲ δίκαιον ἀλλὰ τὸ δε-
σποτικὸν ἢ τὸ οἰκονομικόν· ἐν τούτοις γὰρ τοῖς λόγοις διέ-
στηκε τὸ λόγον ἔχον μέρος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἄλογον· εἰς
ἃ δὴ βλέπουσι καὶ δοκεῖ εἶναι ἀδικία πρὸς αὑτόν, ὅτι ἐν
τούτοις ἔστι πάσχειν τι παρὰ τὰς ἑαυτῶν ὀρέξεις· ὥσπερ οὖν

26-28. *ὅλως δὲ – ἀδικεῖσθαι*] Eadem et sententia est et verba eadem quae p. 1136, b, 23 (coll. p. 1136, b, 3-4) leguntur. Quae si ab eodem scriptore posita esse credimus, magnam habent offensionem, eadem si ab alio Peripatetico (h. e. Eudemo) in simili disputatione adhibita esse sumimus, explicationem habent facilem. Cf. Fischer. p. 18.

31-32. *χεῖρον τὸ ἀδικεῖν*] Cf. Plat. Gorg. p. 473, A sqq. p. 509, C.

33. *ἢ τῆς τελ. καὶ ἁπλ. ἢ ἐγγύς*] *κακίαν ἁπλῶς λέγει τὴν μετὰ προαιρέσεως* (cf. 1135, b, 25) *ὅτι τὸ ἑκούσιον ἔχει, σύνεγγυς δὲ τὴν δίχα προαιρέσεως, ὅτι οὐ μετὰ προαιρέσεως πᾶν ἑκούσιον· οἱ γὰρ ὀργιζόμενοι ὡς εἶπε πρότερον* (p. 1135, b, 26) *ἑκόντες πράττουσιν οὐ μὴν ἐκ προαιρέσεως*. *Schol.* — *οὐ γὰρ κτλ.*] Cf. p. 1135, b, 24.

1138, b, 2. *τῇ τέχνῃ*] *οὔτε τῇ πολιτικῇ οὔτ' ἄλλῃ τινί.* De voc. *τέχνη* cf. E. N. I, 1, 1. Met. A, 1 p. 981, a, 2. — *ἀλλὰ πλ. λέγει*] *ἀλλὰ λόγου χάριν ἡ ἰατρικὴ τέχνη λέγει κτλ.*

5-6. *κατα μεταφορὰν κτλ.*] Tangi his Platonem vere suspicantur Schol. Acciaiol. Giph. Cf. Rep. IV. p. 441, C sqq. p. 443, C. (Brandis. *Gesch. d. gr.-röm. Phil.* II, 1, p. 504.) et adn. ad p. 1138, b, 8-9. Ceterum haec quoque sequitur auctor M. M. I, 34 p. 1196, a, 25 sqq. Praeterea vide Eud. p. 1240, a, 13 *κατ' ἀναλογίαν*.

7. *τῶν αὐτοῦ*] Cf. p. 1134, b, 10. — *τισίν*] Cf. similem disputationem Eud. p. 1240, a, 14. 19. de eo, qui sibi ipsi amicus sit, institutam. — *τὸ δεσποτικόν*] vide p. 1134, b, 8. coll. Eud. p. 1219, b, 30.

8. *τὸ οἰκονομικόν*] Cf. p. 1134, b, 17.

8-9. *διέστηκε τὸ λόγον ἔχον κτλ.*] Cf. Eud. p. 1240, b, 13. M. M, II, 11 p. 1210, a, 23 sqq. Eud. p. 1224, a, 33. p. 1225, a, 3. Plat. Legg. IX, p. 860, A. Rep. IV, p. 432, A.

9. *εἰς*] Ante h. v. plene interpungit B.

10. *βλέπουσι*] Platonicis: cf. v. 5-6.

11. *παρὰ τὰς ἑαυτ. ὀρ.*] Cf. Eud. p. 1224, a, 32. 35. Ceterum attende pro notione *βουλήσεως* (p. 1136, b, 4. 5. *παρὰ τὴν ἐκείνου βούλησιν*) substitui

1138, b. ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ εἶναι πρὸς ἄλληλα δίκαιόν τι καὶ τούτοις.

Περὶ μὲν οὖν δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

hic notionem ὀρέξεως (παρὰ τὰς ἑαυτῶν ὀρέξεις).

12. ἄρχοντι καὶ ἀρχ.) Cf. Polit. I, 13 p. 1260, a, 5. Eud. p. 1219, b, 30.



E.

1138, b. Ἐπεὶ δὲ τυγχάνομεν πρότερον εἰρηκότες ὅτι δεῖ τὸ μέσον αἱρεῖσθαι καὶ μὴ τὴν ὑπερβολὴν μηδὲ τὴν ἔλλειψιν, τὸ δὲ μέσον ἐστὶν ὡς ὁ λόγος ὁ ὀρθὸς λέγει, τοῦτο διέλωμεν. ἐν πάσαις γὰρ ταῖς εἰρημέναις ἕξεσι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἐστί τις σκοπὸς πρὸς ὃν ἀποβλέπων ὁ τὸν λόγον ἔχων ἐπιτείνει καὶ ἀνίησιν, καί τις ἐστὶν ὅρος τῶν μεσοτήτων, ἅς μεταξύ φαμεν εἶναι τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως, οὔσας κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. ἔστι δὲ τὸ μὲν εἰπεῖν οὕτως ἀληθὲς μέν, οὐθὲν δὲ σαφές· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις, περὶ ὅσας ἐστὶν ἐπιστήμη, τοῦτ' ἀληθὲς μὲν εἰπεῖν, ὅτι οὔτε πλείω οὔτε ἐλάττω δεῖ πονεῖν οὐδὲ ῥᾳθυμεῖν, ἀλλὰ τὰ μέσα καὶ ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος· τοῦτο δὲ μόνον ἔχων ἄν τις οὐθὲν ἂν εἰδείη πλέον, οἷον ποῖα δεῖ προσφέρεσθαι πρὸς τὸ σῶμα, εἴ τις εἴπειεν ὅτι ὅσα ἡ ἰατρικὴ κελεύει καὶ ὡς

18. *ARG.* *Libro quinto, qui iisdem verbis legitur in Ethicis Nicomacheis, quorum est liber sextus, quemque nos ab Eudemo scriptum et cum superioribus Eudemi libris intima necessitudine coniunctum esse dicimus, agitur de virtutibus intellectualibus et de ratione quae inter has et virtutem moralem intercedat. Pertractatis enim libro III [et IV] virtutibus moralibus, auctor observans eum ordinem disputationum, quem in initio operis* (p. 1214, a, 32) *et aperte* p. 1216, a, 38 *et in initio libri secundi* (p. 1218, b, 34) *indicavit, transit* (p. 1138, b, 18 - 34) *ad quaestionem et ipsam in superioribus* (p. 1222, b, 7) *denunciatam, quid sit* ὁ ὀρθὸς λόγος *cuius in eligendo officio praeceptis egeat virtus moralis* (p. 1138, b, 34): *quo indicato* (p. 1144, b, 28) *ostenditur virtutis moralis et prudentiae vel rationis rectae esse vicissitudinem non separandam, utramque enim coniunctam conferre ad vitam beatam* (p. 1144, b, 30 sqq.). *Cum his autem rursus ea qua* p. 1248, b, 8 sqq. *Eudemi opus absolvitur disputatio de* καλοκἀγαθίᾳ *arctissime est copulata. Nam quod extremo capite primo* p. 1138, b, 34 *quaeritur,* τούτου τίς ὅρος, *ad id extremo opere Eudemi* p. 1249, b *extr. respondetur.* (C. 1.)

18. πρότερον] Ego refero ad Eud. p. 1222, a, 9, quamquam etiam ad E. N. II, 6, 8. 15 sqq. potest referri. Ceterum cf. M. M. I, 35 p. 1196, b, 5.

25. κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον] Potes quidem referre ad E. N. II, 2, 2, sed cur praestet referre ad Eud. p. 1222, a, 9 et b, 7 intelliges ex adnotatione proxima.

26. ἀληθὲς μέν, οὐθὲν δὲ σαφές] Eadem sunt verba de re eadem Eud. p. 1249, b, 6: nusquam in E. N. est haec formula. An Aristotelem se ipsum tam graviter reprehendisse veri simile est? Contra eum, qui reprehendendi et conformandi emendandique locum sibi reperisse videretur, in repetenda hac formula sibi placuisse et credibile est et similibus recentiorum philosophorum, qui, scholae philosophi certi addicti, quum quaedam principe scholae melius sibi intelligere videntur, haec ut nauseam paene moveant identidem repetunt, exemplis possit illustrari, nisi odiosa sint exempla. Ceterum cf Fischer p. 27 de E. N. et adn. ad Eud. p. 1222, b, 7-8.

29. τοῦτο δὲ μόνον κτλ.] Cf. adn. ad Eud. p. 1222, b, 7-8.

31. εἴ τις εἴπειεν ὅτι ὅσα ἡ ἰατρ. κελ. κτλ.] Potes quadamtenus comparare E. N. I, 6, 4. X, 9, 15: at eadem

1138, b. ὁ ταύτην ἔχων. διὸ δεῖ καὶ περὶ τὰς τῆς ψυχῆς ἕξεις μὴ μόνον ἀληθὲς εἶναι τοῦτ᾽ εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ διωρισμένον τίς τ᾽ ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τούτου τίς ὅρος.

2 Τὰς δὴ τῆς ψυχῆς ἀρετὰς διελόμενοι τὰς μὲν εἶναι
1139, a. τοῦ ἤθους ἔφαμεν τὰς δὲ τῆς διανοίας. περὶ μὲν οὖν τῶν ἠθικῶν διεληλύθαμεν, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν, περὶ ψυχῆς πρῶτον εἰπόντες, λέγωμεν οὕτως. πρότερον μὲν οὖν ἐλέχθη δύ᾽ εἶναι μέρη τῆς ψυχῆς, τό τε λόγον ἔχον καὶ τὸ ἄλογον· νῦν δὲ περὶ τοῦ λόγον ἔχοντος τὸν αὐτὸν τρόπον διαιρετέον. καὶ ὑποκείσθω δύο τὰ λόγον ἔχοντα, ἓν μὲν ᾧ θεωροῦμεν τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ὅσων αἱ ἀρχαὶ μὴ ἐνδέχονται ἄλλως ἔχειν, ἓν δὲ ᾧ τὰ ἐνδεχόμενα· πρὸς γὰρ τὰ τῷ γένει ἕτερα καὶ τῶν τῆς ψυχῆς μορίων ἕτερον τῷ γένει τὸ πρὸς ἑκάτερον πεφυκός, εἴπερ καθ᾽ ὁμοιότητά τινα καὶ οἰκειότητα ἡ γνῶσις ὑπάρχει αὐτοῖς. λεγέσθω δὲ τούτων τὸ μὲν ἐπιστημονικὸν τὸ δὲ λογιστικόν· τὸ γὰρ βουλεύε-

de re eadem legis Eud. p. 1249, b, 4.

34. *τίς τ᾽ ἐστὶν ὀρθ. λ.*] Haec, id quod docent proxima (*τούτου τίς ὅρος*), aperte spectant ad Eud. p. 1222, b, 7, non ad E. N. II, 2, 2. [Vide etiam Schleierm. *sämmtl. Werke III. Abthl. zur Phil., Band* 3 p. 323.] Respondetur p. 1144, b, 27. — *καὶ τούτου τίς ὅρος*] Huius interrogationis frustra in E. N. responsum quaeris: habes Eud. p. 1249, a, 21 sqq. b, 24. Cf. adn. ad Eud. p. 1222, b, 7-8. Fischer. p. 30. - Ceterum non recte de hoc capite iudicat Schleiermacherus l. l. p. 327.

35. *ARG. II. Ut autem quae sit recta ratio* (p. 1138, b, 34) *intelligatur proficiscendum est a fundamentis ex animae doctrina petendis* [*plane ut Eud.* p. 1219, b, 26]. *Divisimus animum in duas partes, τὸ ἄλογον et τὸ λόγον ἔχον: prioris partis parti illi, quae quodammodo particeps est rationis, virtutes morales assignavimus* (*Eud.* p. 1220, b, 26 *et E. N.* I, 13, 9 seqq): *nunc partem ratione praeditam dividimus in duo, τὸ ἐπιστημονικόν et τὸ λογιστικόν, quorum prius considerat ea entia, quorum principia sunt immutabilia, posterius autem illa, quorum principia sunt mutabilia* (p. 1139, a, 6)*: prioris opus ac munus est veritas per sese consideranda* (p. 1139, a, 27)*: posterioris opus ac munus est veritas cum appetitu recto conspirans ac congruens* (a, 30)˙ *Quaeritur igitur utriusque harum partium quis sit habitus optimus vel quae sint virtutes intellectuales.* [*Prioris esse virtutem sapientiam, posterioris prudentiam, infra ostenditur* p. 1143, b, 15. p. 1144, a, 2]. *Quo intellecto quid hae virtutes intellectuales ad virtutem moralem veramque honestatem conferant perspicietur:* cf. p. 1144, b, 31 (C. 2).

1139, a, 1. *ἔφαμεν*] Aut Eud. p. 1220, a, 5 aut E. N. I, 13, 20. II, 1, 1.

3. *πρότερον*] Aut Eud. p. 1219, b, 26 aut E. N. I, 13, 9. Nempe facile est diversissima illa, quae in animo humano observantur, diversis animi facultatibus fingendis explicare: eadem quomodo cum unius animi individui natura conveniant et ex ea eveniant demonstrare, magnae est animi contentionis. Quare et veteres et recentiores plerosque philosophos haerentes in animi natura explicanda ad plures pauciores ve facultates animi confugere videmus. Quae facultatum doctrina quantum vacillet posteaquam quum ab aliis tum iam a Spinoza (quamquam is eam plerumque quasi praeteriens tetigit) declaratum est, nunc, rectiora si discere vis, tu adi Herbartum, *Lehrb. zur Psychol.* ed. II, p. 37-54. *Psychol. als Wissensch.* I. Schillingii *Lehrb. der Psychol.* p. 208-212. Drobischii *empir. Psychol.* V, I-II, p. 289 sqq.

4. *τὸ λόγον ἔχον.*] Polit. VII, 14 p. 1333, a, 17 *τὸ μὲν ἔχει λόγον καθ᾽ αὑτό κτλ.*

8. *ἓν δὲ τὰ ἐνδ.*] Plane ut de An. III, 10 p. 433, a, 30.

12. *ἐπιστημονικὸν*] Cf. de An. III, 11 p. 434, a, 16. — *λογιστικόν*] Cf. Top.

1139, a …σθαι καὶ λογίζεσθαι ταὐτόν, οὐθεὶς δὲ βουλεύεται περὶ τῶν μὴ ἐνδεχομένων ἄλλως ἔχειν. ὥστε τὸ λογιστικόν ἐστιν ἕν τι μέρος τοῦ λόγον ἔχοντος. ληπτέον ἄρ' ἑκατέρου τούτων τίς ἡ βελτίστη ἕξις· αὕτη γὰρ ἀρετὴ ἑκατέρου, ἡ δ' ἀρετὴ πρὸς τὸ ἔργον τὸ οἰκεῖον. Τρία δ' ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ κύρια πράξεως καὶ ἀληθείας, αἴσθησις, νοῦς, ὄρεξις. τούτων δ' ἡ αἴσθησις οὐδεμιᾶς ἀρχὴ πράξεως· δῆλον δὲ τῷ τὰ θηρία αἴσθησιν μὲν ἔχειν, πράξεως δὲ μὴ κοινωνεῖν. ἔστι δ' ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, τοῦτ' ἐν ὀρέξει δίωξις καὶ φυγή· ὥστ' ἐπειδὴ ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἡ δὲ προαίρεσις ὄρεξις βουλευτική, δεῖ διὰ ταῦτα τόν τε λόγον ἀληθῆ εἶναι καὶ τὴν ὄρεξιν ὀρθήν, εἴπερ ἡ προαίρεσις σπουδαία, καὶ τὰ αὐτὰ τὸν μὲν φάναι τὴν δὲ διώκειν. αὕτη μὲν οὖν ἡ διάνοια καὶ ἡ ἀλήθεια

V, 5 p. 134, a, 34. Idem δοξαστικόν appellatur p. 1140, b, 26 (cf. p. 1147, b, 27. de An. II, 2 p. 413, b, 30) et Eud. p. 1226, b, 25. M. M. I, 35, p. 1196, b, 17 βουλευτικόν (cf. p. 1142, b, 1 et proxima h. l.). — τὸ γὰρ βουλ. κτλ.] De An. III, 11 p. 434, a, 7 ἡ δὲ βουλευτικὴ ἐν τοῖς λογιστικοῖς· πότερον γὰρ πράξει τόδε ἢ τόδε, λογισμοῦ ἤδη ἐστὶν ἔργον.

13. οὐθεὶς δὲ βουλ.] Cf. Eud. p. 1226, a, 25 et E. N. III, 3, 3 sqq.

15–16. ληπτέον ἑκατέρου τίς ἡ β. ἕξις] Responsum habes p. 1143, b, 15. 1144, a, 2.

17. ἀρετὴ] Cf. Eud. p. 1218, b, 38 et E. N. II, 6, 2.

18. νοῦς, ὄρεξις] Congruit Ar. de An. III, 10 p. 433, a, 9. Eleganter ab his orditur auctor. In homine sunt appetitiones et agendi et cognoscendi: ex appetitionibus agendi recte temperatis morales virtutes eveniunt (de quibus superioribus libris tractatum est): cognoscendi appetitiones recte moderatae virtutes generant intellectuales: cf. Met. A, 1. Eud. p. 1221, b, 29.

20. πράξεως] Cf. adn. ad Eud. p. 1222, b, 20.

22. ἐν ὀρέξει] Nimirum motio et actio provocatur appetitu: de An. III, 9 p. 432, b, 26 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ λογιστικὸν καὶ ὁ καλούμενος νοῦς ἐστιν ὁ κινῶν κτλ. Ibid. III, 10 p. 433, a, 23 ὁ νοῦς οὐ φαίνεται κινῶν ἄνευ ὀρέξεως· ἡ γὰρ βούλησις ὄρεξις ὅταν δὲ κατὰ τὸν λογισμὸν κινῆται, καὶ κατὰ βούλησιν κινεῖται. — ἡ ἠθ. ἀρετὴ] Cf. Eud. p. 1227, b, 8 et E. N. II, 6, 15.

23. ἡ δὲ προαίρ.] Cf Eud. p. 1226, b, 17 et E. N. III, 3, 19.

24. ὄρεξιν ὀρθήν] Cf. de An. III, 10 p. 433, a, 26 νοῦς πᾶς ὀρθός· ὄρεξις δὲ καὶ φαντασία καὶ ὀρθὴ καὶ οὐκ ὀρθή.

26. διάνοια] Hic iam locus videtur de voc. διάνοια et verborum νοεῖν ac διανοεῖσθαι discrimine dicendi. Cuius rei non fugit me quam sit lubrica ratio ac difficilis Disputaverunt de ea Trendelenburg. El. Log §. 10 et ad Ar. de An. p 272. Bonitz. comm. Met. p. 214 p. 279. Schwegler. ad Met. VI, 1, 2 tom. IV, p. 5. Waitz. Org. II, p. 298. Bies. *die Phil. d. Arist.* I, p. 89. II, p. 540. p 245. Qui viri doctissimi in eo fere consentiunt, quod dicit Bon. l. l. p. 214 „τὸ διανοητόν discursivum, τὸ νοητόν contemplativum quod nostrates nunc dicant, cognoscendi genus significare.“ Quae explicatio quamquam egregie cum quibusdam locis congruit munitarque quadamtenus veterum interpretum (ut Alex.) quibusdam sententiis, ubique tamen teneri non potest. Ac vereor ne viri illi discrimen illud distinctius iudicarint, quam est in universum apud Aristotelem, vereorque ne nimis freti sint distinctione ea, quae a recentioribus demum philosophis excussa et expressa est, cogitationis discursivae et speculativae (*das die Gegensätze trennende und das einzelne als solches festhaltende, discursive, Denken des Verstandes, und das sie aufhebende und vereinigende, speculative, Denken der Vernunft, die im Allgemeinen das Einzelne und umgekehrt erschauen soll*). Quum enim neque doctrina cognitionis humanae (*Erkenntnisstheorie*) tam enucleata esset Aristoteli nec tanta eius conceptio quanta est nostris temporibus, et tam vulgus

1139, a. πρακτική, τῆς δὲ θεωρητικῆς διανοίας καὶ μὴ πρακτικῆ μηδὲ ποιητικῆς τὸ εὖ καὶ κακῶς τἀληθές ἐστι καὶ ψεῦδος τοῦτο γάρ ἐστι παντὸς διανοητικοῦ ἔργον, τοῦ δὲ πρακτικο καὶ διανοητικοῦ ἡ ἀλήθεια ὁμολόγως ἔχουσα τῇ ὀρέξε τῇ ὀρθῇ. πράξεως μὲν οὖν ἀρχὴ προαίρεσις, ὅθεν ἡ κίνησις ἀλλ' οὐχ οὗ ἕνεκα, προαιρέσεως δὲ ὄρεξις καὶ λόγο ὁ ἕνεκά τινος· διὸ οὔτ' ἄνευ νοῦ καὶ διανοίας οὔτ' ἄνε ἠθικῆς ἐστιν ἕξεως ἡ προαίρεσις· εὐπραξία γὰρ καὶ τ ἐναντίον ἐν πράξει ἄνευ διανοίας καὶ ἤθους οὐκ ἔστιν. διάνοια δ' αὐτὴ οὐθὲν κινεῖ, ἀλλ' ἡ ἕνεκά του καὶ πρακτική
1139, b. αὕτη γὰρ καὶ τῆς ποιητικῆς ἄρχει· ἕνεκα γάρ του ποιε πᾶς ὁ ποιῶν, καὶ οὐ τέλος ἁπλῶς ἀλλὰ πρός τι καὶ τινό τὸ ποιητόν· ἀλλ' οὐ τὸ πρακτόν· ἡ γὰρ εὐπραξία τέλος ἡ δ' ὄρεξις τούτου· διὸ ἢ ὀρεκτικὸς νοῦς ἡ προαίρεσις ὄρεξις διανοητική, καὶ ἡ τοιαύτη ἀρχὴ ἄνθρωπος. οὐ ἔστι δὲ προαιρετὸν οὐθὲν γεγονός, οἷον οὐθεὶς προαιρεῖτα Ἴλιον πεπορθηκέναι· οὐδὲ γὰρ βουλεύεται περὶ τοῦ γεγονότος ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐσομένου καὶ ἐνδεχομένου, τὸ δὲ γεγονὸ οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι· διὸ ὀρθῶς Ἀγάθων

μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται,
ἀγένητα ποιεῖν ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα.

ἀμφοτέρων δὴ τῶν νοητικῶν μορίων ἀλήθεια τὸ ἔργον. καθ' ἃ οὖν μάλιστα ἕξεις ἀληθεύσει ἑκάτερον, αὗται ἀρεταὶ ἀμφοῖν

hominum in vita quotidiana quam philosophi in scholis aetate Aristotelis verbis *νοεῖν* et *διανοεῖσθαι* promiscue fere sine distinctione certa uterentur: ne ab Aristotele quidem tam certis haec verba notis distingui potuerunt, quam certis distinguuntur post eas rationes, quibus Spinoza vel Hegelius cogitationem discursivam et cogitationem speculativam fecerunt opposita. Itaque non dubito quin etiam nomina *νοῦς* et *διάνοια* haud raro a philosopho promiscue usurpata sint. Cf. v. 27.

27. *πρακτική*] Cf. de An. III, 10, p 433, a, 18 Ibid. III, 9 p. 432, b, 27 *ὁ θεωρητικὸς νοῦς οὐθὲν νοεῖ πρακτὸν οὐδὲ λέγει περὶ τοῦ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐθὲν κτλ.* Vide et adn. ad v. 26 extr.

28. *τὸ εὖ - τἀληθές*] Cf p. 13, 11 adn. et p. 9, 2. Metaph. E, 4 p. 1027, b, 25 sqq

32. *ἀλλ' οὐχ οὗ ἕνεκα*] Cf. Eud. p. 1227, a, 7. b. 37. — *λόγος*] *λόγον ὀνομάζει τὴν πρακτικὴν διάνοιαν.* *Eustr.*

33 *διὸ κτλ.*] Cf. Eud. p. 58, 11 Arg.

36. *αὐτὴ*] *καθό ἐστι θεωρητική.* *Paraphr.* Cf. p. 1147, a, 33. de Mot. An. 6. p. 700, b, 23 *κινεῖ πρῶτον τὸ ὀρεκτὸν καὶ τὸ διανοητόν. οὐ πᾶν δὲ τ διανοητόν, ἀλλὰ τὸ τῶν πρακτῶν τέλος.* Vide etiam adn. ad. p. 1139, a, 22

1139, b, 1. *καὶ τῆς ποιητικῆς* Cf. Met. E, 1. p. 1025, b, 21. Met. K 7. p. 1064, a, 11. Schwegler. comm vol. IV, p. 7. Bonitz. p. 282.

2. *οὐ τέλος ἁπλῶς*] Cf. M. M. I, 3 p. 1197, a, 3. E. N. I, 1, 2. Infra p 1140, b, 6.

3. *ἀλλ' οὐ*] *ἀλλὰ* omisso *οὐ* Bekk. errore typothetarum, ut videtur: cert nulla librorum varietas a Bekk. indicata est: *ἀλλ' οὐ* disertis verbis agnoscit Eustr.—Krisch. in eph. *Jen. Litt.* 1835, No. 229 coni. *ἄλλο.*

5. *ὄρεξις διαν.*] Comparare potes E. N. III, 4, 19 et Eud. p. 1226, b 17. - *τοιαύτη ἀρχὴ ἄνθρωπος*] Cf. adn ad p. 1219, b, 14 et p. 1222, b, 19

8. *ἐνδεχομένου*] Eud. p. 1226, a, 33 et E N. III, 2, 8

9. *Ἀγάθων*] Incertum in qua fabula Wagner. poet. trag. fr. vol II p. 7 comparat Pind. Ol. II, 29. Simon. frg 111. Schneidew. Soph. Ai. 378. Trach 740. Plat. Prot. p 324, B. Legg. II p. 943, A. Hor. Od. III, 29, 41.

12-13. *καθ' ἃς κτλ.*] Cf. p. 1143, b, 15.

1139, b. 3 Ἀρξάμενοι οὖν ἄνωθεν περὶ αὐτῶν πάλιν λέγωμεν. ἔστω δὴ οἷς ἀληθεύει ἡ ψυχὴ τῷ καταφάναι ἢ ἀποφάναι, πέντε τὸν ἀριθμόν· ταῦτα δ' ἐστὶ τέχνη, ἐπιστήμη, φρόνησις, σοφία, νοῦς· ὑπολήψει γὰρ καὶ δόξῃ ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι. Ἐπιστήμη μὲν οὖν τί ἐστιν, ἐντεῦθεν φανερόν, εἰ δεῖ ἀκριβολογεῖσθαι καὶ μὴ ἀκολουθεῖν ταῖς ὁμοιότησιν. πάντες γὰρ ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν· τὰ δ' ἐνδεχόμενα ἄλλως, ὅταν ἔξω τοῦ θεωρεῖν γένηται, λανθάνει εἰ ἔστιν ἢ μή. ἐξ ἀνάγκης ἄρα ἐστὶ τὸ ἐπιστητόν. ἀΐδιον ἄρα· τὰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὄντα ἁπλῶς πάντα ἀΐδια, τὰ δ' ἀΐδια ἀγένητα καὶ ἄφθαρτα. ἔτι διδακτὴ πᾶσα ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι, καὶ τὸ ἐπιστητὸν μαθητόν. ἐκ προγινωσκομένων δὲ πᾶσα διδασκαλία, ὥσ-

14. *ARG. III. Ut intelligatur quae sit virtus* τοῦ ἐπιστημονικοῦ, *quae* τοῦ λογιστικοῦ (cf. p. 1139, a, 12), *altius repetendum est. Videndum est, quae sint omnino illa quibus animus humanus verum (in quo virtutes intellectuales occupatae sunt) cognoscat et enunciet: sunt autem quinque numero, mens vel intelligentia, scientia, sapientia, ars, prudentia. De quibus iam singillatim agitur Cap.* 3–7. A.) *Primum scientia quid sit exponitur* (cap. 3. p. 1139, b, 18 sqq.), *quae vertitur in his, quae non possunt se habere aliter et absolute necessaria sunt, estque consequentiarum ex summis principiis ductarum cognitio mediata. [Quae quidem, ut hoc praecipiamus, nullam in agendo vim exercet — cap. 6 — et una cum mente continetur sapientia — cap. 7 —.]*

15. ἔστω δὴ κτλ.] Sequitur haec auctor M. M. I, 35 p. 1196, b, 36. — ἀληθεύει] Vide p. 1139, a, 28.

16. τέχνη] Cf. p. 1140, a, 1 sqq. — ἐπιστήμη] Cf. p. 1139, b, 18. — φρόνησις] Cf. p. 1140, a, 24 sqq.

17. σοφία] Cf. p. 1141, a, 9 sqq. — νοῦς] Cf. p. 1140, b, 31. — ὑπολήψει καὶ δόξῃ κτλ.] Idem traditur Anal. post. II, 19 p. 100, b, 9. I, 33 p. 89, a, 2. de An. III, 3, p. 428, a, 19. Anal. post. I, 16. Recte enim Bonitzius ad Met. p. 41: ὑπολαμβάνειν significat *sumere* aliquid („*annehmen*") et statuere aliquid pro vero sive illud verum est sive secus. Δόξα autem est *visio* (Cic. Acad. II, 11) rei vel opinatio animo concepta, ex qua nondum efficitur ut sit res talis qualis videtur (cf. Plat. Symp. p. 218, E. Anal. pr. I. 27, p. 43, b, 8) vel ut rectum sit quod opineris: incerta enim est et alia esse potest, dum ἐπιστήμη habet necessitatem (p. 1139, b, 21: Trendelenb. de An. p. 453): cf. et E. N. III, 2, 13. Anal. pr. I, 30 p. 46, a, 10. Bon. ad Met. p. 142. p. 411. Waitz. Org. I, p. 444.

18. ἐπιστήμη] Aristotelem in Ethicis (et sine dubio hoc libro ubi de virtutibus intellectualibus agendum erat) disputasse de discrimine scientiae, artis et reliquarum notionum similium, constat ex ipsius testimonio Met. *A*, 1 extr. εἴρηται μὲν οὖν ἐν τοῖς ἠθικοῖς τίς διαφορὰ τέχνης καὶ ἐπιστήμης καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμογενῶν (Cf. Pansch. de E. N. p. 21). Eodem referri potest, quamquam res incerta est, locus de An. III, 3 p. 427, b, 26. Neque tamen ex eo efficitur, hunc quem in manibus habemus librum ab ipso esse scriptum. Nam ut alia multa ex Ethicis Aristotelis, ita haec quoque in suum translata opus explicavisse Eudemum perquam est credibile.

19. ὁμοιότησιν] καὶ γὰρ πολλὰ κοινὰ τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ καὶ αὖθις ἐπιστήμῃ καὶ σοφίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως. *Paraphr.* Cf. Met. *A*, 1, p. 981, a, 2. Anal. post. II, 19, p. 100, b, 9. Vide p. 1139, b, 31–32. p. 1140, a, 10. p. 1140, b, 5. p. 1142, a, 31. p. 1143, a, 1.

20. πάντες γὰρ κτλ.] Congruit cum Ar. Anal. post. I, 2 p. 71, b, 15 ubi vide Waitz. p. 304.

22. ἐξ ἀνάγκης] Cf. Anal. post. I, 4 in. I, 6 in.

23. ἀΐδιον] Cf. Met. *E*, 2 p. 1027, a, 21. *K*, 8 p. 1065, a, 4.

25. διδακτὴ] Cf. Anal. post. I, 1. Met. *A*, 1 p. 981, b, 7.

1139, b. περ καὶ ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς λέγομεν· ἡ μὲν γὰρ δι' ἐπαγωγῆς, ἡ δὲ συλλογισμῷ. ἡ μὲν δὴ ἐπαγωγὴ ἀρχή ἐστι καὶ τοῦ καθόλου, ὁ δὲ συλλογισμὸς ἐκ τῶν καθόλου. εἰσὶ ἄρα ἀρχαὶ ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός, ὧν οὐκ ἔστι συλλογισμός· ἐπαγωγὴ ἄρα. ἡ μὲν ἄρα ἐπιστήμη ἐστὶν ἕξις ἀποδεικτική, καὶ ὅσα ἄλλα προσδιοριζόμεθα ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς· ὅταν γάρ πως πιστεύῃ καὶ γνώριμοι αὐτῷ ὦσιν α ἀρχαί, ἐπίσταται· εἰ γὰρ μὴ μᾶλλον τοῦ συμπεράσματος κατὰ συμβεβηκὸς ἕξει τὴν ἐπιστήμην. Περὶ μὲν οὖν ἐπιστήμης διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

1140, a.
4 Τοῦ δ' ἐνδεχομένου ἄλλως ἔχειν ἔστι τι καὶ ποιητὸ καὶ πρακτόν, ἕτερον δ' ἐστὶ ποίησις καὶ πρᾶξις· πιστεύομε δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις. ὥστε καὶ ἡ μετὰ λόγου ἕξις πρακτικὴ ἕτερόν ἐστι τῆς μετὰ λόγου ποιητικῆς ἕξεως. διὸ οὐδὲ περιέχονται ὑπ' ἀλλήλων· οὔτε γὰ ἡ πρᾶξις ποίησις οὔτε ἡ ποίησις πρᾶξίς ἐστιν. ἐπεὶ δ' ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη τίς ἐστι καὶ ὅπερ ἕξις τις μετὰ λόγου ποιητική, καὶ οὐδεμία οὔτε τέχνη ἐστὶν ἥτις οὐ μετὰ λόγου ποιητικὴ ἕξις ἐστίν, οὔτε τοιαύτη ἣ οὐ τέχνη, ταὐτὸ ἂν εἴη τέχνη καὶ ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. ἔστ δὲ τέχνη πᾶσα περὶ γένεσιν, καὶ τὸ τεχνάζειν [καὶ] θεωρεῖν ὅπως ἂν γένηταί τι τῶν ἐνδεχομένων καὶ εἶναι κα μὴ εἶναι, καὶ ὧν ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ ποιοῦντι ἀλλὰ μὴ ἐν τ

27. ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς] Cf. Anal. post. I, 1 coll. I, 18. Haec Eudemum quoque, qui et ipse scripsit Analytica, laudare potuisse intelligitur ex Eud. p. 1227, a, 17. 1222, b, 38. Vide infra v. 32.

31-32. ἕξις ἀποδεικτική] Cf. Anal. post. I, 1. Ceterum cf. adn. ad p. 1139, b, 19.

32. καὶ ὅσα ἄλλα πρ. ἐν τοῖς ἀν.] *Paraphr.* retulit ad Anal. post. I, 2 p. 71, b, 21 quum scribat ἕξις ἀποδεικτικὴ ἐκ τῶν καθ' αὑτὸ καὶ ἢ καθ' αὑτὸ καὶ πρώτων καὶ αἰτίων τοῦ συμπεράσματος ἀποτελουμένη.

34. ἐπίσταται] Cf. Schwegler. ad Met. vol. III, p. 19. Anal. post. I, 2 p. 71, b, 19.

35. κατὰ συμβεβηκὸς] Cf. Anal. post. I, 2 in.

1140, a, 1. *ARG. III,* B.) *Iam ars quid sit exponitur. Haec vertitur in effectionibus vel productionibus earum rerum, quae esse et possunt et non possunt, quarumque principium est in efficiente, non in eo quod efficitur: non vertitur in actionibus, quas considerat doctrina morum. [Huius igitur accuratior consideratio non ethices est, sed poetices, ut recte dicit Zeller. Gesch d. gr. Phil. II, p. 522.]* (Cap. 4.)

2. ἕτερον] quamquam similitudine (p. 1139, b, 19) quandam habet utrumque, cf. Met. *K*, 7. p. 1064, a, 11 Ceterum vide Eud. p. 1219, a, 13. E N. I, 1, 3. Met. *E*, 1, p. 1025, b, 2 ibique Bon. et Schwegl. vol. IV, p. 7

2-3. πιστεύομεν — ἐξωτ. λόγ.] Cf p. 1217, b, 22. 1218, b, 34. Ex hi verbis Schleiermacherus (*sämmtlich Werke, 3. Abthlg. zur Phil. 3. Bd p.* 332) concludit auctorem huius libr diversum se dicere ab auctore τῶν ἐξωτερικῶν λόγων. Tu cf. adn. ad p 25, 34.

4. ἕξις πρακτικὴ] Cf. p. 1140, b, 4-5

10. ἕξις] Cf. Plat. Crat 414, B. — ποιητική] Cf. et Met. Θ, 2 p. 1046, b 2. Λ, 9 p. 1075, a, 1. — Anal. post II, 19 p. 100, a, 9.

11. καὶ θεωρ.] καὶ Mureto et Cor recte videtur exterminandum: cf. M M. I, 35 p. 1197, a, 13. Pol. VI, p. 1320, a, 35.

13. ὧν ἀρχὴ ἐν τῷ π.] Congruit cu Ar. Met. *E*, 1 p. 1025, b, 22. *K*, 7 p 1064, a, 12.

1140, a. ποιουμένῳ· οὔτε γὰρ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων ἢ γινομένων ἡ τέχνη ἐστίν, οὔτε τῶν κατὰ φύσιν· ἐν αὑτοῖς γὰρ ἔχουσι ταῦτα τὴν ἀρχήν. ἐπεὶ δὲ ποίησις καὶ πρᾶξις ἕτερον, ἀνάγκη τὴν τέχνην ποιήσεως ἀλλ' οὐ πράξεως εἶναι. καὶ τρόπον τινὰ περὶ τὰ αὐτά ἐστιν ἡ τύχη καὶ ἡ τέχνη, καθάπερ καὶ Ἀγάθων φησὶ "τέχνη τύχην ἔστερξε καὶ τύχη τέχνην." Ἡ μὲν οὖν τέχνη, ὥσπερ εἴρηται, ἕξις τις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική ἐστιν, ἡ δ' ἀτεχνία τοὐναντίον μετὰ λόγου ψευδοῦς ποιητικὴ ἕξις, περὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν.

5 Περὶ δὲ φρονήσεως οὕτως ἂν λάβοιμεν, θεωρήσαντες τίνας λέγομεν τοὺς φρονίμους. δοκεῖ δὴ φρονίμου εἶναι τὸ δύνασθαι καλῶς βουλεύσασθαι περὶ τὰ αὑτῷ ἀγαθὰ καὶ συμφέροντα, οὐ κατὰ μέρος, οἷον ποῖα πρὸς ὑγίειαν ἢ ἰσχύν, ἀλλὰ ποῖα πρὸς τὸ εὖ ζῆν. σημεῖον δ' ὅτι καὶ τοὺς περί τι φρονίμους λέγομεν, ὅταν πρὸς τέλος τι σπουδαῖον εὖ λογίσωνται, ὧν μή ἐστι τέχνη. ὥστε καὶ ὅλως ἂν εἴη φρόνιμος ὁ βουλευτικός. βουλεύεται δ' οὐθεὶς περὶ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν, οὐδὲ τῶν μὴ ἐνδεχομένων αὐτῷ πρᾶξαι· ὥστ' εἴπερ ἐπιστήμη μὲν μετ' ἀποδείξεως, ὧν δ' αἱ ἀρχαὶ ἐνδέχονται ἄλλως ἔχειν, τούτων μή ἐστιν ἀπόδειξις (πάντα γὰρ ἐνδέχεται καὶ ἄλλως ἔχειν) καὶ οὐκ
1140, b. ἔστι βουλεύσασθαι περὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων· οὐκ ἂν εἴη ἡ φρόνησις ἐπιστήμη, οὐδὲ τέχνη, ἐπιστήμη μὲν ὅτι ἐνδέχεται τὸ πρακτὸν ἄλλως ἔχειν, τέχνη δ' ὅτι ἄλλο τὸ γένος πράξεως καὶ ποιήσεως. λείπεται ἄρα αὐτὴν εἶναι ἕξιν ἀληθῆ μετὰ λόγου πρακτικὴν περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά· τῆς μὲν γὰρ ποιήσεως ἕτερον τὸ τέλος, τῆς δὲ πράξεως οὐκ ἂν εἴη· ἔστι γὰρ αὐτὴ ἡ εὐπραξία τέλος. διὰ

18. τρόπον τινά] ὅτι ἐστὶ τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἄλλως ἔχειν. *Paraphr.* Cf. Met. Δ, 30 p. 1025, a, 25. Phys. II, 5, p. 197, a, 8.

19. Ἀγάθων] ubi, incertum. Cfr. Wagner. poet. trag. frg. II, p. 76. Ceterum vide Schwegler. comm. ad Met. tom. III, p. 7.

24. *ARG. III,* C.) *Prudentia quid sit exponitur. Providet haec et deliberat de eis, quae cadunt in actionem humanam: distinguitur eo a scientia et ab arte: definitur verus cum ratione coniunctus habitus activus qui in bonis malisque humanis occupatus est: habetur vere virtus et quidem virtus eius partis animae quae in ratiocinando vel opinando vim suam exercet,* τοῦ λογιστικοῦ *vel* τοῦ δοξαστικοῦ (Cap. 5).

24. φρονήσεως] Cf. p. 1141, b, 23 et adn. ad Eud. p. 1218, b, 13.

24-25. θεωρήσαντες τίνας κτλ.] De hac quaerendi via ac ratione conferre potes et E. N. IV, 3, 2 et Eud. p. 1232, a, 19. 1230, a, 38. Bon. Met. comm. p. 48.

31. βουλεύεται] Cf. Eud. p. 1226, a, 25 et E. N. III, 3, 1 sqq.

33. εἴπερ] Vide p. 1139, b. 31.

35. ἔχειν καὶ] Ego post ἔχειν parenthesis signum posui, B. p. 1140, b, 1 post ὄντων.

1140, b, 2. ἐπιστήμη μὲν] scil. οὐκ ἔστι, itemque v. 3 τέχνη scil. οὐκ ἔστι: cf. de hoc dicendi genere Anal. pr. II, 15 p. 63, b, 33 ibique Waitz. p. 509 et quae idem affert ad p. 56, a, 15.

5. ἕξιν — πρακτικὴν κτλ.] Cf. Rhet. I, 9 p. 1366, b, 20. M. M. I, 35 p. 1197, a, 14. b, 2. De Virt. cap. 2 et 4. Vide etiam Plat. Def. p. 411, D.

6. ποιήσεως ἕτερον τὸ τ.] Cf. p. 1139, b, 2. — τῆς δὲ πράξ. οὐκ ἂν εἴη] Cf. M. M. I, 35 p. 1197, a, 8.

1140, b. τοῦτο Περικλέα καὶ τοὺς τοιούτους φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, ὅτι τὰ αὑτοῖς ἀγαθὰ καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν· εἶναι δὲ τοιούτους ἡγούμεθα τοὺς οἰκονομικοὺς καὶ τοὺς πολιτικούς. ἔνθεν καὶ τὴν σωφροσύνην τούτῳ προσαγορεύομεν τῷ ὀνόματι, ὡς σώζουσαν τὴν φρόνησιν. σώζει δὲ τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν. οὐ γὰρ ἅπασαν ὑπόληψιν διαφθείρει οὐδὲ διαστρέφει τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρόν, οἷον ὅτι τὸ τρίγωνον δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας ἔχει ἢ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τὰς περὶ τὸ πρακτόν. αἱ μὲν γὰρ ἀρχαὶ τῶν πρακτῶν τὸ οὗ ἕνεκα τὰ πρακτά· τῷ δὲ διεφθαρμένῳ δι᾽ ἡδονὴν ἢ λύπην εὐθὺς οὐ φαίνεται ἡ ἀρχή, οὐδὲ δεῖν τούτου ἕνεκεν οὐδὲ διὰ τοῦθ᾽ αἱρεῖσθαι πάντα καὶ πράττειν· ἔστι γὰρ ἡ κακία φθαρτικὴ ἀρχῆς· ὥστ᾽ ἀνάγκη τὴν φρόνησιν ἕξιν εἶναι μετὰ λόγου ἀληθῆ, περὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ πρακτικήν. ἀλλὰ μὴν τέχνης μέν ἐστιν ἀρετή, φρονήσεως δ᾽ οὐκ ἔστιν· καὶ ἐν μὲν τέχνῃ ὁ ἑκὼν ἁμαρτάνων αἱρετώτερος, περὶ δὲ φρόνησιν ἧττον, ὥσπερ καὶ περὶ τὰς ἀρετάς. δῆλον οὖν ὅτι ἀρετή τίς ἐστι καὶ οὐ τέχνη. δυοῖν δ᾽ ὄντοιν μεροῖν τῆς ψυχῆς τῶν λόγον ἐχόντων, θατέρου ἂν εἴη ἀρετή, τοῦ δοξαστικοῦ·

8. *Περικλέα — φρονίμους*] Contra *Ἀναξαγόραν καὶ Θαλῆν σοφοὺς μὲν φρονίμους δ᾽ οὔ*, p. 1141, b, 4.

10-11. *τοὺς οἰκονομ. κ. τοὺς πολ.*] Cf. p. 1141, b, 23.

11-12. *σωφροσύνην — ὡς σώζουσαν τ. φ.*] Haec originatio Schleiermachero (*sämmtl. Werke* 3. *Abthlg. zur Phil.* 3. *Bd. p.* 331) non magis digna videtur Aristotele quam illa p. 1132, a, 31-32. Quod Schleiermachero ita visum esse miror. Equidem existimo haec neque pro Aristotele facere neque contra eum. Tu cf. Plat. Crat. p. 411, E *σωφροσύνη δὲ σωτηρία οὗ νῦν δὴ ἐσκέμμεθα, φρονήσεως*. Cic. Tusc. IV, 9 temperantia sedat appetitiones et efficit ut eae rectae rationi pareant conservatque considerata iudicia mentis.

13. *τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν*] *περὶ ἣν ἡ φρόνησίς ἐστιν, ἀλλ᾽ οὔτε τὴν ἐπιστήμην οὔτε τὴν τέχνην οὔτε ἄλλην τινὰ τῶν ἀπηριθμημένων. Paraphr.*

14. *οἷον ὅτι τὸ τρίγωνον*] Exemplum est non solum Aristoteli (vide Zell. ad h. l. p. 211) sed etiam Eudemo frequentatum p. 1222, b. 32. p. 1227, b, 32.

19. *κακία φθαρτικὴ ἀρχῆς*] dum *ἀρετὴ σώζει τὴν ἀρχήν*, ut est p. 1151, a, 15.

22. *τέχνης μὲν ἀρετὴ κτλ.*] *καὶ γὰρ δυνατὸν καὶ ἀγαθὸν εἶναι τεχνίτην καὶ πονηρόν· φρονήσεως δὲ οὔτε κακία ἐστὶν (ἀδύνατον γὰρ φρόνιμόν τινα φαῦλον εἶναι) οὔτε ἀρετή· αὐτὴ γάρ ἐστιν ἀρετή. Paraphr.* Cf. M. M. I, 35 p. 1198, a, 22.

22-23. *ἐν μὲν τέχνῃ ὁ ἑκὼν ἁμ. αἱρ. κτλ.*] Cf. Metaph. *Δ*, 29 p. 1025, a, 6 sqq. ubi taxantur illa Plat. Hipp. min. p. 373 C *πότεροι ἀμείνους, οἱ ἑκόντες ἢ οἱ ἄκοντες ἁμαρτάνοντες;* Xen. Mem. IV, 2, 20 *πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις ὃς ἂν ἑκὼν μὴ ὀρθῶς γράφῃ καὶ ἀναγιγνώσκῃ ἢ ὃς ἄκων; — ὃς ἂν ἑκὼν κτλ.* Vide Zeller. in l. *plat. Stud.* p. 286. Senec. Epist. XCV, 8 vis scire quam dissimilis sit reliquarum artium conditio et huius [artis vivendi]? In illis excusatius est voluntate peccare quam casu: in hac maxima culpa est sponte delinquere. Quod dico tale est. Grammaticus non erubescit soloecismum, si sciens facit: erubescit, si nesciens. — At in hac arte vivendi turpior volentium culpa est. Ceterum cf. Eud. II, 7. E. N. II, 4.

26. *θατέρου κτλ.*] Cf. p. 1139, a, 12. p. 1143, b, 15. Top. V, 6 p. 136, b, 11 *φρονήσεως ἴδιον τὸ καθ᾽ αὑτὸ πεφυκέναι λογιστικοῦ ἀρετήν*. Top. VI, 6 p. 145, a, 29. M. M. I, 35 p. 1197, b, 6.

1140, b. *ἥ τε γὰρ δόξα περὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν καὶ ἡ φρόνησις. ἀλλὰ μὲν οὐδ' ἕξις μετὰ λόγου μόνον· σημεῖον δ' ὅτι λήθη τῆς μὲν τοιαύτης ἕξεώς ἐστι, φρονήσεως δ' οὐκ ἔστιν.*

6 *Ἐπεὶ δ' ἡ ἐπιστήμη περὶ τῶν καθόλου ἐστὶν ὑπόληψις καὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων, εἰσὶ δ' ἀρχαὶ τῶν ἀποδεικτῶν καὶ πάσης ἐπιστήμης (μετὰ λόγου γὰρ ἡ ἐπιστήμη), τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπιστητοῦ οὔτ' ἂν ἐπιστήμη εἴη οὔτε τέχνη οὔτε φρόνησις· τὸ μὲν γὰρ ἐπιστητὸν ἀποδεικτόν, αἱ δὲ τυγχά-*
1141, a. *νουσιν οὖσαι περὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν. οὐδὲ δὴ σοφία τούτων ἐστίν· τοῦ γὰρ σοφοῦ περὶ ἐνίων ἔχειν ἀπόδειξίν ἐστιν. εἰ δὴ οἷς ἀληθεύομεν καὶ μηδέποτε διαψευδόμεθα περὶ τὰ μὴ ἐνδεχόμενα ἢ καὶ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν, ἐπιστήμη καὶ φρόνησίς ἐστι καὶ σοφία καὶ νοῦς, τούτων δὲ τῶν τριῶν μηθὲν ἐνδέχεται εἶναι (λέγω δὲ τρία φρόνησιν, ἐπιστήμην, σοφίαν), λείπεται νοῦν εἶναι τῶν ἀρχῶν.*

7 *Τὴν δὲ σοφίαν ἔν τε ταῖς τέχναις τοῖς ἀκριβεστάτοις*

27. *δόξα περὶ τὸ ἐνδ. ἄλλ. ἔχ.*] Plane ut Anal. post. I, 33 p. 89, a, 2.

28. *οὐδ' ἕξις μ. λ. μόνον*] sed *ἕξις ἀληθὴς μετὰ λόγου πρακτικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά*, ut est supra v. 5.

29. *φρονήσεως δ' οὐκ ἔστιν*] An spectat ad Plat. Legg. V p. 732, B? Ibi est – *χρὴ λέγειν ἑαυτὸν ἀναμιμνήσκοντα. ὥσπερ γάρ τινος ἀπορρέοντος ἀεὶ δεῖ τοὐναντίον ἐπιρρεῖν. ἀνάμνησις δ' ἐστὶν ἐπιρροὴ φρονήσεως ἀπολειπούσης.*

31. ***ARG. III,* D.) *Mens* (*νοῦς*) *quid consideret ostenditur. Haec est principiorum summorum intelligentia immediata* (*dum mediata cognitio est ἐπιστήμη*, cf. p. 1139, b, 14 *arg.*): *quam una cum scientia* (cf. cap. 7) *complectitur sapientia. Itaque ne huius quidem consideratio accuratior* (cf. p. 1140, a, 1 *arg.*) *ethicae disciplinae est.* (Cap. 6.)**

31. *Ἐπεὶ*] Cf. p. 1139, b, 22 sqq. — *καθόλου*] *καθόλον* B. perperam neque ulla lectionis varietate notata: cf. p. 1139, b, 29. Anal. post. I, 18 *ἔστι δ' ἡ ἀπόδειξις ἐκ τῶν καθόλου.* Phys. VII, 3.

34. *τ. ἀρχῆς – οὔτ' ἂν ἐπιστήμη*] Cf. Anal. post. II, 19 p. 100, b, 10. — *οὔτε φρόνησις*] Vide et p. 1141, b, 15.

35. *αἱ δὲ*] Cf. p. 1140, a, 11 et a, 34.

1141, a, 2. *περὶ ἐνίων ἔχ. ἀπ.*] *καὶ οὐ μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν*, ut est infra v. 18.

3 - 5. *εἰ δὴ κτλ.*] Cf. p. 1139, b, 15 - 17.

5 - 6. *ἐπιστήμη – τριῶν*] *τὴν τέχνην* (p. 1139, b, 16) *ἀπεσιώπησεν διότι περὶ τὰ ὁμογενῆ ἀμφότεραι* (et *τέχνη* et *φρόνησις*). *περὶ γὰρ τὰ ἐνδεχόμενα καὶ ἄλλως ἔχειν καὶ τέχνη ἐστὶ καὶ φρόνησις* (cf. p. 1140, a, 1 sqq.). ***Eustr.***

7. *νοῦν εἶναι τ. ἀρχῶν*] Plane ut Anal. post. II, 19 p. 100, b, 12. Cf. M. M. I, 35 p. 1197, a, 20 et infra p. 1142, a, 26. Vide etiam Starkium, Ar. de intellig. s. mente p. 7 sqq.

9. ***ARG. III,* E.) *De sapientia. Haec est intelligentia omnium limatissima et absolutissima, qua qui est praeditus is non solum scit quae colliguntur ex principiis, sed scit ac tenet etiam principia ipsa, ac de his vere sentit vereque loquitur: haec igitur complectitur scientiam huiusque consequentias et mentem huiusque principia, estque scientia et intelligentia rerum natura honoratissimarum. [Haec denique intellectualis virtus est et quidem virtus τοῦ ἐπιστημονικοῦ,* p. 1143, b, 15. p. 1144, a, 3, *de qua quum non sit activa,* Metaph. *A*, 2 p. 982, b, 11, *uberius disputare non ethices vel politices est sed philosophiae primae.*] *Haec autem sane distinguenda est a prudentia vel scientia civili* (cap. 7).**

9. *Τὴν δὲ σοφίαν κτλ.*] Rei ac quaerendi rationi cf. Metaph. *A*, 2 p. 982, a, 4. — *τοῖς ἀκριβεστάτοις*] Cf. ibid. a, 13.

1141. a τὰς τέχνας ἀποδίδομεν, οἷον Φειδίαν λιθουργὸν σοφὸν καὶ Πολύκλειτον ἀνδριαντοποιόν, ἐνταῦθα μὲν οὖν οὐθὲν ἄλλο σημαίνοντες τὴν σοφίαν ἢ ὅτι ἀρετὴ τέχνης ἐστίν· εἶναι δέ τινας σοφοὺς οἰόμεθα ὅλως οὐ κατὰ μέρος οὐδ' ἄλλο τι σοφούς, ὥσπερ Ὅμηρός φησιν ἐν τῷ Μαργίτῃ "τὸν δ' οὔτ' ἄρ σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν οὔτ' ἀροτῆρα οὔτ' ἄλλως τι σοφόν." ὥστε δῆλον ὅτι ἡ ἀκριβεστάτη ἂν τῶν ἐπιστημῶν εἴη ἡ σοφία. δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν. ὥστ' εἴη ἂν ἡ σοφία νοῦς καὶ ἐπιστήμη, ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων. ἄτοπον γὰρ εἴ τις τὴν πολιτικὴν ἢ τὴν φρόνησιν σπουδαιοτάτην οἴεται εἶναι, εἰ μὴ τὸ ἄριστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθρωπός ἐστιν. εἰ δὴ ὑγιεινὸν μὲν καὶ ἀγαθὸν ἕτερον ἀνθρώποις καὶ ἰχθύσι, τὸ δὲ λευκὸν καὶ εὐθὺ ταὐτὸν ἀεί, καὶ τὸ σοφὸν ταὐτὸν πάντες ἂν εἴποιεν, φρόνιμον δὲ ἕτερον· τὸ γὰρ περὶ αὐτὸ ἕκαστα εὖ θεωροῦν φαῖεν ἂν εἶναι φρόνιμον, καὶ τούτῳ ἐπιτρέψειαν αὐτά. διὸ καὶ τῶν θηρίων ἔνια φρόνιμά φασιν εἶναι, ὅσα περὶ τὸν αὑτῶν βίον ἔχοντα φαίνεται δύναμιν προνοητικήν. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἡ σοφία καὶ ἡ πολιτικὴ ἡ αὐτή· εἰ γὰρ τὴν περὶ τὰ ὠφέλιμα τὰ αὑτοῖς ἐροῦσι σοφίαν, πολλαὶ ἔσονται σοφίαι· οὐ γὰρ μία περὶ τὸ ἁπάντων ἀγαθὸν τῶν ζῴων, ἀλλ' ἑτέρα περὶ ἕκαστον, εἰ μὴ καὶ ἰατρικὴ μία περὶ πάντων τῶν ὄντων. εἰ δ' ὅτι βέλτιστον ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζῴων, οὐδὲν διαφέρει· καὶ γὰρ ἀνθρώπου ἄλλα πολὺ
1141, b. θειότερα τὴν φύσιν, οἷον φανερώτατά γε ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκεν. Ἐκ δὴ τῶν εἰρημένων δῆλον ὅτι ἡ σοφία ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς τῶν τιμιωτάτων τῇ φύσει. διὸ Ἀνα-

14. *ἐν τῷ Μαργ.*] Vide Dion. Chrys. Or. III, p. 554. Clem. Alex. Strom. I p. 121 Sylb. Homeri Margiten dicit etiam Ar. Poet. 4: cf. Graefenh. comm. p. 43.

16. *ἡ ἀκριβεστάτη*] Cf. Met. *A*, 2 p. 982, a, 25.

17. *δεῖ ἄρα κτλ.*] Cf. Met. l. l. p. 982, b, 7 sqq.

19. *σοφία νοῦς καὶ ἐπιστήμη*] M. M. I, 35 p. 1197, a, 23 *ἡ σοφία ἐστὶν ἐξ ἐπιστήμης καὶ νοῦ συγκειμένη κτλ.* — *ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα*] *καθάπερ κεφαλὴν ἔχουσα τὰς ἀρχάς.* *Paraphr.* Nimirum caput est *ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς καὶ ἐπιχορηγίας.* Cf. etiam Matth. 21, 42. Plat. Gorg. p. 505, D. Tim. 69, A. Plaut. Asin. III, 3, 138. Pind. Ol. VI, 16 (25).

20. *τῶν τιμιωτάτων*] Neutrum est, non femininum: vide proxima et v. 34, b, 3 coll. b, 9. Met. *A*. 2 p. 982, b. 9 *δεῖ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν.* *K*, 7 p. 1064, b. 4 *περὶ τὸ τιμιώτατον γάρ ἐστι τῶν ὄντων.* Met. *E*, 1, p. 1026, a, 21 *καὶ τὴν τιμιωτάτην δεῖ περὶ τὸ τιμιώτατον γένος εἶναι.* Quamquam Met. *A*, 2 p. 983, a, 4 est *οὔτε τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν· ἡ γὰρ θειοτάτη καὶ τιμιωτάτη.* Met. *A* 10 p. 1075, b, 20 — *τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ τιμιωτάτῃ ἐπιστήμῃ.* — *τὴν πολιτικὴν*] Cf. p. 1141, b, 23.

21. *εἰ μὴ κτλ.*] at non est: cf. v. 34

27. *τῶν θηρίων ἔν. φρ.*] Cf. e. gr. Hist. An. I, 1 p. 488, b, 15.

31. *οὐ γὰρ μία*] Cf. Eud. p. 1217, b, 34 sqq.

34 – b, 1. *ἄλλα πολὺ θειότερα κτλ.*] Cf. Eud. p. 1217, a, 23. a, 34. Met. *A*, 8 p. 1074, a, 30. Bon. Met. comm. p. 283. Krisch. *Forschungen auf d. Gebiet. d. alt. Phil.* I, p. 304.

1141, b. ξαγόραν καὶ Θαλῆν καὶ τοὺς τοιούτους σοφοὺς μέν, φρονίμους δ' οὔ φασιν εἶναι, ὅταν ἴδωσιν ἀγνοοῦντας τὰ συμφέρονθ' ἑαυτοῖς, καὶ περιττὰ μὲν καὶ θαυμαστὰ καὶ χαλεπὰ καὶ δαιμόνια εἰδέναι αὐτούς φασιν, ἄχρηστα δ', ὅτι οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ ζητοῦσιν.
8 Ἡ δὲ φρόνησις περὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ περὶ ὧν ἔστι βουλεύσασθαι· τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα τοῦτ' ἔργον εἶναί φαμεν, τὸ εὖ βουλεύεσθαι, βουλεύεται δ' οὐθεὶς περὶ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν, οὐδ' ὅσων μὴ τέλος τί ἐστι, καὶ τοῦτο πρακτὸν ἀγαθόν. ὁ δ' ἁπλῶς εὔβουλος ὁ τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπῳ τῶν πρακτῶν στοχαστικὸς κατὰ τὸν λογισμόν, οὐδ' ἐστὶν ἡ φρόνησις τῶν καθόλου μόνον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὰ καθ' ἕκαστα γνωρίζειν· πρακτικὴ γάρ, ἡ δὲ πρᾶξις περὶ τὰ καθ' ἕκαστα. διὸ καὶ ἔνιοι οὐκ εἰδότες ἑτέρων εἰδότων πρακτικώτεροι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οἱ ἔμπειροι· εἰ γὰρ εἰδείη ὅτι τὰ κοῦφα εὔπεπτα κρέα καὶ ὑγιεινά, ποῖα δὲ κοῦφα ἀγνοοῖ, οὐ ποιήσει ὑγίειαν, ἀλλ' ὁ εἰδὼς ὅτι τὰ ὀρνίθεια κοῦφα καὶ ὑγιεινὰ ποιήσει μᾶλλον. ἡ δὲ φρόνησις πρακτική· ὥστε δεῖ ἄμφω ἔχειν, ἢ ταύτην μᾶλλον. εἴη δ' ἄν τις καὶ ἐνταῦθα ἀρχιτεκτονική. Ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις ἡ αὐτὴ

1141, b, 4. σοφοὺς μέν, φρον. δ' οὔ] M. M. I, 35 p. 1197, b, 2 ἕτερον ἄρα ἡ σοφία καὶ ἡ φρόνησις. Cf. et p. 1140, b, 8. Simillima his sunt illa Eud. p. 1247, a, 17.

8. *ARG. IV.* A.) *Ex his iam sequitur prudentiam, quae est virtus intellectualis, et quidem virtus τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μορίου* (p. 1143, b, 15. 1139, a, 12. 1140, b, 26), *virtus intellectualis paene κατ' ἐξοχήν appellanda, qua parata omnes virtutes humanae morales paratae sunt* (p. 1144, b, 31), *in morum doctrina maximi esse momenti. De qua iam accuratius dicendum est. Haec quum locum habeat in rebus humanis et iis quidem, de quibus consultari solet* (p. 1141, b, 9), *requirit cognitionem non solum τῶν καθόλου verum etiam τῶν καθ' ἕκαστα* (b, 14): *nam considerat ea, quae cadunt in actionem: actiones autem singulorum sunt et causarum ac circumstantiarum singularum: quare eget quum scientia tum experientia, ac magis etiam experientia. Haec proprie eadem est ἕξις atque ratio civilis, ἡ πολιτική,* (p. 1141, b, 23), *sed ab ea differt hoc, quod prudentia curat salutem hominum singulorum* (p. 1141, b, 30), *ratio civilis vero civium omnium saluti providet et consulit. Eadem a scientia* (p. 1142, a, 23) *et a mente* (p. 1142, a, 25) *distinguitur* (Cap. 8 - 9).

9. τοῦ γὰρ φρον. κτλ.] Cf. p. 1140, a, 25.

17. οὐκ εἰδότες] *„unwissenschaftliche Empiriker sind daher zuweilen praktischer als wissenschaftlich Gebildete“*: ita bene vertit philosophus quidam eximius. De voc. εἰδότες cf. E. N. II, 9, 2. VIII, 8, 2. X, 9, 17.

18. εἰ γὰρ εἰδείη κτλ.] Simile est exemplum Met. *A*, 1 p. 981, a, 21. Schwegl. comm. tom. III, p. 8.

22. ταύτην] τὴν καθ' ἕκαστα φρόνησιν.

22 - 23. ἀρχιτεκτονική] Cf. Eud. p. 1217, a, 6.

23. ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις κτλ.] Haec et proxima (v. 31 τὸ κοινὸν ὄνομα φρόνησις, v. 33 sqq.) si contuleris cum Eud. p. 1218, b, 13-16 et E. N. I, 2, 4, ab Eudemo quin hic liber scriptus sit non dubitabis. Cf. Fischer p. 48 sqq. Nam differentia harum ἕξεων (ut etiam Eud. p. 1218, b, 14 vocantur), quae ὕστερον indicanda dicitur Eud. p. 1218, b, 16, hoc loco (v. 24 τὸ μέντοι εἶναι κτλ.) vere indicatur. Commune nomen, κοινὸν ὄνομα v. 31, providentiae bona humana curantis est φρόνησις: habitus est *idem* (ἡ αὐτὴ ἕξις 23 - 24), quo quae bona humana sunt administrantur: notio tamen *diversa* (v. 24). Nam de suo bono privato bene qui providet, is habet φρόνησιν (v. 30):

1141, b. μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ ταὐτὸν αὐταῖς. τῆς δὲ περὶ πόλιν ἡ μὲν ὡς ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις νομοθετική, ἡ δὲ ὡς τὰ καθ' ἕκαστα τὸ κοινὸν ἔχει ὄνομα, πολιτική· αὕτη δὲ πρακτικὴ καὶ βουλευτική· τὸ γὰρ ψήφισμα πρακτὸν ὡς τὸ ἔσχατον. διὸ πολιτεύεσθαι τούτους μόνους λέγουσιν· μόνοι γὰρ πράττοτσιν οὗτοι ὥσπερ οἱ χειροτέχναι· δοκεῖ δὲ καὶ φρόνησις μάλιστ' εἶναι ἡ περὶ αὐτὸν καὶ ἕνα. καὶ ἔχει αὕτη τὸ κοινὸν ὄνομα, φρόνησις· ἐκείνων δὲ ἡ μὲν οἰκονομία, ἡ δὲ νομοθεσία, ἡ δὲ πολιτική, καὶ ταύτης ἡ
9 μὲν βουλευτικὴ ἡ δὲ δικαστική. εἶδος μὲν οὖν τι ἂν εἴη

de bono civium omnium qui bene providet, is habet *πολιτικήν* (v. 25 sqq.): de bono domus ac familiae suae qui bene providet, is habet *οἰκονομικήν* (v. 32. p. 1142, a, 9, coll. p. 1140, b, 10). Quod si quem hoc movet quod disertis tamen verbis non definitur notio *τῆς οἰκονομικῆς*, quae est Eud. p. 1218, b, 13 coniuncta cum *πολιτικῇ* et *φρονήσει*, is hoc reputet, supersedere eo potuisse philosophum propterea, quod, huius quae vis ac natura esset, quum ex ipso *οἰκονομίας* nomine (quae cura est rei domesticae) tum ex *πολιτικῆς* et *φρονήσεως* distinctione ultro appareret, praesertim quum de ea dicat etiam v. 32 et p. 1142, a, 9 (cf. et Fischer. p. 50).

24. *τὸ μέντοι εἶναι κτλ.*] Cf. adn. ad E. N. V = Eud. IV, 3 p. 1130, a, 12.

24–26. *τῆς δὲ περὶ πόλιν – πολιτική*] Civilis prudentia proprio nomine dicitur *πολιτική*: sed v. *πολιτική* habet etiam significationem angustiorem, qua positum est hoc vocabulum v. 26: itaque philosophus civilis huius prudentiae partes informat duas: altera est v. 25 *ἡ ὡς ἀρχιτεκτονικὴ* (cf. adn. ad Eud. p. 1217, a, 6 et infra v. 29.) *φρόνησις νομοθετική*, quae *universa* curat et instituendae atque conformandae reipublicae est: altera est (v. 26) *πολιτική* angustiore vocis significatione, quae *singula* (v. 26) curat et gerendae est atque conservandae reipublicae: itaque posterior est practica, prior quasi theoretica (vide v. 27).

27. *πρακτική*] dum pars prior (v. 25 *ἡ ἀρχιτεκτονική*) est tanquam *θεωρητική*: „nam legum scriptor, utpote ab agendo remotus, non tam politicus quam philosophus aliquis esse videtur." — *τὸ ψήφισμα*] psephisma enim, quod scribit *ἡ πολιτική*, angustiori vocis significatione quae dicitur, causis singularibus accommodari solet (E. N. V = Eud. IV, 14 p. 1137, b, 29. p. 1152, a, 20), dum *ἡ ἀρχιτεκτονική* (v. 25) leges ponit in universum.

28. *ὡς τὸ ἔσχατον*] in quo, quum quid exsequendum decernitur, ratio, ab universis ad singularia descendens, consistit et ultra quod non progreditur: cf. adn. ad p. 1142, a, 24. — *τούτους*] *τοὺς τὰ ψηφίσματα γράφοντας*. Brevitas orationis, quamquam eam ne ab Aristotelis quidem dicendi genere abhorrere probe scio, plane est Eudemea: cf. et epist. crit. p. 12. Verbo *πολιτεύεσθαι* cf. e. gr. Dem. Cor. p. 297. Thuc. II, 15 *ἐπολιτεύοντο καὶ ἐβουλεύοντο* et quae collegit Weber. ad Dem. Aristocr. comm. p. 135, §. 4.

29. *οἱ χειροτέχναι*] opp. *ἀρχιτέκτονες*: cf. v. 25 *ἀρχιτεκτονικὴ* et Met. *Α*, 1 p. 981, a, 31 ibique Bon. comm. p. 42.

31. *κοινόν*] scil. *πολιτικῇ καὶ φρονήσει* (*καὶ οἰκονομικῇ*) *κοινόν*: cf. v. 23–24. Eud. p. 1218, b, 13. — *ἐκείνων*] *τῶν ἄλλων ἕξεων πρακτικῶν περὶ τὰ ἀνθρώποις ἀγαθά*.

32. *πολιτική*] quum angustius voc. dicitur, ut v. 26.

33. *βουλευτικὴ κτλ.*] Comparat Giphanius Polit. IV, 14 p. 1297, b, 40 sqq. Cfr. Hermann. *Lehrb. d. gr. Staatsalterth.* §. 53, 1. — *εἶδος κτλ.*] *τὴν διαφορὰν* (cf. v. 24) *διδάσκει τοῦ καθ' ἑαυτὸν φρονίμου πρὸς τὸν πολιτικόν. Eustr.* *ἡ μὲν οὖν ἰδίως καλουμένη φρόνησις, δηλονότι τὸ τὰ ἑαυτῷ ὠφέλιμα εἰδέναι καὶ ἀγαθά, γνῶσίς τις ὥσπερ καὶ ἡ πολιτική ἐστιν. οὐκ ἔστι δὲ πάντη ἡ αὐτὴ τῇ πολιτικῇ* (*Paraphr.*) *καὶ τοσοῦτον διαφέρει ὥστε δοκεῖν τὸν εἰδότα τὰ περὶ αὐτὸν καὶ περὶ αὐτὰ διατρίβοντα φρόνιμον εἶναι, τὸν δὲ πολιτικὸν οὐ φρόνιμον ἀλλὰ πολυπράγμονα ὡς τὰ ἔξω ἑαυτοῦ ζητοῦντα καὶ ἐξετάζοντα. Eustr.*

γνώσεως τὸ [τὰ] αὑτῷ εἰδέναι· ἀλλ' ἔχει διαφορὰν πολλήν·
1142, a. καὶ δοκεῖ ὁ τὰ περὶ αὑτὸν εἰδὼς καὶ διατρίβων φρόνιμος εἶναι, οἱ δὲ πολιτικοὶ πολυπράγμονες· διὸ Εὐριπίδης

πῶς δ' ἂν φρονοίην, ᾧ παρῆν ἀπραγμόνως
ἐν τοῖσι πολλοῖς ἠριθμημένῳ στρατοῦ
ἴσον μετασχεῖν ....;
τοὺς γὰρ περισσοὺς καί τι πράσσοντας πλέον..........

ζητοῦσι γὰρ τὸ αὑτοῖς ἀγαθόν, καὶ οἴονται τοῦτο δεῖν πράττειν. ἐκ ταύτης οὖν τῆς δόξης ἐλήλυθε τὸ τούτους φρονίμους εἶναι· καίτοι ἴσως οὐκ ἔστι τὸ αὑτοῦ εὖ ἄνευ οἰκονομίας οὐδ' ἄνευ πολιτείας. ἔτι δὲ τὰ αὑτοῦ πῶς δεῖ διοικεῖν, ἄδηλον καὶ σκεπτέον. σημεῖον δ' ἐστὶ τοῦ εἰρημένου καὶ διότι γεωμετρικοὶ μὲν νέοι καὶ μαθηματικοὶ γίνονται καὶ σοφοὶ τὰ τοιαῦτα, φρόνιμος δ' οὐ δοκεῖ γίνεσθαι. αἴτιον δ' ὅτι τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γίνεται γνώριμα ἐξ ἐμπειρίας, νέος δ' ἔμπειρος οὐκ ἔστιν· πλῆθος γὰρ χρόνου ποιεῖ τὴν ἐμπειρίαν· ἐπεὶ καὶ τοῦτ' ἄν τις σκέψαιτο, διὰ τί δὴ μαθηματικὸς μὲν παῖς γένοιτ' ἄν, σοφὸς δ' ἢ φυσικὸς οὔ. ἢ ὅτι τὰ μὲν δι' ἀφαιρέσεώς ἐστιν, τῶν δ' αἱ ἀρχαὶ ἐξ ἐμπειρίας, καὶ τὰ μὲν οὐ πιστεύουσιν

34. τὰ] τὰ quod coni. Cor. ego e codd. Lb Mb recepi. Ceterum in hac quoque praefracta orationis brevitate qui multum Eudemi moralia diurna nocturnaque manu volutavit Eudemi stilum agnoscat necesse est.

1142, a, 2. οἱ πολ. πολυπράγμ.] Cf. e. gr. Plat. Rep. IV, 433, A. τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν. Gorg. p. 526, C. φιλοσόφου τὰ αὑτοῦ πράξαντος καὶ οὐ πολυπραγμονήσαντος. Thuc. VI, 87. Valck. Hipp. 785. — Εὐριπίδης] Versus sunt de Philocteta Euripidis, id quod intelligitur ex Dion Chrys. or. LIX p. 575 et Stob. XXIX, 15.

3–6. πῶς δ' ἂν φρονοίην κτλ.] Loquitur Ulixes in principio fabulae. Versus Wagnerus frgm. Eur. p. 401 hoc modo concinnavit: Πῶς δ' ἂν φρονοίην, ᾧ παρῆν ἀπραγμόνως Ἐν τοῖσι πολλοῖς ἠριθμημένῳ στρατοῦ Ἴσον μετασχεῖν τῷ σοφωτάτῳ τύχης; Οὐδὲν γὰρ οὕτω γαῦρον·ὡς ἀνὴρ ἔφυ. Τοὺς μὲν περισσοὺς καί τι πράσσοντας πλέον Τιμῶμεν ἄνδρας τ' ἐν πόλει νομίζομεν.

7. ζητοῦσι] sc. οἱ πολλοί: cf. p. 1140, a, 25 et proxima v. 8 ἐκ ταύτης τῆς δόξης scil. τῶν πολλῶν.

8. ἐλήλυθε] De h. v. ad Æ. N. IX, 4, 1 p. 109 egimus.

11. τοῦ εἰρημ.] prudentiam esse rem difficilem.

12. διότι] Ne exspectes ὅτι cf. Meteor. III, 3 p. 372, b, 28 σημεῖον δὲ τούτου διότι ἐντεῦθεν γίγνεται ὁ ἄνεμος ὅθεν ἂν ἡ κυρία γίγνηται διάσπασις. Meteor. A, 13 p. 350, b, 28 τό τε ὑπὸ τοῖς ὄρεσιν ἔχειν τὰς πηγὰς μαρτυρεῖ διότι τῷ συρρεῖν ἐπ' ὀλίγον καὶ κατὰ μικρὸν ἐκ πολλῶν νοτίδων διαδίδωσιν ὁ τόπος καὶ γίγνονται οὕτως αἱ πηγαὶ τῶν ποταμῶν. Waitz. Org. I, p. 495. Anax. Rhet. p. 37, 8. p. 38, 3 Sp. Plut. Apophth. Lac. p. 222 (p. 830 Reisk.). Eudem p. 1243, a, 34.

13. φρόνιμος δ' οὐ δοκεῖ] scil. τῶν νέων τις. Cf. quae collegit Waitz. Org. I, p. 534 et Eud. p. 1224, b, 32.

15. ἐξ ἐμπειρίας] Cf. Met. A, 1. p. 981, a, 15 ἡ μὲν ἐμπειρία τῶν καθ' ἕκαστόν ἐστι γνῶσις. Ibid. a, 1. — νέος δ' ἔμπ. οὐκ ἔστιν] Rhet. II, 12 p. 1389, a, 17 sqq. Eur. Phoen. 528 Ὦ τέκνον, οὐχ ἅπαντα τῷ γήρᾳ κακά, Ἐτεόκλεες, πρόσεστιν, ἀλλ' ἡ 'μπειρία Ἔχει τι δεῖξαι τῶν νέων σοφώτερον.

18. τὰ μὲν] τὰ μαθηματικά. — δι' ἀφαιρέσεως] Cf. Bon. comm. Met. p. 49. Trendelenb. ad Ar. de An. p. 478. — Metaph. K, 3 p. 1061, a, 28 καθάπερ ὁ μαθηματικὸς περὶ τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως τὴν θεωρίαν ποιεῖται. De Coel. III, 1 p. 299, a, 16.

19. τῶν δ'] τῶν φυσικῶν. — τὰ μὲν]

1142, a. οἱ νέοι ἀλλὰ λέγουσιν, τῶν δὲ τὸ τί ἐστιν οὐκ ἄδηλον; ἔτι ἡ ἁμαρτία ἢ περὶ τὸ καθόλου ἐν τῷ βουλεύσασθαι ἢ περὶ τὸ καθ' ἕκαστον· ἢ γὰρ ὅτι πάντα τὰ βαρύσταθμα ὕδατα φαῦλα, ἢ ὅτι τοδὶ βαρύσταθμον. Ὅτι δ' ἡ φρόνησις οὐκ ἐπιστήμη, φανερόν· τοῦ γὰρ ἐσχάτου ἐστίν, ὥσπερ εἴρηται· τὸ γὰρ πρακτὸν τοιοῦτον. Ἀντίκειται μὲν δὴ τῷ νῷ· ὁ μὲν γὰρ νοῦς τῶν ὅρων, ὧν οὐκ ἔστι λόγος, ἡ δὲ τοῦ ἐσχάτου, οὗ οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη ἀλλ' αἴσθησις, οὐχ ἡ τῶν ἰδίων, ἀλλ' οἵᾳ αἰσθανόμεθα ὅτι τὸ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἔσχατον τρίγωνον· στήσεται γὰρ κἀκεῖ. ἀλλ' αὕτη μᾶλλον αἴσθησις ἢ φρόνησις, ἐκείνης δ' ἄλλο εἶδος.

10 Τὸ ζητεῖν δὲ καὶ τὸ βουλεύεσθαι διαφέρει· τὸ γὰρ βουλεύεσθαι ζητεῖν τι ἐστίν. δεῖ δὲ λαβεῖν καὶ περὶ εὐβουλίας τί ἐστι, πότερον ἐπιστήμη τις ἢ δόξα ἢ εὐστοχία ἢ ἄλλο τι γένος. ἐπιστήμη μὲν δὴ οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ζητοῦσι

τὰ φυσικά. — οὐ πιστεύουσι] Anal. pr. H, 23 p. 68, b, 13 ἅπαντα γὰρ πιστεύομεν ἢ διὰ συλλογισμοῦ ἢ ἐξ ἐπαγωγῆς. Rhet. I, 1–2. Anal. post. I, 2 p. 72, b, 25 sqq. Bies. *Phil. des Ar.* I, p. 220.

20. τῶν δὲ] τῶν μαθηματικῶν, ὧν οἱ ὁρισμοὶ καὶ αἱ ἀποδείξεις δῆλοι· διὸ πιστεύονται καὶ ὑπὸ τῶν παίδων. Cor. – Post ἄδηλον ego interrogandi signum posui: cf. adn. ad E. N. VIII, 2, 4 p. 14 et Eud. p. 1225, a, 6–7.

22–23. ἢ γὰρ – βαρύστ.] Hoc dicit: ἢ γὰρ ἁμαρτάνει (καθόλου) ἀγνοῶν ὅτι πάντα τὰ βαρύσταθμα ὕδατα φαῦλα ἢ τοῦτο μὲν εἰδώς, ἀγνοῶν δὲ (μερικῶς) ὅτι τοδὶ τὸ ὕδωρ βαρύσταθμον. χρήσεται γὰρ ἑκατέρως τοῖς φαύλοις ὕδασι. Hic quoque Eudemum loqui brevitas orationis coarguit. Cf. simillimam dicendi formam Eud. p. 1225, b, 3 sqq. De re compara p. 1146, b, 35 sqq.

23. Ὅτι δ' ἡ φρόν. οὐκ ἐπιστήμη] Haec et illa v. 25 ponuntur ob p. 1139, b, 16–19.

24. τοῦ ἐσχάτου] De An. III, 10 p. 433, a, 15 τὸ ἔσχατον ἀρχὴ τῆς πράξεως coll. de Mot. An. 7 p. 701, a, 10 ἐκεῖ μὲν θεώρημα τὸ τέλος – ἐνταῦθα δὲ ἐκ τῶν δύο προτάσεων τὸ συμπέρασμα γίνεται ἡ πρᾶξις, οἷον ὅταν νοήσῃ ὅτι παντὶ βαδιστέον ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δ' ἄνθρωπος, βαδίζει εὐθέως, ἂν δ' ὅτι οὐδενὶ βαδιστέον νῦν ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δ' ἄνθρωπος, εὐθὺς ἠρεμεῖ κτλ. Ceterum vide Trendelenb. ad Ar. de An. l. l. p. 531. — εἴρηται] Cf. p. 1141, b, 28.

25. τῷ νῷ] Cf. p. 1141, a, 7.

26. τῶν ὅρων ὧν οὐκ ἔστι λ.] τῶν πρώτων ἀρχῶν ὧν οὐκ ἔστιν ὁρισμὸς ἢ ἀπόδειξις. Ita recte Cor. et Trendelenb. ad Ar. de An. p. 494. Cf. infra p. 1143, b, 1.

27. αἴσθησις] Cf. p. 1147, a, 26. b, 10. — οὐχ ἡ τῶν ἰδίων] οἷον τῶν γευστῶν ἢ ὀσφραντῶν ἢ ἀκουστῶν αἴσθησις. *Paraphr.*

28. ἀλλ' οἵᾳ αἰσθ. κτλ.] sed sensus quidem communis (ita recte Giph.) quo *exempli gratia* utimur in mathematicis. Nam illa οἵᾳ αἰσθ. κτλ. exempli loco afferuntur.

29. στήσεται] ἐν αὐτοῖς γὰρ ὁ γιγνώσκων ἵσταται καὶ οὐδὲν περαιτέρω ζητεῖ. *Paraphr.* Cf. Metaph. *B*, 4 p. 1000, b, 28 καὶ εἰ ἵσταται καὶ εἰ βαδίζει εἰς ἄπειρον ibique Schwegl. comm. p. 135 et quae collegit Waitz. Org. I, p. 443.

31. *ARG. IV*, B.) *Sed a prudentia distinguendae sunt notiones similes* I. εὐβουλία (cap. 10), *a qua rursus diversa est* εὐστοχία (p. 1142, b, 2), *et* ἀγχίνοια (b, 5), II. σύνεσις (cap. 11), III. γνώμη (p. 1143, a, 19 cap. 11 extr.).

32. περὶ εὐβουλίας] Cf. M. M. II, 3 ἡ εὐβουλία ἐστὶ μὲν περὶ ταὐτὰ τῇ φρονήσει (περὶ γὰρ τὰ πρακτά ἐστι τὰ περὶ αἵρεσιν καὶ φυγὴν ὄντα), ἔστι δ' οὐκ ἄνευ φρονήσεως. ἡ μὲν γὰρ φρόνησις πρακτικὴ τούτων ἐστίν, ἡ δ' εὐβουλία ἕξις ἢ διάθεσις ἤ τι τοιοῦτον ἡ ἐπιτευκτικὴ τῶν ἐν τοῖς πρακτοῖς βελτίστων καὶ συμφορωτάτων κτλ. – Suid. εὐβουλία, ἐπιστήμη τοῦ σκοπεῖσθαι ποῖα καὶ πῶς πράττοντες πράξομεν συμφερόντως.

33. πότερον ἐπιστήμη κτλ.] Ponit haec philosophus ob illa p. 1139, b. 16–19.

1142,b. περὶ ὧν ἴσασιν, ἡ δ' εὐβουλία βουλή τις, ὁ δὲ βουλευόμενος ζητεῖ καὶ λογίζεται. ἀλλὰ μὴν οὐδ' εὐστοχία· ἄνευ τε γὰρ λόγου καὶ ταχύ τι ἡ εὐστοχία, βουλεύονται δὲ πολὺν χρόνον, καί φασι πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. ἔτι ἡ ἀγχίνοια ἕτερον καὶ ἡ εὐβουλία· ἔστι δ' εὐστοχία τις ἡ ἀγχίνοια. οὐδὲ δὴ δόξα ἡ εὐβουλία οὐδεμία. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ μὲν κακῶς βουλευόμενος ἁμαρτάνει, ὁ δ' εὖ ὀρθῶς βουλεύεται, δῆλον ὅτι ὀρθότης τις ἡ εὐβουλία ἐστίν, οὔτ' ἐπιστήμης δὲ οὔτε δόξης· ἐπιστήμης μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ὀρθότης (οὐδὲ γὰρ ἁμαρτία), δόξης δ' ὀρθότης ἀλήθεια· ἅμα δὲ καὶ ὥρισται ἤδη πᾶν οὗ δόξα ἐστίν. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄνευ λόγου ἡ εὐβουλία. διανοίας ἄρα λείπεται· αὕτη γὰρ οὔπω φάσις· καὶ γὰρ ἡ δόξα οὐ ζήτησις ἀλλὰ φάσις τις ἤδη, ὁ δὲ βουλευόμενος, ἐάν τε εὖ ἐάν τε κακῶς βουλεύηται, ζητεῖ τι καὶ λογίζεται. ἀλλ' ὀρθότης τίς ἐστιν ἡ εὐβουλία βουλῆς· διὸ ἡ βουλὴ ζητητέα πρῶτον τί καὶ περὶ τί. ἐπεὶ δ' ἡ ὀρθότης πλεοναχῶς, δῆλον ὅτι οὐ πᾶσα· ὁ γὰρ ἀκρατὴς καὶ ὁ φαῦλος ὃ προ-

1142, b, 3 εὐστοχία] Andron. περὶ παθ. p. 529 ed Cant. εὐστοχία ἐστὶν ἐπιστήμη ἐπιτευκτικὴ τοῦ ἐν ἑκάστῳ σκοποῦ.

4. φασὶ] Isocr. Demon. p. 9 Steph. βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπιτέλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα. Theogn. 633 Βουλεύου δὶς καὶ τρὶς ὅ τοί κ' ἐπὶ τὸν νόον ἔλθῃ· Ἀτηρὸς γὰρ ἀεὶ λάβρος ἀνὴρ τελέθει. Herod. VII, 49 ἀνὴρ δὲ οὕτω ἂν εἴη ἄριστος, εἰ βουλευόμενος μὲν ἀρρωδέοι, πᾶν ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χρῆμα, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ θρασὺς εἴη. Thuc. I, 78. Sall. Cat. 1 nam et priusquam incipias consulto, et ubi consulueris mature facto opus est.

5. ἀγχίνοια] Cf. Anal. post. I, 34. Schol. Odyss. XIII, 322 ἀγχίνοος, ταχὺς περὶ τὸ νοῆσαι. Plat. Charm. p. 160, A ἡ δ' ἀγχίνοια οὐχὶ ὀξύτης τις τῆς ψυχῆς; Plat. Def. p. 412, E ἀγχίνοια εὐφυΐα ψυχῆς καθ' ἣν ὁ ἔχων στοχαστικός ἐστιν ἐν ἑκάστῳ τοῦ δέοντος, ὀξύτης νοῦ. Andron. περὶ παθ. p. 529 ἀγχίνοιά ἐστιν ἐπιστήμη εὑρετικὴ τοῦ καθήκοντος παραχρῆμα.

7. οὐδεμία] διάφορα γὰρ τὰ γένη τῶν δοξῶν. Eustr. Cf. e. gr. p. 1146, b, 30.

9. ὀρθότης τις ἡ εὐβουλία] sc. ὀρθότης τῆς βουλῆς, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα, cf. infra v. 16.

10. ἐπιστ. οὐκ ἔστιν ὀρθ.] Cf. p. 1139, b, 20 sqq. ἔστι γὰρ τῶν ἀναγκαίων καὶ μὴ ἐνδεχομένων ἄλλως ἔχειν.

11. δόξης ὀρθ. ἀλ.] Cf. p. 1139, b, 17. ὀρθοδοξαστικὸς γὰρ ὁ ἀληθῶς δοξάζων. Eustr. — ἅμα δὲ καὶ ὥρισται ἤδη πᾶν οὗ δ.] Simul etiam id de quo opinio concepta est totum iam ut definitum constat. Camer. Nempe aliud discrimen quod intercedat inter δόξαν et εὐβουλίαν indicatur. ἡ μὲν γὰρ δόξα ἢ κατάφασίς ἐστι ἢ ἀπόφασις ἀπηρτισμένη ἤδη καὶ τεταγμένη· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἐνταῦθα τὸ ὡρίσθαι [διωρίσθαι Eustr.] τὸ ἀπηρτίσθαι καὶ τετάχθαι ἤτοι ἐν ὅρῳ καταντῆσαι καὶ περάσει. Eustr. Inepte quidam haec ad E. N. III, 2, 10-15 retulit.

12. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄνευ λόγου] ἐπειδὴ μὴ ἀπήρτισται. Eustr.

12-13. διανοίας ἄρα λείπεται] Explana sic: λείπεται ἄρα τὴν εὐβουλίαν εἶναι ὀρθότητα τῆς διανοίας (τῆς πρακτικῆς, cf. p. 1139, a, 36). Vide et p. 1142, b, 32.

13. αὕτη] ἡ διάνοια πρακτική (p. 1139, a, 36), quae quamdiu deliberat (p. 1139, b, 7) nondum aut ait aut negat.

14. ἀλλὰ φάσις τις ἤδη] Cf. v. 11 ὥρισται κτλ.

17. ὀρθότης] Hoc voc. quod repetitur hoc capite v. 9. 10. 11. 16. 21. 27. 32. non invenitur in E. N., habetur Eud. p. 1227, b, 36. Quae res quantum per sese ponderis habeat me non fugit.

18. οὐ πᾶσα] οὐ πᾶσα ὀρθότης βουλῆς εὐβουλία: cf. v. 22.

1142, b. *τίθεται ἰδεῖν ἐκ τοῦ λογισμοῦ τεύξεται, ὥστε ὀρθῶς ἔσται βεβουλευμένος, κακὸν δὲ μέγα εἰληφώς. δοκεῖ δ' ἀγαθόν τι εἶναι τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι· ἡ γὰρ τοιαύτη ὀρθότης βουλῆς εὐβουλία ἡ ἀγαθοῦ τευκτική. ἀλλ' ἔστι καὶ τούτου ψευδεῖ συλλογισμῷ τυχεῖν, καὶ ὃ μὲν δεῖ ποιῆσαι τυχεῖν, δι' οὗ δ' οὔ, ἀλλὰ ψευδῆ τὸν μέσον ὅρον εἶναι· ὥστ' οὐδ' αὕτη πω εὐβουλία, καθ' ἣν οὗ δεῖ μὲν τυγχάνει, οὐ μέντοι δι' οὗ ἔδει. ἔτι ἔστι πολὺν χρόνον βουλευόμενον τυχεῖν, τὸν δὲ ταχύ. οὐκοῦν οὐδ' ἐκείνη πω εὐβουλία, ἀλλ' ὀρθότης ἡ κατὰ τὸ ὠφέλιμον, καὶ οὗ δεῖ καὶ ὡς καὶ ὅτε. ἔτι ἔστι καὶ ἁπλῶς εὖ βεβουλεῦσθαι καὶ πρός τι τέλος. ἡ μὲν δὴ ἁπλῶς ἡ πρὸς τὸ τέλος τὸ ἁπλῶς κατορθοῦσα, ἡ δέ τις ἡ πρός τι τέλος. Εἰ δὴ τῶν φρονίμων τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι, ἡ εὐβουλία εἴη ἂν ὀρθότης ἡ κατὰ τὸ συμφέρον πρός τι τέλος, οὗ ἡ φρόνησις ἀληθὴς ὑπόληψίς ἐστιν.*

11 *Ἔστι δὲ καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀσυνεσία, καθ' ἃς λέ-*
1143, a. *γομεν συνετοὺς καὶ ἀσυνέτους, οὔθ' ὅλως τὸ αὐτὸ ἐπιστήμῃ ἢ δόξῃ· πάντες γὰρ ἂν ἦσαν συνετοί· οὔτε τις μία τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν, οἷον ἰατρικὴ περὶ ὑγιεινῶν ἢ γεωμετρία περὶ μεγέθους· οὔτε γὰρ περὶ τῶν ἀεὶ ὄντων καὶ ἀκινήτων ἡ σύνεσίς ἐστιν οὔτε περὶ τῶν γιγνομένων ὁτουοῦν, ἀλλὰ περὶ ὧν ἀπορήσειεν ἄν τις καὶ βουλεύσαιτο. διὸ περὶ τὰ αὐτὰ μὲν τῇ φρονήσει ἐστίν, οὐκ ἔστι δὲ ταὐτὸν σύνεσις καὶ φρόνησις· ἡ μὲν γὰρ φρόνησις ἐπιτακτική ἐστιν· τί γὰρ δεῖ πράττειν ἢ μή, τὸ τέλος αὐτῆς ἐστιν· ἡ δὲ σύνεσις κριτικὴ μόνον· ταὐτὸν γὰρ σύνεσις καὶ εὐσυνεσία καὶ συνετοὶ καὶ εὐσύνετοι. ἔστι δ' οὔτε τὸ ἔχειν τὴν φρόνησιν οὔτε*

19. *ὀρθῶς*] *μὲν* particula omissa est ut Eud. p. 1221, b, 31 ubi vide adn.

20 *δοκεῖ*] vel vulgo videtur. Hdt. VII, 10, 4 *τὸ γὰρ εὖ βουλεύεσθαι κέρδος μέγιστον εὑρίσκω ἐόν.* Soph. Ant. 1050 *κράτιστον κτημάτων εὐβουλία.* Isocr. Demon. p. 9 St. *ἡγοῦ κράτιστον εἶναι παρὰ μὲν τῶν θεῶν εὐτυχίαν, παρὰ δὲ ἡμῶν εὐβουλίαν.*

26. *ἔτι ἔστι πολὺν κτλ.*] Ne exspectes *ἔτι ἔστι τὸν μὲν πολὺν – τὸν δὲ ταχὺ* vide doctissimam adnotationem Schwegleri ad Met. comm. tom. III. p. 10-11.

32. *ἡ εὐβουλία εἴη ἂν*] Ubi memineris illorum Eud. p. 1231, a, 38 – *σωφροσύνη ἂν εἴη κτλ.* p. 1231, b, 25 – *εἴη ἂν καὶ ἡ πραότης κτλ.* p. 1233, a, 8 *καὶ ἡ μεγαλοψυχία μεσότης ἂν εἴη*: Eudemi sermonem audire tibi videberis.

34. *Ἔστι δὲ καὶ ἡ σύνεσις*] Summa disputationis in eo vertitur ut *σύνεσιν* doceatur esse vim ingenii prompti tam ad id, quod ab altero traditur vel refertur, celeriter percipiendum, quam ad continuo recte diiudicandum utrum id, quod refertur, conducibile sit an secus. Aliter M. M. I, 35 p. 1197, b, 14 *περὶ μικρῶν καὶ ἐν μικροῖς ἡ κρίσις τοῦ συνετοῦ.*

1143, a, 6-7. *διὸ περὶ τὰ αὐτὰ τῇ φρ.*] Cf. p. 1140, a, 31 sqq. M. M. I, 35 p. 1197, b, 12 *ἔστι δ' ἡ σύνεσις ἐν οἷς περ καὶ ἡ φρόνησις, περὶ τὰ πρακτά.* Thuc. I, 140 *δικαιῶ τοῖς κοινῇ δόξασιν, ἤν ἄρα τι καὶ σφαλλώμεθα, βοηθεῖν ἢ μηδὲ κατορθοῦντας τῆς ξυνέσεως* [*der bezüglichen Einsicht, durch die das Gute herbeigeführt worden*, Kr.] *μεταποιεῖσθαι.*

8-9. *ἐπιτακτική ἐστιν· τί γὰρ δεῖ πρ. κτλ.*] Cf. Eud. p. 1227, b, 35. p. 1219, b, 30. p. 1249, b, 15. infra p. 1143, b, 35.

11. *εὐσύνετοι*] Thuc. IV, 18 *καὶ ταῖς ξυμφοραῖς εὐξυνετώτεροι ἂν προσφέροιντο.*

1143, a. τὸ λαμβάνειν ἡ σύνεσις· ἀλλ' ὥσπερ τὸ μανθάνειν λέγεται συνιέναι, ὅταν χρῆται τῇ ἐπιστήμῃ, οὕτως ἐν τῷ χρῆσθαι τῇ δόξῃ ἐπὶ τῷ κρίνειν περὶ τούτων περὶ ὧν ἡ φρόνησίς ἐστιν, ἄλλου λέγοντος, καὶ κρίνειν καλῶς· τὸ γὰρ εὖ τῷ καλῶς ταὐτόν. καὶ ἐντεῦθεν ἐλήλυθε τοὔνομα ἡ σύνεσις, καθ' ἣν εὐσύνετοι, ἐκ τῆς ἐν τῷ μανθάνειν· λέγομεν γὰρ τὸ μανθάνειν συνιέναι πολλάκις.

Ἡ δὲ καλουμένη γνώμη, καθ' ἣν εὐγνώμονας καὶ ἔχειν φαμὲν γνώμην, ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς ἐστι κρίσις ὀρθή. σημεῖον δέ· τὸν γὰρ ἐπιεικῆ μάλιστά φαμεν εἶναι συγγνωμονικόν, καὶ ἐπιεικὲς τὸ ἔχειν περὶ ἔνια συγγνώμην. ἡ δὲ συγγνώμη γνώμη ἐστὶ κριτικὴ τοῦ ἐπιεικοῦς ὀρθή. ὀρθὴ δ' ἡ τοῦ ἀληθοῦς.

12. ἀλλ' ὥσπερ τὸ μανθ. κτλ.] τὸ γὰρ μανθάνειν παρὰ τοῖς Ἕλλησι διαφέρει τοῦ συνιέναι ᾧ παρὰ τοῖς Γάλλοις τὸ *apprendre* τοῦ *comprendre* ἢ *entendre*· ἀλλ' ἐπαμφοτερίζει πολλάκις παρ' ἑκατέροις τὰ ὀνόματα. μεταπίπτει μὲν οὖν τὸ μανθάνειν εἰς τὸ σημαινόμενον τοῦ συνιέναι, ὅταν ὁ μανθάνων χρῆται τῇ ἐπιστήμῃ ἀκούων αὐτὴν παρὰ τοῦ διδάσκοντος· τότε γὰρ καὶ μανθάνει ἃ μήπω οἶδε καὶ συνίησιν αὐτά. καὶ κατὰ τοῦτο λαμβάνεται τὸ (Ἀριστοφ. Νεφ. 636) Ἄγε δή, τί βούλει πρῶτα νυνὶ μανθάνειν Ὧν οὐκ ἐδιδάχθης πώποτ' οὐδέν; ὅπερ ἐστὶ Γαλλιστί, *que veux-tu maintenant apprendre?* Cor.

13. συνιέναι] ξυνιέναι B. inconstanter.

14. τῷ] ego pro τὸ e coni. Cor.

15. ἄλλου λέγοντος] Nam ὁ φρόνιμος, posteaquam deliberavit et quid conducibile sit intellexit, ἐπιτάττει (p. 1143, a, 8), proprie quidem sibi ipsi, h. e. τῇ ἑαυτοῦ ὀρέξει (p. 1142, a, 1 coll. p. 1219, b, 30), sed idem aliis etiam consulere et his quid agendum sit potest ostendere, cf. p. 1143, b, 31. — τὸ γὰρ εὖ] τοῦτο προσέθηκε διὰ τὸ εἶναι τὸν αὐτὸν συνιέντα καὶ εὐσύνετον (v. 11). *Eustr.*

17-18. λέγομεν γὰρ τκλ.] τουτέστι χρώμεθα πολλάκις τῷ μανθάνειν ἐπὶ τοῦ συνιέναι, οἷον ἡνίκα ὁ μὴ συνιεὶς τὰ λεγόμενα φησὶ πρὸς τὸν λέγοντα (Ἀριστοφ. Βατρ. 1491) — πῶς; οὐ μανθάνω· ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ καὶ σαφέστερον· ὅπερ ἂν Γάλλος ἀνὴρ ἑρμηνεύσειεν οὕτως· *comment? je ne te comprends point; parle-moi un peu moins savamment et plus intelligiblement.* Cor.

19. Ἡ δὲ καλ. γνώμη] γνώμη philosopho est animi recte causam perspicientis sententia, qua ductus homo a iure recedit et aequitate utitur. Cf. etiam v. 24 et M. M. II, 2 ubi tamen (ut opinor, propter p. 1143, a, 10) pro γνώμη est εὐγνωμοσύνη. Theogn. 895 Γνώμης δ' οὐδὲν ἄμεινον ἀνὴρ ἔχει αὐτὸς ἐν αὐτῷ, Οὐδ' ἀγνωμοσύνης, Κύρν', ὀδυνηρότερον. Xen. Ages. XI, 11 τῷ μεγαλόφρονι οὐ σὺν ὕβρει ἀλλὰ σὺν γνώμῃ ἐχρῆτο. — εὐγνώμονας] Galli *raisonnable*. Cf. Xen. Mem. II, 8, 6. Theocr. XIV, 61. Luc. Dial. Mort. XII, 18. Plut. Num. 2 et voc. ἐπιγνώμων Mosch. IV, 70 atque contrarium ἀγνώμων, Plut. Arist. 16 (bene Sintenis. vertit *rücksichtslos* ut fecit etiam Herm. ad Soph. Trach. 474.) Xen. Mem. II, 8, 5 χαλεπὸν καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. Soph. Oed. Col. 86 Φοίβῳ τε κἀμοὶ μὴ γένεσθ' ἀγνώμονες. Krueg. Xen. Anab. VII, 6, 23. Adde ἀγνωμοσύνη, „*Unbilde*", Krueg. ibd. II, 5, 6. Luc. Necyomant. 16. et verbum ἀγνωμονέω Plut. Phoc. 27. – Ceterum si comparaveris Eud. p. 1234, a, 19 auctorem eundem loqui putabis.

20. ἔχειν γνώμην] Plane ut nos, quum quid aequi boni faciendum est, *da muss man Einsicht (ein Einsehen) haben.* — τοῦ ἐπιεικοῦς] Cf. E. N. V = Eud. IV, 14.

24. ὀρθὴ ἡ τοῦ ἀλ.] Soph. Elench. p. 176, b, 18 καλοῦσι γὰρ γνώμας καὶ τὰς ἀληθεῖς δόξας καὶ τὰς ὅλας ἀποφάσεις. Rhet. I, 21 ἔστι δὲ γνώμη ἀπόφανσις, οὐ μέντοι περὶ τῶν καθ' ἕκαστον, οἷον ποῖος Ἰφικράτης, ἀλλὰ καθόλου· καὶ οὐ περὶ πάντων καθόλου, οἷον ὅτι τὸ εὐθὺ τῷ καμπύλῳ ἐναντίον,

1143, a. 12 Εἰσὶ δὲ πᾶσαι αἱ ἕξεις εὐλόγως εἰς ταὐτὸ τείνουσαι·
λέγομεν γὰρ γνώμην καὶ σύνεσιν καὶ φρόνησιν καὶ νοῦν
ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφέροντες γνώμην ἔχειν καὶ νοῦν ἤδη
καὶ φρονίμους καὶ συνετούς· πᾶσαι γὰρ αἱ δυνάμεις αὗται
τῶν ἐσχάτων εἰσὶ καὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστον, καὶ ἐν μὲν τῷ
κριτικὸς εἶναι περὶ ὧν ὁ φρόνιμος, συνετὸς καὶ εὐγνώμων
ἢ συγγνώμων· τὰ γὰρ ἐπιεικῆ κοινὰ τῶν ἀγαθῶν ἁπάν-
των ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς ἄλλον. ἔστι δὲ τῶν καθ᾽ ἕκαστα καὶ
τῶν ἐσχάτων πάντα τὰ πρακτά· καὶ γὰρ τὸν φρόνιμον
δεῖ γινώσκειν αὐτά, καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ γνώμη περὶ τὰ
πρακτά, ταῦτα δ᾽ ἔσχατα. καὶ ὁ νοῦς τῶν ἐσχάτων ἐπ᾽
ἀμφότερα· καὶ γὰρ τῶν πρώτων ὅρων καὶ τῶν ἐσχάτων
1143, b. νοῦς ἐστι καὶ οὐ λόγος, καὶ ὁ μὲν κατὰ τὰς ἀποδείξεις
τῶν ἀκινήτων ὅρων καὶ πρώτων, ὁ δ᾽ ἐν ταῖς πρακτικαῖς
τοῦ ἐσχάτου καὶ ἐνδεχομένου καὶ τῆς ἑτέρας προτάσεως·
ἀρχαὶ γὰρ τοῦ οὗ ἕνεκα αὗται· ἐκ τῶν καθ᾽ ἕκαστα γὰρ

ἀλλὰ περὶ ὅσων αἱ πράξεις εἰσὶ καὶ αἱρετὰ ἢ φευκτά ἐστι πρὸς τὸ πράττειν.

25. *ARG. V. Comparatis igitur et distinctis diversis illis animi veritatem navantis habitibus* (p. 1139, b, 14 – p. 1143, b, 14) *efficitur, id de quo* p. 1139, a, 15 *quaesitum est, duas esse virtutes intellectuales, sapientiam τοῦ ἐπιστημονικοῦ, prudentiam τοῦ λογιστικοῦ* (p. 1143, b, 15). (Cap. 12.)

26. λέγομεν] in vulgus. — 27. νοῦν ἔχειν] velut Eur. Iph. Aul. 1139 ὁ νοῦς ὅδ᾽ αὐτὸς νοῦν ἔχων οὐ τυγχάνει. Aesch. Prom. 392 σῶζε τὸν παρόντα νοῦν. Odyss. XIII, 255. – νοῦν λέγει τὸν πρακτικὸν ὃς ἀρχὰς ἔχει τὰ μερικὰ καὶ αἰσθητά *Par.*

27. ἤδη] plane ut Eud. p. 1224, b, 17.

29. τῶν ἐσχάτων] Cf. p. 1141, b, 28. 1142, a, 24.

32. πρὸς ἄλλον] Vide E. N. V = Eud. IV, 3 p. 1129, b, 32. p. 1130, a, 4 coll. p. 1137, b, 10 sqq.

35 – 36. ἐπ᾽ ἀμφότερα] et ultimorum (vel, si mavis, etiam primorum) in cognoscendo et ultimorum in agendo. Ceterum cf. Trendelenb. ad Ar. de An. I, 3, 15 p. 260.

1143, b, 1. ὁ μὲν κατὰ τὰς ἀποδ.] νοῦς θεωρητικός, ille qui tractat demonstrationes scientiae (p. 1139, b, 31) spectat ad terminos immobiles et primos (p. 1141, a, 7). Cf. et Anal. pr. I, 24.

2. ὁ δ᾽ ἐν ταῖς πρακτικαῖς] scil. ἀποδείξεσιν, νοῦς πρακτικός, ille qui versatur in conclusionibus practicis, spectat ad ea quae de actione ratiocinanti extrema sunt et principia actionum etc.

3. ἐνδεχομένου] Cf. p. 1139, a, 8. b, 8. Bonitz. ad Met. comm. p. 387. εἴρηται γὰρ ὅτι περὶ τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν αἱ πράξεις καὶ αἱ βουλεύσεις ἃ ἐνδεχόμενά ἐστιν (p. 1139, b, 8), περὶ ἃ ἡ φρόνησις. *Eustr.* — τῆς ἑτέρας προτάσεως] Cf. p. 1147, a, 1. b, 9. ἑτέραν πρότασιν λέγει τὴν μερικήν (propositionem minorem)· αὕτη γάρ ἐστι περὶ τὸ καθ᾽ ἕκαστον. διὸ καὶ οἱ ῥήτορες πολιτικοὶ ὄντες καὶ πρακτικοὶ τὴν μερικὴν λαμβάνοντες πρότασιν περὶ τὸ συλλογίζεσθαι ἱκανῶς ἔχειν οἴονται. τὸ γὰρ „ὁ δεῖνα νύκτωρ πλανᾶται· κλέπτης ἄρα ἐστίν" ἐκ μιᾶς ὂν προτάσεως λόγος τῆς μερικῆς καὶ ἐλάττονος ἱκανῶς ἔχειν δοκεῖ τῷ εἰσάγοντι ῥήτορι. *Eustr.*

4. αὗται] αἱ ἕτεραι, ἤτοι αἱ μερικαὶ καὶ ἐλάττονες προτάσεις· περὶ γὰρ τοῦ προκειμένου, καὶ περὶ ὃ ἡ φρόνησις καὶ ἡ σπουδή, αἱ ἐλάττονες καὶ μερικαὶ προτάσεις εἰσίν. *Eustr.*

4 – 5. ἐκ τῶν καθ᾽ ἕκ. τὸ καθ.] δεῖ εἰδέναι τὰς μερικὰς προτάσεις πρὸ τῶν καθόλου καὶ δι᾽ αὐτῶν ἐπ᾽ ἐκείνας ἀνέρχεσθαι καὶ οὕτω διὰ τῶν καθόλου βεβαιοτέρας τὰς μερικὰς ἀπεργάζεσθαι, ὡς καὶ Δημοσθένης συμβουλεύων Ἀθηναίοις μὴ σπένδεσθαι Φιλίππῳ ἐδείκνυεν αὐτὸν ἐκ τῶν καθ᾽ ἕκαστα ἃ ἔπραττεν Ἀθηναίων ἐπίβουλον καὶ ἐχθρόν, κἀκ τούτων πρὸς τὸ κοινὸν ἀνιὼν τὴν καθόλου πρότασιν ἀπεφαίνετο λέγων· „ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθείην ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ." *Eustr.*

1143, b. τὸ καθόλου. τούτων οὖν ἔχειν δεῖ αἴσθησιν, αὕτη δ' ἐστὶ νοῦς. διὸ καὶ φυσικὰ δοκεῖ εἶναι ταῦτα, καὶ φύσει σοφὸς μὲν οὐδείς, γνώμην δ' ἔχειν καὶ σύνεσιν καὶ νοῦν. σημεῖον δ' ὅτι καὶ ταῖς ἡλικίαις οἰόμεθα ἀκολουθεῖν, καὶ ἥδε ἡ ἡλικία νοῦν ἔχει καὶ γνώμην, ὡς τῆς φύσεως αἰτίας οὔσης. διὸ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος νοῦς· ἐκ τούτων γὰρ αἱ ἀποδείξεις καὶ περὶ τούτων. ὥστε δεῖ προσέχειν τῶν ἐμπείρων καὶ πρεσβυτέρων ἢ φρονίμων ταῖς ἀναποδείκτοις φάσεσι καὶ δόξαις οὐχ ἧττον τῶν ἀποδείξεων· διὰ γὰρ τὸ ἔχειν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὄμμα ὁρῶσιν ὀρθῶς. Τί μὲν οὖν ἐστιν ἡ φρόνησις καὶ ἡ σοφία, καὶ περὶ τίνα ἑκατέρα τυγχάνει οὖσα, καὶ ὅτι ἄλλου τῆς ψυχῆς μορίου ἀρετὴ ἑκατέρα, εἴρηται.

13 Διαπορήσειε δ' ἄν τις περὶ αὐτῶν τί χρήσιμοί εἰσιν.

5. τούτων] τῶν καθ' ἕκαστα. — αἴσθησιν] γνῶσιν τῶν καθ' ἕκαστα. *Eustr.*

6. φυσικὰ] et proinde non magis horum ratio in doctrina morum habenda est quam virtutum moralium naturalium (p. 1144, b, 3. Eud. III, 7). Quare erravit Biesius *die Phil. des Ar.* II p. 285. 365 qui eos, qui εὐβουλίαν, σύνεσιν, γνώμην veras virtutes intellectuales a philosopho dici existimant, secutus est. — ταῦτα] σύνεσις, γνώμη, νοῦς τις πρακτικός, σοφία δ' οὐκ ἔτι· φύσει γὰρ σοφὸς οὐδείς. *Paraphr.*

8. ἥδε ἡ ἡλικία] Compara Eud. p. 1224, a, 28.

10. ἀρχὴ καὶ τέλος νοῦς] ἀρχὴ μὲν καθ' ὅσον τῶν πρώτων ἀρχῶν γνῶσις ὁ νοῦς καὶ θεωρητικὸς λέγεται· τέλος δὲ καθ' ὅσον γνῶσίς ἐστι τῶν καθ' ἕκαστα καὶ ἐν αἰσθήσει καὶ πρακτικὸς λέγεται. *Paraphr.* — ἐκ τούτων κτλ.] „Mens est principiorum ex quibus conclusiones, et extremorum de quibus.“

11. ὥστε δεῖ προσέχειν] Cf. Polit. II, 5 p. 1264, a, 1 δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀγνοεῖν ὅτι χρὴ προσέχειν τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ τοῖς πολλοῖς ἔτεσιν, ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔλαθεν εἰ ταῦτα καλῶς εἶχεν· πάντα γὰρ σχεδὸν εὕρηται μέν, ἀλλὰ τὰ μὲν οὐ συνῆκται, τοῖς δ' οὐ χρῶνται γινώσκοντες. Zell. ad E. N. I, 8 p. 40. Quare etiam proverbia magnum habent pondus: Zeller. in l. *die Phil. d. Gr.* II p. 381 n. 1. — Cic. ad Div. VI, 6 - aetatis maturitate ad prudentiam.

14. ὄμμα] aciem ingenii, rectum iudicium, *richtigen Blick*. Cf. etiam Epicharm. apud Plut. Mor. p. 961 νόος ὁρῇ καὶ νόος ἀκούει, τἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά. Plat. Rep. VII, p. 533, D τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ibique Stallb. Anax. Rhet. p. 4, 3 τοῖς τῆς ψυχῆς ὄμμασιν ὀξυδερκεῖν ibique Spengel. Soph. Oed. R. 371. Valck. Eur. Phoen. 809.

15. περὶ τίνα] Cf. p. 1140, b, 5 et p. 1141, a, 19.

16. ἄλλου-ἑκατέρα] σοφία scil. τοῦ ἐπιστημονικοῦ, φρόνησις τοῦ λογιστικοῦ. Ita respondetur ad illa quae p. 1139, a, 15 quaesita sunt. Ceterum cf. Top. V, 5 p. 134 a, 34 λογιστικοῦ τὸ φρόνιμον. Top. V, 6 p. 136, b, 11.

18. *ARG. VI.* A. *Sequitur ut hae virtutes intellectuales, sapientiam dico et prudentiam, inter se comparentur et quam vim in morum doctrina vel in comparanda beatitudine (Eud.* p. 1214, a, 32. p. 1216, a, 38) *habeant exponatur, denique ut de eo, quod* p. 1138, b, 34 *quaesitum est, sententia* (p. 1144, b, 27) *aperiatur. Indicantur igitur primum duae dubitationes* (p. 1143, b, 19 et b, 33) *eaeque* (p. 1144, a, 1 sqq.) *removentur. Quae ut removeantur primum contenditur tam prudentiam quam sapientiam ob sese esse, etiam si nullus earum ad vitam usus redundaret, expetendas* (p. 1144, a, 1-3): *deinde vero demonstratur magnam sane eas ad comparandam beatitudinem habere vim. Nam sapientiam, quippe quae pars sit virtutis totius, eo quod possideatur et munere suo fungatur, facere beatum* (a, 5): *ex prudentia autem cum virtute morali coniuncta opus ac munus absolvi hominis* (a, 6). *Nam virtus moralis scopum agenti propositum rectum efficit, prudentia vero ea, quae ducunt ad scopum suppeditat* (a, 8).

18. Διαπορήσειε δ' ἄν τις κτλ.] Hoc

1143, b. ἡ μὲν γὰρ σοφία οὐδὲν θεωρεῖ ἐξ ὧν ἔσται εὐδαίμων ἄνθρωπος (οὐδεμιᾶς γάρ ἐστι γενέσεως), ἡ δὲ φρόνησις τοῦτο μὲν ἔχει, ἀλλὰ τίνος ἕνεκα δεῖ αὐτῆς, εἴπερ ἡ μὲν φρόνησίς ἐστιν ἡ περὶ τὰ δίκαια καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἀνθρώπῳ, ταῦτα δ᾽ ἐστὶν ἃ τοῦ ἀγαθοῦ ἐστιν ἀνδρὸς πράττειν, οὐδὲν δὲ πρακτικώτεροι τῷ εἰδέναι αὐτά ἐσμεν, εἴπερ ἕξεις αἱ ἀρεταί εἰσιν, ὥσπερ οὐδὲ τὰ ὑγιεινὰ οὐδὲ τὰ εὐεκτικά, ὅσα μὴ τῷ ποιεῖν ἀλλὰ τῷ ἀπὸ τῆς ἕξεως εἶναι λέγεται· οὐθὲν γὰρ πρακτικώτεροι τῷ ἔχειν τὴν ἰατρικὴν καὶ γυμναστικήν ἐσμεν. εἰ δὲ μὴ τούτων χάριν φρόνιμον θετέον ἀλλὰ τοῦ γίνεσθαι, τοῖς οὖσι σπουδαίοις οὐθὲν ἂν εἴη χρήσιμος, ἔτι δ᾽ οὐδὲ τοῖς μὴ ἔχουσιν· οὐθὲν γὰρ διοίσει αὐτοὺς ἔχειν ἢ ἄλλοις ἔχουσι πείθεσθαι, ἱκανῶς τ᾽ ἔχοι ἂν ἡμῖν ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ὑγίειαν· βουλόμενοι γὰρ ὑγιαίνειν ὅμως οὐ μανθάνομεν ἰατρικήν. πρὸς δὲ τούτοις ἄτοπον ἂν εἶναι δόξειεν, εἰ χείρων τῆς σοφίας οὖσα κυριωτέρα αὐτῆς ἔσται· ἡ γὰρ ποιοῦσα ἄρχει καὶ ἐπιτάττει περὶ ἕκαστον. Περὶ δὴ τούτων λεκτέον· νῦν μὲν γὰρ ἠπόρηται περὶ αὐτῶν μόνον.

1144, a. Πρῶτον μὲν οὖν λέγομεν ὅτι καθ᾽ αὑτὰς ἀναγκαῖον αἱρετὰς αὐτὰς εἶναι, ἀρετάς γ᾽ οὔσας ἑκατέραν ἑκατέρου τοῦ μορίου, καὶ εἰ μὴ ποιοῦσι μηδὲν μηδετέρα αὐτῶν. ἔπειτα καὶ ποιοῦσι μέν, οὐχ ὡς ἰατρικὴ δὲ ὑγίειαν, ἀλλ᾽ ὡς ἡ ὑγίεια, οὕτως ἡ σοφία εὐδαιμονίαν· μέρος γὰρ οὖσα τῆς ὅλης ἀρετῆς τῷ ἔχεσθαι ποιεῖ καὶ τῷ ἐνεργεῖν εὐδαίμονα. ἔτι τὸ ἔργον ἀποτελεῖται κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀρετήν· ἡ μὲν γὰρ ἀρετὴ τὸν σκοπὸν ποιεῖ ὀρθόν, ἡ δὲ φρόνησις τὰ πρὸς τοῦτον. τοῦ δὲ τετάρτου μορίου τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστιν

quoque ut, quo res ac causa melius intelligatur, dubitationes solvendae praemittantur expositioni, cum Eudemi more convenit (cf. adn. ad p. 1138, a, 4): quamquam idem didicit ab Aristotele, cuius exempla habes apud Waitzium Org. II p. 382 et Bonitzium ad Met. comm. p. 136. Ceterum compara M. M. I, 35 p. 1197, b, 27.

20. οὐδεμιᾶς - γενέσ.] Cf. p. 1139, a, 7. 27. E. N. X, 7, 5 οὐδὲν γὰρ ἀπ᾽ αὐτῆς γίνεται παρὰ τὸ θεωρῆσαι. X, 7, 7. παρ᾽ αὐτὴν οὐδενὸς ἐφίεται τέλους.

25. ὥσπερ οὐδὲ - τὰ εὐεκτικά] Enarra sic: ὥσπερ οὐδὲ τῷ τὰ ὑγιεινὰ καὶ εὐεκτικὰ εἰδέναι ὑγιεινοὶ ἢ εὐεκτικοὶ γινόμεθα. Brevitas est quae illum, qui callet Eudemia, non magis offendat quam quod v. 29 ad vocem χρήσιμος et v. 30 ad ἔχουσι ex superioribus voc. ἡ φρόνησις et τὴν φρόνησιν repetendum est.

33. πρὸς δὲ τούτοις κτλ.] Refutatur haec dubitatio p. 1145, a, 6 sqq.

34. χείρων] Nam σοφία est τῶν τιμιωτάτων: p. 1141, a, 20. b, 3. Metaph. Α, 2 p. 982, a, 16 ὑπολαμβάνομεν τὴν ἀρχικωτέραν τῆς ὑπηρετούσης μᾶλλον εἶναι σοφίαν. οὐ γὰρ δεῖν ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν ἀλλ᾽ ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοῦτον ἑτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τούτῳ τὸν ἧττον σοφόν.

1144, a, 1. καθ᾽ αὑτὰς - αἱρετάς] Plane ut Metaph. Α, 2. p. 982, a. 15. Cf. 982, b, 25. Polit. VII, 3 p. 1325, b, 19. Eud. p. 1248, b, 19. Cic. Fin. IV, 7, 16.

2. ἑκατέρου τοῦ μορίου] Cf. p. 1143, b, 16.

5. τῆς ὅλης ἀρ.] Cf. Eud. p. 1219, b, 21. a, 37. 1220, a, 3. 1248, b, 8-10. Nusquam ita Arist. in E. N. loquitur: nam illius loci E. N. V — Eud. IV p. 1130, a, 9 alia ratio est.

8. ἡ ἀρετὴ] scil. ἠθική. De re vide Eud. 1227, b, 12. 23. 35. — ἡ δὲ φρόν. κτλ.] Cf. Eud. p. 1227, b, 35-36.

9-10. τοῦ τετάρτου - τοῦ θρεπτ.] Cf. Eud. p. 1219, b, 21. 31. E. N. I,

1144, a. ἀρετὴ τοιαύτη, τοῦ θρεπτικοῦ· οὐθὲν γὰρ ἐπ᾽ αὐτῷ πράττειν ἢ μὴ πράττειν. Περὶ δὲ τοῦ μηθὲν εἶναι πρακτικωτέρους διὰ τὴν φρόνησιν τῶν καλῶν καὶ δικαίων, μικρὸν ἄνωθεν ἀρκτέον, λαβόντας ἀρχὴν ταύτην. ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ δίκαια λέγομεν πράττοντάς τινας οὔπω δικαίους εἶναι, οἷον τοὺς τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τεταγμένα ποιοῦντας ἢ ἄκοντας ἢ δι᾽ ἄγνοιαν ἢ δι᾽ ἕτερόν τι καὶ μὴ δι᾽ αὐτά, καίτοι πράττουσί γε ἃ δεῖ καὶ ὅσα χρὴ τὸν σπουδαῖον, οὕτως, ὡς ἔοικεν, ἔστι τὸ πὼς ἔχοντα πράττειν ἕκαστα ὥστ᾽ εἶναι ἀγαθόν, λέγω δ᾽ οἷον διὰ προαίρεσιν καὶ αὐτῶν ἕνεκα τῶν πρα[illegible]ομένων. τὴν μὲν οὖν προαίρεσιν ὀρθὴν ποιεῖ ἡ ἀρετή, τὸ [illegible] ὅσα ἐκείνης ἕνεκα πέφυκε πράττεσθαι οὐκ ἔστι τῆς ἀρετῆς ἀλλ᾽ ἑτέρας δυνάμεως. Λεκτέον δ᾽ ἐπιστήσασι σαφέστερον περὶ αὐτῶν. ἔστι δή τις δύναμις ἣν καλοῦσι δεινότητα· αὕτη δ᾽ ἐστὶ τοιαύτη ὥστε τὰ πρὸς τὸν ὑποτεθέντα σκοπὸν συντείνοντα δύνασθαι ταῦτα πράττειν καὶ τυγχά-

7, 12. I, 13, 40. Quartam cur partem appellet auctor intelligis ex arg. Eud. p. 28, 26 huius editionis. Aliter de hoc loco statuit Trendelenb. ad Ar. de An. p. 344.

11. *ARG. VI.* B, *α*. *Ut autem dubitatio p.* 1143, b, 21-24 *in medium prolata plane removeatur, paullo altius repetendum est. Nam nemo potest probus ac bonus dici, nisi qui certo modo moratus voluntate deliberata et ob rem agendam ipsam agit* (a, 19). *Iam ut voluntas deliberata recta sit, virtus moralis efficit* (a, 20): *quae autem exsequendi consilii et rei recte ac scopo convenienter agendae causa facienda sint, non virtus ostendit, sed prudentia vel potius facultas quaedam cum prudentia intima necessitudine coniuncta* (a, 21). *Haec facultas est sollertia vel acrimonia* (δεινότης), *qua exploratur et indicatur quibus artibus ea, quae ad scopum propositum perducant, possint transigi et effici* (a, 23): *quae facultas per sese nec bona nec mala dici potest, sed ita demum, si scopus eius honestus ac laudabilis est, laudem habet: contra, si scopus eius turpis ac malus est, versutia et fraudulentia nominanda est* (a, 27). *Haec facultas, quam sollertiam appellamus, non est idem cum prudentia, verum prudentia sine hac nulla est* (a, 28). *Neque vero contingit animo ulli, nisi ei, qui morali virtute praeditus est* (a, 30). *Finis enim ac bonum, quo prudentia in syllogismis practicis conficiendis ut propositione utitur, cognoscitur a viro bono solo* (a, 31), *dum vitiositas rationis iudicium pervertit ac depravat et ut falsa de actionum principiis iudicentur efficit. Quare fieri non potest ut homo sit prudens quin idem sit vir bonus* (a, 36).

11. Περὶ δὲ τοῦ μ. εἶναι πρακτ.] Cf. p. 1143, b, 24.

13. ὥσπερ γὰρ κτλ.] Cf. E. N. V = Eud. IV, 10 init. Eud. p. 1225, b, 1 sqq.

19. διὰ προαίρεσιν] Cf. Eud. p. 1228, a, 2.

20. τὴν προαίρ. ὀρθ. κτλ.] Cf. Eud. p. 1227, b, 12. 34 sqq.

22. ἑτέρας δυνάμεως] Plane ut Eud. p. 1227, b, 40 loquens de re eadem dicit ἄλλης δυνάμεως κτλ. Casune hoc factum an ab eodem auctore de industria scriptum existimandum est? Illius certe loci (p. 1227, b, 40) hic noster quasi clavis quaedam est.

23-24. δεινότητα] M. M. I, 35, p. 1197, b, 20 συνεργεῖ πως τῇ φρονήσει ἡ δεινότης. ibid v. 25 τῆς δεινότητος καὶ τοῦ δεινοῦ ἐστι σκέψασθαι ἐκ τίνων ἂν ἕκαστον γένοιτο τῶν πρακτῶν καὶ τὸ ταῦτα πορίσαι. Continetur voc. δεινότης notio eius peritiae, qua haec facultas ad consilium quod captum est apte exequendum fit idonea: cf. adiectivum δεινός Xen. Oecon. XIX, 14 ὁ δεινὸς λεγόμενος γεωργός, Dem. Ol. I p. 9 et Plut. Mar. 19 ἡ τοῦ Μαρίου δεινότης.

25. τυγχάνειν] Idem est de re eadem verbum Eud. p. 1227, b, 39-40.

1144, a. νειν αὐτῶν. ἂν μὲν οὖν ὁ σκοπὸς ᾖ καλός, ἐπαινετή ἐστιν, ἂν δὲ φαῦλος, πανουργία· διὸ καὶ τοὺς φρονίμους δεινοὺς καὶ πανούργους φαμὲν εἶναι. ἔστι δ᾽ ἡ φρόνησις οὐχ ἡ δύναμις ἀλλ᾽ οὐκ ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης. ἡ δ᾽ ἕξις τῷ ὄμματι τούτῳ γίνεται τῆς ψυχῆς οὐκ ἄνευ ἀρετῆς, ὡς εἴρηταί τε καὶ ἔστι δῆλον· οἱ γὰρ συλλογισμοὶ τῶν πρακτῶν ἀρχὴν ἔχοντές εἰσιν· „ἐπειδὴ τοιόνδε τὸ τέλος καὶ τὸ ἄριστον", ὁτιδήποτε ὄν· ἔστω γὰρ λόγου χάριν τὸ τυχόν· τοῦτο δ᾽ εἰ μὴ τῷ ἀγαθῷ, οὐ φαίνεται· διαστρέφει γὰρ ἡ μοχθηρία καὶ διαψεύδεσθαι ποιεῖ περὶ τὰς πρακτικὰς ἀρχάς. ὥστε φανερὸν ὅτι ἀδύνατον φρόνιμον εἶναι μὴ ὄντα
1144, b. ἀγαθόν. Σκεπτέον δὴ πάλιν καὶ περὶ ἀρετῆς· καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ παραπλησίως ἔχει ὡς ἡ φρόνησις πρὸς τὴν δεινότητα· οὐ ταὐτὸν μέν, ὅμοιον δέ· οὕτω καὶ ἡ φυσικὴ ἀρετὴ πρὸς

26 *ἂν μὲν οὖν ὁ σκοπὸς κτλ.*] Cf. p. 1152, a, 13 - 14.

27 *πανουργία*] Thom. Mag. *πανοῦργος κυρίως μὲν ὁ πᾶσιν ἔργοις ἐπιβάλλων ἤγουν ὁ δραστήριος καὶ ἐνεργός. κατεχρήσαντο δὲ τῇ λέξει ἐπὶ τοῦ ἐν κακοῖς νοήμασιν εὐεπιβούλου.* Vide etiam Wolf. ad Dem. Lept p. 494, 26. Ceterum cf. adn. ad Eud. p. 35, 12.

27 – 28 *δ. καὶ πανούργους*] Plat. Theaet. p. 177, A *δεινοὶ καὶ πανοῦργοι.* Dem. Ol. I p. 9 *πανοῦργος ὢν καὶ δεινὸς ἄνθρωπος πράγμασι χρήσασθαι.* Hist. An. I, 1 p. 488, b, 20 *πανοῦργον καὶ κακοῦργον ἡ ἀλώπηξ.*

28. *ἔστι δ᾽ ἡ φρ. οὐχ ἡ δύναμις*] scil. *αὕτη.* h. e. *ἡ δεινότης.* Quare ego *δύναμις* pro *δεινότης*, quod scripsit B. quodque scholion merum est (cf. Zell. p. 244), ut non modo difficiliorem, sed testatam etiam verbis Eustratii et Paraphrastae lectionem, revocavi. Ceterum cf. M. M. I, 35 p. 1197, b, 19 sqq.

30. *ὄμματι*] Cf. p. 1143, b, 14.

31. *εἴρηται*] Hoc verbum quo pertineat declarant proxima *οἱ γὰρ συλλογισμοὶ* - „*ἐπειδὴ κτλ.* neque aptior est locus quem indicari dicas quam ille Eud. p. 1227, b, 30 – 35. De particula *γὰρ* cfr. Stallbaum. ad Plat. Prot. p. 349 D, coll. Hand. Tursell. II p. 379.

32. *ἐπειδὴ*] Simillimum est Eud. p. 1227, b, 30 sqq.

33. *τὸ τυχόν*] Post h. v. plene interpungit B.

34. *διαστρέφει*] Cf. Eud. p. 1227, a, 21. 30 voc. *διαστροφή.* In E. N. neque *διαστροφή* neque *διαστρέφειν* hac vi, quae h. l. voci subiicitur, adhibitum est: nam E. N. II, 9, 5 alius plane est generis.

36. *ἀδύνατον κτλ.*] Cf. p. 1144, b, 31.

1144, b, 1. *ARG. VI* B, *β.* *Iam quae ratio est sollertiae et prudentiae eadem est morum virtutis, quae proprie dicitur, et morum virtutis naturalis* (b, 4). *Infantibus et quibusdam etiam belluis naturalem quandam ad virtutem inclinationem tribuere possumus: at virtus moralis propria sine prudentia nulla est* (– b, 17). *Nam virtus moralis est habitus non solum κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, verum etiam μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου* (b, 27). *Ita dubitationem illam, quae* p. 1143, b, 21 – 24 *prolata est, plane evanescere apparet.*

1. *σκεπτέον – περὶ ἀρετῆς*] Non recte de his iudicat Schleiermacherus *sämmtl. Werke*, 3. *Abth. zur Phil.* 3. *Bd.* p. 328.

2. *ἀρετή*] scil. *ἠθική*: cf. v. 3. Rei cf. M. M. I, 35 p. 1197, b, 36. — *ὡς ἡ φρόνησις πρὸς τὴν δεινότητα*] Cf. Cic. Fin. V, 13.

3. *καὶ ἡ φυσικὴ ἀρετή*] Cf Eud. III, 7 p. 1233, b, 16 arg. p. 1247, b, 23. Non repugnare haec Aristotelis placitis (id quod arbitratur Fischerus p. 36) ostendunt ii loci E. N., quos ad Eud. p. 1233, b, 16 arg. attulimus [cf. Cic. Fin. IV, 2, 4]. Verum diligenter inter se comparatis his locis, discrimen quoddam esse sane dicendum est. Nam primum quae quasi per transennam praetereuntes strictim adspicimus in Eth. Nicomacheis, ea in lucem prolata ac suo quidque loco collacatum videmus in Eth. Eud. Deinde hoc quo de nunc agitur loco studium quoddam elucet doctrinam illam virtutum naturalium contra omnes dubitationes muniendi: id quod in Eudemum magis quam in

1144, b. τὴν κυρίαν. πᾶσι γὰρ δοκεῖ ἕκαστα τῶν ἠθῶν ὑπάρχειν φύσει πως· καὶ γὰρ δίκαιοι καὶ σωφρονικοὶ καὶ ἀνδρεῖοι καὶ τἄλλα ἔχομεν εὐθὺς ἐκ γενετῆς· ἀλλ' ὅμως ζητοῦμεν ἕτερόν τι τὸ κυρίως ἀγαθὸν καὶ τὰ τοιαῦτα ἄλλον τρόπον ὑπάρχειν· καὶ γὰρ παισὶ καὶ θηρίοις αἱ φυσικαὶ ὑπάρχουσιν ἕξεις, ἀλλ' ἄνευ νοῦ βλαβεραὶ φαίνονται οὖσαι. πλὴν τοσοῦτον ἔοικεν ὁρᾶσθαι, ὅτι ὥσπερ σώματι ἰσχυρῷ ἄνευ ὄψεως κινουμένῳ συμβαίνει σφάλλεσθαι ἰσχυρῶς διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὄψιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἐὰν δὲ λάβῃ νοῦν, ἐν τῷ πράττειν διαφέρει. ἡ δ' ἕξις ὁμοία οὖσα τότ' ἔσται κυρίως ἀρετή. ὥστε καθάπερ ἐπὶ τοῦ δοξαστικοῦ δύο ἐστὶν εἴδη, δεινότης καὶ φρόνησις, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ δύο ἐστί, τὸ μὲν ἀρετὴ φυσικὴ τὸ δ' ἡ κυρία, καὶ τούτων ἡ κυρία οὐ γίνεται ἄνευ φρονήσεως. διόπερ τινές φασι πάσας τὰς ἀρετὰς φρονήσεις εἶναι, καὶ Σωκράτης τῇ μὲν ὀρθῶς ἐζήτει τῇ δ' ἡμάρτανεν· ὅτι μὲν γὰρ φρονήσεις ᾤετο εἶναι πάσας τὰς ἀρετάς, ἡμάρτανεν, ὅτι δ' οὐκ ἄνευ φρονήσεως, καλῶς ἔλεγεν. σημεῖον δέ. καὶ γὰρ νῦν πάντες, ὅταν ὁρίζωνται τὴν ἀρετήν, προστιθέασι τὴν ἕξιν, εἰπόντες καὶ πρὸς ἅ ἐστι, τὴν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον· ὀρθὸς δ' ὁ κατὰ τὴν φρόνησιν. ἐοίκασι δὴ μαντεύεσθαί πως ἅπαντες

Aristotelem videtur convenire. Nam si verum est, quod p. 1144, a, 23 sqq. demonstrare studuit philosophus, natura esse etiam intellectualem quandam quasi virtutem (quamquam virtutis nomen non plane rei convenit), τὴν δεινότητα, quae sit τῆς φρονήσεως (verae virtutis intellectualis) quasi praecursor et administra: non mirum est, natura esse etiam moralem quandam quasi virtutem, quae sit verae virtutis moralis quasi praecursor et administra (p. 1234, a, 28). Verum neutra harum vera est virtus: ac ne φρόνησις quidem vera virtus est, nisi adest ei ἀρετὴ ἠθική: et ne ἀρετὴ ἠθική quidem vera virtus est, nisi adest ei φρόνησις (p. 1144, a, 36. b, 31 sqq.). Denique etiam contrarium in contentionem iuvat vocare. Nam ut virtutes quaedam hic statuuntur naturales, ita vitia quoque naturalia quaedam statuuntur et p. 1149, b, 4 et Eud. p. 1225, a, 21–23: utque illis perfectae laus honestatis impertiri non potest, quia deest eis dolus bonus vel προαίρεσις (p. 1234, a, 25), ita his perfectae nota malitiae inuri non potest, quia deest eis dolus malus vel προαίρεσις (p. 1225, a, 21. p. 1226, b, 38). Postremo illis, quae sunt Eud. p. 1234, a, 28 – 29 ὥσπερ λεχθήσεται ἐν τοῖς ὕστερον, nostri loci disputatio ita satisfacit, ut facile coniecturam facere possimus, quem huius libri (quinti Eud. = sexti Eth. Nic.) auctorem esse putemus. Vide etiam adn. ad p. 1144, b, 26-27 extr.

5. φύσει πως] Cf. etiam Eud. p. 1220, b, 7-9 adn. — καὶ γὰρ δίκαιοι κτλ.] Vide etiam M. M. I, 35 p. 1197, b, 39.

8. παισὶ καὶ θηρίοις] Cf. adn. ad Eud. p. 1220, b, 15. Eud. p. 1229, a, 29. 25. E. N. III, 2, 2. Hist. An. I, 1 p. 488, b, 12. IX, 1 p. 608, a, 14.

9. ἄνευ νοῦ] Cf. p. 1139, a, 33. p. 1150, a, 5.

13. ὁμοία] sc. τῇ ἀρετῇ.

14. δοξαστικοῦ] Cf. p. 1139, a, 12.

17. φρονήσεως] Cf. Eud. p. 1234, a, 29.

17-18. τινές – Σωκράτης] Cf. adn. ad Eud. p. 1216, b, 6.

21. νῦν] Ego interpretor „*nunc, quum valeant doctrina Peripatetica, relicta iam Academia*“ et comparo M. M. I, 35 p. 1198, a, 13 διὸ τὴν ἀρετήν ἔφη (Socrates) λόγον εἶναι, οὐκ ὀρθῶς, ἀλλ' οἱ ν ῦ ν βέλτιον: atque existimo ita scribere potuisse Aristotelis aemulum Eudemum, non potuisse ita scribere Aristotelem. Cf. etiam infra v. 30 ἡμεῖς.

23. ὀρθὸς] Cf. p. 1139, b, 20. 34.

24. μαντεύεσθαι] videntur quasi praesagire, hoc est non certo freti iudicio iudicant, sed sensu quodam veri

1144, b. ὅτι ἡ τοιαύτη ἕξις ἀρετή ἐστιν ἡ κατὰ τὴν φρόνησιν. δεῖ δὲ μικρὸν μεταβῆναι· οὐ γὰρ μόνον ἡ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἕξις ἀρετή ἐστιν. ὀρθὸς δὲ λόγος περὶ τῶν τοιούτων ἡ φρόνησίς ἐστιν. Σωκράτης μὲν οὖν λόγους τὰς ἀρετὰς ᾤετο εἶναι. ἐπιστήμας γὰρ εἶναι πάσας· ἡμεῖς δὲ μετὰ λόγου. Δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως, οὐδὲ φρόνιμον ἄνευ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος ταύτῃ λύοιτ' ἄν, ᾧ διαλεχθείη τις ἂν ὅτι χωρίζονται ἀλ-

ducti ad haec opinionem inclinant: nos *eine Ahnung (von dem Richtigen) haben.* Cf. Rhet. I, 13 p. 1373, b, 17. E. N. I, 5, 4.

26. *μικρὸν μεταβῆναι*] *μικρὸν παραλλάξαι τὴν λέξιν. Eustr.* Iam compara Eud. p. 1227, b, 8-9 coll. p. 1222, b, 7 et E. N. II, 6, 15 coll. E. N. II, 2, 2 et haec non ab Aristotele, sed ab Eudemo scripta esse intelliges.

26–27. *οὐ γὰρ μόνον–μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λ.*] Bene Biesius II, 238 *das bewustvolle Handeln wird durch μετὰ λόγου oder μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου bezeichnet im Gegensatze von κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, welches das Richtige und Vernünftige bezeichnet ohne dass man sich desselben bewust ist.* Paraphrastae haec verba sunt: *τὸ κατὰ λόγον διαφέρει τοῦ μετὰ λόγου· κατὰ λόγον γάρ τις ποιεῖ τι καὶ ἑτέρου κινοῦντος καὶ τὸ τέλος σκοποῦντος, ὥσπερ ἡ φύσις κατὰ λόγον ποιεῖ· μετὰ λόγου δέ, ὅταν αὐτὸς εἰδὼς πράττῃ καὶ τὸ τέλος σκοπῶν κατὰ λόγον ποιῇ.* Explanat etiam auctor M. M. I, 35 p. 1198, a, 15 *πρᾶξαι μὲν γάρ τις ἂν τὰ δίκαια προαιρέσει μὲν οὐδεμιᾷ οὐδὲ γνώσει τῶν καλῶν ἀλλ' ὁρμῇ τινι ἀλόγῳ, ὀρθῶς δὲ ταῦτα καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον (λέγω δέ, ὡς ἂν ὁ λόγος ὁ ὀρθὸς κελεύσειεν, οὕτως ἔπραξεν), ἀλλ' ὅμως ἡ τοιαύτη πρᾶξις οὐκ ἔχει τὸ ἐπαινετόν· ἀλλὰ βέλτιον ὡς ἡμεῖς ἀφορίζομεν, τὸ μετὰ λόγου εἶναι τὴν ὁρμὴν πρὸς τὸ καλόν· τὸ γὰρ τοιοῦτον καὶ ἀρετὴ καὶ ἐπαινετόν.* Hac igitur distinctione *τὰς φυσικὰς ἀρετὰς* intra fines suos coerceri a philosopho perspicitur.

27. *ARG. VI.* C. *Ex his autem simul intelligitur id, de quo Eud.* p. 1222, b, 7 *et in huius libri exordio* p. 1138, b, 34 *quaesitum est, quid sit ὁ ὀρθὸς λόγος. Nam ὁ ὀρθὸς λόγος nihil aliud nisi ipsa φρόνησις est* (p. 1144, b, 27–28). *Quod si haec omnia colliguntur, manibus tenetur hoc, quod iam Eud.* II, 11 *significatum est, intimam esse inter virtutem moralem et prudentiam vicissitudinem, neque posse quemquam esse virum bonum sine prudentia, neque vero prudentem sine virtute morali* (b, 30). *Simul autem quaestio de multitudine virtutum solvitur: nam data prudentia, quae una est, ceterae omnes virtutes praesto aderunt* (p. 1145, a, 1). *Neque tamen idcirco prudentia praestantior est sapientia (quae praestantioris animi partis virtus est,* p. 1141, b, 3), *quae dubitatio erat* p. 1143, b, 33, *neque prudentia est habitus partis animi melioris: sed ea sapientiae causa tanquam ministrae munere in rebus practicis praecipiendis fungitur. Ita magna arte exitus huius libri, quo prudentiae disputatio continetur, ita absolvitur ut extremum caput huius libri non solum primo huius libri capiti accurate respondeat, sed etiam extremi capitis et libri secundi et libri tertii Ethicorum Eudemiorum rationem diligenter habeat, utque illa, quae ibi, nondum satis explorata causa, nutu magis ac significatione indicata sunt, expositis iam momentis singulis, clare ac dilucide in medium proferantur.*

27-28. *ὀρθὸς δὲ λόγος*] Nam recte de practicis ratiocinari et syllogismos practicos conficere officium ac munus est prudentiae: cf. p. 1144, a, 31. Eud. p. 1227, b, 30. His respondetur autem ad ea, quae p. 1138, b, 34 et Eud. 1222, b, 7 quaesita sunt. Quamquam, nisi obstarent alia, posses etiam referre ad E. N. II, 2, 2.

29–30. *ἐπιστήμας–πάσας*] Plane ut Eud. p. 1216, b, 6: cf. et supra p. 1144, b, 20.

30. *ἡμεῖς*] nos, Peripatetici. Cf. p. 1144, b, 21 *νῦν.* p. 1140, a, 2. Eud. p. 1218, b, 33. — *δῆλον κτλ.*] Iam declaratur (cf. Eud. p. 1227, b, 12 arg. p. 1144, a, 7 sqq.) *τὴν ὅλην ἀρετὴν* (p. 1220, a, 3. 1219, a, 37. 1219, b,

1144, b. λήλων αἱ ἀρεταί. οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς εὐφυέστατος πρὸς ἁπάσας, ὥστε τὴν μὲν ἤδη τὴν δ' οὔπω εἰληφὼς ἔσται· τοῦτο γὰρ κατὰ μὲν τὰς φυσικὰς ἀρετὰς ἐνδέχεται, καθ' ἃς 1145, a. δὲ ἁπλῶς λέγεται ἀγαθός, οὐκ ἐνδέχεται· ἅμα γὰρ τῇ φρονήσει μιᾷ οὔσῃ πᾶσαι ὑπάρξουσιν. Δῆλον δέ, κἂν εἰ μὴ πρακτικὴ ἦν, ὅτι ἔδει ἂν αὐτῆς διὰ τὸ τοῦ μορίου ἀρετὴν εἶναι, καὶ ὅτι οὐκ ἔσται ἡ προαίρεσις ὀρθὴ ἄνευ φρονήσεως οὐδ' ἄνευ ἀρετῆς· ἡ μὲν γὰρ τὸ τέλος, ἡ δὲ τὰ πρὸς τὸ τέλος ποιεῖ πράττειν. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κυρία γ' ἐστὶ τῆς σοφίας οὐδὲ τοῦ βελτίονος μορίου, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ὑγιείας ἡ ἰατρική· οὐ γὰρ χρῆται αὐτῇ, ἀλλ' ὁρᾷ ὅπως γένηται· ἐκείνης οὖν ἕνεκα ἐπιτάττει, ἀλλ' οὐκ ἐκείνῃ. ἔτι ὅμοιον κἂν εἴ τις τὴν πολιτικὴν φαίη ἄρχειν τῶν θεῶν, ὅτι ἐπιτάττει περὶ πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει.

21. 1248, b, 10) neutro, neque virtute morali, neque virtute intellectuali, posse carere et esse intimam inter utramque necessitudinem, id quod significant etiam proxima v. 32 sqq. Cf. et p. 1139, a, 33. Simul autem intelligitur non temere p. 1219, b, 26 scriptum esse *ἡ γὰρ ἀρετὴ ψυχῆς κτλ.* Ceterum haec consentiunt etiam cum placito Aristotelis E. N. X, 8, 3. Praeterea compara p. 1152, a, 7-8.

1145, a, 3. *πρακτική*] Cf. p. 1143, b, 24. p. 1144, a, 5 sqq. — *μορίου*] Cf. p. 1144, a, 2.

4. *οὐκ ἔσται ἡ προαίρ. ὀρθή*] Cf. Eud. p. 1227, b, 12 arg.

5-6. *ἡ μὲν τὸ τέλος, ἡ δὲ τὰ πρὸς τὸ τέλος κτλ.*] Non est ovum ovo similius quam hic locus illi Eud. p. 1227, b, 34 sqq.

6. *ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κυρία κτλ.*] Itaque dubitatio illa, quae p. 1143, b, 33-35 indicata est, nulla est. Cf. M. M. I, 35 p. 1198, b, 8 sqq. Metaph. *A*, 2 p. 982, a, 18. Met. *B*. 2 p. 996, b, 10. Schwegl. comm. tom. III. p. 20.

8-9. *ἀλλ' ὁρᾷ ὅπως γένηται*] M. M. I, 35 p. 1198, b, 17 *ἡ φρόνησις ὥσπερ ἐπίτροπός ἐστι τῆς σοφίας, καὶ παρασκευάζει ταύτῃ σχολὴν καὶ τὸ ποιεῖν τὸ αὐτῆς ἔργον, κατέχουσα τὰ πάθη καὶ ταῦτα σωφρονίζουσα.* Cic. Fin. IV, 7, 17.

9. *ἐπιτάττει*] Cf. adn. ad p. 1143, a, 8-9.

Z.

1145, a, 15. **Μ**ετὰ δὲ ταῦτα λεκτέον, ἄλλην ποιησαμένους ἀρχήν, ὅτι τῶν περὶ τὰ ἤθη φευκτῶν τρία ἐστὶν εἴδη, κακία, ἀκρασία, θηριότης. τὰ δ' ἐναντία τοῖς μὲν δυσὶ δῆλα· τὸ μὲν γὰρ ἀρετὴν τὸ δ' ἐγκράτειαν καλοῦμεν· πρὸς δὲ τὴν θηριότητα μάλιστ' ἂν ἁρμόττοι λέγειν τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀρετήν,

15. *ARG. Libri sexti, qui iisdem verbis legitur in Ethicis Nicomacheis, quorum est liber septimus, quique ab Eudemo, non ab Aristotele, nobis videtur scriptus, partes sunt duae* (p. 1145, a, 15-1152, a, 36 *et* p. 1152, b, 1-1154, b, 34), *quarum posterior priorem aeque recte excipit atque prior libros superiores. Nam posteaquam de virtute, qua provocatur beatitudo, tam morali* (libris *B. Γ. Δ.*) *quam intellectuali* (libro *E.*), *eo ordine disputatum est, quem indicavit philosophus* p. 1216, a, 38 (-πρῶτον θεωρήσωμεν), *sequitur ut dicatur de ea re, de qua se verba facturum Eudemus supra* (p. 1227, b, 16 et p. 1231, b, 3) *promisit, quae quidem tantam cum virtute habet similitudinem ut eam quidam cum virtute confuderint* (p. 1227, b, 16), *tantum autem confert ad parandam conservandamque virtutem* (cf. adn. p. 1145, b, 8) *et ad obtinendam proinde beatitudinem, ut in hac morum doctrina ponderis sit gravissimi. Haec est continentia* (ἐγκράτεια) *quam interdum rectius direrimus constantiam, de qua explicatur* p. 1145, a, 15 - p. 1152, a, 36. *Nam virtutem qui vult colere, hic non solum sciens prudensque* (Eud. p. 1225, b, 2) *atque voluntate deliberata* (p. 1225, b, 18. p. 1228, a, 2) *et ob virtutem ipsam* (p. 1144 a, 1) *debet agere, verum etiam constanter et stabili animo ac firmo: nam virtus* ἕξις *est: itaque eget constantia et continentia. Quare haec hoc loco non minus necessaria est disputatio* (cf. p. 1145, b, 1-2) *quam illa de amicitia libro VII.* (cf. E. N. VIII, 1, 1). *Cuius disputationis summa haec est.* I. *Ut virtus moralis media posita est inter duo vitia extrema, ita homo ipse medius locatus est inter naturas ipso superiores et inferiores, medius inter deum et inter bestias: bestiarum est immanitas ac feritas* (θηριότης) *quam fugere debet homo: deorum est praestantia eiusmodi,* ἡρωϊκή τις καὶ θεία ἀρετή, *quam homo assequi ut homo vix possit: ut immanitas est infra hominem, ita haec est* ὑπὲρ ἄνθρωπον. *Medius homo inter deum ac bestias et virtuti operam dare potest et, quae est huic contraria, pravitati indulgere et vitiositati. Virtuti si vult operam dare, eget continentia et constantia: quae firmat mores et stabilit: fugere debet* ἀκρασίαν, *incontinentiam et inconstantiam: quae corrumpit mores et pessumdat. Quare iam dicendum est de* ἐγκρατείᾳ *et coniuncta cum hac* καρτερίᾳ: *itemque de horum contrariis, de* ἀκρασίᾳ *et* μαλακίᾳ (Cap. 1.)

15. ἄλλην π. ἀρχήν] Nihil insoliti habent haec verba, quae sua fecit auctor M. M. II, 4 init. ubi de re eadem disputare incipit: cf. adn. ad Eud. p. 24, 31 et p. 1222, b, 15.

17-18. τὸ μὲν ἀρ. τὸ δ' ἐγκρ.] Cf. Eud. p. 1227, b, 16. In Aristotelis Ethicorum Nicom. libris quatuor prioribus nusquam haec contraria posita sunt: nam loci E. N. IV, 9, 8 ratio haberi non potest.

18-20. πρὸς θηριότητα - θείαν] Cf. M. M. II, 5. - Plat. Rep. IX, p. 589 D οὐ τὰ καλὰ καὶ αἰσχρὰ νόμιμα διὰ τὰ τοιαῦτ' ἂν φαῖμεν γεγονέναι; τὰ μὲν καλὰ τὰ ὑπὸ τῷ ἀνθρώπῳ, μᾶλλον δὲ ἴσως τὰ ὑπὸ τῷ θείῳ τὰ θηριώδη ποιοῦντα τῆς φύσεως, αἰσχρὰ δὲ τὰ ὑπὸ τῷ ἀγρίῳ τὸ ἥμερον δουλούμενα; Plat. Legg. IX, 909, A. Xen. Cyrop. V, 2, 17. Plut. Popl. 6 - ᾤχετ' ἐξαναστάς, ἔργον εἰργασμένος οὔτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως οὔτε ψέγειν ἐφικτόν. ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησε τὴν ψυχὴν ἢ πάθους

1145, b. ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, τιθέντας τὰ φαινόμενα καὶ πρῶτον διαπορήσαντας οὕτω δεικνύναι μάλιστα μὲν πάντα τὰ ἔνδοξα περὶ ταῦτα τὰ πάθη, εἰ δὲ μή, τὰ πλεῖστα καὶ κυριώτατα· ἐὰν γὰρ λύηταί τε τὰ δυσχερῆ καὶ καταλείπηται τὰ ἔνδοξα, δεδειγμένον ἂν εἴη ἱκανῶς.

2 Δοκεῖ δὴ ἥ τε ἐγκράτεια καὶ καρτερία τῶν σπουδαίων καὶ τῶν ἐπαινετῶν εἶναι, ἡ δ' ἀκρασία τε καὶ μαλακία τῶν φαύλων τε καὶ ψεκτῶν, καὶ ὁ αὐτὸς ἐγκρατὴς καὶ ἐμμενετικὸς τῷ λογισμῷ καὶ ἀκρατὴς καὶ ἐκστατικὸς τοῦ λογισμοῦ. καὶ ὁ μὲν ἀκρατὴς εἰδὼς ὅτι φαῦλα πράττει διὰ πάθος, ὁ δ' ἐγκρατὴς εἰδὼς ὅτι φαῦλαι αἱ ἐπιθυμίαι οὐκ ἀκολουθεῖ διὰ τὸν λόγον· καὶ τὸν σώφρονα μὲν ἐγκρατῆ καὶ καρτερικόν, τὸν δὲ τοιοῦτον οἱ μὲν πάντα σώφρονα οἱ δ' οὔ,

2. *τὰ φαινόμενα*] Cf. adn. ad Eud. p. 14, 28. Zeller. in l. *die Phil. d. Gr. II* p. 370 n. 4.

8. *ARG.* II. *Primum igitur videamus quae nostri homines de continentia et tolerantia vel firmitate (καρτερίᾳ) et de incontinentia et mollitudine (μαλακίᾳ) sentiant. Laudatur et inter res bonas numeratur continentia et animi firmitas, vituperatur incontinentia et animi mollitudo: continens videtur esse ille, qui coercet cupiditates et in hoc perstat et perseverat quod praecipit ratio: a quo qui facile desciscit et cedit atque indulget cupiditatibus, is dicitur incontinens. Quare sunt qui virum temperantem vocent etiam continentem et tolerantem, incontinentem vero intemperantem, et contra: dum alii hos negant esse eosdem. Tum virum prudentem interdum negant posse esse incontinentem, interdum aiunt. Denique incontinentiae nomen etiam ita solent adhibere ut eos, qui iracundiae, honoris, lucri cupiditatibus temperare nequeunt, appellent incontinentes.* (Cap. 2.)

8. *Δοκεῖ - ἐγκρ. καὶ καρτερία κτλ.*] Placita indicat aliorum philosophorum, imprimis Socratis: cf. p. 1145, b, 23. Nam Socrates Xenophonteus virtutis initium et fundamentum dicit *ἐγκράτειαν* Xen. Mem. I, 5, 4-5, cuius et ipse studiosissimus fuit (Mem. I, 5, 6) et ad cuius studium amicos gravissime identidem hortatus est (IV, 5, 1). Nam hanc esse rem maxime necessariam (Mem. I, 5, 1 sqq.), quae liberaret hominem a corporis servitio, in quo qui propter *ἀκρασίαν* versaretur ne attingere quidem posse virtutem (IV, 5, 3-7, 11), et quae faceret ut ad humanitatem adspirare et virtuti operam posset dare (IV, 5, 8-12). Neque tamen tam certis eam limitibus distinguit a *σωφροσύνῃ* et *καρτερίᾳ* quam facit philosophus noster (vide arg. p. 1150, a, 9): cf. Mem. IV, 5, 7 et II, 1, 1. Nam Mem. II, 1, 1 haec vis *τῇ ἐγκρατείᾳ* subiicitur, ut non solum in cibi, potionis, Veneris, cupiditate compescenda cernatur, verum etiam in tolerandis rebus duris, frigore, aestu, labore, id quod aliis locis proprium esse perhibetur *τῆς καρτερίας* (Mem. I, 2, 1 *πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος*). Aliis rursus locis Xen. *καρτερία* est voluntatis firmitas, cuius auxilio honesta homo potest exsequi (Mem. II, 1, 20), quandoquidem sine labore ad virtutem escendi potest nullam (II, 1, 28): cf. Xen. Ages. X, 1.

9. *τῶν ἐπαινετῶν*] Idem dictum est Eud. p. 59, 19.

11. *ἐκστατικός*] Cf. adn. ad Eud. p. 65, 25. Saepe in hoc libro positum est hoc vocabulum, nusquam in reliquis libris E. N. Quod ex disputationis huius natura sane potest explicari.

12. *ὁ μὲν ἀκρατὴς κτλ.*] Cf. p. 1152, a, 16. Eud. p. 1223, a, 37. p. 1224, a, 36.

13. *ὁ δ' ἐγκρατής*] Cf. Eud. p. 1224, a, 34.

14. *καὶ τὸν σώφρ. ἐγκρατῆ*] Ita Plat. Gorg. p. 491 D legitur – *πῶς ἑαυτοῦ ἄρχοντα λέγεις; – οὐδὲν ποικίλον, ἀλλ' ὥσπερ οἱ πολλοί, σώφρονα ὄντα καὶ ἐγκρατῆ αὐτὸν ἑαυτοῦ, τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν ἄρχοντα τῶν ἐν ἑαυτῷ.* Plat. Rep. IV p. 430, E *κόσμος πού τις ἡ σωφροσύνη ἐστὶ καὶ ἡδονῶν τινων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγκράτεια.* Cic. Tusc. III, 8, 16.

1145, b. καὶ τὸν ἀκόλαστον ἀκρατῆ καὶ τὸν ἀκρατῆ ἀκόλαστον συγκεχυμένως, οἱ δ᾽ ἑτέρους εἶναί φασιν. τὸν δὲ φρόνιμον ὁτὲ μὲν οὔ φασιν ἐνδέχεσθαι εἶναι ἀκρατῆ, ὁτὲ δ᾽ ἐνίους φρονίμους ὄντας καὶ δεινοὺς ἀκρατεῖς εἶναι. ἔτι ἀκρατεῖς λέγονται καὶ θυμοῦ καὶ τιμῆς καὶ κέρδους. τὰ μὲν οὖν λεγόμενα ταῦτ᾽ ἐστίν.

3 Ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις πῶς ὑπολαμβάνων ὀρθῶς ἀκρατεύεταί τις. ἐπιστάμενον μὲν οὖν οὔ φασί τινες οἷόν τε εἶναι· δεινὸν γὰρ ἐπιστήμης ἐνούσης, ὡς ᾤετο Σωκράτης,

16. *τὸν ἀκόλαστον ἀκρ.*] Cf. e. gr. Xen. Mem. IV, 5, 6 sqq. — *τὸν ἀκρ. ἀκόλαστον*] Cf. e. gr. Xen. Mem. II, 1, 1 *ἐδόκει προτρέπειν τοὺς συνόντας ἀσκεῖν ἐγκράτειαν βρωτοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ῥίγους καὶ θάλπους καὶ πόνου. γνοὺς γάρ τινα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέρως ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα, εἰπέ μοι, ἔφη κτλ.*

17. *τὸν δὲ φρόνιμον κτλ.*] Cf. p. 1152, a, 6 sqq. ubi haec dubitatio removetur.

19. *δεινούς*] Cf. p. 1144, a, 27.

19-20. *ἀκρατεῖς λέγονται*] vulgo: cf. p. 1148, b, 7. — *ἀκρατεῖς θυμοῦ*] ut est e. gr. Plat. Legg. IX. p. 869, A quibus cf. Eud. p. 1223, b, 18. et huius libri p. 1148, a, 11. — *τιμῆς*] cf. p. 1147, b, 34. — *κέρδους*] cf. Isocr. Demon. p. 6 *ὑφ᾽ ὧν κρατεῖσθαι τὴν ψυχὴν αἰσχρόν, τούτων ἐγκράτειαν ἄσκει πάντων, κέρδους, ὀργῆς, ἡδονῆς, λύπης.*

21. *ARG. III. Iam dubitationes quaedam de continentia et incontinentia removendae sunt. Primum enim mirum videatur aliquem, qui rectam animo sententiam conceperit, tamen incontinenter agere vel animi esse impotentem. Quare Socrates rationem illam qua quis sciens incontinenter agere dicitur oppugnabat, neque quemquam, qui recte de rebus existimaret, aliud quidpiam quam quod esset optimum agere posse contendebat: quod si ageret aliud, agere eum propter inscientiam. Cui opinioni quum vitae usus et veritas refragetur, tum, si inscitia illius causa vitii putatur, quae huius inscitiae ratio sit, quaerendum est* (p. 1145, b, 21-31). *Itaque alii incontinentem idcirco cedere voluptatibus et ab his superari existimant, quod non sit scientia vera sed tantummodo opinione quadam instructus.* (p. 1145, b, 31-35). *At ita illi, qui quibusdam cupiditatibus vehementibus propter opinionis suae imbecillitatem est inferior, venia esset danda, quum tamen incontinentiae, utpote rei vituperabili, non videatur esse ignoscendum* (p. 1145, b, 36 - p. 1146, a, 4). *Restat igitur ut incontinentem sumamus prudentia esse instructum et hac reclamante et repugnante cedere eum cupiditatibus. At hoc absurdum est. Nam ita simul prudens esset et incontinens: at volens res improbissimas admittere non potest homo prudentia praeditus* (p. 1146, a, 4-9). *Accedit haec difficultas, quod, si continentia in eo, in quo sunt vehementes et pravae cupiditates, cernitur, vir temperans non potest esse continens nec vir continens temperans* (p. 1146, a, 9-16). *Porro si continentia vel constantia efficit ut in omni opinione possis esse perseverans, malam esse oportet quandam continentiam (e. gr. si quis in falsa perseveret opinione): et si incontinentia facit ut ab omni opinione possis demoveri, erit etiam quaedam incontinentia vel inconstantia bona* (p. 1146, a, 16-21). *Quin etiam quadam conclusiuncula sophistica probari potest imprudentiam coniunctam cum incontinentia esse virtutem* (p. 1146, a, 21-31). *Praeterea qui iucunda et suavia sectatur persuasione ductus et consilio, praestare videri possit ei, qui hoc idem facit non ductus ratione neque consideratione, sed tractus animi impotentia: nam prioris vitium, quia deduci ab illa sententia et persuasione potest, sanabile est* (p. 1146, a, 31 - b, 2). *Denique si tot sunt species continentiae et incontinentiae, quot sunt voluptatum et cupiditatum illecebrae, quae tandem absoluta erit et incontinentia et continentia, quam tamen esse dicimus?* (p. 1146, b, 2-5).

21. *Ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις*] Cf. p. 1143, b, 18.

23. *Σωκράτης*] Cf. Xen. Mem. III, 9, 4 sqq. IV, 5, 6. Plat. Prot. p. 352, A sqq. Zeller in l. *plat. Stud.* p. 285.

1145, b. ἄλλο τι κρατεῖν καὶ περιέλκειν αὐτὸν ὥσπερ ἀνδράποδον. Σωκράτης μὲν γὰρ ὅλως ἐμάχετο πρὸς τὸν λόγον ὡς οὐκ οὔσης ἀκρασίας· οὐθένα γὰρ ὑπολαμβάνοντα πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ δι' ἄγνοιαν. οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος ἀμφισβητεῖ τοῖς φαινομένοις ἐναργῶς, καὶ δέον ζητεῖν περὶ τὸ πάθος, εἰ δι' ἄγνοιαν, τίς ὁ τρόπος γίνεται τῆς ἀγνοίας. ὅτι γὰρ οὐκ οἴεταί γε ὁ ἀκρατευόμενος πρὶν ἐν τῷ πάθει γενέσθαι, φανερόν. Εἰσὶ δέ τινες οἳ τὰ μὲν συγχωροῦσι τὰ δ' οὔ· τὸ μὲν γὰρ ἐπιστήμης μηθὲν εἶναι κρεῖττον ὁμολογοῦσι, τὸ δὲ μηθένα πράττειν παρὰ τὸ δόξαν βέλτιον οὐχ ὁμολογοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀκρατῆ φασιν οὐκ ἐπιστήμην ἔχοντα κρατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ἀλλὰ δόξαν. ἀλλὰ μὴν εἴγε δόξα καὶ μὴ ἐπιστήμη, μηδ' ἰσχυρὰ 1146, a. ὑπόληψις ἡ ἀντιτείνουσα ἀλλ' ἠρεμαία, καθάπερ ἐν τοῖς διστάζουσι, συγγνώμη τῷ μὴ μένειν ἐν αὐταῖς πρὸς ἐπιθυμίας ἰσχυράς· τῇ δὲ μοχθηρίᾳ οὐ συγγνώμη, οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδενὶ τῶν ψεκτῶν. Φρονήσεως ἄρα ἀντιτεινούσης· αὕτη γὰρ ἰσχυρότατον. ἀλλ' ἄτοπον· ἔσται γὰρ ὁ αὐτὸς ἅμα φρόνιμος καὶ ἀκρατής, φήσειε δ' οὐδ' ἂν εἷς φρονίμου εἶναι τὸ πράττειν ἑκόντα τὰ φαυλότατα. πρὸς δὲ τούτοις δέδεικται πρότερον ὅτι πρακτικός γε ὁ φρόνιμος· τῶν γὰρ ἐσχάτων τις καὶ τὰς ἄλλας ἔχων ἀρετάς. Ἔτι εἰ μὲν ἐν τῷ ἐπιθυμίας ἔχειν ἰσχυρὰς καὶ φαύλας ὁ ἐγκρατής, οὐκ

24. ἄλλο τι κρατεῖν] Cf. Eud. p. 1246, b, 34 ὀρθῶς τὸ Σωκρατικὸν ὅτι οὐδὲν ἰσχυρότερον φρονήσεως. Plat. Prot. p. 352, C. — περιέλκειν - ἀνδράπ.] Cf. infra p. 1147, b, 16 et Plat. Prot. p 352, B δοκεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς περὶ ἐπιστήμης τοιοῦτόν τι, οὐκ ἰσχυρὸν οὐδ' ἡγεμονικὸν οὐδ' ἀρχικὸν εἶναι· οὐδὲ ὡς περὶ τοιούτου αὐτοῦ ὄντος διανοοῦνται, ἀλλ' ἐνούσης πολλάκις ἀνθρώπῳ ἐπιστήμης, οὐ τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἄρχειν ἀλλ' ἄλλο τι, τοτὲ μὲν θυμόν, τοτε δὲ ἡδονήν, τοτὲ δὲ λύπην, ἐνίοτε δὲ ἔρωτα, πολλάκις δὲ φόβον, ἀτεχνῶς διανοούμενοι περὶ τῆς ἐπιστήμης ὥσπερ περὶ ἀνδραπόδου, περιελκομένης ὑπὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων κτλ. Cf. et Phaed. p. 94, B. — Ar. E. N. IX, 4, 9.

25. Σωκράτης κτλ.] Cf. et M. M. II, 6 p. 1200, b, 25 et adn ad v. 26.

26. οὐθένα γὰρ κτλ.] Xen. Mem. III, 9, 4. Plat. Prot. p. 353, C sqq.

30. οὐκ οἴεται] scil. δεῖν πράττειν ἃ πράττει ἐν τῷ πάθει γενόμενος. Cf. p. 1152, a, 6. Eud. p. 1223, b, 8. p. 1223, b, 32 sqq. p. 1224, b, 21. E. N. III, 2, 4. E. N. V = Eud. IV. p. 1136, b, 8.

32. ἐπιστήμης μηθὲν εἶναι κρ.] Socraticum illud: cf v. 24.

35. δόξαν] Cf. adn. ad p. 1139, b, 17.

1146, a, 1. ἀντιτείνουσα] Cf. Plat. Phaedr. p. 254, A ὁ εὐπειθὴς τῷ ἡνιόχῳ τῶν ἵππων .... ἑαυτὸν κατέχει· ὁ δὲ .... σκιρτῶν βίᾳ φέρεται, καὶ πάντα πράγματα παρέχων τῷ σύζυγί τε καὶ ἡνιόχῳ ἀναγκάζει ἰέναι τε πρὸς τὰ παιδικὰ καὶ μνείαν ποιεῖσθαι τῆς τῶν ἀφροδισίων χάριτος. τὼ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντιτείνετον.... τελευτῶντε δὲ .... πορεύεσθον ἀγομένω, εἴξαντε. Ibid. p. 254, C. p. 256, A ὁ δὲ ὁμόζυξ αὖ μετὰ τοῦ ἡνιόχου πρὸς ταῦτα μετ' αἰδοῦς καὶ λόγου ἀντιτείνει.

4. Φρονήσεως ἄρα ἀντιτειν.] scil. κρατεῖται ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ὁ ἀκρατής. - Ἐπεὶ γὰρ οὔτε δόξα ἐστὶν ἡ γνῶσις τοῦ ἀκρατοῦς οὔτε ἐπιστήμη, φρόνησις δοκεῖ εἶναι· αὕτη γὰρ λείπεται καὶ ἰσχυρὰ ἐστι γνῶσις. *Paraphr.* Cf. p. 1139, b, 16 – 17.

6. φήσειε κτλ.] Cf. p. 1152, a, 6 et p. 1144, b, 32.

8. πρότερον] Cf. p. 1140, a, 26 sqq.

9. τῶν ἐσχάτων] Cf p. 1142, a, 24. — τὰς ἄλλας ἀρετάς] Cf. p. 1145, a, 1.

1146, a. ἔσται ὁ σώφρων ἐγκρατὴς οὐδ' ὁ ἐγκρατὴς σώφρων· οὔτε γὰρ τὸ ἄγαν σώφρονος οὔτε τὸ φαύλας ἔχειν. ἀλλὰ μὴν δεῖ γε· εἰ μὲν γὰρ χρησταὶ αἱ ἐπιθυμίαι, φαύλη ἡ κωλύουσα ἕξις μὴ ἀκολουθεῖν, ὥσθ' ἡ ἐγκράτεια οὐ πᾶσα σπουδαία· εἰ δ' ἀσθενεῖς καὶ μὴ φαῦλαι, οὐδὲν σεμνόν, οὐδ' εἰ φαῦλαι καὶ ἀσθενεῖς, οὐθὲν μέγα. Ἔτι εἰ πάσῃ δόξῃ ἐμμενετικὸν ποιεῖ ἡ ἐγκράτεια, φαύλη, οἷον εἰ καὶ τῇ ψευδεῖ· καὶ εἰ πάσης δόξης ἡ ἀκρασία ἐκστατικόν, ἔσται τις σπουδαία ἀκρασία, οἷον ὁ Σοφοκλέους Νεοπτόλεμος ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ· ἐπαινετὸς γὰρ οὐκ ἐμμένων οἷς ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως διὰ τὸ λυπεῖσθαι ψευδόμενος. Ἔτι ὁ σοφιστικὸς λόγος ψευδόμενος ἀπορία· διὰ γὰρ τὸ παράδοξα βούλεσθαι ἐλέγχειν, ἵνα δεινοὶ ὦσιν ὅταν ἐπιτύχωσιν, ὁ γενόμενος συλλογισμὸς ἀπορία γίνεται· δέδεται γὰρ ἡ διάνοια, ὅταν μένειν μὲν μὴ βούληται διὰ τὸ μὴ ἀρέσκειν τὸ συμπερανθέν, προϊέναι δὲ μὴ δυνῆται διὰ τὸ λῦσαι μὴ ἔχειν τὸν λόγον. συμβαίνει δ' ἔκ τινος λόγου ἡ ἀφροσύνη μετὰ ἀκρασίας ἀρετή· τἀναντία γὰρ πράττει ὧν ὑπολαμβάνει διὰ τὴν ἀκρασίαν, ὑπολαμβάνει δὲ τἀγαθὰ κακὰ εἶναι καὶ οὐ δεῖν πράττειν, ὥστε τἀγαθὰ καὶ οὐ τὰ κακὰ πράξει. Ἔτι ὁ τῷ πεπεῖσθαι πράττων καὶ διώκων τὰ ἡδέα καὶ προαιρούμενος βελτίων ἂν δόξειεν τοῦ μὴ διὰ

11–12. *οὔτε γὰρ τὸ ἄγαν σώφρ.*] Cf. Eud. p. 1231, a, 38. E. N. III, 10, 1. Ceterum praeter hunc locum nusquam in Eth. Eud. neque in E. N. legitur voc. *ἄγαν*, quod in memoriam revocat illud Chilonis *μηδὲν ἄγαν* (Theogn. 335 *μηδὲν ἄγαν σπεύδειν. πάντων μέσ' ἄριστα*): quamquam est Ar. Rhet. II, 12 p. 1389, b, 2 *καὶ ἅπαντα ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ σφοδρότερον ἁμαρτάνουσιν οἱ νέοι παρὰ τὸ Χιλώνειον· πάντα γὰρ ἄγαν πράττουσιν· φιλοῦσί τε γὰρ ἄγαν καὶ μισοῦσιν ἄγαν καὶ τἆλλα πάντα ὁμοίως.*

16-17. *Ἔτι εἰ πάσῃ – ἐμμενετικόν*] At cf. p. 1151, a, 29 sqq.

18 *καὶ εἰ πάσης κτλ.*] At cf. p. 1151, b, 17–21.

19. *Σοφοκλέους*] Soph. Phil. 908 sqq.

21–31. *Ἔτι – κακὰ πράξει*] Misere haec verba viros doctos cruciaverunt: Garvius v. 21–27 *ἔτι ὁ σοφιστικὸς – τὸν λόγον* eiicienda censuit. Sed sarta tecta omnia. Tu verte: „etiam conclusiuncula sophistica, *mentiens illa*, dubitationem movet etc.“ Verbo *ψευδόμενος* notum illud indicatur Eubulidis sophisma (de quo videatur *Deycks*. de Megaricorum doctr. p. 52. Brandis. *Gesch. d. gr.-röm. Phil.* II, 1 p. 123, aa. Gassendus de logicae origine et var. cap. 3 p. 40 opp. tom. I. Lugd. 1658), cui sophismati simillima est haec fallacia, quae de industria ponitur infra v. 28 sqq.

24–25. *δέδεται γὰρ ἡ διάνοια*] Cf. Met. *B*, 1, in. *ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς· ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστί, λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντας τὸν δεσμόν. ἀλλ' ἡ τῆς διανοίας ἀπορία δηλοῖ τοῦτο περὶ τοῦ πράγματος· ᾗ γὰρ ἀπορεῖ ταύτῃ παραπλήσιον πέπονθε τοῖς δεδεμένοις· ἀδύνατον γὰρ ἀμφοτέρως προελθεῖν εἰς τὸ πρόσθεν.*

27. *συμβαίνει δὲ ἔκ τινος λόγου*] Explana sic: „conficitur autem quadam argumentatione ut virtus videatur, si stultitia coniuncta est cum incontinentia“. Vocula *δέ* oratio verbis v. 22 (*διὰ γὰρ κτλ.*) interrupta continuatur: cf. Krueger. Thuc. I, 18, 3. (Fritzsch. ad Ar. Ran. p. 271).

28–31. *τἀναντία γὰρ – κακὰ πράξει*] Iam ponitur sophisma versu 21–22 (*ψευδόμενος*) denunciatum, simillimum illud *τῷ ψευδομένῳ* (v. 22). Nam est fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter: *ὑπολαμβάνει τἀγαθὰ κακὰ εἶναι καὶ οὐ δεῖν πράττειν* — scil. *διὰ τὴν ἀφροσύνην* (v. 29–30). Cf.

1146, a. λογισμὸν ἀλλὰ δι' ἀκρασίαν· εὐϊατότερος γὰρ διὰ τὸ μεταπεισθῆναι ἄν. ὁ δ' ἀκρατὴς ἔνοχος τῇ παροιμίᾳ ἐν ᾗ φαμὲν „ὅταν τὸ ὕδωρ πνίγῃ, τί δεῖ ἐπιπίνειν;" εἰ μὲν γὰρ
1146, b. μὴ ἐπέπειστο ἃ πράττει, μεταπεισθεὶς ἂν ἐπαύσατο· νῦν δὲ πεπεισμένος οὐδὲν ἧττον ἄλλα πράττει. Ἔτι εἰ περὶ πάντα ἀκρασία ἐστὶ καὶ ἐγκράτεια, τίς ὁ ἁπλῶς ἀκρατής; οὐθεὶς γὰρ ἁπάσας ἔχει τὰς ἀκρασίας, φαμὲν δ' εἶναί τινας ἁπλῶς.

4 Αἱ μὲν οὖν ἀπορίαι τοιαῦταί τινες συμβαίνουσιν, τούτων δὲ τὰ μὲν ἀνελεῖν δεῖ τὰ δὲ καταλιπεῖν· ἡ γὰρ λύσις τῆς ἀπορίας εὕρεσίς ἐστιν. Πρῶτον μὲν οὖν σκεπτέον πότερον εἰδότες ἢ οὔ, καὶ πῶς εἰδότες, εἶτα περὶ ποῖα τὸν ἀκρατῆ καὶ τὸν ἐγκρατῆ θετέον, λέγω δὲ πότερον περὶ πᾶσαν ἡδονὴν καὶ λύπην ἢ περί τινας ἀφωρισμένας, καὶ τὸν ἐγκρατῆ καὶ τὸν καρτερικόν, πότερον ὁ αὐτὸς ἢ ἕτερός ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὅσα συγγενῆ τῆς θεωρίας ἐστὶ ταύτης. Ἔστι δ' ἀρχὴ τῆς σκέψεως, πότερον ὁ ἐγκρατὴς καὶ ὁ ἀκρατής εἰσι τῷ περὶ ἃ ἢ τῷ πῶς ἔχοντες τὴν διαφοράν, λέγω δὲ πότερον τῷ περὶ ταδὶ εἶναι μόνον ἀκρατὴς ὁ ἀκρατής, ἢ οὒ ἀλλὰ τῷ ὥς, ἢ οὒ ἀλλὰ τῷ ἐξ ἀμφοῖν· ἔπειτ' εἰ περὶ πάντ' ἐστὶν ἡ ἀκρασία καὶ ἡ

Sophist. Elench. 25.

31. ὁ τῷ πεπεῖσθαι πρ.] ὁ τῷ ἠπατῆσθαι τὰ φαῦλα διώκων, ὅτι νομίζει ἀγαθὰ εἶναι. *Paraphr.*

32. βελτίων ἂν δόξειεν] At cf. p. 1150, b, 31.

34–35. ὁ δ' ἀκρατὴς – ἐπιπίνειν;] „Incontinens qui audivit quidem rationem, sed eam sprevit, non videtur sanabilis. Nam si quid erat, quod eiicere ex animo ipsius posset pravam illam opinionem, ea ratio erat, quae nihil tamen profuit". (Hactenus recte Victorius). Itaque quadrat in eum illud tritum sermone proverbium: „quando suffocat aqua fauces, quid opus est amplius bibere?" hoc est: non magis proderunt huic monita quam aqua prodest illi, qui tantum iam bibit ut ad fauces usque sit aqua impletus: hunc si ad bonam frugem revocare velis, laterem laves, operam et oleum perdas.

6. *ARG. IV.* A. *Primum igitur quaeritur* (p. 1146, b, 6–14) *utrum incontinens, quum a recta ratione discedit, sciens ab ea discedat an non, et quo pacto sciens* [cf. p. 1146, b, 24]: B. *tum, in quibus rebus cernatur continens et incontinens, utrum in omnibus an in certis quibusdam voluptatibus et molestiis* [cf. p. 1147, b, 20]: C. *denique utrum idem sit ὁ ἐγκρατής et ὁ καρτερικός an diversus* [cf. p. 1150, a, 9]. *Ordiamur autem ab eo ut videamus utrum id, quo ἀκρατής et ἐγκρατής discernitur, positum sit in iis rebus, in quibus uterque versatur, an in ratione qua agit uterque, an tam res quam rationes agendi utriusque considerare oporteat: denique utrum in omnibus rebus locum habeat ἀκρασία et ἐγκράτεια an contra* (p. 1146, b, 14–24).

7. ἡ γὰρ λύσις κτλ.] Cf. M. M. II, 6 p. 1200, b, 22.

8. Πρῶτον μὲν οὖν κτλ.] Pertinent haec ad sententiam Socraticam p. 1145, b, 23 sqq. Quaestionem ipsam habes p. 1146, b, 24 sqq.

9. εἶτα] Cf. p. 1147, b, 20 sqq. — περὶ ποῖα] M. M. II, 6. p. 1201, a, 35 πότερον ἡ ἀκρασία καὶ ὁ ἀκρατὴς ἐν ἅπασιν ἔσται καὶ περὶ πάντα, οἷον περὶ χρήματα καὶ τιμὴν καὶ ὀργὴν καὶ δόξαν (περὶ γὰρ ταῦτα πάντα δοκοῦσιν ἀκρατεῖς εἶναι) [cf. p. 1145, b, 19–20] ἢ οὔ, ἀλλὰ περί τι ἀφωρισμένον [ut nostro loco v. 11] ἐστὶν ἡ ἀκρασία;

13. ὁμοίως περὶ τῶν ἄλλων κτλ.] Cf. p. 1148, b, 15 sqq. p. 1149, a, 21 sqq.

15–16. εἰσὶν – ἔχοντες] Cf. adn. ad Eud. p. 31, 1.

17–18. ἀλλὰ τῷ ἐξ] ἀλλ' ἐξ B.

1146, b. ἐγκράτεια ἢ οὔ· οὔτε γὰρ περὶ πάντ' ἐστὶν ὁ ἁπλῶς ἀκρατής, ἀλλὰ περὶ ἅπερ ὁ ἀκόλαστος, οὔτε τῷ πρὸς ταῦτα ἁπλῶς ἔχειν (ταὐτὸν γὰρ ἂν ἦν τῇ ἀκολασίᾳ), ἀλλὰ τῷ ὡδὶ ἔχειν. ὁ μὲν γὰρ ἄγεται προαιρούμενος, νομίζων ἀεὶ δεῖν τὸ παρὸν ἡδὺ διώκειν· ὁ δ' οὐκ οἴεται μέν, διώκει δέ.

5 Περὶ μὲν οὖν τοῦ δόξαν ἀληθῆ ἀλλὰ μὴ ἐπιστήμην εἶναι παρ' ἣν ἀκρατεύονται, οὐθὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον· ἔνιοι γὰρ τῶν δοξαζόντων οὐ διστάζουσιν, ἀλλ' οἴονται ἀκριβῶς εἰδέναι. εἰ οὖν διὰ τὸ ἠρέμα πιστεύειν οἱ δοξάζοντες μᾶλλον τῶν ἐπισταμένων παρὰ τὴν ὑπόληψιν πράξουσιν, οὐθὲν διοίσει ἐπιστήμη δόξης· ἔνιοι γὰρ πιστεύουσιν οὐδὲν ἧττον οἷς δοξάζουσιν ἢ ἕτεροι οἷς ἐπίστανται· δηλοῖ δ' Ἡράκλειτος. ἀλλ' ἐπεὶ διχῶς λέγομεν τὸ ἐπίστασθαι (καὶ γὰρ ὁ ἔχων μὲν οὐ χρώμενος δὲ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ὁ χρώμενος λέγεται ἐπίστασθαι), διοίσει τὸ ἔχοντα μὲν μὴ θεωροῦντα δὲ ἃ μὴ δεῖ πράττειν τοῦ ἔχοντα καὶ θεωροῦντα· τοῦτο γὰρ δοκεῖ δεινόν, ἀλλ' οὐκ εἰ μὴ θεωρῶν. ἔτι ἐπεὶ δύο 1147, a. τρόποι τῶν προτάσεων, ἔχοντα μὲν ἀμφοτέρας οὐθὲν κω-

omisso τῷ, quod flagitat sententia.

20. ἀλλὰ περὶ ἅπερ ὁ ἀκόλαστος] Cf Eud. p. 1231, a, 17 περὶ τὰ ἁπτόμενα [περὶ τὸ γευστὸν καὶ τὸ ἁπτὸν p. 1230, b, 25] ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν θετέον τὴν ἀκολασίαν. E. N. III, 10, 8.

22. ὁ μὲν] ὁ ἀκόλαστος: cf. Eud. p. 1230, b, 11.

23. ὁ δὲ] ὁ ἀκρατής: cf. p. 1145, b, 12. Eud. p. 1223, a, 37–38.

24. *ARG. IV, A, a. Quaeritur igitur* (p. 1146, b, 8) *utrum incontinens quum a recta ratione discedit, sciens ab ea discedat an non, et quo pacto sciens. Qua in re nihil interest utrum* δόξαν (cf. p. 1145, b, 35) *an* ἐπιστήμην (cf. p. 1145, b, 23) *habere dicatur incontinens* (p. 1146, b, 24-31). *At hoc plurimum differt, utrum habeat quis scientiam sed ea non utatur neque quid sit sibi faciendum consideret, an habeat scientiam eaque utatur et quid sit sibi faciendum consideret* (31–35). *Tum interest utrum quid rectum sit noveris in universum an quum noveris tum etiam quo pacto exsequendum in certa causa et agendum sit intelligas* (p. 1146, b, 35 – 1147, a, 10).

24. δόξαν] Cf. p. 1145, b, 35. — ἀλλὰ μὴ ἐπιστήμην] Referendum est ad placitum Socratis p. 1145, b, 23.

27. ἠρέμα] Cf. p. 1146, a, 1.

30] Ἡράκλειτος] Heraclitum exempli causa nominat (ut p. 1147, a, 20 Empedoclem) quo notet illos, qui quum opinionem rei habeant, non scientiam, tamen prorsus nihil dubitent, sed exquisite se rem scire existiment pertinaciterque eam tueantur. Ita etiam auctor M. M. II, 6. p. 1201, b, 8 interpretatur: οἷον Ἡράκλειτος τοιαύτην ἔχει δόξαν ὑπὲρ ὧν αὐτῷ δοκεῖ. Cf. Brandis. in l. *Handb. der Gesch. d. gr.-roem. Phil.* I. p. 151 not. l. Diog. L. IX, I, IV, 5 ἤκουσέ τε οὐδενὸς ἀλλ' αὑτὸν ἔφη διζήσασθαι καὶ μαθεῖν πάντα παρ' ἑαυτοῦ. Ibid. IX, I, II, 1 μεγαλόφρων δὲ γέγονε παρ' ὁντιναοῦν καὶ ὑπερόπτης, ὡς καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ δῆλον ἐν ᾧ φησι· πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει· Ἡσίοδον γὰρ ἂν ἐδίδαξε καὶ Πυθαγόρην, αὖθίς τε Ξενοφάνεά τε καὶ Ἑκαταῖον. εἶναι γὰρ ἓν τὸ σοφὸν ἐπίστασθαι γνώμην ἥτε οἱ ἐγκυβερνήσει πάντα διὰ πάντων. Vide etiam Plat. Theaet. p. 180, A.

31. ἐπεὶ διχῶς κτλ.] Eadem paene verba habes Eud. p. 1225, b, 11. Cf. M. M. II, 6 p. 1201, b, 11. Plat. Theaet. p. 197, B.

1147, a, 1. δύο τρόποι τῶν προτάσεων κτλ.] Cf. p. 1143, b, 3. M. M. II, 6 p. 1201, b, 25 ἔφαμεν ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς [Speng p. 512] ἐκ δύο προτάσεων γίνεσθαι τὸν συλλογισμόν, καὶ τούτων εἶναι τὴν μὲν πρώτην καθόλου, τὴν δὲ δευτέραν ὑπὸ ταύτην τε καὶ ἐπὶ μέρους, οἷον „ἐπίσταμαι πάντ' ἄνθρωπον ὑγιῆ ποιῆσαι· οὑτοσὶ δὲ πυρέττεται· ἐπίσταμαι ἄρα καὶ τοῦτον ὑγιῆ ποιῆσαι.“ ἔστιν οὖν ὁ τῇ

1147, a. λύει πράττειν παρὰ τὴν ἐπιστήμην, χρώμενον μέντοι τῇ καθόλου ἀλλὰ μὴ τῇ κατὰ μέρος· πρακτὰ γὰρ τὰ καθ' ἕκαστα. διαφέρει δὲ καὶ τὸ καθόλου· τὸ μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ δ' ἐπὶ τοῦ πράγματός ἐστιν, οἷον ὅτι „παντὶ ἀνθρώπῳ συμφέρει τὰ ξηρά,“ καὶ ὅτι „οὗτος ἄνθρωπος“ ἢ ὅτι „ξηρὸν τὸ τοιόνδε·“ ἀλλ' εἰ „τόδε τοιόνδε,“ ἢ οὐκ ἔχει ἢ οὐκ ἐνεργεῖ. κατά τε δὴ τούτους διοίσει τοὺς τρόπους ἀμήχανον ὅσον, ὥστε δοκεῖν οὕτω μὲν εἰδέναι μηθὲν ἄτοπον, ἄλλως δὲ θαυμαστόν. Ἔτι τὸ ἔχειν τὴν ἐπιστήμην ἄλλον τρόπον τῶν νῦν ῥηθέντων ὑπάρχει τοῖς ἀνθρώποις· ἐν τῷ γὰρ ἔχειν μὲν μὴ χρῆσθαι δὲ διαφέρουσαν ὁρῶμεν τὴν ἕξιν, ὥστε καὶ ἔχειν πως καὶ μὴ ἔχειν, οἷον τὸν καθεύδοντα καὶ μαινόμενον καὶ οἰνωμένον. ἀλλὰ μὴν οὕτω διατίθενται οἱ ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες· θυμοὶ γὰρ καὶ ἐπιθυμίαι ἀφροδισίων καὶ ἔνια τῶν τοιούτων ἐπιδήλως καὶ τὸ σῶμα μεθιστᾶσιν, ἐνίοις δὲ καὶ μανίας ποιοῦσιν. δῆλον οὖν ὅτι ὁμοίως ἔχειν λεκτέον τοὺς ἀκρατεῖς τούτοις. τὸ δὲ λέγειν τοὺς λόγους τοὺς ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης οὐδὲν σημεῖον· καὶ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πάθεσι τούτοις ὄντες ἀποδείξεις καὶ ἔπη λέγουσιν Ἐμπεδοκλέους,

μὲν καθόλου ἐπιστήμῃ ἐπίσταμαι, τῇ δ' ἐπὶ μέρους οὔ. γίνεται οὖν ἁμαρτία τῷ τὴν ἐπιστήμην ἔχοντι καὶ ἐνταῦθ', οἷον ἅπαντα μὲν τὸν πυρέττοντα ὑγιῆ ποιῆσαι [ἐπίσταται], εἰ μέντοι οὗτος πυρέττει οὐκ οἶδεν. ὡσαύτως τοίνυν ἐπὶ τοῦ ἀκρατοῦς τοῦ τὴν ἐπιστήμην ἔχοντος ἡ αὐτὴ ἁμαρτία συμβήσεται. ἐνδέχεται γὰρ τὸν ἀκρατῆ τὴν μὲν καθόλου ἐπιστήμην ἔχειν, ὅτι „τὰ τοιαῦτα φαῦλα καὶ βλαβερά,“ μὴ μέντοι γε ὅτι „ἔστι ταῦτα φαῦλα“ ἐπὶ μέρους εἰδέναι· ὥστε οὕτως ἔχων τὴν ἐπιστήμην ἁμαρτήσεται· ἔχει γὰρ τὴν καθόλου, τὴν δὲ ἐπὶ μέρους οὔ. Ceterum haec qui scripsit (p. 1147) eundem etiam superiora (libr. V. p. 1143) scripsisse planum est. Cf. etiam proxima.

3. πρ. τὰ καθ' ἕκαστα] Cf. p. 1141, b, 15-16.

7. ἢ οὐκ ἔχει κτλ.] τὴν τοιαύτην μερικὴν πρότασιν ἢ οὐκ ἔχει ἢ ἔχων οὐ χρῆται. *Paraphr.*

10. *ARG. IV*, A, β. *Porro alio etiam modo habere scientiam dici potest. Nam fieri potest ut habitu* (ἕξει) *sit aliquis praeditus, sed eo non utatur (e. gr. dormiens, insanus, ebrius): ita scientiam potest aliquis et habere quadamtenus (ut habitum) et eandem tamen non habere (actu, operantem): id quod accidit hominibus qui sunt in passionibus vel animi perturbationibus: quorum similes sunt homines incontinentes. Quin etiam fieri potest ut praecepta scientiae aliquis eloquatur et recitet et tamen contra ea faciat* (p. 1147, a, 10-24).

10. Ἔτι τὸ ἔχειν κτλ.] Cf. arg. et Ar. Categ. 15 τὸ ἔχειν κατὰ πλείονας τρόπους λέγεται. ἢ γὰρ ὡς ἕξιν καὶ διάθεσιν ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα. λεγόμεθα γὰρ ἐπιστήμην τινὰ ἔχειν καὶ ἀρετήν. Vide et Met. *Δ*, 20 et 23.

11-12. ἐν τῷ γὰρ ἔχειν - ἕξιν] Cf. Eud. p. 1219, b, 17 sqq. E. N. I, 8, 9 τὴν μὲν γὰρ ἕξιν ἐνδέχεται μηδὲν ἀγαθὸν ἀποτελεῖν ὑπάρχουσαν οἷον τῷ καθεύδοντι ἢ καὶ ἄλλως πως ἐξηργηκότι.

13. τὸν καθεύδοντα] Cf. M. M. II, 6 p. 1201, b, 17.

16. τὸ σ. μεθιστ.] Cf. de Mot. An. 7 p. 701, b, 16. Ibid. 8 p. 702, a, 2 sqq.

17. ὁμοίως] ὥστε ἔχειν μὲν τὴν ἐπιστήμην μὴ χρῆσθαι δὲ αὐτῇ τοὺς ἀκρατεῖς.

18. τὸ δὲ λέγειν] scil. τοὺς ἀκρατεῖς. ἐπιστάμενοι γὰρ οἱ ἀκρατεῖς, ὅτι κακὸν τὸ μοιχεύειν, λέγουσιν ὅτι κακόν ἐστι τὸ μοιχεύειν [ἀλλ' ὅμως μοιχεύουσιν]. *Schol.*

19. ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης] Plane ut Met. *A*, 4 p. 985, a, 16: cf. quae de praepositione ἀπὸ adnotavimus ad E. N. IX, 9, 6 p. 142. Zell. ad E. N. X, 5, 1.

1147,a. καὶ οἱ πρῶτον μαθόντες συνείρουσι μὲν τοὺς λόγους, ἴσασι δ' οὔπω· δεῖ γὰρ συμφῦναι, τούτῳ δὲ χρόνου δεῖ· ὥστε καθάπερ τοὺς ὑποκρινομένους, οὕτως ὑποληπτέον λέγειν καὶ τοὺς ἀκρατευομένους. Ἔτι καὶ ὧδε φυσικῶς ἄν τις ἐπιβλέψειε τὴν αἰτίαν. ἡ μὲν γὰρ καθόλου δόξα, ἡ δ' ἑτέρα περὶ τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν, ὧν αἴσθησις ἤδη κυρία· ὅταν δὲ μία γένηται ἐξ αὐτῶν, ἀνάγκη τὸ συμπερανθὲν ἔνθα μὲν φάναι τὴν ψυχήν, ἐν δὲ ταῖς ποιητικαῖς πράττειν εὐθύς, οἷον, εἰ παντὸς γλυκέος γεύεσθαι δεῖ, τουτὶ δὲ γλυκὺ ὡς ἕν τι τῶν καθ' ἕκαστον, ἀνάγκη τὸν δυνάμενον καὶ μὴ κωλυόμενον ἅμα τοῦτο καὶ πράττειν. ὅταν οὖν ἡ μὲν καθόλου ἐνῇ κωλύουσα γεύεσθαι, ἡ δὲ „ὅτι πᾶν τὸ γλυκὺ ἡδύ," „τουτὶ δὲ γλυκύ" (αὕτη δὲ ἐνεργεῖ), τύχῃ δ' ἐπιθυμία ἐνοῦσα, ἡ μὲν λέγει φεύγειν τοῦτο, ἡ δ' ἐπιθυμία ἄγει· κινεῖν γὰρ ἕκαστον δύναται τῶν μορίων· ὥστε συμβαίνει
1147,b. ὑπὸ λόγου πως καὶ δόξης ἀκρατεύεσθαι, οὐκ ἐναντίας δὲ καθ' αὑτήν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. ἡ γὰρ ἐπιθυμία ἐναντία, ἀλλ' οὐχ ἡ δόξα, τῷ ὀρθῷ λόγῳ· ὥστε καὶ διὰ

21. *καὶ οἱ πρῶτον μαθ. κτλ.*] *ὁμοίως δὲ καὶ παῖδες, οἱ νῦν πρῶτον ἀρξάμενοι μαθεῖν, συνείρουσι μὲν καὶ λέγουσιν „μῆνιν ἄειδε θεά," οὔπω δὲ ἴσασι καὶ νοοῦσι τί λέγουσιν.* **Schol.**

22. *συμφῦναι*] *δεῖ ἐν ἔθει γενέσθαι* (**Paraphr.**) *καὶ οἱονεὶ φύσιν γενέσθαι τὴν ἕξιν ἐν αὐτοῖς* (**Schol.**) Cf. Polyb. IV, 32, 9 *εἴη μὲν οὖν οἱονεὶ συμφῦναι τὴν νῦν ὑπάρχουσαν κατάστασιν Πελοποννησίοις.* Ar. Probl. IV, 26 p. 879, b, 36 *τὸ ἔθος ὥσπερ φύσις γίνεται.* E. N. II, 3, 8 *ἐγκεχρωσμένον τῷ βίῳ.*

23. *καθάπερ τοὺς ὑποκρινομένους*] qui quae recitant non ex animo loquuntur (*denen es nicht vom Herzen kommt*), sed personam simulant.

24. *ARG. IV*, A, *γ*. *Indicatur causa quaedam physica, ob quam a ratione recta discedere aliquis et incontinenter vivere videntur* (p. 1146, a, 24 – b, 6).

24. *φυσικῶς*] Cf. de An. III, 11 p. 434, a, 14, de quaestionis autem via ac ratione compara E. N. IX, 7, 2. Eud. p. 1241, a, 40. E. N. IX, 9, 7.

25. *τὴν αἰτίαν*] *δι' ἣν γινώσκοντες οἱ ἀκρατεῖς τὸ ἀγαθὸν οὐχ αἱροῦνται* **Paraphr.** — *ἡ μὲν γὰρ καθόλου δ.*] Cf. de An. III, 12 p. 434, a, 16 *ἐπεὶ δ' ἡ μὲν καθόλου ὑπόληψις καὶ λόγος, ἡ δὲ τοῦ καθ' ἕκαστα (ἡ μὲν γὰρ λέγει ὅτι δεῖ τὸν τοιοῦτον τὸ τοιόνδε πράττειν, ἡ δὲ ὅτι τόδε τὸ νῦν τοιόνδε, κἀγὼ δὲ τοιόσδε) ἤδη αὕτη κινεῖ ἡ δόξα, οὐχ ἡ καθόλου ἢ ἄμφω, ἀλλ' ἡ μὲν ἠρεμοῦσα μᾶλλον, ἡ δ' οὔ.*

26. *αἴσθησις*] Cf. p. 1142, a, 27. de Mot. An. 7 p. 701, a, 36.

27. *ἔνθα μὲν*] *εἰ μέν ἐστιν ἡ δόξα θεωρητική.* **Paraphr.**

28. *πράττειν εὐθύς*] Cf. de Mot. An. 7 p. 701, a, 7 *πῶς δὲ νοῶν ὁτὲ μὲν πράττει ὁτὲ δ' οὐ πράττει, καὶ κινεῖται, ὁτὲ δ' οὐ κινεῖται; ἔοικε παραπλησίως συμβαίνειν καὶ περὶ τῶν ἀκινήτων διανοουμένοις καὶ συλλογιζομένοις. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν θεώρημα τὸ τέλος (ὅταν γὰρ τὰς δύο προτάσεις νοήσῃ, τὸ συμπέρασμα ἐνόησε καὶ συνέθηκεν), ἐνταῦθα δ' ἐκ τῶν δύο προτάσεων τὸ συμπέρασμα γίνεται ἡ πρᾶξις. οἷον ὅταν νοήσῃ ὅτι παντὶ βαδιστέον ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δ' ἄνθρωπος, βαδίζει εὐθέως.*

33. *αὕτη δὲ ἐνεργεῖ*] Cf. p. 1139, a, 36. p. 1141, b, 16 sqq. de Mot. An. 8 *ἀρχὴ τῆς κινήσεως τὸ ἐν τῷ πρακτῷ διωκτὸν καὶ φευκτόν.*

34. *ἡ μὲν*] *ἡ καθόλου δόξα.* — *ἄγει*] Cf. Eud. p. 1224, b, 1. de Mot. An. 6 p. 701, a, 1 *ἡ δ' ὄρεξις καὶ τὸ ὀρεκτικὸν κινούμενον κινεῖ.*

35. *ἕκαστον τῶν μορίων*] *τοῦ σώματος* scil. Cf. de Mot. An. 7 p. 701, b, 16 sqq.

1147, b, 1. *ἐναντίας*] *τῷ ὀρθῷ λόγῳ.* **Paraphr.** Cf. v. 3.

1147, b. τοῦτο τὰ θηρία οὐκ ἀκρατῆ, ὅτι οὐκ ἔχει τῶν καθόλου ὑπόληψιν, ἀλλὰ τῶν καθ᾽ ἕκαστα φαντασίαν καὶ μνήμην. Πῶς δὲ λύεται ἡ ἄγνοια καὶ πάλιν γίνεται ἐπιστήμων ὁ ἀκρατής, ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ οἰνωμένου καὶ καθεύδοντος καὶ οὐκ ἴδιος τούτου τοῦ πάθους, ὃν δεῖ παρὰ τῶν φυσιολόγων ἀκούειν. Ἐπεὶ δ᾽ ἡ τελευταία πρότασις δόξα τε αἰσθητοῦ καὶ κυρία τῶν πράξεων, ταύτην ἢ οὐκ ἔχει ὁ ἐν τῷ πάθει ὤν, ἢ οὕτως ἔχει ὡς οὐκ ἦν τὸ ἔχειν ἐπίστασθαι ἀλλὰ λέγειν ὥσπερ ὁ οἰνωμένος τὰ Ἐμπεδοκλέους. καὶ διὰ τὸ μὴ καθόλου μηδ᾽ ἐπιστημονικὸν ὁμοίως εἶναι δοκεῖν τῷ καθόλου τὸν ἔσχατον ὅρον, καὶ ἔοικεν ὃ ἐζήτει Σωκράτης συμβαίνειν· οὐ γὰρ τῆς κυρίως ἐπιστήμης εἶναι δοκούσης παρούσης γίνεται τὸ πάθος, οὐδ᾽ αὕτη περιέλκεται διὰ τὸ πάθος, ἀλλὰ τῆς αἰσθητικῆς. Περὶ μὲν οὖν τοῦ εἰδότα καὶ μή, καὶ πῶς εἰδότα ἐνδέχεται ἀκρατεύεσθαι, τοσαῦτα εἰρήσθω.

6 Πότερον δ᾽ ἔστι τις ἁπλῶς ἀκρατὴς ἢ πάντες κατὰ

4. *τὰ θηρία κτλ.*] Cf. Eud. p. 1224, a, 26-27.

6. ***ARG. IV***, A, δ. ***Facile autem explicatur quomodo depellatur inscientia et incontinens (remotis iis, quae animum pelliciebant et tentabant) scientiam recuperet. Nam fit idem quod in ebrio vel dormiente, quum ille crapulam exhalat vel hic somno excutitur.*** (p. 1147, b, 6-8).

7. *ὁ αὐτὸς λ. καὶ περὶ οἰνωμένου*] M. M. II, 6 p. 1202, a, 2 *οἱ γὰρ μεθύοντες, ὅταν αὐτοῖς ἡ μέθη ἀπαλλαγῇ, πάλιν οἱ αὐτοί εἰσιν, οὐκ ἐξέπεσε δ᾽ αὐτῶν ὁ λόγος οὐδ᾽ ἡ ἐπιστήμη, ἀλλ᾽ ἐκρατήθη ὑπὸ τῆς μέθης· ἀπαλλαγέντες δὲ τῆς μέθης πάλιν οἱ αὐτοί εἰσιν. ὁμοίως οὖν ἔχει ὁ ἀκρατὴς πάλιν· ἐπικρατῆσαν γὰρ τὸ πάθος ἠρεμεῖν ἐποίησε τὸν λογισμόν, ὅταν δ᾽ ἀπαλλαγῇ τὸ πάθος ὥσπερ ἡ μέθη, πάλιν ὁ αὐτός ἐστιν.* Ceterum cf. p. 1152, a, 15.

9. ***ARG. IV***, A, ε. ***Denique Socratis sententia quibus rationibus provocata sit, explicatur*** (p. 1147, b, 9-17).

9. *ἡ τελευταία προτ.*] Cf. p. 1143, b, 3.

11. *ἢ οὕτως ἔχει κτλ.*] Cf. p. 1147, a, 18 sqq.

13. *καὶ διὰ τὸ κτλ.*] Ante haec verba virgulam locat et v. 14 ante *καὶ ἔοικεν* plene interpungit B. Rectius Lambinus verba v. 14 *καὶ ἔοικεν κτλ.* coniunxit cum illis v. 13 *καὶ διὰ τὸ κτλ.* De voc. *καὶ* (*καὶ ἔοικεν*) cf. p. 1152, a, 10 *καὶ δοκοῦσιν*, p. 1152, a, 30 *διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ ἔθος χαλεπόν*. E. N. IV, 8, 4. *Ameis*. praef. ad poet. gr. bucol. p. VII, 1.

14. *τὸν ἔσχατον ὅρον*] Cf. p. 1142, a, 26. p. 1143, a, 29. 36.

16. *περιέλκεται*] Cf. p. 1145, b, 24.

20. ***ARG. IV***, B, α. ***Iam quaeritur utrum in omnibus voluptatibus et molestiis cernatur continentia et incontinentia*** [cf. p. 1146, b, 10] ***an sit etiam absoluta quaedam continentia et incontinentia. Teneamus igitur ea quae voluptatem efficiant partim esse necessaria homini (ut ea quae in victu et in procreatione sobolis posita sunt) partim non sane necessaria sed tamen per sese esse optabilia et expetenda, ut honorem, opes, victoriam*** (p. 1147, b, 23-31). ***Quare incontinentia et continentia, quae proprie dicitur, locum habet in iisdem voluptatibus, in quibus temperantia*** (*σωφροσύνη*) ***et intemperantia cernitur: hoc tamen discrimine, quod intemperans*** (*ἀκόλαστος*) ***in perfruendis illis (quas tactus parat et gustus) voluptatibus modum excedit*** *ἐκ προαιρέσεως*, ***easque etiam tum, quum non est inflammatus cupiditate, expetit: incontinens vero*** (*ἀκρατής*) ***cedit his voluptatibus*** *παρὰ τὴν προαίρεσιν*; ***victus cupiditatis stimulis - nam fugiendas eas plane existimat, dum petendas eas censet*** *ἀκόλαστος* - (p. 1148, a, 4-22). ***Translate vero et*** *κατὰ πρόσθεσιν* ***usurpantur*** *ἀκρασίας* ***et*** *ἐγκρατείας*

1147,b. μέρος, καὶ εἰ ἔστι, περὶ ποῖά ἐστι, λεκτέον ἐφεξῆς. Ὅτι μὲν οὖν περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας εἰσὶν οἵ τ' ἐγκρατεῖς καὶ καρτερικοὶ καὶ οἱ ἀκρατεῖς καὶ μαλακοί, φανερόν. Ἐπεὶ δ' ἐστὶ τὰ μὲν ἀναγκαῖα τῶν ποιούντων ἡδονήν, τὰ δ' αἱρετὰ μὲν καθ' αὑτὰ ἔχοντα δ' ὑπερβολήν, ἀναγκαῖα μὲν τὰ σωματικά (λέγω δὲ τὰ τοιαῦτα, τά τε περὶ τὴν τροφὴν καὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρείαν, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν σωματικῶν περὶ ἃ τὴν ἀκολασίαν ἔθεμεν καὶ τὴν σωφροσύνην)· τὰ δ' ἀναγκαῖα μὲν οὔ, αἱρετὰ δὲ καθ' αὑτά (λέγω δ' οἷον νίκην, τιμήν, πλοῦτον καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡδέων)· τοὺς μὲν οὖν πρὸς ταῦτα παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὑπερβάλλοντας τὸν ἐν αὑτοῖς ἁπλῶς μὲν οὐ λέγομεν ἀκρατεῖς, προστιθέντες δὲ τὸ χρημάτων ἀκρατεῖς καὶ κέρδους καὶ τιμῆς καὶ θυμοῦ, ἁπλῶς δ' οὔ ὡς ἑτέρους καὶ καθ' ὁμοιότητα λεγομένους, ὥσπερ Ἄνθρωπος ὁ τὰ Ὀλύμπια νενικη-

nomina in voluptatibus non necessariis (quamquam per se optabilibus), quum quis vocatur κέρδους, τιμῆς, θυμοῦ ἐγκρατής, *vel* ἀκρατής (p. 1137, b, 31–34). *Harum autem voluptatum amor et studium per sese reprehendi non potest, sed ita est vituperandum, si modum in his expetendis homo excedit.* Ἀκρασίας *autem nomen, quod vitii notam habet, proprie de his non potest adhiberi: atque adeo irae impotentia vel incontinentia* (θυμοῦ ἀκρασία) *tantummodo ex similitudine quadam dicitur* (p. 1148, a, 22 – b, 14).

20. Πότερον κτλ.] Cf. p. 1146, b, 10.

23–31. Ἐπεὶ δ' ἐστὶ κτλ.] Apodosis periodi est v. 31 τοὺς μὲν οὖν (cf. p. 1148, b, 2. Bonitz. obss. cr. in Metaph. p. 35. Schwegler. comm. in Met. tom. IV. p. 381). Itaque plenam Bekkeri interpunctionem v. 26 ante λέγω, v. 28 post σωφροσύνην, v. 29 ante λέγω, v. 31 ante τοὺς μὲν sustuli.

24. τὰ μὲν - τὰ δὲ] Cum his atque p. 1148, a, 23 compara illa, quae sunt Eud. III, 2 p. 1231, b, 2–3, et huius atque tertii libri eundem esse auctorem intelliges.

25. ἀναγκαῖα μὲν κτλ.] Cf. adn. ad Eud. p. 1221, a, 22. p. 1230, b, 20. E. N. III, 11, 1. Eudemum loqui docet p. 1216, a, 35 – ἀνάγκη κοινωνεῖν τούτων. Praeterea vide Plat. Rep. VIII. p. 559, B. Cic. Fin. I, 13, 45. Tusc. V, 32, 93 ibique Kuehner.

28. ἔθεμεν] Cf. Eud. p. 1230, b, 22. sqq. Quamquam licet etiam referre ad E. N. III, 10, 8.

29. τὰ δ' ἀναγκαῖα μὲν οὔ, αἱρ. κτλ.] Quae p. 1148, a, 25 dicuntur τὰ μεταξύ; cf. p. 1129, b, 3 p. 1152, b, 27.

31. πρὸς ταῦτα] τὰ ἀναγκαῖα μὲν οὔ, αἱρετὰ δὲ καθ' αὑτά.

32. λέγομεν] ex communi loquendi usu. Ita recte Giphan. Cf. p. 1145, b, 19.

33. προστιθ. τὸ χρ. ἀκρατεῖς κτλ.] Cf. p. 1145, b, 19–20. Eadem tradit auctor M. M. II, 6 p. 1202, a, 38. b, 1.

35. ὥσπερ Ἄνθρωπος κτλ.] Ἄνθρωπος scripsi littera maiuscula, quia veram arbitror esse explicationem Schol., cuius haec verba sunt: ὥσπερ καὶ ἦν τις νικήσας τὰ Ὀλύμπια καὶ ἤκουεν Ἄνθρωπος, ὥσπερ ὁ δεῖνα ἀκούει Σωκράτης ἢ Πλάτων. ἐκείνου γὰρ ὁ κοινὸς λόγος (p. 1148, a, 1), ἤτοι ὁ καθόλου „ἄνθρωπος“ ἤτοι τὸ „ζῷον λογικὸν θνητόν,“ μικρὸν διέφερε τοῦ ἰδίου ὀνόματος (p. 1148, a, 1)· „ἄνθρωπος“ γὰρ καὶ οὕτως ἤκουεν· μικρὰ γάρ τις προσθήκη ποιεῖ τὴν διαφοράν. οἱ μέλλοντες γὰρ δηλῶσαι αὐτὸν καὶ διαχωρίσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ καθόλου [ἀνθρώπου], προσετίθουν ὅτι „ὁ ἄνθρωπος ὁ τὰ Ὀλύμπια νενικηκώς“. ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ μικρῷ διέφερεν ὁ Ἄνθρωπος τοῦ καθόλου ἀνθρώπου καὶ ὁμοιότητα εἶχόν τινα, ἀλλ' ὅμως ἕτερος ἦν ὁ καθόλου ἄνθρωπος τοῦ Ἀνθρώπου τοῦ νενικηκότος τὰ Ὀλύμπια. οὗτος γὰρ αἰσθητός, ὁ δὲ καθόλου ἄνθρωπος νοητός. Fidem facit Alex. ad Topic. I, 16 init. p. 61 Ald. 1513 – ὡς τὸ Ἄνθρωπος. ἦν γὰρ καὶ ἴδιον ὄνομα τοῦτο τοῦ Ὀλυμπιονίκου πύκτου οὗ ἐν τοῖς ἠθικοῖς ἐμνημόνευσεν Suid. s. v. ἄνθρωπος. ἄνθρωπος τὸ προσηγορικόν. καὶ Ἄνθρωπος ἴδιον ὄνομα οὗ ἐν ἠθικοῖς

1148, a. κῶς· ἐκείνῳ γὰρ ὁ κοινὸς λόγος τοῦ ἰδίου μικρῷ διέφερεν ἀλλ' ὅμως ἕτερος ἦν. σημεῖον δέ. ἡ μὲν γὰρ ἀκρασία ψέγεται οὐχ ὡς ἁμαρτία μόνον ἀλλὰ καὶ ὡς κακία τις ἢ ἁπλῶς οὖσα ἢ κατά τι μέρος, τούτων δ' οὐθείς. Τῶν δὲ περὶ τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, περὶ ἃς λέγομεν τὸν σώφρονα καὶ ἀκόλαστον, ὁ μὴ τῷ προαιρεῖσθαι τῶν τε ἡδέων διώκων τὰς ὑπερβολὰς καὶ τῶν λυπηρῶν φεύγων, πείνης καὶ δίψης καὶ ἀλέας καὶ ψύχους καὶ πάντων τῶν περὶ ἁφὴν καὶ γεῦσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν διάνοιαν, ἀκρατὴς λέγεται, οὐ κατὰ πρόσθεσιν ὅτι „περὶ τάδε“ καθάπερ „ὀργῆς,“ ἀλλ' ἁπλῶς μόνον. σημεῖον δέ· καὶ γὰρ μαλακοὶ λέγονται περὶ ταύτας, περὶ ἐκείνων δ' οὐδεμίαν. καὶ διὰ τοῦτ' εἰς ταὐτὸν τὸν ἀκρατῆ καὶ τὸν ἀκόλαστον τίθεμεν καὶ ἐγκρατῆ καὶ σώφρονα, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων οὐδένα, διὰ τὸ περὶ τὰς αὐτάς πως ἡδονὰς καὶ λύπας εἶναι· οἱ δ' εἰσὶ μὲν περὶ ταὐτά, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως εἰσίν, ἀλλ' οἱ μὲν προαιροῦνται οἱ δ' οὐ προαιροῦνται. διὸ μᾶλλον ἀκόλαστον ἂν εἴποιμεν, ὅστις μὴ ἐπιθυμῶν ἢ ἠρέμα διώκει τὰς ὑπερβολὰς καὶ φεύγει μετρίας λύπας, ἢ τοῦτον ὅστις διὰ τὸ ἐπιθυμεῖν σφόδρα· τί γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιήσειεν, εἰ προσγένοιτο ἐπιθυμία νεανικὴ καὶ περὶ τὰς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας λύπη ἰσχυρά; Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἡδονῶν αἱ μέν εἰσι τῷ γένει καλῶν καὶ σπουδαίων· τῶν γὰρ ἡδέων ἔνια φύσει αἱρετά, τὰ δ' ἐναντία τούτων, τὰ δὲ

Ἀριστοτέλης μνημονεύει. Eustath. ad. Iliad. λ' p. 847 καὶ Ὀλυμπιονίκης τις κατὰ κυριωνυμίαν ἐκλήθη Ἄνθρωπος. Schol. ad E. N. V, 1 fol. 59, B ed. Ald. 1536 ὄνομα ἴδιον οὐκ ἐκληρώσατο (ἡ προκειμένη ἀρετή) ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ Ὀλυμπιονίκης οὐ Σωκράτης, οὐ Πλάτων, οὐκ Ἀριστείδης, ἀλλὰ τῷ κοινῷ πάντων ἀνθρώπων ὀνόματι Ἄνθρωπος ὠνομάζετο, οὕτω ἡ παροῦσα ἀρετὴ δικαιοσύνη καλεῖται τῷ κοινῷ τῆς δικαιοσύνης ὀνόματι.

1148, a, 4. οὐθείς] Cf. p. 1148, a, 32. b, 2 sqq. M. M. II, 6 p. 1202, a, 36 ἐπαινεῖται γάρ πως ὁ περὶ τιμὴν ἀκρατής. Xen. Cyrop. I, 6, 26.

5-6. περὶ ἃς λ. τὸν σώφρ.] Cf. adn. ad p. 1147, b, 28.

8. ἀλέας καὶ ψύχους] Eudem. p. 66, 5 est πρὸς ἀλέας καὶ ψύχη ὑπομενετικός. Neutrum horum vocabulorum usquam est in E. N.

10. κατὰ πρόσθεσιν] Cf. p. 1147, b, 33. p. 1149, a, 17. M. M. II, 6 p. 1202, b, 2. Metaph. Δ, 2 p. 982, a, 27 ibique Bonitz. comm. p. 49.

11. ὀργῆς] Cf. Thuc. III, 84 ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἀκρατὴς μὲν ὀργῆς οὖσα κρείσσων δὲ τοῦ δικαίου. — ἀλλ' ἁπλῶς μόνον] „ὡς φανεροῦ ὄντος ἄνευ τῆς προσθέσεως, περὶ ἅ ἐστιν· ἔστι γὰρ περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας τὰς σωματικὰς ὁ ἁπλῶς ἀκρατής,“ ut ait auctor M. M. II, 6 p. 1202, b, 1.

12. μαλακοί] E. N. III, 7, 13 μαλακία τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα. Cf. p. 1150, a, 14 sqq.

16. εἰσὶ μὲν περὶ ταὐτά κτλ.] Cf. simillima Eud. p. 62, 39 adn.

18. ἢ ἠρέμα] ut sine contentione magna compescere cupiditatem possit: quare non est cur tali homini venia impertiatur.

20. σφόδρα] ut vinci eum a cupiditate non sit mirum: quare est cur tali homini ignoscatur. — ἐκεῖνος] ὁ καὶ μὴ ἐπιθυμῶν ἢ ἠρέμα ἐπιθυμῶν διώκει τὰς τῶν ἡδονῶν ὑπερβολάς, ὁ ἀκόλαστος δηλονότι.

21. νεανική] Cf. Plat. Rep. X. p. 606, C. Alcib. I. p. 104, A.

22. Ἐπεὶ κτλ.] Apodosis periodi est v. 26 πρὸς ἅπαντα δὲ: cf. Krueger. Thuc. I, 11.

24. ἔνια φύσει αἱρετά] et τὰ ἀναγκαῖα τὰ σωματικά (p. 1147, b, 25-28)

1148, a. μεταξύ, καθάπερ διείλομεν πρότερον, οἷον χρήματα καὶ κέρδος καὶ νίκη καὶ τιμή· πρὸς ἅπαντα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὰ μεταξὺ οὐ τῷ πάσχειν καὶ ἐπιθυμεῖν καὶ φιλεῖν ψέγονται, ἀλλὰ τῷ πὼς καὶ ὑπερβάλλειν. διὸ ὅσοι μὲν παρὰ τὸν λόγον ἢ κρατοῦνται ἢ διώκουσι τῶν φύσει τι καλῶν καὶ ἀγαθῶν, οἷον οἱ περὶ τιμὴν μᾶλλον ἢ δεῖ σπουδάζοντες ἢ περὶ τέκνα καὶ γονεῖς· καὶ γὰρ ταῦτα τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐπαινοῦνται οἱ περὶ ταῦτα σπουδάζοντες· ἀλλ' ὅμως ἔστι τις ὑπερβολὴ καὶ ἐν τούτοις, εἴ τις ὥσπερ ἡ Νιόβη μάχοιτο καὶ πρὸς τοὺς θεούς, ἢ ὥσπερ Σάτυρος ὁ φιλο-
1148, b. πάτωρ ἐπικαλούμενος περὶ τὸν πατέρα· λίαν γὰρ ἐδόκει μωραίνειν· μοχθηρία μὲν οὖν οὐδεμία περὶ ταῦτ' ἐστὶ διὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι φύσει τῶν αἱρετῶν ἕκαστόν ἐστι δι' αὐτό, φαῦλαι δὲ καὶ φευκταὶ αὐτῶν εἰσιν αἱ ὑπερβολαί· ὁμοίως δὲ οὐδὲ ἀκρασία· ἡ γὰρ ἀκρασία οὐ μόνον φευκτὸν ἀλλὰ καὶ τῶν ψεκτῶν ἐστιν. δι' ὁμοιότητα δὲ τοῦ πάθους προσεπιτιθέντες τὴν ἀκρασίαν περὶ ἑκάστου λέγουσιν, οἷον κακὸν ἰατρὸν καὶ κακὸν ὑποκριτήν, ὃν ἁπλῶς οὐκ ἂν εἴποιεν κακόν· ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐνταῦθα, διὰ τὸ μὴ κακίαν εἶναι ἑκάστην αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ ἀνάλογον ὁμοίαν, οὕτω δῆλον ὅτι κἀκεῖ ὑποληπτέον μόνην ἀκρασίαν καὶ ἐγκράτειαν εἶναι ἥτις ἐστὶ περὶ ταὐτὰ τῇ σωφροσύνῃ καὶ τῇ ἀκολασίᾳ, περὶ δὲ θυμὸν καθ' ὁμοιότητα λέγομεν· διὸ καὶ προστιθέντες ἀκρατῆ θυμοῦ ὥσπερ τιμῆς καὶ κέρδους φαμέν.

et quae iucunda auribus et oculis pura et liquida cum voluptate percipiuntur (cf. adn. p. 71, 26). — τὰ δ' ἐναντία τούτων] quae παρὰ φύσιν καὶ διαστροφῇ (p. 1227, a, 30) αἱρετά videntur. Φύσει κακά, inquit Paraphr., οἷον τὸ φαγεῖν ἄνθρωπον (p. 1148, b, 22) καὶ πιεῖν αἵματος ἀνθρωπίνου καὶ ἡ παρὰ φύσιν ἀκολασία (p. 1148, b, 29)".

24-25. τὰ δὲ μεταξύ] τὰ ἀναγκαῖα μὲν οὔ, αἱρετὰ δὲ καθ' αὑτά, quae appellantur p. 1147, a, 29: media inter fugienda et petenda. Tanta est autem huius loci coll. p. 1148, b, 15-18 et illorum, quae Eud. p. 1227, a, 30-32 leguntur, similitudo, ut haec quoque ad auctorem huius libri inveniendum valeant. Certe in E. N. nusquam est huiusmodi partitio.

25. πρότερον] Cf. p. 1147, b, 29-30.

28. πῶς καί] πῶς omisso καὶ B. At cf. Eud. 1221, a, 20. b, 19.

28-b, 2. διὸ ὅσοι - μοχθηρία μὲν οὖν] Huic ὅσοι nihil est quod respondeat. Nam quum dicere, ut videtur, instituisset ὅσοι μὲν οὖν etc. - μοχθηροὶ μὲν οὐκ εἰσί, ψέγονται δὲ τῷ ὑπερβάλλειν [ut interpretatur etiam Paraphr. p. 319], multis interiectis mutavit formam orationis et pro iis, quae dixi, addidit μοχθηρία μὲν οὖν. Est igitur insigne ἀνακόλουθον. Muret. Plena Bekkeri interpunctio ante μοχθηρία μὲν p. 1148, b, 2 tollenda fuit: cf. adn. ad p. 1147, b, 23-31 et ad E. N. IX, 9, 10 p. 145.

31. ταῦτα τῶν ἀγαθῶν] Cf. E. N. I, 8, 16. I, 10, 4.

34. Σάτυρος ὁ φιλοπ.] De hoc parum compertum habemus. Nam Schol. fabulas narrat, quas taedet repetere. Quod autem Paraphr. scribit ὁ Σάτυρος ὡς θεὸν ἐπικαλούμενος τὸν πατέρα („qui tanquam deum patrem invocabat suum" *Heins.*) id ex falsa verborum interpretatione (nam coniungenda sunt haec ὁ Σάτυρος ὁ φιλοπάτωρ ἐπικαλούμενος) videtur fluxisse.

1148, b, 2. μοχθηρία μὲν οὖν] Cf. adn. ad p. 1148, a, 28-b, 2.

7. λέγουσιν] Cf. p. 1145, b, 19.

19. τῷ ἀνάλογον] Cf. Met. Λ, 4 p. 1070, b, 17 πάντων δὲ οὕτω μὲν εἰπεῖν οὐκ ἔστιν, τῷ ἀνάλογον δέ. Ibid. 5 p. 1071, a, 26 πλὴν τῷ ἀνάλογον.

13. θυμόν] quamquam ὀργιλότης ha-

1148, b. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἔνια μὲν ἡδέα φύσει, καὶ τούτων τὰ μὲν ἁπλῶς τὰ δὲ κατὰ γένη καὶ ζῴων καὶ ἀνθρώπων, τὰ δ' οὐκ ἔστιν ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ πηρώσεις τὰ δὲ δι' ἔθη γίνεται, τὰ δὲ διὰ μοχθηρὰς φύσεις, ἔστι καὶ περὶ τούτων ἕκαστα παραπλησίας ἰδεῖν ἕξεις. λέγω δὲ τὰς θηριώδεις, οἷον τὴν ἄνθρωπον ἣν λέγουσι τὰς κυούσας ἀνασχίζουσαν τὰ παιδία κατεσθίειν, ἢ οἵοις χαίρειν φασὶν ἐνίους τῶν ἀπηγριωμένων περὶ τὸν Πόντον, τοὺς μὲν ὠμοῖς τοὺς δὲ ἀνθρώπων κρέασιν, τοὺς δὲ τὰ παιδία δανείζειν ἀλλήλοις εἰς εὐωχίαν, ἢ τὸ περὶ Φάλαριν λεγόμενον. αὗται μὲν θηριώδεις, αἱ δὲ διά τε νόσους γίνονται καὶ μανίαν ἐνίοις, ὥσπερ ὁ

betur pro vitio, Eud. p. 1220, b, 38: at cf. p. 1231, b, 10-11 et infra p. 1149, a, 24 sqq. Fieri potest ut vir lenis, ὁ πρᾶος, aliquando tamen sit ἀκρατὴς θυμοῦ.

15. *ARG. IV*, B, β. *Ponimus igitur incontinentiam et continentiam, quae proprie dicitur, versari in iisdem voluptatibus in quibus cernitur temperantia et intemperantia* (cf. p. 1148, a, 4 sqq.). *Neque haec nostra sententia hac re evertitur, quod raros quosdam homines contra rationem ad tales voluptates aberrare animadvertimus, quae non sunt humanae, sed aut immanes et ferinae, θηριώδεις, (ut vesci carne humana)* - p. 1148, b, 19 sqq. - *aut morbosae vel insanae vel ortae ex ingeniorum consuetudinumve perversitatibus (ut ungues, carbones, humum vorare, mares cum maribus Venerem exercere)* - p. 1148, b, 24 sqq. - *Nam eiusmodi voluptatum illecebris homo plerumque potest resistere* - p. 1149, a, 12 sqq. -, *quibus si quando superatur, non tamen continuo improbus dicendus est: ac tantum ob similitudinem quandam in his incontinentiae nomen licet usurpare* - p. 1149, a, 3 -. *Itaque bestialis illa, θηριώδης, et morbosa, νοσηματώδης, incontinentia distinguenda est ab incontinentia vere humana, quae in his, quas supra diximus, tactus et gustus voluptatibus usu venit.* (p. 1148, b, 15 - p. 1149, a, 24).

16. τὰ μὲν ἁπλῶς κτλ.] Cf. p. 1152, b, 27 sqq. — καὶ ζῴων] ὥσπερ ἡ τοιάδε τροφή· οἷον τὸ πόαν φαγεῖν ἢ κρέα ἐνίοις τῶν ζῴων φύσει ἡδέα ἐστίν. *Paraphr.*

17. διὰ πηρώσεις] Cf. p. 1145, a, 31 et infra v. 25 sqq. — δι' ἔθη] Cf. infra v. 30.

20. τὴν ἄνθρωπον] quaenam haec fuerit, incertum est: mulierem philosophi aequalibus notam significari declarat usus articuli τὴν ἄνθρ. (cf. Matth. gr. gr. § 267): Lamiam quod dicit Schol. (ἡ Λαμία γυνή τις ἦν περὶ τὸν Πόντον, ἥτις, διότι ἀπώλετο τὰ οἰκεῖα τέκνα, τὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν βρέφη ἤσθιεν) id ex ipso hoc loco, admixta Lamiae, quae devoratrix puerorum perhibebatur, fabula, commentus est. Nam schol. verba περὶ τὸν Πόντον precario sumpta sunt ex v. 22 ἔνιοι τῶν ἀπηγρ. περὶ τον Πόντον, quum potius Libystis (cf. Diod. XX, 41. Suid. s. v.) dicatur fabulosa illa Lamia, de qua vide Munk. *Fab. Atellan.* p. 42 et Spanh. ad Callim. Hymn. in Dian. 67 p. 175.

22. περὶ τὸν Πόντον κτλ.] Polit. VIII, 4 πολλὰ δ' ἐστὶ τῶν ἐθνῶν ἃ πρὸς τὸ κτείνειν καὶ τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι: cfr. Augusti Knobelii, quem et amoris et honoris causa nomino, liber *die Völkertafel der Genesis* p. 118.

24. τὸ π. Φάλαριν λεγ.] ἢ ὃ Φάλαρις ἐποίησε φαγὼν τὸν ἑαυτοῦ παῖδα. *Paraphr.* ὁ δὲ Φάλαρις λέγεται φαγεῖν τὸν ἑαυτοῦ παῖδα. *Aspas.* Non temere haec spernenda, quamvis ex iis, quae p. 1149, a, 13-14 leguntur, Corai ficta esse videantur. Singulare enim facinus indicant verba τὸ λεγόμενον (quae ne e. gr. de tauro Phalaridis cogitemus prohibent). Facile autem eiusmodi fama, qualem Paraphr. et Aspas. commemorant, quum Phalaridis crudelitas in proverbium (φαλαρίζω, φαλαρισμός, Cic. ad Att. VII, 12) abierit, quamquam falsa illa, philosophi aetate obtinere potuit: cuius quidem famae, nisi vim loco afferre volumus, philosophum infra p. 1149, a, 13-14 rationem habere concedendum est.

25. διὰ νόσους] Cf. M. M. II, 6.

1148, b. τὴν μητέρα καθιερεύσας καὶ φαγών, καὶ ὁ τοῦ συνδούλου τὸ ἧπαρ. αἱ δὲ νοσηματώδεις ἢ ἐξ ἔθους, οἷον τριχῶν τίλσεις καὶ ὀνύχων τρώξεις, ἔτι δ᾽ ἀνθράκων καὶ γῆς, πρὸς δὲ τούτοις ἡ τῶν ἀφροδισίων τοῖς ἄρρεσιν· τοῖς μὲν γὰρ φύσει τοῖς δ᾽ ἐξ ἔθους συμβαίνουσιν, οἷον τοῖς ὑβριζομένοις ἐκ παίδων. ὅσοις μὲν οὖν φύσις αἰτία, τούτους μὲν οὐδεὶς ἂν εἴπειεν ἀκρατεῖς, ὥσπερ οὐδὲ τὰς γυναῖκας, ὅτι οὐκ ὀπυίουσιν ἀλλ᾽ ὀπυΐονται· ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς νοσηματωδῶς ἔχουσι δι᾽ ἔθος. τὸ μὲν οὖν ἔχειν ἕκαστα τούτων ἔξω τῶν
1149, a. ὅρων ἐστὶ τῆς κακίας, καθάπερ καὶ ἡ θηριότης· τὸ δ᾽ ἔχοντα κρατεῖν ἢ κρατεῖσθαι οὐχ ἡ ἁπλῆ ἀκρασία ἀλλ᾽ ἡ καθ᾽ ὁμοιότητα, καθάπερ καὶ τὸν περὶ τοὺς θυμοὺς ἔχοντα τοῦτον τὸν τρόπον τοῦ πάθους, ἀκρατῆ δ᾽ οὐ λεκτέον. πᾶσα γὰρ ὑπερβάλλουσα κακία καὶ ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀκολασία καὶ χαλεπότης αἱ μὲν θηριώδεις αἱ δὲ νοσηματώδεις εἰσίν· ὁ μὲν γὰρ φύσει τοιοῦτος οἷος δεδιέναι πάντα, κἂν ψοφήσῃ μῦς, θηριώδη δειλίαν δειλός, ὁ δὲ τὴν γαλῆν ἐδεδίει διὰ νόσον· καὶ τῶν ἀφρόνων οἱ μὲν ἐκ φύσεως ἀλόγιστοι καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ζῶντες θηριώδεις, ὥσπερ ἔνια γένη τῶν πόρρω βαρβάρων, οἱ δὲ διὰ νόσους, οἷον τὰς ἐπιληπτικάς, ἢ μανίας νοσηματώδεις. τούτων δ᾽ ἔστι μὲν ἔχειν τινὰ ἐνίοτε μόνον, μὴ κρατεῖσθαι δέ· λέγω δὲ οἷον εἰ Φάλαρις κατεῖχεν ἐπιθυμῶν παιδίου φαγεῖν ἢ πρὸς ἀφροδι-

p. 1202, a, 19.

26. ὁ τὴν μητέρα κτλ.] Recte Coraes: Ἀσπασίου, inquit, παράδοξον τοῦτο· „Ξέρξης ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς μανεὶς ἔφαγε τὴν ἑαυτοῦ μητέρα κρεουργήσας."

27. τριχῶν τίλσεις] M. M. II, 6 p. 1202, a, 20 εἰσὶ γάρ τινες οἳ τίλλοντες τὰς τρίχας διατρώγουσιν.

29. ἡ τῶν ἀφρ. τοῖς ἄρρεσιν] Locus ob iudicium de cinaedis memorabilis, qui proxime accedat ad illum Rom. I, 27. (I. Cor. 6, 9. Joel. III, 8): cui cf. Ar. Nubb. 973. Plat. Legg. I. p. 636, C. Aristot. Pol. II, 10 p. 1272, a, 25 et in universum Becker. *Charikl.* I, 346.

31. ὅσοις μὲν οὖν κτλ.] ὅσοι μὲν οὖν διὰ μοχθηρίαν φύσεως τοῖς φύσει κακοῖς ἥδονται, οὐκ εἰσὶν ἀκρατεῖς· οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ὀρθὸς λόγος ᾧ ἀνθίστανται. *Paraphr.*

32. τὰς γυναῖκας ὅτι οὐκ ὀπυίουσιν] Cf. Hist. An. V, 2 p. 539, b, 17–28.

34 – a, 1. ἔξω τῶν ὅρων τ. κακ.] M. M. II, 6 p. 1202, a, 22 εἰ οὖν τις ταύτης τῆς ἡδονῆς κρατεῖ, οὐκ ἔστιν ἐπαινετός. οὐδὲ ψεκτὸς εἰ μὴ κρατεῖ ἢ οὐ σφόδρα γε.

1149, a, 5. κακία] om. B., servaverunt autem Schol. et Paraphr. item marg. cod. Kb (τινὰ δ᾽ ἔχουσι κακία καὶ ἀφροσύνη). Cf. p. 1145, a, 32.

6. χαλεπότης] Cf. adn. ad Eud. p. 73, 6.

8. κἂν ψοφήσῃ μῦς] Comparat Giphanius Pol. VII, 1 p. 1323, a, 27 οὐδεὶς γὰρ ἂν φαίη μακάριον τὸν μηθὲν μόριον ἔχοντα ἀνδρείας .... ἀλλὰ δεδιότα τὰς παραπετομένας μυίας. — τὴν γαλῆν] Quae affert Cardwellus (Theophr. Char. 16 καὶ τὴν ὁδὸν ἐὰν παραδράμῃ γαλῆ, μὴ πρότερον πορευθῆναι ἕως διεξέλθῃ τις etc.) ἀπροσδιόνυσα sunt. Neque enim agitur de δεισιδαιμονίᾳ quadam, sed de horrore illo, quo quidam homines adspectu vel tactu quarumdam bestiolarum (ut araneae, ranae, felis) nescio quo pacto afficiuntur: cf. Theocr. XV, 58 τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω.

10. τῇ αἰσθήσει ζῶντες] Cf. Eud. p. 1224, a, 27.

11. βαρβάρων] οἷον οἱ Σκύθαι Asp. et Schol. Par.: cf. Hdt. IV, 46. — οἷον τὰς] Cf. adn. ad Eud. p. 1215, b, 19–20.

13–14. Φάλαρις κτλ.] Cf. adn. ad p. 1148, b, 24.

14. κατεῖχεν] Non dubito quin Bekkerus quoque pro ea qua excellit lin-

1149, a. σίων ἄτοπον ἡδονήν· ἔστι δὲ καὶ κρατεῖσθαι, μὴ μόνον ἔχειν. ὥσπερ οὖν καὶ μοχθηρία ἡ μὲν κατ᾽ ἄνθρωπον ἁπλῶς λέγεται μοχθηρία, ἡ δὲ κατὰ πρόσθεσιν, ὅτι θηριώδης ἢ νοσηματώδης, ἁπλῶς δ᾽ οὔ, τὸν αὐτὸν τρόπον δῆλον ὅτι καὶ ἀκρασία ἐστὶν ἡ μὲν θηριώδης ἡ δὲ νοσηματώδης, ἁπλῶς δὲ ἡ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀκολασίαν μόνη.

7 Ὅτι μὲν οὖν ἀκρασία καὶ ἐγκράτειά ἐστι μόνον περὶ ἅπερ ἀκολασία καὶ σωφροσύνη, καὶ ὅτι περὶ τὰ ἄλλα ἐστὶν ἄλλο εἶδος ἀκρασίας, λεγόμενον κατὰ μεταφορὰν καὶ οὐχ ἁπλῶς, δῆλον· ὅτι δὲ καὶ ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν, θεωρήσωμεν. ἔοικε γὰρ ὁ θυμὸς ἀκούειν μέν τι τοῦ λόγου, παρακούειν δέ, καθάπερ οἱ ταχεῖς τῶν διακόνων, οἳ πρὶν ἀκοῦσαι πᾶν τὸ λεγόμενον ἐκθέουσιν, εἶτα ἁμαρτάνουσι τῆς προστάξεως, καὶ οἱ κύνες, πρὶν σκέψασθαι εἰ φίλος, ἂν μόνον ψοφήσῃ, ὑλακτοῦσιν· οὕτως ὁ θυμὸς διὰ θερμότητα καὶ ταχυτῆτα τῆς φύσεως ἀκούσας μέν, οὐκ ἐπίταγμα δ᾽ ἀκούσας, ὁρμᾷ πρὸς τὴν τιμωρίαν. ὁ μὲν γὰρ λόγος ἢ ἡ φαντασία ὅτι ὕβρις ἢ ὀλι-

guae Graecae scientia ita interpretatus sit ut Zellius: „si se cohiberet Phalaris, si sibi temperaret.“ Loci Sophoclei Oed. R. 783, quem de omisso personae accusativo afferunt editores lexici Passow., alia est ratio, quam perspexit Neuius l. l. Tu cf. 1240, b, 19.

20. *μόνη*] Voc. *μόνος* saepe ob vim voci subiectam in extrema sententia ponitur. Cf. e. gr. E. N. V = Eud. IV. p. 1229, a, 16. Herm. 13 p. 23, a, 26. Polit. III, 4. p. 1277, b, 26. III, 1. p. 1288, b, 40.

24. *ARG. IV*, B, γ. *Verum omnium harum affectionum, quas incontinentiae vel impotentiae nomine et proprio et translato comprehendimus, minimam turpitudinem habet irae impotentia (ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ): quoniam et rationis quoddam imperium in ipsa excandescentia elucet* (p. 1149, a, 25–b, 3) *et hic animi morbus tum iniustitia vacat tum maxime naturalis est, usque eo ut veniam prae reliquis animi motionibus mereatur* (p. 1149, b, 4–26). *Bestiales autem (de quibus* p. 1148, b, 19 sqq. *dictum est) affectus vel morbi sunt illi quidem minus mali quam vitiositas vel pravitas* (*κακία*) *humana, sed horribiliores* (p. 1149, b, 26 - p. 1150, a, 8).

24-25. *ἧττον αἰσχρὰ - τοῦ θυμοῦ*] Nam ut laudi ducitur esse continentem (p. 1145, b, 8) ita turpitudinem habet incontinentia: cf. Xen. Mem. IV, 5, 6-11. Ceterum cf. p. 1148, b, 13. E. N. II, 5, 3 *οὐ ψέγεται ὁ ἁπλῶς ὀργιζόμενος ἀλλ᾽ ὁ πώς*. M. M. II, 6. p. 1202, b, 11.

26. *ἀκούειν μέν τι τοῦ λόγου*] dum *ὁ ἀκρατὴς πράττει παρὰ τὸν λόγον*. Cf. p. 1149, b, 1. — *παρακούειν*] Simile est illud Isocr. Dem. p. 11 *πᾶν ὅ τι ἂν μέλλῃς ἐρεῖν πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ. πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶσσα προτρέχει τῆς διανοίας*.

26-27. *καθάπερ - τῶν διακ.*] Cf. M. M. II, 6 p. 1202, b, 13 sqq. *ἔστιν οὖν ἡ περὶ τὴν ὀργὴν ἀκρασία ὁμοία τῶν παίδων τοῖς πρὸς τὸ διακονεῖν προθύμως ἔχουσιν. καὶ γὰρ οὗτοι, ὅταν εἴπῃ ὁ δεσπότης „δός μοι“, τῇ προθυμίᾳ ἐξενεχθέντες, πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι ὃ δεῖ δοῦναι, ἔδωκαν, καὶ ἐν τῇ δόσει διήμαρτον· πολλάκις γάρ, δέον βιβλίον δοῦναι, γραφεῖον ἔδωκαν*.

28. *οἱ κύνες*] Cf. Theocr. XXV, 78-83.

29-31. *οὕτως ὁ θυμὸς κτλ.*] M. M. b, 17 l. l. *ὅμοιον τούτῳ πέπονθε ὁ τῆς ὀργῆς ἀκρατής· ὅταν γὰρ ἀκούσῃ τὸ πρῶτον ῥῆμα „ὅτι ἠδίκησεν“, ὥρμησεν ὁ θυμὸς πρὸς τὸ τιμωρήσασθαι, οὐκέτι ἀναμείνας ἀκοῦσαι πότερον δεῖ ἢ οὐ δεῖ, ἢ ὅτι γε οὐχ οὕτω σφόδρα*. Ceterum cf. p. 1135, b, 28.

30. *διὰ θ. καὶ ταχυτῆτα*] Cf. p. 1150, b, 27.

31. *τιμωρίαν*] Cf. Rhet. I, 10 p. 1369, b, 12.

32. *ἢ ἡ φαντασία*] Cf. de An. III, 3 p. 429, a, 4 sqq. de Mot. An. 7 p.

1149, a. γωρία ἐδήλωσεν, ὁ δ᾽ ὥσπερ συλλογισάμενος ὅτι δεῖ τῷ τοιούτῳ πολεμεῖν χαλεπαίνει δὴ εὐθύς· ἡ δ᾽ ἐπιθυμία, ἐὰν μόνον εἴπῃ ὅτι ἡδὺ ὁ λόγος ἢ ἡ αἴσθησις, ὁρμᾷ πρὸς τὴν
1149, b. ἀπόλαυσιν. ὥσθ᾽ ὁ μὲν θυμὸς ἀκολουθεῖ τῷ λόγῳ πως, ἡ δ᾽ ἐπιθυμία οὔ. αἰσχίων οὖν· ὁ μὲν γὰρ τοῦ θυμοῦ ἀκρατὴς τοῦ λόγου πως ἡττᾶται, ὁ δὲ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ τοῦ λόγου. Ἔτι ταῖς φυσικαῖς μᾶλλον συγγνώμη ἀκολουθεῖν ὀρέξεσιν, ἐπεὶ καὶ ἐπιθυμίαις ταῖς τοιαύταις μᾶλλον ὅσαι κοιναὶ πᾶσι, καὶ ἐφ᾽ ὅσον κοιναί· ὁ δὲ θυμὸς φυσικώτερον καὶ ἡ χαλεπότης τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῶν μὴ ἀναγκαίων, ὥσπερ ὁ ἀπολογούμενος ὅτι τὸν πατέρα τύπτοι. „καὶ γὰρ οὗτος“ ἔφη „τὸν ἑαυτοῦ κἀκεῖνος τὸν ἄνωθεν,“ καὶ τὸ παιδίον δείξας „καὶ οὗτος ἐμέ“ ἔφη, „ὅταν ἀνὴρ γένηται· συγγενὲς γὰρ ἡμῖν.“ καὶ ὁ ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ παύεσθαι ἐκέλευε πρὸς ταῖς θύραις· καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσαι τὸν πατέρα μέχρις ἐνταῦθα. ἔτι ἀδικώτεροι οἱ ἐπιβουλότεροι. ὁ μὲν οὖν θυμώδης οὐκ ἐπίβουλος, οὐδ᾽ ὁ θυμός, ἀλλὰ φανερός· ἡ δ᾽ ἐπιθυμία, καθάπερ τὴν Ἀφροδίτην φασί· „δολοπλόκου γὰρ Κυπρογενοῦς·“ καὶ τὸν κεστὸν ἱμάντα Ὅμηρος· „πάρφασις, ἥ τ᾽ ἔκλεψε νόον πύκα περ φρο-

701, a, 25 sqq. — ὕβρις] Cf. E. N. V = Eud. IV, 10 p. 1135, b, 28.

1149, b, 6. φυσικώτερον] Cf. adn. ad Eud. p. 1229, a, 28. Seneca de Ira I, 9 „ira, inquit Aristoteles, necessaria est etc.“ Iliad. IX, 553 Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ Μενέλαον ἔδυ χόλος, ὅστε καὶ ἄλλων Οἰδάνει ἐν στήθεσσι νόον πύκα περ φρονεόντων. Pind. Ol. VII, 30 (55) αἱ δὲ φρενῶν ταραχαὶ παρέπλαγξαν καὶ σοφόν. Vide etiam Liv. V, 37. Cic. de Nat. D. II, 16 ibique Creuzer. Winckelmann. opp. III, 47. Eud. p. 1225, a, 21–33. p. 1144, b, 3. p. 1135, b, 26. p. 1152, a, 29–30.

8. μὴ ἀναγκαίων] Cf. p. 1147, b, 29.

8–9. ὥσπερ ὁ ἀπολογούμενος κτλ.] Cf. M. M. II, 6 p. 1202, a, 24 οἷον υἱόν ποτέ φασι κρινόμενον ἐν δικαστηρίῳ, ὅτι τὸν πατέρα τύπτοι, ἀπολογεῖσθαι λέγονθ᾽ ὅτι „καὶ γὰρ οὗτος τὸν ἑαυτοῦ πατέρα“, καὶ ἀποφυγεῖν δή· δοκεῖν γὰρ τοῖς δικασταῖς φυσικὴν εἶναι τὴν ἁμαρτίαν.

10. καὶ τὸ παιδίον κτλ.] Cf. Zschokke, *Volksschr.* 1846 p. 147 *das Katzentröglein.*

11. συγγενές] Cf. Zell. ad E. N. III, 12, 7. Dissen. ad Pind. Pyth. V, 16. Theophr. Char. 12 (19).

11–12. ὁ ἑλκόμενος - πρὸς ταῖς θύραις] θύραι sunt aedium paternarum vel potius avitarum, ad quas usque *protraxit* (ὁ ἑλκόμενος) filius ingratus patrem senem, quem ex aedibus exturbaturus erat: ut in facto simili de quo in ore populi Teutonici fama est: nam commode Zellius comparat illa, quae sunt in l. *des Knaben Wunderhorn*, II p. 269. Scholiastae explicatio, quam frustra tutatus est Cardwellus, (ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ δικαστηρίου), stare non potest.

14. οὐκ ἐπίβουλος] Nam ἀπρονόητον ἡ ὀργή, ὥστε πολλάκις ἐξεργάζεται ὧν μεταμέλειν ἀνάγκη, ut ait Xen. de re equestri VI, 13. Cf. p. 1135, b, 26.

15. ἡ δ᾽ ἐπιθυμία] scil. ἐπίβουλός ἐστιν.

16. δολοπλόκου γὰρ Κυπρ.] Recte Victor. haec verba ex melico quodam poemate sumpta esse iudicat. Muretus comparat Sapph. apud Dionys. de Comp. V. 23 Ποικιλόθρον᾽ ἀθάνατ᾽ Ἀφροδίτα, Παῖ Διὸς δολόπλοκε, λίσσομαί σε κτλ.

16–17. τὸν κεστὸν ἱμάντα Ὅμηρος] scil. λέγει ἐπίβουλον vel ποικίλον (ut interpretatur Paraphr., cf. Iliad. XIV, 215) vel θελξίνοον vel mea causa etiam δολοπλόκον. Nam ita canit poeta Iliad. XIV, 214–17. Ἦ, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα, Ποικίλον· ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο· Ἔνθ᾽ ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ᾽ ἵμερος, ἐν δ᾽ ὀαριστὺς Πάρφασις, ἥ τ᾽

1149, b. νέοντος." ὥστ' εἴπερ ἀδικωτέρα καὶ αἰσχίων ἡ ἀκρασία αὕτη τῆς περὶ τὸν θυμόν ἐστι, καὶ ἁπλῶς ἀκρασία καὶ κακία πως. ἔτι οὐδεὶς ὑβρίζει λυπούμενος, ὁ δ' ὀργῇ ποιῶν πᾶς ποιεῖ λυπούμενος, ὁ δ' ὑβρίζων μεθ' ἡδονῆς. εἰ οὖν οἷς ὀργίζεσθαι μάλιστα δίκαιον, ταῦτα ἀδικώτερα, καὶ ἡ ἀκρασία ἡ δι' ἐπιθυμίαν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν θυμῷ ὕβρις. Ὡς μὲν τοίνυν αἰσχίων ἡ περὶ ἐπιθυμίας ἀκρασία τῆς περὶ τὸν θυμόν, καὶ ὅτι ἔστιν ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀκρασία περὶ ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς σωματικάς, δῆλον· αὐτῶν δὲ τούτων τὰς διαφορὰς ληπτέον. ὥσπερ γὰρ εἴρηται κατ' ἀρχάς, αἱ μὲν ἀνθρωπικαί εἰσι καὶ φυσικαί, καὶ τῷ γένει καὶ τῷ μεγέθει, αἱ δὲ θηριώδεις, αἱ δὲ διὰ πηρώσεις καὶ νοσήματα. τούτων δὲ περὶ τὰς πρώτας σωφροσύνη καὶ ἀκολασία μόνον ἐστίν· διὸ καὶ τὰ θηρία οὔτε σώφρονα οὔτ' ἀκόλαστα λέγομεν ἀλλ' ἢ κατὰ μεταφορὰν καὶ εἴ τινι ὅλως ἄλλο πρὸς ἄλλο διαφέρει γένος τῶν ζῴων ὕβρει καὶ σιναμωρίᾳ καὶ τῷ παμφάγον εἶναι· οὐ γὰρ ἔχει προαίρεσιν οὐδὲ λογισμόν, ἀλλ' ἐξέστηκε τῆς φύσεως, ὥσπερ οἱ μαι-

ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων (vide Spitzner. ad h. l.). Antiph. in Anthol. Pal. VI, 88 *Αὐτή σοι Κυθέρεια τὸν ἱμερόεντ' ἀπὸ μαστῶν, Ἰνώ, λυσαμένη κεστὸν ἔδωκεν ἔχειν, Ὡς ἂν θελξινόοισιν ἀεὶ φίλτροισι δαμάζῃς Ἀνέρας· ἐχρήσω δ' εἰς ἐμὲ πᾶσι μόνον.*

20. *ἔτι οὐδεὶς κτλ.*] Cf. M. M. II, 6 p. 1202, b, 26 sqq.

21. *ποιεῖ λυπούμενος*] Non repugnant haec illis quae Eud. p. 1229, b, 31 scripta et adnotata sunt. Qui irascitur dolet, quia se laesum esse arbitratur: tum demum gaudet, quum se ulciscentem poenas ab iniuriae auctore repetere posse sperat.

22. *καὶ ἡ ἀκρασία*] scil. *ἀδικώτερόν ἐστιν* vel *μᾶλλον αἰσχρόν ἐστιν* (p. 1149, a, 24): nam haec *ὑβρίζει*, quum affert alicui stuprum: in voc. *ὑβρίζει* (v. 20 sq.) autem tam contumeliae quam stupri significatio est: cf. p. 1129, b, 22.

27. *κατ' ἀρχάς*] initio huius quaestionis hoc est p. 1148, b, 15 sqq., de qua re exposuit Krischius in eph. *Jenaer Litlztg.* 1836 No. 15 p. 116.

29. *διὰ πηρώσεις*] Cf. p. 1148, b, 17 et p. 1145, a, 31.

33. *ὕβρει*] exsultatione elata, salacitate proterva, luxuria: qualis dicitur esse asinorum: cf. Xen. Anab. V, 8, 3 *εἰ ἐν τοιούτῳ καιρῷ ὕβριζον, ὁμολογῶ καὶ τῶν ὄνων ὑβριστότερος εἶναι, οἷς φασιν ὑπὸ τῆς ὕβρεως κόπον οὐκ ἐγγίνεσθαι.* Pind. Pyth. X, 36 (55) *γελᾷ δ' ὁρῶν ὕβριν ὀρθίαν κνωδάλων.* Lucian. Pseudol. 23 *ὄνων ἁπάντων ὑβριστότατος.* Luc. Pisc. 34 *ἀσελγέστεροι τῶν ὄνων.* Herod. IV, 129 *ὑβρίζοντες οἱ ὄνοι ἐτάρασσον τὴν ἵππον.* Lactant. Opif. D. 14 p. 199 Fr.

33-34. *σιναμωρίᾳ*] lascivia, profusa ad rem Veneream petulantia. Schol. Eur. Hipp. 644 *σινάμωρος, πόρνος.* Vide Arist. Hist. An. VI, 22 p. 575, b, 30 *λαγνίστατον καὶ τῶν θηλειῶν καὶ τῶν ἀρρένων μετ' ἄνθρωπον ἵππος ἐστίν.* Ibid. VI, 18 p. 572, a, 8 *τῶν δὲ θηλειῶν ὁρμητικῶς ἔχουσι πρὸς τὸν συνδυασμὸν μάλιστα μὲν ἵππος, ἔπειτα βοῦς. αἱ μὲν οὖν ἵπποι αἱ θήλειαι ἱππομανοῦσιν· ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν βλασφημίαν τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπιφέρουσιν ἀπὸ μόνου τῶν ζῴων τὴν ἐπὶ τῶν ἀκολάστων περὶ τὸ ἀφροδισιάζεσθαι.* Ibid. I, 1 p. 488, b, 4 *τὰ μὲν ἀφροδισιαστικά, οἷον τὸ τῶν περδίκων καὶ ἀλεκτρυόνων γένος.*

34. *παμφάγον*] Cf. Hist. An. VIII, 3 p. 593, b, 13 *αἱ κορῶναι δὲ νέμονται ἁπτόμεναι τῶν ἐκπιπτόντων ζῴων· παμφάγον γάρ ἐστιν.*

35. *οὐδὲ λογισμόν*] Similia sunt illa Eud. p. 1224, a, 26 sqq. — *ἐξέστηκε*] Cf. Eud. p. 1229, a, 3. Hist. An. I, 1 p. 448, b, 19 *γενναῖον δὲ τὸ μὴ ἐξιστάμενον ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως.* — *ὥσπερ οἱ μαινόμενοι*] Cf. Categ. 8 p. 10, a, 1 *ἡ μανικὴ ἔκστασις.* Probl. XXX, 1 p. 953, a, 14 *οἷον λέγεται .... περὶ τὸν Ἡρακλέα. — καὶ ἡ περὶ τοὺς*

1150, a. νόμενοι τῶν ἀνθρώπων. ἔλαττον δὲ θηριότης κακίας, φοβερώτερον δέ· οὐ γὰρ διέφθαρται τὸ βέλτιστον, ὥσπερ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' οὐκ ἔχει. ὅμοιον οὖν ὥσπερ ἄψυχον συμβάλλειν πρὸς ἔμψυχον, πότερον κάκιον· ἀσινεστέρα γὰρ ἡ φαυλότης ἀεὶ ἡ τοῦ μὴ ἔχοντος ἀρχήν, ὁ δὲ νοῦς ἀρχή. παραπλήσιον οὖν τὸ συμβάλλειν ἀδικίαν πρὸς ἄνθρωπον ἄδικον· ἔστι γὰρ ὡς ἑκάτερον κάκιον· μυριοπλάσια γὰρ ἂν κακὰ ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου.

8 Περὶ δὲ τὰς δι' ἁφῆς καὶ γεύσεως ἡδονὰς καὶ λύπας καὶ ἐπιθυμίας καὶ φυγάς, περὶ ἃς ἥ τε ἀκολασία καὶ ἡ σωφροσύνη διωρίσθη πρότερον, ἔστι μὲν οὕτως ἔχειν ὥστε ἡττᾶσθαι καὶ ὧν οἱ πολλοὶ κρείττους, ἔστι δὲ κρατεῖν καὶ ὧν οἱ πολλοὶ ἥττους· τούτων δ' ὁ μὲν περὶ ἡδονὰς ἀκρατὴς ὁ δ' ἐγκρατής, ὁ δὲ περὶ λύπας μαλακὸς ὁ δὲ καρτερικός. μεταξὺ δ' ἡ τῶν πλείστων ἕξις, κἂν εἰ ῥέπουσι μᾶλ-

παῖδας ἔκστασις καὶ ἡ πρὸ τῆς ἀφανίσεως ἐν Οἴτῃ τῶν ἑλκῶν ἔκφυσις γενομένη τοῦτο δηλοῖ Ibid. a, 22.

1150, a, 1. θηριότης κακίας] Cf. p. 1145, a, 16 sqq.

2. τὸ βέλτιστον] Cf. p. 1151, a, 25. Eud. p. 1219, b, 40 et E. N. X, 6, 7.

3. ἔχει] scil. τὸ θηρίον (cf. v. 1. θηριότης).

5. ὁ δὲ νοῦς ἀρχή] Cf. p. 1139, a, 18 sqq.

7. ἑκάτερον κάκιον] scil. ἑκατέρου. *Schol.*

9. *ARG. IV*, C. ***Restat quaestio tertia supra*** p. 1146, b, 12 ***proposita, utrum idem sit an diversus*** ὁ ἐγκρατής ***et*** ὁ καρτερικός ***(itemque*** ὁ ἀκρατής ***et*** ὁ μαλακός***). Itaque sic distinguamus: a voluptatibus (quae quidem tactu et gustatu percipiuntur) qui vincitur, est*** ἀκρατής***: voluptates qui vincit, est*** ἐγκρατής***: a doloribus qui vincitur, est*** μαλακός***: dolores qui vincit vel perfert, est*** καρτερικός (p. 1150, a, 13 sqq.) ***Contra*** ἀκόλαστος ***est is, qui indicio et voluntate deliberata (quod consilium cepit ita vivendi) voluptates aut immoderatas aut immoderate sequitur propter ipsas, quique dolores fugit omnes: atque huiusmodi homo sanari non potest. Medius inter hunc et huic contrarium*** (τὸν ἀναίσθητον, ***qui aspernatur omnes voluptates) est*** ὁ σώφρων (p. 1150, a, 19-25). ***Ab intemperante*** (ἀκολάστῳ) ***igitur eo differunt*** ὁ ἀκρατής ***et*** ὁ μαλακός, ***quod non voluntate deliberata (quasi capto ita vivendi consilio) patiuntur se superari a voluptatibus aut a molestiis*** (p. 1150, a, 25-32). ***Itaque*** τῷ ἀκρατεῖ ***contrarius est*** ὁ ἐγκρατής, τῷ μαλακῷ ***contrarius*** ὁ καρτερικός: ***et*** τῷ καρτερικῷ ***praestat*** ὁ ἐγκρατής (a, 32-36). ***Qui autem ne his quidem resistit molestiis, quibus pars maxima hominum et resistere solet et resistere potest, is est*** μαλακὸς καὶ τρυφῶν (p. 1150, b, 1-5)***: cui quidem ignoscendum non est, dum ille, qui, diu quum reluctatus sit aut doloribus vehementibus aut cupiditatibus, aliquando tamen ab his frangitur, veniam meretur*** (b, 5-16). ***Quare etiam*** ὁ παιδιώδης, ***qui nimium vacat animi remissionibus et abhorret a seriis, adnumerandus est generi*** τῶν μαλακῶν, ***non adnumerandus est*** τοῖς ἀκολάστοις (b, 16-19). Ἀκρασίας ***autem genera videntur esse*** ἡ προπέτεια, ***temeritas et festinatio praeceps, et*** ἡ ἀσθένεια, ***imbecillitas*** (b, 19-29). – *Cap.* 8.

11. πρότερον] Cf. Eud. p. 1230, b, 23 sqq. vel E. N. III, 10, 8.

13. περὶ ἡδονάς] M. M. II, 6 p. 1202, b, 36 ἀκρατὴς ὁ μὴ δυνάμενος ὑπομένειν ἡδονάς. Ibid. b, 31 ἐγκρατὴς ὁ κρατῶν τῶν ἡδονῶν. Ceterum cf. p. 1150, b, 12. p. 1152, a, 25-26.

14. περὶ λύπας] M. M. II, 6 p. 1202, b, 32 ὁ καρτερῶν καὶ ὑπομένων τὰς λύπας, οὗτος καρτερικός ἐστιν. — μαλακός] M. M. l. l. v. 34 μαλακὸς ὁ μὴ ὑπομένων πόνους. Vide p. 1150, b, 2 et Xen. Mem. I, 2, 2 πρὸς τὸ πονεῖν μαλακός. II, 1, 20 μὴ τὰ μαλακὰ μώεο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς. Caes. B. G. IV, 2. — καρτερικός] Cf. p. 1145, b, 8. Xen. Mem. II, 1, 20.

1150, a. λον πρὸς τὰς χείρους. Ἐπεὶ δ' ἔνιαι τῶν ἡδονῶν ἀναγκαῖαί εἰσιν αἱ δ' οὔ καὶ μέχρι τινός, αἱ δ' ὑπερβολαὶ οὔ, οὐδ' αἱ ἐλλείψεις, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐπιθυμίας ἔχει καὶ λύπας, ὁ μὲν τὰς ὑπερβολὰς διώκων τῶν ἡδέων ἢ καθ' ὑπερβολὰς ἢ διὰ προαίρεσιν, δι' αὑτὰς καὶ μηδὲν δι' ἕτερον ἀποβαῖνον, ἀκόλαστος· ἀνάγκη γὰρ τοῦτον μὴ εἶναι μεταμελητικόν, ὥστ' ἀνίατος· ὁ γὰρ ἀμεταμέλητος ἀνίατος. ὁ δ' ἐλλείπων ὁ ἀντικείμενος, ὁ δὲ μέσος σώφρων. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ φεύγων τὰς σωματικὰς λύπας μὴ δι' ἧτταν ἀλλὰ διὰ προαίρεσιν. τῶν δὲ μὴ προαιρουμένων ὁ μὲν ἄγεται διὰ τὴν ἡδονήν, ὁ δὲ διὰ τὸ φεύγειν τὴν λύπην τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ὥστε διαφέρουσιν ἀλλήλων. παντὶ δ' ἂν δόξειε χείρων εἶναι, εἴ τις μὴ ἐπιθυμῶν ἢ ἠρέμα πράττοι τι αἰσχρόν, ἢ εἰ σφόδρα ἐπιθυμῶν, καὶ εἰ μὴ ὀργιζόμενος τύπτοι ἢ εἰ ὀργιζόμενος· τί γὰρ ἂν ἐποίει ἐν πάθει ὤν; διὸ ὁ ἀκόλαστος χείρων τοῦ ἀκρατοῦς. τῶν δὴ λεχθέντων τὸ μὲν μαλακίας εἶδος μᾶλλον, ὁ δ' ἀκόλαστος. Ἀντίκειται δὲ τῷ μὲν ἀκρατεῖ ὁ ἐγκρατής, τῷ δὲ μαλακῷ ὁ καρτερικός· τὸ μὲν γὰρ καρτερεῖν ἐστιν ἐν τῷ ἀντέχειν, ἡ δ' ἐγκράτεια ἐν τῷ κρατεῖν, ἕτερον δὲ τὸ ἀντέχειν καὶ κρατεῖν, ὥσπερ καὶ τὸ μὴ ἡττᾶσθαι τοῦ νικᾶν· διὸ καὶ αἱρετώτερον ἐγκρά-
1150, b. τεια καρτερίας ἐστίν. Ὁ δ' ἐλλείπων πρὸς ἃ οἱ πολλοὶ καὶ ἀντιτείνουσι καὶ δύνανται, οὗτος μαλακὸς καὶ τρυφῶν· καὶ

16. *Ἐπεὶ δ' ἔνιαι κτλ.*] Cf. p. 1147, b, 24 sqq.

20. *διὰ προαίρεσιν*] Cf. p. 1152, a, 6.

21. *μεταμελητικόν*] Cf. p. 1150, b, 29.

22. *ὥστ' ἀνίατος*] Aut fallor aut scripsit haec is philosophus, qui rationem habuit eorum, quae Eud. p. 1230, a, 38 – b, 8 (*οἱ δυσίατοι καὶ ἀνίατοι πάμπαν*) leguntur. In E. N. libris prioribus nihil habetur huiusmodi: voc. *ἀνίατος* his tantum locis E. N. reperitur, quos p. 116, 29 indicavi, quibus adde E. N. IV, 3, 37.

23. *ὁ ἀντικείμενος*] Cf. adn. ad p. 1151, b, 23. — *σώφρων*] Cf. adn. ad Eud. p. 1231, a, 36. — *ὁμοίως δὲ*] sc. *ἀκόλαστός ἐστιν. Paraphr.*

25. *ὁ μὲν*] *ὁ ἀκρατής.*

26. *ὁ δὲ*] *ὁ μαλακός.* — *τὴν λ. τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθ.*], molestiam quae existit ex cupiditate, nimirum quia re cupita seu expetita non potiatur. Giphan.

27. *ὥστε διαφέρουσιν ἀλλήλων*] *ὁ ἀκρατὴς καὶ ὁ ἀκόλαστος. ὁ μὲν γὰρ ἀκόλαστος μετὰ προαιρέσεως* (p. 1150, a, 20) *ζητεῖ τὴν ἡδονήν, ὁ δ' ἀκρατὴς ἀπροαιρέτως* (p. 1150, a, 25). *Schol.*

28. *πράττοι*] scil. *διὰ προαίρεσιν*: id quod facere dicitur *ὁ ἀκόλαστος* p. 1150, a, 20.

31–32. *τῶν δὴ λεχθ. – ἀκόλαστος*] Explana sic: *τῶν λεχθέντων* (p. 1150, a, 9 sqq.) *τὸ μὲν ἡττᾶσθαι ὑπὸ τῶν λυπῶν ὧν οἱ πολλοὶ κρείττους* (a, 11. 26) *μαλακίας εἶδος μᾶλλον ἢ τὸ ἡττᾶσθαι ὑπὸ τούτων ὑφ' ὧν ἡττῶνται καὶ οἱ πολλοί* (cf. a, 15). *ὁ δὲ διὰ προαίρεσιν τὰς ὑπερβολὰς διώκων* (a, 19) *ἀκόλαστός ἐστιν.* Cf. adn. ad p. 176, 26.

34. *καρτερεῖν*] Legitur hoc verbum etiam Eud. p. 1225, b, 30 (et l. v. pag. 1149, a, 2), quod in E. N. non reperi: nomina *καρτερία* et *καρτερικός*, quae in hoc libro saepe usurpantur, non sunt in reliquis libris E. N., *καρτερικῶς* semel est E. N. X, 9, 8. Quae quidem res a materia disputationum explicationem habere potest. — *ἀντέχειν*] Hoc verbum (de quo cf. Plat. Rep. VI p. 496, D. - Xen. Ag. XI, 10) in E. N. est *ἅπαξ λεγόμενον*. Atque huic quoque rei quantum tribuendum sit, non est quod a severioribus iudicibus monear vel docear.

1150, b, 2. *τρυφῶν*] Etiam hoc verbum in E. N. est *ἅπαξ λεγόμενον*: voc. *τρυφή* nisi v. 3 et p. 1145, a, 35 non legitur. Sed in hoc quoque quantum ponderis esse putem, vix est quod dicam.

1150, b. γὰρ ἡ τρυφὴ μαλακία τίς ἐστιν· ὃς ἕλκει τὸ ἱμάτιον, ἵνα μὴ πονήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ αἴρειν λύπην, καὶ μιμούμενος τὸν κάμνοντα οὐκ οἴεται ἄθλιος εἶναι, ἀθλίῳ ὅμοιος ὤν. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ ἐγκράτειαν καὶ ἀκρασίαν· οὐ γὰρ εἴ τις ἰσχυρῶν καὶ ὑπερβαλλουσῶν ἡδονῶν ἡττᾶται ἢ λυπῶν, θαυμαστόν, ἀλλὰ συγγνωμονικόν, εἰ ἀντιτείνων, ὥσπερ ὁ Θεοδέκτου Φιλοκτήτης ὑπὸ τοῦ ἔχεως πεπληγμένος ἢ ὁ Καρκίνου ἐν τῇ Ἀλόπῃ Κερκύων, καὶ ὥσπερ οἱ κατέχειν πειρώμενοι τὸν γέλωτα ἀθρόον ἐκκαγχάζουσιν, οἷον συνέπεσε Ξενοφάντῳ, ἀλλ' εἴ τις πρὸς ἃς οἱ πολλοὶ δύνανται ἀντέχειν, τούτων ἡττᾶται καὶ μὴ δύναται ἀντιτείνειν, μὴ διὰ φύσιν τοῦ γένους ἢ διὰ νόσον, οἷον ἐν τοῖς Σκυθῶν βασιλεῦσιν ἡ μαλακία διὰ τὸ γένος, καὶ ὡς τὸ θῆλυ πρὸς τὸ

3. ὃς ἕλκει τὸ ἱμάτιον] Cf. Plat. Alc. I p. 122, E εἰ δ' αὖ ἐθέλοις εἰς πλούτους ἀποβλέψαι καὶ τρυφὰς καὶ ἐσθῆτας ἱματίων θ' ἕλξεις κτλ. Plut. Alcib. 16. – πολλὴν τὴν τρυφὴν τῆς διαίτης .... καὶ θηλύτητας ἐσθήτων ἁλουργῶν ἑλκομένων δι' ἀγορᾶς. Ibid. 1 βαδίζει (filius Alcibiadis) διακεχλιδώς, θοἰμάτιον ἕλκων. Dem. de fals. leg. p. 442. Plat. apud Schol. ad E. N. IV, 7 p. 58, A σπαρτιοχαίτην ῥυποκόνδυλον ἑλκοτρίβωνα. Iliad. VI, 442. XIII, 685. Interpp. ad Hor. Sat. I, 2, 25.

4. τὴν ἀπὸ τοῦ – λύπην] Eodem modo est Eud. p. 1232, a, 17 μὴ ὑπομένειν τὴν ἀπὸ τοῦ λογισμοῦ λύπην et p. 1222, b, 11 λῦπαι ἀπὸ τῶν ἕξεων – γίνονται: cui cf. p. 1230, a, 3. In E. N. nusquam nomen λύπη cum praepositione ἀπό coniunctum est: alia autem horum locorum ratio est: E. N. II, 7, 15 λύπη καὶ ἡδονὴ γινόμεναι ἐπί τινι et E. N. II, 3, 1 σημεῖον δεῖ ποιεῖσθαι – τὴν ἐπιγινομένην ἡδονὴν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις et E. N. IV, 6, 7 λύπη ἡ γινομένη ἐν ταῖς ὁμιλίαις.

4–5. καὶ μιμούμενος τ. κ.] ὥσπερ οἱ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ (p. 518) Συβαρῖται· καὶ γάρ τις αὐτῶν "εἰς ἀγρόν ποτε πορευόμενος, ἔφη, ἰδὼν τοὺς ἐργάτας σκάπτοντας, αὐτὸς ῥῆγμα λαβεῖν. πρὸς ὃν ἀποκρίνασθαί τινα τῶν ἀκουσάντων· "αὐτὸς δὲ σοῦ διηγουμένου ἀκούων πεπόνηκα τὴν πλευράν." Cor.

9. Θεοδέκτου Φιλοκτήτης] Cfr. Bode, Gesch. der hell. Dichtk. III, 1 p. 560 sqq. Soph. Phil. 819. Cic. Tusc. II, 7–10 adspice Philoctetam, cui concedendum est gementi: ipsum enim Herculem viderat in Oeta magnitudine dolorum eiulantem etc.

10. Καρκίνου ἐν τῇ Ἀλ. Κερκ.] Cfr. Bode l. l. III, 1 p. 559.

10–11. ὥσπερ οἱ κατέχειν – τὸν γέλωτα] Nam dicitur etiam ἀκρατὴς γέλωτος, Lucian. Pseudol. 7: cf. p. 1145, b, 19–20.

12. Ξενοφάντῳ] Qui potest, historiam proferat. Zvinger. – Giphanius haec adscripsit: de hoc Xenophanto puto me mentionem reperisse apud Senecam libr. II de ira [cap. 2], ubi narrat Alexandrum Magnum „Xenophanto canente, manum ad arma misisse": quibus locis comparatis videtur Xenophantus Alexandri fuisse tibicen et familiaris et parasitus, et proinde Aristoteli notus: nusquam praeterea mentionem eius reperi.

13–14. μὴ δ. φύσιν – νόσον] Cf. p. 1148, b, 15 sqq.

14. Σκυθῶν] Schol. ita scripsit quasi in suo libro haberet Περσῶν (quod est in E. N. ed. Ald. 1536, ut opinor, propter verba Schol. scriptum: nam Ald. 1498 et in E. N. et in Eth. Eud. habet Σκυθῶν), quod idem „aliis in libris" Muretus, „quibusdam in libris manu scriptis" (?) Lambinus dicit reperiri. Σκυθῶν servare iubent codd., quamquam locus ille Herodoti I, 105, ubi narrat de θηλείᾳ νούσῳ Scytharum, cum hoc nostro loco comparari non potest.

15. τὸ θῆλυ] Oecon. I, 3 p. 1343, b, 26 οὕτω προῳκονόμηται ὑπὸ τοῦ θείου ἑκατέρου ἡ φύσις, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, πρὸς τὴν κοινωνίαν. διείληπται γὰρ τῷ μὴ ἐπὶ ταὐτὰ πάντα χρήσιμον ἔχειν τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἔνια μὲν ἐπὶ τἀναντία, εἰς ταὐτὸ δὲ συντείνοντα· τὸ μὲν γὰρ ἰσχυρότερον το

1150, b. ἄρρεν διέστηκεν. Δοκεῖ δὲ καὶ ὁ παιδιώδης ἀκόλαστος εἶναι, ἔστι δὲ μαλακός· ἡ γὰρ παιδιὰ ἄνεσίς ἐστιν, εἴπερ ἀνάπαυσις· τῶν δὲ πρὸς ταύτην ὑπερβαλλόντων ὁ παιδιώδης ἐστίν. Ἀκρασίας δὲ τὸ μὲν προπέτεια τὸ δ' ἀσθένεια· οἱ μὲν γὰρ βουλευσάμενοι οὐκ ἐμμένουσιν οἷς ἐβουλεύσαντο διὰ τὸ πάθος, οἱ δὲ διὰ τὸ μὴ βουλεύσασθαι ἄγονται ὑπὸ τοῦ πάθους· ἔνιοι γάρ, ὥσπερ οἱ προγαργαλίσαντες οὐ γαργαλίζονται, οὕτω καὶ προαισθόμενοι καὶ προϊδόντες καὶ προεγείραντες ἑαυτοὺς καὶ τὸν λογισμὸν οὐχ ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ πάθους, οὔτ' ἂν ἡδὺ ᾖ οὔτ' ἂν λυπηρόν. μάλιστα δ' οἱ ὀξεῖς καὶ μελαγχολικοὶ τὴν προπετῆ ἀκρασίαν εἰσὶν ἀκρατεῖς· οἱ μὲν γὰρ διὰ τὴν ταχυτῆτα, οἱ δὲ διὰ τὴν σφοδρότητα οὐκ ἀναμένουσι τὸν λόγον, διὰ τὸ ἀκολουθητικοὶ εἶναι τῇ φαντασίᾳ.

9 Ἔστι δ' ὁ μὲν ἀκόλαστος, ὥσπερ ἐλέχθη, οὐ μεταμε-

δ' ἀσθενέστερον ἐποίησεν. E. N. IX, 11, 4 γύναια καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες. Cf. et Wunder. ad Soph. Oed. C. 389. Ai. 512.

16. παιδιώδης] ludibundus, nugax, qui nimium vacat animi remissionibus rebusque ludicris et abhorret a seriis: est autem παιδιά vicina τῇ ἡδονῇ (Plat. Leg. I p. 635, B τῶν μεγίστων ἡδονῶν καὶ παιδιῶν ἐπέταξεν ἀπέχεσθαι), per sese illa quidem homini necessaria nec vituperanda (E. N. IV, 8, 11 et IV, 8, 1 οὔσης δὲ καὶ ἀναπαύσεως ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν ταύτῃ διαγωγῆς μετὰ παιδιᾶς κτλ. Plat. Tim. p. 59, E μέτριον ἂν ἐν τῷ βίῳ παιδιὰν καὶ φρόνιμον ποιοῖτο), verum „non lusisse pudet, sed non incidere ludum" ut ait poeta Venusinus Ep. I, 14, 36: cf. E. N. X, 6, 6 παίζειν ὅπως σπουδάζῃ κατ' Ἀνάχαρσιν, ὀρθῶς ἔχειν δοκεῖ. Quare Plat. Rep. V p. 452 E contraria ponuntur φιλοπαίσμων et σπουδαστικός.

19. Ἀκρασίας δὲ – ἀσθένεια] M. M. II, 6 p. 1203, a, 29 ἔστι δὲ καὶ τῆς ἀκρασίας εἴδη δύο, ἡ μὲν προτρεπτική τις καὶ ἀπρονόητος καὶ ἐξαίφνης γινομένη, οἷον, ὅταν ἴδωμεν καλὴν γυναῖκα, εὐθέως τι ἐπάθομεν καὶ ἀπὸ τοῦ πάθους ὁρμὴ ἐγένετο πρὸς τὸ πρᾶξαί τι ὧν ἴσως οὐ δεῖ· ἡ δ' ἑτέρα οἷον ἀσθενική τις, ἡ μετὰ λόγου οὖσα τοῦ ἀποτρέποντος.

20. οὐκ ἐμμένουσιν] Cf. p. 1152, a, 18.

21. οἱ δὲ διὰ τὸ μὴ βουλ.] Cf. p. 1152, a, 19. – Similis est color orationis (βουλευσάμενοι διὰ τὸ μὴ βουλεύσασθαι) in iis locis Eud., de quibus p. 62, 39 diximus.

22: οἱ προγαργαλίσαντες] οἱ om. B. – Erotian. p. 114 ed. Frz. γάργαλος καὶ γαργάλη λέγεται ἐρεθισμός, ἀπὸ τῶν πασχητιουσῶν γυναικῶν εἰλημμένης τῆς λέξεως. Vide Ar. Tesmoph. 133 ὥστ' ἐμοῦ γ' ἀκροωμένου ὑπὸ τὴν ἕδραν αὐτὴν ὑπῆλθε γάργαλος, ibique Fritzsch. p. 41.

25. οἱ ὀξεῖς καὶ μελαγχολικοί] Cf. p. 1152, a, 19. – Ar. Probl. XXX, 1 p. 953, a, 33 comparat Giphanius, qui homo eruditissimus ab huius sententia loci discrepare verba M. M. II, 6 p. 1203, a, 35 vere monuit. Nam auctor M. M. ita scribit: ἐκείνη μὲν οὖν (ἡ προπετής) οὐδ' ἂν λίαν δόξειεν εἶναι ψεκτή· καὶ γὰρ ἐν τοῖς σπουδαίοις ἡ τοιαύτη ἐγγίνεται, ἐν τοῖς θερμοῖς καὶ εὐφυέσιν· ἡ δὲ (ἡ ἀσθενική) ἐν τοῖς ψυχροῖς καὶ μελαγχολικοῖς, οἱ δὲ τοιοῦτοι ψεκτοί. Hic. v. 26 τὴν προπετῆ καὶ τὴν ἀσθενικὴν ἀκρασίαν εἰσὶν ἀκρατεῖς et (quum ἐν τοῖς ψυχροῖς dicat) v. 27 pro σφοδρότητα legisse videtur βραδυτῆτα (οἱ μὲν διὰ τὴν ταχυτῆτα, οἱ δὲ διὰ τὴν σφοδρότητα οὐκ ἀναμ. τὸν λόγον), sed manifesto erravit.

28. τὸν λόγον] τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου κρίσιν. *Paraphr.* Cf. p. 1149, a, 30.

29. *ARG. V*, A. *Quaestionibus, quae* p. 1146, b, 8 *propositae erant, absolutis, sequitur ut reliquae dubitationes supra indicatae solvantur vitiaque de quibus hic agitur inter se comparentur. Primum igitur contra ea, quae* p. 1146, a, 31 *ut obnoxia dubitationibus posita erant, disputatur et ostenditur intemperantiam* (ἀκολασίαν) *maius esse malum quam incontinentiam* (ἀκρασίαν),

1150, b. ληκτικός· ἐμμένει γὰρ τῇ προαιρέσει· ὁ δ' ἀκρατὴς μεταμελητικὸς πᾶς. διὸ οὐχ ὥσπερ ἠπορήσαμεν, οὕτω καὶ ἔχει, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνίατος, ὁ δ' ἰατός· ἔοικε γὰρ ἡ μὲν μοχθηρία τῶν νοσημάτων οἷον ὑδέρῳ καὶ φθίσει, ἡ δ' ἀκρασία τοῖς ἐπιληπτικοῖς· ἡ μὲν γὰρ συνεχής, ἡ δ' οὐ συνεχὴς πονηρία. καὶ ὅλως δ' ἕτερον τὸ γένος ἀκρασίας καὶ κακίας· ἡ μὲν γὰρ κακία λανθάνει, ἡ δ' ἀκρασία οὐ λανθάνει.
1151, a. Αὐτῶν δὲ τούτων βελτίους οἱ ἐκστατικοὶ ἢ οἱ τὸν λόγον ἔχοντες μέν, μὴ ἐμμένοντες δέ· ὑπ' ἐλάττονος γὰρ πάθους ἡττῶνται, καὶ οὐκ ἀπροβούλευτοι ὥσπερ ἅτεροι· ὅμοιος γὰρ ὁ ἀκρατής ἐστι τοῖς ταχὺ μεθυσκομένοις καὶ ὑπ' ὀλίγου οἴνου καὶ ἐλάττονος ἢ ὡς οἱ πολλοί. Ὅτι μὲν οὖν κακία ἡ ἀκρασία οὐκ ἔστι, φανερόν. ἀλλά πῃ ἴσως· τὸ μὲν γὰρ παρὰ προαίρεσιν τὸ δὲ κατὰ προαίρεσίν ἐστιν. οὐ μὴν ἀλλ' ὅμοιόν γε κατὰ τὰς πράξεις ὥσπερ τὸ Δημοδόκου εἰς Μιλησίους "Μιλήσιοι ἀξύνετοι μὲν οὐκ εἰσίν, δρῶσι δ' οἷάπερ

et sanabiliorem esse incontinentiam quam intemperantiam – contra ac p. 1146, a, 33 *dictum est in dubitationibus* – (p. 1150, b, 29–36).

29. *ὥπερ ἐλέχθη*] Cf. p. 1150, a, 21.

30. *ἐμμένει γὰρ τ. π.*] Cf. 1150, a, 20. — *ὁ δ' ἀκρατὴς μεταμελητικός*] Evolve Eud. p. 1240, b, 22–23 et vide ecquid ad huius libri auctorem inveniendum valeat utriusque loci congruentia. Adde et M. M. II, 10 p. 1211, b, 1. Voc. *μεταμελητικός* alias non adhibitum est in Ethicis Nicomacheis: voc. *μεταμέλεια* tantummodo E. N. III, 1, 13 (ubi semel etiam *μεταμελόμενος*). III, 1, 19. IX, 4, 10. Cf. adn. p. 1150, a, 34. b, 2.

31. *ὥσπερ ἠπορήσαμεν*] p. 1146, a, 31.

32–33. *ἔοικε – φθίσει*] *εἴ τις νοσεῖ ὕδερον ἢ φθίσιν, οὐ σήμερον μὲν ἔχει τὸν ὕδερον ἢ τὴν φθίσιν αὔριον δ' οὔ, ἀλλὰ συνεχῶς εἰσιν ἤτοι ἀδιαλείπτως καὶ ἀεὶ τῷ νοσοῦντι προσυπάρχει τάδε τὰ νοσήματα· οὕτω καὶ ἡ ἀκολασία συνεχής. Schol.*

33–34. *ἡ δ' ἀκρ. τοῖς ἐπιλ.*] *ὡς γὰρ ἡ ἐπίληψις οὐ συνεχὴς καὶ ἀδιαλείπτως ὑπάρχει τῷ ἔχοντι ταύτην – οὕτω καὶ ἡ ἀκρασία οὐκ ἀεὶ ὑπάρχει· οὐ γὰρ ἀεὶ τῷ πάθει ὁ ἀκρατὴς ἐγκυλίεται. Schol.*

36. *ἡ μὲν γὰρ – λανθάνει*] „Morbi occultiores graviores sunt: nam quae mala noscuntur, curari possunt, ignota non possunt." Cf. p. 1150, a, 22.

1151, a, 1. *ARG. V*, B. *Quia autem* p. 1150, b, 19 *duo allata sunt ἀκρασίας genera, προπέτεια et ἀσθένεια, nunc demonstratur harum meliorem esse προπέτειαν quam ἀσθένειαν* (1150, a, 1–5).

1. *Αὐτῶν δὲ τούτων*] *τῶν ἀκρατῶν.* — *οἱ ἐκστατικοί*] iidem sunt qui p. 1150, b, 26 *τὴν προπετῆ ἀκρασίαν ἀκρατεῖς* appellantur. — *ἢ οἱ τὸν λόγον κτλ.*] *οἱ ἀσθενεῖς*: cf. p. 1150, b, 19.

5. *ARG. V*, C. *Itaque* (cf. p. 1150, b, 29. arg.) *ἡ ἀκρασία non potest appellari vitiositas, quod nomen meretur ἡ ἀκολασία, quamquam utriusque, quum in factis utique congruant, est quaedam similitudo* (a, 5–10): *at hac re maxime ὁ ἀκρατὴς differt ab ἀκολάστῳ, quod in ἀκρατεῖ non est depravata ratio rectumque iudicium: quae quamquam superantur a cupiditate, non prorsus tamen ab hac auferuntur: et quod in ἀκρατεῖ non efficit cupiditas ut effuse voluptates et in universum, quasi capto ita vivendi consilio, aucupetur, dum easdem voluptates ὁ ἀκόλαστος propter hoc ipsum, qui ita vivendi cepit consilium, persequitur* (a, 11–28).

5. *ὅτι μὲν οὖν κτλ.*] Cf. p. 1145, a, 16.

8. *ὅμοιον κατὰ τὰς πράξεις*] *οἱ ἀκρατεῖς ἀκόλαστοι μὲν οὐκ εἰσί, δρῶσι δὲ τὰ τῶν ἀκολάστων. Paraphr.*

8–9. *τὸ Δημοδόκου εἰς Μιλησίους*] Demodocus Lerius (de quo cfr. Pauly, *Realencyclop.* II p. 951) significari videtur, cuius acerbissima in urbes quasdam epigrammata exstant in Anth. Pal. XI, 235 - 238. Cuius quae laudantur verba "*Μιλήσιοι ἀξύνετοι μὲν κτλ.*" fortasse sumpta sunt ex tetrametris iambicis, hoc pacto (ut coniecturae indulgeamus) in numeros redigendis:

1151, a. οἱ ἀξύνετοι.” καὶ οἱ ἀκρατεῖς ἄδικοι μὲν οὐκ εἰσίν, ἀδικοῦσι δέ. Ἐπεὶ δ᾽ ὁ μὲν τοιοῦτος οἷος μὴ διὰ τὸ πεπεῖσθαι διώκειν τὰς καθ᾽ ὑπερβολὴν καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον σωματικὰς ἡδονάς, ὁ δὲ πέπεισται διὰ τὸ τοιοῦτος εἶναι οἷος διώκειν αὐτάς, ἐκεῖνος μὲν οὖν εὐμετάπειστος, ὁ δ᾽ οὔ· ἡ γὰρ ἀρετὴ καὶ ἡ μοχθηρία τὴν ἀρχὴν ἡ μὲν φθείρει ἡ δὲ σώζει, ἐν δὲ ταῖς πράξεσι τὸ οὗ ἕνεκα ἀρχή, ὥσπερ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς αἱ ὑποθέσεις· οὔτε δὴ ἐκεῖ ὁ λόγος διδασκαλικὸς τῶν ἀρχῶν οὔτε ἐνταῦθα, ἀλλ᾽ ἀρετὴ ἢ φυσικὴ ἢ ἐθιστὴ τοῦ ὀρθοδοξεῖν περὶ τὴν ἀρχήν. σώφρων μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος, ἀκόλαστος δ᾽ ὁ ἐναντίος. ἔστι δέ τις διὰ πάθος ἐκστατικὸς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὃν ὥστε μὲν μὴ πράττειν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κρατεῖ τὸ πάθος, ὥστε δ᾽ εἶναι τοιοῦτον οἷον πεπεῖσθαι διώκειν ἀνέδην δεῖν τὰς τοιαύτας ἡδονὰς οὐ κρατεῖ· οὗτός ἐστιν ὁ ἀκρατής, βελτίων τοῦ ἀκολάστου, οὐδὲ φαῦλος ἁπλῶς· σώζεται γὰρ τὸ βέλτιστον, ἡ ἀρχή. ἄλλος δ᾽ ἐναντίος, ὁ ἐμμενετικὸς καὶ οὐκ ἐκστατικὸς διά γε τὸ πάθος. φανερὸν δὴ ἐκ τούτων ὅτι ἡ μὲν σπουδαία ἕξις, ἡ δὲ φαύλη.

10 Πότερον οὖν ἐγκρατής ἐστιν ὁ ὁποιῳοῦν λόγῳ καὶ ὁποιᾳοῦν προαιρέσει ἐμμένων ἢ ὁ τῇ ὀρθῇ, καὶ ἀκρατὴς δὲ ὁ ὁποιᾳοῦν μὴ ἐμμένων προαιρέσει καὶ ὁποιῳοῦν λόγῳ, ἢ ὁ τῷ ψευδεῖ λόγῳ καὶ τῇ προαιρέσει τῇ μὴ ὀρθῇ, ὥσπερ ἠπορήθη πρότερον; ἢ κατὰ μὲν συμβεβηκὸς ὁποιᾳοῦν, καθ᾽ αὑτὸ δὲ τῷ ἀληθεῖ λόγῳ καὶ τῇ ὀρθῇ προαιρέσει

ὥσπερ οἱ Μιλήσιοι· Ἀσύνετοι οὐ γάρ εἰσιν, ἀλλὰ δρῶσιν οἷάπερ ἀσύνετοι. Certe tetrametrum huius poetae troch. servavit Diog. Laert. I, V, III, 84 Ἢν τύχῃς κρίνων, δικάζειν τὴν Πριηνίην δίκην.

11. μὴ διὰ τὸ πεπεῖσθαι] Cf. p. 1150, a, 25.

13. ὁ δὲ πέπεισται] Cf. p. 1150, a, 20. p. 1146, a, 31.

15. ἡ μὲν φθείρει] Cf. p. 1140, b, 19. p. 1144, a, 35.

16. ἡ δὲ σώζει] Cf. p. 1140, b, 12 sqq.

16–17. ἀρχὴ – ὑποθέσεις] Paene ad verbum congruunt illa Eud. p. 1227, a, 8–9. p. 1227, b, 29 sqq.

18. ἀλλ᾽ ἀρετὴ κτλ.] Cf. p. 1144, b, 3 sqq.

19. ἐθιστή] Cf. Eud. p. 1220, a, 39. E. N. II, 1, 1. — τοῦ ὀρθοδοξεῖν περὶ τὴν ἀρχήν] Cf. Eud. p. 1227, b, 33. p. 1230, a, 31. p. 1232, a, 35.

25. τὸ βέλτιστον] Cf. p. 1150, a, 2.

26. ἄλλος δ᾽ ἐναντίος] τῷ δ᾽ ἀκρατεῖ ἄλλος ἐναντίος, ὁ ἐγκρατής, ὃς οὐκ ἐξίσταται τοῦ λογισμοῦ διὰ τὸ πάθος. *Paraphr.*

29. *ARG. VI. Eodem pacto removetur dubitatio supra* p. 1146, a, 16 *allata. Rimemur igitur quid sit „permanere in sententia“* (ἐμμένειν τῷ λόγῳ *vel* δόξῃ) *quod esse signum* τοῦ ἐγκρατοῦς *aliquoties dictum est.* A.) *Primum teneamus aliud esse „permanere in sententia simpliciter“, aliud „per accidens permanere in sententia“: ex quo hoc colligitur: „per se et vere continens* (ἐγκρατής) *est is, qui in ratione vel sententia vera et in proposito recto et iusto permanet non succumbens voluptatum illecebris aut affectibus“: contra „per accidens continens est is, qui alii cuilibet sententiae, etiam falsae, pertinaciter inhaeret“. Item „incontinens erit per se, qui de vera ratione et recto proposito facile voluptatibus aut cupiditatibus detorquetur: per accidens, qui de qualibet sententia facile desistit“.* (p. 1151, a, 29 – b, 4].

31–32. ἢ ὁ τῷ ψευδεῖ λόγῳ] scil. ἐμμένων. Cf. Heindorf. ad Plat. Prot. p. 512. Fritzsch. Quaestt. Luc. p. 131 sqq. Stallbaum. ad Ruddimann. Instt. II, p. 361.

33. πρότερον] p. 1146, a, 16.

ὁ μὲν ἐμμένει ὁ δ' οὐκ ἐμμένει; εἰ γάρ τις τοδὶ διὰ τοδὶ
1151, b. αἱρεῖται ἢ διώκει, καθ' αὑτὸ μὲν τοῦτο διώκει καὶ αἱρεῖται, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τὸ πρότερον. ἁπλῶς δὲ λέγομεν τὸ καθ' αὑτό, ὥστε ἔστι μὲν ὡς ὁποιαοῦν δόξῃ ὁ μὲν ἐμμένει ὁ δ' ἐξίσταται, ἁπλῶς δὲ ὁ τῇ ἀληθεῖ. Εἰσὶ δέ τινες καὶ ἐμμενετικοὶ τῇ δόξῃ, οὓς καλοῦσιν ἰσχυρογνώμονας, οἷον δύσπειστοι καὶ οὐκ εὐμετάπειστοι· οἳ ὅμοιον μέν τι ἔχουσι τῷ ἐγκρατεῖ, ὥσπερ ὁ ἄσωτος τῷ ἐλευθερίῳ καὶ ὁ θρασὺς τῷ θαρραλέῳ, εἰσὶ δ' ἕτεροι κατὰ πολλά. ὁ μὲν γὰρ διὰ πάθος καὶ ἐπιθυμίαν οὐ μεταβάλλει, ὁ ἐγκρατής, ἐπεὶ εὔπειστος, ὅταν τύχῃ, ἔσται ὁ ἐγκρατής· ὁ δὲ οὐχ ὑπὸ λόγου, ἐπεὶ ἐπιθυμίας γε λαμβάνουσι, καὶ ἄγονται πολλοὶ ὑπὸ τῶν ἡδονῶν. εἰσὶ δὲ ἰσχυρογνώμονες οἱ ἰδιογνώμονες καὶ οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἄγροικοι, οἱ μὲν ἰδιογνώμονες δι' ἡδονὴν καὶ λύπην· χαίρουσι γὰρ νικῶντες, ἐὰν μὴ μεταπείθωνται, καὶ λυποῦνται, ἐὰν ἄκυρα τὰ αὐτῶν ᾖ ὥσπερ ψηφίσματα· ὥστε μᾶλλον τῷ ἀκρατεῖ ἐοίκασιν ἢ τῷ ἐγκρατεῖ. Εἰσὶ δέ τινες οἳ τοῖς δόξασιν οὐκ ἐμμένουσιν οὐ δι'

1151, b, 4. *ARG. VI*, B. *Quod si tenemus ea, quae modo posuimus* (*vide* arg. p. 1151, a, 29), *facile intelligitur* τοὺς ἐγκρατεῖς, *continentes*, *seperandos esse ab his qui per accidens quibusdam firmiter inhaerent sententiis, cuiusmodi sunt* οἱ ἰσχυρογνώμονες, *pertinaces et pervicaces, imprimis illi, qui spretis usitatis novas ipsi opiniones comminiscuntur easque ostentandi ingenii causa omnibus technis tricisque tutantur* (p. 1151, b, 4-17).

5. *οὓς καλοῦσιν*] Eadem est orationis conformatio Eud. p. 1233, b, 38. p. 1230, b, 14. — *ἰσχυρογνώμονας*] pertinaces et pervicaces. Giphanius comparat Diog. L. II, V, VIII, 24 *Σωκράτης ἦν ἰσχυρογνώμων ὡς δῆλον ἐκ τοῦ μὴ εἶξαι τοῖς περὶ Κριτίαν κτλ.*

6. *δύσπειστοι*] Plut. Cat. min. 1 *λέγεται Κάτων εὐθὺς ἐκ παιδίου τῇ τε φωνῇ καὶ τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς περὶ τὰς παιδιὰς διατριβαῖς ἦθος ὑποφαίνειν ἄτρεπτον καὶ ἄπαθες καὶ βέβαιον ἐν πᾶσιν. – ἔοικε δὲ καὶ τὸ δύσπειστον τῷ Κάτωνι ποιεῖν ἐργωδεστέραν τὴν μάθησιν· πάσχειν γάρ τι τὸ μανθάνειν ἀτεχνῶς ἐστι καὶ τὸ πείθεσθαι ταχὺ τοῖς ἧττον ἀντέχειν δυναμένοις συμβέβηκε. διὸ πείθονται μᾶλλον νέοι γερόντων κτλ.*

7-8. *ὥσπερ ὁ ἄσωτος – τῷ θαρραλέῳ*] Mirifica huius loci et illius Eud. p. 1234, b, 12-13 similitudo est.

11. *ἐπιθυμίας λαμβάνουσι*] Plane ut Eud. p. 1231, a, 30.

12. *ἰδιογνώμονες*] sunt qui suam sententiam valde amant, tenaces sententiae propriae, *pertinaces* quos Cicero aliquoties appellat (e. gr. de Fin. II, 3, 9. II, 33, 107.) Cf. v. 15-16.

13. *οἱ ἀμαθεῖς*] *διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰς ἀρχὰς ὅθεν πεισθῆναι δυνατόν.* *Paraphr.* — *ἄγροικοι*] Cf. Eud. p. 1230, b, 19 et Lat. voc. *morosus* (Doederlein. Synon. p. 30).

15-16. *ἐὰν ἄκυρα - ψηφίσματα*] Dem. Aristocr. p. 651. - Ceterum cf. Plat. Theaet. p. 180, A. Cic. Fin. II, 9, 28 „est enim tanti philosophi tamque nobilis audacter sua decreta defendere."

16. *ὥστε μᾶλλον τῷ ἀκρ. ἐοίκασιν*] *οὐ γὰρ λόγῳ ἀλλὰ πάθεσιν ἀκολουθοῦσιν, ὥσπερ ἐκεῖνοι. Paraphr.*

17. *ARG. VI*, C. *Ut illi, de quibus* p. 1151, b, 4-17 *dictum est, cum* ἐγκρατεῖ *cognationem quandam habere videntur: ita alii sunt, quibus cum* ἀκρατεῖ *similitudo quaedam intercedere videatur. De quibus hoc modo praecipiendum est: „qui falsam et perversam sententiam, quam conceperat, non tenet mordicus, sed meliora doctus ab hac discedit, is non potest appellari* ἀκρατής: *nam ea voluptas, quae huic comitatur, qui placitum vel propositum perversum vel turpe abiicit, non turpis est* (*ut eius turpes sunt voluptates, qui corpori lenocinatur*) *sed est potius honestissima* (b, 17-22).

17-18. *Εἰσὶ δέ τινες – Νεοπτόλε-*

1151, b. ἀκρασίαν, οἷον ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ τῷ Σοφοκλέους ὁ Νεοπτόλεμος. καίτοι δι᾿ ἡδονὴν οὐκ ἐνέμεινεν, ἀλλὰ καλήν· τὸ γὰρ ἀληθεύειν αὐτῷ καλὸν ἦν, ἐπείσθη δ᾿ ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως ψεύδεσθαι. οὐ γὰρ πᾶς ὁ δι᾿ ἡδονήν τι πράττων οὔτ᾿ ἀκόλαστος οὔτε φαῦλος οὔτ᾿ ἀκρατής, ἀλλ᾿ ὁ δι᾿ αἰσχράν.

11 Ἐπεὶ δ᾿ ἐστί τις καὶ τοιοῦτος οἷος ἧττον ἢ δεῖ τοῖς σωματικοῖς χαίρων, καὶ οὐκ ἐμμένων τῷ λόγῳ ἢ τοιοῦτος, τούτου καὶ τοῦ ἀκρατοῦς μέσος ὁ ἐγκρατής· ὁ μὲν γὰρ ἀκρατὴς οὐκ ἐμμένει τῷ λόγῳ διὰ τὸ μᾶλλόν τι, οὗτος δὲ διὰ τὸ ἧττόν τι· ὁ δ᾿ ἐγκρατὴς ἐμμένει καὶ οὐδὲ δι᾿ ἕτερον μεταβάλλει. δεῖ δέ, εἴπερ ἡ ἐγκράτεια σπουδαῖον, ἀμφοτέρας τὰς ἐναντίας ἕξεις φαύλας εἶναι, ὥσπερ καὶ φαίνονται· ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν ἑτέραν ἐν ὀλίγοις καὶ ὀλιγάκις εἶναι φανεράν, ὥσπερ ἡ σωφροσύνη τῇ ἀκολασίᾳ δοκεῖ ἐναντίον εἶναι μόνον, οὕτω καὶ ἡ ἐγκράτεια τῇ ἀκρασίᾳ. Ἐπεὶ δὲ καθ᾿ ὁμοιότητα πολλὰ λέγεται, καὶ ἡ ἐγκράτεια ἡ τοῦ σώφρονος καθ᾿ ὁμοιότητα ἠκολούθηκεν· ὅ τε γὰρ ἐγκρατὴς

μος] Cf. arg. et p. 1146, a, 18-21.

23. *ARG. VII*, A. *His definitis summa disputationis de continentia institutae huc fere redit. Continentia est quidam habitus laudabilis et honestus, quam tamen plane virtutem moralem vocare non possumus. Nam non ita media interiecta est inter duo vitia contraria ut virtutes vere morales. Etenim habetur quidem contrarium quoddam* τῆς ἀκρασίας *vitium, habitus illius hominis, qui in eo ab rationis imperio discedere videatur, quod minus quam oportet indulget corporis voluptatibus* (ἀναίσθητος *quidam:* p. 1151, b, 23)*: at raro talis homo invenitur* (b, 30)*: praeterea autem* ἀκρασία *non potest dici habitus plane et ita vituperandus, ut ea in vitiorum numero prorsus habenda sit* (cf. p. 1152, a, 17). *Itaque* ἐγκράτεια *est ea quidem quodammodo medius habitus inter duo quaedam, quae sibi contraria et quasi extrema sunt: at virtus moralis ob has, quas significavimus, causas appellari non potest, sed est tantummodo habitus quidam laudabilis et honestus, siculi* p. 1145, b, 1 sqq. *diximus* (p. 1151, b, 23-32).

23. *οἷος ἧττον κτλ.*] *ἀναίσθητος* quidam. Cf. p. 1150, a, 23. adn. ad Eud. p. 1221, a, 2. adn. ad Eud. p. 1230, b, 15. 1231, a, 26. Quibus locis inter se comparatis, haec ab Eudemo potius quam ab Aristotele scripta esse sane credibile est: cf. etiam v. 30-31 et Fischer. p. 42 sqq. cuius tamen rationes omnes probare non possum.

26. *διὰ τὸ μᾶλλόν τι*] *διὰ τὸ μᾶλλόν τι ἢ προσήκει χαίρειν ταῖς ἡδοναῖς. Paraphr.* Presse loquitur auctor ut solet Eudemus.

30. *τὴν ἑτέραν ἐν ὀλίγοις καὶ ὀλιγάκις*] Cf. Eud. p. 1234, b, 9 *ὀλιγότης οἷον τῶν πρὸς τὰ ἡδέα ἀναισθήτων.* p. 1222, a, 41 *ἡ δ᾿ ἑτέρα ὥσπερ οὐκ οὖσα λανθάνει. διὰ γὰρ τὸ ὀλίγον ἀναίσθητός ἐστιν.* p. 1230, b, 15.

31. *φανεράν*] Persimilia sunt illa quae leguntur Eud. p. 1230, b, 16.

32. *μόνον*] Cf. Eud. p. 1222, a, 39 sqq. p. 1231, b, 1.

32. *ARG. VII*, B. *Hic igitur habitus laudabilis* (cf. p. 1151, b, 23 arg.), *quam continentiam* (ἐγκράτειαν) *appellamus, differt a virtute morali temperantiae* (σωφροσύνη *quae dicitur*)*: nam* σωφροσύνη *est vere mediocritas inter duo vitia extrema* (*inter* ἀκολασίαν *et* ἀναισθησίαν)*, quam qui colit,* ὁ σώφρων*, non habet omnino cupiditates pravas, dum* ὁ ἐγκρατής (*qui studet continentiae*) *habet quidem cupiditates pravas, sed his non gerit morem: alter non delectatur voluptatibus quibus gaudere ratio recta vetat: alter delectatur, at non abripitur cupiditatibus: quemadmodum* ὁ ἀκόλαστος *voluptatibus idcirco, quia eas expetendas esse persuasum habet, perfruitur, dum* ὁ ἀκρατής *iisdem, dum eas fugiendas esse iudicat, delenitur et capitur* (p. 1151, b, 32 - 1152, a, 6).

34. *ἠκολούθηκεν*] Cf. M. M. II, 6

οἷος μηδὲν παρὰ τὸν λόγον διὰ τὰς σωματικὰς ἡδονὰς 1152, a. ποιεῖν καὶ ὁ σώφρων, ἀλλ' ὁ μὲν ἔχων ὁ δ' οὐκ ἔχων φαύλας ἐπιθυμίας, καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος οἷος μὴ ἥδεσθαι παρὰ τὸν λόγον, ὁ δ' οἷος ἥδεσθαι ἀλλὰ μὴ ἄγεσθαι. ὅμοιοι δὲ καὶ ὁ ἀκρατὴς καὶ ὁ ἀκόλαστος, ἕτερον μὲν ὄντες, ἀμφότεροι δὲ τὰ σωματικὰ ἡδέα διώκουσιν, ἀλλ' ὁ μὲν καὶ οἰόμενος δεῖν, ὁ δ' οὐκ οἰόμενος. Οὐδ' ἅμα φρόνιμον καὶ ἀκρατῆ ἐνδέχεται εἶναι τὸν αὐτόν· ἅμα γὰρ φρόνιμος καὶ σπουδαῖος τὸ ἦθος δέδεικται ὤν. ἔτι οὐ τῷ εἰδέναι μόνον φρόνιμος ἀλλὰ καὶ τῷ πρακτικός· ὁ δ' ἀκρατὴς οὐ πρακτικός. τὸν δὲ δεινὸν οὐδὲν κωλύει ἀκρατῆ εἶναι· διὸ καὶ δοκοῦσιν ἐνίοτε φρόνιμοι μὲν εἶναί τινες ἀκρατεῖς δέ, διὰ τὸ τὴν δεινότητα διαφέρειν τῆς φρονήσεως τὸν εἰρημένον τρόπον ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, καὶ κατὰ μὲν τὸν λόγον ἐγγὺς εἶναι, διαφέρειν δὲ κατὰ τὴν προαίρεσιν. οὐδὲ δὴ ὡς ὁ εἰδὼς καὶ θεω-

p. 1203, b, 24 *πότερον δὲ ὁ ἀκόλαστος ἀκρατής ἐστιν ἢ ὁ ἀκρατὴς ἀκόλαστος; ἢ οὐδετέρῳ ἕτερος ἀκολουθεῖ;* et adn. ad p. 1152, a, 1.

1152, a, 1. *ἀλλ' ὁ μὲν ἔχων ὁ δ' οὐκ ἔχων*] M. M. II, 6 p. 1203, b, 17 *ἔστι δὲ σώφρων ὁ μὴ ἔχων ἐπιθυμίας φαύλας τόν τε λόγον τὸν περὶ ταῦτα ὀρθόν, ὁ δ' ἐγκρατὴς ὁ ἐπιθυμίας ἔχων φαύλας, τὸν δὲ λόγον τὸν περὶ ταῦτα ὀρθόν, ὥστ' ἀκολουθήσει τῷ σώφρονι ὁ ἐγκρατής, καὶ ἔσται σώφρων· ὁ μὲν γὰρ σώφρων ὁ μὴ πάσχων, ὁ δ' ἐγκρατὴς ὁ πάσχων καὶ τούτων κρατῶν ἢ οἷός τε ἂν πάσχειν κτλ.* Giphanius comparat Plut. de virt. mor. cap. 6.

2. *οἷος μὴ ἥδεσθαι κτλ*] Cf. Eud. p. 1231, a, 37. p. 1230, b, 23. E. N. III, 10, 1. 8.

6. *οἰόμενος*] Cf. p. 1150, a, 20. — *ὁ δ' οὐκ οἰόμενος*] Locos Eud. simillimos adn. ad p. 1145, b, 30 adscripsimus. Ceterum cf. M. M. II, 6 p. 1203, b, 25. Plut. de virt. mor. 6.

6. ***ARG. VII***, C. ***Quare evanescit etiam illa dubitatio, quae*** p. 1145, b, 17 ***indicata est. Neque enim fieri potest ut idem sit vir prudens et incontinens: quamquam hoc fieri potest ut idem sit incontinens et sollers,*** *δεινός*: ***nam*** *δεινός* ***et malus esse potest et bonus:*** cf. p. 1152, a, 10 adn. (p. 1152, a, 6–14).

6–7. *Οὐδ' ἅμα φρόνιμον κτλ.*] Cf. p. 1145, b, 17 sqq. p. 1146, a, 6. M. M. II, 6 p. 1204, a, 4.

8. *δέδεικται*] Cf. p. 1144, b, 32. Quod autem scriptum est *δέδεικται*, ex eo libri Eud. *E* et *Z* eundem esse auctorem cum magna veri specie colligitur. Cf. infra v. 12–13.

9. *ἀλλὰ καὶ τῷ πρακτικός*] scil. *εἶναι*. Similiter infra p. 1152, b, 20 *τοῦ δὲ μὴ πάσας σπουδαίας* (sc. *εἶναι*, *σημεῖον*) *ὅτι κτλ.* et p. 1153, b, 2 *ἡ δὲ τῷ πη ἐμποδιστική*. Zell. Quae brevitas dicendi quamquam non abhorret ab usu Aristoteleo (cf. E. N. IX, 3, 1), tam saepe tamen observatur in Eth. Eud. ut hac quoque auctor libri videatur prodi. Cf. epist. cr. p. 12. Eud. p. 1237, b, 20. 22–23. p. 1239, a, 38. p. 1249, a, 3. p. 1239, a, 19. p. 1244, a, 12–13. De re cf. p. 1140, b, 5.

10. *τὸν δὲ δεινὸν κτλ.*] Nam ὁ *δεινός* et bonus esse potest et malus: cf. p. 1144, a, 26–30.

12–13. *τὸν εἰρημένον τρ. ἐν τοῖς πρώτοις λ.*] Indicat philosophus superiora p. 1144, a, 23 sqq. 28 sqq. Quae quod dicat disputata esse *ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις*, id nihil offensionis habere, docuit Krischius in eph. *Jenaer Littztg.* 1836 No. 15 p. 116. Ceterum cf. quae diximus ad p. 1152, a, 8.

14. *κατὰ τὴν προαίρεσιν*] Cf. p. 1144, a, 26.

14. ***ARG. VII***, D. ***Incontinens vero*** (*vide arg.* p. 1151, b, 23) ***non est perfecte et plane vitiosus, quia male agit non capto male vivendi consilio: at quoniam sponte et sciens quodammodo agit, ea re est, ut ita dicam,*** *ἡμιπόνηρος* (a, 17): ***similisque est civitati, quae bonas quum habeat leges et praeclaras, harum vix ulla tamen utitur. Continens autem, ut rem iam absolvamus, in iis corporis cernitur voluptatibus, quarum cupiditates plerique pos-***

1152, a ρῶν, ἀλλ᾽ ὡς ὁ καθεύδων ἢ οἰνωμένος. καὶ ἑκὼν μέν (τρόπον γάρ τινα εἰδὼς καὶ ὃ ποιεῖ καὶ οὗ ἕνεκα), πονηρὸς δ᾽ οὔ· ἡ γὰρ προαίρεσις ἐπιεικής· ὥσθ᾽ ἡμιπόνηρος, καὶ οὐκ ἄδικος· οὐ γὰρ ἐπίβουλος· ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν οὐκ ἐμμενετικὸς οἷς ἂν βουλεύσηται, ὁ δὲ μελαγχολικὸς οὐδὲ βουλευτικὸς ὅλως. καὶ ἔοικε δὴ ὁ ἀκρατὴς πόλει ἣ ψηφίζεται μὲν ἅπαντα τὰ δέοντα καὶ νόμους ἔχει σπουδαίους, χρῆται δὲ οὐδέν, ὥσπερ Ἀναξανδρίδης ἔσκωψεν

ἡ πόλις ἐβούλεθ᾽, ᾗ νόμων οὐδὲν μέλει·

ὁ δὲ πονηρὸς χρωμένῃ μὲν τοῖς νόμοις, πονηροῖς δὲ χρωμένῃ. Ἔστι δ᾽ ἀκρασία καὶ ἐγκράτεια περὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τῶν πολλῶν ἕξεως· ὁ μὲν γὰρ ἐμμένει μᾶλλον ὁ δ᾽ ἧττον τῆς τῶν πλείστων δυνάμεως. εὐϊατοτέρα δὲ τῶν ἀκρασιῶν, ἣν οἱ μελαγχολικοὶ ἀκρατεύονται, τῶν βουλευομένων μὲν μὴ ἐμμενόντων δέ,, καὶ οἱ δι᾽ ἐθισμοῦ ἀκρατεῖς τῶν φυσικῶν· ῥᾷον γὰρ ἔθος μετακινῆσαι φύσεως· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ ἔθος χαλεπόν, ὅτι τῇ φύσει ἔοικεν, ὥσπερ καὶ Εὔηνος λέγει

φημὶ πολυχρόνιον μελέτην ἔμεναι, φίλε, καὶ δή
ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι.

Τί μὲν οὖν ἐστιν ἐγκράτεια καὶ τί ἀκρασία καὶ τί καρτερία καὶ τί μαλακία, καὶ πῶς ἔχουσιν αἱ ἕξεις αὗται πρὸς ἀλλήλας, εἴρηται.

1152, b.
12 Περὶ δὲ ἡδονῆς καὶ λύπης θεωρῆσαι τοῦ τὴν πολιτικὴν

sunt mortales compescere, non in his, quibus interdum ne boni quidem viri possunt resistere (p. 1152, a, 14-36).

14. *οὐδὲ δὴ ὡς ὁ εἰδὼς κ. λ.*] Supple in praefracta huius loci brevitate *ὁ ἀκρατής ἐστι* vel *πράττει*. Zell.

15. *ὡς ὁ καθ. ἢ οἰνωμ.*] Cf. p. 1147, a, 13. b, 7. — *καὶ ἑκὼν μέν*] Haec aperte spectant ad Eud p. 1223, b, 1 et illam dubitationem de qua Eud. p. 1224, a, 31 – b, 39 exponitur. Cf. v. 17.

16. *εἰδὼς*] Cf. p. 1145, b, 12.

17. *καὶ οὐκ ἄδικος*] Equidem haec propter superiora, Eud. p. 1223, a, 36 – b, 1. b, 10–15. 34, scripta esse existimo. Cf. v. 15. Quamquam quandam esse similitudinem illius loci E. N. V = Eud. IV p. 1136, a, 31 sqq. non est praetereundum silentio.

17. *ἡμιπόνηρος*] Voc. est in E. N. et Eud. *ἅπαξ λεγόμενον*, sed legitur idem Pol. V, 11 p. 1315, b, 10. – Post h. v. plene interpungit B.

18. *οὐ γὰρ ἐπίβουλος*] non est in incontinente studium aliis nocendi. Non repugnant haec superioribus p. 1149, b, 14–15. — *ὁ μὲν γὰρ κτλ.*] *ὁ τὴν ἀσθενῆ ἀκρασίαν ἀκρατής*: cf. p. 1150, b, 19–20. p. 1151, a, 1-2.

19. *ὁ δὲ μελαγχ. κτλ.*] *ὁ τὴν προπετῆ ἀκρασίαν ἀκρατής*: cf. p. 1150, b, 21. 25. p. 1152, a, 28.

22. *Ἀναξανδρίδης*] Cfr. Bode, *Gesch. d. hell. Dichtk.* III, 2 p. 414. Ab Aristotele quoque hic poeta commemoratur Rhet. III, 10 p. 1411, a, 18. III, 11 p. 1412, b, 16. III, 12 p. 1413, b, 25.

26. *ὁ δ᾽ ἧττον*] Cf. p. 1150, a, 10–13. b, 12.

27-28. *ἣν οἱ μελαγχ. κτλ.*] Cf. p. 1150, b, 19 sqq.

29. *οἱ δι᾽ ἐθισμοῦ – τῶν φυσ.*] Cf. p. 1148, b, 15 sqq.

31. *ὅτι τῇ φύσει ἔοικεν.*] Ar. de Mem. p. 452, a, 27 *ὥσπερ γὰρ φύσις ἤδη τὸ ἔθος. διὸ ἃ πολλάκις ἐννοοῦμεν, ταχὺ ἀναμιμνησκόμεθα· ὥσπερ γὰρ φύσει τόδε μετὰ τόδε ἐστίν, οὕτω καὶ ἐνεργείᾳ· τὸ δὲ πολλάκις φύσιν ποιεῖ.*

32. *πολυχρόνιον*] Schneidewin del. poes. Gr. p. 136 post Wernickium scribit *πολυχρονίην*. Non recte.

1152, b, 1. *ARG. I. Pars est altera libri Z de voluptate. De qua cur hoc loco disputetur et quibus de causis hanc Eudemi disputationem esse censeamus, indicabitur adn. ad* p 1152, b, 1. *Primum cur de voluptate neces-*

1152, b. φιλοσοφοῦντος· οὗτος γὰρ τοῦ τέλους ἀρχιτέκτων, πρὸς ὃ βλέ-

sario quaerendum sit ei, qui moralem vel civilem doctrinam profiteatur, declarat auctor p. 1152, b, 1-7. *Tum sententias quas alii philosophi de voluptate tulerint gravissimas indicat.* A.) *Alii nullam voluptatem bonum esse censent* (p. 1152, b, 8): B.) *alii nonnullas voluptates volunt esse bonas, plurimas vero malas:* C.) *tertii disputant, etiamsi voluptates omnes sint bonum, non posse tamen fieri ut summum bonum sit voluptas* (b, 10-12). *Tum primae sententiae auctores quibus utantur argumentis refertur* b, 12-20: *secundae*, b, 20-22: *tertiae*, b, 22-23. (Cap. 12).

1. *Περὶ δὲ ἡδονῆς κτλ.*] Voluptas quantum ad beate vivendum conferat, in morum doctrina vel maxime quaerendum est (cf. Eud. p. 1214, a, 33 sqq.). Itaque (cf. p. 125, 18 arg.) quum explicatum sit de virtutibus tam moralibus (libris *Γ. Δ.*) quam intellectualibus (libro *E.*), quumque continentiae (*Z*, 1-11) quae sint in morum doctrina rationes sit exploratum: sequitur ut dicatur de voluptate, id quod hoc ipso loco se facturum esse Eudemus promisit (p. 1216, a, 37 – ὕστερον coll. p. 1214, a, 30-b, 6 et b, 28 sqq.) servato eo ordine disputationum qui est indicatus Eud. p. 1214, a, 30 - b, 6 et p. 1216, a, 28-40 et p. 1231, b, 2-4, quibuscum conspirant quae sunt in extremo opere p. 1249, a, 17 (*περὶ ἡδονῆς εἴρηται ποῖον καὶ πῶς ἀγαθόν*, quemadmodum p. 1216, a, 32 est *δεῖ ζητεῖν εἰ συντείνουσί τι πρὸς εὐδαιμονίαν αἱ ἡδοναὶ καὶ πῶς συντείνουσι ..... ἕτεραι δ' εἰσὶν ἡδοναὶ δι' ἃς εὐλόγως οἴονται τὸν εὐδαίμονα ζῆν ἡδέως καὶ μὴ μόνον ἀλύπως*, quae rursus verba congruunt cum his, quae legimus p. 1153, b, 14-15). Nam tres quae habeantur de beatitudine opiniones examinandas esse identidem dixit Eudemus p. 1215, a, 34 – b, 1. p. 1214, a, 30 sqq. p. 1215, a, 8-13: quandoquidem alii *ἀρετήν*, alii *φρόνησιν*, alii *ἡδονήν* dicant esse summum bonum: atqui *φρόνησις καὶ ἀρετὴ καὶ ἡδονὴ ἐν ψυχῇ, ὧν ἔνια ἢ πάντα τέλος εἶναι δοκεῖ πᾶσιν*, ut ex industria repetitur p. 1218, b, 34. Quin etiam in operis introitu p. 1214, a, 7 non temere (cf. p. 1153, b, 7) est positum *ἡ γὰρ εὐδαιμονία – ἥδιστόν ἐστιν*. Atque quum virtutes morales cernantur in voluptatibus (cf. adn. ad p. 1152, b, 6), tum harum quasi lapis Lydius est continentia: itaque continentiae quaestione pertractata iam de voluptatis natura commode inquiritur (cf. Spengel. p. 465). Eudemi autem esse hanc disputationem plane manifesto apparet. Nam si Aristotelis, Ethicorum Nicomacheorum, hanc quaestionem esse sumimus, difficultatibus tenemur inextricabilibus. Nam libro decimo E. N. iterum quaeritur de voluptate: quae autem libro decimo E. N. de voluptate traduntur, ea et genuina et apto posita loco sunt, id quod probavit Spengel. p. 518 argumentis et internis et externis: internis, quia illa libri X disputatio in quibusdam rebus est accuratior et cum Aristotelis quaerendi via convenientior: externis, quia iam libro nono (IX, 9, 8) post librum nonum de hac re disputatum iri dictum est. Vide etiam Spengel. p. 465-466. Contra hoc libro ita de voluptate exponitur, ut, si exactissimo iudicio examinamus omnia, primum fatendum sit, summam disputationis vehementer differre a summa disputationis libro X institutae: nam libro X ostenditur voluptatem non esse summum bonum, at bonas tamen esse quasdam voluptates: hac disputatione probatur, voluptatem esse vel dici posse bonum summum: cf. adn. ad p. 1153, b, 7. Deinde introspectis penitus his libris, huius auctorem libri ob oculos habuisse E. N. librum decimum multis locis apparet (dum contrarium probari non potest) et huius disputationis et alterius E. N. X intelligitur esse rationem eandem, quae est in universum Ethicorum Eudemiorum et Ethicorum Nicomacheorum. Quare non solum Casaubonus ad h. l. et Schleiermacherus p. 322 hanc ex Ethicis Nicomacheis ad Eth. Eud. relegandam esse disputationem censuerunt, sed etiam apud veteres fuerunt quibus hoc idem videretur: cf. schol. in adn. ad p. 1153, b, 7. Ceterum idem fere exordium est E. N. X, 1, 1 *μετὰ δὲ ταῦτα περὶ ἡδονῆς ἴσως ἕπεται διελθεῖν κτλ.* Haec autem sequitur auctor M. M. II, 7.

2. *οὗτος γὰρ τοῦ τέλους ἀρχ. κτλ.*] Cf. ante omnia Eud. p. 1218, b, 34-35. p. 1214, b, 11 sqq. p. 1215, b, 17. Quamquam comparari etiam illa possunt, quae sunt E. N. I, 2, 1-7. M. M. II, 7 p. 1204, a, 19 *μετὰ ταῦτα λεκτέον ἂν εἴη περὶ ἡδονῆς, ἐπειδήπερ ὑπὲρ*

1152, b ποντες ἕκαστον τὸ μὲν κακὸν τὸ δ' ἀγαθὸν ἁπλῶς λέγομεν. ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτῶν· τήν τε γὰρ ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν τὴν ἠθικὴν περὶ λύπας καὶ ἡδονὰς ἔθεμεν, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν οἱ πλεῖστοι μεθ' ἡδονῆς εἶναί φασιν, διὸ καὶ τὸν μακάριον ὠνομάκασιν ἀπὸ τοῦ χαίρειν. Τοῖς μὲν οὖν δοκεῖ οὐδεμία ἡδονὴ εἶναι ἀγαθόν, οὔτε καθ' αὑτὸ οὔτε κατὰ συμβεβηκός· οὐ γὰρ εἶναι ταὐτὸν ἀγαθὸν καὶ ἡδονήν. τοῖς δ' ἔνιαι μὲν εἶναι, αἱ δὲ πολλαὶ φαῦλαι. ἔτι δὲ τούτων τρίτον, εἰ καὶ πᾶσαι ἀγαθόν, ὅμως μὴ ἐνδέχεσθαι εἶναι τὸ ἄριστον ἡδονήν. Ὅλως μὲν οὖν οὐκ ἀγαθόν, ὅτι πᾶσα ἡδονὴ γένεσίς ἐστιν εἰς φύσιν αἰσθητή, οὐδεμία δὲ γέ-

εὐδαιμονίας ἐστὶν ὁ λόγος, τὴν δ' εὐδαιμονίαν οἴονται πάντες ἤτοι ἡδονὴν καὶ τὸ ἡδέως ζῆν, ἢ οὐκ ἄνευ γε ἡδονῆς. Aristotoles E. N. X, 1, 1 hanc, ob quam de voluptate dicendum sit, affert causam: μάλιστα γὰρ δοκεῖ συνῳκειῶσθαι τῷ γένει ἡμῶν· διὸ παιδεύουσι τοὺς νέους, οἰακίζοντες ἡδονῇ καὶ λύπῃ.

4. ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπισκ.] M. M. II, 7 p. 1204, a, 26 ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐστι λέγειν ὑπὲρ ἡδονῆς. ἐπειδὴ γὰρ ὑπὲρ εὐδαιμονίας ἡμῖν ἐστιν ὁ λόγος, τὴν δ' εὐδαιμονίαν διωρίκαμεν καὶ φαμὲν εἶναι ἀρετῆς ἐνέργειαν ἐν βίῳ τελείῳ, ἡ δ' ἀρετή ἐστι περὶ ἡδονὴν καὶ λύπην, ὑπὲρ ἡδονῆς ἂν εἴη ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἐπειδήπερ οὐκ ἔστιν ἡ εὐδαιμονία ἄνευ ἡδονῆς. Aristotelis E. N. X, 1, 1 haec verba sunt: δοκεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἤθους ἀρετὴν μέγιστον εἶναι τὸ χαίρειν οἷς δεῖ καὶ μισεῖν ἃ δεῖ – τὰ μὲν γὰρ ἡδέα προαιροῦνται, τὰ δὲ λυπηρὰ φεύγουσιν. Ceterum cf. Eud. p. 1214, a, 30 – b, 6 et b, 28 sqq.

6. ἔθεμεν] Cf. Eud. p. 1220, a, 34. p. 1221, b, 39–40. p. 1222, a, 10–17. p. 1222, b, 9. Quamquam eadem habes etiam E. N. II, 3, 1. Vide etiam Krischium in eph. *Jenaer Littztg.* 1836 No. 15 p. 117.

6–7. καὶ τὴν εὐδ. κτλ.] Cf. Eud. p. 1214, a, 30. a, 8. b, 4 sqq. p. 1216, a, 18. p. 1219, b, 1. E. N. I, 4, 2 sqq. Plat. Rep. I p. 354, A.

8. Τοῖς μὲν οὖν – οὐδεμία ἡδονὴ ἀγαθόν] Ar. E. N. X, 1, 2 sic scribit: ὑπὲρ δὲ τῶν τοιούτων ἥκιστα ἂν δόξειε παρετέον εἶναι, ἄλλως τε καὶ πολλῶν ἐχόντων ἀμφισβήτησιν. οἱ μὲν γὰρ τἀγαθὸν ἡδονὴν λέγουσιν, οἱ δ' ἐξ ἐναντίας κομιδῇ φαῦλον κτλ. – „*Antisthenes summum malum* dicit esse *voluptatem*: eius namque hoc verbum est μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην." Ita scribit Gellius IX, 5. Cf. Diog. L. VI, I, IV, 3. Brandis. *Gesch. der gr.-röm. Phil.* II, I p. 476, f. Antisthenem eiusque asseclas describit Plato Phileb. p. 44, C (λίαν μεμισηκότας τὴν τῆς ἡδονῆς δύναμιν καὶ νενομικότας αὐτὴν οὐδὲν ὑγιές) et p. 43, D. ubi vide Stallb. et Gassendum animadv. in X librum Diog. L. p. 1340 ed. Lugd. 1649. Eadem *Megaricorum* videtur fuisse sententia: cf. Plat. Rep. VI p. 505, B. Brandis. p. 476, f. – „Speusippus", inquit Gellius IX, 5, „vetusque omnis academia voluptatem et dolorem duo mala esse dicunt opposita inter sese". Spensippum, si non solum, at praecipue tamen h. l. significari, ostendit p. 1153, b, 5. Cfr. Spengelius p. 523 cuius est egregia de h. l. disputatio et Zeller *platon. Stud.* p. 281 [Stoici voluptatem bonum esse negant: Diog. L. VII, I, LX, 103. Cic. Fin. I, 11, 39. III, 5, 17. II, 4, 13]. De *Platone* vide adn. ad v. 10. v. 13.

10. τοῖς δ' ἔνιαι κτλ.] Ita Plato τὰς ἀληθεῖς, καθαράς, ἀμίκτους ἡδονάς et τὰς μικτάς, ἀκαθάρτους ἡδονάς distinguit Phileb. p. 48, A sqq. p. 51, B. p. 46, A. In eadem sententia esse Aristotelem, intelliges ex adn. ad p. 1153, b, 7. Vide etiam E. N. X, 3, 8. — αἱ δὲ πολλαὶ φαῦλαι] Cf. etiam p. 1153, b, 8.

11–12. τρίτον – ἡδονήν] Platonis haec sententia esse dicitur E. N. X, 2, 3: et potes sane comparare Phileb. p. 27, E. p. 61, A sqq. Huic sententiae respondetur p. 1153, b, 7.

12. Ὅλως μὲν οὖν οὐκ ἀγαθόν] scil. δοκεῖ τισιν ἡ ἡδονή. Cf. v. 8.

13. ὅτι πᾶσα ἡδονὴ γένεσις εἰς φ. αἰσθητή] „quia voluptas sit *generatio*, h. e. reditio, restitutio, *in naturam*, h. e. in statum naturalem, in statum pristinum, qui ante interruptus erat

1152, b. νεσις συγγενὴς τοῖς τέλεσιν, οἷον οὐδεμία οἰκοδόμησις οἰκίᾳ. ἔτι ὁ σώφρων φεύγει τὰς ἡδονάς. ἔτι ὁ φρόνιμος τὸ ἄλυπον διώκει, οὐ τὸ ἡδύ. ἔτι ἐμπόδιον τῷ φρονεῖν αἱ ἡδοναί,

ʼt turbatus, *et quidem generatio* vel ʼeditio – cf. p. 1152, b, 34 sqq. – *quae* ›*ercipiatur* (non talis, quae sine sensu iat)". Cf. adn. ad p. 1152, b, 34–35. Cic. Fin. II, 23, 75 voluptas est iu‑ ;undus motus in sensu. Ibid. II, 3, 6 ›mnes iucundum motum quo sensus hi‑ aretur Graece ἡδονήν vocant. II, 3, 10. I, 3, 6]. – Diog. Laert. II, VIII, VI, 35 Ἀρίστιππος τέλος ἀπέφαινε τὴν .είαν κίνησιν εἰς αἴσθησιν ἀναδιδομέ‑ ʼην. Fons est disputationis E. N. X, ., 4, cui cf. M. M. II, 7 p. 1204, a, 33. Similiter Plato scribit ille quidem ?hil. p. 53, C. ἆρα περὶ ἡδονῆς οὐκ ἐκηκόαμεν ὡς ἀεὶ γένεσίς ἐστιν, οὐσία ʼ οὐκ ἔστι τὸ παράπαν ἡδονῆς; At ɪis verbis Plato Aristippi sententiam Heracliti ac Protagorae placitis niten‑ em) indicat: cfr. Diog. L. X, I, XXVIII, 36. Wendt. in eph. *Göttinger gel. Anzg.* 1835 p. 778. Brandis, *Handb. der Gesch. der gr.-röm. Phil.* II p. 94, q. Zeller, *die Phil. d. Gr.* II, p. 120. Tren‑ lelenburg. de Phil. p. 9. Plat. Phil. p. 32, C sqq. Quam sententiam quum Plato pse (Phil. 53, C sqq.) ita complectatur, ıt dubitatio quaedam de puris volupta‑ ibus (Phil. p. 51 B sqq.) relinquatur: ɪum Plato his verbis tangatur, magna ɪuaestio est. Negat Spengelius p. 523, ɪuia αἰσθητὴ ἡδονή, quae vox et hic :t p. 1153, a, 13 cum pondere quodam ›onitur, non commemoretur a Platone. ıt legitur Phil. p. 51, B πλήρωσις ἰσθητή, quod eodem redit ac γένεσις: stque similiter Rep. IX p. 585, A πρὸς πληρώσει τε καὶ ἡδονῇ γίνεσθαι κτλ. }uare haec possunt cogitari. Aut tan‑ ;it auctor Platonis Philebum, quia Pla‑ onem quoque omnium voluptatum ad‑ ʼersarium esse credebat, non recte in‑ ellecta mente Platonis: aut calumniatur quia ipse est Peripateticus) et recte ntellecta aliter se accepisse simulat: ıut rationem habet alius philosophi, Pla‑ onis asseclae cuiusdam (Speusippi?), ɪui erat hostis voluptatum et non so‑ um res, sed verba etiam multa a Pla‑ onis Philebo in sua scripta transtule‑ at: aut rationem habet Philebi, quem ecte intellexerat, sed ita eius habet ationem, ut ea argumenta, quae ex oc dialogo adversus voluptates pro‑ erri possunt, repetat ut apta et nota et ab aliis etiam philosophis adhibita. Postrema harum coniecturarum mihi videtur maxime probabilis. – Ceterum cf. p. 1153, a, 13–15. Similes et si‑ millimos quosdam Philebi locos indica‑ bimus adn. ad v. 13–14. v. 15. v. 15–16. v. 16. v. 17. v. 18–19. v. 19–20. v. 34–35. v. 35. v. 36. p. 1153, a, 7–9.

13–14. οὐδεμία δὲ γέν. συγγ. τοῖς τέλεσιν] οὐ γάρ ἐστιν ἡ γένεσις ὁμο‑ γενὴς τοῖς τέλεσιν εἰς ἃ τελευτᾷ. οὐ γὰρ ἡ οἰκοδομία ὁμογενὴς τῷ οἴκῳ. *Paraphr.* Cf. E. N. X, 4, 2. X, 3, 4. His quoque simillima habes Plat. Phileb. p. 54 C. sqq. p. 20, D.

15. ἔτι ὁ σώφρ. φεύγ. τὰς ἡδονάς] Ex quo colligunt adversarii, voluptatem non esse bonum. Refutatur hoc argu‑ mentum p. 1153, a, 27. Secundum Phi‑ lebum Plat. p. 63, A sqq. non omnes voluptates fugit ὁ σώφρων, sed fugit τὰς μικτάς, fruitur puris voluptatibus ac veris. Cf. Spengel. p. 524. Aliena videntur illa Phileb. p. 45, D ἐν ὕβρει μείζους ἡδονὰς .... ὁρᾷς ἢ ἐν τῷ σώ‑ φρονι βίῳ; – τοὺς σώφρονάς που καὶ ὁ παροιμιαζόμενος ἐπίσχει λόγος ἑκά‑ στοτε, ὁ τὸ μηδὲν ἄγαν παρακελευό‑ μενος, ᾧ πείθονται. τὸ δὲ τῶν ἀφρό‑ νων τε καὶ ὑβριστῶν μέχρι μανίας ἡ σφόδρα ἡδονὴ κατέχουσα περιβοήτους ἀπεργάζεται.

15–16. ἔτι‑ οὐ τὸ ἡδύ] ὁ φρόνιμος τὸ ἀγαθὸν διώκει (cf. p. 1144, b, 31–32), τὴν ἡδονὴν δὲ οὐ διώκει· τὸ γὰρ ἄλυπον διώκει (cf. Eud. p. 1222, a, 3), οὐ τὸ ἡδύ· οὐκ ἄρα ἡ ἡδονὴ ἀγαθόν. *Paraphr.* Evertitur hoc argumentum p. 1153, a, 28. Quod argumentum Pla‑ tonis esse sumit Zellerus *plat. Stud.* p. 283. Et sane quadrant illa, quae sunt Phileb. p. 33, B. p. 55, A. Rep. IX p. 583 C sqq. At penitus introspectis eis, quae sunt Phil. p. 43, D, contra illos apparet disputari, qui in vacuitate doloris summum bonum ponerent (Anti‑ sthenis asseclas interpretatur Schleier‑ macherus): et claris verbis Rep. IX p. 582, C ὁ φιλόσοφος frui voluptatibus mentis liquidis et divinis dicitur: item‑ que Phileb. p. 63, B sqq. contenditur. Cf. Brandis. II, I p. 486. Spengel. p. 524.

16. ἔτι ἐμπόδιον – αἱ ἡδοναί] Re‑ spondetur huic argumento p. 1153, a, 20–23. Simile quiddam effici cogique

1152, b καὶ ὅσῳ μᾶλλον χαίρει, μᾶλλον, οἷον τὴν τῶν ἀφροδισίων· οὐδένα γὰρ ἂν δύνασθαι νοῆσαί τι ἐν αὐτῇ. ἔτι τέχνη οὐδεμία ἡδονῆς· καίτοι πᾶν ἀγαθὸν τέχνης ἔργον. ἔτι παιδία καὶ θηρία διώκει τὰς ἡδονάς. Τοῦ δὲ μὴ πάσας σπουδαίας, ὅτι εἰσὶ καὶ αἰσχραὶ καὶ ὀνειδιζόμεναι, καὶ ἔτι βλαβεραί· νοσώδη γὰρ ἔνια τῶν ἡδέων. Ὅτι δ' οὐκ ἄριστον ἡ ἡδονή, ὅτι οὐ τέλος ἀλλὰ γένεσις. Τὰ μὲν οὖν λεγόμενα σχεδὸν ταῦτ' ἐστίν.

13 Ὅτι δ' οὐ συμβαίνει διὰ ταῦτα μὴ εἶναι ἀγαθὸν μηδὲ τὸ ἄριστον, ἐκ τῶνδε δῆλον. πρῶτον μέν, ἐπεὶ τὸ ἀγαθὸν

potest ex Plat. Phil. p. 45, B sqq. Cf. adn. ad v. 17. At impurae tantummodo voluptates corporis impedimento sunt cogitationibus: non item purae illae, quas habet mentis contemplatio: cf. Phileb. p. 52, A: in eadem sententia est Aristoteles: cf. E. N. X, 3, 7. X, 7, 3 et adn. ad p. 1153, a, 22 Spengel. p. 525.

17. *καὶ ὅσῳ μᾶλλον*] Simillima dicere potes illa quae leguntur. Phileb. p. 55, B-C. Sed cave ne nimium his tribuas. — *οἷον τὴν*] Spengelio [p. 525 *τὴν* suspectum et fortasse *ἡ* scriptum videtur. At aliorum referens sententiam philosophus transit ad accusativi cum infinitivo coniuncti (vide v. 18, constructionem: ut Eud. p. 1217, b, 9.

18-19. *ἔτι τέχνη οὐδ. ἡδονῆς*] *ἔτι πᾶν ἀγαθὸν τέχνης ἔργον· οὐδεμιᾶς δὲ τέχνης ἔργον ἡ ἡδονή· οὐκ ἄρα ἀγαθόν.* *Paraphr.* Cf. M. M. II, 7 p. 1206, a, 25. Refellitur hoc argumentum p. 1153, a, 23-26. Haec num ad Platon. Phileb. p. 55, D - 59, D (quamvis captiose fortasse) referri possint, inindicatum relinquo. Nihil huiusmodi esse apud Platonem contendit Spengel. p. 525.

19-20. *ἔτι παιδία – ἡδονάς*] *ἔτι τὰ θηρία διώκει τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ παιδία ἀλόγως φερόμενα· ὃ δὲ ζητεῖ τὰ ἀλόγως κινούμενα οὐκ ἔστιν ἀγαθόν· οὐκ ἄρα ἡ ἡδονὴ ἀγαθόν.* *Paraphr.* Huic argumento quantum tribuendum sit, ostenditur infra p. 1153, a, 28 et p. 1153, b, 25. Ex eo, quod parvi et bestiae voluptatem appetant, colligunt bonum esse voluptatem *Cyrenaici* (cf. Diog. Laert. II, VIII, 87 et 88). Affertur idem argumentum *Plat.* Phil. p. 11, B at argumentum *Philebi* (vel *Cyrenaicorum?* cf. p. 22, B): at exploditur Phil. p. 67 B (*πρῶτον δέ γε οὐδ' ἂν οἱ πάντες βόες τε καὶ ἵπποι καὶ τἄλλα ξύμπαντα θηρία φῶσι τῷ τὸ χαίρειν διώκειν κτλ.*) Cf. Spengel. p. 525. [Epicuri idem argumentum est Cic. Fin. I, 9, 30 ubi vide Madvig., adversus hoc argumentum pugnant Stoici Diog. Laert. VII, LII, 85. Cic. Fin. III, 5, 17]. Ceterum compara E. N. X, 2, 4. X, 3, 12.

20. *Τοῦ δὲ μὴ πάσας κτλ.*] Haec referuntur ad alteram opinionem p. 1152, b, 10 in medium allatam: quae opinio reiicitur infra p. 1153, a, 17. Verba, quorum brevitate Eudemus delectatur, quorumque simillima sunt illa v. 22 *ὅτι - ὅτι*, explicata sunt adn. ad p. 1152, a, 9. Cf. etiam E. N. X, 3, 10. [Stoicorum idem argumentum est Diog. Laert. VII, I, LX, 103 – *εἶναι γὰρ καὶ αἰσχρὰς ἡδονάς· μηδὲν δὲ αἰσχρὸν εἶναι ἀγαθόν*].

22. *Ὅτι δ' οὐκ ἄρ. ἡ ἡδονή, ὅτι*] *ὅτι οὐκ ἔστιν ἡδονὴ ἄριστον, ἤτοι τὸ τελικώτατον τέλος, πάλιν ἐδόξαζόν τινες, ὅτι οὐ τέλος ἁπλῶς· καὶ ὃ οὐκ ἔστιν ἁπλῶς τέλος πῶς ἂν εἴη τέλος τελικώτατον; ἡ δὲ γένεσις τέλος οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀτελές.* *Schol.* Spectant haec ad tertiam sententiam supra p. 1152. b, 11 indicatam: cui respondetur p. 1153, a, 7. b, 7.

25. *ARG. II,* A.) *Argumenta cap. 12 allata, quibus voluptatem bonum esse negatur, ita refelluntur ut primum voluptates inter se comparentur. Nam ut bonum est duplex (et absolute et relatum ad aliquem) ita voluptas alia est absolute et vere, alia comparate et huic aut illi (non omnibus) voluptas: aliae denique ne sunt quidem voluptates, sed speciem tantum habent voluptatis. Ut media incidamus: „non omnis voluptas est mala“.* (p. 1152, b, 25-33).

25-26. *μηδὲ τὸ ἄριστον*] Atqui summum bonum posse dici voluptatem, ostenditur p. 1153, b, 7.

26. *πρῶτον μὲν κτλ.*] Apodosis enunciati est v. 27 *καὶ αἱ φύσεις κτλ.*

1152,b. διχῶς (τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς τὸ δὲ τινί), καὶ αἱ φύσεις καὶ αἱ ἕξεις ἀκολουθήσουσιν, ὥστε καὶ αἱ κινήσεις καὶ αἱ γενέσεις, καὶ αἱ φαῦλαι δοκοῦσαι εἶναι αἱ μὲν ἁπλῶς φαῦλαι τινὶ δ᾽ οὔ ἀλλ᾽ αἱρεταὶ τῷδε, ἔνιαι δ᾽ οὐδὲ τῷδε ἀλλὰ ποτὲ καὶ ὀλίγον χρόνον, αἱρεταὶ δ᾽ οὔ· αἱ δ᾽ οὐδ᾽ ἡδοναί, ἀλλὰ φαίνονται, ὅσαι μετὰ λύπης καὶ ἰατρείας ἕνεκεν, οἷον αἱ τῶν καμνόντων. Ἔτι ἐπεὶ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ μὲν ἐνέργεια τὸ δ᾽ ἕξις, κατὰ συμβεβηκὸς αἱ καθιστᾶσαι εἰς τὴν φυσικὴν ἕξιν ἡδεῖαί εἰσιν. ἔστι δ᾽ ἡ ἐνέργεια ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ὑπολοίπου ἕξεως καὶ φύσεως, ἐπεὶ καὶ ἄνευ λύπης καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν

26-27. ἐπεὶ τὸ ἀγαθὸν διχῶς] Cf. Eud. p. 1228, b, 19. p. 1235, b, 31. p. 1236, a, 9. p. 1236, b, 26. p. 1237, a, 27. p. 1227, a, 22. E. N. III, 4, 1. Praeivit Aristoteles E. N. X, 5, 1-9.

28. ὥστε καὶ αἱ κινήσεις καὶ γεν.] Voc. κινήσεις καὶ γενέσεις h. l. simul indicantur αἱ ἡδοναί: scil. ex mente adversariorum: cf. p. 1152, b, 13. Summa igitur sententiae haec est: „non omnis voluptas est mala".

30. ἀλλὰ ποτέ] „*sed tantum aliquando*". Nibil mutandum. Cf., ne longe abeas, p. 1153, a, 12 ἀλλὰ τῶν.

31. αἱ δ᾽] quae motiones (vide adn. v. 28) vel voluptates videntur at non sunt voluptates. Cf. E. N. X, 5, 11.

32-33. οἷον αἱ τῶν καμνόντων] E. N. X, 3, 8 οὐ γὰρ εἰ τοῖς κακῶς διακειμένοις ἡδέα ταῦτ᾽ ἐστίν, οἰητέον αὐτὰ καὶ ἡδέα εἶναι ἁπλῶς, πλὴν τούτοις.

33. *ARG. II, B.) Voluptatis adversarii* (p. 1152, b, 13) *non recte contendunt, voluptatem omnem esse generationem vel reditionem in statum naturae convenientem qui percipiatur. Nam illae voluptates, quas sensus tum percipit, quum in naturalem statum corpus revocatur (et expletur e. gr. cibo ac potione), voluptates sunt per accidens, non absolute. Sunt autem etiam voluptates, quas non antegreditur molestia vel desiderium (ut cibi potionisque desiderium antegreditur expletionem corporis)* - p. 1152, b, 36 sqq. -, *quales sunt voluptates purae contemplationum*. (p. 1152, b, 33-1153, a, 7).

34. κατὰ συμβεβηκός] οὐ γὰρ αὐτὸ τὸ ἀναπληροῦν τὸ ἐνδέον τῆς φυσικῆς ἕξεως αὐτή ἐστιν ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τούτῳ ἕπεται ἡδονή. *Paraphr.*

34-35. αἱ καθιστᾶσαι - ἡδεῖαί εἰσιν] Haec est ista γένεσις εἰς φύσιν αἰσθητή, de qua p. 1152, b, 13 dictum est, quamque Cyrenaicorum sententiam diximus. Cf. Brandis. II, I p. 98, d. At adoptat hanc sententiam Plato Phil. p. 31, D λέγω τοίνυν τῆς ἁρμονίας μὲν λυομένης ἡμῖν ἐν τοῖς ζῴοις ἅμα λύσιν τῆς φύσεως καὶ γένεσιν ἀλγηδόνων ἐν τῷ τότε γίγνεσθαι χρόνῳ .... πάλιν δὲ ἁρμοττομένης τε καὶ εἰς τὴν αὑτοῦ φύσιν ἀπιούσης ἡδονὴν γίγνεσθαι λεκτέον. Phil. p. 42, D - εἰς δέ γε τὴν αὑτῶν φύσιν ὅταν καθιστῆται, ταύτην αὖ τὴν κατάστασιν ἡδονὴν ἀπεδεξάμεθα παρ᾽ ἡμῶν αὐτῶν. - Praeterea vide E. N. X, 3, 6. M. M. II, 7 p. 1205, b, 6. 21.

35. τῆς ὑπολοίπου] „quatenus integra necdum affecta est ἡ ἕξις et φύσις et in ea sunt adhuc vestigia status integri, pristini, incorrupti": scripturae temere a quibusdam impugnatae firmamento sunt verba p. 1154, b, 18-19 τοῦ ὑπομένοντος ὑγιοῦς. Cui cf. Rhet. I, 11 p. 1369, b, 34 κατάστασις ἀθρόα καὶ αἰσθητὴ εἰς τὴν ὑπάρχουσαν φύσιν. Fluxit haec sententia ex E. N. X, 3, 6 coll. X, 4, 11. Ceterum comparari utique potest Plat. Phil. p. 35, C φησὶν ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος γίνεσθαι - ἡ δ᾽ ὁρμή γε ἐπὶ τοὐναντίον ἄγουσα ἢ τὰ παθήματα δηλοῖ που μνήμην οὖσαν τῶν τοῖς παθήμασιν ἐναντίων κτλ.

36. ἐπεὶ καὶ ἄνευ λύπης καὶ ἐπ.] E. N. X, 3, 6 καὶ λέγουσι τὴν λύπην ἔνδειαν εἶναι τοῦ κατὰ φύσιν, τὴν δ᾽ ἡδονὴν ἀναπλήρωσιν. ταῦτα δὲ σωματικά ἐστι πάθη. εἰ δή ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν ἀναπλήρωσις ἡδονή, ἐν ᾧ ἡ ἀναπλήρωσις, τοῦτ᾽ ἂν ἥδοιτο· τὸ σῶμα ἄρα· οὐ δοκεῖ δέ· οὐκ ἔστιν ἄρα ἀναπλήρωσις ἡ ἡδονή. ἡ δόξα δ᾽ αὕτη δοκεῖ γεγενῆσθαι ἐκ τῶν περὶ τὴν τροφὴν λυπῶν καὶ ἡδονῶν. Cf. Plat. Phil. p. 42, D. Phil. p. 32, A πείνη μέν που λύσις καὶ λύπη, ἐδωδὴ δέ, πλήρωσις γιγνομένη πάλιν, ἡδονή.

1153, a. ἡδοναί, οἷον αἱ τοῦ θεωρεῖν ἐνέργειαι, τῆς φύσεως οὐκ ἐνδεοῦς οὔσης. σημεῖον δ' ὅτι οὐ τῷ αὐτῷ χαίρουσιν ἡδεῖ ἀναπληρουμένης τε τῆς φύσεως καὶ καθεστηκυίας, ἀλλὰ καθεστηκυίας μὲν τοῖς ἁπλῶς ἡδέσιν, ἀναπληρουμένης δὲ καὶ τοῖς ἐναντίοις· καὶ γὰρ ὀξέσι καὶ πικροῖς χαίρουσιν, ὧν οὐδὲν οὔτε φύσει ἡδὺ οὔθ' ἁπλῶς ἡδύ. ὥστ' οὐδ' ἡδοναί· ὡς γὰρ τὰ ἡδέα πρὸς ἄλληλα συνέστηκεν, οὕτω καὶ αἱ ἡδοναὶ αἱ ἀπὸ τούτων. Ἔτι οὐκ

δίψος δ' αὖ φθορὰ καὶ λύπη, ἡ δὲ τοῦ ὑγροῦ πάλιν τὸ ξηρανθὲν πληροῦσα δύναμις ἡδονή. διάκρισις δέ γ' αὖ καὶ διάλυσις ἡ παρὰ φύσιν, τοῦ πνίγους πάθη, λύπη· κατὰ φύσιν δ' ἡ πάλιν ἀπόδοσίς τε καὶ ψῦξις ἡδονή. Gorg. p. 494, A τῷ πληρωσαμένῳ ἐκείνῳ οὐκέτ' ἔστιν ἡδονὴ οὐδεμία – ἀλλ' ἐν τούτῳ ἐστὶ τὸ ἡδέως ζῆν ἐν τῷ ὡς πλεῖστον ἐπιρρεῖν. Ceterum cf. Eud. p. 1230, b, 26.

1153, a, 1. οἷον αἱ τοῦ θεωρεῖν κτλ.] M. M. II, 7 p. 1204, b, 5 ἔστι γὰρ πρῶτον μὲν οὐ πᾶσα ἡδονὴ γένεσις. ἡ γὰρ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν ἡδονὴ γιγνομένη οὐκ ἔστι γένεσις, οὐδ' ἡ ἀπὸ τοῦ ἀκοῦσαι καὶ ὀσφρανθῆναι· οὐ γὰρ ἐξ ἐνδείας γιγνομένη, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷον ἐκ τοῦ φαγεῖν ἢ πιεῖν κτλ. Cf. Eud. p. 1216, a, 30 sqq. et adn. ad v. 2-4. Nempe pura ac vera voluptas est quam parit contemplatio et sapientia, ut statuit Aristot. E. N. X, 7, 3. X, 7, 7. X, 7, 9. Metaph. Λ, 7 p. 1072, b, 24 ἡ θεωρία τὸ ἥδιστον καὶ ἄριστον. Cic. Fin. IV, 6, 15, IV, 5, 12. Cf. adn. ad p. 1153, a, 2-4. a, 13-14. In eadem sententia *Plato* est Rep. IX p. 582, C. p. 585, B. Phil. p. 52, A. p. 64, E coll. p. 51, B.

2-4. σημεῖον δὲ – ἐναντίοις] σημεῖον scil. τοῦ καὶ ἄνευ λύπης καὶ ἐπιθυμίας εἶναι ἡδονάς. M. M. II, 7 p. 1206, b, 20 ἐπεὶ δ' οὖν ἐστιν ἡ ἡδονὴ καὶ καθισταμένης τῆς φύσεως καὶ καθεστηκυίας, οἷον καθισταμένης μὲν αἱ ἐξ ἐνδείας ἀναπληρώσεις, καθεστηκυίας δὲ αἱ ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς ἀκοῆς καὶ τῶν τοιούτων οὖσαι, βελτίους ἂν εἴησαν αἱ καθεστηκυίας τῆς φύσεως ἐνέργειαι· αἱ γὰρ ἡδοναὶ κατ' ἀμφοτέρους λεγόμεναι τοὺς τρόπους ἐνέργειαί εἰσιν, ὥστε δῆλον ὅτι αἱ ἀπὸ τῆς ὄψεως ἡδοναὶ καὶ τῆς ἀκοῆς καὶ τοῦ διανοεῖσθαι βέλτισται ἂν εἴησαν, ἐπεὶ αἵ γε σωματικαὶ ἐξ ἀναπληρώσεως. E. N. X, 3, 6. Plat. Gorg. p. 496, E τὸ δὲ πίνειν πλήρωσίς τε τῆς ἐνδείας καὶ ἡδονή; – ναί. – οὐκοῦν κατὰ τὸ πίνειν χαίρειν λέγεις; – μάλιστα. Phileb. p. 31, E. p. 35, A. B. p. 36, B. Rep. IX, p. 585, A. B. coll. Rep. IX, p. 580, E – ἀποτελοῦνται. Rep. VIII, p. 558, E – ἀποτελούμεναι. [Epicur. apud Diog. L. X, I, 144. Cic. Fin. I, 11, 39 „ut enim, quum cibo et potione fames sitisque depulsa est, ipsa detractio molestiae consecutionem affert voluptatis, sic in omni re doloris amotio successionem efficit voluptatis"].

5. καὶ γὰρ ὀξέσι κτλ.] E. N. X, 3, 8 οὐ γὰρ εἰ τοῖς κακῶς διακειμένοις ἡδέα ταῦτ' ἐστίν, οἰητέον αὐτὰ καὶ ἡδέα εἶναι ἁπλῶς, πλὴν τούτοις, καθάπερ οὐδὲ τὰ τοῖς κάμνουσιν ὑγιεινὰ ἢ γλυκέα ἢ πικρά, οὐδ' αὖ λευκὰ τὰ φαινόμενα τοῖς ὀφθαλμιῶσιν. Cf. Plat. Phil. p. 46, A sqq.

6. ὥστ' οὐδ' ἡδοναί] scil. ἁπλῶς εἰσιν αἱ ἀπὸ τῶν φαινομένων ἡδέων.

7. *ARG. III, A.*) ***Voluptas bonum recte potest dici. Neque enim, ut dicunt adversarii*** (p. 1152, b, 13 et 23), ***omnes voluptates generationes sunt aut coniunctae cum generatione, sed potius ita statuendum est: „voluptas est energia vel operatio habitus naturae consentanei non impedita."*** (p. 1153, a, 7-15).

7-9. Ἔτι οὐκ ἀνάγκη – γενέσεως] Cf. p. 1152, b, 13 et 23. Plat. Phil. p. 54, C φημὶ – ἑκάστην γένεσιν ἄλλην ἄλλης οὐσίας τινὸς ἑκάστης ἕνεκα γίγνεσθαι, ξύμπασαν δὲ γένεσιν οὐσίας ἕνεκα γίγνεσθαι ξυμπάσης. οὐκοῦν ἡδονή γε, εἴπερ γένεσίς ἐστιν, ἕνεκά τινος οὐσίας ἐξ ἀνάγκης γίγνοιτ' ἄν. τό γε μὴν οὗ ἕνεκα τὸ ἕνεκά του γιγνόμενον ἀεὶ γίγνοιτ' ἄν, ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ μοίρᾳ ἐκεῖνό ἐστι· τὸ δὲ τινὸς ἕνεκα γιγνόμενον εἰς ἄλλην μοῖραν θετέον. ἆρ' οὖν ἡδονή γε, εἴπερ γένεσίς ἐστιν, εἰς ἄλλην ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μοῖραν αὐτὴν τιθέντες ὀρθῶς θήσομεν; – ὀρθότατα μὲν οὖν. – οὐκοῦν τῷ μηνύσαντι τῆς ἡδονῆς πέρι τὸ γένεσιν μέν, οὐσίαν δὲ μηδ' ἡντινοῦν αὐτῆς εἶναι, χάριν ἔχειν δεῖ. δῆλον γὰρ ὅτι οὗτος τῶν φασκόντων ἡδονὴν

1153, a. ἀνάγκη ἕτερόν τι εἶναι βέλτιον τῆς ἡδονῆς, ὥσπερ τινές φασι τὸ τέλος τῆς γενέσεως· οὐ γὰρ γενέσεις εἰσὶν οὐδὲ μετὰ γενέσεως πᾶσαι, ἀλλ᾽ ἐνέργειαι καὶ τέλος· οὐδὲ γινομένων συμβαίνουσιν, ἀλλὰ χρωμένων· καὶ τέλος οὐ πασῶν ἕτερόν τι, ἀλλὰ τῶν εἰς τὴν τελέωσιν ἀγομένων τῆς φύσεως. διὸ καὶ οὐ καλῶς ἔχει τὸ „αἰσθητὴν γένεσιν“ φάναι εἶναι τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ μᾶλλον λεκτέον ἐνέργειαν τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως, ἀντὶ δὲ τοῦ „αἰσθητὴν“ „ἀνεμπόδιστον.“ Δοκεῖ δὲ γένεσίς τις εἶναι,

ἀγαθὸν εἶναι καταγελᾷ. καὶ μὴν ὁ αὐτὸς οὗτος ἑκάστοτε καὶ τῶν ἐν ταῖς γενέσεσιν ἀποτελουμένων καταγελάσεται κτλ. Cf. et Republ. VIII p. 558, E. IX p. 580, E.

10. ἀλλ᾽ ἐνέργειαι καὶ τέλος] E. N. X, 4, 1 τοιούτῳ (τελείῳ) δ᾽ ἔοικε καὶ ἡ ἡδονή· ὅλον γάρ τί ἐστιν. Cf. X, 4, 4. — γινομένων] scil. ἑτέρων τινῶν. Schol.

12. ἀλλὰ τῶν εἰς τελέωσιν κτλ.] Cf. p. 1152, b, 34.

13. „αἰσθητὴν γένεσιν“] Ut dicunt illi, quorum sententia p. 1152, b, 13 commemorata est.

14–15. ἀλλὰ μᾶλλον λεκτέον ἐνέργειαν - ἀνεμπόδ.] Summam huius sententiae congruere cum placitis Aristotelis comparatio docet horum locorum. Metaph. Λ, 7 p. 1072, b, 15 διαγωγὴ δ᾽ ἐστὶν (dei) οἵα ἡ ἀρίστη μικρὸν χρόνον ἡμῖν. οὕτω γὰρ ἀεὶ ἐκεῖνό ἐστιν. ἡμῖν μὲν γὰρ ἀδύνατον ἐπεὶ καὶ ἡ ἡδονὴ ἐνέργεια τούτου· καὶ διὰ τοῦτο ἐγρήγορσις, αἴσθησις, νόησις ἥδιστον, ἐλπίδες δὲ καὶ μνῆμαι διὰ ταῦτα. (Cf. Phys. VII, 3 p. 247, a, 8 ἡδοναὶ καὶ λῦπαι σωματικαὶ ἐν τῷ πράττειν ἢ ἐν τῷ μεμνῆσθαι ἢ ἐν τῷ ἐλπίζειν. Rhet. I, 11 p. 1370, a, 27). Polit. VII, 3 p. 1325, b, 16 ἄριστος βίος ὁ πρακτικός. ἀλλὰ τὸν πρακτικὸν οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς ἑτέρους, καθάπερ οἴονταί τινες, οὐδὲ τὰς διανοίας εἶναι μόνας ταύτας πρακτικὰς τὰς τῶν ἀποβαινόντων χάριν γιγνομένας ἐκ τοῦ πράττειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὰς αὐτοτελεῖς καὶ τὰς αὑτῶν ἕνεκεν θεωρίας καὶ διανοήσεις. E. N. X, 8, 7 ἡ γὰρ τελεία εὐδαιμονία ὅτι θεωρητική τίς ἐστιν ἐνέργεια καὶ ἐντεῦθεν ἂν φανείη· τοὺς θεοὺς γὰρ μάλιστα ὑπειλήφαμεν μακαρίους καὶ εὐδαίμονας εἶναι - ὥστε ἡ τοῦ θεοῦ ἐνέργεια μακαριότητι διαφέρουσα θεωρητικὴ ἂν εἴη· καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δὴ ἡ ταύτῃ συγγενεστάτη εὐδαιμονικωτάτη. Verum in libri X Ethicorum Nic. de voluptate disputatione non est tam certa voluptatis definitio qualem h. l. legimus, sed potius pro definitione descriptio X, 4. Hic voluptas dicitur ἐνέργεια: illic dicitur ἔσται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἡ ἡδονή (X, 4, 8) et ἕπεται τῇ ἐνεργείᾳ ἡ ἡδονή (X, 4, 9. X, 5, 11 coll. X, 5, 6) et τελειοῖ τὴν ἐνέργειαν ἡ ἡδονή (X, 4, 6. X, 4, 11. X, 4, 8), tantaque voluptatis et ἐνεργείας affinitas esse contenditur ut utrumque ferme unum et idem esse videatur (X, 5, 6 αἱ ἡδοναὶ σύνεγγυς ταῖς ἐνεργείαις καὶ ἀδιόριστοι οὕτως, ὥστ᾽ ἔχειν ἀμφισβήτησιν εἰ ταὐτόν ἐστιν ἡ ἐνέργεια τῇ ἡδονῇ) vivendique appetitus et voluptas vix queat separari (X, 4, 11): distinguitur tamen ἡδονή et ἐνέργεια X, 5, 7. Hic appellatur ἐνέργεια ἀνεμπόδιστος, et de industria voc. ἀνεμπόδιστος repetitur p. 1153, b, 10. b, 11: in E. N. nullo alio loco habes hoc vocabulum: quin etiam verbum ἐμποδίζειν semel adhibitum est in reliquis libris Ethicorum Nic. I, 10, 12: aliquoties in hoc libro p. 1153, a, 20. b, 16. b, 18: ponit etiam huius auctor libri voc. ἐμποδιστικός p. 1153, b, 2 quod est ἅπαξ λεγόμενον in E. N., et voc. ἐμπόδιος p. 1152, b, 16. 1153, b, 23 quod quidem est E. N. X, 5, 3. X, 8, 6 (IX, 10, 2. III, 11, 8). Iam recordare de illa definitione, quae est Rhet. I, 11 init. ὑποκείσθω δ᾽ ἡμῖν εἶναι τὴν ἡδονὴν κίνησίν τινα τῆς ψυχῆς καὶ κατάστασιν ἀθρόαν καὶ αἰσθητὴν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν φύσιν, λύπην δὲ τοὐναντίον, quae est haec ipsa adversariorum (p. 1152, b, 13) definitio, contra quam h. l. et (quatenus κίνησις negatur esse ἡ ἡδονή) E. N. X, 3, 4 sqq. disputatur, de qua quod dicit Trendelenburgius ad Ar. de An. p. 177 nunc concedamus [„Quae in rhetoricis l. l. allata sunt, inquit, minus curamus: ita enim ad eloquentiae consilium accommodata sunt, ut pauca ex iis ad subtiliorem animi cognitionem

1153, a. ὅτι κυρίως ἀγαθόν· τὴν γὰρ ἐνέργειαν γένεσιν οἴονται εἶναι, ἔστι δ' ἕτερον. Τὸ δ' εἶναι φαύλας ὅτι νοσώδη ἔνια ἡδέα, τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι ὑγιεινὰ ἔνια φαῦλα πρὸς χρηματισμόν. ταύτῃ οὖν φαῦλα ἄμφω, ἀλλ' οὐ φαῦλα κατά γε τοῦτο, ἐπεὶ καὶ τὸ θεωρεῖν ποτὲ βλάπτει πρὸς ὑγίειαν. Ἐμποδίζει

trahi possint. Adde quod ea ipsa, a quibus haec in rhetoricis disputatio initium capit, magis ad tempus posita, quam ex accuratiore sententia ducta sunt. Illud *ὑποκείσθω* (*ὑποκείσθω ἡμῖν εἶναι τὴν ἡδονὴν κτλ.*) sententiam magis poni, quam doceri significat"]. Porro reputa quod infra p. 1154, b, 26-28 contenditur, non in motione solum sed etiam in quiete esse *ἐνέργειαν*, magisque etiam in quiete esse voluptatem quam in motione, id quod sane concordat cum doctrina Aristotelis. At ubi de voluptatis natura explicatur E. N. X, 4, ibi tam saepe *τοῦ αἰσθητοῦ* et *τῆς αἰσθήσεως* ratio habetur (E. N. X, 4, 5-8: cf. X, 3, 7) ut, quamquam *αἴσθησιν* eam esse negatur X, 5, 7, tamen „concentus quidam inter sensus et ea quae sentiantur" ad voluptatem percipiendam necessarius esse dicatur (E. N. X, 4, 7-8). Quare, haec si colligis (Rhet. I, 11. E. N. X, 4, 7-8), valde probabile videtur, eum philosophum, qui haec p. 1153, a, 14-15 scripsit, illa, quae leguntur E. N. X, 4 (et fortasse etiam Rhet. I, 11), ob oculos habuisse, eumque Peripateticam de voluptate doctrinam conformare atque haec, quae fluxa essent E. N. X, certioribus verbis exprimere studuisse: id quod aliis etiam in rebus fecit Eudemus (cf. prolegg.): cuius p. 1249, a, 19 verba cum h. l. consentiunt.

15. *ἀνεμπόδιστον*] Operae pretium est animadvertere quae dicat Leibnitius *nouveaux essais* II, 20 init. p. 246, b Erdm. „*le plaisir ou la douleur paroit consister dans une aide ou dans un empêchement notable*" et quae sequuntur p. 247-248 coll. II, 21 p. 258-261.

15. *ARG. III*, B.) *Explicatur error illorum* (*Cyrenaicorum?* cf. p. 1152, b, 13. b, 34-35 adn.) *qui voluptatem bonum* (*κυρίως ἀγαθόν*) *esse dixerunt* (cf. adn. p. 5, 32), *at in hoc erraverunt, quod eam γένεσιν esse perhibuerunt* (cf. adn. p. 1152, b, 13. b, 34-35), *quasi idem esset ἐνέργεια et γένεσις, id quod falsum est. Quare sumatur potius ἐνέργειαν esse τὴν ἡδονήν, ut fecimus* p. 1153, a, 14 (p. 1153, a, 15-17).

15-17. *Δοκεῖ δὲ γένεσις – ἕτερον*] Vide arg. v. 15.

17. *ARG. III*, C.) „*Quod si hoc obiicitur* (p. 1152, b, 22) *voluptatem non esse bonum, quia quaedam, quae voluptatem afferant, damni et morborum sint efficientia, id non satis est argumenti. Nam sunt etiam aliae res bonae, quae tamen interdum nocennt et hac ex parte malae videantur. Eodem modo voluptas, qua voluptas, bonum quiddam est, etsi ex eventu potest esse malum.*" (p. 1153, a, 17-20).

17. *Τὸ δ' εἶναι φαύλας*] Refutatur argumentum quod allatum erat p. 1152, b, 22-23.

18. *τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι ὑγιεινὰ – χρημ.*] *εἰ φαύλη λέγεται ἡ ἡδονὴ ὅτι ἔνια ἡδέα νοσώδη, ἔσονται καὶ τὰ ὑγιεινὰ φαῦλα, ὅτι τινὰ ὑγιεινὰ ἐμποδὼν ἵσταται τῷ πλουτεῖν, ὅτι πολλῶν χρημάτων ἐστὶν ἀναλωτικά* (*Paraphr.*)· *οἷον εἴ τις ἀρρωστεῖ, ὑγιεινὸν ἤτοι ποιητικόν ἐστιν ὑγιείας τὸ διδόναι τοῖς ἰατροῖς καὶ ὠνεῖσθαι πάντα τὰ πρὸς ὑγίειαν συμβαλλόμενα, ἀλλὰ κενωτικὸν τοῦτο τοῦ πλούτου αὐτῷ* (*Schol.*). Cf. etiam M. M. II, 7 p. 1205, a, 25 sqq.

20. *ἐπεὶ καὶ τὸ θεωρεῖν κτλ.*] *ἐπεὶ καὶ τὸ θεωρεῖν ἤτοι τὸ νοεῖν καὶ ἀναγιγνώσκειν* (*κατὰ τοῦτον τὸν λόγον*) *βλάπτει πρὸς ὑγίειαν· εἴ γάρ τις ἀρρωστῶν θεωρεῖ ἤτοι ἀναγιγνώσκει καὶ νοεῖν ἐπιχειρεῖ θεωρήματα ὑψηλά, ἐμποδίζεται μᾶλλον πρὸς τὸ ὑγιαίνειν καὶ ἐπιτείνεται ἡ αὐτοῦ ἀρρωστία. Schol.*

20. *ARG. III*, D.) *Neque vero idcirco voluptas non bonum dici potest*, (cf. p. 1152, b, 16-18), *quia nonnullae contemplationem et prudentiam impediant voluptates. Neque enim ea voluptas, quam parat prudentia, officit prudentiae: sed singulos potius auget habitus propria unicuique voluptas. Quae igitur habitum impediunt voluptates, hae alienae sunt voluptates. Non igitur malum est voluptas.* (p. 1153, a, 20-23).

20. *Ἐμποδίζει*] Haec B. ita superioribus continuat ut virgulam locet ante h. v. – His autem verbis respondetur

1153, a. δὲ οὔτε φρονήσει οὔθ' ἕξει οὐδεμιᾷ ἡ ἀφ' ἑκάστης ἡδονή, ἀλλ' αἱ ἀλλότριαι, ἐπεὶ αἱ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν καὶ μανθάνειν μᾶλλον ποιήσουσι θεωρεῖν καὶ μανθάνειν. Τὸ δὲ τέχνης μὴ εἶναι ἔργον ἡδονὴν μηδεμίαν εὐλόγως συμβέβηκεν· οὐδὲ γὰρ ἄλλης ἐνεργείας οὐδεμιᾶς τέχνη ἐστίν, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως· καίτοι καὶ ἡ μυρεψικὴ τέχνη καὶ ἡ ὀψοποιητικὴ δοκεῖ ἡδονῆς εἶναι. Τὸ δὲ τὸν σώφρονα φεύγειν καὶ τὸν φρόνιμον διώκειν τὸν ἄλυπον βίον, καὶ τὸ τὰ παιδία καὶ τὰ θηρία διώκειν, τῷ αὐτῷ λύεται πάντα. ἐπεὶ γὰρ εἴρηται πῶς ἀγαθαί, ἁπλῶς, καὶ πῶς οὐκ ἀγαθαὶ πᾶσαι αἱ ἡδοναί, τὰς τοιαύτας τὰ θηρία καὶ τὰ παιδία διώκει, καὶ τὴν τούτων ἀλυπίαν ὁ φρόνιμος, τὰς μετ' ἐπιθυμίας καὶ λύπης, καὶ τὰς σωμα-

illis, quae p. 1152, b, 16–18 commemorata sunt. Sequitur haec auctor M. M. II, 7 p. 1205, b, 37.

21-22. *ἀλλ' αἱ ἀλλότριαι*] *ἀλλ' αἱ ἐμποδίζουσαι τὰς ἕξεις ἡδοναὶ ἀλλότριαί εἰσι καὶ ὡς μὴ προσήκουσαι ἐνοχλοῦσι· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι φαυλότητος σημεῖον. Paraphr.* M. M. l. l. p. 1206, a, 2 *οὐ γάρ ἐστιν ἐμπόδιον ἡ ἀπὸ τοῦ πράγματος τοῦ πραττομένου ἡδονή. ἐὰν μέντοι ἄλλη, ἐμπόδιον, οἷον ἡ ἀπὸ τῆς μέθης ἡδονὴ ἐμπόδιόν ἐστι τοῦ πράττειν.* Haec autem non dubium est quin translata sint ab Arist. E. N. X, 5, 3 *ἔτι δὲ μᾶλλον τοῦτ' ἂν φανείη ἐκ τοῦ τὰς ἀφ' ἑτέρων ἡδονὰς ἐμποδίους ταῖς ἐνεργείαις εἶναι. οἱ γὰρ φίλαυλοι ἀδυνατοῦσι τοῖς λόγοις προσέχειν, ἐὰν κατακούσωσιν αὐλοῦντος, μᾶλλον χαίροντες αὐλητικῇ τῆς παρούσης ἐνεργείας· ἡ κατὰ τὴν αὐλητικὴν οὖν ἡδονὴ τὴν περὶ τὸν λόγον ἐνέργειαν φθείρει κτλ.*

22. *ἐπεὶ αἱ ἀπὸ τοῦ θ.*] E. N. X, 5, 2 *συναύξει γὰρ τὴν ἐνέργειαν ἡ οἰκεία ἡδονὴ κτλ.*

23. ***ARG. III***, E.) *Quod vero obiicitur* (p. 1152, b, 18–19), *voluptatem non esse bonum, quia non sit ars voluptatis, nihili est. Nam voluptas est energia* (cf. p. 1153, a, 14): *ars autem non est energiae, sed potius facultatis. Quin etiam artis est nonnunquam voluptas, sicut ars unguentaria vel culinaria inducit voluptatem* (a, 23-27).

23. *Τὸ δὲ τέχνης κτλ.*] Refutantur his superiora p. 1152, b, 18–19. Cf. M. M. II, 7 p. 1206, a, 26.

25. *ἐνεργείας*] Atqui p. 1153, a, 14 voluptatem esse *ἐνέργειαν* positum est. — *τέχνη*] Cf. p. 1140, b, 6.

26. *καίτοι καὶ ἡ μυρ.*] M. M. II, 7 p. 1206, a, 26 – *ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀληθές· οἱ γὰρ δειπνοποιοὶ καὶ στεφανοποιοὶ καὶ μυρεψοὶ ἡδονῆς εἰσι ποιητικοί.*

27. ***ARG. III***, F.) *Denique nostra ratio, qua bonum esse contendimus voluptatem, ne iis quidem labefactatur argumentis, quae* p. 1152, b, 15 *et* b, 19–20 *ab adversariis afferri diximus, dummodo diversas esse voluptates meminerimus aliasque voluptates esse per sese, alias esse ex eventu teneamus. Nam parvi ac bestiae* (cf. p. 1152, b, 19–20) *eas voluptates, quae vere non sunt bonae, sed ex eventu, persequuntur: in his vir prudens quaerit ἀλυπίαν* (cf. p. 1152, b, 15): *has fugit vir temperans* (cf. p. 1152, b, 15): *at vero alteras voluptates, quae verae sunt ac purae, quas ignorant parvi et belluae, has, inquam, et quaerit vir temperans et habet* (p. 1153, a, 27-35).

27–28. *Τὸ δὲ τὸν σώφρονα – καὶ τὸν φρόνιμον κτλ.*] Cf. p. 1152, b, 15.

28. *καὶ τὸ τὰ παιδία κτλ.*] Cf. p. 1152, b, 19–20.

29. *τῷ αὐτῷ*] distinctione voluptatum absolute bonarum et relate bonarum. — *εἴρηται*] p. 1152, b, 27 sqq. — *πῶς*] scil. *ἁπλῶς* et *τινί*.

30. *ἁπλῶς*] B. *πῶς ἀγαθαὶ ἁπλῶς καὶ πῶς κτλ.* scribit sine interpunctione. Sed *ἁπλῶς* vereor ne, scholion quum esset, in verba philosophi irrepserit. Ita schol. p. 132 ed. Ald. *πῶς ἀγαθαί, ἤτοι ἁπλῶς καὶ κυρίως.* Accedit quod Paraphr. non agnoscit h. v. — *τὰς τοιαύτας*] *τὰς μὴ ἁπλῶς ἀγαθάς. Paraphr.*

31–32. *καὶ τὴν τούτων ἀλ. ὁ φρόνιμος*] scil. *διώκει.*

32. *τὰς μετ' ἐπιθυμίας κτλ.*] Oratio ita procedit: „*τὰ θηρία καὶ τὰ παιδία διώκει τὰς τοιαύτας* (v. 30) *ἡδονάς,*

1153, a τικάς (τοιαῦται γὰρ αὗται) καὶ τὰς τούτων ὑπερβολάς, καθ' ἃς ὁ ἀκόλαστος ἀκόλαστος. διὸ ὁ σώφρων φεύγει ταύτας, ἐπεὶ εἰσὶν ἡδοναὶ καὶ σώφρονος.

1153, b 14 Ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ ἡ λύπη κακόν, ὁμολογεῖται, καὶ φευκτόν· ἡ μὲν γὰρ ἁπλῶς κακόν, ἡ δὲ τῷ πῃ ἐμποδιστική. τῷ δὲ φευκτῷ τὸ ἐναντίον ᾗ φευκτόν τε καὶ κακόν, ἀγαθόν. ἀνάγκη οὖν τὴν ἡδονὴν ἀγαθόν τι εἶναι. ὡς γὰρ Σπεύσιππος ἔλυεν, οὐ συμβαίνει ἡ λύσις, ὥσπερ τὸ μεῖζον τῷ ἐλάττονι καὶ τῷ ἴσῳ ἐναντίον· οὐ γὰρ ἂν φαίη ὅπερ κακόν τι εἶναι τὴν ἡδονήν. Ἄριστόν τ' οὐδὲν κωλύει ἡδονήν τινα

scil. τὰς μετ' ἐπιθυμίας καὶ λύπης, *et quidem* (καὶ) corporis voluptates etc."

34. ἀκόλαστος] Cf. p. 1150, a, 19.

35. ἡδοναὶ καὶ σώφρονος] Nam et sua cuique virtuti voluptas est et liquidis etiam illis voluptatibus, quae auribus et oculis percipiuntur, gaudet vir temperans (Eud. p. 1230, b, 26 sqq.).

1153, b, 1. *ARG. III,* G.) *Postremo voluptatem bonum esse, intelligitur e contrario. Nam voluptati contrarium est dolor. Dolorem autem inter omnes constat malum esse ac fugiendum. Quod autem malo et fugiendo contrarium est, id bonum est et expetendum. Ergo voluptas bonum est et expetendum. Nam Speusippi* (cf. adn. p. 1153, b, 5-6) *ratio rei non congruit* (p. 1153, b, 1-7).

1. Ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ λύπη] Eudoxi est argumentum ex E. N. X, 2, 2 petitum, ubi haec leguntur: οὐχ ἧττον δ' ᾤετο εἶναι φανερὸν (τὴν ἡδονὴν τἀγαθὸν εἶναι) ἐκ τοῦ ἐναντίου· τὴν γὰρ λύπην καθ' αὑτὸ πᾶσι φευκτὸν εἶναι· ὁμοίως δὲ τὸ ἐναντίον αἱρετὸν κτλ. – Plat. Rep. IX p. 583, C ἐναντίον φαμὲν λύπην ἡδονῇ.

4-5. ὡς γὰρ Σπεύσιππος ἔλυεν κτλ.] Translata sunt ab E. N. X, 2, 5: cf. adn. proximam. Theophr. Met. 322, 12 Br.

5-6. ὥσπερ τὸ μεῖζον - ἐναντίον] explana sic: „ut maius contrarium sit minori et aequali, *ita contrariam esse voluptatem dolori et doloris vacuitati* (τῇ ἀλυπίᾳ)", hoc est: negat Speusippus ex eo, quod dolor malum sit, recte concludi, contrarium eius, hoc est voluptatem, esse bonum: nam quemadmodum maius et minus non solum sibi contraria sint, sed etiam contraria tertio cuidam, nimirum aequali vel medio: ita voluptatem et dolorem non solum sibi esse contraria, sed etiam tertio cuidam, nimirum vacuitati doloris: similiterque, ut in vitiorum et virtutum rationibus, haec duo esse extrema, voluptatem ex altera parte, ex parte altera dolorem, at inter haec esse interiectum tertium illud τὴν ἀλυπίαν. Namque, ut ait Gellius IX, 5, „Speusippus vetusque omnis Academia voluptatem et dolorem duo mala esse dicunt opposita inter sese: bonum autem esse quod utriusque medium foret." Quae aliquam habent cum Plat. Phileb. p. 55, A similitudinem. Iam si comparatio instituitur illorum quae sunt E. N. X, 2, 5 (οὐκ ἔοικε δὲ οὐδὲ περὶ τοῦ ἐναντίου καλῶς λέγεσθαι. οὐ γάρ φασιν, εἰ ἡ λύπη κακόν ἐστι, τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι· ἀντικεῖσθαι γὰρ καὶ κακὸν κακῷ καὶ ἄμφω τῷ μηδετέρῳ, λέγοντες ταῦτα οὐ κακῶς, οὐ μὴν ἐπί γε τῶν εἰρημένων ἀληθεύοντες. ἀμφοῖν μὲν γὰρ κακῶν καὶ φευκτὰ ἔδει ἄμφω εἶναι, τῶν μηδετέρων δὲ μηδέτερον ἢ ὁμοίως· νῦν δὲ φαίνονται τὴν μὲν φεύγοντες ὡς κακόν, τὴν δὲ αἱρούμενοι ὡς ἀγαθόν· οὕτω δὴ καὶ ἀντίκειται), planum et apertum est, praesertim quum illo loco Speusippi nomen reticeatur, hoc loco commemoretur, eam quaestionem quae hoc nostro libro de voluptate explicetur, non Aristotelis esse, sed discupli eius (Eudemi).

6. οὐ γὰρ ἂν φαίη] scil. τις. — ὅπερ] τὸ αὐτό, ὃ .... Cf. Breitenbach. ad Xen. Hier. XI, 14.

7. *ARG. IV.* A.) *Ulterius etiam progrediamur. Non solum bonum, verum etiam summum bonum dicere possumus, si minus voluptatem in universum, at certam tamen quandam voluptatem* (p. 1153, b, 7-14). *Argumentis haec sententia* p. 1153, b, 14 sqq. *probatur.*

7. Ἄριστόν τ' οὐδὲν κωλύει κτλ.] Cf. p. 1152, b, 11-12. Hoc est caput huius disputationis, ad litem de huius libri auctore dirimendam ponderis maximi: cf. Spengel. p. 532. Schleiermacher. *sämmtl. Werke* 3 *Abthlg. zur*

1153,b. εἶναι, εἰ ἔνιαι φαῦλαι ἡδοναί, ὥσπερ καὶ ἐπιστήμην τινὰ ἐνίων φαύλων οὐσῶν. ἴσως δὲ καὶ ἀναγκαῖον, εἴπερ ἑκάστης ἕξεώς εἰσιν ἐνέργειαι ἀνεμπόδιστοι, εἴθ' ἡ πασῶν ἐνέργειά ἐστιν εὐδαιμονία εἴτε ἡ τινὸς αὐτῶν, ἂν ᾖ ἀνεμπόδιστος, αἱρετωτάτην εἶναι· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡδονή. ὥστε εἴη ἄν τις ἡδονὴ τὸ ἄριστον, τῶν πολλῶν ἡδονῶν φαύλων οὐσῶν, εἰ ἔτυχεν, ἁπλῶς. καὶ διὰ τοῦτο πάντες τὸν εὐδαίμονα ἡδὺν οἴονται βίον εἶναι, καὶ ἐμπλέκουσι τὴν ἡδονὴν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, εὐλόγως· οὐδεμία γὰρ ἐνέργεια τέλειος ἐμποδιζομένη, ἡ δ' εὐδαιμονία τῶν τελείων· διὸ προσδεῖται ὁ εὐδαίμων τῶν ἐν σώματι ἀγα-

Philos. *Band* 3 *p.* 330. Fischer. de Eth. Nic. et Eud. p. 6. Nam libro decimo Ethicorum Nic. cap. 2–3 demonstratur *ἡδονήν* non summum quidem esse bonum, sed tamen bonas esse quasdam voluptates (E. N. X, 3, 13) falsamque esse tam Eudoxi sententiam (*ἡδονήν* summum bonum esse decernentis) quam illam Speusippi et ceterorum voluptatis adversariorum (nullam voluptatem bonum esse contendentium): contra huius auctor quaestionis ulterius etiam progreditur et summum bonum dici posse voluptatem puram studet ostendere: quae sententiae non re, sed gradu diversae sunt, ut similis, in quibus Eudemus discedit ab Aristotele (cf. Eud. p. 1249, b, 21). Quod si Eudemi hanc disputationem esse sumimus, prima, extrema, media egregie sibi respondent: cf. Eud. p. 1214, a, 30 – b, 6. p. 1216, a, 32–40, ubi *ὕστερον ἐπισκεπτέον* (p. 1216, a, 37) non temere dictum esse iam intelligitur: adde p. 1249, a, 17. a, 20. p. 1214, a, 8. Denique non omittendum est memorabile illud scholion a Brandisio in cod. Vat. etc. repertum et a Spengelio p. 520 editum. Cuius haec verba sunt. *Διὰ μὲν οὖν τούτων δοκεῖ ταὐτὸν ἀποφαίνεσθαι τἀγαθὸν καὶ τὴν ἡδονήν· οὐ μὴν οὕτως ἔχει, ἀλλὰ πρὸς τοὺς λέγοντας γένεσιν εἶναι ἢ φαύλας τινὰς τῶν ἡδονῶν, ἃς καὶ δι' αὐτὸ τὸ μὴ εἶναι αὐτὴν* [corr. Sp. pro *αὐτὸ*] *τὸ ἀγαθὸν ἐπιγίνεται καὶ ἐπιχειρεῖ ἐνδόξως ὡς ἐνὸν αὐτὴν τὸ ἄριστον λέγειν, ἐπεὶ ἔν γε τοῖς Νικομαχείοις ἔνθεν διείλεκται καὶ περὶ ἡδονῆς Ἀριστοτέλης σαφῶς εἴρηκεν αὐτὴν μὴ ταὐτὸν εἶναι τῇ εὐδαιμονίᾳ, ἀλλὰ παρακολουθεῖν ὥσπερ τοῖς ἀκμαίοις τὴν ὥραν* (cf. E. N. X, 4, 8). *σημειωτέον* [*σημεῖον* coni. Speng.] *δὲ τοῦ μὴ εἶναι τοῦτ' Ἀριστοτέλους ἀλλ' Εὐδήμου τὸ ἐν τῷ κ'* (in libro X) *λέγειν περὶ ἡδονῆς ὡς οὐδέπω περὶ αὐτῆς διειλεγμένου. πλὴν εἴτε Εὐδήμου ταῦτά ἐστιν εἴτ' Ἀριστοτέλους, ἐνδόξως εἴρηται. διὰ τοῦτο λέγεται τὸ ἄριστον ἡδονὴ ὅτι σὺν τῷ ἀρίστῳ καὶ ἀχώριστον αὐτοῦ. τούτῳ* [ita corr. Sp. pro *τοῦτο*] *δ' ὁμολογεῖ καὶ τὰ ἑξῆς.* Aspasio in codd. hoc scholion tribuitur, sive vere sive falso: eidem Aspasio Ethica Eudemi nota fuisse intelligitur ex schol. ad Eth. Nic. fol. 141, A quod infra p. 1242, b, 3 exscribemus.

9. *ἴσως δὲ καὶ ἀναγκ.*] Cf. p. 1154, b, 26.

10. *ἀνεμπόδιστοι*] sine quibus voluptas nulla est: cf. p. 1152, a, 14–15.

11. *εὐδαιμονία*] Compara initium Eudemiorum p. 1214, a, 7–8 (E. N. I, 8, 14). — *ἡ τινὸς αὐτῶν*] Cf. Eud. p. 1219, a, 38. p. 1249, a, 19. E. N. I, 13, 1.

14. *ARG. IV,* B.) *Summum bonum quandam certe esse voluptatem probat consensus hominum et animantium omnium. Nam nemo est quin iucundam esse existimet beatitudinem* (p. 1153, b, 14). *Et quamquam suam quodque animal appetit voluptatem* (b, 30), *hoc ipsum, quod omnia animalia, bruta pariter atque ratione praedita, voluptatem certe persequuntur, bonum summum esse voluptatem declarat. Voluptatis autem vocabulo* (b, 33) *obscoenae voluptates, quae unicae falso putantur voluptates, invidiam conflaverunt* (p. 1153, b, 14–35).

14–15. *καὶ διὰ τοῦτο – εὐλόγως*] Eudemi haec verba esse ex illis, quae adn. ad p. 1216, a, 37 (p. 12, 37) dixi, intelligi existimo.

15. *ἐμπλέκουσι*] Cf. Eud. p. 1214, a, 30 – b, 4.

17. *τῶν τελείων*] Cf. Eud. p. 1219, a, 28.

17. *διὸ προσδ. τῶν ἐν σώμ. ἀγ.*] Haec non sine causa posita esse, osten-

1153, b. θῶν καὶ τῶν ἐκτὸς καὶ τῆς τύχης, ὅπως μὴ ἐμποδίζηται ταῦτα. οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθός, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσιν. διὰ δὲ τὸ προσδεῖσθαι τῆς τύχης δοκεῖ τισι ταὐτὸν εἶναι ἡ εὐτυχία τῇ εὐδαιμονίᾳ, οὐκ οὖσα, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ ὑπερβάλλουσα ἐμπόδιός ἐστιν, καὶ ἴσως οὐκέτι εὐτυχίαν καλεῖν δίκαιον· πρὸς γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν ὁ ὅρος αὐτῆς. καὶ τὸ διώκειν δ' ἅπαντα καὶ θηρία καὶ ἀνθρώπους τὴν ἡδονὴν σημεῖόν τι τοῦ εἶναί πως τὸ ἄριστον αὐτήν.

φήμη δ' οὔ τί γε πάμπαν ἀπόλλυται, ἥν τινα λαοί
πολλοί ...

dunt illa Eud. p. 1216, a, 32–34. Conspirant autem cum Ar. E. N. I, 8, 16. X, 8, 9. Pol. VII, 1 p. 1323, a, 26.

18. *καὶ τῶν ἐκτὸς*] Cf. Eud. p. 1218, b, 32, ubi quae scripta sunt et hoc nostro loco defenduntur et communem se cum hoc nostro loco auctorem habere vel tacita declarant. Peripateticam autem hanc esse doctrinam ex his apparet locis: E. N. I, 10, 15. E. N. X, 8, 4. X, 8, 9 sqq. Polit. VII, 13 p. 1331, b, 41. Alex. Aphrod. de An. p. 157 ed. Ald. 1534. Cic. de Fin. II, 6, 19 „Aristoteles virtutis usum cum vitae perfectae prosperitate coniunxit." Ibid. III, 12–13. Madvig ad Cic. de Fin. p. 417. — *καὶ τῆς τύχης*] Respondent haec illis Eud. p. 1214, a, 24. p. 1246, b, 37 sqq.

19. *οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον κτλ.*] Cynici significari videntur: cf. Brandis. *Gesch. der gr.-röm. Phil.* II, 1 p. 86. Diog. L. VI, II, VI, 63 *Διογένης ἐρωτηθεὶς τί αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη· καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν πρὸς πᾶσαν τύχην παρεσκευάσθαι.* Praeterea cf. Tusc. V, 9 Theophrastus quum statuisset, verbera, *tormenta*, cruciatus, patriae eversiones, exilia, orbitates, magnam vim habere ad male misereque vivendum, non est ausus elate et ample loqui, quum humiliter demisseque sentiret. - vexatur autem ab omnibus primum in eo libro quem scripsit de vita beata, in quo multa disputat, quamobrem is, qui torqueatur, qui crucietur, beatus esse non possit: in eo etiam putatur dicere *in rotam beatam vitam non escendere.* Cic. Fin. III, 13 an vero certius quidquam potest esse, quam illorum ratione, qui dolorem in malis ponunt, non posse sapientem beatum esse, quum equuleo torqueatur? E. N. I, 10, 14. I, 9, 11.

21. *ἑκόντες*] Cf. E. N. I, 5, 6 - *εἰ μὴ θέσιν διαφυλάττων.*

22. *δοκεῖ τισι κτλ.*] Vide Eud. p. 1214, a, 25 coll. p. 1247, a, 1 sqq. E. N. I, 8, 17.

23. *ὑπερβάλλουσα*] E. N. X, 8, 9 *οὐ γὰρ ἐν τῇ ὑπερβολῇ τὸ αὔταρκες κτλ.*

24. *πρὸς γὰρ τὴν εὐδ. κτλ.*] *τὸ γὰρ εἶναι τῆς εὐτυχίας ἐστὶν ἐν τῷ συμβάλλεσθαι πρὸς εὐδαιμονίαν. Paraphr.*

25. *καὶ τὸ διώκειν δ' ἅπαντα κτλ.*] Non est sine nervis ac succo haec oratio: cf. adn. ad E. N. VIII, 4, 3 p. 26 et supra p. 1153, b, 7 *ἄριστόν τ' οὐδὲν κωλύει κτλ.* Suis autem iam voluptatis adversarii (p. 1152, b, 19–20) profligantur armis. [Epicurea est argumentatio Cic. Fin. I, 9, 30 ibique Madvig. „omne animal, simul atque natum sit, voluptatem appetere eaque gaudere ut summo bono etc."]

25-26. *καὶ θηρία καὶ ἀνθρώπους*] E. N. X, 2, 1. *Εὔδοξος μὲν οὖν τὴν ἡδονὴν τἀγαθὸν ᾤετο εἶναι διὰ τὸ πανθ' ὁρᾶν ἐφιέμενα αὐτῆς καὶ ἔλλογα καὶ ἄλογα.* Cf. X, 2, 4 in adn. ad v. 27. Eud. p. 1247, b, 20.

27. *φήμη*] Versus sunt de Hesiodi opp. 761 *Φήμη δ' οὔ τις πάμπαν ἀπόλλυται ἥν τινα πολλοὶ Λαοὶ φημίζουσι.* Sententiarum autem quae sit cohaerentia, intelligitur ex E. N. X, 2, 4 *οἱ δ' ἐνιστάμενοι ὡς οὐκ ἀγαθὸν οὗ πάντα ἐφίεται μὴ οὐθὲν λέγωσιν· ὃ γὰρ πᾶσι δοκεῖ, τοῦτο εἶναί φαμεν· ὁ δ' ἀναιρῶν ταύτην τὴν πίστιν οὐ πάνυ πιστότερα ἐρεῖ. εἰ μὲν γὰρ τὰ ἀνόητα ὠρέγετο αὐτῶν ἦν ἄν τι τὸ λεγόμενον· εἰ δὲ καὶ τὰ φρόνιμα, πῶς λέγοιεν ἄν τι;* Ad quorum verborum exemplum haec nostra esse expressa, non coniectura, sed oculis ac manibus tenetur. Ceterum vide etiam

1153, b. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐχ ἡ αὐτὴ οὔτε φύσις οὔθ' ἕξις ἡ ἀρίστη οὔτ' ἔστιν οὔτε δοκεῖ, οὐδ' ἡδονὴν διώκουσι τὴν αὐτὴν πάντες, ἡδονὴν μέντοι πάντες. ἴσως δὲ καὶ διώκουσιν οὐχ ἣν οἴονται οὐδ' ἣν ἂν φαῖεν, ἀλλὰ τὴν αὐτήν· πάντα γὰρ φύσει ἔχει τι θεῖον. ἀλλ' εἰλήφασί γε τὴν τοῦ ὀνόματος κληρονομίαν αἱ σωματικαὶ ἡδοναὶ διὰ τὸ πλειστάκις τε παραβάλλειν εἰς αὐτὰς καὶ πάντας μετέχειν αὐτῶν· διὰ τὸ μόνας οὖν γνωρίμους εἶναι
1154, a. ταύτας μόνας οἴονται εἶναι. Φανερὸν δὲ καὶ ὅτι, εἰ μὴ ἡδονὴ ἀγαθὸν καὶ ἡ ἐνέργεια, οὐκ ἔσται ζῆν ἡδέως τὸν εὐδαίμονα· τίνος γὰρ ἕνεκα δέοι ἂν αὐτῆς, εἴπερ μὴ ἀγαθόν; ἀλλὰ καὶ λυπηρῶς ἐνδέχεται ζῆν· οὔτε κακὸν γὰρ οὔτ' ἀγαθὸν ἡ λύπη, εἴπερ μηδ' ἡδονή· ὥστε διὰ τί ἂν φεύγοι; οὐδὲ δὴ ἡδίων ὁ βίος ὁ τοῦ σπουδαίου, εἰ μὴ καὶ αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ.

Περὶ δὲ δὴ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν ἐπισκεπτέον τοῖς

Zellerum in l. *die Phil. der Gr.* II p. 385 n. 1.

29. οὐχ ἡ αὐτὴ – ἀρίστη] Nam est etiam natura et habitus θηριώδης (p. 1145, a, 24) et νοσώδης (p. 1148, b, 17 sqq) et alius fugit atque molesta habet, quae expetit alius atque iucunda ducit: cf. p. 1152, b, 27.

30. οὐδ' ἡδονὴν - τὴν αὐτήν] Quaedam est etiam similitudo illorum Eud. p. 1218, a, 31-33.

30-31. ἡδονὴν μέντοι πάντες] E. N. X, 4, 10 ὀρέγεσθαι δὲ τῆς ἡδονῆς οἰηθείη τις ἂν ἅπαντας ὅτι καὶ τοῦ ζῆν ἅπαντες ἐφίενται· ἡ δὲ ζωὴ ἐνέργειά τις κτλ.

32. πάντα γὰρ - θεῖον] Hic quoque locus, comparatus cum superioribus Eud. p. 1217, a, 26-30 (- ὕστερον ἐπισκεπτέον), Eudemi hunc esse librum declarat, praesertim quum eadem iisdem paene verbis repetantur in opere extremo p. 1248, a, 26-27. Collatis autem illis, quae sunt E. N. X, 2, 4 ἴσως δὲ καὶ ἐν τοῖς φαύλοις ἐστί τι φυσικὸν ἀγαθὸν κρεῖττον ἢ καθ' αὐτά, ὃ ἐφίεται τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ, illa fontem, haec quasi rivulos ex fonte ductos dicas necesse est. Cfr. Spengel. p. 529 qui affert Ar. de An. II, 4 p. 415, a, 26 - b, 2. Vide etiam de Part. An. I, 5 p. 645, a, 22 - ὡς ἐν ἅπασιν ὄντος τινὸς φυσικοῦ καὶ καλοῦ. Sequitur haec auctor M. M. II, 7 p. 1205, b, 35.

33. γε] om. B.

1154, a, 1. *ARG. IV, C.) Voluptatem esse bonum confirmant etiam argumenta ab absurdo ducta. Nam si voluptas non est bonum, sequitur, beatum non vivere iucunde. At hoc absurdum. Nam necesse est ut cum voluptate vivat is qui est beatus* (a, 1-3). „*Quod si nec bonum sit voluptas nec malum, ne dolor quidem aut bonum sit aut malum. Ex quo sequitur ne fugiendum quidem esse dolorem. Quod si malum non est dolor, nihil impedit quominus beato dolor adesse possit. Poterit igitur in dolore esse beatus. At hoc absurdum et repugnat veritati. Nam beatum esse sine dolore constat. Necesse est enim simul iucundissimam esse beati vitam*“ (a, 3-5). *Denique inter boni viri ac mali vitam nullum esset discrimen* (a, 5-7).

2. οὐκ ἔσται - ἡδέως τὸν εὐδ.] At hoc absurdum. Cf. p. 1153, b, 14.

3. τίνος γὰρ ἕνεκα δέοι αὐτῆς -;] Nam quae non bona, ea non requirit beatus, quum sit αὐτάρκης: p. 1244, b, 1 sqq.

3-4. ἀγαθόν - ζῆν] B. post ἀγαθόν virgulam, post ζῆν interrogandi signum collocat.

3-4. ἀλλὰ καὶ λυπηρῶς ἐνδ. ζῆν] scil. si voluptas nec bonum est nec malum. Vide arg. p. 1154, a, 1.

5. εἴπερ μηδ' ἡδονή] scil. si voluptas nec bonum nec malum est. — ὥστε διὰ τί ἂν φεύγοι;] „quid igitur erit causae cur dolorem fugiat beatus?“ Vide arg. p. 1154, a, 1.

5-7. οὐδὲ δὴ ἡδίων ὁ βίος - αὐτοῦ] vita viri boni nihilo iucundior erit vita hominis mali, nisi conceditur actiones viri boni esse iucundiores actionibus vel factis hominis mali. Cf. E. N. X, 5, 10-11. Eud. p. 1236, a, 6.

8. *ARG. V. Comparantur volupta-*

1154, a. λέγουσιν ὅτι ἔνιαί γε ἡδοναὶ αἱρεταὶ σφόδρα, οἷον αἱ καλαί, ἀλλ᾽ οὐχ αἱ σωματικαὶ καὶ περὶ ἃς ὁ ἀκόλαστος. Διὰ τί οὖν αἱ ἐναντίαι λῦπαι μοχθηραί; κακῷ γὰρ ἀγαθὸν ἐναντίον. ἢ οὕτως ἀγαθαὶ αἱ ἀναγκαῖαι, ὅτι καὶ τὸ μὴ κακὸν ἀγαθόν ἐστιν; ἢ μέχρι του ἀγαθαί; τῶν μὲν γὰρ ἕξεων καὶ κινήσεων ὅσων μή ἐστι τοῦ βελτίονος ὑπερβολή, οὐδὲ τῆς ἡδονῆς· ὅσων δ᾽ ἐστί, καὶ τῆς ἡδονῆς ἐστιν. τῶν δὲ σωματικῶν ἀγαθῶν ἐστιν ὑπερβολή, καὶ ὁ φαῦλος τῷ διώκειν τὴν ὑπερβολήν ἐστιν, ἀλλ᾽ οὐ τὰς ἀναγκαίας· πάντες γὰρ χαίρουσί πως καὶ ὄψοις καὶ οἴνοις καὶ ἀφροδισίοις, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς δεῖ. ἐναντίως δ᾽ ἐπὶ τῆς λύπης· οὐ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν φεύγει, ἀλλ᾽ ὅλως· οὐ γάρ ἐστι τῇ ὑπερβολῇ λύπη ἐναντία ἀλλ᾽ ἢ τῷ διώκοντι τὴν ὑπερβολήν.

15 Ἐπεὶ δ᾽ οὐ μόνον δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον τοῦ ψεύδους· τοῦτο γὰρ συμβάλλεται πρὸς τὴν πίστιν· ὅταν γὰρ εὔλογον φανῇ τὸ διὰ τί φαίνεται ἀληθὲς οὐκ ὂν ἀληθές, πιστεύειν ποιεῖ τῷ ἀληθεῖ μᾶλλον· ὥστε λεκτέον διὰ τί φαίνονται αἱ σωματικαὶ ἡδοναὶ αἱρετώτεραι. Πρῶτον

tes corporis et animi A.) *Primum ostenditur cur etiam corporis voluptates bonae dici possint et quatenus. Hic enim dubitationem movet contrarium.* (p. 1154, a, 11). *Dolor enim omnis fugiendus esse dicitur (vel malum putatur): at non omnis voluptas expetenda esse dicitur (vel bonum habetur). Itaque earum voluptatum, quae non bonae perhibentur, patrocinium suscipiendum est. Nimirum etiam infames illae, corporis voluptates, eatenus sunt bonae, quatenus α.) hoc quod non est malum videtur esse bonum* (p. 1154, a, 12) *et β.) quatenus non excedunt modum corporis voluptates sed intra terminos se suos continent* (a, 16). *Contra se res habet in dolore* (a, 19): *nam huius non fugimus quod nimium est: sed hunc fugimus in universum. Itaque contraria sunt dolor, qua dolor est, et voluptas, qua voluptas est, non qua nimia est* (a, 8-22).

8. *Περὶ τῶν σωματ. ἡδονῶν*] Haec ut egregie cum ordine disputationum ab Eudemo proposito convenire intelligas, relege Eud. p 1216, a, 34 - *ἢ τούτων (τῶν σωματικῶν ἡδονῶν) μὲν ἄλλον τινὰ τρόπον ἀνάγκη κοινωνεῖν* - 37 *ἀλλὰ περὶ τούτων ὕστερον ἐπισκεπτέον.*

8-9. *τοῖς λέγουσι*] id quod nos facimus: vide, ne longe abeas, proxima p. 1154, a, 5-7. p. 1153, b, 7 sqq. Cf. et p. 1152, b, 10.

10-11. *Διὰ τί - μοχθηραί;*] quum tamen voluptas, quae dolori contraria ponitur, non omnis dicatur esse bona et expetenda: necessario enim dolor ille, qui malis voluptatibus contrarius ponitur, videatur esse bonum, quemadmodum ille dolor, qui bonis voluptatibus contrarius ponitur, videtur esse malum.

12. *αἱ ἀναγκαῖαι*] Cf. p. 1147, b, 25.

13. *μέχρι του*] quatenus non excedunt modum seque intra naturae terminos continent.

13-14. *τῶν μὲν γὰρ ἕξεων - ἡδονῆς*] voluptas nimia non est in iis habitibus et motionibus, in quibus id quod est *melius*, h. e. modus, rectum, officium, excedi non potest, cuiusmodi sunt virtutes intellectuales, sapientia et prudentia, harumque actiones, quibus quo magis aliquis indulget, eo magis laudatur eoque maiorem capit voluptatem.

18. *ἀλλ᾽ οὐχ ὡς δεῖ*] scil. *χαίρουσι πάντες.*

22. *ARG. V,* B.) *At qui fit ut corporis voluptates vulgo vehementius ac saepius expetantur quam voluptates animi purae ac liquidae?* (p. 1154, a, 22-26). *Primum α.) haec causa affertur universalis: voluptates corporis quia expellere videntur dolores corporis, tanquam remedia quaedam expetuntur* (a, 26 - b, 2).

25. *ὥστε*] Ab hoc vocabulo apodosin enunciati ordiri, perspexit Zellius. Cf. Bonitz. p. 61.

1154, a. μὲν οὖν δὴ ὅτι ἐκκρούει τὴν λύπην· καὶ διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῆς λύπης, ὡς οὔσης ἰατρείας, τὴν ἡδονὴν διώκουσι τὴν ὑπερβάλλουσαν καὶ ὅλως τὴν σωματικήν. σφοδραὶ δὲ γίνονται αἱ ἰατρεῖαι, διὸ καὶ διώκονται, διὰ τὸ παρὰ τὸ ἐναντίον φαίνεσθαι. καὶ οὐ σπουδαῖον δὴ δοκεῖ ἡ ἡδονὴ διὰ δύο ταῦτα, ὥσπερ εἴρηται, ὅτι αἱ μὲν φαύλης φύσεώς εἰσι πράξεις, ἢ ἐκ γενετῆς, ὥσπερ θηρίου, ἢ δι' ἔθος, οἷον αἱ τῶν φαύλων ἀνθρώπων· αἱ δ' ἰατρεῖαι, ὅτι ἐνδεοῦς, καὶ ἔχειν βέλτιον ἢ
1154, b. γίνεσθαι· αἱ δὲ συμβαίνουσι τελεουμένων· κατὰ συμβεβηκὸς οὖν σπουδαῖαι. ἔτι διώκονται διὰ τὸ σφοδραὶ εἶναι ὑπὸ τῶν ἄλλαις μὴ δυναμένων χαίρειν· αὐτοὶ γοῦν αὐτοῖς δίψας τινὰς παρασκευάζουσιν. ὅταν μὲν οὖν ἀβλαβεῖς, ἀνεπιτίμητον, ὅταν δὲ βλαβεράς, φαῦλον· οὔτε γὰρ ἔχουσιν ἕτερα ἐφ' οἷς χαίρουσιν, τό τε μηδέτερον πολλοῖς λυπηρὸν διὰ τὴν φύσιν· ἀεὶ γὰρ πονεῖ τὸ ζῷον, ὥσπερ καὶ οἱ φυσικοὶ λόγοι μαρτυροῦσι, τὸ ὁρᾶν καὶ τὸ ἀκούειν φάσκοντες εἶναι λυπηρόν· ἀλλ' ἤδη συνήθεις ἐσμέν, ὡς φασίν. Ὁμοίως δ' ἐν μὲν τῇ νεότητι διὰ τὴν αὔξησιν ὥσπερ οἱ οἰνωμένοι διάκεινται, καὶ ἡδὺ ἡ νεότης. οἱ δὲ μελαγχολικοὶ τὴν φύσιν ἀεὶ δέονται

27. *ἐκκρούει τὴν λύπην*] voluptas expellit dolorem. E. N. X, 5, 4 *ἡ ἡδίων ἐνέργεια τὴν ἑτέραν ἐκκρούει.*

32. *εἴρηται*] Cf. p. 1148, b, 16-18. p. 1152, b, 27 sqq.

34. *αἱ δ' ἰατρ.*] Plena est ante haec verba et p. 1154, b, 1 ante *αἱ δὲ* Bekkeri interpunctio. — *ὅτι ἐνδεοῦς*] quod sunt voluptates eius naturae, quae indiget expletionis vel in statum pristinum restitutionis: cf. p. 1152, b, 35-1153, a, 1. — *καὶ ἔχειν βέλτιον κτλ.*] explana sic: et quod praestat esse iam in habitu (*ἔχειν*) quam perduci ad eum. Cf. p. 1152, b, 34 sqq.

1154, b, 1. *τελεουμένων*] Cf. p. 1152, b, 34. p. 1153, a, 2 sqq.

2. *ARG. V*, B, *β.*) *Deinde* (cf. arg. p. 1154, a, 22) *quia corporis voluptates ab illis, qui aliis delectari voluptatibus non possunt, quaeruntur: multi autem sunt tales: idcirco, quod ab his petitur, non videtur vere esse bonum* (p. 1154, b, 2-9).

3. *αὐτοὶ γοῦν αὐτοῖς δίψας κτλ.*] Recte Schol. *βουλόμενοι πίνειν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐσθίουσιν ἁλμυρά τινα ἵνα διψιότεροι οὕτω γίνωνται.*

4. *ὅταν μὲν οὖν ἀβλαβεῖς*] scil. *σωματικὰς ἡδονὰς διώκωσιν.*

6. *τὸ μηδέτερον*] quum neque dolent neque gaudent: cf. Plat. Phileb. p. 43, D *τιθῶμεν τριττοὺς βίους, ἕνα μὲν ἡδύν, τὸν δ' αὖ λυπηρόν, τὸν δ' ἕνα μηδέτερα.*

7. *οἱ φυσικοὶ λόγοι*] Physicae disputationes non solum ab Aristotele (cf. de An. II, 8) sed ab aliis etiam philosophis institutae in universum indicantur. Cf. v. 9 *φασίν* et Paasch. de Ethicis Nicomacheis p. 19.

9. *ARG. V*, B, *γ.*) *Singulares etiam sunt causae, ob quas quidam corporis voluptates acrius et vehementius quam solidas illas contemplationis persequi videantur. Nam aetas quaedam, iuvenilem dico, ad has quasi ipsa natura impelli videtur* (b, 10). *Quarumdam autem naturarum* (*melancholicorum*) *eiusmodi est temperatio corporis ut voluptate tanquam medicina continua adversus dolores suos egeant* (b, 11-15).

9-11. *ὁμοίως - ἡδὺ ἡ νεότης*] Adolescentibus, quia crescit horum corpus, simile accidit atque ebriis: ut ebrii quo plus bibunt eo plus sitiunt et novam semper bibendi cupiditatem habent, ita adolescentes, quia a natura ipsa impelli videntur ut sese conservent, quo plus incrementi capit corpus, eo avidius et his fruuntur, quae alant corpus ac roborent, et his indulgent, quae grata sint corpori sensusque suavitate perfundant (h. e. hanc ob causam prona ad corporis voluptates iuventus est): *καὶ ἡδὺ νεότης*, atque ob hoc ipsum, quia vigere se sentit iuventus et virere, quia vivax est, quia se effert

1154, b. ἰατρείας· καὶ γὰρ τὸ σῶμα δακνόμενον διατελεῖ διὰ τὴν κρᾶσιν, καὶ ἀεὶ ἐν ὀρέξει σφοδρᾷ εἰσιν. ἐξελαύνει δὲ ἡδονὴ λύπην ἥ τ' ἐναντία καὶ ἡ τυχοῦσα, ἐὰν ᾖ ἰσχυρά· καὶ διὰ ταῦτα ἀκόλαστοι καὶ φαῦλοι γίνονται. Αἱ δ' ἄνευ λυπῶν οὐκ ἔχουσιν ὑπερβολήν. αὗται δὲ αἱ τῶν φύσει ἡδέων καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. λέγω δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἡδέα τὰ ἰατρεύοντα· ὅτι γὰρ συμβαίνει ἰατρεύεσθαι τοῦ ὑπομένοντος ὑγιοῦς πράττοντός τι, διὰ τοῦτο ἡδὺ δοκεῖ εἶναι· φύσει δ' ἡδέα, ἃ ποιεῖ πρᾶξιν τῆς τοιᾶσδε φύσεως. Οὐκ ἀεὶ δ' οὐθὲν ἡδὺ τὸ αὐτὸ διὰ τὸ μὴ ἁπλῆν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐνεῖναί τι καὶ ἕτερον, καθὸ φθαρτά, ὥστε ἄν τι θάτερον πράττῃ, τοῦτο τῇ ἑτέρᾳ φύσει παρὰ φύσιν, ὅταν

in adolescentia luxuries, quia cum voluptate semper rebus fruitur necessariis, idcirco per sese adolescentia iucunda est, ut contra tristis senectus. Soph. Trach. 143 Τὸ γὰρ νεάζον ἐν τοιοῖσδε βόσκεται Χώροις, ἵν' αὐτοῦ, καί νιν οὐ θάλπος θεοῦ Οὐδ' ὄμβρος οὐδὲ πνευμάτων οὐδὲν κλονεῖ, Ἀλλ' ἡδοναῖς ἄμοχθον ἐξαίρει βίον.

12. ἰατρείας] voluptate autem percipienda, tanquam medicina quadam, molesti sensum et dolorem expellunt: cf. p. 1154, a, 28.

15. *ARG. V, C, α.) Verae autem ac purae voluptates cur non perpetuo ab hominibus desiderentur haec causa est. Hominibus nihil est quod iucundum perpetuo ac sine ulla intermissione suave videatur. Nam natura humana* (p. 1154, b, 21) *non simplex est, neque solo vivimus animo, sed ex corpore constamus et animo: itaque aliud iucundum est corpori, aliud iucundum animo, et animi voluptas pugnat cum voluptate corporis. Quod si simplici quis natura instructus esset, is eadem semper actione et voluptate frueretur* (b, 25): *quemadmodum una est et simplex voluptas naturae summae, dei* (b, 26). *Nam, verum si quaerimus, non solum in motione est energia (voluptatem autem energiam dicimus) sed etiam in non-motione vel quiete* (p. 1154, b, 15-28).

15. *Αἱ δ' ἄνευ λυπῶν*] Quas voluptates dolor praecedit nullus, ut in corporis voluptatibus fieri putatur (p. 1153, a, 1. p. 1154, a, 27). Indicat autem eas voluptates, quae actiones honestas (p. 1154, a, 6-7. E. N. X, 5, 10-11. X, 6, 5) comitantur, et eas, quae cum contemplationibus (cf. adn. ad p. 1153, a, 1) coniunctae sunt.

18. τὰ ἰατρεύοντα] scil. τὰς σωματικὰς ἐνδείας καὶ λύπας, ὥσπερ τὰ σιτία. *Paraphr.* Cf. p. 1152, b, 34 sqq. p. 1154, a, 30.

18-19. τοῦ ὑπομένοντος ὑγιοῦς] quae reliqua est pars sana et incorrupta: cf. p. 1152, b, 31 ὑπολείπου.

20. φύσει ἡδέα] Cf. p. 1152, b, 27 sqq. E. N. X, 7, 9. X, 5, 2. 6. X, 5, 11. X, 6, 5. Eud. p. 1249, a, 19.

21. μὴ ἁπλῆν] ὅτι οὐ μόνῃ ζῶμεν τῇ ψυχῇ *Paraphr.* E. N. X, 7, 8 ὁ δὲ τοιοῦτος ἂν εἴη κρείττων βίος ἢ κατ' ἄνθρωπον· οὐ γὰρ ᾗ ἄνθρωπός ἐστιν οὕτω βιώσεται, ἀλλ' ᾗ θεῖόν τι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει· ὅσῳ δὲ τοῦτο διαφέρει τοῦ συνθέτου τοσοῦτῳ καὶ ἡ ἐνέργεια κτλ.

22. καθὸ φθαρτά] scil. ἐσμέν, quia sumus naturae caducae. Cf. E. N. X, 7, 8 χρὴ – ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται ἀθανατίζειν.

22-23. ὥστε ἄν τι θάτερον – φύσιν] ὅταν μὲν γὰρ πρὸς τὸ σῶμα ῥέπωμεν, τοῖς σωματικοῖς χαίρομεν· ἐπειδὰν δὲ ὑπὲρ τοῦτο ἴδωμεν, τὰ φύσει ἡδέα ζητοῦμεν· αἱ γὰρ τῆς ψυχῆς ἡδοναὶ ταῖς σωματικαῖς μάχονται, καὶ οἷς ἡ ψυχὴ πράττουσα χαίρει, ταῦτα τῷ σώματι παρὰ φύσιν. *Paraphr.*

23-24. ὅταν δ' ἰσάζῃ – τὸ πραττόμενον] quod fit *a parte altera* (a parte rationali vel a cupiditate), id statum quendam tranquillum (neque voluptatem neque vero dolorem, cf. Eud. p. 1222, a, 3) parat *parti alteri* tum, quum aequabilitas quaedam est, h. e. quum rationi paret cupiditas (Eud. p. 1219, b, 30), nec plura quam necesse ac rectum est (τὰ ἀναγκαῖα, p. 1147, b, 25) flagitat, ratio autem in quantum necesse est in tantum cupiditati gerit morem et in his cupiditas acquiescit.

1154, b. δ' ἰσάζῃ, οὔτε λυπηρὸν δοκεῖ οὔθ' ἡδὺ τὸ πραττόμενον· ἐπεὶ εἴ του ἡ φύσις ἁπλῆ εἴη, ἀεὶ ἡ αὐτὴ πρᾶξις ἡδίστη ἔσται. διὸ ὁ θεὸς ἀεὶ μίαν καὶ ἁπλῆν χαίρει ἡδονήν· οὐ γὰρ μόνον κινήσεώς ἐστιν ἐνέργεια ἀλλὰ καὶ ἀκινησίας, καὶ ἡδονὴ μᾶλλον ἐν ἠρεμίᾳ ἐστὶν ἢ ἐν κινήσει. μεταβολὴ δὲ πάντων γλυκύτατον, κατὰ τὸν ποιητήν, διὰ πονηρίαν τινά· ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος εὐμετάβολος ὁ πονηρός, καὶ ἡ φύσις ἡ δεομένη μεταβολῆς· οὐ γὰρ ἁπλῆ οὐδ' ἐπιεικής.

Περὶ μὲν οὖν ἐγκρατείας καὶ ἀκρασίας καὶ περὶ ἡδονῆς καὶ λύπης εἴρηται, καὶ τί ἕκαστον καὶ πῶς τὰ μὲν ἀγαθὰ αὐτῶν ἐστι τὰ δὲ κακά· λοιπὸν δὲ καὶ περὶ φιλίας ἐστὶν εἰπεῖν καὶ ποῖόν τι καὶ τίς ὁ φίλος.

26. *διὸ θεὸς - χαίρει ἡδονήν*] Cf. p. 1153, b, 7. Eud. p. 1245, b, 16-19. E. N. X, 8, 7. Met. *Λ*, 7 p. 1072, b, 24. Schwegler. comm. tom. IV. p. 266. Krisch. *die theolog. Lehren der griech. Denker* p. 279.

26-28. *οὐ γὰρ μόνον - ἐν κινήσει*] Congruere haec cum placitis Aristoteleis apparet ex E. N. X, 8, 7. Pol. VII, 3 quae exscripsimus adn. ad p. 1153, a, 14-15, coll. E. N. X, 4, 5 Met. *Λ*, 7 p. 1072, b, 27, et his quae habet Trendelenburg. ad Ar. de An. p. 177-179.

28. *ARG. V*, C, *β*.) *Quare* (cf. arg. p. 1154, b, 15) *quod ait poeta, iucundissimum esse mutationem (vel variationem) id falsum est in natura optima neque locum habet nisi in natura composita, qualis est natura hominum, idque propter huius imbecillitatem ac pravitatem. „Ex quibus perspicuum est, humanas voluptates voluptatum divinarum vix umbram esse aut simulacrum“* (p. 1154, b, 28-31).

28-29. *μεταβολὴ - κατὰ τὸν ποιητήν*]· Eundem versum laudat Eudemus p. 1235, a, 16-17 ubi vide adn.

29. *διὰ πονηρίαν*] μεταβολὴ γλυκύτατον - οὐ τῇ ἀρίστῃ καὶ ἀγαθῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ συνθέτῳ (p. 1154, b, 21) διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς καὶ πονηρίαν. ὥσπερ γὰρ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος εὐμετάβολος, οὕτω καὶ ἡ πονηρὰ φύσις ἀεὶ δεῖται μεταβολῆς. *Paraphr.*

34. *λοιπὸν δὲ καὶ περὶ φιλίας ἐστὶν εἰπεῖν κτλ.*] λοιπὸν δὲ καὶ περὶ φιλίας ἐροῦμεν omissis reliquis B. Quae ego recepi ex codd. Lb Ob, haec ita cohaerent cum initio libri septimi Eth. Eud. p. 1234, b, 18 (καὶ ποιόν τι καὶ τίς ὁ φίλος) ut cohaeret Eudemiorum liber I extremus cum libri II initio p. 1218, b, 27 et 31 (μετὰ ταῦτα ἄλλην λαβοῦσιν ἀρχήν) et ut cohaesit sine dubio liber III extremus cum libri IV initio (p. 1234, b, 14 περὶ δὲ δικαιοσύνης ἤδη λεκτέον coll. p. 1129, a, 3).

H.

1234, b. Περὶ φιλίας, τί ἐστι καὶ ποῖόν τι, καὶ τίς ὁ φίλος, καὶ πότερον μοναχῶς λέγεται ἡ φιλία ἢ πλεοναχῶς, καὶ εἰ πλεοναχῶς, πόσα ἐστίν, ἔτι δὲ πῶς χρηστέον τῷ φίλῳ καὶ τί τὸ δίκαιον τὸ φιλικόν, ἐπισκεπτέον οὐθενὸς ἧττον τῶν περὶ τὰ ἤθη καλῶν καὶ αἱρετῶν. τῆς τε γὰρ πολιτικῆς ἔργον εἶναι δοκεῖ μάλιστα ποιῆσαι φιλίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν διὰ τοῦτό φασιν εἶναι χρήσιμον· οὐ γὰρ ἐνδέχεσθαι φίλους ἑαυτοῖς εἶναι τοὺς ἀδικουμένους ὑπ᾽ ἀλλήλων. ἔτι τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον περὶ τοὺς φίλους εἶναι μάλιστα πάντες φαμέν, καὶ ὁ αὐτὸς δοκεῖ ἀνὴρ εἶναι καὶ ἀγαθὸς καὶ φίλος, καὶ φιλία ἠθική τις εἶναι ἕξις, καὶ ἐάν τις βούληται ποιῆσαι ὥστε μὴ ἀδικεῖν ἀλλήλους, φίλους ποιῆσαι· οἱ γὰρ ἀληθινοὶ φίλοι οὐκ

18. *ARG. Restat locus huic institutioni vel maxime necessarius de amicitia. Nam institutionis politicae est quaerere non solum de virtutibus, sed etiam de amicitia, quid ipsa, quid amicus sit, plurane genera amicitiae sint et quaenam, denique quo pacto homo amico uti debeat et quae sint iura amicitiae. Namque amicitia et civitati utilissima, et moralis quidam habitus, et cum iustitia aut coniunctissima aut plane idem, eadem denique maximum homini bonum externum est* (p. 1234, b, 18 - 1235, a, 4). *Recte igitur continentiae et voluptatis disputationi (ut sumimus) libro Z absolutae hunc amicitiae tractatum a philosopho subiici, intelliges ex adn.* ad v. 22. 28. 32.

18. *Περὶ φιλίας κτλ.*] Fons est disputationis E. N. VIII, 1, 1 seqq. Cf. M. M. II, 11.

19. *ἡ φιλία*] om. P.

20. *πόσα*] Bonitzius p. 54 aut *ποσαχῶς* pro *πόσα* aut *πόσα ἐστὶν εἴδη* scribendum esse iudicat. At servata librorum scriptura ex voc. *πλεοναχῶς* nomen *εἴδη* non minus facile cogitando elicitur quam similia in similibus negligentioris orationis exemplis quae indicavi ad Eth. Nic. VIII, 7, 5 p. 44. — *πῶς χρηστέον*] Haec arcte cohaerent cum proximis *καὶ τί δίκαιον τὸ φιλικόν*, ut significetur disputatio p. 1241, b, 12 sqq. de iure et officiis amicitiae instituenda: cf. p. 1242, a, 19. Itaque non assentior Spengelio p. 504 hanc partem disputationis periisse existimanti.

22. *τῆς τε γὰρ πολιτικῆς κτλ.*] Amicitiae consideratio in morum doctrina necessaria est, quia nisi in societate humana non elucet et cognoscitur virtus: amicitia autem humanae societatis quasi vinculum est: cf. E. N. X, 7, 4. X, 8, 6. VIII, 1, 6. Xen. Hier. III, 3. Cic. Lael. 7 quod si exemeris ex natura rerum benevolentiae coniunctionem, nec domus ulla nec urbs stare poterit, ne agri quidem cultus permanebit etc. Vide etiam v. 25 sqq.

25. *εἶναι*] om. A. etc.

25-26. *ἔτι τὸ δίκαιον – περὶ τοὺς φίλους κτλ.*] Nam *ἐν κοινωνίᾳ πᾶσα φιλία* (E. N. VIII, 12, 1) et *τὸ κοινὸν πᾶν διὰ τοῦ δικαίου συνέστηκεν* (Eud. p. 1241, b, 15).

27. *καὶ ἀγαθὸς καὶ φίλος*] Cf. E. N. VIII, 3, 6.

28. *ἠθική τις ἕξις*] Haec causa est gravissima, ob quam morum magistro de amicitia agendum est. Ceterum vide adn. ad Eud. II, 3 p. 1221, a, 7-8. E. N. VIII, 5, 5.

29. *ἀλλήλους φίλους*] Ita scripsi e coni. pro *ἀλλ᾽ εἰς φίλους*: cf. p. 1236, b, 8 l. var.: *ἀλλήλους* Bekk. quoque

1234, b. *ἀδικοῦσιν. ἀλλὰ μὴν καὶ ἐὰν δίκαιοι ὦσιν, οὐκ ἀδικήσουσιν· ἢ ταὐτὸν ἄρα ἢ ἐγγύς τι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φιλία. πρὸς δὲ τούτοις τῶν μεγίστων ἀγαθῶν τὸν φίλον εἶναι ὑπολαμβάνομεν, τὴν δὲ ἀφιλίαν καὶ τὴν ἐρημίαν δεινότατον, ὅτι ὁ βίος ἅπας καὶ ἡ ἑκούσιος ὁμιλία μετὰ τούτων· μετ᾽ οἰκείων*
1235, a. *γὰρ ἢ μετὰ συγγενῶν ἢ μεθ᾽ ἑταίρων συνδιημερεύομεν, ἢ τέκνων ἢ γονέων ἢ γυναικός. καὶ τὰ ἴδια δίκαια τὰ πρὸς τοὺς φίλους ἐστὶν ἐφ᾽ ἡμῖν μόνον, τὰ δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους νενομοθέτηται καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν. Ἀπορεῖται δὲ πολλὰ περὶ τῆς φιλίας, πρῶτον μὲν ὡς οἱ ἔξωθεν περιλαμβάνοντες καὶ ἐπὶ πλέον λέγοντες· δοκεῖ γὰρ τοῖς μὲν τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ εἶναι φίλον, ὅθεν εἴρηται „ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον.“ „καὶ γὰρ κολοιὸς παρὰ κολοιόν.“ „ἔγνω δὲ φώρ τε φῶρα καὶ λύκος λύκον.“ οἱ δὲ φυσιολόγοι καὶ τὴν ὅλην φύσιν διακοσμοῦσιν ἀρχὴν λαβόντες τὸ τὸ ὅμοιον ἰέναι*

coniecit, *ἀλλήλοις* Casaub., qui satis praeterea remedii esse putat, si mutato accentu pro *ποιῆσαι* scribatur *ποιήσαι*: num rectius *ἀλλήλους δεῖν φίλους ποιῆσαι* scribatur, in incerto relinquam.

31. *ἢ ταὐτὸν ἄρα κτλ.*] E. N. VIII, 1, 4 *τῶν δικαίων τὸ μάλιστα φιλικὸν εἶναι δοκεῖ.*

32. *τῶν μεγίστων ἀγαθῶν*] scil. *τῶν ἔξωθεν.* Beatus autem externis quoque eget bonis (cf. p. 1153, b, 18) et maxime amicis (cf. p. 1244, b, 1 sqq.). Itaque posteaquam de voluptate (ut sumimus) tractatum est libro *Z* extremo (p. 1152, b, 1 sqq.), restat ut de hoc bono externo, quod beatitudinem vel maxime adiuvet, accuratius inquiratur: cf. etiam p. 1218, b, 32. Vide E. N. I, 8, 1-2. Cic. Lael. 6. 13 solem e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt, qua a diis immortalibus nihil melius habemus, nihil *iucundius.* — *εἶναι*] P. A. etc.

34. *ὁ βίος ἅπας κτλ.*] Cf. Cic. Lael. 5.

1235, a, 1. *ἑταίρων*] *ἑτέρων* P. A. etc.

4. *ARG. II*, A. *De amabili. Indicantur primum dubitationes potissimae de amicitia, primum physicorum de ortu amicitiae, quorum alii eam in similitudine rerum positam et simile simili amicum esse dicunt, alii in dissimilitudine, et contrarium contrario amicum esse contendunt* (p. 1235, a, 4-29).

4. *Ἀπορεῖται κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 1, 6. Cf. M. M. II, 11 p. 1208, b, 8.

5. *οἱ*] om. A. etc. — *οἱ ἔξωθεν περιλαμβ.*] Eadem fere verba sunt p. 1239, b, 7, quibus philosophi illi significantur, qui, non humanis tantum rationibus consideratis, sed aliarum etiam rerum rationibus assumptis, nomen amicitiae latiore quadam comprehensione sumunt: cf. Rhet. II, 24 p. 1401, a, 16. Met. *A*, 5 p. 986, a, 9. E. N. V = Eud. IV p. 1130, b, 3. Polit. II, 6 p. 1264, b, 39. Top. VI, 4 p. 142, a, 31. - De verbis *ἐπὶ πλέον* compara v. 29-30: Top. II, 2 p. 123, a, 6. Anal. post. II, 13 init. I, 14 extr. Phys. H, 6 p. 197, a, 36. E. N. III, 2, 2.

6. *τοῖς μὲν*] velut Empedocli, qui infra nominatur. Plato ab amantium similitudine amoris originem repetit Lys. p. 214, A etc.: vide quae adnotavi ad E. N. VIII, 1, 6: cf. etiam Eudem. p. 1237, a, 28.

7. *ὡς αἰεὶ τὸν ὅμ. κτλ.*] Versus est Odyss. XVII, 218 allatus idem E. N. l. l. et M. M. II, 11 p. 1208, b, 10. — *θεὸς ὡς*] *θεὸς ἐς* A. etc., *ὡς* corrigit margo Is.

8. „*καὶ γὰρ κολοιὸς κτλ.*] M. M. II, 11 p. 1208, b, 9 plena sententia legitur *καὶ γὰρ κολοιός παρὰ κολοιὸν ἱζάνει*, videturque versus esse iambicus trimeter poetae Dorici, quandoquidem Aristoteles scribit E. N. VIII, 1, 6 *καὶ κολοιὸν ποτὶ κολοιόν* (cf. Epicharm. apud Diog. L. III, 1, 12, 16). Verba *καὶ γὰρ* Bekkerus Eudemi orationi assignavit.

9. *οἱ δὲ φυσιολόγοι κτλ.*] Cf. Karsten. Empedocl. p. 346 sqq.

10. *διακοσμοῦσι*] Ar. E. N. VIII, 1, 6 *ἀνώτερον ἐπιζητοῦσι καὶ φυσικώτερον.* Anaxag. apud Diog. L. II, III, 1, 6 *πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ· εἶτα νοῦς ἐλθὼν διεκόσμησε.* — *τὸ*] *τὸ* alterum om. P. A. etc.

1235, a. πρὸς τὸ ὅμοιον, διὸ Ἐμπεδοκλῆς καὶ τὴν κύν᾽ ἔφη καθῆσθαι ἐπὶ τῆς κεραμῖδος διὰ τὸ ἔχειν πλεῖστον ὅμοιον. Οἱ μὲν οὖν οὕτω τὸ φίλον λέγουσιν, οἱ δὲ τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ φασὶν εἶναι φίλον. τὸ μὲν γὰρ ἐρώμενον καὶ ἐπιθυμητὸν πᾶσιν εἶναι φίλον, ἐπιθυμεῖ δὲ οὐ τὸ ξηρὸν τοῦ ξηροῦ, ἀλλὰ τοῦ ὑγροῦ, ὅθεν εἴρηται „ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖα“ καὶ τὸ „μεταβολὴ πάντων γλυκύ·“ ἡ δὲ μεταβολὴ εἰς τοὐναντίον. τὸ δ᾽ ὅμοιον ἐχθρὸν τῷ ὁμοίῳ· καὶ γὰρ „κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει,“ καὶ τὰ ἀπὸ τῶν αὐτῶν τρεφόμενα πολέμια ἀλλήλοις ζῷα. Αὗται μὲν οὖν αἱ ὑπολήψεις τοσοῦτον διεστᾶσιν. αἱ μὲν γὰρ τὸ ὅμοιον φίλον, τὸ δ᾽ ἐναντίον πολέμιον·

11. *πρὸς τὸ ὅμοιον*] Haec desunt edit. A. etc., quae lecta ab Int. addenda esse coniecit Sturz. Empedocl. p. 207.

11. *διὸ Ἐμπεδοκλῆς καὶ*] *διὸ καὶ Ἐμπ. καὶ* A. etc. De re cf. M. M. II, 11 p. 1208, b, 11 *φασὶ δὲ κυνός ποτε ἀεὶ καθευδούσης ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεραμῖδος, ἐρωτηθέντα τὸν Ἐμπεδοκλέα διὰ τί ποτε ἡ κύων ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεραμῖδος καθεύδει, εἰπεῖν ὅτι ἔχει τι κεραμῖδι ὅμοιον ἡ κύων· ὡς διὰ τὸ ὅμοιον τὴν κύνα* [*πρὸς αὐτὴν*?] *φοιτῶσαν*. Neque tamen ob hunc M. M. locum v. 12 *ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεραμῖδος* scribendum esse censeo: nam rem satis notam tegulamque illam (*τῆς κερ.*), in qua sedere canis illa, de qua narratur, solebat, indicat articulus *τὴν κύνα*. Utuntur hoc loco Sturz. Empedocl. p. 207 et Karsten. Empedocl. p. 155. Ceterum cf. etiam Cic. Lael. 7.

12. *κεραμῖδος*] Cf. Fab. Aesop. 368. — *οὖν*] *οὖν* om. P.

13. *τὸ φίλον*] *τὸ φίλον* recepi ex cod. P. pro *τὸν φίλον*.

13–14. *οἱ δὲ - φίλον*] qui stant ab Heracliti, qui infra v. 25 commemoratur, partibus: cf. Plat. Symp. p. 186, B. Lys. p. 215, C. Brandis. *gr.-röm. Phil.* I, p. 157 sq. Zeller. *Phil. der Gr.* I p. 157. Horum quoque fons et caput est E. N. VIII, 1, 6: cf. M. M. II, 11 p. 1208, b, 15.

14. *ἐρώμενον*] *ἐρωμένους* M.

15. *ἐπιθυμεῖ*] *ἐπιθυμεῖν* potius scriptum fuisse non absurde conjicias. — *οὐ τὸ*] *οὔτε* A. etc. — *ἀλλὰ τοῦ ὑγροῦ*] ita scripsi ex cod. M. pro *ἀλλ᾽ ὑγροῦ*.

16. *εἴρηται „ἐρᾷ μὲν κτλ.*] Hoc dictum est ab Euripide, ut testatur Athen. XIII, p. 599, f.: cf. adnot. nostram ad E. N. VIII, 1, 6 unde haec sumpta et in M. M. II, 11 p. 1208, b, 16 translata sunt. Refutatur haec opinio Eudem. p. 1239, b, 32 coll. E. N. VIII, 8, 7. — *μὲν ὄμβρου*] *μὲν οὖν ὄμβρου* P. — *γαῖα*] Plenam interpunctionem quam post h. v. habet etiam Bekk. sustuli.

16–17. *μεταβολὴ - γλυκύ*] Iisdem verbis legitur apud Euripidem Orest. 224, quod habes etiam Eud. VI, 15 p. 1154, b, 28. Rhet. I, 11 p. 1371, a, 25 sq. Similiter Plut. de puer. inst. 8 *μονῳδία γὰρ ἐπὶ πᾶσίν ἐστι πλήσμιόν τε καὶ πρόσαντες. ἡ δὲ ποικιλία τερπνὸν καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οἷον ἀκούσμασιν ἢ θεάμασιν.* Vide etiam Cic. Fin. II, 3, 10.

17. *πάντων γλυκύ*] *πάντων γὰρ γλυκύ* P. — *μεταβολὴ εἰς τοὐναντίον*] Cf. Metaph. Λ, 2 p. 1069, b, 13.

18. *ἐχθρὸν*] *ἔχει ἐχθρὸν* M. Fortasse recte. Cf. supra p. 1144, b, 5–6. E. N. VIII, 2, 4 de Gener. II, 4 p. 331, a, 24 *ὅσα ἔχει σύμβολα πρὸς ἄλληλα κτλ.* — *„κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει“*] Haec quoque signis illis, quibus aliorum dictum a scribis notari solet, distinguenda erant: nam indicatur versus ille Hesiodi opp. 25. *Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων, Καὶ πτωχὸς πτωχῷ· φθονέει καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.* Cf. E. N. VIII, 1, 6.

20. *αἱ μὲν*] *αἱ μὲν* quadrat quidem ad praecedens *ὑπολήψεις*, at non item ad sequens [v. 25.] *οἱ δὲ*: femininum autem genus cum suo substantivo repetitur paullo infra [v. 29.] *αἱ* [*αὗται*] *δόξαι*. Sylburg. Sylburgio igitur non tam *αἱ μὲν* v. 20 quam *οἱ δὲ* v. 25 suspectum et posterius fortasse in *αἱ δὲ* mutandum visum est. *αἱ* si quis in *οἱ* mutare velit, provocare possit ad similes vocum harum confusiones e. gr. p. 1236, a, 28. Ego vero nihil novare satius duxi.

21. *τὸ δ᾽*] *δ᾽* om. A. etc.

1235, a. τῷ πλέονι δ' αἰεὶ πολέμιον καθίσταται
τοὔλασσον, ἐχθρᾶς θ' ἡμέρας κατάρχεται.

ἔτι δὲ καὶ οἱ τόποι κεχωρισμένοι τῶν ἐναντίων, ἡ δὲ φιλία δοκεῖ συνάγειν. οἱ δὲ τὰ ἐναντία φίλα· καὶ Ἡράκλειτος ἐπιτιμᾷ τῷ ποιήσαντι „ὡς ἔρις ἔκ τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἀπόλοιτο·“ οὐ γὰρ ἂν εἶναι ἁρμονίαν μὴ ὄντος ὀξέος καὶ βαρέος, οὐδὲ τὰ ζῷα ἄνευ θήλεος καὶ ἄρρενος ἐναντίων ὄντων. Δύο μὲν αὗται δόξαι περὶ φιλίας εἰσί, λίαν τε καθόλου [καὶ] κεχωρισμέναι τοσοῦτον, ἄλλαι δὲ ἤδη ἐγγυτέρω καὶ οἰκεῖαι τῶν φαινομένων. τοῖς μὲν γὰρ οὐκ ἐνδέχεσθαι δοκεῖ τοὺς φαύλους εἶναι φίλους, ἀλλὰ μόνον τοὺς ἀγαθούς· τοῖς δ' ἄτοπον εἰ μὴ φιλοῦσιν αἱ μητέρες τὰ τέκνα. φαίνεται δὲ καὶ ἐν τοῖς θηρίοις ἐνοῦσα φιλία· προαποθνήσκειν γοῦν αἱροῦνται τῶν τέκνων. τοῖς δὲ τὸ χρήσιμον δοκεῖ φίλον εἶναι μόνον. σημεῖον δ' ὅτι καὶ διώκουσι ταῦτα πάντες, τὰ δὲ ἄχρηστα καὶ αἱ τοιαῦται τῶν ..... ἀποβάλλουσιν, ὥσπερ Σωκράτης ὁ γέρων

22–23. *τῷ πλέονι κτλ.*] Versus sunt Euripidis de Phoen. 539.

22. *αἰεὶ*] *ἀεὶ* A. etc.

23. *ἐχθρᾶς θ' ἡμέρας*] *ἔχθρας θ' ἡμέρα* A. etc. B. Int., sed *ἡμέρας* pro *ἡμέρα* suppeditat cod. P. unde ego recepi et *ἐχθρᾶς* pro *ἔχθρας* restitui: ita verba congruunt etiam cum ipsius Euripidis libris et cum testimoniis a Valckenario p. 201. allatis.

25. *συνάγειν*] Vide quos laudat Karsten. Empedocl. p. 350 sq. coll. Ar. Met. *B*, 4 p. 1000, b, 11. — *τὰ*] om. M. P. — *Ἡράκλειτος*] Cf. Plut. de Is. et Os. 48. Simpl. Cat. f. 104, b. Brandis. *Gesch. d. gr.-röm. Phil.* I p. 158.

26. *τῷ ποιήσαντι „ὡς ἔρις κτλ.*] Homerum intelligit Il. XVIII, 107, unde emendatione hiatus intempestivi (*καὶ – ἀνθρώπων*) petita h. l. scribendum est *ὡς ἔρις ἔκ τε θεῶν ἔκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο.*

27. *μὴ ὄντος ὀξέος κτλ.*] Cf. de Mundo 5. p. 396, b, 15. Plat. Symp. p. 187, A.

28. *ἄνευ θήλεος κτλ.*] Cf. de Mundo 5 p. 396, b, 9.

29. *ARG. II*, B. *Enumeratis physicorum de amicitia dubitationibus, quaestiones indicantur eae, quae in morum doctrina ponderis sint gravissimi, probine homines soli amicitiam inire possint an etiam improbi, quum tamen utilitas, non virtus, amicitiam contrahere aliis videatur, denique utrum facile sit parare sibi amicos an difficile* (p. 1235, a, 29 – b, 12). *Fons est Eth. Nic.* VIII, 1, 7.

29. *καὶ κεχωρ.*] *καὶ* recepi e coniectura Casaubono et Bonitzio p. 54 probata.

30. *ἐγγυτέρω*] *ἐγγύτεραι* M. A. etc. Rei cf. E. N. VIII, 1, 7 *ὅσα δ' ἀνήκει εἰς τὰ ἤθη καὶ πάθη ταῦτ' ἐπισκεψώμεθα.*

31–32. *τοῖς μὲν – φαύλους εἶναι φίλους*] Inter malos esse amicitiam negant Socratici: cf. Plat. Lys. p. 214. Xen. Mem. II, 6, 20. E. N. VIII, 1, 7. M. M. II, 11 p. 1208, b, 23.

32. *τοῖς δ' ἄτοπον κτλ.*] Haec ita explico: alii vero contendunt pravos etiam posse esse caros, nam non posse negari saepe matrem (bonam) filium, quamquam malus sit, amore tamen prosequi. Quae si vera sunt, non est cur ob M. M. II, 11 p. 1208, b, 29 coll. E. N. VIII, 8, 3 huiusmodi quid excidisse putes: *τοῖς δ' οὐκ εἶναι δοκεῖ πρὸς τὰ ἄψυχα φιλία οὔτε πρὸς τὰ μὴ ἀντιφιλοῦντα.*

34. *θηρίοις*] Cf. E. N. VIII, 1, 3. Cic. Lael. cap. 8 et 21. — *γοῦν*] *γοῦν* e coni. scripsi pro *οὖν*: nam causa afferenda erat, non consecutio.

35. *τοῖς δὲ τὸ χρήσιμον κτλ.*] Cf. etiam Cic. Lael. 8.

37. *αἱ τοιαῦται τῶν ...... ἀποβάλλουσιν*] Ita est in codd. et editionibus, spatio quinque vel sex litterarum inter *τῶν* et *ἀποβάλλουσιν* in codd. relicto. Sylburgius post *τῶν* excidisse existimat *φύσεων*, quod nescio quo pacto, quamquam sententia non est satis clara, mihi quoque aliquoties in mentem venit. Bonitzius lacunae signum librario-

1235, a. ἔλεγε τὸν πτύελον καὶ τὰς τρίχας καὶ τοὺς ὄνυχας παραβάλλων, καὶ τὰ μόρια ὅτι ῥιπτοῦμεν τὰ ἄχρηστα, καὶ τέλος
1235, b. τὸ σῶμα, ὅταν ἀποθάνῃ· ἄχρηστος γὰρ ὁ νεκρός· οἷς δὲ χρήσιμον, φυλάττουσιν, ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ. ταῦτα πάντα δοκεῖ μὲν ὑπεναντία ἀλλήλοις εἶναι. τό τε γὰρ [ὅμοιον] ἄχρηστον τῷ ὁμοίῳ, καὶ ἐναντιότης ὁμοιότητος ἀπέχει πλεῖστον, καὶ τὸ ἐναντίον ἀχρηστότατον τῷ ἐναντίῳ· φθαρτικὸν γὰρ τοῦ ἐναντίου τὸ ἐναντίον. ἔτι δοκεῖ τοῖς μὲν ῥᾴδιον τὸ κτήσασθαι φίλον, τοῖς δὲ σπανιώτατον γνῶναι, καὶ οὐκ ἐνδέχεσθαι ἄνευ εὐτυχίας· τοῖς γὰρ εὖ πράττουσι βούλονται πάντες δοκεῖν φίλοι εἶναι. οἱ δ᾽ οὐδὲ τοῖς συνδιαμένουσιν ἐν ταῖς ἀτυχίαις ἀξιοῦσι πιστεύειν, ὡς ἐξαπατῶντας καὶ προσποιουμένους, ἵνα κτήσωνται διὰ τῆς τῶν ἀτυχούντων ὁμιλίας πάλιν εὐτυχούντων φιλίαν.

2 Ληπτέος δὴ τρόπος ὅστις ἡμῖν ἅμα τά τε δοκοῦντα περὶ τούτων μάλιστα ἀποδώσει καὶ τὰς ἀπορίας λύσει καὶ τὰς ἐναντιώσεις. τοῦτο δ᾽ ἔσται, ἐὰν εὐλόγως φαίνηται τὰ ἐναν-

rum coniecturae tribuens scribendum suspicatur *τὰ δ᾽ ἄχρηστα καὶ αὐτοὶ αὐτῶν ἀποβάλλουσιν*. Cui coniecturae magnum firmamentum paratum est in verbis Xenophonteis (vide adnot. proximam) Mem. I, 2, 54 *αὐτοὶ αὐτῶν ὄνυχάς τε καὶ τρίχας ἀφαιροῦσι*. — *Σωκρ. ὁ γέρων*] Cf. Xen. Memor, I, 2, 53–54. Vide etiam Eth. Eud. p. 1216, b, 3.

1235, b, 2. *ἐν Αἰγύπτῳ*] Cf. Herod. II, 86. Plat. Phaed. p. 80, C ibique Fischer. — *ταῦτα πάντα*] *ταῦτα δὴ πάντα* A. etc.

2-3. *πάντα - ἄχρηστον*] om. M.

3. *ὅμοιον*] Hanc vocem addidi e coniectura, quam fulcit et sententiarum series et locus qui ad haec spectat M. M. II, 11 p. 1208, b *τὸ γὰρ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου οὐδὲν προσδεῖται*: cf. etiam M. M. p. 1209, a, 38.

7. *σπανιώτατον*] Cf. E. N. VIII, 3, 8.

8. *εὐτυχίας*] *εὐτυχίας* agnoscit etiam Int. („citra successum"): et ferri potest lectio, si amicos rebus secundis adscisci, postea diversis probari intelligimus, iuxta vulgatum illud „Amicus certus in re incerta cernitur". Sylburg. Ego retinui librorum scripturam, quia aliquo pacto explicari potest locus: „nec in rebus secundis nec in adversis potest, nisi singularis aliqua occasio oblata fuerit, perspici mens vera amicorum." Sed haec quoque satis contorta ratio est. Quare non abest suspicio quin *ἀτυχίας* potius pro *εὐτυχίας* scriptum fuerit: namque „Amicus certus in re incerta cernitur" et, ut ait Eur. Hec. 1202, *ἐν τοῖς γὰρ κακοῖς οἱ ἀγαθοὶ σαφέστατοι φίλοι*, atque *αἱ ἀτυχίαι μᾶλλον τῶν εὐτυχιῶν δεικνύουσι τὸν φιλούμενον*, ut est infra p. 1238, a, 15. Atque ita demum bene coeunt quae sequuntur *τοῖς γὰρ εὖ πράττουσι κτλ.* et commode opponuntur illa v. 9 *οἱ δ᾽ οὐδὲ τοῖς συνδιαμένουσιν ἐν ταῖς ἀτυχίαις ἀξιοῦσι πιστεύειν*.

9. *συνδιαμένουσιν*] *διαμένουσιν* M.

13. *ARG. II, C. Itaque videndum est quo modo hae dubitationes solvantur, et imprimis quaeratur utrum iucundum sit illud, quod amore expetitur, an bonum. Tenendum est igitur ante omnia, quodcunque expetamus aut velimus id esse aut vere bonum aut aliquid quod bonum videatur. Ex quo intelligitur, cur non solum bonum, sed etiam iucundum ab hominibus expetatur: est. enim iucundum aliquid quod bonum videatur* (p. 1235, b, 13–30). *Deinde ponendum est, bona esse partim absolute bona, partim relata ad aliquem: atque eadem absolute bona et absolute iucunda: absolute autem bona ea dicenda, quae hominibus probis et prudentibus talia videantur: his vero hominibus etiam absolute iucundum nihil est aliud nisi bonum et honestum* (p. 1235, b, 30 - 1236, a, 7).

13. *δὴ*] *δὲ* A. etc. — *τρόπος*] *λοιπὸς* Int. M. P. E. Is. Cam. - *τρόπος* correxit S. Cas. (posterior coni. etiam *λόγος*). — *τε*] om. A. etc.

1235, b. τία δοκοῦντα· μάλιστα γὰρ ὁμολογούμενος ὁ τοιοῦτος ἔσται λόγος τοῖς φαινομένοις. συμβαίνει δὲ μένειν τὰς ἐναντιώσεις, ἐὰν ἔστι μὲν ὡς ἀληθὲς ᾖ τὸ λεγόμενον, ἔστι δ' ὡς οὔ. Ἔχει δ' ἀπορίαν καὶ πότερον τὸ ἡδὺ ἢ τὸ ἀγαθόν ἐστι τὸ φιλούμενον. εἰ μὲν γὰρ φιλοῦμεν οὗ ἐπιθυμοῦμεν, καὶ μάλιστα ὁ ἔρως τοιοῦτον („οὐδεὶς γὰρ ἐραστὴς ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ") ἡ δ' ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος, ταύτῃ μὲν τὸ φιλούμενον τὸ ἡδύ· εἰ δὲ ὃ βουλόμεθα, τὸ ἀγαθόν· ἔστι δ' ἕτερον τὸ ἡδὺ καὶ τὸ ἀγαθόν. Περὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν συγγενῶν τούτοις πειρατέον διορίσαι, λαβοῦσιν ἀρχὴν τήνδε. τὸ γὰρ ὀρεκτὸν καὶ βουλητὸν ἢ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν. διὸ καὶ τὸ ἡδὺ ὀρεκτόν. φαινόμενον γάρ τι ἀγαθόν. τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ, τοῖς δέ φαίνεται κἂν μὴ δοκῇ· οὐ γὰρ ἐν ταὐτῷ τῆς ψυχῆς ἡ φαντασία καὶ ἡ δόξα. ὅτι μέντοι φίλον καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἡδύ, δῆλον. Τούτου δὲ διωρισμένου ληπτέον ὑπόθεσιν ἑτέραν. τῶν γὰρ ἀγαθῶν τὰ μὲν ἁπλῶς ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ τινί, ἁπλῶς δ' οὔ· καὶ τὰ αὐτὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ καὶ ἁπλῶς ἡδέα. τὰ μὲν γὰρ τῷ ὑγιαίνοντί φαμεν σώματι συμφέροντα ἁπλῶς εἶναι σώματι ἀγαθά, τὰ δὲ τῷ κάμνοντι οὔ, οἷον φαρμακείας καὶ τομάς. ὁμοίως δὲ καὶ ἡδέα ἁπλῶς σώματι τὰ τῷ ὑγιαίνοντι καὶ ὁλοκλήρῳ, οἷον τὸ ἐν τῷ φωτὶ ὁρᾶν καὶ οὐ τὸ ἐν τῷ σκότει· καίτοι τῷ ὀφθαλμιῶντι ἐναντίως· καὶ οἶνος ἡδίων οὐχ ὁ τῷ διεφθαρμένῳ τὴν γλῶτταν ὑπὸ οἰνοφλυγίας (ἐπεὶ οὐδ' εἴ γ' ὄξος παρεγχέουσιν), ἀλλὰ τῇ

18. ἔστι μὲν] ἔστι μὲν om. A. etc., μὲν om. codd., ἔστι μὲν coniecit Cas., recepit B.

19. πότερον τὸ ἡδὺ κτλ.] Fons est E. N. VIII, 2. Cf. M. M. II, 11 p. 1208, b, 37.

20. φιλοῦμεν οὗ ἐπιθ.] Ita scripsi e coni. Bon. pro φιλούμενον ἐπιθ.

21. „οὐδεὶς γὰρ κτλ.] Versus est Euripidis Troad. 1051 οὐκ ἔστ' ἐραστὴρ ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ. Laudatur idem Rhet. II, 21. Quare ea signa, quibus aliorum verba commemorari indicatur, addidi.

22. εἰ δὲ] om. A. etc.

23. τὸ ἀγαθόν κτλ.] Cf. Eud. p. 1227, a, 22. 28. p. 1228, b, 19.

25. τὸ γὰρ ὀρεκτὸν κτλ.] Cf. Eud. p. 1227, a, 18 sqq. p. 1152, b, 27 sqq. E. N. III, 4, 1 sqq. VIII, 2, 2.

28. φαίνεται κἂν μὴ δοκῇ] Nam φαίνεται id, cuius species obversatur animo et opinionem excitat: δοκεῖ quod opinione quodammodo conceptum est, sive vera illa, sive falsa (vide adn. ad p. 1139, b, 17): cf. Camerar. ad E. N. III, 4, 3 et quae ad h. l. collegit Zellius et Waitz. Org. II p. 327. – de Insomn. 3 p. 451, b, 6 φαίνεται μὲν οὖν πάντως, δοκεῖ δ' οὐ πάντως τὸ φαινόμενον. de An. III, 3 p. 428, b, 2 φαίνεται δὲ καὶ ψευδῆ, περὶ ὧν ἅμα ὑπόληψιν ἀληθῆ ἔχει, οἷον φαίνεται μὲν ὁ ἥλιος ποδιαῖος, πεπίστευται δ' εἶναι μείζων τῆς οἰκουμένης.

28-29. οὐ γὰρ ἐν ταὐτῷ – δόξα] Cf. de An. III, 3. III, 4.

31. τῶν γὰρ ἀγαθῶν] Fons est E. N. VIII, 2, 2. Cf. Eudem. III, 1 p. 1228, b, 19. Eud. VI = Nic. VII, 13 p. 1152, b, 27 sqq.

32. αὐτὰ] αὐτῶ P.

33. τὰ μὲν γὰρ] μὲν om. M. Cas. De re cf. E. N. III, 4, 4.

34. οὔ] om. P.

37. καὶ] om. P. et Int. — σκότει] σκό P (τ superscr.), ut sit ambiguum utrum σκότῳ an σκότει scriptum fuerit.

38. οὐχ ὁ] οὐχὶ A. etc. De re cf. Pol. I, 5 p. 1254, a, 37.

39. οὐδ' εἴ γ' ὄξος] Ita scripsi ex A. etc. Int. („quae ne infusum quidem acetum discernat") pro eo quod Bekkerus ex codd. suis, ut videtur, dedit οὔτ' ὄξος: nam ad ἐπεὶ οὐδὲ cogitando

1236, a. ἀδιαφθόρῳ αἰσθήσει. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ψυχῆς, καὶ οὐχ ἃ τοῖς παιδίοις καὶ τοῖς θηρίοις, ἀλλ' ἃ τοῖς καθεστῶσιν· ἀμφοτέρων γοῦν μεμνημένοι, ταῦθ' αἱρούμεθα. ὡς δ' ἔχει παιδίον καὶ θηρίον πρὸς ἄνθρωπον καθεστῶτα, οὕτως ἔχει ὁ φαῦλος καὶ ἄφρων πρὸς τὸν ἐπιεικῆ καὶ φρόνιμον. τούτοις δὲ ἡδέα τὰ κατὰ τὰς ἕξεις· ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ καλά. Ἐπεὶ οὖν τὰ ἀγαθὰ πλεοναχῶς (τὸ μὲν γὰρ τῷ τοιόνδ' εἶναι λέγομεν ἀγαθόν, τὸ δὲ τῷ ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον) ἐπεὶ δὲ τὸ ἡδὺ τὸ μὲν ἁπλῶς καὶ ἀγαθὸν ἁπλῶς, τὸ δὲ τινὶ καὶ φαινόμενον ἀγαθόν· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων δι' ἕκαστον τούτων ἐνδέχεται ἡμᾶς αἱρεῖσθαί τι καὶ φιλεῖν, οὕτω καὶ ἄνθρωπον· τὸν μὲν γὰρ [τῷ] τοιόνδε καὶ δι' ἀρετήν, τὸν δ' ὅτι ὠφέλιμος καὶ χρήσιμος, τὸν δ' ὅτι ἡδὺς καὶ δι' ἡδονήν. φίλος δὴ γίνεται ὅταν φιλούμενος ἀντιφιλῇ, καὶ τοῦτο μὴ λανθάνῃ πως αὐτούς. Ἀνάγκη ἄρα τρία φιλίας εἴδη εἶναι, καὶ μήτε καθ' ἓν ἁπάσας μήθ' ὡς

addendum est *αἰσθάνονται οἱ οἰνόφλυγες*, ex illa dicendi brevitate Eudemo propria, de qua egi epist. crit. p. 12. Haec si cui improbantur, videat num scribendum sit *ἐπεὶ οὐκ ἂν ὄξος παρεγχέοιεν* comparatis illis Cassii Probl. p. 348 Sylb. „*διὰ τί οἱ μέθυσοι φαῦλον οἶνον ἡδέως πίνουσιν.*" — *ἀλλὰ*] Nihil mutavi: dubitabam enim, utrum *ἀλλ' ὁ* corrigere praestaret, an, in quod magis inclinabam, *ἀλλ' ἃ*, ut esset hic sensus: *ἀλλ' ἡδέα ἃ τῇ ἀδιαφθ. αἰσθήσει ἡδέα φαίνεται.*

1236, a, 1. *ἀδιαφθόρῳ*] *διαφόρῳ* M. — *καὶ οὐχ*] *καὶ* om. A. etc. Int.

2. *ἀλλ' ἃ*] Ita scripsi e coni. pro *ἀλλὰ*. — *τοῖς καθεστῶσιν*] Cf. p. 1224, a, 29.

4. *καθεστῶτα*] *καὶ καθεστῶτα* P.

7. *ARG. III. Eruitur notio amici. Quoniam igitur et bonum et iucundum pluribus modis dicitur, hominem quoque ob diversas causas carum habere possumus, aut ob virtutem eius aut ob utilitatem aut ob suavitatem. Sed amicus tum dicetur ille qui amatur, si idem amantem redamat eaque amoris vicissitudo utrique nota est* (p. 1236, a, 7-15).

7. *Ἐπεὶ οὖν κτλ.*] Fons est E.N. VIII, 2, 3-4.

9. *ἐπεὶ δὲ*] Ita scripsi e cod. P. (*ἐπείδε*) cum A. E. Is. Cam. pro *ἐπειδὴ* quod edidit Bekk. vel *ἐπεὶ* omisso *δὲ*, ut est in cod. M. – *ἔτι δὲ* coniecit Bon. p. 56. Sententiam recte expedivit Breierus in ephem. *Jen. Littztg.* 1845 No. 211. Post *χρήσιμον* finiri parenthesin, non v. 11 post *ἀψύχων*, perspexit Bonitzius.

10. *καὶ φαινόμενον*] *καὶ* scripsi ex emendatione Breieri l. l. pro *ἢ*. Bonitzius p. 57 *ἢ πῶς* coniecit, refutatum illud a Breiero.

12. *οὕτω*] Ita scripsi e coniectura Bonitzii, quae mihi quidem videtur verissima, pro *ὥσπερ*. — *τῷ τοιόνδε*] *τῷ* addidi e coniectura quam Bonitzium quoque p. 57 cepisse non sine gaudio animadverti: cf. v. 7-8.

15. *καὶ τοῦτο μὴ λανθ.*] Cf. E. N. VIII, 2, 4. Pro *λανθάνῃ* in. M. est *λανθάνειν*.

15. *ARG. IV. Species amicitiae pro causis diligendi* (cf. p. 1238, b, 15). *Tres igitur sunt species amicitiae, prout ea aut virtute aut utilitate aut iucunditate conciliatur: at eae non tanquam species unius generis considerandae sunt, sed una est amicitia vera hoc tam augusto nomine digna, cuius ad similitudinem reliquae dicuntur* (p. 1236, a, 15-33).

15. *Ἀνάγκη ἄρα κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 3, 1. Cf. M. M. II, 11 p. 1209, a, 21.

16. *εἴδη*] om. P.

16-18. *καθ' ἓν - πρὸς μίαν*] *καθ' ἓν* dicerentur amicitiae species eidem notioni subiectae: *πρὸς μίαν* dicuntur, quae spectant ad unam illam amicitiam veram, cuius respectu nomen sortiuntur: cf. p. 1236, b, 26. b, 23. Alexand. ad Met. p. 199, 20 *καθ' ἓν λεγόμενα λέγει τὰ συνώνυμα καὶ ὑφ' ἕν τι γένος τεταγμένα.* Cf. Bonitz. p. 60 et ad Metaph. comm. p. 88.

1236, a. εἴδη ἑνὸς γένους μήτε πάμπαν λέγεσθαι ὁμωνύμως. πρὸς μίαν γάρ τινα λέγονται καὶ πρώτην, ὥσπερ τὸ ἰατρικόν. καὶ [γὰρ] ψυχὴν ἰατρικὴν καὶ σῶμα λέγομεν καὶ ὄργανον καὶ ἔργον, ἀλλὰ κυρίως τὸ πρῶτον. πρῶτον δ' οὗ λόγος ἐν ἡμῖν ὑπάρχει οἷον ὄργανον ἰατρικόν, ᾧ ἂν ὁ ἰατρὸς χρήσαιτο· ἐν δὲ τῷ τοῦ ἰατροῦ λόγῳ οὐκ ἔστιν ὁ τοῦ ὀργάνου. ζητεῖται μὲν οὖν, πανταχοῦ τὸ πρῶτον. διὰ δὲ τὸ καθόλου εἶναι τὸ πρῶτον, λαμβάνουσι καὶ πρῶτον καθόλου· τοῦτο δ' ἐστὶ ψεῦδος. ὥστε καὶ περὶ τῆς φιλίας οὐ δύνανται πάντ' ἀποδιδόναι τὰ φαινόμενα· οὐ γὰρ ἐφαρμόττοντος ἑνὸς λόγου οὐκ οἴονται [τὰς] ἄλλας φιλίας εἶναι. αἱ δ' εἰσὶ μέν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως εἰσίν. οἱ δ' ὅταν ἡ πρώτη μὴ ἐφαρμόττῃ, ὡς οὖσαν καθόλου ἄν, εἴπερ ἦν πρώτη, οὐδ' εἶναι φιλίας τὰς ἄλλας φασίν. ἔστι δὲ πολλὰ εἴδη φιλίας. τῶν γὰρ ῥηθέντων ἦν ἤδη, ἐπειδὴ διώρισται τριχῶς λέγεσθαι τὴν φιλίαν. η μὲν γὰρ διώρισται δι' ἀρετήν, ἡ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον, ἡ δὲ διὰ τὸ ἡδύ. Τούτων ἡ μὲν διὰ τὸ χρήσιμόν ἐστιν ἡ τῶν πλείστων φιλία· διὰ γὰρ τὸ χρήσιμοι εἶναι φιλοῦσιν ἀλλήλους, καὶ μέχρι τούτου, ὥσπερ ἡ παροιμία „Γλαῦκ', ἐπίκουρος ἀνὴρ τόσσον φίλος ἔσκε μάχηται,“ καὶ „οὐκέτι γιγνώσκουσιν Ἀθη-

17. ὁμωνύμως] Cf. adn. p. 87, 27.
19. καὶ γὰρ] γὰρ addidi e coniectura eadem a Bon. p. 57 proposita.
20. πρῶτον δ'] πρῶτον δι', omisso altero πρῶτον, A. etc. Int. — ἡμῖν] pro ἡμῖν Bon. p. 57. coni. πᾶσιν, qua mutatione non opus est, si ita explicas: primum est id, cuius concepta a nobis notio, cuius notio in nobis in universum est et ad omnia applicatur.
23. εἶναι τὸ] τὸ om. P.
27. τὰς ἄλλας] τὰς addidi e coni. Bon.: cf. v. 29.
28. οἱ] αἱ codd. A. etc. Int. Correxit Bekk. cf. p. 1236, b, 12. — οὖσαν] οὖσα P.
30. ἤδη] εἴδη P. Cam.
33. *ARG. V. Discrimina amicitiarum diversarum. Hae amicitiae his potissimum rebus differunt.* A.) *Amicitia illa, in qua a spe utilitatum causae diligendi proficiscuntur, vulgi est: illa, cuius ortus est ab iucunditate, praecipue est aetatis iuvenilis: tertia, cuius conciliatrix virtutis opinio fuit, hominum est proborum* (p. 1236, a, 33 - b, 1). B.) *Vera amicitiae definitio, ut sit amor mutuus mutuaque certorum hominum prae omnibus aliis electio, non cadit nisi in necessitudinem hominum proborum: reliquae amicitiae ex parte adeo in bestiis, haud raro etiam in commerciis hominum pravorum reperiuntur* (p. 1236, b, 1-17).
33. Τούτων ἡ μὲν κτλ.] Fons est E. N. VIII, 3, 3 seqq. Cf. M. M. II, 11 p. 1209, b, 16. — ἡ τῶν πλείστων] ἡ διὰ τῶν πλείστων M. P. A. E. Is. Cam. Correxit S.
34. χρήσιμοι] χρήσιμον M. P.
35-36. τόσσον φίλος ἔσκε μάχηται] Ita scripsi e coni. pro τὸν σοφὸν [M. P. A. E. Is. Cam. σὸν e Sylb. coniectura Cas. Bekk.] φίλον ἔσκε μάχηται. Iam Sylburgius quae esse deberet sententia sensit quum haec in obss. scriberet: „σοφόν quum nec metrum nec sensus admittat, haud scio an verius sit σφὸν vel ἑόν: nec incommodum sensum pareret τόσατον [modo graecum esset] φίλον, ut significaret socium seu auxiliatorem tamdiu pro amico haberi quamdiu pugnat, post pugnam vero negligi eius amicitiam: quod innuit etiam sequens proverbium.“ Cf. Ovid. Trist. I, 9, 5 donec eris felix, multos numerabis amicos: tempora si fuerint nubila, solus eris. Erasm. adag. p. 353 ed. 1599. Non admisissem hanc meam coniecturam, nisi probabilem eam iudicasset philologus quidam eximius, quod Μοισᾶν χαπυρὸν στόμα a me consultum per litteras haec mihi respondit. „Primo adspectu nemo erit quin Glaucum significari existimet Glaucum Homericum: varia autem licet con-

1236, a. ναῖοι Μεγαρῆας.“ ἡ δὲ δι᾽ ἡδονὴν τῶν νέων· τούτου γὰρ αἴσθησιν ἔχουσιν. διὸ εὐμετάβολος φιλία ἡ τῶν νέων. μεταβαλλόντων γὰρ τὰ ἤθη κατὰ τὰς ἡλικίας μεταβάλ-
1236, b. λει καὶ τὸ ἡδύ. ἡ δὲ κατ᾽ ἀρετὴν τῶν βελτίστων. Φανερὸν δ᾽ ἐκ τούτων ὅτι ἡ πρώτη φιλία ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐστιν ἀντιφιλία καὶ ἀντιπροαίρεσις πρὸς ἀλλήλους. φίλον μὲν γὰρ τὸ φιλούμενον τῷ φιλοῦντι, φίλος δὲ τῷ φιλουμένῳ καὶ ἀντιφιλῶν. αὕτη μὲν οὖν ἐν ἀνθρώποις μόνον ὑπάρχει φιλία· μόνον γὰρ αἰσθάνεται προαιρέσεως. αἱ δ᾽ ἄλλαι καὶ ἐν τοῖς θηρίοις, καὶ τὸ χρήσιμον ἐπὶ μικρόν τι φαίνεται ἐνυπάρχον καὶ πρὸς ἄνθρωπον τοῖς ἡμέροις καὶ πρὸς ἄλληλα, οἷον τὸν τροχίλον φησὶν Ἡρόδοτος τῷ κροκοδείλῳ, καὶ ὡς οἱ μάντεις τὰς συνεδρείας καὶ διεδρείας λέγουσιν. καὶ οἱ φαῦλοι ἂν εἶεν φίλοι ἀλλήλοις καὶ διὰ τὸ χρήσιμον καὶ διὰ τὸ ἡδύ. οἱ δ᾽ ὅτι ἡ πρώτη οὐχ ὑπάρχει αὐτοῖς, οὔ φασι φίλους εἶναι· ἀδικήσει γὰρ ὅ γε φαῦλος τὸν φαῦλον, οἱ δ᾽ ἀδικούμενοι οὐ φιλοῦσι σφᾶς αὐτούς. οἱ δὲ φιλοῦσι μέν, ἀλλ᾽ οὐ τὴν πρώτην φιλίαν, ἐπεὶ τάς γε ἑτέρας οὐθὲν

iectare. An forte versus est poetae Cyclici qui Glaucum et socium (Sarpedonem?) adversus Diomedem procedentes fecit? An ita scriptum fuit? Γλαῦκ᾽, ἐπίκουρος ἀνήρ [Sarpedonis], ἐπὶ σὸν φίλον [adversus Diomedem] ἐστὶ μαχηταί. – An significatur Glaucus Herodoti VI, 86? – De voc. ἔσχε mihi scrupulus etiam restat.“

36. Ἀθηναῖοι] ἀθῆναι M. ἀληθῆναι P.

37. ἡ δὲ δι᾽ ἡδονὴν] Cf. E. N. VIII, 3, 5. M. M. II, 11 p. 1209, b, 19.

37-38. τούτου γὰρ – τῶν νέων] Haec om. A. etc.

38. διὸ εὐμετάβολος] Cf. Cic. Lael. 10. et quae indicavi ad E. N. VIII, 3, 5 p. 19.

1236, b, 1. ἡ δὲ κατ᾽ ἀρετὴν τ. β.] Cf. E. N. VIII, 3, 6. M. M. II, 11 p. 1209, b, 11.

2. ἡ τῶν ἀγαθῶν] Virgulas quibus Bekk. haec voc. circumdedit removi praeeunte Int., sicuti desunt in edd. veteribus: cf. p. 1237, a, 32.

3. ἀντιπροαίρεσις] Hoc vocabulo, a Papio et lexici Passow. editoribus neglecto et hic et infra p. 1237, a, 31 significatur mutua reiectis aliis electio, qua amicitiae foedus cum certo quodam homine inire decernimus: quo egregie natura amicitiae describitur. Cf. Isocr. Dem. p. 4 ἡγεῖτο εἶναι πρὸς ἑταιρίαν πολλῷ κρείττω φύσιν νόμου καὶ τρόπον γένους καὶ προαίρεσιν ἀνάγκης. Rhetor. II, 21 p. 1394, a, 27. Ob oculos habuit auctor illa E. N. VIII, 5, 5 ἀντιφιλοῦσι μετὰ προαιρέσεως. – Callide autem προαιρέσεως notione efficitur ut virtuti amicitia similior esse videatur (cf. p. 1234, b, 28).

4. φίλος δὲ τῷ φιλουμένῳ] Haec corrupta esse manifestum est. Emendandum videtur φίλος δὲ ὁ φιλούμενος κτλ. Cf. Plat. Lys. p. 212.

7. τὸ] τὸ om. A. etc.

8. ἐνυπάρχον] Virgulam post hanc vocem a Bekkero positam sustuli, quo facto non opus videtur v. 7 post θηρίοις inserere οἷς, ut voluit Bonitzius. — ἄνθρωπον] ἀνθρώπων M. A. E. Is. Cam. Correxit Sylb. — ἄλληλα] ἄλλα codices et A. etc. Correxit Cas.

9. οἷον – Ἡρόδοτος] Herodotus II, 68 τὰ μὲν ἄλλα ὄρνεα καὶ θηρία φεύγει τὸν κροκόδειλον, ὁ δὲ τροχίλος εἰρηναῖόν οἱ, ἅτε ὠφελεομένῳ πρὸς αὐτοῦ .... ὁ δὲ ὠφελεόμενος ἥδεται καί οὐδὲν σίνεται τὸν τροχίλον.

10. ὡς οἱ μάντεις κτλ.] Cf. Ar. Hist. An. IX, 1 p. 608, b, 27. – Pro διεδρείας, ut scribendum esse vidit etiam Sylburgius, in A. E. Cam. est διοδρείας, unde margo E. Is. Sylb. Cas. διοδείας.

11. καὶ οἱ φαῦλοι κτλ.] Cf. E. N. VIII, 4, 6.

12. οἱ] οὐ M. A. etc. Int. – De re cf. p. 1235, a, 31-32.

14. οἱ δὲ] οὐδ᾽ οὐ M. P.

15. οὐθὲν] οὐθὲν pro οὐθεὶς scripsi e coni. post Int. („nihil vetat“) et Bon.

1236, b. κωλύει· δι᾽ ἡδονὴν γὰρ ὑπομένουσιν ἀλλήλους βλαπτόμενοι, ὡς ἂν ὦσιν ἀκρατεῖς. Οὐ δοκοῦσι δ᾽ οὐδ᾽ οἱ δι᾽ ἡδονὴν φιλοῦντες ἀλλήλους φίλοι εἶναι, ὅταν κατ᾽ ἀκρίβειαν ζητῶσιν, ὅτι οὐχ ἡ πρώτη· ἐκείνη μὲν γὰρ βέβαιος, αὕτη δὲ ἀβέβαιος. ἡ δ᾽ ἐστὶ μέν, ὥσπερ εἴρηται, φιλία, οὐκ ἐκείνη δέ, ἀλλ᾽ ἀπ᾽ ἐκείνης. τὸ μὲν οὖν ἐκείνως μόνον λέγειν τὸν φίλον βιάζεσθαι τὰ φαινόμενά ἐστι, καὶ παράδοξα λέγειν ἀναγκαῖον· καθ᾽ ἕνα δὲ λόγον πάσας ἀδύνατον. λείπεται τοίνυν οὕτως, ὅτι ἔστι μὲν ὡς μόνη [ἡ] πρώτη φιλία, ἔστι δ᾽ ὡς πᾶσαι, οὔτε ὡς ὁμώνυμοι καὶ ὡς ἔτυχεν ἔχουσαι πρὸς αὑτάς, οὔτε καθ᾽ ἓν εἶδος, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἕν. ἐπεὶ δ᾽ ἁπλῶς ἀγαθὸν καὶ ἁπλῶς ἡδὺ τὸ αὐτὸ καὶ ἅμα, ἂν μή τι ἐμποδίζῃ, ὁ δ᾽ ἀληθινὸς φίλος καὶ ἁπλῶς ὁ πρῶτός ἐστιν, ἔστι δὲ τοιοῦτος ὁ δι᾽ αὐτὸν αὐτὸς αἱρετός (ἀνάγκη δ᾽ εἶναι τοιοῦτον· ὡς γὰρ βούλεταί τις δι᾽ αὐτὸν εἶναι τἀγαθά, ἀνάγκη καὶ αὐτὸν αἱρεῖσθαι εἶναι), ὁ δ᾽ ἀληθινὸς φίλος καὶ ἡδύς ἐστιν ἁπλῶς· διὸ δοκεῖ καὶ ὁ ὁπωσοῦν φίλος ἡδύς. Ἔτι δὲ διοριστέον περὶ τούτου μᾶλλον· ἔχει γὰρ ἐπίστασιν πότερον τὸ αὑτῷ ἀγαθὸν ἢ τὸ ἁπλῶς ἀγαθὸν φίλον, καὶ πότερον τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν φιλεῖν μεθ᾽ ἡδονῆς, ὥστε καὶ τὸ φιλητὸν ἡδύ, ἢ οὔ; ἄμφω γὰρ εἰς ταὐτὸ συνακτέον· τά τε γὰρ μὴ ἁπλῶς ἀγαθὰ ἀλλὰ κακὰ ἁπλῶς, [ἂν] τύχῃ, φευκτά, καὶ τὸ μὴ αὑτῷ ἀγαθὸν οὐθὲν πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἐστὶν ὃ ζητεῖται, τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ οὕτως εἶναι ἀγαθά. ἔστι γὰρ

16. ὑπομένουσιν] ὑπομένουσιν scripsi e coni. Bon. p. 59 pro ὑπονοοῦσιν.

17. *ARG. V,* C.) *Vera amicitia virtutis amore excitata stabilitatis laude gaudet sola.* D.) *Eadem hoc habet praecipui quod ipsa in se continet ac parit suavitatem* (p. 1236, b, 17 – 1237, b, 7).

17. Οὐ δοκοῦσι κτλ.] Cf. E. N. VIII, 3, 6 et 4, 1. — οὐδ᾽ οἱ] οὐ M. A. E. Is. Cam. δ᾽ οἱ S. Cas.

19. αὕτη δὲ ἀβέβαιος] om. A. etc. Int.

20. εἴρηται] Cf. p. 1236, a, 16.

21. ἀπ᾽ ἐκείνης] ἐπ᾽ ἐκείνης Cam.

23. καθ᾽ ἕνα] Cf. adn. p. 1236, a, 16–18. — πάσας] πᾶσαι P. — ἀδύνατον] ἀδύνατον scripsi e coni. Bonitzii pro δυνατόν.

24. οὕτως] om. A. etc. — μόνη] μόνον A. etc. — ἡ] ἡ om. codices et A. etc., nescio an recte adiecerit Bekk.

25. αὑτάς] ἑαυτάς P. A. etc.

27. τι] τι pro τις scripsi ex emendatione Int. („nisi quid obstat“) et Bon.

28. ὁ δ᾽] οὐδ᾽ pr. M.

29. δι᾽ αὐτὸν αὐτὸς] δι᾽ αὐτὸν αὐτὸν P.

29 – 31. ἀνάγκη – εἶναι] Ante haec verba et post ea plene interpungit Bekk., verum vidit Bon.

32. διὸ δοκεῖ κτλ.] His verbis, ante quae plene interpungit Bekk., continetur, ut vidit Int., apodosis enunciati ἐπεὶ κτλ. v. 26. Vide Bon. p. 60. — ὁ ὁπωσοῦν] ὁ om. M.

33. ἔχει γὰρ ἐπίστασιν πότερον] Ita scripsi e coni. pro ἔχει ἐπίστασιν [ἐπίτασιν A. etc.] πότερον γάρ. Voculam γὰρ transponendam esse iam in marg. Is. monitum est. – Metaph. *N,* 2 p. 1089, b, 25 ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων κατηγοριῶν ἔχει τινὰ καὶ ἄλλην ἐπίστασιν [ἀπορίαν interpretetur Alex.] πῶς πολλά. Phys. II, 4 p. 196, a, 36. Vide et infra p. 1237, a, 19 et adn. ad p. 1214, b, 6.

34. πότερον τὸ αὑτῷ κτλ.] Fons est E. N. VIII, 2, 2.

36 – 37. τά τε γὰρ – φευκτά] Haec non vertit Int.

37. ἂν τύχῃ] ἂν addidi e coni. quam fecit etiam Bon. p. 61. – τύχη A. E. τύχῃ Is. Cam. etc.

39. οὕτως] Bekkerus coni. αὑτῷ. Mihi nihil mutandum videtur.

1237, a. αἱρετὸν μὲν τὸ ἁπλῶς ἀγαθόν, αὐτῷ δὲ τὸ αὐτῷ ἀγαθόν, ἃ δεῖ συμφωνῆσαι. καὶ τοῦτο ἡ ἀρετὴ ποιεῖ· καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τούτῳ, ὅπως οἷς μήπω ἔστι γένηται [ἂν ᾖ] εὐθέτως τε καὶ πρὸ ὁδοῦ, ἄνθρωπος ὤν· φύσει γὰρ αὐτῷ ἀγαθὰ τὰ ἁπλῶς ἀγαθά. ὁμοίως δὲ καὶ ἀνὴρ ἄν τι... γυναικὸς καὶ ἀφυοῦς εὐφυής, διὰ τοῦ ἡδέος δὲ ἡ ὁδός· ἀνάγκη εἶναι τὰ καλὰ ἡδέα. ὅταν δὲ τοῦτο διαφωνῇ, οὔπω σπουδαῖον τελέως· ἐνδέχεται γὰρ ἐγγενέσθαι ἀκρασίαν· τῷ γὰρ διαφωνεῖν τἀγαθὸν τῷ ἡδεῖ ἐν τοῖς πάθεσιν ἀκρασία ἐστίν. ὥστ᾿ ἐπειδὴ ἡ πρώτη φιλία κατ᾿ ἀρετήν, ἔσονται καὶ αὐτοὶ ἁπλῶς ἀγαθοί. τοῦτο δ᾿ οὐχ ὅτι χρήσιμοι, ἀλλ᾿ ἄλλον τρόπον· διχῶς γὰρ ἔχει τὸ τῳδὶ ἀγαθὸν καὶ ἁπλῶς ἀγαθόν. καὶ ὁμοίως ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ὠφελίμου καὶ ἐπὶ τῶν ἕξεων. ἄλλο γὰρ τὸ ἁπλῶς ὠφέλιμον καὶ τὸ ἑκάστῳ, οἷον τὸ γυμνάζεσθαι πρὸς τὸ φαρμακεύεσθαι. ὥστε καὶ ἡ ἕξις ᾗ ἀνθρώπου ἀρετή. ἔστω γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῶν φύσει σπουδαίων· ἡ γὰρ τοῦ φύσει σπουδαίου ἀρετὴ ἁπλῶς ἀγαθόν, ἡ δὲ τοῦ μὴ ἐκείνῳ. ομοίως δὴ ἔχει καὶ τὸ ἡδύ. ἐνταῦθα γὰρ ἐπιστατέον, καὶ σκεπτέον πότερόν ἐστιν ἄνευ ἡδονῆς φιλία, καὶ τί διαφέρει, καὶ ἐν ποτέρῳ ποτ᾿ ἐστὶ τὸ φιλεῖν, καὶ πότερον ὅτι ἀγαθός, κἂν εἰ μὴ ἡδύς, ἀλλ᾿ οὐ διὰ τοῦτο. διχῶς δὴ λεγομένου τοῦ φιλεῖν, πότερον ὅτι ἀγαθὸν τὸ κατ᾿ ἐνέργειαν οὐκ ἄνευ ἡδονῆς φαίνεται. δῆλον δ᾿ ὅτι ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης αἱ πρόσφατοι θεωρίαι καὶ μαθήσεις αἰσθηταὶ μάλιστα τῷ ἡδεῖ, οὕτω καὶ αἱ τῶν συνήθων ἀναγνωρίσεις, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς ἐπ᾿ ἀμφοῖν. φύσει γοῦν τὸ ἁπλῶς ἀγαθὸν ἡδὺ ἁπλῶς, καὶ οἷς ἀγαθόν, τούτοις ἡδύ.

1237, a, 2. τοῦτο ἡ] τοῦτον, omisso ἡ codices, Int. A etc.

3. γένηται, ἂν ᾖ εὐθέτως τε] ἂν ᾖ e coni. addidi, plenam post γένηται interpunctionem sustuli, τε e coni. pro δὲ posui. Emendandi viam indicavit Int. „civilis facultas – ingignit, modo iam ante accommodatus et homo existat.“ Cf. E. N. I, 4, 6 δεῖ τοῖς ἤθησιν ἦχθαι καλῶς τὸν περὶ τῶν καλῶν ἀκουσόμενον ἱκανῶς.

4. καὶ] om. P.

4. φύσει] Nam dummodo humana natura praeditus fuerit, vere bona sibi bona esse sentiet. Cf. quae leguntur infra v. 16 et p. 1153, b, 32. E. N. I, 8, 11. IX, 9, 7.

5. ἄν τι ... γυναικὸς] „si amat vir mulierem etc.“: apodosis est v. 6 ἀνάγκη κτλ. Ita autem scripsi pro ἀντὶ γυναικὸς et litteras τι ... initium esse puto verbi nescio cuius, fortasse ἐπιθυμῇ.

6. ἀφυοῦς εὐφυής] Ita scripsi e coni. pro ἀφυὴς εὐφυοῦς. Post εὐφυής plene interpungit Bekk. — διὰ τοῦ ἡδέος δὲ ἡ ὁδός] „si autem iucundo conciliari amorem inter omnes constat“. Cf. E. N. IX, 5, 3 ἀρχὴ τοῦ ἐρᾶν ἡ δι᾿ ὄψεως ἡδονή. Probl. IV, 15 p. 878, b, 11.

8. τῷ] Ita ego e cod P. pro τὸ.

12. τῳδί] τωδὶ A. E. Is. B. τοδὶ Cam. Sylb. Cas.

13. ὥσπερ] om. Cam.

14. ἑκάστῳ, οἷον τὸ] ἑκάστῳ, οἷον τὸ e coni. scripsi pro καλόν· τοιοῦτον vel τοιοῦτο, ut est in M. - Bon. coni. αὐτῷ, οἷον τὸ.

15. ᾗ] ᾗ e coni. scripsi pro ἡ.

21. καὶ] om. P. — εἰ] ἡ P.

22. ἀγαθὸν] Ita Int. Cas. B. ἀγαθὸς M. P. A. etc.

23. οὐκ ἄνευ ἡδονῆς] Cf. p. 1153, a, 14. E. N. X, 5, 6.

24. ἐπὶ τῆς] om. A. etc.

25. ἡδεῖ] Ita ego e coni. pro εἴδει. — ἀναγνωρίσεις] γνωρίσεις P.

26. γοῦν] οὖν A. etc. De re cf. p. 1235, b, 32.

1237, a διὸ εὐθὺς τὰ ὅμοια ἀλλήλοις χαίρει, καὶ ἀνθρώπῳ ἥδιστον ἄνθρωπος. ὥστ᾽ ἐπεὶ καὶ ἀτελῆ, δῆλον ὅτι καὶ τελειωθέντα· ὁ δὲ σπουδαῖος τέλειος. εἰ δὲ τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν φιλεῖν μεθ᾽ ἡδονῆς ἀντιπροαιρέσεως τῆς ἀλλήλων γνωρίσεως, δῆλον ὅτι καὶ ὅλως ἡ φιλία ἡ πρώτη ἀντιπροαίρεσις τῶν ἁπλῶς ἀγαθῶν καὶ ἡδέων, ὅτι ἀγαθὰ καὶ ἡδέα. ἔστι δ᾽ αὕτη ἡ φιλία ἕξις ἀφ᾽ ἧς ἡ τοιαύτη προαίρεσις· τὸ γὰρ ἔργον αὐτῆς ἐνέργεια, αὕτη δ᾽ οὐκ ἔξω ἀλλ᾽ ἐν αὐτῷ τῷ φιλοῦντι, δυνάμεως δὲ πάσης ἔξω· ἢ γὰρ ἐν ἑτέρῳ ἢ ᾗ ἕτερον. διὸ τὸ φιλεῖν χαίρειν, ἀλλ᾽ οὐ τὸ φιλεῖσθαί ἐστιν· τὸ μὲν γὰρ φιλεῖσθαι φιλητοῦ ἐνέργεια, τὸ δὲ καὶ φιλίας, καὶ τὸ μὲν ἐν ἐμψύχῳ, τὸ δὲ καὶ ἐν ἀψύχῳ· φιλεῖται γὰρ καὶ τὰ ἄψυχα. ἐπεὶ δὲ τὸ φιλεῖν τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν τῷ φιλουμέ-
1237, b νῳ [ὅ] ἐστὶ χρῆσθαι ᾗ φιλούμενον, ὁ δὲ φίλος φιλούμενον τῷ φίλῳ ᾗ φίλος, ἀλλὰ μὴ ᾗ μουσικὸς ἢ ἰατρικός, ἡδονὴ τοίνυν ἡ ἀπ᾽ αὐτοῦ, ᾗ αὐτός, αὕτη φιλική· αὐτὸν γὰρ φιλεῖ, οὐχ ὅτι ἄλλος. ὥστ᾽ ἂν μὴ χαίρῃ ᾗ ἀγαθός, οὐχ ἡ πρώτη φιλία. οὐδὲ δεῖ ἐμποδίζειν οὐθὲν τῶν συμβεβηκότων μᾶλλον ἢ τὸ ἀγαθὸν εὐφραίνειν. εἰ γὰρ σφόδρα δυσώδης, λείπεται· ἀγαπᾶται γὰρ τῷ εὐνοεῖν, συζῇ δὲ μή. Αὕτη

28. τὰ ὅμοια] Cf. p. 1235, a, 6.

29. ἀτελῆ - τελειωθέντα] Quum in cod. M. pro ἀτελῆ sit ἀ τ ε λ ε ῖ, pro τελειωθέντα autem in cod. P. τ ε λ ε ω θ έ ν τ ι, antiquitus sic scriptum fuisse videtur: ὥστ᾽ ἐπεὶ καὶ ἀ τ ε λ ε ῖ (scil. ἡδύ ἐστι τὸ ὅμοιον), δῆλον ὅτι καὶ τελειω θ έ ν τ ι (scil. ἡδύ ἐστι τὸ ὅμοιον).

31. ἀντιπροαιρέσεως] ἀντιπροαιρέσεως e cod. M. A. etc. Int. recepi pro ἀντιπροαίρεσις.

32. ἡ πρώτη] ἡ om. M. A. etc. De re cf. p. 1236, b, 2.

36. δυνάμεως δὲ πάσης ἔξω] Bon. coni. δύναμις δὲ πᾶσα ἔξω vel δυνάμεις δὲ πᾶσαι ἔξω. — ᾗ] ᾗ posui de coni. Bonitzii. Cf. p. 1240, b, 31.

37. διὸ τὸ φιλεῖν κτλ.] Cf. E. N. VIII, 8, 3.

40. τῷ φιλουμένῳ] Ita scripsi e coni. pro τὸ φιλούμενον.

1237, b, 1. ὅ] ὅ exterminandum esse vidit Int. („et quia amare actu est gaudere amato quatenus amatum“) probatque Bon. p. 64. — φιλούμενον] virgulam post h. v. collocat B.

2. τῷ φίλῳ] e Bon. coni. pro καὶ φίλῳ. — ᾗ] A. E. Cam. ἢ. ᾗ marg. E. Is. S. Cas. — ἰατρικός] ἰατρικός pro ἰατρός e cod. P. A. etc., hortante etiam Bonitzio, Eudemo reddidi.

4. ἄλλος] ἄλλος e cod. P. recepi pro ἄλλῳ. Amicus autem ἄλλος dici potest, exempli gratia ᾗ ἐστι μουσικὸς ἢ ἰατρικός, ut erat v. 2. Int. vertit „ipsum enim diligit, non ob aliud quippiam.“

5. δεῖ] δεῖ scripsi pro δὴ ex Int. et coniectura Sylburgii. Idem, si recte Bekkeri notam intelligo, in cod. P. scriptum esse videtur.

6–7. εἰ γὰρ - λείπεται] εἰ pro τί recepi ex P. mutata interpunctione, quum esset apud Bekk.: τί γὰρ σφόδρα δυσώδης λείπεται. Nisi mavis τί γάρ; σφόδρα δυσώδης, λείπεται. Cf. Hermann. de protasi paratactica p. 5. Dem. de Cor. p. 266. ἐπέδωκα, ἐπαινοῦμαι κτλ. Ibd. p. 294. p. 317. Stob. I p. 138 Gaisf. εὐδία, γαλήνη, ταῖς κώπαις πλέουσι. κατὰ ναῦν ἄνεμος, ἐπῆραν τὰ ἄρμενα κτλ. Neque vero abest suspicio quin scriptum fuerit σφόδρα δυσώδης τ ι ς.

7. τῷ] τῷ e coni. scripsi pro τὸ.

7. *ARG. V, E.) Amicitia illa quam virtus gignit, fidem continet sola caretque criminationibus: non enim existit nisi inter homines probos atque inter se periclitatos et probatos: quia autem periclitationem et probationem sequi debet amicitia, non praecurrere, cum multis ea simul nequit coli* (p. 1237, b, 7 – 1238, a, 30).

7. Αὕτη μὲν οὖν κτλ.] Fons est disputationis sequentis E. N. VIII, 3, 7 sqq.

1237, b. μὲν οὖν ἡ πρώτη φιλία, ἣν πάντες ὁμολογοῦσιν. αἱ δ' ἄλλαι δι' αὐτὴν καὶ δοκοῦσι καὶ ἀμφισβητοῦνται. βέβαιον γάρ τι δοκεῖ ἡ φιλία, μόνη δ' αὕτη βέβαιος. τὸ γὰρ κεκριμένον βέβαιον, τὰ δὲ μὴ ταχὺ γινόμενα μηδὲ ῥᾳδίως [οὐ] ποιεῖ τὴν κρίσιν ὀρθήν. οὐκ ἔστι δ' ἄνευ πίστεως φιλία βέβαιος, ἡ δὲ πίστις οὐκ ἄνευ χρόνου. δεῖ γὰρ πεῖραν λαβεῖν, ὥσπερ λέγει καὶ Θέογνις·

οὐ γὰρ ἂν εἰδείης ἀνδρὸς νόον οὐδὲ γυναικός,
πρὶν πειραθείης ὥσπερ ὑποζυγίου.

οὐδ' ἄνευ χρόνου φίλος. ἀλλὰ βούλονται φίλοι, καὶ μάλιστα λανθάνει ἡ τοιαύτη ἕξις ὡς φιλία. ὅταν γὰρ προθύμως ἔχωσι φίλοι εἶναι, διὰ τὸ πάνθ' ὑπηρετεῖν τὰ φιλικὰ ἀλλήλοις, οἴονται οὐ βούλεσθαι φίλοι ἀλλ' εἶναι φίλοι. τὸ δ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας· οὐ γὰρ εἰ βούλονται ὑγιαίνειν, ὑγιαίνουσιν, ὥστ' οὐδ' εἰ φίλοι βούλονται, ἤδη καὶ φίλοι εἰσίν. σημεῖον δέ. εὐδιάβλητοι γὰρ οἱ διακείμενοι ἄνευ πείρας τοῦτον τὸν τρόπον. περὶ ὧν μὲν γὰρ πεῖραν δεδώκασιν ἀλλήλοις, οὐκ εὐδιάβλητοι, περὶ ὧν δὲ μή, πεισθεῖεν ἂν ὅταν σύμβολα λέγωσιν οἱ διαβάλλοντες. ἅμα δὲ φανερὸν ὅτι οὐδ' ἐν τοῖς φαύλοις αὕτη ἡ φιλία· ἄπιστος γὰρ ὁ φαῦλος καὶ κακοήθης πρὸς πάντας· αὑτῷ γὰρ μετρεῖ τοὺς ἄλλους. διὸ εὐεξαπατητότεροί εἰσιν οἱ ἀγαθοί, ἂν μὴ διὰ πεῖραν ἀπιστῶσιν. οἱ δὲ φαῦλοι αἱροῦνται τὰ φύσει ἀγαθὰ ἀντὶ τοῦ φίλου, καὶ οὐθεὶς φιλεῖ μᾶλλον ἄνθρωπον ἢ πράγματα. ὥστ' οὐ φίλοι. οὐ γὰρ γίνεται οὕτω κοινὰ τὰ φίλων· προσνέμεται γὰρ ὁ φίλος τοῖς

8. ἣν] ἣν e coni. scripsi pro ᾗ.

9. καὶ δοκοῦσι] Int. quasi esset καὶ δοκοῦσί πως „aliae propter hanc *et aliquo modo* videntur." — βέβαιον κτλ.] Cf. E. N. VIII, 3, 7.

11. δὲ] om. A. etc. — οὐ] οὐ delendum esse vidit Bon. p. 64. Rei cf. p. 1142, b, 5.

12. οὐκ – ἄνευ πίστεως] Cf. E. N. VIII, 3, 8. 4, 3. Cic. Lael. 18 firmamentum autem stabilitatis constantiaeque eius, quam in amicitia quaerimus, fides est.

13. οὐκ ἄνευ χρόνου] om. A. etc., Int., sed Cas. ad marg.: „deest aliquid, fortasse ἡ δὲ πίστις οὐκ ἄνευ χρόνου." — δεῖ γαρ πεῖραν λαβεῖν κτλ.] Haec et quae sequuntur ob oculos habuit Cicero Lael. 17, 62–63.

14. Θέογνις] Theogn. v. 125.

17. οὐδ' – φίλοι] Emenda sic: οἱ δ' ἄνευ χρόνου (φίλοι, scil.) οὐ φίλοι, ἀλλὰ βούλονται [εἶναι?] φίλοι. Cf. E. N. VIII, 3, 9 οἱ δὲ ταχέως τὰ φιλικὰ πρὸς ἀλλήλους ποιοῦντες βούλονται μὲν φίλοι εἶναι, οὐκ εἰσὶ δέ. De omisso infinitivo εἶναι cf. adn. p. 1152, a, 9.

20. οὐ] om. P. Int.

22. γὰρ εἰ] εἰ om. P.

23. εὐδιάβλητοι κτλ.] Cf. E. N. VIII, 4, 3.

25. πεῖραν δεδ. ἀλλήλοις] om. A. etc., sed iam Cas. πεῖραν ἔχουσι vel ἔλαβον desideravit. — εὐδιάβλητοι] εὐδιάλυτοι M. De re cf. Cic. Lael. 18, 65.

29. τοὺς ἄλλους] τοὺς φαύλους A. E. Is. Cam. S. – Sed S. „verius est τοὺς ἄλλους, quod Int. quoque secutus est." — εὐεξαπατητότεροι οἱ ἀγ.] Cic. Lael. 18 „est enim boni viri – non solum ab aliquo allatas iniurias repellere, sed ne ipsum quidem esse suspiciosum, semper aliquid existimantem ab amico esse violatum." Cic. ad Q. Fr. I, 1 „nam ut quisque est vir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur."

31. φύσει ἀγαθά] Cf. p. 1129, b, 2–6. p. 1147, b, 30.

33. κοινὰ τὰ φίλων] Marg. Is. ma-

1237, b. πράγμασιν, οὐ τὰ πράγματα τοῖς φίλοις. οὐ γίνεται ἄρ' ἡ φιλία ἡ πρώτη ἐν πολλοῖς, ὅτι χαλεπὸν πολλῶν πεῖραν λαβεῖν· ἑκάστῳ γὰρ ἂν ἔδει συζῆσαι. οὐδὲ δὴ αἱρετέον ὁμοίως περὶ ἱματίου καὶ φίλου· καίτοι ἐν πᾶσι δοκεῖ τοῦ νοῦν ἔχοντος δυοῖν τὸ βέλτιον αἱρεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν τῷ χείρονι πάλαι ἐχρῆτο, τῷ βελτίονι δὲ μηδέπω, τοῦθ' αἱρετέον, ἀλλ' οὐκ ἀντὶ τοῦ πάλαι φίλου τὸν ἀγνῶτα εἰ βελτίων.
1238, a. οὐ γάρ ἐστιν ἄνευ πείρας οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ὁ φίλος, ἀλλὰ χρόνου δεῖ· διὸ εἰς παροιμίαν ἐλήλυθεν ὁ μέδιμνος τῶν ἁλῶν. ἅμα δὲ δεῖ μὴ μόνον ἁπλῶς ἀγαθὸν εἶναι ἀλλὰ καὶ σοί, εἰ δὴ φίλος ἔσται σοι φίλος. ἀγαθὸς μὲν γὰρ ἁπλῶς ἐστι τῷ ἀγαθὸς εἶναι, φίλος δὲ τῷ ἄλλῳ ἀγαθός· ἁπλῶς [δ'] ἀγαθὸς καὶ φίλος, ὅταν συμφωνήσῃ ταῦτα ἄμφω, ὥστε ὅ ἐστιν ἁπλῶς ἀγαθόν, *τῷ τούτου ἄλλῳ, ἢ καὶ μὴ ἁπλῶς μὲν σπουδαίῳ, ἄλλῳ δ' ἀγαθός, ὅτι χρήσιμος. τὸ δὲ πολλοῖς ἅμα εἶναι φίλον καὶ τὸ φιλεῖν κωλύει· οὐ γὰρ οἷόν τε ἅμα πρὸς πολλοὺς ἐνεργεῖν. ἐκ δὴ τούτων φανερὸν ὅτι ὀρθῶς λέγεται ὅτι ἡ φιλία τῶν βεβαίων, ὥσπερ ἡ εὐδαιμονία τῶν αὐτάρκων. καὶ ὀρθῶς εἴρηται· „ἡ γὰρ φύσις βέβαιον, οὐ τὰ χρήματα.“ πολὺ δὲ κάλλιον εἰπεῖν ὅτι ἡ ἀρετὴ τῆς φύσεως, καὶ ὅτι χρόνος λέγεται δεικνύναι τὸν φιλούμενον, καὶ αἱ ἀτυχίαι μᾶλλον τῶν εὐτυχιῶν.

vult τῶν φίλων: sed vide quae ad E. N. VIII, 9, 2 de hoc Pythagorae dicto monuimus. — *προσνέμεται*] *προνέμεται* M A. etc. Int.

34. *ἄρ'*] om. P., pro *ἄρ'* in A. etc. est *γάρ*.

35. *ἐν πολλοῖς*] Cf. E. N. VIII, 3, 8. VIII, 6, 2.

36. *ἔδει*] *δεῖ* A. etc. et B. *ἔδει* ego de coni. — *οὐδὲ δὴ αἱρετέον κτλ.*] Cf. Cic. Lael. 19, 67–68.

37. *περὶ*] om. Cam. — *καίτοι*] Ante hanc vocem plene interpungit Bekk., idemque v. 38 coli signum ponit post *αἱρεῖσθαι*. — *τοῦ νοῦν ἔχοντος*] *τὸν νοῦν ἔχοντα* P.

39. *δὲ*] om. A. etc. Int.

1238, a, 1. *οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας*] *οὐδεμίαν ἡμέραν* M. P. *οὐδὲ μίαν ἡμέραν* A. E. Is: Cam. S. Correxit Casaub. - De re cf. Soph. Oed. R. 614 *χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσιν μόνος· κακὸν δὲ κἂν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μιᾷ.*

2. *ὁ μέδ. τῶν ἁλῶν*] Cf. E N. VIII, 3, 8. Cic. Lael. 19 „verumque illud est quod dicitur, multos modios salis simul edendos esse ut amicitiae munus expletum sit.“

3. *δεῖ*] *δεῖ* scripsi e coni. Bon. pro *εἰ*.

4. *σοί, εἰ δὴ φίλος*] Ita e coni. scripsi pro *σοὶ εἶναι, φίλος*, fretus etiam cod. M, ubi pro *εἶναι* est *εἶεν*. — *γὰρ*] om. M.

6. *δ' ἀγαθὸς*] *δ'* addidi e coni. — *συμφωνήσῃ*] *συμφωνίας* P. A. etc. *συμφωνῇ* margo Is.

7-8. *τῷ τούτου - ὅτι χρήσιμος*] Emenda sic: *ὥστε ὅ ἐστιν ἁπλῶς ἀγαθόν, τοῦτο ἄλλῳ, εἰ* [ut est in P.] *καὶ μὴ ἁπλῶς μὲν σπουδαῖος, ἄλλῳ δ' ἀγαθός, ἐστὶ χρήσιμον.*

9. *τὸ δὲ πολλοῖς κτλ.*] De re cf. E. N. VIII, 6, 2. Cic. Lael. 5 extr. — *φίλον*] *φίλον* pro *φίλος* scripsi e coni. Sylburgii. — *κωλύει*] *κωλύει* pro *κωλύειν* scripsi e coni. iam ad marg. Is. adnotata.

10. *οἷόν τε*] *οἴονται* P.

12. *εἴρηται*] nimirum ab Euripide Electr. v. 941 (945): quare verbis *ἡ γὰρ φύσις κτλ.* signa illa in afferendis aliorum scriptorum vocibus usitata ego affixi. Praeterea contendere in[illegible] Plat. Phaed. p. 90, C.

14. *χρόνος λέγεται*] Cf. Soph. Oed. R. 614 *χρόνος δίκαιον [illegible]νδρα δείκνυσιν μόνος.*

15. *αἱ ἀτυχίαι*] Cf. Eur. Hec. 1202 *ἐν τοῖς γὰρ κακοῖς οἱ [illegible]θοὶ σαφέστατοι φίλοι.* Cic. Lael. [illegible].

1238, a. τότε γὰρ δῆλον ὅτι κοινὰ τὰ τῶν φίλων· οὗτοι γὰρ μόνοι ἀντὶ τῶν φύσει ἀγαθῶν καὶ φύσει κακῶν, περὶ ἃ αἱ εὐτυχίαι καὶ αἱ δυστυχίαι, αἱροῦνται μᾶλλον ἄνθρωπον ἢ τούτων τὰ μὲν εἶναι τὰ δὲ μὴ εἶναι. ἡ δ' ἀτυχία δηλοῖ τοὺς μὴ ὄντως ὄντας φίλους, ἀλλὰ διὰ τὸ χρήσιμον τυχόν[τας]. ὁ δὲ χρόνος δηλοῖ ἀμφοτέρους· οὐδὲ γὰρ ὁ χρήσιμος ταχὺ δῆλος, ἀλλ' ὁ ἡδὺς μᾶλλον· πλὴν οὐδ' ὁ ἁπλῶς ἡδὺς ταχύ. ὅμοιοι γὰρ οἱ ἄνθρωποι τοῖς οἴνοις καὶ ἐδέσμασιν· ἐκείνων τε γὰρ τὸ μὲν ἡδὺ ταχὺ δηλοῖ, πλείω δὲ χρόνον γινόμενον ἀηδὲς καὶ οὐ γλυκύ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὁμοίως. ἔστι γὰρ τὸ ἁπλῶς ἡδὺ τῷ τέλει ὁριστέον καὶ τῷ χρόνῳ. ὁμολογήσαιεν δ' ἂν καὶ οἱ πολλοί, * οὐκ ἐκ τῶν ἀποβαινόντων μόνον, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πόματος καλοῦσι γλύκιον· τοῦτο γὰρ διὰ τὸ ἀποβαῖνον οὐχ ἡδύ, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ συνεχές, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐξαπατᾷ. Ἡ μὲν οὖν πρώτη φιλία, καὶ δι' ἣν αἱ ἄλλαι λέγονται, ἡ κατ' ἀρετήν ἐστι, καὶ δι' ἡδονὴν τὴν ἀρετῆς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. αἱ δ' ἄλλαι ἐγγίνονται φιλίαι καὶ ἐν παισὶ καὶ θηρίοις καὶ τοῖς φαύλοις. ὅθεν λέγεται „ἧλιξ ἥλικα τέρπει" καὶ „κακὸς κακῷ συντέτηκεν

16. τὰ] om. M. P. A. E. Is. Cam. S. Cas. Addit margo Is.

18. αἱ] om. P.

19. ἀτυχία] εὐτυχία A. etc. Int. — ὄντως] οὕτως P.

20. τυχόντας] τυχόντας e coni. scripsi, fretus etiam Int. („ad utilitatem tantum comparatos"), pro τυχόν, ut est in Bekk., vel ἀτυχ ... (διὰ τὸ χρήσιμον· ἀτυχ... ὁ δὲ κτλ), ut est in A. etc. – Sylb. utrum v. 19 ἀτυχία, deleto v. 20 mutilo illo ἀτυχ..., scribendum, an v. 19 εὐτυχία pro ἀτυχία posito, post διὰ τὸ χρήσιμον v. 20. ἀτυχία δὲ τοὺς ἀληθινοὺς φίλους addendum sit, in medio relinquit.

22. ταχύ] ταχύ pro ταχύς scripsi ex Int. („statim"), auctore etiam Bonitzio p. 65.

23. οἴνοις] ὄνοις M. – Ceterum comparare iuvat Sap. Sirac. IX, 15 οἶνος νέος φίλος νέος· ἐὰν παλαιωθῇ, μετ' εὐφροσύνης πίεσαι αὐτόν.

24. τὸ μὲν ἡδὺ ταχὺ] ἡδύ om. P. Neque aliter τὸ μὲν .... ταχύ, omisso ἡδύ, sed spatio vacuo relicto A. Cam. Hinc τὸ μὲν τὸ ἡδύ, τὸ δὲ τὸ ταχύ E. Is. S. Cas. Int. — δηλοῖ] pro δηλοῖ quod quondam malebam κηλεῖ (cf. p. 1230, b, 35. Plat. Rep. III p. 413, C) nunc reprobo. — χρόνον] χρόνω M.

25. γὰρ τὸ] γαρ καὶ τὸ A. etc. Recte, opinor.

26. ὁμολογήσαιεν] ὁμολογήσειε P.

27. οὐκ] Corrige ὅτι.

28. πόματος] πώματος P.

29. διὰ τὸ μὴ συνεχές] Cf. p. 1235, a, 15 et p. 1154. b, 21. b, 28.

30. ἐξαπατᾷ] Ita scripsi e coni. pro ἐξαπατᾶν.

30. *ARG. VI. Hae diversae causis amandi amicitiae a quibus coli et navari possint indicatur* (p. 1238, a, 30–b, 15).

31. τὴν] τῆς M. A. etc. Fortasse τὴν ἀπ' ἀρετῆς scriptum fuit.

32. πρότερον] Cf. p. 1237, a, 33.

34. ἧλιξ κτλ.] Idem proverbium est E. N. VIII, 12, 4. M. M. II, 11. Rhet. I, 11 p. 1371, b, 15. Plat. Phaedr. p. 240, C.

34. κακὸς κακῷ κτλ.] Versus sunt de Euripidis Bellerophonte, servati a Stob. tom. IV p. 389 ed. Gaisf. cf. Wagner. fragm. Eur. p. 151.

ἀνὴρ δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτε,
κακῷ κακός τε συντέτηκεν ἡδοναῖς,
φιλεῖ δὲ θοὐμόφυλον ἀνθρώπους ἄγειν.

Similiter Eurip. fragm. inc. CXXXIV p. 472 Wagn. πᾶσα γὰρ ἀγαθὴ γυνὴ ἥτις ἀνδρὶ συντέτηκε σωφρονεῖν ἐπίσταται, et Eur. Or 803 ὅστις τρόποισι συντακῇ coll. Suppl. 1029. – Ceterum pro συντέτηκεν ἡδονῇ in M. est συντέκειν ἡδονήν. Idem versus est M. M. II, 11 p. 1209, b, 35 et accuratius scriptus Eud. p. 1239, b, 22.

1238, a. ἡδονῇ." ἐνδέχεται δὲ καὶ ἡδεῖς ἀλλήλοις εἶναι τοὺς φαύλους, οὐχ ᾗ φαῦλοι ἢ μηδέτεροι, ἀλλ' οἷον ᾠδικοὶ ἄμφω, ἢ ὁ μὲν φιλῳδὸς ὁ δ' ᾠδικός ἐστιν, καὶ ᾗ πάντες ἔχουσιν ἀγαθὸν καὶ ταύτῃ συναρμόττουσιν ἀλλήλοις. ἔτι χρήσιμοι ἂν εἶεν ἀλλήλοις καὶ ὠφέλιμοι, οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ πρὸς
1238, b. τὴν προαίρεσιν, ἢ [ᾗ] οὐδέτεροι. ἐνδέχεται δὲ καὶ τῷ ἐπιεικεῖ φαῦλον εἶναι φίλον. καὶ γὰρ χρήσιμος ἂν εἴη πρὸς τὴν προαίρεσιν, ὁ μὲν φαῦλος πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν τῷ σπουδαίῳ, ὁ δὲ τῷ μὲν ἀκρατεῖ πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν, τῷ δὲ φαύλῳ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν· καὶ βουλήσεται τὰ ἀγαθὰ ἁπλῶς μὲν τὰ ἁπλᾶ, τὰ δ' ἐκείνῳ ἐξ ὑποθέσεως, ᾗ πενία συμφέρει ἢ νόσος, [καὶ] ταῦτα τῶν ἁπλῶν ἀγαθῶν ἕνεκα, ὥσπερ καὶ αὐτὸ τὸ φάρμακον πιεῖν· οὐ γὰρ βούλεται.... ἀλλὰ τοῦδ' ἕνεκα βούλεται. ἔτι καθ' οὓς τρόπους καὶ ἀλλήλοις οἱ μὴ σπουδαῖοι εἶεν ἂν φίλοι. εἴη γὰρ ἂν ἡδὺς οὐχ ᾗ φαῦλος, ἀλλ' ᾗ τῶν κοινῶν τινος μετέχει, οἷον εἰ μουσικός· ἔτι ᾗ ἔνι τι πᾶσιν ἐπιεικές· διὸ ἔνιοι ὁμιλητικοί εἰσιν

35. *ἐνδέχεται κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 4, 2. Cf. M. M. II, 11 p. 1209, b, 35.

36. *οὐχ*] *οὐχ* e coni. scripsi pro *καί*, adductus oratione Int. („non quatenus pravi") et Eudemi verbis p. 1238, b, 10 iam a Sylb. in contentionem vocatis: idem coniecit Bonitzius. — *ᾗ*] *ἢ* M. A E. Is. Cam. *οἱ* P. Correxit S. et Int. („quatenus"). — *μηδέτεροι*] cf. E. N. VIII, 4, 2.

37. *φιλῳδός*] Ita pro *φειδωλός* scripsi ex emendatione Casaub. — *ἐστιν*] Post hanc vocem plene interpungit Bekk., idem v. 38 post *ἀγαθὸν* locat virgulam. — *ἔχουσιν ἀγαθόν*] Qui compararit illa quae infra p. 1238, b. 12 et 14 atque E. N. VIII, 4, 4 (*ᾗ γὰρ ἀγαθόν τι καὶ ὅμοιον, ταύτῃ φίλοι*) leguntur, huic *ἔχουσί τι ἀγαθὸν* scriptum fuisse veri videbitur simile.

38. *ἀλλήλοις*] *ἀλλήλους* P. A. E. Is. S. Cas. *ἀλλήλοις* Cam. B.

39. *πρὸς*] *πρὸς* et b, 1 *τὴν* om. A. etc. *κατὰ προαίρεσιν* coni. margo Is., *πρὸς τὴν πρ.* Cas.

1238, b, 1. *ἢ ᾗ*] *ᾗ* addidi e coni. Bon. — *ἐνδέχεται κτλ.*] Fons est K. N. VIII, 4, 2 — *τῷ ἐπιεικεῖ*] *τὸν ἐπιεικῆ* M. P. Quare concinnius ad superiora legendum videtur *τὸν ἐπιεικῆ φαύλῳ*.

2. *χρήσιμος*] *χρήσιμον* M A. etc. Int.

3-4 *τῷ σπουδαίῳ - ὑπάρχουσαν*] om. M.

6. *ἐξ ὑποθέσεως*] quae necessaria eoque bona sunt propter id, quod est propositum (*ὑποτεθέν*). Cf. Met. Γ, 2 p. 1005, b, 13. Pol. IV, 1 p 1288, b, 28. Pol. VII, 13 p. 1332, a, 10 *λέγω δ' ἐξ ὑποθέσεως τἀναγκαῖα, τὸ δ' ἁπλῶς τὸ καλῶς· οἷον τὰ περὶ τὰς δικαίας πράξεις αἱ δίκαιαι τιμωρίαι καὶ κολάσεις ἀπ' ἀρετῆς μέν εἰσιν, ἀναγκαῖαι δέ, καὶ τὸ καλῶς ἀναγκαίως ἔχουσιν (αἱρετώτερον μὲν γὰρ μηδενὸς δεῖσθαι τῶν τοιούτων μήτε τὸν ἄνδρα μήτε τὴν πόλιν), αἱ δ' ἐπὶ τὰς τιμὰς καὶ τὰς εὐπορίας ἁπλῶς εἰσι κάλλισται πράξεις.* Waitz. Org. I p. 428.

6. *ᾗ*] *ᾗ* pro *ἡ* scripsi, monentibus Sylburgio, Bonitzio, Interprete („quatenus"). — Pro *πενία συμφ. ἢ νόσος* Bonitzius obsecutus Interpreti („quatenus aut paupertati aut morbo confert") *πενίᾳ συμφ. ἢ νόσοις* scribi mavult. Ceterum cf. Polit. VII, 13 p. 1332, a, 19 *χρήσαιτο δ' ἂν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ πενίᾳ καὶ νόσῳ - καλῶς.*

7. *καὶ ταῦτα*] *καὶ* addidi e coni. adnitentibus Interprete („idque bonorum simplicium causa") et Bonitzio, plenamque Bekkeri ante haec verba interpunctionem removi.

8. *πιεῖν*] *ποιεῖν* P. A. E. Is. Cam. Correxit S. — *βούλεται ...*] Post *βούλεται* excidisse aut *αὐτὸ τὸ φάρμακον* aut certe *αὐτό*, quod fortasse librariorum errore alique ante *τὸ φάρμακον* positum est, apparet. Int. „non enim bibere vult ipsum."

12. *ἔτι*] „nescio [illegible] corr. P." Bekk. — *ᾗ ἔνι τι*] *η* [illegible] P. *εἰ ἐνί*

1238, b. ἂν καὶ [μὴ] σπουδαῖοι· ἢ ᾗ προσαρμόττουσιν ἑκάστῳ· ἔχουσι γάρ τι πάντες τοῦ ἀγαθοῦ.

3 Τρία μὲν οὖν εἴδη ταῦτα φιλίας, ἐν πᾶσι δὲ τούτοις κατ᾽ ἰσότητά πως λέγεται ἡ φιλία· καὶ γὰρ οἱ κατ᾽ ἀρετὴν φίλοι ἐν ἰσότητί πως ἀρετῆς εἰσι φίλοι ἀλλήλοις. ἄλλη δὲ διαφορὰ τούτων ἡ καθ᾽ ὑπερβολήν, ὥσπερ θεοῦ ἀρετὴ πρὸς ἄνθρωπον. τοῦτο γὰρ ἕτερον εἶδος φιλίας, καὶ ὅλως ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου, καθάπερ καὶ τὸ δίκαιον ἕτερον· κατ᾽ ἀναλογίαν γὰρ ἴσον, κατ᾽ ἀριθμὸν δ᾽ οὐκ ἴσον. ἐν τούτῳ τῷ γένει πατὴρ πρὸς υἱὸν καὶ ὁ εὐεργέτης πρὸς τὸν εὐεργετηθέντα. αὐτῶν δὲ τούτων διαφοραί εἰσιν· ἄλλη πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα, αὕτη μὲν ὡς ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου, ἡ δὲ εὐεργέτου πρὸς εὐεργετηθέντα. Ἐν ταύταις δὲ ἢ οὐκ ἔνεστιν ἢ οὐχ ὁμοίως τὸ ἀντιφιλεῖσθαι.

τινι M. ἥ ἕν τι A. E. Is. Cam. S. εἴ ἕν τι margo Is. ᾗ ἕν τι Cas. Int. — ὁμιλητικοί] ὁμιλιτικοί E. Is. — εἰσιν] εἶεν A. etc.

13. μὴ σπουδαῖοι] μὴ addidi e coni. mea et Bonitzii Haec enim est facilior emendatio et ad rem aptior, quam si v. 12 pro εἰσιν ex ed. Aldina εἶεν et v. 13 ex cod. P. σπουδαίῳ recipias pro σπουδαῖοι. — ᾗ] εἰ M. A. etc. „ambiguo P.“

15. *ARG. VII. Species enumerantur amicitiae pro conditionibus personarum amantium* (cf. p. 1236, a, 15). *Species amicitiae pro causis amandi distinctae aequalitate quadam personarum amantium nituntur. Sed est etiam alia ratio amicitiarum distinguendarum, quum ad eas personas spectas, quae exercent amicitiam: nam amici reperiuntur etiam eiusmodi homines, qui auctoritate, dignitate, aetate, conditionibus externis ita inter se diversi sunt, ut alter alteri his rebus antecellat, alter sit inferior. Haec est amicitia inaequalium, seu* καθ᾽ ὑπεροχὴν φιλία. *In tali autem amicitia eaedem, quas supra indicavimus, amandi causae valent, ut superior inferiorem aut inferior superiorem amet aut ob virtutem aut ob utilitatem aut ob suavitatem Sed differunt hic gradus amandi. Ac si qui utilitatis vel suavitatis causa amicitiam appetiverunt, qui conditionibus suis non sunt aequales, idque non probe reputant, hi facile in criminationes ac laesae querelas fidei imprudentes incurrunt, ut fit in amore Venereo* (p. 1238, b, 15–39).

15. Τρία κτλ.] Fons est sequentis capitis E. N. VIII, 6, 7 - VIII, 7. Cf. M. M. II, 11 p. 1210, a, 7.

17. ἀρετῆς εἰσι] εἰσὶν ἀρετῆς P.

18 ἡ καθ᾽ ὑπερβολήν] Aut scriptum fuit ἡ καθ᾽ ὑπεροχήν (cf. p. 1239, a, 4. 13. 24. 27. 30. 11. 22. p. 1239, b, 5. Eth. Nic VIII, 7, 1. VIII, 13, 1. M. M. II, 11 p. 1210, b, 16–17. Luc. Halc. 7) aut ἡ καθ᾽ ὑπεροχὴν ἢ καθ᾽ ὑπερβολήν (cf. p. 1239, a, 18). Posteriori favet v. 25 seqq. et maxime p. 1239, a, 23–24. Agit de huiusmodi amicitia Cic. Lael. 19, 69 „sed maximum est in amicitia superiorem parem esse inferiori. Saepe enim *excellentiae* quaedam sunt, qualis erat Scipionis in nostro, ut ita dicam, grege.“ — ὥσπερ θεοῦ] Cf. E. N. VIII, 7, 4. M. M. II, 11. p. 1208, b, 29.

20. καὶ τὸ δίκαιον] Cf. E. N. VIII, 7, 3.

23. εἰσιν· ἄλλη] Bekkerus sine ulla interpunctione εἰσιν ἄλλη. Equidem ego epist. cr. p. 23 commotus similitudine verborum E. N. VIII, 7, 1 atque oratione Interpretis („quando alia est patris“) ἄλλη γὰρ scribendum putabam. Iam retracto sententiam atque asyndeton defendi puto locis similibus, ut p. 1226, a, 16. Ar. de Sensu et Sens. p. 440, a, 8 οἷον ἐνίοτε οἱ γραφῆς ποιοῦσιν· ἑτέραν χρόαν ἐφ᾽ ἑτέραν ἐναργεστέραν ἐπαλείφουσιν. De Col. p. 794, b, 23 ἴδοι δ᾽ ἄν τις καὶ ἐπὶ τῶν ὑομένων ὑδάτων· ὅπου κτλ. (ubi nihil mutandum]. Lucian. Pisc. 25 χαίρουσι κτλ. Ibd. 36 πάσχουσιν. Ibid. 38. Lucian. Prom. 18.

25. ἡ δὲ] ἢ P. — πρὸς εὐεργετηθέντα] πρὸς τὸν εὐεργετηθέντα M.

26. Ἐν ταύταις κτλ.] Fons est E. N. VIII, 7, 2.

1238, b. γελοῖον γὰρ εἴ τις ἐγκαλοίη τῷ θεῷ ὅτι οὐχ ὁμοίως τὸ ἀντιφιλεῖσθαι ὡς φιλεῖται, ἢ τῷ ἄρχοντι καὶ [ὁ] ἀρχόμενος. φιλεῖσθαι γάρ, οὐ φιλεῖν, τοῦ ἄρχοντος, ἢ φιλεῖν ἄλλον τρόπον. καὶ ἡδονὴ διαφέρει οὐδὲν ἥ τε τοῦ αὐτάρκους ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κτήματι ἢ παιδί, καὶ τοῦ ἐνδεοῦς ἐπὶ τῷ γινομένῳ. ὡς δ' αὔτως καὶ ἐπὶ τῶν διὰ τὴν χρῆσιν φίλων καὶ ἐπὶ τῶν δι' ἡδονήν, οἱ μὲν κατ' ἰσότητα εἰσίν, οἱ δὲ καθ' ὑπεροχήν. διὸ καὶ οἱ ἐκείνως οἰόμενοι ἐγκαλοῦσιν, ἐὰν μὴ ὁμοίως χρήσιμοι καὶ εὖ ποιῶσιν, καὶ ἐπὶ τῆς ἡδονῆς. δῆλον δ' ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς· τοῦτο γὰρ αἴτιον τοῦ μάχεσθαι ἀλλήλοις πολλάκις. ἀγνοεῖ γὰρ ὁ ἐρῶν ὅτι οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος τῆς ἐπὶ τὴν προθυμίαν. διὸ εὑρηκέναι νεῖκος ὁ ἐρώμενος· „τοιαῦτ' ἂν οὐκ ἐρῶν λέγοι." οἱ δὲ νομίζουσι τὸν αὐτὸν εἶναι λόγον.

1239, a. 4 Ὥσπερ οὖν εἴρηται, τριῶν ὄντων εἰδῶν φιλίας, κατ' ἀρετήν, κατὰ τὸ χρήσιμον καὶ κατὰ τὸ ἡδύ, αὗται πάλιν διῄρηνται εἰς δύο· αἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸ ἴσον αἱ δὲ καθ' ὑπεροχήν εἰσιν. φιλίαι μὲν οὖν ἀμφότεραι, φίλοι δ' οἱ κατὰ τὴν ἰσότητα· ἄτοπον γὰρ ἂν εἴη εἰ ἀνὴρ παιδίῳ φίλος, φιλεῖ δέ γε καὶ φιλεῖται. ἐνιαχοῦ δὲ φιλεῖσθαι

27. τὸ] τὸ pro τῷ coniectum ex ed. Didot. recepi.

28. καὶ ὁ ἀρχόμενος] Ita scripsi e coni. pro καὶ ἀρχομένῳ.

30. καὶ] Fortasse scriptum fuit καίτοι. Int. „verum etc." — ἡδονὴ] ἡδονῇ A. etc. Int. — ἥ τε] εἴτε A. etc. Bon. coni. ἧττον, acutius quam verius. — ἐπὶ τῷ] καὶ ἐπὶ τῷ τοῦ M.

32. ὡς δ' αὔτως] δ' om. M. De re cf. E. N. VIII, 13, 1. M. M. II, 11 p. 1210, a, 23.

33. οἱ] om. M. — εἰσίν] ἐστίν M.

34. ὁμοίως] ὁμοίως ὦσι coni. Cas., quo nihil opus. Cf. adn. p. 46, 29–30.

35. ποιῶσιν] Interpungendum esse post hanc vocem vidit iam Cas.

36. ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς] Cf. E. N. VIII, 4, 1. VIII, 8, 6. IX, 1, 2.

37–38. ἀγνοεῖ γὰρ – προθυμίαν] Quid sibi velit scriptor, planum est conferentibus E. N. VIII, 4, 1 οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἥδονται (ὁ ἐραστὴς καὶ ὁ ἐρώμενος), ἀλλ' ὁ μὲν ὁρῶν ἐκεῖνον, ὁ δὲ θεραπευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ. ληγούσης δὲ τῆς ὥρας, ἐνίοτε καὶ ἡ φιλία λήγει· τῷ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἡδεῖα ἡ ὄψις, τῷ δ' οὐ γίγνεται ἡ θεραπεία. Iam quum etiam pro τῆς in A. etc. Int. sit τοῖς, corrigendum videtur hoc modo: ἀγνοεῖ γὰρ ὁ ἐρῶν ὅτι οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος αὐτοῖς ἐστι τῆς προθυμίας. Voci προθυμία cf. Plat. Phaedr. p. 253, B προθυμία τῶν ὡς ἀληθῶς ἐρώντων.

38. διὸ] scil. quum amator amato non morigeratur. — εὑρηκέναι] scil. οἴεται vel λέγει: ut recte accepit Interpres vetus: cf. epist. cr. p. 12. — νεῖκος] „rixae causam": cf. Erf. ad Soph. Oed. R. 695.

38–39. „τοιαῦτ' ἂν – λέγοι"] Signa quibus aliorum nos verba afferre ostendimus, addidi: nam versus est nescio cuius fabulae. Quaedam est similitudo illorum, quae sunt Soph. Trach. 729 *Τοιαῦτα δ' ἂν λέξειεν οὐχ ὁ τοῦ κακοῦ Κοινωνός, ἀλλ' ᾧ μηδέν ἐστ' οἴκοις βαρύ.*

1239, a, 1. *ARG. VIII. Ratio eius amicitiae, quae contrahitur inter homines inaequales, accuratius describitur. Demonstratur non esse hanc amicitiam propriam, quia non sit par amor utrimque* (a, 5), *sed dignitas hominis modum amoris constituat* (a, 8). *Simul causa, cur hanc inaequalem amicitiam illi alteri aequalitate nitenti homines plerumque anteponant, indicatur, quippe quod plerique amari malint quam amare aliisque cupiant excellere* (a, 21): *quamquam amare potius, non amari, velle proprium est amicitiae* (a, 33 – b, 2).

1. Ὥσπερ κτλ.] Fons est insequentis disputationis E. N. VIII, 7, 2 – 8, 4.

5. οἱ κατὰ τὴν ἰσότ.] Cf. p. 1240, b, 2. E. N. VIII, 5, 5. VIII, 8, 5.

6. φίλος] om. A. etc. — ἐνιαχοῦ δὲ] δὲ om. A. etc. „[illegible]" vertit Int.

1239, a. μὲν δεῖ τὸν ὑπερέχοντα, ἐὰν δὲ φιλῇ, ὀνειδίζεται ὡς ἀνάξιον φιλῶν. τῇ γὰρ ἀξίᾳ τῶν φίλων μετρεῖται καί τινι ἴσῳ. τὰ μὲν οὖν δι' ἡλικίας ἔλλειψιν ἀνάξια ὁμοίως φιλεῖσθαι, τὰ δὲ κατ' ἀρετὴν ἢ γένος ἢ κατὰ ἄλλην τοιαύτην ὑπεροχήν. ἀεὶ δὲ τὸν ὑπερέχοντα ἢ ἧττον ἢ μὴ φιλεῖν ἄξιον, καὶ ἐν τῷ χρησίμῳ καὶ ἐν τῷ ἡδεῖ καὶ κατ' ἀρετήν. ἐν μὲν οὖν ταῖς μικραῖς ὑπεροχαῖς εἰκότως γίνονται ἀμφισβητήσεις. τὸ γὰρ μικρὸν ἐνιαχοῦ οὐδὲν ἰσχύει, ὥσπερ ἐν ξύλου σταθμῷ, ἀλλ' ἐν χρυσίῳ. ἀλλὰ τὸ μικρὸν κακῶς κρίνουσιν· φαίνεται γὰρ τὸ μὲν οἰκεῖον ἀγαθὸν διὰ τὸ ἐγγὺς μέγα, τὸ δ' ἀλλότριον διὰ τὸ πόρρω μικρόν. ὅταν δὲ ὑπερβολὴ ᾖ, οὐδ' αὐτοὶ ἐπιζητοῦσιν ὡς δεῖ ἢ ἀντιφιλεῖσθαι ἢ ὁμοίως ἀντιφιλεῖσθαι, οἷον εἴ τις ἀξιοῖ τὸν θεόν. Φανερὸν δὴ ὅτι φίλοι μέν, ὅταν ἐν τῷ ἴσῳ, τὸ ἀντιφιλεῖν δ' [οὐκ] ἔστιν ἄνευ τοῦ φίλους εἶναι. Δῆλον δὲ καὶ διὰ τί ζητοῦσι μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι τὴν καθ' ὑπεροχὴν φιλίαν τῆς κατ' ἰσότητα· ἅμα γὰρ ὑπάρχει οὕτως αὐτοῖς τό τε φιλεῖσθαι καὶ ἡ ὑπεροχή. διὸ ὁ κόλαξ παρ' ἐνίοις ἐντιμότερος τοῦ φίλου. ἄμφω γὰρ φαίνεσθαι ποιεῖ ὑπάρχειν τῷ κολακευομένῳ. μάλιστα δ' οἱ φιλότιμοι τοιοῦτοι· τὸ γὰρ θαυμάζεσθαι ἐν ὑπεροχῇ. φύσει δὲ γίνονται οἱ μὲν φιλητικοὶ οἱ δὲ φιλότιμοι. φιλητικὸς δὲ ὁ τῷ φιλεῖν χαίρων μᾶλλον ἢ τῷ φιλεῖσθαι· ἐκεῖνος δὲ φιλότιμος μᾶλλον. ὁ μὲν οὖν χαίρων τῷ θαυμάζεσθαι καὶ φιλεῖσθαι τῆς ὑπεροχῆς φίλος, ὁ δὲ τῆς ἐν τῷ φιλεῖν ἡδονῆς ὁ φιλητικός. ἔνεστι γὰρ ἀνάγκη

Ceterum cf. M. M. II, 11 p. 1210, b, 3.

8. μετρεῖται] scil. τὸ φιλεῖν, id quod orationis tenor verborumque complexio superiorum lectoris animo ultro offert. Neque enim ob similitudinem E. N. VIII, 7, 2 pro τῶν φίλων scribendum est τὸ φιλεῖν, quod coniectum a Bonitzio receptum est in ed. Didot. Ceterum cf. p. 1241, b, 36.

11. ἀεὶ δὲ κτλ.] Cf. E. N. VIII, 7, 2.

12. ἄξιον] ἄξιον pro ἀξιοῦν scripsi e coni. Bon.

14. οὐδὲν ἰσχύει] οὐδ' ἐν ἰσχύϊ codices et A. E. Is. Cam. S. Int. Correxit Cas.

15. ξύλου] ξύλω P.

16. φαίνεται κτλ.] Cf. E. N. IX, 1, 9. — διὰ τὸ] τὸ om. P. et pr. M.

17. μέγα] μέ α δὲ P.

17. ὅταν δὲ ὑπερβ. κτλ.] Cf. E. N. VIII, 7, 4. M. M. II, 11 p. 1208, b, 29.

20. δὴ] δὲ M. A. etc. — οὐκ] οὐκ addidi e coni.

21. Δῆλον δὲ κτλ.] Fons est E. N. VIII, 8, 1. Cf. M. M. II, 11 p. 1210, b, 13.

26. φιλότιμοι] Cf. E. N. VIII, 8, 1. Cic. Lael. 26 „virtute enim ipsa non tam multi praediti esse quam videri volunt. Hos delectat assentatio: his fictus ad ipsorum voluntatem sermo quum adhibetur, orationem illam vanam testimonium esse laudum suarum putant."

27. φύσει] Vide p. 1234, a, 27 coll. p. 1233, b, 29.

28. φιλητικός] Cf. E. N. VIII, 8, 3.

31. ἔνεστι γὰρ ἀν. ἐν.] Obelisco haec notat Cas. et deesse aliquid suspicatur. Sensus debet esse talis qualem M. M. auctor II, 11 p 1210, b, 5 exprimit his verbis: ἔστι δὲ βέλτιον τὸ φιλεῖν ἢ τὸ φιλεῖσθαι· τὸ μὲν γὰρ φιλεῖν ἐνέργειά τις [μεθ' ?] ἡδονῆς καὶ ἀγαθόν, ἀπὸ δὲ τοῦ φιλεῖσθαι οὐδεμία τῷ φιλουμένῳ ἐνέργεια γίγνεται. Sylburgio Interpres legisse ἔνεστι γὰρ ἀνάγκη ἐνεργοῦσα („nam in actu necessario amans est") vel locus hoc pacto corrigi posse videtur: ἔνεστι γὰρ φιλεῖν ἀνάγκη ἐνεργοῦντα. Fortasse scriptum fuit – ὁ φιλητικὸς ἦν. ἔστι γὰρ ἀνάγκη (scil. φιλεῖν τὸν φιλοῦντα) ἐνεργοῦντα. Ceterum cf.

ἐνεργοῦντα· τὸ μὲν γὰρ φιλεῖσθαι συμβεβηκός· ἔστι γὰρ λανθάνειν φιλούμενον, φιλοῦντα δ᾽ οὔ. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὴν φιλίαν τὸ φιλεῖν μᾶλλον ἢ τὸ φιλεῖσθαι, τὸ δὲ φιλεῖσθαι κατὰ τὸ φιλητόν. σημεῖον δέ· ἕλοιτο [γὰρ] ἂν ὁ φίλος μᾶλλον, εἰ μὴ ἐνδέχοιτ᾽ ἄμφω, γινώσκειν ἢ γινώσκεσθαι, οἷον ἐν ταῖς ὑποβολαῖς αἱ γυναῖκες ποιοῦσι, καὶ ἡ Ἀνδρομάχη ἡ Ἀντιφῶντος. καὶ γὰρ ἔοικε τὸ μὲν ἐθέλειν γινώσκεσθαι αὑτοῦ ἕνεκα καὶ τοῦ πάσχειν τι ἀγαθὸν ἀλλὰ μὴ ποιεῖν, τὸ δὲ γινώσκειν τοῦ ποιεῖν καὶ τοῦ φιλεῖν ἕνεκα. διὸ καὶ τοὺς ἐμμένοντας τῷ φιλεῖν πρὸς τοὺς τεθνεῶτας ἐπαινοῦμεν· γινώσκουσι γάρ, ἀλλ᾽ οὐ γινώσκονται. Ὅτι μὲν οὖν πλείονες τρόποι φιλίας, καὶ πόσοι τρόποι, ὅτι τρεῖς, καὶ ὅτι τὸ φιλεῖσθαι καὶ ἀντιφιλεῖσθαι καὶ οἱ φίλοι διαφέρουσιν, οἵ τε κατ᾽ ἰσότητα καὶ οἱ καθ᾽ ὑπεροχήν, εἴρηται.

5 Ἐπεὶ δὲ τὸ φίλον λέγεται καὶ καθόλου μᾶλλον, ὥσπερ καὶ κατ᾽ ἀρχὰς ἐλέχθη, ὑπὸ τῶν ἔξωθεν συμπεριλαμ-

Plat. Soph. p. 248, D-E.

32. φιλεῖσθαι] φιλεῖσθαι pro φιλεῖν scripsi ex emendatione Cas. - Int. „redamari autem per accidens contingit."

33. φιλούμενον] om. A. etc. - Fons est sententiae E. N. VIII, 8, 3. — τὴν] om. M.

35. τὸ] om. M. — σημεῖον δέ· ἕλοιτο γὰρ ἂν] Ita pro σημεῖον δ᾽ ἕλοιτ᾽ ἂν scripsi ex emendatione Int. et Cas. De re cf. E. N. VIII, 8, 3. M. M. II, 11 p. 1210, b, 8.

37. ὑποβολαῖς] ὑποβολαῖς audacter scripsi e coni. ed. Didot. p. III pro ὑπερβολαῖς. Cf. Plat. Rep. VII, p. 538, A et quae scribit Aristoteles E. N. VIII, 8, 3: σημεῖον δ᾽ αἱ μητέρες τῷ φιλεῖν χαίρουσαι· ἔνιαι γὰρ διδόασι τὰ ἑαυτῶν τρέφεσθαι καὶ φιλοῦσι μὲν εἰδυῖαι, ἀντιφιλεῖσθαι δ᾽ οὐ ζητοῦσι, ἐὰν ἀμφότερα μὴ ἐνδέχηται, ἀλλ᾽ ἱκανὸν αὐταῖς ἔοικεν εἶναι, ἐὰν ὁρῶσιν εὖ πράττοντας κτλ. Casaubonus coniecit ὑπεκβολαῖς, quod voc. nec reperitur alio loco nec satis aptum est: neque enim quum expositi, sed quum aliis subditi sunt pueri, amare eos et visere matres verae possunt. — καὶ ἡ Ἀνδρ.] „*itemque* in re ficta Andromache". Quod si quaeritur cur Antiphontis, non Euripidis, Andromachen exempli causa philosophus commemoret, haec fortasse causa est. Antiphontem constat declamationibus rhetoricis in fabulis suis indulsisse: quare eum non incredibile est de hoc materni amoris fervore occulto disputantem fecisse ipsam Andromachen, quam exposuisse filiolum suum perhibent (cf. Eur. Androm. ὑποθ. „ἡ δὲ τὸ παιδίον ὑπεξέθηκε").

39. αὑτοῦ] αὐτοῦ A. etc.

1239, b, 4. καὶ ἀντιφιλεῖσθαι] om. A. etc. Int.

6. *ARG. IX. De notione amici latiore quae* p. 1235, a, 5 *indicata erat. Quia amici nomen etiam latiore sensu accipitur, exponenda est ratio quam habeat vis similitudinis et contrarii cum amicitiae generibus hactenus tractatis* (p. 1239, b, 6 - 10). A.) *Ac de similitudine quidem ita statuere licet, contrahere eam amicitias sensu morali: quum enim bonum semper sui simile sit, simile esse sibi amicum ut bonum* (b, 10-16): *sed etiam in iucundo valere similitudinem ad contrahendas amicitias: similibus enim eadem esse iucunda: eoque pacto malos quoque posse sibi esse amicos* (b, 17-22). B.) *De contrario vero ita habendum. Contrarium contrario amicitiae causa existit ob utilitatem* (b, 23-29). *Ad virtutis amicitiam amor contrariorum eatenus revocari potest, quatenus contraria expetunt medium, id quod est bonum* (b, 29-32). *Sed ille amor contrariorum est per accidens, non absolute* (p. 1239, b, 32 - 1240, a, 4). *Enumeratio* p. 1240, a, 4-7.

6. Ἐπεὶ δὲ κτλ.] Fons est disputationis E. N. VIII, 8, 6-7. Ibi quae paucis significata sunt, pluribus Eudemus persequitur. Cf. etiam M. M. II. 11 p. 1210, a, 8. — 7. κατ᾽ ἀρχ.] Cf. p. 216.

1239, b. βανόντων (οἱ μὲν γὰρ τὸ ὅμοιόν φασιν εἶναι φίλον, οἱ δὲ τὸ ἐναντίον), λεκτέον καὶ περὶ τούτων πῶς εἰσὶ πρὸς τὰς εἰρημένας φιλίας. Ἀνάγεται δὲ τὸ μὲν ὅμοιον καὶ εἰς τὸ ἡδὺ καὶ εἰς τὸ ἀγαθόν. τό τε γὰρ ἀγαθὸν ἁπλοῦν, τὸ δὲ κακὸν πολύμορφον· καὶ ὁ ἀγαθὸς μὲν ὅμοιος ἀεὶ καὶ οὐ μεταβάλλεται τὸ ἦθος, ὁ δὲ φαῦλος καὶ ὁ ἄφρων οὐθὲν ἔοικεν ἕωθεν καὶ ἑσπέρας. διὸ ἐὰν μὴ συμβάλλωσιν οἱ φαῦλοι, οὐ φίλοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ διίστανται· ἡ δ' οὐ βέβαιος φιλία οὐ φιλία. ὥστε οὕτω μὲν τὸ ὅμοιον φίλον, ὅτι [τὸ] ἀγαθὸν ὅμοιον, ἔστι δὲ ὡς καὶ κατὰ τὸ ἡδύ· τοῖς γὰρ ὁμοίοις τὰ αὐτὰ ἡδέα, καὶ ἕκαστον δὲ φύσει αὐτὸ αὑτῷ ἡδύ. διὸ καὶ φωναὶ καὶ ἕξεις καὶ συνημερεύσεις τοῖς ὁμογενέσιν ἥδισται ἀλλήλοις, καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις· καὶ ταύτῃ ἐνδέχεται καὶ τοὺς φαύλους ἀλλήλους φιλεῖν.

„κακὸς κακῷ δὲ συντέτηκεν ἡδονῇ."

Τὸ δ' ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ φίλον ὡς τὸ χρήσιμον· αὐτὸ γὰρ αὑτῷ τὸ ὅμοιον ἄχρηστον. διὸ δεσπότης δούλου δεῖται καὶ δοῦλος δεσπότου, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἀλλήλων, καὶ ἡδὺ καὶ ἐπιθυμητὸν τὸ ἐναντίον ὡς χρήσιμον, καὶ οὐχ ὡς ἐν τέλει ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ τέλος· ὅταν γὰρ τύχῃ οὗ ἐπιθυμεῖ, ἐν τῷ τέλει μέν ἐστιν, οὐκ ὀρέγεται δὲ τοῦ ἐναντίου, οἷον τὸ

7. κατ' ἀρχάς] capite primo huius disputationis p. 1235, a, 4. Cf. adn. p. 1149, b, 27. — ἐλέχθη] Post h. v. posui virgulam. — ὑπὸ] ἀπὸ M. A. etc. — τῶν ἔξωθεν κτλ.] Cf. p. 1235, a, 5.

11–12. τὸ ἀγαθὸν ἁπλοῦν - πολύμορφον] Cf. E. N. II, 6, 14 τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι εἴκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου. Plat. Phil. p. 20, D. – E. N. I, 7, 3. Brandis. I p. 503 sqq. Eur. Alc. Bacch. Hel. extr. πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων. Eur. Ion. 384 πολλαί γε πολλοῖς εἰσι συμφοραὶ βροτῶν, μορφαὶ δὲ διαφέρουσιν. Eur. fragm. Pol. III ἀνθρώποισι πᾶσαν αἱ τύχαι μορφὴν ἔχουσι. Voc. πολύμορφον fortasse a poeta aliquo sumptum est: unde per ridiculum Lucian. As. 54 κακὸν πολύμορφον dixisse videtur.

12. ὁ ἀγαθὸς] ὁ om. M. A. etc. De re cf. Eth. Nic. VIII, 8, 5.

15 βέβαιος] βεβαία M. A. etc. Cf. p. 1237, b, 10.

16. οὐ φιλία] om. A. etc. Int. — τὸ ἀγαθόν] τὸ addidi e coni. quae Bonitzio quoque venit in mentem. De re cf. M. M. II, 11 p. 1210, a, 8. Plat. Legg. VIII p. 837, A. Stallb. proll. ad Lys. p. 80.

18. τὰ αὐτά] τὰ αὐτά pro ταῦτα scripsi ex emendatione Int. („eadem"), probata etiam Bonitzio. — ἕκαστον – ἡδύ] Cf. Rhetor. I, 11 p. 1371, b, 12 ἐπεὶ τὸ κατὰ φύσιν ἡδύ, πάντα τὰ συγγενῆ καὶ ὅμοια ἡδέα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, οἷον ἵππος ἵππῳ κτλ. Ibid. v. 18: τὸ ὅμοιον καὶ τὸ συγγενὲς ἡδὺ ἑαυτῷ πᾶν, μάλιστα δ' αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν τοῦτο πέπονθε.

19. ἕξεις] αἱ ἕξεις P. ex quo quod antiquitus hoc loco voc. scriptum fuerit alii me sagaciores coniiciant. Nam ἕξεις, nisi *consuetudines* interpretari vis (Hesych. ἕξις-ἦθος, συνήθεια), ferri vix potest. — τοῖς ὁμογενέσιν] Cf. E. N. VIII, 1, 3. Cic. Lael. 21, 81.

21. τοὺς φαύλους] τοῖς φαύλοις P.

22. κακῷ δὲ συντ.] δὲ κακῷ σύντεκεν M. δὲ κακῷ A. E. Is. Cam S. Sed correxit S. Cf. p. 1238, a, 34.

23. τὸ δ' ἐναντίον] Cf. E. N. VIII, 8, 6. M. M. II, 11 p. 1210, a, 10. Plat. Lys. p. 215. D. — τὸ χρήσιμον] τὸ num delendum sit (cf. v. 26) iniudicatum relinquo.

24. τὸ] om. A. etc.

25. καὶ δοῦλος δεσπότου] om. M.

27. ἐπιθυμεῖ] Int. quasi esset ἐπεθύμει „concupiscebat". Sed cf. e gr. p. 1214, a, 6.

τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ καὶ τὸ ξηρὸν τοῦ ὑγροῦ. Ἔστι δέ πως καὶ ἡ τοῦ ἐναντίου φιλία τοῦ ἀγαθοῦ. ὀρέγεται γὰρ ἀλλήλων διὰ τὸ μέσον· ὡς σύμβολα γὰρ ὀρέγεται ἀλλήλων διὰ τὸ γίνεσθαι ἐξ ἀμφοῖν ἓν μέσον. ἔτι κατὰ συμβεβηκός ἐστι τοῦ ἐναντίου, καθ' αὑτὸ δὲ τῆς μεσότητος. ὀρέγονται γὰρ οὐκ ἀλλήλων τἀναντία, ἀλλὰ τοῦ μέσου. ὑπερψυχθέντες γάρ, ἐὰν θερμανθῶσιν, εἰς τὸ μέσον καθίστανται, καὶ ὑπερθερμανθέντες, ἐὰν ψυχθῶσιν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δὲ μή, ἀεὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ, οὐκ ἐν τοῖς μέσοις. ἀλλὰ χαίρει ὁ ἐν τῷ μέσῳ ἄνευ ἐπιθυμίας τοῖς φύσει ἡδέσιν, οἱ δὲ πᾶσι τοῖς ἐξιστᾶσι τῆς φύσει ἕξεως. τοῦτο μὲν οὖν τὸ εἶδος καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων ἐστίν· τὸ φιλεῖν δὲ γίνεται, ὅταν ᾖ ἐπὶ τῶν ἐμψύχων. διὸ ἐνίοτε ἀνομοίοις χαίρουσιν, οἷον αὐστηροὶ εὐτραπέλοις καὶ ὀξεῖς ῥαθύμοις· εἰς τὸ μέσον γὰρ καθίστανται ὑπ' ἀλλήλων. κατὰ συμβεβηκὸς οὖν, ὥσπερ ἐλέχθη, τὰ ἐναντία φίλα καὶ διὰ τὸ ἀγαθόν. Πόσα μὲν οὖν εἴδη φιλίας, καὶ τίνες διαφοραὶ καθ' ἃς λέγονται οἵ τε φίλοι καὶ οἱ φιλοῦντες καὶ οἱ φιλούμενοι, καὶ οὕτως ὥστε φίλοι εἶναι καὶ ἄνευ τούτου, εἴρηται.

6 Περὶ δὲ τοῦ αὐτὸν αὑτῷ φίλον εἶναι ἢ μή, πολλὴν ἔχει

29. τὸ θερμὸν τοῦ ψ.] Eadem sunt exempla Plat. Lys. p. 215, E, ad quae spectat. Ar. E. N. VIII, 8, 7. — τὸ ξηρὸν τοῦ ὑγροῦ] om. A. etc. Int

30. ἡ τοῦ ἐν. φ.] Cf. E. N. VIII, 8, 7.

31. σύμβολα] „congrua et cognatione quadam coniuncta“: Cf. de Gener. II, 4 p. 331, a, 24 ὅσα μὲν γὰρ ἔχει σύμβολα πρὸς ἄλληλα, ταχεῖα τούτων ἡ μετάβασις, ὅσα δὲ μὴ ἔχει, βραδεῖα, διὰ τὸ ῥᾷον εἶναι τὸ ἓν ἢ τὰ πολλὰ μεταβαλεῖν. Ibid. a, 32 τὸν αὐτὸν τρόπον ἔσται ἐξ ὕδατος γῆ καὶ ἐκ γῆς πῦρ· ἔχει γὰρ ἄμφω πρὸς ἄμφω σύμβολα· τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἡ δὲ γῆ ψυχρὸν καὶ ξηρόν, ὥστε κρατηθέντος τοῦ ὑγροῦ γῆ ἔσται. Meteor. II, 4 p. 360, a, 26 ὥστε καθάπερ ἐκ συμβόλων, συνίσταιτο ἂν ὁ ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμός. Waitz. Org I p. 325 comparat. de Gener. II, 6 p. 333, a, 19 συμβλητὰ τὰ στοιχεῖα. — ἀλλήλων διὰ τὸ] Ita pro ἀλλήλων· διὸ οὐ τῷ vel, ut est in P., ἀλλήλων διὸ οὐ τὸ scripsi ex emendatione Bonitzii.

38. ὁ ἐν τῷ μέσῳ] vir probus: cf. p. 1230, b, 26. — οἱ δὲ] improbi: cf. p. 1148, b, 15 sqq. p. 1149, b, 35.

39. τῆς φύσει ἕξεως] τῶν φύσει ἕξεων M. — τὸ] om. A. etc.

1240, a, 1 ἐνίοτε] Nescio an hallucinetur, si quis ἔνιοι τοῖς scriptum fuisse suspicetur.

2. ὀξεῖς] Cf. p. 1150, b, 25. — ῥαθύμοις] Corrige μακροθύμοις: Cf. Plut. de Gen. Socr. 23. Plut. Lucull. 32. — II Cor. VI, 6 Rom. II, 4.

3. οὖν] γὰρ P.

6. οἱ φιλούμενοι] οἱ om. P.

8. *ARG. X. De ea amicitia quam homo secum ipse colit. Quaeritur num sibi ipse quis possit esse amicus, quum nemo alium plus quam se ipsum amare videatur* (p. 1240, a, 8–13). *Respondetur hunc affectum, si ad vivum reseces, amicitiam non posse appellari, sed analogum amicitiae. Nam amicitia non constat nisi inter duos. Itaque quum hominem sibi ipsi amicum appellamus, hunc unum tanquam pro duobus sumimus, et animi unius motus diversos intuemur* (a, 13–21). *Habet autem haec φιλαυτίας consideratio magnum momentum ad constituendam notionem amici. Nam ex ea ratione, qua erga se ipsum aliquis affectus est, reliqui amandi modi aestimantur* (a, 21 – b, 11). *At haec hominis secum ipso amicitia non est nisi in viro probo atque honesto: non item in homine malo: quoniam in malo discordant animi motus: unde sane fieri potest ut etiam inimicus sibi aliquis dicatur* (b, 12–17). *Itaque hominis illa erga sese caritas ad bonorum amicitiam revocanda est, et in homine duntaxat, non*

1240, a. ἐπίσκεψιν. δοκεῖ γὰρ ἐνίοις μάλιστα ἕκαστος αὐτὸς αὑτῷ φίλος εἶναι, καὶ τούτῳ χρώμενοι κανόνι κρίνουσι τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους φίλους φιλίαν. κατὰ δὲ τοὺς λόγους καὶ τὰ δοκοῦνθ᾽ ὑπάρχειν τοῖς φίλοις τὰ μὲν ὑπεναντιοῦται, τὰ δ᾽ ὅμοια φαίνεται ὄντα. ἔστι γάρ πως κατ᾽ ἀναλογίαν αὕτη ἡ φιλία, ἁπλῶς δ᾽ οὔ. ἐν δυσὶ γὰρ διηρημένοις τὸ φιλεῖσθαι καὶ φιλεῖν. δι᾽ ἃ μᾶλλον οὕτως αὐτὸς αὑτῷ φίλος [ὡς] ἐπὶ τοῦ ἀκρατοῦς καὶ ἐγκρατοῦς εἴρηται πῶς ἑκὼν ἢ ἄκων τῷ τὰ μέρη ἔχειν πως πρὸς ἄλληλα τὰ τῆς ψυχῆς· καὶ ὅμοιον τὰ τοιαῦτα πάντα, εἰ φίλος αὐτὸς αὑτῷ καὶ ἐχθρός, καὶ εἰ ἀδικεῖ τις αὐτὸς αὑτόν. πάντα γὰρ ἐν δυσὶ ταῦτα καὶ διηρημένοις. ἧ δὲ δύο πως καὶ ἡ ψυχή, ὑπάρχει πως ταῦτα· ἧ δ᾽ οὐ διηρημένα, οὐχ ὑπάρχει. Ἀπὸ δὲ τῆς πρὸς αὑτὸν ἕξεως [ὡς] οἱ λοιποὶ τρόποι τοῦ φιλεῖν διωρισμένοι, καθ᾽ οὓς ἐν τοῖς λόγοις ἐπισκοπεῖν εἰώθαμεν. δοκεῖ γὰρ φίλος εἶναι ὁ βουλόμενός τινι τἀγαθὰ ἢ οἷα οἴεται ἀγαθά, μὴ δι᾽ αυτὸν ἀλλ᾽ ἐκείνου ἕνεκα. ἄλλον δὲ τρόπον ᾧ τὸ εἶναι βούλεται δι᾽ ἐκεῖνον καὶ μὴ δι᾽ αὑτόν, κἂν εἰ μὴ διανέμων τἀγαθά, * μὴ τῷ τὸ εἶναι τούτῳ ἂν δόξαιεν

in bestiis, habetur, estque simillima amicitiae hominum cognatorum (b, 18–37). Enumeratio (b, 37–39).

8. Περὶ δὲ κτλ.] Fons est E. N. IX, 4. Tractat enim Eudemus inde ab h. l ad p. 1241, b, 11 illa quae traduntur E. N. IX, cap. 4 – cap. 7, intermissis illis quae sunt E. N VIII, cap. 9 seqq., ad quae revertitur p. 1241, b, 12. Causa autem haec videtur, quod ad constituendam notionem τοῦ φίλου et τῆς φιλίας (p. 1240, a, 6. b, 38) multum ei conferre visa etiam hoc loco habenda consideratio notionum cognatarum τῆς φιλαυτίας, τῆς ὁμονοίας, τῆς εὐνοίας (cum benevolentiae vero consideratione bene cohaeret libri VII cap 8), de quibus in E. N. agitur tanquam in adnexis. Cf. etiam M. M. II, 11 p. 1210, b, 22.

9. δοκεῖ γὰρ κτλ.] E. N. IX, 4, 1. Cic Lael. 21, 80.

10. κρίνουσι] κινοῦσι codd. et A etc. κρίνουσι ex oratione Int. emendandum esse vidit S., quem sequitur Bekk.

11. φίλους] om. A. etc.

13. κατ᾽ ἀναλογίαν κτλ.] Cf. E. N. IX, 4, 6. M.M. II, 11 p. 1211, a, 22,

15. οὕτως] Ita scripsi ex cod. P. pro οὗτος, hortante etiam Bon. p. 70.

16. ὡς] ὡς addidi e coni. iam a S. proposita, qui ita legisse Interpretem („velut in continente") suspicatur.

16. εἴρηται] Eud. II, 7 p. 1223, b, 17.

19 εἰ ἀδικεῖ τις κτλ] Cf. Eud IV, 15 — E. N. V, 15 p. 1138, a, 4 et p 1138, b, 10.

20. διηρημένοις] Ita scripsi ex coni. mea et Bon: cf. v. 14. 21. — ἧ] Ita scripsi pro εἰ Bekkeriano, quia in M. est ἡ, in A. E. coniuncte ἠδὲ, in Cam. Is. etc. ἡ δὲ, Int. vertit „aut etiam". Cf. E. N. IX, 4, 6 δόξειε ταύτῃ εἶναι φιλία, ᾗ ἐστι δύο. — πως] Cf p 1219, b, 32.

21. ἧ] Ita scripsi pro εἰ Bekkeriano, quia in M. P. A. etc. est ἡ.

22. ὡς] ὡς, quod est etiam in A. etc. recte B. uncis inclusit.

24. δοκεῖ γὰρ κτλ] Ad verbum paene congruit cum E. N. IX, 4, 1. Cf. Rhet. I, 5 p. 1361, b, 36. M M. II, 11 p. 1210, b, 31. Cic. Lael. 27 „amare autem nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere, quem ames, nulla indigentia, nulla utilitate quaesita."

25. ἄλλον δὲ τρόπον] Cf. E. N. IX, 4, 1.

26. αὑτόν] αὐτόν A. E. Cam. Correxit Is.

27 μὴ τῷ – δόξαιεν] μὴ τὸ δόξειε omissis verbis interiectis codd. M Z. Ac cod. Z. quidem post τὸ tertiam versus partem vacuam habet, tum τὴν ὁμιλίαν καὶ μὴ δι᾽ ἕ (quae leguntur v. 29), iisque deletis locum vacuum quinque litterarum capacem. Etiam A.

μάλιστα φιλεῖν. ἄλλον δὲ τρόπον ᾧ συζῆν αἱρεῖται δι' αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι, οἷον οἱ πατέρες τὸ μὲν εἶναι τοῖς τέκνοις, συζῶσι δ' ἑτέροις. μάχεται δὴ ταῦτα πάντα πρὸς ἄλληλα. οἱ μὲν γὰρ ἂν μὴ τὸ ἑαυτοῖς, οἱ δὲ ἂν μὴ τὸ εἶναι, οἱ δὲ [ἂν μὴ] τὸ συζῆν, οὐκ οἴονται φιλεῖσθαι. ἔτι τὸ ἀλγοῦντι συναλγεῖν, μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀγαπᾶν θήσομεν, οἷον οἱ δοῦλοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ὅτι χαλεποὶ ἀλγοῦντες, ἀλλ' οὐ δι' αὐτούς, ὥσπερ αἱ μητέρες τοῖς τέκνοις, καὶ οἱ συνωδίνοντες ὄρνιθες. βούλεται γὰρ μάλιστά γε οὐ μόνον συλλυπεῖσθαι ὁ φίλος τῷ φίλῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτὴν λύπην, οἷον διψῶντι συνδιψῆν, εἰ ἐνεδέχετο, ὅτι [μὴ] ἐγγύτατα. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ χαίρειν· [τὸ γὰρ χαίρειν] μὴ δι' ἕτερόν τι ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον, ὅτι χαίρει, φιλικόν. ἔτι τὰ τοιάδε λέγεται περὶ φιλίας, ὡς ἰσότης φιλότης, καὶ [μὴ] μίαν ψυχὴν εἶναι τοὺς ἀληθῶς φίλους. ἅπαντα ταῦτα ἐπα-

et μὴ τὸ δόξειε, sed inter μὴ τὸ δόξειε intermittit spatium vacuum sus dimidii et versus totius. Lacu- signum inter μὴ τὸ et δόξειε ser- t etiam Er. Is. etc. – Fortasse scri- m fuit μηδὲ τῷ μὴ συνεῖναι τούτῳ ξειε μάλιστα φιλεῖν. Cf. E. N. IX, 1 ἢ τιθέασι φίλον) τὸν βουλόμε- ν εἶναι καὶ ζῆν τὸν φίλον αὐτοῦ μεν· ὅπερ αἱ μητέρες πρὸς τὰ τέκνα πόνθασι, καὶ τῶν φίλων οἱ προσ- ρουκότες. Vide etiam Eud. p. 1237, 7 et proxima p. 1240, a, 30.

31. οἱ] οἱ recepi ex cod. P. pro ὁ. —] om. P. — ἑαυτοῖς] αὐτοῖς M.

32. οἱ δὲ ἂν μὴ τὸ εἶναι] οἱ pro coni. — ἂν μὴ τὸ συζῆν] ἂν μὴ do e coni.

33. τὸ] τῷ M. P. τῷ A. etc. Forse legendum τὸ τῷ. Haec quoque npta sunt ex E. N. IX, 4, 1.

34–35. οἷον οἱ δοῦλοι - ὥσπερ αἱ τέρες] Facilior est oratio, si vera coniectura a me epist. crit. p. 17 medium prolata: οὐχ οἷον οἱ δοῦ- - ἀλλ' ὥσπερ αἱ μητέρες κτλ.

36. οἱ συνωδίνοντες ὄρν.] οἱ om. M. sunt quidem intelligi aves illae, rum mas feminam in incubando ad- at (Ar. Hist. An. VI, 8 ut συνω- ειν idem valeat quod συνεπῳάζω, t. An. V, 27 p. 555, b, 14. Sed dibilius est, id quod negaveram epist. p. 18, significari psittacos pullarios, s Galli vocant *les inséparables*, nos mpathievögel. Nam neque συνωδίνειν eni nisi translate usurpatum („si quam unus *parturiat* pro pluribus," ait Cic. Lael. 13, fortasse Graeca ens in mente), et aliquid, quod singularium avium proprium esset, commemorandum h. l. fuit, dum illud incubandi mutuum auxilium neque paucis avibus commune est et ὠδίνειν *incubare* mire sane diceretur (nam in ovo ponendo, non in excludendo ovo parturit avis, estque nihil doloris sed tantummodo molestia in incubando). Contra optime cum sententia congruit exemplum mirae illius caritatis quam videmus in psittacis pullariis, quos quidem Alexandri M. aetate notos esse potuisse in Graecia non incredibile, atque adeo probabile visum est viro in zoologiae studiis habitanti collegae mihi carissimo R. Leuckarto.

36. γε] γε e coni. scripsi pro τε: cf. epist. cr. p. 18.

38. εἰ] ἢ P. — ἐνεδέχετο] ἐνδέχοιτο M. — μη] μὴ aut eiiciendum aut alio loco ponendum, si quidem ob librorum v. 38 varietatem coniicias fuisse scriptum ἢ εἰ μὴ ἐνδέχοιτο. ὅτι ἐγγύτατα. — 39. ἐπὶ τοῦ χαίρειν· τὸ γὰρ χαίρειν μὴ] Ita scripsi e coni. et Int. („eadem quoque in gaudendo ratio: amicitiae enim est - gaudere") pro ἐπὶ τοῦ χαίρειν μή.

1240, b, 1. ἔτι τὰ κτλ] Fons est E. N. IX, 8. 2 καὶ αἱ παροιμίαι δὲ πᾶσαι ὁμογνωμονοῦσιν (ὅτι ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ φιλικὰ πρὸς τοὺς ἄλλους διήκει), οἷον τὸ μία ψυχή, καὶ κοινὰ τὰ φίλων, καὶ ἰσότης φιλότης κτλ.

2–3. περὶ φιλίας] περὶ τῆς φιλίας P. — μὴ] μὴ eiiciendum esse vidit Cas — μίαν ψυχὴν] μίαν ψυχὴν scripsi pro μίαν φιλίαν e coni. Cas. Cf. verba quae adn. ad v. 1 ex E. N. IX, 8, 2 exscripsimus et quae ad h. l.

1240, b. ναφέρεται πρὸς τὸν ἕνα. καὶ γὰρ βούλεται τἀγαθὰ αὑτῷ τοῦτον τὸν τρόπον. οὐθεὶς γὰρ αὐτὸς αὑτὸν εὖ ποιεῖ διὰ ἕτερον, οὐδὲ χάριτος, οὐδὲ λέγει ὅτι ἐποίησεν ἢ εἷς· δοκεῖ γὰρ φιλεῖν βούλεσθαι ὁ δῆλον ποιῶν ὅτι φιλεῖ, ἀλλ' οὐ φιλεῖν. καὶ τὸ εἶναι μάλιστα καὶ τὸ συζῆν καὶ τὸ συγχαίρειν καὶ τὸ συναλγεῖν, καὶ μία δὴ ψυχή, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἄνευ ἀλλήλων μηδὲ ζῆν, ἀλλὰ συναποθνήσκειν· οὕτω γὰρ ἔχει ὁ εἷς καὶ ἴσως ὁμιλεῖ αὐτὸς αὑτῷ. Πάντα δὲ ταῦτα τῷ ἀγαθῷ ὑπάρχει πρὸς αὑτόν. ἐν δὲ τῷ πονηρῷ διαφωνεῖ, οἷον ἐν τῷ ἀκρατεῖ. καὶ διὰ τοῦτο δοκεῖ καὶ ἐχθρὸν ἐνδέχεσθαι αὐτὸν αὑτῷ εἶναι· ᾗ δ' εἷς καὶ ἀδιαίρετος, ὀρεκτὸς αὐτὸς αὑτῷ. τοιοῦτος ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ κατ' ἀρετὴν φίλος, ἐπεὶ ὅ γε μοχθηρὸς οὐχ εἷς ἀλλὰ πολλοί, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἕτερος καὶ ἔμπληκτος. ὥστε καὶ ἡ αὑτοῦ πρὸς αὑτὸν φιλία ἀνάγεται πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ. ὅτι γάρ πῃ ὁμοιοῖ καὶ εἷς καὶ αὐτὸς αὑτῷ ἀγαθός, ταύτῃ αὐτὸς αὑτῷ φίλος καὶ ὀρεκτός. φύσει δὲ τοιοῦτος, ἀλλ' ὁ πονηρὸς παρὰ φύσιν. ὁ δ' ἀγαθὸς οὔθ' ἅμα λοιδορεῖται ἑαυτῷ, ὥσπερ ὁ ἀκρατής, οὔθ' ὁ ὕστερος τῷ προτέρῳ, ὥσπερ ὁ μεταμελητικός, οὔτε ὁ ἔμπροσθεν τῷ ὕστερον, ὥσπερ ὁ ψεύστης, ὅλως τε, εἰ δεῖ ὥσπερ οἱ σοφισταὶ διορίζουσιν, ὥσπερ τὸ Κορίσκος καὶ Κορίσκος σπουδαῖος. δῆλον γὰρ ὡς τὸ αὐτὸ πόσον που σπουδαῖον αὐτῶν, ἐπεὶ ὅταν ἐγκαλέσωσιν αὑτοῖς, ἀποκτιννύασιν αὑτούς. ἀλλὰ δοκεῖ πᾶς αὐτὸς αὑτῷ

p. 133 diximus. quibus adde Kypk. ad Act. IV, 32 et Herder, *Volkslieder, deutsch*, No. 15.

4. *αὑτῷ*] *αὑτῷ* pro *αὐτῷ* scripsi ex Ald. Er. etc.

6. *χάριτος*] Post hoc voc. plene interpungit B.

7. *φιλεῖν*] Bon. p. 71 coni. *φιλεῖσθαι*. Ego interpretor *δοκεῖ βούλεσθαι φιλεῖν ἑαυτὸν τὸν ἕτερον*, „videtur postulare ut sese amet alter."

8. *καὶ τὸ εἶναι κτλ.*] Pendent haec ab illis v. 3 *ἅπαντα ταῦτα ἐπαναφέρεται πρὸς τὸν ἕνα*.

11. *Πάντα δὲ κτλ.*] Cf. E. N. IX, 4, 2. M. M. II, 11 p. 1211, a, 36.

12. *ἐν δὲ τῷ*] *ἐν γὰρ τῷ* M. De re cf. E. N. IX, 4, 8. M. M. II, 11 p. 1211, a, 39.

14. *καὶ ἐχθρὸν κτλ.*] Cf. E. N. IX, 4, 9.

16. *γε*] *τε* M.

17. *ἔμπληκτος*] Mire quam conspirat cum Plat. Lys. p. 214, C - *ἀλλά μοι δοκοῦσι λέγειν τοὺς ἀγαθοὺς ὁμοίους εἶναι ἀλλήλοις καὶ φίλους, τοὺς δὲ κακοὺς μηδέποθ' ὁμοίους μηδ' αὐτοὺς αὑτοῖς εἶναι, ἀλλ' ἐμπλήκτους καὶ ἀσταθμήτους.*

19. *ὅτι γάρ πῃ κτλ.*] Cf. E. N. IX, 4, 3. — *ὁμοιοῖ*] *ὅμοιος* Bekkerus, *ὅμοιοι* codices et A. etc. Quare scripsi *ὁμοιοῖ*: cf. Plat. Rep. VI p. 498, E et p. 1149, a, 20 *κατεῖχεν*.

21. *ὁ δ' ἀγαθὸς*] *οὐδ' ἀγαθὸς* B. P. *οὐδ' ὁ ἀγαθὸς* A. E. Is. Cam. Correxit S.

22. *τῷ πρότερον*] Cf. Eud. IV, 15 = E. N. V, 15 p. 1138, a, 21.

23. *μεταμελητικός*] Ita scripsi ex emendatione Cas. pro *μεταληπτικός*. Vide adn. ad Eud. VI = E. N. V, 9 p. 1150, b, 30.

24-25. *ὥσπερ οἱ σοφισταὶ — Κορίσκος*] Cf. Soph. Elench. 17 p. 175, b, 19 sqq. prolegg. ad Eud. cap. I, 5 et adn. ad p. 30, 19.

26. *που*] addidi e cod. M. — *αὐτῶν*] Ita scripsi e coni. pro *αὐτόν*.

27. *αὑτούς*] Ita scripsi e coni. pro Bekkeriano *αὑτοῖς*. Pro quo voc. in cod. Z. et A. etc. est *αὐτ* mutilum (*ἀποκτιννύασιν αὐτ .... ἀλλὰ κτλ.*) De sententia cf. E. N. IX, 4, 8 *οἷς δὲ πολλὰ καὶ δεινὰ πέπρακται καὶ διὰ τὴν μοχθηρίαν μισοῦνται, φεύγουσ*

ἀγαθός. ζητεῖ δε ὁ ἁπλῶς ὢν ἀγαθὸς εἶναι καὶ αὐτὸς αὑτῷ φίλος, ὥσπερ εἴρηται, ὅτι δύ' ἔχει ἐν αὑτῷ ἃ φύσει βούλεται εἶναι φίλα καὶ διασπάσαι ἀδύνατον. διὸ ἐπ' ἀνθρώπου μὲν δοκεῖ ἕκαστος αὐτὸς αὑτῷ φίλος, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ζῴων [οὐκέτι], οἷον ἵππος αὐτὸς αὑτῷ· οὐκ ἄρα φίλος. ἀλλ' οὐδὲ τὰ παιδία, ἀλλ' ὅταν ἤδη ἔχῃ προαίρεσιν· ἤδη γὰρ τότε διαφωνεῖ ὁ *παῖς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Ἔοικε δ' ἡ φιλία ἡ πρὸς αὑτὸν τῇ κατὰ συγγένειαν· οὐθέτερον γὰρ ἐφ' αὑτοῖς λῦσαι, ἀλλὰ κἂν διαφέρωνται, ὅμως οὗτοι μὲν συγγενεῖς ἔτι, ὁ δὲ ἔτι εἷς, ἕως ἂν ζῇ. Ποσαχῶς μὲν οὖν τὸ φιλεῖν λέγεται, καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ φιλίαι ἀνάγονται πρὸς τὴν πρώτην, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων.

7. Οἰκεῖον δὲ τῇ σκέψει θεωρῆσαι καὶ περὶ ὁμονοίας καὶ εὐνοίας· δοκεῖ γὰρ τοῖς μὲν εἶναι ταὐτά, τοῖς δ' οὐκ ἄνευ ἀλλήλων. ἔστι δ' ἡ εὔνοια τῆς φιλίας οὔτε πάμπαν ἕτερον οὔτε ταὐτόν. διῃρημένης γὰρ τῆς φιλίας κατὰ τρεῖς τρόπους, οὔτ' ἐν τῇ χρησίμῃ, οὔτ' ἐν τῇ καθ' ἡδονήν ἐστιν. εἴτε γὰρ ὅτι χρήσιμον βούλεται αὐτῷ τἀγαθά, οὐ δι' ἐκεῖνον ἀλλὰ δι' αὑτὸν βούλοιτ' ἄν· δοκεῖ δ', ὥσπερ [ἡ φιλία], καὶ ἡ εὔνοια

ζῆν καὶ ἀναιροῦσιν ἑαυτούς. Pro- ·is ἀλλὰ δοκεῖ κτλ. Cf. E. N. · 4, 7

·28. ζητεῖ] ζητεῖται P.

·29. ἐν αὑτῷ] ἐν αὐτῷ A. E. Cas. ·τῷ Is Cam S.

·32. οὐκέτι] οὐκέτι addidi e coni. se- ·us etiam Int. („non etiam in reli ·s animantibus"), ut ad proxima οἷον ·τος αὐτὸς αὑτῷ repetatur ex supe- ·ribus (v. 27) οὐ δοκεῖ ἀγαθός vel ·κτός.

·34. ὁ παῖς] Corrige ὁ νοῦς vel λό- ·: cf. p. 1225, a, 3.

·35. αὑτόν] αὑτόν pro αὐτόν scripsi ·m S. et Cas. — ἐφ' αὑτοῖς] ἐπ' αὐ- ·ς P.

·36. ἀλλά] ἄλλα M. — κἂν διαφέ- ·νται] διαφέρονται, omisso ἄν, P.

·37. συγγενεῖς ἔτι] ἔτι συγγενεῖς P.

·1241, a, 1. *ARG. XI. De benevo- ·tia et concordia, notionibus amici- ·e affinibus.* A.) *Benevolentia habet ·quam similitudinem cum amicitia, · invenitur tantummodo in illa ami- ·ia, quam virtus conciliat, non item ·illa, quam utilitas vel iucunditas ·glutinat* (p. 1241, a, 1-10): *prae- ·ea hoc differt ab amicitia, quod be- ·volentia satis habet bene velle alteri, ·icitia vero parat etiam illa, quae ·eri bona vult: denique benevolentia ·quasi principium amicitiae* (a, 10- ·). B.) *Concordiae quoque et amicitiae ·quaedam similitudo: verum concordia spectat ad res agendas vitaeque societatem* (a, 15-21): *etiam concordiae proprie in viris bonis solis locus est et comparate tantummodo inter malos invenitur* (a, 21-27). *Lex concordiae* (a, 27-32). *Concordia appellari potest amicitia civilis* (p. 1241, a, 32-34).

1. Οἰκεῖον κτλ.] Fons est E. N. IX, 5-7. Cf. M. M. II, 12 p. 1211, b, 39 seqq.

2. ταὐτά] ταῦτα A. E. Is. Cam. Correxit S.

3. ἔστι δ' ἡ εὔν.] Cf. E. N. IX, 5, 1. M. M. II, 12 p. 1212, a, 12 οὐκ ἔστι δὲ χωρὶς φιλίας ἡ εὔνοια, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ· διὸ δοκεῖ φιλία εἶναι.

5. οὔτ' ἐν τῇ χρ.] Asterisco hunc locum notavit Casaubonus, fortasse quia amplectebatur sententiam Sylburgii, qui deesse putavit οὔτ' ἐν τῇ κατ' ἀρετήν. At in amicitia virtute conciliata benevolentiam inesse contendit philosophus v. 10. Vide etiam E. N. IX, 5, 3 - φιλίαν. οὐ τὴν διὰ τὸ χρήσιμον οὐδὲ τὴν διὰ τὸ ἡδύ· οὐδὲ γὰρ εὔνοια ἐπὶ τούτοις γίγνεται.

5. εἴτε γὰρ] Particulae εἴτε respondet v. 9 εἰ δὲ —: cf. e. gr. Plat. Apol. p. 40, D.

6. βούλεται] βούλονται A. etc.

7. δοκεῖ] Ante h. v. et v. 8 post εὐνοεῖ plene interpungit B. — ἡ φιλία] ἡ φιλία addidi e coniectura: A. habet δοκεῖ δ' ὥσπερ καὶ ἡ οὐκ,

1241, a. οὐκ αὐτοῦ εὔνοια τοῦ εὐνοϊζομένου εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ᾧ εὐνοεῖ· εἰ δ' ἦν ἐν τῇ τοῦ ἡδέος φιλίᾳ, κἂν τοῖς ἀψύχοις εὐνόουν. ὥστε δῆλον ὅτι περὶ τὴν ἠθικὴν φιλίαν ἡ εὔνοιά ἐστιν. ἀλλὰ τοῦ μὲν εὐνοοῦντος βούλεσθαι μόνον ἐστί, τοῦ δὲ φίλου καὶ πράττειν ἃ βούλεται. ἔστι γὰρ ἡ εὔνοια ἀρχὴ φιλίας· ὁ μὲν γὰρ φίλος πᾶς εὔνους, ὁ δ' εὔνους οὐ πᾶς φίλος. ἀρχομένῳ γὰρ ἔοικεν ὁ εὐνοῶν μόνον· διὸ ἀρχὴ φιλίας, ἀλλ' οὐ φιλία. Δοκοῦσι γὰρ οἵ τε φίλοι ὁμονοεῖν καὶ οἱ ὁμονοοῦντες φίλοι εἶναι. ἔστι δ' οὐ περὶ πάντα ἡ ὁμόνοια ἡ φιλική, ἀλλὰ περὶ τὰ πρακτὰ αὐτοῖς ὁμονοοῦσι, καὶ ὅσα εἰς τὸ συζῆν συντείνει, οὔτε μόνον κατὰ διάνοιαν ἢ κατὰ ὄρεξιν· ἔστι γὰρ τἀναντία τὸ κινοῦν ἐπιθυμεῖν, ὥσπερ ἐν τῷ ἀκρατεῖ διαφωνεῖ τοῦτο, οὗ δεῖ κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁμονοεῖν καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν. ἐπὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡ ὁμόνοια· οἵ γε φαῦλοι ταὐτὰ προαιρούμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες βλά-

spatio vacuo inter ἡ et οὐκ relicto. Iut. „videtur autem benevolentia quemadmodum etiam amicitia."

8. οὐκ αὐτοῦ εὔνοια] om. P. — εὐνοϊζομένου] Verbum εὐνοΐζομαι a nomine εὔνοια ductum, quod neque alio in loco neque in lexicis recentioribus inveni, formationibus similibus, de quibus vide Lobeck. ad Phryn. p. 567, satis defenditur.

9. εἰ δ' ἦν ἐν τῇ τοῦ ἡδέος φιλίᾳ] εἰ δ' ἡ ἐν τῇ τοῦ ἡδέος φιλία A. etc. B. εἰ δὴ ἐν τῇ τοῦ ἡδέως φιλία P. Scripsi ut emendavit Cas., φιλίᾳ habet iam Pacius. De re cf. M. M. II, 12 p. 1212, a, 10 οὐδεὶς γὰρ λέγεται εὔνους οἴνῳ ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀψύχων ἀγαθῶν ἢ ἡδέων, et E. N. VIII, 2, 3.

10. περὶ τὴν ἠθικὴν φ. κτλ.] Cf. E. N. IX, 5, 4. M. M. II, 12 p. 1212, a, 8 seqq. — ἀλλὰ τοῦ μὲν εὐνοοῦντος κτλ.] Cf. E. N. IX, 5, 3. M. M. II, 12 p. 1212, a, 6 seqq.

14. εὐνοῶν] ἐννοῶν A. E. Cam. Correxit Is.

15. Δοκοῦσι γὰρ] Causalem particulam γὰρ fortasse ita explicare possumus: „non est idem benevolentia et amicitia, ut ne concordia quidem et amicitia idem est. Nam videtur sane horum quaedam esse similitudo." Quod si minus placet, in promptu est corrigere δοκοῦσι δὲ καὶ οἵ τε φίλοι κτλ. Utrumlibet probes, Bonitzii suspicio, qui, nisi plura, unum certe enunciatum, quo conclusa benevolentiae quaestione disputatio de consensu et concordia inciperetur, excidisse autumavit, erit supervacanea. — Ceterum fons et caput proximae disputationis est E. N. IX, 6. Quibus cf. M. M. II, 12 p. 1212, a, 14.

16. ἡ φιλική] Explicat auctor M. M. l. l. ἡ δ' ὁμόνοια ἔστι μὲν σύνεγγυς τῇ φιλίᾳ, ἐὰν τὴν ὁμόνοιαν λάβῃς τὴν κυρίως λεγομένην.

17. πρακτὰ] πράγματα A. etc. — αὐτοῖς] e coni. scripsi pro τοῖς: cf. E. N. IX, 6, 2 περὶ τὰ πρακτὰ δὴ ὁμονοοῦσι κτλ. Pro ὁμονοοῦσι P. habet εὖ νοοῦσι.

18. οὔτε μόνον κατὰ διάνοιαν κτλ.] „neque solum in cogitationibus et cupiditatibus conspirant ii, quos concordes appellamus, *verum etiam in consiliis et in his quae proposita habent*": cf. v. 20 et 22 et M. M. II, 12 p. 1212, a, 18 οὐκ ἔστιν ἡ ὁμόνοια ἐν τοῖς νοητοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς πρακτοῖς καὶ ἐν τούτοις οὐχ ᾗ νοοῦσι ταὐτόν, ἀλλ' ᾗ ἅμα τῷ ταὐτὸν νοεῖν προαίρεσιν ἔχουσι περὶ ἃ νοοῦσιν ἐπὶ ταὐτά. Quare plenam B. ante οὔτε interpunctionem sustuli.

20. οὗ δεῖ κατὰ] Fortasse οὗ δεῖ τὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁμονοεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν. Cf. p. 1224, a, 33 sqq. p. 1145, b, 12 sqq. Expeditior esset oratio hac graviore medicina adhibita: - ὁμονοοῦσι - οὔτε μόνον κατὰ διάνοιαν ἢ κατὰ ὄρεξιν (ἔστι γὰρ τἀναντία τὸ κινοῦν ἐπιθυμεῖν, ὥσπερ ἐν τῷ ἀκρατεῖ διαφωνεῖ τοῦτο), ἀλλὰ δεῖ [scil. τοὺς ὁμονοοῦντας] κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁμονοεῖν.

21. ἐπὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν] Malim ἐπὶ δὴ τῶν ἀγαθῶν. Ceterum vide E. N. IX, 6, 3. Plat. Rep. I p. 351, D.

22. οἵ γε] Epist. cr. p. 18 conieci οἱ γὰρ φαῦλοι. — ταὐτὰ] ταῦτα A.

[illegible]πτουσιν ἀλλήλους. ἔοικε δὲ καὶ ἡ ὁμόνοια οὐχ ἁπλῶς λέγεσθαι, ὥσπερ οὐδ' ἡ φιλία, ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη καὶ φύσει σπουδαία· διὸ οὐκ ἔστι τοὺς φαύλους ὁμονοεῖν· ἑτέρα δὲ καθ' ἣν καὶ οἱ φαῦλοι ὁμονοοῦσιν, ὅταν τῶν αὐτῶν τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἔχωσιν. οὕτω δὲ δεῖ τῶν αὐτῶν ὀρέγεσθαι ὥστ' ἐνδέχεσθαι ἀμφοτέροις ὑπάρχειν οὗ ὀρέγονται. ἂν γὰρ τοιούτου ὀρέγωνται ὃ μὴ ἐνδέχεται ἀμφοῖν, μαχοῦνται· οἱ ὁμονοοῦντες δ' οὐ μαχοῦνται. ἔστι δ' ἡ ὁμόνοια, ὅταν περὶ τοῦ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ἡ αὐτὴ προαίρεσις ᾖ, μὴ τοῦ ἑκάτερον, ἀλλὰ τοῦ τὸν αὐτόν. καὶ ἔστιν ἡ ὁμόνοια φιλία πολιτική. Περὶ μὲν οὖν ὁμονοίας καὶ εὐνοίας εἰρήσθω τοσαῦτα.

Ἀπορεῖται δὲ διὰ τί μᾶλλον φιλοῦντες οἱ ποιήσαντες
8 εὖ τοὺς παθόντας ἢ οἱ παθόντες εὖ τοὺς ποιήσαντας. δοκεῖ δὲ δίκαιον εἶναι τοὐναντίον. τοῦτο δ' ὑπολάβοι μὲν ἄν τις διὰ τὸ χρήσιμον καὶ τὸ αὐτῷ ὠφέλιμον συμβαίνειν· τῷ μὲν γὰρ ὀφείλεται τὸν δ' ἀποδοῦναι δεῖ. οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ φυσικόν. ἡ γὰρ ἐνέργεια αἱρετώτερον·
1241, b. τὸν αὐτὸν δὴ λόγον ἔχει τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐνέργεια, ὁ δ' εὖ παθὼν ὥσπερ ἔργον τοῦ εὖ ποιήσαντος. διὸ καὶ ἐν τοῖς ζῴοις ἡ περὶ τὰ τέκνα σπουδή ἐστι, καὶ τοῦ γεννῆσαι καὶ γεννώμενα σώζειν. καὶ φιλοῦσι δὴ μᾶλλον οἱ πατέρες τὰ

etc. — καὶ] καὶ οἱ M.

23. ἀλλήλους] ἀλλήλοις P.

24. ἡ μὲν πρώτη] M. M. II, 12 p. 1212, a, 26 ἡ κυρίως λεγομένη.

25. δὲ] om. A. etc.

27. οὕτω δὲ κτλ.] Cf. E. N. IX, 6, 2. 4.

30. ἔστι δ' ἡ ὁμόνοια, ὅταν] Fortasse scriptum fuit ἔστι δὴ ὁμόνοια οἷον ὅταν κτλ.

32. ἑκάτερον] ἑκατέρου M. A. etc. Cf. M. M. II, 12 p. 1212, a, 21. E. N. IX, 6, 2. — τὸν αὐτόν] om. et spatium vacuum relinquit A. etc. – Int. vertit „sed boni publici gratia."

33. πολιτική] Cf. E. N. IX, 6, 2. M. M. II, 12 extr. — καὶ εὐνοίας] om. Cam.

35. *ARG. XI. C.) Solvitur dubitatio in quaestione de benevolentia* (p. 1241, a, 2) *et amore non silentio praetereunda, cur ille, qui bene fecerit alteri, hunc saepe plus amet quam ipse ab illo, in quem beneficia contulerit, ametur, quum tamen contrarium convenientius esse videatur* (p. 1241, a, 35 – b, 11).

35. Ἀπορεῖται κτλ] Fons est E. N. IX, 7. Cf. M. M. II, 12 p 1241, b, 20. — φιλοῦντες] φιλοῦντες restitui ex cod. P. A. etc.: cf. Matth. gr. gr. §. 560 et adn. ad p. 1220, b, 1 pro quo φιλοῦνται habet M. φιλοῦσιν scripsit Bekk. ut est in marg. Is.

36. εὖ τοὺς – εὖ τοὺς] αὐτοὺς – αὐτοὺς pr. P. αὐτοὺς – ἑαυτοὺς A. E. Is Cam. Correxit S

36–37. δοκεῖ δὲ δίκαιον κτλ.] Cf. adn. ad p. 101, 34 – a, 1 et p. 101, 4. Aesch. Ag. 345 (361) Xen. Mem. II, 2, 1. Sen. Benef. III, 6 – 7.

38. καὶ τὸ αὐτῷ] καὶ τῷ αὐτῷ Is. Er. S. Cas. (τὸ αὐτῷ A. Cam.). — συμβαίνειν] συμβαίνει A E. Is. Cam. Correxit S.

38 - 39. τῷ μὲν γὰρ ὀφείλεται] Ita scripsi, secutus vestigia codd. M P., in quibus est τὸ μὲν γὰρ ὠφελεῖται, pro τὸν μὲν γὰρ ὠφελεῖσθαι, quod exhibent edd. A. etc. et B. Robur huic emendationi parant verba E. N. IX, 7, 1 ubi de re eadem sic scribitur: τοῖς μὲν οὖν πλείστοις φαίνεται, ὅτι οἱ μὲν ὀφείλουσι, τοῖς δ' ὀφείλεται. Atque auctor M. M. II, 12 πότερον οὖν, inquit, ὡς ἔνιοι λέγουσιν ὀρθῶς πρός γε τοὺς πολλούς, ὅτι ὁ μὲν πατὴρ εὐεργέτηκέ πως τὸν υἱόν, ὁ δ' υἱὸς χάριν ὀφείλει τῆς εὐεργεσίας;

40. φυσικόν] Cf. E. N. IX, 7, 2. M. M II, 12 p. 1211, b, 26 et Eud. VI p. 1147, a, 24.

1241, b. τέκνα καὶ αἱ μητέρες τῶν πατέρων ἢ φιλοῦνται· καὶ οὗτοι πάλιν τὰ αὑτῶν ἢ τοὺς γεννήσαντας, διὰ τὸ τὴν ἐνέργειαν εἶναι τὸ ἄριστον· καὶ αἱ μητέρες τῶν πατέρων, ὅτι μᾶλλον οἴονται αὑτῶν εἶναι ἔργον τὰ τέκνα· τὸ γὰρ ἔργον τῷ χαλεπῷ διορίζουσιν, πλείω δὲ λυπεῖται περὶ τὴν γένεσιν μήτηρ. Καὶ περὶ μὲν φιλίας τῆς πρὸς αὑτὸν καὶ τῆς ἐν πλείοσι διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

9 Δοκεῖ δὲ τό τε δίκαιον εἶναι ἴσον τι καὶ ἡ φιλία ἐν ἰσότητι, εἰ μὴ μάτην λέγεται ἰσότης ἡ φιλότης. αἱ δὲ πολιτεῖαι πᾶσαι δικαίου τι εἶδος· κοινωνία γάρ, τὸ δὲ κοινὸν πᾶν διὰ τοῦ δικαίου συνέστηκεν, ὥστε ὅσα εἴδη φιλίας καὶ δικαίου καὶ κοινωνίας, καὶ πάντα ταῦτα σύνορα ἀλλήλοις καὶ ἐγγὺς ἔχει τὰς διαφοράς. ἐπεὶ δ' ὁμοίως ἔχει ψυχὴ πρὸς σῶμα καὶ τεχνίτης πρὸς ὄργανον καὶ δεσπότης πρὸς δοῦλον, τούτων μὲν οὐκ ἔστι κοινωνία· οὐ γὰρ δύ' ἐστίν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἕν, τὸ δὲ τοῦ ἑνός [οὐδέν]. οὐδὲ διαιρετὸν τὸ ἀγαθὸν ἑκατέρῳ, ἀλλὰ τὸ ἀμφοτέρων τοῦ ἑνὸς οὗ ἕνεκά ἐστιν. τό τε γὰρ σῶμά ἐστιν ὄργανον σύμφυτον, καὶ

1241, b, 5. καὶ αἱ μητ. τῶν πατέρων] Haec verba Bekk., credo quod ex v. 7 illata putaret, uncis inclusit. Verum recte tenent sedem suam, quippe quorum explicatio accuratior v. 7 contineatur, ubi καὶ valet *et quidem*, μᾶλλον autem μᾶλλον ἢ οἱ πατέρες interpretandum est. Quare v. 7 plenam Bekk. interpunctionem post ἄριστον leniore mutavi.

6. αὑτῶν] αὐτῶν A. E. Is. Cam. Correxit S.

7. ὅτι μᾶλλον κτλ.] Cf. quae diximus ad v. 5 et E. N. IX, 7, 7.

9. γένεσιν] „si quis malit γέννησιν, non absurde, opinor, sentiet" Sylb. At tu recordare librum περὶ ζῴων γενέσεως. Apud Aristotelem quidem E. N. IX, 7, 7 est ἐπιπονωτέρα γὰρ ἡ γέννησις, sed ibi quoque cod. K. habet γένεσις

12. *ARG. XII. De iure et officiis amicitiae. Amicitia, ut iustitia, nititur aequalitate. Aequalitas ut civitates, quia est fundamentum iuris, ita amicitias omnesque omnino societates continet. Namque, excepta servi et domini ratione, omnes societates sunt tanquam imagines vel partes illius societatis qua constat civitas. Quia vero iustum duplex est, spectans illud modo ad aequalitatem arithmeticam modo ad aequalitatem geometricam, amicitiae quoque iura dupliciter constituenda sunt* (p. 1241, b, 12–40).

12. Δοκεῖ δὲ κτλ.] Fons est E. N. VIII, 9 seqq. Vide etiam adn. p. 1129, a, 34.

13. ἡ φιλότης] Cf. epist. cr p. 19 ubi ἡ delendum esse probare studui.

14. κοινωνία γάρ] scil. πᾶσα πολιτεία ἐστιν. Quare neque κοινωνίαι γάρ, quod placuit Bonitzio, neque ἐν κοινωνίᾳ, quod quondam malebam, corrigendum esse existimo.

15. ὥστε ὅσα εἴδη] Haec est palmaris emendatio Bonitzii verborum absurdorum ὅστις ἀεὶ διά, quae codd. secutus edidit Bekkerus, quam emendationem firmat scriptura codicis P. ὅστις ἀεὶ δή. Cf. M. M. II, 11 p. 1211, a, 7 διὸ καὶ ὅσαπερ δικαίων εἴδη, τοσαῦτα καὶ φιλιῶν, et quae sunt infra v. 34 et E. N. VIII, 9, 6.

16. καὶ κοινωνίας] καὶ om. Cam. — σύνορα] συνορᾷ M. A. E. Is. Cam. Correxit margo Is. S. Cas.

17. ἐπεὶ δὲ ὁμοίως κτλ.] Cf. E. N. VIII, 11, 6.

19. δεσπότης] Cf. p. 1134, b, 8. — μὲν οὐκ] μὲν οὖν οὐκ M.

19–20. οὐ γὰρ δύ' ἐστίν] Cf. p. 1131, a, 15 ἔστι δὲ τὸ ἴσον ἐν ἐλαχίστοις δυσί.

20. τὸ μὲν ἕν] Cf. p. 1154, b, 21. — οὐδέν] οὐδέν exterminandum: sententia haec est: „corpus et anima (τὸ μὲν) unum est, instrumentum vel mancipium (τὸ δὲ) illius est unius, qui eius possessor est": cf. v. 21.

22. τό τε γὰρ σῶμα] Cf. E. N. VIII, 11, 6.

1241, b. τοῦ δεσπότου ὁ δοῦλος ὥσπερ μόριον καὶ ὄργανον ἀφαιρετόν, τὸ δ' ὄργανον ὥσπερ δοῦλος ἄψυχος. αἱ δ' ἄλλαι κοινωνίαι εἰσὶν [ἢ] μόριον τῶν τῆς πόλεως κοινωνιῶν, οἷον αἱ τῶν φρατόρων ἢ τῶν ὀργίων, ἢ αἱ χρηματιστικαί [ἔτι πολιτεῖαι]. αἱ δὲ πολιτεῖαι πᾶσαι ἐν οἰκείοις συνυπάρχουσι καὶ αἱ ὀρθαὶ καὶ αἱ παρεκβάσεις· ἔστι γὰρ τὸ αὐτὸ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἁρμονιῶν καὶ τῶν ἐν ταῖς πολιτείαις· βασιλικὴ μὲν ἡ τοῦ γεννήσαντος, ἀριστοκρατικὴ δ' ἡ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, πολιτεία δ' ἡ τῶν ἀδελφῶν. παρέκβασις δὲ τούτων τυραννίς, ὀλιγαρχία, δῆμος· καὶ τὰ δίκαια δὴ τοσαῦτα. ἐπεὶ δὲ τὸ ἴσον τὸ μὲν κατ' ἀριθμὸν τὸ δὲ κατ' ἀναλογίαν, καὶ τοι δικαίου εἴδη ἔσται καὶ τῆς φιλίας καὶ τῆς κοινωνίας. κατ' ἀριθμὸν μὲν γὰρ ἡ κοινωνία καὶ ἡ ἑταιρικὴ φιλία· τῷ γὰρ αὐτῷ ὅρῳ μετρεῖται· κατ' ἀναλογίαν δὲ ἡ ἀριστοκρατικὴ ἀρίστη καὶ βασιλική· οὐ γὰρ ταὐτὸν δίκαιον τῷ ὑπερέχοντι καὶ ὑπερεχομένῳ, ἀλλὰ τὸ ἀνάλογον. καὶ ἡ φιλία δὲ ὁμοίως πατρὸς καὶ παιδός, καὶ ἐν ταῖς κοινωνίαις ὁ αὐτὸς τρόπος.

23. *ὁ δοῦλος ὥσπερ μόριον*] Cf. p. 1134, b, 10-11. — *ἀφαιρετόν*] *ἀφαιρετέον* M.

24. *ὥσπερ*] *ὅσπερ* M.

24. *αἱ δ' ἄλλαι κοινωνίαι*] Cf. E. N. VIII, 9, 4.

25. *ἢ*] *ἢ* aut omittendum aut in *πῃ* mutandum, ut censet Bon., nisi forte desunt plura. — *αἱ*] *αἱ* scripsi e coni. pro *ἢ*.

26. *φρατόρων*] *φρατόρων* habet M. A. etc. *φρατέρων* Bekk. — *ὀργίων*] *ὀργίων* ferri non posse demonstravi epist. cr. p. 19 et *ὀργιαστῶν* ad similitudinem eorum, quae leguntur E. N. VIII, 9, 5, scribendum esse censui. Dietschius in annal. phil. 1850 (XX, 59, 1) p. 417 coni. *ὀργεώνων*. — *ἔτι πολιτεῖαι*] Verba *ἔτι πολιτεῖαι* ex proximis tanquam prodigium nata exstirpanda esse iudico: in *καὶ αἱ πολεμικαί* mutari mavult Bon., id quod non placet: facilius etiam mutes in *κοινωνίαι*. - Ceterum pro *χρηματιστικαὶ* est in M. A. E. Cam. *χρηματικαί* (*χρηματιστικαί* habet Is. S. Cas.).

27. *ἐν οἰκείοις*] Verba *ἐν οἰκείοις* integra non sunt. Aut scriptum fuit *ἐν τοῖς οἰκείοις*, „in rationibus domesticis" aut *ἐν οἰκίᾳ* vel *ἐν οἰκίαις* (cf. infra p. 1242, a, 40) vel *ἐν ταῖς οἰκίαις*, ut legitur E. N. VIII, 10, 4, ubi de re eadem disputatur, *παραδείγματα δ' αὐτῶν λάβοι τις ἂν καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις*. Vide etiam Polit. I, 3 p. 1253, b, 3.

28. *ὀρθαὶ καὶ παρεκβ.*] Cf. Polit. III, 7 p. 1279, a, 25 sqq. - *παρεκβάσεως* habet P.

28-29. *ἔστι - πολιτείαις*] Hoc enunciatum Bekk. plenae interpunctionis signis a reliquis separat. In cod. P. sic scriptum est: *ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ ὥσπερ καὶ ἐπὶ κτλ.* Rem explica adhibitis illis de Polit. VIII, 7 p. 1342, a, 24 *οὕτω καὶ τῶν ἁρμονιῶν παρεκβάσεις εἰσί.*

29-30. *ἡ τοῦ γεννήσαντος*] scil. *πρὸς τοὺς γεννηθέντας κοινωνία*, ut est E. N. VIII, 10, 4.

30. *ἀριστοκρ. δ' ἡ ἀνδρὸς κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 10, 5. 6.

31. *παρέκβασις κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 10, 2-6. Ne v. 32 pro *δῆμος* exspectes *δημοκρατία* cf. Polit. IV, 11 p. 1296, a, 1.

32. *τὰ δίκαια*] *τὸ δίκαιον* P.

33. *τὸ ἴσον κτλ.*] Cf. p. 96, 13 et p. 97, a, 2. — *καὶ*] Planior esset sermo, si pro *καὶ* scriptum esset *ἃ τοῦ δικαίου εἴδη* vel *κατὰ τὰ τοῦ δικαίου εἴδη*.

35. *κοινωνία*] *κοινωνία* h. l. est *commune* (Cic. Verr. II, 2, 46), forma civitatis illa, ex qua *πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον πολιτεύεται τὸ πλῆθος* (ut est Pol. III, 7 p. 1279, a, 37), res publica quae proprie dicitur: cf. E. N. VIII, 10, 1 et p. 1242, a, 1-2. — *ἑταιρικὴ φιλία*] Cf. E. N. VIII, 11, 4. M. M. II, 11 p. 1211, b, 4.

37. *ἀρίστη*] Cf. adn. ad p. 1135, a, 5.

1242 a. 10 Λέγονται δὲ φιλίαι συγγενική, ἑταιρική, κοινωνική, ἡ λεγομένη πολιτική. ἔστι μὲν συγγενικὴ πολλὰ ἔχουσα εἴδη, ἡ μὲν ὡς ἀδελφῶν, ἡ δ' ὡς πατρὸς καὶ υἱῶν. καὶ γὰρ κατ' ἀναλογίαν, οἷον ἡ πατρική, καὶ κατ' ἀριθμόν, οἷον ἡ τῶν ἀδελφῶν. ἐγγὺς γὰρ αὕτη τῆς ἑταιρικῆς· ἐπιλαμβάνουσι γὰρ ἐνταῦθα πρεσβείων. ἡ δὲ πολιτικὴ συνέστηκε μὲν κατὰ τὸ χρήσιμον καὶ μάλιστα· διὰ γὰρ τὸ μὴ αὐταρκεῖν δοκοῦσι συνελθεῖν, ἐπεὶ συνῆλθόν γ' ἂν καὶ τοῦ συζῆν χάριν. μόνη δ' ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ παρ' αὐτὴν παρέκβασις οὐ μόνον φιλίαι, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλοι κοινωνοῦσιν· αἱ δ' ἄλλαι καθ' ὑπεροχήν. μάλιστα δὲ δίκαιον τὸ ἐν τῇ τῶν χρησίμων φιλίᾳ, διὰ τὸ τοῦτ' εἶναι τὸ πολιτικὸν δίκαιον. ἄλλον γὰρ τρόπον συνῆλθον πρίων καὶ τέχνη, οὐχ ἕνεκα κοινοῦ τινος (οἷον γὰρ ὄργανον καὶ ψυχή) ἀλλὰ τοῦ χρωμένου ἕνεκεν. συμβαίνει δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄργανον ἐπιμελείας τυγχάνειν, ἧς δίκαιον πρὸς τὸ ἔργον· ἐκείνου γὰρ ἕνεκέν ἐστι· καὶ τὸ τρυπάνῳ εἶναι διττόν, ὧν τὸ κυριώτερον ἐνέργεια, ἡ τρύπησις. καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἴδει σῶμα καὶ δοῦλος, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. Τὸ δὴ ζητεῖν πῶς δεῖ τῷ φίλῳ ὁμιλεῖν, τὸ ζητεῖν δίκαιον τί ἐστιν. καὶ γὰρ ὅλως τὸ δίκαιον

1242, a, 1. *ARG. XIII. Iam vero amicitiarum rationes diversae sunt, prout est necessitudo aut cognatorum, quae ab ipsa natura provocatur, aut sodalium, aut hominum civilibus negotiis coniunctorum utilitatisque spe mutuae conciliatorum. In quibus omnibus si quid officii sit quaeritur, quid sit iuris quaeritur* (p. 1242, a, 1-27). *Omnis autem haec iuris diversitas in familiae seu rei domesticae rationibus diversis quasi sub uno conspectu posita est. Nam primum domini et servi amicitia non est, ergo ne ius quidem, sed iuris quiddam analogum* (a, 28). *Contra mariti et uxoris societas spe utilitatis provocata est: ergo ibi ius est* (a, 31). *At patris et filii talis est ratio qualis dei et hominis, qualis auctoris beneficiorum et eius qui fruitur beneficiis, qualis superioris et inferioris: ergo ibi ius quidem est, sed iuris ratio geometrica* (a, 33). *Denique fratrum necessitudo est qualis sodalium, hoc est aequalium: ibi igitur ius est, sed iuris ratio arithmetica* (a, 35-40).

1. *Λέγονται κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 11-12.

2. *ἔστι μὲν συγγ.*] Cf. E. N. VIII, 12, 2.

6. *γὰρ ἐνταῦθα*] *γὰρ καὶ ἐνταῦθα* A. etc. — *πρεσβείων*] *πρέσβειον* P. — *ἡ δὲ πολιτικὴ*] Cf. E. N. VIII, 9, 4.

8. *αὐταρκεῖν*] Hoc scripsi pro inepto *αὐτάρκη* secutus marg. Is. - Sylb. coniecit etiam *αὔταρκες εἶναι*, Cas. *αὐτάρκεις εἶναι*. Cum sententia congruit E. N. VIII, 9, 4. Oecon. I, 1 p. 1343, a, 13. — *ἐπεὶ συνῆλθόν γ' ἂν*] Vindicavi haec ep. cr. p. 24. Cf. Polit. III, 6 p. 1278, b, 19 *φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῷον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν*.

10. *φιλίαι*] *φιλία* M.

12. *τὸ πολιτικὸν δίκ.*] Cf. p. 1134, a, 26.

13. *ἄλλον γὰρ τρόπον κτλ.*] Cf. E. N. VIII, 11, 6.

14. *οἷον*] *οἷον* scripsi pro *ὅλον* ex emendatione Int. („nam ut organum et anima") commendata etiam a Bon. p. 73.

15. *αὐτὸ τὸ ὄργανον*] *αὐτὸ τὸ* scripsi e coni. pro *τοῦτο*: cf. E. N. VIII, 11, 6 *ὠφελεῖται γὰρ πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν χρωμένων*.

17. *τὸ*] *τὸ* pro *τῷ* recepi ex cod. P., adnitente etiam Bonitzio. — *ἐνέργεια*] *ἡ ἐνέργεια* A. etc.

18. *δοῦλος*] *εἶδος* P.

19. *πρότερον*] Cf. p. 1241, b, 19. — *Τὸ δὴ ζητεῖν*] Cf. E. N. VIII, 12, 8. M. M. II, 17 p. 1213, b, 18. Ceterum *δὴ* om. A. etc.

20. *δίκαιον τί ἐστιν. καὶ γὰρ ὅλως*] *δίκαιόν τι. ἔστι γὰρ ὅλως* A. etc.

1242, a. ἅπαν πρὸς φίλον. τό τε γὰρ δίκαιόν τισι καὶ κοινωνοῖς, καὶ ὁ φίλος κοινωνός, ὁ μὲν γένους, ὁ δὲ βίου. ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὐ μόνον πολιτικὸν ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὸν ζῷον, καὶ οὐχ ὥσπερ τἆλλά ποτε συνδυάζεται [καὶ] τῷ τυχόντι καὶ θήλει καὶ ἄρρενι, ἄλλοτε δ᾽ ἰδιάζει μοναυλικόν, ἀλλὰ κοινωνικὸν ἄνθρωπος ζῷον πρὸς οὓς φύσει συγγένειά ἐστιν· καὶ κοινωνία τοίνυν καὶ δίκαιόν τι, καὶ εἰ μὴ πόλις εἴη. οἰκία δ᾽ ἐστί τις φιλία. Δεσπότου μὲν οὖν καὶ δούλου, ἥπερ καὶ τέχνης καὶ ὀργάνων καὶ ψυχῆς καὶ σώματος· αἱ δὲ τοιαῦται οὔτε φιλίαι οὔτε δικαιοσύναι, ἀλλ᾽ ἀνάλογον, ὥσπερ καὶ τὸ ὑγιεινὸν οὐ δίκαιον ἀλλ᾽ ἀνάλογον. Γυναικὸς δὲ καὶ ἀνδρὸς φιλία ὡς χρήσιμον καὶ κοινωνία. Πατρὸς δὲ καὶ υἱοῦ ἡ αὐτὴ ἥπερ θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον καὶ τοῦ εὖ ποιήσαντος πρὸς τὸν παθόντα καὶ ὅλως τοῦ φύσει ἄρχοντος πρὸς τὸν φύσει ἀρχόμενον. Ἡ δὲ τῶν ἀδελφῶν πρὸς ἀλλήλους ἑταιρικὴ μάλιστα ἡ κατ᾽ ἰσότητα.

„οὐ γάρ τι νόθος τῷδ᾽ ἀπεδείχθην,
ἀμφοῖν δὲ πατὴρ αὐτὸς ἐκλήθη
Ζεὺς ἐμὸς ἄρχων."

ταῦτα γὰρ ὡς τὸ ἴσον ζητούντων λέγεται. Διὸ ἐν οἰκίᾳ
1242, b. πρῶτον ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ φιλίας καὶ πολιτείας καὶ δι-

21. *τισι*] Cf. p. 1131, a, 16. — *καὶ κοινωνοῖς*] Cf. p. 1130, b, 32. p. 1131, a, 2.

22. *κοινωνός*] *κοινός* A. etc. Int.

23. *ἄνθρωπος οὐ μόνον*] *ἀνθρώπου μόνον* M. P. *ἀνθρώπου μόνον οὐ πολιτικός* A. E. Is. Cam. S.

24–25. *συνδυάζεται - ἀλλὰ*] Correxi haec ep. cr. p. 10 ante me sic scripta: *συνδυάζεται* [*συνδοιάζεται*, P.] *καὶ τῷ τυχόντι καὶ θήλει καὶ ἄρρενι ἀλλ᾽ αἰ διάδυμον* [*διὰ δύμων* M.] *αὐλικόν. ἀλλὰ κτλ.* Cf. Plat. Legg. IV p. 721, D *ἵνα μὴ δοκῇ τὴν μοναυλίαν* (coelibi) *κέρδος καὶ ῥαστώνην φέρειν.* Fons est E. N. VIII, 12, 7.

25. *κοινωνικόν*] Sen. Ep. 95, 53 natura nobis amorem indidit mutuum et sociabiles fecit.

27. *δίκαιόν τι*] Cf. v. 28 *δεσπότου καὶ δούλου* et p. 1134, a, 29. p. 1134, b, 8. — *οἰκία*] Cf. Polit. I, 2 p. 1252, b, 10.

28. *Δεσπότου κτλ.*] Cf. E. N. VIII, 11, 6 et adn. ad v. 27.

31. *τὸ*] om. P. — *ὑγιεινόν*] An *ὑϊκόν*? Cf. p. 1134, b, 9 sqq.

31–32. *Γυναικὸς δὲ καὶ ἀνδρός*] Cf. E. N. VIII, 12, 7. — *ὡς χρήσιμον*] *ὡς οὐ χρήσιμον* P. Inde fortasse corrigi potest *ὡς διὰ τὸ χρήσιμον*, nisi facilior etiam est haec medela: *ὡς χρησίμων*. Quamquam hoc modo interpretari possumus: „ut utilitatem habet ita vere societas est."

33. *Πατρὸς δὲ καὶ υἱοῦ*] Cf. E. N. VIII, 12, 5. – Plut. de puer. inst. 9 *δεῖ θεοὺς μὲν σέβεσθαι, γονέας δὲ τιμᾶν.* Pind. Pyth. VI, 23 ibique Dissen. *μάλιστα μὲν Κρονίδαν, βαρυόπαν στεροπᾶν κεραυνῶν τε πρύτανιν, θεῶν σέβεσθαι· ταύτας δὲ μή ποτε τιμᾶς ἀμείρειν γονέων βιὸν πεπρωμένον.* – Dan. Jenisch, *Eth. Ar.* p. 325: *„es tönt feierlich wie ein Gebot aus dem mosaischen Decaloge, wenn hier Aristoteles sagt: die Eltern soll man ehren wie die unsterblichen Götter!"*

35. *Ἡ δὲ τῶν ἀδελφῶν*] Cf. E. N. VIII, 11, 5. 12, 4.

37–39. *οὐ γάρ τι κτλ.*] Hos versus Meinek. in ephem. *Zeitschr. für Alterthumsw.* 1846 No. 138 ad Euripidis Antiopam refert, Wagner. fragm. poet. gr. trag. p. 184 inter incertorum tragicorum versus numerat. — *ἀπεδείχθην*] *ἀπεδείχθην* pro *ἀπεδείχθη* scripsi e coni. Cas. — 38. *πατὴρ*] *πατρὸς* M. P.

40. *τὸ*] om. A. etc.

1242, b, 2. *ARG. XIV.* A.) *Itaque in amicitiis inaequalium* (*ἐν ταῖς καθ᾽ ὑπεροχὴν φιλίαις*) *ius valet analogum, et ad exaequandum amici superioris*

1242, b. *καίου. Ἐπεὶ δὲ φιλίαι τρεῖς, κατ' ἀρετήν, κατὰ τὸ χρήσιμον, κατὰ τὸ ἡδύ, τούτων δὲ ἑκάστης δύο διαφοραί (ἡ μὲν γὰρ καθ' ὑπεροχὴν ἡ δὲ κατ' ἰσότητά ἐστιν ἑκάστη αὐτῶν) τὸ δὲ δίκαιον τὸ περὶ αὐτὰς ἐκ τῶν ἀμφισβητησάντων δῆλον· ἐν μὲν τῇ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιοῦται τὸ ἀνάλογον, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως, ἀλλ' ὁ μὲν ὑπερέχων ἀντεστραμμένως τὸ ἀνάλογον, ὡς αὐτὸς πρὸς τὸν ἐλάττω, οὕτω τὸ παρὰ τοῦ ἐλάττονος γινόμενον πρὸς τὸ παρ' αὐτοῦ, διακείμενος ὥσπερ ἄρχων πρὸς ἀρχόμενον· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἴσον κατ' ἀριθμὸν ἀξιοῖ. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κοινωνιῶν οὕτω συμβαίνει. ὁτὲ μὲν γὰρ ἀριθμῷ τοῦ ἴσου μετέχουσιν, ὁτὲ δὲ λόγῳ. εἰ μὲν γὰρ ἴσον ἀριθμῷ εἰσήνεγκεν ἀργύριον, ἴσον καὶ τῷ ἴσῳ ἀριθμῷ διαλαμβάνουσιν, εἰ δὲ μὴ ἴσον, ἀνάλογον. ὁ δ' ὑπερεχόμενος τοὐναντίον στρέφει τὸ ἀνάλογον, καὶ κατὰ διάμετρον συζεύγνυσιν. δόξειε δ' ἂν οὕτως ἐλαττοῦσθαι ὁ ὑπερέχων καὶ λειτουργία ἡ φιλία καὶ ἡ κοινωνία. δεῖ ἄρα τινὶ ἑτέρῳ ἀνισάσαι καὶ ποιῆσαι ἀνάλογον. τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ τιμή, ὅπερ καὶ τῷ ἄρχοντι φύσει καὶ θεῷ πρὸς τὸ ἀρχόμενον. δεῖ δὲ ἰσασθῆναι τὸ κέρδος πρὸς τὴν τιμήν. Ἡ δὲ κατ' ἴσα φιλία ἐστὶν ἡ πολι-*

et inferioris rationem honor, qui quidem superiori tribuendus est, maxime debet adhiberi (p. 1242, b, 2–20).

2. *Ἐπεὶ δὲ κτλ.*] Fons est E. N. VIII, 13, 1. 14, 1 sqq.

3. *τούτων δὲ ἑκάστης δύο διαφ.*] Testimonium de hoc loco edit schol. ad E. N. VIII, 8 fol. 141, A *λέγει δὲ καὶ Εὔδημος καὶ Θεόφραστος ὅτι καὶ καθ' ὑπεροχὴν φιλίαι ἐν τοῖς αὐτοῖς γίνονται ἢ δι' ἡδονὴν ἢ διὰ τὸ χρήσιμον ἢ δι' ἀρετὴν κτλ.* Cf. Speng. p. 510.

5. *ἀμφισβητησάντων*] Emendare placet *ἀμφισβητήσεων*, ut vertit Int. „ex controversiis". Bonitzius p. 74 coni. *ἀμφισβητηθέντων*.

6. *τῇ*] *τῇ* e coni. scripsi pro *τῷ*. — *ἀλλ'*] *ἀλλ'* addidi e cod. P.

7. *ἀντεστραμμένως*] Hoc recepi ex cod. M. pro *ἀνεστραμμένως*, ut est in A. Cam. B. vel *ἀνεστραμμένος*, ut est in E. Is. S. Cas.

8. *αὐτὸς*] *αὐτὸ* M. A. etc.

9. *πρὸς τὸ παρ'*] *πρὸς τὸ αὐτὸ παρ'* A. E. etc. — *αὐτοῦ, διακείμενος ὥσπερ*] Ita emendavit mutata etiam interpunctione Bonitzius, quum esset apud B. etc. *αὐτοῦ διακείμενον, ὥσπερ κτλ.* - v. 10 post *ἀρχόμενον* plene interpungit Bekk.

12. *ἴσου*] *ἴσον* A. E. Is. *ἴσου* Cam. S. Cas. B.

13. *εἰσήνεγκεν*] Nisi subiectum putas *ἑκάτερος*, utique *εἰσήνεγκον* vel *εἰσήνεγκαν*, ut suasit Sylburgius, corrigere debebis. De re cf. E. N. VIII, 14, 1.

16. *κατὰ διάμετρον*] Cf. p. 1133, a, 6. — *συζεύγνυσιν*] *ζεύγνυσι* M.

17. *λειτουργία*] Cf. quae ad v. 18 ex E. N. VIII, 14, 1 exscribenda sunt. Luc. de salt. 6 *ἕτοιμος φιλικὴν ταύτην λειτουργίαν ὑποστῆναι.*

18. *καὶ ἡ κοινωνία*] Scriptum fuisse suspicor *καὶ οὐ κοινωνία.* Cf. E. N. VIII, 14, 1 - *λειτουργίαν τε γὰρ γίγνεσθαι καὶ οὐ φιλίαν, εἰ μὴ κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἔσται τὰ ἐκ τῆς φιλίας.*

19. *τιμή – ἄρχοντι*] Cf. E. N. VIII, 14, 2 et supra p. 1134, b, 7 ibique adn. Pind. Ol. VII, 10.

19–20. *τῷ ἄρχοντι φύσει*] Cf. p. 1242, a, 34.

20. *καὶ θεῷ*] Nam deo honor summus tribuendus est: cf. E. N. IX, 2, 8 p. 1242, a, 33. p. 1249, b, 20. — *πρὸς τὸ ἀρχόμενον*] Vide etiam p. 1249, b, 14. — *δὲ*] *καὶ* M. A. etc.

21. *ARG. XIV.* B.) *De iure amicorum aequalium, et primum quidem de iure illorum, qui ob utilitatem amicitiam appetiverunt. In universum valet haec lex: si utilitas pares conciliavit, inter hos par debet esse ratio datorum et acceptorum* (p. 1242, b, 21-31). *Sed haec ad utilitatem spe-*

1242, b. τική. ἡ δὲ πολιτικὴ ἐστὶ μὲν κατὰ τὸ χρήσιμον, καὶ ὥσπερ αἱ πόλεις ἀλλήλαις φίλαι, οὕτω καὶ οἱ πολῖται· καὶ ὁμοίως

„οὐκέτι γιγνώσκουσιν Ἀθηναῖοι Μεγαρῆας,"

καὶ οἱ πολῖται, ὅταν μὴ χρήσιμοι ἀλλήλοις· ἀλλ᾽ ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα ἡ φιλία. ἔστι δὲ ἐνταῦθα καὶ ἄρχον καὶ ἀρχόμενον οὔτε τὸ φυσικὸν οὔτε τὸ βασιλικόν, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ μέρει, οὐδὲ τούτου ἕνεκα ὅπως εὖ ποιῇ ὡς ὁ θεός, ἀλλὰ ἵνα ἴσον ᾖ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς λειτουργίας. κατ᾽ ἰσότητα δὴ βούλεται εἶναι ἡ πολιτικὴ φιλία. Ἔστι δὲ τῆς χρησίμου φιλίας εἴδη δύο, ἡ μὲν νομικὴ ἡ δ᾽ ἠθική. βλέπει δ᾽ ἡ μὲν πολιτικὴ εἰς τὸ ἴσον καὶ εἰς τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ οἱ πωλοῦντες καὶ οἱ ὠνούμενοι· διὸ εἴρηται „μισθὸς ἀνδρὶ φίλῳ." ὅταν μὲν οὖν καθ᾽ ὁμολογίαν ᾖ, πολιτικὴ αὕτη φιλία καὶ νομική· ὅταν δ᾽ ἐπιτρέπωσιν αὐτοῖς, [ἡ] ἠθικὴ βούλεται εἶναι

ctans amicitia rursus habet species duas, unam legalem, alteram moralem: legalis est, in qua quid dandum et accipiendum sit, inter amicos pactum est: moralis vero est (quae ob similitudinem verae amicitiae virtute conciliatae ita dicitur), in qua quid dandum sit alterius liberalitati et arbitrio permittitur. Atque haec est causa controversiarum, quia saepe permiscentur hae duae species amicitiae atque coeunt ambo quasi utilitates certas invicem exspectantes, sed omisso pacto convento, quid praestare alter velit, alterius fidei et liberalitati plane committunt (p. 1242, b, 31 - 1243, a, 14). *Quod si iam disputatur de remuneratione officiorum, dubitatur utrum ex eo fructu quem tulit ille, qui est iam perpessus beneficia, an ex mente et conditione eius, qui prior bene meritus est, decernenda sit remuneratio seu pretium beneficii ab altero solvendum. Videndum est igitur, utrum ab initio moralis an legalis amicitia fuerit: et in morali quidem amicitia pretium remunerationis constituendum est ex mente et consilio huius qui contulit prior beneficium: contra in amicitia ob utilitatem facta mensura petenda est ex eius commodo, qui affectus est beneficio. Sin remuneratio beneficio praecepto non ad amussim respondet, quidquid ab altero praestatur aequi boni faciendum et in hoc acquiescendum est* (p. 1243, a, 14 - b, 14).

21. Ἡ δὲ κατ᾽ ἴσα κτλ.] Fons est sequentis disputationis E. N. VIII, 13, 4 seqq.

23. ἀλλήλαις φίλαι] φίλαι ἀλλήλαις A. etc.

24. καὶ ὁμοίως] Plene post haec verba interpunxit Bekk.

25. Μεγαρῆας] Μεγαρεῖς A. E. Cam. Is. Correxit S. Ceterum vide p. 1236, a, 36.

27. ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα] Eadem dictio est E. N. VIII, 13, 6 ubi vide comm. Vide v. 33 et p. 1243, a, 7. — Cic. Lael. 16 hoc quidem est nimis exigue et exiliter ad calculos vocare amicitiam ut par sit ratio datorum et acceptorum. — ἄρχον] ἄρχων M. A. etc. Int.

29. ἐν τῷ μέρει] „quum vicissitudines habent, quibus mensibus populari munere fungantur" (Cic. Rep. III, 35, 48) ut fit in libera republica. Cf. Goettling. ad Polit. p. 364. Krueg. An. VII, 6, 36. Post μέρει plene interpungit Bekk. — ὡς] om. A. etc.

30. καὶ] καὶ e coni. scripsi pro ἤ. Int. quoque vertit quasi esset καί.

32. εἴδη δύο[Cf. E. N. VIII, 13, 5.

34. μισθὸς ἀνδρὶ φίλῳ] Versus est Hesiodi opp. 370 (368) μισθὸς δ᾽ ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω, qui laudatur etiam E. N. IX, 1, 6 ubi vide adn. p. 93.

35. ᾖ] ᾖ scripsi pro ἡ ut subiectum enunciati sit ἡ φιλία, virgulamque quae est etiam in E. post hoc vocabulum posui, secutus simul Int. „quando igitur ex pacto convenitur, civilis est legalisque amicitia."

36. ἡ] ἡ recte omissum est in M. A. etc. De re cf. E. N. VIII, 13, 7.

1242, b. φιλία καὶ ἑταιρική. διὸ μάλιστα ἔγκλημα ἐν ταύτῃ τῇ φιλίᾳ. αἴτιον δ' ὅτι παρὰ φύσιν. ἕτεραι γὰρ φιλίαι ἡ κατὰ τὸ χρήσιμον καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀρετήν· οἱ δ' ἀμφότερα βούλονται ἅμα ἔχειν, καὶ ὁμιλοῦσι μὲν τοῦ χρησίμου
1243, a. ἕνεκα, ἠθικὴν δὲ ποιοῦσιν ὡς ἐπιεικεῖς· διὸ ὡς πιστεύοντες οὐ νομικὴν ποιοῦσιν. ὅλως μὲν γὰρ ἐν τῇ χρησίμῃ τῶν τριῶν πλεῖστα ἐγκλήματα. ἡ μὲν γὰρ ἀρετὴ ἀνέγκλητον, οἱ δ' ἡδεῖς ἔχοντες καὶ δόντες ἀπαλλάττονται. οἱ δὲ χρήσιμοι οὐκ εὐθὺς διαλύονται, ἂν μὴ νομικῶς καὶ ἑταιρικῶς προσφέρωνται. ὅμως δὲ τῆς χρησίμου ἡ νομικὴ ἀνέγκλητος. ἔστι δ' ἡ μὲν νομικὴ διάλυσις πρὸς νόμισμα (μετρεῖται γὰρ τούτῳ τὸ ἴσον), ἡ δ' ἠθικὴ ἑκούσιος. διὸ ἐνιαχοῦ νόμος ἐστὶ τοῖς οὕτως ὁμιλοῦσι φιλικῶς μὴ εἶναι δίκας τῶν ἑκουσίων συναλλαγμάτων, ὀρθῶς· τοῖς γὰρ ἀγαθοῖς οὐ πέφυκε δίκαιον εἶναι, οἱ δ' ὡς ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ συναλλάττουσιν. ἔστι δ' ἐν ταύτῃ τῇ φιλίᾳ τὰ ἐγκλήματα ἀμφιβάλλοντα αὐτοῖς ἀμφότερα, πῶς ἑκάτερος ἐγκαλεῖ, ὅταν ἠθικῶς ἀλλὰ μὴ νομικῶς πιστεύσωσιν· καὶ ἔχει δὴ ἀπορίαν ποτέρως δεῖ κρίνειν τὸν δίκαιον, πότερα πρὸς τὸ πρᾶγμα βλέποντα τὸ ὑπηρετηθέν, πόσον, ἢ ποῖον ἦν τῷ πεπονθότι. ἐνδέχεται δ' εἶναι ὅπερ λέγει Θέογνις·

37. ἔγκλημα] ἔγκλημα ferri potest Cf. Plat. Legg. VIII p. 846, A. Kuehner. gr. gr. § 407. Bernh. *Synt.* p. 58. Quod moneo ne propter E. N. VIII, 13, 2 ἐγκλήματα scribendum esse existimes.

39–40. οἱ δ' ἀμφότερα βούλονται] ὁ δ' ἀμφότερα βούλεται M.

1243, a, 2. ὅλως μὲν γὰρ κτλ.] Cf. E. N. VIII, 13, 2. 4. — τῇ] om. A. etc.

3. ἀρετὴ ἀνέγκλ.] Cf. E. N. VIII, 13, 2. IX, 1, 6.

4. ἡδεῖς] ἡμεῖς M. De re cf. E. N. VIII, 13, 3.

5. ἑταιρικῶς] „ut decet societatis vel sodalicii [ἑταιρίας, cf. Lobeck. ad Soph. Ai. 682] consortes": quam vim huic vocabulo h. l. subiici monendum est propter Papii lex. s. v.

6. τῆς] τοῦ M. — ἀνέγκλητος] E. N. VIII, 13, 6 ἔστιν ἡ νομικὴ ἐπὶ ῥητοῖς – δῆλον δ' ἐν ταύτῃ τὸ ὀφείλημα καὶ οὐκ ἀμφίλογον.

8. ἡ δ' ἠθικὴ] Cf. E. N. VIII, 13, 7. — διὸ ἐνιαχοῦ νόμος] Cf. E. N. IX, 1, 9.

9. φιλικῶς] „Si quis malit φίλοις," inquit Sylburgius, „fruatur suo iudicio." At voce φιλικῶς philosophus id exprimit, quod significatur E. N. VIII, 13, 6 verbis τοὺς κατὰ πίστιν συναλλάξαντας. Ceterum cf. E. N. IX, 4, 10 φιλικῶς διακεῖσθαι. VIII, 5, 1 ἐνεργεῖν φιλικῶς. — δίκας] δὴ καὶ A. E. Is. Cam. S., sed correxit S.

9–10. τῶν ἑκουσίων συναλλ.] Cf. p. 1131, a, 2 sqq.

11. καὶ πιστοὶ] Hoc erui ex verbis codicis P. καὶ τῆς τοῖς. Bekk. et reliquae editiones habent καὶ τοῖς. Bonitzius coni. ἑαυτοῖς vel ἀλλήλοις. Tu cf. E. N. VIII, 13, 7 οἴονται δεῖν στέργειν τοὺς κατὰ πίστιν συναλλάξαντας.

14. ἔχει ἀπορίαν] Cf. E. N. VIII, 13, 10. – Ceterum pro πιστεύσωσιν in M. est πιστεύωσι.

15. τὸν δίκαιον] scil. eum qui arbiter est constitutus iusteque litem dirimere vult: cf. p. 1132, a, 19 sqq. Quare non est cur coniicias τὸ δίκαιον.

16. πόσον, ἢ ποῖον ἦν τῷ πεπ.] Ita scripsi e coni. pro πόσον ἢ ποῖον, ἢ τῷ πεπ. ut haec sit sententia: „dubium est utrum considerare debeat arbiter, quantum fuerit donum, si reputat magnitudinem eius et illius qui tribuit facultates (cf. v. 22), an quale fuerit donum, quam utile, quam gratum, quam inopinatum, si considerat illius qui accepit angustias ac difficultates (cf. v. 27)". Cf. etiam fontem sententiae E. N. VIII, 13, 10 ἀμφισβήτησιν δ' ἔχει, πότερα δεῖ τῇ τοῦ παθόντος ὠφελείᾳ μετρεῖν καὶ πρὸς ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἀνταπόδοσιν,

1243, a. „σοὶ μὲν τοῦτο, θεά, σμικρόν, ἐμοὶ δὲ μέγα.“
ἐνδέχεται γὰρ καὶ τοὐναντίον γενέσθαι, ὥσπερ ἐν τῷ λόγῳ, σοὶ μὲν παιδιὰν τοῦτ᾽ εἶναι, ἐμοὶ δὲ θάνατον. ἐντεῦθεν δ᾽ εἴρηται τὰ ἐγκλήματα. ὁ μὲν γὰρ ἀξιοῖ ἀντιπαθεῖν ὡς μέγα ὑπηρετήσας, ὅτι δεομένῳ ἐποίησεν, ἤ τι ἄλλο τοιοῦτο, λέγων πρὸς τὴν ἐκείνου ὠφέλειαν πόσον ἠδύνατο, ἀλλ᾽ οὐ τί ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ τοὐναντίον ὅσον ἐκείνῳ, ἀλλ᾽ οὐχ ὅσον αὐτῷ. ὁτὲ δὲ καὶ μεταλαμβάνων καὶ ἀμφιβάλλει· ὁ μὲν γὰρ ὅσον αὐτῷ μικρὸν ἀπέβη, ὁ δ᾽ ὅσον αὐτῷ μέγα ἐδύνατο, οἷον εἰ κινδυνεύσας δραχμῆς ἄξιον ὠφέλησεν, ὁ μὲν τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος ὁ δὲ τὸ τοῦ ἀργυρίου, ὥσπερ ἐν τῇ τῶν νομισμάτων ἀποδόσει. καὶ γὰρ ἐνταῦθα περὶ τούτων ἡ ἀμφισβήτησις· ὁ μὲν γὰρ ἀξιοῖ πῶς τότ᾽ ἦν, ὁ δὲ πῶς νῦν, ἂν μὴ διείπωνται. ἡ μὲν οὖν πολιτικὴ βλέπει εἰς τὴν ὁμολογίαν καὶ εἰς τὸ πρᾶγμα, ἡ δ᾽ ἠθικὴ εἰς τὴν προαίρεσιν. ὥστε καὶ δικαίων τοῦτο μᾶλλόν ἐστι, καὶ δικαιοσύνη φιλική. αἴτιον δὲ τοῦ μάχεσθαι, διότι καλλίων μὲν ἡ ἠθικὴ φιλία, ἀναγκαιοτέρα δὲ ἡ χρησίμη. οἱ δ᾽ ἔρχονται μὲν ὡς ἠθικοὶ φίλοι καὶ δι᾽ ἀρετὴν ὄντες· ὅταν δ᾽ ἄντικρυς ἤ τι τῶν ἰδίων, δῆλοι γίνονται ὅτι ἕτεροι ἦσαν. ἐκ περιουσίας γὰρ διώκουσιν οἱ πολλοὶ τὸ καλόν· διὸ καὶ

ἢ τῇ τοῦ δράσαντος εὐεργεσίᾳ κτλ.

16. ἐνδέχεται δ᾽] Scribe ἐνδέχεται γάρ κτλ.

17. Θέογνις] Theogn. el. v. 14.

18. θεά, σμικρόν] θεὸς μικρόν M. P.

19. ἐνδέχεται γὰρ] Corrige ἐνδέχεται δὲ κτλ. — ἐν τῷ λόγῳ] Fabula quaedam significari videtur: cuius aliquam habet similitudinem Fab. Aesop. 367 et 378. [Editor Paris. Didot. Interpretis vestigia legens ita vertit: „velut in illa *oratione*: Tibi quidem hoc lusus est, quod mihi mortem affert“].

20. παιδιὰν] παιδείαν M. Ceterum cf. Blomfield. gloss. ad Aesch. Prom. 322.

20-21. ἐντεῦθεν δ᾽ εἴρηται τὰ ἐγκλήματα] Suspicor scriptum fuisse ἐντεῦθεν δ᾽, ὥσπερ εἴρηται [cf. p. 1242, b, 37. p. 1242, b, 5], τὰ ἐγκλήματα, plane ut p. 1131, a, 23 ἀλλ᾽ ἐντεῦθεν αἱ μάχαι καὶ τὰ ἐγκλήματα, omisso etiam verbo ut post v. ἐντεῦθεν saepe fit: e. gr. Iacob. IV, 1 πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν –; Lucian. Phalar. alt. 8 ἐντεῦθεν ἡ εὐπορία, ἐντεῦθεν αἱ τροφαί. Eodem modo Latini loquuntur. Cic. Off. I, 18, 61 „hinc rhetorum campus de Marathone – hinc noster Cocles, hinc M. Marcellus“. Virg. Georg. II, 514 „hinc anni labor.“ Cic. Fin. I, 3, 9.

22. τοιοῦτο] τοιοῦτον P. Post hoc vocabulum posui virgulam.

23-24. ἀλλ᾽ οὐ τί ἦν αὐτῷ] Ipsi enim pro suis facultatibus fortasse ludus (v. 20) fuit. Pro οὐ τί in A. etc. Int. est ὅτι.

25. μεταλαμβάνων κτλ.] Vitium verbis inest, quod nescio an non plane tollatur, si καὶ ante ἀμφιβάλλει deleto legas ὁ μεταλαμβάνων (E. N. IX, 11, 2. X, 9, 5).

27. κινδυνεύσας] Sententia postulat κινδυνεύσαντα.

31. νῦν] om. M. — διείπωνται] διείπωνται recepi e cod. M. pro διέπωνται: cf. p. 1243, b, 7.

32. ἡ δ᾽ ἠθικὴ] Cf. p. 1243, b, 2. E. N. VIII, 13, 11.

32-35. εἰς τὴν – ἠθικὴ] om. P.

33. δικαίων] δικαίων pro δίκαιον scripsi e coni.

33-34. καὶ δικαιοσύνη φιλική] Cf. p. 1138, a, 1 (= p. 120). p. 1137, b, 1 (= p. 118). p. 1234, b, 31 (= p. 197) et de adiectivo φιλική E. N. IX, 6, 1. IX, 4, 1. Eud. p. 1241, a, 16 (= p. 222).

34. διότι] διὰ τί A. E. Is. Cam. S. Correxit Cas.

35. ἔρχονται] ἔχονται M.

36. ὡς ἠθικοὶ] ὡς οἱ ἠθικοὶ P.

37. γίνονται ὅτι ἕτεροι] γίνωνται ὅτι ἑταῖροι M.

1243, b. τὴν καλλίω φιλίαν. ὥστε φανερὸν πῶς διαιρετέον περὶ τούτων. εἰ μὲν γὰρ ἠθικοὶ φίλοι, εἰς τὴν προαίρεσιν βλεπτέον εἰ ἴση, καὶ οὐθὲν ἄλλο ἀξιωτέον θατέρῳ παρὰ θατέρου. εἰ δ' ὡς χρήσιμοι καὶ πολιτικοί, ὡς ἂν ἐλυσιτέλει ὁμολογοῦσιν. ἂν δ' ὁ μὲν φῇ ὧδε ὁ δ' ἐκείνως, οὐ καλὸν μὲν ἀντιποιῆσαι, δέον τοὺς καλοὺς λέγειν λόγους. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ θατέρου. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ διείποντο ὡς ἠθικῶς, δεῖ κρίνειν τίνα μηδ' ὑποκρινόμενον μηδέτερον αὐτῶν ἐξαπατᾶν. ὥστε δεῖ στέργειν αὐτὸν τὴν τύχην. ὅτι δ' ἐστὶν ἡ ἠθικὴ κατὰ προαίρεσιν, δῆλον, ἐπεὶ κἂν εἰ μεγάλα παθὼν μὴ ἀποδῴη δι' ἀδυναμίαν, ἀλλ' ὡς ἐδύνατο, καλῶς· καὶ ὁ θεὸς ἀνέχεται κατὰ δύναμιν λαμβάνων τὰς θυσίας. ἀλλὰ τῷ πωλοῦντι οὐχ ἱκανῶς ἕξει, ἂν μὴ φήσῃ δύνασθαι πλέον δοῦναι, οὐδὲ τῷ δανείσαντι. Πολλὰ ἐγκλήματα γίνεται ἐν ταῖς φιλίαις τοῖς μὴ κατ' εὐθυωρίαν, καὶ τὸ δίκαιον ἰδεῖν οὐ ῥᾴδιον. χαλεπὸν γὰρ μετρῆσαι ἑνὶ τῷδε τὸ μὴ κατ'

1243, b, 1. *τὴν καλλίω φιλίαν*] *τῇ καλλίω φιλία* M. P. *τῇ καλλίω φιλία* A. E. Int. *τῇ καλλίω φιλίᾳ* Is. Cam. S. Cas. - Emendavit Bekkerus. - Sylb. coni. *διὸ καὶ ἡ κατ' ἀρετὴν* (vel *ἡ ἠθικὴ*) *καλλίων φιλία.*

2. *εἰς τὴν προαίρεσιν*] Cf. E. N. IX, 1, 7. Eud. p. 1228, a, 2.

3. *ἴσῃ*] *ἴσῳ* A. etc.

4. *ἐλυσιτέλει*] *ἐλυσιτέλ*$^{\eta}$ P. De re cf. E. N. VIII, 13, 11.

7. *ἐπειδὴ*] *ἐπεὶ* P. — *ἠθικῶς*] Suspicor scriptum fuisse *ἠθικοί.*

8. *τίνα*] *τίνα* e coni. scripsi pro *τινά.* — *ὑποκρινόμενον μηδέτερον*] *ὑποκρινίμενος* [nisi fraudem facit acies] *μηδέτερος* M., *'ποκρινάμενος μηδέτερος* P. *ὑποκρινόμενος μηδέτερος* A. E. Is. Cam. S. Correxit tamen S. coniectans idem *ὑποκρινόμενος μηδέτερος αὐτῶν ἐξαπατᾷ.*

9. *δεῖ στέργειν*] Shakspeare, *Merchant of Venice, act IV, scene* 1 „*he is well paid that is well satisfied.*"

10. *ἐπεὶ κἂν κτλ.*] Cf. E. N. VIII, 14, 3-4. — *ἀποδῴη*] *ἀποδῶ. ῇ* A. etc. - *ἀποδῴη* coni. Cas.

11. *καὶ ὁ θεὸς*] Malim *καὶ γὰρ ὁ θεὸς κτλ.*

11 - 12. *ἀνέχεται*] Xen. Mem. II, 6, 4 *εἴ τις εὖ πάσχων ἀνέχεται, μηδὲν φροντίζων τοῦ ἀντευεργετεῖν.*

12. *κατὰ δύναμιν*] Xen. Mem. I, 3, 3 *ἐπαινέτης ἦν καὶ τοῦ ἔπους τοῦδε* (Hes. op. 336 = 334) *κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν.* E. N. VIII, 14, 4. Tibull. IV, 1, 14: parvaque coelestes placavit mica, nec illis semper inaurato taurus cadit hostia cornu.

13. *ἂν μὴ φήσῃ δύνασθαι*] Nonne potius *ἂν καὶ φήσῃ μὴ δύνασθαι πλέον δοῦναι* scribendum est?

14. *ARG. XIV*, C.) *De diiudicandis controversiis illorum, qui ob diversas causas amicitiam mutuam expetiverunt, exempli causa quum amator suavitatis causa ad puerum sese applicavit, puer autem amatore utilitatis causa familiariter usus est. Hic quoque analogi ratione lis componenda est* (p. 1243, b, 14 - 38).

14. *Πολλὰ ἐγκλήματα κτλ.*] Fons est E. N. IX, 1. Ceterum offendit asyndeton: sed utrum *ἔτι πολλὰ ἐγκλήματα γίνεται* an *πολλὰ δὲ καὶ ἐγκλ. γίν.* an simile scriptum fuerit, haud facile discernas. Int. adiicit „unde": non recte.

15. *τοῖς μὴ κατ' εὐθυωρίαν*] Hoc est *τοῖς μὴ κατ' εὐθυωρίαν οὖσι φίλοις* ut v. 32. Sed planior est oratio, si cum Bonitzio scribis *ταῖς* pro *τοῖς.* Significat autem philosophus his verbis id, quod auctor M. M. II, 11 p. 1210, a, 34 expressit verbis *ἐν ᾗ δὲ φιλίᾳ μὴ διὰ ταὐτὸ φίλοι ἐσμέν: ἀνομοιοειδεῖς φιλίαι* vocantur E. N. IX, 1, 1. Cf. Tim. Locr. p. 94, B *τῷ μήπω κατ' εὐθυωρίαν νοεῖσθαι ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν.* Arist. Rhet. II, 2 p. 1379, a, 11 *ἐὰν κατ' εὐθυωρίαν ὁτιοῦν ἀντικρούσῃ τις.* Metaph. α, 1 init.

15 - 16. *καὶ τὸ δίκαιον - τὸ μὴ*] *καὶ τὸ δίκαιον ἰδεῖν. οὐ ῥᾴδιον γὰρ* [*ἀλλὰ* coni. Cas.] *χαλεπὸν μετρῆσαι ἑνὶ* [*ἐνὶ*

1243, b. εὐθυωρίαν, οἷον συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐρωτικῶν. ὁ μὲν γὰρ διώκει τὸν ὡς ἡδὺν ἐπὶ τῷ συζῆν, ὁ δ᾽ ἐκεῖνον ἐνίοτε ὡς χρήσιμον. ὅταν δὲ παύσηται τοῦ ἐρᾶν, ἄλλου γινομένου, ἄλλος γίνεται· καὶ τότε λογίζονται παντί, καὶ ὡς Πύθων καὶ Παμμένης διεφέροντο, καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ μαθητής (ἐπιστήμη γὰρ καὶ χρήματα οὐχ ἑνὶ μετρεῖται), καὶ ὡς Πρόδικος ὁ ἰατρὸς πρὸς τὸν ἀποδιδόντα μικρὸν τὸν μισθόν, καὶ ὡς ὁ κιθαρῳδὸς καὶ ὁ βασιλεύς. ὁ μὲν γὰρ ὡς ἡδεῖ, ὁ δ᾽ ὡς χρησίμῳ ὡμίλει· ὁ δ᾽, ἐπεὶ ἔδει ἀποδιδόναι αὐτόν, αὐτὸν ὡς ἡδὺν ἐποίησεν, καὶ ἔφη, ὥσπερ ἐκεῖνον ᾄσαντα εὐφρᾶναι, οὕτω καὶ αὐτὸς ὑποσχόμενος ἐκείνῳ. ὅμως δὲ φανερὸν καὶ ἐνταῦθα πῶς γνωριστέον· ἑνὶ γὰρ μετρητέον καὶ ἐνταῦθ᾽, ἀλλ᾽ οὐχ ὅρῳ ἀλλὰ λόγῳ· τῷ ἀνάλογον γὰρ μετρητέον, ὥσπερ καὶ ἡ πολιτικὴ μετρεῖται κοινωνία. πῶς γὰρ κοινωνήσει γεωργῷ σκυτοτόμος, εἰ μὴ τῷ ἀνάλογον ἰσασθήσεται τὰ ἔργα; τοῖς δὲ μὴ κατ᾽ εὐθυωρίαν τὸ ἀνάλογον

δὲ P.] τῷδε [om. A. etc.] τῷ μὴ κτλ. Bekk. - Emendavi secutus Bonitzium, nisi quod hic pro τῷ μὴ mavult τὰ μὴ κτλ.

17. ἐπὶ τῶν ἐρωτικῶν] Cf. E. N. IX, 1, 2 sq.

18. τὸν ὡς] τὸν ὡς posui e coni. pro ὡς τόν. — ἐπὶ τῷ] ἐπὶ τῷ e coni. scripsi pro ἐπὶ τό.

19. ἄλλου γινομένου] Int. „alio superveniente". Sed significat potius illud, quod est apud Horat. Od. IV, 10 „quum - qui nunc color est puniceae flore prior rosae, mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam: dices, heu, quoties te speculo videris *alterum*: quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit? - Iacobs. ad Simonid. in Anthol. tom. I p. I p. 203.

20. παντί] παντινος A. E. Cam. πᾶν τινος Is. S. Cas.

21. Παμμένης] παμμενὴς M. μαμμένης P. — ὡς διδάσκαλος] ὡς e coni. scripsi pro ὅλως. De re cf. E. N. IX, 1, 7.

22. ἐπιστήμη] Ante voc. ἐπιστήμη plene interpunxit Bekk. et post μετρεῖται coli signum habet.

23. Πρόδικος ὁ ἰατρὸς] Rosenbaumio in Sprengelii l. *Geschichte der Arzneikunde*, ed. IV, 1846 p. 309 adn. 100 Ἡρόδικος, non Πρόδικος, significari videtur, Herodicus Leontinus, frater Gorgiae, qui commemoratur Plat. Gorg. p. 448, B. - At Prodicum Sophistam quum docuisse mercede constet (cf. Boeckh. *Staatshaushalt der Athener* I p. 172 = p. 135), non inepte coniicias post Πρόδικος excidisse καὶ et duarum diversarum rationem haberi narrationum: Prodicus a discipulo, quum esset doctus, medicus ille ab aegroto, quum esset sanatus, mercedem speraverat magnam.

24. ὁ κιθαρῳδός] Paucis verbis ut notam indicat narrationem quum E. N. IX, 1, 4 tum copiosius a Plut. de Alex. s. fort. s. virt. II, 1 his verbis memoriae proditam: Διονύσιος ὁ τύραννος, ὥς φασι, κιθαρῳδοῦ τινος εὐδοκιμοῦντος ἀκούων ἐπηγγείλατο δωρεὰν αὐτῷ τάλαντον· τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὑπόσχεσιν ἀπαιτοῦντος· χθές, εἶπεν, εὐφραινόμενος ὑπὸ σοῦ παρ᾽ ὃν ᾖδες χρόνον, εὔφρανα κἀγώ σε ταῖς ἐλπίσιν· ὥστε τὸν μισθὸν ὧν ἔτερπες ἀντελάμβανες εὐθύς, ἀντιτερπόμενος.

25. ὡμίλει] ὡμιλεῖ A. ὁμιλεῖ E. Is. Cam. Sylb. Correxit Sylb. - ἀποδιδόναι] ἀποδιδόναι significat h. l. solvere debitum: cf. Pflugk. ad Eur. Hel. 971 et E. N. V = Eud. IV p. 1133, a, 3 estque sic construenda oratio: ἔδει αὐτὸν ἀποδιδόναι: id quod moneo ne pro αὐτόν putes αὐτῷ esse scribendum.

27. ὅμως] ὅπως codices et edd. ante Bekk.

29. οὐχ ὅρῳ] οὐ χορῷ P. — τῷ ἀνάλογον] τῷ e coni. scripsi pro τὸ: cf. v. 31. De re cf. E. N. IX, 1, 1.

30. ἡ] om. M.

31. κοινωνήσει] κοινωνήσῃ P. — τῷ] τὸ A. etc.

31-32. ἰσασθήσεται - ἀνάλογον] om. P. De re cf. E. N. V = Eud. IV, 8 p. 1133, a, 32.

1243, b. μέτρον, οἷον εἰ ὁ μὲν σοφίαν δοῦναι ἐγκαλεῖ, ὁ δ' ἐκείνῳ ἀργύριον, τῇ σοφίᾳ πρὸς τὸ πλούσιον. εἶτα, τί δοθὲν πρὸς ἑκατέρου. εἰ γὰρ ὁ μὲν τοῦ ἐλάττονος ἥμισυ ἔδωκεν, ὁ δὲ τοῦ μείζονος μὴ πολλοστὸν μέρος, δῆλον ὅτι οὗτος ἀδικεῖ. ἔστι δὲ κἀνταῦθα ἐν ἀρχῇ ἀμφισβήτησις, ἂν φῇ ὁ μὲν ὡς χρησίμους συνελθεῖν αὐτούς, ὁ δὲ μή, ἀλλ' ὡς κατ' ἄλλην τινὰ φιλίαν.

1244, a. 11 Περὶ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κατ' ἀρετὴν φίλου, σκεπτέον πότερον δεῖ ἐκείνῳ τὰ χρήσιμα ὑπηρετεῖν καὶ βοηθεῖν ἢ τῷ ἀντιποιοῦντι καὶ δυναμένῳ. τοῦτο δὲ τὸ αὐτὸ πρόβλημά ἐστι, πότερον τὸν φίλον ἢ τὸν σπουδαῖον εὖ ποιητέον μᾶλλον. ἂν μὲν γὰρ φίλος καὶ σπουδαῖος ἴσως, οὐ λίαν χαλεπόν, ἂν μή τις τὸ μὲν αὐξήσῃ τὸ δὲ ταπεινώσῃ, φίλον μὲν σφόδρα ποιῶν, ἐπιεικῆ δὲ ἠρέμα. εἰ δὲ μή, πολλὰ προβλήματα γίνεται, οἷον εἰ ὁ μὲν ἦν, οὐκ ἔσται δέ, ὁ δὲ ἔσται, οὔπω δέ, ἢ ὁ μὲν ἐγένετο, ἔστι δ' οὔ, ὁ δὲ ἔστιν, οὐκ ἦν δὲ οὐδὲ ἔσται, ἀλλ' ἐκείνῳ ἐργωδέστερον. μὴ γάρ τι λέγει Εὐριπίδης, ποιήσας „λόγον δίκαιον μισθὸν ἂν λόγου φέροις, ἔργων δ' *ἐκείνοις ἔργα *παρέσχετο.“ καὶ οὐ πάντα δεῖ τῷ πατρί, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ τῇ μητρί· καίτοι βελτίων ὁ πατήρ. οὐδὲ γὰρ τῷ Διῒ πάντα θύεται, οὐδ' ἔχει πάσας τὰς τιμὰς

34. *τῇ σοφίᾳ πρὸς τὸ πλούσιον*] Explica sic: „sapientiae ad divitias scil. ratio, analogia quaerenda est.“ – Bonitzius coni. *τί σοφία πρὸς τὸ πλούσιον; εἶτα.* – Tu cf. E. N. IX, 1, 7 *οὐ γὰρ πρὸς χρήματα ἡ ἀξία τῆς φιλοσοφίας μετρεῖται, τιμή τ' ἰσόρροπος οὐκ ἂν γένοιτο.*

34–35. *εἶτα, τί δοθὲν πρὸς ἑκατέρου*] *εἶτα τί δοθὲν πρὸς ἑκάτερον* B. – Ego *ἑκατέρου* scripsi e coni.

35. *ἥμισυ*] *ἡμῖν* P. A. E. Is. Cam. Correxit S.

37. *φῇ ὁ μὲν*] Ita scripsi e coni. Bekk. pro *φήσωμεν*: cf. supra v. 5. – *φύσωμεν* errore aperto, sed in ed. Tauchn. repetito, Cas.

38. *ἀλλ' ὡς*] *ἄλλως* codices et Ald. E. Cam. S. Correxit Cas.

1244, a, 1. *ARG. XIV.* D.) *De causis in quibus officia amico praestanda cum aliis officiis pugnare videantur* (p. 1244, a, 1–36).

1. *Περὶ δὲ κτλ.*] Fons est E. N. IX, 2. Cf. Cic. Lael. 11 sqq. Off. III, 10. Gell. I, 3.

3. *ἀντιποιοῦντι*] *ἐναντίον ποιοῦντι* M. — *τὸ αὐτὸ*] *τὸ αὐτῷ* E. Is. *τὸ αὐτὸ* A. S. Cam. Cas. B.

5. *ἴσως*] Ego virgulam non ante hanc vocem, sed post eam locavi, secutus Int. et Cam.

6–7. *φίλον σφόδρα ποιῶν*] M. M. II, 15 p. 1213, a, 12 - *φίλος οἷος ἕτερος ἐγώ, ἄν γε καὶ σφόδρα φίλον ποιήσῃς.*

8–9. *ὁ δὲ ἔσται, οὔπω δὲ*] om. P.

9. *ὁ δὲ ἔστιν*] *ὁ δὲ ἔστιν* scripsi pro *διὸ ἔστιν* ex emendatione Sylburgii. Int. vertit „vel est“.

10. *ἀλλ' ἐκείνῳ*] *ἀλλ' ἐκείνῳ*, plena interpunctione ante haec verba sublata, scripsi ex M. A. E. Is. Cam. S. pro *ἐκεῖνο* quod habet Cas. B. — *λέγει*] *λέγῃ* Is. S. Cas. Sed vide quae ad E. N. VIII, 7, 6 adnotavimus. *λέγη* A. E. Cam.

11. *Εὐριπίδης*] Incertum, in qua fabula. Vide Wagner. poet. tragg. Gr. fragm. II p. 455. — *φέροις*] *εἰσφέροις* P. *εἰσφέρῃς* M. A. etc.

12. *ἔργων – παρέσχετο*] Lege *ἔργων δ' ἐκεῖνος ἔργμαθ' ὃς παρέσχετο.* *ἔργων* habent cod. P. et edd. A. etc. *ἔργον* Bekk. Wagnerus nunc mavult *ἔργων δ' ἐκεῖνος, ἔργ' ἅπερ παρέσχετο,* olim idem coniecerat *ἔργον δ' ἐκεῖνος ἔργμαθ' ὃς π.* — *καὶ οὐ πάντα δεῖ*] Plena est oratio E. N. IX, 2, 1 *πάντα τῷ πατρὶ ἀπονέμειν καὶ πείθεσθαι.* Cf. adn. p. 177, 9. Pro *δεῖ* in P. est *δή*.

13. *ἃ καὶ*] *ἄλλα δὲ* P. M. A. E. Is. Cam. Sylb. Emendavit *ἃ καὶ* margo Is., commendavit Sylb., recepit Cas.

14. *οὐδὲ γὰρ τῷ Διῒ*] Eadem sunt E. N. IX, 2, 6.

1244, a. ἀλλά τινάς. ἴσως οὖν ἔστιν ἃ δεῖ τῷ χρησίμῳ, ἄλλα δὲ τῷ ἀγαθῷ· οἷον οὐχ ὃς σῖτον δίδωσι καὶ τἀναγκαῖα, καὶ συζῆν τούτῳ δεῖ. οὐδ᾽ ᾧ τοίνυν τὸ συζῆν, τούτῳ ἃ [μὴ] οὗτος δίδωσιν, ἀλλ᾽ ἃ χρήσιμος. ἀλλ᾽ οἱ ταὐτὸ ποιοῦντες τούτῳ πάντα τῷ ἐρωμένῳ διδόασιν, οὐ δέον, οὐδενός εἰσιν ἄξιοι. καὶ οἱ ἐν τοῖς λόγοις ὅροι τῆς φιλίας πάντες μέν πώς εἰσι φιλίας, ἀλλ᾽ οὐ τῆς αὐτῆς. τῷ μὲν γὰρ χρησίμῳ τὸ βούλεσθαι τἀκείνῳ ἀγαθά, καὶ τῷ εὖ ποιήσαντι, καὶ τῷ ὁποῖος δεῖ (οὐ γὰρ ἐπισημαίνει οὗτος ὁ ὁρισμὸς τῆς φιλίας) ἄλλῳ δὲ τὸ εἶναι καὶ ἄλλῳ τὸ συζῆν, τῷ [δὲ] καθ᾽ ἡδονήν, τῷ [δὲ τὸ] συναλγεῖν καὶ συγχαίρειν. πάντες δ᾽ οὗτοι οἱ ὅροι κατὰ φιλίαν μὲν λέγονταί τινα, οὐ πρὸς μίαν δ᾽ οὐδείς. διὸ πολλοί εἰσι, καὶ ἕκαστος μιᾶς εἶναι δοκεῖ φιλίας, οὐκ ὤν, οἷον ἡ τοῦ εἶναι προαίρεσις. καὶ γὰρ ὁ καθ᾽ ὑπεροχὴν καὶ ποιήσας εὖ βούλεται τῷ ἔργῳ τῷ αὑτοῦ ὑπάρχειν, καὶ τῷ διδόντι τὸ εἶναι δεῖ καὶ ἀνταποδιδόναι, ἀλλὰ συζῆν οὐ τούτῳ ἀλλὰ τῷ ἡδεῖ. ἀδικοῦσιν οἱ φίλοι ἔνιοι ἀλλήλους· τὰ γὰρ πράγματα μᾶλλον, ἀλλ᾽ οὐ φιλοῦσι τὸν ἔχοντα· διὸ φίλοι κἀκείνοις, οἷον διότι ἡδὺς τὸν οἶνον εἵλετο, καὶ ὅτι χρήσιμος τὸν πλοῦτον εἵλετο· χρησιμώτερος γάρ. διὸ δεῖ ἀγανακτεῖν, ὥσπερ ἂν εἰ μᾶλλον

15. *ἄλλα*] *ἄλλαι* A. E. Is. Cam. Correxit S.

16. *οὐχ ὃς*] Correxit Bon. ineptum *οὐχὶ*.

17. *συζῆν*] *συζῆν* pro *εὖ ζῆν* scripsi e coni. Bon.: cf. infra v. 30. p. 1245, a, 25. 37. b, 8. 10. — *μὴ*] *μὴ* videtur esse delendum. — *οὗτος*] *οὕτως* P.

18. *ἀλλ᾽ ἃ*] *ἀλλ᾽ ἃ* scripsi pro *ἀλλά*. Favet huic emendationi Int. — *ταὐτὸ*] *ταὐτὸ* pro *τοῦτο* scripsi cum Cas. et Int.

19. *ἐρωμένῳ*] *ἐρρωμένω* P. — *οὐ δέον, οὐδενός εἰσιν ἄξιοι. καὶ*] *οὐδενός* e coni. scripsi pro *οὐδ᾽* et interpunxi ut suasit Bonitzius verba Bekkeri *οὐ δέον. οὐδ᾽ εἰσὶν ἄξιοι καὶ.*

20. *φιλίας πάντες*] *φιλίας· πάντες* B.

21. *γὰρ*] om. P.

22. *τῷ εὖ*] *τὸ εὖ* M. An scriptum fuit *καὶ τὸ εὖ* (scil. *βούλεσθαι ὀφείλεται*) *τῷ εὖ ποιήσαντι*?

23. *οὐ γὰρ - φιλίας*] ante *οὐ γὰρ* plene interpungit, post *φιλίας* virgulam locat B. — *ὁ*] *ὁ* om. A. etc.

24. *ἄλλῳ δὲ*] *ἀλλὰ δὴ* scribendum videtur. Cf. p. 1240, a, 25 seqq. Pro *ἄλλῳ* utroque in P. est *ἄλλως*. Pro *τὸ εἶναι* in E. Is. est *τῷ εἶναι*. — *τὸ συζῆν, τῷ καθ᾽ ἡδονήν,*] ita, eiecto *δέ*, scribendum esse puto pro *τὸ συζῆν· τῷ δὲ καθ᾽ ἡδονήν*, virgula potius et ante *τῷ* et post *ἡδονήν* locata.

25. *τῷ δὲ τὸ συναλγεῖν*] *τῷ δὲ τὸ συναλγεῖν* scripsi pro *τὸ συναλγεῖν*, praesertim quum in cod. M. sit *τῷ συναλγεῖν*. Pro *συναλγεῖν* in cod. P. est *συνεῖναι*.

26. *οὐδείς*] delendum videtur. — *πολλοί*] *πολλοὶ δ᾽* M.

28. *εἶναι*] An *συνεῖναι*? — *ὁ*] *οἱ* P.

28-29. *καὶ - ὑπάρχειν*] om. P.

28. *εὖ*] Fortasse *καὶ ποιήσας εὖ, τὸ εὖ βούλεται - ὑπάρχειν* vel *τὸ εἶναι βούλεται - ὑπάρχειν*. Pro *εὖ* in A. etc. est *οὖ*. *εὖ* coni. Sylb.

29. *αὑτοῦ*] *αὐτοῦ* A. etc. — *διδόντι*] *δόντι* P.

30. *καὶ - ἡδεῖ*] om. M. — *ἀδικοῦσιν*] Offendit oratio abrupta. Int. „nonnulli *autem* amici". Scriptum fuisse videtur *ἀδικοῦσι δ᾽ οἱ φ.*

31. *ἔνιοι ἀλλήλους*] *ἀλλήλους ἔνιοι* M. — *τὰ πράγματα*] Cf. p. 1237, b, 32. Xen. Mem. I, 5, 4.

32. *τὸν ἔχοντα*] *τὸν* scripsi e coni. pro *τὰ*. Cas. coni. *τὰ γὰρ πράγματα μᾶλλον ἢ αὐτοὺς φιλοῦσι τοὺς ἔχοντας*, Bon. *τὰ γὰρ πράγματα μᾶλλον φιλοῦσιν ἀλλ᾽ οὐ τὸν ἔχοντα.*

32-34. *διὸ - γάρ*] om. P.

32. *φίλοι*] *φιλεῖ* M.

34. *διὸ δεῖ*] Nonne *διὸ οὐ δεῖ*?

1244, a. εἵλετο ἀντὶ ἥττονος. οἱ δ' ἐγκαλοῦσιν· ἐκεῖνον γὰρ νῦν ζητοῦσι τὸν ἀγαθόν, πρότερον ζητήσαντες τὸν ἡδὺν ἢ τὸν χρήσιμον.

1244, b. 12 Σκεπτέον δὲ καὶ περὶ αὐταρκείας καὶ φιλίας, πῶς ἔχουσι πρὸς τὰς ἀλλήλων δυνάμεις. ἀπορήσειε γὰρ ἄν τις πότερον, εἴ τις εἴη κατὰ πάντα αὐτάρκης, ἔσται τούτῳ φίλος. εἰ [γὰρ] κατ' ἔνδειαν ζητεῖται φίλος καὶ ἔσται ἀγαθὸς αὐταρκέστατος, εἰ ὁ μετ' ἀρετῆς εὐδαίμων, τί ἂν δέοι φίλου; οὔτε γὰρ τῶν χρησίμων δεῖσθαι αὐτάρκους, οὔτε τῶν εὖ φρονούντων, οὔτε τοῦ συζῆν· οὗτος γὰρ ἱκανὸς αὐτῷ συνεῖναι. μάλιστα δὲ τοῦτο φανερὸν ἐπὶ θεοῦ. δῆλον γὰρ ὡς οὐδενὸς προσδεόμενος οὐδὲ φίλου δεήσεται, οὐδ' ἔσται αὐτῷ * οὔτε μηθὲν δεσπότου. ὥστε καὶ ἄνθρωπος ὁ εὐδαιμονέστατος ἥκιστα δεή-

35. *οἱ*] *ὅ* A. etc. Eodem pertinere arbitror Bekkeri adnotationem, qua pro *οἱ* in codd. M. P. *ὅ* esse memorat, quum v. 32, ad quem ista adnotatio pertinere apud B. videtur, nihil eiusmodi sit scriptum. Sylburgius coni. *ὅ γ' ἐγκαλοῦσιν*.

36. *ζητήσαντες*] *ζήσαντες* M. A. E. Is. Cam. Correxit S.

1244, b, 1. *ARG. XV. Quaestionibus de amicitia absolvendis additur dubitatio, num beatus ille, qui sit totus aptus ex sese quique in se uno sua ponat omnia (ὁ αὐτάρκης), opus habeat amicis. Atque huic quoque amicos, qui bonis ipsius fruantur huiusque beneficiis afficiantur, esse necessarios, probatur imprimis accuratius exponendo quid sit vivere actu. Nam vivere actu est sentire et cognoscere, esse te: eiusmodi autem sensus et cognitio grata est per sese: ut autem erga se affectus est vir probus, ita etiam erga amicum affectus est, quia amicus est alter ego: ergo etiam amicum esse, sentire debes et cognoscere: hoc autem efficitur convictu et vitae societate: quae vitae societas posita est in communicatione orationis ac cogitationum. Quod si amici praesentis sensus et conscientia homini optanda est: quod autem optandum est, id beato, nisi mancam et imperfectam facere velis eius beatitudinem, debet contingere: etiam beatus ille, qui αὐτάρκης appellatur, eget amicis probis* (p. 1244, b, 1 – 1245, b, 19).

1. *Σκεπτέον κτλ.*] Fons est E. N. IX, 9. Cf. M. M. II, 15.

3. *εἴ τις*] om. A. etc. Pro *τις* in codd. M. P. est *τι*. — *τούτῳ*] Post *τούτῳ* M. habet spatium vacuum duodecim litterarum, P. spatium undeviginti capax litterarum. Sed nihil deesse illamque lacunam ad proximum versum pertinere arbitror, in quo codici antiquo eaedem undeviginti litterae, quae desunt in Ald., (*εἰ κατ' ἔνδειαν ζητεῖται*) defuisse credibile est.

4. *εἰ γὰρ*] *γὰρ* addidi e coni. — *κατ' ἔνδειαν*] Cic. Lael. 8 „propter *imbecillitatem* atque *inopiam* desiderata amicitia." Ibid. „a natura mihi videtur potius quam ab *indigentia* orta amicitia." In E. N. nusquam *κατ' ἔνδειαν* invenitur. — *φίλος καὶ*] *καὶ* scripsi e coni. Codex P. habet *φίλος ἢ ὁ ἤ*.

5. *εἰ - εὐδαίμων*] Sylb. coniecit *καὶ ὁ μετ' ἀρετῆς βίος εὐδαίμων*. — *οὔτε γὰρ κτλ.*] Cf. E. N. IX, 9, 1. 4.

6. *χρησίμων*] *χρημάτων* M. — *δεῖσθαι αὐτάρκους*] scripsi e coni. Bonitzii pro B. *δεῖσθαι αὐταρκῶς*. In cod. M. est *αὐταρκής*. - *δεῖσθαι αὐτάρκεις* coni. S. — *εὖ φρονούντων*] *εὐφραινόντων* malunt Sylb. Cas. Bon. Vulgatam scripturam nisi de cordatis, sapientibus, bene volentibus (Luc. de conscr. hist. 20. coll. Odyss. I, 43. Arist. Plut. 573) accipere vis, vide scribendumne sit *οὔτε τῶν εὐφραινόντων εἰς τὸ συζῆν*: quae coniectura commendatur v. 14-15.

7. *ἱκανὸς αὐτῷ*] *αὐτῷ ἱκανὸς* P.

8. *ἐπὶ θεοῦ*] Cf. M. M. II, 15 p. 1212, b, 34 et infra p. 1245, b, 14.

9. *οὔτε μηθὲν δεσπότου*] Loco corrupto non uno modo medicina afferri potest. Casaub. coni. *οὐδ' ἔσται αὐτοῦ γε μηθὲν δεομένου*. Potes coniectare *οὐδ' ἔσται αὐτῷ ἅτε μηθενὸς δεομένῳ*, potes etiam ob p. 1245, b, 15 *οὐδ' ἔσται αὐτῷ ἅτε μηθενὸς ὁμοίου*.

10. *ἄνθρωπος ὁ*] *ὁ ἄνθρωπος* A. etc.

1244, b. σεται φίλου, ἀλλ' ἢ καθ' ὅσον ἀδύνατον εἶναι αὐτάρκη. ἀνάγκη ἄρα ἐλαχίστους εἶναι φίλους τῷ ἄριστα ζῶντι, καὶ δεῖ ἐλάττους γίνεσθαι, καὶ μὴ σπουδάζειν ὅπως ὦσι φίλοι, ἀλλ' ὀλιγωρεῖν μὴ μόνον τῶν χρησίμων ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ συζῆν αἱρετῶν. ἀλλὰ μὴν καὶ τότε φανερὸν ἂν εἶναι δόξειεν ὡς οὐ χρήσεως ἕνεκα ὁ φίλος οὐδ' ὠφελείας, ἀλλ' ὁ δι' ἀρετὴν φίλος μόνος. ὅταν γὰρ μηθενὸς ἐνδεεῖς ὦσι, τότε τοὺς συναπολαυσομένους ζητοῦσι πάντες, καὶ τοὺς εὖ πεισομένους μᾶλλον ἢ τοὺς ποιήσοντας. ἀμείνω δ' ἔχομεν κρίσιν αὐτάρκεις ὄντες ἢ μετ' ἐνδείας, μάλιστά τε τῶν συζῆν ἀξίων δεόμεθα φίλων. Περὶ δὲ τῆς ἀπορίας ταύτης σκεπτέον, μή ποτε τὸ μέν τι λέγεται καλῶς, τὸ δὲ λανθάνει διὰ τὴν παραβολήν. δῆλον δὲ λαβοῦσι τί τὸ ζῆν τὸ κατ' ἐνέργειαν καὶ ὡς τέλος. φανερὸν οὖν ὅτι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ γνωρίζειν, ὥστε καὶ τὸ συζῆν τὸ συναισθάνεσθαι καὶ τὸ συγγνωρίζειν ἐστίν. ἔστι δὲ τὸ αὐτοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ αὐτὸν γνωρίζειν αἱρετώτατον ἑκάστῳ, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ζῆν πᾶσιν ἔμφυτος ἡ ὄρεξις· τὸ γὰρ ζῆν διατιθέναι γνῶσίν τινα. εἰ οὖν τις ἀποτέμοι καὶ ποιήσειε τὸ γινώσκειν αὐτὸ καθ' αὑτὸ καὶ μή (ἀλλὰ τοῦτο μὲν λανθάνει, ὥσπερ ἐν τῷ λόγῳ γέγραπται, τῷ μέντοι πράγματι ἔστι μὴ λανθάνειν), οὐθὲν ἂν διαφέροι ἢ τὸ γινώσκειν ἄλλον ἀνθ' αὑτοῦ· τὸ δ' ὅμοιον τοῦ ζῆν ἀνθ' αὑτοῦ ἄλλον. εὐλόγως δὲ τὸ ἑαυτοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ γνωρίζειν αἱρετώτερον. δεῖ γὰρ ἅμα συνθεῖναι δύο ἐν τῷ λόγῳ, ὅτι τε τὸ ζῆν [καὶ] αἱρετόν, καὶ ὅτι τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐκ τούτων ὅτι τὸ αὐτὸ *τοῖς ὑπάρχειν τὴν
1245, a. τοιαύτην φύσιν. εἰ οὖν ἔστιν ἀεὶ τῆς τοιαύτης συστοιχίας ἡ

11. καθ' ὅσον ἀδύνατον] Cf. M. M. II, 15 p. 1212, b, 35.
13. δεῖ] An δεῖν? De re cf. E. N. X, 7, 4.
15. αἱρετῶν] Int. quasi esset ἡδέων („suaves").
16. ἀλλ' ὁ] ἀλλ' οὐ M. P.
17. ὦσι] ὦσι pro ὦμεν scripsi secutus correctionem codicis P.
18. πεισομένους] ποιησομένους M. De re cf. E. N. IX, 9, 2. 11, 1.
19. ποιήσοντας] ποιήσαντας M. P. A. E. Cam. ποιήσαντες Is. Correxit S.
20. μάλιστά τε] τε μάλιστα M. P. A. E. Is. Cam. Correxit S.
23. δῆλον δὲ κτλ.] Cf. E. N. IX, 9, 7. — τὸ κατ'] τὸ om. M. A. etc.
24. αἰσθάνεσθαι] Cf. E. N. IX, 9, 7.
25–27. ὥστε - γνωρίζειν] om. P.
26. αὐτοῦ] αὐτοῦ pro αὐτὸ scripsi e coni. Bonitzii: cf. v. 33. p. 1245, a, 4. 36.
27. αὐτὸν] αὐτόν e coni. Bon. scripsi pro αὐτό: cf. p. 1245, a, 36, b, 1. — τοῦ] om. A. E. Is. Cam. S. Recepit Cas.
28. διατιθέναι] Bon. coni. δεῖ τιθέναι.
30–31. ἀλλὰ - λανθάνειν] Ante ἀλλά coli signum, post λανθάνειν virgulam collocat B. – Ceterum pro λανθάνει v. 30 S. Cas. habet λανθάνειν.
31. ἐν τῷ λόγῳ γέγραπται] In quonam λόγῳ? Vide p. 22, 36 huius edit. — μέντοι] μέντι M.
32. διαφέροι ἢ] Cf. Waitz. Org. I p. 477. Krueger. ad Xen. Anab. III, 4, 33. Stallbaum. ad Plat. Phaed. p. 85, B.
32. ἀνθ' αὑτοῦ] ἀντ' αὑτοῦ A. Cam. Correxit Is. — τὸ δ'] Ante haec verba plene interpungit B.
35. καὶ αἱρετόν] καὶ delendum videtur.
36 - a, 1. τοῖς ὑπάρχειν - φύσιν] Scribendum videtur καὶ ἐκ τούτων ὅτι τὸ αὐτὸ δεῖ ὑπάρχειν τῇ τοιαύτῃ φύσει.
1245, a, 1. συστοιχίας] συστοιχείας corr. P. εὐστοχίας M. A. etc. Similiter atque Aristoteles E. N. IX, 7, 7 ad

1245, a. ἑτέρα ἐν τῇ τοῦ αἱρετοῦ τάξει, καὶ τὸ γνωστὸν καὶ τὸ αἱρετὸν ἔστιν ὡς ὅλως εἰπεῖν τῷ κοινωνεῖν τῆς ὡρισμένης φύσεως· ὥστε τὸ αὑτοῦ βούλεσθαι αἰσθάνεσθαι τὸ αὐτὸν εἶναι τοιονδὶ βούλεσθαι ἐστίν. ἐπεὶ οὖν οὐ κατ' αὑτούς ἐσμεν ἕκαστον τούτων, ἀλλὰ κατὰ μετάληψιν τῶν δυνάμεων ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι ἢ γνωρίζειν (αἰσθανόμενος γὰρ αἰσθητὸς γίνεται ταύτῃ, καὶ κατὰ τοῦτο, καθ' ὃ πρότερον αἰσθάνεται, καὶ ᾗ, καὶ οὗ, γνωστὸς δὲ γινώσκων), ὥστε διὰ τοῦτο καὶ ζῆν ἀεὶ βούλεται, ὅτι βούλεται ἀεὶ γνωρίζειν· τοῦτο δὲ ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ γνωστόν. τὸ δὴ συζῆν αἱρεῖσθαι δόξειε μὲν ἂν εἶναι σκοπουμένοις πως εὔηθες ἐπὶ τῶν κοινῶν πρῶτον καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις, οἷς τὸ συνεσθίειν ἢ τὸ συμπίνειν. τί γὰρ διαφέρει τὸ πλησίον οὖσι ταῦτα συμβαίνειν ἢ χωρίς, ἂν ἀφέλῃς τὸν λόγον; ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ λόγου κοινωνεῖν τοῦ τυχόντος ἕτερον τοιοῦτον. ἅμα τ' οὔτε διδάσκειν οὔτε μανθάνειν τοῖς αὐτάρκεσι φίλοις οἷόν τε· μανθάνων μὲν γὰρ αὐτὸς οὐκ ἔχει ὡς δεῖ, διδάσκοντος δ' ὁ φίλος· ἡ δ' ὁμοιότης φιλία. ἀλλὰ μὴν

Pythagoricam rationem h. l. philosophus sese accommodat: cf. Met. A, 5 et quae ad Eth. Nic. l. l. adnotavimus.

2. αἱρετοῦ] αἱρετοῦ recepi e cod. P. pro ἑτέρου. — αἱρετόν] αἰσθητόν corr. P.

3. τῷ κοινωνεῖν] τῷ e coni. scripsi pro τό. — τῆς ὡρισμένης φύσεως] E. N. IX, 9, 7 τὸ δ' ὡρισμένον τῆς τἀγαθοῦ φύσεως. E. N. II, 6, 14 τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι εἴκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου. Brandis. *Handb. d. Gesch. der gr.-röm. Phil.* I p. 503. II p. 181. 307.

4. αὐτὸν] e coni. scripsi pro αὐτόν. - αὑτοῦ pro αὐτοῦ habet A. etc.

5. κατ' αὑτούς] καθ' αὑτούς coni. Sylb.

7. γὰρ] μὲν γὰρ P. - De re cf. E. N. IX, 9. 9.

8. καθ' ὃ] καθὰ B.

10. τοῦτο] Ante h. v. plene interpungit B. — εἶναι] scil. βούλεται. Quare ante τοῦτο plenam B. sustuli interpunctionem.

12. ἐπὶ] Fortasse ἀπὸ scriptum fuit. — κοινῶν] κοινῶν e coni. mea et Bon. scripsi pro κοινωνῶν. — οἷς] οἷς scil. τὸ συζῆν τὸ συνεσθίειν ἐστὶν ἢ συμπίνειν. Quare οἷς ex P. S. Cas. recepi pro οἷον, quod habet B., vel οἱ quod habet A. Is. E. Cam.

13. τὸ συν. ἢ τὸ συμπ.] Cf. E. N. IX, 9, 10. Cic. Off. I, 16. Tusc. V, 25.

14. ἢ] μὴ M. P., si recte Bekk. notam intelligo, quamquam vereor ne illa nota ad μὴν v. 15 pertineat. — ἂν ἀφέλῃς] ἀναφέρειν. M. A. etc. — ἂν ἀφέλῃς τὸν λόγον] Facere non possum quin adscribam versus illos Simonis Dachii. „*Die Red' ist uns gegeben, damit wir nicht allein für uns nur sollen leben und fern von Menschen sein: wir sollen uns befragen und sehn auf guten Rath, das Leid einander klagen, so uns betroffen hat. Was kann die Freude machen, die Einsamkeit verhehlt? Das giebt ein doppelt Lachen was Freunden wird erzählt. Der kann sein Leid vergessen der es von Herzen sagt: der muss sich täglich fressen, der insgeheim sich nagt. Gott stehet mir vor Allen die meine Seele liebt: dann soll mir auch gefallen der mir sich herzlich giebt. Mit diesem Bundsgesellen verlach' ich Pein und Noth, geh' auf den Grund der Höllen und breche durch den Tod.*"

15. μὴν] μὴ A. etc. Vide etiam adn. ad v. 14.

15. τοιοῦτον] Credibiliter coniicias τοιούτων, ut referatur ad τοὺς αὐτάρκεις: cf. proxima.

16. ἅμα τ' οὔτε διδάσκειν] ἅμα τοῦδε δοκεῖν M. δοκεῖν propinat etiam A. etc.

17. οἷόν τε· μανθάνων] οἴονται μανθάνειν codices et A. etc.

18. ὁ φίλος] ὁ φίλος scripsi e coni. pro οὐ φίλος. Suasor mutandae lectionis fuit etiam Bonitzius.

1245 a φαίνεταί γε, καὶ πάντες ἥδιον τῶν ἀγαθῶν μετὰ τῶν φίλων κοινωνοῦμεν, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει ἕκαστον καὶ οὗ δύναται ἀρίστου· ἀλλὰ τούτων τῷ μὲν ἡδονῆς σωματικῆς, τῷ δὲ θεωρίας μουσικῆς, τῷ δὲ φιλοσοφίας. καὶ τὸ ἅμα δεῖ εἶναι τῷ φίλῳ. διό φησι „μόχθος οἱ τηλοῦ φίλοι," ὥστ' οὐ δεῖ γενέσθαι ἀπ' ἀλλήλων τούτου γινομένου. ὅθεν καὶ ὁ ἔρως δοκεῖ φιλίᾳ ὅμοιον εἶναι· τοῦ γὰρ συζῆν ὀρέγεται ὁ ἐρῶν, ἀλλ' οὐχ ᾗ μάλιστα δεῖ, ἀλλὰ κατ' αἴσθησιν. Ὁ μὲν τοίνυν λόγος ἐκεῖνά φησι διαπορῶν, τὸ δ' ἔργον οὕτω φαίνεται γινόμενον, ὥστε δῆλον ὅτι παρακρούεταί πως ἡμᾶς ὁ διαπορῶν. σκεπτέον ἔνθεν τἀληθές. ὁ γὰρ φίλος βούλεται εἶναι, ὥσπερ ἡ παροιμία φησίν, ἄλλος Ἡρακλῆς, ἄλλος οὗτος. διέσπασται δὲ καὶ χαλεπὸν τὰ ἐφ' ἑνὸς γενέσθαι· ἀλλὰ

19. *φαίνεταί γε, καὶ*] Aut in verbo *φαίνεται* intelligendum est *δεῖσθαι φίλων ὁ αὐτάρκης*, aut, quod durum est, *καὶ* mutandum in *ὅτι*, cui tamen favet versus 27 contentio.

20. *οὗ*] *οὐ* M.

21. *ἀρίστου*] *ἄριστον* M. Post hoc v. plene interpungit B.

22. *τὸ ἅμα δεῖ*] Verba *τὸ ἅμα δεῖ* pro ineptis *τολμᾷ δὴ* in antiquum locum restituenda esse vidit Camerarius, *δεῖ* fuit iam in A. etc.

23. *ὥστ'*] *ὥστ'* e coni. scripsi pro *ὡς*.

24. *γινομένου*] *γινομένου* e coni. scripsi pro *γινόμενον*.

25. *τοῦ γὰρ συζῆν*] *τοῦ γὰρ εὖ ζῆν* codd. et A. E Is. Cam. S. Correxit Cas. — De re cf. E. N. IX, 5, 3 *ἐρᾷ, ὅταν καὶ ἀπόντα ποθῇ καὶ τῆς παρουσίας ἐπιθυμῇ*.

26. *οὐχ ᾗ*] *οὐχὶ* P. — *κατ' αἴσθησιν*] Cf. E. N. IX, 5, 3. IX, 12, 1. — *τοίνυν*] *οὖν* P.

27. *οὕτω*] ut v. 19 seqq. demonstratum est.

29. *σκεπτέον*] Corrige *σκεπτέον οὖν*.

30. *ἄλλος Ἡρακλῆς, ἄλλος οὗτος*] Multum diuque de hoc loco cogitavi dictaque similia in contentionem vocavi. Iam mihi non dubium videtur, quin verum viderit Int. pro *οὗτος* legens ille *αὐτός* „alter Hercules *et* alter *ipse*", ut duo dicta habeamus *ἄλλος Ἡρακλῆς* (*βούλεται εἶναι ὁ φίλος*) et *ἄλλος αὐτός*. Ita est E. N. IX, 4, 5 *ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός*: cf. adnotata ad E. N. VIII, 12, 3 et quae infra v. 35 leguntur. Eodem modo accipiendus locus M. M. II, 15 p. 1213, a, 13 ubi de re eadem disputatur: *ὥσπερ τὸ λεγόμενον, ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς, ἄλλος φίλος ἐγώ* (amicus est alter ego). Verum ut tritum ac notum in vulgus est illud *amicus est alter ipse* seu *alter ego*, ita explicatione eget dictum alterum *ἄλλος Ἡρακλῆς* (*ὁ φίλος*) vel *ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς*. Scilicet erraverunt Schneidewinus et Leutschius qui ad Diogen. I, 63 p. 190 hunc Eudemiorum etiam et M. M. locum afferentes confuderunt duo proverbia *ἄλλος Ἡρακλῆς* et *οὗτος ἄλλος Ἡρακλῆς*, posteriorisque varias significationes. Haec ubicunque leguntur de homine forti, praestrenuo laborumque patientissimo interpretari videntur, ut fecit etiam Zenob. V, 48. Erasm. Adag. p. 230 ed. 1599 Wech. Ac fortem quidem hominem laborumque tolerantem dici alterum Herculem nemini mirum videbitur: ut e. gr. Diog. L. VII, V, II, 170 de Cleanthe memoriae proditum est, quem quum esset laborum patientissimus alterum Herculem appellavere (*δεύτερος Ἡρακλῆς ὁ Κλεάνθης ἐκαλεῖτο*), valetque idem in locis aliis. At narratio Plutarchi Thes. 29 declarat proverbium *ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς* (plane ut scribitur M. M.) etiam usurpatum esse de amico forti ac strenuo, qui ad omnia cum labore perficienda in auxilium vocaretur, valuisseque idem quod in eadem Plutarchi historia significatur proverbio *οὐκ ἄνευ Θησέως*, fere quod barbare dicimus *nichts ohne diesen*. Haec amicorum necessitudo et intima societas significatur M. M. proverbio *ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς*, eademque indicatur Eudemiorum loco: „vult esse amicus quasi *alter Hercules*, alter ipse."

31. *ἐφ'*] *ἀφ'* M. et Int. („difficileque quae *ab* uno discesserunt *unum* esse"). Scriptumne fuerit *καὶ χαλεπὸν*

1245, a κατὰ μὲν φύσιν ὃ συγγενέστατον, κατὰ δὲ σῶμα ὅμοιος ἕτερος, ἄλλος δὲ κατὰ τὴν ψυχήν, καὶ τούτων κατὰ μόριον ἕτερος ἕτερον. ἀλλ' οὐθέν γε ἧττον βούλεται ὥσπερ αὐτὸς διαιρετὸς εἶναι ὁ φίλος. τὸ οὖν τοῦ φίλου αἰσθάνεσθαι τὸ αὑτοῦ πως ἀνάγκη αἰσθάνεσθαι εἶναι, καὶ τὸ αὑτόν πως γνωρίζειν. ὥστε καὶ τὰ φορτικὰ μὲν συνήδεσθαι καὶ συζῆν τῷ φίλῳ ἡδὺ εὐλόγως (συμβαίνει γὰρ ἐκείνου ἅμα αἴσθησις ἀεί), μᾶλλον δὲ τὰς θειοτέρας ἡδονάς. αἴτιον δ' ὅτι
1245, b ἀεὶ ἥδιον ἑαυτὸν θεωρεῖν ἐν τῷ βελτίονι ἀγαθῷ. τοῦτο δ' ἐστὶν ὁτὲ μὲν πάθος, ὁτὲ δὲ πρᾶξις, ὁτὲ δὲ ἕτερόν τι. εἰ δ' αὑτὸν εὖ ζῆν καὶ οὕτω καὶ τὸν φίλον, ἐν δὲ τῷ συζῆν συνεργεῖν, ἡ κοινωνία τῶν ἐν τέλει μάλιστά γε. διὸ [δεῖ] συνθεωρεῖν καὶ συνευωχεῖσθαι, οὐ τὰ διὰ τροφὴν καὶ τὰ ἀναγκαῖα· αἱ *τοιαῦται ὁμιλίαι δοκοῦσιν εἶναι, ἀλλ' ἀπολαύσεις. ἀλλ' ἕκαστος οὗ δύναται τυγχάνειν τέλους, ἐν τούτῳ βούλεται συζῆν· εἰ δὲ μή, καὶ ποιεῖν εὖ καὶ πάσχειν ὑπὸ τῶν φίλων αἱροῦνται μάλιστα. Ὅτι μὲν τοίνυν καὶ δεῖ συζῆν, καὶ ὅτι μάλιστα βούλονται πάντες, καὶ ὅτι ὁ εὐδαιμονέστατος καὶ ἄριστος μάλιστα τοιοῦτος, φανερόν. ὅτι δὲ κατὰ τὸν λόγον οὐκ ἐφαίνετο, καὶ τοῦτ' εὐλόγως συνέβαινε, λέγοντος ἀληθῆ. κατὰ τὴν σύνθεσιν γὰρ τῆς παραβολῆς ἀληθοῦς οὔσης ἡ λύσις ἐστίν· ὅτι γὰρ ὁ θεὸς οὐ τοιοῦ-

τὰ ἀφ' ἑνὸς ἓν γενέσθαι, in medio relinquo.

32. μὲν φύσιν] μὲν τὴν φύσιν P. — ὃ συγγενέστατον] Coniicio ὅ τι συγγενέστατος, et subiectum enunciati puto ὅμοιος, vel potius ὁ ὅμοιος. — σῶμα] τὸ σῶμα P.

33-34. ἄλλος - ἕτερον] om. M. - Ceterum haud scio an rectius scribatur ἄλλος δὲ καὶ κατὰ τὴν ψυχήν.

33. καὶ τούτων] Int. quasi esset καὶ ταύτης „iuxtaque animae partes diversas".

34. ἕτερος] om. A. etc. — οὐθέν γε] γε scripsi pro τε e coni. Sylburgii: cf. v. lect. p. 1245, b, 4.

36. αὐτοῦ] αὑτοῦ A. E. Is. Cam. Correxit S. — καὶ τὸ] καὶ τῷ P. — αὑτόν] αὐτόν A. E. Is. Cam. Correxit S.

39. τὰς θειοτέρας ἡδονάς] Cf. adn. p. 184, 1 huius edit.

1245, b, 2-3. εἰ δ' αὐτὸν εὖ] εἰ δὲ scil. ἡδύ ἐστιν. - εἰ δ' αὐτὸν εὖ recepi et cod. P. pro εἰ δυνατὸν εὖ.

3. φίλον] post hoc voc. plene interpungit B. — ἐν δὲ τῷ] Rectius εἰ δὲ τὸ legeretur.

4. ἡ κοινωνία] ἡ κοινωνία e coni. scripsi pro ᾗ κοινωνίαν. — μάλιστά γε] scil. κοινωνία ἐστὶ καὶ φιλία. Pro γε in M. est τε. — δεῖ] δεῖ e coni. addidi.

5. συνθεωρεῖν] idem est quod E. N. IX, 12, 2 dicitur συμφιλοσοφεῖν. — συνευωχεῖσθαι, οὐ κτλ.] translate dictum est: „frui oportet non cibis, sed his quae alant animum".

6. αἱ τοιαῦται ὁμιλίαι δοκ. εἶναι] Interpunxi ante haec verba in hunc modum corrigenda: αἱ γὰρ τοιαῦται ὁμιλίαι οὐχ ὁμιλίαι δοκοῦσιν εἶναι ἀλλ' ἀπολαύσεις. Non alienum est in memoriam lectoris revocare illa Cic. Cat. m. 13 „bene maiores nostri accubitionem epularem amicorum, quia vitae coniunctionem haberet convivium nominarunt: melius quam Graeci, qui hoc idem tum compotationem tum concoenationem vocant: ut quod in eo genere minimum est id maxime probare videantur."

7. ἀλλ' ἕκαστος κτλ.] Cf. E. N. IX, 12, 2. Plut. de Amic. Mult. 3.

8. τούτῳ] ταύτῳ Ald. Is. Cam. ταυτῷ E. ταὐτῷ S. Cas.

11. ὁ] om. M.

12. κατὰ τὸν λόγον] p. 1244, b, 4 seqq.

13. κατὰ τὴν σύνθ. τῆς παρ.] p. 1244, b, 8.

1245,b τος οἷος δεῖσθαι φίλου, καὶ τὸ[ν] ὅμοιον ἀξιοῦ[ται]. καίτοι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐδὲ νοήσει ὁ σπουδαῖος· οὐ γὰρ οὕτως ὁ θεὸς εὖ ἔχει, ἀλλὰ βέλτιον ἢ ὥστε ἄλλο τι νοεῖν παρ' αὐτὸς αὐτόν. αἴτιον δ' ὅτι ἡμῖν μὲν τὸ εὖ καθ' ἕτερον, ἐκείνῳ δὲ αὐτὸς αὑτοῦ τὸ εὖ ἐστίν. Καὶ τὸ ζητεῖν ἡμῖν καὶ εὔχεσθαι πολλοὺς φίλους, ἅμα δὲ λέγειν ὡς οὐθεὶς φίλος ᾧ πολλοὶ φίλοι, ἄμφω λέγεται ὀρθῶς. ἐνδεχομένου γὰρ πολλοῖς συζῆν ἅμα καὶ συναισθάνεσθαι ὡς πλείστους αἱρετώτατον. ἐπεὶ δὲ χαλεπώτατον, ἐν ἐλάττοσιν ἀνάγκη τὴν ἐνέργειαν τῆς συναισθήσεως εἶναι. ὥστ' οὐ μόνον χαλεπὸν τὸ πολλοὺς κτήσασθαι (πείρας γὰρ ἀεί), ἀλλὰ καὶ οὖσι χρήσασθαι. Καὶ ὁτὲ μὲν ἀπεῖναι εὖ πράττοντα τὸν φιλούμενον βουλόμεθα, ὁτὲ δὲ μετέχειν τῶν αὐτῶν, καὶ τὸ ἅμα βούλεσθαι εἶναι φιλικόν. ἐνδεχομένου μὲν γὰρ ἅμα καὶ εὖ, τοῦτο πάντες αἱροῦνται· μὴ ἐνδεχομένου δέ, ἀλλ' ὥσπερ τὸν Ἡρακλῆ ἴσως ἂν ἡ μήτηρ εἵλετο θεὸν εἶναι μᾶλλον ἢ μετ' αὐτῆς ὄντα τῷ Εὐρυσθεῖ θητεύειν. ὁμοίως γὰρ ἂν εἴπειεν *καὶ ὃν ὁ Λάκων ἔσκωψεν, ἐπεί τις ἐκέλευσεν αὐτὸν

15. *οἷος*] *οἷος* e coni. scripsi pro *οἷον*: suasit idem Bon. p. 77. — *καὶ τὸ ὅμοιον ἀξιοῦται*] *„simile etiam de homine qui αὐτάρκης est, recte contenditur“*, scil. non egere hunc amicis. - *τὸ ὅμοιον ἀξιοῦται* scribendum existimo pro *καὶ τὸν ὅμοιον ἀξίου*. Cf. M. M. II, 15 p. 1212, b, 34 *ἡ μὲν οὖν ἐν τοῖς λόγοις εἰωθυῖα ὁμοιότης λαμβάνεσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ὀρθῶς κτλ.* In marg. Is. corrigitur *τῶν ὁμοίων ἄξιον*. Bonitzius coni. *τὸν ὅμοιον ἀξιοῖ*.

16. *οὐδὲ νοιήσει ὁ σπουδ.*] Pluribus haec persequitur auctor M. M. II, 15 p. 1212, b, 38 sqq.

17. *ἀλλὰ βέλτιον ἢ ὥστε ἄλλο τι νοεῖν*] Metaph. *Λ*, 7 p. 1072, b, 20 *αὑτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κτλ.* Met. *Λ*, 9 p. 1074, b, 25 *δῆλον τοίνυν ὅτι τὸ θειότατον καὶ τιμιώτατον νοεῖ, καὶ οὐ μεταβάλλει κτλ.* Krisch. *die theol. Lehren der gr. Denker* p. 279. — *ἄλλο τι*] *ἀλλότριον* P. — *παρ' αὐτὸς αὐτόν*] *αὐτὸς παρ' αὐτόν* S. Cas. Tu cf. Kuehner. gr. gr. § 626. An versus est poetae cum vi in clausula sententiae positus? Cf. Soph. Oed. R. 228.

19. ***ARG. XV***, B. *Eleganter philosophus ab explicatione τοῦ ζῆν κατ' ἐνέργειαν et a ratione τοῦ συζῆν inde a* p. 1244, b, 24 *exposita suspensam facit quaestionem de amicorum multitudine* (p. 1245, b, 19-26).

19. *καὶ τὸ ζητεῖν κτλ.*] Fons est E. N. IX, 10. Cf. M. M. II, 16. Cic. Lael. 13.

20. *οὐθεὶς φίλος ᾧ πολλοὶ φ.*] Locus memorabilis ob testimonium Diog. L. V, I, XI, 21, qui eum in *septimo* libro Ethicorum (est autem revera in septimo nostro Ethicorum Eudemiorum) esse dicit: *φησὶ δὲ καὶ Φαβωρῖνος*, inquit Diogenes L., *ὡς ἑκάστοτε λέγοι Ἀριστοτέλης ᾧ πολλοὶ φίλοι, οὐδεὶς φίλος. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῶν ἠθικῶν ἐστί.* Ceterum cf. E. N. IX, 10, 6.

23. *ἐπεὶ δὲ χαλεπώτατον*] Cf. E. N. IX, 10, 4. M. M. II, 16 p. 1213, b, 5.

25. *ἀεί*] *ἀεί* praebent codices et A. etc. Bekk. scripsit *δεῖ*, id quod coni. iam Sylb. Vide p. 1237, b, 13.

26. ***ARG. XV***, C. *Etiam illa quaestio, num in rebus adversis pariter atque in rebus secundis amicus ab amico anquirendus eiusque praesentia ferenda sit, pendet ab notionum τοῦ ζῆν κατ' ἐνέργειαν et τοῦ συζῆν recta informatione* (p. 1245, b, 26 - 1246, a, 25. *Manavit disputatio ex Eth. Nic. IX*, 11.

27. *τὸ*] *τὸ* e coni. B. scripsi pro *τῷ* quod habent codd. et edd. vett.

29-30. *τὸν Ἡρακλῆ*] Ita scripsi e coni. Cas. pro *τῷ Ἡρακλεῖ*. — *ἡ μήτηρ*] Ita A. etc. - Bekk. *ἦ*.

32. *εἴπειεν*] Ita Bekk. *εἴποιε* P. *εἴποιεν* M. A. etc. - Cas. ad marg. *εἴποι*. — *καὶ ὅν*] Sententia flagitat *ὡς καί*. Luctans cum tempestatibus Laco tale quid dixisse videtur: malo vocari ipse illuc ubi sunt Tyndaridae (scil. ex

1245, b. χειμαζόμενον ἐπικαλέσασθαι τοὺς Διοσκόρους. Δοκεῖ δὲ τοῦ μὲν φιλοῦντος τὸ ἀπείργειν εἶναι τῆς συμμεθέξεως τῶν χαλεπῶν, τοῦ δὲ φιλουμένου τὸ βούλεσθαι συμμετέχειν, καὶ ταῦτα ἀμφότερα συμβαίνει εὐλόγως. δεῖ γὰρ τῷ φίλῳ μηθὲν εἶναι οὕτω λυπηρὸν ὡς μὴ ἰδεῖν τὸν φίλον· δοκεῖ δὲ δεῖν αἱρεῖσθαι μὴ τὸ αὑτοῦ· διὸ κωλύουσι συμμετέχειν· ἱκανοὶ γὰρ αὐτοὶ κακοπαθοῦντες, ἵνα μὴ φαίνωνται τὸ αὑτῶν
1246, a. σκοποῦντες καὶ αἱρεῖσθαι τὸ χαίρειν λυπουμένου τοῦ φίλου. ἔτι δὲ τῷ κουφότεροι εἶναι μὴ μόνοι φέροντες τὰ κακά. ἐπεὶ δ᾽ αἱρετὸν τό τ᾽ εὖ καὶ τὸ ἅμα, δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἅμα εἶναι μετ᾽ ἐλάττονος ἀγαθοῦ αἱρετόν πως ἢ χωρὶς μετὰ μείζονος. ἐπεὶ δὴ ἄδηλον τὸ πόσον δύναται τὸ ἅμα, ἤδη διαφέρονται καὶ οἴονται τὸ μετέχειν ἅμα πάντων φιλικόν, [καὶ] ὥσπερ συνδειπνεῖν ἅμα φασὶν ἥδιον [ἢ ἰδίᾳ] ταὐτὰ ἔχοντας· οἱ δ᾽ ἂν μέντοι οὐ βούλονται. ἐπεὶ δέ γέ τις ὑπερβολὰς ποιήσει, ὁμολογοῦσιν.... ἅμα κακῶς πράττοντας σφόδρα ἢ εὖ σφόδρα

fluctibus domum, Lacedaemonem, ubi Tyndaridarum sedes ac simulacrum est — cf. Plut. tom. VII p. 867. Reisk. — vel in sedem beatorum), illuc ubi bene est vocari ipse malo, quam huc illos vocare ubi male est. — ἐκέλευσεν] ἐκάλεσεν M. A. etc. Sylburgius pro ἐκάλεσεν forsan παρεκάλεσεν legendum putat, sed ne ipse quidem multum huic coni. tribuit.

33. χειμαζόμενον] Cas. coni. χειμαζόμενος — Διοσκόρους] διοσκούρους M. A. etc.

34. φιλοῦντος τὸ ἀπείργειν κτλ.] Cf. E. N. IX, 11, 5 sq.

35. τῶν χαλεπῶν] τῶν χαλεπῶν τῶν P. A. etc. Fortasse excidit adiectivum, velut τῶν χαλεπῶν τῶν ἀφύκτων vel simile. — τοῦ δὲ φιλουμένου] τὸ δὲ φιλουμένου P. τὸ δὲ βουλομένου A. etc.

37. ὡς μὴ ἰδεῖν τὸν φίλον] Ita e coni. scripsi pro ὡς ἡδὺ τὸν φίλον. Fidem facit Ar. E. N. IX, 11, 3 αὐτὸ τὸ ὁρᾶν τοὺς φίλους ἡδύ. Vide etiam p. 1246, a, 16–17.

37–38. δοκεῖ δὲ δεῖν – μὴ τὸ αὑτοῦ] Contra amico dolenti et laboranti honestum videtur velle non τὸ αὑτοῦ, commodum suum, sed τὸ τοῦ φίλου, commodum amici: atqui amicus alter ad dolentem et afflictum accedens quodammodo partem in se suscipit de malo amici miseri, et proinde pro commodo iam habet incommodum: quod quum nolit amicus laborans, arcet a malo una ferende amicum ipsi succurrentem. Cf. I Cor. XIII, 5 ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. E. N. IX, 11, 2 ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνουσιν οἱ συναλγοῦντες φίλοι. Xen. Mem. II, 7, 1 χρὴ τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις.

38–39. ἱκανοὶ γὰρ αὐτοὶ κακ.] Significat scriptor illud ἅλις ἐγὼ δυστυχῶν, de quo vide E. N. IX, 11, 5.

39. τὸ] τὰ P.

1246, a, 1. ἔτι] Ante hanc vocem plene interpunxi cum E.

2. δὲ τῷ κουφότεροι] δὲ κουφότεροι A. etc. et B. — τῷ („amico alteri") addidi e codd. M, P. ubi est τὸ. — κουφότεροι] E. N. IX, 11, 2 κουφίζονται γὰρ οἱ λυπούμενοι συναλγούντων τῶν φίλων. — μόνοι] μόνον M. A. E. Is. Cam. Correxit Cas.

3. δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἅμα] om. P.

5. ἐπεὶ – διαφέρονται] ἐπειδὴ ἄδηλον τὸ ποσὸν δύναται τὸ ἅμα ἤδη διαφέρονται Bekk. Correxi ut suasit Cas.

6. οἴονται] οἷον καὶ Bekk. etc. Correxit Cas. — καὶ ὥσπερ] καὶ aut omittendum, ut om. Int., aut transponendum ὥσπερ καί.

7. ἥδιον ἢ ἰδίᾳ] Verba ἢ ἰδίᾳ addidi e coniectura. — ταὐτὰ] ταῦτα A. etc. ταὐτά coni. Cas. — ἂν] Optimum factum credo scribere αὖ pro ἄν, ut monuit Cas.

8. μέντοι] μέντι M.

9. ὁμολογοῦσιν] ὁμολογοῦσιν pro ὁμολογῶσιν scripsi e coni. Cas. Post verbum ὁμολογοῦσιν excidisse infinitivum ἁμαρτάνειν vere suspicatur idem Cas.

1246 a χωρίς. παραπλήσιον δὲ τούτῳ καὶ περὶ τὰς ἀτυχίας. ὁτὲ μὲν γὰρ βουλόμεθα τοὺς φίλους [ἀπ]εῖναι οὐδὲ λυπεῖν, ὅταν μηθὲν μέλλωσι ποιήσειν πλέον· ὁτὲ δὲ αὐτοὺς ἥδιστον παρεῖναι. τὸ δὲ τῆς ὑπεναντιώσεως ταύτης καὶ μάλ᾽ εὔλογον. διὰ γὰρ τὰ προειρημένα τοῦτο συμβαίνει, καὶ ὅτι μὲν τὸ λυπούμενον ἢ ἐν φαύλῃ ὄντα ἕξει τὸν φίλον θεωρεῖν φεύγομεν ἁπλῶς, ὥσπερ καὶ ἡμᾶς αὐτούς, τὸ δ᾽ ὁρᾶν τὸν φίλον ἡδύ, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἡδίστων, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, καὶ μὴ κάμνοντα εἰ αὐτός. ὥστε ὁπότερον ἂν τούτων ᾖ μᾶλλον ἡδύ, ποιεῖ τὴν ῥοπὴν τοῦ βούλεσθαι παρεῖναι ἢ μή, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν χειρόνων συμβαίνει καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν γίνεσθαι· μάλιστα γὰρ φιλοτιμοῦνται τοὺς φίλους μὴ πράττειν εὖ μηδ᾽ εἶναι, ἂν ἀνάγκη... αὐτοῖς κακῶς. διὸ ἐνίοτε τοὺς ἐρωμένους συναποκτιννύασιν. μᾶλλον γὰρ τοῦ οἰκείου αἰσθάνεσθαι κακοῦ. ὥσπερ ἂν εἰ καὶ μεμνημένος ὅτι ποτὲ εὖ ἔπραττε μᾶλλον, ἢ εἰ ᾤετο ἀεὶ κακῶς πράττειν . . . . . .

. . . .

10. ἀτυχίας] Immo εὐτυχίας.

11. ἀπεῖναι] ἀπεῖναι pro εἶναι scripsi e coni. Cas.

12. αὐτοὺς] αὐτοὺς scripsi pro τοὺς e coni. Sylb. Margo Is. corrigit τούτους. — ἥδιστον] ἡδίστους P.

13. τὸ] τῷ A. E. Is. Cam. S. Correxit Cas. Equidem ego malim τὸ δ᾽ αἴτιον τῆς κτλ. — μάλ᾽] μᾶλλον P.

14. τοῦτο] ταῦτα M. om. A. etc.

17. αἰτίαν] Post h. v. virgulam locavi.

18. εἰ αὐτός] scil. κάμνοις. Cod. P. habet εἰ ὁ αὐτός. Bonitzius coni. ᾖ αὐτός. Possis cum maiore veri specie coniicere εἰ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός, „si vere amicus dicitur alter ego". Sed nihil mutandum.

18–19. ᾖ μᾶλλον ἡδύ, ποιεῖ] ᾖ, μᾶλλον ἡδὺ ποιεῖ Bekk. Interpunxi ut suasit Cas.

20. τοῦτο] τοῦτο e coni. scripsi pro τότ᾽ Int. „idque". — συμβαίνει] συμβαίνει recepi e Camot. pro συμβαίνειν. — καὶ διὰ] καὶ om. M. A. etc.

21. γίνεσθαι] γενέσθαι P. A. etc.

22. μὴ πράττειν εὖ μηδ᾽ εἶναι, ἂν ἀνάγκη... αὐτοῖς κακῶς] μὴ πράττειν εὖ, μηδ᾽ εἶναι ἀνάγκαι αὐτοῖς κακῶς B. Scriptum fuisse reor ἂν ἀνάγκη (ut corr. P.) ᾖ εἶναι αὐτοῖς κακῶς. - ἀναγκ brevi spatio vacuo relicto A. etc. Sylburgius Interpretem legisse putat μηδ᾽ ἐν ἀνάγκαις εἶναι αὐτοῖς κακῶς idemque hoc coniicit: μηδ᾽ εἶναι ἀνάγκην [τοῦ Cas.] εἶναι αὐτοῖς κακῶς.

23. μᾶλλον γὰρ] Sylb. explicat μᾶλλον γὰρ τοῦτο, τὸ τοὺς ἐρωμένους ἐν ἀνάγκαις καθεστῶτας ἰδεῖν, τοῦ οἰκείου αἰσθάνεσθαι κακοῦ. — οἰκείου] om. P.

25. Non potuit hoc pacto concludi amicitiae disputatio: deest non solum huius finis capitis, verum etiam diserta absolutae totius quaestionis significatio.



1246, a, 26.
1 (13) Ἀπορήσειε δ' ἄν τις εἰ ἔστιν ἑκάστῳ [φίλῳ] χρήσασθαι καὶ ἐφ' ᾧ πέφυκε καὶ ἄλλως, καὶ τοῦτο ἢ καθ' αὑτὸ ἢ κατὰ συμβεβηκός, οἷον εἰ ὀφθαλμῷ ἰδεῖν ἢ καὶ ἄλλως παριδεῖν

26. Librum octavum a verbis ἀπορήσειε δ' ἄν τις· incipit cod. P. cum Palatino 165: pariter librum novum incipit codex Marcianus 200, hic quidem librum quintum (ε), quia in hoc codice liber qui nobis est septimus habetur quartus (δ): cfr. Diog. L. V, 1, XII, 23, qui Ethica Aristotelis quorum quinque libri essent commemoravit. Cf. etiam Casirii bibl. Arab. Hisp. tom. I p. 306: „Ethicorum quaestiones minores Eudemo inscriptae, libri VIII." – Codex Z, ut ait Bekk., interstitium habet trium versuum vacuorum: reliqui etiam qui inspecti sunt codices novum hic librum ordiuntur: cf. Spengel. p. 501. Buhl. Aristot. tom. I p. 191 sq. Fabric. Bibl. Gr. III p. 269. Krisch. in eph. *Jenaer Littztg.* 1836 No. 13 p. 100. Etiam in ed. Ald. verba Ἀπορήσειε δ' ἄν τις a superioribus duorum versuum spatio vacuo separata sunt litteraque maiuscula novam disputationem incipere significatur. Quamquam autem hunc librum Ethicorum Eudemiorum vere *extremum* esse iudicamus, tamen integrum eum ad nos pervenisse non contendimus. Nam deest eius initium et finis capitis primi p. 1246, b, 36. Extrema vero libri parte p. 1247–1249 opus totum recte concludi nobis quidem videtur: vide adn. ad p. 1249, b, 24. Aliter de sede huic libro assignanda iudicat Spengelius p. 501.

26. *ARG. Postquam dictum est et de his rebus quibus beatitudo (vide Eth. Eud. A.) provocatur, de virtute morali (libris B. Γ. Δ.) et de virtute intellectuali (libro E.): postquam expositum est (libro Z.) de continentia, quae maxime ad parandam virtutem et obtinendam beatitudinem necessaria est: postquam actum est (libro Z. extremo) de voluptate, sine qua beatitudo nulla est: postquam disputatum est (libro H.) de amicitia, sine quo bono externo beatitudo humana non est consummata: restat ut dicatur de virtutis usu recto in universum (cap. 1 libri Θ.), de ratione quae intercedat inter* εὐτυχίαν *et* εὐδαιμονίαν *(cap. 2), denique de recto usu bonorum externorum et de scopo actionum humanarum extremo ad quem tendit perfecta hominis honestas,* ἡ καλοκἀγαθία, *(cap. 3), qua qui est praeditus deique contemplationi inservit et cultui* (p. 1249, b, 20), *is proxime accedit ad beatitudinem. Qua re exposita, nihil est quod in hoc opere amplius requiratur.* I. *Primum igitur quaeritur utrum liceat uti unaquaque re tantummodo ad id, cui natura sua destinata est, an etiam perverse et ad aliud, ita ut etiam a virtute malae actiones possint manare et abuti possis virtute* (p. 1246, a, 26 - b, 36). *Cf. M. M. II, 7. p.* 1206, *b,* 5 *sqq.*

26. φίλῳ] Recte in cod. P. voc. φίλῳ omittitur, quod ob superiorum capitum (libri VII) argumentum a manu aliena illatum esse vidit Speng. p. 503, provocans ille etiam ad M. M. II, 7 p. 1206, a, 36. Sed inveteratum esse hoc vitium cognoscis ex Magnorum Moralium libro II capite 17 p. 1213, b, 18, quorum auctor illud φίλῳ iam legit hoc loco.

27. ἐφ' ᾧ] ἐφ' ᾧ recepi e cod. P., reliqua subsidia praebent ἐφ' ἅ. — ἢ καθ' αὑτὸ ἢ] Ita scripsi e coni. Spengelii pro ἢ αὐτὸ ἡδύ. Quod Sylb. coniecit ἡδὺ ἢ κατὰ σ. nihili est.

28. εἰ] Subsidia praebent ἤ, εἰ coni. etiam Speng. Fortasse scriptum fuit οἷον εἰ ἦν, cf. v. 31. — ὀφθαλμῷ] e Sylburgii coni. scripsi pro ὀφθαλμός. Int. „ut oculo ad videndum." Cf. Cic. Acad. pr. II, 25, 80 „itaque Timagoras Epicureus negat sibi unquam, quum

1246, a. διαστρέψαντα, ὥστε δύο τὸ ἓν φανῆναι. αὗται μὲν δὴ ἄμφω ὅτι μὲν ὀφθαλμός, ὅτι ἦν δ' ὀφθαλμῷ.... ἄλλη δὲ κατὰ συμβεβηκός, οἷον εἰ ἦν ἀποδόσθαι ἢ φαγεῖν. ὁμοίως δὴ καὶ ἐπιστήμῃ· καὶ γὰρ ἀληθῶς καὶ ἁμαρτεῖν, οἷον ὅταν ἑκὼν μὴ ὀρθῶς γράψῃ, *ὡς ἀγνοίᾳ δὴ χρῆσθαι, ὥσπερ μεταστρέψας τὴν χεῖρα· καὶ τῷ ποδί ποτε ὡς χειρὶ καὶ ταύτῃ ὡς ποδὶ χρῶνται [αἱ] ὀρχηστρίδες. εἰ δὴ πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ ἐπιστῆμαι, εἴη ἂν καὶ τῇ δικαιοσύνῃ ὡς ἀδικίᾳ χρῆσθαι, ἀδικήσει ἄρα ἀπὸ δικαιοσύνης τὰ ἄδικα πράττων, ὥσπερ καὶ τὰ ἀγνοητικὰ ἀπὸ ἐπιστήμης· εἰ δὲ τοῦτ' ἀδύνατον, φα-
1246, b. νερὸν ὅτι οὐκ ἂν εἶεν ἐπιστῆμαι αἱ ἀρεταί. οὐδ' εἰ μὴ ἔστιν ἀγνοεῖν ἀπὸ ἐπιστήμης, ἀλλ' ἁμαρτάνειν μόνον, καὶ τὰ αὐτὰ ἃ καὶ ἀπὸ ἀγνοίας ποιεῖν, οὔτι ἀπὸ δικαιοσύνης γε ὡς ἀπὸ ἀδικίας πράξει· ἀλλ' ἐπεὶ φρόνησις ἐπιστήμη, καὶ ἀληθές τι [καὶ] τὸ αὐτὸ ποιήσει κἀκείνῃ· ἐνδέχοιτο γὰρ ἂν ἀφρόνως ἀπὸ φρονήσεως, καὶ ἁμαρτάνειν ταὐτὰ ἅπερ ὁ ἄφρων. εἰ δὲ ἁπλῆ ἦν ἑκάστου χρεία ᾗ ἕκαστον, κἂν φρονίμως ἔπραττον οὕτω πράττοντες. ἐπὶ μὲν οὖν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις ἄλλη κυρία ποιεῖ τὴν στροφήν. αὐτῆς δὲ τῆς πασῶν κυρίας τίς; οὐ γὰρ ἔτι ἐπιστήμη γε ἢ νοῦς, ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἀρετή. χρῆται γὰρ αὐτῇ· ἡ γὰρ τοῦ ἄρχοντος

oculum torsisset, duas ex lucerna flammulas esse visas. Opinionis enim esse mendacium, non oculorum."

29. *αὗται*] scil. *χρεῖαι*, quod voc. aut ex superiore *χρήσασθαι* v. 26 cogitando eliciendum philosophus lectoribus reliquit, aut vere scripsit, ut putat Spengelius.

30. *ὀφθαλμῷ .... ἄλλη*] excidere verba *ἡ μὲν* (*χρεία*) *καθ' αὑτό*. Int. „revera et per sese sunt, alterum vero per accidens."

31. *οἷον εἰ ἦν ἀποδ.*] Int. „quemadmodum et in cibo esus et vomitio." – *ἀποδόσθαι* est vomere, plane ut barbare dicimus *Speise von sich geben*.

32. *δὴ*] Spengelius coni. *δέ*. — *ἐπιστήμῃ*] Pro *ἐπιστήμη* scripsi *ἐπιστήμῃ*, ut coni. Spengelius.

33. *ὡς ἀγνοίᾳ δὴ χρῆσθαι*] Lege ὁ δ' (scil. *ἁμαρτάνει*) *ἀγνοίᾳ πῶς δεῖ χρῆσθαι*. Cod. P. habet *δὴ νῦν χρῆσται*. Spengelius pro *χρῆσθαι* coni. *χρῆται* vel *χρήσεται*. Int. „ignorantia uti solet."

35. *αἱ ὀρχηστρίδες*] *ὀρχηστρίδες* scripsi pro *ὀρχηστριάδες* de auctoritate Spengelii: *αἱ* de eiusdem viri coni. addidi. — *εἰ δὴ*] In cod. P. scriptum est *εἴδη*, in reliquis subsidiis est *ἤδη*. Correxi post Speng. p. 536. — *ἀρεταὶ*] *ἀρεταὶ* scripsi pro *ἄρισται* e coni. Spengelii. Spectat ad opinionem Socraticam, de qua vide p. 1216, b, 6.

36. *εἴη ἂν*] *εἴη ἂν* scripsi pro *εἶπαν* (*εἶπε* A. etc.) e coni. quam fecit etiam Spengelius. - Int. „atque etiam iustitiam pro iniustitia *licet* usurpare." – Sylb. etiamsi, inquit, *εἴ γε* legamus, clausula periodi (v. 37) apta non erit, nisi forte cum Int. legamus *ἐνδέχεται*." Pro verbis *αἱ ἀρεταὶ ἐπιστῆμαι, εἴη ἂν* (vel *εἶπαν*) lacunam habet M.

37. *ἀδικήσει*] *ἀδικήσει* scripsi pro *εἰ δίκης* e coni. Spengelii.

1246, b, 1. *οὐδ' εἰ μὴ ἔστιν*] Int. „quando non licet."

3. *αὐτὰ ἃ*] *ἃ* addidi e coni. *ἅπερ* addendum censuit Spengelius. — *καὶ*] om. A. etc. — *οὔτι*] *οὔτ'* M. *οὔτε* Camot.

4. *ἐπεὶ*] Spengel. coni. *εἰ*, nisi forte *ἐπεί* ex Socratis mente dictum est.

5. *καὶ*] *καὶ* addidi e coni. Spengelii. — *κἀκείνῃ*] *κἀκείνῃ* scripsi post Spengelium pro *κἀκείνη*.

6. *ταὐτὰ*] *ταῦτα* A. E. Is. Cam. S. Correxit Cas.

7. *ἦν*] *ἦν* e coni. scripsi pro *ἡ*.

9. *στροφήν*] *στροφὴν* scripsi pro *τροφὴν* e coni. Vict. Bekk. Speng. - Cas. ad marg. *τροπήν*.

10. *ἔτι*] om. P. - Int. „non tamen." — *ἢ νοῦς*] om. P.

11. *ἄρχοντος*] Int. „temperantis" operarum errore pro „imperantis".

1146, b ἀρετὴ τῇ τοῦ ἀρχομένου χρῆται. τίς οὖν ἔστιν; ἢ ὥσπερ λέγεται ἀκρασία κακία τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς, καὶ ὡς ἀκόλαστος ὁ ἀκρατὴς ἔχων νοῦν; ἀλλ᾽ ἤδη ἂν ἰσχυρὰ ᾖ ἡ ἐπιθυμία, στρέψει καὶ λογιεῖται τἀναντία... ἢ...... σφι..... δῆλον ὅτι. κἂν ἐν μὲν τούτῳ ἀρετὴ ἐν δὲ τῷ λόγῳ ἄνοια ᾖ, ἕτεραι μεταποιοῦνται. ὥστε ἔσται δικαιοσύνη καὶ δικαίως χρῆσθαι καὶ κακῶς, καὶ φρονήσει ἀφρόνως· ὥστε καὶ τἀναντία. ἄτοπον γὰρ εἴ [τὴν] μὲν ἐν τῷ λογιστικῷ ἀρετὴν μοχθηρία ποτὲ ἐγγενομένη ἐν τῷ λόγῳ στρέψει καὶ ποιήσει ἀγνοεῖν, ἡ δ᾽ ἀρετὴ ἐν τῷ ἀλόγῳ ἀνοίας ἐνούσης οὐ στρέψει ταύτην καὶ ποιήσει φρονίμως κρίνειν καὶ τὰ δέοντα, καὶ πάλιν ἡ φρόνησις ἡ ἐν τῷ λογιστικῷ τὴν ἐν τῷ ἀλόγῳ ἀκολασίαν σωφρόνως πράττειν· ὅπερ δοκεῖ ἡ ἐγκράτεια. ὥστ᾽ ἔσται καὶ [ἡ] ἀπὸ ἀγνοίας φρονίμως. ἔστι δὲ ταῦτα ἄτοπα, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ ἀγνοίας χρῆσθαι φρονίμως· τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων οὐδεμιᾶς ὁρῶμεν, ὥσπερ τὴν ἰατρικὴν ἢ γραμματικὴν στρέφει ἀκολασία· *ἀλλ᾽ οὖν ὁ τὴν ἄγνοιαν, ἐὰν ᾖ ἐναντία, διὰ τὸ μὴ ἐνεῖναι τὴν ὑπεροχὴν ἀλλὰ τὴν ἀρετήν, ὅλως μᾶλλον εἶναι πρὸς τὴν κακίαν

11–12. χρῆται – ἀρετὴ] om. P.

11. αὐτῇ] αὐτή Cas.

13. καὶ ὡς] ὡς scripsi pro πῶς e coni. Spengelii. — ἀκόλαστος] Cf. p. 1150, a, 20 = p. 120, 20.

14. νοῦν;] Interrogandi signum necessario ponendum fuit. — ἤδη] Speng. coni. εἰ δή. — ἡ] om. P.

14-15. ἂν ἰσχυρά ᾖ ἡ ἐπιθυμία] Cf. p. 1150, b, 7 = p. 171, 7 p. 1146, a, 3 = p. 154, 3 p. 1146, a, 10 = p. 154, 10.

15. λογιεῖται τἀναντία] τἀναντία scil. τῷ ὀρθῷ λόγῳ (cf. p. 1223, b, 8 = p. 43, 8 p. 1146, a, 28 = p. 155, 28). Hoc significatum fuit vocabulis quae post τἀναντία exciderunt. Pro ἤ est η in P., plane om. Z. A. etc. Fortasse pauca tantum vocabula, quibus id quod dixi expressum fuit, desiderantur. Alia est sententia Spengelii p. 538.

16. ἐν μὲν] μὲν ἐν M. A. etc. — λόγῳ] ἀλόγῳ coni. Spengelius et ἄγνοια pro ἄνοια. Tu vide translationem nostram.

17. καὶ] τὸ codices A. E. Is. Cam. S. Correxit Cas. — δικαίως] Sylb. coni. ἀδίκως: pro δικαιοσύνη fortasse aliud vocabulum scriptum fuisse Spengelius suspicatur.

19. τὴν] τὴν pro τῆς e coniectura scripsi. Int. „si *quod* vitium". — ἀρετὴν] e coniectura Spengelii pro ἀρετῆς scripsi.

20. ἐν] ἐν e coniectura Spengelii scripsi pro μὲν. — στρέψει] τρέψει A. etc.

21. ἀλόγῳ] λόγῳ A. etc. Int.

22. στρέψει] Cas. ad marg. τρέψει. — φρονίμως] φρονίμῳ M. P. De re vide p. 1151, a, 15 = p. 174, 15. — δέοντα] Post hoc voc. plene interpungit Bekk.

24. ἀκολασίαν] ἀκολασίαν pro κόλασιν scripsi ex Int. („ex irrationali intemperantia sublata"), ut voluit etiam Vict. — ἡ ἐγκράτεια] Cf. p. 1145, b, 10 sqq. = p. 152, 10 sqq.

25. ἡ] ἡ temere illatum esse viderunt Int. et Spengelius. — φρονίμως] Plene post hanc vocem interpunxi. — ἔστι δὲ] ἔστι δὲ e coni. scripsi pro ἐπεί τε. Spengelius in medio relinquit hoccine an ἐπεί τε vel ἔστι δὲ πάντα ταῦτα ἄτοπα scriptum fuerit.

27. οὐδεμιᾶς] οὐδεμιᾶς e coni. scripsi pro οὐδαμῶς quemadmodum legit etiam Int. „quod in ceterarum nulla evenire videmus."

28. στρέφει] τρέφει M. A. etc. τρέπει Cas. ad marg.

28-31. ἀλλ᾽ οὖν – ἔχουσαν] Pro his quid auctor olim scripserit, Oedipus viderit.

30. εἶναι] Infinitivum aegre fert etiam Spengelius p. 539.

1246, b. οὕτως ἔχουσαν. καὶ γὰρ ὁ ἄδικος πάντα [ἃ] ὁ δίκαιος δύναται, καὶ ὅλως ἔνεστιν ἐν τῇ δυνάμει ἡ ἀδυναμία. ὥστε δῆλον ὅτι ἅμα φρόνιμοι καὶ ἀγαθαὶ ἐκεῖναι αἱ * ἄλλου ἕξεις, καὶ ὀρθῶς τὸ Σωκρατικόν, ὅτι οὐδὲν ἰσχυρότερον φρονήσεως. ἀλλ᾽ ὅτι ἐπιστήμην ἔφη, οὐκ ὀρθόν· ἀρετὴ γάρ ἐστι καὶ οὐκ ἐπιστήμη, ἀλλὰ γένος ἄλλο γνώσ.........

2 (14) Ἐπεὶ δ᾽ οὐ μόνον ἡ φρόνησις ποιεῖ τὴν εὐπραγίαν καὶ ἀρετή, ἀλλὰ φαμὲν καὶ τοὺς εὐτυχεῖς εὖ πράττειν ὡς καὶ

31. ἃ] ἃ addendum esse viderunt Vict. Sylb. Speng. legitque etiam Int.

33. φρόνιμοι] φρόνιμαι P. — ἐκεῖναι] Aptius esset μόναι. — αἱ ἄλλου] Scribe αἱ τοῦ λογιστικοῦ et confer p. 1144, b, 31 = p. 148, 31.

34. Σωκρατικόν] σῶμα κρατητικόν M. P. A. etc. Emendavit Victor. Cf. p. 1145, b, 23 = p. 153, 23. Plat. Prot. p. 357, C ἡμεῖς ἀλλήλοις ὡμολογοῦμεν ἐπιστήμης μηδὲν εἶναι κρεῖττον et ibid. p. 353, D.

35. ἐπιστήμην] ἐπιστήμη M.

36. ἄλλο] A. E. Is. Cam. S. ἄλλον Cas. B. — γνώσ] „lacunam habent Z. M." γνώσεως coniecerunt S. et Spengelius. Nondum absolutam esse his verbis quaestionem, vidit Spengelius. Desideratur clausula qualis est M. M. II, 7 p. 1206, b, 9, ubi docetur, virtutem cerni non in eo, ut ratio sit mala, affectus autem boni vel contra, sed in eo, ut recte constitutae rationi pareant affectus recte constituti: τότε γάρ φαμεν εἶναι ἀρετήν, ὅταν ὁ λόγος εὖ διακείμενος τοῖς πάθεσιν ἔχουσι τὴν οἰκείαν ἀρετὴν σύμμετρος ῃ, καὶ τὰ πάθη τῷ λόγῳ. οὕτω γὰρ διακείμενα συμφωνήσουσι πρὸς ἄλληλα, ὥστε τὸν μὲν λόγον προστάττειν ἀεὶ τὸ βέλτιστον, τὰ δὲ πάθη ῥᾳδίως εὖ διακείμενα ποιεῖν ὃ ἂν ὁ λόγος προστάττῃ. ἂν οὖν ὁ λόγος φαύλως ῇ διακείμενος, τὰ δὲ πάθη εὖ, οὐκ ἔσται ἀρετὴ ἐκλείποντος τοῦ λόγου· ἐξ ἀμφοτέρων γὰρ ἡ ἀρετή. ὥστ᾽ οὐδὲ κακῶς χρῆσθαι ἐνδέχεται ἀρετῇ.

37. *ARG. II. Qui diligenter perlegerit Ethica Eudemia, ad omnia fere, quae initio operis* p. 1214 sqq. *ut disputationi obnoxia posita sunt, respondisse auctorem concedat necesse est. Sed restat* (cf. p. 1247, b, 8 arg.) *ut excutiatur illud, quod* p. 1214, a, 24 = p. 4, 24 *significatum est* (– ἢ διὰ τύχην), *hoc est ut de ratione dicatur quae intercedat inter* εὐδαιμονίαν *et* εὐτυχίαν. *Nam de reliquis, quae ad beatitudinem hominis* (p. 1214, a, 30–33) *necessaria videntur, dictum est, de virtute, libris B. Γ. Δ., de prudentia, libro E., de voluptate, libro Z. extremo. De fortuna igitur dicendum est vel ob ea, quae sunt* p. 1215, a, 12 = p. 7, 12 sqq. *Etenim eget homo bonis externis* (cf. p. 1153, b, 17–22 = p. 189. 190) *et sunt qui* εὐτυχίαν *et* εὐδαιμονίαν *pro eodem habeant* (p. 1153, b, 22 = p. 190, 22). *Summa disputationis ob verba corrupta ad intelligendum sane difficilis huc redit: fortunatus,* εὐτυχής, *ille est, cui bonum evenit contra rationem et qui vitat malum quod pro ratione exspectandum erat* (p. 1247, a, 13 sqq.). *Videtur igitur fortuna secunda nihil aliud nisi* φύσις ἄλογος (p. 1247, a, 31 sqq.) *quae ad agendum homini det impetum* (p. 1247, b, 19 sqq.). *Sed ultima huius impetus ac motus causa deus est* (p. 1248, a, 26 coll. p. 1248, b, 3). *Cf. M. M. p.* 1207, *b*, 16. – *Cap.* 2. –

37. εὐπραγίαν] In E. N. scribitur εὐπραξία I, 8, 4. 10, 3. 11, 6 itemque p. 1139, a, 34, b, 2. p. 1140, b, 7. Contra Polit. VII, 3 p. 1235, a, 22 εὐπραγία est in B. codd. – Plato appellat εὐπραγίαν.

38. ἀρετή] ἀρετή scripsi e coniectura Spengelii p. 541 pro ἀρετήν. – De re vide p. 1144, b, 31 = 148, 31. coll. p. 1215, a, 15–19 = p. 7, 15. — φαμὲν] communi more dicendi. Cf. Plut. de Fortuna cap. 1 τύχη τὰ θνητῶν πράγματ᾽, οὐκ εὐβουλία et Cic. Tusc. V, 9 „vexatur idem Theophrastus et libris et scholis omnium philosophorum, quod in Callisthene suo laudarit illam sententiam: *Vitam regit fortuna, non sapientia.*" Fin. V, 5 „– quod maxime efficit Theophrasti de beata vita liber, in quo multum admodum fortunae datur." – Quae quidem Ciceronem in maius attollere verbisque puto exasperare: nam est haec in universum sententia Peripatetica, gradu fortasse paullum ab Aristotelis placitis discrepans:

1247, a τῆς εὐτυχίας εὖ ποιούσης εὐπραγίαν καὶ τὰ αὐτὰ τῆς ἐπιστήμης, σκεπτέον ἆρ' ἐστὶ φύσει ὁ μὲν εὐτυχὴς ὁ δ' ἀτυχής, ἢ οὔ, καὶ πῶς ἔχει περὶ τούτων. ὅτι μὲν γάρ εἰσί τινες εὐτυχεῖς ὁρῶμεν· ἄφρονες γὰρ ὄντες κατορθοῦσι πολλά, ἐν οἷς ἡ τύχη κυρία. ἔτι δὲ καὶ ἐν οἷς τέχνη ἐστί, πολὺ μέντοι καὶ τύχης ἐνυπάρχει, οἷον ἐν στρατηγίᾳ καὶ κυβερνητικῇ. πότερον οὖν ἀπό τινος ἕξεως οὗτοί εἰσιν, ἢ οὐ τῷ αὐτοὶ ποιοί τινες εἶναι πρακτικοί εἰσι τῶν εὐτυχημάτων; νῦν μὲν γὰρ οὕτως οἴονται ὡς φύσει τινῶν ὄντων· ἡ δὲ φύσις ποιούς τινας ποιεῖ, καὶ εὐθὺς ἐκ γενετῆς διαφέρουσιν ὥσπερ οἱ μὲν γλαυκοὶ οἱ δὲ μελανόμματοι τῷ [τὸ] δεῖν τοιονδὶ.... ἔχειν· οὕτω καὶ οἱ εὐτυχεῖς καὶ ἀτυχεῖς. ὅτι μὲν γὰρ οὐ φρονήσει κατορθοῦσι, δῆλον· οὐ γὰρ ἄλογος ἡ φρόνησις, ἀλλ' ἔχει λόγον διὰ τί οὕτω πράττει· οἱ δ' οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν διὰ τί κατορθοῦσι· τέχνη γὰρ ἂν ἦν. ἔτι δὲ φανεροὶ ὄντες ἄφρονες, οὐχ ὅτι περὶ τἄλλα (τοῦτο μὲν γὰρ οὐθὲν ἄτοπον· οἷον Ἱπποκράτης γεωμετρικὸς ὤν, ἀλλὰ περὶ τὰ ἄλλα ἐδόκει βλὰξ καὶ ἄφρων εἶναι, καὶ πολὺ χρυσίον πλέων ἀπώλεσεν ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ πεντηκοστολόγων δι' εὐήθειαν, ὡς λέγουσιν) ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν οἷς εὐτυ-

recte de his iudicat Zeller. *d. Phil. d. Gr.* II p. 570.

1247, a, 1. *εὖ ποιούσης*] Suspicor scriptum fuisse *ἐμποιούσης*. — *καὶ τὰ αὐτὰ τῆς ἐπ.*] *κατὰ τὰ αὐτὰ τῇ ἐπιστήμῃ* coni. Spengelius p. 541. Ceterum cf. p. 1214, a, 29.

2. *ἆρ'*] *πότερον* S. Cas. - De re cf. Eud. I, 1 p. 1214, a, 15. M. M. II, 8. Alexander Aphrod. *ὅτι οὐκ αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν* p. 248 sqq. Sylb. Alex. Aphrod. *περὶ εἱμαρμένης καὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν* p. 122 Orell. Vide etiam adn. ad p. 1246, b, 38.

5. *ἡ τύχη κυρία*] Cf. Polit. VII, 13 p. 1332, a, 30. M. M. II, 8, p 1206, b, 34. — *ἔτι δὲ*] *ἔτι* scripsi e coni. a Spengelio quoque proposita pro *εἰ δὲ*, quod habent codd. et quod Bekk. mutavit in *οἱ δὲ*. — *πολὺ*] *πολλοὶ* A. etc. Correxit Cas.

6. *στρατηγίᾳ*] Cf. Eud. p. 1217, b, 40.

7. *οὐ τῷ*] *οὕτω* M. P.

7-8. *οὐ τῷ αὐτοὶ ποιοί τινες εἶναι κτλ.*] Cf. Eud. p. 1215, a, 15 (a, 12 sqq.).

· 10-11. *εὐθὺς ἐκ γενετῆς - ὥσπερ οἱ μὲν γλαυκοὶ κτλ.*] Cf. p. 1214, a, 17.

11-12. *τῷ τὸ δεῖν τοιονδὶ ..... ἔχειν*] *τὸ* om. A. etc. - Mon. habet „eo quod tale secundum esse tale oportet habere", unde Spengelius coni. *τῷ δεῖν τοιονδὶ κατὰ τὸ εἶναι τοιονδὶ ἔχειν.*

12. *ὅτι μὲν*] *ὅτι τὸ μὲν* M.

14. *πράττει*] *πράττοι* P. A. etc. *πράττει* scribendum esse S. iudicavit.

15. *τέχνη γὰρ ἂν ἦν*] Alioquin enim ars esset fortunae secundae, ex cuius artis rationibus et praeceptis homo uti posset fortuna secunda eamque adhibere: at non est ita: cf. p. 1247, b, 13. p. 1214, a, 18. Met. *K*, 8 p. 1064, b, 30. Int. vertit „quippe quod horum *fortuna* causa existat." — *ἔτι*] *ἔτι* pro *ἔστι* recepi e cod. P. et Mon.

16. *φανεροὶ*] *φανεροί* pro *φανερόν* scripsi e coni. Spengelii. — *τἄλλα*] *τἄλλα* e coniectura, quam fecit etiam Spengelius, scripsi pro *ἄλλα*. — *μὲν*] om. M. A. etc.

17. *οὐθὲν*] om. P. — *Ἱπποκράτης*] Hippocrates Chius, de quo Plut. Sol. 2 haec scribit: *καὶ Θαλῆν δέ φασιν ἐμπορίᾳ χρήσασθαι καὶ Ἱπποκράτην τὸν μαθηματικόν*: cf. Soph. Elench. 11 p. 171, b, 15. Waitz. Org. I. p. 534.

18. *ἐδόκει*] *ἐδόκει* pro *δοκεῖ* scripsi e coni. Sylburgii. - Int. „imperitum fuisse constat." - Mon. „fuit" (pro *ἐδόκει* vel *δοκεῖ εἶναι*).

19. *πλέων*] *πλέων* scripsi ex Mon. („navigans") et ed. S. pro *πλέον* quod habet A. E. Is. Cam. Cas. B.

20. *ἐν οἷς*] *ἐν οἷς* scripsi e Mon. pro

1247, a. χοῦσιν, ἄφρονες. περὶ γὰρ ναυκληρίαν οὐχ οἱ δεινότατοι εὐτυχεῖς, ἀλλ' ὥσπερ ἐν κύβων πτώσει ὁ μὲν οὐδέν, ἄλλος δὲ βάλλει [πολὺ] καθ' ἣν φύσει ἐστὶν εὐτυχής, ἢ τῷ φιλεῖσθαι, ὥσπερ φασίν, ὑπὸ θεοῦ, καὶ ἔξωθέν τι εἶναι τὸ κατορθοῦν· οἷον πλοῖον κακῶς νεναυπηγημένον ἄμεινον πολλάκις διαπλεῖ, ἀλλ' οὐ δι' αὐτό, ἀλλ' ὅτι ἔχει κυβερνήτην ἀγαθόν· [ἀλλ'] οὗτος εὐτυχῶν τὸν δαίμον' ἔχει κυβερνήτην ἀγαθόν. ἀλλ' ἄτοπον θεὸν ἢ δαίμονα φιλεῖν τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ μὴ τὸν βέλτιστον καὶ τὸν φρονιμώτατον. εἰ δὴ ἀνάγκη ἢ φύσει ἢ νόῳ ἢ ἐπιτροπίᾳ τινὶ κατορθοῦν, τὰ δὲ δύο μή ἐστι, φύσει ἂν εἶεν οἱ εὐτυχεῖς. ἀλλὰ μὴν ἥ γε φύσις αἰτία ἢ τοῦ ἀεὶ ὡσαύτως ἢ τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἡ δὲ τύχη τοὐναντίον. εἰ μὲν οὖν, τὸ παραλόγως ἐπιτυγχάνειν τύχης δοκεῖ εἶναι. ἀλλ' εἴπερ διὰ τύχην εὐτυχής, οὐκ ἂν τοιοῦτον εἶναι τὸ αἴτιον, οἷον ἀεὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἔτι εἰ, ὅτι

ἐν ἐνίοις, quum praesertim codd. M. P. omisso ἐν habeant ὅτι καὶ ἐνίοις εὐτυχοῦσιν.

22. ἀλλ' ὥσπερ] Int. „ac velut“.

23. βάλλει πολὺ] πολὺ addidi e coni. et oratione Int. („alius vero *multum* lucratur“): cf. Poll. VII, 206. Anth. Pal. VII, 422 οὐ λίην πλειστοβόλος. — καθ' ἣν] scil. τύχην. Quare non opinor corrigendum esse καθ' ὅ, quamquam Mon. habet „*ex eo* quod naturam habet bene fortunatam“. Int. „*quam felicitatem* vel naturae beneficio accepit“. Spengelius coni. ἢ φύσει εἰσὶν εὐτυχεῖς.

24. τι] τε M.

25–26. διαπλεῖ] Ita scripsi e coni. S. pro δὲ πλεῖ. Int. „navis agitur“. Mon. δὲ omittit.

26–27. ἀγαθόν· - οὗτος] Equidem ἀγαθόν· οὕτως κτλ. scribendum esse puto eiecto voc. ἀλλ'. Post ἀγαθόν plene interpungit B. Vide adnot. proximam.

27. ἀλλ' οὗτος - ἀγαθόν] om. P. — εὐτυχῶν] εὐτυχής M. εὐτυχ Z. Mon. vertit quasi esset εὐτυχῇ. Itaque hoc scriptum fuisse suspicor: οὕτως εὐτυχεῖ διὰ τὸ δαίμον' ἔχειν κυβερνήτην ἀγαθόν.

28. ἀλλ' ἄτοπον] Cf. E. N. X, 8, 3. M. M. II, 8 p. 1207, a, 7 sqq. a, 15. Plat. Phil. p. 39, E.

29. εἰ δὴ ἀνάγκη κτλ.] Cf. p. 1214 a, 15 sqq. Pro δὴ Cas. habet δὲ.

31. ἀλλὰ μὴν ἥ γε φύσις κτλ.] At non a natura in universum venit ἡ εὐτυχία: sed tantummodo φύσις ἄλογος dici potest ἡ εὐτυχία. Cf. p. 1247, b, 7 (M. M. II, 8 p. 1207, a, 35) et M. M. II, 8 p. 1207, b, 38 οὔτε γὰρ εἴποι τις ἂν τὴν τύχην ὡς ἐστὶ φύσις. ἡ γὰρ φύσις ἀεὶ οὗ ἐστιν αἰτία, τούτου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ ὡσαύτως ποιητική ἐστιν, ἡ δέ γε τύχη οὐδέποτε, ἀλλ' ἀτάκτως καὶ ὡς ἔτυχε.

32–33. ἡ δὲ τύχη τοὐναντίον] Cf. adn. ad p. 1247, b, 7. Met. K, 9 p. 1065, a, 30 sqq. ἡ τύχη δ' αἴτιον κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν τῶν ἕνεκά του γιγνομένοις coll. Phys. II, 5.

33. εἰ μὲν οὖν] plena haec esset sententia: εἰ μὲν οὖν ἡ τύχη τοὐναντίον τῇ φύσει, si non necessaria atque eodem modo evenientia (quorum causa est natura) producit fortuna etc. – εἰ μὲν οὖν οὕτω, τὸ παραλ. κτλ. coni. editor Paris. Didot. Spengelius apodosin verborum continuandorum (εἰ μὲν οὖν τὸ παραλόγως ἐπιτυγχ. τύχης δοκεῖ εἶναι κτλ.) censet esse v. 37 οὐ τύχη αἰτία.

34. ἀλλ' εἴπερ διὰ τύχην] Int. „*perque* fortunam“.

34–35. οὐκ ἂν τοιοῦτον - τὸ πολὺ] Sensus verborum corruptorum hic esse debet: εἰ διὰ τύχην εὐτυχής [si fortuna esset fortunatus, cui haec fortunati nota tanquam perpetua haereat necesse est], οὐκ ἂν τοιοῦτον εἴη τὸ αἴτιον, οἷον ἀεὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ; [nonne ita causa huius fortunati esset aliquid, quod causam dicere deberemus rei perpetuae aut plerumque evenientis“. At absurdum est dicere id, quod contra leges perpetuas operatur, causam esse rei perpetuae vel notae constantis, h. e. conditionis τοῦ εὐτυχοῦς].

35. ἢ] εἰ P. Plane om. A. etc. at M.

1247, a. τοιοσδί, [δεῖ] ἐπιτυγχάνειν ἢ ἀποτυγχάνειν, ὥσπερ, ὅτι γλαυκός,
οὐκ ὀξὺ ὁρᾷ, οὐ τύχη αἰτία ἀλλὰ φύσις· οὐκ ἄρα ἐστὶν εὐτυχὴς
ἀλλ' οἷον εὐφυής. ὥστε τοῦτ' ἂν εἴη λεκτέον, ὅτι οὓς λέγομεν
εὐτυχεῖς, οὐ διὰ τύχην εἰσίν. οὐκ ἄρα εἰσὶν εὐτυχεῖς· τύ-
1247, b. χης γάρ, ὅσων αἰτία τύχη ἀγαθὴ ἀγαθῶν. εἰ δ' οὕτω, πότε-
ρον [οὐκ] ἔσται τύχη ὅλως, ἢ ἔσται μέν, ἀλλ' οὐκ αἰτία; ἀλλ'
ἀνάγκη καὶ εἶναι καὶ αἰτίαν εἶναι. ἔσται ἄρα καὶ ἀγαθῶν
τισιν αἰτία καὶ κακῶν. εἰ δ' ὅλως ἐξαιρετέον καὶ οὐδὲν ἀπὸ
τύχης φατέον γίνεσθαι, ἀλλ' ἡμεῖς ἄλλης οὔσης αἰτίας
διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν τύχην εἶναί φαμεν αἰτίαν (διὸ καὶ ὁρι-
ζόμενοι τὴν τύχην τιθέασιν αἰτίαν ἄλογον ἀνθρωπίνῳ λο-
γισμῷ, ὡς οὔσης τινὸς φύσεως) τοῦτο μὲν σὺν ἄλλο πρόβλημ'
ἂν εἴη· ἐπεὶ δὲ ὁρῶμέν τινας ἅπαξ εὐτυχήσαντας, διὰ τί
οὐ καὶ πάλιν ἄν; ἀλλὰ διὰ τὸ ἀποκατορθῶσαι ἕν, καὶ πάλιν.
τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ αἴτιον. οὐκ ἄρα ἔσται τύχης τοῦτο, ἀλλ'

35–36. *εἰ, ὅτι τοιοσδί, δεῖ ἐπιτυγχάνειν ἢ ἀποτυγχάνειν, ὥσπερ, ὅτι γλαυκός, οὐκ ὀξὺ ὁρᾷ*] B. ita haec edidit: *εἰ τοιοσδὶ ἐπιτυγχάνει ὥσπερ ὅτι ὁ γλαυκὸς οὐκ ὀξὺ ὁρᾷ.* Ego *ὅτι* et *δεῖ* recepi ex interpretatione vetusta (= Mon.) ubi est „adhuc si *quia* talis *oportet accidere*, sicut *quia* glaucus". Infinitivum (*ἐπιτυγχάνειν*) eadem translatio tuetur. Verba *ἢ ἀποτυγχάνειν* sumpsi ex ed. A. etc. et Int. („voto potitur vel frustratur"). Articulum ante *γλαυκός* (*γλαῦκος* scribit cod. P), quem omittit cod. M., delevi. Quod in cod. P. *ὅτι ὥσπερ* pro *ὥσπερ ὅτι* scriptum est, rationem meam, qua post *εἰ* alterum *ὅτι* posui, quodammodo confirmare videtur: ut autem *τοιοσδί, δεῖ* scriberem movit me etiam comparatio eorum quae p. 1247, a, 10–12 leguntur et hic aperte repetuntur.

37. *τύχη*] *τύχης* A. E. Is. Cam. S. *τύχη* scribendum esse vidit S. quem sequitur Cas. — *ἀλλὰ*] *ἀλλ' ἡ* cod. M.

38–39. *οὓς λέγομεν εὐτυχεῖς*] „quos vulgari dicendi modo fortunatos appellamus" Sylb.

1247, b, 2. *οὐκ ἔσται*] Ita pro *ἢ ἔσται* scripsi e coni. Spengelii. — *οὐκ αἰτία*] *οὐκ αἰτία* ex eiusdem coni. pro *οὐκέτι*.

3-4. *καὶ ἀγαθῶν – αἰτία καὶ κακῶν*] Met. *K*, 8 p. 1064, b, 35 *ἀγαθὴ δὲ τύχη καὶ κακή, ὅταν ἀγαθὸν ἢ φαῦλον ἀποβῇ· εὐτυχία δὲ καὶ δυστυχία περὶ μέγεθος τούτων.* Quae iisdem fere verbis dicuntur Phys. II, 5 p. 197, a, 25.

4. *τισιν*] *τι* A. etc. Int. vertit „quorundam". — *καὶ κακῶν*] *καὶ* e coni. scripsi pro *ἤ*.

5. *ἡμεῖς*] S. coni. *ἡμῖν*. Non recte.

6. *διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν τύχην κτλ.*] Phys. II, 4 p. 196, b, 5 *εἰσὶ δέ τινες οἷς δοκεῖ εἶναι αἰτία μὲν ἡ τύχη, ἄδηλος δὲ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ὡς θεῖόν τι οὖσα καὶ δαιμονιότερον.* Cf. Ibid. II, 5 p. 197, a, 10. Met. *K*, 8 p. 1065, a, 33.

7. *τιθέασιν*] vulgo nimirum: id quod moneo propter Ritterum *Gesch. d. Phil.* III p. 323. — *ἄλογον*] *ἄλογον* scripsi pro *ἀνάλογον* ex Mon. („sine ratione") et M. M. II, 8 p. 1207, a, 35 *ἔστιν οὖν ἡ εὐτυχία ἄλογος φύσις· ὁ γὰρ εὐτυχής ἐστιν ὁ ἄνευ λόγου ἔχων ὁρμὴν πρὸς τὰ ἀγαθὰ καὶ τούτων ἐπιτυγχάνων.* Phys. II, 5 p. 197, a, 18 *καὶ τὸ φάναι εἶναί τι παράλογον τὴν τύχην, ὀρθῶς· ὁ γὰρ λόγος ἢ τῶν ἀεὶ ὄντων ἢ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἡ δὲ τύχη ἐν τοῖς γιγνομένοις παρὰ ταῦτα.* Ibid. p. 196, b, 21. p. 198, a, 3.

8. *φύσεως*] Post hanc vocem plene interpungit B. et v. 6 post *αἰτίαν* virgulam locat.

9. *ἐπεὶ δὲ*] Ita scripsi e Mon. pro *ἐπειδή*. — *εὐτυχήσαντας*] *εὐτυχήσαντες* B.

10. *ἄν; ἀλλὰ διὰ τὸ ἀποκατορθῶσαι ἕν, καὶ πάλιν.*] *ἀλλὰ* et *ἓν* ex interpretatione vetusta (= Mon.) addendum esse vidit ed. Didot. — B. edidit *ἄν, διὰ τὸ ἀποκατορθῶσαι καὶ πάλιν;* Ceterum in M. A. etc. est *ἀποκατορθῶσαι καὶ πάλιν καὶ πάλιν*: quod recipere debebam.

11. *τοῦ αὐτοῦ*] *τοῦ αὐτοῦ* pro *τοῦτ'* ex interpretatione vetusta (= Mon.) eruit ed. Didot. - Int. quoque vertit „eius". — *τύχης τοῦτο, ἀλλ'*] Ita ex

1247, b. ὅταν τὸ αὐτὸ ἀποβαίνῃ, ἀπείρων καὶ ἀορίστων, ἔσται μὲν τὸ ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἐπιστήμη δ' οὐκ ἔσται αὐτοῦ ἢ δι' ἀπειρίαν, ἐπεὶ ἐμάνθανον ἄν τινες εὐτυχεῖς, ἢ καὶ πᾶσαι ἂν αἱ ἐπιστῆμαι, ὥσπερ ἔφη Σωκράτης, εὐτυχίαι ἦσαν. τί οὖν κωλύει συμβῆναί τινι ἐφεξῆς τὰ τοιαῦτα πολλάκις, οὐχ ὅτι [οὕτως] δεῖ, ἀλλ' οἷον ἂν εἴη τὸ κύβους ἀεὶ μακαρίαν βάλλειν; τί δὲ δή; ἆρ' οὐκ ἔνεισιν ὁρμαὶ ἐν τῇ ψυχῇ αἱ μὲν ἀπὸ λογισμοῦ, αἱ δ' ἀπὸ ὀρέξεως ἀλόγου, καὶ πρότεραι αὗται; εἰ γάρ ἐστι φύσει ἡ δι' ἐπιθυμίαν ἡδέος [καὶ ἡ] ὄρεξις, φύσει γε ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν βαδίζοι ἂν πᾶν. εἰ δή τινές εἰσιν εὐφυεῖς, ὥσπερ οἱ ᾠδικοὶ οὐκ ἐπιστάμενοι ᾄδειν, οὕτως εὖ πεφύκασι καὶ ἄνευ λόγου ὁρμῶσιν ἀλλ' ὅτι ἡ φύσις εὖ πέφυκε, καὶ ἐπιθυμοῦσι καὶ τούτου καὶ τότε καὶ οὕτως ὡς δεῖ καὶ οὗ δεῖ καὶ ὅτε, οὗτοι κατορθώσουσι, κἂν τύχωσιν ἄφρονες ὄντες

Mon. emendavit Spengelius verba B. τύχης. οὐ τὸ ἀλλ', pro quibus in A. etc. est τύχης οὔτ' ἄλλος omissis verbis ὅταν τὸ v. 12 init.

12. ἀορίστων] Cf. Phys. II, 5 p. 196, b, 27. p. 197, a, 21.

13. ἢ] ἢ pro ἡ scripsi ex Mon. („aut"): cui respondet ἢ v. 14 ut vidit ed. Didot.

14. ἐμάνθανον ἄν τινες εὐτυχεῖς] equidem sic explico: „alioquin discerent quidam fortunati qua arte et quibus rebus fortunati facti sint vel discerent (etiam posthac) esse fortunati.". Spengelius coni. εὐτυχεῖν.

15. Σωκράτης] Plat. Euthyd. p. 279, D ἡ σοφία δήπου εὐτυχία ἐστί κτλ.

16. συμβῆναί τινι] συμβαίνῃ τινί P. τινὶ συμβῆναι M.

17. οὕτως] οὕτως scripsi e coni. Sylburgii pro τοῖς quod est in M. P. B., quod tamen om. Z. et A. etc.: nam in A. etc. est ὅτι ... δεῖ spatio vacuo relicto. In interpretatione vetusta (= Mon.) est „non quia hos oportet": ex quo coniicias v. 17 οὐχ ὅτι αὐτοὺς δεῖ et v. 16 pro τινι scriptum fuisse τισι. — εἴη] εἴη pro εἶεν scripsi e coni. Sylburgii, quam cepit etiam Spengelius. - Int. „velut sortes sint procul iaciendae". Possis etiam hoc divinare: ἀλλ' οἷον ἄν, εἰ ἐν τῷ κύβους [scil. βάλλειν] ἀεὶ μ. βάλλοι. — μακαρίαν] e coni. scripsi pro μακράν. Cf. Lucian. Amor. 16 καὶ βαλὼν μὲν ἐπίσκοπα, μάλιστα δ' εἴ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι, προσεκύνει κτλ.

18. ἆρ' οὐκ ἔνεισι κτλ.] Cf. p. 1139, a, 4. M. M. II, 8 p. 1207, a, 36. - Pro ἆρ' in A. est ἀλ', unde ἀλλ' E. Is. Cam. S. Cas.

19. λογισμοῦ] λογισμῶν A. etc.

19-20. πρότεραι αὗται] αἱ ἀπὸ ὀρέξεως ἀλόγου ἐπιθυμίαι. Cf. de An. II, 3 p. 414, b, 3 sqq.

20. φύσει - ἡδέος] Cf. p. 1153, b, 25 sqq. — καὶ ἡ] Haec voc. eiicienda esse recte iudicat Spengelius: omisit ea Int.

22. ᾠδικοὶ] ᾠδικοὶ pro ἄδικοι scripsi e coni. Sylburgii. Vide quae ad v. ᾄδειν adnotanda sunt. — οὐκ ἐπιστάμενοι] hoc est qui ἐπιστήμην canendi non habent, quos canendi magister nullus docuit: id quod ponitur ob v. 13 et p. 1247, a, 15. — ᾄδειν] ἂν P. - Mon. vertit „quae oportet" et paullo ante pro ᾠδικοί vel ἄδικοι habet „indocti": unde Spengelius ὥσπερ οἱ ἀδίδακτοι οὐκ ἐπιστάμενοι ἃ δεῖ coni. Int. habet „et velut cantionis imperiti". — εὖ] εὖ pro οὐ scripsi e coni. quam nunc confirmat Mon. „bene".

23. ἀλλ' ὅτι] ἀλλ' ὅτι recepi ex Mon. „sed quod natura apta nata est". — εὖ πέφυκε] εὖ recepi ex Mon. „apta nata est".

24. τούτου καὶ τότε] τ. καὶ τότε pro τούτου ποτέ scripsi ex Mon. „concupiscunt et hoc et tunc" et ex vestigiis cod. P. in quo est τούτου καὶ ποτέ. - Int. quoque τότε vel legit vel coniecit. — οὗ δεῖ] Xen. Mem. III, 9, 14 τὸ μὴ ζητοῦντα ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων εὐτυχίαν οἶμαι εἶναι.

25. κατορθώσουσι] Ita pro κατορθοῦσι scripsi ex Mon. „dirigent". Int. habet „prosperereque agant". Cf. v. 26 ubi de futuro tempore non est quod dubitetur.

1247, b. καὶ ἄλογοι, ὥσπερ καὶ εὖ ᾄσονται οὐ διδασκαλικοὶ ὄντες. οἱ δέ γε τοιοῦτοι εὐτυχεῖς, ὅσοι ἄνευ λόγου κατορθοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. φύσει ἄρα οἱ εὐτυχεῖς εἶεν ἄν. ἢ πλεοναχῶς λέγεται ἡ εὐτυχία. τὰ μὲν γὰρ πράττεται ἀπὸ τῆς ὁρμῆς καὶ προελομένων πρᾶξαι, τὰ δ' οὔ, ἀλλὰ τοὐναντίον. καὶ ἐν ἐκείνοις, [ἐν οἷς] κακῶς λογίσασθαι δοκοῦσι, κατορθοῦντας κατευτυχῆσαί φαμεν· καὶ πάλιν ἐν τούτοις, * εἰ ἐβούλοντο ἂν ἢ ἔλαττον ἔλαβον τἀγαθόν. ἐκείνους μὲν τοίνυν εὐτυχεῖν διὰ φύσιν ἐνδέχεται. ἡ γὰρ ὁρμὴ καὶ ἡ ὄρεξις οὖσα οὗ ἔδει κατώρθωσεν, ὁ δὲ λογισμὸς ἦν ἠλίθιος. καὶ τοὺς μὲν ἐνταῦθα, ὅταν μὲν λογισμὸς μὴ δοκῶν ὀρθὸς εἶναι, * τύχη δ' αὐτοῦ αἰτία οὖσα, αὐτὴ δ' ὀρθὴ οὖσα, ἔσωσεν· ἀλλ' ἐνίοτε δι' ἐπιθυμίαν ἐλογίσατο πάλιν οὕτω καὶ ἠτύχησεν. ἐν δὲ δὴ τοῖς ἑτέροις πῶς ἔσται ἡ εὐτυχία κατ' εὐφυΐαν ὀρέξεως καὶ
1248, a. ἐπιθυμίας; ἀλλὰ μὴν εἰ ἐνταῦθα εὐτυχία καὶ τύχη διττή,

26. ᾄσονται] ᾄσονται scripsi pro ἔσονται e coni. iam a Sylburgio significata: cf. v. 22. — οὐ] οὐ scripsi pro οἱ e Mon. „non docibiles existentes“. — διδασκαλικοί] Coniicere possis οὐ διδακτοὶ ὄντες vel οὐ διδασκαλίᾳ ᾠδικοὶ ὄντες: ego vero hoc modo explico: „quum non sint apti ad docendum“ h. e. quia ipsi non arte ac via canere didicerunt (cf. v. 22), artis carent etiam principiis ab aliis perceptis: quibus qui caret is aliis ea tradere non potest, ad docendum alios aptus non est.

28. ἢ πλεοναχῶς] Equidem huic quoque loco non supervacaneum esse existimo medicas applicuisse manus. Nam in A. etc. pro φύσει ἄρα οἱ εὐτυχεῖς εἶεν ἄν. ἢ πλεοναχῶς κτλ. est φύσει ἄρα οἱ εὐτυχεῖς ἄν, ἢ ἄν. ἢ πλεοναχῶς κτλ. et Int. vertit „si quidem multifariam etc.“ Fortasse igitur scriptum fuit φύσει ἄρα οἱ εὐτυχεῖς εἶεν ἄν, εἰ μὴ πλεοναχῶς λέγεται ἡ εὐτυχία. Ceterum cf. M. M. II, 8 p. 1207, a, 27.

30. ἀλλὰ τοὐναντίον] ἀλλ' οὐ τοὐναντίον P.

31. ἐν οἷς] addidi ex translatione vetusta (= Mon.). Spengelius coniecit ἐν ἐκείνοις εἰ κακῶς κτλ. — κατορθοῦντας] κατορθοῦντας recepi ex cod. P. A. E. Is. Cam. S. pro κατορθοῦντες quod habet Cas. et B. In cod. M. est κατορθοῦντε. — κατευτυχῆσαι] κατευτυχῆσαι scripsi e coni. ed. Didot. pro καὶ εὐτυχῆσαι: cf. p. 1229, a, 19.

32–33. εἰ ἐβούλοντο – ἔλαβον τἀγαθόν] Sententiam verborum corruptorum hanc fuisse necesse est: καὶ πάλιν ἐν τούτοις (scil. κατευτυχῆσαί φαμεν), ἐν οἷς, εἰ ἐβουλεύοντο, ἐβουλεύοντο ἂν ἢ ἔλαττον ἔλαβον τἀγαθόν. - ἢ pro ἢ legisse videtur auctor translationis vetustae (= Mon.): „in his si noluissent utique [voc. utique vertit particulam ἄν] secundum quod [ἢ] imus [ἔλαττον, minus] sumpsissent bonum“.

33. ἐκείνους] ἐκείνοις A. etc. — εὐτυχεῖν] ἐντυχεῖν A. E. Is. S. εὐτυχεῖν Cam. Cas. B.

34. ἡ ὄρεξις] ἡ om. P. — ἔδει] ἔδει pro δεῖ scripsi ex Int. „oportebat“.

36. ὀρθὸς] ὀρθὸς pro ὀρθῶς scripsi e coni. Sylburgii, quam cepit etiam Spengelius.

36–37. τύχη - ἔσωσεν] Spengelius scribendum esse censet καὶ τοὺς μὲν ἐνταῦθα, ὅταν μὲν λογισμὸς μὴ δοκῶν ὀρθὸς εἶναι τύχῃ, ἡ δ' αὐτοῦ αἰτία οὖσα, αὕτη ὀρθὴ οὖσα ἔσωσεν. - Voc. δὲ post τύχη om. Mon. Pro αὐτὴ δ' ὀρθὴ οὖσα Mon. habet „concupiscentia ipsa recta existente“ (itaque ille qui ista vertit legebat τῆς ὁρμῆς αὐτῆς ὀρθῆς οὔσης). Voc. δὲ post αὐτὴ om. etiam cod. P. — ἔσωσεν] ἔσωσεν pro ἔξωθεν scripsi e coni. quam nunc confirmat Mon. „salvavit“.

38. ἐλογίσατο - ἠτύχησεν] Spengelius coni. ἐλογίσαντο πάλιν καὶ οὕτω ἠτύχησαν.

38 - 39. ἐν δὲ δὴ τοῖς ἑτέροις] in his, qui sine consilio et impetu interno egerunt: cf. v. 29 – 30.

39. πῶς] respondendum est: „nullo modo“: nam carent eiusmodi εὐφυΐᾳ.

1248, a, 1. εἰ] εἰ pro ἢ scripsi e Mon. — καὶ τύχη διττή] Haec tria vocabula Spengelius v. 2 post αἱ εὐτυχίαι ponenda esse iudicat. Mihi recte

1248, a. κἀκεῖ ἡ αὐτή, [ἢ] πλείους αἱ εὐτυχίαι. ἐπεὶ δ' ὁρῶμεν παρὰ πάσας τὰς ἐπιστήμας καὶ τοὺς λογισμοὺς τοὺς ὀρθοὺς εὐτυχοῦντάς τινας, δῆλον ὅτι ἕτερον ἄν τι εἴη τὸ αἴτιον τῆς εὐτυχίας. ἐκείνη δὲ πότερον ἡ εὐτυχία ἢ οὐκ ἔστιν, ᾗ ἐπεθύμησεν ὧν ἔδει καὶ ὅτε ἔδει ὁ λογισμὸς ἀνθρώπινος; οὐκ ἂν τούτου εἴη [αἴτιον]. οὐ γὰρ δὴ πάμπαν ἀλόγιστον τοῦτο, οὔτε φυσική ἐστιν ἡ ἐπιθυμία, ἀλλὰ διαφθείρεται ὑπό τινος. εὐτυχεῖν μὲν οὖν δοκεῖ, ὅτι ἡ τύχη τῶν παρὰ λόγον αἰτία· τοῦτο δὲ παρὰ λόγον· παρὰ γὰρ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ καθόλου· ἀλλ', ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ δοκεῖ διὰ τοῦτο. ὥσθ' οὗτος μὲν ὁ λόγος οὐ δείκνυσιν ὅτι φύσει εὐτυχεῖ, ἀλλ' ὅτι οὐ πάντες οἱ δοκοῦντες εὐτυχεῖν διὰ τύχην κατορθοῦσιν, ἀλλὰ διὰ φύσιν· οὐδ' ὅτι οὐδέν ἐστι τύχη αἰτία οὐθενὸς δείκνυσιν, ἀλλ' [ὅτι] οὐ τῶν πάντων ὧν δοκεῖ. τοῦτο μέντ' ἂν ἀπορήσειέ τις, ἆρ' αὐτοῦ τούτου τύχη αἰτία, τοῦ ἐπιθυμῆσαι οὗ δεῖ καὶ ὅτε δεῖ. ἢ οὕτω γε πάντων ἔσται; καὶ γὰρ τοῦ νοῆσαι καὶ βουλεύσασθαι· οὐ γὰρ δὴ ἐβουλεύσατο βουλευσάμενος καὶ τότ' ἐβουλεύσατο, ἀλλ' ἔστιν ἀρχή τις, οὐδ' ἐνόησε νοήσας πρότερον νοῆσαι, καὶ τοῦτ' εἰς ἄπειρον. οὐκ ἄρα τοῦ νοῆσαι ὁ νοῦς ἀρχή, οὐδὲ τοῦ βουλεύσασθαι βουλή. τί οὖν ἄλλο πλὴν τύχη; ὥστ' ἀπὸ τύχης ἅπαντα ἔσται, εἰ ἔστι τις ἀρχὴ ἧς οὐκ ἔστιν ἄλλη ἔξω. αὕτη δὲ διὰ τί

sedem tueri videntur.

2. κἀκεῖ] κἀκεῖ pro κἀκείνη scripsi e Mon. — ἢ] ἢ delendum esse arbitror: nisi forte v. 1 scribendum ἢ ἐνταῦθα, quod mihi quidem non videtur veri simile.

4. ἕτερον] αἴτιον cod. M.

5. πότερον ἡ εὐτυχία] Spengelius coni. πότερον ἔστιν εὐτυχία. - ἡ om. P. — ᾗ ἐπεθύμησεν] ᾗ scripsi e coni. pro ἢ, quod B. et translatio vetusta (= Mon.) habet, vel ἡ quod est in A. etc. Int.

6. ἔδει ὁ λογισμὸς ἀνθρώπινος; οὐκ] Ita Spengelius correxit verba quae B. sic scripta exhibet: ἔδει τὸ λογισμὸς ἀνθρώπινος οὐκ. In M. A. etc. est ἐδεῖτο λογισμός.

7. αἴτιον] αἴτιον ex translatione vetusta addendum esse vidit ed. Didot. — δή] δεῖ M.

8. διαφθείρεται] Fortasse lucem huic sententiae afferet horum locorum comparatio: p. 1154, b, 21 sqq. p. 1140, b, 13. p. 1150, a, 2. p. 1227, a, 31.

9. οὖν] ἂν P. — ὅτι] Int. legisse videtur ὅτε vel ὅπου vel ᾧτινι: nam sic vertit: „secunda igitur fortuna in iis, *ubi* praeter rationem ipsa causa existit, locum habet". — λόγον] λόγων E.

10. τοῦτο] τοῦτο pro τούτου scripsi ex Mon. et Int. („id vero improvisum). Cfr. Spengel. p. 548. — παρὰ λόγον] παράλογον B.

11-12. διὰ τοῦτο] h. e. διὰ τὴν τύχην.

12-13. φύσει εὐτυχεῖ] εὐτυχεῖ e coni. scripsi pro εὐτυχεῖν. Casaub. coniecit φύσει ἐστὶν εὐτυχεῖν, editor Paris. Didot. φύσει τὸ εὐτυχεῖν requirit vel secundum translationem vetustam φύσει εὐτυχεῖται.

14. διὰ] om. M. — οὐδέν] οὐδ' M. οὐκ A. etc.

15. ὅτι] ὅτι addidi e coni. Cas.

19. τότ'] τότ' pro τοῦτ' scripsi e coni. Spengelii. Rectius, modo ne paullo nimium a codicum verbis discreparet, scriberetur ex translatione vetusta („et antequam consiliaretur") οὐ γὰρ δὴ ἐβουλεύσατο βουλευσάμενος πρότερον ἢ βουλεύσασθαι, id quod suadet ed. Didot.

20. νοῆσαι] ἢ νοῆσαι mavult Spengelius: quo tamen nihil opus esse videtur additamento.

21. ὁ νοῦς] Codd. Bekkeri et A. E. Is. Cam. S. Int. habent συνοῦσα. Correxit Casaubonus.

1248, a. τοιαύτη τῷ εἶναι ὥστε τοῦτο δύνασθαι ποιεῖν; τὸ δὲ ζητούμενον τοῦτ᾿ ἐστί, τίς ἡ τῆς κινήσεως ἀρχὴ ἐν τῇ ψυχῇ. δῆλον δή, ὥσπερ ἐν τῷ ὅλῳ, θεὸς καὶ ἐν ἐκείνῳ. κινεῖ γάρ πως πάντα τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον. λόγου δ᾿ ἀρχὴ οὐ λόγος ἀλλά τι κρεῖττον. τί οὖν ἂν κρεῖττον καὶ ἐπιστήμης εἴη [καὶ νοῦ] πλὴν θεός; ἡ γὰρ ἀρετὴ τοῦ νοῦ ὄργανον· καὶ διὰ τοῦτο οἱ πάλαι ἔλεγον· „εὐτυχεῖς καλοῦνται, οἳ ἂν ὁρμήσωσι, κατορθοῦσιν, ἄλογοι ὄντες, καὶ βουλεύεσθαι οὐ συμφέρει αὐτοῖς“· ἔχουσι γὰρ ἀρχὴν τοιαύτην ἣ κρείττων τοῦ νοῦ καὶ βουλεύσεως. οἱ δὲ τὸν λόγον· τοῦτο δ᾿ οὐκ ἔχουσι· καὶ ἐνθουσιασμοί· τοῦτο δ᾿ οὐ δύνανται· ἄλογοι γὰρ ὄντες ἐπιτυγχάνουσι· καὶ τούτων φρονίμων καὶ σοφῶν ταχεῖαν εἶναι τὴν μαντικὴν καὶ μόνον οὐ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου δεῖ ἀπολαβεῖν, ἀλλ᾿ οἱ μὲν δι᾿ ἐμπειρίαν, οἱ δὲ διὰ συνήθειάν τε ἐν τῷ σκοπεῖν χρῆσθαι· τῷ θεῷ δὲ αὗται. τοῦτο καὶ εὖ ὁρᾷ καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ ὂν καὶ ὧν ἀπολύεται ὁ λόγος οὗτος. διὸ οἱ μελαγχο-

24. τῷ εἶναι ὥστε τοῦτο δ. ποιεῖν; τὸ] τὸ εἶναι τὸ τοῦτο δ. ποιεῖν. τό B. - Ego τῷ εἶναι (cf. Alex. Aphr. de Fort. p. 124 Orell. et adn. ad p. 1130, a, 12) et ὥστε scripsi e coniectura. Auctor translationis vetustae editori Paris. Didot. haec habuisse videtur: αὕτη δὲ τοιαύτη τὸ εἶναι τὸ τοιοῦτον δύναται ποιεῖν, omissis verbis διὰ τί. - εἶναι τοῦτο δύνασθαι (omisso τὸ vel ὥστε, ut nos coni.) A. etc. - Pro δύνασθαι Sylburgius coni. δύναται.

26. δή] δή retinendum videtur, quamquam id omittit translatio vetusta Mon. Spengelius coni. δῆλον δ᾿ ὅτι. — ὥσπερ ἐν τῷ ὅλῳ, θεὸς καὶ ἐν ἐκείνῳ] Sic ego corrigenda putavi verba B. ὥσπερ ἐν τῷ ὅλῳ θεός, καὶ πᾶν ἐκείνῳ. - ἐν pro πᾶν scripsi e coniectura: κἂν ἐκείνῃ corrigit Spengelius p. 549: pro ἐκείνῳ Mon. habet ἐκεῖνο.

26-27. κινεῖ - τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον] Cf. p. 1153, b, 32. p. 1217, a, 28.

27. οὐ] om. P.

28. εἴη καὶ νοῦ] εἴη καὶ νοῦ pro εἴποι ex oratione Mon. restituendum esse vidit Spengelius. Biesio quidem in l. *die Phil. des Arist.* I, p. 357 verba corrupta quae vulgo leguntur nihil offensionis habuisse videntur. Tu cf. adn. ad p. 1141, a, 20. p. 1141, b, 3.

29. καὶ διὰ τοῦτο οἱ] Translatio vetusta habet „et propter hoc *quod* olim“. Quae si ad verbum translata sunt, scriptum fuit καὶ διὰ τοῦτο, ὃ πάλαι [vel potius ὃ οἱ πάλαι] ἔλεγον, εὐτυχεῖς καλοῦνται, οἳ ἂν κτλ.

30. ἔλεγον· „εὐτυχεῖς] ἔλεγον, εὐτυχεῖς B. Sed vide adn. ad v. 29.

30-31. κατορθοῦσιν] κατορθοῦσιν, quod pro κατορθοῦν scribendum esse conieci, probatur verbis translationis vetustae („qui si impetum faciant *dirigunt* sine ratione existentes“).

31. βουλεύεσθαι] βούλεσθαι M. A. etc. βουλεύεσθαι, quod Sylburgius coniecit, cod. P. Bekkeri confirmat.

32. κρείττων] hoc pro κρεῖττον reposui ex A. etc. — τοῦ νοῦ] καὶ τοῦ νοῦ Cam. — καὶ βουλεύσεως] καὶ τῆς βουλήσεως A. Is. Cam. καὶ τῆς βουλεύσεως E. S. Cas.

33-34. καὶ ἐνθουσιασμοί· τοῦτο δ᾿ οὐ δύνανται] Sententiam hanc fere fuisse necesse est: (οἱ δὲ - homines non fortunati - τὸν λόγον - scil. ἔχουσι - τοῦτο δὲ - scil. illud praestantius ratione principium - οὐκ ἔχουσι)· οἱ δὲ - fortunati illi - τὸν ἐνθουσιασμόν [scil. ἔχουσι], τούτῳ δὲ τὸ εὖ δύνανται. Ceterum cf. p. 1214, a, 24 ὥσπερ ἐνθουσιάζοντες et quae ibi adnotavimus.

34. ἐπιτυγχάνουσι] ἐπιτυγχάνουσι scripsi e coniectura, quam confirmari nunc video translatione vetusta Mon. „nansciscuntur“, pro ἀποτυγχάνουσι.

34-35. καὶ τούτων κτλ.] Hic excidisse quaedam videntur: cf. Spengel. p. 549. Pro τούτων Sylburgius coniecit τοῦ τῶν.

36. μόνον] μόνων P.

37. τε ἐν] Spengelius coni. τοῦ ἐν.

38. τῷ θεῷ] Spengelius coni. τῷ θείῳ.

39-40. οἱ μελαγχολικοὶ καὶ εὐθυεῖς.]

1248, a. λιποὶ καὶ εὐθυόνειροι. ἔοικε γὰρ ἡ ἀρχὴ ἀπολυομένου τοῦ
1248, b. λόγου ἰσχύειν μᾶλλον· καὶ ὥσπερ οἱ τυφλοὶ μνημονεύουσι μᾶλλον ἀπολυθέντες τοῦ πρὸς τοῖς ὁρατοῖς, τῷ ἐρρωμενέστερον εἶναι τὸ μνημονεῦον. φανερὸν δὴ ὅτι δύο εἴδη εὐτυχίας, ἡ μὲν θεία, διὸ καὶ δοκεῖ ὁ εὐτυχὴς διὰ θεὸν κατορθοῦν. οὗτος δ' ἐστὶν ὁ κατὰ τὴν ὁρμὴν διορθωτικός, ὁ δ' ἕτερος ὁ παρὰ τὴν ὁρμήν· ἄλογοι δ' ἀμφότεροι. καὶ ἡ μὲν συνεχὴς εὐτυχία μᾶλλον, αὕτη δὲ οὐ συνεχής.

(15) *Κατὰ μέρος μὲν οὖν περὶ ἑκάστης ἀρετῆς εἴρηται πρότε-*

Cf. Ar. de Divin. per Somn. 2 p. 463, b, 17. Ibid. p. 464, a, 32 *οἱ δὲ μελαγχολικοὶ διὰ τὸ σφόδρα, ὥσπερ βάλλοντες πόρρωθεν, εὔστοχοί εἰσιν.* Cic. de Divin. I, 38.

40. *εὐθυόνειροι*] Cf. Ar. de Divin. per Somn. 2 p. 463, b, 16. — *ἡ ἀρχὴ*] Cf. ibid. p. 463, b, 29 sqq.

40 – b, 1. *ἀπολυομένου τοῦ λόγου*] Sic correxit Spengelius verba sensu cassa *ἀπολυομένους τοὺς λόγους*. In cod. M. est *ἀπολυμένους*. Ceterum cf. Ar. de Divin. per Somn. p. 464, a, 20 sqq.

1248, b, 2. *τοῦ πρὸς τοῖς ὁρατοῖς, τῷ ἐρρωμενέστερον εἶναι*] Sic scripsi pro *τοῦ πρὸς τοῖς εἰρημένοις εἶναι* e coni. partim a me partim ab editore Paris. Didot. capta, quum sit in interpretatione vetusta „et ut caeci memoriantur magis amissisque hiis quae *ad visibilia virtuosius* esse quod memorantur.“ – *τὸ πρὸς τοῖς ὁρατοῖς* explico „cogitationes haerentes in rebus visibilibus, quae sunt *in* rebus visibilibus, defixae in rebus visibilibus“. Cf. Rhetor. II, 8 p. 1385, b, 34 *εἶναι πρὸς τῷ οἰκείῳ πάθει*, „cogitare de malo suo, totum esse in malo suo“ [Heind. ad Hor. Sat. I, 9, 2]. Isocr. p. 85, B *τὴν διάνοιαν ἐπί τινι ἔχειν*. Ovid. Trist. I, 417 sola suspirat in illa. Catull. LXIV, 98. Hor. Od. II, 5, 5 ibique Orell. Adde etiam Lucian. Cronsol. 11 *ἐπὶ συννοίας βαδίζων* et quae diximus ad E. N. IX, 6, 3 p. 125. - Ceterum vide Ar. de Sensu et Sens. 1 p. 437, a, 15 *διόπερ φρονιμώτεροι τῶν ἐκ γενετῆς ἐστερημένων εἰσὶν ἑκατέρας* (visus et auditus) *αἰσθήσεως οἱ τυφλοὶ τῶν ἐνεῶν καὶ κωφῶν.*

3. *δὴ*] *δὴ* pro *δὲ* scripsi e coni. Spengelii. Sed quum in translatione vetusta sit „manifestum *utique*“, vocabulo *utique* autem huius translationis auctor aliis locis vertat particulam Graecam *ἄν*, non abest suspicio quin huiusmodi quid scriptum fuerit: *διὸ φανερὸν ἂν εἴη ὅτι κτλ.*

3-4. *ἡ μὲν θεία*] Exspectas dum pergat auctor *ἡ δὲ φύσει* (cf. M. M. II, 8 p. 1207, a, 38 sqq.): quae quum non legamus adiecta, excidisse haec verba v. 4 post *κατορθοῦν* suspicatur Spengelius.

4. *δοκεῖ ὁ εὐτυχεῖς*] Auctor translationis vetustae vertit quasi legeret *δοκοῦσιν οἱ εὐτυχεῖς*. — *οὗτος*] *οὕτω* P.

8. *ARG. III. Postquam dictum est et de bonis internis* (cf. p. 24, 32) *hoc est de virtutibus tam moralibus quam intellectualibus* (libris *B. Γ. Δ. E.*) *horumque adiumentis* (libro *Z*) *et de vi quam externa bona in beatitudine humana habeant* (*Z*, 14. *H.*), *postquam etiam ostensum est pendere prosperos rerum humanarum successus a numine supremo* (Θ, 2 p. 1248, a, 26. b, 3): *restat ut dicatur de ratione et consilio quo recte atque honeste utaris bonis et externis et internis. De quo quum exponit auctor, respondet ad ea, quae posita* p. 40, 7 – 8 et p. 126, 34 *extremo operi ad enucleandum servavit, scilicet quis sit terminus extremus et quae norma, ad quam officia hominis omnia omnesque actiones honestae dirigantur, quam normam intuens ratio recta* (p. 40, 7 - 8. p. 125, 21 sqq. p. 148, 27 – 28) *quid sit in singulis causis officii dictitet. Hic igitur scopus extremus* (*vide etiam* p. 9, 12) *hominis positus est in directione animi ad contemplationem et cultum numinis supremi* (*θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν* p. 1249, b, 20): *ad hanc normam directa est summa perfectio humana, virtutum omnium complexio, ἡ καλοκἀγαθία* (p. 1249, b, 24. cf. adn. ad v. 10), *virtus eius hominis, qui τὸ καλόν coniunctum habet cum τῷ ἀγαθῷ, hoc est eius hominis, qui sapienter et recte uti scit bonis externis neque tamen eorum abundantia et illecebris ab excolenda mente sua et a dei cultu casto ac puro de-*

1248, b. ρον· ἐπεὶ δὲ χωρὶς διείλομεν τὴν δύναμιν αὐτῶν, καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς διαρθρωτέον τῆς ἐκ τούτων, ἣν ἐκαλοῦμεν ἤδη καλοκἀγαθίαν. ὅτι μὲν οὖν ἀνάγκη τὸν ταύτης ἀληθῶς τευξόμενον τῆς προσηγορίας ἔχειν τὰς κατὰ μέρος ἀρετάς, φανερόν. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων οὐθενὸς οἷόν τ' ἄλλως ἔχειν· οὐθεὶς γὰρ ὅλον μὲν τὸ σῶμα ὑγιαίνει, μέρος δ' οὐθέν, ἀλλ' ἀναγκαῖον πάντα ἢ τὰ πλεῖστα καὶ κυριώτατα τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον τῷ ὅλῳ. Ἔστι δὴ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸ καλὸν κἀγαθὸν οὐ μόνον κατὰ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καθ' αὑτὰ

torqueri sese patitur (p. 1249, b, 17 sqq.). *Quibus expositis rebus, non solum eleganter opus totum, cuius quasi lapis extremus consideratio τῆς καλοκἀγαθίας est, sed graviter etiam concluditur.* – Cap. 3.

8. εἴρηται πρότερον] libris *Γ. Δ. Ε.*

9. ἐπεὶ δὲ κτλ.] Idem est exordium M. M. II, 9 p. 1207, b, 20. — τὴν δύναμιν] Plat. Prot. p. 330, A δύναμιν αὐτῶν ἕκαστον ἰδίαν ἔχει.

10. διαρθρωτέον] διορθωτέον P. δι.... τέον A. etc. (διοριστέον marg. Is. διαιρετέον Sylburgius et post hunc Cas. coni.). — τῆς ἐκ τούτων] Cf. adn. ad p. 144, 5 ed. nostrae. — ἐκαλοῦμεν] „vocamus“ vertit Int. et Mon., cui nihil tribuendum neque propterea καλοῦμεν h. l. coniectandum esse docet Spengelius p. 550. Nam verba ἐκαλοῦμεν ἤδη quum locum aliquem superioris disputationis indicent, nusquam autem ante haec in Eth. Eud. nomen καλοκἀγαθίας positum inveniamus, statuendum est pertinere ea ad locum libri Eth. Eud. deperditi. Probabilis autem est suspicio Fischeri p. 50–51, commemorasse Eudemum τὴν καλοκἀγαθίαν libro *Δ* de iustitia, quem interiisse nos quidem statuimus. Quum enim Aristoteles E. N. V, 3 = Eud. IV, 3 p. 1129, b, 26 sqq. (vide adn. p. 90 ed. nostrae) iustitiam dixisset virtutem esse perfectam, sed relatam ad alterum, et quum laudasset illud (p. 90, 29) ἐν δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή 'στιν, „facillime fieri potuit, ut Eudemus, qui tractanda virtute iustitiae eandem illam amplissimam huius verbi significationem attingere debuit, hoc ipso loco distinctionis causa etiam τῆς καλοκἀγαθίας mentionem faceret, quae ei, id quod apud Aristotelem non invenimus [cf. adn. ad v. 10–11] non moralium tantum, sed omnium potius virtutum summa est.“ „Certe“, pergit Fischerus, „si necessario concludendum est, notionis τῆς καλοκἀγαθίας in deperdita aliqua Eudemiorum parte superiori olim mentionem exstitisse, longe veri similius est, id in libro Eudemiorum quarto quam in alterutro ceterorum [*E* vel *Z*] librorum fuisse.“

10–11. καλοκἀγαθίαν] quae est omnium virtutum cumulus et complexio – cf. adn. p. 144, 5 et p. 1249, a, 16 ἀρετὴ τέλειος, ibique adn. – virtus eius hominis qui τὸ καλὸν coniunctum habet cum τῷ ἀγαθῷ, hoc est eius, qui et sapientia praeditus est et morum honestate, quique, quum simul externis instructus sit bonis, sapienter his et ita utatur ut instrumenta ea virtutis esse existimet neque nimium illis delectetur, quique omnia eo refert ad quod se natum esse meminit, scilicet ut contempletur deum eumque colat (cf. p. 1249, b, 17 et b, 20). Proprium autem Eudemo hoc caput est. Nam in Ethicis Nicomacheis nusquam de vi ac notione τῆς καλοκἀγαθίας disputatur: omnino, quod sane memorabile, bis tantummodo vocabulum καλοκἀγαθίας in E. N. invenimus (IV, 3, 16. X, 9, 3) ubi quasi a praetereunte huius virtutis mentio fit. Quamquam quasi semina quaedam ex quibus huius capitis disputatio effloruit habes E. N. X, 9. Polit. III, 5 p. 1278, a, 20–21. Pol. VII, 14–15. Proxime ab his Eudemi sententiis abest locus Plat. Rep. VI p. 489, E sqq. Quibus cf. Kuehner. ad Xen. Memor. I, 1, 16 et Xen. Symp. IV, 49. Xen. Mem. III, 5, 15 sqq. II, 1, 27 sq. I, 2, 23. III, 9, 5. III, 8, 5. Oecon. VI, 12. Vide etiam Spengelium p. 456.

13. οὐδὲ] οὐδὲν P. A etc. οὐθὲν M.

14. οὐθεὶς γὰρ κτλ.] Cf. p. 1220, a, 2 sqq. Ceterum pro γὰρ in P. μὲν legitur.

16. ἔχειν] ἔχει A. E. Is. Cam. Correxit S.

16–18. Ἔστι – ἔχοντα διαφοράν] Cf. M. M. II, 9 p. 1207, b, 27.

17. καθ' αὑτά] ita Spengelii e coni.

1248, b. ἔχοντα διαφοράν. τῶν γὰρ ἀγαθῶν πάντων τέλη ἐστίν, ἃ αὐτὰ αὑτῶν ἕνεκά ἐστιν αἱρετά. τούτων δὲ καλά, ὅσα δι' αὑτὰ ὄντα πάντα ἐπαινετά ἐστιν. ταῦτα γάρ ἐστιν ἀφ' ὧν αἵ τε πράξεις εἰσὶν ἐπαινεταὶ καὶ αὐτὰ ἐπαινετά, δικαιοσύνη καὶ αὐτὴ καὶ αἱ πράξεις, καὶ οἱ σώφρονες· ἐπαινετὴ γὰρ καὶ ἡ σωφροσύνη. ἀλλ' οὐχ ὑγίεια ἐπαινετόν· οὐδὲ γὰρ τὸ ἔργον. οὐδὲ τὸ ἰσχυρῶς· οὐδὲ γὰρ ἡ ἰσχύς. ἀλλ' ἀγαθὰ μέν, ἐπαινετὰ δ' οὔ. ὁμοίως δὲ τοῦτο δῆλον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διὰ τῆς ἐπαγωγῆς. ἀγαθὸς μὲν οὖν ἐστιν ᾧ τὰ φύσει ἀγαθά ἐστιν ἀγαθά. τὰ γὰρ περιμάχητα καὶ μέγιστα εἶναι δοκοῦντα ἀγαθά, τιμὴ καὶ πλοῦτος καὶ σώματος ἀρεταὶ καὶ εὐτυχίαι καὶ δυνάμεις, ἀγαθὰ μὲν φύσει ἐστίν, ἐνδέχεται δ' εἶναι βλαβερά τισι διὰ τὰς ἕξεις. οὔτε γὰρ ἄφρων οὔτ' ἄδικος ἢ ἀκόλαστος ὢν οὐδὲν ἂν ὀνήσειε χρώμενος αὐτοῖς, ὥσπερ οὐδ' ὁ κάμνων τῇ τοῦ ὑγιαίνοντος τροφῇ χρώμενος, οὐδ' ὁ ἀσθενὴς καὶ ἀνάπηρος τοῖς τοῦ ὑγιοῦς καὶ τοῖς τοῦ ὁλοκλήρου κόσμοις. καλὸς δὲ κἀγαθὸς τῷ τῶν ἀγαθῶν τὰ καλὰ ὑπάρχειν αὐτῷ δι' αὑτά, καὶ τῷ πρα-

scripsi pro *κατ' αὐτά*. In cod. P. est *κατὰ ταῦτα*.

18. *ἔχοντα*] *τὰ ἔχοντα* M. P.

18–19. *τῶν γὰρ ἀγαθῶν - τούτων δὲ καλά*] *Τὸ ἀγαθόν* aut *ἁπλῶς ἀγαθόν* est aut *ἀγαθόν τινι* (vide p. 1152, b, 27 et infra v. 27), *τὸ καλόν* absolute bonum et expetendum est. Cf. M. M. II, 9 p. 1207, b, 28. Metaph. *M*, 3 p. 1078, a, 31 *τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν ἕτερον· τὸ μὲν γὰρ ἀεὶ ἐν πράξει, τὸ δὲ καλὸν καὶ ἐν τοῖς ἀκινήτοις*. Rhetor. I, 9 p. 1366, a, 33 *καλὸν μὲν οὖν ἐστιν, ὃ ἂν δι' αὑτὸ αἱρετὸν ὂν ἐπαινετὸν ᾖ*. Rhetor. I, 6 p. 1362, b, 8 *τῶν καλῶν τὰ μὲν ἡδέα τὰ δὲ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ αἱρετά ἐστιν κτλ*. Polit. VII, 13 p. 1332, a, 22 *τοιοῦτος ὁ σπουδαῖος, ᾧ διὰ τὴν ἀρετὴν τὰ ἀγαθά ἐστι τὰ ἁπλῶς ἀγαθά*. - *τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλόν* coniuncta habes Metaph. *Δ*, 1 p. 1013, a, 22. *N*, 4 p. 1091, a, 30. Vide etiam locos E. N. quos adn. ad p. 1222, b, 7–8 adscripsimus.

19. *αὐτὰ*] om. M.

20. *πάντα*] *πάντα* Spengelius aut alio loco collocandum (*τούτων δὲ καλὰ πάντα ὅσα δι' αὑτὰ ὄντα ἐπ.*) aut in *αἱρετὰ* mutandum (*ὅσα δι' αὑτὰ ὄντα αἱρετὰ ἐπαινετά ἐστιν*) indicat. Utraque medicina vehementior quam ut ea uterer visa est. Ceterum cf. adn. ad p. 1144, a, 1. — *ἀφ' ὧν*] *ἀφ' ὧν* pro *ἐφ' ὧν* scribendum esse vidit Sylburgius, qui comparat v. 37. Ita legit etiam Int. („actiones ab ipsis profectae").

21. *δικαιοσύνη*] Sylb. coni. *οἷον δικαιοσύνη*.

22. *καὶ αἱ πράξεις*] *καὶ γὰρ αἱ πράξεις* A. E. Is. Correxit Cam.

24. *οὐδὲ γὰρ ἡ ἰσχύς*] om. A. etc. Int. *ἡ* om. M.

26. *ἀγαθὸς*] *ἀγαθὸν* B.

27. *φύσει ἀγαθά*] Cf. p. 1249, a, 15. p. 1129, b, 2–6. p. 1147, b, 30.

27-28. *τὰ γὰρ περιμάχητα – ἀγαθά*] E. N. IX, 8, 4 *τούτων (χρημάτων καὶ τιμῶν) οἱ πολλοὶ ὀρέγονται καὶ ἐσπουδάκασι περὶ αὐτὰ ὡς ἄριστα ὄντα· διὸ καὶ περιμάχητά ἐστιν*. Sequitur haec auctor M. M. II, 9 p. 1207, b, 30.

30. *βλαβερά*] Cf. p. 1137, a, 30. M. M. p. 1207, b, 36.

31. *οὐδὲν ἂν ὀνήσειε*] Sic scripsi e coni. Spengelii pro *οὐδ' ὀνήσειε*: Int. quoque vertit „neque enim - aliquid commodum referat". In cod. M. est *ἐνόησε*.

33–34. *καὶ τοῖς τοῦ ὁλοκλ.*] *καὶ τοῖς* om. A. etc.

34. *καλὸς δὲ κἀγαθὸς κτλ.*] M. M. II, 9 p. 1207, b, 31 *ἔστιν ὁ καλὸς κἀγαθὸς ᾧ τὰ ἁπλῶς ἀγαθά ἐστιν ἀγαθὰ καὶ τὰ ἁπλῶς καλὰ καλά ἐστιν· ᾧ δὲ τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ μή ἐστιν ἀγαθά, οὐκ ἔστι καλὸς κἀγαθός*. Ibid. p. 1208, a, 2 *ᾧ τἀγαθὰ πάντα ὄντα ἀγαθά ἐστι καὶ ὑπὸ τούτων μὴ διαφθείρεται, οἷον ὑπὸ πλούτου καὶ ἀρχῆς, ὁ τοιοῦτος καλὸς καὶ ἀγαθός*.

35. *αὐτά*] *αὑτά* A. etc.

1248, b. κτικὸς εἶναι τῶν καλῶν καὶ αὐτῶν ἕνεκα. καλὰ δ' ἐστὶν αἵ τε ἀρεταὶ καὶ τὰ ἔργα τὰ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. ἔστι δέ τις ἕξις πολιτική, οἵαν οἱ Λάκωνες ἔχουσιν ἢ ἄλλοι τοιοῦτοι ἔχοιεν ἄν. αὕτη δ' ἐστὶν ἕξις τοιαύτη. εἰσὶ γάρ οἳ οἴονται τὴν ἀρετὴν δεῖν μὲν ἔχειν, ἀλλὰ τῶν φύσει ἀγαθῶν 1249, a. ἕνεκεν. διὸ ἀγαθοὶ μὲν ἄνδρες εἰσίν· τὰ γὰρ φύσει μὲν ἀγαθὰ αὐτοῖς ἐστιν· καλοκἀγαθίαν δὲ οὐκ ἔχουσιν. οὐ γὰρ ὑπάρχει αὐτοῖς τὰ καλὰ δι' αὑτά, καὶ προαιροῦνται καλοὶ κἀγαθοί, καὶ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ καλὰ μὲν φύσει ὄντα, ἀγαθὰ δὲ φύσει ὄντα, τούτοις καλά. καλὰ γάρ ἐστιν ὅταν, οὗ ἕνεκα πράττουσι καὶ αἱροῦνται, καλὰ ᾖ, διότι τῷ καλῷ κἀγαθῷ καλά ἐστι τὰ φύσει ἀγαθά· καλὸν γὰρ τὸ δίκαιον· τοῦτο δὲ τὸ κατ' ἀξίαν· ἄξιος δ' οὗτος τούτων. καὶ τὸ πρέπον καλόν· πρέπει δὲ ταῦτα τούτῳ, πλοῦτος, εὐγένεια, δύναμις. ὥστε τῷ καλῷ κἀγαθῷ καὶ αὐτὰ συμφέροντα καὶ καλά ἐστιν· τοῖς δὲ πολλοῖς διαφωνεῖ τοῦτο. οὐ γὰρ τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ κἀκείνοις ἀγαθά ἐστι, τῷ δ' ἀγαθῷ ἀγαθά. τῷ δὲ [καλῷ] κἀγαθῷ καὶ καλά. πολλὰς γὰρ καὶ καλὰς πράξεις δι' αὐτὰ ἔπραξεν. ὁ δ' οἰόμενος τὰς

35-36. ἀγαθῶν - τῶν] om. P.

36. αὐτῶν] αὐτῶν scripsi ex A. E. Is. Cam. pro quo αὑτῶν habent S. Cas. B. - καὶ ante αὐτῶν deletum vult Spengelius.

38. οἵαν] οἷον M.

38. οἱ Λάκωνες] Ante omnia cf. Xen. Mem. III, 5, 15 sqq. Arist. E. N. X, 9, 13. I, 13, 3. Polit. VII, 15 p. 1334, a, 40 coll. Polit. VIII, 1 p. 1337, a, 31. VIII, 4 p. 1338, b, 12. VII, 14 p. 1333, b, 12. Plat. Rep. VIII p. 544, C. ibique Stallbaum. Crit. p. 52, E. Zeller. *die Philos. der Gr.* II p. 299.

40. μὲν] μὴ A. etc. — ἀλλὰ τῶν φύσει ἀγαθῶν ἕνεκεν] Cf. p. 1249, a, 15.

1249, a, 1. ἀγαθοί] ἄγριοι M. P. Quod fortasse non prorsus abiiciendum. Quid enim si tale quid scriptum fuit? διὸ οἱ ἄγριοι ἀγαθοὶ μὲν ἄνδρες εἰσίν - homines feri, inculti, barbari possunt esse boni, quia habent bona naturalia.

2. δὲ] δὲ pro γὰρ scripsi ex Int. et marg. Isingr. ut placuit Sylburgio: Spengelio γὰρ recte scriptum videtur, siquidem verba καλοὶ δὲ κἀγαθοὶ οὐκ εἰσίν excidisse sumatur (hoc modo: καλοὶ δὲ κἀγαθοὶ οὐκ εἰσί· καλοκἀγαθίαν γὰρ οὐκ ἔχουσιν). — ὑπάρχει] ὑπάρχειν M. P.

3. τὰ καλὰ] τὰ om. A. etc. — αὐτά] αὑτά A. etc.

3-4. καὶ προαιροῦνται καλοὶ κἀγαθοί] Spengelio post haec verba εἶναι videtur excidisse: sed vide adn. ad p. 177, 9 huius ed.

6-7. ὅταν, οὗ ἕνεκα πράττουσι καὶ αἱροῦνται, καλὰ ᾖ, διότι] Ita mutata interpunctione, πράττουσι pro πράττωσι e cod. P. recepto, ᾖ pro ἢ posito, scripsi verba quae B. sic exhibet: ὅταν οὗ ἕνεκα πράττωσι. καὶ αἱροῦνται καλά, ἢ διότι κτλ. Ante verba καὶ αἱροῦνται etiam in A. abest interpunctio.

7. καλῷ] κακῷ M. — φύσει] τῇ φύσει P.

8. τοῦτο δὲ τὸ κατ' ἀξίαν] Molli tangere articulo iuvat locum ulcerosum. An pro τοῦτο scriptum fuit τούτῳ, hac fere sententia? „huic autem (τῷ καλῷ κἀγαθῷ) id, quod pro ipsius dignitate ei debetur *de bonis externis, tribuitur*: quibus bonis externis talis homo praeter ceteros dignus est."

9. τούτῳ] πλούτῳ codd. M. P.

10. ὥστε κτλ.] M. M. II, 9 extr. καλὸς κἀγαθὸς ᾧ τἀγαθὰ πάντα ὄντα ἀγαθά ἐστι καὶ ὑπὸ τούτων μὴ διαφθείρεται. — καὶ αὐτὰ] Fortasse scriptum fuit καθ' αὑτά. Spengelius transponi vult αὐτὰ καί. In cod. P. est αὐτὰ τὰ (αὐτὰ τὰ συμφέροντα).

13. τῷ δὲ καλῷ κἀγαθῷ καὶ καλά] Ita scripsi e coni. Spengelii pro τῷ δ' ἀγαθῷ καὶ καλά. In A. etc. est καὶ καλά omissis etiam verbis τῷ δ' ἀγαθῷ.

14. δι' αὐτά] Spengelius coni. δι'

1249, a. ἀρετὰς ἔχειν δεῖν ἕνεκα τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν κατὰ τὸ συμβεβηκὸς τὰ καλὰ πράττει. Ἔστιν οὖν καλοκἀγαθία ἀρετὴ τέλειος. Καὶ περὶ ἡδονῆς δ' εἴρηται ποῖόν τι καὶ πῶς ἀγαθόν, καὶ ὅτι τά τε ἁπλῶς ἡδέα καὶ καλά, καὶ τά [γε] ἁπλῶς ἀγαθὰ ἡδέα. οὐ γίνεται δὲ ἡδονὴ μὴ ἐν πράξει· διὰ τοῦτο ὁ ἀληθῶς εὐδαίμων καὶ ἥδιστα ζήσει, καὶ τοῦτο οὐ μάτην οἱ ἄνθρωποι ἀξιοῦσιν. Ἐπεὶ δ' ἐστί τις ὅρος καὶ τῷ ἰατρῷ, πρὸς ὃν ἀναφέρων κρίνει τὸ ὑγιεινὸν σώματι καὶ πρὸς ὃν μέχρι ποσοῦ ποιητέον ἕκαστον καὶ εὖ ὑγιαῖνον· εἰ δὲ ἔλαττον ἢ πλέον, οὐκέτι· οὕτω καὶ τῷ σπουδαίῳ περὶ τὰς πράξεις καὶ αἱρέσεις τῶν φύσει μὲν ἀγαθῶν οὐκ ἐπαινετῶν
1249, b. δὲ δεῖ τινὰ εἶναι ὅρον καὶ τῆς ἕξεως καὶ τῆς αἱρέσεως καὶ περὶ φυγὴν χρημάτων πλήθους καὶ ὀλιγότητος καὶ τῶν εὐτυχημάτων. ἐν μὲν οὖν τοῖς πρότερον ἐλέχθη τὸ ὡς ὁ λόγος· τοῦτο δ' ἐστὶν ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐν τοῖς περὶ τὴν τρο-

αὐτάς. — ὁ δ' οἰόμενος κτλ.] Cf. p. 1248, b, 39 sqq.

16. τὰ καλά] τὰ addidi ex A. E. Is. Cam. S. τὰ om. Cas. B. Vide v. 3. — καλοκἀγαθία ἀρετὴ τέλειος] M. M. II, 9 p. 1207, b, 23 ἔστιν οὖν οὐ κακῶς λεγόμενον τὸ ὄνομα ἐπὶ τοῦ τελέως σπουδαίου ἡ καλοκἀγαθία. Vide Fischerum de Ethicis Nic. et Eud. p. 51.

17. περὶ ἡδονῆς εἴρηται] Eth. Eud. VI, 12 sqq. Vide adn. p. 179, 1. Spengel. p. 492. Ceterum pro δ' εἴρηται in cod. P. est διείρηται, in cod. M. δ' εἴη τε. — ποῖόν] Vide Eth. Eud. VI, 14 p. 1153, b, 7. b, 13. — πῶς] scil. ἁπλῶς et τινί. Vide p. 1152, b, 27 coll. p. 1153, a, 29. p. 1154, b, 15. p. 1216, a, 32-33.

18. ὅτι τά τε ἁπλῶς ἡδέα καὶ καλά] Cf. p. 1153, a, 1-29. (p. 184 sqq. huius editionis) p. 1154, b, 15 sqq. (p. 194) p. 1235, b, 32-33 (p. 201) p. 1231, a, 7-10 (p. 71 huius editionis). Spengel. p. 492. — γε] γε scripsi e coni. pro τε. Vide p. 1249, b, 16. Spengelio καὶ post καλά eiiciendum esse videtur. Ceterum in cod. P. verba καὶ καλὰ καὶ τά τε ἁπλῶς omissa sunt.

19. τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ ἡδέα] Equidem ego refero ad Eth. Eud. p. 1154, b, 20. Cf. Ar. Rhetor. I, 6 p. 1362, b, 7. - Eur. Bacch. 879 et 899 ὅ τι καλόν, φίλον ἀεί. Plat. Lys. p. 216, C κινδυνεύει κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν τὸ καλὸν φίλον εἶναι. Theogn. v. 15 Μοῦσαι καὶ Χάριτες, κοῦραι Διός, αἵ ποτε Κάδμου Ἐς γάμον ἐλθοῦσαι καλὸν ἀείσατ' ἔπος· Ὅττι καλὸν φίλον ἐστί, τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστί. Bothius ad Eur. l. l. (p. 261) laudat etiam Valcken. ad Phoen. 821. - Ceterum v. ἡδέα versu 19. om. P.

19. ἐν πράξει] Cf. Eth. Eud. VI, 15 p. 1154, b, 20. adn. ad p. 1153, a, 14-15 (p. 185) p. 1154, a, 5-7 (p. 191) p. 1219, a, 33 (p. 26 huius editionis). E. N. II, 3, 3. E. N. X, 9, 1 sqq. Plat. Phileb. p. 53, C.

20. ὁ] om. codd. P. M. — τοῦτο] τούτου P.

21. οὐ μάτην] Vide superiora p. 189, 14-15 et adnot. p. 12, 37.

21-22. Ἐπεὶ - καὶ τῷ ἰατρῷ] Haec referenda sunt ad Eth. Eud. V, 1 p. 125, 22 sqq. et, ut docet vocula καὶ non temere posita, ad pag. 125, 31 huius editionis, quibuscum confer proxima p. 1249, b, 4-5.

22. ὃν] ὁ cod. M. A. — ὑγιεινὸν] ὑγιεινὸν recepi e cod. M. et ed. A. pro ὑγιαῖνον.

22-23. σώματι καὶ πρὸς] Ita scripsi pro σῶμα καὶ μὴ πρὸς, quia in cod. M. est σῶμαμὴ καὶ πρὸς, in cod P. autem σῶμα καὶ πρὸς: unde apparet illud σῶμαμὴ esse σώματι.

1249, b, 1. τῆς ἕξεως] τῆς addidi ex A. etc.

2. φυγὴν] φυγὴν e coni. scripsi pro φυγῆς vel, ut est in cod. M., πληγῆς.

3. ἐν - τοῖς πρότερον] Vide p. 38, 8 = 1222, a, 8. p. 40 = p. 1222, b, 7-8 coll. p. 125 = p. 1138, b, 20 sqq. Spengel. p. 492. Sequitur haec auctor M. M. II, 10 p. 1208, a, 6.

4-5. εἴ τις - εἴπειεν ὡς ἡ ἰατρικὴ

1240, b. φὴν εἴπειεν ὡς ἡ ἰατρικὴ καὶ ὁ λόγος ταύτης. τοῦτο δ᾽ ἀληθὲς μέν, οὐ σαφὲς δέ. δεῖ δὴ ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πρὸς τὸ ἄρχον ζῆν, καὶ πρὸς τὴν ἕξιν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τὴν τοῦ ἄρχοντος, οἷον δοῦλον πρὸς δεσπότου καὶ ἕκαστον πρὸς τὴν ἑκάστου καθήκουσαν ἀρχήν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἄνθρωπος φύσει συνέστηκεν ἐξ ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου, καὶ ἕκαστον δὲ δέοι πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν ζῆν· αὕτη δὲ διττή· ἄλλως γὰρ ἡ ἰατρικὴ ἀρχὴ καὶ ἄλλως ἡ ὑγίεια, ταύτης δὲ ἕνεκα ἐκείνη· οὕτω δ᾽ ἔχει κατὰ τὸ θεωρητικόν. οὐ γὰρ ἐπιτακτικῶς ἄρχων ὁ θεός, ἀλλ᾽ οὗ ἕνεκα ἡ φρόνησις ἐπιτάττει. διττὸν δὲ τὸ οὗ ἕνεκα (διώρισται δ᾽ ἐν ἄλλοις),

κτλ.] Cf. p. 125 — 1138, b, 31. Fischer. p. 28.

5. εἴπειεν] εἴποιεν M. P. A. E. Is. Cam. εἴπειεν S. Cas. B. — ἡ ἰατρικὴ] ἡ om. M.

5–6. τοῦτο δ᾽ ἀληθὲς μέν, οὐ σ. δέ] Vide adn. p. 125, 26 — p. 1138, b, 26, p. 14, 33 — p. 1216, b, 33.

8. τοῦ ἄρχοντος] Cf. M. M. II, 10 p. 1208, a, 17. – Ceterum ἄρχοντες in ed. B. manifesto operarum vitio pro ἄρχοντος scriptum est.

9. τὴν] om. M. A. etc.

9-10. ἐπεὶ δὲ καὶ - καὶ ἀρχομένου] Cf. Eud. p. 1219, b, 28–30 adn.

11. ἕκαστον δὲ δέοι πρὸς τὴν - ἀρχὴν ζῆν] Polit. I, 5 p. 1254, b, 5 ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος ἄρχει δεσποτικὴν ἀρχήν, ὁ δὲ νοῦς τῆς ὀρέξεως πολιτικὴν καὶ βασιλικήν. E. N. IX, 8, 8 ὁ ἐπιεικὴς ἃ δεῖ, ταῦτα καὶ πράττει. πᾶς γὰρ νοῦς αἱρεῖται τὸ βέλτιστον αὑτῷ, ὁ δ᾽ ἐπιεικὴς πειθαρχεῖ τῷ νῷ. Ceterum δὲ pro δὴ recepi e cod. M. et post ζῆν plenam interpunctionem sustuli. Spengelius ἄν pro δὲ vel δή maluit. Pro ἑαυτῶν Spengelius coni. αὑτοῦ.

12. ἡ] ἡ utrumque om. cod. M. — ἀρχὴ] om. A. etc.

12–13. ὑγίεια, ταύτης δὲ ἕνεκα ἐκείνη· οὕτω] Ita ego interpunxi pro ὑγίεια. ταύτης δὲ ἕνεκα ἐκείνη. οὕτω κτλ.

13. οὕτω δ᾽ ἔχει κατὰ τὸ θεωρητικόν] Etiam pars animi theoretica principis alicuius et rectoris mandata debet observare et his parere: qui princeps est deus. E. N. X, 7, 1 εἴτε δὴ νοῦς τὸ κράτιστον, εἴτε ἄλλο τι ὃ δὴ κατὰ φύσιν δοκεῖ ἄρχειν καὶ ἡγεῖσθαι καὶ ἔννοιαν ἔχειν περὶ καλῶν καὶ θείων, εἴτε θεῖον ὂν καὶ αὐτό, εἴτε τῶν ἐν ἡμῖν τὸ θειότατον, ἡ τούτου ἐνέργεια κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν εἴη ἂν ἡ τελεία εὐδαιμονία. E. N. X, 7, 8 εἰ δὴ θεῖον ὁ νοῦς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ κατὰ τοῦτον βίος θεῖος πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον. οὐ χρὴ δὲ κατὰ τοὺς παραινοῦντας ἀνθρώπινα φρονεῖν ἄνθρωπον ὄντα οὐδὲ θνητὰ τὸν θνητόν, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὅσον ἐνδέχεται ἀθανατίζειν καὶ πάντα ποιεῖν πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὸ κράτιστον τῶν ἐν αὐτῷ. Ceterum pro θεωρητικόν in cod. P. est θεωρητόν.

14. ἄρχων ὁ θεὸς κτλ.] Cf. Eud. p. 41, 23 — p. 1222, b, 23. p. 228, 20 — p. 1242, b, 20. Pindar. Ol. X, 10: ἐκ θεοῦ δ᾽ ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ εἰς ἀεὶ πραπίδεσσιν. Pyth. I, 41–42: ἐκ θεῶν γὰρ μαχαναὶ πᾶσαι βροτέαις ἀρεταῖς, καὶ σοφοὶ καὶ χερσὶ βιαταὶ περιγλώσσοί τ᾽ ἔφυν. Ol. IX, 28: ἀγαθοὶ δὲ καὶ σοφοὶ κατὰ δαίμον᾽ ἄνδρες ἐγένοντο. Cf. v. 110 Isthm. III, 4: Ζεῦ, μεγάλαι δ᾽ ἀρεταὶ θνατοῖς ἕπονται ἐκ σέθεν. Bippart. theolog. Pind. p. 18.

14–15. οὗ ἕνεκα ἡ φρόνησις ἐπιτάττει] Vide p. 1248, a, 26–27. Polit. III, 16 p. 1287, a, 28 ὁ μὲν οὖν τὸν νοῦν κελεύων ἄρχειν δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεόν. Eud. p. 140, 8–9 — p. 1143, a, 8–9. p. 149, 9 — p. 1145, a, 9. Plat. Legg. I, p. 631, C. Davis. ad Cic. Tusc. I, 26, 65.

15. διττὸν δὲ τὸ οὗ ἕνεκα] De An. II, 4 p. 415, b, 2 τὸ δ᾽ οὗ ἕνεκα διττόν, τὸ μὲν οὗ, τὸ δὲ ᾧ. Phys. II, 3 p. 194, a, 35. Simplic. ad h. l. fol. 67, b. Themist. ad Ar. de An. l. I. f. 76, b τὸ δ᾽ οὗ ἕνεκα διττόν, τὸ μὲν οὗ, τὸ δὲ ᾧ. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς ἐλέγετο, διττὸν τὸ τέλος, ὡς μὲν τὸ οὗ εὐδαιμονία, ὡς δὲ τὸ ᾧ αὐτὸς ἕκαστος αὑτῷ. καὶ γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν δι᾽ αὑτὸν αἱρεῖται καὶ ὥστε ἑαυτῷ ταύτην περιποιήσασθαι· ὥσπερ

1249, b. ἐπεὶ ἐκεῖνός γε οὐθενὸς δεῖται. ἥτις οὖν αἵρεσις καὶ κτῆσις τῶν φύσει ἀγαθῶν ποιήσει τὴν τοῦ θεοῦ μάλιστα θεωρίαν, ἢ σώματος ἢ χρημάτων ἢ φίλων ἢ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, αὕτη ἀρίστη, καὶ οὗτος ὁ ὅρος κάλλιστος· ἥτις δ' ἢ δι' ἔνδειαν ἢ δι' ὑπερβολὴν κωλύει τὸν θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν,

καὶ ἐπὶ ἰατρικῆς οὗ μὲν ἡ ὑγίεια, ᾧ δὲ τῷ κάμνοντι, οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ φύσει τὴν διπλόην ταύτην θετέον τοῦ τέλους. Vide Bonitz. comm. ad Met. p. 499. Schwegler. ad Metaph. comm. tom. IV. p. 262. – Pro ἐπιτάττει. διττὸν in A. etc. est ἐπιτάττον δὲ. — διώρισται δ' ἐν ἄλλοις] Aut significantur *Physica Eudemi* (cf. Arist. Phys. II, 3 p. 194, a, 35) aut *Aristotelis* libri de *Bono*, ad quos libros spectare verba Aristotelis Phys. l. l. διχῶς γὰρ τὸ οὗ ἕνεκα· εἴρηται δ' ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας recte statuere videtur Brandisius in diatribe de perditis Aristotelis libris de Ideis et de Bono p. 9.

16. ἐκεῖνός γε οὐθενὸς δεῖται] Deus non eget re ulla, quandoquidem αὐτάρκης est: cf. p. 1244, b, 8. Pro ἐκεῖνος in A. etc. est κεῖνος: pro γε in codd. M. P. et in A. E. Is. Cam. S. est τε: γε scribendum censuit S. quem sequitur Cas.

16. ἥτις οὖν αἵρεσις κτλ.] M. M. II, 9 p. 1208, a, 2 ᾧ τὰ ἀγαθὰ πάντα ὄντα ἀγαθά ἐστι καὶ ὑπὸ τούτων μὴ διαφθείρεται, οἷον ὑπὸ πλούτου καὶ ἀρχῆς, ὁ τοιοῦτος καλὸς κἀγαθός. Ceterum exitus operis respondet introitui operis p. 1215, b, 15 sqq. coll. p. 1215, b, 35. Quod valet etiam de proximis v. 17 – θεοῦ θεωρίαν, quibus cf. p. 1216, a, 10–16 et p. 1215, a, 13 (p. 9 not. 12).

17. τὴν θεοῦ – θεωρίαν] Vide adn. ad v. 20. In cod. P. verba sic collocata sunt: μάλιστα τὴν τοῦ θεοῦ.

19. ἥτις] ἥτις recepi ex cod. P. pro εἴ τις. Etiam Int. vertit „quae vero".

20. θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν] His verbis summa totius disputationis continetur. Bonis externis homo uti debet tanquam instrumentis datis ad dei cognitionem augendam huiusque cultum nunquam negligendum. Itaque haec verba significant quo tendere debeant virtutes humanae ambae, et intellectuales, (sapientia – θεωρεῖν) et morales (– θεραπεύειν), quae virtutes coniunctae conferunt ad vitam beatam cf. p. 1144, b, 30 et p. 125, 18 arg. Differt autem haec Eudemi sententia a placitis Aristotelis non tam re ipsa quam gradu. Nam τῇ θεωρίᾳ ita primas dat Aristoteles ut secundas eum dare τῇ πράξει in universum non possis contendere. Cf. de θεωρίᾳ E. N. X, 8, 13. Met. *Λ*, 7 p. 1072, b, 24. E. N. X, 8, 8. X, 7, 2 sqq. De πράξει vero vide E. N. X, 9, 1 sqq. X, 8, 1 sqq. Polit. VII, 14. Quamquam expressiora hic habes quam apud Aristotelem. Bene igitur Cicero Fin. II, 13, 40 „Aristoteles ait hominem ad duas res, ad intelligendum et ad agendum esse natum." Plut. de Placitis Philosophorum I, 1 Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος καὶ σχεδὸν πάντες οἱ Περιπατητικοὶ διεῖλον τὴν φιλοσοφίαν οὕτως· ἀναγκαῖον τὸν τέλεον ἄνδρα καὶ θεωρητικὸν εἶναι τῶν ὄντων καὶ ποιητικὸν τῶν δεόντων. Praeterea autem huic sententiae (θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν) compara quos veterum laudat Harless. *christliche Ethik* p. 52 ed. IV. Plat. Legg. IV p. 716, A sqq. Plat. Theaetet. p. 176, C ἡ θεοῦ γνῶσις, σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή. Plat. Alc. II. - Brandis. II, 1 p. 493 sqq. Grotefend. doctrina Platonis ethica cum Christiana comparata p. 19 sqq. Mehliss. comparatio Platonicae doctrinae de vero reip. exemplo cum Christ. p. 43 sqq. p. 92. Lactant. Instt. VI, init. Xen. Memor. IV, 4, 19 παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται, θεοὺς σέβειν. Memor. IV, 3, 16 νόμος πανταχοῦ ἐστι κατὰ δύναμιν ἱεροῖς θεοὺς ἀρέσκεσθαι. Memor. I, 3, 1. Memor. IV, 6, 2 εὐσέβεια κάλλιστον· εὐσεβὴς ὁ τοὺς θεοὺς τιμῶν κτλ. Ibid. I, 3, 3 ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαίρειν. ἐπαινέτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου· κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσι. Xen. Ages. XI, 8 ἀεὶ δὲ δεισιδαίμων ἦν κτλ. Ibid. III, 2 sqq. Cyrop. VIII, 1 23. Isocr. Demon. p. 4 πρῶτον μὲν οὖν εὐσέβει τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς κτλ. (vide adn. ad v. 24). Pind. Pyth. VI, 23 μάλιστα μὲν Κρονίδαν βαρυόπαν στεροπᾶν κεραυνῶν τε πρύτανιν – σέβεσθαι. Odyss. III, 48 πάντες δὲ θεῶν χατέουσ' ἄνθρωποι. Iliad. III,

1249,b. αὕτη δὲ φαύλη. ἔχει δὲ τοῦτο τῇ ψυχῇ, καὶ οὗτος τῆς ψυχῆς ὁ ὅρος ἄριστος, τὰ ἥκιστα αἰσθάνεσθαι τοῦ ἄλλου μέρους τῆς ψυχῆς, ἢ τοιοῦτον.

280 φυλάσσετε δ' ὅρκια πιστά. Odyss. XIX, 83 οὐ μὲν σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν, ἀλλὰ δίκην τίουσι καὶ αἴσιμα ἔργ' ἀνθρώπων. Naegelsbach. *homer. Theol.* p. 31. 173. 183. 200 sqq. Aeschyl. VII ad Theb. 576–581 οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.... δεινὸς ὃς θεοὺς σέβει. Soph. Philoct. 1441 εὐσεβεῖν τὰ πρὸς θεούς -' ἡ γὰρ εὐσέβεια συνθνήσκει βροτοῖς. Frid. Luebker. *die Sophokleische Theologie und Ethik* p. 11 sqq. Eur. Ion. 1045 εὐσέβειαν καλὸν τιμᾶν. Epicharm. fragm. 152 p. 461 Ahrens. εὐσεβὴς βίος μέγιστον ἐφόδιον θνατοῖς ἔπι. Theocrit. XXVI, 30 αὐτὸς δ' εὐαγέοιμι καὶ εὐαγέεσσιν ἅδοιμι. εὐσεβέων παίδεσσι τὰ λώϊα, δυσσεβέων δ' οὔ. Virg. Georg. I, 338 „in primis venerare deos.“ Georg. II, 493 „fortunatus et ille deos qui novit -“. Ovid. Met. VIII, 724 cura pii dis sunt, et qui coluere coluntur. Seneca Epist. 92. Id. Epist. 41. Seneca de Providentia 1 „inter bonos viros ac deum necessitudo est et similitudo, quoniam bonus est dei discipulus aemulatorque et vera progenies.“ Plin. Panegyr. I, 1.

22. ὁ ὅρος] ὁ om. P. — αἰσθάνεσθαι] αἰσθάνηται P.

22–23. ἥκιστα αἰσθ. τοῦ ἄλλου μέρους κτλ] Pro ἄλλου nescio an scriptum fuerit ἀλόγου. Int. vertit „minimum alteram *irrationalemque* animae partem sentire“. Cf. superiora p. 28, 28. p. 194, 23–24 huius editionis. E. N. X, 7, 7 - ὅσῳ δὲ διαφέρει τοῦτο τοῦ συνθέτου, τοσούτῳ καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς κατὰ τὴν ἄλλην ἀρετήν.

23. ἤ] ἢ A. etc.

24. Τίς μὲν οὖν ὅρος κτλ.] μὲν om. M. His verbis recte et hoc caput et opus totum concludi videtur. Terminus extremus (ὅρος), in quo summa perfectio humana (καλοκἀγαθία) vertitur, est ille, ut contempleris deum eumque colas neque bonorum externorum aut abundantia aut inopia divelli te ab hoc dei cultu et hac dei contemplatione, ad quam natus es (cf. p. 9, 6–12), patiaris (cf. v. 20 et adn. p. 40, 7–8). Compara Plat. Rep. VI, p. 505, B. Plat. Gorg. p. 470, E τὸν καλὸν κἀγαθὸν ἄνδρα εὐδαίμονα εἶναί φημι, τὸν δ' ἄδικον καὶ πονηρόν, ἄθλιον. Xen. Symp. IV, 49 θεοὶ καλοκἀγαθίᾳ ἥδονται. Isocr. Demon. p. 4 πρῶτον μὲν οὖν εὐσέβει τὰ πρὸς τοὺς θεούς, μὴ μόνον θύων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένων - τοῦτο γὰρ τῆς τῶν τρόπων καλοκἀγαθίας τεκμήριον. Cic. Fin. V, 11 „–quod sit summi rectoris consilium, quae voluntas, cuius ad naturam apta ratio vera illa et summa lex a philosophis dicitur.“ [Cic. Nat. D. I, 15 – Chrysippus legis perpetuae et aeternae vim, quae quasi dux vitae et magistra officiorum sit, Iovem dicit esse. Cic. Legg. II, 4, 8. Diog. Laert. VII, I, LIII, 88 εἶναι δ' αὐτὸ τοῦτο τὴν τοῦ εὐδαίμονος ἀρετὴν καὶ εὔροιαν βίου, ὅταν πάντα πράττηται κατὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ παρ' ἑκάστῳ δαίμονος πρὸς τὴν τοῦ ὅλου διοικητοῦ βούλησιν]. Hic igitur Eudemo est ὅρος ille, quem intueri et spectare debet ὁ ὀρθὸς λόγος, quum quid agendum sit praescribit: qui ὅρος qualis esset expositurum se Eudemus supra p. 1222, b, 7–8 (p. 40) et p. 1138, b, 34 (p. 126, 34 adn.) – καὶ τούτου τις ὅρος promiserat: nunc stat a promissis opusque et eleganter his finit et graviter. Extrema igitur etiam hic respondent primis p. 1215, a, 18–19. a, 22-25. Neque adducor ut deesse quaedam existimem propter illa, quae leguntur M. M. II, 10 p. 1208, a, 30 sqq. Nam haec non ex alia disputatione Eudemiorum hausta, sed potius pro longiore et verbosiore expositione eorum, quorum hoc loco quasi semina sparsa sunt, habenda esse videntur. Quod si quis existimet, debuisse librum ita finiri ut finiuntur Ethica Nicomachea X, 9, h. e. debuisse Eudemum extremo opere significare quae ratio sit moralis doctrinae et civilis, τῆς πολιτικῆς, is hoc reputet aliud fuisse consilium Eudemiorum Ethicorum, aliud Ethicorum Aristoteleorum. Recte enim Schleiermacherus (*sämmtliche Werke. Dritte Abthlg. Zur Phil. Band* 3 p. 326): „*die eudemische Ethik zeichnet sich von vorn herein dadurch vor den andern beiden aus, dass sie gar keine Beziehung auf die Politik nimmt; sie hat es vielmehr mit der Glückseligkeit an und für sich zu thun und in Beziehung auf den einzelnen Menschen.*

1249, b. *Τίς μὲν οὖν ὅρος τῆς καλοκἀγαθίας, καὶ τίς ὁ σκοπὸς τῶν ἁπλῶς ἀγαθῶν, ἔστω εἰρημένον.*

Deshalb bedurfte sie eines anderen Anfangs (als die nikomachische Ethik), und hebt gleich die drei Lebensweisen heraus, denen der Mensch folgen kann (p. 1214, a, 32. p. 1215, a, 35). *Daher stehen ihr auch Verstand und Wille gleich, und sie darf die Fertigkeiten des Verstandes* [libro *E.*] *völlig gleich behandeln mit denen des Willens* [libris *Γ. Δ.*]. *Darum - behandelt sie die Fertigkeiten des Verstandes im fünften Buche mit einer grösseren Ausführlichkeit und ohne zu entschuldigen wie diess in eine politische Pragmatie hineinkommt, vielmehr als habe sie eine neue Reihe von Tugenden vor sich, welche eben so zu ihrem Zwecke gehören, wie die anderen. Man sollte sie also nur weniger eine Ethik nennen im aristotelischen Sinne, wofür sie sich auch nirgend ausgiebt, sondern ein Buch über die Glückseligkeit, so stimmt diess alles vollkommen zusammen.“*

ETHICA EUDEMIA

LATINE

INTERPRETE

ADOLPHO THEODORO HERMANNO FRITZSCHIO.

I.

1214, a. Auctor epigrammatis, quod Deli in vestibulo Letoi inscriptum est, distinxit ea, quae simul in eodem inesse non viderentur, pulchrum, bonum, iucundum, his versibus:

Pulchrum iustitia est: melius nil corpore sano:
Damnari votis gaudia summa parat.

Quod nos nequaquam concesserimus. Beatitudo enim, quum res sit una omnium pulcherrima et optima, est etiam suavissima. Quum autem multa sint, quae in unaquaque re et in unaquaque natura dubitationem habeant et inquisitione egeant, alia horum pertinent ad solam rei cognitionem, alia etiam ad acquisitionem rei eiusque actionem. Quae igitur ad contemplationem tantummodo pertinent, ea suo tempore, ut disciplinae proprium est, tractanda sunt. Nos autem ante omnia videamus, in quo vita beata consistat et quomodo ea paretur: naturane fiant beati quicunque ita appellantur, sicut [natura fiunt] homines magni et parvi atque colore differentes: an doctrina, ut quasi scientia quaedam sit beatitudinis: an exercitatione aliqua (multa enim neque natura neque doctrina, sed consuetudine parantur hominibus, mala quidem his, qui malae consuetudini indulgent, proba his, qui probae): an horum modorum nullo, sed aut ita, ut existunt homines lymphati et fanatici, qui instinctu quodam inflatuque divino incitantur, aut denique fortuna. Multi enim idem dicunt esse beatitudinem et fortunae prosperitatem. Iam vero parari hominibus vitam beatam aut per haec omnia aut per quaedam horum aut per unum horum, manifestum est. Nam omnia, quae fiunt, cadunt in haec fere principia: nam omnes quae a cogitatione proficiscuntur actiones ad eas, quae a scientia veniant, conferre possumus. Bene autem et beate atque honeste vivere dixerimus consistere in tribus potissimum rebus, iis, quae maxime videntur expetendae: alii enim prudentiam et sapientiam maximum esse dicunt bonum, alii virtutem, alii voluptatem. Quorum
1214, b. quid ad beate vivendum plus momenti habeat, nonnulli disputant, alterumque altero plus valere contendunt: quorum alii sapientiam virtuti, alii virtutem sapientiae, alii utrique voluptatem anteponunt: aliisque ex his omnibus, aliis ex duobus conflari vita beata, aliis in uno horum consistere videtur.

1214, b. 2 Quod si hoc reputamus, unumquemque, qui certus consilii esse possit, proponere sibi aliquem bene vivendi finem, sive honores, sive gloriam, sive divitias, sive doctrinam, in quem intuens omnes actiones suas conformet (nam non esse vitam ad certum aliquem finem compositam, stultitiae magnae signum est): quod si, inquam, hoc reputamus, ante omnia nobis, summa diligentia et religione adhibita, constituendum est, in quonam eorum, quae nostra esse dicimus, insit illud *bene vivere,* et quae sint illa, sine quibus illud contingere hominibus nequeat. Nam quemadmodum non idem est *valere* et id, *sine quo* valere nequeas, et sic porro: sic non est idem *bene vivere* et id, *sine quo* nequeas bene vivere. Horum autem alia non sunt propria valetudinis nec vitae, sed communia omnibus, ut ita dicam, et habitibus et actionibus: velut sine facultate respirandi vel vigilandi vel movendi nullum nobis inesset neque bonum neque malum: alia contra magis propria singulis naturis sunt, quae ignorari non debent. Neque enim eodem modo ut illa, quae modo significavimus, ad bonam corporis habitudinem facit esus carnium et post coenam deambulatio. Nimirum hoc movet dubitationem de beatitudine, quod ignorant multi, quid sit ipsa beatitudo et quibus ea rebus paretur: nam ea, sine quibus beatitudo non contigit, nonnulli partes beatitudinis esse existimant.

3 Iam vero omnes opiniones, quas habent quidam de beatitudine, recognoscere, supervacaneum est. Multa enim videntur pueris et aegrotis et deliris, de quibus nemo sanae mentis dubitet: isti enim non egent rationibus, sed partim aetate provectiore, qua mutentur ipsorum iudicia, partim coercitione vel medica vel civili: medicatio enim non minor est coercitio quam verberatio. Similiter ne vulgi quidem [de vita beata] opiniones
1215, a. (nam, ut de omnibus fere rebus, ita quummaxime de beatitudine temere vulgus iudicat), sed sapientium virorum sententiae solae a nobis examinandae sunt: absurdum est enim rationibus contendere cum iis, qui, abrepti affectibus, non rationibus sanandi, sed vi coercendi sunt.

Sed quum habeat omnis tractatio quaestiones suas proprias, apparet esse etiam tales quaestiones de vita optima et de degendae aetatis ratione praestantissima. Has igitur opiniones expendere et examinare, nostrum est. Nam rationum controversarum refutatio, contrariarum rationum demonstratio est. Praeterea ad rem facit non ignorari ea, ad quae praecipue spectare debet omnis quaestio, scilicet quibus rebus contingat bene atque pulchre vivere (*beate* enim parcius dicere convenit) vel propter spem bonorum singulorum. Nam si in rebus fortuitis vel naturalibus est illud bene ac pulchre vivere, spes eius praecidatur multis: ita enim neque cura diligentiaque comparatur neque in singulorum hominum potestate vel studio vita beata sita est: sin in eo consistit ut qualitate certa praeditus sit et homo ipse et

5,a. eius actiones, bonum videatur non solum magis commune, sed etiam magis divinum: magis commune, quod pluribus id assequi liceat, magis divinum, quod proposita beatitudo parataque iis est, qui et sese et actiones suas certa aliqua qualitate conformant.

Iam vero pleraque eorum, de quibus disputatur et dubitatur, perspicua erunt, quum recte exploratum fuerit, quid beatitudo putanda sit, utrum ea in solius animi certa quadam qualitate et conformatione sita sit, id quod quidam veteres ac sapientes viri existimaverunt, an debeat homo quidem ipse certa affectus esse qualitate, sed magis etiam eius actiones. Quum autem diversa sint vitae studia quaedamque eorum sibi ne vindicent quidem talem, quae beata appellari possit, conditionem, sed tantummodo rerum necessariarum causa exerceantur, cuiusmodi sunt artes illiberales, sordidae et quaestuariae (illiberales autem appello eas, quae unius gloriae causa tractantur, sordidas dico artes sellularias et mercenarias, quaestuarias denique eas, quae in emptionibus forensibus venditionibusque cauponiis versantur): quumque tria sint quae ad aetatem beate transigendam conferre putantur, eadem illa, quae maxima hominum bona supra nominata sunt, virtus, sapientia, voluptas: tria etiam videmus esse vitae genera, quae omnes, qui sui iuris sunt, sectantur, vitam
5,b. civilem, vitam philosopham, vitam voluptariam. Harum enim vitarum una, philosopha, expetit sapientiam et veritatis contemplationem: altera, vita civilis, vult actiones honestas (hae autem sunt eae, quae a virtute proficiscuntur): tertia denique, vita voluptaria, corporis sectatur voluptates: quocirca alia alii beati nomen impertit, sicuti supra diximus. Atque Anaxagoras quidem Clazomenius a quodam interrogatus quis esset beatissimus: „*nemo,* inquit, *eorum, quos tu putas, sed mirum tibi caput videatur.*“ Ita autem respondit, quia intelligebat illum, qui interrogaverat, putare, non posse quemquam, nisi magnus et pulcher aut dives esset, hoc beati nomen consequi. Ipse autem fortasse arbitrabatur hominem, qui quiete ac pure aetatem e virtute degeret aut divina aliqua contemplatione frueretur, hunc, quantum posset homo, esse beatum.

Quum autem de multis rebus recte iudicare difficile sit, tum difficillimum est recte iudicare de eo, quod facillimum omnibusque hominibus ad cognoscendum propositum esse videtur, scilicet quid tandem sit in vita expetendum, et quo parto expleta sit cupiditas. Multi enim eiusmodi casus eveniunt, ob quos vita amittatur, ut morbi, dolores graves, tempestates: ut sine dubio, si data esset optio, ob haec ipsa expedivisset, omnino non esse natum. Praeterea quae tandem ista vita est, quam vivunt homines in infantia? Ad hanc enim redire nemo prudens sustineat. Adde quod multa eorum, quae nullam voluptatem nullumve dolorem habent, itemque multa eorum, quae habent quidem voluptatem, sed illam non honestam, sunt eiusmodi, ut

1215, b. non esse satius sit quam vivere. Denique si quis omnia colligat, quae faciunt ac patiuntur quidem omnes, sed non volentes, quia non ipsorum gratia: et si addat etiam vitae spatium temporis quoddam infinitum: non magis ob ista velit quisquam vivere quam non vivere. At nec ob cibi solam Venerisve voluptatem, remotis reliquis illis voluptatibus, quas cognitio rerum vel visus vel alius sensus hominibus suppeditat, quisquam, nisi servile prorsus mancipium, vitam praeferat. Apparet enim eius, qui haec malit, nihil interesse bestiane natus sit an homo: ac certe
1216, a. bos ille Aegyptius, quem Apin colunt, in pluribus talibus deliciis, quam multi reges possint, imperium suum exercet. Similiter ne ob dormiendi quidem voluptatem solam vivere quisquam velit. Quid enim interest utrum a primo ortus die usque ad diem extremum per mille vel plures etiam annos iugi sopitus somno stertas, an plantae vitam vivas? Plantae enim tali fere vita frui videntur qualis est etiam infantium: hi enim, quum primum in utero materno concepti sunt, crescunt quidem, sed dormiunt perpetuo.

Ex his igitur apparet, nequaquam cognitioni nostrae expositum esse, quid tandem pulchrum et bonum et expetendum in vita sit. Anaxagoram quidem dubitanti cuidam de talibus sciscitantique, quare vivere quis quam non vivere mallet, respondisse perhibent: *„ad contemplandum coelum totiusque mundi ordinem."* Hic igitur cognitionis et scientiae gratia vitam optandam esse existimavit: qui vero Sardanapalum beatum appellant vel Smindyriden Sybaritam vel alios vitae voluptariae deditos, hi omnes in gaudendo ponere videntur beatitudinem. Sed sunt etiam alii, qui nec sapientiam nec corporis voluptates malint prae actionibus a virtute profectis: atque ad has nonnulli non solum gloriae causa, sed etiam, ut nullam sibi gloriam comparatum iri intelligant, adnituntur. At multis hominibus civilibus, hoc est virtuti studentibus, nomen illud non recte tribuitur, quippe qui re vera non sint civiles neque revera virtuti dediti. Nam homo civilis est ille, qui actiones honestas vult ipsarum gratia. Sed plerique opum lucrique causa eiusmodi vitam capessunt.

Itaque ex his, quae disputavimus, intelligitur omnes beatitudinem referre ad vitas tres, civilem, philosopham, voluptariam. Voluptas autem illa ad corpora et suavitates iucunditatesque pertinens quae sit et qualis et quibus rebus comparetur, non est obscurum: ut non quae sint istae voluptates quaerendum sit, sed utrum conferant aliquid ad beatitudinem necne, et quomodo conferant, atque utrum, si vitae voluptates quaedam applicandae sint, hae sint applicandae, an his quidem alio pacto fruendum sit, aliae vero voluptates habeantur, ob quas iure credatur beatus vivere iucunde ac non solum sine molestia. Verum de his infra erit quaerendi locus: de virtute vero et de sapientia

16, a. primum videamus et quae sit utriusque natura, et num vitae bonae partes sint aut ipsae aut actiones ab his profectae:
16, b. utramque enim cum beatitudine coniungunt si minus omnes, at certe ii, qui aliquo numero habentur omnes.

Ac Socrates quidem senex existimabat finem bonorum esse virtutis cognitionem, quaerebatque quid esset iustitia, quid fortitudo, quae partes eius singulae. Id autem fecit hac ductus ratione, quod existimabat virtutes omnes esse scientias, ita ut, qui nosset iustitiam, esset etiam iustus: non aliter atque ille, qui didicit geometriam aediumve structuram, geometres est aediumve structor. Itaque quaerebat quid esset virtus, sed non quo pacto et per quae fieret. Sed hoc in contemplativis quidem scientiis recte fit: nam nihil aliud propositum est astrologiae aut physiologiae aut geometriae quam ut cognoscat et contempletur naturam rerum scientiae subiectarum: quamquam nihilo minus possunt nobis hae disciplinae ad multas res necessarias utiles esse per accidens. Verum effectivarum scientiarum alius est finis atque scientia et cognitio, exempli gratia bona valetudo medicinae, temperatio reipublicae vel simile quid artis civilis. Iam laudabile quidem est cognoscere singulas partes rerum laudabilium: at vero in virtute non scire, quid sit virtus ipsa, maximum est, sed cognoscere, quibus ea rebus comparetur. Neque enim scire quid sit fortitudo, sed esse fortes volumus: nec, quid sit iustitia, sed esse iusti: sicuti etiam valere potius, quam cognoscere, quid sit valere, et bono frui corporis habitu, quam cognoscere, quid sit bonus habitus, malumus.

6 De his omnibus ea via ac ratione nobis quaerendum est, ut rem rationibus probemus simulque iis, quae in vulgus hominibus placent, tamquam testimoniis et exemplis utamur. Plurimum enim profecerimus, si his, quae nobis dicenda sunt, omnes mortales assentiri docuerimus, aut certe, si hoc assequi non potuerimus, quodam saltem modo omnes: id quod facient, adducti argumentis. Habet enim unusquisque aliquid, quod ad veritatem inclinet: unde petenda et ad quod applicanda demonstratio est. Nam ex iis, quae vere quidem, sed non perspicue dicta sunt, gradatim procedentibus existent perspicua, si cum clarioribus ea, quae confuse dici solent, commutantur.

Interest autem in quavis institutione inter rationes philosophas et non philosophas. Itaque etiam civilium et moralium rerum non supervacanea putanda eiusmodi tractatio est, per quam non solum *quid*, sed etiam *cur* intelligatur. Hoc enim philosophi in quavis institutione, quae arte ac via procedat, proprium est. Quamquam in hac re cautione magna opus est.
17, a. Sunt enim, qui, quum videatur esse philosophi, nihil temere, sed omnia rationibus contendere, saepe imprudentes in rationes a tractatione alienas et inanes incidant. Id autem faciunt modo per ignorantiam, modo per iactationem insolentem: unde etiam

1217, a. homines periti et ad agendum idonei capiuntur ab iis, qui nec habent nec habere possunt mentem ad opus designandum exsequendumve idoneam. Hoc autem illis accidit propterea, quod carent doctrinae conformatione: qua qui caret, non potest discernere rationes cuiusvis rei proprias et alienas. Decet autem separatim expendere causam et rem demonstrandam, quum propter ea, quae modo diximus, quod scilicet non ubique ad ratiocinationes, sed saepe potius ad usum vitae animum attendendum est (quod qui non faciunt, irretiti captiunculis et impediti, ad fidem dictis habendam violenter pertrahuntur): tum vero propterea, quia saepe id, quod ratione aliqua demonstratum videtur, verum quidem est, at non ob illam causam, quam affert ratiocinatio. Potest enim ex falsis verum colligi, ut constat ex Analyticis.

7 His praemissis ita disseramus ut ordiamur a primis non satis clare, ut diximus, dictis studeamusque clarius, quid sit beatitudo, cognoscere. Iam vero omnes in eo consentiunt, esse eam maximum et optimum bonum humanum. Humanum autem bonum dicimus, quia fortasse etiam alius naturae homine praestantioris beatitudo est, ut dei. Nam in reliquorum animantium, quae natura sua homine inferiora sunt, nullum beati nomen cadit: neque enim beatus est equus nec avis nec piscis nec aliud animantium genus ullum, nisi ex denominatione divinum quiddam in se continet: verum alia quadam bonorum communione aliud animal alio melius peiusve vivit. Verum ita se rem habere infra viderimus. Nunc vero hoc dicimus, bona alia cadere sub actionem hominis, alia non cadere. Hoc autem ita dicimus propterea, quod in quasdam naturas non cadit motus, ideoque ne bonum quidem actione comparandum: atque hae sunt fortasse naturae optimae. Alia vero cadunt quidem sub actionem, sed sub actionem naturarum homine praestantiorum. Quoniam vero id, quod sub actionem cadit, duobus modis dicitur (nam et ea, quorum gratia agimus, et ea, quae horum gratia actionem participant, sub actionem cadere dicimus, exempli gratia et bonam valetudinem ac divitias sub actionem cadere dicimus, et ea, quae istorum gratia aguntur, nempe salubria ac quaestuaria): intelligitur etiam beatitudinem dicendam esse optimum eorum, quae cadant sub hominis actionem.

217, b. 8 Itaque videndum est quid sit summum bonum et quot modis dicatur. Tres igitur potissimum sententias de eo ferri videmus. Nam sane sunt qui dicant summum bonum esse *bonum ipsum*: *bonum ipsum* autem esse id, cui hoc competat ut et primum bonorum et reliquis praesentia sua causa bonitatis sit. Quorum utrumque Ideae boni competere, utrumque autem dico hoc, ut et primum sit bonorum et ut reliquis bonis praesentia sua bonitatis causa sit. *Boni* enim et *primi bonorum* nomen verissime de Idea usurpari: nam participatione et similitudine

17, b. Ideae reliqua esse bona: sublato enim participato tolli etiam illa, quae participent Ideam, quae quidem ex eius participatione trahant nomen. Primum autem hanc rationem habere ad posterius, ut sit *bonum ipsum* Idea boni: hanc enim, sicut etiam reliquas Ideas, secretam esse a participantibus.

Cuius sententiae consideratio quamquam alius est disputationis eiusque magis dialecticae (nam argumenta ad aliorum opiniones refutandas idonea et ex communibus locis petenda in nullam aliam disciplinam nisi in dialecticam conveniunt): tamen, si paucis verbis sententia nostra aperienda est, hoc dicimus: primum, esse Ideam non solum *boni*, sed etiam cuiusve rei alius, captiose atque ex vano contendi: id quod multis modis et in libris populariter scriptis et in libris philosophicis demonstratum est.

Deinde, si vel maxime et Ideas et *boni* Ideam esse concesseris, nullus tamen eius ad vitam bonam et ad actiones honestas usus redundat. Nam multis modis, atque tot modis, bonum dicitur, quot modis ens. Ens enim, sicuti aliis locis ostensum est, significat et *quid* et *quantum* et *quale* et *quando* atque etiam *movens* et *motum*. Atqui *bonum* in omnibus his categoriis est: in *substantia* mens et deus, in *quali* iustum, in *quanto* modus, in *quando* tempus opportunum, docens autem et doctum in *motu*. Quemadmodum igitur ne *ens* quidem in iis quae enumeravimus unum est, ita ne *bonum* quidem: neque ars seu scientia una est nec *entis* nec *boni*: ac ne ea quidem bona, quae eadem forma dicendi exprimuntur, sub unius artis considerationem cadunt, ut tempus opportunum vel modus rectus, sed alia ars aliud tempus et alia alium modum considerat: exempli gratia in alimentis tempus opportunum et modum rectum considerat ars medica et gymnastica, in rebus bellicis ars militaris, et sic
18, a. alia in alia actione. Itaque etiam *bonum ipsum* spectare haud facile unius artis seu scientiae est.

Praeterea in quibus est *prius* et *posterius*, in his non est commune aliquid, quod sit extra haec et quidem secretum. Ita enim esset aliquid eo, quod primum est, prius: nam prius est id, quod commune et separabile est, propterea quod sublato communi primum tollatur necesse est: ut si duplum ponitur primum multiplicium, non potest multiplex, quod communiter praedicatur, esse separabile: erit enim duplo prius, si quidem Idea commune est, velut si quis separabile faciat id, quod commune est. Nam si iustitia bonum est, etiam fortitudo bonum est.

Et tamen *bonum ipsum* esse contendunt. In quo illud *ipsum* eo consilio adiectum videtur ut communem notionem indicaret. Hoc autem quid aliud significat nisi aeternum et secretum atque abstractum? At non magis album est id, quod multos dies album est, quam id, quod unum diem album est: ergo ne commune quidem bonum, quod cum Idea idem esse volunt, magis bonum

1218, a. est eoque praestantius quiddam bonis concretis: in omnibus enim inest commune.

Praeterea alia etiam ratione atque ea, qua nunc utuntur, esse *bonum ipsum* demonstrandum erat. Nunc enim ex iis, quae habere in se bonum nequaquam concessum et confessum est, ea, quae esse bona concessum et confessum est, demonstrant: ex numeris, bonum esse iustitiam ac valetudinem: esse enim ordines et numeros, quia numeris et unitatibus insit bonum propterea quod *unum* sit *bonum ipsum*. At oportuit potius ex confessis, exempli gratia ex sanitate, robore, temperantia, demonstrari esse etiam in immobilibus bonum et honestum. Haec enim omnia ordo et quies sunt: quod si ita est, illa utique magis bona sunt, quippe in quibus magis illa insint.

Vacillat vero etiam illa ratio, qua *unum* dicunt esse *bonum ipsum*, quia numeri id expetant: neque enim qua ratione expetant perspicue dicitur, sed nimis in universum hoc contendunt: et in quibus vita non insit, in his inesse appetitionem, qui tandem dicere convenit? At de hoc accuratius quaerendum erat, neque licet sine rationibus contendere quidquam eorum, quae ne allatis quidem rationibus facile credantur. Quod autem contenditur, omnia entia expetere unum quoddam bonum, hoc non est verum: nam unumquodque ens suum proprium bonum expetit, oculus visum, corpus valetudinem et sic reliqua.

Hae sunt igitur dubitationes, ob quas esse *bonum ipsum* negamus: nam in institutionem civilem et moralem nullus ex *boni* Idea usus redundat, sed tractat haec proprium quoddam bonum, sicut artes reliquae, exempli gratia gymnastica bonam corporis habitudinem. Accedit illud quod scriptum est: aut nulli arti Idea *boni* utilis est aut pariter artibus omnibus. Adde quod illud *bonum ipsum* non cadit in actionem. Similiter commune
1218, b. bonum neque *bonum ipsum* est (nam ita etiam mediocri bono inesset) neque cadit in actionem: neque enim ut insit aliquid, quod cuilibet inesse possit, curat ars medica, sed ut insit valetudo: similiterque de certo quodam bono laborant artes reliquae. Verum multis modis *bonum* dicitur, estque peculiare quoddam bonum, quod vocatur honestum: atque hoc quidem in actionem cadit, dum commune illud bonum non cadit in actionem. Cadit autem in actionem quod bonum finis est, hoc est id, cuius gratia quippiam fit. Quid autem boni insit in immobilibus, non intelligitur, quia neque Idea boni, neque commune bonum, illud quod quaeritur *bonum ipsum* est. Nam *bonum ipsum* immobile neque in agendo positum est, commune vero mobile quidem, sed nihilo tamen magis in agendo positum est.

Hoc autem, cuius gratia fit aliquid, ut finis, optimum est, et causa rerum sub hoc cadentium, atque primum omnium. Quocirca *bonum ipsum* dixerimus potius finem rerum homini agendarum. Hoc autem bonum illud est, quod cadit sub scientiam

1218,b. principem ac rectricem omnium. Haec est scientia civilis et scientia tuendae rei familiaris atque prudentia. Differunt enim hi habitus a reliquis eo, quod curant bonum quod cadit sub actionem humanam: inter se autem ecquid differant posterius videbimus. Esse autem finem causam rerum ipsi subiectarum declarat ratio. Nam constituto et determinato fine, reliqua singulatim bona esse demonstratur: causa enim finis est. Exempli gratia, quia valere hoc est, necesse est hoc esse illud quod ad valetudinem conferat: salubre autem valetudinis causa tanquam movens est, facitque ut sit valetudo, at non ut bonum sit valetudo. Neque vero quisquam demonstrat, bonum esse valetudinem, nisi forte sophista et homo non medicus (hi enim in aliena arena sese iactando cavillantur): quemadmodum id ne de alio quidem principio ullo demonstratur. Hoc vero, quod homini ut finis bonum et quod optimum eorum est quae sunt in agendo posita, videamus quot modis sit omnium optimum aliudque disputationis nostrae quaeramus principium.

II.

His praemissis, alio sumpto principio de consequentibus dicamus. Omnia igitur bona ut externa sunt aut in animo posita, horumque praestantiora sunt bona animi, ut etiam in disputationibus populariter perscriptis distinguimus. Nam in animo est prudentia vel sapientia, in eodem virtus, in eodem voluptas, quorum quidem aut quaedam aut omnia finis esse videntur omnibus. Ea autem, quae in animo observantur, partim habitus et facultates, partim actiones et motiones sunt.

Haec igitur posita sunto: itemque positum esto de virtute, esse eam optimam affectionem vel optimum habitum vel opti-
1219,a. mam facultatem eorum, quorum usus aliquis opusve est. Quod vere a nobis poni docet inductio: nam in omnibus rebus ita statuimus. Exempli causa vestimenti virtus est: nam opus eius aliquod et usus est: optimusque habitus vestimenti, huius virtus est. Similiter virtus est navigii, aedificii, rerum reliquarum: ergo etiam animi: huius enim aliquod munus opusque est. Atqui praestantioris habitus munus et opus iudicetur praestantius: et qualis est habituum vicissitudo talem etiam operum ab habitibus profectorum vicissitudinem esse ponatur. Finis autem uniuscuiusque rei, opus est. Ex his apparet opus esse melius quam habitum: nam finis est optimum ut finis: posuimus enim finem

1219, a. esse optimum et extremum, cuius causa reliqua fiant omnia. Itaque melius esse opus quam habitum et affectionem, manifestum est. At opus dicitur modis duobus. In quibusdam enim opus diversum est ab usione: exempli gratia architecturae aedificium est, non aedificatio: medicinae, sanitas, at non sanatio aut medicatio: contra in aliis usio opus est, exempli gratia visus et opus et usio est visio, et mathematicae artis contemplatio. Quocirca necesse est, quorum opus in usione constet, in his usionem meliorem esse quam habitum.

His ita constitutis, dicimus, idem esse opus rei efficiendae et virtutis, sed non eodem modo, ut et sutrinae et sutionis est calceus. Quod si virtus est sutrinae et probi sutoris, opus est calceus probus. Idem valet de reliquis.

Ad haec dicatur animae opus vita efficienda, vitae, usio et vigilatio: nam somnus ignavia quaedam et quies est. Ergo quoniam unum atque idem opus animae atque virtutis esse necesse est, virtutis opus videtur esse vita proba. Hoc est igitur bonum perfectum, id est beatitudo: id quod declarant ea, quae posuimus. Erat enim nobis beatitudo optimum: fines autem et summa bona in animo esse posuimus: animi autem habitum vel actionem esse diximus. Quia vero operatio [energia] melius est quam affectio, estque optimi habitus optima operatio, virtus autem optimus habitus est: idcirco necesse est virtutis operationem optimum esse in animo. Erat autem [nostro iudicio] etiam beatitudo optimum. Est igitur beatitudo, boni animi operatio. Quoniam vero beatitudinem aliquid perfectum esse statuimus, estque vita partim perfecta partim imperfecta, itemque virtus (alia enim tota virtus est, alia instar particulae), estque denique operatio imperfectorum imperfecta: dicamus beatitudinem, perfectae vitae operationem secundum virtutem perfectam.

Cuius quidem genus ac terminum recte a nobis constitui,
1219, b. testatur communis consensus omnium. Namque et bene rem gerere et bene vivere idem videtur atque esse beatum: quorum utrumque, et vita scilicet et actio, usus est et operatio. Nam usui etiam inservit, si cuius vis in agendo cernitur: faber enim facit frenum, utitur autem eques. Adde quod existimamus neque diei unius spatio contineri beatitudinem, neque puerum esse beatum, neque aetatem omnem. Unde etiam illud Solonis praeclarum est, neminem esse, dum viveret, beatum nominandum, sed dum demum, quum ad finem pervenisset: nihil enim non absolutum beatum est: nam non est totum. Accedit hoc, quod laudem virtus ob facta habet, et encomia rerum gestarum sunt: coronantur item ii, qui sunt victores, non ii, qui possint quidem esse victores, nec sunt tamen victores. Etiam iudicium, qualis quisque homo habendus videatur, ex operibus fit. Praeterea quae tandem causa est, quare beatitudo non soleat laudari? Nimirum causa haec est, quod propter hanc sunt reliqua, vel

1219, b. quia ad hanc referuntur vel quia partes huius habentur. Quare interest inter beati praedicationem, laudem et encomium. Encomium enim facta singularia persequitur: laus huic, qui omnino facta celebranda edidit, tribuitur: beati praedicatio spectat ad finem. Hinc etiam lumen affertur ei, de quo interdum quaeritur, cur tandem boni viri malis hominibus per dimidiam vitam non sint meliores: nam inter dormientes nulla differentia est. Cuius quidem causa haec est, quod somnus cessatio animi, non operatio est. Quapropter etiam, si qua pars alia animae est, ut facultas illa, quae in nutriendo et generando vim suam exercet, huius facultatis virtus non est pars virtutis universae: quemadmodum ne corporis quidem virtus, universae virtutis pars est: nam in somno magis operatur facultas nutriendi, sentiendi vero et appetendi facultates in somno sunt imperfectae. Quamquam quatenus motus quadamtenus sunt participes, vel species animo dormientis obversantes, meliores sunt in hominibus probis, nisi forte morbus aliave turbatio praepediat.

Deinceps de animo quaerendum: nam virtus est animi, nequaquam per accidens. Quia vero de humana virtute quaerimus, sumamus duas esse partes animi, quae sint rationis participes: neque tamen eodem modo ambas rationis esse participes, sed alteram ad imperandum, alteram ad auscultandum imperio et obsequendum esse natam. Si vero alia praeterea pars animae alio modo rationis expers est, ea [in hac nostra disputatione] omittatur. Nihil etiam interest [nostra, in hac quaestione] utrum dividua sit anima an individua (quamquam habet facultates diversas et eas quidem, quas diximus), sicuti in curvo concavum et convexum et [in superficie] rectum et album separari nequeunt, quamquam rectum non est album, nisi per accidens, neque substantia. Omittatur etiam si qua praeterea facultas animae sit, exempli gratia ea, quam cum plantis homo communem habet: humanae vero animae sunt illae, quas diximus, partes propriae. Itaque ne eae quidem virtutes, quae facultatibus nutriendi et appetendi adsignantur, humanae virtutes putandae sunt. Debet enim in hominis animo, si hominem esse eum volumus, inesse ratio et quoddam imperium et actio. Sed ratio 1220, a. non imperat rationi, sed appetitioni et passionibus vel affectibus: ergo hae inesse debent partes. Atque quemadmodum bona corporis habitudo constat ex singulis [corporis] virtutibus, sic animi quoque virtus, quatenus finis est, ex singulis animi virtutibus constet necesse est.

Virtutis autem [humanae] duae species sunt, una, quae in contemplando et ratiocinando cernitur (intellectualem dicamus), altera, quae ad vitam ac mores pertinet (moralem appellemus). Laudamus enim non solum homines iustos, sed etiam homines intelligentes et sapientes: nam laudem impertiri virtuti eiusque operibus, supra ostendimus. Hae vero species virtutis ambae

1220, a. non operantur quidem ipsae, sed operationes ab his veniunt. Quoniam autem intellectuales virtutes cum ratione coniunctae sunt, hae vindicentur parti rationis compoti, quae in animo, quatenus est rationis particeps, imperat: morales vero virtutes adsignentur ei parti, quae rationis quidem expers est, sed tamen compoti rationis parti naturà obedit. Etenim quum declarare volumus, quomodo aliquis moratus sit, non dicimus esse eum sapientem vel sollertem, sed exempli gratia mansuetum vel audacem.

His positis, primum quaerendum est de virtute morali, quid sit et quae partes eius et quibus ea rebus provocetur. Quaeramus igitur, ut in aliis quaestionibus, primum videntes quid sit id, quod omnes fere postulent, ut ab eis, quae vere quidem, sed non perspicue dicuntur, proficiscentes, ad vera ac perspicua perveniamus. Nunc enim simili fere conditione sumus, ac si valetudo optima corporis affectio, et Coriscus omnium in foro nigerrimus dicatur: nam quid sit horum utrumque, nescimus: sed ut cognoscatur quid sit eorum utrumque, scire nos illa sane nimis universalia, utile est.

Itaque primum ponamus optimam affectionem provocari per optima, et in singulis quod optimum sit, effici ab uniuscuiusque virtute: quemadmodum labores cibique optimi ii sunt, quorum auxilio bona corporis habitudo provocatur: itemque bonae habitudinis auxilio labores optime transiguntur. Deinde sumamus, omnem affectionem ab iisdem rebus, prout hoc illove pacto inferantur, aut generari aut corrumpi, exempli gratia valetudinem a cibo et laboribus et temporibus: id quod docet inductio. Itaque virtus quoque eiusmodi affectio est, quae una ex parte generatur ab optimis animi motibus, et per quam ex altera parte opera animi optima provocantur: eademque ab iisdem rebus quodammodo generatur, quodammodo corrumpitur. Huius autem usus ad eadem pertinet, per quae et incrementa capere potest et decrementa, et ad quae optime disponit. In iucundis autem et in molestis cerni et virtutem et vitium, hoc est signi, quod poenae, quae curationis instar sunt fiuntque per contraria, doloribus inferendis repetuntur.

2 In iucundis igitur et in molestis cerni virtutem moralem, manifestum est. Quoniam vero τὸ ἦθος, ut nomen etiam decla-
1220, b. rat, ἀπὸ ἔθους, hoc est a consuetudine, incrementa capit: in consuetudinem autem id, quod natura quodammodo insitum est, tum venit, quum vis operatrix saepe certo quodam modo movetur, quod quidem in rebus inanimatis non observatur (neque enim lapis, tametsi millies sursum iactatus fuerit, unquam nulla admota vi sursum volitabit): idcirco dicatur ἦθος illud animi, qualitas eius facultatis, quae rationis quidem expers est, at obsequi tamen et obtemperare potest rationi. Itaque ostendendum est, ex quibus animi affectionibus mores dicantur. Reperientur

220, b. autem et secundum facultates passionum vel affectionum, ex quibus homines patibiles vel affectibiles appellantur, et secundum habitus, ex quibus passionum respectu nominantur homines, quum aut afficiuntur aliquo modo aut non afficiuntur. Tum sequitur divisio facultatum et habituum in iis, qui a passionibus liberi sunt. Dico autem passiones talia: excandescentiam, metum, pudorem, cupiditatem, omnino ea, quae plerumque voluptas, quam sentias, aut dolor, quem sentias, per sese comitatur. Atque ex his quidem non est qualitas in animo, sed afficitur tantummodo animus: verum ex facultatibus est animi qualitas. Dico autem facultates, ex quibus nominantur ii, qui, quum aliqua istarum passionum affecti sunt, operantur, ut iracandus, lentus, venereus, verecundus, impudens. Habitus autem sunt, quibus efficitur ut illa aut rationi convenienter aut contra rationem existant, ut fortitudo, frugalitas vel temperantia, ignavia, intemperantia.

3 His constitutis, hoc teneatur, in omni continuo et dividuo esse excessum et defectum et medium, et quidem aut rebus inter se comparatis aut ad nos relatis, ut in arte gymnastica, in medica, in architectonica, in gubernatoria, et in qualibet actione, sive ea veniat a scientia vel ab arte, sive scientia vel arte careat. Motio enim continuum est: actio autem est motio. In omnibus rebus autem id, quod est medium re ad nos relata, optimum est: nam hoc ita comparatum est, ut scientia iubet et ratio. Hoc autem ubique generat etiam habitum optimum. Declarat rem inductio et ratio. Nam contraria inter se evertunt: extrema autem et sibi et medio contraria sunt. Medium est enim utrumlibet ad utrumlibet, ut aequale est maius minore, minus maiore. Itaque virtutem moralem necesse est in mediis quibusdam versari et esse quandam mediocritatem. Quare videndum est quae mediocritas virtus sit, et in quibus mediis versetur. Itaque exempli gratia haec ponantur et ex hac descriptione cognoscantur.

Iracundia	Lentitudo	Lenitas
Audacia	Timiditas	Fortitudo
221, a. Impudentia	Stupor	Pudor
Intemperantia	Frigus vel voluptatis aspernatio	Temperantia
Invidentia	Mediocritas suum non habet nomen	Iusta indignatio
Lucrum	Damnum	Iustum
Prodigalitas	Illiberalitas	Liberalitas
Gloria vel ostentatio	Dissimulatio	Veritas
Adulatio	Odium	Humanitas vel amicitia
Assentatio	Insolentia	Gravitas

1221,a. Mollitudo	Durities vel malorum inconsiderata perpessio	Tolerantia
Animi stolida elatio	Nimia demissio	Magnitudo animi
Sumptuositas	Tenacitas	Magnificentia
Versutia	Simplicitas	Prudentia

Hae igitur harumque similes passiones in animis existunt. Quae quidem omnes partim modum excedendo, partim deficiendo, in vitium incurrunt. Iracundus est enim, qui vehementius et celerius et ob plura, quam debet, irascitur: lentus vero, qui deficit in irascendo et quibus et quando et quomodo irasci debuit. Audax est, qui neque quae debet metuit, neque quando, neque quomodo: timidus vero, qui etiam ea, quae non debet, et quando non debet, et quomodo non debet, metuit. Similiter intemperans est, qui nimiis indulget cupiditatibus et quibuscunque rebus potest transit modum: contra frigidus sensusque humani expers dicatur is, qui infra modum est, neque tantum, quantum expedit et naturae convenit, concupiscit, sed lapidis instar nulla re movetur. Lucri cupidus, qui undequaque quaestum et commodum suum aucupatur: damni patiens est, qui nulla ex re commodum suum quaerit adeoque pauciora iusto [ex his quae sumere ipsi permissum est] sibi vindicat. Gloriosus, qui plus quam habet habere sese simulat: dissimulator, qui minus. Adulator, qui effuse etiam ea, quae non rectum est, collaudat: odiosus, qui in laudando est iusto parcior. Nimis multa ad voluptatem alterius parandam dicere et facere assentationis est: nimis pauca et aegre, insolentiae. Qui nullam molestiam ac nullum dolorem ne tum quidem, quum rectum est, sustinet, mollis vocatur: qui omnem molestiam eodem animo sustinet, suum nullum habet nomen, translato nomine durus et aerumnosus et laboriosus appellatur. Elatus in vanum ille nominatur, qui maioribus se, quam par est, dignum iudicat: demissus et angustus, qui minoribus. Asotus vel prodigus, qui in omni sumptu modum excedit: illiberalis, qui ad omnem sumptum parcior et restrictior est. Similis ratio est tenacis sordidique hominis atque ostentatoris gloriosi: quorum alter ultra, quam decorum est, excurrit, alter citerius decoro resistit. Versutus suum commodum omnibus modis et ex omnibus rebus cum reliquorum fraude aucupatur: simplex ne ex his quidem, unde licet, quaerit. Invidus modum superat dolendo de pluribus rebus secundis aliorum quam decet: nam etiam ii, qui fortuna secunda digni sunt, florentibus rebus suis dolorem invido afferunt. Huic contrarius
1221,b. proprio nomine caret: sed est talis homo, qui in non dolendo ultra modum progrediatur, ac ne indignorum quidem hominum fortunam secundam indignetur, sed hanc aequo animo et faciliter ferat, quemadmodum voraces nullum cibum fastidiunt, dum difficilis et fastidiosus inclinat ad invidiam.

Sed in singulis rebus aliquem non per accidens se ita ha-

1221, b bere [si in eum aliquod illorum nominum conveniat], non est quod moneamus: nulla enim scientia, sive ea contemplativa sive effectiva est, ita loquitur vel agit ut haec insuper definiat: neque his supervacaneis definitionibus opus est nisi adversus tricas artium dialecticas. Itaquae haec in universum hoc modo definita sint, accuratius autem, quum de habitibus contrariis disputabimus, pertractabuntur.

Verum species harum affectionum nomen ex eo trahunt, quod differunt excessu vel temporis vel gradus vel relationis. Exempli gratia cerebrosus dicitur, qui citius, quam rectum est, ira afficitur: asper et stomachosus, qui vehementius: amarus seu acerbus, qui observat et captat occasionem ulciscendi: manu saevus et iurgiosus, cuius ad ulciscendum ira prorumpit. Cupedes autem et gulosi et vinosi ex eo nominantur, quod ad alterutrum alimentorum genus perfruendum contra rationem habent facultatem passivam. Neque vero praetereundum est, si *quomodo* de gradu passionis dicatur, id quibusdam eorum non competere: exempli causa adulter non eo dicitur, quia plus quam deceat cum matronis rem habeat: nam in hoc gradus non est, sed haec est pravitas absoluta: nam affectus et esse in hoc affectu, coniuncte cum probro dicitur. Idem valet de insolentia et petulantia. Quare etiam disputant, ac se rem habuisse fatentur, sed adulterium commisisse negant: nam ignorantes vel coactos se fecisse: et pulsasse quidem se dicunt, neque tamen insolenter ac petulanter tractasse: similiterque in similibus.

4 His constitutis dicendum est, quum sint duae partes animae, qnumque virtutes respectu harum partium dividantur et sint partim intellectuales, hoc est partis ratione praeditae, quarum munus et officium est veritas, quae aut in rerum natura consideranda aut in rebus producendis elucet: partim morales, hoc est partis, rationis quidem expertis, sed appetitu praeditae (neque enim quaelibet pars animae, si quidem anima dividua est, praedita appetitu est): dicendum est igitur, necessario mores aut probos esse aut pravos, prout homo certas quasdam voluptates et dolores appetat aut fugiat. Declarant hoc ea, quae supra in divisione passionum, facultatum et habituum posuimus: facultates enim et habitus passionum sunt, passiones autem dolore et voluptate definiuntur. Itaque et ex his et ex superioribus constat omnem virtutem moralem cerni in voluptatibus et doloribus vel molestiis. Nam quibus rebus animus pro natura sua melior peiorve fit, ad eas res tendit et in his versatur vo-
1222, a luptas. Ob voluptates autem et ob dolores homines pravos esse dicimus, quum horum ea sequuntur ac fugiunt, quae non debent aut ut non debent. Quare promptum omnibus illud est, ut virtutes assignent animo in voluptatibus et doloribus imperturbato et tranquillo, vitia autem venire dicant ex contrariis.

5 Quoniam autem posuimus virtutem esse talem habitum, qui

1222, a. homines ad optima quaeque agenda reddat idoneos, et ex quo ergo optima optime sint animati, optimum autem et praestantissimum illud est, quod rectae rationi consentaneum est, hoc autem medium est inter excessus et defectus ad nos relatos: virtutem moralem necesse est esse mediocritatem ex uniuscuiusque rationibus constituendam, vel pertinere ad media in voluptatibus ac doloribus et in iucundis ac molestis. Erit autem illa mediocritas modo in voluptatibus (in his enim et nimium et parum habetur), modo in doloribus, modo in utrisque. Nam qui nimius est in gaudendo, iucundo nimius est, et qui nimius est in dolendo, contrario nimius est: idque vel absolute vel normae alicuius ratione, exempli gratia quum non ita ut maxima pars hominum [gaudet vel dolet], dum vir bonus ita ut rectum est affectus est. Sed quia est quidam habitus, per quem is, qui eo praeditus est, talis fit, ut eiusdem rei nunc nimium nunc parum probet: necesse est, quemadmodum haec et sibi et medio contraria sint, ita etiam illos habitus et sibi et virtuti esse contrarios. Verum accidit ut opposita et contraria alias quidem perspicua sint omnia, sed alias ea magis appareant, quae inclinant ad nimium, alias etiam ea, quae ad parum. Cuius quidem contrarietatis haec causa est, quod non semper ad eandem diversitatem vel similitudinem medii inclinamus, sed alias ad medium habitum celerior transitus est ab excessu, alias a defectu: a quo qui remotior est, is magis contrarius esse videtur. Cuius rei simile etiam in corpore licet animadvertere: nam in laboribus obeundis nimium salubrius est quam parum et accedit propius ad medium: contra in cibo sumendo parum est salubrius et medio propius quam nimium. Itaque etiam habitus consilio et voluntate in corporis exercitatione parati ita magis favebunt valetudini, si in laborum ciborumque ratione homines una ex parte in laboribus ferendis sint patientiores, ex parte altera in cibis sumendis continentiores: atque ita homini medium sectanti et rationis praeceptis obtemperanti illic [in laboribus obeundis] contrarius erit homo fugiens laborum, et non ambo, illic [in cibo capiendo] homo abdomini deditus, et non homo famis patiens. Cuius quidem rei haec causa est, quod natura non in omnibus aequaliter distat a medio, sed minus ad labores sustinendos, magis ad voluptates fruendas proni sumus. Simile in animo usu venit. Itaque contrarium ponimus habitum, ad quem magis natura ferimur, et in quem magis inclinat vulgus: alter vero, perinde ac si non sit omnino, latet: nam quia raro usu venit, non animadvertitur. Exempli gratia iram mansuetudini
1222, b. et hominem iracundum homini mansueto opponimus, quamquam potest aliquis esse immoderatior in mansuetudine exercenda et in venia danda et in ira, quum colaphis caeditur, comprimenda. Sed rari, qui tales sint, inveniuntur: et ad alterum extremum

1222, b omnes fere inclinant magis: unde et ira ad veniam dandam haudquaquam proclivis est.

Posteaquam igitur habitus secundum singulas passiones, et quatenus sunt excessus et quatenus sunt defectus, percensuimus, itemque habitus passionibus illis contrarios, quos parant sibi homines rectae rationi obsequentes (quid autem sid recta ratio, et in quam normam intuentes, medium et officium constituere debeamus, posterius considerabimus): apparet omnes morales et virtutes et pravitates ad voluptatum dolorumque excessus et defectus pertinere, voluptatesque et dolores ex iis quos diximus habitibus fieri. Verum optimus habitus is est, qui in singulis medius est. Itaque manifestum est virtutes aut omnes aut quasdam certe sitas esse in mediocritate.

6 Sumamus igitur aliud principium consequentis quaestionis. Nimirum omnes substantiae naturâ principia quaedam sunt: qua de causa unaquaeque multa potest sui generis gignere, ut homo homines et omnino animal animalia plantasque planta. Sed homo praeterea actionum quoque quarumdam principium est solum ex omnibus animantibus: nam agere reliquorum animantium dicimus nullum. Quae autem principia eiusmodi sunt, a quibus causa motionum proficiscatur, haec proprie principia dicuntur: quo quidem nomine ea dignissima sunt, a quibus aliter nihil queat produci: cuiusmodi principia deo assignanda videntur. In immobilibus autem principiis, ut in mathematicis, non est proprie principium, quamquam similitudine quadam dicitur: nam ibi moto principio, omnia, quae demonstrantur, mutantur: ipsa autem, altero per alterum sublato, non mutant sese, nisi quum suppositio et demonstratio ab hac petenda tollitur. Sed homo motionum quarumdam principium est: nam actio est motio. Quoniam autem principium, sicuti in reliquis, causa eorum est, quae per hoc sunt aut fiunt, de his ita, ut de demonstrationibus, statuendum est. Si enim, quum triangulum duos rectos habeat, quadratum quatuor rectos habere necesse est, apparet causam esse hanc, quod duos rectos habet triangulum. Quod si mutetur triangulum, quadratum quoque mutetur necesse est, ut si tres rectos habeat triangulum, sex habeat quadratum, sin illud quatuor, hoc habeat octo: sin autem non mutetur triangulum, sed tale est quale est, quadratum quoque necesse est tale esse, quale est. Necessario autem id, quod demonstrare volumus, evenire, patet ex Analyticis: sed hoc loco neque plane silentio rem praetermittere, neque plura subtilius de ea disputare licet. Quare haec sufficiant. Scilicet si nulla alia causa est cur ita se habeat triangulum, id ipsum principium et causa est sequentium. Itaque si quae naturae sunt tales, ut se possint habere etiam contrarie, horum principia quoque talia esse necesse

1223, a est. Nam ex necessariis consequens est necessarium: quae autem a principiis mutabilibus fiunt, ea possunt etiam fieri con-

1223 a trarie: multaque, quae penes homines sunt, eiusmodi sunt, horumque principia sunt homines ipsi. Itaque quarum actionum homo principium et auctor est, eas apparet posse et fieri et non fieri, esseque in ipsius potestate ut aut fiant aut non fiant, quarum quidem fiant necne ipsi integrum est. Quae vero facere vel non facere alicui liberum est, horum ille utique auctor censendus est: et quorum auctor est, haec in ipsius potestate sunt. Quoniam vero et virtus et vitiositas et facta, quae ab utraque proficiscuntur, partim laudantur partim vituperantur (vituperatur enim homo et laudatur non ob ea, quae necessitate aut casu aut natura evenerunt, sed ob ea, quorum nos homines ipsi auctores sumus: nam quorum alius auctor est, eorum et laus et vituperatio in illo haeret): manifestum est virtutem quoque et vitiositatem in iis locum habere, quorum homo ipse auctor et actionis principium est. Itaque quaerendum est, quarum actionum homo ipse auctor et principium sit. Iam vero constat inter omnes, quae voluntate et deliberato consilio uniuscuiusque fiant, horum hunc ipsum esse causam, quae autem invito illo fiant, eorum non esse ipsum causam. Quaecunque autem aliquis consulto et ex proposito facit, ea nimirum etiam volens facit. Intelligitur igitur virtutem et vitium esse voluntaria.

7 Itaque constituendum est quid sit voluntarium, quid non voluntarium, quid voluntas deliberata: quandoquidem his virtus vitiumque terminatur. Ac primum quidem videamus de voluntario et non voluntario.

Videtur igitur voluntarium esse unum de his tribus, aut aliquid quod fiat appetitione, aut quod fiat voluntate deliberata, aut quod fiat mente vel ratione: non voluntarium autem aliquid, quod fiat contra haec. Atqui appetitio distribuitur in tria, in voluntatem, in animi fervorem vel iram, in cupiditatem. Quare haec distinguenda sunt et primum quidem id, quod fiat impellente cupiditate, considerandum est.

Videtur autem omne, quod fiat cupiditate impellente, esse voluntarium. Nam omne non voluntarium videtur per vim expressum, quod autem per vim expressum est, id molestum est, et quaecunque homines coacti faciunt vel patiuntur, tristia et molesta sunt, quemadmodum etiam Euenus dicit:

„Triste, nec esse velis, omne, necesse quod est."

Itaque si quid molestum, id per vim expressum: et si hoc est, molestum est. Quidquid autem contra cupiditatem est, dolorem affert (nam cupiditas est iucundi): ergo per vim expressum et non-voluntarium est. Ex hoc sequitur, ut quod secundum cupiditatem cupiditatique convenienter fiat, voluntarium sit: nam haec sunt contraria. Praeterea omnis vitiositas iniustiores reddit: incontinentia autem vitiositas videtur esse: est autem incontinens, qui secundum cupiditatem suam agit contra rationem: agit autem incontinenter, quum facit quae iubet cupiditas iniuste

autem agere voluntarium est: ergo incontinens aget iniuste, quia ita agit ut iubet cupiditas: volens igitur faciet, et voluntarium est quod fit impellente cupiditate: est enim rationi dissentaneum, eos, qui incontinentes evaserint, fore iustiores. Ex his igitur videatur id, quod cupiditate impellente fiat, esse voluntarium: sed contra videtur haec reputantibus. Nam omne, quod quis sponte facit, volens facit: et quod vult, id sponte. Vult autem nemo id, quod putat esse malum. Verum qui incontinenter facit, non ea quae vult facit: nam contra id, quod optimum putes, ob cupiditatem facere, hoc est incontinenter facere. Ex quo sequetur ut idem et volens et invitus agat: id quod fieri non potest. Adhaec vir continens aget iuste, et iustius quidem quam agere possit incontinentia: nam continentia virtus est, virtus autem iustiores reddit. Facit autem continenter, quum contra cupiditatem id facit quod ratio postulat. Quocirca, si iuste agere voluntarium est, sicuti etiam iniuste agere voluntarium est (utrumque enim videtur voluntarium esse, et si alterum voluntarium est, necesse est esse etiam alterum), quod autem contra cupiditatem fit, involuntarium est, idem eandem rem simul et volens et invitus faciet.

Idem dicendum est de ira vel animi fervore. Nam est etiam irae vel animi incontinentia [impotentia] et continentia, non secus atque cupiditatis: et quod contra iram animive impetum fit, id molestum est: et cohibere iram nihil aliud esse videtur nisi vim irato afferre: ergo, si id, quod per vim efficitur, non-voluntarium est, quodcunque ab ira vel animi fervore fiat, voluntarium dicendum erit. Videtur autem etiam Heraclitus ad vim irae spectans dicere, non posse ei resisti nisi cum dolore et molestia: *„difficile est,“* inquit, *„pugnare cum ira: nam animâ emit quod petit“*. Quod si fieri non potest ut idem volens simul et invitus id quod ad eundem rei articulum pertineat faciat, voluntarium id potius dicendum erit, quod voluntate fiat, quam id, quod cupiditate et ira vel animi fervore fiat. Nam sane multa facimus volentes sine ira et cupiditate.

Restat igitur ut videamus num idem sit id, quod velit quispiam, et id, quod faciat sua sponte. Verum ne hoc quidem videtur. Positum enim est a nobis et videtur omnibus, vitiositatem facere iniustiores: incontinentia autem vitiositas quaedam videtur. Sed ubi accuratius intenderis, contrarium usu venire intelliges: vult enim nemo, quae putat esse mala: sed facit tamen mala, quum exstitit incontinens. Si igitur iniuste facere voluntarium est, id autem voluntarium est, quod voluntate fit: ille, qui incontinens exstitit, non amplius iniuste faciet, sed erit iustior quam fuit ante quam exstitit incontinens. Hoc autem fieri nequit.

Itaque voluntarium non esse id, quod appetitione fiat, nec vero non voluntarium id, quod contra appetitionem fiat, mani-

8 festum est. Verum ne illud quidem, quod voluntate deliberata fiat, esse voluntarium, ex his intelligitur. Nam demonstravimus 1224, a. illud, quod voluntate fiat, non fieri invite, sed potius omne, quod quis velit, esse etiam voluntarium: atque accidere ut etiam nolens faciat aliquid voluntate. Multa autem volentes facimus motu repentino: sed deliberatam voluntatem nemo suscipit motu repentino. Quod si necesse erat, aliquid ex his tribus esse voluntarium, scilicet aut appetitione aut voluntate deliberata aut mente vel ratione factum, duorum priorum autem neutrum est, relinquitur ut in ea actione, quam cogitans aliquo modo suscipiat, voluntarium esse dicamus. Sed paullo longius nobis progrediendum antequam quaestioni de voluntario et non voluntario finem imponamus. Videtur enim eorum, quae vi fiant et non vi fiant, consideratio cum iis, quae diximus, coniuncta esse et cognata. Nam vi factum, invitum, et omne invitum, vi fieri dicimus. Itaque primum de eo, quod per vim fieri dicitur, videamus, et quid sit, et quae sit eius ad voluntarium et non voluntarium ratio. Videtur igitur vi factum et necessitate cogente factum, itemque vis et necessitas, opponi voluntario et persuasioni in rebus gerendis. In universum autem de vi et necessitate loquimur etiam quum agitur de rebus inanimatis. Nam et lapidem sursum et ignem deorsum vi coactumque ferri dicimus. Verum eaedem res, quum secundum naturalem ac sibi proprium impetum feruntur, non sane vi neque vero sponte ferri dicuntur, sed contrarium non habet nomen suum: sin contra illum naturalem propriumque impetum moventur, vi ferri vel moveri dicimus. Similiter etiam animantia, et quidem etiam bestias, videmus vi admota et pati multa et facere, quum scilicet praeter impetum naturalem impellit aliquid extraneum. Atque in inanimalibus quidem simplex principium est, in animalibus vero est multiplex: nam non semper appetitio et ratio consonant. Itaque in reliquis quidem animalibus simplex est violentum, sicuti etiam in inanimalibus: neque enim utuntur ratione et appetitione contraria, sed sola vivunt appetitione. Homo vero utraque praeditus est, et quidem quando est certa quadam aetate, cui quidem actiones proprias esse dicimus. Neque enim dicimus puerulum agere neque belluam, sed eos demum agere dicimus, qui agunt ducti rationibus.

Videtur igitur omne, quod vi admota fiat, esse molestum: neque quisquam vi coactus ita agit ut simul gaudeat. Quocirca de homine continente et incontinente maxima dubitatio est: uterque enim contrariis sibi appetitionibus affectus agit: itaque et vir continens vi, ut aiunt, se abstrahit a suavium cupiditatibus (nam dolere eum, si appetitus refragantis rationem habes, dicas necesse est) et homo incontinens vi cogente contra rationis praecepta rapitur. Minus tamen dolore affici videtur [incontinens]: cupiditas enim iucundorum est, cui cupiditati laetus

obsequitur. Itaque incontinens magis sponte et non vi coactus agere videtur, quippe qui vacet dolore et molestia. Persuasio vero et vis ac necessitas contraria ponuntur. Continens autem ad ea, de quibus ipsi persuasum est, inclinat et accedit non vi coactus, sed sua sponte. Cupiditas vero non adhibita persuasione ducit: nam rationis expers est. Hos igitur videri vi coactos et invitos agere, et quam ob causam videantur, scilicet ob eius, quod vi cogente fiat, quandam similitudinem, id quod etiam in rebus inanimatis quodammodo locum habere diximus, expositum est. Verumtamen si quis hic quoque illud, quod in definitione additum est, adiiciat, dubitatio solvitur. Nam si quid extrinsecus praeter appetitionem insitam moverit vel tranquillarit, vi id fieri dicimus: sin secus, non vi. At in homine continente et incontinente impetus insitus ducit: habet enim utrumque [et cupiditatem et rationem]. Itaque neuter vi adductus neque coactus, sed suapte sponte agere ob ista videatur. Nam principium extraneum, quod contra naturalem impetum movet vel impedit, necessitatem appellamus, ut si quis arrepta manu hominis voluntate et cupiditate renitentis percutiat alium. Sin autem intus fuerit principium, vis non est, quandoquidem et voluptas et dolor inest in utroque [et in continente et in incontinente]. Namque et qui continenter agit, partim dolore afficitur, quia agit contra cupiditatem, partim gaudio perfunditur, eo scilicet, quod a spe bona venit, quia se posthac fructum percepturum esse intelligit vel iam fructum percipit, servata valetudine: et incontinens gaudet ille quidem dum incontinenter agendo re optata fruitur, sed idem dolore etiam afficitur rerum futurarum: nam metuit propter conscientiam male facti. Itaque dicere, utrumque vi coactum agere, est quidem ratio: itemque, utrumque aliquando invitum agere propter cupiditatem et propter rationem: nam separata quum haec duo sint, alterum ab altero extruditur. Inde etiam ad totum transferunt animum, quia aliquid in animo ita affectum vident. Atqui de partibus quidem [animi] potest hoc dici: at totus sua sponte animus et continentis et incontinentis agit: sed vi coactus neuter, verum eorum, quae in ipsis insunt, aliquid dumtaxat, quandoquidem a natura utrumque habemus. Namque et ratio naturâ regnans est: quia, si quem ita, ut natus est, esse siveris, sique hic parte nulla vitiatus fuerit, ratio in hoc inerit: et vero cupiditas in homine naturâ inest: quia haec a primo inde ortu comitatur hominem eique inest. Atqui his duobus naturale fere describimus, scilicet his, quae a primo inde ortu omnes comitantur, et his, quae, dum licet indolem recta via procedere, nobis eveniunt, quod genus est canities ac senectus et quae sunt similia. Itaque quadam ratione uterque [et continens et incontinens] non agit secundum naturam, sed per se agit secundum naturam, verum non secundum naturam eandem.

1224, b. Hae sunt igitur dubitationes de continente et incontinente, num vi coactus agat aut uterque aut alteruter, ut aut non sponte aut simul vi coactus ac tamen sponte agat, si vero vis illata non
1225, a. voluntarium sit, sponte simul invitusque agat. Quibus dubitationibus quo pacto occurrendum sit, ex his, quae diximus, fere apparet.

Verum dicuntur homines etiam alio modo vi compulsi coactique agere, non dissentiente ratione et cupiditate, quando scilicet id faciunt, quod et cum molestia coniunctum et pravum esse iudicant. quo tamen non facto verbera vel vincula vel mortes consequantur. Talia enim homines se coactos fecisse dicunt. An non ita sit? ac potius volentes haec eos facere censendum sit? Nam possunt ista non facere atque incommodum illud vel periculum [quod iis denuntiatur] perferre. Fortasse igitur horum alia dixerit quispiam voluntaria, alia non item. Quaecunque enim in ipsius potestate sunt ut non fiant, quum fieri omnino non debent, haec, quum fecit, quamquam nolens fecit, sponte tamen fecit ac non vi coactus: quae vero non sunt in ipsius potestate, haec vi cogente quodammodo, neque tamen vi cogente absolute fieri dicuntur, propterea quod non id ipsum agendum sibi proponit quod agit, sed id potius cuius gratia agit: nam in his quoque quaedam differentia est. Nam si quis, ut titillationis incommodum evitet, interficiat, ridiculus sit, si se vi adactum et coactum interfecisse dicat: sed maius malum acerbiusque esse debet, quod ei, nisi facinus perpetret, alter minitetur. Ita enim coactus et vi adactus vel non ex natura faciet, si malum facinus alicuius boni causa vel ob maioris mali repulsionem committet, et invitus quidem: neque enim ex ipsius arbitrio haec suspensa sunt. Eapropter et amorem multi et irae quaedam genera et desideria quaedam naturalia dicunt esse non voluntaria, quia vi praepolleant, iisque natura humana inferior sit: quibus veniam damus, quia natura sua humanae naturae vim inferre videntur. Ac magis etiam vi coactus et invitus facere videatur, quod facit ne vehementius doleat, quam quod facit ne leviter doleat: magisque etiam, quod facit ne doleat omnino, quam quod facit ut gaudeat. Nam illud *in potestate ipsius*, quod caput rei est, hoc est, quod natura hominis potest ferre: quod autem ferre natura hominis non potest quodque non est naturalis cupiditatis aut rationis hominis, hoc non est in potestate ipsius. Hanc ob causam ne fanaticos quidem ac vaticinantes, quamvis mentis opus exhibere videantur, penes sese esse dicimus, neque dixisse, quae dixerint, nec fecisse, quae fecerint. Ac ne eos quidem omnes, qui cupiditate abrepti aliquid fecerunt, sponte fecisse dicendum est. Ergo et cogitationes quaedam et passiones vel actiones ab eiusmodi cogitationibus et rationibus profectae non sunt in potestate nostra: sed usu venit id quod ait Philolaus, esse quasdam cogitationes

a. nobis potentiores [ut resistere iis nequeamus]. Itaque si voluntarium et non voluntarium etiam respectu eius, quod vi cogente fieri videtur, considerandum erat, haec quidem hoc modo distincta sint: nam hae sunt rationes, quae voluntarii considerationem maxime turbent, quod vi coacti at non suo arbitrio egisse possint videri.

9 His igitur ad finem perductis, quum nec appetitione nec
b. voluntate deliberata voluntarium definitum sit, restat ut ea, quae a mente vel ratione veniant, consideremus. Videtur igitur contrarium esse voluntarium non voluntario, et agere aliquem scientem quem tractet aut quo aut cur (interdum enim scit quidem esse hunc, cui manus admovet, patrem, sed admovet manus ut eum servet, non ut interficiat, quemadmodum Peliades patri manus admoverunt non ut eum interimerent, sed ut salutem eius pararent: aut scit hunc esse potum, sed dat tanquam philtrum et vinum, dum illud venenum est) contrarium ei, qui nescit quem, quo, quid, per veram ignorantiam, non per accidens. Quod autem per ignorantiam rei et obiecti instrumentique fit, id non voluntarium est. Contrarium igitur appelletur voluntarium. Quae igitur aliquis facit, quum etiam non facere ipsi liberum est, et quidem non ignorans ac propter ipsum facit, haec voluntaria esse necesse est: atque hoc voluntarium dicimus: quae vero ignorans et propter ignorantiam facit, haec facit invitus. Quoniam vero scire et intelligere diversum est, alterum, habere scientiam, alterum, uti scientia: ille, qui habet, sed non utitur, ex una parte merito dicitur ignorans, ex altera parte immerito, exempli gratia si per negligentiam non est usus. Similiter etiam ille, qui non habet alicuius rei scientiam, vituperari potest, si id, quod scire facile vel necesse erat, non habet cognitum propter negligentiam vel voluptatem vel molestiam. Haec igitur insuper distinguenda. Ac de voluntario quidem et non voluntario haec hactenus.

10 Iam dicendum est de voluntate deliberata, praemissis primum quibusdam dubitationibus. Ambigat enim fortasse quispiam, in quo genere ea quaerenda et in quali ponenda sit, atque utrum diversum sit voluntarium et voluntate deliberata factum, an sit idem. Maxime autem contenditur a quibusdam, et quaerenti fortasse etiam ita videatur, voluntatem deliberatam esse unum ex his duobus, scilicet aut opinationem aut appetitionem: utrumque enim cum ea coniunctum esse videtur.

At vero voluntatem deliberatam non esse appetitionem hinc intelligitur, quod ita aut voluntas in universum esset aut cupiditas aut fervor quidam animi vel ira: nemo enim, nisi horum aliquid in animo fuerit, quidquam appetit. Atqui animi quidem fervor vel ira itemque cupiditas etiam in belluis inest: voluntas deliberata non item. Adhaec, quibus insunt haec duo, ii multa tamen sine ira et cupiditate proponunt sibi agenda adhibito de-

1225, b. lectu consilii: et quum sunt in affectibus, non deliberant de agendo, sed fortiter affectibus resistunt. Praeterea cupiditas et ira semper cum molestia et dolore coniuncta est: at de multis rebus sine molestia et dolore consilium deliberatum capimus.

At vero ne voluntas quidem in universum et voluntas deliberata idem est. Volunt enim homines interdum talia, quae sciant non posse fieri, ut imperare in omnibus hominibus vel esse immortales: at haec nemo voluntate deliberata sibi proponit, quia non ignorat fieri illa non posse: nec omnino proponit sibi quisquam ea, quae possunt quidem fieri, sed quorum faciendorum vel non faciendorum potestatem sibi non esse datam intelligit. Ex his apparet, quod quis sibi agendum adhibito delectu officii proponat, id esse aliquid, quod in ipsius situm sit potestate.

1226, a. Similiter planum est ne opinationem quidem esse voluntatem deliberatam, neque simpliciter si quis quid putet. Nam in potestate nostra debet esse res, cuius agendae consilium capimus. Opinamur autem de multis, quae extra potestatem nostram posita sunt, ut de diametro communem cum latere mensuram habente. Adde quod voluntas deliberata non potest appellari vera aut falsa, nec rerum agendarum in nostra potestate sitarum opinio, qua putamus debere nos aliquid facere vel non facere. Hoc autem commune est opinioni et voluntati: quippe nemo consilium capit de fine, sed de his, quae ad finem conferunt. Exempli gratia nemo consilium capit valere, sed deambulare vel assidere propter valetudinem: neque beatus esse sibi proponit, sed proponit sibi parare opes vel subire pericula, ut beatitudinem assequatur: atque omnino declarat semper ille, qui capit consilium, et de quo et cuius gratia illud consilium capiat: est autem illud, cuius gratia consilium capit, aliud, finis scilicet, illud autem, de quo consilium capit, propter aliud. Vult autem maxime finem, et opinatur debere se et valere et bene rem gerere. Itaque patet ex his voluntatem deliberatam diversam esse ab opinione et a voluntate in universum. Voluntas enim illa universa et opinio maxime ad finem spectat, voluntas deliberata non item.

Itaque voluntatem deliberatam non esse voluntatem in universum, neque vero opinationem, neque etiam animi placitum simpliciter, planum est. Quomodo autem ab his differt et quae est eius ad voluntarium ratio? Quo cognito simul intelligetur quid tandem sit voluntas deliberata. Igitur eorum, quae et esse et non esse possunt, alia sunt eiusmodi, ut possit de iis iniri deliberatio: de aliis vero non potest. Quaedam enim possunt et esse et non esse: at non est in potestate nostra eorum productio, sed partim natura, partim per alias causas generantur: de quibus quidem nemo sanae mentis deliberare instituat. Quae vero non solum possunt fieri vel non fieri, verum etiam in con-

4, a. sultationem humanam cadunt, haec sunt illa, quae vel facere vel non facere in nostra potestate est. Quapropter non deliberamus de iis, quae fiunt apud Indos, nec qua arte quadretur circulus: nam illa non sunt in potestate nostra, posterius vero fieri utique non potest. At ne de omnibus quidem, quae possimus facere, consultamus. Unde et elucet ne opinionem quidem simpliciter esse voluntatem deliberatam. De quibus vero consilium capi potest et quae cadunt sub actionem nostram, haec sunt in potestate nostra. Quare dubitet fortasse quispiam, cur medici quidem de rebus, quas scientia sua complectuntur, deliberent, sed grammatici non item. Causa vero haec est, quod, quum duobus modis errari possit (nam aut ratiocinando erramus aut rem sub sensus ponendo, hoc est rem exsequendo), in medicina quidem utroque modo errari potest, in grammatica
4, b. vero actione solum et litteris sub oculos subiiciendis errari potest: de qua actione si diu inquirere et ratiocinari velint scribentes, in infinitum res abeat. Quoniam igitur voluntas deliberata neque opinatio neque voluntas ita in universum est ut alterutrum horum aut utrumque dici possit (ex improviso enim voluntatem deliberatam nemo suscipit, quamquam ex improviso et opinari potest esse sibi agendum, et agere velle potest): ex utroque coniuncto videtur exsistere voluntas deliberata. Nam et opinio et voluntas in universum in eo, qui deliberatam voluntatem suscipit, inest. Sed quomodo ex his exsistat, quaeritur. Hoc autem significat quodammodo ipsum nomen *προαιρέσεως*. Nam *προαίρεσις* est quidem optio vel electio, *αἵρεσις*, sed non simpliciter, verum electio vel optio, *αἵρεσις*, unius rei prae altera, *αἵρεσις ἑτέρου πρὸ ἑτέρου*. Hoc autem sine circumspectione et deliberatione fieri non potest. Ergo ex opinione, quae deliberatione provocata est, constat *προαίρεσις* vel voluntas deliberata.

Iam de fine quidem nemo consultat, sed hic propositus est omnibus, verum de iis, quae ducant ad finem, utrum hoc an illud ad eum ducat, vel, ubi constitutum et aliquid, qua id ratione queat effici. Hoc autem nos omnes tamdiu deliberamus, donec ad nos revocaverimus efficiendae rei principium. Quodsi nemo suscipit voluntatem, nisi prius deliberaverit et expenderit, meliusne peiusne sit: sique ea unusquisque vult, quorum faciendorum aut non faciendorum in homine potestas, quorumque ad finem propositum ratio est: voluntatem deliberatam patet esse appetitionem rerum penes nos sitarum deliberatione provocatam. Omnes enim volumus ea, quae agenda nobis proponimus, neque vero quae volumus eadem omnia agenda nobis proponimus. Dico autem deliberatione provocatam eam appetitionem, cuius principium et causa deliberatio est, quaeque concupiscit propterea quod praecessit deliberatio.

Quare nec in reliquis animantibus nec in omni aetate nec

1226, b. in omni homine, qui esse aetate apta videatur, voluntas deliberata est. Neque enim omnes deliberare neque causam, cur quid eveniat, suspicari possunt, quamquam facultas existimandi faiecndumne quid necne sit multis inesse potest, quum tamen iis, quae ratiocinatione reperiuntur, careant. Nam deliberativa facultas animi haec est, quae investigat causam. Etenim id, cuius gratia fit quidpiam, causarum una est: nam *quare quid* causa est: cuius gratia autem vel est vel fit quidpiam, id causam esse dicimus: exempli gratia eundi causam, apportationem rerum, si quis it apportandi gratia. Itaque quibus scopus nullus propositus est, hi ad deliberandum non sunt apti. Quare quoniam homo volens facit vel facere omittit, quod facere aut non facere in ipsius potestate est, quando id ob ipsum et non ignorans facit vel facere omittit: multa autem eiusmodi facimus non praemeditati nec re praecogitata: necesse est omne cum delectu officii captum consilium esse voluntarium, sed voluntarium non continuo esse tale cum delectu captum consilium: itemque necesse est omnia, quae capto antea cum delectu officii consilio fiant, esse voluntaria, sed non omnia voluntaria fieri ex capto antea consilio. Simul autem ex his elucet, recte eos constituere, qui in legibus damna partim voluntaria partim involuntaria esse
1227, a. partim dolo malo inferri dicant: quamquam enim non satis accurate loquuntur, attingunt tamen veritatem quadamtenus: qua quidem de re infra in disputatione de iusto instituenda dicemus. Sed voluntatem deliberatam intelligitur nec voluntatem simpliciter esse nec opinationem, sed tam opinationem quam appetitionem, quum, praegressa deliberatione, in unum coierint.

Quoniam vero omnes, qui deliberant, deliberant alicuius rei gratia, estque semper scopus deliberanti propositus, cuius scopi respectu speculatur quid conducat: de fine quidem nemo deliberat, sed hic est tamquam principium et hypothesis, ut hypotheses in contemplativis scientiis: qua quidem de re quum in initio breviter tum in Analyticis accurate expositum est. De iis vero, quae ad finem ducant, deliberatio et ex arte et sine arte omnibus est, exempli causa quum, gerantne bellum cum hoc, necne, deliberant: prius autem erit id, propter quod aliquid fit, hoc est finis, exempli gratia divitiae vel voluptas vel aliud quod pro fine est. Delibérat enim, quicunque deliberat, num recte rem ceperit, aut ut id, quod ad finem ducat, ad sese revocet, aut num possit ipse ea, quae ducant ad finem, efficere. Finis autem naturâ quidem semper bonum est, et id de quo singillatim deliberatur, ut quum medicus de remedio adhibendo, dux de castris metandis deliberat: quibus finis optimum absolute est: contra naturam vero et ex perversitate finis non vere bonum, sed bonum imaginarium est. Causa autem haec est, quod quibusdam entibus non licet uti ad aliud, nisi ad id, ad quod sunt nata, exempli gratia iis, quae sunt nata ad visum (neque enim

7, a. licet videre cuius non est visus neque audire cuius non est auditus): at scientiae auxilio facere licet et id, cuius non est scientia. Neque enim similiter sanitatis eadem scientia atque morbi est, sed illius scientia secundum naturam, huius contra naturam est. Sic etiam voluntas naturâ quidem ad bonum tendit, contra naturam vero etiam ad malum: vultque homo naturâ quidem bonum, contra naturam vero et ex perversitate etiam malum. At omnis natura corrumpitur et convertitur non in quodlibet, sed in contraria et in media: hos enim limites transgredi non licet, quandoquidem etiam error non in quaelibet defert, sed in contraria, quibus quidem sunt contraria, et eiusmodi quidem contraria, quae secundum scientiam contraria sunt. Quare necesse est et errorem et voluntatem deliberatam a medio declinare ad contraria. Contraria autem medio sunt et id, quod plus est, et id, quod minus. Causa autem in iucundo et molesto posita est. Sic enim res se habet ut videatur animo iucundum esse bonum, iucundiusque melius, molestum vero ma-
7, b. lum, molestiusque peius. Itaque ex his quoque apparet in voluptatibus et doloribus cerni virtutem et vitiositatem. Nam utraque in his, quae voluntate deliberata fiunt, vertitur: voluntas deliberata autem cernitur in bonis et in malis et in iis, quae talia videntur: talia autem sunt naturâ voluptas atque dolor vel molestia.

Quoniam igitur virtus moralis et ipsa mediocritas quaedam est et omnis virtus moralis in voluptatibus ac doloribus vel molestiis vertitur, vitium vero in excessu et defectu et in iisdem, in quibus virtus, versatur: virtutem moralem necesse est esse habitum qui voluntate deliberata eligat sibi eam mediocritatem, quae est relata ad nos in iucundis et molestis, quorum ratione aliquis moribus *cuiusdammodi* esse dicitur, sive ille doleat sive gaudeat: nam homo, qui exempli gratia res dulces vel amaras amat, non dicitur esse *cuiusdammodi* moribus.

11 His constitutis quaeratur, utrum virtus efficiat ut non peccet voluntas deliberata et ut finis rectus sit, ita ut propter hoc, propter quod debeas, voluntas, adhibito officii delectu, suscipiatur: an, ut quibusdam videtur, rationem reddat rectam. At vero posterius efficit continentia: haec enim conservat rationem. Est autem aliud virtus, aliud continentia: qua de re infra erit dicendi locus: nam quibus virtus rationem rectam praebere videtur, hoc causae est, quod continentiam non discernunt a virtute morali, et quod continentia est sane res laudabilis. Sed praemittatur dubitatio. Scilicet fieri potest ut scopus quidem rectus sit, sed in iis, quae ferant ad scopum, erretur: itemque fieri potest ut in scopo erratum sit, sed quae ad hunc ducant ea recte se habeant: denique fieri potest ut neutrum rectum sit. Virtus vero scopumne facit, an ea, quae ducant ad scopum? Scopum, respondemus: nam huius nec ratiocinatio nec demon-

1227, b. stratio est, sed principii instar finem positum esse necesse est. Neque enim medicus considerat utrum valere oporteat necne, sed utrum deambulare necne: neque gymnasticus, utrum bona habitudine uti oporteat necne, sed utrum luctari necne: similiterque nulla ars alia de fine constituendo laborat. Quemadmodum enim in contemplativis artibus hypotheses locum principiorum obtinent, sic etiam in effectivis artibus finis principium et hypothesis est: exempli gratia: „quandoquidem debet hoc valere, necesse est hoc fieri, si illud [ut valeat aegrotans] fieri volumus“: plane ut illic [in contemplativis artibus]: „si continet triangulum duos rectos angulos, necesse est hoc consequi“. Cogitationis igitur principium finis est, actionis vero principium conclusio cogitationis. Si igitur omnis rectitudinis aut ratio aut virtus causa est, neque per rationem illud efficitur, dicendum est per virtutem rectum effici finem, sed non id, quod ducat ad finem. Finis autem est id, cuius gratia aliquid fit. Est enim omnis deliberata voluntas et alicuius et alicuius gratia. Cuius gratia autem aliquid fit, id medium est, cuius causa virtus est, quia haec id, cuius gratia res agitur, eligit. Verum voluntas deliberata non ad hoc, sed ad ea spectat, quae finis causa suscipiuntur. Ut igitur haec, quae propter finem facienda sunt, recte consequaris,
1228, a. alia facultate opus est: sed ut finis, ad quem spectat voluntas deliberata, rectus sit, id vero virtus efficit. Atque hanc ob causam ex consilio hominis eiusque voluntate iudicamus, cuiusmodi ille sit: hoc est spectamus, non quid ille faciat, sed cuius gratia faciat. Similiter etiam vitiositas contrariorum gratia consilium et voluntatem deliberatam gignit atque format.

Quod si quis, quum penes ipsum est facere honesta et non facere turpia, contrarium facit, apparet atque exstat, hunc hominem non esse probum. Itaque necesse est et vitium esse voluntarium et virtutem: nulla enim necessitas ut prava faciamus cogit. Quapropter et vituperationem vitium et laudem virtus habet. Nam quae ab invito turpia et mala committuntur, ea non vituperantur: neque laudantur, quae bona fiunt ab invito, sed quae a volente. Praeterea ita laudamus omnes et vituperamus ut voluntatem hominum spectemus potius quam facta, quamquam actio et operatio virtutis praestantius est, quia homines male facta etiam coacti committunt, sed nemo ea consulto sibi proponit. Quia vero difficile est perspicere voluntatem et consilium hominis, idcirco ex factis et operibus, qualis sit aliquis, iudicare cogimur. Est igitur potius quidem actio et operatio, sed laudabilius voluntas: idque quum ex rationibus expositis colligatur, tum cum re consentit ac veritate.

III.

1228, a. Mediocritates igitur esse virtutes easque a consilio deliberato proficisci, habitusque his oppositos esse vitia, in universum, nominatis etiam habitibus, diximus. Iam singillatim eas persequamur et ordine de iis dicamus: ac primum quidem de fortitudine. Ac videtur fere omnibus fortem spectari in terroribus, et fortitudinem in virtutum numero haberi. Supra igitur in virtutum tabula audaciam et metum tanquam contraria distinximus: nam sunt sibi quodammodo contraria. Apparet igitur etiam eos, qui ab his habitibus nomen sortiantur, similiter sibi esse contrarios, timidum scilicet (hic enim ex eo, quod plus quam decet metuit, et minus quam decet audet, nomen habet) et audacem: audax enim eo dicitur, quod minus quam decet metuit ac plus quam decet audet: unde etiam nomen natum. Audax enim ab audendo appellatur. Itaque quonim fortitudo optimus habitus in metuendo et audendo est, neque licet ita se gerere ut audaces (ex parte enim infra modum sunt, ex parte supra modum), neque ita ut timidi (hi enim idem peccant,
1228, b. quamquam non in iisdem, sed in contrariis: nam in audendo infra modum sunt, in metuendo supra modum): apparet medium habitum inter audaciam et timiditatem esse fortitudinem: nam hic habitus medius est optimus. Videtur autem vir fortis plerumque vacuus esse metu, timidus contra propensus ad metum, videturque posterior et multa et pauca et magna et parva metuere, et quidem vehementer ac celeriter, prior vero aut omnino non metuere aut leviter et vix et raro et non nisi magna: ac vir fortis etiam ea, quae vehementer terribilia sunt, sustinet, timidus ne ea quidem, quae paullulum formidolosa sunt. Qualia igitur sustinet vir fortis? Primum eane, quae ipsi terribilia sunt, an ea, quae alii terribilia sunt? Quod si posteriora, nihil magnificum videatur, esse virum fortem: sin priora, etiam viro forti multa ac magna terribilia videantur, et terribilia ea dicenda sint, quae singulis terrorem iniiciant, exempli gratia si quis vehementer aliqua re terreatur, hunc magnus ac validus metus occupet, sin non ita valde terreatur, non ita valido metu teneatur. Ita sequatur, ut vir fortis magnos sibi ac multos terrores fingat: at videbatur e contrario fortitudo hominem metu vacuum reddere, idque in eo cerni dicebamus, quod aut nihil aut pauca tantum metueret, ac leviter ac ne vix quidem. At fortasse terribile, sicuti et iucundum et bonum, dicitur duobus modis. Quaedam enim absolute, quaedam alicui quidem iucunda et bona sunt, sed non absolute, immo e contrario mala et non iucunda, scilicet ea, quae improbis hominibus utilia sunt, et quae puerulis,

1228, b. quatenus sunt pueruli, iucunda videntur. Similiter etiam terribilia partim absolute terribilia sunt, partim alicui. Quae igitur timidus, quatenus timidus est, metuit. ea partim nulli homini terribilia sunt, partim leviter dumtaxat: quae vero plerisque hominibus quaeque naturae humunae in universum terribilia sunt. haec absolute terribilia dicimus. Vir fortis vero in illis vacat metu, ac talia terribilia sustinet, quae ei ex una parte sunt terribilia, ex altera parte non sunt terribilia. scilicet terribilia quatenus est homo, non terribilia utique aut leviter, quatenus est vir fortis: quamquam sunt talia terribilia: sunt enim plerisque hominibus terribilia. Hanc ob causam laudatur etiam hic habitus. Est enim viri fortis similis ratio atque robusti ac validi: hi enim non propterea quod alter eorum a nullo labore, alter ne a nimio quidem labore frangatur. robusti validique putantur, sed propterea, quod quibus rebus vulgus hominum ac plurimi affliguntur, his aut omnino non tanguntur aut leviter tanguntur, dum valetudinarii et infirmi et ignavi etiam communibus et vulgaribus corporis incommodis et affectionibus debilitantur, et quidem celerius vehementiusque quam plerique homines, quamquam e contrario illis rebus, quibus robusti ac validi homines franguntur, saepe non moventur aut leviter tanguntur.

Quaeritur autem num viro forti nihil sit terribile neque ei unquam metus iniiciatur. An fieri potest ut hic quoque aliquando 1229, a. timeat, modo id, quod supra diximus, teneamus? Scilicet fortitudo est obtemperatio rationi: ratio autem honesta expetere iubet. Quicunque igitur non ob honestum sustinet terribilia, is aut mentis non compos aut audax est: qui vero ob honestum non cedit metui, is vere metu vacuus solusque fortis est. Iam timidus etiam ea, quae non debet, metuit, audax vero etiam in his, in quibus non oportet, audet: fortis vero in utroque ita, ut rectum est, sese praestat, eoque medius est. Nam quae ratio iubet, ea et audet et metuit. Ratio autem magna pericula et perniciosa non iubet sustinere, nisi honestum fuerit. Dum igitur audax, etiam si non iubet ratio, audet ista, ignavus vero ne ita quidem, si iubeat ratio: vir fortis solus tum, quum iubet ratio, audet.

Perhibentur autem quinque species fortitudinis, ob quandam similitudinem: nam eadem quidem illi, qui ita fortes nominantur, sustinent, sed non ob causas easdem. Quarum una est fortitudo civilis: quam parit pudor ac verecundia. Altera est militaris: haec est ob experientiam et quia noverunt non, ut Socrates arbitrabatur, terribilia, sed quia noverunt rationes quibus terribilia a se avertant. Tertia est ab imperitia et ignorantia, qua fortitudine infantes et homines insani partim non cedunt iis, quae in eoscunque ruant, partim serpentes contrectant. Alia est ex spe bona, ex qua tam ii, qui secunda fortuna saepe abundarunt, quam homines ebrii pericula sustinent: nam spem

20, a. bonam addit vinum. Alia fortitudo venit a tali affectu, cui nulla ratio moderatur, exempli gratia ab amore et ab ira: nam si quis amat, audax potius quam ignavus est, multaque pericula sustinet, ut tyrannicida ille Metapontinus et ille in Creta de quo est in fabulis. Idemque fit ob iram et excandescentiam: nam mentem exacerbat ira. Hanc ob causam etiam ferae fortes esse videntur, quum non sint: nam ubi exacerbatae sunt, tali fortitudine praeditae sunt: sin minus, non sunt fortes, quemadmodum ne audaces quidem fortes dici possunt. Sed tamen maxime naturalis est illa fortitudo, quae ab ira venit: nam indomitum quiddam ira est: ex quo fit ut etiam pueri optime pugnent. Civilis vero fortitudinis causa lex est legumque reverentia. At nulla harum vera fortitudo est, quamquam ad exhortandos homines in periculis constitutos horum omnium magna utilitas est.

Itaque de rebus terribilibus in universum diximus: sed accuratius rem definiri praestat. Terribilia igitur in universum dicuntur ea, quae iniiciunt metum. Cuius generis omnia illa sunt, quae videntur afflictionem creare perniciosam: nam per ea, per quae homini alia quaedam afflictio paratur, alius quidam dolor aliusque affectus efficitur, sed non metus: exempli causa si quis praevideat se doliturum esse dolorem eum, quem dolent homines invidi, vel eum, quem aemulantes vel pudore affecti. Verum metus de talibus tantummodo doloribus oritur, quos apparet adventare, et quorum vis ac natura homines vita privare solet.
9, b. Itaque nonnulli quum sint admodum molles, in quibusdam tamen rebus fortes apparent, itemque nonnulli duri et tolerantes homines etiam ignavi reperiuntur. Iam videtur fere proprium esse fortitudinis ut homo ad mortem mortisque dolorem certo modo affectus sit. Nam si quis sit eiusmodi, ut calores et frigora similesque molestias ita sustineat ut iubet ratio, quum illae molestiae non sint periculosae, idem autem ad mortem mollis formidolosusque sit, non ob alium affectum, sed ob ipsum interitum: si autem alius ad illa quidem mollis sit, ad mortem autem metu vacuus: ille sane timidus, hic vero fortis esse videatur. Nam de periculo tantummodo in eiusmodi rebus terribilibus loquimur, quum prope est illud, quod talem perniciem efficiat. Videtur autem periculum, quum id, quod perniciem efficiat, prope esse apparet. Qualia igitur sint illa terribilia, in quibus virum fortem cerni dicamus, significatum est: nam ea dicimus, quae dolorem perniciosum efficere videantur. Verum haec ipsa necesse est propinqua ac non remota videri, tantaque magnitudine aut esse aut esse videri necesse est, ut humanae naturae respondeant. Quaedam enim necessario cuivis homini terribilia sunt omnesque homines exsternant. Quemadmodum enim calida et frigida aliaeque quaedam vires ultra nos ultraque humani corporis habitus sunt [ut resistere iis homo nequeat], ita nihil vetat quin sint etiam quaedam animi affectiones humana natura superiores. Ac

1229,b. timidi quidem et audaces decipiunt sese ob habitus: nam timido et ea, quae non sunt terribilia, terribilia esse videntur, et ea quae leviter terreant, eundem vehementer terrent: contra audaci ea, quae terribilia sunt, audenda, et ea, quae vehementer terreant, leviter terrere videntur: contra viro forti ea, quae vere sint horribilia, horribilia videntur. Itaque nec is, qui ob ignorantiam terribilia sustinet, fortis dici potest, exempli causa si quis fulmina non fugiat ob insaniam: nec si, cognita periculi magnitudine, periculo obviam eat ob iram, quemadmodum Celtae armis sumptis obviam eunt undis, utque in universum fortitudo barbarorum cum ira coniuncta est. Quidam autem etiam ob alias voluptates pericula sustinent. Nam ira quoque voluptatem quandam habet: est enim coniuncta cum spe ulciscendi. Verumtamen neque si quis ob hanc voluptatem neque si ob aliam voluptatem aut ob fugam maiorum dolorum mortem appetit et excipit, nemo horum iure dicatur fortis. Nam si mori iucundum esset, saepe intemperantes ob incontinentiam morerentur, quemadmodum etiam nunc, quum mori ipsum non sit iucundum, sed ea iucunda sint, quae mortem comitem habent et conciliant, multi ob incontinentiam scientes in mortem incurrunt: quorum tamen nemo fortis esse videatur, etiamsi satis prompte mori videatur. Neque vero eorum, qui ob laboris fugam, ut multi faciunt, ter-
1230,a. ribilia sustinet, quisquam fortis est: quemadmodum etiam Agathon dicit:

„Quum se labores ferre posse non putat,
„Ignava mortem concupiscit natio:“

et quemadmodum Chironem poetae narrant ob vulneris dolorem mori concupivisse, quum esset immortalis. Neque aliter statuendum de iis, qui ob experientiam pericula sustinent, quo pacto ea plerique homines militares sustinent. Contra enim se habet res atque arbitrabatur Socrates, qui fortitudinem scientiam esse existimabat. Neque enim propterea, quod noverunt terribilia, audent ii, qui malos scandere sciunt, sed quia auxilia sciunt terribilium: neque id, ob quod audacius certant, fortitudo est. Ita enim et vires et divitiae secundum Theognidem fortitudinis causae habendae essent:

„nam quemcunque domat paupertas —.“

Praeterea nonnulli, qui aperte timidi sunt, tamen pericula sustinent ob experientiam: id autem faciunt, quia non arbitrantur esse sibi periculum: noverunt enim auxilia. Argumento hoc est, quod quum destitutos se auxilio putant estque iam propinquum malum, refugiunt. Verum de omnibus his, quos aliqua earum, quas diximus, causarum ad fortitudinem impellit, illi, qui ob pudorem ac verecundiam mala tolerant, maxime ad veram fortitudinem accedere videntur, quemadmodum etiam Homerus Hectorem certamen cum Achille inivisse dicit:

1230, a. „*Hectora sed cepit pudor* —“

et

„*Pulydamas primus turpi me labe notabit.*“

Atque haec quidem civilis fortitudo est. Sed vera fortitudo neque haec est neque earum, quas supra recensuimus, ulla, sed habent similitudinem, ut etiam illa ferarum, quae ira elatae plagis obviam ruunt. Neque enim propterea periculo resistendum est, quod metus est ne bona fama pereat, neque ob iram, neque quod te non credis in isto periculo moriturum esse, aut quod ad te servandum circumvallatus praesidiis es: ita enim nihil omnino terribile esse videatur. Verum quoniam omnis virtus voluntate deliberata nititur (quod quo modo dicamus supra exposuimus, quum contendimus hanc facere ut ob certum quiddam, id est ob finem, ob honestum, omnia officia seligantur): apparet fortitudinem quoque, quum sit virtus quaedam, facere ut alicuius gratia terribilia sustineantur: ergo neque ob ignorantiam (nam ut recte potius iudicemus virtus efficit) neque ob voluptatem, sed quia honestum est: nam si sustinere pericula quaedam non honestum, sed insanum fuerit, vir fortis illa non sustinebit: ita enim turpe erit.

In quibus igitur fortitudo mediocritas sit, et quorum mediocritas sit, et ob quas causas mediocritas sit, et quae vis sit rerum terribilium, exposuimus.

2 Iam de temperantia et intemperantia accuratius dicamus. Dicitur autem intemperans multis modis. Primum intemperans dicitur is, qui non temperatus, ut ita dicam, nec sanatus est, 1230, b. sicuti insectus dicitur, qui non est sectus, et quidem tam is, qui potest secari, quam is qui secari non potest: insectum est enim et id, quod non potest secari, et id, quod potest quidem, sed non est sectum: eodem modo et intemperatum dicitur tam id, quod non potest temperationem in se recipere, quam id, quod potest quidem, sed non est temperatum in iis peccatis, quibus evitandis recte agit vir temperans: quo significatu de pueris intemperantibus loquimur: hi enim ex tali intemperantia nomen trahunt. Deinde alio modo intemperantes dicuntur ii, qui sunt aut aegre sanabiles aut nulla omnino castigatione sanabiles. Quum vero pluribus modis dicatur intemperantia, hoc quidem apparet, cerni eam in quibusdam voluptatibus et molestiis, temperantesque et intemperantes et inter se et ab aliis eo differre, quod ad voluptates ac molestias sint certo modo dispositi. Ostendimus autem supra, quomodo intemperantiae nomen translate dicatur. Qui enim ob stuporem quendam voluptatibus plane non tanguntur, hi ab aliis homines sensus expertes, ab aliis aliis nominibus appellantur. Neque tamen facile reperitur neque admodum vulgaris est hic affectus propterea, quod omnes in alteram potius partem peccant, omnibusque insitum et innatum est ut talibus voluptatibus cedant easque sentiant. Maxime autem

1230, b. tales sunt ii, quos poetae comici producunt agrestes, qui ne ad moderatam quidem et necessariam voluptatem accedunt.

Sed quum in voluptatibus vir temperans cernatur, eundem etiam in cupiditatibus quibusdam cerni necesse est. Quaeritur igitur in quibus. Neque enim in omnibus cupiditatibus neque in omnibus voluptatibus vir temperans se temperantem praebet. sed tantummodo in duobus, ut videtur, sensilibus, scilicet in iis, quae gustatu et tactione sentiuntur, re vera autem in iis, quae tactu sentiuntur: nam in iis voluptatibus, quae adspectu pulchrorum sine cupiditate Veneris parantur, et in iis molestiis, quae adspectu turpium sentiuntur, et in iis voluptatibus vel molestiis, quae auditione consonorum vel dissonorum, et in iis, quae odoratione bene olentium vel male olentium excitantur, in his omnibus non est locus temperantiae. Neque enim quisquam eo, quod horum aliquo afficiatur aut non afficiatur, intemperans dicitur. Nam si quis statuam pulchram vel pulchrum equum hominemve contemplans aut si quis audiens canentem neque edere neque bibere neque re Venerea uti velit, sed pulchra illa spectare et canentes audire malit, hic non videtur esse intemperans, quemadmodum ne illi quidem qui deleniti erant a Sirenibus. Verum tantummodo in his duobus sensilibus, in quibus etiam reliqua animantia sensu gaudii et doloris perfunduntur, hoc est iis, quae gustatu et tactione sentiuntur, cerni videatur vir temperans. Reliquis autem iucundis, quae ceteris sensibus perci-
1231, a. piuntur, omnes omnino bestiae non videntur moveri, exempli causa harmonia vel pulchritudine: nihil enim, quod alicuius momenti sit, moveri videntur adspectu pulchrorum vel auditione consonorum, nisi forte prodigiosum fuerit. Ac ne bene olentibus quidem aut male olentibus: quamquam sensibus acrioribus utuntur: at etiam odoribus iis gaudent, qui per accidens, non per sese delectant. Per accidens autem delectare dico eos odores, quibus gaudemus ob spem vel ob memoriam, exempli gratia ob spem vel memoriam obsonii vel potus: nam his odoribus ob aliam voluptatem gaudemus, edendi scilicet vel bibendi. Per sese autem delectare dico tales odores, quales sunt florum. Unde sane lepide dixit Stratonicus, alia pulchrum olere, alia suave. Namque non omnibus voluptatibus, quae quidem gustando percipiuntur, bestiae moventur, neque talibus, quae extrema lingua sentiuntur, sed tantummodo iis tanguntur, quae gula ac faucibus sentiuntur: atqui haec affectio tactui similior videtur quam gustui. Quare homines gulosi non optant sibi ut linguam habeant longam, sed ut gruis guttur ac fauces, id quod sibi optabat Philoxenus Eryxidis filius.

Itaque in iis, quae tactu sentiantur, versari intemperantiam dicendum est: et in talibus voluptatibus percipiendis homo intemperans occupatus est. Nam vinolentia et voracitas et salacitas et ligurritio et omnia talia, in quae, tamquam in species,

1, a. intemperantia discernitur, ad eos, quos diximus sensus, pertinent. At in voluptatibus videndo vel audiendo vel olfaciendo percipiendis nemo, etiam si modum excedat, intemperans dicitur, sed sine probro tales errores vituperamus. Atque omnino in quibus rebus non cernitur vir continens, in iis ne intemperans quidem quisquam dicitur. Incontinentes autem nec intemperantes sunt nec vero temperantes. Iam vero sensus expers, vel quocunque nomine eum vocari placet, ille dicatur, qui ita ingeniatus est, ut citerius debito resistat in iis, quibus frui et gaudere omnes fere homines necesse est: ille vero, qui ultra quam debet excurrit, intemperans est. Omnes enim his rebus, quae ad victum ac vitae cultum omnino necessariae sunt, naturâ gaudent, harumque cupiditate moventur, neque tamen propterea intemperantes videntur aut appellantur. Neque enim excedunt modum in gaudendo, quum sunt re desiderata potiti, neque in dolendo, quum non sunt potiti: neque vero iidem dici possunt indolentes: neque enim infra, quam debent, sed potius supra, dolent vel gaudent.

Quum vero in his rebus et excessus sit et defectus, etiam mediocritatem esse apparet: atque hic optimus habitus est et ambobus illis contrarius. Itaque quoniam temperantia est optimus habitus in iis rebus, in quibus cernitur intemperans, mediocritas illa, quae in iis iucundis sensu percipiendis, quae diximus, vertitur, temperantia est, mediocritas inter intemperantiam
11, b. et stuporem: excessus autem est intemperantia, defectus vero aut vacat nomine aut iis, quae diximus nominibus, appellandus est. Accuratius vero de voluptatum generibus infra in iis, quae de continentia et incontinentia dicentur, disseretur.

§ Eodem modo statuendum est de lenitate et de iracundia. Nam homo lenis cernitur in illa molestia, quae ab ira oritur, quod ad hanc certo modo affectus est. Opposuimus autem in descriptione nostra homini iracundo et aspero et fero (nam haec omnia eiusdem sunt habitus) hominem servili animo et stupidum: nam ita fere vocant eos, qui nec ibi, ubi oportet, efferuntur ira, sed contumelia affecti cedunt et ad contemptum ac despicatum humiles sunt. Contraria enim sunt, quum quis aut celeriter aut vix tandem, et quum quis aut leviter aut vehementer, et quum aut per longum tempus aut breve tempus dolet eum dolorem, quem vocamus iram. Quoniam autem, ut in reliquis, ita hic quoque et excessus est et defectus (nam iracundus est eiusmodi homo, qui exasperatur et celerius et vehementius et diutius, quam rectum est, et qui talibus rebus excandescit, quibus non debet, et quidem saepe: dum servilis animi homo plane contrarium facit), apparet esse etiam aliquem in hac inaequalitate medium. Quia vero pravi sunt ambo illi habitus, intelligitur iustum esse eum habitum, qui horum medius est. Quo qui praeditus est, is neque prius iusto neque serius,

1231,b. neque iis rebus, quibus non debet, irascitur, neque vero quibus debet non irascitur. Quoniam igitur lenitas optimus habitus in his affectibus est, videtur etiam lenitas esse quaedam mediocritas, et lenis medius inter iracundum et servili animo hominem.

4 Sunt autem etiam animi magnitudo, et magnificentia, et liberalitas, mediocritates, et liberalitas quidem in pecuniae acquisitione et amissione. Nam qui acquisitione omni magis gaudet quam debet, amissione autem omni magis angitur quam debet, is illiberalis est: qui vero utroque minus quam debet tangitur, is asotus seu prodigus et profusus est: contra qui in utroque talem se qualem debet praestat, is liberalis est. Atqui quum dico *ut debet,* dico, et in his, et in reliquis, eum modum, quem praescribit ratio recta. Quoniam vero illi in excessu et defectu versantur, ubi autem extrema sunt, ibi etiam medium est, atque hoc optimum est, unum autem in quavis re genere optimum est: necesse est liberalitatem esse mediocritatem profusionis (seu luxuriae) et illiberalitatis in pecuniae acquisitione et amissione. Bifariam autem pecunia et ars quaestus intelligitur. Nam ars quaestus est partim per sese usus rei paratae ac possessae, ut 1232,a. calcei aut vestimenti, partim per accidens quidem, sed non perinde ac si quis lance utatur calceo, sed ut venditio et conductio: nam tum uteris calceo. Avarus autem est is, qui ad pecuniam attentus est: pecunia autem pro accidentiali usu rei est. Illiberalis vero et prodigus in accidentiali ratione quaestus occupati sunt: nam illiberalis in naturali quaestu augmentum quaerit: prodigus negligit curam necessariorum: contra vir liberalis ex his, quibus abundat, largitur. Horum autem species numerantur gradu in rebus singulis differentes: illiberalis species sunt homo parcus, sordidus, turpilucricupidus: ac parcus quidem dicitur, qui non erogat pecuniam: turpilucricupidus, qui conquirit, quaecunque potest: sordidus, qui vel ad minima vehementer attentus est: circumscriptor et sociofraudus ac praedo, qui illiberalitate sua adductus aliis infert iniurias. Item asoti sunt species, ganeo ac nepos, qui temere rem comedit, vappa ac nebulo, qui molestiam cum rationibus considerandis coniunctam reformidat.

5 Iam vero animi magnitudini quid proprium sit, ex iis, quae homini magnanimo tribuuntur, constituendum est. Quemadmodum enim etiam alia, quae propter vicinitatem et similitudinem quandam quadam tenus non satis perspicua sunt, longius progrediendo discernenda sunt: ita idem in animi magnitudine faciendum est. Nam interdum contrarii idem sibi vindicant, ut homo prodigus idem quod vir liberalis, homo pertinax idem quod vir gravis, audax idem quod fortis: nam in iisdem rebus versantur, et quadam tenus sibi vicini sunt, quemadmodum non solum vir fortis, verum etiam homo audax pericula sustinet: at hic hoc modo, ille illo: atque in ipso modo differentia maxima

32, a. est. Appellamus **autem** certos quosdam homines *magnanimos* propter vim quandam **ac** magnitudinem animi. Hanc ob causam vir magnanimus viro gravi et magnifico similis esse videtur, quandoquidem elatio quaedam animi cum omnibus virtutibus coniuncta est. Nam recte iudicare et de magnis et de parvis posse, laudi datur: magna autem videntur ea, quae sequitur is, qui optimo habitu praeditus est in illis, quae iucunda esse videntur: at vero animi magnitudo optimus habitus est: quid autem maius, quid minus sit, hoc unaquaeque virtus in sua ditione recte diiudicat, atque id, quod vir prudens et virtus iubeat, exploratum habet: ergo animi magnitudinem sequuntur omnes virtutes, vel ipsa omnes virtutes sequitur. Praeterea viri magnanimi videtur, posse quaedam contemnere. Omnis autem
32, b. virtus facit ut contemnere ea possimus, quae magna quidem, sed rationi contraria sunt: quemadmodum fortitudo facit ut pericula magna contemnantur (nam turpe esse existimat, numerari inter ignavos et inter imbelles, neque ei omnis multitudo terribilis esse videtur), et quemadmodum vir frugi ac temperans contemnit voluptates magnas ac multas, et quemadmodum vir liberalis contemnit opes. Idem cadere videtur in virum magnanimum, quia cordi habet pauca, sed magna: quae quum curat, de vulgi iudicio non anxie sollicitus est. *Nam plus refert viri magnanimi, quid iudicet unus vir probus, quam quid dicant multi de vulgo,* ut Antiphon damnatus respondit Agathoni defensionem eius laudanti. Atque contemnere quaedam posse, viri magnanimi maxime proprium esse videtur. Nam quod attinet ad honores, ad vitam, ad divitias, ad reliqua, de quibus homines plerumque solliciti sunt, haec vilipendit, excepto honore: ac doleat sane, si privetur honore debito, et si se indigni hominis imperio subiectum videat: contra gaudet, si honore decoratur.

Quae quum ita sint, secum ipse pugnare vir magnanimus videatur: nam quum idem et curet honorem et contemnat vulgus ac gloriam, non videtur sibi constare. Itaque haec distinguenda sunt. Scilicet honor et parvus et magnus duobus modis esse potest. Differt enim honor prout aut a vulgo et imperita multitudine aut a viris vere nobilibus defertur: idemque pro re ac causa, ob quam tribuitur, diversus est. Nam magnus existimatur honor non ob multitudinem eorum, qui honorant, neque ob solam qualitatem, sed ob dignitatem ipsi propriam: revera autem etiam magistratus et reliqua bona tum praeclara et studio digna sunt, quum vere magna et eximia sunt. Quia vero nulla virtus caret magnitudine, videtur, sicuti diximus, unaquaeque virtus homines in eo, circa quod est, facere magnanimos.

Verumtamen est quaedam virtus, separanda a reliquis virtutibus, animi magnitudo, quemadmodum proprio vocabulo is, qui ea virtute praeditus est, magnanimus appellatur. Quum autem alia bona revera, alia illo, quo supra diximus, pacto

1232,b. pretiosa et honorabilia, aliaque revera magna, alia parva sint: quumque nonnulli, qui his bonis digni sunt, sese etiam dignos iudicant: in his quaerendus est vir magnanimus. Haec autem differunt quattuor modis. Nam est ut dignus sis magnis, atque te ipse his dignum censeas: est ut parvis sis dignus atque te his dignum esse arbitreris: est vero etiam ut contrarium utriusque eveniat: nam potest etiam aliquis esse talis, qui, quum parvis dignus sit, magnis se dignum iudicet, quum de bonis pretiosis agitur: alius vero, qui dignus sit magnis, fortasse parvis se ipse censeat dignum. Qui igitur, parvis quum dignus sit, tamen magnis se dignum iudicat, is vituperandus est: nam ineptum est et non honestum, praeter dignitatem alicui aliquid deferri. Item vituperandus est, qui, dignus quum sit honore de-
1233,a. lato, hunc tamen aversetur. Restat utrique horum contrarius ille, qui, quum dignus sit magnis, ipse quoque se his magnis censeat dignum, et qui ea, quibus dignus est, etiam petat. Hic vero laudabilis et inter illos medius est.

Quum igitur in honoris reliquorumque bonorum pretiosorum ac honorabilium appetitione et usu optimus habitus sit animi magnitudo, quumque in his, neque vero in rebus utilibus, hominem magnanimum occupatum esse dicamus, quumque simul haec mediocritas laude dignissima sit: apparet etiam animi magnitudinem esse mediocritatem. Quod autem attinet ad contraria, habitus eius, qui dignum se censet bonis magnis; quum tamen his indignus sit, elatio animi ac superbia dicitur: nam elatos ac superbos appellamus eos, qui magnis se putant dignos, quum sint indigni. Contra habitus eius, qui, quum sit dignus magnis, non censet se dignum, humilitas est animi et demissio: nam humilis et demissi animi est, quum habeas, ob quae iure dignus iudiceris, non tamen censere te dignum. Ex quo sequitur ut magnitudo animi mediocritas sit inter animi stolidam elationem et animi humilitatem et demissionem. Sed quartus illorum, quos distinximus, neque prorsus vituperandus neque vero magnanimus dicendus est, quum non in re, quae magni momenti sit, versetur. Nam neque dignus est neque dignum se magnis existimat: quare non est contrarius. Quamquam videatur esse contrarium, magnis dignum censere se magnis dignum, et parvis dignum censere se parvis dignum. Neque tamen talis homo viro magnanimo contrarius est, neque quisquam eum reprehendendum dixerit: namque ita, ut ratio iubet, sese habet: neque talis homo naturâ a viro magnanimo diversus est: nam uterque quo dignus est, hoc sese dignum iudicat. Atque ex tali homine poterit etiam fieri homo magnanimus: nam quibus dignus est, his semper sese dignum censebit. Contra homo minuto et parvo animo, qui, quum bonis, ob quae ad honores adspirare posset, instructus sit, non tamen honore se dignum deputat, quid tandem diceret, si tantummodo parvis esset dignus? Nam si, magna

33, a. postulans, arrogans sibi videbatur, quum erat magnis dignus, profecto si aliquando, parvis dignus, aliquid postularet, multo magis arrogans sibi videretur. Quocirca nemo talem hominem minuto et parvo animo esse dicet, qui, quum inquilinus sit, non censet se dignum magistratu, sed hos honores aliis cedit: at illi hoc nomen tribuemus, qui, quum honesto loco natus imperiumque ac honores aliquid magnum esse existimet, tamen imperium ac magistratus deprecetur.

6 Iam vero vir magnificus non in quavis actione conspicitur, sed in sumptu faciendo: nisi forte aliquando nomine per translationem utimur: nam in universum constat, sine sumptu non esse magnificentiam. Decorum enim in splendore apparatus et ornatus cernitur: qui splendor non quolibet sumptu, sed insigniori, quam vitae quotidianae necessitas postulat, conciliatur. Qui igitur in magno sumptu decorae magnitudini studet, quique hanc talem mediocritatem ob voluptatem cum ea coniunctam expetit, is est magnificus. Qui vero ultra et praeter modum sumptum indecorum facit, is proprio nomine caret, sed habet
3, b. quandam affinitatem eorum, quos vocant inelegantes, insulsos, stolidos, inficetos, ostentatores gloriosos. Exempli causa si quis dives nuptias filii sui apparans existimat decere se talem apparatum, qualis decet eum, qui homines frugales paucaque desiderantes, epulis excipit, is est indecore parcus: qui vero tales quos modo descripsi convivas perinde ac si nuptias filii sui apparet, excipit, et quidem non gloriae causa nec pro singulari aliqua auctoritate, is similis est ostentatori glorioso: qui vero pro dignitate illos et ut iubet recta ratio excipit, is est magnificus. Decorum enim pro dignitate est. Nihil est enim decorum, quod contra dignitatem est. Debet autem decorum in eo conspici, quod ratio habetur et rei, in quam pecunia impenditur, et causarum, ob quas impenditur (nam exempli causa in vernae alicuius nuptiis aliud decorum est, aliud in nuptiis amati), denique quod ratio habetur personae, quae illam pecuniam impendit, atque quaeritur num tantus, quantum in animo habes, sumptus rei conveniat talive, de qua agitur, causa dignus sit: quemadmodum pompa illa sollemnis Olympica non visa est decere Themistoclem, quod hic obscurioribus ad gloriam natalibus fuisset, sed decere visa est Cimonem. Ille vero qui, qualiscunque dignitas fuerit, susque deque habet, inter hos non est numerandus. Idem valet de liberalitate: nam sunt, qui neque liberales neque vero illiberales dici possint.

7 Iam vero reliqua, quae in moribus laudantur et vituperantur, partim excessus sunt, partim defectus, partim mediocritates passivae. Exempli causa, si consideramus habitus hominis invidi et hominis malevolentis, eius qui malis alienis gaudet: invidus in eo cernitur, quod dolet ob hominum dignorum successus felices: affectio hominis malevolentis in eadem causa (quum

1233,b. dignis bene est) proprio vacat nomine: sed quis ita affectus sit, manifestum est: nam est ille, qui gaudet, quando homines indigni calamitatibus obruuntur. Medius horum est is, qui, quando iustum ac rectum est, indignatur: cuius hominis affectionem veteres appellaverunt *νέμεσιν* seu indignationem iustam, quum quis aegre fert hominum immeritorum sive calamitates sive successus felices, at gaudet, quum merita hominibus meritis eveniunt. Unde deam quoque putant esse Nemesin.

Verecundia ac pudor mediocritas est inter impudentiam et stuporem. Nam qui nihil prorsus de existimatione sua laborat, impudens est: qui de omni qualium ea cunque sit, existimatione sui sollicitus est, is stupidus et quasi attonitus dicatur: qui autem aequorum iudicum atque virorum honestorum existimationem et opinionem respicit, is verecundus est.

Comitas et humanitas mediocritas est inter morositatem et odium atque inter adulationem. Nam qui in omnibus rebus alterius cupiditatibus haud cunctanter morem gerit, adulator est: qui omnibus voluptatibus alterius adversatur, morosus vel odiosus est: qui vero nec omnem voluptatem alterius aucupatur nec omni voluptati alterius refragatur ac resistit, is comis et humanus est.

Gravitas ac sanctitas mediocritas est insolentiae et assentationis. Qui enim nulla in re ad alterius voluntatem vivit et ad contemptum inclinat, is insolens est: qui vero in omnibus ad alterius arbitrium vivit omnibusque se minorem gerit, is assentator est: qui vero modo cedit alteri, modo non cedit, et quidem hominibus dignis talem sese impertit, is vir gravis est.

Vir verax et simplex, qui vocatur *semper sui similis,* medius est inter dissimulatorem et hominem gloriosum. Nam qui in
1234,a. deteriorem partem de se, non ignorans, mentitur, is dissimulator est: qui in meliorem, gloriosus: qui ut est ita prae se fert, is verus et, ut Homerus ait, *πεπνυμένος* est. Atque omnino alter veritatis amator est, alter mendacii.

Est vero etiam urbanitas mediocritas, et vir urbanus inter agrestem ac durum medius est et inter scurram. Quemadmodum enim in cibis sumendis fastidiosus differt a vorace, quod alter nihil cibi aut pauca et aegre sumit, alter haud cunctanter omni cibo contentus est: sic agrestis ille et insulsus habet se ad scurram et nugatorem importunum: ille enim nihil ridiculum patitur, sed omnia in malam partem accipit: hic vero omnia in bonam partem accipit et in iocum convertit. Quorum neutrum rectum est: sed alia quidem admittenda sunt ioca, alia non item, atque in eo rectae rationi obsequendum est: id quod facit homo urbanus. Cuius rei ratio haec est. Talis nimirum urbanitas, qualem indicavimus (non illa, quam translate dicimus), habitus iustissimus, et mediocritas laudabilis est: extrema contra

1234, a. vituperanda sunt. Quum vero duae sint species urbanitatis (alter enim cernitur in gaudio ex re ridicula, vel in se ipsum coniecta, percipiendo, si quidem res fuerit vere ridicula, cuius generis scomma est: altera versatur in eo, ut iocos ludosque aliis exhibere possis): hae inter se quidem diversae sunt, sed ambae tamen mediocritates. Nam qui recte sentit ac iudicat de eo, qui talia, ob quae gaudeat ac rideat alter, exhibere potest, etiamsi in se ipsum dicterium dictum sit, is medius erit inter scurram importunum et hominem lentum ac frigidum. Haec autem definitio melior est, quam si dicamus, dictum ac iocum non debere acerbum esse homini deriso, qualis ille cunque sit: nam illi potius, qui mediocritate ac moderatione praeditus est, dictum ac iocus placere debet: hic enim recte iudicat.

Verum omnes hae mediocritates laudabiles quidem, neque tamen virtutes sunt, nec habitus his contrarii vitia dici possunt: exsistunt enim sine voluntate ac sine consilio deliberato. Quare eas inter passiones numeravimus, quod unaquaeque earum est quaedam passio. Sed quoniam hae affectiones naturales sunt, ad naturales etiam virtutes conferunt: est enim, ut infra docebitur, unaquaeque virtus et naturâ et alio modo, quando coniuncta est cum prudentia. Invidia igitur ad iniustitiam confert (nam ad alium spectant actiones ab invidia fluentes), iusta indignatio ad iustitiam, verecundia ad temperantiam ac frugalitatem: unde etiam temperantiam quidam ad hoc genus rerum laudabilium referunt. Verax autem et mendax ita differunt ut alter sit com-
1234, b. pos prudentiae, alter expers. Medium autem extremis magis contrarium est quam illa sibi, propterea quod illud cum neutro vitio coniungitur, illa vitia autem saepe coniuncta reperiuntur: suntque nonnunquam iidem homines et timidi et audaces: iidem modo asoti et prodigi, modo sordidi et illiberales: similiterque in aliis rebus homines male inconstantes habentur. Nam si bene inconstantes, hoc est bene inaequales sunt, tum medii exsistunt: nam in medio insunt quodammodo extrema. Verum vitia contraria non ubique pariter et aequaliter a medio abesse videntur, sed modo excessus, modo defectus evidentior est. Cuius rei illae, quas supra diximus, causae sunt: quod scilicet quidam habitus raro reperiuntur, exempli gratia simplicitas ac stupiditas illorum, qui nullis rebus suavibus ac iucundis, perinde ac si sensus expertes sint, moventur: tum vero quod id, ad quod magis inclinamus et in quo saepius peccamus, magis contrarium esse videtur. Tertia causa haec est, quod similiora minus contraria videntur, exempli causa Graecae notiones τοῦ θράσους et τοῦ θάρσους, vel nomina prodigalitatis et liberalitatis.

Verum haec hactenus. Reliquum est ut dicamus de iustitia.*)

---

*) Libros IV V VI elegantissime interpretati sunt Muretus, Lambinus, Camerarius in Ethicis Nicomacheis, quorum liber V est = Eth. Eud. IV, liber

VII.

1234, b. De amicitia, quid et quale sit, et quis amicus sit, et utrum uno modo dicatur amicitia an pluribus, et, si pluribus, quot sint eius genera, tum quo pacto utendum sit amico, et quae amicitiae iura sint, quaerendum est non secus quam de iis, quae in moribus honesta et expetenda sint. Nam et civilis prudentiae officium vel maximum esse videtur provocare amicitiam, et virtutem hanc ob causam dicunt esse utilem: nam fieri non posse ut inter se sint amici, si qui mutuis se lacessant iniuriis. Praeterea ius atque iniuriam in amicis maxime cerni, omnes contendimus: videturque idem esse vir bonus et amicus: et amicitia moralis quidam habitus esse videtur: ac si quis velit efficere ut ne qui iniuriis sese lacessant, suademus ut eos reddat amicos: nam veri amici non inferunt sibi iniurias. At vero etiam si iusti fuerint, non inferent iniuriam. Itaque aut idem prorsus aut affinia sunt iustitia et amicitia. Ad haec in maximis bonis amicum numeramus, contra inopiam amicorum et solitudinem gravissimum malum esse ducimus, quia vita tota et ea consuetudo, quae voluntate nostra expetitur, cum amicis est. Nam cum 1235, a. familiaribus vel cum cognatis vel cum sodalibus aetatem agimus vel cum liberis vel cum parentibus vel cum coniuge. Atque iura privata, quibus erga homines amicos utamur, sola in nostra potestate sita sunt: quibus vero erga reliquos utamur, ea legibus sancita ac non in nostra potestate sunt.

Verum multa, quae ad amicitiam pertineant, in controversia versantur: ac primum quidem opiniones eorum, qui nomen amicitiae latiore quadam comprehensione accipiunt. Aliis enim videtur simile simili amicum esse: unde dicta illa:

„*Semper ut ad similis similis similis via ducit.*
Nam congregantur graculi cum graculis.
Novitque fur furem et lupus novit lupum."

Physiologi autem totam naturam ita ordinant ut principium sumant illud, simile petere simile: unde Empedocles etiam canem illam in tegula sedere dicebat, quia plurimum haberet similitudinis. Hi igitur amici nomen hoc modo interpretantur: alii vero contrarium contrario dicunt esse amicum. Nam quod ametur et desideretur, id omnibus esse amicum: desiderio autem teneri aridum non aridi, sed humidi: unde illa dicta:

VI = Eth. Eud. V, liber VII = Eth. Eud. VI. Itaque ne post talium ac tantorum virorum curas in silvam ligna ferremus, horum librorum interpretationem hoc loco omisimus.

1235, a. *„Siccata pluvias terra aquas desiderat:“*

et

„— grata omnium mutatio:“

mutatio autem fit in contrarium. Iidem simile contendunt simili esse inimicum:

„Nam figulus figulo, fabro faber invidet omnis:“

et quae ab iisdem pascuntur, adversaria sibi animalia sunt. Hae igitur sententiae tantum discrepant, ut alii simile perhibeant esse amicum et contrarium adversarium:

„Quod maius est, huic semper infestum minus
Obsistit: unde hostilis emergit dies.“

Loca etiam dissita adversariorum sunt: amicitia vero in unum cogere videtur. Alii vero quae contraria sint, ea amica esse contendunt: atque Heraclitus reprehendit illum, qui haec cecinit:

„Ex divum atque hominum pereat discordia coetu.“

Neque enim esse harmoniam, nisi esset acutum atque grave, neque esse animalia, nisi esset mas atque femina, quae essent contraria.

Hae sunt igitur duae de amicitia sententiae, nimis illae universae atque inter se discrepantes: sed sunt etiam aliae ad morum doctrinam magis pertinentes et cum opinionibus plerorumque hominum conspirantes. Nimirum alii negant pravos homines posse sibi esse amicos, ac bonos tantummodo dicunt posse sibi esse caros: aliis vero ineptum videtur, si matres non ament liberos suos: quum praesertim etiam in bestiis amorem et amicitiam inesse appareat: nam mortem quidem certe pro liberis obire non recusant. Aliis vero solum id, quod utile sit, videtur esse amicum: id autem probari eo, quod utilia appetant omnes, inutilia autem etiam [a corporibus suis] abiiciant, ut Socrates senex dictitabat salivam et capillos et unguiculos sectos abiiciens: et particulas corporis inutiles nos abiicere, et postremo
1235, b. etiam corpus ipsum, mortuum scilicet: nam inutile esse corpus mortui: quibus vero utile videatur, ab his id asservari, ut mos est Aegyptiorum. Haec omnia sibi videntur esse contraria: namque et simile simili inutile est, et contrarietas a similitudine distat plurimum, et contrarium inutilissimum est contrario: contrarium enim contrarium corrumpit. Praeterea sunt, quibus comparare sibi amicum res videatur facillima: sunt etiam, quibus cernere amicum mentemque eius perspicere rarae felicitatis esse neque sine singulari fortunae beneficio fieri posse videatur: etenim iis, qui sunt in rebus florentibus, videri amici cupiunt omnes. Alii vero ne his quidem, qui in amicorum rebus duris et adversis perstent ac perseverent, fidendum esse existimant: illos enim fallere et simulare, ut per familiaritatem miserorum rursus felicium amicitiam sibi comparent.

2 Itaque quaerendum est qua ratione et optime explicemus has opiniones, et dubitationes atque repugnantia solvamus. Id

1235, b. autem fiet, quum recte se illa habere docuerimus, quae videntur esse contraria: maxime enim eiusmodi ratio cum re ac veritate congruet. Manebit autem repugnantia, si quadamtenus id, quod dicitur, verum est, quadamtenus verum non est.

Sed ambigitur etiam, utrum id, quod iucundum sit, an id, quod bonum sit, illud sit, quod ametur. Nam si id amamus, quod desideramus, idque amori Venereo maxime proprium est: nam

„*Non est amator, cuius est cessans amor:*“

cupiditas autem semper ad id, quod iucundum videatur, fertur: hac quidem ratione amabile erit id, quod est iucundum: sin autem amamus id, quod volumus, amabile erit id, quod est bonum: at iucundum et bonum diversa sunt.

De his igitur et de reliquis cum his cognatis nobis dicendum est ab his principiis ordientibus. Scilicet quod appetimus et volumus, id aut bonum vere est, aut aliquid, quod bonum esse videtur. Hanc ob causam etiam id, quod iucundum est, appetimus: nam quod iucundum est, id est aliquid, quod videatur esse bonum. Aliis enim bonum videtur opinatione quadam animo concepta, aliis imaginatione, quamvis non videatur opinatione: neque enim in eadem animi facultate imaginatio atque opinatio est. Itaque et id, quod bonum sit, et id, quod iucundum sit, amari posse, manifestum est.

His distinctis, hoc etiam ponamus. Bona partim absolute bona sunt, partim alicui, sed non absolute: et eadem absolute bona et absolute iucunda sunt. Nam quae sano corpori conducunt, haec dicimus absolute esse corpori bona: quae autem aegroto corpori bona sunt, haec corpori absolute bona esse non dicimus, exempli gratia remediorum adhibitiones et amputationes. Similiter etiam ea corpori absolute iucunda esse dicimus, quae sunt sano iucunda et integro, exempli gratia cernere in luce clara, non cernere in diluculo: quamquam lippienti contrarium iucundum est: et vinum dulcius est non hoc, quod illi, cuius corrupta per vinolentiam lingua est, dulce videtur (nam ne acetum quidem affusum eiusmodi homines sentiunt), sed hoc,
1236, a. quod incorruptae linguae tale videtur. Similiter res se habet in animo: neque ea, quae pueris et bestiis bona vel iucunda esse videntur, sed ea, quae constantis iam aetatis hominibus talia videntur, vere bona vel iucunda appellamus: nam haec, utrorumque quidem memores, sequimur et expetimus. Quemadmodum autem puer et bestia se habet ad hominem, hoc est ad constantis iam aetatis hominem: ita se habet homo pravus et stolidus ad virum honestum et prudentem. His autem ea iucunda sunt, quae cum suis habitibus congruunt: atqui haec sunt bona atque honesta.

Quoniam igitur bonum pluribus modis dicitur (aliud enim, quia tale est, quale est, bonum dicimus: aliud, quia utile et

38, a. commodum), et quoniam iucundum partim absolute iucundum et absolute bonum, partim alicui iucundum et bonum imaginarium est: ut in rebus inanimatis aliquid propter unumquodque horum amare et eligere possumus, sic etiam hominem: alium enim amamus et eligimus, quia talis est, qualis est, et eum amamus propter virtutem: alium, quia est homo utilis et commodus: alium, quia suavis est et ob voluptatem expetendus videtur. Amicus igitur fit aliquis, quum et amatur et ipse redamat, idque utrique notum est.

Tres igitur necesse est esse amicitiae species, quae neque omnes secundum unum, neque tamquam species unius generis, neque omnino aequivoce dicantur. Namque unius et primae amicitiae respectu hae amicitiae dicuntur, ut medicinale: namque loquimur et de animo medicinali et de corpore medicinali et de instrumento et opere medicinali, sed proprie de eo, quod primum est. Primum autem est id, cuius notio in nobis est: ut instrumentum medicinale dicitur, quo utitur medicus: quamquam in notione medici non inest notio instrumenti. Ubique igitur quaeritur illud, quod est primum. Quia autem primum universale est, primum quoque sumunt universaliter: in quo falluntur. Qua de causa ne in amicitia quidem omnia, quae usu veniunt, explicare possunt. Quum enim non congruit ista una notio amicitiae, reliquas, quae videntur esse amicitiae, amicitias esse negant. At hae sunt quidem amicitiae, sed non pari modo. Illi vero, quum prima illa amicitia, quam universalem esse dicunt, cum his, quae usu veniunt, non congruit, reliquas esse amicitias negant. At multae sunt amicitiae species, id quod ex iis, quae supra disputata sunt, elucet, quandoquidem tribus modis dici amicitiam constituimus: aliam enim propter virtutem esse diximus, aliam propter utilitatem, aliam propter voluptatem.

Harum amicitiarum ea, quae ob utilitatem colitur, plurimorum amicitia est: nam quia sibi utiles sunt, idcirco amant inter sese, et amant tamdiu, quamdiu sunt sibi utiles, ut est in proverbio:

„Donec pugnabis, socius diceris amicus:“

et

„Quis credat? Megaram non iam novistis, Athenae?“

Quae autem ob voluptatem amicitia colitur, ea maxime aetatis iuvenilis est: nam voluptatis sensus in iuventute plurimum valet. Hanc ob causam tales amicitiae facile dirimuntur. Mutatis enim
38, b. aetate moribus, mutatur etiam voluptas et iucundum. Quae vero amicitia ex virtute est, haec est hominum optimorum.

Ex his autem manifestum est, primam amicitiam esse virorum bonorum amorem mutuum mutuamque alterius prae omnibus aliis electionem. Nam carum est id, quod amatur ab amante: amicus autem is est, qui et amatur et simul redamat. Atque haec inter homines tantummodo exsistere potest amicitia: homo

1236, b. enim solus sentit illam mutuam inclinationem alteriusque, reiectis aliis, electionem. Reliqua vero amicitiae genera etiam in bestiis reperiuntur: atque adeo utilitatis quaedam ratio aliquantulum videtur inesse quum cicuribus erga hominem, tum animalibus ipsis inter sese: ut trochilum narrat Herodotus crocodilo utilitatis gratia amicum esse: utque coniectores et harioli consessus (seu considia) et dissessus (seu dissidia) avium memorant. Ac malos quoque homines amicos sibi esse diximus et propter utilitatem et propter voluptatem. Quamquam sunt, qui, quod prima in malis amicitia non insit, eos negent esse amicos: nam fieri non posse quin iniuriam malus malo inferat: qui autem laedantur mutuis iniuriis, hos inter sese non amare. At amant illi quidem, verum non ex prima amicitia: nam ex reliquis amicitiis quin ament, nihil vetat: nam propter voluptatem quum amici sunt, etiam eos, qui ipsis nocent, tolerant, ut faciunt, quum vivunt incontinenter.

Verumtamen accurate in rem inquirentibus ne illi quidem, qui ob voluptatem inter sese diligant, amici esse videantur: nam haec amicitia non est prima amicitia: illa enim [prima] stabilis, haec instabilis est. At est illa quidem, sicut diximus, amicitia, verum non prima illa, sed a similitudine primae appellanda. Itaque illo tantum modo amicum definire, id est vim afferre rerum veritati, atque ita absurda dici necesse est: quamquam una notione communi omnes comprehendere amicitias non possumus. Relinquitur igitur ut ita statuamus, quadamtenus esse unam amicitiam, illam quam primam diximus, quadamtenus has omnes esse amicitias, quae tamen non aequivoce dicantur nec fortuitam quandam inter se rationem habeant, neque nominentur secundum unam speciem, sed potius unius speciei relatione. Quoniam vero absolute bonum et absolute iucundum idem et, nisi quid impedit, coniunctum est: verus autem amicus et absolute amicus primus ille amicus est: talis autem ille est, qui ob se ipsum eligitur (talem autem esse eum necesse est: nam ut bona ob sese aliquis esse vult, sic ipsum quoque necesse est malle ob sese expeti): quoniam autem verus amicus etiam absolute iucundus est: idcirco omnis amicus, cuicuimodi ille sit, videtur esse iucundus.

Sed de hoc quoque accuratius dicendum est. Quippe dubitatur utrum id sit amabile, quod certo cuidam homini bonum sit, an id, quod sit bonum absolute: atque utrum actu amare ita cum voluptate coniunctum sit, ut omne, quod ametur, iucundum sit, an non ita sit. Utrumque enim coniungendum est: nam quae non absolute bona, sed, si fors tulerit, mala sunt, haec fugienda videntur: et quod non homini ipsi bonum est, id nihil ad eum attinet: sed hoc est quod quaeritur, absolute bona
1237, a. sic in certo casu esse bona. Etenim expetendum quidem hoc est, quod absolute bonum est: singulis vero hoc expetendum

7, a. est, quod his certis singulis bonum est: quae quidem debent concinere. Atque haec ut concinant, virtus efficit: atque moralis et civilis disciplinae hoc propositum est, ut, quorum animis illa bonorum diversorum concordia nondum insit, his ea paretur, dummodo bene dispositi et in recto tramite et omnino homines fuerint: nam dummodo humana aliquis natura praeditus fuerit, vere bona sibi bona esse sentiet. Quod si vir amat mulierem et deformem formosus, iucundo autem amorem conciliari constat: honesta necesse est esse iucunda. Sin autem non fuerit coniunctum in eodem honestum et iucundum, fieri sane potest ut ametur homo non plane bonus: nam incontinentia fortasse ad talem amorem impellere potest: quum enim non coniunctum est, sed dissonat in affectibus bonum atque iucundum, incontinentia locum habet. Itaque quoniam prima amicitia virtute nititur, hos, qui eam colant, ipsos quoque absolute bonos esse necesse est. Non igitur eo, quod sibi utiles sint, amici exsistent, sed alio modo: nam aliud est id, quod certo cuidam homini bonum est, et id, quod absolute bonum est: similiterque ut in utili, etiam in habitibus moralibus res se habet. Nam aliud est absolute utile, aliud huic certo homini utile: exempli gratia aliter utile est exercere corpus, aliter utile est adhibere corpori medicinam. Itaque etiam moralis habitus hominis duplici modo utilis est. Nominetur enim homo in iis, quae naturâ proba sunt: nam virtus eius, quod naturâ probum est, absolute bonum est: sed virtus eius, quod non naturâ probum est, huic certo ipsius respectu bonum esse potest. Iam vero iucundi quoque ratio similis est. Nimirum hoc loco commorandum, et quaerendum, num sine voluptate possit esse amicitia, et quid differat, et in utro tandem insit ipsum amare, et num quis idcirco, quod bonus sit, amari queat, tametsi non sit suavis, at non propter hoc ipsum [quod suavitate destitutus sit]. Quum igitur bifariam dicatur amandi verbum, quaeritur num amare propterea, quod bonum sit, quum actus eius exseratur, non sine voluptate esse videatur. Patet autem, ut in scientia novae contemplationes et doctrinae sensus maxime iucunditate perfundant, ita etiam eorum, quorum consuetudine devincti simus, agnitionem maxime parare iucunditatem: estque utriusque ratio eadem. Ac naturâ quidem certe absolute bonum absolute iucundum, et quibus bonum, his etiam iucundum est. Quare similia naturâ suâ gaudent similibus, hominique iucundissimum est homo. Quod quum fiat in naturis imperfectis, idem in naturis perfectis fieri manifestum est: atqui vir probus perfectus est. Quod si actu amare coniunctum est cum voluptate oriunda ex mutuae inclinationis cognitione, apparet primam amicitiam esse omnino mutuam reiectis aliis electionem et inclinationem absolute bonorum et iucundorum, quod sint boni et iucundi. Est autem haec amicitia habitus, a quo talis electio

1237,a et inclinatio proficiscitur. Nam opus eius, actio et operatio est: [illegible], b. haec autem non extra est, sed in ipso amante, dum potentia extra est: nam haec aut in altero est aut in ipso amante, quatenus alterum esse putatur. Hanc ob causam amare [vel actio amandi] est gaudere, at non amari [vel passio amandi]. Nam passio amandi est in re amata, contra actio amandi est actio amoris [vel amicitiae]: atque actio competit soli animanti, passio etiam inanimanti: nam amantur etiam res inanimatae. Quo-
1237, b. niam vero actu amare nihil aliud est nisi uti re amata, quatenus est amata, amicus autem amico res amata est, quatenus est carus et amicus, non quatenus est musicus vel medicus: idcirco voluptas illa, quae ex amico percipitur, quatenus est hic certus carus et amicus, haec, inquam, voluptas vera amicitiae voluptas est. Nam amicum ipsum, quia hic certus homo est, amat, non propterea, quia sit praeterea aliud [exempli gratia medicus]. Quare, nisi delectatur amico propterea, quod ille bonus sit, non est ista amicitia prima. Neque amori illi obstare debet ulla res fortuita, sed bonum ipsum, quod in amico est, delectare debet. Quid enim? si cui forte gravis hirsutis cubet hircus in alis, esse cum hoc alter fortasse non vult: nam amat quidem eum, si spectas benevolentiam, qua illum prosequitur, sed fugit tamen 1238,a eius convictum.

Haec igitur prima amicitia est, ut omnes concedunt. Reliquae vero propter hanc et esse amicitiae videntur et in controversiam vocantur. Nam firmum quiddam atque certum videtur esse amicitia: haec autem sola firma atque certa est. Nam quod nititur iudicio circumspecto, id firmum atque certum est: quae autem non festinanter neque temere tractantur, de his rectum iudicium ferri potest. Neque vero amicitia sine fide constans atque firma esse potest: fides autem nisi spatio et tempore non conciliatur. Nam periclitandus animus amici atque tentandus est, ut et Theognis dicit:

„Non potes ullius mortalis noscere mentem,
Ni tentes, taurum tentat ut agricola.“

Qui vero non dato tentandi et periclitandi spatio amicitiam contrahunt, hi non sunt vere amici, sed volunt esse amici: hosque maxime fugit, amicitiam esse talem habitum [qui tempus ac spatium requirat]. Quum enim amici esse cupiunt, omniaque, quae amicitia requirere videatur, ultro citroque praestant, non velle se amicitiam, sed habere se amicitiam existimant. At quod in aliis rebus accidit, idem de amicitia valet. Neque enim si qui volunt valere, idcirco valent continuo: ita ne amici quidem continuo sunt, si qui amici esse cupiunt. Argumento est, quod illi, qui, non facto ante periculo, hoc inter se animo sunt, calumniis facile criminationibusque obnoxii sunt. Nam quibus in rebus spectati sibi mutuoque probati sunt, de his rebus non facile credunt aliorum calumniationibus: sed de quibus carent

38, b. 3 Tres igitur habentur amicitiae species, in quibus omnibus aequalitatis cuiusdam ratione amicitiae nomen usurpatur: nam etiam illi, qui ob virtutem amici sunt, virtutis quadam aequalitate amici sunt. Sed est alia etiam differentia, si rationem habemus excellentiarum illarum, quae saepe in amicitiis observari possunt, qualis excellentia, dei et hominis virtute comparata, elucet. Nimirum haec est altera amicitiae species, qualis est in universum amicitia superioris et inferioris, imperantis et eius, qui paret imperio, haud secus atque ius quoque inter hos diversum est: neque enim numero, sed proportione ius et aequalitas horum nititur. Quo in genere est amicitia patris et filii, et ratio eius hominis, qui bene de altero meritus est, atque huius, in quem beneficia prior ille contulit. Verum harum quoque amicitiarum quaedam differentia est. Alia est necessitudo patris et filii, alia mariti et uxoris: posterior est fere similis necessitudini eius, qui regnat, et eius, qui imperio subditus est: patris et filii necessitudo similior rationi horum, quorum alter beneficiis affectus est, alter beneficiis affecit.

In huiusmodi autem amicitiis aut omnino non contingit ut ament atque redament, aut certe non fit pari modo. Nam ridiculum esset, si quis exprobraret deo, quod non pariter, atque deus a se ametur, ipse a deo redametur, vel si principi idem crimini vertat subditus imperio. Nam aequum est principi ut ametur, non ut amet, aut certe ut amet alio modo. Quamquam ad voluptatem quod attinet, eadem fere voluptas est, quam opulentus ex re sua aut [pater] e filio suo capit, atque illa, quae egeno per ea, quae adipiscitur, paratur. Eadem ratio est quum eorum, qui ob utilitatem, tum eorum, qui ob voluptatem amicitiam contrahunt: nam horum quoque amicitia partim aequalis est, partim talis, ut alter amicus super alterum excellat. Inde fit ut et illi, qui utilitatis spe mutuae sibi conciliati sunt, quum se pares et plane aequales esse arbitrentur, expostulent, quando non exsistit par utrimque utilitas: et ut pari modo illi, qui voluptatis causa amicitiam contraxerunt, litigent. Hoc apertissimum est in rebus amatoriis: ibi enim diversa amantium conditio efficit ut amantes saepe inter se rixentur. Ignorat enim amator, diversas sibi esse rationes desiderii amatorii. Itaque rixae vel querelae causam se [in amati verbis vel factis] invenire putat, et amasium vituperat talibus dictis: „*haec non amantis verba sunt*“ [hoc est, si me amares, bonis verbis utereris“]. Nimirum amantes illi rationes utriusque amantis easdem esse existimant.

39, a. 4 Quum igitur tres sint amicitiae species, prout eam virtus vel utilitas vel voluptas parit, hae tres species rursus distribuuntur bifariam: nam partim aequalitas in iis regnat, partim eminentia quaedam et excellentia alterius amici conspicitur. Quae utraque genera habent quidem nomen amicitiae: sed vere amici

1238, a. amicus suavis. Quamquam ne absolute quidem suavis celeriter cognoscitur. Nam homines vino ac cibo similes sunt: vini enim ac cibi suavitas celeriter patescit, sed diutius percepta insuavis, ac non dulcis videtur: idemque in hominibus accidit. Nam quod absolute suave est, id fine et tempore diiudicandum est. Ac vulgus quoque fateatur, ex eventu solum cognosci veram suavitatem: sed ut de potionis suavitate iudicant, ita de omni suavitate sentiunt. Nam potionis suavitas, si finem spectas, saepe non est vera suavitas, sed quia non perpetuo tali potione fruuntur, eam dulcem esse existimant, atque primo se gustu decipi ac deleniri patiuntur.

Prima igitur amicitia atque ea, a qua reliquae nomen trahunt, haec est, quae provocatur virtute atque voluptate cum virtute coniuncta, ut supra significavimus. Reliquae vero amicitiae etiam inter pueros et inter bestias et inter homines pravos sunt. Unde dicitur: „*aequalis aequalem delectat:*“ et

„*Malos voluptas conflat atque copulat.*“

Potest enim fieri ut mali quoque homines mutuo sese oblectent, non quatenus mali, vel animi incerti homines sunt, sed quatenus exempli causa ambo cantores sunt vel alter cantus amator, alter cantor est, atque quatenus omnes homines habent aliquid certe boni atque ita conspirant. Praeterea iidem etiam utilitates sibi commoditatesque mutuo parare possunt, non absolute
1238, b. quidem, sed ad exsequendum consilium aliquod propositum, vel quatenus appellari possunt *neutri* hoc est neque plane boni neque prorsus mali. Potest etiam fieri ut viro probo amicus sit homo malus. Nam ad consilium aliquod exsequendum potest esse utilis et pravus bono, ad boni consilium exsequendum, et bonus vel homini incontinenti, ad huius consilium, vel pravo, ad consilium aliquod, quod pravus ob naturalem quandam bonitatem habere potest: voletque bonus alteri partim ea, quae absolute bona sunt, partim ea, quae pro re nata necessaria eoque bona sunt propter id, quod est propositum (exempli gratia quatenus in paupertate vel morbo adiumentum est): atque haec quidem, quae bona relate sunt, absolute bonorum causa volet, sicut in veneno, quod potui datur, usu venit: neque enim [venenum per se dari] vult, sed hoc certo ductus consilio [scilicet ut malum praesens pellatur]. Praeterea etiam eo pacto boni cum malis iungere possunt amicitiam, quo pacto homines non probi amicitiam coeunt. Nam iucundus potest esse aliquis, non quatenus malus est, sed quatenus aliquid, quod omnibus in commune gratum est, habet, exempli gratia si habeat scientiam artis musicae: aut etiam quatenus aliquid probitatis haeret in omnibus: unde nonnulli, quamquam boni non sunt, tamen commendationes habent ad consuetudinem: aut etiam quatenus ipsis cum singulari alicuius ingenio convenit: nam aliquid boni habent omnes.

8, b. 3 Tres igitur habentur amicitiae species, in quibus omnibus aequalitatis cuiusdam ratione amicitiae nomen usurpatur: nam etiam illi, qui ob virtutem amici sunt, virtutis quadam aequalitate amici sunt. Sed est alia etiam differentia, si rationem habemus excellentiarum illarum, quae saepe in amicitiis observari possunt, qualis excellentia, dei et hominis virtute comparata, elucet. Nimirum haec est altera amicitiae species, qualis est in universum amicitia superioris et inferioris, imperantis et eius, qui paret imperio, haud secus atque ius quoque inter hos diversum est: neque enim numero, sed proportione ius et aequalitas horum nititur. Quo in genere est amicitia patris et filii, et ratio eius hominis, qui bene de altero meritus est, atque huius, in quem beneficia prior ille contulit. Verum harum quoque amicitiarum quaedam differentia est. Alia est necessitudo patris et filii, alia mariti et uxoris: posterior est fere similis necessitudini eius, qui regnat, et eius, qui imperio subditus est: patris et filii necessitudo similior rationi horum, quorum alter beneficiis affectus est, alter beneficiis affecit.

In huiusmodi autem amicitiis aut omnino non contingit ut ament atque redament, aut certe non fit pari modo. Nam ridiculum esset, si quis exprobraret deo, quod non pariter, atque deus a se ametur, ipse a deo redametur, vel si principi idem crimini vertat subditus imperio. Nam aequum est principi ut ametur, non ut amet, aut certe ut amet alio modo. Quamquam ad voluptatem quod attinet, eadem fere voluptas est, quam opulentus ex re sua aut [pater] e filio suo capit, atque illa, quae egeno per ea, quae adipiscitur, paratur. Eadem ratio est quum eorum, qui ob utilitatem, tum eorum, qui ob voluptatem amicitiam contrahunt: nam horum quoque amicitia partim aequalis est, partim talis, ut alter amicus super alterum excellat. Inde fit ut et illi, qui utilitatis spe mutuae sibi conciliati sunt, quum se pares et plane aequales esse arbitrentur, expostulent, quando non exsistit par utrimque utilitas: et ut pari modo illi, qui voluptatis causa amicitiam contraxerunt, litigent. Hoc apertissimum est in rebus amatoriis: ibi enim diversa amantium conditio efficit ut amantes saepe inter se rixentur. Ignorat enim amator, diversas sibi esse rationes desiderii amatorii. Itaque rixae vel querelae causam se [in amati verbis vel factis] invenire putat, et amasium vituperat talibus dictis: „*haec non amantis verba sunt*“ [hoc est, si me amares, bonis verbis utereris“]. Nimirum amantes illi rationes utriusque amantis easdem esse existimant.

9, a. 4 Quum igitur tres sint amicitiae species, prout eam virtus vel utilitas vel voluptas parit, hae tres species rursus distribuuntur bifariam: nam partim aequalitas in iis regnat, partim eminentia quaedam et excellentia alterius amici conspicitur. Quae utraque genera habent quidem nomen amicitiae: sed vere amici

1239, a illi tantummodo, qui aequalitate utuntur, dici possunt. Nam ineptum sit, si vir puerulo amicus esse dicatur, quamvis et amet vir puerum et a puero ametur. Quin etiam interdum rectum est, amari amicum superiorem: sed hic si redamet, vituperetur quasi amet indignum. Nam et dignitate amicorum metiendus amor est et quadam aequalitate. Iam vero alii, quia aetate inferiores sunt, indigni sunt, qui pari modo a superiore amentur: alii propter virtutem vel nobilitatem generis vel aliam huiuscemodi praestantiam et eminentiam [multo maiorem amorem merentur]. Semper autem, et in utili et in iucunda et in virorum bonorum amicitia, superiorem aut minus amare aut non amare, aequum est. Ubi vero inter amicos non ita magna distantia conditionum est, quid mirum, si ibi contentiones ac rixae oriantur? Nam quod parvum et exiguum est, id interdum nullius ponderis est, sicut quum lignum ponderas, dum in auro ponderando vel exigua differentia magnum momentum habet. Verum enim vero de exiguo et parvo homines perperam iudicant. Nam suum cuique bonum, quia prope est, magnum, alienum autem, quia remotum est, parvum et exiguum videtur. Quum vero excellentia alterius amici exstitit, inferiores ne ipsi quidem postulant, ut aut redamentur aut pari ardore redamentur: exempli gratia si quis postulet, ut a deo summo ardore redametur, [ineptus esse videatur]. Apparet igitur, homines tum esse amicos, quum aequabili conditione utantur, mutuum autem amorem non habere locum, nisi iidem amici sint.

Sed hoc quoque perspicuum est, quae causa sit, quare homines amicitiam in excellentia positam amicitiae in aequalitate fundatae praeferant. Nam superiore illa amicitia hoc assequuntur, ut simul et amentur et excellentia fruantur. Hanc ob causam assentator apud quosdam homines in maiore honore quam amicus est: nam assentator facit ut utrumque [tam amor impertiendus quam excellentia] in illo, cui assentatur, inesse videatur. Quod maxime in hominibus ambitiosis observari potest: nam *in admiratione esse* speciem excellentiae habet. Sunt autem alii naturâ proniores ad amandum, alii proniores ad honores: pronus ad amandum [amorabundus vel amorosus] is est, qui tum magis gaudet, quum amat, quam tum, quum amatur: alter est potius ambitiosus. Qui igitur gaudet quod aliorum hominum admiratione et amore fruitur, is amicus eminentiae est: contra qui ea, quam amandi actio gignit, voluptate delectatur, is ut ad amandum pronus, ita maxime ad amorem aptus est. Nam necesse est in actu esse eum, qui amet: nam amari est accidens: quippe fieri potest ut aliquis ignoret se ab altero amari, sed ut ignoret aliquis sese amare alterum, id vero fieri non potest. Habet etiam amicitia hoc proprium, ut amare malis quam amari, et ut passio amoris magis haereat in re vel in persona amata. Argumento est, quod amicus, si utrumque non liceat, cognoscere

1239,a. malit quam cognosci: ut faciunt mulieres, quum liberos suos aliis ad educandum subiiciunt, itemque Andromache Antiphontis. Nam qui cupit cognosci, hic id sua causa, atque ut afficiatur aliquo bono, non ut ipse bono alterum afficiat, cupere videtur: contra qui cupit cognoscere, hic id cupere videtur eo consilio ut conferat in alterum beneficia et ut alterum amet. Quocirca 1239,b. etiam hos, qui homines mortuos amare non desinunt, laudamus: cognoscunt enim, non cognoscuntur.

Plures igitur esse modos amicitiae, et quot sint illi modi, scilicet tres, atque differe *amari* et *redamari*, itemque differre amicos, partim ex aequalitate, partim ex excellentia nominandos, demonstravimus.

5 Quoniam vero amicum, quemadmodum in initio significavimus, etiam magis in universum dicitur ab iis, qui latius patere amicitiae vim existimant, quorum alii dicunt, simile esse amicum, alii contrarium: etiam de his dicendum est, quae sit horum et amicitiarum, de quibus hactenus disputatum est, ratio. Refertur autem simile [quod sese appetere dicitur] et ad iucundum et ad bonum. Bonum enim simplex est, malum multiforme: ac vir bonus quidem semper sui similis est neque mutat mores: malus vero et stultus non est sui similis mane ac vesperi. Itaque mali, nisi similes sibi quadamtenus eoque congrui sunt, amici inter sese non sunt, sed dissociantur: at quae amicitia non firma est, ea non amicitia est. Quare simile eatenus sibi amicum est, quia bonum sibi simile est: quamquam etiam ratione iucundi quadamtenus in amicitia similitudo valet. Nam qui similes sunt, iis eadem iucunda sunt, et omne animal sibi ipsum naturâ iucundum est. Quare et voces et congressiones et convictiones genere cognatorum iucundissimae sunt quum hominibus, tum ceteris animantibus. Atque hac quidem ratione malos quoque inter se amare nihil impedit. Namque

„Malos voluptas conflat atque copulat.“

Contrarium autem contrario amicum est ut utile: nam quod sibi simile, id sibi inutile est. Qua de causa dominus servo eget et servus domino, et uxor atque maritus mutuum adiutorium expetunt: et contrarium, ut utile, iucundum ac desideratum est, non tamquam in fine consistens, sed tamquam ad finem perducens. Nam quando quid nactum est illud, quod appetebat, tum in fine consistit quidem, neque tamen desiderium habet contrarii, ut calidum frigidi et aridum humidi.

Quodammodo tamen etiam amicitia contrarii, boni est. Nam contraria sese desiderant et expetunt propter id, quod inter ambo medium est: itaque ut congrua et cognatione quadam ducta sese mutuo petunt, quia fit ex ambobus unum medium. Sed desiderium illud contrarii est per accidens, desiderium per se status medii est. Neque enim se ipsa, sed id, quod medium est, contraria expetunt. Etenim qui nimium frigent, tum, quum

1239, b. calescunt, in medium statum perveniunt: qui autem nimium calefacti sunt, tum, quum refrigerantur: ac similiter in reliquis. Sin aliter fit, semper sunt in desiderio, non in medio. Sed ille, qui in statu medio est [vir bonus], sine cupiditate his gaudet, quae naturâ iucunda sunt: illi vero [mali] his gaudent, quae ab habitu naturali abhorrent.

Haec igitur species amicitiae inanimatis quoque competit, 1240, a. dum ipsum *amare* contingit in animatis. Quare sunt, qui gaudeant dissimilibus, exempli causa homines austeri hominibus urbanis et facetis, irritabiles lentis: nam in medium mutua opera perducuntur. Per accidens igitur, sicuti demonstravimus, et propter bonum contraria sibi amica sunt.

Itaque quot sint species amicitiae, et quae differentiae, quibus discernantur amici, amantes, amati, atque ita quidem ut quidam etiam sine amore praestando amici dici possint, exposuimus.

6 Sed magna quaestio est, utrum homo sibi ipse amicus dici possit, necne. Nam sunt, quibus sibi quisque maxime amicus esse videatur, quique hac utentes regula amicitiam erga alios diiudicent. Sed si rationem vitae communis et eorum, quibus amicitiam definimus, habemus, alia huic sententiae repugnare, alia ei favere videntur. Est enim haec amicitia, quam secum ipse homo colit, quodammodo ex analogia, sed non absolute amicitia. Nam in duobus, et quidem in diversis, *amare* et *amari* locum habet. Quare illo fere modo sibi ipse aliquis amicus esse dicatur, quo diximus hominem incontinentem et continentem partim agere volentem, partim agere invitum, quum partes animae hanc vel illam rationem mutuam habeant: redeuntque eodem fere haec omnia, quum quaerimus, num quis sibi ipse amicus aut inimicus sit, atque quum quaerimus, num quis sibi ipse inferre possit iniuriam. Nam haec omnia in duobus atque in diversis usu veniunt. Iam quatenus etiam anima duplex esse putatur, inest quodammodo in eadem anima haec amicitia: quatenus non habet partes plane separatas, non inest.

Sed ab illa ratione, qua erga se ipsum homo affectus esse creditur, reliqui amandi modi, quos in quaestione nostra distinximus, petiti et nominati sunt. Videtur enim amicus esse, qui alium quendam bonis aut iis, quae putat esse bona, affectum esse cupit, non sua, sed illius gratia. Alio modo is amicus esse videtur, quem alter esse et vivere vult huius ipsius gratia, non sua gratia, etiamsi ei nulla bona tribuat, neque cum eo consuetudinem habeat. Alio modo, quocum vivere et aetatem degere vult propter ipsam consuetudinem neque ob aliud quidpiam: quemadmodum patres vitam quidem optant liberis suis, sed tamen consuetudinem et convictum aliorum petunt. Iam vero haec sibi repugnare videntur. Nam alii, nisi id, quod ipsis bonum sit, alteri optent, alii nisi vivere et esse alterum velint, alii

1,a. nisi cum hoc vivant et aetatem degant, negant quemquam amari. Praeterea una dolere cum dolente, non ob aliud quidpiam, *diligere* dicemus, sed non tali modo, quo faciunt servi una cum dominis aegrotis dolentes, qui dolent, quod domini, quum aegrotant, morosi sunt, et quod ab aegrotis male mulcantur, sed non ipsorum dominorum vicem dolent: verum illud *una dolere* vel *parturire pro altero* tale esse debet, qualis est dolor matrum, quae liberorum suorum vicem dolent, et qualis est avium quarumdam, quarum altera pro altera parturit. Vult enim amicus non solum una dolere cum amico, sed eundem etiam dolorem dolere, ut quam proxime ad alterius dolorem accedat, exempli gratia sitire cum sitiente, si modo fieri posset. Atque eadem
0,b. etiam ratio gaudendi est: nam gaudere non ob aliud quidpiam, sed propter alterum, quia hic gaudet, id vero amicitiae proprium est. Praeterea talia dicta de amicitia in ore hominum sunt: aequalitatem esse amicitiam, et unam animam esse amicos veros. Quae omnia unam ad personam referuntur. Nam verus amicus alteri bona tamquam animae suae dimidio imprecatur. Nemo enim sibi ipse bene facit ob rem aliam, neque ob alius gratiam: neque tamen [ubi se beneficio ipse affecit] se hoc dicit fecisse tamquam personam unam. Nam qui amorem suum patefacit et prae se fert, is postulare videtur, ut se amet *alter*, neque amore suo huic alteri praestando contentus esse videtur. Item ad unam personam hoc refertur, quod *hunc* maxime vivere cupimus, cum *hoc* aetatem degere volumus, cum *hoc* gaudemus, cum *hoc* una dolemus, *hanc* nostram animam esse dicimus, sine *hoc* vitam nobis caram esse negamus, cum *hoc* mortem oppetere parati sumus. Nam hoc pacto ille *unus* sese habet, atque hoc pacto secum ipse vivit.

Quae omnia insunt in viro bono, et hic tali pacto secum ipse vivit: at in homine pravo discordia est, ut in homine incontinente. Unde etiam fieri posse videtur, ut sibi aliquis inimicus sit. Sed quatenus homo est unus et individuus eatenus desiderabilis sibi ipse et carus est. Talis est vir bonus et qui ob virtutem amicus est: nam malus homo non unus, sed multorum instar, eodemque die sui dissimilis atque inconstans est. Itaque hominis secum ipso amicitia ad amicitiam virorum bonorum revocatur. Nam quia sui ipse similis est vir probus, et idem, constansque, et sibi ipse bonus est, ideo est sibi ipse amicus atque desiderabilis. Talis autem naturâ est, pravus vero contra naturam. Itaque vir bonus neque eodem tempore sibi ipse exprobrat, ut facit incontinens [quem, quum male facturus est, conscientia dehortatur]: neque postea [post factum commissum] tamquam persona posterior priori personae conviciatur, sicut in eo fit, quem factorum suorum poenitet: neque tamquam persona prior personam posteriorem obiurgat, sicut fit in mendaci: atque omnino, si licet distinguere ut Sophistae solent,

1240, b. habet se vir bonus ut Coriscus et Coriscus probus. Nam quanta ferme sit vis indolis et bonitatis naturalis in eodem illo animo [hominum malorum, quorum animus mala suaserat], ex hoc intelligitur, quod tales homines, quum sibi ipsi nimis displicent, ipsi manus sibi inferunt: quamquam unusquisque sibi bonus esse videtur. Sed qui absolute bonus est, sibi ipse quoque, sicut demonstravimus, amicus esse cupit, quia habet in se duo, quae naturâ amica esse volunt ac discerpi nequeunt. Itaque, quod quidem ad homines attinet, sibi quisque amicus esse videtur: sed de ceteris animantibus idem contendi non potest: neque enim exempli causa equus sibi ipse bonus ac desiderabilis videtur: ergo ne amicus quidem sibi ipse dici potest equus. Ac ne pueri quidem sibi ipsi vere amici dici possunt, quamdiu sunt pueri, sed tum demum, quum rationis sunt et consilii participes: nam tum demum ratio cum cupiditate discordat.

Itaque haec amicitia, quae homini secum ipso est, amicitiae hominum cognatorum similis videtur: nam neutram earum solvere in ipsorum potestate est, sed, etiamsi dissenserint, tamen et illi manent cognati et ille manet unus, quamdiu vivit.

Quot modis igitur amandi verbum usurpetur, et quo modo omnes amicitiae ad amicitiam primam revocentur, diximus.

1241, a. 7 Sed etiam de concordia et de benevolentia in hac nostra quaestione dicendum est. Nam hae affectiones aliis plane idem cum amicitia, aliis certe non separandae esse videntur. Est autem benevolentia neque plane diversum ab amicitia, neque plane idem. Quum enim amicitiam tribus modis diviserimus, neque in ea amicitia, quae utilitate provocatur, neque in ea, quae ob voluptatem expetitur, benevolentia locum habet. Nam si quis propterea, quod id sibi utile esse intelligit, alteri bona contingere vult, non alterius id causa, sed sua causa vult, quum tamen benevolentia, haud secus atque amicitia, non ad eum pertinere videatur, qui bene vult, sed ad eum, cui aliquis bene vult. Sin autem in ea amicitia, quae ob voluptatem expetitur, benevolentia inesset, etiam rebus inanimatis bene velle possemus. Ergo in moralem amicitiam convenire benevolentiam, manifestum est. At [hoc interest inter amicum et inter benevolum, quod] benevoli est, velle tantummodo: amici est, praestare etiam, quae vult. Est enim benevolentia principium amicitiae: nam amicus omnis est benevolus, sed non omnis benevolus, amicus est. Nam benevolus similis est homini [amare] incipienti: quare benevolentia principium amicitiae, non amicitia ipsa est.

Sed concordare etiam amici, et qui concordant, amici esse videntur. Neque vero ad omnia pertinet concordia illa, quae cum amicitia intime coniuncta videtur: sed concordant homines in his, quae agenda sunt, et in his, quae pertinent ad vitae societatem: conspirantque ii, quos concordes appellamus, non solum in cogitationibus et cupiditatibus (nam contraria animus

1241, a. appetere potest, ut fit in homine incontinente), verum etiam in consiliis et in his, quae proposita habeant, eosdem conspirare necesse est. Itaque in viris bonis concordia cernitur: nam pravi, quum eadem proposita habent et concupiscunt, inter se laedunt.

Videtur autem concordia, quemadmodum etiam amicitia, non uno modo dici, sed alia est prima ac vera illa concordia, quae naturâ honesta et proba est: quam si spectamus, malos concordare posse negamus: alia illa est, ex qua etiam mali concordant, quum videlicet rerum earumdem consilia cupiditatesque habent. Verum haec earumdem rerum appetitio talis esse debet, ut hoc, quod appetant, potiri ambo [illi concordes] queant. Nam si talem rem expetant, qua aeque uterque potiri non possit, lis et certamen oritur: atqui a concordibus certamina et lites longe absunt. Talis est concordia, quum exempli gratia de magistratu mandando eadem sententia civium est, non ut imperet uterque [eorum civium, qui concordant], sed ut imperet idem [cui uterque illorum civium magistratum mandari vult]. Itaque concordia amicitia quaedam civilis est. Hactenus de benevolentia et concordia.

8 Quaeritur autem qui fiat, ut ii, qui in alios beneficia contulerunt, hos plerumque vehementius amare soleant, quam ii, in quos beneficia collata sunt, ament auctores illorum beneficiorum: quum tamen contrarium iustum et aequum esse videatur. Cuius rei causam dixerit fortasse quispiam in studio commodi et utilitatis propriae esse positam: nam auctor beneficii est instar creditoris, cui debeatur, alter autem instar debitoris, a quo nomen dissolvendum sit. Neque tamen haec sola causa est, verum altius ex ipsa rerum natura repetenda est. Nempe actio
241, b. et operatio res praestantior est: operis effecti autem et actionis eadem ratio est: qui autem beneficio ornatus est, is pro opere quodam eius, qui contulit beneficium, habetur. Qua de causa etiam in animalibus studium liberorum quum generandorum, tum conservandorum conspicitur. Atque amant patres liberos vehementius quam amantur a liberis, et matres rursus eosdem diligunt vehementius, quam patres: et liberi rursus suam sobolem maiori caritate prosequuntur quam parentes suos, quia actio praestantissimum est: matres autem ardentius quam patres amant liberos, quia multo magis existimant, liberos esse opus suum: nam difficultate opus metiuntur: plus autem in generando laborat mater.

Hactenus de amicitia et ea, quae est unicuique erga se ipsum, et ea, quae inter plures homines est.

9 Sed videtur etiam iustum, aliquid aequale, itemque amicitia non sine aequalitate esse, nisi temere dicitur *„paritas caritas"*. Omnes autem civitatum formae species quaedam iusti sunt: nam omnis civitas est communitas: omne commune autem per iustum continetur. Quare, quot sunt species amicitiae, tot sunt etiam

1241, b. iusti et societatis: et haec omnia sibi confinia sunt tenuique differentia discriminantur. Quoniam vero ratio animi ad corpus similis est atque ratio artificis ad instrumentum et ratio domini ad servum suum: horum quidem societas communitasque nulla est. Neque enim pro duobus habentur, sed corpus et anima unum est, et instrumentum vel mancipium illius unius est, qui eius possessor est: neque distribui in his suum utrique bonum potest, sed quod amborum bonum est, id est bonum illius unius, cuius causa est. Namque et corpus instrumentum congenitum est, et mancipium tamquam particula domini et instrumentum separabile est, instrumentum vero tamquam mancipium inanimatum. Reliquae vero societates particulae quaedam societatum civilium sunt, exempli gratia societates tribulium vel „sodalium", vel societates quaestuariae. In domestica autem societate conspiciuntur omnes civitatum formae, et rectae, et pravae [transgressoriae illae et trânssonae]: nam rerum civilium eadem atque harmoniarum ratio est. Ac regiae quidem civitatis formae similis est patris ratio, quam cum filio habet: optimatium statui similis est societas mariti et uxoris: rei publicae, ei quae proprie dicitur, fratrum conditio similis est. Quarum civitatis formarum depravationes ibi sunt, ubi imperium tyranni, vel paucorum, vel plebis est. Ac iuris quoque totidem genera sunt. Quia vero aequalitas partim numero partim proportione definitur, idcirco quot iusti, tot etiam amicitiae et societatis species sunt. Nam arithmetica ratione utitur libera respublica, eâdemque sodalium amicitia: nam eadem norma metiuntur: proportione nititur societas optimatium et status regius: neque enim idem superiori (vel principi) et inferiori iustum est, sed iustum, quod constat proportione. Sic etiam ratio patris et filii, et ratio societatum civilibus negotiis conflatarum comparata est.

1242, a. 10 Habentur autem amicitiae cognatorum, sodalium, sociorum, quarum postrema etiam amicitia civilis appellatur. Et cognatorum quidem amicitia multas species habet, quum partim fratrum, partim patris et liberorum necessitudines complectatur, partimque proportione, ut paterna amicitia, partim numeri rationibus, ut fraterna, nitatur. Fraterna autem amicitia ad sodalium amicitiam proxime accedit: in hac enim honorum ex aequo sunt participes. Civilis autem amicitia utilitate maxime conflatur. Quum enim homines in solitudine non satis ad bene vivendum praesidii in se ipsis haberent, convenisse et se mutuo anquisivisse videntur: quamquam convenissent etiam, nulla cogente necessitate, commoti desiderio cum aliis vivendi et vitae usum communicandi. Sed sola necessitudo civilis eiusque deformatio non solum amicitia est, verum etiam talem, qualis ab amicis postulatur, communionem bonorum requirit: in reliquis vero amicitiis, eminentiae quaedam ratio est. Maxime autem iuris rationes in ea amicitia, quam utilitas genuit, elucet, quia in hac locum

1242, a. habet ius civile. Nam alio pacto serra atque artifex societatem habent, non ob commune quidpiam (nam habent sese ut membrum et animus), sed ob illum, qui instrumento utitur: quamquam fit, ut etiam instrumento consulatur et prospiciatur, quatenus id propter opus efficiendum necesse et iustum est: nam operis causâ instrumentum habetur: estque duplex vis ac natura terebrae, potiorque vis in actione posita est, in terebratione. Atque in hoc genere corpus et servus est, ut supra diximus.

Itaque si quaeritur, quo pacto amico utendum sit, quaeritur, quid iustum sit. Namque in universum omne, quod iustum est, ad amicum pertinet. Nam quod iustum est, id et aliquibus et consortibus rei iustum est: et amicus consors est modo generis eiusdem, modo vitae. Est enim homo non solum animal civile, sed etiam animal domesticum: neque homo ut reliqua animalia, modo coit forte temere cum mare aut femina, modo vitam degit coelibem et solivagam, verum est homo animal sociabile iis, quibuscum naturâ cognatio est. Quare et societas et ius quoddam est, etiamsi nondum fuerit civitas. Familia igitur est quaedam amicitia.

Iam vero domini et servi societas talis est, qualis est artis et instrumentorum, atque animi et corporis. Quae necessitudines neque amicitiae neque iustitiae sunt, sed aliquid analogum, quemadmodum etiam in filii et patris ratione non ius, sed analogum iuris est. Mariti autem et uxoris amicitia, ut utilitatem habet, ita vere societas est. Patris vero et filii necessitudo eadem est, quae dei et hominis, et talis, qualis est beneficia in alterum conferentis et accipientis beneficia, atque omnino talis, qualis est naturâ superioris et naturâ inferioris. Fratrum autem necessitudo est fere illa sodalium ratio, cuius fundamentum aequalitas est.

„Neque enim nothus huic ego natus sum,
Verum amborum pater est dictus
Iuppiter ipse.“

Nimirum haec est vox eorum, qui aequalia sibi vindicant. Ita-
1242, b. que in domo fontes et principia amicitiae et civitatis et iuris sunt.

Quum vero tres amicitiae species sint, virtutis, utilitatis, voluptatis, atque in unaquaque harum duae differentiae, prout aut aequalitas in eis aut eminentia est: ius autem harum amicitiarum ex controversiis cognoscatur: in illa quidem, quae excellentiam habet amicitia, requiritur analogum, sed non pari modo, verum superior vice versa analogum expetit, ut, quemadmodum ipse se habet ad inferiorem, sic se habeat id, quod ab inferiore paratur, ad id, quod ab ipso paratur: quandoquidem conditio eius talis est, qualis est eius, qui imperat, comparati cum eo, qui paret imperio: quod si non fit, certe id, quod numero aequale est, postulat. Nam idem etiam in reliquis societatibus usu

1242,b. venit: in quibus modo id, quod numero aequale est, modo id, quod proportione aequale est, communicant. Nam si parem nummorum numerum uterque socius contulit, par parique numero uterque accipit: sin imparem numerum contulerunt, accipiunt proportione. Ille vero, qui est inferior, proportionem contra convertit et iungit e diametro. Verum hoc pacto superior detrimentum capere videtur, videturque non amplius esse societas, sed ministerium, onus molestum et quasi liturgia ex amicitia fieri. Itaque alius rei auxilio aequalitas restituenda et proportio efficienda est. Hoc autem fit per honorem: nam honor in rationibus eorum, qui naturâ exercent imperium, et eorum, qui imperio parent debetur ei, qui naturâ imperat, omniumque maxime deo. Itaque lucri et honoris ratio quaedam et proportio quaerenda est.

Aequalitatis ratio valet in amicitia civili. Atqui civilis amicitia ad utilitatem intenta est: et quemadmodum civitates sibi amicae sunt, sic etiam cives singuli sibi amici sunt. Atque quo pacto

„*Amplius Actaei non noverunt Megarenses*“:

eodem pacto cives unius civitatis non amplius sese noverunt, quando spes utilitatum futurarum sublata est: immo vero haec amicitia eiusmodi est, in qua de manu in manum merces vel pretium numeratur. Talis conditio non eorum, apud quos aut is, quem natura iubente regnare decet, aut rex imperat, sed eorum, qui modo in magistratu sunt, modo privati sunt, et qui magistratum non eo consilio obtinent, ut civibus suis [gratuito], quemadmodum deus, bene faciant, sed ut talem fructum meritorum ac beneficiorum suorum percipiant, qualem opera sua meruerunt. Itaque ex aequalitatis lege civilis amicitia coli vult. Sunt autem utilis amicitiae species duae, una legalis, altera moralis. Spectat autem civilis amicitia ad aequalitatem et ad rem ipsam, sicuti homines ementes ac vendentes: unde dicitur:

„*Solvatur merces caro promissa sodali.*“

Quum igitur pactum conventumque est, tum civilis et legalis amicitia est: sed quum rem arbitrio alterius committunt, tum moralis et sodalium amicitia esse vult. Quare in hac amicitia plurimae expostulationes oriuntur, et propterea quidem, quia est contra naturam. Nam alia est ea amicitia, quae ad commodum spectat, alia ea, quae virtute constituitur. Illi vero utrumque simul complecti cupiunt, atque commodi gratia sese primo con-
1243,a. iungunt, tum vero moralem quandam necessitudinem fingunt, perinde ac si virtute et probitate sibi commendati essent, ideoque fidem sibi habentes, legalem amicitiam ex pacto convento contrahere omittunt. Omnino enim ex tribus illis, quae posuimus, amicitiae generibus, utilis amicitia expostulationes plurimas habet. Nam virtus criminationum expers est: iucundam autem amicitiam qui expetiverunt, hi, datis receptisque suavitatis mu-

43, a. neribus, discedunt. Qui vero ob utilitatem amici sunt, hi non e vestigio, simul atque collibitum est, discedere possunt, nisi ex lege atque ita, ut eos, qui sodalicio consortio coniuncti sunt, decet, commercium habuerint. Sed illa utilis amicitia, quae lege nititur, criminationibus non est obnoxia. Atque in legali quidem amicitia res pecunia deciditur (nam pecunia ad aequabile metiendum adhibetur): contra in morali amicitia res libero arbitrio permittitur. Itaque in quibusdam civitatibus vetat lex, iis, qui ita amice societatem coierint, actiones contractuum voluntariorum dari: ac recte: nam boni viri non egent iure ac legibus: illi autem tamquam viri boni ac probati negotium contraxerunt. Verum in hac amicitia criminationes utrimque dubiae sunt, neque liquido apparet, quo iure uterque criminetur, quum moribus freti, non legibus innixi, fidem habuerunt: atque ambiguum est, quomodo arbiter iustus eiusmodi litem dirimere debeat, utrum considerare debeat rem ab altero ministratam, quanta ea [pro facultatibus huius, qui eam tribuit] fuerit, an quaerere debeat, qualis haec res ministrata alteri, cui ministrata est, fuerit vel visa sit. Nam potest usu venire, quod Theognis dicit:

„Res mihi magna, licet sit tibi parva, dea“:

sed potest etiam contrarium usu venire, ut alteri res illa ludus, alteri mors sit. Hinc autem veniunt criminationes. Nam alter beneficium vel praemium repetit, quasi magno a se officio praestito: „egenti se ac petenti praesto fuisse“, et quae sunt similia: idemque, dum commemorat, quantum ad alterius commodum attulerit, reticet, quantum sibi illud officium fuerit [nam ipsi pro suis facultatibus fortasse leve ac ludus fuit]: alter vero tantum sibi datum esse dicit, quantum fortasse auctori beneficii satis visum sit, sed non quantum sibi satis fuerit. Quid? quod interdum etiam is, qui accepit, rem in dubitationem vocat: nam hic, quam exiguum munus acceperit, commemorat, dum alter, qui dedit, demonstrat, quanto adiumento fuerit: exempli causa si quem in periculo aliquo constitutum res drachmae adiuvit, alter periculi magnitudinem, alter magnitudinem pecuniae premit, plane ut in remuneratione pecuniae fieri solet. Nam ibi quoque de his controversia est: alter pecuniam, ut tunc res fuit, alter, ut nunc est, aestimat: quod faciunt, nisi antea inter ipsos convenit. Itaque civilis amicitia ad pactum spectat et ad rem ministratam: moralis voluntatem et consilium intuetur. Quare homines iustos magis decet ratio posterior, habetque iustitia cognationem cum amicitia. Sed causa rixarum in eo posita est, quod honestior quidem moralis amicitia, sed magis necessaria amicitia utilis est. Verum isti tamquam morales amici et tamquam propter virtutem amantes amicitiam incipiunt: quum vero aliquid rerum suarum aperte peti vident, tum aperiuntur et ipsorum aliam mentem fuisse intelligitur. Nam plerique ut honestum, ita etiam amicitiam honestam tamquam rem superva-

1243, b. caneam expetunt. Itaque quomodo de his statuendum sit, apparet. Scilicet si moralem amicitiam contraxerunt, spectandum est, num voluntas et consilium utriusque aequale fuerit, neque amplius alter ab altero postulare debet: sin utilitatis gratia civili modo amicitiam inierunt, pro ea utilitate, quam ipsi confitentur, res ponderanda est. Sin autem alter moralem, alter civilem amicitiam fuisse dicit: non honestum est, sodalem ius suum nimis premere, sed potius aequi boni ratio valere debet: idemque valet de altero. Sed quia pactionem non e morali amicitia fecerunt, diiudicandum est, quae retribuenda sint, neutrique alterum per fraudem decipere permissum est. Quo facto, sua quisque sorte contentus esse debet. Voluntatis autem et consilii rationem habere amicitiam moralem, perspicuum est: nam si quis magnis ornatus beneficiis propter penuriam facultatum suarum non tantundem, quantum accepit, sed tantum, quantum potest, restituit: recte se res habet. Nam deus quoque pro facultatum modulo accipere sacrificia satis habet. At foeneranti vel vendenti hoc non satis est, etiamsi alter se plus dare non posse affirmet atque iuret.

Sed multae expostulationes in iis amicitiis sunt, in quibus contrahendis alter hoc, alter plane aliud propositum habet: quae norma iusti in his adhibenda sit, difficile dictu est. Nam difficile est, una certa mensura metiri ea, quae in diversa directa erant neque eadem expetiverant. Cuiusmodi causa est in rebus amatoriis. Ibi enim alter amasium ob suavitatem et convictus causa: alter amatorem ob utilitatem et lucri causa anquirit. Ubi vero amator amare desiit, mutato amasio, mutatur etiam amator, atque de qualibet re rixantur, ac dissident ut dissidebant Pytho et Pammenes, et ut magister et discipulus (nam doctrinae et pecuniae non eadem mensura est), et ut Prodicus atque ut medicus et ille, qui mercedem exiguam solverat, et ut citharoedus et rex: nam rex citharoedo ut iucundo, citharoedus rege ut utili uti sibi videbatur: quum vero rex mercedem citharoedo solvere deberet, dixit utrumque ab altero ob suavitatem quaesitum esse, et ut ipse ab altero delectatus esset cantu, ita alterum ab se delectatum esse promissis ac spe praemii. Quamquam hic quoque in promptu est, quo pacto res diiudicanda sit. Nam hic quoque una mensura metiendum est, verum non numeris, sed proportione: nam ut civilis societas in retribuendo proportione utitur, ita hic quoque proportione metiendum est. Nam quo tandem pacto inter agricolam et sutorem constabit societas, nisi proportione aequabilitas quaedam operum [rerum ab utroque productarum] efficiatur? Non aliter illis, qui diversos in eadem amicitia contrahenda scopos habuerunt, proportio pro mensura esse debet: exempli gratia si alter doctrinam ac sapientiam alteri ab se datam dicit, alter autem pro sapientia ac doctrina alterius huic suam a se pecuniam datam esse contendit: sapien-

1243,b. tiae ac pecuniae proportio quaerenda est. Tum vero videndum est, quid revera ab utroque datum sit. Nam si alter de acervo minore partem dimidiam, alter de acervo multo maiore ne millesimam quidem partem dedit, manifestum est, posteriorem horum facere iniuriam [si quidem plane tantum numero ab altero postulat, quantum ipse huic tribuit]. Verum hic quoque causa litis in principio latet, siquidem alter se ambos utilitates mutuas sperantes coisse affirmat, alter hoc negat et aliam amicitiae causam fuisse contendit.

244, a. 11 De viro bono et virtute sua commendato quaeritur, utrum huic succurrendum et auxiliandum rebus utilibus sit, an potius illi, qui reddat beneficia accepta et possit etiam reddere. Quae quaestio non alia est ac si quaeritur, utrum in amico, an [neglecto amico, indigente] in viro bono beneficia collocare debeamus. Nam si idem et amicus et simul vir bonus est, res ad diiudicandum haud sane difficilis est, nisi forte quis alterum augeat, alterum minuat, et vim amici vehementer urgeat, vim viri iusti non tanti aestimet. Sin res non ita comparatae sunt, ut eadem persona et homo tibi amicus et simul vir bonus sit, multae quaestiones existunt: exempli gratia si fuit alter amicus tuus, sed non amplius amicus tuus futurus esse videtur, alter autem amicus tuus futurus esse videtur, sed nondum est amicus tuus, aut si fuit alter vir bonus, sed non amplius est vir bonus, alter autem est vir bonus, sed antea non fuit vir bonus: aut si alteri horum opem ferre cum maiore difficultate coniunctum est. Fortasse enim aliquid dicit Euripides, quum haec scribat:

„Verbis levandus ille, qui verbis levat:
Factis iuvandus ille, qui factis iuvat.“

Neque omnia patri te largiri rectum est, sed quaedam etiam matri tribuenda sunt, quamvis praestantior pater sit. Namque ne Iovi quidem omnia immolantur, nec omnes huic soli honores habentur, sed certi quidam. Fortasse igitur alia amico utili, alia viro bono tribuenda sunt: exempli gratia, qui alimenta nobis et res ad victum necessarias praebet, cum hoc non continuo, propter hoc meritum, aetatem degere in officio est: neque, cui convictus et consuetudo nostra dedicatur, huic ea, quae ipse nobis praestat [scilicet iucunda, ob quae consuetudo eius a nobis expetitur], sed potius ea, quae utilis amicus amico suo praestat, praebere debemus. Verum qui ubique par pari referunt, et qui idem faciunt, quod alter — amasius scilicet — facit, et quia alter ipsis voluptatem parat, ipsi quoque alteri omnibus modis voluptatem parare cupiunt, eoque consilio omnia uni amasio largiuntur, id quod fas non est: hi nullius pretii homines sunt. Quid? quod etiam definitiones amicitiae, quae vulgo feruntur, omnes quidem ad amicitiam pertinent, sed non ad amicitiam eandem. Nam ex his definitionibus amico utili hoc debemus, ut ei haec, quae ipsi bona sint, velimus et imprecemur: idemque

1241, a. debemus et ei, qui bene de nobis meritus est, et ei, qui virtute sua amicus exstitit (hoc enim amicitiae definitio recte significat): alii igitur vitam optare debemus, sed cum alio vivere et aetatem degere licet, scilicet cum eo, qui ob morum suavitatem amicus est: at dolorum et gaudiorum omnium vera communio illi, qui ob virtutem amicus est, impertienda est. Sed omnes illae amicitiae definitiones ad quandam amicitiam spectant illae quidem, sed non ad unam et eandem amicitiam. Quare multae definitiones sunt, quarum unaquaeque unius certae amicitiae esse videtur, quum tamen non sit: exempli gratia quum dicitur, amici hoc esse proprium, ut cum altero aetatem degere velit. Namque et amicus superior, et ille, qui bene de altero meretur, vitam et felicitatem illi, quem tamquam opus suum considerat, esse cupit: et huic, qui vitam nobis dedit [patri], vitam optare et beneficia remunerari debemus: sed ut aetatem cum hoc solo, ac nón potius cum amico nobis iucundo degamus, non est postulandum. Sed amici saepe iniusti sunt: nam res potius, quam eum, qui res possidet, amant. Quare etiam rerum quidam revera amici sunt, exempli causa vini, si quis vinum, quia suave est, sibi expetit: alius divitiarum amicus est, quia hae sunt utiles: nam huic divitiae videntur utiliores, quam vinum, quod alter amat. Itaque non aegre ferendum est, quod talis homo in eligendo ita agit, ut rem sibi potiorem rei sibi viliori praeferat. Quod qui non reputant, amicum reprehendunt: nunc enim [firmata iam amicitia] alterum amicum bonum esse volunt, quum se ad eundem antea ut ad iucundum vel utilem applicaverint.

1241, b. 12 Iam vero quaerendum est, quae sit ratio amicitiae et eius status vitae, in quo homo se ipso contentus nulla foris subsidia requirat. Nam dubitet fortasse quispiam, an ei, qui se ipso ad beate vivendum contentus sit, amico opus esse videatur. Nam si propter imbecillitatem atque indigentiam amicus desideratur, et si vir bonus nulla ad beate vivendum foris subsidia requirit (si quidem homo virtuti deditus beatus est), cur tandem egeat amico? Etenim qui omnia bona a se ipse petit, is non eget aliis aut utilitates parantibus aut bene ac fideliter suadentibus aut convictus iucunditatem afferentibus: nam tali homini secum esse satis est. Quod quidem maxime perspicuum est in deo, quem apparet, nullis rebus extrinseeus petendis egentem, ne amico quidem egere, neque, si velit, parem sibi posse invenire. Itaque etiam homo quo est beatior, eo minus egebit amicis, nisi quatenus omnes ad bene beateque vivendum opes nemo homo in se ipso habere potest. Necesse est igitur quam paucissimos amicos esse ei, qui sit in vita optima, atque etiam horum amicorum numerum minui [quum ipse beatior fiat], neque ipsum adiungendis sibi amicis operam dare, verum negligere amicos, non solum utiles, sed eos quoque, qui sint ad convictum idonei et maxime expetendi. At vero tum vel maxime [quum quis beatus et

44, b. αὐτάρκης appellari potest] perspicuum esse videtur, non eum, qui ob usum aut fructum quaeratur, verum amicum esse, sed eum, qui ob virtutem ametur, solum. Quum enim nullius rei indigemus, tum eos, qui bonis nostris simul nobiscum fruantur, quaerimus, ac magis quaerimus eos, quos ornemus nos ipsi beneficiis, quam eos, a quibus beneficia nobis exspectemus. Meliore autem iudicio utimur, quum omnium bonorum copiam in nobis ipsis habemus, quam quum in indigentia positi sumus: maximeque talibus amicis, qui consuetudine et convictu nostro digni sint, egemus.

Sed in hac quaestione hoc considerandum videtur, num forte aliquid eorum, quae modo posuimus, sane recte dicatur, aliquid autem nos fallat propter comparationem [hominis in semet ipso omnibus facultatibus affluentis cum deo institutam]. Hoc manifestum erit, quaerentibus nobis, quid sit *vivere actu* atque ut finis. Iam vero apparet *vivere* esse sentire et cognoscere: ergo cum aliquo vitae coniunctionem et societatem habere est cum hoc sentiendi et cognoscendi coniunctionem et societatem habere. Atqui sese sentire et sese cognoscere unicuique maxime exoptatum est: ideoque vivendi cupiditas innata est omnibus: vitam enim in cognitione quadam positam esse, omnes concedunt. Itaque si quis haec duo [vitam et cognitionem] separet, et faciat ut cognitio ipsa per sese constet (quod quomodo fieri possit, non sane intelligitur, quamquam res ipsa satis plana est), nihil differat, utrum te an alium pro te ipso cognoscas. Id autem perinde esset ac si dicamus, non differre, utrum te vivere cognoscas, an alium pro te vivere cognoscas, non differre utrum tu vivas, an alius pro te vivat. Sed manifesto se ipsum sentire et se ipsum cognoscere, homini gratius et optatius est. Sunt enim haec duo coniungenda, scilicet tam vitam esse optandam, quam bonum esse optandum, atque haec duo coniunctim inesse debere 45, a. in tali natura [qualem, de homine quum agitur, optimam dicimus]. Si igitur in bipartita et mutuo sibi respondente rerum serie alterum semper in ordine et serie boni est: et si id, quod cognoscitur, et id, quod expetitur, ex communione naturae definitae est: profecto velle semet ipsum sentire est velle hunc talem certum hominem esse et vivere. Iam vero quoniam non per nos ipsos unumquodque horum sumus, sed per participationem facultatum sentiendi et cognoscendi (nam sentiens ita sensibilis fit, et ex hoc sensibilis fit, ex quo prius sentit, et quatenus sentit, et quod sentit: cognoscibilis autem fit cognoscendo): idcirco homo semper vivere vult, quia semper cognoscere vult: hoc autem vult propterea, quod ipse res cognita esse vult. Iam vero cum alio simul vivere velle, quadam ratione ineptum esse videatur, si scilicet ea in contentionem vocas, quae etiam reliquis animantibus communia sunt, quibus simul vivere nihil aliud est, nisi simul pasci vel simul edere ac bibere. Quid

1245, a. enim interest, utrum propinquis et congregatis, an locorum intervallo disiunctis cibus ac potio praebeatur, si sermonis et colloquii fructum ac delectationem detraxeris? At vero frui sermone et colloquio proximi cuiuslibet, non satis est illi, cui omnia ad bene ac beate vivendum in ipso posita sunt. Praeterea talis homo, quum amicitiam colit, neque docere alterum, neque discere ab altero potest: nam si discit, non ita, ut debet, dispositus et exstructus est [non est *αὐτάρκης*]: quum vero docet, amicus non ita, ut debet, dispositus est [indignus est amicitia *τοῦ αὐτάρκους*]: atqui similitudine amicitia nititur. Et tamen quum per sese credibile sit, tum res ac veritas docet, libentius nos omnes cum amicis frui bonis nostris, libenterque nos bona nostra, quantum possimus et quam optima possimus, communicare. Ita cum alio communicamus oblectamenta corporis, cum alio artem musicam, cum alio philosophiam. Atque omnino praesentia amicorum opus est: unde dicitur: *„absens amicus est onus“*. Quare hoc quum fieri volumus [ut cum amico bonum aliquod communicetur], disiunctos esse amicos, non licet. Qua de causa etiam amor Venereus cum amicitia similitudinem habere videtur. Nam vitae coniunctionem amans desiderat, non sane eam vitae coniunctionem, quae homine maxime digna est, sed eam, quae sensibus lenocinetur.

Itaque haec dubitatio illis, quae significavimus, nititur: sed res ac veritas ita se habere videtur, ut modo diximus: quare auctorem illius dubitationis nos quodammodo decipere, apparet. Itaque verum quaerendum est hac ratione. Amicus vult esse *„alter Hercules“* et *„alter ego“*, ut est in proverbio. Verum persona amici a persona alterius amici corpore seiuncta et ab hac separata est: atque quae separata ac duo sunt, ea plane unum fieri et in unum coire, difficile est. Sed tamen amicus ille, qui nobis similis est, naturâ nobis cognatissimus est, quamvis alius corpore atque etiam animo, ac singulis animi partibus, alius sit. Nihilo minus tamen amicus tamquam eadem persona in corpore diverso esse vult. Itaque *amicum sentire* est quodammodo *se ipsum sentire* et *se ipsum cognoscere*. Quare iure gratum est, cum amico vel rerum leviorum et vulgarium gaudia communicare et cum eo vitae coniunctionem habere (nam simul vitae sensu perfundimur): ac multo etiam magis gratum est, cum amico coniunctim gaudere voluptatibus divinioribus. Causa
1245, b. autem haec est, quod semper gratius est, contemplari se in bono praestantiore. Est autem modo passio, modo actio, modo aliud, in quo et ipse et amicus bene vivere possit. Si vero gratum est, et tibi bene esse, et amico pariter bene esse: et si in communione ac societate vitae communio ac societas actionis est: sine dubio societas perfectissimorum quorumque hominum maxime ac verissime societas atque amicitia est. Quare debent tales amici una philosophari et una perfrui — non cibo ac po-

245, b. tione et rebus ad victum omnino necessariis [sed debent una perfrui gaudiis purioribus]: nam illae commissationes ac compotationes non sunt vera *convivia*, sed sunt perceptiones voluptatum inanium. Verum habet hoc natura hominum, ut quisque in eo, quem assequi possit, fine, cum amico vivere et vitae societate frui velit: sin minus, et bene mereri de amicis et maxime per amicos beneficiis affici cupiunt.

Ex his apparet, necessariam esse vitae societatem, eamque omnes summe expetere, atque felicissimum quemque et optimum quemque hanc maxime desiderare. Sed ut hoc ex ratione supra allata non ita videretur, id quoque non temere accidit: quia aliquid in ea veri inerat. Nam si tenes et amplecteris illam comparationem [dei sese contenti atque hominis sese contenti], in qua comparatione aliquid veri inest: solvi dubitatio non potest. Nam si verum est, dei naturam non esse talem, ut amico deus egeat: simile de homine beato recte contenditur. Quamquam, si vera esset ista ratio et ista hominis vere beati atque dei comparatio, ne cogitare quidem posset vir bonus. Neque enim deus ita, ut de homine loquimur, beatus est, sed multo illi beatius est, quam ut aliud quidpiam praeter sese cogitet. Nimirum nobis quidem beatitudo ex aliis metienda et ab aliis suspensa est: sed deus beatitudinem in se ipso habet positam.

Atque etiam quaerere nos et optare nobis multos amicos, et tamen dicere, nullum amicum esse ei, cui multi amici sint, utrumque rectum ac verum est. Nam quando nobis facultas est cum multis una vivendi eorumque omnium mutuo communique vitae sensu frui, tum sane, quam plurimos esse nobis amicos, gratissimum est. Sed quoniam hoc perdifficile est, in minore amicorum numero exseri actionem illam mutui et communis sensus, necesse est. Itaque non solum parare nobis multos amicos difficile est (nam periculo semper et tentatione opus est), verum etiam uti paratis.

Quid? quod modo abesse amicum volumus, bene ac beate rem gerentem, modo praesentis amici bonis frui cupimus: nam praesentiam amici desiderare, verae amicitiae signum est. Quum enim licet amico et praesenti esse et felici esse, hoc quidem omnibus exoptatissimum est: sin utrumque simul fieri non potest, facimus — credo — ut mater Herculis, quae filium esse in deorum numero, quam secum vivere et Eurystheo servire maluisset. Similiter enim loquamur atque Laco ille, quum eum, coorta in salo tempestate, quidam Tyndaridas implorare et in auxilium advocare iuberet. Videtur enim amantis esse, arcere alterum a malorum ferendorum societate: amantis vero, offerre se ad societatem malorum ferendorum: atque utrumque rectum est. Namque alteri amico nihil tam triste videtur, quam carere adspectu amici: contra amico dolenti et afflicto honestum videtur, velle non suum commodum, sed commodum amici [atqui amicus

1245, b. ad dolentem et afflictum accedens quodammodo in se suscipit aliquid de incommodo amici laborantis, ideoque pro commodo iam habet incommodum]: ergo a malo una ferendo amicos suos arceri volunt (nam ipsis male esse, satis esse dicunt), ne vi-
1246, a. deantur suum spectare commodum, neve gaudere velle videantur, dolente amico. Contra amicis consolantibus amici miseri levari videntur, quum non soli ferant mala. Quoniam autem et bene esse et una esse expetendum est, apparet, etiam una esse, utentem bono minore, magis esse expetendum, quam esse seiunctum, quamquam utentem bono maiore. Quia vero obscurum est, quid illud „una et coniunctim" valeat, in diversa abeunt et existimant, hoc esse verae amicitiae, ut simul omnium rerum sit aliquis particeps, quemadmodum gratius epulentur, qui sint in convivio, quam qui eadem soli privatim habeant. At amico alteri, misero illi, haec opinio non placet. Quod si quis rem exaggeret, sane se errare fateantur, quum malint coniunctim male se habere, quam bene seorsim. Simile fit in fortuna secunda. Nam alias abesse amicos et eos bono animo esse volumus, quum putamus, non posse nos ulla ex parte augere eorum fortunam, quae maior fore videtur, si alio loco, remoti a nobis, versentur: alias, adesse eosdem, gratissimum est. Cuius diversitatis non ita inepta causa est. Fit enim propter ea, quae supra significavimus, partim propterea, quod una ex parte amicum dolentem vel in malo constitutum cernere haud secus horremus, atque cladem nobis ipsis imminentem: et tamen ex altera parte, videre amicum, suavissimum est, et quidem videre amicum non laborantem, etiamsi tu ipse laboras. Itaque utrumcunque horum magis gratum est, id efficit ut amicum aut adesse aut abesse velimus. Itaque simile etiam in hominibus minus bonis observari potest, ob eandem causam: nolunt enim amicos bene se habere, si ipsi calamitatibus obruti sunt. Quare interdum non sibi solum, sed etiam homini amato manus inferunt . . . .

. . . .

VIII.

Sed dubitet quispiam, an liceat unaquaque re uti et ad id, ad quod nata est, et ad aliud, et quidem aut per sese aut per accidens, quemadmodum oculo et ad cernendum directe utimur, et eodem converso ita utimur, ut pro re una res duas cernere nobis videamur. Quod quum facimus, utrumque quidem usus oculi est, sed alter usus per sese est, alter per accidens: quemadmo-

1246, a. dum et vesci cibo possumus et vomere. Similiter etiam scientia duplici modo uti possumus: nam et error et veritas a scientia venire potest: exempli gratia quum quis sciens non recte scribit, dum alius non recte scribit ob ignorantiam, si exempli causa nescit, quo pacto manu in scribendo utatur, eamque in scribendo convertat. Similiter saltatrices modo pede pro manu, modo manu tamquam pede utuntur. Si vero omnes virtutes essent scientiae, liceret etiam iustitia uti tamquam iniustitia. Iniuste igitur ageret, qui, utens iustitia, faceret iniuste, sicut ille, qui uteretur scientia, agere posset imperite ac stolide. Quod si 1246, b. fieri nequit, virtutes apparet non esse scientias. Ac si fieri non potest, ut in ignorantia verseris auxilio prudentiae, sed si, quum praeditus scientia es, peccare ad summum potes, se ne ita quidem plane eadem facis, quae facit is, qui versatur in ignorantia: non profecto ille homo, qui utitur iustitia, perinde aget atque ille homo, qui iniustitia utitur. Sed si prudentia scientia est, eadem poterit et verum aliquid et idem sane efficere, quod imprudentia: nam possit homo imprudenter agere a prudentia, et pariter peccare atque imprudens. Si vero simplex esset usus uniuscuiusque rei, quatenus talis est, prudenter utique agerent ita agentes. In ceteris quidem scientiis alia quaedam princeps conversionem facit. Sed quid hanc, quae principatum omnium tenet, convertit? Non scientia aut mens, ac ne virtus quidem alia hanc convertere poterit. Nam hac illa utitur: siquidem virtus imperantis virtute obedientis utitur. Quidnam igitur eam convertit? An forte ita se habet, ut incontinentia dicitur vitium irrationalis partis animi, et ut intemperans vocatur ille, qui tamen mente utitur? Nimirum quum cupiditas vehemens et praevalens est, tum ea mentem convertit et talia, quae rectae rationi contraria sunt, ratiocinatur. Quod si in parte irrationali vis ac quaedam praestantia, in rationali parte vero imbecillitas est: tum certamen erit harum partium [et superior erit pars irrationalis quae ad male agendum pellicit]. Itaque fieri potest, ut iustitia iniuste et prave utaris, et ut prudentia utaris imprudenter. Ergo etiam contrarium accidere potest. Nam absurdum est, si virtutem, in rationali parte animi positam, vitiositas quaedam, in ratione nascens, convertat et ignorantiam pariat, virtus vero insipientiam illam, quae in parte irrationali est, non convertat ac non possit efficere, ut prudenter tu et ut decet iudices: atque etiam absurdum est, prudentiam, quae est in parte rationis compote, efficere ut intemperantia, quae in irrationali parte sita est, sese contineat: quod quidem continentiae proprium esse videtur. Itaque hoc pacto liceret ab ignorantia agere prudenter. Verum haec absurda sunt, maximeque hoc absurdum est, posse aliquem prudenter agere ab ignorantia. Hoc enim in nulla reliquarum artium cernimus, exempli gratia ut medicinam vel grammaticam convertat intemperantia. Sed in quo est insipientia, contraria

1246, b. rectae rationi, et in quo vis insipientiae maior est quam vis virtutis, is magis inclinat ad prava. Nam homo iniustus omnia, quae iustus, facere potest, et in universum potentia est in non-potentia. Itaque apparet, simul prudentes et bonos esse solos habitus partis rationalis: verumque est illud Socratis, nihil prudentia esse valentius: quamquam ille in eo errabat, quod virtutem scientiam esse dicebat. Nam virtus . . . .

2 Quoniam vero non solum prudentia et virtus prosperitatem gignit, sed fortunatis quoque prospere succedere dicimus, perinde
1247, a. ac si etiam fortuna secunda prosperos rerum successus gignat et eadem, atque scientia, efficiat: videndum est, naturane alii fortunati, alii infortunati sint, necne, et quid de his statuendum sit. Nam quosdam esse fortunatos, videmus: nam stulti qui sunt, prospere gerunt multas res, quarum domina fortuna est. Quin etiam in his rebus, quae artis sunt, multum valet fortuna, exempli gratia in administratione belli et in gubernatione navigii. Num igitur isti per aliquem habitum proprium talem felicitatem assequuntur, an non hac sua certa qualitate ad res feliciter gerendas idonei sunt? Nunc enim sic existimant, naturâ istos aliquid posse: natura autem revera format homines diversa qualitate praeditos, differuntque a primo statim ortu homines, quum alius exempli gratia caesiis, alius nigris oculis praeditus sit, quandoquidem hic certus natura volente talis esse debet, qualis est. Atque similis ratio etiam inter homines fortunatos et non fortunatos intercedere videtur. Nam quosdam non per prudentiam suam felici rerum suarum successu gaudere, manifestum est: prudentia enim non caret ratione, sed ducitur ratione, quare sic, et non aliter, agat: illi vero, quos fortunatos appellant, non possint rationem reddere, cur tandem successu rerum felici gaudeant: alioquin ars esset fortunae secundae. Praeterea apparet, eos, qui stolidi sunt, non propterea stolidos dici, quod tales sint in rebus aliis (nam hoc nihil absurdi habet: quemadmodum Hippocrates, quum esset geometres egregius, in reliquis tamen rebus stolidus et stupidus esse videbatur, et navigans ob simplicitatem suam ab decumanis Byzantiis multa pecunia emunctus esse dicitur), sed quod in his rebus, in quibus utuntur prospero successu, stolidi sunt neque fortuna sua uti sciunt. Nam in navigatione non peritissimus quisque optima fortuna utitur, sed est ut in alea iacienda, ubi alius nihil, alius multum lucratur, sive pro ea felicitate, qua felix naturâ est, sive quod est, ut aiunt, dis carus ipsis, et quod extra ipsum aliquid est, quod huic suffragetur. Ac sicut navigium male compactum saepe melius, quam bene constructum navigium, cursum conficit, non per sese illud quidem, sed quod gubernatore bono utitur: sic fortunatus ille genio utitur gubernatore bono. At non est credibile, deum vel genium huiuscemodi hominem diligere, ac non potius optimum quemque et sapientissimum. Quod si aut naturâ

7, a. aut mente aut tutela deorum res secundae eveniunt, duo posteriora autem hic non valent, reliquum est, ut naturâ fieri homines fortunatos existimemus. At vero natura efficit ea, quae aut semper pari modo se habent aut plerumque eveniunt: fortuna contra operatur. Quod si ita est, ea, quae contra rationem eveniunt, fortunae tribuenda sunt. At si fortuna fit homo fortunatus, nonne causa huius fortunati status talis esse debet, quae rem eandem et plerumque evenientem efficiat? Tum vero, si non fortuna, sed natura efficit, ut hic certus homo, quoniam hic certus homo est, in quadam re felix aut non felix esse debeat, exempli gratia, ut, quoniam semel caesius est, non acute cernat: non fortuna huius rei causa dici potest, sed natura potius causa dicenda est: ergo non fortunatus est talis homo, sed potius — ut ita dicam — bene informatus a natura. Quare ita statuendum est, quos vulgo fortunatos dicamus, eos non esse fortunatos fortunae beneficio: ergo revera non sunt fortunati, hoc est, non fortunae beneficio tales sunt, quales sunt. Nam dona fortunae
7, b. necessario ea bona sunt, quorum bonorum bona fortuna causa est vel causa esse dicitur.

Quae si ita sunt, quaeritur, utrum non sit fortuna omnino, an sit ea quidem, sed non tamquam causa. At necesse est, fortunam et esse et esse etiam ut causam. Erit igitur fortuna quibusdam et causa bonorum et causa malorum. Sed alia iam quaestio fuerit, num fortuna omnino removenda, neque quidquam forte fortuna fieri dicendum sit, et num nos, quum sit causa alia, propterea, quod hanc non cernamus, fortunam causam esse dicamus: quemadmodum etiam quidam, qui fortunam definiunt, eam, tamquam aliquid naturale, causam esse dicunt humanae rationi irrationalem, hoc est talem, quam ratio humana non comprehendat neque perspiciat. Quoniam autem videmus, quosdam semel uti prospera fortuna, cur hi iidem non etiam rursus eadem fortuna utuntur? quum tamen, qui semel felici successu usi sint, eosdem rursus, eadam in causa, eodem uti felici successu, credibile sit. Nam quae res semel alicuius rei causa fuit, eadem etiam repetitae huius rei causa esse debet. Non igitur fortunae illud assignandum est: sed quando idem accidit, quum infinitae tamen res et non determinatae sint, poterit quidem bonum vel malum evenire, sed propter numerum infinitum non erit scientia huius eventus: alioquin liceret discere felicitatem, et essent etiam omnes scientiae, ut Socrates dicebat, prosperitates. Attamen cogitari potest, talia identidem deinceps alicui contingere, non quia ita fieri necesse sit, sed quemadmodum fieri potest, ut aliquis alea semper prosperrima utatur. Quid igitur? Nonne sunt in animo impetus, qui partim ab ratiocinatione, partim ab appetitione experte rationis veniunt? ac nonne hae tempore priores sunt? Quod si naturâ est illa appetitio, quam movet iucundi cupiditas, natura duce ad bonum tendant omnia.

1247,b. Quod si, ut quidam cantores sunt, quos canere ars nulla docuit, ita quidam bonitate et beneficio naturae bene instructi sunt, ac sine ratione, sed quia natura in eis apta est, appetunt cupiuntque et hoc, quod decet, et tum, quum decet, et sic, ut decet, hi profecto, quantumvis stulti insipientesque sint, tamen successu prospero gaudent, non secus atque illi, qui nulla docti arte naturae indole cantores sunt. Nam illi utique fortunati dicendi sunt, qui sine ratione plerumque utuntur prospero rerum suarum successu. Itaque naturâ esse fortunatos, dicendum sit. Nisi forte pluribus modis dicitur fortuna secunda. Nam alia fiunt ab impetu et tum, quum in hominibus aliquid faciendi consilium est, alia vero secus, immo vero e contrario. Atque quibus in rebus [hi, qui rem faciendam susceperant] male sibi consuluisse videbantur, et tamen prospero successu utuntur, in his rebus fortunam secundam regnasse dicimus: similiterque fortunam secundam in his rebus regnasse dicimus, de quibus si deliberassent, eam viam ingressi essent, qua essent minus commodi assecuti. Illos igitur naturâ felices appellare licet. Nam in illis impetus et appetitus ad id tendens, ad quod oportebat, talis erat, ut successu prospero uterentur, quantumvis inepta esset eorum ratio. Atque illos quidem tum, quum ratio eorum non recta erat, causa illius ratiocinationis, quae recta erat, servabat: at alio tempore alius cupiditati obsequens eodem modo ratiocinabatur et fortuna adversa utebatur. In illis vero, qui sine consilio et impetu interno egerunt, quo tandem pacto erit fortuna secunda, quae naturali bonae indoli cupiditatis et appetitionis respondeat? [Nullo pacto: nam carent eiusmodi indole
1248,a. bona]. At vero si illic bona fortuna et fors duo diversa sunt, hic autem idem sunt, plura genera fortunae secundae haberi necesse est. Quum vero videamus, quosdam contra omnes artes et scientias et contra rectas rationes tamen uti fortuna secunda: iam intelligi debet, causam a scientia repetendam esse diversam ab ea causa, quae a fortuna secunda repetenda est. Sed quaeritur, num ista fortuna secunda existimanda sit, cuius impulsu ratio humana ea, quae debebat, et tum, quum debebat, concupiscebat. At huius quidem causa fortuna secunda haberi non potest. Neque enim plane vacat ratione, neque plane naturalis est cupiditas, sed ab aliquo corrumpitur. Atqui fortuna secunda in eo regnare videtur, in quo fors quaedam causa rerum rationi adversantium est: hoc autem repugnat rationi: nam scientiae et ei, quod in universum fieri videmus, repugnat: neque tamen (ut nos quidem existimamus) a fortuna venit causa prosperi successus, sed tantummodo obiter intuentibus ita videtur. Quare haec ratio non hoc probat, naturâ dari felicem rerum successum, sed ea hoc potius declarat, non omnes, qui uti felici successu videantur, per fortunam bene rem gerere, sed per naturam: neque probat haec ratio, fortunam esse nullius rei causam,

1248,a. sed probat potius, fortunam non omnium eorum esse causam, quorum esse causa videatur.

Sed quaerat fortasse quispiam num fortuna hoc ipsum efficiat, ut aliquis et quod oporteat, et quando oporteat, concupiscat. Verum hoc pacto fortuna omnium causa exsistat. Nam ita fortuna etiam causa cogitandi et deliberandi sit. Etenim nemo deliberat postquam deliberavit num deliberare nunc debeat, sed est principium quoddam deliberationis: neque quisquam cogitat postquam cogitavit se velle cogitare, atque sic in infinitum. Itaque principium cogitandi non a cogitando, neque deliberationis principium a deliberando repetendum videtur. Quid igitur aliud principium extremum putetur nisi fortuna? Ita a fortuna omnia fierent, si quidem est quoddam principium, extra quod aliud principium non habetur. At cur huic talis vis ac talis natura est, ut possit hoc perficere? Quaeritur igitur, quid sit in anima motus illius principium. Manifesto autem hoc principium in animo cogitantis deus est, sicuti deus in universo mundo principium est. Nam omnia movet divinum illud, quod in nobis est. Atqui rationis principium non ratio est, sed praestantius quidpiam. Quid igitur scientia et mente melius dicatur quam deus? Nam virtus mentis instrumentum est. Ac propter hanc causam veteres dixerunt, felices vocari eos, qui, quum impetu suo ferrentur, bene rem gererent, quamquam ratione non uterentur, et quibus consultare non esset necesse. Habent enim illi fortunae filii in sese tale principium, quod praestat intellectui et consilio. Itaque dum alii, non fortunati, rationem quidem habent, sed hoc praestantius ratione principium non habent, illi fortunati instinctum divinum habent, et huius auxilio id, quod bonum ac faustum est, efficere valent. Nam quum non utantur ratione, tamen prospero rerum successu utuntur. Itaque si hi homines prudentes sapientesque videntur, quod, quid agendum sit, celeriter quasi vaticinatione quadam perspiciant, sive quod experientia vel usu et consuetudine quadam nituntur, semper tamen divino quodam instinctu impelli videntur. Nam deus et futura cernit, et rerum naturam veram intuetur, et ea, quae se huic nostrae humanae rationi subducunt eique recondita sunt, perspecta habet. Hanc ob causam etiam melancholici somnia veracia habent. Nam
1248,b. principium illud reconditum et divinum plus valere videtur, quando ratio in somno remota est vel cessat. Similis igitur ratio est atque hominum caecorum, qui plus pollent memoria, quia non impediuntur talibus cogitationibus, quae in rebus visibilibus haereant, eoque vis memoriae non infringitur sed validior est.

Itaque apparet, duo esse genera fortunae secundae, alteram divinam, unde fortunatus auxilio dei prosperum rerum suarum successum habere videtur, [alteram naturalem]. Quorum fortunatorum alter rem bene gerit, quia impetum vel instinctum

1248, b. suum sequitur: alter, quia agit contra instinctum: sed sine ratione ambo agunt. Atque altera quidem felicitas magis continua, altera non continua est.

3 Separatim igitur de singulis virtutibus supra dictum est. Quarum quum vim singillatim descripserimus, restat ut dicamus de ea virtute, quae ex his omnibus conflatur, quam supra perfectam honestatem vocavimus. Qui igitur huius virtutis laudem vere vult assequi, hunc apparet debere virtutes habere singulas. Namque ne in alia quidem re ulla potest esse aliter. Nemo enim toto quidem corpore valet, sed parte nulla: immo vero necesse est omnes aut plurimas certe ac potissimas partes habere se eodem modo, quo modo se habeat totum. Itaque ***bonum*** esse et ***honestum atque simul bonum*** esse differt non solum nominibus sed etiam per sese. Nam omne, quod bonum est, finem habet, qui ob sese expetitur. ***Honesta*** autem ea bona sunt, quae propterea, quod per sese expetenda sunt, laudabilia sunt. Haec enim illa sunt, a quibus et actiones laudabiles veniunt, et quae ipsa per sese laudabilia sunt: velut et iustitia ipsa laudabilis est et eius actiones laudabiles sunt: idemque valet exempli gratia de actionibus viri temperantis: nam laudabilis est etiam temperantia. Contra bona valetudo non est laudabilis: nam ne illud quidem, quod bona valetudo efficit, tale est, ut possit dici laudabile: pariter ne id quidem, quod robuste fit [vel quod efficere hominis robusti est], laudabile potest dici: nam ne robur quidem res laudabilis est. Sed haec omnia, quae modo exempli causa commemoravimus, sunt ea quidem ***bona,*** sed non sunt laudabilia. Idem de reliquis, quae ***bona,*** at non laudabilia sunt, ostendi potest inductione. Itaque bonus est is, cui bona naturalia [bona externa] vere bona [conducibilia, utilia] sunt. Nam quae summa contentione ab hominibus expetuntur et maxima bona esse videntur, honores, divitiae, vires corporis, fortuna florens, potentia, haec sunt quidem bona naturalia, sed eadem quibusdam hominibus propter horum habitus perniciosa esse possunt. Neque enim stultus nec iniustus aut intemperans ullum ex horum bonorum possessione commodum percipiat, quemadmodum nec aegrotus iuvatur, quum alimentis hominis valentis utitur, nec homo infirmus vel mutilus quidquam lucratur, quum sani et integri ornatibus utitur. Sed ***honestus atque simul bonus*** is vocandus est, qui et iis ***bonis,*** quae absolute bona sunt, instructus est, et qui simul adspirat ac tendit ad ***honesta,*** et quidem ipsius honestatis gratia. ***Honesta*** autem sunt virtutes et actiones a virtute venientes.

Est autem quidam [moralis] habitus civilis, qualem Lacedaemonii habent, et fortasse etiam alii horum in hac re similes. Qui habitus huiuscemodi est. Sunt qui existiment, virtutem esse
1249, a. sane quaerendam, sed propter bona externa. Quare sunt sane
viri boni: nam habent bona externa: at consummatam honesta-

1249, a tem, *καλοκἀγαθίαν*, nequaquam habent. Neque enim iis haec insunt, quae absolute honesta sunt: neque volunt honesti atque simul boni esse, atque adeo illa, quae naturâ non *honesta,* sed tantummodo *bonà* sunt, pro *honestis* habent. Nam *honesta* facta sunt, quum ea, quorum causa suscipiuntur, *honesta* sunt, quia ei homini, qui *bonus atque simul honestus* est, ea, quae naturâ bona sunt, semper etiam honesta sunt. [Hic enim nihil, nisi quod honestum est, suscipit]. Bene enim auctor epigrammatis Delii *„pulchrum"*, inquit, *„iustitia est"*: huic honesto autem id, quod pro ipsius dignitate ei debetur de bonis externis, tribuitur: quibus bonis externis talis homo praeter ceteros dignus est. Eidem decora sunt talia, qualia sunt divitiae, generis nobilitas, potentia. Itaque huic homini vera honestate praedito haec [bona externa] et per sese utilia et honesta sunt, dum vulgo haec discrepant. Namque vulgo illa, quae absolute bona sunt, non sunt bona, dum eadem viro bono bona, atque viro perfecta honestate praedito adeo honesta sunt. Hic enim multa honeste facta ob ipsam honestatem solet edere. Contra qui existimat, debere se honesta facere propter bona externa, honesta facit per accidens. Est igitur proba honestas, *καλοκἀγαθία*, virtus perfecta.

Atque etiam de voluptate dictum est, quale bonum sit, et quomodo: et ostendimus, absolute iucunda esse etiam honesta, et absolute bona esse etiam iucunda. Sed voluptas, nisi in actione, nulla est. Qua de causa homo vere beatus etiam iucundissime vivet, id quod homines non temere postulare videntur.

Sed ut medicus habet scopum quendam, cuius respectu, quid corpori conducat, diiudicat, et cuius respectu constituit, quousque in singulis medicandi actionibus progrediatur ut corpus sanum possit reddere (nam sive plus iusto sive minus iusto de medicina aegroto dederit, sanare non poterit): ita etiam vir probus in actionibus suis et in iis rebus externis, quae naturâ bonae quidem, sed non laudabiles sunt, expetendis habere debet
1249, b scopum, ad quem conformetur et habitus ipsius et ea ratio, qua abundantiam vel penuriam opum expetat vel fugiat. Supra igitur diximus, hanc normam pendere ex eo, quod iubeat et praecipiat ratio: sed hoc perinde est ac si quis in cibo sumendo dicat debere eum, qui cibum sumat, cibum ita sumere ut iubeat ars medica et huius ratio: quod verum quidem, sed non clarum ac perspicuum est. Itaque hoc teneamus. Debet homo ita vivere, ut hoc, quod principatum tenet et ipsum regit, imperat: et, quod attinet ad habitum, vitam ita instituere debet, ut habitus ipsius respondeat energiae rectoris sui, quemadmodum servus vivit ad nutum et voluntatem domini sui, et quemadmodum in omnibus rebus sui quidque rectoris gubernationi obsequitur. Quoniam autem etiam homo constat ex duabus partibus, quarum altera imperantis vel rectoris vice fungitur, altera mandatis huius

1249,b. parere debet: et quoniam utraque harum partium ad sui rectoris et gubernatoris imperium vivere debet: haec autem duplex est imperandi ratio (aliter enim medicina principium est, aliter bona valetudo): apparet, eandem esse rationem partis contemplativae animi [atque etiam hanc partem mandatis principis et gubernatoris cuiusdam parere debere]. Sed non verbis conceptis mandata dat et imperat deus, qui ille princeps et gubernator est, sed ob eundem finem praecepta dat, ob quem prudentia. Finis autem duplex est, sicuti alio loco ostensum est [agit enim homo et beatitudinis causa et sua causa, non dei causa] nam deus non eget re ulla. Quicunque igitur bona externa, opes, amicos, bona corporis, reliqua id genus, ita expetit, hisque ita utitur, ut his iuvet et augeat contemplationem dei: huius studia sunt optima, atque hic terminus est optimus. Qui vero aut parum aut immodice curat bona externa, eoque efficit, ut in dei cultu atque in dei contemplatione impediatur, huius pravum est studium. Hoc autem habet in animo suo: atque hic est terminus, haec norma animi optima, quam minime sentire partem alteram animi [quae caret ratione et sedes cupiditatum est], quatenus talis est [quatenus cupiditatum plena atque ad inhonestas voluptates prona est].

Quis igitur terminus, quae norma sit perfectae omnibus numeris absolutae honestatis, et quis sit ille scopus, cuius respectu bonis externis utendum sit, diximus.

INDEX GRAECUS RERUM ET VERBORUM.

ἀγαθοδαιμονιστής 80, 3.

ἀγαθόν, τὸ μὲν πρακτὸν ἀνθρώπῳ, τὸ δ' οὔ 16, 31. - πολλαχῶς λέγεται καὶ ἰσαχῶς τῷ ὄντι 19, 26. ἕκαστον ὂν ἰδίου ἀγαθοῦ ὀρέγεται 22, 31. ἀγαθὸν πρακτὸν τὸ οὗ ἕνεκα 22, 6. – πάντα ἢ ἐκτὸς ἢ ἐν ψυχῇ καὶ τούτων αἱρετώτερα τὰ ἐν ψυχῇ 24, 32 cf. 92, 3. - διχῶς λέγεται, ἀγαθὸν ἁπλῶς et τινί 183, 26–27 n. = φύσει ἀγαθόν 257, 29. 259, 15 cf. 202, 2. 202, 6. καὶ καλόν = ἡδύ 202, 6 cf. 201, 32. φαινόμενον 201, 26. - et καλόν quid differant 257, n. 18-19 - et ἐπαινετόν diversa 257, 21-27. τὸ ἀγαθὸν, ὅμοιον 216, 16–17. ἁπλοῦν 216, 11. rarum 151, 27 n. - τι πάντες ἔχουσι 211, 37–38 cf. 211, 12.

ἀγαθός = ᾧ τὰ φύσει ἀγαθά ἐστιν ἀγαθά 257, 26. quis optimus? 91, 7. Nemo prudens nisi vir bonus 146, 36. et vice versa 148, 31. vir bonus civis bonus 93, 29. sibi ipse amicus 220, 16. 220, 12. sui semper similis nec mutabilis 216, 12. 220, 19. Bonorum virorum est ὁμόνοια 222, 21. - et εὔνοια 222, 10.

ἄγαν, μηδὲν 155, 11-12 n.

ἀγαπᾶν = ἀλγοῦντι συναλγεῖν 219, 33. ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς 242, 37-38 n. ἀγαπητός 80, 2 n.

ἀγένητα ποιεῖν οὐ δύναται θεός 128, 11.

ἀγνοέω — τὸ ἀγνοούμενον ἑκούσιον 110, 32. εἰδὼς καὶ μὴ ἀγνοῶν 110, 24.

ἄγνοια — μὴ μόνον ἀγνοῶν ἀλλὰ καὶ δι' ἄγνοιαν 112, 7. τὰ μετ' ἀγνοίας 111, 12.

ἀγνώμων etc. 141, 19 n.

ἄγραφον δίκαιον 107, 19 n.

ἄγροικος 83, 5. ἰσχυρογνώμων 175, 13.

ἀγχίνοια quid? 139, 5 n. - differt ab εὐβουλία 139, 5 n. - εὐστοχία τις 139, 6.

ἄγω εἰς σχῆμα ἀναλογίας 1133, b, 1. ἄγει ἡ ἐπιθυμία 159, 34. ἄγεσθαι ὑφ' ἡδονῶν 175, 11. – εἰς τελέωσιν τῆς φύσεως 185, 12.

ἀγωγὴ εὐδαιμονική 8, 32.

ἄδεια 99, 15 n.

ἀδιαχώριστον τὸ κοῖλον καὶ κυρτόν 29, 34.

ἀδικέω — num quis sibi ipse iniuriam facere possit 113, 34 – b, 1 n. Quis iniuste agat? 114, 16. Num quis sibi ipse inferre possit iniuriam 114, 17 sqq. ἀδικεῖν quid? 106, 33. 1136, b, 3 – 5 cf. 110, 16. 17. - dist. ἄδικος 105, 21. = πλέον ἔχειν 104, 31. - χεῖρον τοῦ ἀδικεῖσθαι 123, 28. πότερον ἔστιν ἑκόντα ἀδικεῖσθαι 112, 15 cf. 113, 28.

ἀδίκημα dist. ab ἄδικον 109, 9 n. 109, 11, n. 110, 21. voluntario definitur 110, 20. disting. ab ἁμάρτημα, ἀτύχημα 111, 12 sq. 111, 20.

ἀδικία def. in univers. 86, 10. pluribus modis dicitur 87, 26. – specialis 91, 15. 91, 22. quid differat ab universali 1130, b, 2 sq. – δι' ἡδονὴν τὴν ἀπὸ κέρδους 92, 4. - in quo posita sit 1134, a, 1. - ὑπερβολὴ ἢ ἔλλειψίς ἐστιν 104, 9. – non est πρὸς τὰ αὑτοῦ ἁπλῶς 106, 10.

ἄδικον quot modis dicatur 86, 3 arg. = παράνομον 88, 1 = ἄνισον 88, 1. - differt ab ἀδίκημα 109, 8. 110, 20. παρὰ τὸ ἀνάλογον 97, 31.

ἄδικος vere dicendus in quo dolus 111, 25 n. non omnis ἄδικος ἀδικεῖ 105, 21. - disting. a πονηρός 111, 24. – quis μοχθηρός 111, 25 = παράνομος 87, 32 n. 88, 11 = πλεονέκτης 87, 32 n. 88, 2 = ἄνισος 87, 33. 88, 10. ἄδ. minus sibi sumit in malis 88, 7. ἀδικίαν ἄδικος 105, 18. ἀδικώτεροι οἱ ἐπιβουλότεροι 167, 13.

ἀδυναμία 232, 11. opp. δύναμις 247, 32.

ἀήττητον ὁ θυμός 65, 28.
ἀθανατίζειν ἑαυτόν 260 n. 13.
ἀθρόον ἐκκαγχάζω 171, 11.
ἀΐδια, ἀγένητα, ἄφθαρτα 129, 24.
αἰδώς 81, 26 n. 34, a, 1. - causa fortitudinis 68, 17. - confert ad σωφροσύνην 84, 32.
αἰκία 93, 8.
αἴξ — αἶγα θύειν 107, 22.
αἵρεσις τῶν φύσει ἀγαθῶν 259, 25. - τοῦ ζῆν τιμία 11, 15. - τιμῆς 78, 4. - ποιεῖσθαι 10, 35.
αἱρέω — οὐχ αἱρετέον ὁμοίως περὶ ἱματίου καὶ φίλου 209, 36. αἱρέομαι καὶ διώκω 1151, b, 1. αἱρεταὶ καθ' αὑτὰς σοφία καὶ φρόνησις 1144, a, 1.
αἴσθησις οὐδεμιᾶς ἀρχὴ πράξεως 127, 19. ζῆν τῇ - 165, 10. αἰσθητὴ εἰς φύσιν γένεσις quibusdam videtur voluptas 180, 13 n.
αἰσθητικὴ ἡδονή 32, 13.
αἰσθητικῶς ἔχειν 71, 37.
αἰσχροκερδής 75, 12. 13.
αἰσχρός de personis 76, 2 n. αἰσχρόν qui facit nulla motus cupiditate, pravissimus 170, 28.
αἰτίας ἀρχὴ ἐν αὑτῷ — ἔξωθεν 111, 19.
αἴτιος καὶ ἀρχή 42, 15-16. Quarum rerum homo αἴτιος? 42, 17.
ἀκινησία opp. κίνησις 195, 27.
ἀκίνητον τὸ φύσει 108, 25. ἀκίνητοι ἀρχαί, οἷον αἱ μαθηματικαί 41, 23. ἀκίνητοι ὅροι 1143, b, 2. ἀκίνητα 21, 22. ἀκινήτως ἔχειν 70, 13.
ἀκολασία 34, a, 2. - est circa τὰ ἁπτ. 72, 17. opp. σωφροσύνη 1231, a, 39.
ἀκόλαστος 36, 19. pluribus modis dicitur 69, 38 n. 70, 39. circa quae 72, 18. 22. - 72, 29. - quis vere dicendus 162, 18. 169, 9. arg. non est μεταμελητικός et ἀνίατος 170, 21-22. 173, 32. quibusdam = ἀκρατής videtur 153, 16 n. differt ab ἀκρατεῖ, quod agit ἐκ προαιρέσεως 162, 17. - peior est quam ἀκρατής 170, 31. - corporis voluptates persequitur quia censet has esse persequendas 174, 13. ἀκόλαστοι ob libidinem mortem oppetere videantur 67, 36.
ἀκολουθέω 76, 31. ἀκολουθοῦσιν αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ τῇ δικαιοσύνῃ 90, 32 n. ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ 1137, b, 2. - ὁμοιότησιν 129, 19. ἠκολούθηκε καθ' ὁμοιότητα 176, 34.
ακολουθητικὸς τῇ φαντασίᾳ 172, 28 cf. 29, 10.
ἀκούω — παρακούω τοῦ λόγου 166, 26. τὸ ἀκούειν καὶ ὁρᾶν λυπηρόν 193, 8.
ἀκούσιον, βίαιον 43, 30. V. ἑκούσιον.
ἀκρασία non potest vere dici κακία 1151, a, 5. 176, 23 arg. Nam est παρὰ προαίρεσιν 173, 7. At in factis congruit cum κακίᾳ 173, 8. - fugienda 150, 15 arg. 152, 9. num sit quaedam — bona 155, 18 n. Sophisma 155, 27. - in quibus voluptatibus proprie locum habeat 160, 20 arg. Causa physica ob quam quis a ratione discedere videatur 159, 24. Eius species προπέτεια et ἀσθένεια 172, 19. 172, 26. - similis morbo epileptico 173, 34. θυμοῦ minus vituperanda 166, 24-25 n. quaenam sit θηριώδης 164, 19. quaenam νοσηματώδης 164, 25 sqq.
ἀκρατεύομαι 43, 38. quid sit? 43, 8. ὁ ἀκρατευόμενος οὐχ ἃ βούλεται ποιεῖ 43, 7. ἀκρατεύομαι ἀκρασίαν 178, 28.
ἀκρατής quis? 43, 37 = ἐκστατικὸς τοῦ λογισμοῦ 152, 11. - agit sciens, se male agere 152, 12. - saepe = ἀκόλαστος dicitur 153, 16. - qua re doleat et qua gaudeat 47, 19. - absolute dictus in quibus versetur 162, 5 sqq. 162, 11 n. 174, 29 arg. - differt ab ἀκολάστῳ quod caret προαιρέσει 162, 17. non recte dicitur ἀκρατής, qui falsam opinionem vel propositum deserit 175, 17 arg. - distinguitur a μαλακῷ 169, 9 arg. - τὴν προπετῆ ἀκρασίαν 172, 26. - est μεταμελητικός 173, 30. - potest sanari 173, 32. - similis τῷ ταχὺ μεθυσκομένῳ 1151, a, 4. ἡμιπόνηρος est 178, 16-17. - quomodo resipiscat 160, 6 sqq. ἀκρατὴς ὀργῆς 162, 11 n. - γέλωτος 171, 10-11 n. - θυμοῦ, τιμῆς, κέρδους 153, 19-20 n.
ἀκριβέστατος τὴν τέχνην 133, 9. ἀκριβεστάτη τῶν τεχνῶν ἡ σοφία 134, 16.
ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον 1138, a, 1.
ἀκριβολογεῖσθαι 129, 19.
ἄκρον 1133, b, 2. ἀδικία τῶν ἄκρων 1134, a, 1.
ἄκυρον ὥσπερ ψήφισμα 175, 15-16 n.
ἀλαζονεία 34, 6. ἀλαζών 36, 24. 82, 2.
ἀλγοῦντι συναλγεῖν = ἀγαπᾶν 219, 33.
ἀλέα 162, 8. pl. 66, 5.
ἀλήθεια, ἔργον τῶν νοητικῶν τῆς ψυχῆς μορίων 128, 12. ὁμολόγως ἔχουσα τῇ ὀρέξει τῇ ὀρθῇ ἔργον τῆς πρακτικῆς διανοίας 128, 30. τῇ ἀλ. 103, 19. ἔχει ἕκαστος οἰκεῖόν τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν 14, 31.
ἀληθής, verax 82, 38 n. ἀληθὲς μὲν οὐδὲν δὲ σαφὲς τὸ οὕτω εἰπεῖν 125, 26 cf. 260, 6. 14, 32.

ἀληθεύω 128, 13. οἷς ἀ. ἡ ψυχή, πέντε ἐστίν 129, 15. ἀ. περὶ τὰς ἀρχὰς ὁ σοφός 138, 18. ἀ. καλόν ἐστι 176, 20.
ἀληθῶς, ὡς ἀλ. 112, 15.
ἀλλὰ = sed tantummodo 183 n. 30. ἀλλὰ μὴν 43, 7. οὐ μὴν ἀλλὰ 173, 7.
ἀλλαγή 99, 13. – quomodo possit fieri 103, 15. 103, 17. 102, 19. 24. quando nequeat 102, 28. qualis prima hominum 103, 26 n.
ἀλλακτικὴ κοινωνία 100, 31.
ἄλλος γίνεται 233, 19 n. ἄλλο τινός 122, 16.
ἀλλότριος τῆς πραγματείας λόγος καὶ κενὸς 15, a, 2. ἀλλότριος καὶ οἰκεῖος λόγος τοῦ πράγματος 15, 9. ἀλλότριον ἀγαθὸν φαίνεται μικρόν, τὸ οἰκεῖον μέγα 214, 17. ἀλλ. ἀγαθὸν τὸ δίκαιον 106, 5.
ἀλόγιστος 75, 17. – φύσει 165, 9.
ἀλόγως — μετὰ λόγου 22, 19.
ἅλς — ὁ μέδιμνος τῶν ἁλῶν 1238, a, 3.
ἄλυπον — opp. ἡδύ 181, 15–16 n.
ἁμαρτάνειν quando quis dicendus 111, 18. ἁμαρτάνω ἐπὶ θάτερον 70, 16–17. ἁμαρτάνειν τῆς προστάξεως 166, 28. ἡμαρτημένη ἕξις 74, 21.
ἁμαρτία τοῦ βουλευομένου 138, 21. – νόμου 119, 17 n. ἁμάρτημα disting. ab ἀτύχημα, ἀδίκημα 111, 12 n. sqq.
ἀμερὴς ψυχή — μεριστή 29, 32.
ἀμεταμέλητος quem non poenitet facti sui = ἀνίατος 170, 22.
ἀμήχανον ὅσον διαφέρει 158, 8.
ἀμφιδέξιος 108, 34.
ἀμφισβητέω sensu forensi 98, 19. ἀμφισβητέω τινός 8, 26 n. ἀμφισβητοῦντες λόγοι 7, 6 n. ἀμφισβητέομαι περί 111, 28.
ἄν c. Inf. 182, 18. 156, 34.
ἀναγκαῖα ἡδέα 161, 25 n. ἀναγκαῖον πρᾶγμα, λυπηρόν 43, 32. – συμβαίνει ἐκ τῶν ἐξ ἀνάγκης 42, a, 1.
ἀνάγκη defin. 47, 11–13. τὰ ἐξ ἀ. ὄντα 1140, b, 1. – ἀΐδια 129, 4.
ἀναιρετικὸς τοῦ ζῆν 66, 40. – λόγοι 18, 18, n.
ἀναιρέω πίστιν 190, n. 27. – τὴν ὑπόθεσιν 41, 28.
ἀναισθησία 70, 14–15. 34, a, 2. 1231, a, 39. ἀναίσθητος 70, 14. 72, 26. 36, 21. ἀναισθήτως διακείμενος 1231, a, 1.
ἀναισχυντία 34, a, 1. 81, 27. ἀναίσχυντος 81, 28.
ἀνακάμπτω πάλιν πρὸς τὸν παιδὸς βίον 10, 23.
ἀναλγησία 34, 38. ἀνάλγητος 72, 33. 36, 16.
ἀναλογία, ἰσότης λόγων 95, 31 n. – διῃρημένη 95, 32 n. – συνεχής 95, 33. – γεωμετρικὴ 96, 13 n. talio ex analogia 101, 33. κατ' ἀναλ. ἴσοι 105, 27.
ἀνάλογον ubi 95, 30. τῷ ἀν. 163, 19 n.
Ἀναλυτικά 42, 38 – 15, 17.
ἀναμένω τὸν λόγον 172, 27.
ἀνάπαυσις necessaria 172, 17 et 172, 16 n.
ἀνάπηρος καὶ ἀσθενής opp. ὁλόκληρος καὶ ὑγιής 257, 33.
ἀναπληρουμένης τῆς φύσεως opp. καθεστηκυίας 184, 2–4.
ἀναπόδεικτος φάσις 143, 12.
ἀνάρμοστος 71, 28.
ἀναφέρω εἰς 27, 13.
ἀνδραποδώδης 73, 10, n. 1231, b, 19. 74, 26.
ἀνδράποδον, ὥσπερ ἀνδρ. περιέλκειν 154, 24 n.
ἀνδρεία 34, 39. quid Socrati? 64, 15. – δι' ἀπειρίαν καὶ ἄγνοιαν 65, 16. – δι' ἐλπίδα 65, 18. διὰ πάθος ἀλόγιστον 65, 20. διὰ θυμόν 65, 28. – πολιτική 65, 29. 69, 21. – contemnit mortem 66, 3 n. – βαρβαρική 67, 29.
ἀνέγκλητον ἡ ἀρετή 230, a, 3.
ἀνέδην διώκω 174, 23.
ἀνελευθερία 75, 14 n. 75, 10 n. ἀνελεύθερος 74, 30. 36, 34. 1232, a, 6.
ἀνεπιστημονικός, ἐπιστημ. 33, 25.
ἄνεσίς ἐστιν ἡ παιδιά 172, 17.
ἄνευ — οὐ ταὐτὸν τὸ ὑγιαίνειν καὶ ἄνευ ὧν οὐχ οἷόντε ὑγιαίνειν 6, 14 sqq.
ἀνέχομαι λαμβάνων, εὖ πάσχων cet. 232, 11–12.
ἀνθρώπινα δίκαια opp. φυσικά 1135, a, 4.
ἄνθρωπος, non est natura praestantissima 134, 21. 34 n. – non simplex 194, 21. – ζῷον πολιτικόν 226, 8 n. – ζῷον οἰκονομικόν 227, 23. – sibi ipse amicus 218, 9. 216, 18. – habere debet λογισμὸν καὶ ἀρχὴν καὶ πρᾶξιν 29, 40. – φύσει συνέστηκεν ἐξ ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου 260, 10. – parere debet deo 260 n. 14. n. 13. – ἀρχὴ πράξεών τινων 41, 19 cf. 128, 5. – ἀρχὴ κινήσεώς τινος 41, 29. – ne beatissimus quidem prorsus αὐτάρκης est 237, 11. – nemo prorsus malus 211, 37 n. 212, 13.
ἀνθρωποφαγία 164, 22 n.
ἀνθυπηρετῆσαι χαρισαμένῳ 101, 4.
ἀνιαρόν, ἀναγκαῖον 43, 32.
ἀνίατος 70, 8. – ὁ ἀκόλαστος 173, 32. 170, 22 n. ἀνιάτως κακός 116, 29.
ἀνίημι καὶ ἐπιτείνω 125, 23.
ἀνόητος 73, 10 n.
ἄνομος, ἄδικος 87, 33 n.

ἀνταπόδοσις 101, 3 n.
ἀντέχω 170, 34, n. de usu huius voc. τὸ καρτερεῖν ἐν τῷ ἀντέχειν ἐστίν 170, 34. ἕτερον ἀντέχειν καὶ κρατεῖν 170, 35.
ἀντιβλάπτω 121, 8.
ἀντίδοσις κατ' ἀναλογίαν 101, 6.
ἀντίθεσις φανερά 39, 22.
ἀντικροίω πρός τι 82, 32.
ἄντικρυς 231, 37.
ἀντιλαμβάνω μισθόν 233, 24 n.
ἀντιπάσχω — ἀντιπεπονθός 99, 21 n. τὸ ἀντιπεπονθὸς ἄλλῳ 100, 23. ἀντιπεπονθέναι 102, 6.
ἀντιπλήσσω, quando vetitum? 100, 29.
ἀντιποιέω 122, 22. - κατ' ἀνάλογον 101, 33. 101, 1.
ἀντιστρέφω — ἀντεστραμμένως 228, 7.
ἀντιτείνω — ἡττάομαι 171, 13. - καὶ τῷ βούλεσθαι καὶ τῷ ἐπιθυμεῖν 47, 14. ἀντιτείνουσα ὄρεξις 46, 35.
ἀντιφιλεῖσθαι ubi non sit 212, 26.
ἄνωθεν μικρὸν ἀρκτέον περὶ 145, 12. ὁ ἄν. = pater avi 167, 9.
ἀνωνυμώτερος 36, 40 n.
ἀξία qualis in democratia 95, 27-28 n. - in oligarchia 95, 28 n. - in aristocratia 29 n. - spectanda in distribuendis bonis 94, 24. - aliis alia videtur 95, 26. - τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον 94, 24 n.
ἀορίστου κανὼν ἀόριστος 119, 29.
ἀπαγορεύει ὁ νόμος ἃ μὴ κελεύει 121, 7.
ἀπάθεια καὶ ἠρεμία περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας 38, 4.
ἀπαθὴς πρός τι 66, 9. - ὡς λίθος 36, 22.
ἀπαιδευσία 15, 8 n.
ἀπαλλάττονται ἔχοντες καὶ δόντες 230, a, 4.
ἀπαντᾶν πρός τι 67, 29.
ἀπειρόκαλος 80, 1 n.
ἀπέχθεια 81, 29 n. 34, 7. ἀπεχθητικός 82, 31 n. 36, 26.
ἁπλοῦς, simplex (probus) 82, 38 n. ἁπλοῦν τὸ ἀγαθόν, πολύμορφον τὸ κακόν 216, 11.
ἁπλῶς ἀγαθά 88, 5. - κακά 88, 8. - καλόν 115, 22. ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν 98, 10. λίαν ἁπλῶς, οὐ φανερῶς λέγουσι 22, 27.
ἀπό 158, 19 n. ἀπὸ τοῦ χαίρειν ὠνομάκασι τὸν μακάριον 180, 7. λύπη ἡ ἀπό τινος 171. 4 n. ἀφαιρέω ἀπό τινος 98, 33.
ἀποβαῖνον opp. δι' αὐτό 170, 20.
ἀποβολὴ χρημάτων 74, 29.
ἀποδεικτικὴ ἕξις 130, 31.
ἀπόδειξις 41, 31 n.
ἀποδέχομαι 39, 19.
ἀποδίδωμι 134, 10. - τί τινι proprium dico 78, 6. 75, 20. - solvo debitum 233, 25 n. - τρόπος ληπτέος ὅς τὰ δοκοῦντα περὶ τούτων ἀποδώσει 200, 14. Med. opp. φαγεῖν = vomere 245, 31.
ἀπολαύσεις — ἡ περὶ τὰς ἀπ. ἡδονή 12, 30.
ἀπολαυστικὸς βίος 9, b, 1. - περὶ ἡδονὰς σωματικάς 9, 4.
ἀποκατορθόω 250, 10.
ἀπολυθέντες τοῦ πρὸς τοῖς ὁρατοῖς οἱ τυφλοὶ μνημονεύουσι μᾶλλον 255, 2.
ἀπορία συμβαίνει 118, 6. ἀπορίας λύσις = εὕρεσις 156, 7. ἀπορίας ἔχει τοιαύτας, ὅτι οὐκ ἔστι 22, 33.
ἀποστερέω 97, 3. ἀποστερητής 75, 15.
ἀποσχεδιάζω — νόμος ἀπεσχεδιασμένος 90, 25.
ἀποτελεῖται τὸ ἔργον κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀρετήν 144, 7.
ἀποτυγχάνειν ἢ ἐπιτυγχάνειν 250, 36.
ἀπόφασις καὶ κατάφασις 127, 21.
ἀπροαίρετα, τὰ ἀπροβούλευτα 110, 10.
ἀπροβούλευτος 1151, a, 3. 1135, b, 11.
ἀπτόν 71, 25.
ἅπτομαι τοῦ καλῶς ζῆν 12, 27.
ἀργία ψυχῆς ὁ ὕπνος 28, 19.
ἀρέσκεια 34, 8. - 36, 27. ἄρεσκος 82, 37.
ἀρετή quibusdam summum bonum 5, 30 sqq. - quid sit in universum 25, 38. 26, 33. - ob sese expetenda 12, 25. - colenda, non scienda 13, 20 sqq. 13, 6. - δικαιοτέρους ποιεῖ 44, 12. - τοῦ νοῦ ὄργανον 254, 29. ἀρετῆς ἔργον ζωὴ σπουδαία 26, 27. virtus moralis et prudentia absolvit munus hominis 144, 7. nam virtus moralis ostendit scopum 149, 5. scopum facit rectum etc. 144, 8. - σώζει τὴν ἀρχὴν 174, 15. - ὀρθῶς κρίνειν ποιεῖ 69, 31. Partes virtutis ἠθική et διανοητική 29, 5-13 cf. 38, 29 sqq. ἀρετὴ partim ὅλη partim μόριον 27, 37. laus virtutis ob facta 27, 8. virtus e quibus nascatur, et quae gignat 30, 29 sqq. ἀρετὴ ἠθικὴ περὶ μέσα καὶ μεσότης ἐστί 33, 34. 39, 10. - ἀρεταὶ = ἀπάθεια καὶ ἠρεμία περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας 38, 4 cf. 38, 38. ἀρετὴ καὶ κακία ἑκούσιον 42, 20. virtus moralis defin. 58, 8. cf. 148, 26-27 n. - ἐθιστή opp. φυσική 174, 18-19. - φυσικὴ vel παθητικὴ 81, 16 arg. 146, 3 n. (p. 147) est ἄνευ προαιρέσεως 84, 25. - ἠθικὴ non est sine prudentia 147, 17. 24. 149, 5. - οὐδεμία ἄνευ μεγέθους 77, 23. Virtute uti erga alios honestissimum, at difficile 91, 7-8. Num abuti possis virtute 244, 26 arg.

ἁρμόζει ὁ διορισμὸς ἐπί τινος 108, 33.
ἁρμονίαι = πολιτεῖαι 225, 28-29 n.
ἁρπαγή 93. 8.
ἀρχὴ ἐν πράξεσι τὸ οὗ ἕνεκα 174, 16. - καὶ τέλος, νοῦς 143, 10. - καὶ κύριος πράξεων 42, 5. - τῆς αἰτίας ἐν αὐτῷ ἐστιν 111, 19. principia considerat ὁ νοῦς 133, 34 - 8 cf. 134, 18. ἡ ἀρχὴ οὐ φαίνεται τῷ διεφθαρμένῳ 132, 17. ἀρχῆς φθαρτικὴ ἡ κακία 132, 19. διὰ προαιρέσεως ἀρχήν 105, 21. - τὸν ἄνδρα δείξει 90 1 n. κατ' ἀρχάς = initio disputationis (non operis) 168, 27 et 216, 7. ἐξ ἀρχῆς 107, 20.
ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις 136, 25. - διάνοια 15, 6.
ἀρχιτέκτων τοῦ τέλους ὁ τὴν πολιτικὴν φιλοσοφῶν 179, 2 (1).
ἄρχω = sum principium agendi 111, 26. ἄρχω ἀρχήν 41, 23 n. ἄρχειν δεῖ χαριζόμενον 101, 5. ἀρκτέον μικρὸν ἄνωθεν 145, 13. ἄρχομαι πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων 15, 18-19 n. non homo, sed lex imperare debet 106, 35. ὁ ἄρχων πρὸς ἕτερον καὶ ἐν κοινωνίᾳ 90, 2. - custos iuris 1134, b, 1. - pulsare potest, pulsari non debet 100, 28. 29 n. ἄρχων καὶ ἀρχόμενος 227, 34-35.
ἀσθένεια, species τῆς ἀκρασίας 172, 19.
ἀσινεστέρα ἡ φαυλότης τοῦ μὴ ἔχοντος ἀρχήν 169, 4.
ἀσυνεσία 140, 34. ἀσύνετος μὲν οὔ, δρῶν δ' οἷάπερ ἀσύνετος 173, 9.
ἀσωτία 74, 37. 34, 5. 75, 16. ἄσωτος 74, 31 n. 36, 33. similitudinem quandam habet cum ἐλευθερίῳ 175, 7.
ἀτάκτως ἀναλίσκειν 75, 17.
ἀτελὴς ἐνέργεια τῶν ἀτελῶν 27, 38. - οὐδὲν εὔδαιμον 27, 8.
ἀτεχνία def. 131, 21.
ἄτεχνος, τεχνικός 33, 26.
ἀτιμία πρόσεστι τῷ ἑαυτὸν διαφθείραντι 122, 13 n.
ἄτμητος 70, 2 n. 1230, b, 1.
ἄτοπός τις 9, 8. ἀτόπως = παρὰ δόξαν 112, 12 n.
ἀτύχημα disting. ab ἁμάρτημα, ἀδίκημα 111, 17 n. 111, 12 sq.
ἀτυχία δηλοῖ τοὺς φίλους 210, 19.
αὐθάδεια 82, 34. αὐθάδης 82, 36.
αὐθέκαστος 82, 38 n.
αὐτάρκεια 236, 1 sqq. 105, 27 n. αὐταρκέω 226, 8. αὐτάρκης num egeat amico 236, 3. nemo homo prorsus αὐτάρκης 237, 11.
αὐτός — ἄλλος αὐτός 239, 30 n. αὐτὸς διαίρετος ὁ φίλος 240, 35. - αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, Idea boni 17, 3 n. 21, 11.
ἀφαιρέσεως, ἐξ — τὰ μαθηματικά 137, 18.
ἀφαιρέω ἀπό τινος 98, 33. ἀφῃρῆσθαι καὶ προσκεῖσθαι 122, 18. ἀφαιρεθεισῶν τῶν ἄλλων ἡδονῶν 10, 32. ἀφαιρετός 225, 23.
ἀφιλία καὶ ἐρημία δεινότατόν ἐστιν 197, 33.
ἀφροδισιάζειν 71, 33. ἀφροδισιαστικὰ ζῷα 168, 33-34 n.
ἀφροσύνη coniuncta cum ἀκρασίᾳ parit virtutem (sophisma) 155, 27. ἄφρων natura = θηριώδης 165, 9.
ἄψυχα, τὰ ἄψ. κτείνει 115, 30.

βαδίζειν εἰς ἄπειρον — ἵστασθαι 138, 29 n. ἐπὶ τὸ ἀγαθόν 251, 21.
βάναυσοι τέχναι 8, 29. 8, 30 n.
βάρβαρος. Inter barbaros θηριότης frequentior 151, 31. βαρβαρικὴ ἀνδρεία μετὰ θυμοῦ 67, 29.
βαρύσταθμον ὕδωρ 138, 22.
βέβαιος — φιλία τῶν β. 209, 11. ἡ φύσις β. οὐ τὰ χρήματα 209, 12. ἡ οὐ β. φιλία, οὐ φιλία 216, 15.
βέλτιστος — πράττειν παρὰ τὸ β. 154, 26. τὸ β. ἡ ἀρχή 174, 25.
βία — περὶ τοῦ βίᾳ 45, 4 arg. 45, 9 n. defin. 47, 7.
βίαιον τὸ ἀκούσιον, καὶ τὸ βίαιον λυπηρόν 43, 30 cf. 45, 10. opp. ἑκούσιον 45, 14. dicitur etiam de inanimatis 45, 16.
βίος κράτιστος καὶ ζωὴ ἀρίστη 7, 4 cf. 185, 14-15. Vita cur homini data 11, 11-15. quid tandem in ea expetendum? eius molestiae 9, 15 sqq. varia vitae genera ac studia 8, 25 sqq., imprimis βίος πολιτικός, φιλόσοφος, ἀπολαυστικός 9, 36. 35 n.
βλαβερός 147, 9. β. ἀγαθά 257, 30.
βλάβη — βλαβῶν genera tria 1135, a, 11. - διὰ μοχθηρίαν 111, 24.
βλάβους διαφορὰν βλέπει ὁ νόμος 97, 4.
βλὰξ καὶ ἄφρων 248, 18.
βλάπτω 97, 6. βλάπτειν ἑαυτὸν οὐθεὶς προαιρεῖται 106, 12. βλάπτεταί τις ἑκών, ἀδικεῖται οὐθεὶς ἑκών 113, 6. βλάπτει πρὸς ὑγίειαν 186, 20.
βοήθεια, plur. 65, 15. βοηθέω χρήμασι 91, 19. βοηθὸν ἔχω τὸν νόμον 1138, a, 2.
βουλευτικός, φρόνιμος 131, 31. - οὐκ ἔστιν ὁ μελαγχολικός 178, 19. - ὄρεξις, ἡ προαίρεσις 127, 23. - ψυχῆς μέρος 126, 12 n.
βουλῆς ὀρθότης εὐβουλία 139, 16.
βούλεται = debet esse, vult esse natura sua 103, 14 n. βούλεται οὐθεὶς

ὃ μὴ οἴεται εἶναι σπουδαῖον 113, 7 coll. 43, 6.
βουλεύεσθαι = ζητεῖν καὶ λογίζεσθαι 139, 1. 139, 15. 126, 12. sed cf. 138, 31. τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι ἀγαθὸν μέγα 140, 20 n. βουλεύεσθαι de quibus non possit homo 131, 31. 128, 8. 127, 14. in quo peccet ὁ βουλευόμενος 138, 21. βουλεύεσθαι δεῖ βραδέως, πράττειν ταχέως 1142, b, 3-5. ibid. 4 n.

γάργαλος, γαργαλίζω 172, 22 n.
γαστριμαργία 72, 19. γαστρίμαργος 37, 2. 37, 16.
γε 1144, a, 2. 1146, a, 8. 115, 24. - 155, 13. ὅταν γε 98, 13. διά γε τὸ πάθος 174, 26. κατά γε τοῦτο 186, 19.
γειτνίασις 75, 21.
γένεσις et ἐνέργεια falso a quibusdam pro eodem habetur 186, 16–17. - εἰς φύσιν αἰσθητή quibusdam videtur voluptas 180, 13 n. - οὐδεμία συγγενὴς τοῖς τέλεσιν 181, 13-14 n.
γέρας 106, 7 n.
γεῦσις ἁφή τις 71, 25 n.
γεωμετρικὴ ἀναλογία 96, 13 n. in civitate 96, 13 n. γεωργός 102, 32. 33, 4. 102, 17.
γηράω 1135, b, 2.
γίγνομαι opp. φθείρομαι 30, 33. τὸ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι 128, 9. γίγνεταί μοί τι 99, 17.
γιγνώσκω — τὸ γνῶναι τὰ δίκαια οὐδὲν οἴονται σοφὸν εἶναι 116, 10. γιγνώσκειν mavult amicus quam γιγνώσκεσθαι 215, 36.
γνώμη, quid? 141, 19 n. 141, 24 n. def. 141, 23. 24. ἔχειν γνώμην 141, 21. - non est vera virtus intellectualis 143, 6 n. γνώμην ἔχειν potest aliquis naturâ, σοφός esse naturâ non potest 143, 7 sqq.
γνωρίζω 1132, b, 2.
γνώριμος καὶ ἐπιπόλαιος 70, 16.
γνῶσις 126, 11.
γονέας δεῖ τιμᾶν, θεοὺς σέβεσθαι 227, 33 n. Vide et πατήρ.
γραμμὴ εἰς ἄνισα τετμημένη 98, 25.
γυνὴ ἀσθενέστερον ἀνδρός 171. 15 n. Mariti et uxoris ratio 107, 16.

δαίμων ἢ θεός 249, 28. δαιμόνια εἰδέναι 135, 7.
δακνόμενον τὸ σῶμα τῶν μελαγχολικῶν διὰ τὴν κρᾶσιν 194, 12.
δανεισμός 1131, a, 3.
δαπάνη 79, 32. δαπανηρία 35, 11 n.
δέ continuat orationem interruptam 155, 27 n. δὲ δή 191, 8.
δείκνυμι ὤν 177, 8. δ. ἐκ - 14, 12. δείκνυσιν ἀρχὴ τὸν ἄνδρα 1130, a, 2 n. δείκνυσι τὸν φιλούμενον ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀτυχία 209, 15.
δειλαίνω 116, 22.
δειλία 34, 39. - θηριώδης opp. νοσηματώδης 165, 7. δειλός def. 36, 18.
δεινός 145, 23-24 n. = πανοῦργος 146, 27-28 n. potest esse ἀκρατής, non item ὁ φρόνιμος 177, 10.
δεινότης 145, 23 sqq. – indicat ea, quibus ad scopum propositum pervenias 145, 25. - adiuvat prudentiam 145, 23–24 n. - laudabilis, si scopus est bonus 146, 26: sin malus = πανουργία 146, 27. - non est φρόνησις, sed huic necessaria est 146, 28 n. cf. 1144, b, 2.
δεξιὰ φύσει κρείττων 108, 34.
δέω — δέδεται ἡ διάνοια (sophismate) 155, 24-25 n.
δή – δὲ δή 191, 8. πρῶτον μὲν οὖν δή 193, 27. δὴ εὐθύς 167, 34.
δηλοῖ 102, 7. δηλοῖ ἀτυχία 210, 19. δηλοῖ χρόνος τοὺς φίλους 210, 21.
δῆμος = δημοκρατία 225, 32.
διά cum genit. 99, 17. διὰ λήθην 111, 31. διὰ μοχθηρίαν βλάβη 111, 24. μὴ μόνον ἀγνοῶν ἀλλὰ καὶ δι' ἄγνοιαν 112, 6. διά omissum post οἷον 165, 11.
διαγράφω 73, 8. 70, 12.
διάθεσις ἢ ἕξις 25, 38.
διαιρέω, accuratius disputare de aliq. re 125, 20. - περί τινος 1231, b, 2. 126, 5. διῃρημένη ἀναλογία 95, 32 n. ἐν δυσὶ διῃρημένοις τὸ φιλεῖσθαι καὶ φιλεῖν 218, 14 cf. 218, 20. διαιρεῖσθαι 69, 37. διαιρέω δίχα 98, 28. διαιρετὸς αὐτός, ὁ φίλος 240, 35.
διαιτητής 98, 22 n.
διακοσμοῦσιν οἱ φυσιολόγοι τὴν φύσιν, ἀρχὴν λαβόντες τὸ - 197, 10.
διαλαμβάνω 228, 14.
διάλυσις πρὸς νόμισμα 230, 7.
διάμετρος — ἡ κατὰ δ. σύζευξις 101, 6 cf. 228, 16.
διανεμητικός 1134, a, 3 n. 104, 3.
διάνοια αὐτὴ οὐθὲν κινεῖ, ἀλλ' ἡ ἕνεκά του καὶ πρακτική 128, 35. δ. ἀρχιτεκτονικὴ ἢ πρακτική 15, 6. 127, 26.
διανοητικοῦ ἔργον ἀλήθεια 128, 29.
διανομή — τὸ ἐν δ. δίκαιον 96, 10. διανομὴ τιμῆς, χρημάτων κτλ. 93, 31.
διαπορέω 143, 18. 113, 23.
διαρθρόω περί τινος 256, 10.
διασπάω ἃ βούλεται εἶναι φίλα 221, 30.
διαστρέφω 132, 14. - τὸν ὀφθαλμόν 245, 29. - ἡ μοχθηρία 146, 34 n.

διαταράττειν 67, 18.
διατείνεσθαι περί τι 75, 14.
διατίθεμαι 158, 14.
διατριβή 18, 17.
διαφέρω 105, 19. διαφέρομαι, discordare 221, 36. οὐδὲν διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως 107, 21. οὐδὲν δ. πρὸς τὸν λόγον 157, 25. - seq. Inf. 144, 30. διαφέρει ἢ 237, 32 n.
διαφεύγει σκοπουμένους τί - 11, 10.
διαφθείρω — τῷ διεφθαρμένῳ οὐ φαίνεται ἡ ἀρχή 132, 17. διαφθείρειν ἑαυτόν 122, 13.
διαφυλάττω θέσιν 190, 21 n.
διαφωνεῖ τοῖς πολλοῖς 258, 11.
διαχρήσασθαι ἑαυτόν 122, 13 n.
διαψεύδομαι 67, 22. περί τι 146, 35. διαψεύδεσθαι licet ὑπολήψει et δόξῃ 129, 17.
διδασκαλία, ἐκ προγιγνωσκομένων 129, 26.
διδασκαλικός 174, 18. 252, 26.
διείπεσθαι 231, 31. 232, 7.
δικαιοπραγέω 86, 8. 44, 11. δικαιοπραγεῖν quis dicendus? 110, 17 n. 112, 4.
δικαιοπράγημα, quid? 109, 12 n. δικαιοπραγία quid? 104, 30.
δίκαιον quid? 86, 3 arg. κάλλιστον τὸ δικαιότατον 3, 5. δίκαιον pluribus modis dicitur 87, 33. 86, 3 arg. = νόμιμον 88, 34 n. = ἴσον 88, 34 n. 1131, a, 13 et quidem τισὶ et πρός τι 94, 16. cernitur in quattuor ad minimum 95, 4. 94, 19. δίκαιον = analogon 95, 29 n. 96, 12. δίκαια τῶν νόμων 88, 34 n. δίκαιον partim διανεμητικόν 93, 31. partim διορθωτικόν 1131, a, 1. Iuris correctivi partes duae 1131, a, 1 sqq., pars criminalis, pars civilis 1131, a, 1-2 δίκαιον alienum bonum 106, 5. φυσικὸν δίκαιον, quale 107, 19 n. 108, 28 n. – ἄγραφον 107, 19 n. - non constitutum opinione 107, 20 n – apud Deum 108, 28 n. - differt a δικαίωμα et δικαιοπράγημα 109, 8. 12 n. 13 n. Ius civile 105, 26 n. - inter quos locum habeat 105, 26 n. 105, 29 n. 116, 26. – inter quos non 105, 29. Iuris civilis partes 107, 18. - est naturale et legale 107, 18-19 n. iusta = quae efficiunt et servant felicitatem civilis societatis 89, 17. τὰ δίκαιον 105, 29. δίκαιον τὸ πρῶτον = φυσικόν 115, 34. iustitia correctiva 96, 25 sqq. – proportionem spectat geometricam 1132, a, 1. - omnes habet pro aequalibus 1132, a, 2 n. - spectat damni differentiam 97, 4. - est medium damni et lucri 98, 19. τοῖς ἀγαθοῖς οὐ πέφυκε δίκαιον εἶναι 230, 10. ratio quae intercedat inter iustum et aequum 1137, a, 33 sqq. - τὸ Ῥαδαμάνθυος 100, 25. Ius rectitudini comparatur 100, 27. - ἅπαν πρὸς φίλον 227, 21 sqq. - ἔμψυχον ὁ δικαστής 98, 22 n. Etymologia 98, 32 n.
δίκαιος = νόμιμος 87, 33 n. = ἴσος 1229, a, 34. - qui προελόμενος δικαιοπραγεῖ 1136, a, 3. - natus est aliis 90, 32 n.
δικαιοσύνη 86, 3 sqq. def. in universum 86, 6 sqq. pluribus modis dicitur 87, 26. - obtemperantia legibus 88, 34 n. quatenus virtus moralis universalis 88. arg. 90, 30-31. 91, 11 sqq. - omnes virtutes complectitur 90, 29 n. - particularis 91, 14 sq. legalis 88, arg. - ἀλλότριον ἀγαθόν 91, 3. - virtus perfecta 91, 9. 90, 29 n. 90, 26 n. 90, 31. - regina virtutum 90, 28 n. 90, 29 n. 88, arg. 90, 27. - refertur ad alterum 88, arg. 90, 27 n. 90, 32 n. - quomodo sit medium 104, 33 sqq. defin. 1134, a, 1. Iustitia particularis partim est distributiva partim correctiva 93, 30 sqq. posterioris partes duae, criminalis et civilis 92 arg. 93. 1131, a, 1 sqq. de iustitia distributiva 1130, b, 31 sq. 93, 9 arg. 94, 22. 95, 5. Num facile sit semper exercere iustitiam 115, 4 arg.
δικαιόω, quid? 109, 13 n. Num omne δικαιοῦσθαι sit ἑκούσιον 112, 18. Negatur, quando δικαιοῦσθαι = puniri 1136, a, 22.
δικαίωμα, quid? 109, 12 n. 13 n. = ἐπανόρθωμα ἀδικήματος, iustificatio 109, 13-110 n.
δικαστής cur quaeratur 98, 20. - aequalitatem restituit inter sontem et iniuria affectum 97, 6. 98, 25. - quomodo damnet 1132, a, 10. - ius animatum est 98, 22 n. - cur non debeat esse προσωπολήπτης 97, 2 n. = μεσίδιος 98, 23 n. - μέσος 98, 22 n.
δίκη κρίσις δικαίου καὶ ἀδίκου 105, 31. - ἰθεῖα, σκολιή 100, 27 n.
διορθωτικόν δίκαιον 1131, a, 1.
διορίζω 77, 16. 130, 36. 110, 30. Med. 66, 33. ἐν ἑαυτῷ δ. 5, 12.
διορισμός ὀρθός 1136, b, 3. - ἁρμόζει 108, 33.
διότι 137, 12 n.
διπλότης 82, 38 n.
δίχα ἐστίν 98, 31. - διαιρέω 98, 28.
δίχαιον, διχαστής, δικαστής 98, 32.
διώκω opp. φεύγω in doctr. morali 38,

33 n. - ἢ αἱρέομαι 1151, b, 1. - ἀνέδην ἡδονάς 174, 23. διώκει τὴν ἡδονὴν πάντα καὶ θηρία καὶ ἄνθρωποι 190, 25. διώκει ἡ ὄρεξις 127, 26.
δίωξις καὶ φυγή 127, 22.
δίψας αὐτοῖς παρασκευάζουσι 1154, b, 3.
δοκεῖ opp. φαίνεται 201, 28 n. τοῖς δόξασιν οὐκ ἐμμένω 175, 17. naturale ius non est τῷ δοκεῖν ἢ μή 107, 20.
δολοπλόκος Κυπρογενής 167, 16.
δολοφονία 93, 7.
δόξα quid? 129, 17 n. δόξῃ ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι 129, 17. - ἐστὶ περὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν 133, 27. - et φαντασία non in eadem parte animi 201, 29. - οὐ ζήτησίς ἐστιν ἀλλὰ φάσις 139, 14. dist. σύνεσις 1143, a, 2. δόξῃ opp. ἀληθείᾳ 70, 24.
δοξαστικὸν ψυχῆς μέρος 126, 12 n. Eius virtus φρόνησις 132, 26.
δουλαπατία 93, 7.
δουλεία 1133, a, 1.
δοῦλος = μόριον καὶ ὄργανον ἀφαιρετόν 225, 23.
δύναμαι, valere, de pecunia 103, 14.
δύναμις 75, 28-29 n. opp. ἀδυναμία 247, 32. δ. animi 32, 16. δ. τῶν παθημάτων 32, 8. τῶν ἐναντίων ἡ αὐτή 86, 13. δ. προνοητική 134, 28. φυλακτική 69, 25. δύναμιν ἔχει 69, 35. - τὴν αὐτὴν ἔχει τὸ φυσικὸν δίκαιον 107, 19. κατὰ δύναμιν deo sacra facienda 232, 12 n.
δυσίατος 70, 8.
δύσπειστος καὶ οὐκ εὐμετάπειστος 175, 6 n. cf. 175, 10 εὔπειστος.
δυστράπελος 83, 5.
δυσχερῆ, τὰ δ. λύειν 152, 6.
δυσωδία 71, 29.

ἐάν = dummodo, hac lege 190, 20. ἐὰν λύηται - δεδειγμένον ἂν εἴη 152, 7. ἐὰν μὴ scil. κωλύωνται 28, 25 n.
ἐγγύη 93, 4.
ἐγγυητής, τὸ νόμισμα 103, 12.
ἐγγύς 123, 33. - ἢ ταὐτόν 197, 31. - κατὰ τὸν λόγον, διαφέρων δὲ κατὰ τὴν προαίρεσιν 177, 13. ἐγγυτέρω quod magis pertinet ad rem 199, 30.
ἔγκλημα 230, 37 n. unde veniat 94, 23.
ἐγκράτεια 150, 15 sqq. cur necessaria 150, 15 arg. diversa ab ἀρετῇ 150, 18. et tamen similis virtuti 1145, b, 2. 176, 23. 152, 8. diversa est a σωφροσύνῃ 176, 32 arg. Socratis de continentia sententia 152, 8 n. Dubitationes de continentia 153, 21 arg. - αἱρετώτερον καρτερίας 1150, b, 1.
- cernitur ἐν τῷ κρατεῖν ἡδονῶν 170, 34. - in quibus cupiditatibus proprie cernatur 160, 20 arg.
ἐγκρατεύομαι def. 44, 12.
ἐγκρατής qua re gaudeat, qua doleat 47, 16. quis vere dicendus 174, 29 arg. 175, 4. ab hoc diversus ὁ ἰσχυρογνώμων 1151, b, 4 arg. = ἐμμενετικὸς τῷ λογισμῷ 152, 10. - non obsequitur cupiditati 152, 14. 169, 13 n. - saepe idem qui σώφρων dicitur 152, 14 n. distinguitur a καρτερικῷ 169, 9 arg.
ἐγκυλίομαι πάθει 173, 33-34 n.
ἐγκώμιον, quid? 27, 15. - τῶν ἔργων ἐστί 27, 15.
ἐθίζεται, quid? 31, b, 1. ἐθιστὴ ἀρετή 174, 19.
ἔθος μετακινῆσαι ῥᾷον φύσεως 178, 30. - transire potest in φύσιν 178, 31 n. - ὥσπερ φύσις γίνεται 159, 22 n.
εἰ cum Coniunctivo 29, 40. εἰ ubi exspectas εἰ καί 189, 8. εἰ εἴη — ἔσται 195, 25. εἰ μὴ — οὐκ ἔσται 1154, a, 1. εἰ καὶ — ὅμως 180, 11. εἰ - πῶς 190, n. 27. εἴγε 154, 36.
εἶδος τοῦ ἀγαθοῦ 22, 37. V. ἰδέα.
εἰδώς, der wissenschaftlich Gebildete 135, 17 n.
εἰκῇ opp. μετὰ λόγου 15, a, 1.
εἰλικρίνεια 82, 38, n.
εἰμί — βούλομαί τινι τὸ εἶναι, vitam 218, 26. - 219, 30. ἔστιν ὡς 115, 30. τὸ εἶναι οὐ ταὐτόν, notio diversa est 91, 12 n. 136, 24.
εἴπερ 115, 25. 126, 10. 144, 24.
εἴρων 36, 25. 1234, a, 1 n. εἰρωνεία 34, 6.
εἰσφέρω — τὰ εἰσενεχθέντα 97, 31 n.
εἴτε — εἰ δὲ 221, 5 n.
ἐκ — τὰ ἐκ θυμοῦ οὐκ ἐκ προνοίας κρίνεται 111, 26. ἐκ προαιρέσεως qui agit iniustus est 111, 25. φανερὸν ἐκ τούτων 174, 27.
ἕκαστος — πρακτὰ τὰ καθ' ἕκαστα 142, 32 cf. 135, 16. ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα τὰ καθ' ὅλου 1143, b, 4. τὰ καθ' ἕκαστα γίνεται γνώριμα ἐξ ἐμπειρίας 137, 14.
ἐκείνως ἢ οὕτως 112, 17.
ἐκκρούει ἡδονὴ λύπην 193, 27 n.
ἑκούσιον def. 110, 23. ψέγεται 110, 21. - ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία 42, 20. De voluntario 42, 21 arg. 50, 36 arg. num ἑκούσιον = τὸ κατ' ἐπιθυμίαν 43, 29 sqq. num τὸ κατὰ θυμὸν 44, 20 sqq. num τὸ κατὰ βούλησιν 44, 24 sqq.
ἔκστασις μανική κτλ. 168, 35 n.
ἐκστατικός 1151, a, 1. - παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον 174, 20. - τοῦ λογισμοῦ

opp. ἐμμενετικός 152, 11. ἐκστατικόν 65, 25 n.
ἑκών qui agit, βουλόμενος 43, 5. V. ἑκούσιον - ἁμαρτάνων ἐν τέχνῃ αἱρετώτερος, non item in prudentia et virtute 132, 23. - πράττων, ἀδικεῖ vel δικαιοπραγεῖ 110, 17 n. οἱ φάσκοντες — ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες — οὐδὲν λέγουσιν 190, 21 n. ἑκών num quis patiatur iniuriam 112, 15.
ἐλαττωτικός 1138, a, 1 n. 114, 21.
ἐλέγχειν παράδοξα 155, 23.
ἐλευθερία in democratia 95, 27-28 n.
ἐλευθέριος, quis? 74, 32. 29 n. ἐλευθεριότης 34, 5. - 74, 27 n. 74, 36. - species 75, 12.
ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι 105, 27.
ἕλκω 167, 11. - τὸ ἱμάτιον, signum hominis mollis 171, 3 n.
ἐλλέβορος 116, 15.
ἐλλείπω πρός τι 36, 34. - τινός 36, 35. - ὅτε δεῖ καὶ ὡς δεῖ 36, 17. - ὁ νόμος 119, 27. τὸ ἐλλειφθὲν ἐπανορθόω 119, 22.
ἔλλειψις, ὑπεροχή, μέσον 32, 22.
ἔλλογα καὶ ἄλογα 190, n. 25-26.
ἐμμελῶς 79, 39 n.
ἐμμενετικός opp. ἐκστατικός 174, 25. - τῷ λογισμῷ = ἐγκρατής 152, 11. - δόξῃ 175, 5. ἐμμενετικόν 65, 25 n.
ἐμμένω τῷ λόγῳ vel τῇ προαιρέσει, quid sit? 174, 29 arg. τοὺς ἐμμένοντας τῷ φιλεῖν πρὸς τοὺς τεθνεῶτας ἐπαινοῦμεν 215, 1.
ἐμπειρία docet τὰ καθ' ἕκαστα 137, 15. - non est in iuventute 137, 15. πλῆθος χρόνου ποιεῖ ἐμπειρίαν ibid.
ἐμπλέκουσι πάντες τὴν ἡδονὴν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν 189, 15.
ἔμπληκτος 220, 17 n.
ἐμποδίζω τινί 186, 20-21. de usu voc. 185, 14-15 n.
ἐμποδών 101, 3.
ἔμφυτον opp. διδακτόν 31, 2.
ἔμψυχον δίκαιον ὁ δικαστής 98, 22 n.
ἐν — εἶναι ἐν χρείᾳ 102, 7.
ἐναλλάξ 1131, b, 6.
ἐναντίος — τῶν ἐναντίων ἐπιστήμη ἡ αὐτή, ἕξις τῶν ἐν. οὔ 86, 13 n. ἐναντία saepe similiter pluribus modis dicuntur 87, 24. ἐν. φθείρει ἄλληλα 33, 31. ἐν. τὰ ἄκρα 33, 32. ἡ ἐναντία ἕξις γνωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐναντίας 87, 17. ἐναντίον quomodo amicum τῷ ἐναντίῳ 216, 23. 26. 198, 13. ἐναντίων φιλία quatenus τοῦ ἀγαθοῦ 217, 30.
ἐναντίως 98, 16.
ἐναντίωσις 39, 24.
ἐναργῶς ἀμφισβητεῖ 154, 28.
ἔνδεια opp. ὑπερβολή 261, 19. κατ' ἔνδ. ζητεῖται φίλος 236, 4.
ἐνδεὴς φύσις 184, 1.
ἐνδέχεται 199, 31. - ἄλλως ἔχειν 126, 8 cf. 108, 31.
ἕνεκα — τὸ οὗ - τέλος 22, 10.
ἐνέργεια et γένεσις falso a quibusdam pro eodem habetur 186, 16-17. - βέλτιον τῆς διαθέσεως 26, 31. - οὐδεμία τέλειος ἐμποδιζομένη 189, 16. - ἀνεμποδίστος = ἡδονή 185, 15 n.
ἐνεργητικόν 31, 3.
ἔνθεν 132, 11.
ἐνίσταμαι ὡς οὐκ — 190 n. 27.
ἐντεῦθεν 42, a, 2. - αἱ μάχαι cet. omisso verbo 231, 20-21 n.
ἔντιμα ἀγαθά 78, 35.
ἐξαγωγὴν δοῦναι 102, 9 n.
ἐξαιρέω 250, 4.
ἐξαίφνης πολλὰ βουλόμενοι πράττομεν, προαιρεῖται δ' οὐδεὶς οὐδὲν ἐξαίφνης 45, 3 n.
ἐξαπατάω καὶ προσποιέομαι 209, 10.
ἐξελαύνει ἡδονὴ λύπην 194, 13.
ἐξετάζω δόξαν 7, 6.
ἕξις ἢ διάθεσις 25, 38 n. ὡς ἔχουσιν αἱ ἕξεις οὕτω τὰ ἔργα ἀπὸ τούτων 25, 8. βέλτιον τὸ ἔργον τῆς ἕξεως 25, 9. ἕξις animi expl. 32, 18. quaenam ἕξεις contrariae 39, 39. ἕξις cognoscitur ex contrario 87, 17. - ex concreto 87, 18. - ἕξις ἀποδεικτική 130, 31. - ποιητική 130, 10. 131, 21. - πρακτική 1140, b, 5. ἕξις τῶν ἐναντίων οὔ 86, 14.
ἐξίστασθαι τῆς αὐτοῦ φύσεως 168, 35 n.
ἐξουσία 80, 5 n. ἐπ' ἐξ. τυγχάνω 9, 35.
ἐξουσιάζω ἐν — 10, 2 n.
ἔξω τοῦ θεωρεῖν 129, 21.
ἔξωθεν περιλαμβάνειν 197, 5 n. - συμπεριλαμβάνω 215, 7. - τι κινεῖ 46, 23. - ἀρχὴ αἰτίας 111, 19.
ἐξωτερικοὶ λόγοι 18, 22-23. 25, 34.
ἐπαγωγή 25, a, 2 n. - καὶ λόγος 33, 30. δῆλον διὰ τῆς ἐπ. 257, 26.
ἐπαινεῖται quae? 42, 11. ἐπαινετόν, quid? 257, 21 sqq.
ἔπαινος, quid? 27, 15. - διὰ τὰ ἔργα 27, 8.
ἐπαναφέρω πρὸς 1240, b, 3.
ἐπανισόω 98, 25.
ἐπανορθόω τὸ ἐλλειφθὲν 119, 22.
ἐπανόρθωμα 118, 12. - ἀδικήματος 109, 13.
ἐπειδή in syllogismo 146, 32.
ἐπί — ἡ (γραμμή) ἐφ' ἧς A, B. 99, 6. ἐπὶ τοῦ πράττειν 113, 24. δίκαιόν ἐστιν ἐπὶ κοινωνῶν 105, 26. ἐφ' αὑτῷ 42, 6. 9. ἐπί τινι ἔχειν τὴν διάνοιαν 255, b, 2 n. ἐφ' ᾧ A, B. 101,

7. 8. ἐπί τι ἐφαρμόττει 100, 23. ἐπὶ τὸ σαφῶς 15, 20 n. τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον 118, 15. ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον 1138, a, 1.
ἐπιβουλεύω 1135, b, 33.
ἐπίβουλος 178, 18. - ἡ ἐπιθυμία 167, 15. non item ὁ θυμός 167, 14. ἐπιβουλότεροι, ἀδικώτεροι 167, 13.
ἐπιγνώμων 141, 19 n.
ἐπίδοσιν ἔχει ἀπό 31, b, 1.
ἐπιδυσφημέω τινά 151, 33.
ἐπιείκεια 117 sqq. - est correctio iuris legalis 118, 12. coll. 119, 26.
ἐπιεικής 74, 22. def. 120, 34. ἐπιεικής opp. φαῦλος 1132, a, 2 cf. 7, 12. 1137, b, 1. - ἐλαττωτικός 114, 20. - συγγνωμονικός 141, 21. - προαίρεσις 178, 17. ἐπιεικές τι πᾶσιν ἔνεστι 211, 12.
ἐπιθυμητικός 36, 20.
ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος ἐστί 43, 33-34 n. - οὐ μετέχει λόγου 47, b, 2. - quaedam honesta 162, 22. Num τὸ κατ' ἐπ. = ἑκούσιον 43, 29 sqq.
ἐπιληπτικαὶ νόσοι 165, 11.
ἐπιμέλειαι 125, 26.
ἐπιπίνειν τί δεῖ; prov. 156, 35.
ἐπιπόλαιος 70, 16.
ἐπίστασθαι quando quis dicendus sit 130, 34 n. - διχῶς λέγομεν (ἔχειν — χρῆσθαι) 157, 30 n.
ἐπιστήμη 129, 16. defin. 130, 31 cf. 129, 18. ab hac diversum σύνεσις 1143, a, 1. - tractat necessaria 129, 23. 129, 17 n. - potest doceri 129, 25 n. - τῶν ἐναντίων ἡ αὐτή 86, 13. ἐπιστήμης οὐκ ἔστιν ὀρθότης 139, 10. - μηδὲν κρεῖττον 154, 32. coll. 153, 23. ἐπιστῆμαι, εὐτυχίαι 251, 15.
ἐπιστημονικός, ἀνεπιστημονικός 33, 25. - μέρος τῆς ψυχῆς 126, 12.
ἐπιστητόν, ἐξ ἀνάγκης, ἀΐδιον 129, 23. - μαθητόν 129, 25.
ἐπίταγμα ἀκούσας 166, 31.
ἐπιτακτικὴ ἡ φρόνησις 140, 8.
ἐπιτάσσω — ἐπιτάξαντος scil. τοῦ κυρίου 115, 31.
ἐπιτείνω καὶ ἀνίημι 125, 23.
ἐπιτροπίᾳ τινὶ κατορθοῦν 249, 30.
ἐπιτυγχάνειν ἢ ἀποτυγχάνειν 250, 36. - παραλόγως, τύχης ἐστί 249, 33. - de Sophistis fallacia capientibus 155, 23.
ἐπιφέρω ἐπί τινα 142, 27.
ἐπιχαιρέκακος — 81, 19. 21.
ἐπιχειρέω 42, 37.
ἕπομαί τινι 76, 37. 38.
ἐπωνυμία 16, 27.
ἐραστὴς οὐδεὶς ὃς οὐκ ἀεὶ φιλεῖ 201, 21.
ἔργον λέγεται διχῶς 25, 13. - ἀποτελεῖται κατὰ φρόνησιν καὶ ἠθικὴν ἀρετήν 144, 6-7. κρίνειν ἐκ τῶν ἔργων 27, 11. ἐπὶ τῶν ἔργων, in vitae usu 96, 18 n. πρὸ ἔργου 7, 8. ἔργον res difficilis 116, 16. - χαλεπόν 91, 8.
ἐρημία καὶ ἀφιλία δεινότατόν ἐστι 197, 33.
ἔρχομαι — ἐλήλυθε ἐκ ταύτης τῆς δόξης 137, 8. ἐλήλυθε τὸ ὄνομα 99, 11. ἐντεῦθεν ἐλήλυθε τὸ ὄνομα ἡ σύνεσις 141, 16. ἐλήλυθεν εἰς παροιμίαν 1238, a, 2.
ἔρως 201, 20. - ὅμοιον φιλίᾳ, cur? 239, 25. causa fortitudinis 65, 21.
ἑσπέρας καὶ ἕωθεν οὐκ ἔοικεν ὁ φαῦλος 216, 14.
ἕσπερος οὔθ' ἑῷος οὕτω θαυμαστὸς ὡς δικαιοσύνη 90, 28.
ἔσχατον 136, 28 n. 1142, a, 24. τοῦ ἐσχ. ἡ φρόνησις 138, 24. - τὸ πρακτόν 138, 24 n.
ἔσωθεν ἀρχή 47, 15.
ἑταιρικὴ φιλία 225, 35. ἑταιρικῶς, ut decet sodales 230, 5 n.
ἕτερος = sui dissimilis 220, 17. ἑτέρῳ ποιεῖν 106, 5.
ἔτι — καὶ ἔτι 182, 21.
ἑτοίμως 67, 39.
εὖ ζῆν, ἐν τίνι καὶ πῶς κτητόν 3, 15. εὖ καὶ καλῶς ταὐτόν 141, 15. Vide et καλῶς.
εὐαρμοστία 1231, a, 1. εὐάρμοστος 71, 28. 2.
εὐβουλία bonum magnum 140, 20 n. - def. 138, 32 n. - βουλή τις 1142, b, 1. - differt ab εὐστοχίᾳ 1142, b, 2. - ab ἀγχινοίᾳ 1142, b, 5. - non est δόξα 139, 7. - non est ἄνευ λόγου 139, 12. - ὀρθότης διανοίας 139, 12 vel βουλῆς 139, 16. - non est vera virtus 143, 6 n. εὔβουλος, quis? 135, 13.
εὐγένεια 95, 28 n.
εὐγνώμων 141, 19 n.
εὐδαιμονεῖν καὶ ζῆν μακαρίως καὶ καλῶς 5, 30.
εὐδαιμονία — defin. 27, 38 n. - ἄριστον, κάλλιστον, ἥδιστον 3, 7. 189, 14-15. ἄριστον τῶν ἀνθρώπῳ πρακτῶν 16, 40. cf. 15, 21. non convenit in bestias 16, 24. - τέλεον ἀγαθόν 26, 28. 189, 17. - ψυχῆς ἀγαθῆς ἐνέργεια 27, 35. - non unius diei spatio continetur, nemo ante mortem beatus 27, 5-8. - perfecta est theoretica 185, 14-15 n. - est τῶν αὐτάρκων 209, 12. - καὶ εὐτυχία quibusdam idem videtur 4, 25. - parari videtur aut ἀρετῇ aut ἡδονῇ aut φρονήσει 5, 30 sqq. Quaerendum τί ἐστι et διὰ τί-

νων γίνεται 6, 25 sqq. quid de ea senserit Anaxagoras 9, 6-14.
εὐδαιμονικὴ ἀγωγή 8, 32.
εὐδαιμονίζειν μὴ ζῶντα 27, 6.
εὐδαιμονισμός, ἔπαινος, ἐγκώμιον 27, 14-28, 16.
εὐδαιμόνως ζῆν 5, 6.
εὐδαίμων πότερον φύσει 3, 15. ἢ διὰ μαθήσεως 4, 18. ἢ διὰ ἀσκήσεως 4, 19. ἢ ἐπιπνοίᾳ δαιμονίᾳ ἢ διὰ τύχην 4, 24. ὁ ἀληθῶς εὐδ. ἥδιστα ζήσει 259, 20. cf. 189, 14. - eget bonis externis 189, 17 n. - προσδεῖται τῆς τύχης 190, 21. - non est qui versatur in summis cruciatibus et miseriis 190, 19 n.
εὐεκτικὸν ἐν γυμναστικῇ 123, 31. εὐεκτικά declarant εὐεξίαν 87, 20.
εὔελπι τὸ, θαρρεῖν ποιεῖ 65, 18 n. εὔελπις, ὁ μεθυσκόμενος 65, 20 n.
εὐεξία docet καχεξίαν 87, 19. - γυμναστικῇ 22, 36. - πυκνότης σαρκὸς 87, 21.
εὐηθες δόξειεν ἂν εἶναι 238, 12.
εὐημερία 8, 26.
εὐθύνω δίκας σκολιάς 100, 27 n.
εὐθυόνειροι, οἱ μελαγχολικοί 255, 40.
εὐθύς, a principio, natura sua 39, 37 n. 119, 19.
εὐθυωρία 232, 15 n.
εὐλαβείας δεῖται πολλῆς 15, 40.
εὐλόγως 237, 33. 12, 37. - φαίνεται τὰ ἐναντία δοκοῦντα 200, 15. - συμβαίνει 242, 36. 240, 12. - συμβέβηκε τὸ — εἶναι 187, 24. - in clausula periodi 189, 15. 240, 38.
εὐμετάβολος ὁ πονηρός 195, 30.
εὐμετάπειστος 174, 14. - opp. δύσπειστος 175, 6.
εὐνοέω τινί 222, 8. ὁ εὐνοῶν βούλεται μόνον, ὁ φίλος πράττει ἃ βούλεται 222, 11.
εὔνοια, quid, quae huius et amicitiae ratio? 221, 1 arg. εὔνοια = ἀρχὴ φιλίας 222, 12. - non est erga res inanimatas 222, 9.
εὐνοΐζομαι 222, 8.
εὔνους οὐ πᾶς φίλος, at φίλος πᾶς εὔνους 222, 13.
εὔπειστος 175, 10 opp. δύσπειστος, εὐμετάπειστος 175, 6.
εὔπεπτον κρέας 135, 18.
εὐπραξία τέλος 1139, b, 3.
εὕρεσις = ἡ λύσις τῆς ἀπορίας 156, 8.
εὐσέβει τὰ πρὸς τοὺς θεούς 261, 20 n.
εὐσέβεια, κάλλιστον 261, 20 n.
εὐστοχία 138, 33. - ἄνευ λόγου καὶ ταχύ τί ἐστι 1142, b, 3. - non est εὐβουλία 1142, b, 2.
εὐσύνετος = σύνετος. εὐσυνεσία = σύνεσις 140, 10-11.
εὐτραπελία proprie, translate 83, 13 n. - duplex 83, 14 sq. εὐτράπελος 82, 4.
εὐτυχής quis? 254, 30. cur διὰ θεὸν κατορθοῦν videatur 255, 4.
εὐτυχία — huius et εὐδαιμονίας ratio 247, 37 arg. - φύσις ἄλογος 249, 31 n. - ὑπερβάλλουσα nocet et non amplius εὐτυχία appellanda est 190, 23-24.
εὐφυΐα ὀρέξεως καὶ ἐπιθυμίας 252, 39.
εὐχερής opp. δυσχερής 37, 2-3.
εὐχερῶς 73, 12. 83, 7 n.
εὐωδία 71, 29.
ἐφαρμόττει ἐπί τι 100, 23.
ἐφίεμαι de numeris 22, 26.
ἔφοδος 69, 35.
ἔχθρα 81, 29 n.
ἔχω = sum in habitu 193, 34 n. εὖ ἔχ. τὴν ἕξιν 14, 25. - δίκαιος, ἀνδρεῖος κτλ. 147, 5. - ἐχθρός etc. 198, 18 n. ἔχει πως πρὸς ἄλληλα 218, 17. quando dicant litigantes ambo ἔχειν τὰ αὐτοῦ 98, 28. ἔχω ψόγον καὶ ἔπαινον 42, 13. - ἔχει πολλὴν ἐπίσκεψιν περὶ — 217, 8. - φιλοσοφίαν 3, 13 n. - λόγον τὸ φάναι 47, 22. ἔχειν ἐπιστήμην pluribus modis dicitur 158, 10. τῷ ἔχεσθαι καὶ ἐνεργεῖν εὐδαίμονα ποιεῖ ἡ σοφία 1144, a, 6. ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν 1137, a, 33.
ἕωθεν καὶ ἑσπέρας malus sibi non similis 216, 14.
ἑῷος — οὐδ' ἑῷος οὕτω θαυμαστὸς ὡς δικαιοσύνη 90, 28.

ζάω — ζῆν κατ' ἐνέργειαν, quid? 237, 23 sqq. = αἰσθάνεσθαι καὶ γνωρίζειν 237, 24 sqq. - ἀλύπως καὶ καθαρῶς πρὸς τὸ δίκαιον 9, 12. - πρὸς ἕτερον 82, 35. - τῇ αἰσθήσει 165, 10. Vita cur omnibus cara 237, 27 sqq.
ζημία, perpessio 98, 12. - id quod minus est 98, 12. - poena 98, 12 n. - quid proprie 98, 12 n. - opp. κέρδος 98, 12 n. 13. 15-17.
ζημιόω quid proprie significet 99, 14. Pass. patior damnum rei familiaris 91, 25.
ζημιώδης 36, 24.
ζητέω δικαστὴν 98, 22. ζητεῖν et βουλεύεσθαι diversa 138, 31. ζητητέα ἡ βουλὴ τί ἐστιν 139, 16.
ζήτησις non est δόξα 139, 14.
ζωή, τελεία καὶ ἀτελής 27, 36. V. βίος.
ζῷα quam pulcritudinem non sentiant 71, 4. 1230, b, 39. sensus habent acriores homine 71, 5. - gustus animalium 1231, a, 12. Lascivia asinorum 168, 33 n., equarum 168, 33-34 n.

ἤ interrogans modeste loquentis 138, 20 n. 113, 3. οὐδὲν διαφέρει ἤ 103, 27. 237, 32 n.
ἤδη 139, 14. 1136, a, 2.
ἡδονή opp. λύπη 188, 1 n. Speusippus opponit ἀλυπίαν 188, 5-6 n. – quibusdam summum bonum 5, 32 n. Aliorum philosophorum de voluptate sententiae 180, 8 sqq. – quibusdam videtur malum 180, 8 n. cur? 180, 13 n. 181, 15 sqq. Aliis voluptates partim bonae partim malae videntur 180, 10 n. cur? 182, 10 n. Cur quibusdam non videatur optimum 182, 22. Recte dicitur bonum 184, 7 arg. etc. – 188, 4. 1154, a, 1 arg. Summum bonum dici potest 188, 7 sqq. Probatur 189, 14 arg. Aristotelis de voluptate sententia eiusque definitio Platonica 185, 14-15 n. – est ὅλον vel τέλος 185, 10 n. – dei est ἐνέργεια 185, 14-15 n. Quibusdam videtur γένεσις εἰς φύσιν αἰσθητή 180, 13. vel ἀναπλήρωσις 183, 36 n.: at non recte 185, 9-14.: nam est potius ἐνέργεια ἀνεμπόδιστος 185, 14-15 n. Argumentum a bestiis et infantibus 182, 19-20 n. – cur non artis opus sit 187, 23 sq. – num impediat meditationes 181, 16 n. coll. 186, 20 arg. 187, 21-22 n. scilicet, si aliena est 187, 21-22 n. – partim vera partim imaginaria 183, 31 vel per accidens 183, 34. – τῶν δι᾽ ὄψεως 71, 26 n. – τῶν ὀσμῶν 71, 6. 71, 7-8 n. – pura ac vera contemplationis 184, 1 n. 181, 15 n. – etiam τοῦ σώφρονος est 188, 35. – καλή hominis veracis 176, 19. – ἰσχυρὰ καὶ ὑπερβάλλουσα 171, 7. – non eadem omnibus 191, 30. – non eidem eadem semper grata, sed delectat variatio 194, 21. 195, 29. – αἰσχρά, ὀνειδιζομένη, βλαβερά 182, 21. 186, 17. Comparatur voluptas animi et corporis 191, 8 arg. Cur voluptas corporis optabilior videatur 192, 22 arg. 193, 2 arg. 9 arg. – ἐκκρούει λύπην 193, 27. – ἐξελαύνει λύπην 194, 13.
ἡδύ opp. ἄλυπον 181, 15-16 n. ἡδέα partim necessaria, partim non necessaria quidem, sed tamen optabilia 161, 24-30. 161, 25 n. quaedam κατὰ γένη ζῴων καὶ ἀνθρώπων, vel διὰ πηρώσεις, vel δι᾽ ἔθη videntur iucunda 164, 15 sqq. ἡδύ, κατὰ συμβεβηκός 194, 17. – φύσει 194, 20. cur non semper idem iucundum 194, 21 – 195, 29. ἡδὺ ἁπλῶς = ἀγαθὸν καὶ καλόν 202, 6 quis de eo iudicare possit 202, 6. = φαινόμενον ἀγαθόν 201, 27. – cur expetatur 201, 26. τὰ σωματικὰ ἡδέα 177, 5. ἥδιστον ἐγρήγορσις, αἴσθησις, νόησις, ἐλπίς, μνήμη 185 n. 14-15. ἕκαστον αὐτὸ αὑτῷ ἡδύ 216, 18.
ἠθικὴ ἀρετὴ καὶ κακία 180, 5. ἠθικὴ φιλία 229, 32 vide φιλία.
ἦθος ἀπὸ ἔθους ἔχον τὴν ἐπίδοσιν 31, 1. – quando φαῦλον aut σπουδαῖον? 38, 32.
ἠλίθιος 73, 10 n. – λογισμός 252, 35.
ἠλιθιότης 84, 9 n.
ἧλιξ ἥλικα τέρπει 210, 34.
ἡμιπόνηρος 178, 17 n.
ἥμισυν τοῦ βίου 28, 18.
ἠρέμα 67, 23. 25. opp. σφόδρα 73, 14. – ἐπιθυμέω opp. σφόδρα 162, 18-20.
ἠρεμαία ὑπόληψις opp. ἰσχυρά 1146, a, 1.
ἠρεμία opp. κίνησις 195, 28. ἠρεμίζω opp. κινέω 47, 8.
ἡρωϊκὴ ἀρετή opp. θηριότης 151, 20.
ἥττω τῶν ἡδέων 70, 18. – λυπῶν 170, 24. ἡττᾶσθαι ἡδονῶν ὧν οἱ πολλοὶ κρείττους – κρατεῖν αὐτῶν 169, 12. ἥττων τῶν ἡδονῶν 169, 13.

θάνατος, caedes 93, 8.
θάρσος, θράσος 84, 12 n.
θαρραλέος de re 67, 24.
θαρραλέος et θρασύς similes quodammodo 175, 8.
θαυμάζεσθαι = εἶναι ἐν ὑπεροχῇ 214, 26 cf. 214, 30.
θεῖος – πάντα ἔχει τι θεῖον 191, 32 n. θεία τις ἀρετή 151, 20 n. θεῖον ἄνδρα εἶναι σπάνιον 151, 27 cf. 151, 29. θειότερα ἀνθρώπου τὴν φύσιν ἄλλα 134, 34.
θεός. Dei praestantia est maior quam ut possit vocari ἀρετή 151, 26. θεὸς ἀεὶ μίαν καὶ ἁπλῆν χαίρει ἡδονὴν 195, 26 n. dei ἐνέργεια est theoretica 185, 14-15 n. dei voluptas = ἐνέργεια 185, 14-15 n. – οὐδὲν ἄλλο νοεῖ αὐτὸς παρ᾽ αὐτόν 241, 17 n. πάντα ἔχει τι θεῖον 191, 32 n. κινεῖ πάντα τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον 254, 27. Deus auctor cogitationum in animo hominis 254, 26. θεὸς κρείττων ἐπιστήμης καὶ νοῦ 254, 28. – est αὐτάρκης 261, 16 n. – imperat homini 260, 13 n. 14 n. θεὸν θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν 261, 20 n. θεοῦ θεωρία 261, 17. θεοῦ γνῶσις, σοφία καὶ ἀρετή 261, 20 n. Deo honos summus tribuendus 228, 20. 227, 33 n.
θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν θεόν 261, 20 n.
θέσιν διαφυλάττειν 190, 21 n.
θεωρέω περί τινος 1152, b, 1. – καὶ

ϑεραπεύειν ϑεόν 261, 20 n. ἡ ἀπὸ τοῦ ϑεωρεῖν ἡδονὴ μᾶλλον ποιεῖ ϑεωρεῖν 187, 22.

ϑεωρητικῆς διανοίας τὸ εὖ τὸ ἀληϑές 128, 28. ϑεωρητική ἐστιν ἡ τελεία εὐδαιμονία 185, 14–15 n.

ϑεωρία ἥδιστον καὶ ἄριστον 184, 1 n.

ϑῆρες ἄγριοι, ἀνδρεῖοι 65, 25.

ϑηρίον proprie nec virtutem habet nec vitiositatem 151, 25. sed quandam virtutem 147, 8 n. ϑηρία non sunt σώφρονα neque ἀκόλαστα, nisi translate 168, 32: sed quarundam bestiarum est ὕβρις (168, 33) σιναμωρία (168, 33–34 n.), voracitas (168, 34 n.). – φρόνιμα 134, 27. – non sunt ἀκρατῆ, quia non habent τῶν καθόλου ὑπόληψιν 1147, b, 4. – αἴσθησιν ἔχει, οὐ πρᾶξιν 127, 20. – moritur pro parvis suis 199, 34.

ϑηριότης fugienda homini 150, 17. – opp. ϑεία καὶ ἡρωϊκὴ ἀρετή 150, 18–20 n. 151, 25.

ϑηριώδης ἕξις [non ϑηριώδεια] 151, 24. cf. 164, 19. ϑηριώδης homo, rarus 151, 30. – maxime inter barbaros 151, 31. ϑηριώδης vel νοσηματώδης est omnis ὑπερβάλλουσα κακία καὶ ἀφροσύνη κτλ. 1149, a, 5. δειλία 165, 8.

ϑράσος, ϑάρσος 84, 12 n.

ϑρασύδειλος 84, 3 n.

ϑρασύς def. 36, 18. ϑρασύς et ϑαρραλέος similes 175, 7.

ϑρασύτης 34, 39.

ϑρεπτικὸν ψυχῆς μόριον non habet vere virtutem 145, 10 cf. 28, 21–23.

ϑρίξ — τριχῶν τίλσεις 165, 27.

ϑυμός. Quomodo irae facta consideranda 111, 26. τὰ ἐκ ϑυμοῦ οὐκ ἐκ προνοίας 111, 26 n. ϑυμός causa fortitudinis 65, 28. – voluptatem quandam habet 67, 31 n. ϑυμοῦ ἀκρατής 163, 13. ὀργῆς ἀκρασία non ita turpis 166, 24–25 n. nam ira ἀκούει τι τοῦ λόγου, παρακούει δέ 166, 26. 127, 1. ϑυμός quando et cur ὁρμᾷ πρὸς τὴν τιμωρίαν 166, 31. ira magis naturalis quam quaedam cupiditates 167, 6. iracundia hereditaria 167, 8–11. ira non est ἐπίβουλος, sed aperta 167, 14. ira mutat corpus 158, 15. ϑυμῷ μάχεσϑαι χαλεπόν, ψυχῆς γὰρ ὠνεῖται 44, 24. – ἀήττητον 65, 28. Vide et ὀργή. ϑυμῷ ποιεῖν 111, 26.

ϑυμώδης 37, 13. – non est ἐπίβουλος 167, 14.

ἰατός est ὁ ἀκρατής, ἀνίατος ὁ ἀκόλαστος 173, 32.

ἰατρείας ἕνεκεν quaesita voluptas 183, 32.

ἰατρός 102, 17.

ἰδέα 87, 29. ἰδέα τοῦ ἀγαϑοῦ 17, 6 cf. 16, 1 arg.

ἰδιογνώμων quis et cur 175, 12 n.

ἴδιος λογος opp. κοινός 1148, a, 1. τὸ ἴδ. 75, 20 n.

ἰϑεῖα δίκη 100, 27.

ἱκανοὶ αὐτοὶ κακοπαϑοῦντες videntur sibi amici amicos a suis malis arcentes 242, 38–39 n.

ἱκανῶς ἐνδέχεται πρὸς 103, 20.

ἵλεως 39, b, 1.

ἵππος, animal lascivum 168, 33-34 n.

ἰσάζω 102, 18. intransitive 195, 24. ἔργον ἰσασμένον 102, 5. ἰσάζει ὁ δικαστής 97, 7.

ἰσαχῶς τινι λέγεται 19, 26.

ἴσον, medium τοῦ πλείονος et ἐλάττονος 98, 14 cf. 33, 33. – medium τοῦ ἀνίσου 93, 11. – in quibus habeatur 93, 33. – νόμιμον 88, 34 n.

ἴσοι καὶ ἐλεύϑεροι 105, 27. – κατ' ἀριϑμόν, κατ' ἀναλογίαν 105, 27.

ἰσότης iuris eadem οἷς et ἐν οἷς 94, 21. – στάσιν οὐ ποιεῖ 94, 23 n. – in commerciis requirit συμμετρίαν 103, 18. – necessaria ad amicitiam 212, 15 sqq.

ἵστασϑαι in cogitando 138, 29. opp. βαδίζειν εἰς ἄπειρον 138, 29 n.

ἱστοὺς ἀναβαίνειν 68, 9.

ἰσχυρὰ ἐπιϑυμία 246, 14. – καὶ ὑπερβάλλουσα ἡδονή 171, 7.

ἰσχυρογνώμων, pertinax et pervicax 175, 5 n. – ὁ ἰδιογνώμων καὶ ὁ ἀμαϑής 175, 12.

ἰσχύς 68, 11.

καϑαρῶς ζῆν 9, 12.

κάϑεξις τοῦ ϑυμοῦ, βίαιον 44, 20.

καϑίστημι εἰς τὴν φυσικὴν ἕξιν 183, 34–35 n. καϑεστηκυίας τῆς φύσεως 184, 3. καϑεστώς, constantis iam aetatis homo 202, 2. 4.

καϑόλου — τὸ κ. ἐκ τῶν καϑ' ἕκαστα 143, 5.

καὶ — ὥσπερ καὶ Εὔηνος λέγει 178, 31. διὰ — καὶ ἔοικε etc. 160, 13 n. καὶ — δὲ 190, 25 n. καὶ εἰ 1144, a, 2–3. καὶ ἔτι 182, 21.

κακία ἠϑική 180, 5.

κακηγορεῖν lege prohibitum 90, 23 n. κακηγορία 93, 9.

κακόν, ἁπλῶς 88, 8. – 106, 34. minus malum habetur pro bono 88, 8 n.

κακός — Vide et μοχϑηρός et πονηρός. Pessimus, qui non motus cupiditate ulla, sed ex proposito male agit 170, 28.

κακοπάθεια 35, 9 n. κακοπαθητικός 36, 31. κακοπαθοῦντες, ἱκανοὶ αὐτοί 242, 39.
καλέω τοῦτο (sc. ὄνομα) 73, 10. οὓς καλοῦσιν ἰσχ. κτλ. 175, 5 n.
καλοκἀγαθία 256, 10-11 n. 255, 8 arg. = ἀρετὴ τέλειος 259, 16. cf. 262, 24 n.
καλὸς κἀγαθός, quis? 257, 34 n. cf. 258, 7-14. ὅρος καλοκἀγαθίας 263, 24.
καλόν et ἀγαθόν quid differant 257, 18-19 n. cf. 258, 36. τὸ καλὸν φίλον 259, 19 n. καλὸν ἁπλῶς 115, 22.
καλῶς καὶ εὖ ταὐτόν 141, 16. diversa κ. ζῆν et ὧν ἄνευ οὐκ ἔστι κ. ζῆν 6, 16. οὐ κ. ἔχει φάναι 185, 13. κ. laudantis 111, 25.
κἂν εἰ 169, 15.
κανὼν ἀόριστος τοῦ ἀορίστου 119, 29. μολίβδινος κ. τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς 119, 30 n. κανόνι χρώμενοι κρίνουσι 218, 10.
καπηλικὴ πρᾶσις 8, 32.
καρτερεῖν ἐστιν ἐν τῷ ἀντέχειν 170, 34. ibique not. de usu huius voc.
καρτερία est σπουδαῖόν τι 152, 8. – Socratis 152, 8 n. καρτερικός quis? 169, 9 arg. 169, 14 n.
κατά τινος λέγεται 17, 9 n. παρὰ προαίρεσιν, κατὰ προαίρεσιν 173, 7. κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, distinguitur a μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λ. 148, 26-27 n. ζῆν κατὰ ἀρετήν, κατὰ μοχθηρίαν 92, 23-24. κατὰ μοχθηρίας ὁ ἐνεργῶν 91, 16. λύεται ἀπορία κατὰ τὸν διορισμόν 115, 23. καθ' αὑτὸν χρῆσθαι τῇ ἀρετῇ 90, 33 n. καθ' αὑτὰς αἱρεταὶ σοφία καὶ φρόνησις 1144, a, 1. κατ' ἀρχάς, vide ἀρχή.
καταλείπεται τὰ ἔνδοξα 152, 7.
καταλλακτικός 40, 2.
καταπλήξ 81, 27 n. κατάπληξις 81, 27. 34, a, 1.
κατάστασις εἰς τὴν ὑπάρχουσαν φύσιν 183, 35 n. cf. 183, 34-35 n.
κατάφασις καὶ ἀπόφασις 127, 21.
καταφεύγω ἐπὶ τὸν δικαστήν 98, 20.
καταφρονητικός 76, 39. τινός 77, 15.
κατορθόω 140, 30. κατορθοῦσί τινες, οὐ φρονήσει 248, 13 cf. 248, 4. κατορθοῦν ἐπιτροπίᾳ τινί 249, 30.
κατευτυχέω 252, 31. 65, 19 cf. 252, 31-32.
κατέχειν scil. ἑαυτόν 165, 14 n.
κατηγορούμενον κοινῇ 21, 7.
καῦσις 116, 15.
καχεξία apparet ex εὐεξίᾳ 87, 19-20. – μανότης σαρκός 87, 22.
κεῖται νόμος 90, 25. – ἡ εὐδαιμονία τοῖς αὐτοὺς παρασκευάζουσι 8, 18.
κενὸς λόγος 15, 3.
κενῶς καὶ λογικῶς 18, 21 n.
κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει 198, 18.
κεραμῖδος — ἐπὶ κερ. κύων καθημένη 198, 12.
κερδαίνειν = πλέον ἔχειν ἢ τὰ αὑτοῦ 99, 14.
κερδαλέος 36, 23.
κέρδος 34, 4. lucrum (de eo qui fecit iniuriam) 98, 12. – id quod plus est – quid proprie 98, 12 n. opp. ζημία 98, 12 n. 13—17.
κεστός 167, 16.
κεφαλήν — ὥσπερ κεφ. ἔχουσα 134, 19.
κηλέω 71, 35. 210, 24 n.
κίμβιξ 75, 14 n. 75, 12.
κίνδυνος, ubi 66, 10-11 n. 67, 13.
κινέω opp. ἠρεμίζω 47, 8. κινεῖ πάντα τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον 254, 56. κινητὸν δίκαιον 108, 29 cf. 108, 27.
κίνησις συνεχές 33, 26. πρᾶξις καὶ κ. 32, 27. κινήσεις καὶ ἐνέργειαι 25, 37.
κλείς, homonymum 87, 30.
κλέπτης non omnis qui κλέπτει 105, 22.
κλέπτει οὐδεὶς τὰ ἑαυτοῦ 123, 26.
κληρονομίαν — τὴν κληρ. τοῦ ὀνόματος εἰλήφασιν αἱ σωματικαὶ ἡδοναί 191, 33.
κλοπή 93, 6.
κοῖλον καὶ κυρτὸν ἀδιαχώριστον 29, 34.
κοινὸς λόγος opp. ἴδιος 1148, a, 1. κοινὰ τὰ φίλων 1237, b, 33. κοινῇ συμφέρον curat lex 89, 15 n. – κατηγορούμενον 21, 7.
κοινωνέω τῆς πολιτείας 93, 32. – πράξεως 127, 20.
κοινωνία fit per diversos 102, 17. quomodo 102, 22 sqq. quando 103, 15. – quorum non sit 224, 18 sqq. ἀλλακτική 100, 31. – πολιτική 89, 19 n. – res publica 225, 35 n.
κοινωνός, quando 1133, b, 3. κοινωνοὶ βίου 105, 26.
κολακεία 34, 7-8 n.
κολακεύω, passiv. 214, 25.
κόλαξ 82, 31. – cur quibusdam ἐντιμότερος τοῦ φίλου 214, 24 sqq.
κόλασις 6, 33. – ἰατρικὴ ἡ πολιτικὴ 6, 32.
κολοιὸς παρὰ κολοιὸν ἱζάνει 197, 8 n.
κόσμος, in quo 79, 34.
κοῦφον κρέας 135, 18-20. κουφότεροι, μὴ μόνοι φέροντες τὰ κακὰ 1246, a, 2.
κρᾶσις corporis 194, 13.
κρατέω τινὰ ὥστε μὴ πράττειν 174, 21. κρατεῖν et ἀντέχειν diversa sunt 170, 35. ἡδονῶν ὧν πολλοὶ ἥττους — ἡττᾶσθαι αὐτῶν 169, 12.
κράτιστος — ἄριστος 7, 4-5 n.
κρεωφαγία 6, 23.
κρίσις δικαίου καὶ ἀδίκου, δίκη 105, 31.
κτῆμα 106, 10. 107, 16.

κυβερνήτην ἔχω ἀγαθόν, τὸν δαίμονα 249, 27.
κύβων πτῶσις 249, 22.
κύριος — ἄτοπον εἰ χείρων τῆς σοφίας οὖσα ἡ φρόνησις κυριωτέρα αὐτῆς ἔσται 144, 34. κυρία ἀρετὴ 1144, b, 4. ὧν αἴσθησις ἤδη κυρία 159, 26. - ἀρχὴ 41, 21. κύρια πράξεως καὶ ἀληθείας 127, 18. - καὶ ἀρχὴ πράξεων 42, 5. - τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι 42, 7. κύριον in quo non sit? 41, 24. utilitas τῶν κ. 89, 16 n.
κυρίως ἀγαθόν 186, 16.
κυρτὸν καὶ κοῖλον ἀδιαχώριστον 29, 34.
κύων nimium vigilans 166, 28.
κώλυσις τοῦ θυμοῦ λυπηρά 44, 23.
κωλύω — οὐδὲν κωλύει 13, 15.

λαγνεία 72, 20.
λαμβάνω 70, 22. - ἀρχὴν 24, 31 n. 201, 25. - τρόπον ὃς ἀποδώσει τὰ δοκοῦντα 200, 13. - sumo = considero, tracto ληπτέον τὰς διαφοράς 168, 27 cf. 127, 15. ληπτέον ὅτι 32, 21. - intelligo, accipio 37, 19. - περί τινος 73, 5. 131, 24. 138, 32. λαμβάνει ὁ νόμος τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον 118, 16. - τὸ ἴσον (accipio) 98, 29. - τινὸς παρά τινος 101, 9. - ἐπιθυμίας, cupiditates recipere in se 175, 11. 72, 30.
λανθάνει ἡ κακία, non item ἡ ἀκρασία 173, 36.
λαφύκτης 75, 16.
λέγω δὲ = hoc est 156, 10. 156, 16.
λείπεται 139, 13.
λειτουργία φιλικὴ 228, 17 n. 18 n.
λήθη — alteruter litigantium iniustus ἂν μὴ διὰ λήθην δρῶσιν 111, 31.
λίθος οὐκ ἐθίζεται 31, 3-4 n.
λογικαὶ συκοφαντίαι 37, 7 n. λογικώτερος 18, 17. λογικῶς καὶ κενῶς 18, 21 n.
λογισμὸς ἄρχει ὀρέξεως 29, a, 1.
λογιστικὸν μέρος ψυχῆς 126, 12.
λόγος ὀρθὸς = φρόνησις 148, 27-28 n. V. ὀρθός. λόγον ἔχον μέρος ψυχῆς 126, 6. λόγου et ὀρέξεως concordia 127, 25. τὸν λ. ἄρχειν ἐῶμεν 106, 35 n. λ. ἀληθής, λ. ψευδής 131, 21-22. ἕξις ἀληθὴς μετὰ λόγου πρακτικὴ 131, 5. ἐν τῷ λόγῳ γέγραπται? 22, 36. 237, 31. τῷ λόγῳ ἀκολουθεῖν 1137, b, 2. λόγος, mathem. 95, 31. λόγου ἄξιος 12, b, 2. λόγου χάριν 146, 33.
λοιδορεῖται ἑαυτῷ ὁ ἀκρατὴς 220, 21.
λοιδορητικός 37, 14.
λυπέομαι λύπην 66, 37. - τὴν ἀπ' ἐλπίδος 47, 20.
λύπη ἀπὸ ἐπιθυμίας = a cupiditate non expleta 170, 26 n. - ἀπό τινος, ἐπί τινι etc. 171, 4 n. - φθαρτικὴ 66, 34. - cur omnis videatur malum, at non omnis ἡδονὴ bonum? 191, 8 arg.
λυπηρὸν τὸ βίαιον 43, 30. 43, 33-34. - τὸ παρὰ τὸν θυμὸν 44, 20. 44, 23.
λυτροῦσθαι μνᾶς 107, 22 n.
λύω 115, 23. λύεται τὸ λεχθὲν 47, 7. - τῷ αὐτῷ 187, 29.

μαθηματικὰ ἐξ ἀφαιρέσεως 137, 18 n. μ. ἐπιστήμης θεωρία 26, 17. — ὁ νέος, φρόνιμος δ' οὔ 137, 12.
μαθητὸν τὸ ἐπιστητόν 129, 26.
μακαρίαν βάλλειν 251, 17. μακάριος nomen habet ἀπὸ τοῦ χαίρειν 180, 7.
μακρόθυμος opp. ὀξύς 217, 2 n.
μαλακία quid? 162, 12 n. res mala ac vituperanda 152, 9. - quibusdam gentibus propria, ut Scythis (?) 171, 14.
μαλακός quis? 169, 9 arg. μαλακὸς καὶ τρυφῶν quis? 169, 14 n. 1150, b, 1-5. in quibusdam fortis 66, 1. - πρὸς τὸ πονεῖν 169, 14 n. cf. 66, 7. 8. - eius habitus externus 1151, b, 3. - imitatur aegrotum 175, 4.
μάλιστα μὲν — εἰ δὲ μή.... 152, 4.
μανθάνειν, συνιέναι 141, 12. ἡ ἀπὸ τοῦ μ. ἡδονὴ μᾶλλον ποιεῖ μανθάνειν 187, 22.
μανικόν ἐστι 69, 32.
μανότης σαρκός 87, 22.
μαντεύομαι, *eine Ahnung vom Richtigen haben* 147, 24 n.
μάτην — εἰ μὴ μάτην λέγεται — 224, 13. οὐ μ. ἀξιοῦσι 259, 21.
μάχη — ἐντεῦθεν αἱ μ. 94, 23.
μάχομαι πρός τι 219, 31. - rixor, altercor 213, 36. οἱ ὁμονοοῦντες οὐ μ. 223, 30.
μεγαλοπρέπεια 79, 31 n. 35, 11. in quo versetur 79, 32 n. 79, 36 n. non sine sumptu 79, 33.
μεγαλοψυχία 75, 19 n. - κόσμος τῶν ἀρετῶν 76, 37 n. μεγαλόψυχος etymol. 75, 28 n. - similis σεμνῷ et μεγαλοπρεπεῖ 76, 30. - contemnit quaedam 76, 39 n. - contemnit vulgi iudicia 76, 7 n. - non contemnit honorem 77, 12 n. 78, 4 n.
μέγα ἡγέομαι 79, 30. - οἴομαι 1232, b, 1. εἰ — οὐδὲν μέγα 155, 16. quae μεγάλα? 76, 33. μέγα quiddam revera 77, 29.
μέδιμνος τῶν ἀλῶν 1238, a, 2.
μέθοδος 86, 6 n. 14, 35. 3, 14.
μεθυσκομένοις ταχὺ similis ὁ ἀκρατὴς et μεθύσκομαι ὑπ' ὀλίγου οἴνου 1151, a, 4.
μελαγχολικός maxime propensus ad

προπετῆ ἀκρασίαν 172, 26. cur pronus ad corporis voluptates 193, 11. - εὐθυόνειρος 254, 39-40 n. - non est βουλευτικός 178, 19.
μελανόμματος 248, 11.
μέλει οὐδὲν τῇ τέχνῃ 1138, b, 2.
μέλι in re medica 116, 14.
μέλος — παρὰ μ. ἐν μέλει 79, 39 n.
μεμπτός 79, 21.
μέν omissum 38, 31 n. 140, 19. μὲν γάρ 13, 8 n. μὲν pro μὲν οὖν 46, 23 n. ὁ μέν omissum 140, 26 n.
μένειν, durare 103, 14. μένειν opp. προϊέναι, de eo qui captus est sophismate 155, 25.
μέντοι 191, 30-31.
μερίζομαι τοῦ ἀδικήματος 1137, a, 2.
μεριστὴ ψυχὴ — ἀμερής 29, 32.
μέρος patris, filius 106, 11. ἐν τῷ μέρει 229, 29 n. κατὰ μ. 131, 27. ἀδικία, κακία κατὰ μ. 91, 15. ἡ ἐν μέρει ἀρετῆς δικαιοσύνη 91, 14 n.
μεσίδιος, μεσίτης 98, 23 n.
μέσος δικαστής, διαιτητής 98, 22 n.
μέσον, ὑπεροχή, ἔλλειψις 32, 22. τὸ πρὸς ἡμᾶς μέσον βέλτιστον 33, 27. - ἑκάτερον πρὸς ἑκάτερόν ἐστιν 33, 32. πρὸς τίνα ὅρον ἀποβλέποντας δεῖ λέγειν μέσον 40, 7-8 n.
μεσότης = ἀρετὴ ἠθική 33, 34. - 39, 10. in quibus 39, 14. - παθητική 81, 18.
μετά — τὰ μετ' ἀγνοίας 111, 12. μετὰ ὀρθοῦ λόγου, distinguitur a κατὰ τὸν ὀρθ. λ. 148, 26-27 n.
μεταβαίνω 148, 26. - ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς ἐπὶ τὴν μέσην ἕξιν 39, 26.
μεταβιβαζόμενος συνομολογεῖ 14, 30.
μεταβάλλω 102, 31. μεταβάλλει scil. ἑαυτόν 176, 27-28. 175, 9.
μεταβολὴ γλυκύτατον, cur? 195, 29 cf. 198, 16-17 n.
μεταδίδωμί τινί τι 101, 10.
μετάδοσις — μεταδόσει συμμένουσιν οἱ πολῖται 1133, a, 2.
μετακινέω 178, 30. μετακινεῖσθαι πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ λίθου 119, 31.
μεταλαμβάνω τὰ γνωριμώτερα τῶν εἰωθότων λέγεσθαι συγκεχυμένως 14, 34. - τῶν δικαίων 113, 26.
μετάληψιν — κατὰ μ. 238, 6.
μεταμέλεια, de usu h. v. 173, 30 n.
μεταμελητικός 173, 30 n. - ὁ ἀκρατής 173, 30. - non est ὁ ἀκόλαστος 170, 21.
μεταμέλομαι 173, 30 n.
μεταπείθω 1146, b, 1. μεταπείθεσθαι non vult ὁ ἰδιογνώμων 175, 14.
μεταφέρω 1137, b, 1.
μεταφοράν, κατὰ 168, 32.
μετεχόμενον 17, 11.
μέτοικος 79, 29.
μετοχὴ τῶν ἀγαθῶν 16, 29. κατα μ. 17, 9.
μετρέω τὸ πάθος 98, 13.
μέτριος, modestus 114, 20 n.
μέτρον οἰνηρόν, σιτηρόν 1135, a, 2. μέτρον σύμμετρα ποιεῖ 103, 16.
μήν — οὐ μὴν ἀλλά 47, 5. 173, 7. ἀλλὰ μήν 158, 14.
μήτηρ. Matrum amor cur acrior 224, 5-9. - etiam in occulto 215, 37 n.
μικρὸν — τὸ μ. ἐνίοτε οὐδὲν ἰσχύει 214, 14.
μικροπρέπεια 35, 11. μικροπρεπής 80, 4. 36, 35.
μικροψυχία, quid? 35, 10. μικρόψυχος 78, 13 n. 79, 25.
μισθαρνικός 8, 31.
μισθός, δοτέος τῷ ἄρχοντι 106, 6. et quidem τιμὴ καὶ γέρας 106, 7.
μίσθωσις 93, 4.
μνᾶς λυτροῦσθαι 107, 22 n.
μοιχεία 93, 6. μοιχεύει οὐδεὶς τὴν ἑαυτοῦ 122, 25. μοιχεύειν, lege vetitum 89, 21-22 n. μοιχὸς 37, 20. non omnis qui μοιχεύει 105, 22.
μολίβδινος κανών 119, 30 n.
μοναδικός ἀριθμός 95, 30 n.
μοναυλικός 227, 25.
μόνος, in clausula sententiae 166, 20 n. ἂν μόνον ἔχων πράττῃ 112, 4.
μοχθηρία φθείρει τὴν ἀρχήν, ἀρετὴ σώζει 174, 15 cf. 146, 35. - ἀδικώτερον ποιεῖ 43, 36. - similis aquae intercuti vel tabi 173, 33. διὰ μοχθηρίαν βλάβη 111, 24. ὁ μοχθηρὸς dissentit secum ipse 220, 16. ὁ μοχθηρὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἕτερος 220, 17.
μυρεψικὴ τέχνη 187, 26 n.
μυριοπλάσιος c. Genit. 169, 7.
μωραίνω 1148, b, 2.

νεανικὴ ἐπιθυμία, vehemens 162, 21 n.
νεῖκος, causa rixae 213, 38.
νεμεσητικός 81, 23.
νέμεσις, Νέμεσις 81, 24 n. 26. νέμεσις 34, 3. - confert ad iustitiam 84, 31.
νέμω πλέον 1134, b, 3. Med. 94, 24.
νέος eget experientia 137, 15. - μαθηματικὸς καὶ σοφός, φρόνιμος δ' οὔ 137, 12. - cur non aptus ad physica 137, 17.
νεότης, ἡδύ 193, 10 n.
νοῆσαι δεῖ καθάπερ ἐπὶ τῶν - 41, 31.
νοητικὰ μόρια (λογιστικόν et ἐπιστημονικόν) 128, 12.
νομή, συνδυάζει 96, 8.
νομικὴ φιλία 229, 32. 33. νομικὸν δίκαιον 107, 20, 115, 34.
νόμιμος = δίκαιος 87, 33 n. νόμιμον

quid? 88 arg. cap. 3. 89, 13. pleraque legalia sunt ea quae fiunt ex iustitia universali 92, 22. νόμιμα num omnia δίκαια 89, 12 n. νόμιμα = quae constituit ἡ νομοθετική 89, 13.
νόμισμα 102, 20 n. sqq. – μετρεῖ πάντα 102, 21. – ὑπάλλαγμα χρείας 102, 29. – unde nomen 102, 30. – parat merces 103, 12.
νομοθεσία 136, 32. νομοθετέω 107, 23. νομοθετική 89, 13. 136, 25.
νόμος, quomodo collocetur voc. 92, 24. Lex quid praescribat 88, arg. – praescribit virtutes singulas 88, 19 sqq. partim vetat partim iubet 90, 24 n. περὶ ἐνίων ἀδύνατον θέσθαι νόμον 119, 28. καθόλου πᾶς νόμος 118, 13 n. – ergo in quibusdam peccat 118, 14–16. – ἃ μὴ κελεύει ἀπαγορεύει 121, 7. – praecipit in commodum civium etc. 89, 15 n. ubi lex ibi ius 105, 30. inter quos potest esse iniuria, inter hos lex 105, 31. – κείμενος ὀρθῶς, ἀπεσχεδιασμένος 90, 25. – spectat damni differentiam 97, 4. – utitur omnibus ut aequalibus 97, 5.
νομοφύλαξ 1134, b, 1 n.
νοσηματώδης vel θηριώδης est omnis ὑπερβάλλουσα κακία καὶ ἀφροσύνη κτλ. 165, 6. – ἕξεις 165, 28. – μανία 165, 12.
νόσος καὶ πήρωσις 28, 25. 151, 31 n.
νοσώδης damni efficiens 186, 17.
νοῦς 129, 17. – quid consideret 133, 31–8. ἀρχὴ καὶ τέλος 143, 10. – τῶν ἀρχῶν ἐστι 133, 7. – τῶν ἐσχάτων cf. 142, 35. – τῶν πρώτων ὅρων καὶ τῶν ἐσχάτων 142, 36. – imperat in civitate 106, 35 n. νοῦν ἔχειν 142, 26–27 n.
νῦν, οἱ νῦν 147, 21.

ὁ μὲν omissum 140, 26 n.
ὅδε — ἥδε ἡ ἡλικίαν νοῦν ἔχει 143, 8.
ὁδί — τοδὶ διὰ τοδὶ αἱρεῖται 175, 35.
ὄζειν καλόν, ἡδύ 71, 11.
ὅθεν ἡ κίνησις 128, 31. ὅθεν πρῶτον αἱ κινήσεις 41, 21. – ἡ ἀρχή 115, 28.
οἰακίζων ἡδονῇ καὶ λύπῃ παιδεύω 179, 2 n.
οἶδα — εἰδὼς καὶ μὴ ἀγνοῶν 110, 24.
οἰκεῖος λόγος opp. ἀλλότριος 15, 9. – ὄνομα 98, 11. τὸ οἰκ. ἀγαθὸν φαίνεται μέγα, τὸ δὲ ἀλλότριον μικρόν 214, 16.
οἰκειότης 126, 11.
οἰκία = φιλία 227, 27–28. ἐν οἰκίᾳ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ φιλίας καὶ πολιτείας καὶ δικαίου 227, b, 1.
οἰκοδόμησις — οἰκία 181, 14. οἰκοδομία 13, 8. οἰκοδομική — οἰκοδόμησις 26, 14. οἰκοδόμος 101, 7.
οἰκονομία 136, 32. οἰκονομική 135, 23 n. οἰκονομικός 132, 10. οἰκονομικὸν δίκαιον 107, 17 n. – ζῷον ὁ ἄνθρωπος 227, 23.
οἰνηρὸν μέτρον 1135, a, 2.
οἶνος, medicina 116, 14. – νέος φίλος νέος 210, 23 n. – ποιεῖ εὐέλπιδας 65, 20.
οἰνοφλυγία 201, 39. 72, 19. οἰνόφλυξ 37, 16.
οἴομαι δεῖν 177, 6. 154, 30 n. οἴομαι de reo 111, 13. οἴεται passive 80, 11 n.
οἷος pro. οἷον οἷος 138, 28. τοιοῦτος οἷος seqq. Inf. vide τοιοῦτος.
ὀλιγάκις καὶ ἐν ὀλίγοις 176, 30.
ὀλίγωρον, τὸ 77, 9.
ὁλόκληρος καὶ ὑγιής opp. ἀσθενὴς καὶ ἀνάπηρος 257, 24.
ὁμιλέω πρὸς τὰς ἐπιθυμίας 82, 31. ὁμιλητικός 211, 12.
ὄμμα (ψυχῆς) acies ingenii, rectum iudicium, *richtiger Blick* 143, 14 n.
ὅμοιον ἱέναι πρὸς τὸ ὅμοιον contendunt physiologi 197, 9. – τι ἔχω τινί 175, 6. – τῷ ὁμοίῳ φίλον 197, 6 cf. 216, 10 sq. αὐτὸ αὑτῷ ἄχρηστον 216, 24.
ὁμοιοσχημόνως λεγόμενα 20, 35–36.
ὁμοιότης φιλία 238, 18. καθ' ὁμ. δίκαιον 105, 30. ὁμοιότησιν ἀκολουθεῖν 129, 19.
ὁμοιόω 220, 19.
ὁμολογεῖν περὶ τοῦ πράγματος 111, 31. ὁμολογεῖσθαι, constare sibi 77, 14 n.
ὁμολόγως ἔχουσα ἀλήθεια τῇ ὀρθῇ ὀρέξει 128, 30.
ὁμόνοια, quid, quae huius et amicitiae ratio 221, 1 arg. non est inter homines malos 223, 24.
ὁμονοοῦντες οὐ μάχονται 223, 30.
ὅμορος 75, 25.
ὁμόσε φέρεσθαί τινι 69, 23.
ὁμωνυμία 87, 27 n.
ὀνείδους ἄνευ ψέγω τι 72, 24.
ὀνύχων τρώξεις 165, 28.
ὀξύθυμος 37, 12.
ὀξύς homo, propensus ad προπετῆ ἀκρασίαν 172, 25.
ὁποτέρως ἔτυχεν 104, 12.
ὀπυίονται αἱ γυναῖκες, οὐκ ὀπυίουσιν 165, 32.
ὁράω, animadverto, observo 108, 27. – ὑπολαμβάνοντα κτλ. 9, 10 n. τὸ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν λυπηρόν 193, 8.
ὄργανον = δοῦλος ἄψυχος 225, 24. τὸ ὄργ. ἐστιν ἕνεκα τοῦ ἔργου 226, 16.
ὀργή defin. 111, 28 n. – facit quorum

postea poeniteat 167, 14 n. coniuncta cum dolore 168, 21. – ἐπὶ φαινομένῃ ἀδικία ἐστίν 111, 28. Vide et θυμός. δι' ὀργὴν αὐτὸν σφάττειν 121, 10.
ὀργίσας ἄρχει, οὐχ ὁ θυμῷ ποιῶν 111, 27.
ὀργίλος 35, 15. ὀργιλότης 73, 6 n. 34, 38 n.
ὀρεκτικὸς ἐπί τινι 79, 38. ὀρεκτικὸν ψυχῆς μόριον 28, 23.
ὀρεκτὸν καὶ βουλητὸν ἢ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν 201, 25. quare etiam τὸ ἡδὺ ὀρεκτόν 201, 26.
ὄρεξις βουλευτική, ἡ προαίρεσις 127, 23. ὄρ. in quae dividatur 43, 26 n.
ὀρθοδοξέω περὶ τὴν ἀρχήν 174, 19.
ὀρθὸς νοῦς 127, 24 n. – λόγος 40, 7–8 n. ἄριστον τὸ κατὰ τὸν ὀρθ. λόγον 39, 9, Vide et λόγος. – διορισμός 1136, b, 3. – ὄρεξις 127, 24. – πολιτεία opp. παρέκβασις 225, 28. ὀρθαὶ δύο τοῦ τριγώνου 41, 32.
ὀρθῶς scil. λέγει 128, 9. – ἐστιν 119, 17. – ἔχει 118, 7. – cum brevitate quadam in extrema sententia positum 230, 10.
ὀρθοπραγέω 70, 6.
ὀρθότης 139, 17 n. – def. 140, 31. – non est ἐπιστήμης 139, 10. – δόξης = ἀλήθεια 139, 11.
ὁρίζω — ὡρισμένη φύσις Pythagorica 238, 3 n. ὡρισμένον ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς 89, 13. ὥρισται ἤδη πᾶν οὐ δόξα ἐστίν 139, 11 n.
ὁρμᾷ πρὸς τιμωρίαν 166, 31. – πρὸς ἀπόλαυσιν 167, 35.
ὀρνίθειον κρέας 135, 20.
ὅρος κάλλιστος 261, 19. – ἰατρῷ 259, 21. τῆς ἕξεως τοῦ σπουδαίου 259, b, 1. – ψυχῆς ἄριστος 262, 22. – καλοκἀγαθίας 263, 24.
ὀρχηστριάς? 245, 35.
ὀσμή delectans per se, per accidens 71, 7.
ὅσπερ — ὅπερ = τὸ αὐτὸ ὅ 188, 6 n.
ὄσφρησις 71, 29.
ὅτι 103, 26. ὅτι — διὰ τοῦτο 194, 18–19.
οὐδὲν λέγουσιν οἱ — φάσκοντες 190, 21.
οὖν in apodosi 161, 23–31 n.
οὐσίαι πᾶσαι, ἀρχαί 41, 16.
οὗτος, ubi exspectas οὗτος οὖν vel simile quid 174, 24.
οὕτω 105, 19. δεῖ τιθέντας — οὕτω δεικνύναι 1145, b, 4. οὕτως ἢ ἄλλως 107, 21. οὕτως ἢ ἐκείνως 112, 17.
ὄφεις λαμβάνειν 65, 18.
ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ 100, 27 n.
ὀψοποιητικὴ τέχνη 187, 26 n.
ὀψοφαγία 72, 20. ὀψοφάγος 72, 15 n. 37, 15.
παθητικός 32, 8. – μεσότης 81, 18 n.
πάθος opp. πρᾶξις 97, 9. – animi def. 32, 12. Passiones necessariae 111, 21 n.
παιδεία πρὸς τὸ κοινόν 93, 26. – καθ' ἕκαστον πότερον τῆς πολιτικῆς 93, 28 n.
παιδεραστία, turpis 165, 29 n.
παιδιά = ἄνεσις = ἀνάπαυσις 172, 17. animi remissio necessaria 172, 16 n.
παιδίον καὶ θηρίον opp. ἀνὴρ καθεστώς 202, 2. 4. π. οὐ πράττει 46, 29. V. παῖς.
παιδιώδης quis? 172, 16 sqq. 169, 9 arg.
παίζειν ὅπως σπουδάζῃ 172, 16 n.
παῖς — ἐν παισὶ καὶ θηρίοις αἱ ἄλλαι φιλίαι 210, 33. Vide παιδίον. παῖδες pugnant fortissime 65, 29.
παμφάγος 83, 6. παμφάγον, animal, e. gr. κορώνη 168, 34 n.
πανουργία, πανοῦργος, δεινός 146, 27–28 n.
πανταχόθεν πλεονεκτικός 36, 24.
πανταχοῦ 108, 25. 107, 19.
παντελῶς ἀνδράποδον 10, 34 n.
παρά opp. κατά, παρὰ προαίρεσιν, κατὰ προαίρεσιν 173, 7. 113, 4–5. τὸ παρὰ τὸ ἀνάλογον = iniustum 96, 11.
παράβολος ἀπόδειξις 21, 24.
παράγω 70, 19.
παρακαταθήκη 93, 4. ἀποδοῦναι παρ. 1135, b, 4.
παρακούει θυμὸς λόγου 166, 26.
παρακρούομαι 239, 28.
παραλείπει ὁ νομοθέτης 119, 21.
παραλογιστής 75, 14–15.
παράλογον 111, 12 n. παραλόγως βλάβη γίνεται 111, 16. μὴ παραλόγως ἄνευ δὲ κακίας 111, 17. παραλόγως ἐπιτυγχάνειν, τύχης ἐστί 249, 33.
παράνομον, ἄδικον 88, 1. cf. 87, 32 n.
παρασκευάζειν ἑαυτὸν ποιόν τινα 8, 19.
παρέκβασις opp. ὀρθὴ πολιτεία 225, 28.
παροράω opp. ὁράω 244, 28.
παρουσία 17, 8.
πάρφασις 167, 17.
πᾶς, collocatio voc. 94, 13. πᾶς ὁ πράττων 176, 21.
πάσχειν, affici 71, 31. 71, 2. opp. ἀπαθής εἰμι 32, 10. ὁ εὖ παθὼν ἔργον τοῦ εὖ ποιήσαντος 1241, b, 2. Quare ὁ εὖ παθὼν non tam vehementer amet τὸν εὖ ποιήσαντα quam hic illum 223, 36.
πατάσσω 97, 8. – ἀλλ' οὐχ ὑβρίσαι 37, 25.
πατήρ — Patris et filii ratio = dei et hominis 227, 33.

πείθω — διὰ τὸ πεπεῖσθαι διώκειν ἡδονάς 174, 11. cf. 174, 13.
πειθώ 45, 14 n. - τῇ βίᾳ καὶ ἀνάγκῃ ἀντιτίθεται 47, 39.
πεινητικός 39, 36.
πειρατέον 69, 38.
πεπνυμένος 82, 3. 2 n.
περιέλκει ἐπιστήμην ὥσπερ ἀνδράποδον 154, 24 n.
περιέχεσθαι ὑπ' ἀλλήλων 130, 5.
περιλαμβάνω ἔξωθεν 197, 5 n. - ὀνόματι 92, 3.
περιμάχητα ἀγαθά 257, 27–28 n.
περιουσίαν δοῦναι 75,10. ἐκ περ. 231,38.
περιττὰ εἰδέναι 135, 6.
περιωδυνίαι 9, 21.
πηγαὶ καὶ ἀρχαὶ φιλίας καὶ δικαίου 227, b, 1.
πηλίκος 106, 11.
πήρωσις 151, 31 n. διὰ πήρωσιν καὶ νόσον ibid. - debilitatio corporis malitiosa 93, 9.
πικρός def. 37, 13.
πιστεύειν 137, 19 n. τῷ ἀληθεῖ π. μᾶλλον 192, 25.
πίστις. Confert ad fidem faciendam ostendere non solum verum, sed etiam causam falsi 192, 23. πίστιν ἀναιρεῖν 190, 27 n. - ζητεῖν περί τινος 14, 26.
πλεονάζει ἡ ἀρχή opp. ἁπλῇ ἀρχῇ 46, 24.
πλεονεκτέω τινός 115, 22. - χάριτος, τιμωρίας 1137, a, 1 = ἀδικεῖν 87, 32 n.
πλεονέκτης 87, 32.
πλεονεξία adspirat ad bonum 88, 9.
πλήκτης 37, 14.
πλήρη ἔχω τὴν ἐπιθυμίαν 9, 18.
πλησιάζω τῷ ἡδεῖ 70, 20.
πλήσσω 97, 8. quando necessarium 100, 29.
πλοῦτος, ἀξία τῶν ὀλιγαρχικῶν 95, 28 n.
πνίγω — ὅταν τὸ ὕδωρ πνίγῃ κτλ. proverb. 156, 35.
ποιέω, produco, de opifice etc. 101, 15. - de poeta 199, 26. - πολλαχῶς λέγεται 115, 29. - ἑτέρῳ 106, 5. - τινὰ φίλον σφόδρα 234, 6–7 n.
ποίησις, πρᾶξις diversa 1140, a, 2. 130, 6.
ποιητικὸς ἡδονῆς 187, 26 n. - λύπης 66, 34. - φθορᾶς 67, 12. - τοῦ ἀποθνήσκειν 67, 37. ποιητικὴ ἕξις 130, 10. - ἐπιστήμη 13, 17.
ποῖος — ὁ ποῖα ἀδικήματα ἀδικῶν 105, 17 n. ποιός τις 7, 15 n. ποιός τις τὸ ἦθος 29, 12.
πολιτεία. Origo civitatis 226, 8 n. πολιτεῖαι = ἁρμονίαι 225, 28–29 n. - civitatum formae diversae in re domestica conspicuae 225, 29 sqq. πολιτεία = res publica sensu proprio 225, 30–31. - ἀρίστη 108, 5. πολιτεῖαι πᾶσαι εἶδος δικαίου 224, 14.
πολιτεύομαι 136, 28 n.
πολίτης, vir bonus, civis bonus 93, 29.
πολιτικός 132, 11. - honeste agit ipsius virtutis causa 12, 25. 9, b, 3. - πολυπράγμων, opp. φρόνιμος 1142, a, 2. - βίος 9, 36. - ἕξις 258, 38. πολιτική quid differat a φρονήσει 135, 23. cf. 23, 13 n. - duplicem significationem habet 136, 24–26 n. φιλοσοφεῖν τὴν πολιτικήν 1152, b, 1. - ἀνδρεία 1229, a, 13. 1230, a, 21. - φιλία ἡ ὁμόνοια 223, 33. πολιτικὸν ζῷον ὁ ἄνθρωπος 226, 8 n. 227, 23. - δίκαιον 105, 26 sqq.
πολλάκις — τὸ π. φύσιν ποιεῖ 178, 31 n.
πολλοστόν — οὐδὲ π. μέρος 234, 36.
πολύμορφον τὸ κακόν, ἁπλοῦν τὸ ἀγαθόν 216, 11–12 n.
πολυπράγμων, πολιτικός 1142, a, 2 n.
πολύς — οἱ πλεῖστοι — οἱ πολλοί 178, 26–27. πολλὴ ἀφροσύνη, ῥᾳστώνη κτλ. 5, 10-11 n. ἐπὶ πλέον λέγειν 197, 5 n. τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον 118, 15.
πονεῖ ἀεὶ τὸ ζῷον 193, 7. πονεῖν ἢ ῥαθυμεῖν 125, 28. τὸ π. φεύγω 67, 39. τοῦ π. ἡσσώμενος 68, 1.
πονηρία συνεχής, οὐ σ. 173, 34.
πονηρός, ἄδικος, μοχθηρός 111, 24–25.
πόσον δύναται 242, 5. 220, 26.
ποτέρως δίκαιον 111, 32.
πραγματεία 15, 3. 7, 15.
πραγματεύω πρός τι 8, 29 n. πραγματεύομαι ὅπως - 22, 3. περί τινος 22, 29.
πρακτικὸς βίος est etiam vita contemplativa 185, 14–15 n. πρακτικὴ διάνοια καὶ ἀλήθεια 127, 26. ἡ πρακτική, χρηστική 27, 3.
πρακτὸν διχῶς λέγεται 16, 35. τὸ πρ. ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν 1140, b, 3. - τὸ ἔσχατον 138, 24 n. πρακτά, τὰ καθ' ἕκαστα καὶ ἔσχατα 142, 32. τῶν πρακτῶν qualis syllogismus 146, 41.
πρᾶξις opp. πάθος 97, 9. - κίνησις 33, 27. - et ποίησις diversa sunt 1140, a, 2. 130, 6. - περὶ τὰ καθ' ἕκαστα 135, 16. πράξεως ἀρχὴ προαίρεσις 128, 31.
πρᾶος in quibus cernatur 73, 6 n. πρᾳότης 73, 5. - defin. 74, 25. 34, 38.
πρᾶσις 1131, a, 3.
πράττω καὶ πάσχω 10, 27. πράττειν dicitur homo certa aetate 46, 28 n. aliud animal praeter hominem οὐ

πράττει 41, 20. πράττειν δεῖ ταχύ, βουλεύεσθαι βραδέως 139, 4.
πρέπον, ἐν κόσμῳ 79, 34. – κατ' ἀξίαν 80, 7. quae respectu 80, 8.
πρεσβεῖον 226, 6.
πρεσβύτης, Σωκράτης ὁ 12, 3 a.
πρεσβύτεροι — σοφοὶ καὶ πρ. 8, 23 n.
πρίων καὶ τέχνη 226, 13.
πρὸ ἔργου 7, 8 n.
προαγωγεία 93, 7.
προαιρέομαι εἰπεῖν 114, 15. τὰ μὲν δίκαια προελόμενοι πράττομεν, τὰ δ' οὐ προελόμενοι 110, 9. προελ. = προβουλευσάμενοι 110, 10 n.
προαίρεσις 51, 18 arg. 54, 9 arg. laudamus et vituperamus εἰς τὴν πρ. βλέποντες 60, 12. ἐκ τῆς πρ. κρίνομεν ὁποῖός τις 60, a, 2. – ὀρθὴ per virtutem 145, 20. 1145, a, 4. – facit ut iustus voceris 105, 20. – ἀρχὴ πράξεως 128, 31. προαιρέσεως ἀρχὴ ὄρεξις καὶ λόγος ὁ ἕνεκά τινος 128, 32. διὰ προαιρέσεως ἀρχήν 105, 20. παρὰ προαίρεσιν, κατὰ πρ. 173, 7.
προαιρετικὸς καλῶν πράξεων 12, 25. – ἕξις 39, 31.
προαιρετὸν οὐθὲν γεγονός 128, 6.
προαισθάνομαι 172, 23.
προαποθνήσκειν αἱρεῖται τὸ θηρίον τῶν τέκνων 199, 34.
πρόβατα θύειν 107, 22.
προβουλεύω — εἰδὼς μὲν μὴ προβουλεύσας δέ 111, 20. προβουλευσάμενος 110, 10.
προγαργαλίζω 172, 22.
προεγείραντες — οἱ προεγ. ἑαυτοὺς οὐχ ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ πάθους 172, 23.
πρόειμι — προϊοῦσιν ἔσται τὸ σαφῶς 14, 33. προϊέναι — μένειν de eo qui haeret in sophismate 155, 25.
προνοητικὴ δύναμις 134, 28.
προῳκονόμηται ὑπὸ θεοῦ 171, 15 n.
πεπροοιμιασμένων τούτων 15, 18.
προπέτεια quid? 172, 19.
προπετῶς, ῥαθύμως 5, 12.
προπηλακισμός 93, 9.
πρός τινι εἶναι, cogitare de re aliqua, esse in re 255, b, 2. φαῦλος πρός τι 186, 18. βλάπτει πρὸς ὑγίειαν 186, 20. οὐδὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον 157, 25. πρὸς τὸ σχῆμα μετακινεῖσθαι 119, 31. πρός τι ἀκολουθεῖν 82, 33. πρὸς ἕτερον ζῆν 82, 35. ζῆν πρὸς τὸ ἀργὸν 260, 7. 260, 11. ζῆν πρὸς τὸ δίκαιον 9, 12 n. πρὸς ἕτερον χρῆσθαι τῇ ἀρετῇ 90, 32. πρὸς αὑτόν, ἕτερον χρῆσθαι τῇ μοχθηρίᾳ 91, 6. τὰ πρὸς ἕτερον 90, 34. πρὸς ἕτερον ὁ ἄρχων 90, 2. πρὸς ἕτερον δικαιοσύνη 90, 27. πρός τι ὁμιλεῖν 82, 31. πρός τι ἀντικείμενα 82, 31. προσφέρεσθαί τι πρός τι 125, 30.
προσάπτω τῷ ζῆν ἡδονάς τινας 12, 33. – εἰς εὐδαιμονίαν 12, b, 1.
προσδεῖται τῆς τύχης ὁ εὐδαίμων 190, 21. προσδεόμενος οὐδενὸς ὁ θεὸς 236, 8.
προσδιορίζω 37, 6. – πρὸς τὰς λογικὰς δυσχερείας 37, 7 n. Med. 130, 32.
πρόσειμι 110, 23.
προσέχειν δεῖ τῷ πολλῷ χρόνῳ, – ταῖς δόξαις τῶν πρεσβυτέρων 143, 11 n.
πρόσθεσις — κατὰ πρόσθεσιν λέγειν 162, 10 n. ἀκρατὴς οὐ κατὰ πρόσθεσιν 162, 10.
προσίεσθαι 75, 13-14.
πρόσκειται τὸ „αὐτὸ" πρὸς τὸν κοινὸν λόγον 21, 11. τὸ προσκείμ. ἐν τῷ διορισμῷ 47, 6. πρ. καὶ ἀφῃρῆσθαι 122, 19.
προσλαμβάνω, lucror insuper 91, 25.
προσποιέομαι καὶ ἐξαπατάω 200, 10. – πλείω τῶν ὑπαρχόντων 36, 25.
πρόσπταισμα 1138, b, 3. προσπταίω 123, 4.
προστίθημι πρός τι 98, 33. – πρὸς διορισμὸν 113, 3 n. – τὸ ἐν τῷ διορισμῷ προσκείμενον 47, 6. – 98, 3. – dono, largior insuper de meo 91, 25.
προσφέρω λόγον τινί 7, 2. – πως 30, 27. – πρὸς τὸ σῶμα 125, 30.
πρότασις ἑτέρα 1143, b, 3.
προτερέω — ὑστερίζω 74, 22.
προτιμάω τὸ ζῆν 10, 34.
προχείρως διορίζομαι 38, a, 3.
πρῶτον δίκαιον 115, 34. πρ. ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξάμενος 15, 18-19 n.
πτοέω — ἐπτοῆσθαι 72, 13 n.
πτύελος, ὁ 200, 38.
πτῶσις, categoria 20, 30.
πυκνότης σαρκός, εὐεξία 87, 21.
πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει 108, 26.
πωλέω 99, 15.

ῥαθυμεῖν ἢ πονεῖν 125, 28. ῥάθυμος? 1240, a, 2. ῥαθύμως, προπετῶς 5, 12.
ῥέπω ἐπί τι 40, 3. – πρὸς τὸ χεῖρον 169, 15.
ῥίπτειν τὰ ὅπλα 89, 21 n.
ῥοπή — ποιεῖ τὴν ῥοπὴν τοῦ βούλεσθαι κτλ. 243, 19.

σαλάκων 80, 1 n.
σαφὲς οὐδὲν (ἀληθὲς μὲν) τὸ οὕτω εἰπεῖν 125, 26. σαφῶς, τὸ 14, 33.
σέβειν θεούς 261, 20 a.
σεῖος ἀνήρ 151, 29.

σεμνός — οὐδὲν σεμνόν, εἰ — 155, 15.
σεμνότης 82, 34 n.
σημεῖον οὐδὲν τὸ — λέγειν 158, 19.
σικχός 83, 6.
σιναμωρία quid? etiam bestiarum 168, 33–34 n.
σιτηρὸν μέτρον 1135, a, 2.
σκληρός 66, 2 n. - καὶ ταλαίπωρος 36, 31.
σκολιὴ δίκη 100, 27.
σκοπουμένοις φαίνεται 118, 34.
σκύτευσις, σκυτική, σκυτοτομική 26, 21–22.
σκυτοτόμος 102, 5. 102, 32. 101, 7.
σκῶμμα 83, 16 n.
σοφία 129, 17. - cui tribuatur 133, 9. - intelligentia est omnium limatissima etc. 133, 9 arg. 134, 19. 134, 16. - vulgo = ἀρετὴ τέχνης 134, 12. - complectitur νοῦν et ἐπιστήμην 134, 19. - virtus τοῦ ἐπιστημονικοῦ ψυχῆς μορίου 143, 16 n. - diversa a πολιτικῇ 134, 29. - et φρόνησις comparatae 143, 18 arg. - ob sese expetenda 1144. a, 1-3. - eo quod possidetur facit beatum 1144, a, 5. - παρ' αὐτὴν οὐδενὸς ἐφίεται τέλους 144, 20 n.
σοφίζονται οἱ σοφισταὶ ἀλλοτρίοις λόγοις 23, 24.
σοφιστής 23, 23.
σοφός nemo natura, quamquam natura esse potest συνετός vel γνώμην ἔχων 143, 6. - Θαλῆς, οὐ φρόνιμος 135, 4. - λιθουργός, ἀνδριαντοποιός 134, 10. - debet ἀληθεύειν περὶ τὰς ἀρχάς 134, 18. οὐδὲν οἴονται σοφὸν εἶναι τὸ γνῶναι τὰ δίκαια 116, 10.
σπάνιον θεῖον ἄνδρα εἶναι 151, 27.
σπουδάζω περί τι 76, 4–5. 163, 30. 32. ἐσπουδακὼς περὶ τὸ νόμισμα 74, 5. - περί τινος 77, 11. σπουδάζεται βίος 8, 27.
σπουδαῖος 259, 24. οὐδεὶς βούλεται ὃ μὴ οἴεται εἶναι σπουδαῖον 1136, b, 8. - νόμος 178, 21. - ἕξις opp. φαύλη 174, 27. - προαίρεσις 127, 25. - ζωή 26, 27. - ἡδονή 182, 20. opp. φαύλη 180, 10. - ὑπόδημα σπ. σκυτεύς 26, 22.
στερίσκεται θεὸς μόνου — 128, 10.
στεφανοῦνται οἱ νικῶντες, οὐχ οἱ δυνάμενοι ν. 27, 10.
στοχάζομαι 89, 15. στοχαστικός 135, 13-14.
στρατηγία = στρατηγική 20, 40 n. - καὶ κυβερνητική 248, 6.
στρατιωτικὸς ἄνθρωπος 68, 6.
στρέφει ἡ ἐπιθυμία 246, 15. - ἡ μοχθηρία 246, 20. - ἡ ἀκολασία 246, 28.
στροφὴν ποιεῖ 245, 9.
συγγενές, ingenitum, innatum 167, 11 n.
συγγίνεσθαι 105, 20.
συγγνώμη τῷ ταῖς φυσικαῖς ὀρέξεσιν ἀκολουθοῦντι 167, 4. συγγνωμονικός 112, 5. - ὁ ἐπιεικής 141, 22. Quae invite facta sint συγγν. 112, 7 n. συγγνωμονικόν, quod meretur veniam 171, 8.
συγγνωρίζω, voc. om. in lex. 237, 26.
συγκεχυμένως 153, 16. - λέγεται 14, 35.
σύζευξις 96, 9–10. - κατὰ διάμετρον 101, 6.
συζῆν quid vere sit 237, 25. τοῦ συζ. χάριν congregantur homines 226, 8 n.
συκοφαντίαι τῶν τεχνῶν λογικαί 37, 7.
συνειλημμένον (μετὰ τῆς φαυλότητος) λέγεται 37, 22 n.
συλλήβδην 90, 30.
συλλογισμός 130, 28. - ἐκ τῶν καθόλου ἐστίν 130, 29. - τῶν πρακτῶν, qualis? 146, 31.
συλλυπεῖσθαι τῷ φίλῳ τὴν αὐτὴν λύπην, συνδιψῆν διψῶντι 219, 37-38.
συμβαίνει ἀναγκαῖον ἐκ τῶν ἐξ ἀνάγκης 42, a, 1. εὐλόγως συμβέβηκε τὸ — εἶναι 187, 24. - γίγνεσθαι 243, 20–21. οὐ συμβαίνει διὰ ταῦτα μὴ εἶναι 182, 24. οἷς συμβέβηκε δικαίοις εἶναι 110, 19. συμβαίνει ἀπορία 118, 6. οὐ συμβ. ἡ λύσις 188, 5. - εὐλόγως 242, 36. κατὰ συμβεβηκός opp. καθ' αὑτό 174, 33. ἀδικεῖν κατὰ συμβεβηκός 110, 18.
συμβάλλουσιν οἱ φαῦλοι 216, 14.
συμβλητὰ δεῖ εἶναι, ὧν ἀλλαγή 102, 19.
σύμβολος 217, 31 n.
συμμέθεξις τῶν χαλεπῶν 242, 34.
συμμένω 1133, a, 2.
συμμετέχειν τῶν χαλεπῶν βούλεται ὁ φιλούμενος 242, 35.
συμμετρία necessaria ad ἰσότητα 103, 18. σύμμετρος πρὸς 67, 17. σύμμετρα ποιεῖν 103, 16. - γίνεσθαι 103, 19.
συμπερανθέν 159, 27. συμπέρασμα 130, 34.
συμπεριλαμβάνω ἔξωθεν 215, 7.
συμφέρον, τοῦ μοναρχοῦντος, τῶν εὐπόρων, τῶν ἀπόρων 89, 16 n. συμφέρον κοινῇ, curat lex 89, 15 n.
συμφῦναι 159, 22 n. σύμφυτος 70, 17. - ὄργανον τὸ σῶμα 224, 22.
συμφωνέω 46, 25.
συναγωγὴ ἀρετῶν πασῶν ἡ δικαιοσύνη 90, 29 n.
συναισθάνομαι, una cum alio sentio 237, 25. συναίσθησις 241, 24.
συναλγεῖν ἀλγοῦντι = ἀγαπᾶν 219, 33

vide *συλλυπεῖσθαι. συναλγοῦντες ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνουσι* 242, 37–38 n. et 242, 2 n.
συνάλλαγμα, contractus 1131, a, 1 n. – partim *ἑκούσιον*, partim *ἀκούσιον* 1131, a, 2. *συναλλ. ἀκούσιον* partim clandestinum 93, 6. partim violentum 93, 8.
συναποθνήσκω 220, 10.
συναποκτίννυμι 243, 23.
συναπολαύω 237, 18.
συναρμόττειν ἀλλήλοις 211, 38.
συνδιαμένω ἐν ἀτυχίαις 200, 9.
συνδιημερεύω 197 = 1235, a, 1.
συνδιψῆν διψῶντι 219, 38.
συνδυάζω 96, 8. 9. *συνδυάζομαι* 227, 24.
συνείρουσι τοὺς λόγους οἱ πρῶτον μαθόντες 159, 21.
συνεπαινέω 36, 26.
συνεσθίω 238, 13.
σύνεσις quid? 140, 34 n. 1143, a, 6–7 n. – diversum ab *ἐπιστήμη* et *δόξῃ* 1143, a, 1. – circa quae sit 1143, a, 6. – est *κριτική*, *φρόνησις ἐπιτακτική* 140, 10. *σύνεσις ταὐτὸν καὶ εὐσυνεσία* 140, 10. *σύνετος* = *εὐσύνετος* 140, 11.
συνευωχέομαι, translate 240, 5.
συνεχὴς ἀναλογία 95, 33. – non est geometrica 96, 15. *οὐ συν. πονηρία* 173, 34. *συνεχές* 32, 22.
συνέχει τὸ ἀντιπεπονθός 100, 32. – *πάντα ἡ χρεία* 102, 27. coll. 102, 6.
συνημερεύσεις, ἥδισται ὁμογενέσι 216, 19.
συνθεωρέω, philosophor cum... 240, 5.
συνθήκη — τὰ κατὰ σ. ὅμοια τοῖς μέτροις 108, 35. pecunia *κατὰ σ.* 102, 29.
συνίημι, μανθάνω 141, 12. 18.
συνίστημι — ὡς τὰ ἡδέα πρὸς ἄλληλα συνέστηκεν, οὕτω καὶ αἱ ἡδοναί 184, 7.
συντετάχθαι δεῖ τὸν βίον πρός τι τέλος 5, 10.
συντείνω τὴν σκέψιν πρὸς — 7, 9. *συντείνει πρὸς τὸ* — 3, 11. – *πρὸς εὐδαιμονίαν* 12, 32.
συντήκω 210, 34.
συντίθημι, in proportione 96, 8.
συντόμως εἰπεῖν 18, 19.
συνωδίνω, doleo alterius vicem, et *συνωδίνοντες ὄρνιθες* 219, 36 n.
συνώνυμος 87, 27 n.
συστοιχία Pythagorica 1245, a, 1 n.
σφάττειν ἑαυτὸν δι' ὀργήν 121, 10.
σφόδρα αἱρετόν 192, 9. – *ποιέω τινὰ φίλον* 234, 6–7 n.
σφοδρότης temperamenti 172, 27.
σχῆμα — ἄγειν εἰς σχ. 1131, b, 1.
σώζω opp. *διαφθείρω ἀρχὴν* 174, 16. *σώζεται τὸ βέλτιστον, ἡ ἀρχή, ἐν τῷ ἀκρατεῖ* 174, 25.
σῶμα = *ὄργανον σύμφυτον* 224, 22. *θυμοὶ καὶ ἐπιθυμίαι μεθιστᾶσι τὸ σῶμα* 158, 16.
σωτηρία, bonum externum 92, 2.
σωφροσύνη 34, 2. 69, 37 sqq. 69, 37 n. defin. 73, 36. in quibus voluptatibus cernatur 70, 23 n. est *περὶ τὰ ἁπτά*, 71, 25 n. non *περὶ τὴν τῆς ὄψεως ἡδονήν* 71, 26. – est legibus obsequens 89, 21 n. – *σώζουσα τὴν φρόνησιν* 132, 12 n. – distinguenda ab *ἐγκρατείᾳ* 176, 32 arg. *σώφρων* quae appetat 72, 27 n. – interdum = *ἐγκρατής* dicitur 152, 14 n.

τάξις καὶ ἠρεμία 21, 23. *τάξεις* 21, 19. *τάξιν λείπειν* 89, 20.
ταπεινὸς πρός τι 73, 12.
τάττω τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ χαίρειν 11, 18. *τάττεται εἰς ἀγωγὴν εὐδαιμονικήν* 8, 32. *τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένα* 121, 6.
ταχὺ πράττειν, βουλεύεσθαι βραδέως 139, 4 n. *ταχυτής* temperamenti 172, 27.
τέκνον. Cur parentes liberos vehementius ament quam ab liberis amentur 224, 5. *ἡ περὶ τὰ τέκνα σπουδή* animantium quam causam habeat 1241, b, 3 sqq.
τέλειος ἀρετή, καλοκἀγαθία 259, 16.
τελέωσις — εἰς τ. ἄγεσθαι τῆς φύσεως 185, 12.
τέλος diversum *τῶν ποιητικῶν ἐπιστημῶν* 13, 17. – *τέλος θεωρητικῆς ἀλήθεια, πρακτικῆς ἔργον* 13, 11 n. *τὸ οὗ ἕνεκα ὡς τέλος ἄριστον* 22, 10. 25, 10. *τέλος ἑκάστου τὸ ἔργον* 25, 8. *τέλος αἴτιον τῶν ὑφ' αὑτό* 23, 16. – *τοῦ τέλους ἀρχιτέκτων* philosophus moralis 179, 2 (1). *τέλος καὶ ἀρχὴ νοῦς* 143, 10. *τέλος* nemo perspicit nisi bonus 146, 34. *ἐν τέλει* opp. *πρὸς τὸ τέλος* 216, 27.
τέταρτον ψυχῆς μόριον 144, 9–10.
τευκτικὸς ἀγαθοῦ 140, 22.
τεχνάζειν quid? 130, 11.
τέχνη 129, 16. – defin. 130, 10. 131, 20. – in quo vertatur 130, 11. 131, 14. – *τῆς ποιήσεώς ἐστιν* 131, 17. – quodammodo circa eadem est circa quae *τύχη* 131, 18. *ἐν τέχνῃ ὁ ἑκὼν ἁμαρτάνων αἱρετώτερος* 132, 23. *τέχνη τύχην ἔστερξε* 131, 19. *ἡ μυρεψικὴ καὶ ἡ ὀψοποιητικὴ τ. ἡδονῆς εἶναι δοκεῖ* 187, 26 n.
τεχνικός, ἄτεχνος 33, 26.

τίθημι — θέσθαι νόμους 107, 21.
τετιμῆσθαι δεῖ πάντα 103, 15.
τιμή 77, 12 n. - duplex 77, 17. - quis magnus honor? 77, 19. honor cui tribuendus 228, 19 n. 106, 7 n.
τιμιώτατα 134, 20 n. τιμιωτάτων ἐπιστήμη ἡ σοφία 134, 20.
τιμωρίαν petit iratus 166, 31 sqq.
τὶς — εἴ τῳ ἐπιφθονώτερον 7, 10 n. μᾶλλόν τι, ἧττόν τι 176, 26-27.
τιτρώσκω 111, 15.
τμῆμα, τὸ μεῖζον 98, 26.
τοιοῦτος οἷος seq. Inf. 174, 23. 18.
τοιχωρυχεῖ οὐδεὶς τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον 122, 25.
τρίγωνον δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας ἔχει 132, 14 n. cf. 41, 32-34.
τρόποι περὶ τὴν ψυχήν 32, 15 n.
τροχίζω. Errant qui τὸν τροχιζόμενον κτλ. beatum dicunt 190, 19 n.
τρύπανον, τρύπησις 226, 17-18.
τρυφὴ μαλακία 1150, b, 3. τρυφῶν καὶ μαλακός, quis? 1150, b, 2. τρυφερός 36, 29. τρυφερότης 35, 9 n.
τυγχάνω τοῦ δικαίου 98, 23. τὸ τυχόν 146, 33. εἰ ἔτυχεν 189, 13.
τύπος — ὡς ἐν τύπῳ 86, 11.
τύχη, Theophrasti de ea sententia 247, 38 n. τύχη, φύσις ἄλογος 250, 7 n. - τὰ θνητῶν πράγματα 247, 38 n. - quarum rerum causa? 249, 32-33 cf. 249, 34. - τέχνην ἔστερξε 131, 19.
τυφλοί valent memoria 255, b, 1.

ὑβρίζων πᾶς ποιεῖ μεθ' ἡδονῆς 168, 21.
ὕβρις, lege prohibita 89, 22 n. - non est in ira 168, 23. ὕβρις = exsultatio, salacitas, luxuries animalium 168, 33 n.
ὑγιάζω 116, 24.
ὑγιαίνειν λῷστον 3, 5.
ὑγίανσις, ὑγίεια, ἰάτρευσις 28, 15.
ὑγίεια — ἀπὸ τῆς ὑγ. οὐ πράττεται τὰ ἐναντία 87, 15.
ὑγιεινὸν ἐν ἰατρικῇ 123, 30. ὑγιεινῶς 87, 16.
ὑδέρῳ similis μοχθηρία 173, 33.
ὕδωρ ὅταν πνίγῃ κτλ. 156, 35.
ὑϊκός 227, 31 n.
ὕλη τῶν πρακτῶν 119, 19.
ὑπάλλαγμα χρείας νόμισμα 102, 29.
ὑπάρχω 114, 13. ὑπάρχει μοι 115, 27.
ὑπείκω 79, 29.
ὑπεκβολή? 215, 37 n.
ὑπεναντίον 118, 7, ὑπεναντία ἀλλήλοις 200 = 1235, b, 3. ὑπεναντιόομαι 218, 12. ὑπεναντίωσις 243, 13.
ὑπὲρ ἄνθρωπον 67, 20.
ὑπερβάλλω πᾶσιν 36, 20. - πρός τι 36, 33. 172, 18. - τι 36, 36. ἐπί τινι 36, b, 1. ὑπερβάλλουσα καὶ ἰσχυρὰ ἡδονή 171, 7.
ὑπερβολή opp. ἔνδεια 261, 19. opp. ἔλλειψις, μέσον 32, 22. τὰς ὑπερβολὰς διώκειν καθ' ὑπερβολάς 170, 19. καθ' ὑπερβολήν 174, 12. καθ' ὑπερβ. φιλία 212, 15 arg. 215, 18 n. 213, 1 arg. 213, 5 sq.
ὑπερέχω, τινός τινι 98, 26. 99, 8. ὑπερέχων καὶ ὑπερεχόμενος 225, 38 cf. 228, 15.
ὑπερθερμαίνω 217, 36.
ὑπερψύχω pass. opp. θερμαίνω 217, 34.
ὕπνος, ἀργία ψυχῆς 28, 19.
ὑπό sine verbo 77, 18 n. ὑπό τινος ἀπόλλυμι χρυσίον 248, 19. ἀκρατεύεσθαι ὑπὸ λόγου 1147, b, 1. ὑπό cum Accus. = quod cadit sub — 22, 11. 23, 13.
ὑποβολαί, matrum liberos suos aliis subiicientium 215, 37 n.
ὑπογραφή, ὑπογραμμός 33, 37 n.
ὑπόδημα 1232, a, 1. - σπουδαῖον 26, 22-23.
ὑπόθεσις = ἀρχή 201, 30 coll. 201, 25. - in rebus mathematicis 174, 17. ἐξ ὑποθέσεως 211, 6 n. 103, 21 n.
ὑπόκειται 126, 6. - ἀρετὴ εἶναι 38, 6. ὑποκείσθω ἡ διάθεσις — εἶναι 30, 22-23 n. - περὶ ἀρετῆς, ὅτι 25, 37. ὑποκείμενον, concretum 87, 19 n. τὰ ταῖς ἐπιστήμαις ὑπ. 13, 14.
ὑποκρινόμενοι οἱ 159, 23.
ὑπολαμβάνω 129, 17 n. οὐχ ὡς περὶ τῶν αὐτῶν — αὐτὰς ὑποληπτέον 1145, b, 1.
ὑπόληψιν non omnem corrumpit dolor et voluptas 132, 14. ὑπολήψει ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι 129, 17 n.
ὑποτίθημι σκοπόν 145, 24.
ὑπομενετικὸς πρός τι 66, 5.
ὑπομένω 68, 13. 17. τὸ ὑπομένον ὑγιές 194, 18.
ὑποστατικός 39, 33.
ὑστερίζω, προτερέω 74, 23.

φαίνεται opp. δοκεῖ 201, 28 n. - πολλὰ τοῖς παραφρονοῦσι 6, 30. φαινόμενα 14, 28 n. φαινομένη ἀδικία 111, 28.
φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι 174, 27. φανερῶς 68, 13.
φαντασία 172, 28. - βελτίων τῶν σπουδαίων 28, 25.
φαρμακεία 93, 6. φαρμακεύω 116, 25.
φάρυγξ 72, 14 n. φάρυγγα γεράνου εὔχονται οἱ ὀψοφάγοι 72, 16 n.
φάσις τις ἡ δόξα

φαῦλος opp. σπουδαῖος 38, 32. 174, 28. opp. ἐπιεικής 1132, a, 2. – est δι' ἡδονὰς ἢ λύπας 38, a, 1. – mutabilis 216, 13. Mali possunt colere amicitiam ob iucundum 211, 35. – ob utile 211, 39. – amicus esse potest bono 211, 1. – ἐπιθυμίαι 1152, a, 2. ἔνια ὑγιεινὰ φαῦλα πρὸς χρηματισμόν 186, 18.
φαυλότης ἀσινεστέρα τοῦ μὴ ἔχοντος ἀρχήν 169, 5.
φειδωλός 75, 12.
φέρεσθαι 67, 27. – ὁμόσε τῇ πληγῇ 69, 23. τὰ φερόμενα 65, 17.
φεύγω opp. διώκω, mor. 38, 33 n.
φήμη οὔ τί γε πάμπαν ἀπόλλυται 190, 27.
φθαρτικὴ ἀρχῆς ἡ κακία 132, 19.
φθαρτικὴ λύπη 66, 34-35.
φθίσει similis μοχθηρία 173, 33.
φθείρω, σώζω τὴν ἀρχήν 174, 15.
φθονερός 36, 38. 81, 19 n.
φθόνος 34, 3. confert ad iniustitiam 84, 30.
φιλαλήθης 82, 3.
φιλάργυρος 74, 4.
φιλέω – τὸ φιλεῖσθαι est συμβεβηκός: proprium amicitiae est τὸ φιλεῖν 215, 32–b, 1. φιλοῦμεν οὐ ἐπιθυμοῦμεν 201, 20.
φιλητικός, defin. 214, 28.
φιλία, comitas, humanitas 1221, a, 7–8 n. 1233, b, 29 n. – amicitia 196 sqq. – cur in doctrina morali consideranda? 196, 22 sqq. – vinculum civium 196, 22 n. – et iustitia paene idem 196, 25 – 197, 31. – bonum maximum 197, 32 n. – necessaria homini 197, 34. – etiam τῷ αὐτάρκει 236, 1 arg. – num oriatur e similitudine 197, 4 arg. 215, 6 arg. 197, 6 n. an e dissimilitudine 198, 13–14 n. 215, 6 arg. V. φίλος. Amicitiae species et pro causis diligendi 202, 15 sqq. – et respectu personarum 213, 3. – καθ' ὑπεροχήν 212, 15 arg. Haec cur expetatur 213, 1 arg. In hac non par amor utrimque 212, 26. 213, 5 sqq. 214, 7 sqq. Nam amicitiae prima conditio aequalitas 212, 15 sqq. Amicitia κατ' ἀρετήν non potest coli cum multis 209, 35. – eget experientia et tempore 1238, a, 1. 209, 14. – est τῶν βεβαίων 209, 10. – est πρώτη φιλία 210, 30. Amicitia κατὰ τὸ χρήσιμον partim moralis partim legalis 229, 31 sqq. 230, 7. 228, 21 arg. Prior κατὰ προαίρεσιν 232, 9. 239, 2. Amicitia κατὰ τὸ ἡδύ etiam inter malos 211, 35.

φιλία συγγενική 226, 1-4. – ἑ
225, 35. 226, 1. 226, 5. – κοι
vel πολιτική 226, 1-2. – uti
utilitatis 226, 6. 229, 22. –
litate 228, 21. Amicitia num c
sit cum multis 241, 19 arg. :
– num in rebus adversis 241,
num hominis erga se ipsum
arg. – num inter malos 199, 3
211, 35 sqq. Iura et officia ar
224, 12 arg. – officia amicitia
ὑπεροχήν 227, b, 2 arg. – aeq
amicorum 228, 21 arg. – dive
234, 14 arg. Amicitiae propr
φιλεῖν, non τὸ φιλεῖσθαι 21
b, 1. Amoris mensura 214, 8.
signa 219, 8 sqq. – erga prolen
1241, b, 3. Amor requirit du
sonas 218, 14. – in bestiis ;
199, 34. – dist. εὔνοια et ὁ
221, 1 arg.
φιλικῶς ὁμιλεῖν κτλ. 230, 9 n.
φιλογυμναστικός 39, 32.
φιλόπονος 39, 38.
φίλος def. 202, 14. – variae de
nes 218, 24 sq. 219, 28. veri
signa 220, 8 sqq. – φίλος faci
bona alteri vult, ὁ εὐνοῶν opt
tummodo 222, 11. φίλος πᾶς
222, 13. vir bonus et amicu
196, 27. – Amabile num simil
4 arg. 197, 6 n. – an dissimi
13–14 n. cf. 200, 13 arg. –
cundum an bonum 201, 19–2
spondetur 201, 24 sqq. de a
notione latiore 215, 6 arg.
οὐδεὶς ᾧ πολλοὶ φίλοι 241, 2(
cus num anquirendus sit quu
rebus adversis 241, 26 arg.
φιλοσοφέω πολιτικήν 179, 2 (l
φιλοσοφία – ἐν τοῖς κατὰ φιλ. 1
φιλόσοφος βίος 9, 36. 9, b, 1.
σοφον τοῦτο περὶ ἑκάστην μ
14, 39. φιλοσόφως – μὴ φ. λ
νοι λόγοι 14, 36.
φιλότιμος 214, 27. 29.
φιλοϋγιής 39, 22.
φιλοψευδής 82, 3.
φιλῳδός 211, 37.
φοβερά, quaenam 66, 32 n. 66,
- quae omnibus hominibus 67
φόβος, quid 66, 33 n. ubi 66, :
φορτικός 83, 8. - τέχναι 8, 28
φράτωρ 225, 26.
φρονέω, εὖ φρ. 236, 6 n.
φρόνησις quibusdam summum bo
30 – b, 6 cf. 9, 36. 9, b, 1.
τική, οἰκονομική, φρόνησις 23
quid sit 131, 24 sqq. – defin.
132, 20. – virtus τοῦ λογιστικ

δοξαστικοῦ 143, 16 n. 132, 26. = ὀρθὸς λόγος 148, 27-28 n. – curat bona humana 135, 8. - est practica 135, 16. – quid differat a πολιτικῇ 135, 23. – cum σοφίᾳ comparatur 143, 18 arg. – ob sese expetenda 1144, a, 1–3. – absolvit munus hominis 1144, a, 6–7. ab ea distinguenda εὐβουλία, εὐστοχία, ἀγχίνοια, σύνεσις, γνώμη 138, 31 arg. – νοῦς 138, 25. - est ἐπιτακτική 140, 8. dum σύνεσις est κριτική 140, 8–10. discernitur ab arte et scientia 1140, b, 1. cf. 138, 23. – non est δεινότης, at ei necessaria est δεινότης 146, 28 n. cf. 1144, b, 3. 147, 15. - τοῦ ἐσχάτου ἐστίν 138, 24. - suppeditat quae ducunt ad scopum a virtute positum 1144, a, 8. 149, 5. φρονήσεως οὐδὲν ἰσχυρότερον 247, 34. ἀρετὴ μετὰ φρονήσεως 84, 29.
φρόνιμος in quo cernatur 131, 26. cf. 132, 8. = βουλευτικός 131, 31. cf. 135, 9. opp. πολιτικός 1142, a, 1. nemo prudens nisi bonus et vice versa 146, 36. 148, 30 n. ὁ φρόνιμος non potest esse ἀκρατής, at ὁ δεινός 177, 6–10 cf. 153, 17 n. φρόνιμα etiam quaedam animalia 134, 27.
φροντίζω τί δοκεῖ 76, 6.
φυγὴ καὶ δίωξις 127, 22.
φυλακτικός 69, 25. - τῆς ὀργῆς 37, 14.
φύλαξ δικαίου, ἄρχων 1134, b, 1.
φυσικός. Causae physicae in moribus considerandae 223, 40 n. 159, 24. Virtus naturalis, vitium naturale 146, 3 n. (147). Inclinatio ad virtutem naturalis omnibus inest 1144, b, 4. etiam belluis quibusdam 147, 8. φυσικὰ πάθη 111, 21 n. φυσικὸν δίκαιον 107, 19. φυσικὴ ἀρετή — 81, 16 arg. φυσικοὶ λόγοι 193, 7. φυσικῶς ἐπιβλέπειν τὴν αἰτίαν 159, 24 n.
φύσις, quarum rerum causa? 249, 31. non omnis optima 191, 29. – ποιούς τινας ποιεῖ 248, 10. φύσει nemo σοφός, sed γνώμην habere potest φύσει et σύνεσιν et νοῦν 143, 6-9. φύσει ἀγαθά 257, 27-30. 258, 40 - 10. φύσει ἀγαθά, οὐκ ἐπαινετὰ δέ 259, 25. κατὰ φ. ἀρίστη πολιτεία 108, 5. φύσει opp. νόμῳ 102, 30. πεφυκὸς δέχεσθαι 70, 4. πεφυκέναι τῷ ἐπιτάττειν 29, 30. ὅσα πέφυκε πράττεσθαι 145, 21. ἐν οἷς ἐπεφύκει εἶναι νόμος 107, 14.
φυσιολόγοι, οἱ — τὴν ὅλην φύσιν διακοσμοῦσιν ἀρχὴν λαβόντες τὸ — 197, 9.
φῶρ φῶρα ἔγνω 197, 9.
χαίρω ἡδονήν 105, 26. - τὴν ἀπ' ἐλπίδος ἡδονήν 47, 17. - ἐπί τινι 193, 5. – σὺν χαίροντι 219, 39.
χαλεπός quis? 73, 17. 87, 13. 74, 26. χαλεπότης 73, 6 n.
χαλκεὺς ποιεῖ χαλινόν 27, 4.
χαριζόμενον δεῖ ἄρξαι 101, 5.
χάριτος ἴδιον ἀνταπόδοσις 101, 4.
χαῦνος 79, 27. χαυνότης, quid? 78, 11. 35, 10.
χείρ — ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα (φιλία) 229, 27 n.
χειροτέχνης 136, 29.
χράομαι. Utrum liceat unaquaque re (virtute) uti tantum ad hoc, cui destinata sit, an etiam ad aliud 244, 26 arg. χράομαι τῇ ἀρετῇ πρὸς ἕτερον 90, 32. – τῇ μοχθηρίᾳ πρὸς αὐτόν, πρὸς ἕτερον 91, 6.
χρεία πάντα συνέχει 102, 27. εἶναι ἐν χρ. 102, 7.
χρήματα, διχῶς λέγομεν 74, 38 n.
χρηματιστικὴ τέχνη 8, 31.
χρῆσις βέλτιον ἕξεως 26, 18. χρῆσις, commodatum 93, 4.
χρηστικὴ ἡ πρακτική 27, 3.
χρόνος δείκνυσι τὸν φιλούμενον 209, 14. χρόνου πλῆθος ποιεῖ ἐμπειρίαν 137, 16.
χρύσεα χαλκείων κτλ. 114, 10.
χωρίζεσθαι „separari" sensu forensi 106, 11 n. χωρίζονται ἀλλήλων αἱ ἀρεταί 148, 33. χωριστὴ ἡ ἰδέα 18, 15.

ψέγεται quid? 42, 10. cf. 110, 21.
ψευδομαρτυρία 93, 7.
ψευδόμενος, sophisma Megar. 155, 21-31 n.
ψεῦδος. Non solum verum dicendum est, sed etiam causa falsi 192, 22. διὰ ψεύδους ἔστι δεῖξαι ἀληθές 15, 17.
ψηφίζομαι 178, 20.
ψήφισμα 136, 27. - ubi necessarium 119, 29. - ἄκυρον 175, 15-16 n.
ψόγον, ἔπαινον ἔχω 42, 13.
ψηφισματώδης 108, 24.
ψοφεῖ μῦς 165, 8.
ψυχή — πάντα ἀγαθὰ ἢ ἐκτὸς ἢ ἐν ψυχῇ 24, 32. ἐν ψυχῇ τὰ μὲν ἕξεις ἢ δυνάμεις, τὰ δὲ ἐνέργειαι καὶ κινήσεις 25, 36. ψυχῆς ἔργον τὸ ζῆν ποιεῖν 26, 24. ψυχῆς μόρια, τὸ θρεπτικόν, αἰσθητικόν, ὀρεκτικόν 28, 23. sqq. φυτικόν 29, 37. ψυχῆς δύο μόρια — λόγου μετέχοντα 28, 28. 28, 26 arg. Animi partes: λόγον ἔχον, ἄλογον 126, 4. prioris partes

τὸ ἐπιστημονικόν et τὸ λογιστικόν 126, 12. τρία ἐν ψυχῇ κύρια πράξεως καὶ ἀληθείας, αἴσθησις, νοῦς, ὄρεξις 127, 17. αἱ τῆς ψυχῆς ἡδοναὶ ταῖς σωματικαῖς μάχονται κτλ. 194, 22-23 n.
ψυχὴ μία οἱ ἀληθῶς φίλοι 219, 2-3 n.
ψυχρός 83, 20 n.

ὡδὶ ἔχειν 116, 8.
ᾠδικός 211, 36.
ὠνέομαι 99, 15. – ψυχῆς 44, 24.
ὠνή 1131, a, 3. ὠναὶ καὶ πράσεις 8, 31 n.
ὡς παθητικοὶ λέγονται 32, 8 n. ὡς — οὕτως 1144, a, 4. ὡς ἀληθῶς 112, 15. ἔστιν ὥς 108, 28. ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν 98, 10.
ὥσπερ — ἱκανῶς ἡμῖν ἔχοι ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ὑγίειαν 144, 31.
ὥστε in apodosi 192, 25. ὅν κρατεῖ το πάθος ὥστε μὴ πράττειν 174, 21.

EX OFFICINA C. G. NAUMANNI LIPSIENSIS.

quid? 88 arg. cap. 3. 89, 13. pleraque legalia sunt ea quae fiunt ex iustitia universali 92, 22. *νόμιμα* num omnia *δίκαια* 89, 12 n. *νόμιμα* = quae constituit *ἡ νομοθετική* 89, 13.
νόμισμα 102, 20 n. sqq. – *μετρεῖ πάντα* 102, 21. – *ὑπάλλαγμα χρείας* 102, 29. – unde nomen 102, 30. – parat merces 103, 12.
νομοθεσία 136, 32. *νομοθετέω* 107, 23. *νομοθετική* 89, 13. 136, 25.
νόμος, quomodo collocetur voc. 92, 24. Lex quid praescribat 88, arg. – praescribit virtutes singulas 88, 19 sqq. partim vetat partim iubet 90, 24 u. *περὶ ἐνίων ἀδύνατον θέσθαι νόμον* 119, 28. *καθόλου πᾶς νόμος* 118, 13 n. – ergo in quibusdam peccat 118, 14–16. – *ἃ μὴ κελεύει ἀπαγορεύει* 121, 7. – praecipit in commodum civium etc. 89, 15 n. ubi lex ibi ius 105, 30. inter quos potest esse iniuria, inter hos lex 105, 31. – *κείμενος ὀρθῶς, ἀπεσχεδιασμένος* 90, 25. – spectat damni differentiam 97, 4. – utitur omnibus ut aequalibus 97, 5.
νομοφύλαξ 1134, b, 1 n.
νοσηματώδης vel *θηριώδης* est omnis *ὑπερβάλλουσα κακία καὶ ἀφροσύνη κτλ.* 165, 6. – *ἕξεις* 165, 28. – *μανία* 165, 12.
νόσος καὶ πήρωσις 28, 25. 151, 31 n.
νοσώδης damni efficiens 186, 17.
νοῦς 129, 17. – quid consideret 133, 31 – 8. *ἀρχὴ καὶ τέλος* 143, 10. – *τῶν ἀρχῶν ἐστι* 133, 7. – *τῶν ἐσχάτων* cf. 142, 35. – *τῶν πρώτων ὅρων καὶ τῶν ἐσχάτων* 142, 36. – imperat in civitate 106, 35 n. *νοῦν ἔχειν* 142, 26–27 n.
νῦν, *οἱ νῦν* 147, 21.

ὁ μὲν omissum 140, 26 n.
ὅδε — *ἥδε ἡ ἡλικίαν νοῦν ἔχει* 143, 8.
ὁδί — *τοδὶ διὰ τοδὶ αἱρεῖται* 175, 35.
ὄζειν καλόν, *ἡδύ* 71, 11.
ὅθεν ἡ κίνησις 128, 31. *ὅθεν πρῶτον αἱ κινήσεις* 41, 21. – *ἡ ἀρχὴ* 115, 28.
οἰακίζων ἡδονῇ καὶ λύπῃ παιδεύω 179, 2 n.
οἶδα — *εἰδὼς καὶ μὴ ἀγνοῶν* 110, 24.
οἰκεῖος λόγος opp. *ἀλλότριος* 15, 9. – *ὄνομα* 98, 11. *τὸ οἰκ. ἀγαθὸν φαίνεται μέγα, τὸ δὲ ἀλλότριον μικρόν* 214, 16.
οἰκειότης 126, 11.
οἰκία = *φιλία* 227, 27 – 28. *ἐν οἰκίᾳ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ φιλίας καὶ πολιτείας καὶ δικαίου* 227, b, 1.
οἰκοδόμησις — *οἰκία* 181, 14. *οἰκοδομία* 13, 8. *οἰκοδομική* — *οἰκοδόμησις* 26, 14. *οἰκοδόμος* 101, 7.
οἰκονομία 136, 32. *οἰκονομική* 135, 23 n. *οἰκονομικός* 132, 10. *οἰκονομικὸν δίκαιον* 107, 17 n. – *ζῷον ὁ ἄνθρωπος* 227, 23.
οἰνηρὸν μέτρον 1135, a, 2.
οἶνος, medicina 116, 14. – *νέος φίλος νέος* 210, 23 n. – *ποιεῖ εὐέλπιδας* 65, 20.
οἰνοφλυγία 201, 39. 72, 19. *οἰνόφλυξ* 37, 16.
οἴομαι δεῖν 177, 6. 154, 30 n. *οἴομαι* de reo 111, 13. *οἴεται* passive 80, 11 n.
οἷος pro. *οἷον οἷος* 138, 28. *τοιοῦτος οἷος* seqq. Inf. vide *τοιοῦτος*.
ὀλιγάκις καὶ ἐν ὀλίγοις 176, 30.
ὀλίγωρον, *τὸ* 77, 9.
ὁλόκληρος καὶ ὑγιής opp. *ἀσθενὴς καὶ ἀνάπηρος* 257, 24.
ὁμιλέω πρὸς τὰς ἐπιθυμίας 82, 31. *ὁμιλητικός* 211, 12.
ὄμμα (*ψυχῆς*) acies ingenii, rectum iudicium, *richtiger Blick* 143, 14 n.
ὅμοιον ἰέναι πρὸς τὸ ὅμοιον contendunt physiologi 197, 9. – *τι ἔχω τινί* 175, 6. – *τῷ ὁμοίῳ φίλον* 197, 6 cf. 216, 10 sq. *αὐτὸ αὑτῷ ἄχρηστον* 216, 24.
ὁμοιοσχημόνως λεγόμενα 20, 35–36.
ὁμοιότης φιλία 238, 18. *καθ᾽ ὁμ. δίκαιον* 105, 30. *ὁμοιότησιν ἀκολουθεῖν* 129, 19.
ὁμοιόω 220, 19.
ὁμολογεῖν περὶ τοῦ πράγματος 111, 31. *ὁμολογεῖσθαι*, constare sibi 77, 14 n.
ὁμολόγως ἔχουσα ἀλήθεια τῇ ὀρθῇ ὀρέξει 128, 30.
ὁμόνοια, quid, quae huius et amicitiae ratio 221, 1 arg. non est inter homines malos 223, 24.
ὁμονοοῦντες οὐ μάχονται 223, 30.
ὅμορος 75, 25.
ὁμόσε φέρεσθαί τινι 69, 23.
ὁμωνυμία 87, 27 n.
ὀνείδους ἄνευ ψέγω τι 72, 24.
ὀνύχων τρώξεις 165, 28.
ὀξύθυμος 37, 12.
ὀξύς homo, propensus ad *προπετῆ ἀκρασίαν* 172, 25.
ὁποτέρως ἔτυχεν 104, 12.
ὀπυίονται αἱ γυναῖκες, οὐκ ὀπυίουσιν 165, 32.
ὁράω, animadverto, observo 108, 27. – *ὑπολαμβάνοντα κτλ.* 9, 10 n. *τὸ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν λυπηρόν* 193, 8.
ὄργανον = *δοῦλος ἄψυχος* 225, 24. *τὸ ὄργ. ἐστὶν ἕνεκα τοῦ ἔργου* 226, 16.
ὀργή defin. 111, 28 n. – facit quorum

πράττει 41, 20. πράττειν δεῖ ταχύ, βουλεύεσθαι βραδέως 139, 4.
πρέπον, ἐν κόσμῳ 79, 34. - κατ' ἀξίαν 80, 7. quae respectu 80, 8.
πρεσβεῖον 226, 6.
πρεσβύτης, Σωκράτης ὁ 12, 3 a.
πρεσβύτεροι — σοφοὶ καὶ πρ. 8, 23 n.
πρίων καὶ τέχνη 226, 13.
πρὸ ἔργου 7, 8 n.
προαγωγεία 93, 7.
προαιρέομαι εἰπεῖν 114, 15. τὰ μὲν δίκαια προελόμενοι πράττομεν, τὰ δ' οὐ προελόμενοι 110, 9. προελ. = προβουλευσάμενοι 110, 10 n.
προαίρεσις 51, 18 arg. 54, 9 arg. laudamus et vituperamus εἰς τὴν πρ. βλέποντες 60, 12. ἐκ τῆς πρ. κρίνομεν ὁποῖός τις 60, a, 2. - ὀρθὴ per virtutem 145, 20. 1145, a, 4. - facit ut iustus voceris 105, 20. - ἀρχὴ πράξεως 128, 31. προαιρέσεως ἀρχὴ ὄρεξις καὶ λόγος ὁ ἕνεκά τινος 128, 32. διὰ προαιρέσεως ἀρχὴν 105, 20. παρὰ προαίρεσιν, κατὰ πρ. 173, 7.
προαιρετικὸς καλῶν πράξεων 12, 25. - ἕξις 39, 31.
προαιρετὸν οὐθὲν γεγονός 128, 6.
προαισθάνομαι 172. 23.
προαποθνήσκειν αἱρεῖται τὸ θηρίον τῶν τέκνων 199, 34.
πρόβατα θύειν 107, 22.
προβουλεύω — εἰδὼς μὲν μὴ προβουλεύσας δέ 111, 20. προβουλευσάμενος 110, 10.
προγαργαλίζω 172, 22.
προεγείραντες — οἱ προεγ. ἑαυτοὺς οὐχ ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ πάθους 172, 23.
πρόειμι — προϊοῦσιν ἔσται τὸ σαφῶς 14, 33. προϊέναι — μένειν de eo qui haeret in sophismate 155, 25.
προνοητικὴ δύναμις 134, 28.
προσφκονόμηται ὑπὸ θεοῦ 171, 15 n.
πεπροοιμιασμένων τούτων 15, 18.
προπέτεια quid? 172, 19.
προπετῶς, ῥαθύμως 5, 12.
προπηλακισμός 93, 9.
πρός τινι εἶναι, cogitare de re aliqua, esse in re 255, b, 2. φαῦλος πρός τι 186, 18. βλάπτει πρὸς ὑγίειαν 186, 20. οὐδὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον 157, 25. πρὸς τὸ σχῆμα μετακινεῖσθαι 119, 31. πρός τι ἀκολουθεῖν 82, 33. πρὸς ἕτερον ζῆν 82, 35. ζῆν πρὸς τὸ ἄργον 260, 7. 260, 11. ζῆν πρὸς τὸ δίκαιον 9, 12 n. πρὸς ἕτερον χρῆσθαι τῇ ἀρετῇ 90, 32. πρὸς αὐτόν, ἕτερον χρῆσθαι τῇ μοχθηρίᾳ 91, 6. τὰ πρὸς ἕτερον 90, 34. πρὸς ἕτερον ὁ ἄρχων 90, 2. πρὸς ἕτερον δικαιοσύνη 90, 27. πρός τι ὁμιλεῖν 82, 31. πρός τι ἀντικείμενα 82, 31. προσαφέρεσθαί τι πρός τι 125, 30.
προσάπτω τῷ ζῆν ἡδονάς τινας 12, 33. - εἰς εὐδαιμονίαν 12, b, 1.
προσδεῖται τῆς τύχης ὁ εὐδαίμων 190, 21. προσδεόμενος οὐδενὸς ὁ θεὸς 236, 8.
προσδιορίζω 37, 6. - πρὸς τὰς λογικὰς δυσχερείας 37, 7 n. Med. 130, 32.
πρόσειμι 110, 23.
προσέχειν δεῖ τῷ πολλῷ χρόνῳ, - ταῖς δόξαις τῶν πρεσβυτέρων 143, 11 n.
πρόσθεσις — κατὰ πρόσθεσιν λέγειν 162, 10 n. ἀκρατὴς οὐ κατὰ πρόσθεσιν 162, 10.
προσίεσθαι 75, 13-14.
πρόσκειται τὸ „αὐτὸ“ πρὸς τὸν κοινὸν λόγον 21, 11. τὸ προσκείμ. ἐν τῷ διορισμῷ 47, 6. πρ. καὶ ἀφηρῆσθαι 122, 19.
προσλαμβάνω, lucror insuper 91, 25.
προσποιέομαι καὶ ἐξαπατάω 200, 10. - πλείω τῶν ὑπαρχόντων 36, 25.
πρόσπταισμα 1138, b, 3. προσπταίω 123, 4.
προστίθημι πρός τι 98, 33. - πρὸς διορισμὸν 113, 3 a. - τὸ ἐν τῷ διορισμῷ προσκείμενον 47, 6. - 98, 3. - dono, largior insuper de meo 91, 25.
προσφέρω λόγον τινί 7, 2. - πως 30, 27. - πρὸς τὸ σῶμα 125, 30.
πρότασις ἑτέρα 1143, b, 3.
προτερέω — ὑστερίζω 74, 22.
προτιμάω τὸ ζῆν 10, 34.
προχείρως διορίζομαι 38, a, 3.
πρῶτον δίκαιον 115, 34. πρ. ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξάμενος 15, 18-19 n.
πτοέω — ἐπτοῆσθαι 72, 13 n.
πτύελος, ὁ 200, 38.
πτῶσις, categoria 20, 30.
πυκνότης σαρκός, εὐεξία 87, 21.
πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει 108, 26.
πωλέω 99, 15.

ῥαθυμεῖν ἢ πονεῖν 125, 28. ῥάθυμος? 1240, a, 2. ῥαθύμως, προπετῶς 5, 12.
ῥέπω ἐπί τι 40, 3. - πρὸς τὸ χεῖρον 169, 15.
ῥίπτειν τὰ ὅπλα 89, 21 n.
ῥοπή — ποιεῖ τὴν ῥοπὴν τοῦ βούλεσθαι κτλ. 243, 19.

σαλάκων 80, 1 n.
σαφὲς οὐδὲν (ἀληθὲς μὲν) τὸ οὕτω εἰπεῖν 125, 26. σαφῶς, τὸ 14, 33.
σέβειν θεούς 261, 20 n.
σεῖος ἀνήρ 151, 29.

σεμνός — οὐδὲν σεμνόν, εἰ — 155, 15.
σεμνότης 82, 34 n.
σημεῖον οὐδὲν τὸ — λέγειν 158, 19.
σιχχός 83, 6.
σιναμωρία quid? etiam bestiarum 168, 33–34 n.
σιτηρὸν μέτρον 1135, a, 2.
σκληρός 66, 2 n. - καὶ ταλαίπωρος 36, 31.
σκολιὴ δίκη 100, 27.
σκοπουμένοις φαίνεται 118, 34.
σκύτευσις, σκυτική, σκυτοτομική 26, 21–22.
σκυτοτόμος 102, 5. 102, 32. 101, 7.
σκῶμμα 83, 16 n.
σοφία 129, 17. - cui tribuatur 133, 9. - intelligentia est omnium limatissima etc. 133, 9 arg. 134, 19. 134, 16. - vulgo = ἀρετὴ τέχνης 134, 12. - complectitur νοῦν et ἐπιστήμην 134, 19. - virtus τοῦ ἐπιστημονικοῦ ψυχῆς μορίου 143, 16 n. - diversa a πολιτικῇ 134, 29. - et φρόνησις comparatae 143, 18 arg. - ob sese expetenda 1144, a, 1-3. - eo quod possidetur facit beatum 1144, a, 5. - παρ' αὐτὴν οὐδενὸς ἐφίεται τέλους 144, 20 n.
σοφίζονται οἱ σοφισταὶ ἀλλοτρίοις λόγοις 23, 24.
σοφιστής 23, 23.
σοφός nemo natura, quamquam natura esse potest συνετός vel γνώμην ἔχων 143, 6. - Θαλῆς, οὐ φρόνιμος 135, 4. - λιθουργός, ἀνδριαντοποιός 134, 10. - debet ἀληθεύειν περὶ τὰς ἀρχάς 134, 18. οὐδὲν οἴονται σοφὸν εἶναι τὸ γνῶναι τὰ δίκαια 116, 10.
σπάνιον θεῖον ἄνδρα εἶναι 151, 27.
σπουδάζω περί τι 76, 4-5. 163, 30. 32. ἐσπουδακὼς περὶ τὸ νόμισμα 74, 5. - περί τινος 77, 11. σπουδάζεται βίος 8, 27.
σπουδαῖος 259, 24. οὐδεὶς βούλεται ὃ μὴ οἴεται εἶναι σπουδαῖον 1136, b, 8. - νόμος 178, 21. - ἕξις opp. φαύλη 174, 27. - προαίρεσις 127, 25. - ζωή 26, 27. - ἡδονή 182, 20. opp. φαύλη 180, 10. - ὑπόδημα σπ. σκυτεύς 26, 22.
στερίσκεται θεὸς μόνου — 128, 10.
στεφανοῦνται οἱ νικῶντες, οὐχ οἱ δυνάμενοι ν. 27, 10.
στοχάζομαι 89, 15. στοχαστικός 135, 13-14.
στρατηγία = στρατηγική 20, 40 n. - καὶ κυβερνητική 248, 6.
στρατιωτικὸς ἄνθρωπος 68, 6.
στρέφει ἡ ἐπιθυμία 246, 15. - ἡ μοχθηρία 246, 20. - ἡ ἀκολασία 246, 28.
στροφὴν ποιεῖ 245, 9.
συγγενές, ingenitum, innatum 167, 11 n.
συγγίνεσθαι 105, 20.
συγγνώμη τῷ ταῖς φυσικαῖς ὀρέξεσιν ἀκολουθοῦντι 167, 4. συγγνωμονικός 112, 5. - ὁ ἐπιεικής 141, 22. Quae invite facta sint συγγν. 112, 7 n. συγγνωμονικόν, quod meretur veniam 171, 8.
συγγνωρίζω, voc. om. in lex. 237, 26.
συγκεχυμένως 153, 16. - λέγεται 14, 35.
σύζευξις 96, 9-10. - κατὰ διάμετρον 101, 6.
συζῆν quid vere sit 237, 25. τοῦ συζ. χάριν congregantur homines 226, 8 n.
συκοφαντίαι τῶν τεχνῶν λογικαί 37, 7.
συνειλημμένον (μετὰ τῆς φαυλότητος) λέγεται 37, 22 n.
συλλήβδην 90, 30.
συλλογισμός 130, 28. - ἐκ τῶν καθόλου ἐστίν 130, 29. - τῶν πρακτῶν, qualis? 146, 31.
συλλυπεῖσθαι τῷ φίλῳ τὴν αὐτὴν λύπην, συνδιψῆν διψῶντι 219, 37-38.
συμβαίνει ἀναγκαῖον ἐκ τῶν ἐξ ἀνάγκης 42, a, 1. εὐλόγως συμβέβηκε τὸ — εἶναι 187, 24. - γίγνεσθαι 243, 20–21. οὐ συμβαίνει διὰ ταῦτα μὴ εἶναι 182, 24. οἷς συμβέβηκε δικαίοις εἶναι 110, 19. συμβαίνει ἀπορία 118, 6. οὐ συμβ. ἡ λύσις 188, 5. - εὐλόγως 242, 36. κατὰ συμβεβηκός opp. καθ' αὑτό 174, 33. ἀδικεῖν κατὰ συμβεβηκός 110, 18.
συμβάλλουσιν οἱ φαῦλοι 216, 14.
συμβλητὰ δεῖ εἶναι, ὧν ἀλλαγή 102, 19.
σύμβολος 217, 31 n.
συμμέθεξις τῶν χαλεπῶν 242, 34.
συμμένω 1133, a, 2.
συμμετέχειν τῶν χαλεπῶν βούλεται ὁ φιλούμενος 242, 35.
συμμετρία necessaria ad ἰσότητα 103, 18. σύμμετρος πρὸς 67, 17. σύμμετρα ποιεῖν 103, 16. - γίνεσθαι 103, 19.
συμπερανθέν 159, 27. συμπέρασμα 130, 34.
συμπεριλαμβάνω ἔξωθεν 215, 7.
συμφέρον, τοῦ μοναρχοῦντος, τῶν εὐπόρων, τῶν ἀπόρων 89, 16 n. συμφέρον κοινῇ, curat lex 89, 15 n.
συμφῦναι 150, 22 n. σύμφυτος 70, 17. - ὄργανον τὸ σῶμα 224, 22.
συμφωνέω 46, 25.
συναγωγὴ ἀρετῶν πασῶν ἡ δικαιοσύνη 90, 29 n.
συναισθάνομαι, una cum alio sentio 237, 25. συναίσθησις 241, 24.
συναλγεῖν ἀλγοῦντι = ἀγαπᾶν 219, 33

vide *συλλυπεῖσθαι*. *συναλγοῦντες ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνουσι* 242, 37–38 n. et 242, 2 n.
συνάλλαγμα, contractus 1131, a, 1 n. – partim *ἑκούσιον*, partim *ἀκούσιον* 1131, a, 2. *συναλλ. ἀκούσιον* partim clandestinum 93, 6. partim violentum 93, 8.
συναποθνήσκω 220, 10.
συναποκτίννυμι 243, 23.
συναπολαύω 237, 18.
συναρμόττειν ἀλλήλοις 211, 38.
συνδιαμένω ἐν ἀτυχίαις 200, 9.
συνδιημερεύω 197 = 1235, a, 1.
συνδιψῆν διψῶντι 219, 38.
συνδυάζω 96, 8. 9. *συνδυάζομαι* 227, 24.
συνείρουσι τοὺς λόγους οἱ πρῶτον μαθόντες 159, 21.
συνεπαινέω 36, 26.
συνεσθίω 238, 13.
σύνεσις quid? 140, 34 n. 1143, a, 6–7 n. – diversum ab *ἐπιστήμῃ* et *δόξῃ* 1143. a, 1. – circa quae sit 1143, a, 6. – est *κριτική*, *φρόνησις ἐπιτακτική* 140, 10. *σύνεσις ταὐτὸν καὶ εὐσυνεσία* 140, 10. *σύνετος* = *εὐσύνετος* 140, 11.
συνευωχέομαι, translate 240, 5.
συνεχὴς ἀναλογία 95, 33. – non est geometrica 96, 15. *οὐ συν. πονηρία* 173, 34. *συνεχές* 32, 22.
συνέχει τὸ ἀντιπεπονθός 100, 32. – *πάντα ἡ χρεία* 102, 27. coll. 102, 6.
συνημερεύσεις, ἥδισται ὁμογενέσι 216, 19.
συνθεωρέω, philosophor cum... 240, 5.
συνθήκη — *τὰ κατὰ σ. ὅμοια τοῖς μέτροις* 108, 35. pecunia *κατὰ σ.* 102, 29.
συνίημι, μανθάνω 141, 12. 18.
συνίστημι — *ὡς τὰ ἡδέα πρὸς ἄλληλα συνέστηκεν, οὕτω καὶ αἱ ἡδοναί* 184, 7.
συντετάχθαι δεῖ τὸν βίον πρός τι τέλος 5, 10.
συντείνω τὴν σκέψιν πρὸς — 7, 9. *συντείνει πρὸς τὸ* — 3, 11. – *πρὸς εὐδαιμονίαν* 12, 32.
συντήκω 210, 34.
συντίθημι, in proportione 96, 8.
συντόμως εἰπεῖν 18, 19.
συνωδίνω, doleo alterius vicem, et *συνωδίνοντες ὄρνιθες* 219, 36 n.
συνώνυμος 87, 27 n.
συστοιχία Pythagorica 1245, a, 1 n.
σφάττειν ἑαυτὸν δι' ὀργήν 121, 10.
σφόδρα αἱρετόν 192, 9. – *ποιέω τινὰ φίλον* 234, 6–7 n.
σφοδρότης temperamenti 172, 27.
σχῆμα — *ἄγειν εἰς σχ.* 1131, b, 1.
σώζω opp. *διαφθείρω ἀρχὴν* 174, 16. *σώζεται τὸ βέλτιστον, ἡ ἀρχή, ἐν τῷ ἀκρατεῖ* 174, 25.
σῶμα = *ὄργανον σύμφυτον* 224, 22. *θυμοὶ καὶ ἐπιθυμίαι μεθιστᾶσι τὸ σῶμα* 158, 16.
σωτηρία, bonum externum 92, 2.
σωφροσύνη 34, 2. 69, 37 sqq. 69, 37 n. defin. 73, 36. in quibus voluptatibus cernatur 70, 23 n. est *περὶ τὰ ἁπτά*, 71, 25 n. non *περὶ τὴν τῆς ὄψεως ἡδονήν* 71, 26. – est legibus obsequens 89, 21 n. – *σώζουσα τὴν φρόνησιν* 132, 12 n. – distinguenda ab *ἐγκρατείᾳ* 176, 32 arg. *σώφρων* quae appetat 72, 27 n. – interdum = *ἐγκρατής* dicitur 152, 14 n.

τάξις καὶ ἠρεμία 21, 23. *τάξεις* 21, 19. *τάξιν λείπειν* 89, 20.
ταπεινὸς πρός τι 73, 12.
τάττω τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ χαίρειν 11, 18. *τάττεται εἰς ἀγωγὴν εὐδαιμονικήν* 8, 32. *τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένα* 121, 6.
ταχὺ πράττειν, βουλεύεσθαι βραδέως 139, 4 n. *ταχυτής* temperamenti 172, 27.
τέκνον. Cur parentes liberos vehementius ament quam ab liberis amentur 224, 5. *ἡ περὶ τὰ τέκνα σπουδή* animantium quam causam habeat 1241, b, 3 sqq.
τέλειος ἀρετή, καλοκἀγαθία 259, 16.
τελέωσις — *εἰς τ. ἄγεσθαι τῆς φύσεως* 185, 12.
τέλος diversum *τῶν ποιητικῶν ἐπιστημῶν* 13, 17. – *τέλος θεωρητικῆς ἀλήθεια, πρακτικῆς ἔργον* 13, 11 n. *τὸ οὗ ἕνεκα ὡς τέλος ἄριστον* 22, 10. 25, 10. *τέλος ἑκάστου τὸ ἔργον* 25, 8. *τέλος αἴτιον τῶν ὑφ' αὐτό* 23, 16. – *τοῦ τέλους ἀρχιτέκτων* philosophus moralis 179, 2 (1). *τέλος καὶ ἀρχὴ νοῦς* 143, 10. *τέλος* nemo perspicit nisi bonus 146, 34. *ἐν τέλει* opp. *πρὸς τὸ τέλος* 216, 27.
τέταρτον ψυχῆς μόριον 144, 9–10.
τευκτικὸς ἀγαθοῦ 140, 22.
τεχνάζειν quid? 130, 11.
τέχνη 129, 16. – defin. 130, 10. 131, 20. – in quo vertatur 130, 11. 131, 14. – *τῆς ποιήσεώς ἐστιν* 131, 17. – quodammodo circa eadem est circa quae *τύχη* 131, 18. *ἐν τέχνῃ ὁ ἑκὼν ἁμαρτάνων αἱρετώτερος* 132, 23. *τέχνη τύχην ἔστερξε* 131, 19. *ἡ μυρεψικὴ καὶ ἡ ὀψοποιητικὴ τ. ἡδονῆς εἶναι δοκεῖ* 187, 26 n.
τεχνικός, ἄτεχνος 33, 26.

τίθημι — θέσθαι νόμους 107, 21.
τετιμῆσθαι δεῖ πάντα 103, 15.
τιμή 77, 12 n. - duplex 77, 17. - quis magnus honor? 77, 19. honor cui tribuendus 228, 19 n. 106, 7 n.
τιμιώτατα 134, 20 n. τιμιωτάτων ἐπιστήμη ἡ σοφία 134, 20.
τιμωρίαν petit iratus 166, 31 sqq.
τὶς — εἴ τῳ ἐπιφθονώτερον 7, 10 n. μᾶλλόν τι, ἧττόν τι 176, 26–27.
τιτρώσκω 111, 15.
τμῆμα, τὸ μεῖζον 98, 26.
τοιοῦτος οἷος seq. Inf. 174, 23. 18.
τοιχωρυχεῖ οὐδεὶς τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον 122, 25.
τρίγωνον δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας ἔχει 132, 14 n. cf. 41, 32–34.
τρόποι περὶ τὴν ψυχήν 32, 15 n.
τροχίζω. Errant qui τὸν τροχιζόμενον κτλ. beatum dicunt 190, 19 n.
τρύπανον, τρύπησις 226, 17–18.
τρυφὴ μαλακία 1150, b, 3. τρυφῶν καὶ μαλακός, quis? 1150, b, 2. τρυφερός 36, 29. τρυφερότης 35, 9 n.
τυγχάνω τοῦ δικαίου 98, 23. τὸ τυχόν 146, 33. εἰ ἔτυχεν 189, 13.
τύπος — ὡς ἐν τύπῳ 86, 11.
τύχη, Theophrasti de ea sententia 247, 38 n. τύχη, φύσις ἄλογος 250, 7 n. - τὰ θνητῶν πράγματα 247, 38 n. - quarum rerum causa? 249, 32–33 cf. 249, 34. - τέχνην ἔστερξε 131, 19.
τυφλοί valent memoria 255, b, 1.

ὑβρίζων πᾶς ποιεῖ μεθ' ἡδονῆς 168, 21.
ὕβρις, lege prohibita 89, 22 n. - non est in ira 168, 23. ὕβρις = exsultatio, salacitas, luxuries animalium 168, 33 n.
ὑγιάζω 116, 24.
ὑγιαίνειν λῷστον 3, 5.
ὑγίανσις, ὑγίεια, ἰάτρευσις 28, 15.
ὑγίεια — ἀπὸ τῆς ὑγ. οὐ πράττεται τὰ ἐναντία 87, 15.
ὑγιεινὸν ἐν ἰατρικῇ 123, 30. ὑγιεινῶς 87, 16.
ὑδέρῳ similis μοχθηρία 173, 33.
ὕδωρ ὅταν πνίγῃ κτλ. 156, 35.
ὑϊκός 227, 31 n.
ὕλη τῶν πρακτῶν 119, 19.
ὑπάλλαγμα χρείας νόμισμα 102, 29.
ὑπάρχω 114, 13. ὑπάρχει μοι 115, 27.
ὑπείκω 79, 29.
ὑπεκβολή? 215, 37 n.
ὑπεναντίον 118, 7, ὑπεναντία ἀλλήλοις 200 = 1235, b, 3. ὑπεναντιόομαι 218, 12. ὑπεναντίωσις 243, 13.
ὑπὲρ ἄνθρωπον 67, 20.
ὑπερβάλλω πᾶσιν 36, 20. - πρός τι 36, 33. 172, 18. - τι 36, 36. ἐπί τινι 36, b, 1. ὑπερβάλλουσα καὶ ἰσχυρὰ ἡδονή 171, 7.
ὑπερβολή opp. ἔνδεια 261, 19. opp. ἔλλειψις, μέσον 32, 22. τὰς ὑπερβολὰς διώκειν καθ' ὑπερβολάς 170, 19. καθ' ὑπερβολήν 174, 12. καθ' ὑπερβ. φιλία 212, 15 arg. 215, 18 n. 213, 1 arg. 213, 5 sq.
ὑπερέχω, τινός τινί 98, 26. 99, 8. ὑπερέχων καὶ ὑπερεχόμενος 225, 38 cf. 228, 15.
ὑπερθερμαίνω 217, 36.
ὑπερψύχω pass. opp. θερμαίνω 217, 34.
ὕπνος, ἀργία ψυχῆς 28, 19.
ὑπό sine verbo 77, 18 n. ὑπό τινος ἀπόλλυμι χρυσίον 248, 19. ἀκρακτεύεσθαι ὑπὸ λόγου 1147, b, 1. ὑπό cum Accus. = quod cadit sub — 22, 11. 23, 13.
ὑποβολαί, matrum liberos suos aliis subiicientium 215, 37 n.
ὑπογραφή, ὑπογραμμός 33, 37 n.
ὑπόδημα 1232, a, 1. - σπουδαῖον 26, 22–23.
ὑπόθεσις = ἀρχή 201, 30 coll. 201, 25. - in rebus mathematicis 174, 17. ἐξ ὑποθέσεως 211, 6 n. 103, 21 n.
ὑπόκειται 126, 6. - ἀρετὴ εἶναι 38, 6. ὑποκείσθω ἡ διάθεσις — εἶναι 30, 22-23 n. - περὶ ἀρετῆς, ὅτι 25, 37. ὑποκείμενον, concretum 87, 19 n. τὰ ταῖς ἐπιστήμαις ὑπ. 13, 14.
ὑποκρινόμενοι οἱ 159, 23.
ὑπολαμβάνω 129, 17 n. οὐχ ὡς περὶ τῶν αὐτῶν — αὐτὰς ὑποληπτέον 1145, b, 1.
ὑπόληψιν non omnem corrumpit dolor et voluptas 132, 14. ὑπολήψει ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι 129, 17 n.
ὑποτίθημι σκοπόν 145, 24.
ὑπομενετικὸς πρός τι 66, 5.
ὑπομένω 68, 13. 17. τὸ ὑπομένον ὑγιές 194, 18.
ὑποστατικός 39, 33.
ὑστερίζω, προτερέω 74, 23.

φαίνεται opp. δοκεῖ 201, 28 n. - πολλὰ τοῖς παραφρονοῦσι 6, 30. φαινόμενα 14, 28 n. φαινομένη ἀδικία 111, 28.
φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι 174, 27. φανερῶς 68, 13.
φαντασία 172, 28. - βελτίων τῶν σπουδαίων 28, 25.
φαρμακεία 93, 6. φαρμακεύω 116, 25.
φάρυγξ 72, 14 n. φάρυγγα γεράνου εὔχονται οἱ ὀψοφάγοι 72, 16 n.
φάσις τις ἡ δόξα 139, 14.

φαῦλος opp. σπουδαῖος 38, 32. 174, 28. opp. ἐπιεικής 1132, a, 2. - est δι' ἡδονὰς ἢ λύπας 38, a, 1. - mutabilis 216, 13. Mali possunt colere amicitiam ob iucundum 211, 35. - ob utile 211, 39. - amicus esse potest bono 211, 1. - ἐπιθυμίαι 1152, a, 2. ἔνια ὑγιεινὰ φαῦλα πρὸς χρηματισμόν 186, 18.
φαυλότης ἀσθενεστέρα τοῦ μὴ ἔχοντος ἀρχήν 169, 5.
φειδωλός 75, 12.
φέρεσθαι 67, 27. - ὁμόσε τῇ πληγῇ 69, 23. τὰ φερόμενα 65, 17.
φεύγω opp. διώκω, mor. 38, 33 n.
φήμη οὔ τι γε πάμπαν ἀπόλλυται 190, 27.
φθαρτικὴ ἀρχῆς ἡ κακία 132, 10. φθαρτικὴ λύπη 66, 34-35.
φθίσει similis μοχθηρία 173, 33.
φθείρω, σώζω τὴν ἀρχήν 174, 15.
φθονερός 36, 38. 81, 19 n.
φθόνος 34, 3. confert ad iniustitiam 84, 30.
φιλαλήθης 82, 3.
φιλάργυρος 74, 4.
φιλέω — τὸ φιλεῖσθαι est συμβεβηκός: proprium amicitiae est τὸ φιλεῖν 215, 32 - b, 1. φιλοῦμεν οὐ ἐπιθυμοῦμεν 201, 20.
φιλητικός, defin. 214, 28.
φιλία, comitas, humanitas 1221, a, 7-8 n. 1233, b, 29 n. - amicitia 196 sqq. - cur in doctrina morali consideranda? 196, 22 sqq. - vinculum civium 196, 22 n. - et iustitia paene idem 196, 25 - 197, 31. - bonum maximum 197, 32 n. - necessaria homini 197, 34. - etiam τῷ αὐτάρκει 236, 1 arg. - num oriatur e similitudine 197, 4 arg. 215, 6 arg. 197, 6 n. an e dissimilitudine 198, 13-14 n. 215, 6 arg. V. φίλος. Amicitiae species et pro causis diligendi 202, 15 sqq. - et respectu personarum 213, 3. - καθ' ὑπεροχήν 212, 15 arg. Haec cur expetatur 213, 1 arg. In hac non par amor utrimque 212, 26. 213, 5 sqq. 214, 7 sqq. Nam amicitiae prima conditio aequalitas 212, 15 sqq. Amicitia κατ' ἀρετήν non potest coli cum multis 209, 35. - eget experientia et tempore 1238, a, 1. 209, 14. - est τῶν βεβαίων 209, 10. - est πρώτη φιλία 210, 30. Amicitia κατὰ τὸ χρήσιμον partim moralis partim legalis 229, 31 sqq. 230, 7. 228, 21 arg. Prior κατὰ προαίρεσιν 232, 9. 239, 2. Amicitia κατὰ τὸ ἡδύ etiam inter malos 211, 35.
φιλία συγγενική 226, 1-4. - ἑταιρική 225, 35. 226, 1. 226, 5. - κοινωνική vel πολιτική 226, 1-2. - nititur spe utilitatis 226, 6. 229, 22. - aequalitate 228, 21. Amicitia num coli possit cum multis 241, 19 arg. 209, 9. - num in rebus adversis 241, 26 arg. num hominis erga se ipsum 217, 8 arg. - num inter malos 199, 31-32 n. 211, 35 sqq. Iura et officia amicitiae 224, 12 arg. - officia amicitiae καθ' ὑπεροχήν 227, b, 2 arg. - aequalium amicorum 228, 21 arg. - diversorum 234, 14 arg. Amicitiae proprium τὸ φιλεῖν, non τὸ φιλεῖσθαι 215, 32 - b, 1. Amoris mensura 214, 8. - veri signa 219, 8 sqq. - erga prolem causa 1241, b, 3. Amor requirit duas personas 218, 14. - in bestiis 217, 1. 199, 34. - dist. εὔνοια et ὁμόνοια 221, 1 arg.
φιλικῶς ὁμιλεῖν κτλ. 230, 9 n.
φιλογυμναστικός 39, 32.
φιλόπονος 39, 38.
φίλος def. 202, 14. - variae definitiones 218, 24 sq. 219, 28. veri amici signa 220, 8 sqq. - φίλος facit quae bona alteri vult, ὁ εὐνοῶν optat tantummodo 222, 11. φίλος πᾶς εὔνους 222, 13. vir bonus et amicus idem 196, 27. - Amabile num simile 197, 4 arg. 197, 6 n. - an dissimile 198, 13-14 n. cf. 200, 13 arg. - an iucundum an bonum 201, 19-23. Respondetur 201, 24 sqq. de amabilis notione latiore 215, 6 arg. φίλος οὐδεὶς ᾧ πολλοὶ φίλοι 241, 20. amicus num anquirendus sit quum es in rebus adversis 241, 26 arg.
φιλοσοφέω πολιτικήν 179, 2 (1).
φιλοσοφία — ἐν τοῖς κατὰ φιλ. 18, 23 n.
φιλόσοφος βίος 9, 36. 9, b, 1. φιλόσοφον τοῦτο περὶ ἑκάστην μέθοδον 14, 39. φιλοσόφως — μὴ φ. λεγόμενοι λόγοι 14, 36.
φιλότιμος 214, 27. 29.
φιλοϋγιής 39, 22.
φιλοψευδής 82, 3.
φιλῳδός 211, 37.
φοβερά, quaenam 66, 32 n. 66, 33 n. - quae omnibus hominibus 67, 18.
φόβος, quid 66, 33 n. ubi 66, 36. 40.
φορτικός 83, 8. - τέχναι 8, 28. 29.
φράτωρ 225, 26.
φρονέω, εὖ φρ. 236, 6 n.
φρόνησις quibusdam summum bonum 5, 30 - b, 6 cf. 9, 36. 9, b, 1. πολιτική, οἰκονομική, φρόνησις 23, 13 n. quid sit 131, 24 sqq. - defin. 131, 5. 132, 20. - virtus τοῦ λογιστικοῦ vel

δοξαστικοῦ 143, 16 n. 132, 26. = ὀρθὸς λόγος 148, 27–28 n. – curat bona humana 135, 8. – est practica 135, 16. – quid differat a πολιτικῇ 135, 23. – cum σοφίᾳ comparatur 143, 18 arg. – ob sese expetenda 1144, a, 1–3. – absolvit munus hominis 1144, a, 6–7. ab ea distinguenda εὐβουλία, εὐστοχία, ἀγχίνοια, σύνεσις, γνώμη 138, 31 arg. – νοῦς 138, 25. – est ἐπιτακτική 140, 8. dum σύνεσις est κριτική 140, 8–10. discernitur ab arte et scientia 1140, b, 1. cf. 138, 23. – non est δεινότης, at ei necessaria est δεινότης 146, 28 n. cf. 1144, b, 3. 147, 15. – τοῦ ἐσχάτου ἐστίν 138, 24. – suppeditat quae ducunt ad scopum a virtute positum 1144, a, 8. 149, 5. φρονήσεως οὐδὲν ἰσχυρότερον 247, 34. ἀρετὴ μετὰ φρονήσεως 84, 29.
φρόνιμος in quo cernatur 131, 26. cf. 132, 8. = βουλευτικός 131, 31. cf. 135, 9. opp. πολιτικός 1142, a, 1. nemo prudens nisi bonus et vice versa 146, 36. 148, 30 n. ὁ φρόνιμος non potest esse ἀκρατής, at ὁ δεινός 177, 6–10 cf. 153, 17 n. φρόνιμα etiam quaedam animalia 134, 27.
φροντίζω τί δοκεῖ 76, 6.
φυγὴ καὶ δίωξις 127, 22.
φυλακτικός 69, 25. – τῆς ὀργῆς 37, 14.
φύλαξ δικαίου, ἄρχων 1134, b, 1.
φυσικός. Causae physicae in moribus considerandae 223, 40 n. 159, 24. Virtus naturalis, vitium naturale 146, 3 n. (147). Inclinatio ad virtutem naturalis omnibus inest 1144, b, 4. etiam belluis quibusdam 147, 8. φυσικὰ πάθη 111, 21 n. φυσικὸν δίκαιον 107, 19. φυσικὴ ἀρετή — 81, 16 arg. φυσικοὶ λόγοι 193, 7. φυσικῶς ἐπιβλέπειν τὴν αἰτίαν 159, 24 n.
φύσις, quarum rerum causa? 249, 31. non omnis optima 191, 29. – ποιούς τινας ποιεῖ 248, 10. φύσει nemo σοφός, sed γνώμην habere potest φύσει et σύνεσιν et νοῦν 143, 6–9. φύσει ἀγαθά 257, 27–30. 258, 40 – 10. φύσει ἀγαθά, οὐκ ἐπαινετὰ δέ 259, 25. κατὰ φ. ἀρίστη πολιτεία 108, 5. φύσει opp. νόμῳ 102, 30. πεφυκὸς δέχεσθαι 70, 4. πεφυκέναι τῷ ἐπιτάττειν 29, 30. ὅσα πέφυκε πράττεσθαι 145, 21. ἐν οἷς ἐπεφύκει εἶναι νόμος 107, 14.
φυσιολόγοι, οἱ — τὴν ὅλην φύσιν διακοσμοῦσιν ἀρχὴν λαβόντες τὸ — 197, 9.
φῶρ φῶρα ἔγνω 197, 9.
χαίρω ἡδονήν 195, 26. – τὴν ἀπ' ἐλπίδος ἡδονήν 47, 17. – ἐπί τινι 193, 5. – σὺν χαίροντι 219, 39.
χαλεπός quis? 73, 17. 37, 13. 74, 26. χαλεπότης 73, 6 n.
χαλκεὺς ποιεῖ χαλινόν 27, 4.
χαριζόμενον δεῖ ἄρξαι 101, 5.
χάριτος ἴδιον ἀνταπόδοσις 101, 4.
χαῦνος 79, 27. χαυνότης, quid? 78, 11. 35, 10.
χείρ — ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα (φιλία) 229, 27 n.
χειροτέχνης 136, 29.
χράομαι. Utrum liceat unaquaque re (virtute) uti tantum ad hoc, cui destinata sit, an etiam ad aliud 244, 26 arg. χράομαι τῇ ἀρετῇ πρὸς ἕτερον 90, 32. – τῇ μοχθηρίᾳ πρὸς αὑτόν, πρὸς ἕτερον 91, 6.
χρεία πάντα συνέχει 102, 27. εἶναι ἐν χρ. 102, 7.
χρήματα, διχῶς λέγομεν 74, 38 n.
χρηματιστικὴ τέχνη 8, 31.
χρῆσις βέλτιον ἕξεως 26, 18. χρῆσις, commodatum 93, 4.
χρηστικὴ ἡ πρακτική 27, 3.
χρόνος δείκνυσι τὸν φιλούμενον 209, 14. χρόνου πλῆθος ποιεῖ ἐμπειρίαν 137, 16.
χρύσεα χαλκείων κτλ. 114, 10.
χωρίζεσθαι „separari" sensu forensi 106, 11 n. χωρίζονται ἀλλήλων αἱ ἀρεταί 148, 33. χωριστὴ ἡ ἰδέα 18, 15.

ψέγεται quid? 42, 10. cf. 110, 21.
ψευδομαρτυρία 93, 7.
ψευδόμενος, sophisma Megar. 155, 21-31 n.
ψεῦδος. Non solum verum dicendum est, sed etiam causa falsi 192, 22. διὰ ψεύδους ἔστι δεῖξαι ἀληθές 15, 17.
ψηφίζομαι 178, 20.
ψήφισμα 136, 27. – ubi necessarium 119, 29. – ἄκυρον 175, 15–16 n.
ψόγον, ἔπαινον ἔχω 42, 13.
ψηφισματώδης 108, 24.
ψοφεῖ μῦς 165, 8.
ψυχή — πάντα ἀγαθὰ ἢ ἐκτὸς ἢ ἐν ψυχῇ 24, 32. ἐν ψυχῇ τὰ μὲν ἕξεις ἢ δυνάμεις, τὰ δὲ ἐνέργειαι καὶ κινήσεις 25, 36. ψυχῆς ἔργον τὸ ζῆν ποιεῖν 26, 24. ψυχῆς μόρια, τὸ θρεπτικόν, αἰσθητικόν, ὀρεκτικόν 28, 23. sqq. φυτικόν 29, 37. ψυχῆς δύο μόρια — λόγου μετέχοντα 28, 28. 28, 26 arg. Animi partes: λόγον ἔχον, ἄλογον 126, 4. prioris partes

τὸ ἐπιστημονικόν et τὸ λογιστικόν 126, 12. τρία ἐν ψυχῇ κύρια πράξεως καὶ ἀληθείας, αἴσθησις, νοῦς, ὄρεξις 137, 17. αἱ τῆς ψυχῆς ἡδοναὶ ταῖς σωματικαῖς μάχονται κτλ. 194, 22-23 n.
ψυχὴ μία οἱ ἀληθῶς φίλοι 219, 2-3 n.
ψυχρός 83, 20 n.

ᾠδὶ ἔχειν 116, 8.
ᾠδικός 211, 36.
ὠνέομαι 99, 15. – ψυχῆς 44, 24.
ὠνή 1131, a, 3. ὠναὶ καὶ πράσεις 8, 31 n.
ὡς παθητικοὶ λέγονται 32, 8 n. ὡς — οὕτως 1144, a, 4. ὡς ἀληθῶς 112, 15. ἔστιν ὡς 108, 28. ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν 98, 10.
ὥσπερ — ἱκανῶς ἡμῖν ἔχοι ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ὑγίειαν 144, 31.
ὥστε in apodosi 192, 25. ὃν κρατεῖ το πάθος ὥστε μὴ πράττειν 174, 21.

EX OFFICINA C. G. NAUMANNI LIPSIENSIS.